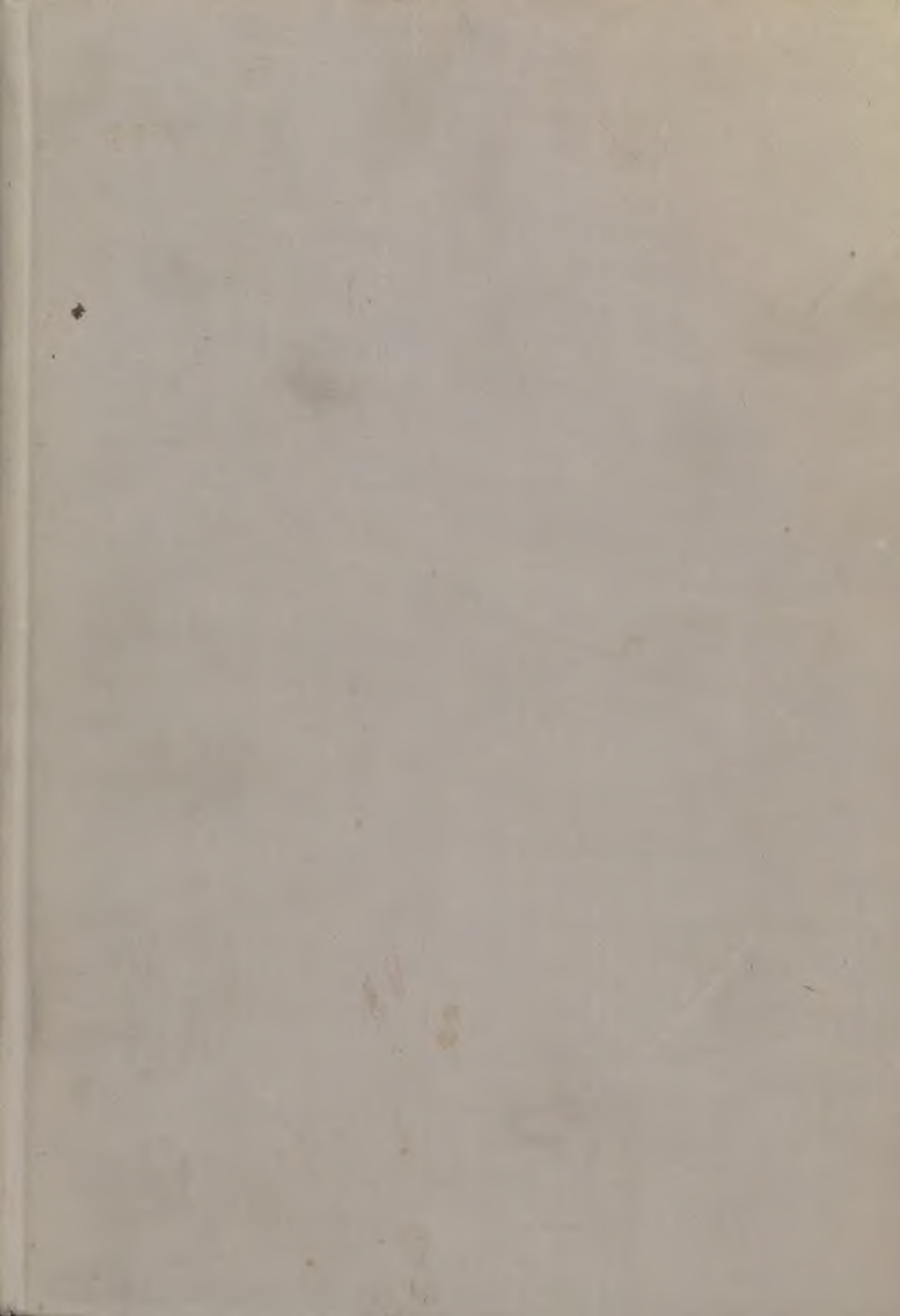

A FÉNYES SZELEK NEMZEDÉKE I.

1828 – 1978

MEGJELENT

AZ AKADÉMIAI KÖNYVKIADÁS

150. ÉVÉBEN

Szerkesztő bizottság

CSATÁRI DÁNIEL, GOSZTONYI JÁNOS, GYENES ANTAL,
GYÖRFFY SÁNDOR, KARDOS LÁSZLÓ (főszerkesztő), PATAKI FERENC,
SZABÓ KÁLMÁN

Szerkesztő bizottság titkára

POGÁNY MÁRIA

Munkatársak

BARTHA ANTAL, BOLYAI IMRÉNÉ, CSONTOS MAGDA,
KALMÁR ÁRPÁD, KERESZTES IRÉN, KOVÁCS TIBOR,
LISKA TIBORNÉ, LUKÁCSY SÁNDOR, PETŐ SÁNDOR, SÁRDI JÁNOS,
SIPOS KATALIN, SZÍJ REZSŐ, TÁNCZOS GÁBOR, TASI JÓZSEF

Szerkesztette, a bevezetőt és az egyes fejezetek előtti tájékoztató szöveget írta

KARDOS LÁSZLÓ

557324

557324

A FÉNYES SZELEK NEMZEDÉKE

NÉPI KOLLÉGIUMOK 1939—1949

I. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1978

MTA
KIK

605605

A KÖTET KIADÓI SZERKESZTÉSÉÉRT FELELŐS

ROTTLER FERENC

AKADÉMIAI KIADÓ
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ISBN 963 05 1403 6 (I—II. kötet)

ISBN 963 05 1808 2 (I. kötet)

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1978

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Stark Mariann

Műszaki szerkesztő: Merkly László

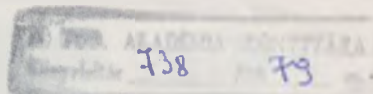
A burkoló- és a kötéstervező Székely Edit munkája

Terjedelem: 80,85 (A/5) iv + 116 oldal melléklet

AK 1302 k 7881

78.4725 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

Printed in Hungary

Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod, sejh, ma nem azzal
Kellene: honnan jössz,— azzal, ecsém: hova mész!

(Illyés Gyula)

TARTALOMJEGYZÉK

I. kötet

Előszó	9
Bevezető (Kardos László)	11
I. A Györfly István Kollégium, 1939–1945.	41
1. Az első népi kollégium: a Bolyai-kollégium, 1939–1942	43
A magyar progresszió a kultúra és a tanulás demokratizálásáért	44
Az első népi kollégium megalakulásának közvetlen előzményei	60
A Bolyai-kollégium, 1940–1942	70
2. Ötvenen indultak el . . . A Györfly István Kollégium, 1942–1944	106
Autonóm népi kollégiummá alakul át az egykori Bolyai parasztkollégium	108
Közösség alakul és erősödik. A Györfly István Kollégium nagy esztendeje, 1942–1943.	132
A kollégium a munkások, a parasztok és az értelmiségiek demokratikus összefogásáért	210
Az utolsó (csonka) tanév a Györfly István Kollégiumban, 1943. szeptember–1944. március	255
3. A független, szabad, demokratikus Magyarországért! Györfly-kollégisták az ellenállási mozgalomban, 1944. március–1945. január	286
Kollégium a föld alatt	288
A magyar diákok és a magyar ifjúság antifasiszta harci egységéért!	317
4. A népi demokráciáért!	355
Györfly-kollégisták a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, a demokratikus pártok és az új államhatalom megszervezésében, 1945. január–augusztus	356
A Györfly-kollégisták szerepe a demokratikus földreform végrehajtásában	369
A Györfly István Kollégium kongresszusa (konferenciája), 1945. május 31.–június 4.	390
Az egyetemi és főiskolai hallgatók demokratikus egységéért.	413
II. A népi kollégiumi mozgalom, 1945–1949	419
1. A Györfly-kollégisták új nemzedéke felkészül, 1945–1946	421
Új nemzedék – új kollégium, 1945. szeptember–1946. június	423
A Végzett Kollégisták Testülete (VKT)	482
A Györfly-kollégisták tevékeny nyara 1946-ban: kollégiumi konferencia Nagytétényben, földművesszövetkezetek szervezése szerte az országban	491
A Petőfi Sándor Kollégium, a munkás- és parasztszármazású diákok új otthona	510
2. „Egy országos mozgalom megindítására szántuk el magunkat.” A mozgalom megszületése és első eredményei, 1946	530
1946. július 10.	532
A népi kollégiumok megszervezése, 1946 nyara–ősze	553
3. Lobogónkon: Éljen a szabadság! A népi kollégiumi mozgalom hőskora, 1946–1948	588
Épülnek, nyílnak, működnek a népi kollégiumok.	593
Testvéri együttesben a népi kollégiumok közösségében. Pillanatképek a Györfly-kollégium 1946–47-es esztendjéről	604
Az egyetemi és főiskolai népi kollégiumok világából	620
A Duna-medence népei testvériségének jegyében: a Mocsáry Lajos Kollégium	654
Sokasodnak a középiskolai népi kollégiumok	658

A szövetség központja irányítja és vezeti a népi kollégiumi mozgalmat.	683
A NÉKOSZ centenáriumi tanéve, 100 népi kollégiumot – 10 000 népi kollégistát!	732
A centenárium jegyében megszületik a népi kollégiumok egysége.	788
A népi kollégisták lelkiismereti szabadságáért	789
A népi kollégiumok társadalmi és szervezeti egységéért	799
Az egyesülés dokumentumai.	818
Az egyetemi szakkollégiumok rendszerének kiépítése és a centenáris tanév záró periódusa, 1948 tavasza	821
A NÉKOSZ Apáczai Csere János iskolakollégiuma	851
A Vasvári Pál Akadémia	864
A népi kollégiumi gondolat hatása a hazai kollégiumokra, nevelő- és tanintézetekre	874
A népi kollégiumi gondolat külföldön	897

II. kötet

4. A valóság pedagógiája: a népi kollégista közösségek világa	923
Sorsok és utak a népi kollégiumi közösségekben. Felvételek a népi kollégiumokba	932
A népi kollégista közösségek önkormányzatának szervezete és működése	948
Alkotmányos és társadalmi szervek a népi kollégiumokban	950
A közösségi együttélés mindennapi rendje és a népi kollégista magatartás normái	992
A népi kollégista közösségek belső élete	1009
Kollégiumépítés	1012
Iskolai és kollégiumi tanulmányok	1024
Kulturális tevékenység és társas élet	1055
Testkultúra	1080
A népi kollégista közösségek és a társadalmi valóság	1087
Eleven kapcsolat a valóságos élettel.	1089
A társadalmi valóság tudományos feltárása: honismeret	1105
Közéleti tevékenység	1122
A nemzetközi kapcsolatok ápolása	1136
A teljesítmény-előirányozatos nevelési rendszer bevezetése a centenárium (1947–48) évében	1153
A közösség mérlegén	1177
Egykorú tanulmányok és elméleti írások a népi kollégiumi közösségekről és a népi kollégiumi nevelésről	1197
5. Forgószélben . . . A népi kollégiumi mozgalom utolsó esztendeje, 1948–1949	1234
A népi kollégiumok tevékenységének dogmatikus bírálata, az MDP Politikai Bizottságának hatá- rozata a NÉKOSZ-ról, 1948. szeptember 18.	1240
Az utolsó tanév, a népi kollégiumi mozgalom centralizálása és bürokratizálása	1287
A NÉKOSZ utolsó közgyűlése, 1949. július 10.	1344
A népi kollégiumi mozgalom maradványainak felszámolása, a kollégiumok diákszállóvá degra- dálása	1355
III. A népi kollégiumi mozgalom történeti értékeléséhez, 1949–1977.	1365
1. A tizedik évforduló jegyében	1374
2. Negyedszázad mérlegén	1393
Szociológiai-statisztikai táblázatok a volt népi kollégisták életútjáról.	1487
Jegyzékek	1523
A népi kollégiumok címjegyzéke	1525
A kötet illusztrációinak jegyzéke	1539
A kötetben előforduló fontosabb szervezetek, intézmények, sajtóorgánumok jegyzéke	1553
Névmutató	1563

A népi kollégiumi mozgalom történetére vonatkozó források összegyűjtésére – tudományos életünkben szokatlan módon – társadalmi alapon a mozgalom egykori vezetői, tagjai vállalkoztak, és gyűjtésük eredményeként létrejött a NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény, amely az MSZMP KB Párttörténeti Intézete Archívumában önálló fondként került elhelyezésre. Kiadónk 1977-ben erre a gyűjteményre támaszkodva adta ki a szélesebb olvasóközönség számára a Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fűjják... Népi kollégiumok 1939–1949 című kötetet, amely a népi kollégiumok, illetve a NÉKOSZ történetére vonatkozó dokumentumokból nyújtott válogatást.

Figyelemmel a témával foglalkozó szakemberek – kutatók, egyetemi-főiskolai oktatók, tanárok, publicisták, politikai munkatársak – igényeire, kiadónk az archivált anyag jelentős részét kötetbe foglalva, a szűkebb szakmai körök számára hozzáférhetővé kívánta tenni. A fényes szelek nemzedéke, népi kollégiumok 1939–1949 című dokumentumgyűjtemény szerkesztői és a bevezető fejezetek szerzője a mozgalom egykori vezetői közül kerültek ki, ezért a válogatás, valamint a történelmi értékelés szubjektív elemektől sem mentes. A kiadó – figyelembe véve, hogy a mű elsősorban a szűkebb szakmai közönség számára készült – nem törekedett a kiadói gyakorlatban megkívánt tartalmi és stiláris egyenletlenségek kiküszöbölésére. A téma egysége megkövetelte, hogy számos dokumentum, újságcikk, vers – hiszen az első megjelenés szövegéhez – másodközlésben e kötetben is megjelenjék.

A kiadó

BEVEZETŐ

Egy nemzedék önvallomását tartja kezében az olvasó. A fényes szelek nemzedékének konfesszióját. A fényes szelek korszaka legjellegzetesebb fiatal generációjának: a népi kollégistáknak egykorú vallomásait, írásos emlékeit történetükről, életükről, nevelődésükről, munkájukról, harcaikról, történeti-társadalmi teljesítményükről.

Tízezernyi egykori diák életének és tevékenységének tíz esztendeje tárul fel ezernyi dokumentum tükrében ennek a könyvnek a lapjain.

Tízezernyi egykori diák: azoknak a magyar parasztoknak és munkásoknak diákgyermekai, akik elsőként törték át azokat a százados gátakat, amelyeket osztályaik ellenében, ellenükben emeltek, hogy elzárják őket az igényesebb kultúrától, a magasabb szintű iskolázástól, a szabadabb emberi horizontoktól.

Tíz esztendő: az 1939 és 1949 közötti évek, a magyar történet legönpusztítóbb és egyben legsorsfordítóbb évtizede – "a sötét fellegeké és a fényes szeleké" –, a vérben és szennyben összeomló úri Magyarországé és a romokból, nyomorúságból, életosztönből és forradalmi szenvedélyből éledő népi Magyarországé, amelynek egyrészt tanúi, szenvedő részesei, átéltői, tagadói, harcos ellenfelei, másrészt talpraállítói, újjáépítői, gondjai megosztói és mindenekelőtt forradalmi harcosai voltak az egykori népi kollégisták. Ez a tíz esztendő a történeti kerete s egyben alapja a népi kollégiumi mozgalom megszületésének, elindulásának, kifejlődésének, felvirágzásának és korai elszorvasztásának is.

Ezernyi dokumentum: arról a 10–15 ezernyi népi diákról, akiknek az életét a népi kollégiumi mozgalom, a népi kollégiumok szövetsége, az egykori 160 népi kollégium minden egyes kollégiumának közössége fogta egybe, s akiknek többségükben ez a mozgalom adott életcélt és életprogramot. Az ezernyi dokumentum ennek a sajátos és hasonlíthatatlan diákközéletnek – a népi kollégiumok világának – eleven és elevenítő tanúja. Ezernyi dokumentum: népi kollégisták publikálásra soha nem szánt levelei, egyéni naplók, életrajzok, személyes feljegyzések, az ország vezető politikusainak és államférfiainak a népi kollégiumokról szóló nyilatkozatai és beszédei, a népi kollégiumi szövetség hivatalos iratai, programjai, beszámolóí, ünnepi beszédei. A kollégiumi kisközösségek mindennapi világát rögzítő naposkönyvek, jegyzőkönyvek, hirdetések, munkaterv, kollégiumi szervezetkezesi és népbíróági határozatok, népgyűlési protokollumok, az ország nagy íróinak, művészeinek, tudósainak népi

kollégiumokat idéző írásai, nyilatkozatai, cikkei, tanulmányai, a háború alatti baloldali diákmozgalom kollégista akciótervei, illegális kiadványai, kiáltványai és alkalmi röpcédulái, a népi kollégista folyóiratok és hetilapok szociográfiái, vitacikkei, elméleti írásai, kollégiumi felvételi vizsgák kérdéseire adott válaszok, vizsgadolgozatok, önvizsgálati elemzések, társas önbíráló alkalmak jegyzőkönyvei, népi kollégista költők és írók versei, prózai írásai, elmélkedései, a népi kollégiumi oktatás tananyagai, a kollégiumi kulturális tevékenységet szolgáló kiadványok, pamfletok, népdalfüzetek, műsorok, előadásszövegek, testnevelési tájékoztatók, a NÉKOSZ-ról szóló sajtóhírek, cikkek, kritikák, párthatározatok, a NÉKOSZ honismereti mozgalmának kiadványai, a népi kollégiumi nevelési gyakorlat írásos emlékei, a volt kollégisták múltat idéző emlékezései, reflexiói, konfessziói, kérdőívekre adott válaszai és filmkockák, fényképek műtelevenítő sorozatai, volt népi kollégista művészek rajzai és festményei.

Ki győzné e műfajában és tartalmában rendkívül sokszínű forrásanyagtömeget rendre akárcsak felsorolni is? Pedig ezek a dokumentumok értelmes rendben állnak egymás mellett ebben a könyvben, ahogyan annak idején a mindennapi élet rendjében napvilágot láttak, s ahogyan most belőlük a tudomány ezt az egykor volt életet – a sok ezernyi népi kollégista diák életét – felidézi.

Az ezernyi dokumentumból összeálló jelen könyv egészében a népi kollégista nemzedék önvallomásának erejével hat. Már létrejöttének indítékánál fogva is. Huszonöt-harminc esztendő távolából a könyv anyagát az egykori mozgalom tagjai és vezetői azzal a szándékkal gyűjtötték egybe, hogy nemzedékük életének és tevékenységének tudományos rajzával – a feledésből kiemelve, a félremagyarázástól megtisztítva – a nemzeti köztudatba emeljék azt a mozgalmat, amelyről úgy vélik: említésre méltó dolgok hordozója volt, és nem csekély tanulsággal szolgálhat a most élő és a későbbi fiatal generációknak.

A nemzedéki önvallomás erejét kölcsönzi ennek a könyvnek az őszinteségnek az a szelleme, amely ezekből a dokumentumokból természetzerűleg árad. Kevés generációs csoport tárta fel önmagát önszántából ilyen leplezetlenül, mélyen és differenciáltan: származása mélységeit, életbe indulása nehézségeit, hátrányait, szegénységét, fogyatékosságát, elmaradottságát, felemelkedési vágyát, ösztönei, indulatai nyugtalanságát egy neki nem tetsző társadalomban, hitét, hiszékenységét egy új világ iránt, jóindulatát, gyanútlanágát, önátadását, azonosulni tudását kora forradalmi eszméivel és legjobb társadalmi törekvéseivel, öntudatosodásának útját, tehetsége kibontakozását, munkáját, harcait, őszinte meggyőződését, meggyőződéséből eredő túlzásait, konformitását, illúzióit, reményeit, vívódásait, elvételeit, csalattatásait, ocsúdását, kiábrándulását, újra hinni akarását, a komoly és értelmes munkába vetett reményét. A népi kollégisták kollektív életútjának ezáltal minden részlete napfényre kerül: nehézségeik, erőfeszítéseik, sikereik csakúgy, mint hibáik, buktatóik, katasztrófáik. Az egykori mozgalom volt tagjainak és vezetőinek – mint e mű szerkesztőinek is – ez az őszinteség és közlési nyíltság tudatos állásfoglalása. Ezért is választották vállalkozásuk műformájának az eredeti dokumentumok közreadását, ezért is adták össze e célból a népi kollégisták százai-ezrei személyes írásos emlékeit, s ezért szerepel a dokumentumok mellett a szerző neve is. Nem kell elfeledni, hogy javakor-

ban levő, élő, dolgozó és alkotó nemzedéki csoport tesz vallomást ifjúságáról, és ez nem szokványos dolog tudományunkban.

A kötet nemzedéki konfessziós jellegét emeli ki az is, hogy a dokumentumokon átsugárzik az egész volt népi kollégista generáció egykori forradalmi pátosza, amely sajátos módon még a mai visszaemlékezésekben is fellelhető. Annak idején a népi kollégisták nemzedéke – élén azokkal a kommunista diákokkal, akik már 1941–42-ben forradalmi irányba ragadták az első népi kollégium ifjúságát, s akik később is, 1946-ban kezdeményezték és sikerre vitték a népi kollégiumok tömegmozgalmát – eljegyezte magát a progresszióval, belevetette magát társadalmi-politikai mozgalmába, célkitűzéseiben mélységesen hitt, a haladó demokratikus közéletiség úgyszólván mindennapi lételeme volt. Haladó magatartása mélyre húzódó hajszályökrekből táplálkozott, osztályélményekből, a nép iránti elkötelezettségből, a népi-nemzeti kultúra iránti tiszteletből, nemzeti felelősségérzetből. Ez a generáció komolyan vette ön magát, néha túlságosan is, mélységesen respektálta a társadalmat, megtanult népben, nemzetben gondolkodni, és igényelte, hogy népben, nemzetben cselekedhessék is. A népi kollégisták jellemzett progresszív eszmei-politikai-erkölcsi fejlődésvonalát az ezernyi dokumentum mint generációs csoportjellegzetességet örökíti meg.

Miről is vall hát végeredményben e könyvben a fényes szelek népi kollégista nemzedéke? Egykori önmagáról és akkori létformájáról: a népi kollégiumokról. Önmaga kialakulásáról és életútjáról, amely egy volt a népi kollégiumok fejlődéstörténetével. A népi kollégiumok – az egykori népi diákság életformájaként – sokrétű komplexitást takarnak. E sokrétűség összetevői, megnyilvánulásai a népi kollégiumok fejlődése során alakultak ki, jelentek meg, s váltak "a népi kollégiumi létforma" integráns részeivé és meghatározóivá. A könyv dokumentumrengetegében búvárkodó olvasó a népi kollégiumoknak mint nemzedékteremtő, nemzedéknevelő progresszív erőnek a titkát csak akkor érti meg, ha e sokrétű komplexitásba behatol, és komponenseivel, aspektusaival együtt – és azokban – ismeri meg a népi kollégiumok fejlődéstörténetét.

A népi kollégiumok mindenekelőtt szociális keretek voltak, a munkások és parasztok tehetséges és rászoruló gyermekei számára társadalmi támogatással – az érdekelt dolgozó osztályok közvetlen hozzájárulásával – létesült otthonok, diákjóléti intézmények, amelyek az általános, középiskolai és főiskolai tanulmányok anyagi-technikai feltételeit voltak hivatottak megteremteni és biztosítani tagjaik számára. E meghatározás mögött a népi kollégiumi mozgalom alapproblémája húzódik meg. A népi kollégiumok egy évtizedes harcának célja és feladata: az uralkodó osztályok műveltségi monopóliumának áttörése, az egyenlő tanulási esély megteremtése a dolgozó osztályok gyermekei számára, a műveltség demokratizálása. Ma már tankönyvi közhely, hogy a Horthy-korszak közoktatásügyi rendszere milyen következetesen érvényesítette az osztályszelekció elvét, s a parasztok és munkások gyermekeinek mennyire csak a töredékét engedte középiskolákba és még inkább főiskolákba jutni. Az 1941-ben Földes Ferenc közzétette statisztikák elképesztően torznak mutatják a tanulóifjúság szociális származási szerkezetét a közép- és főiskolákon: e tanintézetekben a szegényparaszt- és munkásszármazású diákság együttesen a tanulóifjúságnak mindössze 5,1–5,4 százalékát tette ki, holott e két osztály együttes arányszáma a lakosságban 56,4 százalék

volt. Az általános tanszabadságot elvben persze a horthysta közoktatásügy is vallotta, csupán e szabadság szociális feltételeit – tudatosan – elmulasztotta megteremteni. Ahhoz, hogy a népiskolákból, az elemi iskolákból a szegény- és kisparasztok, a vidéki és külvárosi munkások, a kisemberek gyerekei középiskolába, középiskolából egyetemre juthassanak és járhassanak, az iskolák és egyetemek székhelyén lakást és ellátást kellett biztosítani számukra, megfelelő tanulási feltételeket teremteni, s hogy e felkerültek a versenyt bírják a város lakó értelmiségi és polgári származású tanulókkal, tansegédleteket kellett biztosítani, könyvtárakat, nevelőket, tanárokat. És evvel még a népi diákok tanulási hátrányai nincsenek is kimerítve, legtöbbjét eleve nem nélkülözhetette a család, a termelőmunka, legtöbbje műveltségi hátránnyal indult stb. A korabeli társadalom tehetségmentő akciói, "népbarát" kultúrpolitikai gesztusai, népfőiskolai mozgalmak nem sokat segítettek ezen a szociális és művelődési problémán. A polgári osztálynevelés érdekeit szolgáló közoktatásügy egész szervezetét kellett volna megváltoztatni – az alapvető szociális problémák megoldásán kívül – ahhoz, hogy e téren előre lehessen lépni. A harmincas évek második felének és a negyvenes évek első esztendeinek progresszív tudományos és publicisztikai irodalma ezt a problémát gyakran feszegette, és e probléma centrumában jelent meg az első népi kollégium, a Bolyai-, majd a Györfly István Kollégium gondolata, később megteremtésének konkrét terve is. A szociális szükséglettől sarkallva a budapesti paraszt- és munkásszármazású egyetemi hallgatók társadalmi segítséggel megteremtették első otthonukat. Ez a tény korszakos jelentőségű, mivelhogy a Budapesten tanuló egyetemista népi diákok példát mutattak az országnak és osztályaiknak is: merre keressék az igazi népnevelés megoldásának az útját. Nem véletlen, hogy ez az első osztály alapon szerveződött népi kollégium lelkes agitátora lett az ügynek: minél több olcsó vagy ingyenes diákothont kell létrehozni a parasztok és munkások tehetséges, rászoruló gyermekei számára! De nemcsak agitált, tett is. Budapesti kollégiumi kereteit kiszélesítette, egy másik, új százszemélyes parasztkollégium építésébe kezdett, vidéken, Debrecenben rövidesen megnyitotta első fiókkollégiumát, és népi kollégiumokat kezdeményezett más egyetemi székhelyeken.

Az utolsó háborús esztendőknél nem kedveztek a népi kollégium-építő szándéknak. Annál inkább a háború utáni esztendőknél. Sőt, ezek az évek egyenesen követelték ezt a szándékot. A Györfly István Kollégium mellett, amely 1945-ben már száz új népi diákkal nyitotta meg az új tanévet, sorra spontán kollégiumi, diákothoni kezdeményezések ütötték fel a fejüket annak jeléül, hogy otthonokra van szükség, amelyekben a szegény és jó eszű paraszt- és munkásgyerekek eredményesen végezhetik közép- és főiskolai tanulmányaikat. Az igazi népoktatás előmozdítását követelte a demokratizálódó társadalom korszelleme is. És a jövőbe mutató politikai cél: át kell törni a tanulás polgári osztálymonopóliumát. Az áttörés tervét: tömegmozgalommá kell tenni a népi kollégiumok létesítésének gondolatát, a Györfly István Kollégium népi diáksága gondolta ki, tervének megnyerte a magyar demokratikus progresszióknak újszólván minden számottevő elemét; közülük elsősorban a kommunista párt és a Nemzeti Parasztpárt rokonszenvére és támogatására számíthatott. Megszervezte magát a rohamot: a nemzeti nyilvánosság előtt meghirdette a népi kollégium-építő mozgalmat, s diákságával nekivágott a szervezés nehéz, üttörő munkájának. Több hónapi erőfeszítés eredményeként 1946 őszén már félszáz népi kollégium fogadta be a tanulni

vágyó népi diákokat, egy esztendő múlva 100, az 1947–48-as tanév végén pedig 160. Az 1948–49-es esztendőben még újabb 50 kollégium szerveződött vagy indult el. A népi kollégista diákok száma 1945–49-ben: 15 000 fő volt.

Tényként szögezhetjük le: a Horthy-korszakban érlelődő, de elfojtott mobilitási folyamat, az elnyomott osztályok tehetséges gyermekei magasabb szintű iskoláztatásának, tömegméretben értelmiségivé válásának mozgalma csak a népi demokrácia merőben új társadalmi közegében válhatott lehetségessé. Az ebben létrejött új társadalmi viszonyok szükségszerűen előmozdították e folyamat és mozgalom akadálytalan felgyorsulását. A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom sikerét alapvetően abban kell keresnünk, hogy ez a probléma megoldásra érett: egyoldalról a dolgozó osztályok társadalmi-politikai előbbre lépése az általános demokratikus légkörben kikövetelte, hogy tanulni vágyó gyermekeikről ez a demokratikus igényű társadalom gondoskodjék, más oldalról a parasztok és munkások nemcsak igénnyel léptek fel, hanem nyújtottak is: mindvégig – gyűjtésekkel, adományokkal, megajánlásokkal – biztosították a kollégiumok működését. Megértették, hogy ezekben a háború utáni esztendőkből az állam csak kis részben tudja átvállalni egy ilyen nagy horderejű probléma anyagi megoldását. A népi kollégiumok "klasszikus" esztendeiben, 1946–48-ban, lényegében ez a "népi önszegély" volt a kollégiumi mozgalom anyagi bázisa, amely természetesen a munkásság és parasztság forradalmi pártjainak és szervezeteinek sokoldalú támogatását is magában foglalta. Sajátos módon a népi kollégiumok malmára hajtották a vizet azok a kollégiumi mozgalmak is, amelyeket 1946-ban a Kisgazdapárt, 1947-ben pedig a Szociáldemokrata Párt hozott létre a NÉKOSZ ellensúlyozására: ezek is a népi diákok otthonai voltak, és 1948 tavaszától – a NÉKOSZ-szal való összeolvadásuk következtében – a népi kollégiumok állományát gyarapították. A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom sikere nagymértékben magukon az érdekelteken múlt. A Györffy-kollégisták kollégiumi szervező munkájukkal egyidejűleg megteremtették a kollégiumi szövetséget is, amely jól működő, hajlékony eszközzé lett a további népi kollégiumok létrehozásának, szervezési gondjaik megoldásának, anyagi támogatásuknak. De döntő volt, hogy az alakuló kollégiumok köré csoportosuló diákság maga is részt vett a kollégiumszervezésben és a kollégiumépítésben: az anyagi feltételek előteremtésében, a kollégiumi épületek megszerzésében és tatarozásában, a berendezés, a fenntartási költségek előkerítésében, a gyűjtésekben, a kollégiumi szervezet kialakításában. Így lettek ezek a kollégiumok a népi diákság valóságos otthonaivá, így viselték magukon a népi kollégisták keze nyomát.

Ezek a népi kollégiumok szerény otthonok voltak, volt úri kastélyok, elhagyott bérházak, átadott kaszárnyák, a Horthy-korszak ifjúsági egyesületeinek kisajátított székházai, célszerűen átalakítva, szükségbútorokkal berendezve, az elemi szükségleteket jól-rosszul biztosítva, az ellátás gondjait is vállalva. 1947-ben Szent-Györgyi Albert még joggal interpellált a parlamentben a népi kollégiumok szociális állapotának megjavítása érdekében. A mozgalom csúcspontján, 1948 derekán azonban már lényegesen változott a kollégiumok helyzete, berendezésük javult, ellátásuk jobb lett, könyvtárakat szerveztek bennük, tanfelszerelésük is gazdagodott, nevelőtanárok segítettek a diákok tanulmányi gondjain.

A népi kollégiumi szövetségen belül a kollégiumok önállóak voltak, s ez lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy az egyes kollégiumok, de maguk a kollégisták is a gazda

szemével nézzék otthonukat. De otthon érezhették magukat a szövetség nagycsaládjában is. A szövetség már korán szorgalmazni kezdte az általános iskolás népi kollégiumok létrehozását is, hogy megteremtse a tanulók folyamatos feláramlását a szövetségen belül. A kollégisták egy jelentékeny része a mozgalom fennállása alatt már két kollégium lakója is volt, általános iskolás népi kollégiumból lépett át a középiskolásba, illetve a középiskolás kollégiumból az egyetemi népi kollégiumba. 1947–49-ben a szövetségnek középiskolai iskolakollégiuma, 1948–49-ben általános iskolai iskolakollégiuma működött. 1948 tavaszán szerveződött a szövetség politikai főiskolája, a korabeli népi kollégista e kollégiumi hálózaton belül úgy érezhette, hogy szabad tanulásának, magasabb szintű iskolázásának immáron nincs akadálya.

Így teremteték meg a dolgozó osztályok maguknak, gyermekeik révén gyermekeik számára a fényes szelek esztendeiben a magasabb szintű tanulás feltételeit: a népi kollégiumokat mint szociális intézményeket. A volt népi kollégisták szociológiai kérdőíveinek megválaszolóinak közül százak és százak írták: a népi kollégiumok nélkül nehezen, vagy egyáltalán nem tanulhattak volna.

A dolgozó osztályoknak a népi kollégistákban testet öltött forradalmi szelleme nem állt meg a népi kollégiumok szociális kereteinek megteremtésénél, továbbhatolt és a népi kollégiumokba gyűlt diákságot kezdte átformálni. A csak lakásra, ellátásra, tanulásra egybegyűlt kollégisták laza együttesét a saját együttélésük tapasztalatai révén, és azáltal, hogy ezeknek az együtteseknek minden gondját magukra a diákfiatalokra bízta, azáltal, hogy együttélésüknek a csak tanuláson túlmutató tartalmat, értelmes programot és lelkesítő célt mutatott és adott, fokozatosan közösségeké formálta. A formálódó kisközösségek bázisán és velük egyidejűleg alapozódott meg a népi kollégiumok nagy közössége, szövetsége, amelynek a szelleme és tapasztalata visszahatott az egyes népi kollégiumokra. Könyvünk dokumentumai szemléletesen mutatják be, miként teremtetten meg ez a népi diákság – miközben ténylegesen vagy képletesen, otthonai falait emelte és tetőt húzott rá – önmagát: önmaga kollégiumi kisközösségeit, miként találta meg, alakította ki, gazdagította, alkalmazta kollektív önnevelése eszközeit. Miként teremtetten meg önmagát, amelynek a során megalkotta a korszak forradalmi pedagógiáját, a népi demokratikus forradalmi átalakulási nevelési gyakorlatát: a valóság pedagógiáját.

Tevékenységük és fejlődésük csúcán, 1946–48-ban a népi kollégiumok – önálló pedagógiai mozgalomként – mint sajátos, önkormányzaton alapuló, önkéntes társulással létrejött kollégiumi diák-közösségek, mint speciális nevelőintézmények működtek, sajátos nevelési és oktatási célokkal, sajátos nevelési módszerekkel.

E túl szabatos definíció mögött a népi kollégiumi mozgalom évtizedes erőfeszítése és egyben eredményes erőfeszítése: "a közösségi önnevelés" titkának a felfedezése húzódik meg. A felfedezés érdeme a Györffy-kollégiumé, kialakítása, kicsiszolása, tökéletesítése az egész volt népi kollégiumi tagságé. A harmincas évek végének Bolyai-, majd Györffy-kollégista egyetemi hallgatóit a szükség kényszerítette arra, hogy tömörüljenek, s hogy kollégiumi társulásuk védelmére autonómiát harcoljanak ki maguknak a kormányzattól. Az önkormányzat védelmet biztosított kifelé, az ellenséges társadalommal szemben, befelé szabadságot adott ahhoz, hogy a maguk

kis világát eligazgassák, önnevelésük további feltételeit kimunkálják, progresszív társadalmi-politikai céljaikat követhessék. Az önkormányzat keretében formálták ki kisközösségük demokratikus belvilágát, alakították ki irányító szerveit és mikrotársulásait, a szövetkezeteket, az önkormányzat védelme alatt munkálták ki a közösségi nevelés módszereit, közöttük is a legkardinálisabbat: a társadalmi valóság konkrét alakításának feladatát mint közvetlen nevelési eszközt, mint amelynek optimális nevelő hatását a legtöbbre értékelték. A Györffy István Kollégium háború alatti kollégiumi tapasztalatában kiformalódott pedagógiai modell, amelynek a hatékonyságát ez a kollégium a maga életével és társadalmi-politikai teljesítményével bizonyította, a fényes szelek esztendeiben a népi kollégiumok pedagógiai tömegmozgalmának az alapjává vált. "Mindössze" e pedagógiai gyakorlat "előjelét" kellett megváltoztatni, a Horthy-társadalom átalakítására irányuló "oppozíciós" jellegét "missziós" jelleggé átalakítani: a népi demokratikus forradalmi átalakulás lényegi társadalmi igényeinek megfelelő progresszív gondolkozású, demokratikus magatartású közösségi emberek nevelésének a feladatát ellátni. Így vált ez a pedagógiai modell a népi kollégiumi mozgalom kifejlődése során a pedagógiai realizmus alapmodelljévé, amely a kollégiumi tömegmozgalmi gyakorlatban tovább gazdagodott, csiszolódott, kerekedett, mindvégig megőrizve az eredetinek alappilléreit. A Györffy-kollégium kialakította modell genézisével kapcsolatban annyit kell megjegyezni, hogy kialakulásában bizvást közrejátszott a honi történeti kollégiumi hagyomány, a polgári demokratikus testületiség tapasztalata és kritikája, a szocialista munkásmozgalom néhány demokratikus szervezeti tradíciója, a hazai népi mozgalom közösségteremtő tapasztalatai és sok egyéb. Mindazonáltal a legtöbbet annak a népi diákságnak a leleménye adta hozzá, amely a maga együttélési tapasztalatát absztrahálta, és ebből vonta le pedagógiája konzekvenciáit.

Ilyen pedagógiai alapelemény volt a népi kollégium-építő tömegmozgalom sodrásában a diákszociális intézmények alapítását összekötni a kollégiumi közösségi keretek kialakításával és institúcióinak beépítésével és mindezt mozgalom formájában realizálni. A népi kollégiumok pedagógiai mozgalma egyidejűleg teremtette meg a kisközösségeket, a népi kollégiumokat, és ezekből az alapközösségekből a népi kollégiumi mozgalom, a népi kollégiumi szövetség nagy közösségét és ennek a központját. A mozgalom indulásától kezdve az alakuló kollégiumok között és a szövetség központja között a termékeny kollégiumközi kapcsolatoknak és intézményeknek egész hálózata alakult ki. Ennek köszönhető a pedagógiai alapmodell hamari ismertté válása és a népi kollégiumi pedagógiai gyakorlat meglepően gyors elterjedése és alkalmazása. A kollégiumi kisközösségek és a szövetség nagy közössége közötti egészséges intézményközi "közlekedés" tette lehetővé a népi kollégiumok gyors szervezeti, anyagi, eszmei-erkölcsi és egyúttal pedagógiai stabilizálódását, az egyes kollégiumok önállóságának megerősödését, a központ hatékonyságának növekedését, és ez hozta magával az egyes kollégiumok és az egyes népi kollégisták önrzetének, önértékelésének, népi kollégista öntudatának erősödését is, amely – a mozgalom kifejlődésének csúcán – a progresszív osztályöntudatnak és a haladó mozgalmi büszkeségnek sajátos ötvözeteként jelent meg a korabeli diákközéletben.

A valóság pedagógiája népi kollégiumi modelljének bevezetése a háború utáni években forradalmat jelentett a nevelés területén. Szakítás volt mind a tradicionális

vagy a legújabb kori autokratikus pedagógia valamennyi válfajával, mind pedig a liberális polgári pedagógia számtalan "ráhagyásos" irányzatával. A népi kollégiumi pedagógia bizalmat szavazott a diákságnak, korosztályainak megfelelő autonóm szervezetben – amelyben a nevelő mindig primus inter pares állapotban volt, lett légyen egyetemi hallgató vagy szakképzett pedagógus –, ténylegesen, valóságosan rábízta egy egész diákközösség anyagi, szervezeti, irányítási, nevelési gondjait. Ennek a pedagógiának a bázisa az önkormányzó kisközösség, maga a diákközösség volt, amely optimálisan sem lépte túl a 100 főt. Ez a diákközösség a korosztályi feltételeknek megfelelően saját köréből maga választotta vezetőit, nevelőit, hozta létre és működtette önkormányzati szerveit, igazgatszolgáltató intézményét, szövetkezeteit, bizottságait. Maga ez a közösség vette fel új tagjait, és vizsgák alkalmával szelektálta őket. A szövetség közös keretmunkatervét a saját erejéből, a saját belátása szerint maga töltötte meg tartalommal, felelősen irányította a tagság iskolai és kollégiumi tanulmányait, belső kollégiumi és külső társadalmi vállalkozásait, felügyelt a kollégiumi rendre és a közösségi erkölcs tisztaságára. A főiskolai és egyetemi népi kollégiumokban ez a nevelési gyakorlat valóságos kollektív önevelés volt, a középiskolai és általános iskolai kollégiumokban pedig, ahol az igazgató rendszerint szakképzett pedagógus volt, és más felnőtt nevelők is működtek kívülről, a nevelők és a neveltek viszonya együtt nevelődési viszony. A népi kollégiumi közösségek legfejlettebb típusaiban igazi humanizáló pedagógiai közösségek voltak, amelyekben a tagság – nevelő és nevelt – önmagát: a közösséget közös alkotásnak tekintette, amelyet továbbfejleszteni, ismeretei nívóját, szellemi-eszmei színvonalát emelni, morális szilárdságát, produktivitását, társadalmi hatását növelni közös erkölcsi parancs, közös szenvedély volt. A népi kollégiumi nevelés sikerrel érvényesítette és használta fel az együttes beilleszkedés, a kollektív önérvényesítés pszichológiai tapasztalatát. A népi kollégiumi nevelés, amely a dolgozó osztályok sok neveltségi hátránnyal küszködő gyermekeit a sokoldalú társadalmi igény kielégítésére akarta alkalmassá tenni, és éppen ezért a személyiség optimálisan sokoldalú formálásának igényével – nemegyszer túlzott igényével is – lépett fel, bőven részelt a kollégistákat a kollégiumi élet gazdag világában.

A kollégium építésének és anyagi fenntartásának szüntelen gondja, az iskolai tanulmányok igényes végzésének szorgalmazása, a külön kollégiumi nyelvoktatás, a kollégium belső képzése, gazdag oktatási programjának végrehajtása, a kollégiumi önkormányzati tevékenység követelményei, a kollégiumok színes kulturális tevékenysége, igényes önképzési és szórakozási alkalmak, erősödő sportélete, társadalmi vállalkozásai, a progresszív ifjúságpolitikában való állandó és egyre növekvő igényű részvétele bizony maximálisan igénybe vették a kollégisták teljesítőképességét. E tekintetben a népi kollégiumok a "magas követelmények" elismertetésének pedagógiai álláspontját vallották magukénak. Erre mutat az 1947–48-ban a kollégiumi szövetség által a népi kollégiumokban bevezetett teljesítmény-előírányzathoz (normához) kötött nevelési szisztéma "magas" követelményrendszere, amelynek nem egy pontját okkal, ok nélkül vitatta a szövetség tagsága és pedagóguskara. Mindazonáltal az igazi közösségi szintre jutott kollégiumok ezeket az igényes követelményeket is kielégítő, egyes esetekben pedig kimagasló színvonalon teljesítették, jeléül, hogy ezekben az időkben a sok forrásból táplálkozó kollégiumi közösségi erő valósággal

szárnyakat adott az egykori népi kollégistáknak. Különösen két közösségi élmény nevelő szerepét kell kiemelni: az azonos osztályélmények közösségi átélésének és tudatosításának, valamint az ún. politikai-mozgalmi-társadalmi élmények emberformáló hatását. Ezt elősegítendő a kollégiumi nevelés számtalan formában és változatban munkálta ezeket az élményeket. Hogy csak a leglényegesebbeket emeljük ki: jelentős nevelő szerepet töltött be a népi kollégiumok által kezdeményezett honismereti mozgalom, a hazai társadalmi valóság tudományos igényű, pedagógiai célzatú kutatása, amely számtalan magas színvonalú tudományos tanulmányt produkált; nagy a száma azoknak a nagy igényű kollégiumi társadalmi vállalkozásoknak, amelyek a tagság sokoldalú próbára tevésével, de egyszersmind erkölcsi és szellemi gazdagodásával jártak. A népi kollégisták progresszív osztályelkötelezettségének, forradalmi öntudatának, valamint evvel együtt járó nemzeti felelősségérzetének ilyen és hasonló nevelő élmények voltak a forrásai. Ezt mélyítette el a kollégiumi oktatás szelleme, amely mindig ténykutató volt, s a valóságra irányult. Ezt a tananyag, amely közismereti és világnézeti vonatkozásban – ezekben az években a diákság és a tanintézetek közegében elsőként – mindig az újat, a korszerűt, a haladót, a demokratikusait, a szocialistát, a forradalmat igyekezett nyújtani. Ezt az elsajátítás módja, amely többnyire a szabad vita, az érvekkel való győzködés, az eszmei meggyőzés volt.

A kollégiumi közösségek, az egyes népi kollégisták progresszív szellemi-eszmei-erkölcsi formálódásának, társadalmi teljesítményük fokozásának sajátos hajtóereje volt az önmagukra irányuló nagyfokú tudatosságuk, tevékenységük önkontrollja. Ez vált láthatóvá a kollégiumi közélet alkalmi kollektív önvizsgálataiban, társas önbírálataiban. A fejlett kollégiumi közösségekben, amelyekben az őszinteség, a közvetlenség, az azonosulni tudás szelleme uralkodott, a kollégiumi kritika-önkritikai alkalmak személyiségnövelő erővé is tudtak válni úgy és anélkül, hogy a valómástevők személyiségük feladására kényszerültek volna.

A jelen modellben megrajzolt népi kollégiumi lét a valóságban természetesen nem egyszerűen valamilyen idilli nevelődési folyamat színtere volt. E kollektív pedagógiai keretekben nagy erők feszültek egymás ellen: a nemegyszer neveltségi és műveltségi hátrányokkal és hiányokkal indult népi származású fiatalok birkóztak benne váltakozó sikerrel önmagukkal, társaikkal, a még szokatlan kollektív öngazgató, önnevelő kollégiumi szervekkel és intézményekkel, az együttélés számtalan anyagi és erkölcsi-társadalmi problémájával, az önmagukban is próbára tevő tanintézeti és kollégiumi tanulmányokkal, a közösen vállalt igényes társadalmi feladatokkal, ifjúságpolitikai vállalkozásokkal. A koedukáció helyes formáinak kialakítása, olykor az együtt élő különböző korosztályok közti összhang megteremtése, a közösségen belül a vezetés és a tagság közötti egészséges demokratikus kapcsolat kialakítása, az iskolai tanulmányok és a vállalt társadalmi-politikai tevékenység harmonikus összeegyeztetése, a helyes eszmei-politikai egyensúly megteremtése, a szövetség – az egyes kollégiumokat is érintő – társadalmi-politikai küzdelmeinek és válságainak helyes érzékelése, feldolgozása nemegyszer próbára tette az egyes kollégiumi közösségeket, feszültséget teremtett, konfliktusokat értelt, olykor hibák elkövetésével is együtt járt, sőt tragikus fordulatokat is előidézett. Mindazonáltal ezek természetes életjelenségei voltak a rövid három-négy esztendő kollégiumi lét világának, amelyek sem a népi kollégiumok eszmei alapkoncepcióját, sem a közösségi nevelés gyakorlatának hatékonyságát

nem kérdőjelezték meg, sőt megoldásuk-leküzdésük egyenes feltétele volt a sikeres kollektív testületi életforma kifejlesztésének és megszilárdításának. A rövid népi kollégiumi köztörténet során az intézmények többsége sikerrel küzdött meg a közösségalakítási és nyomában a tanulmányi és társadalmi feladatokkal, egyes kollégiumok kiváló közösségekké váltak, s csak kisebb hányaduk – de azok sem létük egész terjedelmében – zárta átmeneti sikertelenséggel fejlődéséért folyó erőfeszítéseit.

A népi kollégiumi pedagógiáról szólva nem szabad megfeledkezni a népi kollégiumok nagyobb közösségéről, a szövetségről sem, amely maga is autonóm diákközpontként működött. Központi apparátusa, ennek differenciált irányító, szervező, nevelő, képviselő tevékenysége és intézményei: politikai fórumai, ún. NÉKOSZ-akadémiái, központi kulturális együttlései, nyári táborai, kollektív demonstrációi, nagy társadalmi vállalkozásai, folyóirata, lapjai, saját nevelői kara tette lehetővé, hogy a népi kollégisták ezrei egy nagycsalád integer tagjainak érezhessék magukat.

A volt népi kollégisták negyedszázad távolából kérdőívekben vallottak egykori kollégiumi nevelődésükről. Arra a kérdésre, hogy milyen magatartásbeli értékeket, jellembeli vonásokat tartottak kollégiumuk közösségében az "igazi népi kollégista" ismérveinek (fontossági sorrendben való felsorolás), háromnegyed ezer volt népi kollégista válasza az alábbi fontossági sort alakították ki:

a válaszadók hány %-a említette

1. közösségi magatartás	77%
2. jó szakmai, tanulmányi munka	66%
3. gyakorlati társadalmi-politikai tevékenység	44%
4. haladó világnézet-marxista világnézet	41%
5. őszinteség, egyenesség, nyíltság, igazságosság	34%
6. hűség az útnak bocsátó dolgozó osztályokhoz	30%
7. kritikai szemlélet, bátor bírálát	20%*

Ez a kép majdnem szóról szóra megegyezik a korabeli vizsgálatok és észleletek tényeivel. A népi kollégiumi nevelésben érvényesült nevelési értékek és hatások kétségtelen bizonyítékai a népi kollégista valóságpedagógia mélyen demokratikus, mélyen forradalmi voltának.

"Mi is az a pedagógiai gondolat, amelyet a NÉKOSZ alakított ki és hordozott?" – teszi fel a kérdést a népi kollégiumi mozgalom egykori kiváló pedagógus munkatársa, Mérei Ferenc, és így válaszol rá: "A népi kollégiumi mozgalom tudatosította a pedagógiai erőfeszítés jelentőségét a társadalom átalakításában. Tudatosította, hogy a forradalmi változásnak olyan nagy kiterjedésű nevelői munka a feltétele, amely nem redukálható a cselekvésre mozgósító agitációra, hanem az értékrendszert, az életvezetést áthangoló mélyreható személyiségformálást feltételez. Különösen fontos lehetett ez 1945 és 1949 között, amikor az új világ megteremtéséért már nem kellett barikádokra menni, hanem a vallási, faji, sovíniszta előítéletek hálójából kellett kiszabadulni, a parancsuralmi szokásokat kellett levetkőzni, a fasiszta marad-

* A kérdőív 20. pontjára adott válaszok. NDGY Szociológiai vizsgálat anyaga

ványokat kellett kigyomlálni az életből, rátanulni a demokratikus életmódra, a közösségi autonómiára, amelyet az elnyert szabadság kínált.

Ehhez a feladathoz egyik döntő eszköz a pedagógia. A népi kollégisták nem spekulációval jöttek rá erre, nem könyvből tanulták, hanem saját élményük, társadalmi igényük vezérelte őket. Az emberi átalakulás igénye irányította próbálkozásukat. Az új lehetőségből azt olvasták ki, hogy itt a pillanat, amikor műveltek lehetnek, tanulhatnak, megismerhetik a tudás titkát és gyönyörét. Ezt az élményt fogalmazták meg pedagógiai mozgalmuk célkitűzésében, ezt a vágyat realizálták tantermekben és szemináriumokon, intézményekben, egész autonóm világukban.

S ezzel egy pillanatra helyreállították az ember befolyásolására irányuló erőfeszítések helyes arányát a szocialista mozgalom történetében: az agitációt – mint mozgósítást közvetlen cselekvésre – visszatették a taktikai eszközök tárába, és megmutatták, hogy a világ átalakításának a mozgósító eszköze az embernevelés, tehát mélyreható pedagógiai munka. ^x

Az elmúlt évtizedekben a népi kollégiumi pedagógiai gyakorlat számtalan elismerést és bírálatot ért meg. Egyes társadalomkutatók és történészek például – napjainkban – a kollégiumi rendszer hibájaként "túlzott" önállóságát emlegetik fel. A dokumentumokból látható, hogy mennyire épp ebben az önállóságban rejtett a népi kollégiumi mozgalom ereje és teljesítményének titka. A közösségi lét hangsúlyozott központba helyezése azonban egyre kevésbé volt adekvát a korabeli s még kevésbé a későbbi társadalmi valósággal, s ez egyre növekvő feszültség forrásává válhatott volna, ha a mozgalmat "jósorsa" nem "óvja meg" a fennmaradástól. Megállapítható, hogy a nevelésnek a totális igénye, amely a kor követelményeiből és a népi kollégisták társadalmi "elhivatottságából" könnyen magyarázható, nemegyszer túlzásokra csábított, és megterhelte a tagságot. Kiderült – és ez milyen paradoxon! –, hogy a demokratikus kollégiumi közösségi lét preferálása, ha nem párosul a külső társadalmi valóság tényleges demokratizálódásával, az emberi minőség megjavításával az egész társadalomban, súlyos veszedelmet rejteget magában, bizonyos értelemben védtelenné teszi az egyes kisközösséget is és a kisközösségek rendszerét is, könnyen kiteheti őket az antidemokratikus manipulatív társadalmi erők játékának, amely végül is a kisközösségek megszüntetéséhez vezet. A kritikai észrevételek sorát folytatni lehetne, mindazonáltal rögzíteni kell: a népi kollégiumok sikerének kulcsa az új típusú kollektivistá nevelés volt, nélküle nincsen – nem lett volna – "fényes szelek nemzedéke". De azt is rögzíteni kell, hogy a népi kollégiumi nevelésnek, jóllehet önmagában véve kerek egész pedagógiai rendszer, egyik alapjellegzetessége az állandó belső mozgás, formálódás, a megújulásra, az új befogadására való állandó képesség, a nyitottság, s ha a történelmi jövő lehetővé tette volna, újabb és újabb elemekkel gazdagította volna magát.

A népi kollégiumi nevelés szelleme így is túllépte a népi kollégiumi kereteket, kiáradt a társadalomba, és még határainkon túl is hatott. A hazai korabeli kollégiumi nevelés, a hadsereg, a rendőrség, a különféle nevelőintézetek s kiemelkedően a tanonc- és ifjómunkásotthon-mozgalom (a TIOSZ) alapvető inspirációkat kapott tőle. Nagy kár, hogy a társadalmi-politikai helyzet megváltozása 1948–49-ben e nevelési

^x NDGY Magnós interjúk, 1972, Mérei Ferenc visszaemlékezése

rendszer leépítésére, a szövetség centralizálására és bürokratizálására vezetett, s még nagyobb, hogy nevelési elveit és módszereit a későbbi pedagógia nem használta fel.

A népi kollégiumi nevelés alapелемényeként értékeltük azt a tényt, hogy a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom annak idején a diákszociális rendeltetésű kollégiumi intézményei létrehozását eleve összekapcsolta a bennük otthont lelő autonóm diákközösségek életre hívásával. A népi kollégiumoknak e kettős szerepe egy harmadikkal bővült: minden egyes népi kollégium egyidejűleg egy progresszív diákmozgalom egy-egy "alapszervezetének" a szerepét is betöltötte. A népi kollégiumi mozgalom ugyanis forradalmi tartalmú demokratikus diákmozgalom is volt, amely társadalmi-politikai célját és tevékenységét részszt saját intézményein belül, saját intézményei révén való-sította meg, bonyolította le, részszt más demokratikus pártok, szervezetek, ifjúsági intézmények és mozgalmak kereteiben. A népi kollégiumok ifjúsági mozgalmi szerepe a népi kollégiumok lényegéhez, létre-jöttük, fejlődésük körülményeihez, tevékenységük, társadalmi szerepük valóra váltá-sához szervesen hozzátartozott. Létformájuk, hogy úgy mondjuk, a mozgalom volt. Ahhoz, hogy a Horthy-rendszer szigetelő társadalmi közegét egy kollégium áttörje, hogy önmagát megvalósíthassa, hogy később a fényes szelek esztendeiben a népi diákok ezrei a tanulás polgári előjogát áttörjék, hogy kollégiumok százait hozhassák létre, szervezkedni, tömörülni, programot teremteni és megvalósítani kellett, har-colni a társadalmi-politikai küzdelem számos eszközével és módján. És ezt a népi kollégiumi mozgalom fennállásának évtizedében a népi kollégisták mindvégig követ-kezetesen teljesítették.

A népi kollégiumok mozgalmi potenciálját minden más ifjúsági és diákszervezettel szemben messzire kiemelte az, hogy mind az egyes kollégiumok, mind a kollégiumi szövetség autonóm demokratikus közösségek voltak, kollektív öngazgató, öznevelő intézmények, amelyeknek a belső kohéziója, közösségi összetartása, öntudata, tette-készsége, hatékonysága, ütőképesége erőteljesebb volt bármely alkalmi ifjúsági csoportosulás, ifjúsági szövetség, egyesület belső szolidaritásánál és társadalmi telje-sítményénél. A népi kollégiumok évek során együtt élő diákközösségei a népi kollé-giumi pedagógia segítségével egés-zükben váltak a progresszív politika hordozóivá, és pedagógiai lényegüknél fogva a társadalmi-politikai tevékenység területén hason-líthatatlan jártassággal rendelkeztek. A kollégiumi szövetség mint a mozgalom köz-pontja ilyenformán egy való-ságos demokratikus forradalmi központ feladatát látta el. A szövetség központjának apparátusa és központi intézményei teremtette kollégium-közi kapcsolatok széles hálózata a szövetség mozgalmi hatóképességét csak tovább fokozta, s a mozgalom kollégiumi osztagainak harcképességét még inkább megnövelte.

Mi volt a népi kollégiumoknak mint forradalmi diákmozgalomnak a társadalmi bázisa? Az, hogy a tízezernyi népi kollégista a nép küldötte volt, szegényparasztkok, kisparasztkok, kétkezi ipari munkások, vidéki kisemberek diákgyermekei, akik tényleges létharcban osztályérdekeik érvényesítésének védelmében nyomultak felfe-lé a társadalom eladdig elzárt felsőbb szintjei felé. Két kezük munkájával, szemé-lyes hozzájárulásukkal hozták létre otthonaikat, teremtették meg bennük életfeltéte-leiket, meleg emberi közösségeiket, védelmezték meg a támadásokkal szemben, szervezték meg köréjük a társadalom progresszív erőinek szolidaritását. A népi kollé-

giumok osztálykollégiumok voltak, a dolgozó osztályok diákgyermekének az otthonai. A népi kollégisták osztályélményeiket, osztálytapasztalataikat és osztálytudatukat hozták magukkal podgyászukban és osztályaik legjobb tulajdonságait is, friss ambíciókat, tanulni vágyásukat, nyitottságukat, széles befogadóképességüket, tehetségüket, szorgalmukat, türeklenségüket, jóindulatukat, hiszékenységüket és sok mindent még, jót is, rosszat is. A népi kollégiumokban töltött évek kifejlesztették osztályöntudatukat, osztályelkötelezettségüket, többségükben forradalmi demokratikus és szocialista politikai eszmék képviselői lettek, marxisták is, kommunisták is, akik ezúttal tudatosan képviselték az otthon maradt osztályos társak társadalmi-politikai érdekeit, s önmaguk sorsának megváltoztatásán túl, osztályaik társadalmi felszabadítását és érdekeik érvényesítését tartották feladatuknak. Az osztályelkötelezettségen kívül a népi kollégiumi nevelés a népi-nemzeti elkötelezettség szellemét is táplálta tagjaiban. A népi kollégisták mint fiatal értelmiségiek az egész diáktársadalom demokratikus megszervezésének és haladó szellemű nevelésének voltak harcosai, és sokat tettek e téren is. Az egész nemzeti társadalom forradalmi demokratikus átalakításának az eszméjét vallották, és mindig készen voltak, hogy ennek érdekében munkát, harcot vállaljanak. Így ötvözte önmagába – immáron mozgalmi oldaláról is tekintve – a sokat emlegetett "NÉKOSZ-öntudat": a népi kollégisták haladó mozgalmi öntudatát osztályelkötelezettségük tudatával és nemzeti felelősségérzetükkel.

Dokumentumok százai igazolják, hogy az elmondottak a népi kollégiumi forradalmi diákmozgalom évtizedében, 1939–1949 között, eleven valóságot jelentettek. Az első népi kollégium, a Bolyai-kollégium 1939-ben még meglehetősen tisztázatlan politikai nézetekkel indult, a parasztromantika és a népi írók politikai állásfoglalásai hatottak tagjaira, de az osztályelkötelezettség és a nemzeti felelősség szelleme már akkor is eleven volt körülükben. 1941 óta illegális kommunista góc tevékenykedett a kollégiumban, 1942 óta ténylegesen az akkor már Györfy-kollégiumnak ez a forradalmi csoportja vette kezébe a kollégium irányítását. 1941–42-ben már a népfront-politika értőiként és képviselőiként a népi kollégisták együtt demonstráltak a munkás- és parasztfiatalokkal és más diákfriatalokkal a függetlenségi tüntetéseken. Az egész kollégium módszeresen készült a nagy társadalmi feladatokra, amelyek közül az agrárkérdésnek és a kultúra demokratizálása problémájának szentelt külön figyelmet, módszeresen tanulmányozta a különféle forradalmi politikai elméleteket, köztük alaposan a marxista ideológiát, a forradalmi szocializmus elméletét, módszeresen ismerkedett a magyar társadalmi valósággal, járta az országot, elemzett és mérleget vont. Módszeresen szervezett, agitált, írt, demonstrált: szervezte-nevelte a parasztszármazású egyetemi hallgatók egyre szélesebb körét, kapcsolatot létesített a parasztság és a munkásság pártjaival, szervezeteivel, szakszervezeteivel, lapjaikban munkát vállalt, népi kollégiumokat kezdeményezett és nyitott a vidéki egyetemi székhelyeken. Egyéves kertészeti népfőiskolát tartott fenn parasztfiataloknak; szervezkedett az egyetemi hallgatóság körében, szervezte a munkás-paraszt-diákfriatalság ankétmozgalmát; politizált az uralkodó osztállyal, demonstrált a háború, a fasizmus, a rendszer ellen 1943. március 15-én, demonstrált a független, szabad, demokratikus Magyarország jelszavával Balatonszárszón 1943 augusztusában. 1944. március 15-én több baloldali lapban a vezércikket kollégisták írták. A náci német hadsereg bevonulása pillanatában megvonták autonómiáját, kormánybiztost küldtek a nyakára,

válaszként a kollégium elhagyta otthonát, s tagsága jó része azonnal illegalitásba ment. A "földalatti kollégium" nagyobb része tovább szervezkedett. Az illegális kommunista mozgalom részeként és megbízásából 1944 nyarán létrehozta a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmát, lapokat, kiáltványokat adott ki, 1944 őszén megszervezte a Magyar Diákok Szabadságfrontját, a magyar diákok első antifasiszta népfronttömrőlését, amely tagja lett a Magyar Ifjúság Szabadságfrontjának, részt vett a KISZ szervezésében, Györffy-kollégista képviselte a magyar diákságot a függetlenségi front vezérkarában. Szervezett, agitált, harcolt – fegyverrel is. Többen közülük börtönt szenvedtek. És meghozta a kollégium a maga véráldozatát is Szijjártó Lajos személyében, aki a német fasisztákkal vívott tűzharcban esett el. A Györffy-kollégium demokratikus szervezkedését, illegális és antifasiszta harcát természetesen nem magányosan vívta, hanem együtt a magyar dolgozók széles nemzeti függetlenségi frontjával, demokratákkal, szocialistákkal, kommunistákkal, munkásokkal, parasztokkal, értelmiségiekkel, fiatalokkal, diákokkal. Mindazonáltal a köztörténetben rögzítendő tény, hogy ebben az időben a magyar diákság, a fiatal magyar értelmiség egyetlen szervezett demokratikus és antifasiszta csapatát a kollégium képezte, és hogy tagjainak többsége tevélegesen vett részt az antifasiszta szervezkedésben és harcban.

Az 1945-ös esztendő tavaszának első fényes szelei már újra együtt és újra munkában látták a Györffy-kollégistákat és rövidesen a Györffy-kollégisták új, száz fős csapatát is. A demokratikus ifjúsági szövetség, a Nemzeti Parasztpárt, a Magyar Kommunista Párt és néhány demokratikus társadalmi intézmény politikai szervezési munkáit végezték, majd a munkások és parasztok oldalán mint megyei és járási miniszteri biztosok részt vettek a földreform gyakorlati végrehajtásában. Ez utóbbi szerepüket a köztörténet is rögzíti: jelentős részük volt e kényes, szakértelmet, szívósságot, politikai tapintatot és tisztességet kívánó országos feladat sikeres elvégzésében. Az "öreg" györffysták utolsó szervezett vállalkozása: közreműködésük volt a MEFESZ életre hívásában 1945 augusztusában.

Az 1945 őszén induló új Györffy-kollégium örökölte az elődök tiszteletre méltó mozgalmi tradícióit, politikai szenvedélyét, progresszív elkötelezettségét. Operációs bázisuk a népi kollégiumok, a magyar diákság és általában az ifjúság világa volt. Különösen sikeresen dolgoztak az egyetemi MADISZ és a MEFESZ keretében. De rájuk is várt történeti méretű feladat: a népi kollégiumi mozgalom elindítása és sikerre vitele. Emberül megállták benne helyüket. Egy nyár erőfeszítésének eredményeként 50 kollégium nyitotta meg 1946 szeptemberében a kapuit, és kezük nyomán már működött a mozgalom szövetségi központja is. Emellett munkájuk nyomán még több száz földművesszövetkezet, iskola, kulturális intézmény kezdte meg működését ugyanabban az évben. Az 1946–48-as esztendő kollégiumi diákmozgalmi munkája – ezúttal már a létesült népi kollégiumok egész népi diákságát érintően – legfőképp a népi kollégiumok további létrehozása, megszilárdítása, közösségeik kialakítása, eszmei-szellemi-erkölcsi színvonaluk emelése volt. Ez utóbbi vonatkozásban figyelemre méltó az a tény, hogy a népi kollégiumok mágnesként és tömegesen vonzották magukba a legkülönbözőbb progresszív népi és olykor nem népi diákelemeket is, akik vagy már a kollégiumba jövetelük előtt az ifjúsági mozgalomban működtek, vagy mint egyetemi hallgatók éppenséggel kommunista eszmék hívei voltak. Szerepük jelentős volt a népi kollégisták nagy többsége eszmei-politikai arculatának formálásában.

Ugyanis ezekben az években a népi kollégiumi diákmozgalom önmagát: tízezernyi népi kollégistát nevelt demokráciára, a forradalmi szocializmus elméletére, a marxizmus klasszikusainak ismeretére, a magyar társadalmi valóság módszeres felderítésére, aktív társadalmi tevékenységre. Tízezernyi demokratikus gondolkozású és magatartású népi kollégista pedig nevelte, tanította, segítette otthonát, családját, lakóhelyi környezetét, a vidéki városok közvéleményét, iskoláját, a tanintézeti és a lakóhelyi demokratikus társadalmi és ifjúsági szervezeteket, mindezt úgy, hogy közben maga is kapott, nevelődött, tanult. A kétszintű intenzív önnevelő és nevelő munka a népi kollégiumokban persze nem volt könnyű feladat. A népi kollégiumokba sereglett népi diákok ezreinek nemegyszer kellett megküzdniök magukkal hozott konzervatív tradícióikkal, beidegződött előítéletekkel, és ezek ellenében kellett töltekezniök haladó eszmékkel, és ami ennél is fontosabb: haladó, demokratikus magatartásba öltözniök, nem amúgy konform módra, hanem belső azonosulni tudással és meggyőződéssel. A népi kollégiumi diákmozgalom ezekben az esztendőekben ezt a tízezernyi demokratikusan nevelt és nevelődő diákot tudta adni a demokratikus ifjúsági mozgalomnak.

A népi kollégisták természetesen szervezeten is részt vállaltak a progresszív ifjúsági és diákmozgalmakban, és nemritkán az országos demokratikus politikai mozgalmak tevékenységében is. Jelentős volt a szerepük a korabeli parasztiifjúsági szervezetek létrehozásában és országos központjaik vezetésében. A korabeli statisztikák és az 1970–71-es kérdőíves szociológiai felvétel adatai bizonyítják, milyen jelentékeny mértékben vettek részt a népi kollégisták ezekben az években mint tagok és mint funkcionáriusok az egyetemi MADISZ és MEFESZ munkájában és vezetésében, a NISZ, az EPOSZ, a Diákszövetség szervezésében és vezetésében, az úttörőmozgalomban; a tanoncotthonmozgalomban, a 48-as ifjúsági bizottságokban, a népi demokráciák ifjúsági építőbrigád-vállalkozásaiban, a nemzetközi demokratikus diák- és ifjúsági szervezetek tevékenységében.

És részt vállalt a népi kollégiumi mozgalom az országos nagypolitika akcióiban is, ha úgy kívánta a sora, a választási harcokban, a tömegdemonstrációkon is, de különösen az értelmiség, az ifjúság és a kultúra kérdéseiben emelte fel szavát a közvélemény előtt, így a demokratikus ifjúság frontjával együtt síkraszállt az új iskoláért, az új egyetemért, a demokratikus nevelésért, az iskolák államosításáért, a műveltség demokratizálásáért, a realista művészetekért, a népi-nemzeti kultúra haladó hagyományainak megbecsüléséért, az ifjúság és a fiatal értelmiségiek nemzetek közötti demokratikus összefogásáért.

Országos szinten kellett megvívnia a harcát a népi kollégiumi diákmozgalomnak mozgalmi önállóságáért, szabad munkafeltételeiért és az általa képviselt társadalmi-politikai koncepció vállalásáért is. A népi kollégiumi mozgalom – többek között pedagógiai lényegénél fogva is – a fényes szelek esztendeiben sajátos státust foglalt el a népi demokrácia társadalmi-politikai közéletében. Jóllehet vezetőinek, főiskolai és egyetemista tagjainak, nevelőkarának többsége a forradalmi demokrácia balszárnyán helyezkedett el, parasztpártiak, kommunisták és kis részben szociáldemokraták voltak, középiskolai diákjai az ifjúsági és diákszervezetek legprogresszívebb rétegét alkották, az intézmény magát a népi demokrácia közös produktumának, az igazi népfrontpolitika letéteményesének tekintette, és fenntartotta azt az álláspontját, hogy tagjait "a magyar népi demokrácia közös haladó elveinek szellemében nevelje",

és közvetlen pártpolitikai céloknak ne rendelje alá. Ezt a nézetét a népi demokrácia demokratikus pártjai és szervezetei hosszú időn keresztül elismerték és szavatolták, legtovább Révai József az MKP nevében, 1948. március 16-án. A Kisgazdapárt szakított legkorábban ezzel az elvi állásponttal. Már 1946 őszén külön pártcélzatú kollégiumi mozgalmat indított. 1947-ben a katolikus egyház jobboldali körei támadták a népi kollégiumokat, parlamenti szinten kellett támadásukat visszaverni. 1947 őszén a Szociáldemokrata Párt indított külön pártkollégiumi mozgalmat. A kollégiumi mozgalmakkal 1948 tavaszára szót lehetett érteni, ezek 1948. március 15-én egyesültek is a NÉKOSZ-szal. Nemsokára azonban kezdetét vette a népi kollégiumi szövetség legsúlyosabb konfliktusa. Előzményei az MKP Ifjúsági Bizottsága és a népi kollégiumi szövetség vezető kommunistái között régóta húzódozó vitákban rejlettek, amelyek a népi kollégiumok sajátos önállósága körül zajlottak. Ebből a konfliktusból néhány hónap múltán egy gyökeresen megváltozott történeti-politikai helyzetben, amikor is a kibontakozó személyi kultusz nyomán a politikai szubjektívizmus és bizalmatlanság is kezdte hatását éreztetni, a NÉKOSZ ügyét a kommunista párt egyik legfelsőbb fórumán vitatták meg, ahol is elítélő, dogmatikus határozat született meg a NÉKOSZ ellen. Az MDP PB határozata végzetes hatással volt a népi kollégista forradalmi diákmozgalom sorsára: A NÉKOSZ vezetőit lényegében pártellenes magatartás tényében marasztalták el, és egy részüket leváltották. A helyükbe új vezetőket bízta meg – részben új feladatokkal is. 1948 szeptemberében leváltása kapcsán, a NÉKOSZ főtítkárának Rákosi Mátyás többek között a következőket mondta: "Bevallom, már hosszú ideje gyanakvással és fenntartással tekintettem a NÉKOSZ-ra. Nem tagadom, kezdetben mozgékonyasága, leleményessége, tevékenysége, különösen a győrfystaké, rám is nagy hatással volt. Ezért is támogattuk magukat. Később fenntartásaim növekedtek, ahogyan erről is, arról is informáltak az elvtársak, beszámoltak viselt dolgaikról, a vitáikon elhangzottakról, az ifjúsági szövetségben a vezető elvtársakkal folytatott nézeteltéréseikről. Nem is értem, Rajkot és Révait is azért küldték magukhoz, hogy segítsenek maguknak, és mégis baj történhetett. Úgy látszik, fenntartásaimnak lett igazuk. Meg is mondom magának, miért. Nézze, én a szocializmus dolgait még a régi nagykönyvből tanultam. Ebből megtanultam, mi a párt, mi a felépítése, szerepe a szocialista forradalomban, hogy kell azt vezetni... Tanultam, hallottam tömegszervezetekről, transzmisszióról, meg arról, mi a párt és az állam viszonya... De arról sehol sem olvastam és hallottam, hogy a szocializmus útján népi kollégiumok is vannak, és hogy azokkal is építik a szocializmust. A népi kollégiumokról egy szó sincs abban a régi nagykönyvben, és nem is hiszem, hogy szükség van rájuk."

1948 szeptemberében kezdetét vette a NÉKOSZ diákmozgalmának utolsó és egyben a NÉKOSZ létét is lezáró szakasza. A megváltozott politikai helyzet következtében és a népi kollégiumokról szóló párthatározat szellemében a NÉKOSZ egészében egyre inkább a kommunista ifjúsági bizottság irányította ifjúsági mozgalom magas szintű politikai képzőiskolájává alakult át. A szövetség vezetését centralizálták, a kollégiumi közösségek autonómiáját csökkentették, a nevelést célirányosan átszervezték, képzőmunkájának központjába kizárólagosan a marxista-leninista ideológia egy meglehető-

*NDGY KLÍ NÉKOSZ 14-49

sen leegyszerűsített változatának oktatását állították, ifjúságpolitikai tevékenységét lényegében intenzív akciópolitikában (választási agitáció, demonstrációk, ifjúsági szervező munka) hasznosították. Az egykori népi kollégiumok ezekben az időkben is hatalmas mozgalmi potenciált képviseltek, amelyet az egész ifjúság szocialista irányú demokratikus nevelésében hatékonyabban lehetett volna felhasználni. De a népi kollégiumi diákmozgalomra már ebben a formában sem volt szükség. A NÉKOSZ diákmozgalmi modell nem illett bele a Rákosi képviselte voluntarista és sematikus szocialista ifjúságpolitikai koncepcióba. 1949 júliusában kimondták a feloszlását és államosítását, és a Rajk-per egyik részvádoltjaként utólag megbélyegezték, pedagógiai eredményeit, mozgalmi vívmányait elsorvasztották és megsemmisítették.

A népi kollégiumoknak mint nevelőintézménynek és forradalmi diákmozgalomnak társadalmi célja és szerepe nem merült ki önmaga tagságának és általában a diákságnak, az ifjúságnak demokratikus megszervezésében és nevelésében. A népi kollégiumoknak eredetükbe, létük indoklásába gyökerező speciális rendeltetésük és a demokratizálódó társadalom igénye követelte messzetekintő missziójuk is volt: tömegméretben megteremteni segíteni az alapozódó új demokratikus társadalom saját értelmiségét. E feladat perspektívájában: a népi kollégiumok olyan – mozgalm formájában jelentkező – nevelőintézetek voltak, amelyek a magyar parasztság és munkásság közvetlen anyagi, erkölcsi és politikai támogatásával jöttek létre, hogy megteremtsék a széles értelemben vett dolgozó nép saját organikus intelligenciáját, szakértelmiségét, kineveljék a népi demokratikus társadalmi rendszer megteremtése, megalapozása és továbbfejlesztése érdekében. Történetileg véve a népi kollégiumok a dolgozó paraszti és munkásrétegek originális érdekérvényesítő, érdekvédő leleményei voltak, osztályharcuk sajátos termékei, a dolgozó osztályok közvetlen érdekeinek érvényesítői a művelődéspolitikában, a kultúrában, az értelmiség körében. A Horthy-korszak intelligenciájának osztályszerkezete csak kivételként tűrte meg a dolgozó osztályokból – nagy nehezen – felkerült értelmiségit, s azt is hamar asszimilálta, behódolásra készítette. Az intelligenciában abszolút mértékben uralkodó polgári és úri értelmiségi többség mellett csak a harmincas évek végétől kezdi emlegetni a tudomány a népi értelmiséget, de azt is leginkább csak úgy, mint egy "egészségesebb társadalomfejlődés" vágyképét. A nagy történeti sorsforduló 1945-ben közel hozta e vágykép realizálhatóságát. Nagy arányokban megteremteni a dolgozó osztályok saját szerves értelmiségét, amely majd a hatalomra jutó osztályok teremtette nemzeti értelmiség döntő részét képezi: ez volt az a gondolat, amelyet annak idején a népi kollégiumok megszületésében és növekedésében az érintett osztályok és emez osztályok demokratikus pártjai, közöttük kivált a legforradalmibbak, kitörő örömmel és az őszinte támogatás szándékával üdvözöltek.

A népi értelmiség megteremtésének felelős misszióját az érdekelték, az egykori népi kollégisták teljes tudatossággal élték át, sőt, ha volt valami a népi kollégiumokban, ami alapvetően befolyásolta tagjaik gondolkozását és magatartását, e küldetés tudata volt, annak a várakozásnak és igénynek az átélése, hogy osztályaik képviselőiben tanulnak, képezik magukat, vesznek részt a diákközéletben s az országos diákpolitikában, és majd mint végzett, képzett szakértelmiségiek osztályaik nevében

és érdekében dolgoznak a népi demokratikus társadalmi forradalom véghezvitelében és az új társadalom kiépítésében. Nem egyéb ez, mint az osztályelkötelezettség, a forradalmi népi elkötelezettség szelleme, amelyet a "NÉKOSZ-öntudat" természetes alkatrészeként aposztrofáltunk. Ez a természetes avantgarde öntudata annak a fiatal népi értelmiségnek, amely tényleg a dolgozó osztályok előőrseként jelent meg a diákságban, az értelmiségben, a kultúrában és némiképp a politikában is. Ezt az avantgarde-ot igyekeztek egyesek jóval később félremagyarázni, holott tudnivaló, hogy ez az avantgarde – bár bizonyos túlzásoktól sem volt ment – a forradalmi demokrácia szellemében jelentkezett, a szocializmus perspektívájában építkezett, és a proletárforradalom fegyelmébe öltözött.

A népi kollégista diákság értelmiségi missziós tudata – történetileg – már a harmincas évek végén megragadható a parasztfőiskolás egyetemi hallgatók tevékenységében, az első népi kollégium, a Bolyai-kollégium megalakulásának koncepciójában. Ez a tudat akkor meglehetősen konfúzus, korlátozott és misztikus volt. Abból indult ki, hogy a népet, amelyen akkor kitüntetetten a parasztságot értették, a belőle kikerült kisszámú s szétszórt értelmiségiek sorra elárulták, megtagadták, az urak lakájai vagy maguk is urak lettek. A parasztságnak olyan értelmiségre van szüksége, amely hű marad hozzá, és értelmiségi fegyverekkel, szakértelemmel és szolidaritással segíti társadalmi harcát. Az első népi kollégisták még "népközéposztályról" ábrándoztak, amely értelmiségi népfiaiból regrutálódik majd, s az segíti győzelemre vinni a nép ügyét, megoldja szociális problémáit, kiemeli szellemi elmaradottságából, s igazságosan részelteti a megteremtendő társadalmi közszabadságból. 1941–42-re ez az álláspont úgy módosult, hogy a kollégisták magukat a parasztság értelmiségének tekintették, akiknek az a feladatuk, hogy értelmiségi eszközökkel segítsék a parasztságot, kivált a szegényparaszti rétegek osztályharcát. 1942–43-ra többségükben olyan népi származású értelmiségieknek tekintették magukat, akik egy népi demokratikus forradalom perspektívájában az ipari munkásosztály forradalmi szocialista mozgalmában a parasztság szervezését, a megoldandó szociális problémákra való módszeres felkészülést, a paraszti diákság koncentrációját és nevelését tartották főfeladatuknak. 1943–44-ben az illegális mozgalomban, egy jelentékeny részükben mint kommunista értelmiségiek vagy mint ezek küzdőtársai szervezték a diákság és az ifjúság népfrontösszefogásait, antifasiszta tömörüléseit.

Az 1945. májusi kongresszusukon: "Harcban nép – munkában értelmiség" jelszavukkal azt fejezték ki, hogy a dolgozó osztályok forradalmi demokratikus törekvéseivel azonosítják magukat, és ezekért a célokért – az osztály nélküli szociális társadalom megteremtéséért – mint értelmiség, értelmiségi eszközökkel harcolnak. A Győrffy-kollégisták különben Illyés Gyula közismert disztichonját vallották vezérelvüknek:

Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod, sejh, ma nem azzal

Kellene: honnan jössz, – azzal, ecsém: hova mész!

vagyis azt, hogy az az igazi népi értelmiségi, aki az odatartozáson túl a dolgozó osztályok magas színvonalú szociális jóléte és optimális társadalmi szabadsága érdekében dolgozik és harcol. 1945-ben ugyane kongresszus kapcsán Révai József az új értelmiséget üdvözölte a népi kollégistákban: "Meg akarjuk nyerni a régi értelmiséget, és

új értelmiséget akarunk felnevelni a munkások és parasztsók soraiból. Az új értelmiség nevelését nem is kell előlről kezdenünk, csak folytatni, szélesíteni kell azokat a kezdeteket, amik már megvannak. Csak segíteni kell annak a fiatal magyar népi intelligenciának, csak támogatni kell – szellemileg és anyagilag – azt a diákifjúságot, amely harcban áldozattal jegyezte el magát a népi demokrácia, tehát a magyarság ügyével. A Györffy-kollégium kongresszusának tegnapi záróülése megmutatta, hogy az új magyar értelmiség – nem a régi ellen, hanem a régi mellé, a régi felfrissítésére – itt van, kialakulóban van.”^x Gondolata meglepően egybevág a nagy marxista teoretikus, A. Gramsci gondolatmenetével, aki szerint: "Minden egyes csoport legszembetűnőbb jellemvonása az uralom felé haladtában az, hogy harcol a hagyományos értelmiség »ideológiai« asszimilációjáért és meghódításáért, s az asszimiláció és meghódítás annál gyorsabb és hatékonyabb, minél egyidejűbben dolgozza ki az adott csoport a saját szerves értelmiségét.”^{xx}

Erdei Ferenc a maga szociológiai kategóriáiban ugyanitt így összegezte a népi értelmiségről vallott álláspontját: "A kollégium fiataisága a parasztságnak úgy adott értelmiségi fiatal gárdát, a parasztság testéből úgy nevelt értelmiségi szintre egy csoport fiatalembert, hogy azok iskolázottságuk révén és a távolabbi kultúrákhoz való kapcsolódásuk révén semmit sem vesztek a parasztság élményéből, és művelődésüket úgy tudták előbbre vinni és továbbfejleszteni, hogy a parasztságnak adott társadalmi tényein keresztül tették ezt, tehát feldolgozva azt a valóságot, amelyben a parasztság elhelyezkedik. Ez azért szenzációs, mert korábban mind politikai, mind pedig szellemi szabadságmozgalmaiban a parasztságnak ilyen saját értelmisége nem volt, sem a reformkorban, sem pedig 1918–1919-ben, hanem a parasztság politikai érdekeit igazában véve a munkásságnak és a haladó polgárságnak a képviselői gondozták és juttatták kifejezésre. [...]

Szenzációs teljesítménye a kollégiumnak, hogy ugyanakkor, amikor a parasztság úttörői és hangadói, már sajátlagos értelmi hangadói, merőben irodalmian és elvontan képviselték a parasztság hangját és a parasztság valóságát, és erről az irodalmi elvont vonalról nehezen vagy csak nagyon kis részben tudtak gyakorlatiasá, politikussá lenni, ugyanakkor a kollégium ifjúsága teljes egészében és teljes erejével politizálódni tudott, és az irodalmi úttörés nyomán politikai munkában, politikai harcokban vitte tovább a kezdeményezést, és egyúttal politikai, gyakorlatias hasznosságot is tudott biztosítani ennek a törekvésnek. Ez különösen nagyon fontos és feltétlenül megbecsülendő és elismerendő teljesítmény akkor, amikor a magyar szabadságtörekvések legjava irodalmi térre, irodalmi felszólalásokra és egyáltalán literátori dolgokra szorítkozott. A magyar felnövekvő értelmiségi fiataiság szinte egészében ilyen irodalmias hatások alatt állt, s nehezen tudta gyakorlatiasan, politikus következetességgel kezelni a dolgokat és ezek politikai konzekvenciáját is vállalni. A Györffy-kollégium fiataisága itt is kiváló lépést tett előre, amikor azt tette, hogy ezeket az irodalmias körben és atmoszférában tartott törekvéseket politikailag realizálni tudta, ami azt jelenti, hogy a pa-

^x Révai József: Értelmiség és demokrácia. Szabad Nép, 1945. június 6.

^{xx} Gramsci, A.: Marxizmus, kultúra művészet. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1965, 104.

rasztromantika útvjáról letérve, a valóságos, reális, demokratikus politikai küzdelmek útjára lépett, megtalálta a bensőséges és tökéletesen elmélyült kapcsolatot a munkás-fiatalssággal és ugyanakkor az iskolázatlan parasztfiússággal is.

Ezek olyan teljesítmények a kollégium útjában, amelyeket nem lehet eléggé megbecsülni, és egyúttal úgy lehet kezelni és úgy kell kezelni ezeket, mint a kollégium jövőjének feltétlen garanciáját. ^{*}

1946-ban a népi kollégiumok tömegmozgalmát elindító kiáltvány a népi értelmiség megteremtése jegyében érvelt a mozgalom mellett, mivelhogy igazi demokratikus társadalom nem lehet meg, nem maradhat fenn, nem fejlődhet a társadalom alapját képező osztályokból közvetlenül származó és demokratikusan felnevelt saját szerves értelmiség nélkül, amely ezúttal a dolgozó nép képviselője is a társadalom felsőbb szintjein, és demokratikus gondolkozásánál, erkölcsénél és magatartásánál fogva pedig a nemzeti közszellem demokratizmusának egyik regulátora is.

A népi kollégiumok fennállásuk klasszikus időszakában a népi diákság értelmiségi hivatástudatát mindvégig ébren tartották, mindvégig az osztályelkötelezettség és a nemzeti felelősségérzés szellemében. Ezt támasztotta alá az egész népi kollégiumi nevelés és oktatás, ezt a kollégiumok minden vállalkozása, ezt egész ifjúságmozgalmi tevékenysége. Az 1947–48-as esztendőben a majdani népi kollégista gyökerű szakértelmiség szakmai bázisának megszilárdítása végett a kollégiumi szövetség a népi kollégiumokba bevezette a teljesítmény-előírányzathoz kötött nevelési rendszert, egyes humán kollégiumait átalakította szakkollégiumokká, szorgalmazta az iskolakollégiumok bevezetését. A népi kollégiumok és általában a fiatal értelmiség forradalmi demokratikus fórumaként létrehozta a Valóság folyóiratot és később a Március Tizenötödike c. időszaki lapot. Hazai és nemzetközi ifjúságpolitikai kongresszusokon is szorgalmazta a népi értelmiség kinevelésének a gondolatát. Ennek az érdekében javasolta a Vasvári Pál Akadémia, egy 7 szemeszteres politikai főiskola felállításának tervét, amely a népi értelmiség képzésének a népi kollégiumokon belül a legmagasabb szintű tanintézete lett volna. 1947–48-ban az akadémia tervét a kommunista párt legfelsőbb szervei által hozott határozatok támogatták, 1948 tavaszán meg is nyitotta kapuit, de végül is a NÉKOSZ-t ért 1948. szeptemberi párt-határozat következtében nem folytatta működését.

Az organikus új értelmiség, a demokratikus népi értelmiség megteremtésének gondolata és gondolja a magyar népi demokrácia forradalmi erőinek alapálláspontja volt. Ezért volt meglepő és súlyos csapás 1948 őszén, hogy e gondolat egyik hordozóját és gyakorlati megvalósítóját megbélyegezték, 1949 nyarán pedig felszámolták. A demokratikus népi értelmiség intenzív és hatékony képzésének folyamata hosszú időre erősen meggyengült. Nem arról van szó, hogy nem jöttek fel népi származékok a középiskolába és az egyetemekre, és a kétkezi munkások és dolgozó parasztok gyermekeinek arányszáma nem növekedett a közép- és felső szintű tanintézetekben, bár ez a mai napig még probléma, vagy az iskolák államosítása, a tanügyi reformok sorozata, a nevelői kar felfrissítése nem járult volna hozzá a tanintézetek szellemének demokratizálásához. Arról van szó csupán, hogy egy olyan kipróbált és bevált

^{*}NDGY GYSI GYIK 112. A Györffy István Kollégium kongresszusának záróülése, 1945. június 4.

komplex nevelőapparátust kapcsoltak ki, amely épp a demokratizmust biztosította volna az ifjúság nevelésében egy olyan korszakban, amelyben a verbalizmus, a dogmatizmus, a konformizmus, a sematizmus kezdte átvenni az uralmat az élet fölött. Minden bizonnyal ezért is nem maradtak fenn a népi kollégiumok.

A szociológiai táblázatok érzékeltetik: mire vihette volna ez és a következő népi kollégiumi generáció, ha nem rombolják le körülötte a népi kollégiumok falait?!

A népi kollégium tartalmában és formájában eredeti magyar és népi lelemény volt, a dolgozó magyar osztályok originális forradalmi invenciója. Mindazonáltal a népi kollégiumi gondolat határainkon túl is hatott. Lukács György írta 1948 júniusában: "A népi kollégiumi mozgalom a magyar népi demokrácia egyik legnagyobb büszkesége és reménye; egyike azoknak az alapításoknak, amelyekkel Magyarország az új átalakulásban nemzetközileg is az élen jár." ^x A nemzetek közötti ifjúsági és értelmiségi kapcsolatoknak már itthon is fontos láncszemei voltak ezek az intézmények. Elég ha a Mocsáry Lajos Népi Kollégiumra gondolunk, amely kifejezetten a magyar-román kapcsolatokat ápolását szolgálta, tagjai magyar és hazai román nemzetiségű diákok és romániai magyar és román egyetemi hallgatók és értelmiségiek voltak. A kollégiumot annak idején Groza Péter nyitotta meg, és alkalmanként romániai anyagi támogatást is kapott. Vagy ott vannak a kanadai magyar diákok és ifjúmunkások, akik a NÉKOSZ meghívására – százan – a népi kollégiumokban végeztek 1948–49-ben iskolai és szakmai tanulmányaikat, és gazdag élményekkel tértek vissza hazájukba. De most nem az ilyenfajta népi kollégiumi hatásról van szó, hanem arról: gyökeret tud-e verni a népi kollégiumok intézménye más országok társadalmi talajában? Erre a kérdésre igennel kell válaszolni. Elsőként a romániai példát említhetjük: nyilván a Györffy-kollégium tevékenységének ismeretében, de attól függetlenül, az erdélyi magyarság körében indították el az ottani mozgalmat. Létrejött a bizonyíték, mint teremt a szükséglet hasonló létformákat más országokban is. A mozgalomnak a Magyar Népi Szövetség volt a gazdája, bábái közt ott látni az erdélyi magyar progresszió legjobbjait. 1948 végéig, fennállásukig 12 népi kollégium működött, s vagy egy tucatnyi szervezését indították el, lelke a kolozsvári Móricz Zsigmond Népi Kollégium volt, amely olyan szerepet töltött be az említett kollégiumok körében, mint a miénkben a Györffy-kollégium. Az erdélyi magyar népi kollégiumok célkitűzése is ugyanaz volt: a munkás- és parasztgyerekek magasabb szintű iskolázásának és demokratikus nevelésének előmozdítása, a román-magyar testvériség szolgálatának feladatán is munkálkodva. A romániai népi kollégiumok alapító felhívása a románok körében is hatott, az erdélyi területeken több helyütt román és magyar népi kollégisták éltek együtt, egy kollégiumban. Az erdélyi népi kollégiumok diáksága is önkormányzó közösségben élt, és pedagógiai módszereik hasonlóak voltak a magyarországiakhoz. A kollégiumok kulturális tevékenysége különösen kiemelkedő volt, pl. önálló könyvkiadójuk is volt, amely fennállása alatt vagy tíz kötet könyvet adott ki a legjava magyar írók műveiből. Az erdélyi népi kollégiumok megszűnése is sokban hasonlított a magyarországihoz: a személyi kultusz eluralkodása számolta fel őket.

^x Lukács György: A fordulat problémái. Fiatal Magyarország, 1948. június 28.

A romániai példán túl, más nemzetek figyelmét is felkeltették a hazai népi kollégiumok, megismerték mindenekelőtt a NÉKOSZ-ban vendéghiákként tartózkodó bolgár, jugoszláv, olasz, finn, angol, indiai egyetemi hallgatók, s külön tanulmányozták a lengyelek, belgák, olaszok, indiaiak. Felfigyelt rá az UNESCO, lapjaiban többször írt róluk. Az UNESCO akkori főtitkára, Julien Huxley-ra, a neves biológusra olyan hatást gyakorolt, hogy 1948 augusztusában a NÉKOSZ főtitkárát előadásra hívta meg Utrechtbe, az UNESCO nemzetközi egyetemi konferenciájára. J. Huxley a magyar népi kollégiumokban szerzett tapasztalatairól így nyilatkozott: "Ez az intézmény valóban egyedülálló a világon. Jelentőségét abban látom, hogy együttélésre neveli az ifjúságot, és hogy a kultúrát kivetíti a nép legszélesebb rétegei felé. Az UNESCO, melynek egyik legfőbb feladata az egyes országok kulturális eredményeinek megismertetése valamennyi többivel, ehhez a hivatáshoz képest gondoskodik majd arról, hogy a magyar népi demokráciának ezt a nagyszerű eredményét a többi nemzetek megismerjék, és mint követendő példát, utánozzák."^{*}

A népi kollégiumok iránt megnyilvánuló korabeli érdeklődésből kiindulva, a hazai és romániai népi kollégiumok egykori működéséből leszűrt tapasztalatok nyomán megkockáztatjuk – immáron utólag – kijelenteni: a népi kollégiumi modell alkalmazása sikerrel bíztató szerte a világon, ahol elnyomott osztályok és nemzetek vannak, amelyeknek létérdeke, hogy forradalmi és felszabadító harcuk segítésére minél előbb saját, demokratikus és szocialista, forradalmi értelmiséget neveljenek, sikerrel kecsegtető ott is, ahol a forradalmi harc eldőlte után a társadalom már népi demokratikus úton indulhat el, de nélküli – és ezért hiányát sürgősen pótolni akarja – a saját demokratikusan nevelt organikus értelmiségét. Ez a legtöbb, amit a népi kollégiumokról hazai felszámolásuk után negyedszázaddal még leírni érdemes. Sokan azt fogják erre mondani: utópia! De mi, akik átéltük, mire volt képes egy szervezett és öntudatos osztályerőkre támaszkodó autonóm diákközösség a Horthy-korszak legnehezebb esztendeiben, akik megtapasztaltuk, mint váltak a felszabadult parasztok és munkások diákgyermekének ezrei rövid esztendőik alatt az autonóm népi kollégiumokban öntudatos – nem konformista – híveivé a népi demokratikus társadalomnak, nemcsak gondolkodásukban, hanem magatartásukban is, mi azt mondjuk, hogy ez járható út, ez az út is járható, igaz, igényes út, de megbízható eredménnyel kecsegtet: egy nemzedéknek forradalmi eszméihez holtig való ragaszkodásával és hűségével. Ha mindez a tamaskodóknak érvként nem elég, fogadják el – hisz ez a kötet egészében úgyis a népi kollégista nemzedék önvallomása – a bevezető írója személyes konfessziójának.

Mindezek után az olvasó még megkérdezheti: hol van hát, miben is áll a népi kollégiumok története? Azt felelhetjük: a népi diákság otthon- és közösségteremtő képességében és sikerében, egy originális pedagógiai gyakorlat – a valóság pedagógiája – megteremtésében, tíz esztendő hatékony forradalmi diákmozgalmi tevékenységében, dolgozó népünk saját értelmiségének útnak indításában, egy megszívlelen-

^{*} Mágóri Varga Erzsébet–Reismann János: Népi kollégisták. Cserépfalvi, Budapest, 1948, 88.

dő társadalmi-nevelési modell felmutatásában. Ennyi a népi kollégiumok története, amelyet ezernyi – a tudomány igényei szerint rendbe szedett – dokumentum tanulmányozása révén birtokába vehet az olvasó.

x

A fényes szelek nemzedéke – népi kollégiumok 1939–1949 című munka létrejötté a volt népi kollégisták kollektív tudományos vállalkozásának terméke. Az egykori népi kollégiumok története és tevékenysége tudományos bemutatásának és megörökítésének gondolatát maga az eleven élet vetette fel. A Hernádi–Jancsó Fényes szelek című filmje körül 1969-ben zajló kiélezett országos vita és ennek nyomán az a felismerés, hogy a közvélemény ellentétes képet vagy éppenséggel semmit sem őriz a népi kollégiumokról, készítette arra a volt népi kollégiumi mozgalom egykori vezetőit és néhány történész, pedagógus, ifjúságpolitikus szakértőjét, hogy azon gondolkozzanak: miként lehetne a mai és jövőendő generáció számára a lehető legtárgyilagosabb formában elevenné varázsolni a népi kollégiumok egyszer volt sokszínű világát. Miként lehetne tudományos hitelességgel és élményt adó élet-szerűséggel felidézni az egykor volt népi kollégiumi mozgalmat, amely egyszerre volt nevelőintézmény, pedagógiai gyakorlat és forradalmi diákmozgalom is, felidézni úgy, hogy a volt népi kollégisták ma élő és tevékenykedő tízezernyi tábora is mélyebben magára ismerjen benne, és a mai és a holnap fiatalok mint érdekes és tartalmas világban merülhessenek el benne, inspirációkat nyerjenek és tanulságot vonhassanak le belőle. A tervezetők előtt természetesen felmerült, hogy a fényes szelek korszakának és az egykori kollégiumi mozgalomnak az eredeti írásos és szemléltető emlékeit, dokumentumait kell megszólaltatni, de azt eleve elutasították, hogy száraz, sematikus forráskiadványt vagy akár egyoldalúan szelektált tematikus dokumentumközleményt hozzanak létre. Véleményük szerint egy ilyen gyűjteményből épp az eleven élet, a népi kollégiumi mozgalom lényege maradt volna ki. Jobban vonzotta őket az a merészebb terv, hogy láncszerűen kapcsolódó teljes és részleges írásos emlékek és dokumentumok segítségével egyfajta sajátos történeti olvasókönyv módján zárt kompozícióban kíséreljék meg a népi kollégiumi mozgalom eredeti fejlődéstörténetét rekonstruálni, meghatározó motívumait feltárni, történeti útszakaszait meghatározni: benne és általa – a korb és a hazai társadalomba ágyazottan – a népi kollégiumi mozgalom makro- és mikrovilágát bemutatni, az egykori kollégiumi szövetség történeti-társadalmi teljesítményét is érzékeltetni, s az egyes népi kollégiumot, az egyes népi kollégistát is életközelségre hozni. A kötet tervezői e koncepció mellett döntöttek, és ennek a konzekvenciáit vonták le. Nevezetesen azt, hogy mindenekelőtt létre kell hozni a kötet tudományos bázisát: a NÉKOSZ-dokumentumgyűjteményt.

Minél több egykorú, eredeti, hiteles levéltári forrásanyagot kell feltárni, összegyűjteni és rendszerezni, hogy minél szélesebb alapon, minél részletre terjedőbben lehessen kiválogatni a tervezett kötet anyagát, hogy minél árnyaltabban lehessen bemutatni az egykori mozgalom és intézmény fejlődésrajzát. Össze kell gyűjteni a népi kollégiumokkal kapcsolatos publikált forrásokat, önálló könyveket, könyvrészleteket, kiadványokat, tanulmányokat, cikkeket, be-

számlókat, a részletesebb híreket stb., létre kell hozni a népi kollégiumok lehető teljes bibliográfiáját.

Az egykori és későbbi levéltári jellegű és publikált anyagon kívül össze kell állítani az egykor volt népi kollégiumok és kollégisták differenciált adatlajstromát. Célszerű a volt népi kollégisták köréből minél több, az egykori kollégiumi világukra vonatkozó írásos visszaemlékezést, levelet, reflexiót szerezni, a volt népi kollégisták meghatározott típusaival egyéni fejlődésükre vonatkozó magnós mélyinterjúkat készíteni. És végül is fontos a volt népi kollégisták körében egy ezres nagyságrendű, réteges tagolású, véletlen kiválasztáson alapuló kérdőíves szociológiai vizsgálatot folytatni, amely az egykori népi kollégiumokból kikerült népi értelmiség világát hivatott feltárni és benne a népi kollégiumok szerepét lemérni. Ezen a tudományos bázison lehetséges és célravezető a népi kollégiumokról tervezett kötet megszerkesztésébe belefogni.

A kötet koncepciója és e koncepció realizálását megalapozó terv kialakítása után e történeti munkát kezdeményező és tervező volt népi kollégisták szerkesztő bizottságba tömörültek, munkatársakat toboroztak, és a Magyar Tudományos Akadémia, valamint az MTA Történettudományi Intézetének keretében, jórészt annak anyagi segítségével hozzáfogtak nagyigényű vállalkozásukhoz.

A vállalkozás első eredményeként a kötet koncepciójában kialakított elvek alapján 1970–71-ben létrehozták a NÉKOSZ-dokumentumgyűjteményt (NDGY). E NÉKOSZ-archívum létrejötté az egykori népi kollégiumok tipikus – ezúttal "posztumusz" – társadalmi teljesítménye volt. Ahogy annak idején a népi kollégiumokat, ezúttal a gyűjteményt is az érdekelték, a volt népi kollégisták százai, ezrei teremtették meg, kollektíve, s buzgólkodtak a források felkutatásában, egymást vonták be a gyűjtőmunkába, és jórészt maguk is adták össze az anyagát. A vállalkozás indulásakor derült ki ugyanis, hogy az Országos Levéltárban a 90 folyómétert kitevő eredeti NÉKOSZ-központi irattár 1956-ban megsemmisült. Ezt pótolandó kellett országos felhívást intézni az egykori szövetség volt tagjaihoz, adják közre emlékeiket, kollégiumaik átmentett dokumentumait, írják meg emlékezésüket, töltsék ki a szerkesztő bizottság által kibocsátott kérdőíveket. A szerkesztő bizottság tudományos munkatársai pedig módszeres kutatást folytattak a fővárosi és vidéki levéltárakban, állami, egyházi és pártarchívumokban, magángyűjteményeket derítettek fel, volt kollégiumok lappangó irattárát kutatták fel, spontán kollégiumi találkozók alkalmával információkat szereztek, s az egyes adatok százait gyűjtötték össze. Így jött létre végül is a NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény, amely az 1972. január 31-én rögzített adatok szerint: 66 511 oldal gépelt, 20 918 oldal kézzel írt eredeti szöveget (tehát összesen 87 429 oldalt) és 6727 gépelt oldal másolatot tartalmaz. A gyűjtemény a fenti felvétel óta begyűlt forrásanyaggal együtt eléri a 100 000 szövegoldalnyi terjedelmet. A gyűjteménybe tartozik még mintegy 3000 fénykép és filmkocka; 70 tekercs eredeti magnófelvétel; néhány tárgy, eredeti faliújságok pl. a Györffy-kollégium 1943–44-es kollekciójából és a szerkesztő bizottság kérdőíves szociológiai felvételének a KSH által feldolgozott táblázatai.

A gyűjtemény másodlagos archívum, mivel az eredeti megsemmisült, ennél fogva ez magán visel bizonyos fogyatékoságokat, pl. erősen nélkülözi az egykori NÉKOSZ-központ vezetőségi üléseinek jegyzőkönyveit, egyes központi reszortok anyaga is hiá-

nyos, a kollégiumok egy jelentékeny részéről nincsenek levéltári információk stb. Más oldalról a gyűjtés során olyan eredeti források nyíltak meg, amelyeket a még oly teljes levéltári anyag sem pótolhatna, mint pl. egyéni naplók, naposkönyvek, személyi levelezések, előadásjegyzetek, vizsgadolgozatok, élménybeszámolók stb. A levéltári források hiányosságait kiegyenlítő került sor visszaemlékezések és magnós interjúk készíttetésére, amelyek nélkülözhetetlenek a mozgalom bizonyos szakaszainak, pl. az antifasiszta illegális tevékenység rekonstruálásához, de bizonyos jelenségeknek eredeti anyaggal nem dokumentálható motiválásához is. A NÉKOSZ szociológiai vizsgálat anyaga pedig az eredeti iratanyag kontrollját is szolgálja, azonkívül hogy az egykori népi kollégista generáció társadalmi útjának további fázisairól szolgáltat adatokat.

A gyűjtemény szorosan vett levéltári anyaga (mint pl. a központi és kollégiumi szervezési, igazgatási, gazdasági, nevelési, oktatási, kulturális stb. iratok, körlevelek, személyi okmányok, életrajzok, hivatalos levelek, jegyzőkönyvek, beszámolók; felvételi és vizsgaanyagok, dolgozatok, kérdőívek; előadások, viták, tanulmányok szövege; a szövetségi és kollégiumi politikai és társadalmi tevékenységek és vállalkozások írásos dokumentumai; a kollégiumi önkormányzati tevékenység és közösségi élet írásos emlékei; naposkönyvek, egyéni naplók, magánlevelek, hivatalos és magánfeljegyzések stb.) mint az egykori kollégiumi szövetség, az egyes kollégiumok és az egyes kollégisták iratai kerültek az archívumba s egyszersmind ideiglenes levéltári elhelyezési rendbe is. Ez az iratanyag tartalmazza az egykori NÉKOSZ-központ tevékenységének leglényegesebb forrásait, mindenekelőtt a nevelésügyét, kívülre az igazgatási, szervezési, nyilvántartási munkáit és kisebb mértékben más reszortokét is. A központ teljes kollégiumigazgatási stb. körlevélanyagát sikerült begyűjteni. A szorosan vett levéltári részleg az egykori kollégiumok mintegy 1/5-éről nyújt differenciált információt. A rekonstruálhatóság optimumát éri el a mozgalom szempontjából döntő szerepet játszó Györffy István Kollégium iratanyaga, mellette a debreceni, miskolci, pécsi, szegedi, soproni, veszprémi, mohácsi, bajai, békéscsabai, esztergomi, sárvári stb. kollégiumok anyaga számottevő: ez tette lehetővé, hogy a leglényegesebb vidéki egyetemi, középiskolai és általános iskolai kollégiumok működéséről is alaposabb képet lehessen kapni. A gyűjteményben kiemelkedő szerepet játszanak az egyes kollégistáktól bekertült magángyűjtemények: közöttük Kardos László (KLi) közel 10 000 levéltári irattal, Györffy Sándoré (GYSi) közel 1000 irattal, Varga György, Illés Lajosé és még sok másé 100-as nagyságrendű iratanyaggal és más kollégistáké 10-es nagyságrendű iratanyaggal.

A szorosan vett levéltári iratokon kívül a NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény önálló gyűjteménycsoportjai: az antifasiszta illegális tevékenység iratai (AIT), a Györffy-kollégisták németellenes földalatti szerepéről, kérdőívekre adott válaszok és visszaemlékezések; levelek a szerkesztő bizottsághoz, a NÉKOSZ-dokumentumgyűjteménybe érkezett visszaemlékezések, személyes reflexiók, vélemények a népi kollégiumok működéséről; magnós interjúk a népi kollégiumi mozgalom tipikus és reprezentáns képviselőitől és pártfogóitól; 70 eredeti hangszalagtekercs külön archiválva; Kérdőív a volt kollégisták életéről és tevékenységéről, 1970 címen a szerkesztő bizottság 24 oldalas kérdőfüzetének 42 alapkérdésére adott válaszok (ezres nagyságrendű felvétel, lásd részletezve a kötet

szociológiai táblázatainak tájékoztatójában); nyilvántartási anyag a volt népi kollégiumokról és népi kollégistákról; bibliográfiai kartonok és jegyzékek a népi kollégiumokról publikált írásokról, mintegy 6000 adat; faliújság-gyűjtemény, a Györffy István Kollégium 1943–44. évi kollekciója; sajtó kivágat-gyűjtemény a népi kollégiumok tevékenységéről; NÉKOSZ - kiadványgyűjtemény, a népi kollégiumi szövetség saját sajtója, önálló publikációi, tansegédletei; fényképgyűjtemény 3000 fénykép és filmkocka, pozitív és negatív, fényképfakszimile a népi kollégiumok életéről és tevékenységéről.

A NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének archívumában a 302-es fondként kerül megőrzésre.

A NÉKOSZ-dokumentumgyűjtemény tudományos bázisán jött létre a jelen történeti munka. Létrejöttét – az eredeti koncepció szellemében – az tette lehetővé, hogy ez a bázis meglehetősen széles alapot nyújtott a dokumentumok válogatására, mindazonáltal nem volt korlátlan, ami viszont nemegyszer szerényebb megoldásokra kényszerítette a szerkesztőket. A jelen kötet teljes vagy részleges írásos dokumentumokon épül fel. Az írásos dokumentumok 75%-a még publikálatlan, 25%-a publikált anyag, de a publikált anyag jó része is gyakorlatilag nehezen hozzáférhető. Az írásos dokumentumok 90%-a az 1939 és 1949 közötti korszak eredeti forrásanyaga, 10%-a az 1949 utáni időkből származik. Ez a 10% foglalja magába, bár korántsem kizárólagosan az ún. reflexív anyagot, a visszaemlékezéseket és a kérdőívekre adott válaszokat. A történeti-társadalmi-politikai jellegű és az ún. pedagógiai természetű dokumentumok aránya a kötetben mintegy 50–50%. Körülbelül ennek az aránynak megfelelően oszlanak meg, szóródnak a kötetben a mozgalom történeti-társadalmi fővonalát és a kollégiumok és kollégisták mikrovilágát feltáró források. A kötet 1–2%-át teszik ki a publikált vagy publikálatlan szépirodalmi írások.

Bizonyos kötet- és dokumentumarányok magyarázatra szorulnak. Például az, hogy a válogatás 1/3-át teszik ki a Györffy István Kollégium életére és tevékenységére vonatkozó dokumentumok. Miért? A Györffy István Kollégium léte átfelte a népi kollégiumok évtizedét, közel 7 éven át az egyetlen népi kollégiumként létezett a diákközéletben, centrális szerepet játszott a mozgalom létrehozásában és a szövetség vezetésében. A népi kollégiumi modellt ez a kollégium képviselte a legtipikusabban. Végül is a legteljesebb forrásanyag erről a kollégiumról maradt fenn.

Néhány volt népi kollégista neve gyakrabban szerepel a dokumentumok előtt. Ezek többnyire a népi kollégiumi mozgalom vezetői voltak, akik legtöbbször kerültek abba a helyzetbe, hogy a mozgalom nevében és érdekében szóljanak, írjanak, nyilatkozzanak. A történeti rekonstrukció nem nélkülözhetette tevékenységüknek effajta dokumentumait. Néhány volt népi kollégistát pedig a népi kollégiumokra vonatkozó egykorú írásaik predesztináltak arra, hogy a kötetben többször szerepeljenek: pl. Pető Sándor naplója és kiterjedt levelezése olyan hiteles, sokoldalú, tárgyilagos kor-dokumentum, hogy gyakori felhasználásától – ha csak nem a kötet rovására – nem lehetett eltekinteni.

Az írásos dokumentumokat 300 fénykép és fakszimile egészíti ki. Ezeknek is elsőrendű a forrásértékük, és az egykori népi kollégiumi lét belső világa a fényképek révén is életszerűvé válik.

A közreadott dokumentumok forrásértéke nem vonható kétségbe, a maguk helyén az egykor volt történeti szituációval adekvát tényközlő, bizonyító, illusztratív vagy modifikáló érvényük van. Formai színvonalukról ez már nem mindig mondható el: jelentékeny részük egyenetlen írás, amelyet csak sajátos "helyi értéke" egyenlít ki a kötetben, mindazonáltal nem nélkülözhető, s amellyel kiérlelenségekben is visszaadnak valami többletet az adott kor szemléletéből és levegőjéből. A kisdíjak és az elsőéves egyetemi hallgatók nem publikálásra szánt alacsony és átlagos szintű írásai mellett persze "magas épületek" és "felhőkarcok" is akadnak szép számmal a kötetben, együtt példázva és adva vissza valami eredetit és valóságosat keletkezésük színhelyéről és világából. Nem kétséges: a kötet írásos dokumentumai a kötet mondanivalóját is tartalmi és formai együttességük szerves többletével tudják kifejezni, persze csak az esetben, ha a kötet szerkesztése az alapkoncepciónak megfelelően a forrásokat igazi "műalkotássá" tudja ötvözni. Ez már átvezet a kötet műfajának a problémájához.

A kötet műfajának kérdése a kötet koncepciójának kialakítása során merült fel. A kötet szerkesztői – lévén a népi kollégiumi mozgalom egykori vezetői és történész, pedagógus és politikus szakértői – a népi kollégiumok élete és története megírásának tervét latolgatva azt a tárgylagos műformát keresték, amely egyrészt leginkább megóvjá őket a történeti múlt idealizálásától, a saját volt tevékenységük iránti részrehajlástól, másrészt teljes tudományos hitelességgel és optimális életszerű szemléletességgel képes a népi kollégiumi mozgalom világát felidézni. Ezt végül is a szerkesztők – különböző okokból elutasítva mind a sablonos történeti monográfia, mind pedig valamely differenciált történeti forráskiadvány vagy tematikus szöveggyűjtemény tervét – a jelen megvalósult munka műformájában találták és valósították meg, amelyet – a tartalmat korántsem fedő, mindazonáltal a gyakorlati használatra célszerű történeti olvasókönyv névvel illetnek. Ez a prózai szóhasználat ezúttal bonyolult komplexitást takar, valójában egy mozgalom, egy intézmény történetének és tevékenységének eredeti dokumentumokból felépített monografikus igényű komplex – historiai, politikai, pedagógiai – összeállítását. Ez a "komplex monográfia" teljes vagy részleges dokumentumokból épül fel, amelyek e monografikus igényű válogatás zárt kompozícióján belül láncszerűen kapcsolódva egymáshoz együttesen fejezik ki, realizálják az eredeti mozgalom egy-egy fejlődési szakaszát vagy jelenségkörét, a kötetben egy-egy fejezet vagy alfejezet mondanivalóját, egészükben pedig az egész mozgalom fejlődéstörténetét, a kötetben a fejlődés menetét differenciált rajzát, mozgatóerőinek adekvát ábrázolását. A dokumentumokból építkező monográfiászerű összeállítás zárt kompozíciója elvének elfogadása többféle konzekvenciával jár. Mindenekelőtt nem szükséges, és nem is lehet minden esetben és okvetlenül teljes dokumentumokat leközölni, igen gyakran elegendő a vonatkozó dokumentum kompozícióba illő része, amely a környezetében levő dokumentumokkal együtt képzi le a megfelelő jelenségkört. A dokumentumrészletek elhagyását természetesen jelezni kell, de nem szükséges valamiféle filológiai apparátussal vagy jegyzeteléssel kivonatossan pótolni. A dokumentumok hitelességét ugyanis – az önmagukban való bizonyító tartalom kívűl – ezúttal a kötetben való tömegességük is és magában a NÉKOSZ-dokumentumgyűjteményben való meglétük közvetlenül is szavatolni hivatott. Egy-egy dokumentumnak természetesen önmagában is van jelentése és jelentősége, de

a zárt kompozícióban belül a dokumentumtartalmak együtteségén van a hangsúly. Hogy minél differenciáltabban motivált jelenségeköröket és fejlődési szakaszokat lehessen a dokumentumokkal bemutatni, széles forrásbázisra van szükség, hogy belőle bőségesen lehessen válogatni. A differenciált ábrázolás igénye szükségszerűen realizálási teret – a kötetben terjedelmet – kíván. Ezért az e műfaj segítségével megoldott történelemábrázolás szükségszerűen viszonylag nagy terjedelmű műveket eredményez. Mindez – hihetően – a kész műben bőven megtérül: létrejön az optimális objektivitás feltétele, a zárt kompozícióban belül a szakszerűen proporcionált írásos emlékek biztossítja a tudományos hitelességet, és megvalósul a szemléletesség és életszerűség optimuma is, hiszen minden egyes írásos dokumentum közvetlenül szól az olvasóhoz s nem a tudós interpretálása révén, absztrahálása útján.

A dokumentumokból felépülő monografikus igényű történeti olvasókönyv szükségszerűen nem nélkülözhet még egy – dokumentumokon kívüli – szerves alkotóelemet: a fejezetek élén álló bevezetőt vagy tájékoztatót. Ezek a tájékoztatók egyrészt közvetlenül értelmezik a fejezetben csoportosított dokumentumok együttes mondanivalóját, alkalmanként dokumentumokkal ki nem fejezhető történeti részinformációkat is közölhetnek, másrészt megteremtik a fejezetek közti nélkülözhetetlen és közvetlen informatív kapcsolatot. A tájékoztatók jellegzetes műfajt képeznek, nem helyettesíthetik a dokumentumok mondanivalóját, de azt sajátos módon interpretálják.

A komplex történeti monográfia igényével fellépő dokumentum-összeállítás – az elmondottakból kitetszőleg – egy olyan önálló tudományos műalkotás igényességével lép fel, amelynek az érvényét – valóságtartalmával együtt – megkomponáltságának arányossága, a történeti fejlődési szakaszokat és önálló jelenségeköröket leképező dokumentumcsoportjainak belső ökonómiája, e dokumentumcsoportok egymás közötti harmóniája, nem kevésbé az egyes dokumentummozaikok egymáshoz illesztésének szakszerűsége és arányossága szavatolja.

Az elmondottakhoz annyit még hozzá kell fűzni, hogy a jelen történeti olvasókönyv mint műfaji "vállalkozás" egy olyanfajta napjainkbeli valóságigényű komplex történetírás irányába tapogatózik, amely a szakszerűséget és a tudományos hitelességet az életszerűséggel, az élményszerű szemléletességgel igyekszik párosítani, amely a nagy történeti események és folyamatok tudományos analizisét a történelmet hordozó és elszenvedő emberek és emberi közösségek emez eseményekben és folyamatokban megnyilvánuló szerepének, reagálásának, életérzésének, életformájának együttes bemutatásával igyekszik teljessé és érzékletessé tenni. Olvasókönyvünk természetesen történeti felépítésű: az egykori népi kollégiumi mozgalom történeti fejlődésvonalát követi, fő periódusait leképezi, tematikus jelenségeköröit a maguk helyén, az egyes fejlődési szakaszokon belül mutatja be. Az I. rész a Györffy István Kollégium történetét tárgyalja 1939-től 1945-ig; a II. rész a népi kollégiumi mozgalom világát kialakulásától megszűnéséig, 1945-től 1949-ig; a III. rész a népi kollégiumi mozgalom történeti értékeléséhez ad dokumentumanyagot 1949-től 1977-ig. Az olvasókönyv szerves része s nemcsak függeléke a 20 szociológiai táblázat, amely a mozgalmat retrospektíve is értelmezi; az egykori kollégiumok jegyzéke önálló dokumentumkört alkot. A kötet tartalmazza néhány, a népi kollégiumi mozgalom szempontjából fontosabb szervezet, intézmény, sajtóorgánium rövid ismertetését.

A névmutató azokról a fontosabb személyekről magyarázatot is nyújt, akik a kötetben mint a dokumentumok szerzői szerepelnek, illetve akikről – mint a népi kollégiumi mozgalomban jelentős szerepet játszókról – több ízben történik említés. A volt népi kollégisták esetében a kollégiumi tagságról, illetve funkcióról is ad tájékoztatást. A nevek és a magyarázatok utáni aláhúzott oldalszámok azokat az oldalakat jelzik, amelyeken a megnevezett szerzőként szerepel.

A történeti olvasókönyv – koncepciójából folyó és szakszerűségét biztosító – filológiai követelményei kapcsán mindenekelőtt a dokumentumok közlési módjával kell megismertetni az olvasót. Az olvasókönyv vagy teljes dokumentumot, vagy annak egy vagy több részletét közli. A nagy forrásértékű dokumentumok mindig teljes terjedelmükben kerülnek közlésre. A dokumentumokból kihagyott részeket minden esetben [...] kihagyási jel jelzi, a dokumentumszövegek értelmezéséhez szükséges [betoldást] pedig szögletes zárójel.

A dokumentumok eredeti vagy szerkesztett címmel kerülnek közlésre. Minden esetben eredeti címmel, ha már publikált dokumentumról van szó, vagy ha a nem publikált dokumentum eredeti címe kifejező. A cím mellett szerepel a dokumentum keletkezésének időpontja is.

A teljes dokumentum vagy a dokumentumrészlet után a kötet feltünteti a dokumentum forrását. A publikált anyag forrásmegjelölése az idézett könyv, kiadvány, folyóirat, napilap stb. címe, megjelenési dátuma. A nem publikált dokumentum forrása levéltári jelzet; ha a dokumentum másolatban a NÉKOSZ-dokumentumgyűjteményben is megvan, akkor az NDGY megfelelő jelzetét kapja. A kötetben szereplő nem publikált forrásanyagok, illetve dokumentumok abszolút többsége eredetiben vagy másolatban az NDGY-ben megtalálható. Mivel a nem publikált dokumentumok többsége kollégiumok és kollégisták szerint archivált, az NDGY jelölés mellett a kollégium, illetve a kollégista neve is szerepel, a gyakrabban előfordulók rövidítve: Györffy István Kollégium = GYIK, Kardos László iratai = KLi; Györffy Sándor iratai = GYSi.

A dokumentumok a kötetben majd kivétel nélkül a szerző nevével szerepelnek, kivételre, tehát monogrammos jelzésre vagy névelhagyásra csak ott került sor, ahol ez a dokumentum tartalmánál fogva indokolt. A dokumentumokban szereplő neveket, ha azok a kötet végén levő jegyzetapparátusban nem nyernek külön magyarázatot, általában mint egykori népi kollégisták nevét kell tekinteni, kivéve, ha a szövegből magából kitűnik, hogy más személyekről van szó.

A dokumentumok szövegükben kerültek közlésre. Az eddig nem publikált szövegekben a helyesírási hibákat és a szembeszökő, értelemzavaró szóhibákat – lévén recens szövegről, élő generáció korai megnyilatkozásáról szó – javítottuk. A magnós beszélgetések stilizálása a szerzők beleegyezésével vagy részvételével történt. Néhány kivételes esetben, mint pl. egy Illyés-előadás esetében, tartalomhű szövegkorrekcióra vállalkoztunk két fogyatékosan jegyzett forrás egyeztetésével.

A fényes szelek nemzedéke – népi kollégiumok 1939–1949 című munka rendhagyó vállalkozás. Egyetlen generáció életében ritkán adódik arra mód, hogy egy forradalmi diákmozgalom egykori vezetői és tagjai negyedszázaddal a mozgalom adminisztratív felszámolása után – megírhatják és megírják életük és tevékenységük kollektív tudományos történetét. A jelen mű szerzői, írói, szerkesztői tudatában

voltak annak a felelősségnek, amely vállalkozásuk rendhagyó voltából rájuk háramlík. Ezért is választották vállalkozásuk műformájául a tárgyilagosságot optimálisan biztosító dokumentumkötetet, ezért is egészítették ki történeti vizsgálódásaikat széles körű irodalmi, filológiai, reflexív-visszaemlékező és szociológiai vizsgálatokkal. Másrészt a tények feltárása során éltek avval az előnnyel, hogy a téma felől a történeti források tartalmát messze meghaladó információkkal rendelkeztek, amelyet csak tetézett, hogy szerzői, írói, szerkesztői munkájuk során több társadalmi tudományág képviselőiként járhattak el. A mű szorosan vett szerzői és szerkesztői körén túl a kötet szerzői a volt népi kollégistáknak azok a százai, sőt ezrei is, akik emlékeik közreadásával, információik közlésével, a kérdőívek kitöltésével, jelenlétük és érdeklődésük aktív szellemével mindvégig közreműködtek és hatottak.

A népi kollégiumok életéről és tevékenységéről szóló kötet gondolatának megszületése és tudományos realizálása végső soron az egykori népi kollégiumok kollektív erkölcsi hatóerejének jelenünkig ható megnyilvánulása, s mint ilyen, egészében az egykori mozgalom mélyen közösségi: demokratikus és szocialista voltának bizonyítékeként értékelhető. A szocialista nemzeti tudat megteremtéséhez és kimunkálásához a szocialista értelmiség kialakításához vezető út nem bővelkedik haladó hagyományokban. Nemzeti önismeretünk és önbecsülésünk, szocialista társadalmi céljaink megkövetelik: pótoljuk e téren mindazt, ami már halaszthatatlan. Ennek az igénynek a szülötteként teszik le a volt népi kollégisták saját múltjuk és tevékenységük tudományos rajzát a nemzeti közvélemény, a mai és a jövő magyar ifjúság elé: emlékül is, tanulságul is.

Kardos László

I. A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM, 1939–1945

1. AZ ELSŐ NÉPI KOLLÉGIUM: A BOLYAI-KOLLÉGIUM, 1939–1942

A harmincas évek végére megszerveződött és 1940 januárjában megnyitotta kapuját a túlnyomórészt szegény- és kisparasztok, vidéki munkások és kisemberek egyetemista és főiskolás diákgyermekének otthona, az ország első népi kollégiuma, a Bolyai-kollégium.

A népi diákság kollégiumi mozgalmának társadalmi talaját a harmincas évek derekától kezdődően a kor sokféle szellemi-politikai áramlata készítette elő, amelyek – a "népi öntudatra ébredés" számtalan, a kelet-európai népekével sokban rokon társadalmi megnyilvánulásaitól a kommunista pártok bontakozó népfrontpolitikai mozgalmáig – széles skálát öleltek fel.

Itthon, a polgári középosztálybeli értelmiség körében – publicisztikában, irodalomban, pedagógiában, tudományban, művészetben, társadalmi vállalkozásokban – támad divatja egyfajta romantikus népiességnek. Ez a középosztálybeli értelmiség – nem kismértékben az 1919-es proletárforradalom elbukása teremtette pszichózis hatására, nemkülönben a Horthy-rezsim számtalan politikai manipulációjának befolyására – kiábrándulva a munkásosztályból, de magából az általa "idegennek" és "történelemformálásra" alkalmatlannak tekintett polgári és úri középosztályból is, a nemzeti megújulás szerves bázisát az osztatlan parasztságban véli felfedezni, annak "tisztá" magyarságában, történeti-népi tradícióiban, pszichéjében, szellemi és erkölcsi potenciáljában. Ez a népies mozgalom szüli meg "a középosztály felfrissítése a népből", a "hídverés a parasztság és a középosztály között" teóriákat, a "nép-középosztály", a "népi elit", "a kitűnőek iskolája", "az őstehetségek felkarolása", "a népi tehetségkutatás, tehetségmentés, tehetségkiválasztás" eszméit, az iskolázatlan parasztság népfőiskolai, parasztkollégiumi stb. kezdeményezéseit is.

Ugyanekkor maga a "nép", a szorosan vett parasztság is jelentkezik a társadalom szellemi-politikai szintjén olyan értelmiségi képviselőiben, akik a népi-paraszti lét konkrét és reális világától nem szakadnak el, sőt – mivel értelmiségi tevékenységük az irodalomban, a publicisztikában, a tudományban bont szárnyat –, ezt a társadalmi realitást ország-világ elé tárva, mint megoldásra váró szociális problémák sorozatát tárgyalják és sugallják. Maguk is mozgalommá szerveződnek vagy mozgalmat indítanak el. A népi írók mozgalmának, az ún. népi mozgalomnak a nézetei egyfajta sajátos parasztszocializmusban^{*} összegeződnek, amely nem egy vonatkozásban keveredik

^{*} Földosztás, szövetkezeti mozgalom agrár-szociálpolitika stb.

a jellemzett romantikus polgári népiesség szemléletével. Mindazonáltal e népies ideológia legjobb képviselői már e korai időszakban is kapcsolatot találnak a munkásság értelmiségével, sőt magával az ipari munkássággal, következésképpen utat is a forradalmi proletár szocializmus elméletéhez. A kultúra demokratizálódásának kérdésében, így a paraszti rétegek magasabb szintű iskoláztatásának kérdésében például azonos nézeteket vallanak a kor marxista teoretikusaival és szakembereivel. A parasztszármazású diákok kollégiumi vállalkozásának valójában a népi írók mozgalma nyújtja elvileg és gyakorlatilag is a legfőbb támogatást.

A Bolyai-kollégiumot a Budapesten tanuló népi származású egyetemisták szervezték, a Parasztfőiskolások Közösségének a kezdeményezésére maguk az érdekeltek hozták létre és építették ki. A kollégiumnak a kormányzat egyik egyetemi ifjúsági szövetsége, a Turul Szövetség alkotja első szervezeti keretét, helyzete ezen belül alapján véve oppozíciós és ezért szükségszerűen taktikai is. A szövetség nem szól bele a kollégium ügyeibe, amely így ténylegesen autonóm kisközösséggé működik: vezetőit maga választja, létfeltételeit maga teremti elő, életét maga rendezi be. A későbbi fejlett népi kollégiumi közösség életének néhány lényeges szervezeti és tartalmi eleme már a Bolyai-kollégium világában kialakult. Így a vezetés demokratizmusa, a testületi döntések, a kollektív felvételi szelekció és a kollektív munkaellenőrzés, a társas önvizsgálat és önbírálat, a kollégiumon belüli mikroközösségek létjogosultsága stb. A kollégium kollektív önevelő pedagógiájának főbb ismérvei már ekkor is a társadalmi valóság módszeres tanulmányozása, az osztályélmény tudatosítására épülő progresszív eszmei-politikai nevelés, a haladó társadalmi-politikai mozgalmakban való aktív részvétel. A kollégium első megfogalmazott eszmei céljának vallja, hogy olyan értelmiséget nevel, amely vállalja a sorsközösséget a magyar parasztság dolgozó és szegény osztályaival, élete fő feladatának tekinti annak szolgálatát, társadalmi felszabadítását. A kollégiumi közösség szellemi-erkölcsi-politikai arculatának kialakítása a Bolyai-kollégiumban természetesen hosszú kollektív önevelő folyamat volt, amely olykor drámai konfliktusoknak sem volt híjával. A kollégium tagsága a népiesség különféle válfajaitól a paraszti-népi szocializmus álláspontján keresztül a politikai progrediálás számtalan állomásán haladt át. Útját lényegesen befolyásolta, hogy 1941 nyarától a kollégiumban aktív illegális kommunista sejt működött és hatott. A kollégium eszmei-politikai profilját ezekben az időkben egészében az osztályelkötelezettségen alapuló népi-nemzeti felelősségtudat jellemezte.

A kollégium politikai fejlődése, saját célú társadalmi orientálódása fokozta a Turul Szövetség és a kollégium között meglevő potenciális feszültséget, s ez 1942 januárjában szakításhoz vezetett. A kollégium ekkor önálló útra lépett.

A MAGYAR PROGRESSZIÓ A KULTÚRA ÉS A TANULÁS DEMOKRATIZÁLÁSÁÉRT

A Bolyai-kollégiumnak mint népi kollégiumnak a modelljét a kollégiumot létrehozó és kialakító diákság nem készen kapta. Mindenekelőtt a maga leleményéből formálta és gazdagította azzá, amivé lett. Eszmei építőanyaga volt a magyar protestáns- és

* A munkásosztályból származó értelmiségiek, a munkásmozgalom nevelte öntudatos munkáspolitikusok és szocialista-kommunista intellektüelék.

nem protestáns – kollégiumi tradíció ismerete és tapasztalata is. Tagságának jó része középiskoláit a debreceni, pataki, pápai, a különféle erdélyi és felső-magyarországi kollégiumokban végezte. A vállalkozás elvi megalapozásához, az intézmény eszmei összecementezéséhez és továbbépítéséhez a harmincas és negyvenes években számtalan jeles értelmiségi, író, szakember adta oda gondolatait és tudományát – többet, mint amennyi itt dokumentálható –, amelyek a kollégiumépítő generáció tudatában egyidejűleg voltak jelen és hatottak. Például: Karácsony Sándortól a kollégiumi autonómia, a nevelő és nevelt demokratikus viszonyának mibenléte volt megtanulható, Györffy Istvántól a népi tradíció szerepe és jelentősége a nemzeti művelődésben, Földes Ferentől a paraszti és munkásművelődés tényleges állapota, s az, hogy ezen csak gyökeres társadalmi átalakulás segíthet. Szabó Dezsőtől, Zilahy Lajostól, Móricz Zsigmondtól, Féja Gézától, Kovács Imrétől, Szabó Páltól, Németh Lászlótól, mindtől, többségüktől a népi szegénység művelődésének, az osztályhű népi értelmiség megteremtésének aktualitása, kivitelezhetősége, megoldási formái. Verestől, Darvastól, Illyéstől az, hogy a népi diákságnak ne legyenek túlzott illúziói: a paraszti, népi művelődés kardinálisabb szociális problémák megoldásának függvénye.

Két – itt nem dokumentált – munka említése elmulasztathatlan. Szerepük alapvető volt a kollégiumteremtő népi diákság tudatában. Veres Péter 1940-ben megjelent műve, a *Mit ér az ember, ha magyar?* Kéziratát ezzel adta át a szerző a kollégistáknak: "Nektek írtam." Milyen képességek birtokában, milyen szemlélettel, milyen emberi és közéleti erényekkel felvértezve lehet majd egykor népe, osztálya elhívott vezetője – a népi származású fiatalember, a parasztiifjú? Ezt tanulták belőle a kollégisták. Vörös Sándor (Révai József) ezt megelőzően megszerzett és közkézen forgó kéziratából pedig a népi mozgalom marxista kritikáját, amely sokban segítette helyesen tájékozódni kora társadalmi valóságában a Bolyai-kollégistát. A Bolyai-kollégium, majd a Györffy-kollégium közösségének egyik leghűségesebb és leghatékonyabb nevelője Erdei Ferenc volt. Megnyerő egyénisége, szociológián, politikán pallérozott elméje sikeresen közvetítette a népi mozgalom erőit és a marxista munkásmozgalom legjobb tapasztalatait az akkori népi kollégistáknak.

1. Földes Ferenc: Jobbágyfiúk Bethlen Gábor Kollégiumában

Ha egy kicsit körülnézünk házunk táján, mindjárt szembe ötlük, mennyire "szociális" világban élünk. Manapság nem indul sem párt, sem mozgalom, mely ne írná zászlajára a "szociális" szót. Minden intézmény "szociálpolitikai" tevékenységet fejt ki. Mindez azt mutatja, hogy az alsóbb néposztály helyzete mindenkinek hirtelen a szívügye lett. E hirtelenség persze néhány évet és az alsóbb néposztály pedig főként a szegényparasztságot, a "népet" jelenti. Ez időszak szülöttjei a népies irány, a falukutatók, az őstehetségek és az e körül folyó viták. Ez időszak jellegzetessége a folyton napirenden levő és itt-ott megvalósuló "népfőiskola", és nem véletlen, hogy a 8 osztályos elemi törvényjavaslatát is most fogadták el.

Mindezek egy alulról és egy felülről jövő irányzat jelenségei: a szegényparasztság föltörekszik; azok pedig, akiket e föltörekvés érint, igyekeznek ezt simább vizekre vezetni és a magyar földkérdés rendezését elodáztatni.

A népőiskola, mely lényegében párhetes elemi iskolai továbbképző tanfolyam, és a 8 osztályos elemi aszégényparasztságból való egyéni főlemelkedést is egy alacsonyabb színvonalra szorítják le. A szegényparasztságnak be kellett jutnia a tanítóképzőbe, a felső mezőgazdasági iskolába! Ide pedig nem tud bejutni, mert nem ér rá évekig tanulni, mert dolgoznia kell kora gyermekéveitől kezdve, mert drága a tandíj, a beíratási díj, a könyv, a ruházkodás, az élelmezés, a városban lakás.

Ezt az egész problematikát a közvélemény útnak, bizonyos oldal pedig egyenest a maga legeredetibb teremtményének tekinti. De ez csak egy okkal több arra, hogy tanúul hívjuk a múltat a jogos törekvések mellé. Menjünk vissza hirtelen három évszázaddal történelmünkben, és nézzük meg, mit tett Bethlen Gábor a népi szelekció stb. terén. [. . .]

Bethlen 1622-ben alapítványokat tesz évenként 40 szegény sorsú, főként jobbágy-gyermek kollégiumi ellátására. Évenként 40 magyar szegényparasztgyermek kap lakást, ellátást, ingyenes elemi, gimnáziumi és főiskolai oktatást Gyulafehérvárott. Átlagban — a kisebb-nagyobb évi eltolódással — kb. 10–15%-ra rúgott a jobbágykollégisták száma. A kollégiumból elkerülve pap, kántor, iskolamester, jegyző, írnok, tisztartó, számtartó, udvarbíró, ispán, könyvtárnok stb. lesz belőlük. Szigorú büntetéssel sújtja Bethlen azokat a nemeseket, akik nem akarják a jobbágyfiúkat a kollégiumba engedni. E szegény sorsú gyermekek főként a református háromszéki székelek közül kerülnek ki. 1662-től (ekkor már Nagyenyeden van a kollégium) 1827-ig, 165 év alatt több mint 5000 székelek fiú — évenként átlagosan 30 — végzi el a főiskolát. Az 1704-es labancúzó diákok névsorának kétharmad része székelek. [. . .]

E társadalmi kapillaritás biztosítására Bethlen közös címerlevelet ad a református egyház e főiskoláiról kikerült papjainak és utódaiknak. Így biztosítja az erdélyi nép legjavából a sok háború alatt kipusztult nemesség pótlását. Az így keletkezett nemeseknek ugyanazon jogaik vannak, mint a született nemeseknek. Ez az akkori hűbéri szellem szempontjából (és csak ebből a szempontból vizsgálhatjuk) hatalmas demokratikus újítás volt. Ez annyira haladó szellemű volt, hogy II. József, a felvilágosodott császár, kénytelen 1786-ban korlátozni azokra, akik a címerlevél kelte előtt a református egyház szolgálatában álltak.

Bethlen ez intézkedéseinek jelentős társadalmi következményei voltak: 1. biztosították a szegényebb népréteg egy bizonyos arányú főlemelkedését, 2. a protestáns haladó szellem elérte a szegényebb osztályokat is, 3. megszilárdult a magyarságnak mint nemzetiségnek az ereje a többi nemzetiségekkel szemben.

Bethlen Gábor 1629-ben, nagyon fiatalon, 49 éves korában halt meg. Szelleme haladó, polgárosuló, demokratikus, protestáns szellem volt a legjavából. Ez reális, józan, korának megfelelő, leghaladóbb szellem volt. Folytatója, Apáczai Csere János, már túlhaladta korát, gondolatai már a későbbi, erősen fejlődő polgári szellem körébe tartoznak.

És ha most visszatérünk 300 évet ugorva a jelenbe, az összehasonlítás tragikus: ha csak ott tartanánk 1941-ben, ahol az erdélyi gimnázii-

um és egyetem tartott 1630-ban, akkor gimnáziumainkban és egyetemeinkben a szegényparaszság nem 1,5%-os arányban, hanem legalább 10-15%-os arányban venne részt az oktatásban.[...]

Az Ország Útja, 1941, 132-134.

2. Földes Ferenc: Munkásság és parasztság kulturális helyzete Magyarországon
[...]

	A lakosságban, %	A középiskolában, %
A szegényparaszság aránya	35,0	1,3
A munkásság aránya	21,4	3,8
A birtokos osztály aránya	16,8	12,2
A polgárság aránya	26,8	82,7
	100,0	100,0

[...]

	I. A szegény- paraszság és a munkásság részesedése, %	II. A birtokos osztály és polgárság részesedése, %
A lakosságban	56,4	43,6
A középiskolában	5,1	94,4
A képzőkben	6,8	93,2
A felső kereskedelmiben	6,5	93,5
A felső mezőgazdasági iskolában	2,0	98,0
A képesítő műveltséget adó leányiskolákban együtt	2,7	97,3

[...]

	A lakosságban, %	A főiskolákon, %
A szegényparaszság aránya	35,0	1,5
A munkásság aránya	21,4	3,9
A birtokos osztály aránya	16,8	11,3
A polgárság aránya	26,8	83,3
	100,0	100,0

[...]

	A lakosságban, %	A főiskolákon együtt, %
A szegényparasztság és a munkásság részesedése	56,4	5,4
A birtokos osztály és a polgárság részesedése	43,6	94,6
	100,0	100,0

[...]

	Aránya a népességben, %	10 000 lélekre esik főiskolás
I. Felsőbb osztály: (nagy- és középbirtokosok, bérlők, ipari, kereskedelmi stb. nagyvállal- kozók)	0,59	176,99
II. Középosztály felsőbb rétege: (polgári és egyházi közszolgálat és szabad foglalkozás, nyugdíjas tiszt- viselők, gazdasági, ipari, kereske- delmi stb. tisztviselők, tőkések és járadékosok)	7,97	156,29
III. Középosztály alsóbb rétege: (Kisbirtokosok és bérlők s más ön- álló őstermelők, ipari, bányászati, kereskedelmi és hitel kisvállalkozói, kereskedelmi és hitel egyéb alkalmá- zottai, egyéb nyugdíjasok, polgári és katonai altiszt, szolgálta stb.)	7,97	156,29
IV. Alsóbb osztály: (Ipari, bányászati, közlekedési mun- kások, szegényparasztok, napszámo- sok, házi cselédek)	32,13	15,25
Egyéb ismeretlen	57,06	1,84
	2,25	-
	100,0	19,37

[...]

Az emberek milliói maradnak a legalacsonyabb kultúrfokon, és sohasem tudjuk meg róluk, mit rejtettek magukban. Hány Móricz Zsigmond, Illyés és Darvas pusztult már el a magyar szegényparasztság millióiban! ? Hány József Attila és Derkovits a munkásság tömegeiben! Hány kiváló paraszt- és munkászeneművészünk lenne, ha e rétegek 12–14 évig tanulhatnának zenét? Hány ifjúmunkás képzeletében marad örökké az álmoké a legszebb építészeti alkotás?

A kultúréhség hiába csillog a szemekben, elfojtja a szegénység. A szegénység a kultúrkiközösítettség legalapvetőbb oka. Ez az egyetlen általános ok, mely a kultúrtestületek bármelyikén egyforma erővel érvényesül.

A szegénység kétféleképpen hat: vagy nincs pénz, vagy nincs idő. Az amerikai üzleti szellem kifejezése: " az idő pénz ", ebben a vonatkozásban még sokkal inkább igaz. A szegényparaszt- és munkásgyermek nem mehetne középiskolába, még ha ingyenes lenne is, mert az alatt az idő alatt dolgoznia kell, hogy önmagát eltartsa, sőt, hogy a családnak is segítségére legyen. A budapesti iparostanonc nem mehet be a Fővárosi Könyvtárba, hogy ott tudományos könyvek segítségével fejlessze kultúráját, bár a könyvtár ingyenes, mert nincs szabad ideje! A munkás kivesz a könyvtárból könyvet, de egy hónapig is eltart, míg elolvassa, mert fáradt, mire hozzául, nincs szabad ideje! De a szabad idő kérdése főként a gyermek- és ifjúkorban döntő. Ekkor válik a szabad idő a társadalmi osztálytagozódás legláthatóbb rugójává.

Éppen ezért a középfokú iskolák és a főiskolák ingyenessége, noha föltétlenül nagyobb rétegeket juttatna kultúrához, önmagában nem oldaná meg a szegényparaszt- és munkásrétegek kultúrkérdését.

Ez azt jelenti, hogy a szegény néprétegek kultúrkérdése kulturális síkon nem oldható meg. Kulturális síkon, még a legmesszebbmenő eszközökkel is (mint a teljes ingyenesség, erős fokú általános segélyezés stb.) csak csekély eredmények érhetőek el.

Tehát marad a társadalmi megoldás, melynek olyan helyzetet kell teremtenie, hogy a szegényparaszt- és munkásrétegek társadalmi arányuknak megfelelően részesüljenek kultúrában.

Földes Ferenc: Munkásság és parasztság kulturális helyzete Magyarországon. Cserépfalvi, 1941, 38–39., 50–51., 86–87.

3. Fehér Gyula: Parasztdiáksors

[. . .] 42 parasztfőiskolást szóltattunk meg; felvettük a legrészletesebb adatait, s egy bizonyos pályázathoz mellékelte önéletrajzaikból pedig élő valóságként tárul elének ez a külön eposzba illő parasztsors.

E 42 legkülönbözőbb fakultású hallgató közül csak kettőnek van 50 kat. holdon felüli földje (testvérek), s a többi mind kis-, főleg törpebirtokos, napszámos, altisztféle, útkaparó.

Lakóháza csak 33-nak van.

Föld (saját) 281 és fél kat. hold, s nagyon jellemző, hogy 80 248 P teher van rajta, a föld értékének csaknem negyedrésztében eladósodva. Az altiszteknek és a havonként vagy évenként esedékes fix fizetésűeknek az évi összjáradéka 13 180 pengő.

Ha még hozzá vesszük, hogy némelyek bérletbe is vesznek földet, 147 holdat üzem-
kiegészítésül, akkor sem rüg fel 500 holdra a használt, termelésbe beállított földterület,
gazdasági felszereléssel együtt nem tesz ki egy közepes 500 holdas középirtokot.

És hány gyereket kell ebből eltartani?

A 42 parasztcsaládban az összes született gyermekek száma 157. Ebből meghalt 34, az
összesnek 21,65%-a (!). Ellátatlan 113. S hozzászámítottunk minden családnál 2 szülét az
eltartatlanokhoz, kereken 5 eltartott esik egy családra.

Bizony, ennyi családtag ennyi földből és ennyi évi járadékból eleve eldönti és meg-
szabja a parasztdiák nyomorúságát.

És milyen véletlenül kerülnek be a falusi parasztygyerek a középosztályba. A közép-
osztály gyermekei már a negyedik elemittől tudatosan indulnak középiskolába, sőt szü-
leik már előre kiválasztják, kijelölik a család társadalmi állásához megfelelő, kasztszerű-
en kisajátított pályákat. Viszont a parasztygyerek más gazdasági, paraszti törvényektől és
anyagi lehetőségektől akadályozva indul az útra. A negyedik elemittől a 42 vizsgált adat-
ból csak tízen mentek közvetlenül középiskolába az elemi után. Öt elemit végzett 12
(29%). Hat elemit 15 (36%). Hat elemittől többet a felvidéken vagy önálló gazdasági is-
mételő iskolát végzett 5 (11%). Tehát csaknem fele, 47%-a két évet veszít már a nagy
startolás, a középiskolába való beíratkozás előtt.

Hogy milyen nehéz és milyen hosszú az út a diploma megszerzéséig, jobban mutatja
az, hogy az elemi és a középiskola között ötnek van (11%) megszakítása, és ebből egy
évre 3, két évre 1 akadt el a nagy-nekiindulásban. Az egyetem és az érettségi között pe-
dig ötven szüneteltek 1-1 évet, hogy anyagi alapot gyűjtsenek, s nekivághassanak a főis-
kolának. [. . .]

De ne mi beszéljünk, szóljanak azok az önvallomások, írások, amelyek spontán, őszin-
tén buggyannak elő, beszélnek egy egészen más sorsról. [. . .]

x

1929 vagy 1930-ban, pontosan nem emlékszem, édesapám kis gazdasága fölött végleg
megperdült a dob. Édesapám nem tudta beleélni magát az új helyzetbe. A föld kicsi-
szott a lába alól, más parancsára pedig nem dolgozott soha. Sok nélkülözés, nyomor kö-
szöntött családjunkra az elkövetkező esztendőben. Mivel nekem nem volt hol dolgoznom,
s szolgálni pedig szüleim gyenge fejlettségem miatt nem adtak, beíratk a polgári isko-
lába. Míg a polgári 4 osztályát elvégeztem, végigéltem és végignéztem nemcsak a mi csa-
ládunk, hanem az egész község leromlását, szétzúllását. Nyári szünetek alatt napszámban
dolgoztam a szomszéd községbeli nagybirtokon. Saját bőrömmön tapasztaltam mindent,
amit a magyar munkás abban az időben végigszenvedhetett. Akkor érlelődött meg bennem
az elhatározás, hogy tovább tanulok. 1934. szeptember 4-én gyalog indultam el Békés-
csabára. Szüleim még vonatköltséget sem adhattak. Négy nap alatt tettem meg a majd
200 km-es utat. Valahogy beíratkoztam az ottani felső mezőgazdasági iskolába. Tandíjat
nem fizettem, a lakás és ételmezésre való pénzt tanítással kerestem meg. Sokszor még
szüleimet is segítettem.

x

1917-ben születtem földhözragadt, szegény magyar családból. Édesapám, mióta a hadikórházból hazajöhetett, máris dolgozni kezdett mint cseléd a rákói uradalomban. 1921-ben uradalmi pusztára mentünk lakni. Édesapám itt is cselédember, dolgozott kora reggeltől késő estig, hogy a már meglevő öt gyermekének betevő falatja legyen.

Hat elemi jártam. Vakációm sohasem volt. Nyáron mindig dolgoznom kellett. Sajnos, csak olcsó pénzért. Sohasem emlékszem arra, hogy édesanyám valami érdemesebb dolgot tudott volna venni a keresetemen.

A hatodik elemi elvégzése után nyáron egyik rokonomnál teheneket őriztem. Ugyanabban a nyárban látogatott meg bennünket egy ferencrendi barát rokonunk. Ott misézgett a falubeli kápolnában. Az öregasszonyok a reverendáját csókolgatták. Ez annyira tetszett az én ájtatos jó anyámnak, hogy belőlem is mindenáron barátot akart nevelni.

Összeült a családi és rokon tanács, melynek elnöke az én barát rokonom lett. Azt határozták, hogy – miután a tanító is megdicsérte a jó fejemet – be kell iratkoznom a gimnáziumba. A négy gimnázium elvégzése után a barátok majd engem is felvesznek a rendjük kötelékébe.

Csak hogy a gimnáziumba nem vettek föl. Addigra betellett a létszám. És ilyenkor mindig a falusi, pusztai gyerekeket, a "bejárókat" szorítják ki. Polgári iskolába írtak abban a reményben, hogy majd utána különbözetivel átmehetek a gimnáziumba.

Így is lett.

Délutánonként rokonom teheneit őriztem, és emellett tanultam a másnapi leckét. A polgári iskolai tanulás egyáltalán nem jelentett nehézséget. Nagyobb nehézséget jelentett az új környezet, amelybe bekerültem. Majdnem jeles tanuló voltam. Aztán különbözetivel átmentem a gimnáziumba.

A dombóvári rokonom házáat elárverezték. Elmentek onnan lakni. Így azután lakás és ellátás nélkül maradtam. Szüleim az egy évi költségek alatt is teljesen kimerültek. Azt mondták, hogy hagyjam abba a tanulást.

Sírva kerestem föl akkor az egyik környékbeli pusztán lakó rokonaimat. Szegény cseléd volt ő is az istenadta. Magához fogadott, de reggelit nem tudott adni. Az ebédet leggyakrabban már reggel megfőzte, és nekem, mivel később jöttem ki az iskolából, hidegen kellett megennem. Vacsorám nagyon silány volt.

Édesanyám észrevette, hogy nagyon sovány és sárga vagyok.

De ezután ez a rokonom is elköltözött. Addig kutattam, míg találtam ismét távoli rokont. Ő már nem fogadott olyan szívesen. Csak nagy szükségből mentem hozzá, egyébként nem volt más választásom, mint hazulról járni be Dombóvárra. Ez a mindennapi út oda és vissza összesen 20, azaz húsz kilométert jelentett. Csurgó esőben, dörgés és villámlás kíséretében jártam meg sokszor ezt az utat. Természetesen mezítláb.

Hányszor mentem be úgy a gimnáziumba, hogy nem volt időm megmosni a sáros lábamat a város végén, hanem csak úgy föl húztam a harisnyát és cipőt.

Egyszer tornaórán lábvizsgát tartottak. Nem akartam a harisnyát lehúzni a tanár előtt, de a parancs: parancs. A tanár majdnem hanyattvágódott, amikor meglátta a lábamat, melyről valóságos hantok hullottak le.

Pár nap múlva az egyik tanár megsajnálta, és magához vett. Nála laktam akkor télen. Tavasszal aztán újra megkezdtem a robotot a hosszú dombóvári úton.

Ilyen nehézségek között végeztem el az öt gimnáziumot. Volt nap, hogy egy falatot sem ettem, és volt olyan év, hogy a tandíjmentességet is elvesztettem.

Az ötödik után végleg bedugult minden. Hatodikba nem tudtam beíratkozni. Otthon maradtam, és dolgoztam a két karommal. Néha szellemi munkával is megbíztak az irodában, de azért én napszámos voltam, és ha elvégeztem reggel öttől nyolcig az írói munkát, nyolctól este nyolcig ganyét raktam.

És ez mégis szép idő volt. Megfigyelhettem, ki is a cseléd ebben az országban. Nehéz két év volt. Azt mondtam utána, hogy ha megszakadok, akkor is folytatom a tanulást. A korom kissé már túlhaladt, de azért fölvettem a gimnázium hatodik osztályába. S a városban ismét sikerült találnom egy nagyont, de nagyon szegény rokont, akinél meghúzhattam magamat.

De az ellátásom ismét siralmas volt. Reggelim szintén nem volt. Ebéd se mindig.

Ekkor már tanítványaim voltak, és így kevesebbszer kerültem olyan helyzetbe, hogy ne tudjam, hogy holnap miből fizetem ki a tandíjat. Hetedikes, nyolcadikos koromban jó családok adtak ellátást. Így könnyebben tanulhattam és taníthattam.

Végre kezembem volt az érettségi. Jelenleg egy malomban vagyok napszámos. De a kereset kevés, és néha már alig-alig bízom abban, hogy sikerül össze elérnem nagy vágyamat: az egyetemet. [. . .]

Magyar Élet, 1942. január

4. A magyar parasztság fiainak iskoláztatásáról

Részletek Karácsony Sándor tanulmányából és a Györfly István Kollégium 1942. évi évvázáróján elmondott beszédéből

1. [. . .] A népiskolának nem folytatása a mai középiskola. Hiába iratkozhatnak minden negyedik osztályt végzett, legalább tíz éves, volt népiskolai növendék a középiskola akár-melyik típusú osztályába, ez csak a papiroson látszik egyszerű és magától értetődő ténynek. [. . .]

A középiskola már térbelileg sem kedvez az alsó néposztálybeli gyermeknek, lévén az túlnyomó percentjében falu-, sőt tanyalakó. Ez a tanulást megdrágítja, kétszeresen. Megdrágítja azzal, hogy a gyermek teljes ellátását házon kívül kell biztosítani, de megdrágítja azzal is, hogy még amellett de facto kevesebb otthon két munkáskézzel az év legnagyobb részében. [. . .]

A reform első gondjának a fölmerült szervezeti nehézségek kiküszöbölését tartanók. Ha azt akarja a készülő iskolai reform, hogy legalább a népoktatási szervezet ne legyen akadály lefektetett céljai megvalósításának:

a) számolnia kell a tanyarendszer teremtetten topográfiai nehézségekkel, és meg kell oldania legalább elvben őket;

b) a célkitűzésben már az elemi iskolát a teljes modern magyar kultúra reprezentánsának kell tekintenie, hiszen az eddig egyedüli céljának tartott praktikus eredményeket is ezáltal érthette el egyedül és igazán:

c) e magasabb cél érdekében a jövő magyar tanítójában is többet kell látnia és akarnia, mint amennyit a mai szellemileg és anyagilag földhözragadt kultúrakultúri jelent;

d) az alsó néposztály számára nemcsak papiroson, de a valóságban is ki kell építenie az utat a legmagasabb – akadémiai kultúrfokig. [. . .]

2. [...] A magyar szellemi életnek – gyakran voltak olyan megnyilvánulásai, amelyekre egész Európa felfigyelt, Kossuth, Petőfi, Jókai hatása egyetemes volt éppúgy, mint napjainkban Bartóké és Kodályé. Ilyen hatást csak akkor tudtunk elérni, amikor önmagunkat mutattuk meg a világnak. Ezért kell megkeresni gyökereinket, mégpedig minél előbb, mert a népi és nemzeti gondolat ma egész Európában uralkodó szellemi áramlat. Erre alkalmas a parasztszármazási egyetemi ifjúság, mert a paraszt sok mindent szépséggel fogad, de ösztönösen megérzi, ha gyökerére talál.

Nem az a célunk, hogy parasztszármazási egyetemi hallgatóink izoláltan jelenjenek meg majd a kulturális életben, hanem az, hogy Madách szavaival élve, önkörben hatalmasodjanak el. Ez nem jelenti az európai kultúrából való kivonulást, hanem ellenkezőleg, a bevonulást eredményezi. Csak akkor számíthatunk magasrendű és egyetemes magyar szellemiség kifejlődésére, ha sikerül önálló, teljes értékű, gyökeres magyar kultúrát teremteni. [...]

1. Karácsony Sándor: A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja. Exodus kiadás, Budapest, 1939, 41–43.

2. Új Magyarország, 1942. április 11.

5. Szabó Dezső: A kiválasztás (Selectio)

[...] Budapesten és a vidéki nagyvárosokban hatalmas internátusokat, Collegium Hungaricumokat kell létesíteni bármily iskolájú szegényebb tanulók részére, ahol államköltségen, esetleges társadalmi hozzájárulások segélyével: lakásban, kosztban, nevelésben részesüljenek.

Hatalmas propagandát kell megszervezni a munkásság és különösen a parasztság körében, hogy arravaló gyermekeiket akarják tehetségüknek megfelelően továbbtaníttatni. Meg kell értetni velük, hogy ez nemcsak gyermekeik életének jelent nagy felemelést. Hanem: az egész parasztság és munkásság helyzetére is előnyt jelent: ha minél több gyermekük jut a magyar élet irányítói, kifejezői, a magyar sors intézői közé. [...]

Szabó Dezső: Az egész látóhatár. III. kötet, Budapest, é.n. 36–37.

6. Györfly István: A néphagyomány és a nemzeti művelődés

[...] Az utóbbi idők világtörténelmi eseményei arra intenek bennünket, hogy nemzeti erőinket, egységünket fokozzuk. A mai magyar középosztály már nem azonos a történelmi középosztállyal, s ma már nem az az erő, amely megbonthatatlan egységbe tudná tartani a magyar társadalmat. A magyar társadalom utolsó, de legnagyobb erőtartálya a magyar nép. [...] Az ifjúság ösztönösen megérezte már a magyar nemzetnevelés egyetlen módját, a nép felé való igazodást, most már végre a középosztálynak s az iskoláknak is meg kell ezt éreznük. Ha Magyarországon magyar életet akarunk élni, ebben az irányban kell haladnunk. [...]

A Magyar Táj- és Népismeret Könyvtára, Budapest, 1939, 91.

7. Zilahy Lajos: Kitűnőek iskolája

A "Kitűnőek iskolájáról" mintegy tíz évvel ezelőtt hallottam Amerikában. Egy dúsgazdag hölgy alapította azzal a gondolattal, hogy az államnak előre gondoskodnia kell jövőendő vezetőiről. A polgári életnek éppen olyan vezérkarra van szüksége, mint a hadseregnek, és ezeket az irányító embereket külön iskolában, külön szellemben, a nagy feladatokhoz méltóan kell kiképezni. A Kitűnőek iskoláját, a School of Brilliantset vagy más néven a School for Leadershipet egész bátran a leendő miniszterek iskolájának is lehete nevezni. [...]

Az amerikai módszer valóban az árbockosárból figyeli a néptengerben a tehetségek felbukkanását, mentőövet dob feléjük, hogy el ne sodorják őket a hullámok, hogy ne húzza őket a mélybe a nyomor.

Mi, akik mostanában annyit beszélünk a népi politikáról, ezt a legfontosabb kérdést figyelmen kívül hagytuk. Pedig a mi népünk embernek, katonának, munkásnak, művésznek Európa egyik legkülönb fajtája. Költőket, festőket, tudósokat dobál fel magából még ma is ez a népmedence, szinte fitogtatva töretlen őseréjét. De csak elvétve, csak azokban, akiknek a sorsát a szerencse kísérte. [...]

Ha az amerikai School of Briliants Amerika százhuszmilliós lakosságából ötszáz hallgatót hív be a maga falai közé, a tizenegymilliós Magyarországnak ebben az arányban elegendő volna negyven-ötven válogatott tehetséget e magasabb kiképzés körébe bevonni. Ezt a negyven-ötven hallgatót úgy kell elképzelni, hogy ez az iskola hallgatóinak állandó arányszáma, amely egyrészt növekszik, másrészt fogy, növekszik azokkal, akik újonnan lépnek be az iskolába, és fogy azokkal, akik egyetemi tanulmányaikat befejezve ezt az internátust elhagyják.

Negyven hallgatónak ilyen magasabb értelemben vett kiképzése még a mi nehéz viszonyaink között sem jelent megoldhatatlan feladatot. Nem látszik nagy számnak, de ha elgondoljuk, hogy tíz esztendő alatt száznál is több olyan magyar emberrel ajándékozna meg a magyar közéletet, akik minden ponton megállják a helyüket, éppen magasabb műveltségüknél, sőt magasabb és öntudatosabb erkölcsiségüknél fogva, akkor e kérdés fontosságát igazán nem nehéz felismerni. [...]

Kelet Népe, 1939. december 15.

8. Móricz Zsigmond: A hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Otthonáról

[...] A gyermekeket keresd meg, a gyermekek kezébe tedd le az igazság krajcárját, az fogja azt aranytőkévé változtatni.

Voltam a tanyaiak internátusában.

Úgy esett, hogy meghalt az öreg kántor, s a házba, ahol ő fél évszázadot boldogan töltött el, nem akart beleköltözni egy fiatal tanító sem.

Akkor találták ki, hogy a tanyai gyerekeknek internátust kellene állítani.

Még a kapu s az udvar is le van süllyedve. Elég nagy, régi, alacsony fehér ház. Hosszú tornác. Mint a tanyai kúria.

A nagy szobában, hova benyitunk, még ott a régi ebédlőből egy-két gyenge bútordarab. Középen hosszú asztal, keményfa székek. Tíz gyerek az asztal körül, s vala-

mennyi tanul. Egy rajzol, a másik ír, a harmadik olvas. Nem iskolai rendben, hanem szanaszét dőlve, nyúlva, szorgalomba bódultan.

Nézem a szegény kis sovány és sápadt, rosszul táplált fiúkat.

– Mennyi földjük van ezeknek?

– Majd ők elmondják.

Az első gyerek katonásan vágja össze a kiscsizma sarkát:

– Az én édesapámnak semmi földje sincs, béres a tanyán.

A másikénak sincs, harmadiknak se. Csak ketten vannak, ahol egyiknél öt, a másiknál tizenkét hold van és sok testvér mindenütt.

Zenekaruk is van. Mind muzikális, de csak az van benne a bandában, akinek saját maga csinálta hangszere van. Három kis citera kerül elő, bicskával faragva s mégis tökéletes. Karnagyijelre nekilendülnek, és felzendül a nóta. Népdal. Kimondhatatlanul kedves, hogy egy cseppt sem hasonlít az előadásuk a kórusokhoz, hanem rettenetesen a pásztorok nótájához, csikóőrzés közben. Még tudnak pusztai hangon danolni.

Az embernek megfájdul a szíve, hogy tíz év múlva milyen mások lesznek. Most még hat pengőből ki kell kerülni a tíz gyerek napi kosztjának. De hát ez csak addig tart, míg a fülükben van a munkaemlék. Mert valamennyi volt már pénzkereső. Egyik libapásztor, másik kiskondás. Kerestek havonta hat pengőket, egy nyáron tizennyolcat.

S kivétel nélkül mindannyian színjelesek. Mentségük, hogy csak első és második gimnazisták. Már a harmadikkor aztán ki is lökik az internátusból. Mert ahhoz, hogy valaki örökké színjeles maradjon, mégis csak kell egy jó adag alkalmazkodási képesség. Nem tehetség kell, hanem behódolás. [...]

Lehet-e kiemelni a népet?

Az a kérdés, internátussal vagy mivel lehet hát a Kiss Lajos szegény emberét emberre tenni?

Internátussal igazán aligha, mert évente hat gyerek kibányászása a tömegben majd csak akkor segít, ha ezek a hatok hathatók lesznek. Még akkor sem bizonyos, mert ha nem is az a cél, hogy a felső rétegek asszimilálhassák a mélyből felszálló gyöngyszemeket, de azt sem lehet ezeknek a gyöngyöcskéknek köteleességükké tenni, hogy az legyen életük célja, hogy a lent maradt hínárt felvontassák a felszínre.

Karitatív eszközökkel sem lehet, mert nincs az istennek annyi pénze, hogy a szegény rokonnak elég legyen. Napóleon a testvéreiből mind királyt csinált, de a rétegen ő sem segített.

Mesterséges eszközökkel nem lehet soha végérvényesen változtatást vinni végbe a szegénységen.

Mivel lehet?

Egy hódmezővásárhelyi gazda azt mondta rá:

– Gépfegyverrel, az anyjuk istenit.

Ez mégis túlságosan radikális elbánás volna, csak egy esetben képzelhető el: a lövészárookban.

Nincs itt más segítség, csak ki kell várni, míg felszabadul a magyarság.

Akkor majd másképp néz ki a föld népe.

Általános pezsgés lesz. Munka és munka és öröm és szépség. [...]

Kelet Népe, 1940. február 1.

9. Németh László: Parasztkollégium

A "nép Eötvös-kollégiumának" a tervét 1934 őszén vetettem fel. Alkalmat rá egy "őstehetség" kiállítás adott, melyen népi eredetű, iskolázatlan festőket mutattak be az ámuló (s részben fölényes) pestieknek. Előre látható volt, hogy e fél festők sorsa az ünneplések és magasztalások után, a teljes boldogtalanság lesz. Nem így kell a nép tehetségesebbjeit támogatni. Kisebb garra, több kitartással. Ne hitessük el velük, hogy ők csodák, akiket vétek továbbképezni, hanem építsük fel számukra a népi önképzés otthonait. "Adjanak össze a nép barátai annyi pénzt, amennyiből tíz, húsz tehetséges parasztfiút egy évig itt tarthatunk magunk mellett Budapesten vagy Budapest közelében."

"Mentsük meg ezeket a két sors közé került embereket, segítsük őket hozzá, hogy csodabogarakból a nép vezéreivé válhassanak, építsünk nekik menhelyet, ahol az első útbaigazítást megkaphatják, otthont, mellyel nehéz életkörülményeik közt is összekötetésben maradhatnak."

A napilapban megjelent cikket edesebb-fanyarabb hozzászólások követték – kollégium persze nem lett belőlük. A következő év azonban megint megmutatta, hogy mekkora szükség volna rájuk. Sok gyenge kezdeményezés ekkor pukkantotta el nagy durranással a Trianon óta gyűlő, megújhosztó energiákat. A csalódásnak két tanulsága volt: 1. A magyar középosztály reformra hajló töredéke olyan kicsiny, szegény, tétova, hogy egymaga nem lehet motorja a változásnak. 2. A népi ígéken a közéletbe benyargalt vezetők, kevés kivétellel, megdöbbszentően hűtlen emberek, akik lefelé beszélnek és fölfelé kapaszkodnak. Parasztkollégiumokra van tehát szükség, amelyek a magyar elitet a nép felé tágítják, s a "népieskedő" művelteket a kollégiumi munkával kipróbálják, s valóban a népbe horgonyozzák. Úgy éreztem, hogy amíg az egész ország szaval és hűtlenkedik, a jobbagnak "szerzetesrendekbe", ilyen parasztkollégiumokba kell zárkózniuk. Életem törése, jóvátételten hibája, hogy e kategorikus imperativusnak akkor nem engedelmeskedhettem. [...]

Magyarország. 1940. március 24.

10. Veres Péter: A kitűnőek iskolázása

[...] Ma már az egész kultúrközvélemény úgy látja, hogy a magyar közösség vezetése a tényleges magyar népi tehetségek nélkül nem mehet tovább. Középosztály-fel-frissítés, kitűnőek iskolája, parasztkollégium, népfőiskola stb. stb., e sok szándék és kísérlet mind azt jelzi, hogy a magyarságnak a saját tehetséges fiaira van szüksége. Tisztán azért, hogy a tehetségtelenek helyére a tehetségesek kerüljenek: akik, ha van lehetőség a szabadulásra, jobban megtalálják az útját. De ami fő, ha van lehetőség a szabadulásra, a tehetségesek és a magyarok azért alkalmasabbak a vezetésre, mert köztük és a tömeg között mégis inkább kialakulhat az a bensőséges viszony, amit a nagy dolgokban részt vevő közösségek nem nélkülözhetnek.

Röviden és világosan: a magyarságnak, akármít is hozzon rá a sors, arra van szüksége – mint minden más népnek is –, hogy tehetségesek és magyarok vezessék: saját fiai. Akármilyen társadalmi és gazdasági rendet akarunk is csinálni, a sikemek ez az első előfeltétele. [...]

Itt elérkeztünk a "kitűnőek iskolájához". Ezt az iskolát meg lehet csinálni. Hogy avval más országokat utánozunk, avval ugyan ne törődjünk. A merev visszaautásítás éppen olyan beteg dolog, mint a meggondolás nélküli majmolás. Az egészséges emberi közösséget éppen az jellemzi, hogy mer utánozni, mer tagadni, sőt mer kezdeményezni és kísérletezni is.

A kitűnőek iskoláját tehát meg lehet csinálni. Csak azt ne higgyük aztán, hogy ezzel valami nagy dolgot csináltunk. Mert lehet, hogy a jövő Sinka Istvánjának nem kell majd egy bárányt adnia egy Petőfi-kötetért, s a jövő Veres Péterének nem kell egy fél életet arra szánnia, hogy elismertesse, hogy ő csakugyan érti is, amit mond: de hogy azt, amit rendszeres iskolázással elsajátítottak, valóban a közösség javára fordítják-e, az már nem a kitűnőek iskolájától függ, hanem a társadalmi rendszertől. Mert ha a társadalmi rend változatlan marad, akkor majd az iskolázott tehetségeknek is ugyanazt a harcot kell folytatniuk, amit az iskolázott Csokonainak, Petőfinek, József Attilának, vagy a politikusok közt, amit a Berzeviczy Gergelyek, Grünwald Bélák folytattak.

Hogy a nép iskolázott fiai majd eredményesebben küzdhetnek egy jobb társadalomért, az, azt hiszem, csak ábrándozás.

Ami pedig a mai magyar életet illeti, erről az a nézetem, hogy aki nincs megelégedve vele, annak arra kell törekednie, hogy olyan rendet teremtsünk, amelyben a magyar nép szunnyadó erői felszabadulhatnak. Olyan iskolarendszert teremtsünk, amelyben nem lesz semmi különlegesség, de amely a tanulás, nevelés és fegyelmezés szabályos útján minden tehetséges embert ellát a neki éppen megfelelő szellemi útravalóval, hogy a szabad társadalomba lépve, a többi ugyanígy felszerelt tehetséggel versenyezve kipróbálja, mit ér ő maga mint ember, a közösségnek.

Kelet Népe, 1940. július 1.

11. Darvas József: A középosztály válsága

[...] A tényeket a jó szándékú, lelkes reformerek sem tagadják. Ez a valóság – mondják –, ez az, amin változtatni kell. Hogyan? Különböző kezdeményezésekkel, amelyek elhárítanák a feltörekvő, tehetséges szegénygyerekek elől a különböző akadályokat. Internátusokat alapítanak, családközösségeket szerveznek, amelyek elvállalják egy-egy gyerek taníttatását, meg akarják csinálni a népi tehetségek kiválogatására és vezetővé való képezésére a kitűnőek iskoláját, és még egy sereg tervet forgatnak, próbálnak. A szándék becsületessége nem tagadható, de reménytelensége még kevésbé. Azok a fölkerülő népi származékok, akik így néhány százalékkal esetleg többen lesznek, nem változtathatják meg a középosztályt, amely nem véletlenül alakult ki olyannak, amilyen. Sőt, például a Kitűnőek iskolája bizonyos szempontból káros is lenne, ha megvalósulna. Eddig az alulról feltörekedők közül az erősebbek és gerincesebbek az áttörhetetlen közeggel való harcban gyakran rátaláltak a helyes útra, amely hűségben és szolidaritásban visszavezette őket az elhagyott szegénységhez. De ha, mint Zilahy szerint a Kitűnőek iskolája akarja, ezután a "jó társaságba" vezető utat is egyengetnék a számukra "jó modor", "társasági viselkedés" és egyebek megtanításával, az eddigi reménytelen küzdelemnek a részeredményeit is megszüntetnék[...]

A kép tehát eléggé vigasztalan. Kontraszelekció anyagi téren, mert a magas tan-
díjak miatt a szegények gyerekei nem tudnak tanulni, de kontraszelekció erkölcsi té-
ren is, mert nem a gerinces, kemény egyének fölemelkedési útja könnyebb, hanem az
alkalmazkodóké. [...]

A felül levőknek mindig szükségük van néhány kirakatemberre, akikkel bizonyítani
tudják, hogy kapcsolatuk van a nagy néptömegekkel. Igaz, hogy ilyen szerepre csak
a mindenre kapható karrieristák vállalkoznak, de mert nagyon erősnek kell annak len-
ni, aki le tudja magában győzni a karrier vágyát, már ez is határozottan bontja az
alul levők egységét. Vagy ott van az őstehetségek dolga. Fölkapták őket divatból, s
akik alkalmazkodni tudtak, még ma is kapnak valamicske segítséget, elismerést, de
akik valóban azt akarták szerepüknek, mire eredetileg kikiáltották őket: a parasztság
szellemi képviselőit, egyszeriben elejtették. Mehettek vissza, ahonnan jöttek vagy
– mert erre legtöbbször nem volt ereje – vadzszeniként, bőszerűen hadakoznak erre-ar-
ra, mindennel és mindenkivel.

Ez a valóság – mondhatják megint –, éppen ezen kell változtatni.

Hogyan?

Az utóbbi időben rengeteg szó esett a népfőiskoláról, sőt a sok terv között talán az
egyetlen, amelyből már a gyakorlatban is megvalósult valami. Az önképzés helyes
útjára való segítségre valóban nagyon jó és nagyon szükséges a népfőiskola. Nálunk azon-
ban sokan már úgy beszéltek róla, mint nagy magyar kérdéseink egyetlen és végleg-
es megoldási módjáról. A népfőiskola nem old meg semmit, csak segítséget, első
lépést ad a megoldás felé; nevelhet olyan felszabadult embereket a nép tehetséges fi-
aiból, akik a saját közösségükben megmaradva, annak vezetőivé növe munkálkodnak
majd az igazi megoldás érdekében.

És ez micsoda? – kérdezhetné valaki.

Egy olyan rendnek a megteremtése, amelyben nem kellenek a tehetségek kivá-
lasztásának furfangos módjai, hanem mindenki megtalálhatja és elérheti a tehetsé-
gének, képességének megfelelő helyet. Ehhez azonban szabadság kell. Ezért előadá-
sunk vezérszavát – Művelt nép – Szabad nemzet – így is megformálhatnánk: Szabad
nép – Művelt nemzet. Vagy még inkább: Szabad nép – Szabad nemzet!

Kelet Népe, 1940. július 1.

12. Erdei Ferenc: Úri, polgári és népi értelmiség

[...] A szabad értelmiségi pályának egyformán az úri és a polgári oldala mind el-
méleti képzettségében, mind szakmai gyakorlatában elvont magas kultúrát képvisel.
Mindegyik magasból táplálkozik: egyfelől a szakma elvont elméleteiből, másfelől
a polgári úri társadalom városi életviszonyaiból. Sőt tovább: szorosan hozzákapcsolódik
a fejlettebb polgári társadalomban keletkezett elméletekhez és a hazai városi élet euró-
pai példáihoz. Tehát akármelyik értelmiségi csak alig tud valamit feldolgozni az al-
só társadalom, főképp a parasztság életviszonyaiból. Annyira elvonatkozott ettől az al-
só világtól egész szakmai képzettsége és társadalmi léte, hogy csak fölülről készen
vett fogalmakkal és eleve korlátozott szemlélettel tud csak viszonyulni hozzá. Mind-
egyik értelmiségi hivatás reménytelenül küzd az alsó társadalom konvenciói és hagyo-

mányossága ellen, és idekapcsoló munkáját azzal kezdi, hogy elhárítja maga elől ezt a konkrét társadalmi anyagot, és a maga tanult receptjeivel igyekszik visszahatni rá.[...]

És e vonatkozásban nincs különbség az úri értelmiség és a polgári értelmiség között. Az egyik egy történelmi felső rétegnek a néptől idegen kultúráját képviseli, a másik pedig másutt kifejlett modern polgári életnek a mintáit képviseli éppen olyan idegenül. Ez a magas kulturális idegenség nemcsak azoknál az értelmiségi pályáknál van meg, amelyek gyakorlati tevékenységükkel kapcsolódnak bele az alsó társadalom életébe, hanem azoknál is, amelyek a szellemi kultúra területein foglalkoznak, tehát a tudományban, irodalomban és a művészetekben. Ezek a tevékenységek is elvont anyaggal dolgoznak, amelyeknek konkrét kapcsolata csak azzal a világgal van, amelyben az illető értelmiségi él, az egész alsó társadalom csak eszmék és elképzelések formájában kapcsolódik munkájukba. Itt is majdnem egyforma a helyzet, a polgári világ "urbánus" irodalmában, tudományában, művészetében és a konzervatív úri társadalom nemzeti irodalmában, tudományában és művészetében. Hasonlóan népfőllötti mind a két kultúra, és hasonlóan elvonatkozott értelmiségi tevékenység az alsó társadalom valóságos életéhez képest.[...]

A népiesség mozgalma az alsó társadalom konkrét képével tört be ebbe az elvont világba, és a valóság lázadásaként zavarta meg a megszokott szemléletet. Maga ez a hatás azonban kétfelől jött. Egyik oldalon a középosztályi értelmiség tevékenyebb elméi a történelemből nyúltak vissza, és a régi magyar társadalom mélyebb magyarságát idézték, s ennek az utódát a parasztságban találták meg. Ezek abban a formában fogalmazták meg az értelmiség elvonatkozottságát, hogy mind társadalmi helyzetében, mind kultúrájában eltávolodott a népi magyarságtól, tehát a történelemből kell tanulnia, és a parasztságban kell megismerkednie és megújulnia. Ennek a föllépésnek a hatásai jelentkeztek a magyarságtudományban, a népzene gyűjtésében, a néprajzi kutatásban s a magyar észjárás, a mély magyarság és a népi tehetségek kiválogatásának és megmentésének az eszméiben. A törekvés további hullámverései azután kiterjedtek a film, irodalom, művészetek és viselet területére is, úgyhogy szinte a népiesség divatjáról beszélhetünk.

A másik oldalon azonban valóban a nép jelentkezett olyan értelmiségi képviselővel, amely magasabb képzettségével sem távolodott el a parasztság valóságos világától. Az irodalomban történt ez a fellépés, és mint irodalom egyformán más világot idézett fel, mint akár az urbánus, akár a konzervatív irodalom. Hatásai természetesen összekeveredtek a népiesség áramlatával, sohasem oldódtak fel azonban benne. A népbeli gárda egyes tagjai elkeveredtek mind a középosztály, mind a polgárság, mind a munkásság értelmiségében, mégsem oldódtak fel benne. Képzettségük is gyarapodott mindhárom értelmiségi réteg világában, ennyi hatás közt sem ejtették ki közülük az alsó társadalom konkrét anyagát. A legkevésbé hasonultak a konzervatív értelmiséghez, sokkal inkább megtalálták a kapcsolatot a munkásság értelmiségével, még inkább magával a munkássággal.[...]

Erdel Ferenc: A magyar társadalom, 1944. (kézirat) NDGY GYSI GYIK 42

A Bolyai-kollégium intézménye a harmincas évek végére öltött konkrét formát. Gondolata – a népi mozgalom hatására – a táj- és népkutató, falukutató, a szociális problémák iránt érzékeny paraszti-népi származású egyetemi hallgatók körében született meg. Bábái között elsőként ott találjuk Györffy István néprajzprofesszort, a népi diákok nagy barátját, Erdei Ferencet, a korabeli intézményes táj- és népkutatás egyik legnagyobb hatású művelőjét is. És másokat is a népi írók közül, így Féja Gézát, Somogyi Imrét. A gondolat fejlődését és realizálódását segítette az 1939-es esztendőben szerveződött Parasztfőiskolások Közössége, amely a kollégium létesítésére határozatot hozott. A közösség legaktívabb tagjai az alakuló kollégium tagjaivá váltak. A Parasztfőiskolások Közössége – változó szervezeti formákban – végigkísérte a Bolyai-, majd a Györffy István Kollégium élettörténetét, egészen az ország felszabadulásáig, belső-külső tevékenységében részt vállalt, mintegy a kollégium külső tagságát alkotta. Létszáma Budapesten elérte a 300 főt, vidéken is voltak csoportjai, például Debrecenben, ahol a helybeli népi kollégium megalakulásának motorja lett.

A Bolyai-kollégium intézménytípusa a korabeli legjobb demokratikus kollégiumok és nevelőintézetek, valamint az igényesebb népi művelődési közösségek (bentlakásos népfőiskolák, tanyai tanulóotthonok) hasznos tapasztalatait is magába ötvözte. A kollégium gyakorlati megvalósulása – különféle próbálkozások után – végül is – Györffy Istvánnak, a létesítendő kollégium legfőbb pártfogójának korai halála miatt – a Turul Szövetség keretében zajlott le, ennek népi balszárnya mutatkozott hajlandónak létrejötte átmene-ti szervezeti és anyagi feltételeit biztosítani. A kollégium tagsága az ország különböző vidékeiről felkerült, Budapesten tanuló egyetemi hallgatókból állott. Közöttük szép számmal a horthysta "terület-visszafoglalások" következtében az egykori Felvidékről, Erdélyből és Délvidékről a fővárosba feláramló diákok, akik sajátos szociális szint, többségükben progresszív társadalmi-politikai magatartást képviseltek a kollégium közösségében, kisebbségükben pedig egykori nemzetiségi sorsuk sérelmeit is. A kollégium létrejöttét az a gyakorlati cél kényszerítette ki, hogy a bekerülő népi származású diákság tanulását lehetővé tegye és megkönnyítse. Ezt a hivatását mindvégig teljesítette is. Hangsúlyozni kell azonban azt is, hogy a kollégium már indulásakor: a bekerülők önként választott kollektív önnevelő otthona is, határozott progresszív társadalmi célokkal.

A kollégium első igazgatója: Boros Lajos. Utóda: Fehér Gyula. A Bolyai-kollégiumot a Györffy-kollégiumba átvezető korszak megbízott igazgatója: Horváth Lajos.

13. Táj- és népkutatás és a Bolyai-kollégium gondolata Márkus István visszaemlékezése, 1971

[...] 1938-ban, 38 őszén kerültem elsőéves egyetemistaként a budapesti tudományegyetemre, eredetileg irodalmár akartam lenni, de igen hamar kiderült, hogy jobban érdekel a néprajz és a történelem. Ebben Györffy Istvánnak, Györffy István szuggesztív előadásainak és megelőzőleg a Márciusi Fronttal való laza szellemi kapcsolatomnak is szerepe volt. Körülbelül Györffy intézetében, az intézet könyvtárában, a Györffy-féle Néprajzi Intézet atmoszférájában leltem meg azt, amit az egyetemen alapjában véve keresni szerettem volna. Abban az évben szerveződött meg a Táj- és Népkutató Köz-

pont, legalábbis abban az értelemben, hogy ekkor indult meg egy néprajzi, szociológiai, parasztságtörténeti kutatómunka előkészítése. A Táj- és Népkutatóról röviden csak annyit, hogy ez Györfly István, Teleki Pál és Magyary Zoltán közös igazgatása vagy védnöksége alatt alakult ki. Amennyire én ismertem, elsősorban Györfly volt az aktív ember benne. Hamar csoportosultak e köré a még intézményesen kialakulatlan mozgalomféle, új falukutató mozgalom kezdeti csírái köré a Budapesten tanuló parasztszármazású egyetemisták. Valami céltudatosság is volt ebben, Györfly részéről is, hívta, szeretete, támogatta a parasztszármazású egyetemistákat, másrészt aztán ezek egymást hozták ebbe a körbe. Ha jól emlékszem, kéthetenként egy-egy este volt a Néprajzi Intézetben az 1938–39-es tanév decemberétől rendszeres szemináriumszerű összejövetel, ahol néprajzosok, szociológusok – de olyan emberek is, mint a kubikos Kamjén,^x azután Somogyi Imre – jöttek el egy-egy alkalommal, és különféle tudományos, társadalmi kérdésekről, általában a parasztság helyzetének, a parasztság kutatásának a problémáiról beszéltek. Egyszer Erdei Ferenc is eljött, ő is tartott egy számomra igen szuggesztív előadást a maga parasztszemléletéről, úgy emlékszem, hogy a paraszti polgárosodás problémájáról, amiről akkoriban írta az első könyveit. Ezek az esti összejöveteleken ismerkedett meg egymással a parasztszármazású bölcész, közgazdász, jogász fiataloknak egy része, és számomra ismeretlen kezdeményezésre és szervezeti keretek között, de egyszer valahogy félig-meddig készen volt egy társaság, amelyik eljárt már Györfly vezetésével hosszabb tanulmányi kirándulásokra is. Így például 39 tavaszán volt egy nagykunági tanulmányút, ott már összeverődött egy csomó ember, lehet, hogy olyanok, akik különben is ismerték egymást. Én ott láttam ilyen negyvenes-ötvenes létszámban először együtt ezt a fajta fiatal értelmiséget. Ennek legalább a fele parasztszármazású vagy legalábbis vidéki, népi származású egyetemi hallgató volt. Ennek már volt atmoszférája. És ez az atmoszféra inkább baloldali volt, mint jobboldali. [...]

39 nyarán – úgy emlékszem – június közepétől a nyár végéig folyamatosan folyt falukutató, mezőváros-kutató munka a Táj- és Népkutató Központ szervezésében és pénzének – valamilyen ide megszerzett állami pénzek – felhasználásával. Kiskunhalason a református kollégium épületében folyt egy kéthetes előkészítő tanfolyam, ahol legalább ötvenen, de lehet, hogy nyolcvanan voltunk jelen. Vidéki egyetemi hallgatók is jöttek ide. Talán a negyedrésze a társaságnak vidéki volt. Itt már együtt volt a későbbi Györfly-kollégium, illetve a Bolyai-kollégium magva, itt már élesebben elkülönült mint vitapartner a jobboldali, nem németbarát, de mindenesetre jobboldali módon antikapitalista, antiszemita, a jobboldali radikalizmustól parasztfelszabadítást és földreformot váró egyik csoport és egy illegális kommunista mag köré csoportosuló vagy oda vonzódó baloldali parasztdiákság. Nagyon fontos, hogy jelen volt ezen a kiskunhalasi tanfolyamon, mégpedig mint a tanfolyam egyik előadója és vezetője, Erdei. [...]

Egy pár vitára homályosan emlékszem, amelyből látni lehetett azt, hogy itt, ebben a homályos, gomolygó, már a háború előszeleit, egy világtörténelmi fordulatot érző parasztdiákságból – meglehet – nem volt nehéz egy határozott paraszti jellegű baloldaliságnak magához vonzania ezeket a fiúkat. Itt az egyik hálótéremben, ahol én is laktam, formálódtak a Bolyai-kollégium tervei. Valószínűleg előbb is már. Én itt hal-

^x Kamjén István író.

lottam róluk először, ezért az az emlékem, mintha itt született volna meg a Bolyai-kollégium konkrét elképzelése, és lehet, hogy itt tárgyaltak Györffyvel, aki szintén, ha nem is állandóan, de többször jelen volt ezen a tanfolyamon, de lehet, hogy ott volt állandóan, már nem emlékszem, mert nem velünk lakott. Szóval, mintha a személyes kapcsolatok, amik a Bolyai-, majd a Györffy-kollégiumot létrehozták, nagymértékben itt szövődtek volna. Erről még annyit, hogy a halasi táborozás, illetve tanfolyam jellegű nyolcvan fős együttlét után, ahol különben elég sok Eötvös-kollégista is volt – és ez Eötvös-kollégisták közül is a parasztyerekek, mint Banó,^x Kerékgyártó^{xx} és még néhányan –, köztük és a későbbi györffysták közti kapcsolatok is itt kezdődtek valahogyan. Ezután valamikor augusztusban sor került a kiskunmajsai és kiskunfélegyházi – néprajzinak tervezett, de szociográfiaivá vált – kutatómunkára, ahol én együtt voltam Boros Lajossal, Lovas Lászlóval (azóta Lovas eltűnt a háborúban, Boros lett később a Bolyai első igazgatója) és egy közgazdász fiúval, akinek a nevére már nem emlékszem, s itt mi négyen készítettük el Bankfalunak, Kiskunfélegyháza proletártelepének a részletes szociográfiai felmérését. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

14. Emlékeim a Bolyai-kollégium megalakulásáról

Fehér Gyula visszaemlékezése, 1971

[...] Mikor a háromhetes táborozás befejeződött a nyár közepén, elhatároztuk, hogy össze kellene jobban tartanunk, és összeszedni azokat, akik ezen a táborozáson nem vettek részt, de hajlandók vállalni a paraszti sorsközösség kérdéséről a vitát és tisztázni a parasztság jövődjét. Ehhez támpontot adtak Erdei Ferenc nagyszerű könyvei, a Parasztkok, a Futóhomok, Veres Péternek a Számadása, Darvasnak több könyve, Szabó Pál könyvei, a Szabad Szó cikkei stb. Ekkor került szóba, hogy ősszel összegyűjtjük azokat az egyetemi hallgatókat, akik ebbe a közösségbe valók, és vállalják ezt a kollektívát. Párhuzamosan Györffy professzor vetette föl: jó lenne ezeknek a parasztszármazású fiúknak egy – akkor még nem kollégiumnak nevezte – diákszállás, diákotthon. Teremtünk meg ezt a diákegyüttélési lehetőséget, ennek az anyagi támogatását is vállalja, három-négy szobát – mondta – a Kálvin tér körül tudunk is szerezni. Hozzá is fogtunk. Sajnos, a professzor elég hamar meghalt, akkor őszön. Gyakorlatilag persze mindegyikünknek volt valahol lakóhelye, valamelyik otthonban vagy albérlésben. Ősszel azt az elhatározásunkat, hogy a parasztszármazású egyetemi hallgatókat összegyűjtjük, valóra váltottuk, függetlenül attól, hogy ki milyen egyesületbe tartozott, ki milyen otthonban lakott. Így jöttünk össze 39 szeptemberében vagy októberében az egyetemi beiratkozások után. Elég sokan. Ez sikerült azért is, mert a nyári táborozás is alapot adott erre, sok személyes ismeretség alakult ki. Szeptemberben úgy húszan-harmincan találkozhattunk. Az egyesületek közül a Turul Szövetségből került ki viszonylag a legtöbb parasztszármazású s az egyesület balszárnyához tartozó egyetemi hallgató. Az Eötvös-kollégisták között is voltak népi származásúak, akiket Györffy professzor is is-

^x Banó István néprajzkutató.

^{xx} Kerékgyártó Elemér tanár.

mert, és mi is ismertünk, pl. Lőrincze Lajos, Balázs János és még néhányan. Az emerikánások között is akadtt néhány, bár az Emerikánában sokkal szigorúbbak voltak az egyetemi szabályok, s onnan nehezebb volt elszakadni, mint más diákokthozból. Az előadásokat részint a bölcsészegyetemen tartottuk meg, részint a műszaki egyetemen, váltogatva, ha esetleg kiszivárog a dolog, nehogy valami rendőrségi ügy legyen belőle. Általában különböző helyeken jöttünk össze, és egymást értesítettük arról, hol és mikor lesz találkozó. Már ekkor fölmerült az a gondolat, hogy a parasztfőiskolásokat rendszeresen hívjuk össze, és legyen ezeknek egy legális baráti köre, amely több, mint baráti kör, hiszen annak elejétől kezdve politikai-társadalmi tartalommal kellett megtelődnie, és meg is töltődött. A parasztfőiskolások közösségének munkájába kiváló alanyokat vontunk be: Kovács Imrét, Veres Pétert, Erdei Ferencet és így tovább. Legelőször persze az volt a cél, hogy sorainkat derítsük föl és rendezzük, hogy a paraszti származású egyetemi hallgatókat ezen a címen egymással összekössük. Elhatároztuk, hogy egy szociográfiai adatfelvételt csinálunk. Ezt én vállaltam, azt hiszem, ez 40-ben volt, 40 telén ennek a felvételnek az összegezése a Magyar Életben megjelent. Ez az alapos szociográfiai adatfelvétel – mondhatnám – a korabeli paraszt egyetemi hallgatóknak valóságos káderlapja volt: a pontos nevet, a családi körülményeket, honnan jött, milyen paraszti körülmények között éltek a szülei stb., ezeket mind fölűntette. Akkor mi nem néztük, hogy a számba vett parasztfőiskolás szegényparaszt legyen. Az volt a véleményünk: az a paraszt, aki otthon paraszti munkából él, és cselédet nem tart. Érdekes az, hogy a Bolyai-kollégium alapítói is és a későbbi kollégisták is mind dolgozó paraszti családokból származtak, de jellemzően szegényparasztokból került ki a többsége.

A parasztfőiskolások közössége később egyre komolyabb szerepet játszott az életünkben, maga a kollégium a parasztfőiskolások szűkebb testületét képezte. A kollégiumi élet gyakorlatilag 1940 januárjában kezdődött, mert 1939 őszén, novemberében még azt kerestük, hogy milyen címen tudnánk támogatást szerezni, hogyan csináljuk meg a kollégiumot, a diákokthoz? Györfly korai halála súlyos veszteséget jelentett. A kollégium és a parasztfőiskolások közössége szervezésében többen játszottak szerepet. Nagyobb szerepet játszott többek között Boros Lajos, szentesi kubikosivadék, Györfly is nagyon szerette, bár matematikus volt. A matematika mellett a szociográfia nagyon érdekelte, és a kubikos életet tervezte el megími szociográfiai módszerekkel. Szerepet játszott már Kiskunhalason a falukutató vitákban. Ő és még jó néhányan, Gombos Imre, Tildí István stb., akik már az 1939-es táborozáson is részt vettek, s a parasztfőiskolások közösségébe is eljártak, szűkebb körben határoztak a kollégium megteremtésének ügyében. Legcélszerűbbnek kínálkozott egy olyan ifjúsági szövetséget keresni, amelynek neve alatt a legmesszebb lehet elmenni az agrárpolitikai gondolkodásban és cselekvésben. Erre a szerepre a Turul Szövetség kínálkozott. A Turul Szövetségnek jelentős baloldali, a népi írók befolyásolta csoportja volt főleg a bölcsészeti karon és a közgazdasági egyetemen. A bölcsészeti karon Fitos Vilmos, a Turul egyik országos vezetője is szimpatizált ezzel a csoporttal, a közgazdasági egyetemen is elég baloldali csoportja volt, és volt kapcsolata az úgynevezett fővezérsgéggel is. Maga a Turul Szövetség nem támogatta anyagilag a kollégiumot. Az ő neve alatt szereztük meg ugyan az épületet, szereztük meg ingyen az ágyakat, szereztünk szénét az első hónapok fűtéséhez, de függő anyagi viszonya vele a kollégiumnak soha nem volt. A kol-

légium első épülete a Királyi Pál utca 12. számú ház volt. Kezdetben már decemberben szándékoztunk összegyűlni, de végül is januárban – kegyetlen tél közepette – szedtük össze az ágyakat, a fűtenivalót, és siettünk, hogy az első szobákat berendezzük. A Királyi Pál utca 12-ben az egyik emeletet a Vikár család adta át, amely – ha jól tudom – a nagy népzeneész Vikárral valamilyen familiáris kapcsolatban volt, és megértő volt velünk szemben. Rövidesen megszereztünk még egy emeletet az elsőhöz, egy emelet hiányzott még a háromból, ehhez már csak 44-ben tudtunk hozzájutni. Egy kevéssel a kollégisták is hozzájárultak a kollégium fenntartásához. Szerény volt ez a kollégium, ahogyan elkezdtek, hiszen csak otthont adott, fűtést, világítást, meg fürdőt; később reggelit is szereztünk, tejet az OMTK-tól, ingyen: voltak asszonyok, akik megértették a falusi diákgyereknek gondját. Nagyon szerényen kezdtük el ezt a diákotthont, amely sokáig nem jutott el addig, hogy teljes anyagi ellátást adjon, akkor erre nem volt tehetségünk. Otthonunk a közösségi együttélés révén kezdett kollégiummá válni. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

15. Jegyzőkönyv a Parasztfőiskolások Közösségének gyűléséről
1939, október 22.

1. LŐRINCZE LAJOS Ady Csaba új népe c. versét olvassa fel.

2. BOROS LAJOS:[...] Még a megboldogult Györffy professzor úr idejében, sőt véle magával is, sokat gondolkoztak és beszélgettek erről a kérdésről. Györffy professzor úr vetette fel a "parasztkollégium" kérdését is. Ő általában a parasztfijúság felkeresését, összegyűjtését és megszervezését igyekezett előkészíteni. Most nekünk egyedül maradva is, sőt most sokkal nehezebb viszonyok között, folytatnunk kell ezt.

Az biztos, hogy szakítanunk kell az eddigi közszellemmel. Nem járhatunk tovább azon az úton, melyhez vezetőink olyan csökönyösen ragaszkodnak. Más utat pedig nem lehet elképzelni, mint mi, kik a népből valók vagyunk, és a vezetői akarunk lenni, igazán erre készülünk fel, és hogy együtt készülünk. Már nagyon sok parasztszármazású ifjú került fel az egyetemre, kik szintén a nép vezetői kívántak lenni, és azok is lettek, de nem annak javára. Nem szabad, hogy ezután is a jelenlegi társadalmi rend kiszolgálói legyenek. Tehát a népet úgy kell vezetni, hogy az minden közvetítés nélkül érintkezhesse a vezetőkkel. [...]

Feladatunk: hogy a néppel közösséget vállalva legyünk vezetői, és hogy különben legyünk azon a pályán, ahova készülünk, mint elődeink. Mert, ha csak olyanok vagyunk, mint mások, nem érünk célt. Hiszen a nagy többséggel csak a tehetségesebb szellem és a nagyobb felkészültség mérkőzhetik. Ezért a legkisebbre kell korlátoznunk a közügyekkel való foglalkozást. Nem politizálunk, hanem tudományosan, a tudomány száraz eszközeivel dolgozunk magyarságunkért. Szükséges az is, hogy állandóan meghatározott mennyiségű időt szakítsunk erre a munkára. Azokkal a már készen levő emberekkel, akik velünk szolidaritást vállalnak, együtt kell dolgoznunk, közösen kidolgoznunk a falu politikai és gazdasági megszervezését.

Tudjuk, hogy hosszú, kitaró munkára van szükség. Egyelőre heti két óráról van szó, de ezt teljes egészében és minden héten szánjuk rá. És arról is, hogy nyarunkat ne pihenéssel, szórakozással töltsük, hanem tervszerű falujárással. Egyenként és összesen járjuk

be az ország minden részét, ismerjük meg a népet és a földet, melyen véreink laknak! Tudnunk kell, és ezt sohasem felejtsük, csak magunkra számíthatunk, és a falu is csak önmagára számíthat.

Ma nincs egyetlen olyan becsületes társaság sem, melyhez nyugodtan csatlakozhatnánk, és zavartalanul dolgozhatnánk, mert egyik sem, még ha akadna is ilyen, az egészet, egyik sem az egyetlen magyarság érdekét vállalja. Mindegyikben van valami önérdék vagy politikai érdek.

Felmerül az a kérdés, hogy ki-ki hogy látja mindezt? Látja-e mindenki értelmét mindennek, vagy milyen, esetleg más formában képzelem el szervezkedésünk? Alakítsunk-e önálló egyesületet, vagy kapcsolódjunk valami meglevő társasághoz? Ha önállóan, mely a fentebb mondottak szerint jobb lenne, milyen formában és milyen vezetőséggel? Működésünkre vonatkozólag elképzelésem az, hogy legjobban volna szakcsoportokat alakítani, ahol egy-egy témakörön ugyanaz az – esetleg rajtunk kívül álló – előadó adna elő minden egyetemről székelyhelyen. (Itt említi meg, hogy eddig Debrecenben, Szegeden is az egyetemi ifjúság körében hasonló megmozdulás van. Ezekkel mi állandó kapcsolatban vagyunk, és időnként értesítjük egymást.) Azért kell, hogy egy előadó beszéljen ugyanarról a szakkörön mindenütt, hogy mi is, a debreceniek is, a szegediek is és a többi főiskolákon is, hol szintén már megindultak ilyen irányú szervezések, egyöntetűen lássuk az egyirányú kéréseket. [...]

3. Hozzászólások:

Mezei J. : Szerinte szükség van ilyen szervezkedésre. Ezt mindnyájan tudjuk, hisz azért jöttünk össze, mert akarjuk. Inkább talán arról beszéljünk, hogy hogyan akarjuk. Dolgozzunk ki részletes programot.

Krúzsely J. : Mint kisebbségi nép-nemzeti közösség tagja (felvidéki) hívja fel figyelmünket arra, hogy nálunk mindezek a gondolatok már többé-kevésbé megvalósultak. Ott nincs társadalmi rang, minden embert egyenlőnek tekintenek. Itt is ilyenformán kell nekünk ezt a gondolatot megvalósítani és szinte kisugározni magunkból, hogy ne legyen ember és ember, magyar és magyar között különbség.

Szalay Zs. : Utal arra, hogy itt öntudat-felébresztésről van szó. Öntudatos magyar emberek között nincs osztálykülönbség. Ne tegyünk egymás közt úgy sem különbséget, hogy keresztény, nem keresztény vagy éppen zsidó. [...]

Csonka J. : Szerinte ezt a felelősségérzetet először ki-ki saját falujában vigye bele a köztudatba. Helyesnek találja a feladatoknak szaktárgyak szerint való feldolgozását.

Danyi D. : Tény, hogy sokat beszélnek ma is ezekről, de konkrét eredményt annál kevesebbet tudnak felmutatni, még a legvérmesebb szájhősök sem. Nekünk is előbb saját életünkbe kell belevinnünk ezeket a gondolatokat. [...]

NDGY KLI GYIK 5-I-3/a

16. A Parasztfőiskolások Közössége konferenciájának deklarációja 1939. október 28.

A magyarság és vele együtt a magyar parasztság történelmének sorsfordulójához érkezik. A Holnap a magyarság és a magyarságon belül a parasztság szabad jövőjét teszi kockára. Történelmi arányú feladat súlyosodik a nemzet minden egyes osztályára és rétegére: a

lehető legcsekélyebb veszteséggel vezetni át népünket a Jövő Magyarországa. A megoldást csak a nemzet egyetemes erőfeszítése hozhatja meg. Az együttes erőfeszítésnek egyetlen feltétele és biztosítéka a dolgozó néposztályok szabadsága és életereje. Tehát minden jövőt építő társadalmi munka iránya csak a dolgozó nép felemelése lehet. Ez a felismerés jelöli ki a társadalmi felelősséggel áthatott értelmiség egyetlen útját is: a teljes szolidaritást a nemzet munkás dolgozóinak ügyével. Az értelmiségi fiatalság fejlődésének egyetlen perspektívája is csak egy, a magyarságban ösztönös, jövőjében szabad és ereje tudatában levő nép lehet.

A parasztságból származó főiskolások és egyetemi hallgatók sorsukból fakadó lelkiismeretük szavára, jövőjük tudatában életük egyetlen becsületes megoldásának azt a szolidaritást tartják, amely összeköti őket népükkel úgy is mint parasztokat, úgy is mint értelmiségi munkásokat.

A jelenlegi társadalmi kiválogatódás szűrőjén keresztül ebből a néposztályból csak igen kevesen – csak a legellenállóbbak – kerülhetnek fel egyetemre és főiskolára. Itt azonban ezek a kevesek is magukra maradottságukban – anyagi és társadalmi támogatás nélkül – csak hatalmas energiavesztéssel és jó részük elkallódásának árán tudják megállani a helyüket. Hogy teljes munkát végezhesenek, és teljesíthessék az egész magyarság jövőjéért a parasztság ügyében vállalt feladataikat, szükségét látják egy intézményes, kollégialis közösség létesítésének.

NDGY GYSI GYIK 28

17. Lovas László levele Varga Imréhez
1939. november 12.

Kedves Imre Komám!

[...] Nem tudom már, miről írtak nektek Gyuláék,^x így elmondom, hogy áll eddig ügyünk itt Pesten. Mutasd meg másoknak is ezt a levelem!

Tehát a mi Közösségünk eddig 120 tagot gyűjtött egybe. Minden héten szombaton 2 óra hosszat vagyunk együtt valamennyien, és megbeszéljük dolgainkat. Leginkább van egy előadás és azután meg vita. Most egy-egy vidékről valók elmondják, mit tudnak az ő szűkebb hazájukról. Helyesebben: egy elmondja, aztán a többi hozzáteszi, amit ő tud, illetve ahogy ő tudja. Közben elhatároztuk – és ezt párhuzamosan csináljuk –, hogy mindazokat a könyveket, miket a Közösség érdekében ismerni szükségesnek tartunk, mindig egyet, előre felkészülve, egy előadó ismertetése után megvitatunk. Ez a szellemi egység megteremtéséhez szükséges, a másik pedig azért, hogy megismerjük az egész országot.

A mi itteni Közösségünk – azért írom nagy (K) betűvel is – elhatározta, hogy egyesületté alakul, de ez csak formai és befelé érvényes. Szükség van ui. arra, hogy mindenért, amit teszünk, feleljen valaki, tehát ha eléggé megismertük egymást, veze-

^x Fehér Gyula.

tősfélét választunk. Ezért a vezetőségért pedig az egész Közösség felel. Nevünk: Parasztfőiskolások Közössége. Hogy pedig mi egységessé forrjunk, egyelőre nem folytatjuk itt a tagtoborzást, hanem a jelenlegi létszámmal dolgozunk a szellemi egység kiépítésén. Ezt úgy értem, hogy a különböző karú és fakultású emberek egyazon érzését ki-ki egységesen értse és magyarázza. Erre a Szabó Dezső-füzetek áttanulmányozása és megvitatása a legjobb. De átdolgozzuk ilyenféleképp az Illyés Gyula, Kiss Lajos, Karácsony Sándor, Györfly prof. úr minden egyes írását és még mindazokat, melyek a mi szempontunkból értünk íratnak.

Tegnap este különben megalakítottuk a szakcsoportokat is, most szükséges, hogy ki-ki tudományosan felkészüljön arra, ami a szakmája, amihez értenie kell a nép szempontjából is. Elgondolásunk e téren, hogy nem vesztegethetjük az időt, – készülnünk kell hideg ésszel, komoly elszántsággal és szakszerű tudományossággal. Addig nem állhatunk ki, nem szólhatnak egy szót sem, míg csak olyanok vagyunk, mint az eddigi vezetők. A jelenlegi átlagos felkészültséggel csak sokkal nagyobb felkészültség, nagyobb szaktudás és így nagyobb szellemi erő mérkőzhetik. Ezért legfontosabb, hogy minden embert ennek a legnagyobb szaktudásnak és – ez természetes – tökéletes népszerűsítésnek az elsajátítására szorítsunk rá, és ezt könyörtelenül megkívánjuk egymástól. Aki erre nem képes – vagy nem hajlandó, nem való közénk. Senki a szájával nem kerülhet keresztül a rostán. Így természetesen elérjük azt, hogy csakis azok maradnak köztünk, akik vállalják a paraszti nagy munkát, akik képesek arra, hogy minden erejüket, minden tehetségüket feláldozzák arra, amire kell és – önzetlenül. Legfontosabb és alapvető tételünk az, hogy vállaljuk a munkatöbbletet, illetve a legtöbb munkát, hogy a parasztság vezetői legyünk – de teljesen önzetlenül. Nem vesztegethetjük az időt, mert ma már mindenki a parasztságról beszél. [...]

Nagy-híres urainknak jó téma, mit még nem csépeltek el egészen. De csak csépeljenek! Mi elkészítjük a zsákokat a megért mag számára. És rövidesen el kell jutnia a magnak az őrlés alá is. Ha már a zsákok készen vannak, ez nem mesze van. De kell embernek lenni, aki az elcsépel magot fel fogja, és visszavetheti a talajba. Szóval: fontos, hogy nyilvántartsuk, nagy-jó uraink mit mondanak és mit tesznek. Lesz még idő, mikor betörmethetjük véle a szájukat. Minden eshetőségre fel kell készülnünk.

Azt hiszem, megérted, miről van itt szó. Nem idealizmus ez. Csak addig megyünk el, ameddig a józan ész megengedi. Nem hamar kodunk el semmit. Minden, amit Fehér Gyula mondott, az is így értendő. További cél az egész magyarság felélesztése. De mindent idejében. Azt hiszem, nincs különbség köztünk. Ugyanazt éreztük – még ugyanúgy is –, és ugyanazt akarjuk elérni. Természetesen az adott éghajlathoz alkalmazkodva. Csak éghajlat, térbeli különbség lehet köztünk. Ennek meg kell lenni.

Isten áldjon, Komám. Viszontlátásig sok szeretettel ölel Laci. [...]

NDGY Varga Imre íratái 1/a

18. Fehér Gyula: Parasztkollégium

[...] Közép- és szakiskoláinkban, egyetemeinken és főiskoláinkban még mindig elenyészően csekély az alsóbb néprétegnek a száma, ha meggondoljuk, hogy a magyarságnak több mint felét alkotja, és a magasabb rendű gazdasági és kulturális nevelésben mégis az összes hallgatóknak alig teszi ki 10 százalékát. [...]

Szükség lenne olyan intézményre, olyan parasztkollégiumra, nem is egy helyt, hanem az országnak számtalan helyén, ahol a tehetséges parasztyermekeket már az elemi iskolától kezdve a szakműveltségen kívül megfelelő parasztszemléletre, sorsközösségtudatra ránevelik és ébresztik, hogy a parasztság számára ne kallódjanak el. Olyan öntudatos parasztközéposztályt, nem pedig parasztszármazású hivatalnokréteget kell nevelni, amely a magyar életnek minden egyes őrhelyére, a katonai pályától kezdve a politikai, diplomáciai, gazdasági élet minden egyes helyére öntudatos alkotó egyéneknek állít.

A népi, paraszti kérdéseket nem képes az örökké injekciózott mai középosztály megoldani, hanem csak a parasztságban gyökerező és abból kifejlődött új parasztértelmisség, amely nem akar többé felfelé asszimilálódni.

Magyar Élet, 1939. december

19. Boros Lajos: Parasztkollégium

Parasztfőiskolások, parasztyegyetemisták, parasztkollégium ... olvashatja az ember manapság. Hol itt, hol ott jelenik meg egy-egy cikk, amelyik csaknem kivétel nélkül arról szól, hogy a magyar nép fiai számára nagyobb lehetőségeket kell teremteni az egyetemek és főiskolák minden fakultása felé. Arról is egyre többet hallunk és olvashatunk, hogy a mai viszonyok között felkerült parasztyerekeket kell legalább ösztögyűjtenünk, és együtt nevelni őket a nép vezetőivé.

Mert az a legnagyobb baj, hogy a nép fia, ha már tanul, anyjáról sem akar hallani. Beszegődik a kizsákmányolók közé. Rosszabb lett minden igazi úrnál. Tehát természetes hivatását: a közvetítést a nép és vezetők között egyáltalán nem tudja teljesíteni. Pedig mai társadalmunk legfőbb problémája, betömni azt a szakadékot, ami az úr és paraszt között tátong.

Az nyilván vitathatatlan igazság, hogy a hídverés vagy a szakadékbetömés csak a parasztság fiai segítségével lehetséges. Helyes tehát minden törekvés, ami azt sürgeti, hogy ehhez a magyarság újabb ezer évéhez vezető egyetlen hídhöz lehetőleg rövid idő alatt elegendő munkást állítson. A nemrég elhunyt Györffy István hirdette legszívósabban a tehetségek kiválasztását, és ő próbálkozott a legutóbbi időben többek kísérletei után gyakorlati térre terelni ezt a vitát. Tanítványaival egyre többet melengette ezt a kérdést. Felvetette egy nagy parasztkollégium felállításának a tervét. Szájról szájra járt a gondolat, és annyira sürgetett az idő, meg a terv maga is annyira lázba hozott mindenkit, aki hallott róla, hogy már nem lehetett tovább véka alatt tartani. Meg kell valósítani! Lehetetlen, hogy ne sikerüljön, hiszen ez nemcsak a parasztság, hanem az egész magyarság ügye.

Györffy István erre egy szűkebb körű társaságot hívott össze október 5-re a tanszéken. Itt meg is jelent négy tanítványa, s az a pár fiatal képviselő, aki az ügy mellé

állt, meg néhány igen kiváló alakja a néppel sorsközösséget vállaló paraszttíróknak. Délután 5 órakor kellett gyülekezni, de hiába várta vezetőjét a kis közösség, a halál éppen akkor lépett közbe, amikor a legelső, talán döntő lépésre készült ez a társaság. Az értekezletet bizonytalan időre elhalasztották. Így most mondjuk el, miről lett volna szó ott.

A parasztság tehetséges fiai számára létesítendő "kitűnőek iskolájáról". Ebben 500 paraszt fiatalember neveltetnék, a középiskolák és főiskolák minden hallgatója élne együtt ebben a kollégiumban. A kollégium a szigorú szakképzés minden lehetőségén kívül tág teret adna arra, hogy a különböző foglalkozású hallgatók megismerjék egymás szakmáját, illetve meglássák az összefüggést a különböző szakmák között. [...] A kollégium mellett létesítendő gazdaságban minden héten legalább egy napot munkával töltenének a kollégium tagjai. Nyáron legalább két hetet itt dolgoznának, hogy a földdel, illetve a földet művelőkkel eleven élmény alapján állandó sorsközösségben maradjanak. A kollégium ezek mellett a legkitűnőbb szakemberekké nevelné tagjait. Legalább egy nemzetiségi nyelvet el kell sajátítani, és meg kell tanulni egy nyugat-európai nyelvet is. Ennek a központi kollégiumnak az lenne tehát a feladata, hogy a parasztság legkitűnőbb fiait előkészítse a diplomáciai, katonatiszti pályáktól a politika, a kereskedelem és az ipar minden helyére. Igyekezne megszüntetni ez az intézet azt a visszás helyzetet, ami – sajnos – még ma is fennáll, hogy egy-egy pályáról teljesen kiszorul a magyar parasztság és munkásság fia. A vagyoni és származási szelekció helyett mind jobban érvényesítené a tehetség szelekcióját.

Ebben az intézetben nem lehet osztály- vagy származási célzatot látni. Mert csak annyi történik, amit Mester Miklós országgyűlési képviselő mondott a parlamentben, hogy amint van a jegyzők árvaínak, a tanárok, tanítók stb. gyermekeinek kollégiuma, legyen a parasztság gyermekeinek is, hogy egyenlő feltételek mellett tanulhasson minden magyar gyerek.

Nincs időnk és helyünk most tovább fejtegetni ezt, csak még a nevelési rendszerről jegyzünk meg annyit, hogy nem a normák tömkelegét, hanem a lehetőségek megteremtését tartjuk fontosnak. A nevelési rendszerünk az egyéni szabadságra épül, ami természetesen, hiszen vezetőképes, önálló egyéneket akarunk.

Most már felvetődik a kérdés: miből mindezt? [...] A kollégium felállítását: tehát a kb. 1 500 000 pengő fedezését az egész magyar társadalom feladatának tekintjük. Úgy akarjuk előteremteni a felállításhoz szükséges összeget, hogy abban mindenki: közület és magánszemély egyaránt részt vegyenek. [...]

A hódmezővásárhelyi gimnáziumban tavaly tíz szegény tanyai parasztygyermeket vett pártfogásába a helybeli társadalom. Mind a tíz parasztdiák jeles tanuló, s nem a megszokott "internátusi szellemben" nevelkednek, hanem az ösztönülnek, az igazi napi életnek megfelelő közösségű kis internátusban élnek, ahol fűnek, faragnak, tanulnak, nótáznak, örülnek-búsulnak. Ez a kis kollégium már kiállotta a próbát kicsiben, csak egyetemesen, országosan kell megvalósítani ugyanezt.

Magyar Élet, 1940. január

A Bolyai-kollégium kerek kétesztendő története az osztályalapon szerveződött népi kollégiumi intézménytípus megalapozódásának fejlődéstörténete. Diákközösségének élete évről évre kialakultabb formát ölt. Ez nagy erőfeszítéseket kíván. Tagsága idejének jelentékeny részét ugyanis még a közös s részben a saját anyagi létfenntartása gondja is lefoglalja. Idejük legnagyobb hányadát természetsszerűleg az egyetemi és főiskolai tanulmányok töltik ki. A Bolyai-, majd utóda, a Györfy-kollégium fennállásának egész tartama alatt vegyes kollégium: bölcsész-, jogász-, közgazdász-, mérnök-, orvos- és állatorvos-hallgatók, mezőgazdász- és művészfiatalok otthona. Csúpan a megélhetési és tanulási gondoktól mentes idő marad a kollektív életre, az önképzésre, a társadalmi vállalkozásokra és a szórakozásra. Igaz, ezeken mindenki részt vesz. A tagság ténylegesen és rendszeresen él demokratikus jogaival, vezeti a kollégiumot, részt vesz annak ügyes-bajos dolgaiban. A kollégiumi önkormányzat egyre differenciáltabb szerveket hoz létre. A kollégium céljának megfelelően intenzív önképzés folyik: rendszeres szombat esti előadások, viták, megbeszélések, szemináriumok, módszeres könyvolvasás. Az előadók a népi mozgalom reprezentánsai, írók, publicisták, szakemberek, de nagy számban szocialista ipari munkások, parasztok, földmunkások is. A tananyag: hazánk gazdasági-társadalmi-politikai problémái, kivált az agrárproblémák, mindenekelőtt a földkérdés, a parasztszervezetek, a népi művelődés, a népi kultúra felhasználása, a paraszti osztályharc, a munkások és parasztok szövetsége, a nemzetiségi kérdés, a Duna-völgyi népek összefogása, kis népek és a nagyhatalmi politika. A tanév végi szokásos egyhetes koncentrált politikai tanfolyamra gyakran a külső parasztfőiskolások is beköltöznek a kollégiumba. Év közben kötelező nyelvtanulás is folyik, a kollégium politikai koncepciójának megfelelően egy-egy világnyelvet és egy szomszédos, Duna-völgyi nemzet nyelvét kell tanulniok a kollégistáknak. Szünidőben és nyaranta a kollégium az országot járja, falut kutat, szociológiai felméréseket készít, hogy minél realisabb képet kapjon az ország társadalmi állapotáról. Szerteágazó kapcsolatokat épít ki: a kollégisták népfőiskolákat tanulmányoznak, s ott előadásokat tartanak, népkönyvtárakat szerveznek, az agrárlapok (Szabad Szó, Kis Újság stb.) paraszti levelezését intézik, alkalmanként egy-egy cikket, tudósítást írnak. A vidéki egyetemi központokban a haladó egyetemistákból rokonszenvező csoportokat hoznak össze, a szokásos vasárnapi Buda-vidéki kirándulásaikon kívül 416 főiskolásokkal és munkásifjakkal barátkoznak és vitatkoznak, paraszti érdekvédelmi szerveket keresnek fel, munkásszakszervezetekbe járnak el, így kivált az építőmunkások közé, a MÉMOSZ-ba. Kapcsolatokat létesítenek többek között a debreceni Márciusi Front volt tagjaival. Ez utóbbi eldöntő jelentőségű a kollégium életében. Hatására illegális kommunista góc alakul ki a kollégiumon belül, amely fokról fokra befolyásolja a közösség magatartását. 1941-ben már dúl a világháború. A világpolitikai események felfokozzák a kollégisták fogékonyságát és felelősségét. Egyre nagyobb számban vesznek részt az esztendő és a következő év függetlenségi demonstrációin – 1941. október 6-án, november 1-én, 1942. március 15-én és a munkás-paraszt-értelmiségi ifjúság egységszervezkedéseiben. A kollégium baloldali demonstrációi – kivált politikai manőverezései a Turul Szövetséggel szemben – nem maradtak rejtve, 1942-re fordulón kenýrtörésre került a sor. A kollégium új útra tért.

20. A Turul Szövetség Bolyai-kollégiuma

Tájékoztató, 1941. szeptember 17.

Története

1939 szeptemberében Györffy István egyetemi professzor, a magyar parasztság tudós követe, gyűjtötte maga köré először a parasztdiákokat, és felvetette annak a gondolatát, hogy a parasztság soraiból kikerülő magyar fiatalok részére kollégiumot kellene alapítani. [...]

Györffy István halála után a Turul Szövetség vette át a kollégium szervezését, és a gondolatot megvalósította. 1940. február 1-én 30 ember számára megnyílt a kollégium, és ma már 50 parasztfiúnak ad helyét. Megalapításához a Nemzeti Bank, a Pénzügyi Központ, a Hangya, a Futura és a magyar társadalom hozzájárulása adott alapot.

A kollégiumi nevelés

A kollégiumi nevelés kettős irányú. Egyrészt ideológiai, abból a célból, hogy a parasztsággal sorsközösségben élő, öntudatos fiatal értelmiség legyen belőlük, ezért szombat esténként a legnagyobb magyar népi írók tartanak előadást. Másrészt európai színvonalú kulturális nevelés is folyik. Ezért kötelező, hogy mindenki egy szabadon választott nyugati és egy nemzeti nyelvet tanuljon. Az egyetemi tanulmányokkal párhuzamosan a parasztság és a magyar élet megismerésére munkaközösségeket alakítanak, és ezekben készülnek a jövő életre.

A kollégium napirendje

Reggel 6 órakor felkelés, 1/2 7–1/2 8-ig nyelvóra vagy munkaközösségi megbeszélések, 8-ig reggeli, de. egyetemi elfoglaltság. 12–15 óráig szabad foglalkozás, 15–18-ig tanulás, 18–20-ig szabad foglalkozás, 20 órakor tanulás, 23.30 órakor lefekvés. A kollégium tagjai különböző menzákön ebédelnek és vacsoráznak. 1–4 személyes szobákban laknak. Mindezt a kollégium tagjai 10. - P díjat fizetnek havonta. (Fűtés, világítás benne van.) – A nyelvi órák díjtalanok. [...]

Egy nagy, 500 tagú kollégiummá kellene a Bolyai-kollégiumot kifejleszteni, hogy a nagy célt méltóképpen elérhessék. Ennek a felépítése 3–4 millió pengőbe kerül. Ezért küzdeni a legszebb feladat, mert a magyar parasztság kérdéseinek sürgős megoldását legeredményesebben csak az ilyen kollégiumi neveléssel lehet elérni.

NDGY KLi GYIK 35-1

21. Boros Lajos: A Bolyai-kollégium megalakulásáról

Levél Kardos Lászlónak, New Brunswick, 1971. január 20.

Bizony sok víz folyt el a Mississippin is, amióta nem váltottunk szót. Pedig nagyon szerettem volna és még mindig szeretnék is szót váltani Veled is és a többiekkel is. Hallottam, hogy írodik a népi kollégiumi mozgalom története. Mezei Jancsi kül-

dött is egy újsághírt erről. Azt azonban nem tudtam, hogy Te vagy a fő gondviselője, aminek igazán nagyon örülök.

Ahogy olvastam leveledet, csodálatos régi emlékek elevenedtek fel. Idő nélkül, szinte megjelenülve. Lelkesedve, izgalommal keresgéltem az elmúlt évek forrágáiban. Kezdetben úgy éreztem, eleget teszek kérdésednek, de látom, lehetetlen. Nincs egyetlen forrásmunkám sem. Az időpontokat kirázta a fejemből a múlt évek sokasága. Azt se tudom, mikor halt meg Györffy István. Arra emlékszem, hogy október 6. volt, igaz ez? De nem tudom, melyik évben történt, 38-ban vagy 39-ben? A felvételre pályázatot hirdettem, de fogalmam sincs, hol? A Szabad Szóban? Vagy hol? Arra emlékezem, hogy Hódy Bandi és talán Gombos Marci vagy Fehér Gyula bejöttek a Királyi Pál u. 12-es kis szobámba, és az asztalra tették a kötelet, hogy "akasszam fel magam". Nem tudom, mikor volt. Arra emlékszem, hogy Lovas Laci – elesett szegény – meg volt híva egy követi fogadásra[...], s az egész kollégium izgalommal öltöztette. Úgy él emlékezetemben, hogy az igazgatóságot birkózással döntöttük el.

Rajtad kívül Gombos Marci, Fehér Gyula és Kurdy Pali voltunk együtt. Gombos Marci volt az egyetlen kemény dió. De őt is "földhöz vágтам". Így lettem igazgató. Így volt ez?

Bolyai-kollégium lett. Miért? Csodáltam lángelméjüket. Ma sem tudom geometriájuk lényegét, csak annyit, hogy Gauss-sal és Lobacsevszkijjel egyidőben, azoktól függetlenül fedezték fel, azzal az emlékezéssel, hogy Lobacsevszkijjel tisztességesen kijöttek, de az a Gauss igyekezett ellopni tőlük. Bolyai jelentette a magas intellektuális igényt és a független gondolkodást. Ezért lett Bolyai-kollégium. Aztán azért, mert Erdélyből származott. Ez pedig szimbolizálta azt a vágyamat, hogy minden környező néppel, egymás rovására való törekvés nélkül, békességgel, közösségben, egyenlőségben éljünk. Emlékezel, igazán mondtam ilyeneket akkor?

Aztán azért lett Bolyai-kollégium, mert nagyon művelt és kitűnő embereket akartunk, kitűnőbbeket, mint az Eötvös-kollégium. Olyan embert, aki hűséges származásához, népséhez, az emberséghez, még ennél is jobban szüleihez, testvéreihez, fajtájához. Olyan szellemileg erős értelmiség kialakítása volt a vágyunk, aki úgy is létezhet, ha nem lesz "úr". Ez volt egyik nagyon fontos különbség az Eötvös-kollégium nevelése és a mienk között. Még egyszer ismétlem, talán azért lett a Bolyai-kollégium, hogy fajtánkhoz, népünkhöz hűségben maradva úgy szolgálhassuk azokat, hogy ne "kelljen uraknak" lennünk. [...]

A falukutatás! Milota jár eszemben, Csécse stb. Csak ezután Kiskunfélegyháza. Melyik volt előbb? Mikor? Ahogy leírtam a kérdést, valamiféle katonai mozgólódás rémlik Milota környékén? Kiskunfélegyházán kétszer voltunk? Úgy rémlik, Tálas Pista és Kádár Laci voltak a főnökök, egyszerre voltak ők vagy külön-külön? Emlékeztek, a gimnáziumban berendezett szálláson esténként szemináriumot tartottunk. Talán tartottam. Emlékezel, bezárkóztunk. Lefekvés után. Mindnyájan már ágyban voltunk, olvastam Nektek, beszélgettem, beszélgettünk, vitatkoztunk. Miről volt ott szó? Talán valaki emlékezik. Nekem csak az az emlékem róla, hogy fűtött valami szép, igaz úgy, s aztán az a szomorúság, hogy valamelyikőrtök elárulta a dolgot. Egyik este ugyanis Kádár Laci a kerítésen átmászva meglepett bennün-

ket a szemináriumban. Az irodalmat el akarta kobozni – úgy emlékszem –, nem adtam oda neki, de lehet, hogy elvette. A szeminárium azonban 4 vagy 5 este után Kiskunfélegyházán megszűnt. Hogy emlékeztek Ti? Van-e valami dokumentum erre?

Bankfalu. Maradandó emlék, hogy 10 percig se voltunk ott, mire a rendőrség keregett. A telefontalan, primitív világban is ilyen gyorsan működtek a besűgők. Az anyag a pincében volt, még ötvenhatban is. Azóta biztosan kitakarították. Sajnos, nálam nincs semmi. [...]

Azt ígértem, hogy befejezem, de még ide kívánczik a Turul kft. és a "Lófarok" mozgalom mint a függetlenség biztosítója. Az elsővel könyvkiadás és -eladásból akartam pénzt csinálni. A másikkal az volt a tervem, hogy 500 személyes kollégiumnak teremtek alapot. Egyszerű volt. Minden paraszt levágja a lovai farkát, ingyen nekünk adja, mi pedig exportáljuk matracnak. Fél kiló lófarok lovanként, 2–3 millió ló, különként egy pengő, s máris van egy millió. Ezzel az utóbbival két baj volt. A parasztok nem vágták le a lovak farkát, s aztán nem volt export, mert puskaport akartak belőle gyártani. Arra meg gondolni se lehetett, hogy a szalmazsákot matraccal váltsuk fel. Így hát áldja meg az Isten a magyar parasztot, hogy bölcsőbb volt, mint mi, mert legalább kevesebb lett a puska.

NDGY Levelek a szerkesztő bizottsághoz, dokumentum jellegű visszaemlékezések 1

22. Bereczky Albert: Parasztkollégium nyílt meg Budapesten

Falusi diákok a fővárosban

Hallottam emlegetni, hogy "parasztkollégium nyílt meg Budapesten". Ma annyi hasonló törekvés híre ér az emberhez, hogy hajlandó beskatulyázni és közönyösen venni az ilyen dolgokat. Sokat vesztettem volna, ha a parasztkollégiumot is így elskatulyázom a rám nem tartozó dolgok közé.

A Királyi Pál utcában egy keskeny és magas bérház egymás fölötti három emeletén van a Bolyai-kollégium. Érdekes ház, minden emeletora tulajdonképpen egy nagyobb lakás, úgyhogy a kollégiumnak három emeleten 16 szobája van. Az egész intézmény két hónapos. A Turul vállalta az intézményért a gazdasági felelősséget. A szellemi vezetést pedig az egyetemi hallgatók maguk csinálják. Az intézet egyik vezetőjét, egy tanárjelöltet kérdezgettem a kollégium eredetéről, belső gondolatáról, munkatervéről.

Saját fiaiból nevelődjék a magyar parasztság vezető rétege

– Hogy született meg ez a parasztkollégium?

– Még boldogult Györfy professzorral kezdtük tervezgetni néhányan, hogy össze kell gyűjteni az egyetemi városokban tanuló falusi magyar diákokat. Azt akarjuk, hogy sorsközösségben maradjon a falusi életből kinőtt és vezető helyekre került tanult ember a magyar néppel. Azt akarjuk, hogy saját fiaiból nevelődjék ki a magyar parasztság vezető rétege, amelyik tud becsületesen dolgozni azért, hogy mindenki számára egyenlő feltételeket teremtsen a magyar társadalomban. A szociális kérdések megoldására föl kell készíteni éppen azt a

magyar fiatalságot, amelyik nem másoktól hallotta, hanem a maga húsán és véréen tapasztalta, mi miért fáj.

– Nem félnek-e az osztálytagozódás fokozódó veszedelmétől? Gondolok az ipari munkásságra.

– Aki valami jót kezdeményez, annak mindig tudnia kell, hogy egyúttal veszélyes dolgot művel. De azt a veszélyt könnyű kikerülni. Az ipari munkásság is faluról özönlík a városba. Meg is van a természetes lelki kapcsolata a magyar parasztsággal, csak nem szabad engedni, hogy mesterkéltten kijátsszák őket egymás ellen. Persze, hogy mi a magyar parasztságra gondolva azokat értjük, akik a magyar földdel dolgoznak. De belegondolunk és beletartozónak érzünk mindenkit, aki vére szerint magyar. Nem valami vérdékázásra gondolunk, hanem arra, hogy igazán sorsközösségben éljen a magyarsággal. Már most is vannak ipari munkásszülők gyermekei közöttünk.

10 pengő egy hónapra

– Milyen anyagi erőkkal indult a kollégium?

– Nehéz volna megmondani. Tudtuk, hogy szükség van rá, hogy a falusi egyetemi hallgatóknak legyen otthonuk. És amire szükség van, az meg is valósul, csak néhány ember kell, aki meg legyen győződve arról, hogy valódi szükségletet akar kielégíteni. Dr. Szekeres János, a Turul gazdasági vezetője segített. Mentünk minden-hová, ahol ágyat, bútort, segítséget kaphattunk. S most van 30 ágyunk, minden szobának rendes, tiszta bútora, minden diáknak íróasztala, ahol dolgozhat. Még tíz ágyat és hozzávaló bútort kell szereznünk, s különösen szeretnénk a legutóbb kibérelt emeleten a társalgó és étkező nagy helyiségeket berendezni. Ezeket azért szeretnénk mielőbb, mert az egész kollégium meleg családi közösségét nagyon előmozdítaná egy ilyen tágas közös helyiség.

– Milyen szakok vannak képviselve?

– Szinte valamennyi fakultásról vannak tagjaink. Orvos, állatorvos, bölcsész, mezőgazdász, közgazdász, mérnök stb. Teológusunk nincs, mert a teológiaiak mind bentlakásra vannak berendezkedve. A lakók havi 10 pengőt fizetnek, s ezért kapnak a tiszta szálláson kívül fűtést, világítást, ágyneműt és reggelit. Az ebéd a legtöbbször a menzán van.

Közben kimegyünk az egyik emeleten a konyhát megnézni, ahol nagyon ügyes, sokfiókos szekrény van, a fiúk itt tartják az élelmiszert. Húsvét előtt a kollégiumnak alig van Pesten maradt lakója, így a szekrények is üresek.

Itt nem fegyelmezzünk

– Nincs-e baj a fegyelmezés körül?

– Mi itt nem fegyelmezzünk, mert akik itt laknak, azok vezetésre készülő emberek, akiknek magukat kell fegyelmezni. Reggel 7 órakor mindenkinek fel kell kelni. A munkáját egyébként mindenki belső felelőssége alapján végzi. A reggeli fölkelésen kívül csak egy szabály van: két nyelv tanulása kötelező a kollégium tagjaira. Mindenkinek egy nyugat-európai és egy nemzetiségi nyelvet kell tanulni. A tanulás alkalmát természetesen örömmel használja mindenki. Érdekes, hogy körülbelül egyforma arányban tanulnak angolt, németet és franciát, a másik csoportból pedig a legtöbben

oroszt és román, De szlovákot és szerbet is. A nyelvtanulások egyébként a kollégiumban folynak az esti órákban.

Nincs turáni átok

– A rövid idő alatt mi a tapasztalatuk a frissen összekerült egyetemi hallgatók egymás közötti életéről?

Nevetve mondja.

– Az, hogy nincs turáni átok. Ez is egyike azoknak a hazugságoknak, amiket az élet megcáfol. Itt a közös sors és a közös lélek nagyon egyszerűen eligazít minden kérdést. Azt tapasztaljuk, hogy régi ismerősök az újak is.

Sokat beszélgettünk még ezzel a tiszta fejjű és bátor gondolkodású tanárjelölttel. Különösen arról, hogy a parasztkollégium fejlesztését és jövődő szétágazódását hogyan látják és várják. Beszélgetünk a népfőiskoláról. A kollégium egyik vezetője éppen Veszprémben van a református népfőiskola vizsgáján. A kollégium feladata népfőiskolai tanárok képzése is.

Búcsúzásnál érezzük, hogy mi is régi ismerősök vagyunk. Amit ezek a fiatalember akarnak, abban a magyar jövő szívdobogását lehet meghallani. Emberré akarják tenni a magyar kubikust és a magyar gyári munkást. És ezt szolgálattal akarják.

Most még lehet segíteni nekik.

Református Élet, 1940. március 30.

23. Móricz Zsigmond: Különösen kedvencem a Bolyai-kollégium^{*}

[...] Sajnos nem lehetett ebbe a kis könyvbe mindent felvenni, amit szerettem volna. Inkább csak ízelítő, hogy kapjon rá a magyar ifjúság erre a pompás italra: a magyar múlt érett és mély zamatú borára.

Ha belekóstoltak, meg fogják keresni a többit is.

Ennek a könyvnek az is célja, hogy hozzászoktassa az olvasót ahhoz, hogy maga nézzon utána annak, amit meg akar ismerni. Nem könnyű dolog, de azért a régi magyar irodalom is hozzáférhető. Nehezebb elolvasni.

A mai ifjúságnak akartam a kezébe adni a múltat.

Ez az ifjúság ugyanis a jövőt ragadja meg. Nagyon szeretem ezt a mai ifjú generációt, más, mint a mienk volt: realisabb, céltudatosabb.

Különösen kedvencem a Bolyai-kollégium. Újfajta magyarok állnak itt a síkra. Új értelmet jelent a régi szó: bajtárs. [...]

Szükség van rá, hogy a múltat ismerjük, és arra állhassunk. Ezt az ezer évet éppen úgy ki kell használni, mint a termőtalajt. Életünknek alapja a felhalmozódott szellemi energia, ami a magyar irodalomban van.

Magyar Élet, 1940. június

^{*} Móricz Zsigmondnak a Magvető c. irodalmi antológiáról írt cikke.

24. Garai István: A Bolyai-kollégium célja és jelentősége
Kollégiumi tanulmány részlete, 1940. augusztus 23.

[...]

A kollégiumba felveendő ifjak kiválasztása

[...] A Bolyai-kollégium nemcsak azért létesült, hogy néhány diáknak kellemes tan-nyául vagy menedékhelyül szolgáljon, hanem azért, hogy egy új, tisztább gondolko-dású, beszédű és erkölcsű ifjúság szellemi erőssége legyen. A Bolyai-kollégiumnak fogalomnak kell lennie; aki hallja, egy mély tudású, szakképzett – s egyszersmind szociális felelősséggel bíró ifjúság jusson az eszébe. Ezért nagyon fontos, hogy kik ke-rülnek a kollégium falai közé.

Az első feltétel, amelyet a pályázótól megkívánunk, az, hogy a Bolyai-kollégium szellemét, célkitűzéseit teljesen magáévá tegye. Ezt ráerőszakolni senkire sem lehet, nem is akarjuk, de aki jónak látja közeledni hozzánk, ne legyen színlelő, szem-forgató, hanem keménykötésű, gerinces és eszméiben megtántoríthatatlan. Társadal-munk fekélyeit egyébként is a mindennel és mindenkivel megalkuvó emberek hatal-mas tömege képezi. [...] Ez a magatartás már szinte életnézetté vált a középosztály egyes köreibben. Az ez ellen való irgalmatlan harcot felvenni elsődleges kötelessége a Bolyai-kollégiumba már felvett és a magukat ide felvétetni akaró értelmiségi fia-taloknak. Elvhűség és jellem tehát az első követelmény. Ezt kívánjuk mindennekelőtt attól, aki kérvényét a Bolyai-kollégium igazgatóságához címezi.

A második feltétel: közösségérzet a nemzet minden rendű és rangú polgára iránt. Az olyan egyén, aki csak a maga érdekeit hajszolja, esetleg osztálya kiváltságaiba bur-kolódik, nem kerülhet a kollégiumba. Mert a Bolyai-kollégium nem öngöggükbe zár-kózott "urakat" akar nevelni (az úr szót itt jogászbáli értelmezésben használom), ha-nem szociális felelősségtől áthatott embereket. Ezek nem a születési kiváltságok alap-ján ítéleznek társaikról, hanem tehetségük és elnyomott magyar népükért folytatott munkájuk arányában értékelnek mindenkit. S tudjuk azt is, hogy nekik – mint egyé-neknek – csak akkor lesz súlyuk, értékük és becsületük a nemzet szempontjából, ha a szociális Magyarország katedrálisának építésénél a legönzetlenebbül segédkeznek.

A harmadik feltétel: névben és vérségileg magyarok, származásban pedig a leg-mostohább sorsú osztályok fiai legyenek. Felvehető tehát a béres, a cipész, a kanász apa gyermeke is – feltéve, ha tehetséges, és megfelel a többi követelménynek. A minőség forradalmát akarjuk mi is, megmutatni azt, hogy emberséget és magyarsá-got nem kell tanulnunk senki fiától: még a grófokból és a svábokból jött nagyságos és kegyelmes urak egész vezérkarától sem. [...]

NDGY Levelek a szerkesztő bizottsághoz, dokumentum jellegű visszaemlékezések 6

25. Turczel Lajos: A szelekció és a Bolyai-kollégium
Kollégiumi tanulmány részlete, 1940

[...] A magyar parasztság gyermekei elől hármass numerus clausus zárja el az isko-lák kapuját: saját szegénysége, az idegen középosztály és a rendiség megmaradt bász-tyáit még mindig makacsul tartó felső osztály öncélú szelekciója.

Mi tehát a teendő, kérdezik azok, akiknek fáj, hogy az egyetlen igazi magyar réteg még ma is csak vezetett ebben az országban?

A felelet: céltudatos és áldozatos munka és felkészülés, mert a mai külpolitikai helyzet és a parasztság szervezetlensége radikális megoldásra nem alkalmas. Ebben a céltudatos munkában – amelyben az egész parasztságnak áldozatot kell hoznia – látom én igen jelentősnek a mi parasztkollégiumunk szerepét is. Egyedülálló helyzeténél [fogva] ő hivatott arra, hogy megindítsa és irányítsa a parasztság ellenszelekcióját.

Első feladat tehát a kollégium anyagi megerősítése. Ehhez a paraszttársadalom oly arányú támogatásának a megnyerése szükséges, amely lehetővé teszi a kollégium kereteinek kitágítását és minden irányú mai lekötöttségének felszabadítását. Az anyagi megerősítésnek erről a módjáról már volt szó, ezt tehát újból napirendre kell tűzni, alaposan megvitatni és konkrét terveket kidolgozni.

A kollégium anyagi megerősítésének megoldása után a második feladat: megfigyelés alatt tartani az ország minden parasztközösségét, és a kollégium anyagi lehetőségéhez és összeköttetéseihez mérten elsősorban elősegíteni a kiváló tehetségű parasztyerekek tanulási lehetőségét. A leérettségizetteket aztán lehetőleg a kollégiumba kell felvenni, vagy az életben való jó elhelyezkedésüket biztosítani.

Harmadik feladat a kollégiumi tagok nevelése, amihez a kiinduló szempontokon kívül fő irányelv a szaktudás legpontosabb és legkiválóbb elsajátítása, mert igen fontos, hogy minden kollégiumi tag a legjobban tudjon elhelyezkedni szakmájában, mert a kollégiumnak és a parasztságnak legnagyobb hasznára így lehet.

Negyedik feladat a módszer feladata. Ez pedig annyit jelent: minden vonalon elszántan és célratörő eszközökkel haladni előre. A célokat nem kell okvetlenül dobra venni, és mellet verve parasztkodni, hanem csendben és ha kell, akkor látszólag az uralmon levőkhöz simuló és alkalmazkodó politikával dolgozni. Természetesen ez az alkalmazkodás nem lehet lealjasodás, de egy kis machiavellizmus és jezsuita stílus nem fog ártani annál inkább sem, mert a múltban mindig a túlságos nyíltság volt a retetője harcunknak.

*

A most vázoltakban látom én a Bolyai-kollégium feladatait. Nehéz és kényelmetlen feladatok, de becsületeselek, és jövőt ígérek, annál is inkább, mert a jövő nekünk dolgozik. A vajdó földkérdést nem lehet már sokáig halogatni, és ennek egyre közelebb megoldása lesz talán az alkalmas idő az ellenszelekció teljes kiépítésére.

A Bolyai-kollégiumnak erkölcsi kötelessége, hogy paraszti célokért dolgozzon, mert ha ezt elmulasztja, akkor a jövő majd őt is a gyöngyösbokréta-féle hamis rágógású parasztprodukciónak közé sorolja, amelyeket az uralmon levők csak azért hívtak életre, hogy ezekkel igazolják a parasztsággal való törődésüket.

– Ki kőne irtanyi az urakat ...

Így tántorogtak a részeg szavak
a vén Ferencből, mint zúlló sereg,
kit harapóssá tett éhség s hideg.
– Kiirtanyi mind! – füstölgött tovább,
mert benn tartják, s mióta, a fiát,
amikor másnál három ember is
otthon lebzsol. Hát azt mért nem viszik?!
Most őrá vár a tenger-sok dolog.

A széna is iszap alatt rohad,
Aztán meg ott van Péter János, a
sógor: az meg nem lehet katona,
mert szemem rúgta (csunyán ám!) a ló,
hanem – kubikot talicskázni jó.
Mintha itthon nem tudná melyiket
kőne tenni: talicskát mereget,
Bezzeg ha ő, ha ő lehetne ott,
majd megmondaná: adjanak golyót,
adjanak puskát! Hogyha katona,
legyen katona! Milyen dolog a? –
Mit piszkálódnak? Nincs tán baj ölég?!
Bolond a nép, hogy ennyit vár ... a nép ...
Jönne az orosz! –

Így dohogja ki,
s megkönyebbül, hogy forró szavai
nem égetik már ... Azt hiszi szegény,
hogy ő most egy élő hősköltemény.

Jön az aratás, fehérednek a
rozsok, és érik gyorsan a búza,
Békés a táj, az idő érlelő;
vajúdik a föld, mint öröktérhű nő,
és beissza, mint roppant hangfogó,
a szavakat – s akár a puszta szó,
s mint patak, melynek sivatagba visz
útja: belevész vágy is, ember is.

27. Pál József levélváltása Helmeczi Lászlóval

a) Pál József levele Helmeczi Lászlónak, 1941. január 14.

Kedves Lacikám!

Ne haragudj meg nagyon, hogy még csak most írok. Tudod, vizsgáim voltak eddig, s haza is csak most küldöm a tudósítást: mindenből jól lementem. Te azóta már biztosan szorgalmasan költögetsz otthon, és egyébként is jó dolgod van.

Lacikám, ebből szeretnék kibillenteni. Azt megígértem, hogy küldök Neked egy-néhány könyvet, hát ezt nemsokára teljesíteni fogom. Tudod, nem olyan felszínes regényeket, amiket agyondicsér a napisajtó, hanem egy-néhány olyant is, amiket nem emlegetnek, nem tesznek kirakatba. Tudod jól, azt hiszem, hogy megindult már egy néma forradalom, amely nem azonosítja magát egyik divatos áramlattal sem, s amit talán a "második Dózsa forradalom" néven lehet említeni. Célja: a parasztság beállítása az ország kormányzásának tengelyébe, mégpedig úgy, hogy ne csak vezetett, hanem vezető is legyen. A parasztság nálunk a magyarsággal egyenlő, s aki nem tartozik bele, az kevés kivétellel idegen. De ez a kevés kivétel is teljesen idegen szellemű és gondolkodású.

Hogy a parasztság fogalma milyen osztályokat rejt magában, ez vidékenként lehet eltérő a köznyelvben, lehet gúny tárgya, de tény, hogy ebbe tartozik bele a földműves, napszámos, kisiparos és kiskereskedő stb., általában az az osztály, mely két keze munkájával, verejtékesen szerzi kenyerét. Beletartoznak azok is, akik belőle emelkedtek ki, akkor is, ha doktorátust szereztek. Szóval olyan értelmű fogalom, mint pl. a nemes, aki nemes volt akkor is, ha földet művelt, akkor is, ha országot vezetett. Ugyanez a helyzet a parasztsággal is. Paraszt vagyok tehát én is és Te is, Laci! [...]

b) Helmeczi László levele Pál Józsefnek, 1941. február

[...] Kedves Józsikám! amiről írtál, azt a rokonság közt elhintettem, és száz százalékgig egyetértének velünk, csak az elnyomott és mindenki által lenézett parasztság az ilyen isteni csodában nehezen tud hinni. Sokkal bővebben és világosabban kéne nekik megmagyarázni. Olyan röviden írtál erről, hogy én sem tudtam teljesen megérteni. Nem tudom, hogy ez politikai párt? vagy csak szép szólam, amelyről nem kell meggyőzni az embereket, mert úgyis ott él minden magyar embernek a szívében, és reménykedve várja azt a csodát, hogy megszabaduljon az idegen és nemzetietlen, gondolkodásra dőlőfős vezetőitől – akik nemhogy a parasztság lelkét és baját ismernék, de sok közülük még magyarul is alig beszél –, és helyébe ültesse a saját fiait, akik talán orvosolni tudnák azokat a sebeket, amelyeket apáikon ütöttek ezer éven keresztül az idegen gondolkodási vezetők. Írjál erről, Józsikám, bővebben, és ha lehet, azokat a könyveket is küldd el, amikről írtál! [...]

c) Pál József levele Helmeczi Lászlónak, 1941. március

Kedves Lacikám!

Február közepe táján küldtem néked egynéhány füzetet és könyvet. Még nem írtál róla semmit.

De annyi baj legyen! Úgy is van hozzáfűznivalóm. Két könyvet küldtem: Szabó Dezső *Feltámadás Makucskán-t* és Veres Péter Gyepsorát. Az utóbbi szemléltetően mutatja be, hogyan él néhány százezer magyar paraszti ember. Az előbbi pedig azt, hogy míg a jelenlegi korhadt középosztályon felépülő vezetésünk lesz, minden nagy gondolat porba hull, a falu nem támadhat fel. Azt hiszem, ha elolvastad őket, ezt kiérezted belőlük. És itt, Pesten lehet legjobban látni, hogy mennyire igazuk van. A Magyar Élet-számokban már ezeken túlmenő gondolatokat találsz, de ezek a továbbiakhoz elengedhetetlenül fontosak. Rövidek, és olyan alapot adnak, amelyekre bátran építhetsz. Ezentúl minden héten küldöm neked a Magyar Utat. Ebben is rengeteg érdekes cikket találsz. Még csak arra kérlek most, hogy a könyveket és füzeteket majd küldd fel Pestre, ha elolvastad őket. Én újra küldök néhány érdekeset. [...]

Egyelőre csak Veres Péter Gyepsora hiányzik nekünk.

Most aztán írhatok másról is. Azt kérdezted nemrégini leveledben, hogy amit mi csinálunk, pártszervezés-e? Hát nem az. Több annál. Lélekmentés. A parasztságunk öntudatlanul is alacsonyabb rendűnek érzi magát még a legegyszerűbb ímokokcskánál is. Ezt kell megmászítani. A parasztságunk képezi a magyarságot. [...] A történelem folyamán a mi vállunk fogott fel minden csapást, mi tartottuk az összetört Magyarországot romjait. De ezt senki sem tudja. Az a történelem, amit számítanak, az urak, dzsentrik vagy mit tudom én kiknek a története, de nem a Magyarországé.

Dózsa Györgyöt hazaárulónak nevezik, pedig egyes-egyedül ő tudott volna akkor új Magyarországot teremteni. De nálunk szobrot kaphat bárki más: Ő soha.

De erre nincs is szükség. A szentesi kubikusok is szobrot kaptak, de kenyeret még nem.

Tehát öntudatosításról van szó. Mi vagyunk Magyarországon a legértékesebb osztály, rajtunk nyugszik minden, amit felépíteni akarnak. De egyelőre még mi sem tudjuk felfogni, mekkora erőnk van.

Az ország 60%-a (népességi szempontból) a parasztsághoz tartozik. A vezetők között mégis belőle senki sem. 8 millió körül vagyunk! Ha valaha egy gondolatra jutunk, minden kívánságunknak teljesednie kell.

Csak arra kérlek még, hogy beszélj ezekről olyanoknak, akikben megbízatsz. Legyen egy kis élgárda, mely tud hinni és majd cselekedni. Minden faluban folyik már az öntudatosítás, legalábbis olyanokban, ahova kezünk elér. [...]

NDGY Pál József iratai I-91, 93, 93/a

A népfőiskola, a szövetkezet és a földreform az a három dolog, amely a falu gazdasági és kulturális fölemelését elvégezheti, amelyek segítségével a földművesség abba a helyzetbe juthat, amely munkájánál és nagy számánál fogva megilleti. A népfőiskola a műveltséget emeli, a szövetkezet gazdasági segítségére van, az eljövendő igazi földreform pedig új, erős parasztegzisztenciákat teremt; ha megszületik, ezzel a nemzetközösség erősödik.

A parasztkérdés megoldásához mindhárom dolog szükséges. Külön-külön is nagy segítséget jelentenek, de teljes értékük csak együtt van. A szövetkezeti vezetőket a népfőiskolák nevelik, a földreformban földhöz juttatott új egzisztenciákat a szövetkezet erősítheti. Tervszerű gazdálkodásra van szükség, erre megint csak a népfőiskola tanít.

Most a népfőiskolával fogunk foglalkozni, mivel mostanában mind jobban előrehalad ennek az ügye. Egy-két helyen már működött (pl. Sárospatakon), de ez még nagyon kevés. Minden faluban kellene lenni egy-két népfőiskolát végzett földművesnek, de hol vagyunk mi még ettől?

A Kelet Népe című folyóirat legutóbbi számában olvastam, hogy 11 magyar író, legnagyobbbrészt paraszti származásúak, elhatározták, hogy cselekedni fognak a népfőiskoláért. Az egyik író felajánlotta téli 3 hónapra lakását (eddig tartana egy tanfolyam), és az első éven vállalja 10–15 ifjú ellátási költségét. Valószínű tehát, hogy már a következő télen megindul az első tanfolyam.

Mi a célja a népfőiskolának, milyen legyen, ki tartsa fenn?

Dániában, ahol ma már gazdag és művelt a parasztság, a népfőiskolát maga tartja fenn. Pedig mikor ott megalakultak a népfőiskolák, akkor ott sem volt jólét és műveltség, s a paraszt szót éppoly rossz értelemben használták, mint nálunk. De aztán éppen a népfőiskola teremtetten meg a magasabb műveltséget, innét indultak szövetkezeti vezetők, a szövetkezetek pedig megalapozták a gazdasági jólétet.

A népfőiskolának egyáltalán nem az a célja, hogy ispánokat neveljen nagy birtokok számára, hanem öntudatos faluvezetőket, szövetkezeti vezetőket akar nevelni. Fölébreszti a hallgatókban azt, hogy igenis javíthatunk sorsunkon magunk is, és ha összefogunk, akkor kívánságaink teljesítése elől senki sem térhet ki. Természetes, mezőgazdasági ismereteket is tanít a népfőiskola, ránevel az okszerű gazdálkodásra, fölébreszti a hallgatóban, hogy ha hazamegy, ott is tanuljon, olvasson, és igyekezzon a legokosabban gazdálkodni.

Itt a végső pillanat. Eddig a vezetők elmulasztották a népi problémák kielégítő megoldását, maga a nép sem tudott semmit csinálni vezetők nélkül.

Megvan a kezdeményezés. A népfőiskola termeli ki azt a réteget, amely cselekedni fog sorsáért. Ha teljes egészében kifejlődik, és a parasztság teljes öntudatra ébred, akkor nem lesz kiszolgáltatott és alul levő tudatlan réteg, hanem művelt, erős alapja lesz az államnak, és számarányánál fogva döntően fog beleszólni az ország sorsába.

Hanza Szövetkezeti Újság, 1940. március 15.

29. Kiskunfélegyháza-Bankfalu szociográfiája 1941. január-február

a) Boros Lajos jelentése

Jelentés az Országos Táj- és Népkutató Intézet kutatócsoportjának Kiskunfélegyháza-Bankfalu területén végzett munkájáról

I. A csoport tagjai és munkakörük:

1. Csoportvezető: Boros Lajos, szociográfia
2. Vezetésben segédk.: Lovas László bölcsészhallgató, népnyelv
3. Bíró Zoltán közgazdász, gyorsíró
4. Böszörményi Antal, joghallgató, gyorsíró, népi jog
5. Csanádi Imre képzőművész-hallgató, tárgyi néprajz
6. Kardos László bölcsészhallgató, néplélektan
7. László Imre közgazdász, gyorsíró, népi gazdasági érzék
8. Mészáros Sándor közgazdász, szociográfia
9. Pál József közgazdász, vázlatkészítő
10. Székely Sándor bölcsész, vázlatrajzoló, településkutató [...]

b) Kardos László jelentése

Kutatásunk célja egy tanyás mezőváros proletár kültelepének a lehető szociális és szellemi megismerése.

A megismerendő ténykört az anyagi, a szellemi élet, a néprajzi és a településberendezés szempontjából kezeltük. Ilyen csoportokba oszolvva igyekeztünk gyorsírással lejegyezni az egyes témakörökben kapott feleleteket.

Fő törekvésünk: tárgykörökként egy-egy egységes szempont szerint megvilágítani az ill. család és így az egész falu helyzetét. Jelesen az én tárgykörömben, a szellemi puhatolózásoknál: az anyagi és társadalmi kötöttség hatásait pl. az életkedvre stb., a föltörekvést, elkívánczozást, terveket, mozdító vagy lekötő indítékokat. A falu társadalmi együttlétének ösztönző vagy gátló mozzanatait stb. Ismereteik lehető tágasságát, Igényeket stb. Általában általuk fogalmilag kifejeztetni tetteik, életük továbbvezető, kiindító motívumait.

Az eredmény az idő és a körülmények megkötése és az ilyenfajta megközelítés kényes volta miatt nem teljesen kielégítő, de mindenesetre elégséges, hogy jellemzőt és törvényszerűt mondhassunk az anyagi és társadalmi megkötés következményeiről mind szellemi, mind a biológia terén. [...]

c) Bíró Zoltán beszámolója

Az első napon házlapokat vettünk fel. Először ketten mentünk be egy házba, hogy részint erőt és bátorságot öntsünk egymásba, részint, hogy megtanuljuk a kérdezés módját. Azaz, hogy be akartunk menni, mert rögtön ott termett a gazda, és mindjárt rá is kezdett: "Mit keresnek itt. Itt nálunk úgysincs semmi, amit elvihetnének, mi szegények vagyunk!" Csak hosszas magyarázkodás után lehetett kibékíteni az őreget, hogy mi nem is foglalni akarunk, hanem csak megismerni az itteni életet.

Nagy nehezen aztán elállt az ajtóból, és beengedett bennünket. Csak hosszú beszélgetés után engedett fel az öreg hidegségéből, és jutottunk mindig közelebb egymáshoz. Másnap már könnyebben ment az egész. Széttért a hír a faluban, hogy mi tulajdonképpen nem foglalni akarunk, hanem csak megismerni az itteni helyzetet és elbeszélgetni velük. Igen ám, de valaki kisította, hogy ne ám, hogy mondjanak valamit a kormányra vagy ilyesmit, mert ezek följelentik az embereket, és akkor ülhettünk érte egy pár napot. Később aztán belátták, hogy ez csak kitalálás, és csakhamar eltűnt az a nagy úr, ami köztünk volt eleinte, és közvetlen őszinteséggel beszéltek el mindent. Sőt meg is kínáltak egy helyen bennünket, de jobb lett volna meg sem enni, mert olyannyira megfájdult a gyomrom tőle, hogy két napig nem ízlott semmi. Megindult az emberek nyelve, de nem lehetett hallani, csak panaszt, panaszt meg szemrehányást. Panaszairól, nyomorokról napokig tudtak volna beszélni.

Érdekes, hogy nincsenek kibékülve ezek a szegény emberek az itteni gazdákkal. Panaszkodnak, hogy nem fizetik meg a szegény embert. Hiába hozzák meg a törvényt a munkabér emelésére, sok elszegődik pipadohányért is egy napra. Nem fizetik meg a szegény embert, oszt akkor miből lehessen eltartani a családot. – Az egyik asszony azt mondja többek között, a pap mindig azt kiabálja a templomban, hogy nem szabad elcsinálni a gyerekeket, bűn elcsinálni őket, hát az miért nem bűn, ha a nagyságos asszony elcsinálja. – Mennyi vád, mennyi szemrehányás van ebben, és mégis mennyi igazság. Mi kezdjük a harcot az egyke ellen, és mindig alul, elnyomott munkásembereken, de a felsőbb rétegeket nem nézik ebből a szempontból.

Érdekes aztán, hogy nincsenek kibékülve a kiskunfélegyházi tisztviselőkkel sem. Az egyik ember elmondta, hogy 10 000 P-t kapott a város, hogy ezt kiosszák a szegények között. De nem kaptak semmit se, mert nem osztottak ki egy fillért sem.

Kutatásaink során találkoztunk egy pünkösdvárosi asszonnyal is. Az asszony korellás, a férje tüdőbajos volt, de elhagyta. Mezítláb üldögélt az ágy szélén a hideg szobában. Mikor megkérdeztük tőle, miért nem dugja el a lábát a dunna alá, azt mondta, őneki már mindegy, az ő lába megszokta már ezt, már nem is érzi a hideget. Mikor kikísért bennünket, mezítláb jött ki utánunk a fagyos udvarra.

Érdekes megfigyeléseink voltak. A legtöbben, mikor megkérdeztük tőlük, hogy elmennének-e más vidékre, azt felelték, nem, mert a szegény ember ott is csak szegény. De megélhetésért elmenne a világ túlsó részére is. Többen még azt is megjósolták, hogy Magyarországot bekebelezi úgyis Hitler. Őt várják, ettől várják sokan a helyzet javítását.

Érdekes volt aztán, hogy időben és térben erősen ragaszkodnak a jelenhez. Ha régebbi dolgokat kérdeztünk tőlük, azt mindig a jelenre vonatkoztatták. – Megkérdeztük, hogy ki lehetett Kossuth Lajos? – Hát régen élihetett, mert én akkor még nem is éltem. Csak azokra a dolgokra emlékeznek, amelyek az életükben megtörténtek, vagy megtörténnek. Ilyen képet mutat legalább a falu 75%-a. A többi aztán már többet is tud a régiokról. Többet is olvasnak ezek. Egy-egy nevezetesebb alakról vagy haramilavezérről napokig elbeszélnek, csak győznék az ember hallgatni. Volt egy pár öreg néni, aki – hiába kérdeztünk tőle akármit – mindig Petőfi-re lyukadt ki.

Megkérdeztük aztán, mennyi pénz kéne neki. Sokan megelégedtek volna pár száz pengővel. Ez is mutatja azt a kezdetlegességet, hogy a nagy pénz az ő számukra csak fogalom, amelyet életükben még sohasem láttak vagy hallottak. Akadtak

olyanok is, akik meg se mondták, hogy mennyi kéne nekik, mert minek mondogas-
sák, ha úgyse kapják meg, csak a szívük fájjon utána. Mert a pénznek megvan az
a jó tulajdonsága, hogy mindig oda megy, ahol több van belőle.

Szórakozási lehetőség nagyon kevés. Szórakozásuk abból áll, hogy átmennek a
szomszédba, és ott elkártyáznak egész este, de nem pénzre játszanak. Ez az öregeb-
bek szórakozása. A fiataloknak bálakat minden évtizedben tartanak. Ehelyett ma-
guk a legények összeállnak, és patkaporos bálakat rendeznek.

Elkezdünk aztán tudakozódni afelől, gondolják-e, hogy megváltozik a helyzet,
– "Mire az megfordul, akkorra már mi is megfordulunk. Mi nem érjük ezt már meg,
talán majd a gyerekek." Sőt egyesek már azt jósták, hogy majd ha az Isten el-
pusztítja a világot, és akik akkor megmaradnak, majd azoknak lesz csak jó soruk.

d) Csanádi Imre beszámolója

[...] A téli időben sok viszontagságon kellett keresztülmennünk. Mikor odaértünk,
hó volt, fagyasztó hideg volt, s úgy jöttünk el, hogy a kollégium tele volt influ-
enzásokkal. Lakást igen nehezen kaptunk három pengőért, s mikor meg is egyez-
tünk, azt mondták: jó, de azért nem fűtenek. Így kellett aludnunk, dermesztő hi-
deg szobában, s mindjárt az első éjjel éreztem, hogy én is megkaptam a betegséget.
Vasárnap (másnap) szédelegve, lázasan, cserepes szájjal, a betegségtől fáradtan
mentem el az első utunkra, de azért elmentem. [...]

A kicsi szobákban sok helyen nem fűtöttek, s ezért itt-ott bajos volt az írás. Itt-
ott ajtó, szék, minden bútordarab nyirkos volt, az egészségtelen, gőztől terjengő
rossz szagok, – aztán a kézfogások – nem tudtuk, melyik emberek milyen beteg-
sége van (nagyon sok volt a tüdőbajos), bolhát is összeszedtünk jó egypárat, azt
hittük, még más is jön. Mindezek olyan dolgok, amiket lefényképezni nem lehet
(a nyomorúság külső formáit mutatják a képek) – azért mondom el ezeket.

A falu – ezt meg lehet rögtön állapítani – az elproletárosodás útján van. Az ún.
népviselő már alig látszik meg valamiben (kucsma, kendő, suba), s igen jellemző
a birtokos gazdákkal való viszonyuk is. Majdnem olyan különbséget éreznek egy-
más közt, mint a sokat emlegetett úr és paraszt szakadék. A rossz helyzetért is a
gazdákat vádolják, hogy hiába állapítják meg a munkabért, ha a gazda nem akar-
ja megadni.

Egyébként magában a faluban is megvannak a kasztok. Így pl. Dencs útkapa-
róék még minket is úgy fogadtak, hogy "elvárták volna a kezitcsókolómat" – mint
valamelyikünk mondta. Ezek bizony többre tartják magukat a többi koszos falube-
linél, és olyan intelligencia számba-formán veszik magukat. Látszik rajtuk, hogy
jobban is élnek. Több gyereküket is taníttatták.

Érdekes, hogy ez a taníttatásra törekvés milyen elevenen megvan a faluban. S érde-
kes főként azért, mert földtelen, több gyermekes zselléremberek, és vagy taníttatják,
vagy akarják taníttatni a gyerekeiket. Mifelénk bizony felényire sincs meg ez, pedig
lényegesen jobb módú társadalom az, amelyikből én jövök. Volt is érte mit hallgatunk,
amiért én "felsőbb" iskolába mertem járni.

A mi vidékünkől még az is eltér, hogy itt még van gyerekáldás bőven. (Csak a
mostoha körülmények között igen nagy rész vész el még csecsemőkorában.) Mifelénk
bizony már megszokják, hogy csak a németiség szaporodik.

A szobaberendezést, a szobadíszítést is nézegettem egy kicsit. Egészen dísztelen szobát, úgy emlékszem, csak egy helyen láttam, Horvát Imrénél. (Igaz, hogy a belsőben nem voltunk.) Itt a falon nem volt a világon semmi, igaz, hogy pingált fal volt. Viszont meszelt falat is csak egy helyen láttam, Bajákiéknál. Bajákiné igen élesen beszélt a pingáltatókról, azt mondta, azok nem jó gazdasszonyok. Különben ők maguk végzik ezt is, vagy jobban hozzáértő emberek, de igen rossz festékanyaggal. Fali dísznek főleg képet használnak: szentképek, csak rosszak és olcsók, vagy bekeretezett fényképek, egy-két boltból kapott falinaptár, tükör vagy ilyesfélék. A "sublót" tetejét telerakják pohárral, bögrével, innen láttunk apró, piros, narancsforma dísztökkiállítást, ezt úgy hívják: sárítók. Aztán még akad egy-két érdekesség: díszkosár; ezt igen ügyesen készítik, rozs- vagy búzaszalmából, aztán művirágfélék. Fekete Mátyáséknál két pici zászló! Egy-két helyen meg találtunk rossz kiégett villanykörtét, azt is a dísztagyak között. Nagy Lászlónénak volt egy "lorettói szentház", egy pici kis gipszszemlékecske, úgy hozta valaki Olaszországból. Itt-ott óra is van.

Az egyre rosszabbodó viszonyok folytán nálunk sincs nagy bőség az ennivalóban, de itt valóságos erkölcsszámba megy már, hogy csak kétszer illik naponta enni. Akkor is csak igen-igen szerényen. Most a gyerekek révén több cukorhoz jutnak ugyan, de azt meg sok helyen el is adják.

Az emberek különben nagy általánosságban összetörtek, rongyosak, meglátszik rajtuk a sok munka és a korai öregedés. A menyecskék, lányok között is alig találni egy-egy szemrevalót. [...]

Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattár 7728. sz.

30. Csanádi Imre: Félegyháza
Kiskunfélegyháza, 1941. január

Magyarországban . . . 1847 óta is
alig változott valami.

(Ady)

Petőfi nyomait tapostam a mezőn,
Hol vagytok, hú nyomok? Mint aki vízre lép:
a felszín még fodroz, de a mély már feled.
Vállat von rá a nép.

Ezért volt? Hiába? Hiába egy élet,
hiába láz, eszme, szándék és akarat?
Hány sistergő csillag gyúl föl, és kilobban,
s minden marad, marad.

Csönd. Hó. Szélmalmaid vedli csupán a táj:
ennyi a változás. Gond, baj – mint azelőtt.
S mint a vásott gyerkőc, ki pad alatt babrál:
kegyetlen csínyeket dugdos a téli föld.

Csanádi Imre: Esztendő k terhével. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1953, 27.

31. Kovács Gyula naplójából

1941. február 22.

[...] Meghallgattuk Féja Gézát, a Viharsarok íróját. Alig vártam, hogy láthassam, hiszen sokat vártam tőle. Meg voltam elégedve, csak más vérmérsékletű emberek gondoltam. Nem tudom, miért, de ugyanazok voltak az elgondolásai, mint az enyéim. Legfeljebb én – még nem tudom, hogyan – radikálisabban szeretném őket megvalósítani. Földbirtokreform, szövetkezetek kialakítása, a nép műveltségi színvonalának felemelése.

A szövetkezeti problémával fogok foglalkozni, mert a mostaniakat nem látom a legideálisabbnak. Mi ott a különbség a magánvállalatok között? Egyesek még ártanak is, mert monopóliumokkal a konkurrencia védelmét is kizárják. Vagy a Hangyánál is ki nek van haszna?

No – majd megvizsgálom egy kicsit.

Utána vita volt, én még nem nagyon merek bekapcsolódni. [...]

NDGY KLi GYIK 3-II-3

32. Így éltünk a Bolyai-kollégiumban

Fehér Gyula visszaemlékezése, 1971

[...] A kollégiumban a politikai nevelés, a politikai vita, önmagunk képzése az agrártársadalmi kérdésekben, a paraszti sors elemzése volt a fő feladat. Ennek érdekében minden szombaton politikai összejövetelt tartottunk. A politikai összejövetelek főbb mesterei voltak: Erdei Ferenc és Veres Péter, rajtuk kívül előadónak, vitavezetőnek még sok más kiváló népi író-t hívtunk meg. Kollégiumunkat meglátogatta Móricz Zsigmond is. [...] Elsősorban a baloldali népi írók tartottak nálunk előadást, gyakran megjelent például Kovács Imre, a Néma forradalom írója, abban az időben nagyon szerettük, igen jó közgazdász volt. De meghívtunk mi más politikai színezetű exponált író-t is. [...]

Becsült népi íróink közé veszem Somogyi Imrét is. Somogyi Imre Györfly Istvánnak nagyon kedvelt munkatársa volt, aki annak idején a magyar kertkultúra országos megújítására vállalkozott, a kollégiumot kezdetektől fogva ismerte. Nagyon sokat járt a kollégiumba, egyszer-kétszer valami anyagi támogatást is tudott szerezni számára. A kollégium politikai munkájában kötelező volt a szombati program, melyen a külső kollégisták, a parasztfőiskolás hallgatók is részt vettek, de alapvetően kötelező volt minden év végén az az egyhetes együttlét, amely valóságos politikai tanfolyam volt körött tematikával. Erre előre pl. kötelező olvasmányokat kellett mindenkinek áttanulmányoznia, így Veres Péter Mit ér az ember, ha magyar? c. könyvét, Erdei Ferenc több tanulmányát, Kovács Imre előbb említett művét s így tovább, bemelegítőnek. [...]

A munkásmozgalom egy ágával 1940 őszén kerültünk kapcsolatba Somogyi Imre útján. Somogyi Imre hozott össze testvérével, Somogyi Miklóssal, aki a MÉMOSZ munkatársa és vezető politikusa volt. A kollégiumból Sipos Gyulával, Horváth Lajossal együtt jártunk el a MÉMOSZ-ba, majd mások is, többször is, állandó látogatók lettünk az építőmunkások szombati összejövetelein.

Az is fölmerült, hogy a parasztkollégiumba vegyünk-e fel munkásgyerekeket? Elvileg egyetértettünk e véleménynel, férőhely miatt azonban nem tudtunk nagyobb

számban részükre helyről gondoskodni. Így került csak egy-két munkásszármazású, periférián lakó család gyereke a kollégiumba. Elvileg ők is tagjai lehettek a parasztfőiskolások közösségének. A kapcsolat a MÉMOSZ-szal később erősült, és ez teremtette meg egyrészt a fiatal kommunistákkal való kapcsolatot, másrészt pedig a Szabad Szó szerkesztőségével.

A Szabad Szó szerkesztősége elejétől kezdve egyik bázisa volt a kollégiumnak. Itt dolgozott Kovács Imre, Szabó Pál, akik a kollégiumnak ebben az időben szellemi patronusai is voltak. [...]

A Szabad Szó baráti körének egyik vezető része maga a kollégium volt. A Szabad Szó munkájából a kollégisták sokféle formában részt vállaltak, pl. a Szabad Szónak volt egy pályázata 1940-ben vagy 1941-ben, "Mit tennék, ha egy hónapig miniszterelnök lennék?" Ennek a pályázatnak az elbírálását mi kaptuk, kollégisták, a Szabad Szótól. Elolvastuk. Minősítettük. Ez az alkalom is lehetőséget adott arra, hogy személyes kapcsolatot teremtsünk a Szabad Szó, illetve a pályázat útján azokkal, akik idővel a magyar politikai élet vezető pártemberei lettek. Én így ismertem meg a pályázat során Dobi István, Nánási László írását. Nánásit 1941 tavaszán meg is kerestem a lakásán, azután Varjú Ákost. [...]

A kollégium tagjai számára igen gyakran szerveztünk kirándulásokat, amelyeken nemcsak a kollégisták vettek részt, hanem azok barátai, az ún. külső kollégisták is. Ezek az összejövetelek – utólag ismerhető fel – szerves elemei voltak az akkori kommunista ifjúsági mozgalomnak is. Ilyen összejövetelelünk volt a Holdvilágárokban, a Börzsönyben, a pilisi hegyekben. Az egyik korabeli fotóról kitűnik, hogy ezeken a találkozókön már 1941-ben ott volt Fehér Lajos, Bazsik Renáta, Gyenes Antal, Béki Ernő és mások, azok, akik a Márciusi Front mozgalom alapítóiként és aktív tagjaiként 1940–41 körül már Budapestre jöttek föl. Többen ezeken a kirándulásokon meg a szombati kollégiumi összejöveteleinken lettek a baloldali ifjúsági mozgalom hívei[...]

A kollégiumnak több vidéki kollégiummal is volt kapcsolata, így mindenekelőtt a debreceni kollégiummal. A kolozsvári egyetemi hallgatók közül Nonn György keresett meg egyszer, a kolozsvári kollégisták nevében jött, szétnézett a kollégiumban, tanulmányozta. Balogh Edgár is járt itt akkor, pontosan nem tudom, talán 42-ben, de én leghamarabb Nonn Györggyel találkoztam, aki, tudjuk, az erdélyi kollégisták között a baloldali csoporthoz tartozott. Ilyen alapon kereste is fel kollégiumunkat. [...]

A Szovjetunióról addig nemigen beszéltünk, míg meg nem volt a Szovjetunió kiállítás a Népligetben. Az lehetőséget adott arra, hogy tájékozódjunk. A kiállításon kötelező volt a részvétel, én ugyan már katona voltam akkor, de katonaként is részt vettem. A kiállítás tartalma lehetőséget nyújtott szűk körű beszélgetésekre és tájékozódásra. [...]

A kollégiumban minden év végén kötelező program volt egy egyhetes bentlakásos kollégiumi vitasorozat. Az ezen való részvételt javasoltuk a külső kollégistáknak is. Közülük többen be is költöztek erre az időre, még az Eötvös-kollégiumból is voltak, akik bejárógtak. [...]

A népi kultúrához való viszonyunk egyáltalán nem volt romantikus. A népművészet, a népdal megismeréséhez nagyon jó mestereink voltak. Nekem például Kerényi volt az egyik mesterem, aki Kodálnak volt a tanítványa. Balla Péter szintén Kodály tanítványa volt, bejárt a kollégiumba, s kezdetben tőle tanultunk. Ő persze nemcsak

bennünket okított, másutt is szenvedélyesen tanította az egyéni és az együttes éneklést. A Kodály-féle hangversenyekre akkor még nem volt társadalmi divat eljárni, mi lehetőséget teremtettünk, hogy ezeken az alkalmakon minél nagyobb számban vehessünk részt. Ezekben a kapcsolatokban sokat segítettek a népzeneészek, így például Vargyas Lajos, aki Györffy professzor népzenekutató tanítványa volt. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

33. A kollégium és a baloldali politika

Gyenes Antal visszaemlékezése, 1973

A mozgalomba a Bolyai-kollégiumban kapcsolódtam be. A Bolyai-kollégium 1939-ben alakult a Turul Szövetség keretében. (Ebből a kollégiumból jött létre később az önálló, a Turultól minden más szervezettől független, önálló egyesületként alapított Györffy-kollégium 1942-ben.) A Bolyai-kollégium első igazgatója Boros Lajos volt, szeniora pedig Fehér Gyula. Az ő személye nagyon fontos a kollégium továbbfejlődése szempontjából, mert az ő révén kerültünk kapcsolatba testvérével, Fehér Lajossal, aki a debreceni Márciusi Front kommunista tagja volt. Fehér Lajos révén ismerkedtünk meg Losonczy Gézával, Donáth Ferencsel, Zöld Sándorral, Kállai Gyulával, a fiatalok közül Barla Szabó Ödönnel. Fehér Lajossal 1940-től álltunk kapcsolatban.

1941-ben kezdődött meg a Bolyai-kollégiumban szervezett kommunista munka. A debreceni Márciusi Front kommunista tagjainak egyike, Barla Szabó Ödön, akkor már végzett tanár, be is költözött a Bolyai-kollégiumba, és tagja lett a kollégium kommunista magjának, amelynek tagja abban az időben Barla Szabó Ödön, Kovács Gyula, Tőkés Ottó és én voltam.

Első feladatunknak kezdetben saját magunk marxista továbbképzését tekintettük, azonkívül azt, hogy a Bolyai-kollégium ideológiailag abban az időben meglehetősen zavaros gondolkodású többségét bevonjuk a függetlenségi mozgalomba, majd megkezdtük a propagandamunkát az egyetemeken is.

Az ipari munkásság szervezetei közül különösen mély kapcsolataink voltak a MÉMOSZ-szal. A szakszervezet elnökének, Somogyi Miklósnak öccse, Somogyi Imre a Kertmagyarország apostola volt, a népi írók köréhez tartozott. Az ő révén ismerkedtünk meg bátyjával, Miklóssal. Sokszor eljártunk a MÉMOSZ-ba beszélgetni az építőmunkásokkal. Már az őrség is jól ismert bennünket, mert egyszer valóban barátságos "Barátság" köszöntésekkel beengedtek egy gyűlésre, ahol Somogyi Miklós éppen arról beszélt, hogy "nem várhatunk mindent a Vörös Hadseregtől".

Az ifjúmunkásokkal a Soli Deo Gloria nevű református ifjúsági szövetség gyűlésein találkoztunk először. Az SDG – úgy emlékszem – két alkalommal rendezett munkásdiák-parasztifjúsági találkozót Kálvin téri székházában. (Szerepe – ebben a tekintetben – történelmi jelentőségű.) Később feljártunk kerületi ifiotthonokba, ahol, bár "tulok" voltunk, szívesen fogadtak bennünket. Egy alkalommal részt vettem – most már nem emlékszem, melyik kerületi ifikkal – Népszava-agitáción.

Magyarországon hagyományai voltak a negyvennyolcasságnak, a németellenességnek. A Turulon belül is volt egy németellenes szárny, Fitos Vilmos vezetésével. (Ennek a szárnynak a támogatásával jött létre a Turul Szövetség keretében annak idején

a Bolyai-kollégium.) Mi egyrészt a németellenességet felkelteni, fokozni, másrészt antifasiszta irányba terelni törekedtünk. Az 1941-es évben körülbelül egy fél évre befolyásunk alá is vettük a Turul Szövetség egy törzsét a Műegyetem közgazdasági karán.

A hagyományos németellenesség felkeltését célozták azok a németellenes Petőfi-versek is, amelyeket – sokszorosítva – elhelyeztünk az egyetemek padjaiban. (Főként Komló László Györffy-kollégista végezte ezt az akciót.)

A kollégium néhány tagja jelen volt az 1941. október 6-i koszorúzáson a Barthyány-örökmécsesnél, ennél többre ekkor még nem telt az erőnkől. De pár hét múlva már jelentős mozgósítást tudtunk végrehajtani. A november 1-i koszorúzáson a Kossuth-mauzóleumban ott volt a kollégium többsége, sőt sokan a Horthy- és a Gömbös-kollégiumból is. Az Eötvös-kollégiumot szerettük volna bevonni, de onnan csak a kommunista Pusztai György jött el. Mivel ebben az időben az említett Turul-törzs a kezünkben volt, a közgazdasági karról számos turulistát sikerült kivinni a demonstrációra. A kollégisták közül is sokan turulsapkában jelentek meg. Tőkés Ottó szintén turulsapkában vitte a koszorút egy bőrsapkás ifjúmunkás mellett. Ekkor még nagy terveink voltak a Turullal, a legnagyobb létszámú diákszervezettel. Reményeink azonban hamar lelohadtak, mert a Turul fasiszta fővezére, Ambrus kivert bennünket a szervezetből, éppen a november 1-i demonstráció miatt.

Ami engem illet, a temetői koszorúzás után mint a megmozdulás felderített diákszervezőjét berendeltek a rendőrségre, de egy rövid jegyzőkönyv felvétele után elengedtek.

A Történelmi Emlékbizottság irodája a Mária Valéria utcában volt, ha jól emlékszem, egy baloldali művészeti kör helyiségében. Részt vettem az iroda munkájában. A Történelmi Emlékbizottság felhívást tett közzé, amelyben kérte a hazafiakat, hogy jelentsék be a birtokukban levő, az 1848-as forradalom és szabadságharc emlékét őrző tárgyaikat. A leveleket rendeztük, a bejelentéseket megköszöntük, s egyben antifasiszta röpcédulákat küldtünk a levelek íróinak. Nagyon sok levél érkezett be. Terjesztettük a Petőfi-jelvényt, különösen a március 15-i tüntetés előtt, s a Történelmi Emlékbizottság által kiadott füzetet, a Petőfi Útját.

Tüdős Klára (Zsindely Ferencné) a kor érdekes egyénisége volt. Művészi ambíciói voltak, színdarabot, filmet rendezett, a Corvin Áruház művészeti vezetője volt. Második férje előbb miniszterelnökségi államtitkár, majd a Kállai-kormány minisztere. Zsindely közéleti pozíciója kiszélesítette Tüdős Klára lehetőségeit. Kezdetől fogva a népművészet, a néprajz rajongója, Györffy István néprajztudósnak barátja. Népbarát volt, amennyire s amilyen módon az ő köreiben népbarát tud lenni egy ember.

Györffy István munkatársa, Somogyi Imre révén ismerkedett meg a Bolyai-kollégiummal, annak fiataljaival. Tetszett neki a gondolat: hóna alá nyúlni ennek a faluról jött társaságnak.

Boros Lajos után Fehér Gyula, az addigi szenior lett a Bolyai-kollégium igazgatója. Mellette én lettem a szenior. Fehér Gyula 1942-ben bevonult katonai szolgálatra. Még bevonulása előtt megkezdte a tárgyalásokat Tüdős Klarával a kollégium önállósítására. Ezeket a tárgyalásokat én vezettem tovább. Zsindelynének volt egy társasága: "A szellemi Magyarországot pártfogók köre". Ezzel a társasággal többek között Károlyi grófné palotájában találkoztam (ma a Rádió egyik épülete). Itt folyt le a döntő tárgyalás. A

megbeszélésen Karácsony Sándor is jelen volt. Rajtam kívül még két-három kollégista is ott volt, nem emlékszem pontosan, kik. A leendő Pártfogó Testület nevében Karácsony Sándor állapította meg a Pártfogó Testület és a kollégium közötti viszony alapjait. "Nekünk csak egy jogunk van: adni" – mondotta Karácsony Sándor. "Jó lesz-e így?" – fordult hozzám. "Jó" – mondtam én. Megállapodtunk. Hazatérve a kollégiumba, azonnal kollégiumi gyűlést hívtunk össze. Mielőtt beszámolhattunk volna, rögtön feltették a kérdést: "Eladtátok-e a kollégiumot?" "Nem adtuk el" – válaszoltunk, s megismételtük Karácsony Sándor szavait, amellyel Tüdös Klára és társasága egyetértett.

A Turul fasiszta fővezére még tett egy kísérletet, hogy a kollégiumot visszatartsa. Kijött a kollégiumba, de teljes visszautasításra talált.

A kollégium ezután önálló társadalmi egyesületté alakult át, Györfly István Kollégium néven. A Pártfogó Testület biztosította a kollégium anyagi alapjait. Nem volt bőséges, de elegendő. Sőt székház építést is tervbe vette a Pártfogó Testület, amelyhez a Miniszterelnökség jelentős összeget adott. Alapkövét 1943 őszén le is rakták. Kállai miniszterelnök ekkor Tüdös Klára szerint ezeket mondotta: "Megnyitjuk a zsilipeket, majd meglátjuk mi fog történni."

Kétségtelen, hogy a Pártfogó Testület nem forradalmárokat akart nevelni belőlünk. A középosztály "felfrissítését" akarták, egy kicsit "megnyitni a zsilipeket". Ahogy Zilahy Lajos fogalmazta egy alkalommal a Juhász-féle Gamma-gyárban lezajlott fogadáson (Juhászék is Tüdös Klára vonzásterébe tartoztak). "Ezekből a fiatalokból majd polgármesterek lesznek."

Meg kell mondani, hogy amikor Tüdös Klára észre kezdte venni, hogy miről van szó, nem fordult el tőlünk. [...]

Az 1942. március 15-i demonstrációt sokkal alaposabban készítettük elő, mint az 1941. november 1-ét. Most is Fehér Lajostól kaptam az utasítást az előkészítésre. [...]

A helyzet a kollégiumban ekkor még bonyolult volt. Sokan féltették a kollégiumot a megmozdulásoktól. "Betiltanak bennünket, ha sokat mozgolódunk." Ezért például, az én tüntetés utáni őrizetbe vételemet a kollégium egy része előtt titokban kellett tartanunk. A Pártfogó Testülettől is jött figyelmeztetés: ne koszorúzzatok. (Nem Tüdös Klárától.)

Ságvári Endrével egy alkalommal találkoztam 1942 nyarán a Népszava szerkesztőségében. Azt hiszem Kállai Gyula hozott vele össze. Felemelt ököllel üdvözölt, tehát tudta, hogy ki vagyok. Érdeklődött: mi a helyzet a diákok között, buzdított arra, hogy ha egyszer ki-verték bennünket a Turulból, próbáljuk meg még egyszer. Mondtam neki, hogy a Turul már lefutott ügy, a kollégiumokban látunk fantáziát. "Még találkozunk" – mondta. Sosem találkoztam többé vele. [...]

NDGY GYIK AIT 18/b

34. A kollégium a radikalizálódás útján

Hegedűs András visszaemlékezése a Bolyai-kollégiumra, 1941–42-re

[...] 1941-ben érettségiztem, jól emlékszem egy tavaszi napra, amikor az úgynevezett Bécsi-dombon érettségire tanultam, és egyszersak zárt katonai alakulatok végeérhetetlen sorát láttam a Bécsből Sopronba vezető úton. Beszaladtam a városba, de mindenki csak találgatott. Néhány nap múlva derült ki, hogy Magyarországon keresz-

túl Németország megtámadta Jugoszláviát. Ezen kívül jóformán semmit sem éreztem ekkor a háborúból. Politikailag is erősen indifferens voltam. [...]

Tele parasztromantikával, úrgyűlölettel, ugyanakkor mégis erősen depolitizált gondolkodásmóddal a Műegyetem villamosmérnöki karára jelentkeztem, nem azért, mint-ha a mérnöki pálya különösebben vonzott volna, hanem inkább amiatt, mert matematikában és fizikában az osztályban mindig a legjobb voltam, és ez a pálya természet-szerűleg fölkíváncszított számomra. Nem tudtam még elképzelni a pesti életemet, de egyszer, egy nyári napon a falusi pap, aki az eddigiekben is mindig támogatta az élet-utamat, egy újsághirdetéssel jött el hozzánk, amely a Turul Szövetség Bolyai-kollégiumának a felhívása volt parasztfiatalokhoz, hogy jelentkezzenek a kollégiumba, ahol olcsón kapnak lakást és ellátást. Elkészítettem a felvételi kérvényemet, amelyhez a kor szokásainak megfelelően mellékelni kellett mind a négy nagyszülőm születési bizonyítványát, annak igazolásával, hogy nincs bennem "idegen" vér. Hamarosan értesítést kaptam, hogy felvettek a kollégiumba, és így 1941 szeptemberében megérkeztem a Bolyai-kollégium Királyi Pál utcai épületébe. [...]

A kollégiumban már az előző évben kialakult egy határozottan baloldali mag olyan emberekkel, mint Gyenes Antal, Sipos Gyula, Horváth Lajos, akik kapcsolatban álltak az illegális kommunista párttal is, olyan elvtársakkal, mint Donáth Ferenc, Fehér Lajos, Újhelyi Szilárd. De a határozottabb akciók csak 1941-ben kezdődtek, pontosan abban az időszakban, amikor Pestre kerültem.

A kollégium szereplése az olyan tüntetéseken, mint amilyen a Battyhány-örökmécsesnél volt vagy később a Kossuth-mauzóleumnál, érthetően kiváltotta a Turul Szövetség vezérkarának haragját a kollégium iránt. A viták egyre élesebbekké váltak, és választanunk kellett aközött, hogy a kollégium megmarad a Turul Szövetség fennhatósága alatt, és lemond a baloldali mozgalomban való részvételről, vagy kivívja a szövetségtől való függetlenségét.

A kollégiumban ekkor már megvoltak azok az erők, amelyek képeseknek mutatkoztak az utóbbi alternatíva megvalósítására. Ebben segítségünkre volt az a körülmény is, hogy egy nagyrészt magyar származású tőkés csoport és olyan magyar úri tisztviselői réteghez tartozó tekintélyes emberek, mint Zsindely államtitkár, saját érdekükben állónak tartották, hogy az önálló parasztkollégiumtól bizonyos felfrissítést kapjon a magyar középosztály. Nem tudom, ismerték-e Pareto elméletét, akinek a munkái éppen ebben az időszakban erősen hatottak nyugaton, aki szerint forradalom ott kezdődik, ahol a vezető réteg lezárja magát, és nem engedi meg, hogy a tömegek értelmes, tehetséges fiaiból állandó felfrissítést kapjon. Nem tudom, hogy ismerték-e Zsindelyék ezt az elméletet, de lényegében hasonló nézeteket vallottak, és ennek szellemében adták meg a kialakuló Györfly-kollégiumnak azt az erkölcsi és anyagi támogatást, ami nélkül abban az időszakban önálló egyetemi kollégium nem alakulhatott volna ki.

A kollégiumban létrejött baloldali csoport tagjai előtt egy percig sem volt kétséges, hogy mást akarnak, mint Zsindelyék, de a Turul Szövetséggel szemben ez a támogatás előfeltétele volt annak, hogy az autonómiájukat ki tudják – ki tudjuk vívni. Ezzel a segítséggel ténylegesen lehetővé vált az, hogy a háborús Európa közepén létrejöjjön egy olyan, lényegében baloldali irányítás alatt álló önálló kollégium, amely szabadon választotta vezetőit, és lényegében szabadon alakította ki saját szellemi arculatát. Az autonómia segítette hozzá a kollégiumot ahhoz, hogy viszonylag nagyon rövid idő

alatt a parasztrromantizmustól sem teljesen mentes összetételű tagság jelentős része – sőt azt is hozzátehetném, hogy a valóban értékes része – a szó igazi értelmében radikalizálódjék, és közel kerüljön a kommunista eszmékhez. Ez a fejlődés természetesen nem játszódhatott le konfliktusok, óriási viták és sok belső vajúdás nélkül. Jól emlékszem arra, hogy a számomra még 1942-ben is, amikor lényegében már teljesen magamévá tettem a marxista eszméket, még mindig sok belső problémát okozott a vallásos hitem, ami nem annyira az evangélikus egyház tételeihez kötött volt, amivel tulajdonképpen már régen szembekerültem, hanem sokkal inkább valamiféle panteisztikus jellegű felfogás.

Ugyanakkor politikai kérdések iránti érdeklődésem nagyon élesen szembeállított választott életpályámmal, a mérnöki hivatással. Az első két évben a vizsgáimat rendszeresen letettem, és szigorlatomat is megszereztem, sőt a nyári időszakokban mint segéd munkás előbb a Gamma-gyárban, majd a Ganz villamosági gyárban dolgoztam, hogy bizonyos üzemi gyakorlatot szerezzek. A második év végétől kezdve azonban időm nagy részét társadalomtudományi kérdésekkel való foglalkozással töltöttem, főleg a Szabó Ervin Könyvtárban, rengeteget olvastam, úgyszólván teljesen válogatás nélkül a legkülönbözőbb baloldali íróktól, marxistáktól és anarchistáktól egyaránt. [...]

NDGY GYIK AIT 24

35. A kollégium és a Márciusi Front

Barla Szabó Ödön visszaemlékezése, 1971

A Bolyai-, illetve Györffy-kollégiummal először 1940 tavaszán kerültem kapcsolatba Debrecenben. Ebben az időben a Márciusi Front diáktagjai közül többen már diplomát szereztek, illetve a fővárosban helyezkedtek el, így pl. Újhelyi Szilárd, Losonczy Géza, Kállai Gyula. Ezenkívül 1940. április elején a Márciusi Front néhány tagját az OIB keretében végzett kommunista szervezkedés miatt letartóztatták. Szilágyi József és Benkő Károly, valamint a hozzánk közel álló Bama Sándor ekkor került börtönbe. Ilyen előzmények után keresett fel bennünket Fehér Gyula néprajz szakos egyetemista, Györffy István tanítványa, aki öccsétől, Fehér Lajostól a nyári szünetekben baloldali irodalmat kapott, illetve a népi írók tevékenységének marxista kritikájával is megismerkedett.

Fehér Gyula hosszasan beszámolt többünk előtt (Fehér Lajos, Balogh Elemér, Balázs Béla és én) a Boros Lajos vezette kollégium összetételéről, és főleg két kérdés érdekelt: a) hogyan lehet a kollégistáknak politikai önállóságukat, függetlenségüket megőrizni, más szóval a parasztság felemelésének ügyét osztály alapon szolgálni, b) viszonylag nagy számban olyan egységes és szilárd magot létrehozni a kollégisták körében, amely magáévá teszi a marxista világnézetet, illetve a munkásmozgalommal teremti kapcsolatot. [...]

Ezen a beszélgetésen legtöbb szó a diákönkormányzat kérdéseiről esett, persze nem annak pedagógiai, hanem az adott esetben politikai jelenségéről. Kb. ilyen módon formuláztuk meg az álláspontunkat: "El kell fogadni a patronálók pénzét, fel kell használni anyagi támogatásukat, mert anélkül elképzelhetetlen lenne egy parasztkollégium működése, de ugyanakkor határozottan ragaszkodni kell az önkormányzat

tiszteletben tartásához, különösen a kollégium belső fejlődését, politikai, ideológiai orientációját kívülről és felülről érő hatások távol tartásától."

Ebben az időben teljesen nyilvánvalóan kiderült, hogy a Bolyai-kollégiumban a tagok összetétele miatt is a népi írók balszámyának befolyását kell erősíteni, de emellett felhívtuk Fehér Gyula figyelmét arra is, hogy próbáljanak a munkásfiatalokkal, a szakszervezetekkel kapcsolatba lépni. Nem utolsósorban pedig a viszonylag nagyszámú antifasiszta irodalom felhasználásának szerepéről beszélgettünk. Ezután kb. egy évvel Fehér Lajos Budapesten helyezkedett el, és 1941 őszétől kezdve néhány hónapig a Királyi Pál u. 12. szám alatti kollégiumban lakott. Ebből az időből két levelem a rendőrség birtokába jutott, és megtalálhatók a Párttörténeti Intézet Archívumában a debreceni diákmozgalommal foglalkozó anyag között. Kiderül belőlük, hogy Fehér Lajos a Bolyai-kollégiumban mennyire tudatosan a népfrontpolitika szellemében tevékenykedett, illetőleg mi erre Debrecenben miként reagáltunk.

Megemlítendőnek tartom, hogy 1941. június 22-e után egy héttel Debrecenben hosszabb beszélgetést folytattunk Darvas Józseffel, és a hazai antifasiszta mozgalom lehetőségeit latolgatva szóba hoztuk a Bolyai-kollégium meglétét is.

A debreceni Márciusi Front tagjai közül Kovács Kálmán földijével, Nánási Lászlóval együtt már 1941-ben több ízben találkozott a kollégistákkal Budapesten való tartózkodásuk közben, és ennek alapján is hozzávetőleges képünk volt a kollégium belső helyzetéről, melyben az első igen lényeges balratolódást az 1941. okt. 6-i és nov. 1-i megmozdulásokon való részvétel jelentette.

1942. március 15. előtt nyílt kollégiumi ülésen beszéltünk arról, hogy a kollégisták testületileg vegyenek részt a Petőfi-szobornál rendezendő koszorúzási ünnepségen, illetve a Petőfi-jelvény viselésével tegyenek hitet 1848–49 eszméi mellett. A helyzetre jellemző, hogy a tüntetésre ekkor még a kollégisták kisebb csoportja jött el, de a jelvényt sokkal többen viselték pár napig.

Az OIB fiataljai közül ekkor Koós Bélának, Háy Bélának rövid ideig volt kapcsolata a kollégistákkal. Nekem személy szerint Kállai Gyula a Népszava szerkesztőségében bemutatta Szakasits Árpádot, aki ilyen formában az egyetemisták körében is meglevő baloldali elemek létezéséről vett tudomást.

Az 1942 tavaszán–nyarán sorra kerülő kirándulásokon több olyan fiatal részt vett, akik Szlovákiából jöttek, és ott csatlakoztak a kommunista mozgalomhoz. Emlékszem egy magas szlovák fiúra, aki Bazsik Rena vagy Jancsik Aranka ismerőse volt. Később hallottam róla, hogy koncentrációs táborban elpusztult. Jó lenne a nevét meg tudni. Néhányszor kirándult velünk Erdei Sándor, a karikaturista, továbbá Makai Imre, a műfordító. [...]

NDGY GYIK AIT 2

36. Az ifjúsági egység és október 6.

Az "ifjúsági egység" kérdéséről alkotott vita első komoly szintézise az október 6-i ifjúmunkás-diák közös megnyilvánulás volt a Battyhány-emlékműnél a magyar szabadság jegyében.

A megnyilvánulás komolyságának a jelentőségét éppen az adja meg, hogy a sajtotban is komoly visszhangra talált. A Népszavában és a Magyar Nemzetben igen szép

cikkekben méltatták a megnyilvánulás jelentőségét, illetve azt, hogy "nem zárt rendekben fölvonuló tömeg" volt, hanem az ifjúság érzelmeinek és szabadságszeretetének "spontán történt" megnyilvánulása. Természetesen a szélsőjobbról is fölfigyeltek, és a Magyarországon valami "szakállas fiatal keresztény tanonc" elégedetlenségét fejezte ki a magyar ifjúság hódolatával szemben.

Örömmel kell üdvözölnünk ezt az ifjúsági szabadságmegnyilvánulást, mert első alkalom volt ez arra, hogy a munkásifjúság és a tanulóifjúság kezét foghatott. Első alkalom volt bebizonyítani azt, hogy van lehetőség a munkásifjúság és a tanulóifjúság találkozására. [...] - (h.)

Népszava, 1941. október 12.

37. A legrégibb fennmaradt kollégiumi naposkönyv első bejegyzései
1941. október 31. - november 8.

Október 31.

Ma már nem kellett bemenni az előadásokra, itthon olvastunk vagy tanulgattunk. Este népenekeket tanultunk Gulyás György vezetésével. Először elmondta a népdalok értékét, felosztását, aztán azonnal neki is fogtunk, s három könnyű pentaton dalt tanultunk meg. [...]

November 1.

[...] Délután 4 órakor a Kerepesi temetőben megkoszorúztuk Kossuth sírját. A megkoszorúzásra a PFK és a haladó értelmiség és parasztság nevében mentünk el, a munkásokkal együtt, kihangsúlyozva a háromnak azt az akaratát, hogy együttműködjünk. [...]

November 2.

[...] Az esti előadás előtt megint éneket tanultunk, majd Pálóczy Horváth Lajos tartott előadást a társadalmi rétegekről és azok értékeléséről. [...] A munkásságról és parasztságról egy más előadásban hallunk, szintén Pálóczytól, mégis már most a tegnapi koszorúzás miatt csak erről folyt a vita mindenütt, még éjfél utánig is. A parasztság-munkásság összefogásáról megállapították, sok félrebeszélés után, hogy az jó, szigorúan szükséges, mindnyájan beleegyezünk. [...]

November 3.

Délelőtt, a kollégium ügyeinek, belső életének megbeszélése. Házirend. A vezető felhívja a kollégium lakóinak figyelmét a PFK-ra. [...]

November 8.

Litkey György előadása: a népi írók szerepe. [...]

Jakab Zsigmond

NDGY KLI GYIK 2-1

38. Munkás-, paraszt- és értelmiségi fiatalok függetlenségi és békétüntetése Kossuth és Táncsics sírjánál

Rendőrségi jelentés, 1941. november 4.

[...] November hó 1-én 3 óra 45 perckor a szociáldemokrata ifjómunkások – nők és férfiak vegyesen – gyülekezni kezdtek a Kossuth-mauzóleum előtt. Legtöbbjük vörös szegfűt és szociáldemokrata pártjelvényt viselt. Elhelyezkedésük után csoportosan érkeztek meg a helyszínre a formasapkát viselő, diák kinézésű, 26–28 év körüli fiatalemberek, akik csoportosan az ifjómunkások tömege mellett helyezkedtek el. Du. 4 órakor egy kisebb csoport zöld fenyőágakból és piros szegfűkből összeállított koszorút hozott a helyszínre, amely "A magyar ifjómunkásság" feliratú vörös szalaggal volt ellátva. Miután a csoportok bal oldalán elhelyezett vegyeskórus énekletét befejezte, egy kb. 29–30 év körüli férfi – aki a csatolt újságcikkek tanúsága szerint Sipos Gyula egyetemi hallgató volt – a síremlék lépcsőjére lépett, és az egybegyűltekhöz fordulva emelt hangon mondotta: "Ezt a koszorút a parasztdiákság helyezi el a független Magyarország nevében." – Ennek elhangzása után többen kiáltották: "Éljen a független Magyarország!" [...]

Innen az egybegyűlték valamennyien – kb. 500 fő – Táncsics sírjához mentek.

A tömeg szétoszlása után figyelő detektívjeink a koszorú szalagjait a temetőőrök közbejöttével eltávolították és beszerezték.

Budapest, 1941. november hó 4-én

PIA 651 f. 2/1941-7-13 270

39. Kossuth és Táncsics sírjánál

Budapest lakossága november 1-én a temetőbe zárandokolt, hogy felkeresse elhunyt szeretteinek a sírját. Az idén nem gyűjthattak gyertyákat a háborús helyzetre való tekintettel, és csak néma kegyelettel adóztak halottaik emlékének. Sokan voltak a temető látogatói között olyanok is, akik nemcsak a hozzátartozóik sírját keresték fel, hanem a nemzet nagy halottainak síremlékénél is tisztelegtek. Kegyeletes ünnepségek voltak Kossuth, Deák, Gömbös, Teleki, Táncsics, Ady és még sok nagy magyar halott sírjánál. Az ünnepségek sorából azonban kimagaslik a budapesti paraszt-, munkás- és egyetemi ifjúság koszorúelhelyezése Kossuth és Táncsics síremlékén.

Szombat délután 4 órakor a budapesti ifjómunkások két nagy koszorút vittek a Kerepesi úti temetőbe. A koszorúkra szalagot kötött az egyetemi ifjúság több csoportja és valamennyi haladó szellemű folyóirat szerkesztősége. A Szabad Szó szalagján ez állt: "A magyar parasztság nevében a Szabad Szó." A temető bejáratánál gyülekezett a küldöttség. Ott voltak a népi írók, a munkások vezetői és az egyetemi ifjúság képviselői. A koszorúkat egy-egy munkásifjú és egyetemi hallgató vitte a menet élén. Kossuth sírjánál már több ezer főnyi közönség állt levett kalappal és némán, Sipos Gyula egyetemi hallgató helyezte el a koszorút.

Utána egy munkáskórus hazafias dalokat énekelt. Kossuth sírjától a több ezer főnyi közönség Táncsics sírjához zárandokolt. Ott Kéthly Anna országgyűlési képviselő mondott rövid beszédet.

Az ünnepi beszéd után a Bolyai-kollégium ifjúsága elénekelt a Kossuth-nótát, majd az ünnepelő közönség kétperces néma tisztelegéssel búcsúzott Táncsicstól.

Kossuth és Táncsics sírjának megkoszorúzása biztató cselekedet a haladó magyarság egységének megteremtése felé. Azt bizonyítja a szombat délutáni ünnepség, hogy a magyar ifjúság és a magyar szellem kész az egység megteremtésére. Az egység politikai alapját Kossuth és Táncsics tanítása határozza meg. Kossuth nevével a jobbagyfelfradítás történelmi cselekedete van összekapcsolva, s azt is tudjuk róla, hogy a szabadság és a függetlenség nagy harcosa volt.

Szabad Szó, 1941. november 9.

40. Kollégiumi hétköznapiok 1941-42 fordulóján
Napokönyvrészletek, 1941. november 9.-1942. február 22.

1941. november 9.

[...] A héten két nagyobb esemény történt. Az egyik a Gamma-gyári vacsora, melyen a kollégium lakói majdnem kivétel nélkül részt vettek. A kollégium sorsa ezzel új fordulatot látszik kapni. Az emberek kedvet kapnak dolgozni, bár még csak - úgy látszik - a jövőjük érdekében, de talán majd a lényegét sem felejtik el. A munkás-paraszt-értelmiség összefogását. A keddi esti vacsora folytatásaképpen Karácsony Sándor tartott csütörtökön este előadást arról, hogy milyen szempontokat kell szem előtt tartania a parasztfőiskolának, amikor feljön az egyetemre tanulni. [...]

Tőkés Ottó

December 8.

Ma este Veres Péter tartott előadást, a Szocializmus, nacionalizmus című könyvének egyik fejezetét olvasta fel, és ehhez fűzött magyarázatokat. [...]

December 9.

Tildi István, a kollégium egyik tagja, aki katonai szolgálatot teljesít, megérkezett az orosz frontról. A kollégium tagjai - félbeszakítva a tanulást - az oroszországi viszonyokról kérdezték őt.

Mészáros Sándor

December 15-22.

Ha nevet kellene adnunk ennek a hétnek, habozás nélkül a "tanulás hetének" nevezhetnénk. Mindenki tanult. A fiúk ingerlékenyebbek voltak. Kisebb összezőrdülés állandóan napirenden volt. [...]

December 17.

A kollégium vezetősége Debrecenbe utazik követtáborba (Horváth, Gyenes, Mészáros, Tőkés, László). A kollégium távollétük alatti vezetői: Turán Pál és Pál József.

Pál József

1942. január 20.

[...] Ma Mészáros Sándor barátunk elutazott a bihardíószegi népfőiskolára, Pál József pedig megérkezett a tatabányai népfőiskoláról, ismét megkezdjük a munkát vele a Közigazgatástudományi Intézetben.

Január 24.

[...] Muharay és Szervánszky volt a kollégiumban. A kollégium tagjai által rendező műsoros est programjának megbeszélése volt a fő téma. Megalakult többek között a táncscsoport is.

Szűcs Gábor

Január 26.

Kint ugyancsak hideg lehet, mert ablakainkra rózsát rajzolt a fagy! Még a pokróc alatt is érezhető a tél, pedig hát szobánkban nem nagyon vesszük észre a szénhiányt, hisz Virág Béla reggeltől estig "eteti" a kályhát. Dehát ekkora ablakokon könnyen kiszalad a kis meleg, és reggelre olyan, mint a pince. Nem is keltem a társaságot, hisz még a tanulóban is csak törmelékkal lehet befűteni. Így mindenki örül, ha a paplan alatt maradhat. Akinek meg valami fontos dolga van, beiratkozás vagy tandíjügy elintézése, az úgylis felkel magától. Csak néhány ember bóbiskol a tanulóban, a kályha mellett, álmosan, fázósan. Hiába, nagy tél van! Este 8-kor Lajos felolvasta a kollégium most szerkesztett alapszabályait, utána pedig Gulyás Gyurka megkezdte a kórusban való daltanítást. Nagyon tetszett a társaságnak, és páran még az óra befejezése után is együtt próbáltak. [...]

Horváth István

Február 8.

[...] Ma délelőtt nagy sietség volt az egész kollégiumban, de különösen az első emeleten. 11-kor kezdődött a Vigadóban a József Attila-matiné. A kollégium háromnegyed részének 10–15 perc állott rendelkezésére, hogy felöltözzön, bocsánat, előbb megmosdjon, megborotválkozzon, megreggelizzen, és oda is érjen. [...]

Dankó Imre

Február 10.

Sajnálatos esemény játszódott le ma délután. Két idegen egyén^x bejött a társalgóba, s érdeklődött egy és más dolgok iránt. Néhány kollégista "felült nekik", s élénk vita fejlődött ki.

Az esti összeövetelen Lajos kifejtette, hogy milyen veszélyt rejthet magában az ilyen idegenekkel való szóváltás. Egy kicsit megleckéztette a társaságot. [...]

Kerek Gábor

^x Feltehetően detektívek.

Február 16.

[...] Este a Soli Deo Gloria Szövetség Kabay Márton Köre által rendezett konferencia keretében Somogyi Imre előadását hallgattuk meg. Az előadás és hozzászólások címe: Mi a helyzet, mit akarunk? A vitában részt vettek az egyetemisták, parasztfiak és mind a "jobb"-, mind a "bal"-oldali munkások. [...]

Február 17.

A nap minden rendkívülibb esemény nélkül telt el, csak este vettünk részt nagyobb számmal Veres Péter előadásán a parasztságról a Soli Deo Gloriában. Lehet, hogy most egy pesszimista hangulathullám önt el, de a hozzászólásokból most is csak gyatraságot és reménytelenséget láttam.

Február 18.

Megjött a szén! Végre-valahára megjött a várva várt szén, fűthetünk, és a szobákban tanulhatunk. A kollégiumban a rend tehát helyreáll, nem lehet semmiben kifogás. Délután többen részt vettünk Karácsony Sándor Tanúgyunk című előadásán. Este Nagy István tartott előadást a munkásságról.

Február 19.

[...] Kollégiumunk tagjai továbbra is szorgalmasan látogatják a Kabay Márton Kör konferenciáján elhangzó előadásokat. Ma este Darvas József beszélt az értelmiségről. Vita közben több kollégista felszólalt, azonban nagyon elvetették a súlykot, mert a kollégiumot kihangsúlyozták, holott a mostani helyzetünk válságos, tehát meg kell húzni magunkat. Miután az előadásról hazajöttünk, a kollégiumban megbeszélést tartottunk, elfogadtuk az alapszabály végleges szövegét, megtárgyaltuk a további eljárásokat a Turullal szemben és általában kifelé, végül pedig elfogadtuk vita után pártfögöink névsorát.

Február 20.

[...] Délelőtt és délután is, de legnagyobb számmal este vettünk részt a konferencián, Kovács Imre beszélt az együttműködés lehetőségeiről. Szépen nyilvánosan le rántotta kollégiumunk legfiatalabb, a Szabad Szó által "összefogó" romantikus tagjait (Komló és csekélységem), de az vigasztalt bennünket, hogy nagyobb emberrel szemben is áttért személyes síkra (Féja). [...]

Február 22.

Ünnepi hangulatban ébredtünk [vasárnap] délig, a tegnapi esemény csak epizód-szerűen rakódott le a fejünkben, nem sokat adunk az esetleges eltávolításra, mert tudjuk, hogy lehetetlen 50 embert egyszerre az utcára tenni, mi pedig egyenként nem megyünk sehová, és nem csinálunk semmit. Egész nap semmi közös megmozdulás nem volt, így mindenki a maga dolgát végezte, ki tanult, ki meccsre, ki moziba, ki udvarolni ment, csak este mentünk el a munkás-, paraszt- és értelmiségi ifjúság közös egyhetes

konferenciájának záró (utolsó) gyűlésére. Felolvasást tartott, beszámolt a konferenciáról Nagy István, utána Somogyi Imre felszólalásában annak adott kifejezést, hogy szeretné, ha az írók is megbékülnének. Kiss Sándor mint házigazda kifejezte mind a három rétegnek köszönetét és abbeli reményét, hogy nyáron ilyen szép egyetértésben és eredménnyel találkozhatunk Balatonszárszón az SDG üdülőtelepén. [...]

Erdélyi József

NDGY KI GYIK 2-1

41. "Munkás-, paraszt- és értelmiségi" egyesületközi találkozó az SDG diákszövetség keretében

[...] A Soli Deo Gloria (református diákszövetség) keretein belül működő "Kabay Márton (szociális irányú lelkész) Kör"-nek sikerült többszöri próbálkozás után összehoznia egy 130 tagú "Munkás-Paraszt-Értelmiség" egyesületközi találkozót. Ez a konferencia 8 napon keresztül folyt. Célja volt: "Nemzeti függetlenség és népszabadság gondolatáért". A konferencia gerincét az esti előadások képezték. [...] Annak ellenére, hogy az ifjűmunkások közül nem a legmegfelelőbbek voltak ott, mégis társadalomtudományi felkészültségükkel és határozott kiállásukkal uralták a vitát minden tekintetben. A parasztságnak nem az igazi képviselői jelentek meg. Népfőiskolások voltak, akik a konferenciára jöttek. Aki kevés mégiscsak felszólalt, az öntudatos, szervezett munkás volt. Az értelmiség részéről szintén csend. Lassanként egy-két értelmes hozzászólás esik. Leginkább a parasztszármazású egyetemisták tűntek ki okos, nyílt beszédükkel. A nyolc nap alatt fokról fokra erősödött a hangulat. Egyre több és keményebb hozzászólás esik. A végén erős balratolódás tapasztalható. Az eredményt csak a munkássággal való összefogással és a "további együtt haladással" látta mindenki biztosítottak. [...]

Szabad Nép, 1942. április 1.

42. Sipos Gyula: Egy elfelejtett olvasómozgalomról Komló László visszaemlékezése

[...] Már elsőéves koromban aztán személyesen megismerkedtem azokkal, akiknek addig csak könyveit, cikkeit olvastam. Részben a kollégiumban, részben a Szabad Szó szerkesztőségében. Szabó Pál főszerkesztő mindig följött Biharugráról a fontosabb megbeszélésekre. De megfordult ott Darvas, Erdei, Nagy István, Somogyi Imre, Jócsík Lajos, Veres Péter, aztán Donáth Ferenc, Fehér Lajos, Mód Aladár, Dobi István... ki tudná ma már felsorolni.

– Én is írtam néhány cikket, elsősorban arról, hogy maradjunk együtt, képviseljük a szegény falusi nép érdekeit, akárhová kerültünk is. Talán Kutrucz Gizi – szimói parasztlány – válaszolt először: "Könyv kellene." A cikkezés vége az lett, hogy a Szabad Szó szerkesztősége vállalkozott egy vándorkönyvtár-mozgalom megszervezésére. Jöttek a szakszervezetek adományai, munkásoké, magánosoké. Elég vegyes ál-

lomány gyűlt össze. Mi válogattuk ott a Múzeum körüli szerkesztőség előszobájában, a nagy halomból a javát, ötvenkötetes csomagokba. Ezeket aztán postáztuk, vagy kollégisták személyesen vitték el egy-egy faluba a földmunkásszervezethez. [...]

Sipos Gyula: Akkor voltunk fiatalok. Nők Lapja, 1969, december 27.

43. Szakítunk . . .

Naposkönyvrészletek, 1942. február 21–23.

Február 21.

Az ébresztés és felkelés reggel szabályszerűen folyt le. Délelőtt a fiúk az egyetemen voltak, előadásokon, mindenki végezte a dolgát. 1/2 8-kor felmentünk négyen (Gyenes, Pál, Komló és én) a Szabad Szóba, és rendeztük a könyveket, amelyeket az ipari munkásság adott a parasztságnak az általunk elindított mozgalom hatásaként. Hét vándorkönyvtárat csináltunk. 1/2 3-ra azonban haza kellett jönnünk, meghívtuk a fővezér bajtársat, hogy kérésünket és szándékunkat nyilvánosan előadhassuk neki. Ambrussal eljöttek még a kollégiumba: Básthy Béla, Szekeres, Szamosi és Kovách Aladár. Szándékunkat Költő Laci adta elő. Rögtön az elején azzal akarta megzavarni Ambrus, hogy megkérdezte a nevét, azután, hogy turulista-e. De Költő azért csak elmondta, hogy a kollégium tagjai nem látják biztosítva a Turul Szövetség keretében a kollégium jövőjét, ezért önálló kollégiummá akarunk alakulni, ahol munkánkat és kollégiumunk fejlődését senki sem gátolhatja, hanem minden réteg jobban segítheti. Csak azt kérte még Költő, hogy engedje meg a Turul Szövetség, hogy ideiglenesen a kollégiumban maradhassunk. Ambrus fővezér bajtárs magából kikelten beszélt, mikor Költő szavaira válaszolt, szándékunkat tudomásul vette, de kijelentette, hogy a Bolyai-kollégiumból egy szeget sem hajlandó átadni, aki akar, eltávozhat, de a kollégium a Turul Szövetség kezében fentmarad. Nem biztos, hogy mindenki el akar menni, és ekkor megkérdezte, hogy egyetértünk-e Költővel, csak annyit feleltünk rá egyhangúlag, hogy "teljesen". Lajos, a vezetőnk is szólt egy pár szót, Ambrus beszélt megint, és Lajost magából kikelve megfosztotta a vezetői tisztségtől, helyette azt ígérte, hogy Balázs János lesz a vezető, de ez nem valószínű, mert Balázs János állami fizetéssel, a legjobb ellátással és lakással az Eötvös-kollégiumban működik mint tanár, nem bolond idejönni, különben is a fiúk állítása szerint nagyon rendes ember. Ideiglenes vezetőnek Gyenes Tónit nevezte ki. Azután még vitáztunk egy kicsit, Turán Pali kifejtette Ambrus állításával szemben, hogy a kollégium terve nem a Turul Szövetség agyában, hanem a Györfly környezetében élő parasztfiúk agyában született meg, azután Szűcs Ferkó igen erősen megkérdezte Básthy bajtársat, hogy miért mondta le a szöveget, mikor az ki volt fizetve, és a bajtárs telefonálása miatt két hónapig, a legnagyobb tél idején fázlódtunk. Nagykabátban tanultunk és rajzoltunk. Könnyű volt Básthy bajtársnak jó meleg szobája mellett a mi szentünket lemondani. Ez volt a kényszerhelyzet. Básthy csak hebegett, nem tudta magát menteni. A végén már nagyon heves szóváltások voltak, már azt gondoltam párbaj vagy verekedés lesz belőle, de szép volt, hogy nagyon fegyelmezetten viselkedtünk. [...]

Erdélyi József

Február 23.

A felkelést rendes időben bonyolítottam le, ennek ellenére többen nem keltek fel éb-resztő szózatomra. A szobákban rendet találtam. Este Ambrus József fővezér bajtárs Erdélyi József^x kulturális vezér kíséretében kollégiumi összejövetelen jelent meg, melyen bejelentette, hogy a Bolyai-kollégiumot a Turul Szövetség kötelékéből kiszakítani senkinek soha nem fogja engedni, mert az – állítása szerint – a Turul Szövetség kizárólagos és jogos tulajdonát képezi. Nagylelkűségében odáig ment, hogy egy nemes gesztussal felajánlotta a kollégium tagjainak, hogy június 1-ig "vendégként" tartózkodhatunk a kollégiumban, és ekkor haladéktalanul el kell hagynunk a kollégium falait. Kétszínű alakoskodással fejezte ki örömet afőlött, hogy a volt Bolyai-kollégiummal egy testvér-diákorthon létesül. A kollégium vezetésében változást foganosított, amennyiben Horváth Lajos vezető helyett dr. Szekeres Sándort jelölte ki.

Szakács András

NDGY KLi GYIK 2-1

44. A Turullal való szakítás

Tőkés Ottó naplójegyzete, 1942. február 23.

Kardos László bejelentése: Tudjátok, Ambrus fővezér bajtársat megkértük, jöjjön el hozzánk a kollégiumba, hogy meghallgassuk őt, és azt is megmondjuk: mi a kollégiumnak a kívánsága, tehát, hogy lássuk a jövőt. Még azt előre bejelentem, hogy mi nem rossz lelkiismerettel állunk itt, jót akartunk, és egyáltalában nem lettünk hűtlenek a szövetséghez és ezután sem leszünk azok. Úgy gondolom, hogy valaki közületek elmondja, hogy mi a kollégium terve és mi a jövőbeni célja.

Költő László felszólalása: Röviden az a célunk, hogy a magyarság egyetemes érdekével összhangban a jövőndő magyar generációnak szellemi vezetőket adjunk a magyarságnak abból az osztályból, amelyik jelenleg erre a legalkalmasabb és a legfőbb erőt képviseli: ez pedig a parasztság. Hogy ennek a célnak megfeleljen, az az alapfeltétele, hogy a kollégium önálló legyen, tehát, hogy ne legyen semmiféle pártnak vagy szövetségnek sem tagja, egyszóval, hogy független legyen, mert nem tudja másképp betölteni hivatását. Amikor megalakult a kollégium, a Turul Szövetség kérésében kezdte meg működését, most pedig a szükség azt hozza magával, hogy így kell lenni, a Györffy-kollégiumnak önállónak kell lennie.

Azt is meg kell mondanom, hogy már régen szét kellett volna zúllenie a kollégiumnak a rendezetlen anyagiak miatt, azért kellett kilincselni, hogy a lakbért legalább kifizethessük. És sajnos, amikor utánajártunk a dolognak, hogy miért kellett idejutnunk, azt tapasztaltuk, hogy a Turul Szövetségnek nem adnak pénzt, de a kollégium céljaira szívesen adnak. A Turul Szövetség érthetően büszke lehet ránk, de sajnos a kollégium nem vállalkozhat arra – mivel nagyobb céljai vannak – mint egy szövetség megerősítése. Azt is meg kell mondanom, hogy általában nem a vezetőkön múlnak a dolgok, hanem a legtöbb esetben a kényszerű helyzet hozza magával. Ez pedig nem más, mint az, hogy a kollégium önálló akar lenni és maradni. [...]

^x Nem azonos Erdélyi József Györffy-kollégistával és Erdélyi József költővel sem.

Ambrus, a Turul Szövetség fővezére: [...] Régóta keringenek már olyan hírek, hogy a kollégium vezetősége az én hátam mögött hivatalokhoz és magánosokhoz is eljár, hogy a kollégium el akar szakadni tőlünk. Ezen már túltettem magamat, de a becsületre szeretnék hivatkozni, amit most valamennyiőtök előtt számon is kérek. Itt hivatalosan, de majd máshol is. Legalább megérdemelt volna a Turul Szövetség annyi hűséget, hogy eljöttetek volna hozzám, és elmondtátok volna nehézségeiteket, jövőbeni elképzeléseiteket, terveiteket, és a problémát a négy fal között zártuk volna le. Ez ma már nem lehetséges. [...] Ha még egy kollégium fog alakulni, annak mi örülünk; csinálják, de a saját felelősségükre. Éppen ezért azt válaszolom a felszólalónak, hogy hűséget követelek a Bolyai-kollégiumtól. A Bolyai-kollégium vezetését pedig ezennel elmozdítom, és visszavonom tőlük az anyagi és erkölcsi támogatást. A Bolyai-kollégium külön bajtársi törzssé fog átalakulni, amelynek a tanárnője Magyary Zoltán lesz (Magyary Zoltán és Balázs János?). Alakítunk tehát egy bajtársi törzset, amelynek szellemi vezetői a népi írók műveiből és szelleméből meríthetnek erőt. Ez a tervünk, amit végre is hajtunk. Ismételten leszögezem, hogy a kollégiumot pedig nem adjuk oda senkinek, aki akar újat csinálni, az csináljon. Az utat mi már megmutattuk, ennek alapján százat és ezret is lehet miattam csinálni.

Horváth Lajos hozzászólása; [...] Mi nem a Turul Szövetséghez, a magyar néphez akartunk és akarunk hűek maradni, ti tudjátok legjobban, hogy éjjel-nappal kellett járkálnunk a létfenntartás érdekében, hogy megmentsük a gondolatot. Miniket a kényszerhelyzet hajtott ide. Mi elmentünk oda, ahol tudtuk, hogy a Turul Szövetség korábban kapott pénzt, de nem mint az önálló kollégium nevében jártunk el. Akinél jártunk, azt mondták, hogy nem adnak támogatást, mert fölöslegesnek és értelmetlennek tartják, hogy még egy közbelépő szerv is legyen. Elmondották, hogy mi beletartozunk valami szervezetbe, amibe tulajdonképpen semmi beleszólásunk nincs, és ez így igaz. Ti nagyon jól tudjátok, hogy itt már kialakulóban van az az embertípus, amelyet nem engedtek egy évezreden keresztül kifejlődni. Olyan légkört kell teremteni, hogy a kollégium megfelelően fejlődhesen, amelyben nem kell kilincselni és kezét csókolni a létfenntartásért, hanem autonómia kell, ahol minden külső kényszer nélkül egyéni szabadságban és kollektív közösségben nevelődnek az emberek. [...]

NDGY Tőkes Ottó iratai 5

45. A Bolyai-kollégium önálló útra lépett

Nyilatkozat, 1942. január 12.

[...] 74. sz.

Budapest, 1942. január 12.

Alulírottak, mint a Turul Szövetség Bolyai-kollégiumának tagjai, miután a Turul Szövetség keretében a kollégium anyagi és erkölcsi létét és eredeti célkitűzéseinek megvalósítását biztosítva nem látjuk, elhatároztuk, hogy a Bolyai-kollégiumot a Turul Szövetségtől függetlenítjük, és megkezdjük a Turul Szövetségtől és egyáltalán bármilyen mozgalomtól vagy egyesülettől független, önálló Györffy István Kollégium megteremtését, annál is inkább, mivel már a kollégium megalakulásakor a Turul Szövetségben való elhelyezkedést ideiglenes és alkalmi megoldásnak tartottuk.

Kizárólag a fenti indokok kényszerítettek bennünket a Turul Szövetségtől való ön-állósításunkra, és kijelentjük, hogy a kollégiumot kétévi működése szellemében vis-
szük tovább!

Alulírottak ezen nyilatkozatot önszántunkból, a felsorolt okok ismeretében, legjobb lelkiismeretünk szerint, felelősségünk tudatában hoztuk és írtuk alá, elhatározásunk vég-
leges és visszavonhatatlan.

Képviselőtünkkel és ügyeink vezetésével teljes jogkörrel Horváth Lajost, Gyenes An-
talt, és László Imrét bízunk meg, kik egyedül jogosultak nevünkben és érdekünkben el-
járási és intézkedni.

Aláírások:

NDGY Pál József iratai I-74

46. A Bolyai-kollégium tagjai 1940. február és 1942. február
között*

Neve	Beköltözésének ideje	Származási hely	Foglalkozás
1. Ambrus Ferenc	1940. X. 7.	Csempeszkopács	közgazdászhallgató
Bandi Dezső	1941. X. 1.	Küküllő	képzőművész-hallgató
Barla Szabó Ödön	1942. II. 6.	Kisújszállás	közgazdászhallgató
Bíró Zoltán	1940. X. 16.	Mihályháza	közgazdászhallgató
Boros Lajos	1940	Szentes	bölcsészhallgató
Böszörményi Antal	1940. X. 7.	Szentes	jogászhallgató
Csanádi Imre	1940. IX. 10.	Zámoly	bölcsészhallgató
Csenki Sándor	1940. II. 20.	Püspökladány	bölcsészhallgató
Csonka József	1940		mérnökhallgató
10. Dankó Imre	1941. I. 12.	Budapest	bölcsészhallgató
Egyed Imre	1941. I. 27.	Kaposvár	közgazdászhallgató
Erdélyi József	1941. IX. 12.	Nevetlenfalu	joghallgató
Farkas István	1941. IX. 19.	Kiskundorozsma	bölcsészhallgató
Farkas Péter	1940. II. 7.	Petőháza	elektrotechnikus-hallgató
Fehér Gyula	1940. II. 7.	Szeghalom	bölcsészhallgató
Garai István	1940. II. 20.	Nagyölvéd	bölcsészhallgató
Gombos Imre	1940	Karcag	bölcsészhallgató
Görög Imre	1940. II. 7.	Kuskunfélegyháza	mezőgazdász-hallgató
Gulyás György	1940	Békés	zeneakadémista
20. Gyenes Antal	1940. X. 5.	Mezőtúr	közgazdászhallgató
Gyulai Károly	1940. II. 9.	Kecskemét	bölcsészhallgató
Hegedüs András	1941. IX. 15.	Szilsárkány	gépészmérnök-hallgató
Hegedüs Ferenc	1941. IX. 12.	Ecséd	joghallgató

* Névsor összeállítva az egykori kollégiumi nyilvántartóból és eredeti lakónyilván-
tartási jegyzékekből.

Neve	Beköltözésének ideje	Származási hely	Foglalkozás
Horváth Bálint	1940. X. 4.	Szentes	bölcsészhallgató
Horváth István	1941. I. 17.	Csapod	közgazdászhallgató
Horváth Lajos	1941. X. 21.	Dombóvár	közgazdászhallgató
Horváth János	1941. IX. 12.	Kaposvár	állatorvos-hallgató
Hódy András dr.	1940. XI. 27.	Hódmezővásárhely	jogász
30. Illésy Sándor	1940. II. 3.	Hejőpapi	állatorvos-hallgató
Ipacs Balázs	1940. II. 3.	Jászberény	joghallgató
Jakab Zsigmond	1941. X. 10.	Farkaslaka	állatorvos-hallgató
Juszkó József	1941. IX. 21.	Koncháza	közgazdászhallgató
Kardos László	1940. II. 20.	Tótkeresztúr	bölcsészhallgató
Kelemen Zoltán	1941. IX. 20.	Szolnok	közgazdászhallgató
Kerek Gábor	1941. IX. 10.	Apc	bölcsészhallgató
Kiss Pál	1940. II. 28.	Söpte	bölcsészhallgató
Komló László	1941. IX. 12.	Csicser	közgazdászhallgató
Kosztolányi János	1940. III. 5.	Csév	mezőgazdász-hallgató
40. Költő László	1940. X. 4.	Biharkeresztes	mérnökhallgató
Kőszegi Gyula	1941. III. 19.	Zámoly	közgazdászhallgató
Krúzsely József	1940. IX. 5.	Visk	joghallgató
Kurdy Pál	1940	Szekszárd	bölcsészhallgató
Lakatos György	1940. X. 9.	Arad	közgazdászhallgató
László Imre	1940. X. 2.	Dombóvár	közgazdászhallgató
Lovas László	1941. IV. 30.	Békés	bölcsészhallgató
Mezei János	1940. II. 13.	Hatvan	bölcsészhallgató
Mészáros Sándor	1940. II. 20.	Csicsó	közgazdászhallgató
50. Nagy Lajos	1940. IX. 4.	Hajdúnás	mezőgazdász-hallgató
Nagy Lajos	1941. IX. 27.	Makó	közgazdászhallgató
Németh Ferenc	1941. IX. 29.	Somogyacsa	orvostanhallgató
Oláh Pál	1941. IV. 19.	Makó	állatorvos-hallgató
Pál József	1940. IV. 17.	Balkány	joghallgató
Pete Ferenc	1941. X. 18.	Juta	bölcsészhallgató
Sipos Elek	1940. III. 1.	Kaba	mezőgazdász-hallgató
	1940-41-ben		
Sipos Gyula	csak időszakosan lakott benn	Kaposvár	közgazdászhallgató
Sipos József	1940. II. 29.	Kaposvár	mezőgazdász-hallgató
Sipos Zoltán	1940. III. 1.	Kaba	vegyésmérnök-hallgató
Szabó Béla	1940	Kecskemét	közgazdászhallgató
60. Szabó Endre	1940. X. 15.	Zajta	képzőművész-hallgató
Szabó Imre	1941. X. 2.	Magyarittele	bölcsész-teológus-hallgató

Neve	Beköltözésének ideje	Származási hely	Foglalkozás
Szabó Gergely	1941. IX. 12.	Kisújszállás	vegyésmérnök-hallgató
Szakács András	1941. IX. 15.	Csíkborzova	bölcshallgató
Szabó Sándor	1940. II. 3.	Mezőcsát	állatorvos-hallgató
Szakáll Pál	1940. II.	Hajdúdorog	mezőgazdász-hallgató
Szentpétery László	1940. XI. 15.	Makó	bölcshallgató
Szepesy Dezső	1940. X. 20.	Tard	mérnökhallgató
Székely Sándor	1941. IV. 10.	Mezőtúr	bölcshallgató
Szűjártó Lajos	1940. IX. 23.	Nagygyéc	bölcshallgató
70. Szűcs Ferenc	1940. IX. 27.	Makó	mérnökhallgató
Takács Lajos	1940. II. 3.	Mezőcsokonya	állatorvos-hallgató
Tildi István	1940. II. 5.	Szeksárd	mezőgazdász-hallgató
Tóth Antal	1940. III. 1.	Mezőtúr	közgazdász-hallgató
Tóth Benedek	1941. IX. 13.	Heves	joghallgató
Tőkés Ottó	1941. IX. 15.	Kocsord	közgazdász-hallgató
Turán Pál	1940. III. 14.	Nagyöved	bölcshallgató
Turczel Lajos	1941. X. 3.	Ipolyszalka	bölcshallgató
Uzonyi Sándor	1941. IX. 17.	Hajdúböszörmény	mérnökhallgató
Vámos József	1941. IX. 30.	Losonc	gépésmérnök-hallgató
80. Vetési Sándor	1940. II. 1.	Békés	bölcshallgató

NDGY KLi 35-8

47. A Györffy István Kollégium alakuló közgyűlése Napokönyvrészlet, 1942. február 24.*

[...] A nap kiemelkedő eseménye az esti órákban megtartott új, Györffy István Kollégium alakuló közgyűlése volt. Az esten dr. Soós Géza SDG-elnök vezetésével számos közéleti és tudományos előkelőség jelent meg, többek között Zsindely Ferencné méltóságos asszony, Juhász István, Gamma-vezérigazgató és több lelkes, áldozatkész pártfogónk.

Gyenes Antal tartotta a megnyitó beszédet Györffy István munkásságáról, célkitűzéseiről és szellemi hagyatékáról. Majd Zsindelyné államtitkárné előadta a saját és a pártfogó testület nevében a leendő kollégium megalakítását célzó terveit. Említést tett arról, hogy Juhász István telket helyezett kilátásba a felépülő kollégium részére, valamint arról, hogy a csíki magánjavak, úgyszintén a gyergyói közbirtokosságok 50 vagon fát szállítanak fel a kollégium felépítésére, azzal a kikötéssel, hogy a kollégium 20 csíki székelő fiúnak biztosítana otthont.

* A tényleges megalakulás dátuma 1942. február 24., a formai megalakulás dátuma 1942. február 26., a jegyzőkönyvé 1942. február 27.

Ebből Zsindelyné elgondolása szerint egy egyetemi falu épülne idővel, melyben az ország egyes tájegységeit háztípusok képviselnék, mintegy kifejezvéen külsőleg is a kollégium mivoltát. Majd Szabó Gergely az alapszabály-tervezetet olvasta fel, melyet a közgyűlés, némi változtatással, egyhangúlag elfogadott. [...]

Szakács András

NDGY KLI GYIK 2-1

2. ÖTVENEN INDULTAK EL . . .

A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM, 1942–1944

Az 1942-es esztendő gyökeres fordulat a volt Bolyai-kollégium diákközösségének életében. Többféle értelemben is.

1. Létrejött az első igazi – törvény-biztosította önkormányzaton felépülő – autonóm népi kollégium a Györffy István nevét felvevő régi kollégiumi közösségből. A kollégium vezetősége ugyanis a Turul Szövetséggel való szakítás után létfenntartása és önálló fejlődése érdekében – néhány népi író közvetítésével – közvetlen tárgyalásba kezd az uralkodó osztály egyik, angolszász orientációjú "népbarát" csoportjával, amelyet Zsindely Ferencnek, Teleki Pál egykori miniszterelnökségi államtitkárnak, majd miniszternek a neve fémjelez. A kollégium – miután kikérte tagságának, barátainak és illegális kommunista pártkapcsolatainak véleményét – arra az elhatározásra jut, hogy elfogadja az úri pártfogók anyagi és társadalmi támogatását, és egyben megnyeri ígéretüket arra is, hogy belügyminisztériumi egyesületi autonómiát szereznek a kollégiumnak. 1942. február 25-én ideiglenes tiszttikkal megalakul a Györffy István Kollégium, 1942. augusztusában elfogadják az alapszabályzatát, 1942. szeptember 23-án a kollégiumi közgyűlés megválasztja a kollégium végleges tiszttikarát, Kardos László igazgatóval az élen. Kezdetét veszi "az urak és népfiai együttműködése", amely mindkét félre nézve előnyösnek látszik. Az úri pártfogók népbarát politikájukat demonstrálják általa, és így némiképp a polgári népiesség ábrándjának is áldoznak vele. A Györffy István Kollégium viszonylagos jogi, anyagi és társadalmi védettséghez jut, szabadságot nyer belső fejlődéséhez s mintegy szabad kezét legális társadalmi tevékenységéhez. A kapcsolat konzekvenciájaképpen a kollégium vállalja a rá háramló feladatokat: az úri pártfogók igénye szerinti népiesség bizonyos fokú propagandáját, amely részben a kollégium legalitásának, társadalmi jelenléte elismertetésének is biztosítéka és eszköze. A kollégisták az ún. Pártfogó Testület legaktívabb tagjának, a kollégium legfőbb patronusának, Zsindelyné Tüdős Klárának az intenciójára az általa tervezett népviseletbe öltöznek, népi ének-, tánc- és balladajátszó csoportot hoznak létre, külföldön nemzetközi ifjúsági találkozókön szerepelnek, itthon önálló balladaestet rendeznek a Városi Színházban, és még számtalan alkalommal és helyen fellépnek. Szereplésük társadalmi esemény számba megy, s egyszersmind hatékony propagandája a népi művészeti tradícióknak. Teszik mindezt új otthonuk, egy saját szájuk íze szerint megépítendő kollégium anyagi feltételei megteremtésének érdekében is – teljes sikerrel: 1943 őszén már az új épület alapkövét is leteszik, s fél év múlva már áll az impo-

zans intézmény. De addig a régi kollégium anyagi viszonyai is megjavulnak, bővül a kollégium lakótere, biztosítani lehet a tagság ellátását, jobbak lesznek a belső ön-nevelés technikai feltételei is. Az úri pártfogókkal való kapcsolat teszi lehetővé, hogy 1943 tavaszán a kollégium megnyissa első vidéki fiókkollégiumát, a debreceni Györfly István Kollégiumot. És részben a pártfogóknak van szerepük abban is, hogy 1943–44-ben a kollégium egyesített kertészeti népiskolát működtet Budapest határában. Mindezekon kívül kétségtelen, hogy az uralkodó osztállyal való kapcsolatnak lényeges szerepe van abban, hogy a Györfly István Kollégium a háború utolsó esztendeiben széles körű legális társadalmi kapcsolatokat létesíthet, egyúttal jelentékeny társadalmi tevékenységet is fejthet ki, és a német megszállásig a haladó értelmi-ségi ifjúság szinte egyetlen legális szervezeteként megmaradhat.

Mindazonáltal a Györfly-kollégiumnak az uralkodó osztállyal való érintkezése nem volt mindig zavartalan, és olykor nem nélkülözött heves konfliktusokat sem. Az első döntő összecsapás a kollégium igazgatójának megválasztása kapcsán robban ki. A kollégium a pártfogók jelöltjével szemben a maga autonóm akarátát érvényesíti, a maga jelöltjét választja meg. A kollégium függetlenségi és antifasiszta tevékenysége szükségserűen csíholja ki a további konfliktusokat: a kollégium 1943. március 15-i demonstratív koszorúzása, az 1943. augusztusi balatonszárszói szereplése, Gyenes Antalnak az Ifjúsági Anket-mozgalommal kapcsolatos rendőrségi letartóztatása oda vezet, hogy a Pártfogó Testület 1943 őszén megvonja bizalmát a kollégiumtól, le akar mondani, és szélsőjobboldali politikus elnököt akar a Pártfogó Testület élére erőszakolni. A Pártfogó Testület csak a kollégium vezetőségének állhatatos követelésére és a belügy-miniszternél tett látogatásának hatására áll el álláspontjától. Ezt követően a kollégium és az úri pártfogók közötti viszonyt egészen a német megszállásig kölcsönösen tolerált modus vivendi jellemzi.

A kollégium konfliktusai összefüggésben vannak a kollégium életében bekövetkezett másik alapvető fordulattal.

2. 1942 őszére ugyanis gyökeres változás történt a kollégiumon belül: a kollégium végleges tisztikara megválasztásával ténylegesen a kollégium illegális marxista forradalmi csoportja vette kezébe a kollégium vezetését. Létrejön a feltétele annak, hogy a kollégium nevelői és társadalmi-politikai tevékenységét egyre hatékonyabban a függetlenségi eszme, a munkás-paraszt összefogás, a haladó munkás-paraszt diákifjúsági egység megteremtése, az antifasiszta népfront szolgálatába állítsa. Ennek a programnak az érvényesítése igen nagyfokú hajlékonyságot és körültekintést igényelt a kollégiumtól. Így a kollégium, ameddig lehet, meg kell őrizze jó kapcsolatait az úri pártfogókkal, sőt amennyire lehet, egy szélesebb nemzeti egységfront-koncepció keretében egyes konkrét és nehéz politikai esetekben maga mellé is állíthassa őket. A kollégiumnak eredményes nevelési tervet kell végrehajtania, hogy a kollégiumi élet legális szintjén tagságának jelentékeny részét a népies ideológia bizonytalan területeiről a demokratikus és antifasiszta népfrontpolitika reálisabb és egyben kockázatosabb útjaira vezesse, felkészítse azt a várható nehézségekre, és kiképezze a felszabadító fordulat előidézte politika feladatainak szakszerű elvégzésére: mindenekelőtt az agrárproblémák demokratikus megoldására, a művelődésügy, a kultúra demokratizálására.

Emellett a kollégium illegális, marxista elkötelezettségű gárdájának a progresszív diák- és ifjúsági politika rá eső részét is vállalnia kell.

A Györfly István Kollégium működésének két esztendeje alatt – 1942 tavaszától 1944 tavaszáig – lényegében eleget tett sokoldalú vállálásának. Kiepítette és tökéletesítette a kollégium autonóm nevelőszervezetét: pl. részleteiben kidolgozta és alkalmazta új felvételi módszerét, létrehozta a nevelői mikroközösség kollégiumi alapformáját, a szövetkezetet, hajlékony és differenciált oktatási programot iktatott be a kollégiumi közösség életrendjébe. Kollégiumépítő tevékenységét kiterjesztette a vidéki egyetemi központra, előbb Debrecenre, majd Kolozsvárra is. A paraszti művelődés népfőiskolai keretét új tartalommal töltötte meg: saját népfőiskoláját időszaki mezőgazdasági szakiskolává, az iskolázatlan parasztfiúság kollektív önművelő intézményévé fejlesztette.

A népi-paraszti származású egyetemi hallgatók szervezetét, a Parasztfőiskolások Közösségét a népfrontpolitika magas szintű nyilvános fórumává avatta, ahol java íróink és publicistáink a népi értelmiség demokratikus teendőit fogalmazták meg, majd az 1943-as esztendő végére a parasztság között végzett munka hatékonyabbá tételére a parasztfőiskolások részvételével és segítségével megalakította a Parasztszövetség parasztfőiskolás szakosztályát is.

A Györfly-kollégium szereplése a függetlenségi mozgalom demonstrációin, a munkás-, paraszt- és diákifjúság demokratikus összefogásának szervezői között, az 1944. március 15-i függetlenségi sajtódeklarációk írói között – világos jelei annak, hogy a kollégium diákságát nem érte felkészületlenül a német megszállás. Tudták teendőiket.

AUTONÓM NÉPI KOLLÉGIUMMÁ ALAKUL ÁT AZ EGYKORI BOLYAI PARASZTKOLLÉGIUM

Az önálló Györfly István Kollégium megalakulását jelentős közügyként örököltette meg az egykorú sajtó. A magyar nép – a dolgozó parasztság – szervezett értelmiségeként először jelenik meg történelmünkben ilyen minőségben egy csoport népi származású diák, akik élethivatásuknak vallják a dolgozó parasztság társadalmi felszabadításának ügyét. Sajátos, hogy ezt a belügyminiszter engedélyezte alapszabály okmányszerűen kodifikálja, s egyszersmind intézményesíti is. Az uralkodó osztály nyilván reményeket fűzött hozzá, hogy a mozgalmat majd politikájába integrálhatja. Nem véletlenül jellemezte a Zsindely Ferencsel véleményt cserélő miniszterelnök a kollégium megnyitását "a zsilipek felnyitásának", és "tegyünk egy próbát" felkiáltással zárta le maga részéről a disputát.

Más oldalról, az érintettek oldaláról, maga a nép és a népért felelősséget érző értelmiség hallatja hangját – az aggodalomét, a felelősségvállalását – a Györfly-kollégium megalakulása kapcsán. Neveljen-e a parasztság urakat? – tárgyalják a baloldali sajtóban, s azt a reményüket fejezik ki, hogy ez a népi származású diákság nem lesz hűtlen a kibocsátó osztályokhoz. Illyés Gyula Hősök és janicsárok című írásában a néphez való hűség perdöntő kritériumaként az erkölcsi felelősséget emeli ki.

A Györfly-kollégistákon a sor: hogy majd melyik várakozásnak felelnek meg.

1. A Györfffy István Kollégium jegyzőkönyve az alakuló közgyűlésről
1942. február 26.

[...] Az alakuló közgyűlés elnökéül közfelkiáltással dr. Soós Géza törvényszéki bírót választja meg.

Elnök: Kedves Testvéreim! Énnekem, mint a Soli Deo Gloria elnökének és házigazdának jutott az a megtiszteltetés, hogy ezen az ünnepélyes ülésen a vezető szerepét játsszam. [...]

Felkérem Gyenes Antal atyánkfíát, hogy adja elő a Györfffy István Kollégium tervét.

Gyenes Antal: Tisztelt Közgyűlés! Kedves Vendégeink! Néhány szóban szeretném elmondani annak a gondolatnak a keletkezését, amely ezt a közgyűlést összehozta. A tudományegyetem két és fél évvel ezelőtt tragikusan elhunyt néprajzprofesszora, Györfffy István, legutóbbi és legnagyobb hatású könyvében, a Néphagyomány és nemzeti művelődésben rámutatott a magyar magas- és mélykultúra kettészakadására és az ún. magaskultúra gyökértelenségére, és egész élete munkáját a pusztuló magyar népkultúra emlékei összegyűjtésének szentelte. A két kultúra szintézisét az említett könyvben foglalta össze. Ebben mondta el kultúrpolitikáját. Ez volt az ő tudósi programja, de emberi programja is, mert Györfffy István a népből jött, és népének szolgált.

Györfffy István nagy tanító volt, és köréje csakhamar lelkes, fiatal tanítványok gyűltek. Ezek között volt több olyan, akiket nemcsak a tudósi érdeklődés vitt oda, és nemcsak ebben találkoztak Györfffy Istvánnal, hanem származásukban is és véletlenül éppen arról a tájról, a Kunság és Sárét vidékéről, ahol Györfffy született, jöttek ők is.

Többször látta vendégül ezeket a tanítványait Pest melletti tanyáján. Ott érlelődött meg a parasztkollégium gondolata: egy kollégiumba gyűjteni azokat az egyetemi és főiskolai hallgatókat, akik a hagyományörző rétegből jöttek, hogy ez a csoport majd elvégezhesse a néphagyomány és nemzeti kultúra szintézisét, illetőleg a néphagyomány beolvasztását a nemzeti kultúrába.

Röviden ez ennek a kollégiumnak a programja. Hogy a falu, a tanya, a parasztváros lentről hozott kincsei ne halványodjanak el, ne olvadjanak szét az egyetemi város más, sokszor idegen hatásai közt, "hogy a néphagyomány minden vonalon alapjául szolgáljon a magasabb rendű művelődésnek, de annak ne csak színt, hanem belső tartalmat is adjon".

Két és fél éve, hogy Györfffy István itthagyt bennünket, éppen azon anapon, amikor az első tágabb körű összejevetelt összehívta, hogy a parasztkollégiumot fedél alá segítse. Eltávozott és itthagyt bennünket a parasztkollégium tervével. A kollégium két évvel ezelőtt létrejött, ha nem is úgy, ahogy ő akarta, de egymásra találtak fiatal emberek, akik őrzői és megtartói lettek Györfffy István hagyatékának.

Györfffy István irodalmi hagyatékát most rendezik sajtó alá, talán sikerül ezt a másik nagy hagyatékát is tető alá hozni.

Az elnök felkéri dr. Zsindely Ferencné Tüdös Klárát, hogy ismertesse a megépítendő kollégium tervezetét és kilátásait.

Dr. Zsindely Ferencné Tüdös Klára: A Györfffy István Kollégiumról szólna[...] valamikor, amikor még Györfffy Istvánnal vásárokon járkálva lepedőket és mindenféle régi szerszámokat vásároltunk, azon ábrándoztunk, hogy mi is lenne, ha mind-

ez nem lenne csak vásári tárgy és limlomnak tekintett dolog, hanem a méltó helyükre kerülnének, pl. múzeumokba, és nem kopna el, nem veszne el az a sok szép, amit a nép alkot. Arról beszélgettünk, azaz, hogy én inkább csak hallgattam, hogy mi lenne, ha egyszer az a falusi társadalom, amelyik gondolkozik, és minden képessége megvan rá, hogy az úgynevezett magasabb kultúrát szolgálja, úgy szolgálná, hogy nem lenne hűtlen hozzá. És akkor arról is beszélgettünk, hogy hiba lenne egyes tehetséges embereket felhozni, mert azzal, hogy egyedül kiválasztva, környezetétől elszakítva kiművelik és felnevelik, azzal kaphat a társadalom egy tehetséges és használható tagot, de elveszíti őt a parasztság. Tehát nem lehet másként, csak úgy, hogyha ezek felkerülnek a városi életbe, akkor is benne maradnak abban a környezetben, ahonnan feljöttek. [...] Akkor aztán elkezdtük azt, ami nem kerül pénzbe, tervezgettünk, hogy hogy nézne ki egy egyetemi falu, de olyan falu, hogy minden vidéknek volna egy kis háza, és ide minden vidék felküldhetné rászoruló tehetséges fiát. Milyen érdekes volna, egy skanzen, múzeumfalu, népi építészettel és berendezési tárgyakkal, amely alkalmatlan ugyan a városi emberek számára, de nekik kedves, és használni is tudják, mert ők megszokták. Ez ilyenformán épülne kívül-belül, s tökéletes harmóniát alkotna azzal is, aki benne lakik. Lenne egy székely ház, egy kunsági ház és Magyarország különböző tájairól egy-egy ház, és ezekből egy falu. Ezek a falusi fiúk ezekben a házakban laktának, s volna egy könyvtárunk is, olyan, amelyik kizárólag falukultúrával foglalkozna. Tehát legyen egy speciális könyvtára is azoknak, akik a falut nem akarják megtagadni. Az egésznek, amiért itt vagyunk, ez a lényege. Olyan fiúkon akarunk segíteni, akik nem renegátok, akik nem akarnak olyan értelemben úrrá lenni, amelyet kimondani sem szeretek, amely feltételezi, hogy a falut lenézzem és megtagadjam, mert nadrágos emberre váltam, [...]

Elnök: Most pedig fölolvassuk a kollégium alapszabály-tervezetét, amelyet Karácsony Sándor is átnézett, és ha van hozzászólása valakinek, kérem hozzászólásukat, hogy haladéktalanul beadhassuk. Mielőtt fölolvassánk, kötelességszerűen mégis felteszem a kérdést: kívánják-e a Györfffy István Kollégium megalapítását?

A közgyűlés a Györfffy István Kollégium megalakulását egyhangúan kimondja.

Elnök: Kérem a közgyűlést, válassza meg a Györfffy István kollégium tisztikarát.

A közgyűlés Horváth Lajos előterjesztésére a Györfffy István Kollégium tisztikarába megválasztja:

tanárelnöknek dr. Kádár László egy. magántanárt,

igazgatóelnöknek Horváth Lajost,

igazgatóhelyettes-alelnöknek Gyenes Antalt,

titkárnak László Imrét,

jegyzőnek Bíró Zoltánt,

pénztárnak Ambrus Ferencet,

könyvtárnak Dankó Imrét,

háznagynak Horváth Istvánt,

szenioroknak Költő Lászlót, Mészáros Sándort, Oláh Pált, Pál Józsefet, Tőkés Ottót, Sipos Zoltánt,

számvizsgáló bizottsági tagoknak Kovács Gyulát, Kőszegi Gyulát, H. Szabó Bélát, [...]

2. Zilahy Lajos: A Györfffy István Kollégium megalakulásáról

Ott voltam kedden este a Györfffy István Kollégium megalakulásán. A paraszti sorból származó egyetemi hallgatóknak akar ez a kollégium ágyat, kályhát, ennivalót, könyvet adni, hogy vissza ne hulljanak a mélybe, ha már idáig verejtékkal eljutottak. Hiszen a paraszti szülők már akkor is a szájuktól vonták meg a falatot, mikor a fiú a középiskolán verekedte át magát.

Ki volt Györfffy István? Kinek a nevét fonja most koszorúba a diákok és barátok há-lája egy kollégium homlokára és kerek pecsétjére?

Zsindelyné Tudós Klára áll a pódiumon, egyszerű fekete ruhában, karba tett kézzel. Így mondja el, ezzel a közvetlen mozdulattal, ízes debreceni szavakkal azoknak, akik nem tudnák, hogy ki volt Györfffy István.

– Egyszer nála jártam a tanári szobájában. Hellyel kínált meg, leültem a dívány-ra. Igen, de a rugó el volt törve a díványban. Mi lett evvel a rugóval? Azt mondja Györfffy, elfeküdték a rugót a fiúk. Mert akinek nem volt szállása, az mindig itt aludt a tanári szoba díványán.

Így óvta, melengette Györfffy István tanár úr szíve a tanítványokat. Úgy látszik, egy ilyen eltört díványrugóban rettentő nagy erő van. Ez a rugó mozgatót meg egész se-reg embert, hogy megalakuljon a Györfffy István Kollégium.

Hadd köszönjem itt meg Zsindelynének, amit ezért a kollégiumért tett. Mert első-sorban övé az érdem, hogy idáig jutott a dolog.

Nagy dolog ez, ilyen egyszerűen és ilyen mélyen szeretni a magyarságot. Csoda tör-tént kedden este: találkozott a gondolat és – a cselekedet.

Híd, 1942, március 3.

3. Móricz Zsigmond levele Kardosné Magoss Olgának a Györfffy István Kollégium megalakulásáról

[...] Képzelve T. Klára^x mit találta. Mondtam, hogy meghívót kaptam tőle, hogy menjek el a parasztkollégiumba, mert annak a fennmaradását biztosítani kell, s erre bizottságot hívott össze.

Hát meg is jelent a méltóságos Bizottság, s az előadónő remekül csinálta a dolgot. Elhatározhatta, hogy kevés 45 parasztdiák, a kollégiumot úgy kell felemelni, hogy 200 növendéke legyen. Minden egyetemi polgár kap egy pár rámás csizmát, ehhez stilizált népi egyenruhát és kötelező jó magaviseletet.

A mostani kollégium^{xx} növendékei alól pedig kihúzzák a lepedőt, már felmondat-tak nekik, s ők veszik ki a házat jobban kezelhető diákok számára. Most tudniillik na-gyon is parasztok nagyobb részt ezek a diákok. Elveket hirdetnek, népfőiskolás rokon-szenvűek stb.

^x Zsindelyné Tudós Klára.

^{xx} Móricz itt téved: valójában a Bolyai-kollégium alakult át Györfffy István Kollé-giummá. Megható, mennyire féltette Móricz kedvenc kollégiumát az úri praktikától.

Majd ők megmutatják. Lesz Hómannak olyan árvalányhajás dísztestőrsége a parasztnak beprotezsált egyetemistákból, hogy egész Európa meg fogja irigyelni, s az utazási díszlapokban közölni fogják hetenként a fényképüket, mint "magyar gatyá az egyetem díszé" csodát. [...]

F. Csanak Dóra (szerk.): Móricz Zsigmond levelei. 2. köt., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963

4. A Györfly István Kollégium alapszabályzata Nyomtatvány, 1943

[...] II. fejezet. A kollégium célja

7. §. A Györfly István Kollégium társadalmi diákjóléti intézmény, amely a tehetséges és arra rászoruló, elsősorban falusi származású felsőiskolás ifjúság részére egészséges és megfelelő kényelemmel berendezett otthonokat létesít. Ezekben az otthonokban keresztény és nemzeti szellemű nevelést és továbbképzést ad, azzal a céllal, hogy tanulmányaik elvégzése után közvetlen munkával vállalják a magyar vidék, elsősorban a falu és a tanyavilág felemelésének hivatását. Az otthonok egyetemek és főiskolák székhelyén – később a középiskolák központokban is – létesülhetnek. Ezzel elősegíti az intézmény azt, hogy a magyarság tehetséges fiai tekintet nélkül gazdasági és társadalmi helyzetükre, képességük és tehetségük szerint akadálytalanul felkészülhessenek az életre. A kollégium tagjait tanulmányaiban tanáccsal látja el, és felügyel azoknak előmenetelére, gondoskodik arról, hogy hazafias magyar szellemben, kifogástalan erkölcsű, művelt magyar állampolgárok legyenek. A kollégium munkájából minden vallásfelekezeti és politikai agitáció ki van zárva.

III. fejezet. A kollégium céljának megvalósítására szolgáló eszközök

8. §. Egy társaságba gyűjtése a társadalom azon tagjainak, akik a tehetséges és arra rászoruló főiskolás ifjúság testi és lelki szükségletei iránt felelősséget éreznek és vállalnak. Ők alkotják a kollégium Pártfogó Testületét.

9. §. A kollégium célját évi rendes megajánlásokból, tagdíjakból, nyilvános előadások, ösztöndíjak, ágy-, asztal-, szobaalapítványokból vagy azok kamataiból, ingatlanok, szociális intézmények jövedelmeinek gazdaságos és alapszabályszerű felhasználásából valósítja meg.

10. §. Az intézmény szellemi és erkölcsi céljának megvalósítását szemináriumok, tanfolyamok, előadások, előadássorozatok, tudományos kutatások szolgálják.

IV. fejezet. A kollégium szervezete

11. §. A kollégium szervezete:

- a) Pártfogó Testület
- b) Tanács
- c) Választmány

- d) Tisztikar: 1. a Pártfogó Testület elnöke,
2. a Pártfogó Testület ügyv. alelnöke,
3. tanárelnök,
4. igazgató,
5. titkár,
6. pénztáros,
7. ellenőr,
8. jegyző,
9. könyvtáros,
10. háznagy.

e) Szeniorok

f) Számvizsgáló Bizottság

g) Pártfogó Testületi gyűlés

h) Kollégiumi gyűlés

i) Közgyűlés

[...]

VI. fejezet. A kollégium tagjai

38. §. A kollégium tagjai lehetnek: a 8. §-ban felsorolt pártfogók és a 7. §-ban felsorolt egyetemi és főiskolai hallgatók, mint rendes tagok. A kollégiumba csak jó előmenetelű, hazafias, erkölcsi szempontból kifogástalan és érdemes ifjak vehetők fel. A felvétel nyilvános pályázat alapján történik. Kiskorúak csak szülői vagy gyámi engedély alapján vehetők fel, esetleg a Választmány által felkért Felvételi Vizsgáló Bizottság javaslatának meghallgatása után. A felvételt az igazgató előterjesztésére a Választmány határozza el. Az igazgató köteles a Választmánynak az összes beérkezett pályázatokat bemutatni.

A felvétel az egyetemi, illetve főiskolai tanulmányok elvégzésére feltétlenül szükséges időre (általában 4 évre) történik. A felvétel azonban jogerőssé csak az első félév után válhat, ha a tag ellen sem nemzeti, sem tanulmányi, sem fegyelmi szempontból kifogás nem merül fel.

39. §. A kollégium (rendes) tagjainak kötelességei: 1. Tanulmányaiknak lehetőleg jobban eleget tenni, 2. a kollégium céljainak megvalósítására minden lehetőt megtenni és a kollégiumi fegyelmet mindenben megtartani.

40. §. A kollégiumban lakó (rendes) tagok jogai: a kollégium anyagi és szellemi szolgáltatásaiban részesülni, a kollégiumi gyűlésen részt venni és ott alapszabály adta jogaikkal élni.

41. §. A rendes tagság megszűnésének módjai:

a) A rendes tag tanulmányai elvégzése után a Pártfogó Testület tagja lesz, amennyiben érdemtelennek nem bizonyult.

b) Nem kielégítő tanulmányi eredmény vagy kifogás alá eső magatartás – kollégiumi kötelességeinek meg nem tartása miatt – az igazgató javaslatára a Választmány a rendes tagságot bármikor megszüntetheti.

c) Szükség esetén joga van az igazgatónak a súlyosan vétőt haladéktalanul kiltani és az ügyet utólagosan a Választmány elé terjesztetni.

42. §. A Pártfogó Testület tagjai a 8. §-ban felsoroltak és azok, akiket a Pártfogó Testület elnöke a Választmány előzetes hozzájárulásával erre felkér, továbbá a kollégium volt rendes tagjai.

43. §. Tiszteletbeli tagok azok, akiket a közgyűlés a kollégium érdekében kifejtett tevékenységük elismerésül megválaszt.

VII. fejezet. Fiókkollégiumok

44. §. A kollégiumnak joga van az ország területén bárhol hasonló kollégiumokat mint fiókkollégiumokat létesíteni, és részükre önkormányzati terveket készíteni, melyek azonban egységesen a kollégium központi szervéhez kapcsolnak. [...]

NDGY GYSI GYIK 14

5. - Györfly István

ÍRÁS, a Györfly-kollégium házi folyóirata, 1943. március

Száz ember írja – reméljük rövidesen – Nevedet annak a háznak a homlokzatára, melyben az a száz fiatalember és az utánuk következő százak egy élet tartalmát kijelölő és meghatározó éveket töltenek majd. Igényeket kapnak és feladatokat, célokat és eszközöket. Emberi életeknek célt adni pedig a legnagyobb dolog. Veszedelemesen élni tanulnak itt majd, hogy kezük és életük nyoma megmaradjon abban a közegeben, melyben élnek – a társadalomban. Erős levegőjűnek kell lennie ennek a háznak, hogy a benne lakók megedződjének ebben a légkörben, hogy tarthassák vállalkasukat mindvégig: a dolgozókkal való szolidaritást, hogy tudásukkal és emberségükkel álljanak helyt a népert, amelyből jöttek.

E közül a száz ember közül már csak egy-kettő ismét személyesen, Györfly István. Mit hagyjunk hátra Rólad, aki egyre távolodsz az időben? Mit fogjunk meg Benned, életed egész munkájában, hogy az idő haladásában, a fogalmak ártétkelődése közben, a változó fejlődésben végül is el ne veszítsünk?

Mert emberi életek tartalma, emberek életének egész munkája az idő dialektikájában ártétkelődik, más értelmet nyer, sokszor elhalványodik, párhuzamosan azzal, hogy folyton új és új konkrét célok kötik le a nagyigényűek életét. Zászlókra írt jel-szavak elkopnak, mert új jelszavakat követel a folyvást haladó élet, homlokzatra írt nevek lassanként értelmetlenül kezdenek kongani.

Néhány szava van az emberiségnek, mely elkophatatlan, mert az emberi lét egyetlen értelme, s bár ezek is más-más értelmet nyertek az egyes korokban, a legjobbak előtt mindig az a fogalmazás élt, mely az adott történelmi helyzetben az emberiséget fejlődésének magasabb fokára ösztönözte: emberség, szabadság, munka.

Györfly István! Amikor egész életed gazdag terméséből – ahogy a bankettokon szokták mondani – ezt a három szót fogalmazzuk meg mint el nem avuló értéket és egyúttal mértéket, nem éppen azt hagyjuk-e ki Belőled, ami a legjobban jellemez Téged? Nem a földtől elszakadó széplélek desztilláltatja ki velünk belőled azt, ami lélek volt Benned, s ami a kezünkben marad, nem egyéb semmitmondó váznál? Azt a gazdag tartalmat, amely életed kereteit kitöltötte, és egy része itt áll előttünk könyvekben és tanítványok visszaemlékezésében, nem színtelenítjük-e el, nem szed-

jűk-e le róla mindazt, ami hús és vér, ami élő, ami Györfly István? Mondunk-e egyáltalán valamit ezzel a három szóval, mely sokak előtt oly színtelenül és értelmetlenül cseng? Nem általánosítjuk-e életed értelmét annyira, hogy az már nem is mond semmit?

Valóban, aki Téged akar majd megismerni, úgy, ahogy voltál, és aki voltál, annak el kell olvasnia könyveidet, abban a korban kell szemlélnie, amelyben éltél. De ezt csak azok csinálják meg, akiket vágyaik arra a területre vezetnek, amelyen Te dolgoztál: a néprajzhoz. De mi mozgalom vagyunk, nekünk az ember Györfly Istvánt kell megragadnunk és nem a tudóst. És életedben ezt a hármas fogalmat kell megfognunk, hogy el ne veszítsünk a folyton haladó életben, abban a harcban, amelyre éppen egész életed munkája parancsol bennünket. Csak így tarthatunk meg Téged magunknak.

S hogy azok közül a nevek közül, melyek mögött szintén ez a hármas erő izzott, miért éppen a Tiédet vessük házunk homlokzatára, az már túlmutat ezen a három szón: a parasztságra, alföldi, kunsági és sárréti, bihari és hajdúsági pásztorok, magyarok életére. A népre, amelyből jöttél, amelytől az emberséget tanultad, amelyért dolgoztál, amely – Te tudtad legjobban – egyet becsült a legtöbbre: a szabadságot, igaz, egyre kevesebb része volt benne. Könyvekbe dolgoztad ennek a népnek az életét, hogy megmutasd: ezen a tájon mindig ember volt az ember, akkor is, ha nagyon embertelenül bántak vele. Feldolgoztad mindazt, ami ennek a népnek a múltját őrzi, hogy mi tovább mehessünk egy lépéssel és a jövőért dolgozzunk.

NDGY KLI GYIK 8-1

6. Csizmát húzunk, táncolunk, balladázunk...

Napokönyvrészletek, 1942. március 2.–június 8.

Március 2.

A múlt heti alapítási-elszakadási izgalmak után megnyugodott a hangulat, visszatértünk a rendes kerékvágásba. Az énekkar megkezdte működését, újból...]

Mészáros Sándor

Március 11.

Nagy vita kerekedett a ruha körül, amit kapni fogunk, és a vita során megállapították, hogy az ellenzős székelyharisnya típusú nadrágot pedig nem helyeslik, és helyette inkább egy egyszerű parasztruhát kellett volna csináltatni.

Egy hónapi szünet után ismét megkezdődött a tánc és chór, mint szokás, alig lehetett a teremben mozogni, annyi volt a táncoló, de mire vége lett, alig lézengtek a teremben. Akik ott maradtak, azok is csurom vizesek. Híába – kutya tánc ez a magyar tánc, nem olyan, mint a langyos tangó vagy gyors csoszogós, a fox, ide bizony erő kell, akárcsak a kapáláshoz vagy kaszáláshoz. [...]

Március 13.

Délelőtt a társalgó ismét nagy vita színhelye volt, ahogy Gyenes Antal és H. Szabó és még néhányan vitáztak arról, hogy viselhetjük-e a Petőfi-jelvényt, vagy sem. Min-

denesetre az általános vélemény az volt, hogy a jelvényt jelenleg baloldali jelvénynek keresztelték el a nyilasok, és ezt sikerült is belevinni az általános közfelfogásba, és ezért nem ajánlatos viselni, most, amikor a kollégium alapszabálya a minisztériumban van. A Turulnak sem kellene egyéb, jó ürügy volna arra, hogy a koszorúzáshoz hasonlóan lekommunizázzon bennünket.

Március 14.

Megérkeztek a csizmák a kollégiumba. Lázás keresés után mindenki megtalálja a magáét. És egy pár perc múlva mindenfelé a kollégiumban csizmapróba folyik. És innen is szitkot hallani, majd fölördít valaki, azonnal húzzátok le a csizmamat, mert a görcs megfogta a lábamat. Ilyen hangulatban teltek el a délutáni órák. A csizmanadrágok, amik a kollégiumban voltak, egyszerre mind üzemben voltak, mert meg kellett próbálni, hogy is lehet a pesti aszfalton jámi.

Este a kollégium megemlékezett március 15-éről. Szíjjártó tartott előadást, melyben a 48-as parasztság szerepét domborította ki.

Utána Szabó Gergely olvasott fel két verset, egyet Sinka Istvántól és egyet Ady Endrétől. Majd ezután Mezei János adott egy kis világpolitikai tájékoztatót, és részletesebben kitért a magyar politikai helyzetre. [...]

Nagy Lajos

Március 16.

Mottó: Kis furulyám szomorú fűz ága

A furulyának nevezett soklukú, belül üres, rövid bot meglehetősen gyakran fordul elő költői leírásokban. Szép is lehet, égbe nyúló hegyek közt a hangja, a ködbe vesző havasi legelőkön, sőt esetleg még a pusztákon is. Ennek ellenére a kollégiumban 7. 18-kor égbe számyalt furulyaszót senki sem méltányolta. A furulyazenés ébresztő megbukott. Néhány lenge káromkodás, elfojtott sóhaj hangzott el az egyes műsorszámok után. Ennek ellenére 8-kor mindenki talpon volt. Mint az első emelet méltatlan bár, de hivatalos naposa 7. 18-tól 8-ig olvasással vertem időmet, és találtam a következőket egy kormánylapban:

"Bernből jelentik: A »Bund« berlini zenenudósítója az évadban bemutatott zenei újdonságok közül Kodály Variációk egy magyar népdal felett című alkotását emeli ki mint legmegkapóbb, legérdekesebb művet. Ansermet vezényletével mutatta be a filharmóniai zenekar. Ritkán hallani – írja a bíráló – ilyen talpraesett, üde, bátor és lendületes zenét, amely merőben elűt a »nyugati kultúrfáradtságtól«, s felveti a kérdést, vajon általában nem Délkelet-Európától lehet-e még leginkább eredeti, ötletes és friss művészetet váml." – Érdemes ezeken egy kicsit elgondolkodni. [...]

Március 18.

Mottó: Éljen Sándorunk, Sándorunk!

Szűcs Gábor az ágyát 8-ig nem vetette be. Esemény csak este volt, amikor Zsindelyné látogatott meg bennünket. Először a ruhaügyet beszéltük meg. Eredmény: a nadrágról az ellenző eltűnik. A mellény változatlan. A kabátón a nyak változik meg, s az inghez nyakkendő is jár. Érdekes véleményt hallottunk közben a magyar ruhákról, s mintegy történeti szemléletlen keresztül egy kicsit megvilágosodott előttünk, hogy a mai magyar ruhák nem mindenben magyarok. Ezután arról volt szó, hogy sokan felhozzák a kollégium ellen azt, hogy baloldali. Ezt a vádat mi visszautasítottuk. Minden ilyen híresztelés cél-

zatosan a Turulból indul ki. Ott pedig nem válogatnak eszközökben és jelzőkben. A múlt gyűlésen Kovách Aladár MÉP-titkárnak nevezett bennünket. Mindenesetre ezt a befeketítést sokáig már nem lehet tűmi. Ugyanis már Juhásznál is voltak a Turulból, és ott is elmondták piszkos vádjaikat. Egyébként kiderült az is, hogy a háztulajdonos a Turulnak felmondott. Ezután Zsindelyné mondotta el, hogy mennyit kilincseltek telek ügyében. Egyelőre eredménytelenül. Érdekes és jó gondolatokat vetett fel a jövő kollégium életével kapcsolatban: mint az ország bejárása (legátusmunka) és előadások tartása, ha állásba kerülünk, mindegyikünk kistaferozzon egy jövő kollégistát stb.

Ezután táncóra következett. Egyesek már remekül csinálják a figurákat. Csak lányra volna szükség vagy ötre. Ez pedig nehéz úgy lesz. – Újságbiztossá Erdélyi Jósát nevezték ki. [...]

Március 21.

A tavasz hivatalosan beültött.

De beültött az is, hogy nem keltett fel Győri néni, s így naposi kötelességem nem teljesítettem. Persze megkaptam miatta alaposan a magamét. Megérdemeltem. Ne hirdessen rendet és fegyelmet, aki maga sem tartja be!

Este énekkar volt, ezután Lovas László tartott előadást a néprajzról. Lefektette a néprajz alapelveit s kifejtette jelentőségét.

Én olyan túl nagyon nem értek egyet vele igen sok kérdésben. A népviselet hagyomány, a szokás jelentőségét én szerintem túlozza akkor, amikor abban elsőrendű kultúrjavakat lát. Aminthogy a műveltség egy bizonyos fokán senki sem kívánta vissza az ősember viselte állatbőröket, úgy ma sem kívánhatjuk vissza őseink akár a rég, akár a közelmúltban levetett öltözetét, hagyományát, szokását, hacsak az nem praktikusabb, jobb vagy a magyar léleknek megfelelőbb. Nézhetem egy kicsit elábrándozva elemista irkáimat, azokat vissza nem kívánom. Fejlődés van mindenütt az életben, és ezt a fejlődést megállítani nem szabad, de nem is lehet.

Március 22.

Ma, vasárnap, a Néprajzi Múzeumot nézték meg a gólyák, s egynéhányan az idősebbek, Lovas L. és Tildi Pista magyaráztak. Első látásra kicsit sok volt ez a hatalmas anyag, meg aztán az is baj, hogy nem választja külön a magyarok anyagát a nemzetiségek tárgyaitól. Összehasonlítva az idegenekkel a magyar vonatkozású tárgyak bizony erősen kisebbségben vannak. [...]

Pál József

Április 18.

Kora reggel Horváth Lajos és László Imre Debrecenbe utaztak. Az ottani parasztszármaszású fiúk tudomást véve a Bolyai-kollégiumról hozzánk fordultak segítségért. Most előzetes tárgyalást folytatnak. Debrecenben is nagyon érzik, hogy kell Bolyai-kollégium mint hatalmas eszmei közösség, a fiúk összekapcsolására. Kádár professzor úr folytatta kihallgatását. Hazahozták a csizmákat. A műegyetemi hallgatók leventefoglalkozáson vettek részt ma délután 2–6-ig. Határtalan nagy lógászat volt. Nem is volna kellemetlen, ha – mint oktatónk mondta – kirándulásokkal tarkítanánk a műsort és különösen, ha nagyon ráérnénk. [...]

Szűcs Gábor

Április 26.

A délelőtt épp olyan egyhangúan telt el, mint az előző napokon! Legtöbb ember órán van, és csak páran lézengenek az újságok körül. Délután általános fürdés. Este fél kilenckor kezdődött a megbeszélés. Előbb Lajos (Horváth) tájékoztatta a fiúkat a debreceni helyzetről. Ott is megalakult a paraszt egyetemisták közössége, és teljesen velünk egyetértésben kívánnak működni. A református kollégiumban van helyük is, úgyhogy anyagiak és hely tekintetében is jól állnak.

Ezután megkezdte beszámolóját a kollégium belső életéről! Fölsorolta az összes hibákat, amelyeket – sajnos – már két év óta mindenki lát, szóvá tesz, de amelyek leküzdésére, kiküszöbölésére senki sem tesz egy lépést sem. Piszkos ez, piszkos az, rendetlen ez, rendetlen az! Ezt olvashatjuk minden napos jelentésében, erre figyelmezteti egyik ember a másikat, csak éppen önmagát nem. Ehhez jött aztán most a már szinte végletekig nyúló felelőtlenség! Egy-egy kollégiumi előadásra negyed-fél órával később kerül sor, mint ki van írva! Aztán vannak már olyanok, akik ezekről az órákról (ének, tánc, szombat esti beszélgetés) tudomást sem vesznek, ugye már a színházjegyet nem adhatja vissza, no meg a randevút lefűjni is illetlen dolog lenne. Hát ide süllyedtünk... Meglepett azonban Lajos pesszimizstikus hangja! Tőle szokatlan ez. Majd – talán – most megváltozik minden, és a fiúk a kollégiumot tekintik az "alma mater"-nek! Mert idáig csak fedélnek tekintették! Majd elvállik. [...]

Horváth István

Május 26.

A naposságot átvettem, és mivel pünkösd másodnapja van, hát csak 9 körül ballagok a szobákba, nem is annyira ébreszteni, mint inkább társat keresni a Szépművészeti Múzeum megtekintésére. Nagy nehezen akadt egy "darab", a kicsi Szakács, de az is igen nehezen. Általában a kollégisták igen mérsékelten érdeklődnek a művészetek iránt. A Szépművészetiben alig volt még a kollégium egynegyede, sőt a tíz lépésre levő Fővárosi Képtárban sem volt 5-nél több ember, pedig vasámap délelőtt ingyen tekinthető meg, és ott mutogatják többek között Munkácsy Krisztus Pilátus előtt című képét is. Nem is szólván arról, hogy jóformán senki sem ment el a Nemzeti Csarnok kiállítására, ahol pedig gyönyörű szobrokat láthatott volna, vagy igen kevesen látták még Boda szobrait (Dob u.). Ez a rendkívüli érzéketlenség néha szinte megdöbbenítő. Hiszen új utat, új alapot keresünk a jövő Magyarországnak, és ennek egyik legfontosabb alapja csak a kultúra lehet. Kultúra nélkül csak éppen lélek nem lesz alkotásunkban. Nem vitás, ki nem forrott művekről van szó, nem klasszikussá merevedett alkotásokról, melyeknek némelyike épp olyan forradalom a művészetben, mint Ady a költészetben vagy Móricz, Szabó Dezső – a prózában. Futballmérkőzéseken sohasem pótolhatják a kollégisták azt, amit azáltal mulasztottak, hogy vidékiek.

Indítványozom tehát: a vezetőség ősszel indítson kiszállásokat a múzeumokba, képtárakba (ezek vasámap ingyenesek), ahol valaki műértő kalauzolja bennünket. Egész emberekre van szükségünk, és éppen a művészetek ismerete az, ami nem tartozik az egész ember fogalmába? Vagy még mi mindig csak a cserépkancsóknál tartunk? [...]

Május 27.

Minden kommentár nélkül: "A hivatalos lap minapi számában megjelent kormányrendelet tiltotta meg a leveteköteles ifjak politikai tevékenységét, és kimondotta, hogy ezek az ifjak nem léphetnek be politikai pártba vagy bármely más megjelölésű politikai szervezetbe. A Deutsche Zeitung most ismerteti a rendeletet, és azt fűzi hozzá, hogy illetékes helyen nyert értesülése szerint a rendelet nem érinti a Deutsche Jugend-szervezetet." (Tiszántúl) Sok hasonló ilyesmi után csak megdörzsöli az ember a szemét, hogy csakugyan saját országában él-e?

Ezen a napon még csak annyi történt, hogy Mészárossal elmentünk háznézőbe, de nem sok sikerrel. Este próba. [...]

Pál József

Június 8.

A naposságot igen mozgalmas időben vettem át. Ez a nap különben is nagy nap volt a kollégium életében, mert a Gammában az új kollégium a pártfogó testület előtt ma mutatkozott be. Az est előadói Viski Károly professzor úr, aki Györfly Istvánról tartott előadást. Majd Karácsony Sándor bátyánk tartott egy rövid, de hű tájékoztatót arról, hogy tulajdonképpen miért van szükség erre a kollégiumra. Rövid példákon levezette, hogy azért van szükség erre a kollégiumra, mert a mai kultúránk gyökerét vesztett kultúra, amelynek csak mindig akkor volt egész Európára igazi hatása, amikor nem a gyökértelen kultúra, hanem a nép lelke és szíve keveredett bele, mint Petőfi népdalaiban, Jókai regényeiben, Kossuth folklorista közjogában. A mai idők két legnagyobb egyénisége Bartók és Kodály.

Utána Kádár professzor úr, a kollégium tanárelnöke tartott előadást a kollégiumról, mely egy kissé más beállítással volt, mint amelyet mi szerettünk volna hallani.

Az előadás szüneteiben a kollégium magyar népdalokat énekelt a közönség bevonásával.

Végül Horváth Lajos beszélt a kollégiumról, céljáról, és hogy tulajdonképpen miért kell különösen egy ilyen kollégium. [...]

Nagy Lajos

NDGY KLI GYIK 2-1

7. Az urak között

Sipos Gyula naplójából a pártfogó testületi fogadról, 1942. június 8.

Kint ültünk az emelvényen. Egyenruhában. A közönség néz bennünket. Egy lány az első sorból csodálkozva, Kádár ügyetlen. Agyba-főbe dicséri a hivatalosakat, pedig ők talán már jobban tudják, hogy mennyit émek. A szónokok parasztokról beszélnek, és ránk néznek. Új, magyaros ruha van rajtunk és csizma. A parasztok – a mi parasztjaink – rongyos ruhában járnak, és fél évig várnak egy cipőutalványra. Bennünk bíznak. Mi leszünk az összekötő híd és az az erő, mely megvédi a nemzeti Magyarországot. Hogy meglepetés ne érjen bennünket. Az értelmiség aggódó rétegével és a nép fiaival itt készül a népi-nemzeti Magyarország. A volt miniszterelnök arca semmit sem árul el. Diplomataarc. Keskeny szája összecucsorodik, mikor velünk dühöng a nőtákat. A propagandaminiszter idegesen Ravaszhoz hajol, mikor arról van szó, hogy parasztszármaz-

zású emberekből lettek a legdurvább hajcsárok. Ez nem igaz – súgja szinte hallhatóan. Mozdulatai hevesek, túlzók. Propagandaminiszter.

A hölgyek és az urak megrohanják a büfét. Bőségesen terített asztal. Hideg ételek: sonka, sajt, húsok, szalámik, saláták, rák, mignonok, torta – jegy nélkül. Alkalmazottak hordják a sört. (Most korlátozták a sörmennyiséget.) Tányért kell venni, és válogathat az ember. Fegyelmezetlen a társaság. Megállnak az asztalnál csevegni, ahe-lyett hogy mást is odaengednének. Cigaretták, szivarok. A háziasszony kínál. Elegáns, simára fésült, kockás nyakkendő embert. Mi lehet a foglalkozása? Muharay borotválát-lanul. A klozettban kézzárító van. Fújtatóberendezés meleg levegővel szárítja a kezét. Egyetemi tanárok, politikusok, közéleti előkelőségek. Nem ettem egész nap, csak dél-után néhány téstát. Jólesik az étel. Néhányan énekelnek. Népdalokat. Egyik fiú kiug-rik középre és táncol. Gyönyörű! – sóhajt egy úr. A többiek nem is merik bátran néz-ni. Talán kissé illetlennek tartják.

A Parasztszövetség egyik embere. Tréfásan kérdezzük: mikor rendez a Parasztszövet-ség számunkra ilyen bankettet? Komolyan veszi. [...]

NDGY KLi GYIK 3-II-5

8. Erőfeszítések az autonómia védelmében

Napokönyvrészletek, 1942. június 14–15.

Június 14.

Mozgalmas nap volt, hiszen a Györffy-kollégiumnak – azt lehet mondani – az első nyilvános szereplése volt a nagyközönség előtt a legméltóbb darabbal, a Bíró Máté népi balladával.

Hála Istennek, a darab nagy tetszést aratott, és meghozta azt az önbizalmat, amit csak egy jól sikerült előadás meghozhat.

Igazolásomra még megjegyzem, hogy voltak nézők, akik azt kérdezték tőlünk, hogy állandó színtársulat vagyunk-e?

Utána a délutánom zsúfolt volt, és így többet nem tudok, csak annyit, hogy boldog, öntudatos örömmel készültek a kollégiumi tagok a kultúrtalálkozóra.

Június 15.

Ez a nap a készülődés napja volt a külföldi útra azok számára, akik balladások. Ezért a Cserkész-parkban volt egy egynapos táborozás az egységes fegyelem, rend és tudniva-lók elsajátítására.

Akik pedig itthon maradtak, azok számára a hazafelé készülődés napja.

Ezt a napot nem is az előzőkért, hanem ami azt követően történt, tartom fontosnak bejegyezni.

Ugyanis ma este beszélgettünk Zsindelynével, Karácsony Sándor bátyánkkal és Ká-dár professzor úrral, amelyben ezt lehet mondani, hogy a shakespeare-i "Lenni vagy nem lenni" probléma merült fel.

Zsindelyné előadta, hogy mi van meg az új kollégium számára: 100 ágy, íróasztal, szekrény, ágyterítő, háromszor 100 ágyhuzat, mindez elég vigasztaló és bizalmat keltő

a jövőre nézve, de sokkal szomorúbb az, amit Kádár professzor úr mondott az alapszabályokról.

Mivel írás nem volt nála, csak fejbőlmondotta a módosításokat, amit a minisztérium kér, de minden valószínűség szerint, ahogy később szavaiból is kitűnik, ő javasolta a módosításokat, ami egyenlő az autonómia teljes megvonásával. Utána Karácsony Sándor bátyánk és Lajos szétboncolták az autonómia egyes pontjait, és úgy sarokba szorították Kádárt, hogy már a lemondással fenyegetőzött. Az est igen heves, de egységes felháborodást eredményezett, amelyen örömmel láttuk, hogy a kollégium egységes állásfoglalása a dolgainkban továbbra is megmaradt.

Az előadók távozása után az itthon maradtak közül Horváth Lajos Mészáros Sándort bízta meg, hogy tárgyalást folytasson helyette és nevünkben az alapszabályról az illetékesekkel, leszögezve azt, hogy eredeti célkitűzésünket megtartjuk még akkor is, ha az akadálya volna az új kollégiumba való átköltözésünknek.

Ezzel be is zárom a kollégium ez évi eseménysorozatát, mivel holnap már mindenki valamerre megy, ki külföldre vagy haza, de örülök, hogy egy egységes megnyilvánulásnak az emlékét viszik haza magukkal szövétnekül arra az időre, amikor nem a kollégisták körében élnek.

Továbbra mindenkinek ezúttal is jó vakációt, pihenést, hogy minél tevékenyebb munkát végezhessenek jövőre.

Budapest, 1942. július 6.

Nagy Lajos

NDGY KLI GYIK 2-1

9. Weimarban és Firenzében

Sipos Gyula naplójegyzetei a kollégium balladacsoportjának németországi és olaszországi útjáról, 1942. június-július

Június 16.

Dél előtt csomagolok. Délben indulás. Megnéz bennünket a levante főparancsnok. Esős időben indulunk. Kényelmesen utazunk. A lányok külön. Nyolcan ülünk együtt egy kupében. A vámnál nem nézik meg a dolgainkat. Kb. egyórai várakozás. Bécsben autóbusz vár bennünket. Két autóbuszon énekelve vonulunk a Rathauskellerbe. Tetszetős étlap. Leves, tojás, majonéz, lazac, palacsinta, sör. Különterem. Sok zöldség: saláta. Tartalmatlan ételek. Nagyszerű kiállítás minden. A klozett előterében férfi vacsorázik. Étele furcsa. Talán krumpli. Nagy Lajos azt mondja: műanyag. Az állomáson szégyenyek. Egyiken horogkereszt. Mikor cigarettát adunk, félénken körülnézve memek csak kémli. Látszik, hogy kíváncsi, de nem merik. Rendőr. Bécs kihalt. Katonák és asszonyok. Az utcán alig jár valaki. A kirakatok üresek. Sok a sebesült. A pályaudvarnál katonák. Fiatalok. Túl fiatalok. Valami szomorúságféle fáradtság van az embereken. Csönd. A lakosok elköltöztek. [...]

Weimarban katonazenekar, szuronyos díszszázad és HJ-zenekar várt bennünket. Autóbusz visz a pár száz méterre fekvő szállóba. Elsötétítés. Az utcák sötétek. Kapu alatt katonahátak. Nők kuncognak. [...]

Reggel egy hatalmas téren megnyitás. Tele fiatalokkal. Melletünk a horvátok. Van-
nak spanyolok, olaszok, szlovákok stb. Mind a karjukat emelik, csak mi nem. Egy szlo-
vák fiú Pozsonyból, Hlinka-gárdista. Barátságosan közrefogjuk. Meglepődik. Szinte fél-
ve néz ránk. Zavarban van. Nem erre tanították. Propagandabeszédek. Elég fagyos
hangulat. Monumentális rendezés. Körül a színpadon hatalmas jugendkórus. Középen
hatalmas arany sas. Elöl zenekar. Előtte szónoki emelvény. Hátralát a karzaton harsonák,
dobok. Harsogás és ordítás. [...]

Június 20.

Vasárnap reggel a parancsnok istentiszteletet tart. Utána a színházban világítási pró-
ba. A legfőbb emeletre kerülünk, spanyolok mellé. A németek sorozatosan kitolnak ve-
lünk. Tudják, hogy valami táncos darabbal jövőnk. A nemzetek névsor szerint követ-
keznek egymás után. Így utolsók leszünk. Elénk besűrűsödnek a b betűs bolgárokat. A bol-
gár lányok hosszan táncolnak. A közönség nagy része szétszéled. Csak a zsűri, egy-két
nemzetbéli és a kirendelt német ifjúság van jelen. Nagy sikerünk van. A jelenlevő ide-
geneknek tátva marad a szájuk. Utána népviseletben átvonolunk a rádióhoz. Hangle-
mezre vesznek bennünket.

Este hangverseny a Weimarhalleben. Olaszok eljátszák a német és az olasz himnuszt.
Az egész közönség a karját emeli, csak a finnek és a magyarok nem. Valami nagy erő
van abban, ahogy itt állunk mozdulatlanul a karemlő Európa közepén. Az olaszok
gyönyörűen játszanak. Életemben először élvezem a klasszikus zenét. A németek dur-
vák. Mint egy önkéntes tűzoltózenekar. Marsok. Cirkusz. Harsonák, dobok vonulnak be.
A középkeletre kiállított dobos valóságos tornagyakorlatokat végez. A műsor befejező szá-
ma: Engelland Lied. Az egész közönség éneklő, csak mi nem. Ezredesünket a német
vendégszeretet egy román és egy szlovák tiszt közé ültette. Hadd barátkozzanak. De mi-
lyenek az itt levő románok és szlovákok! [...]

A Hitler téren óriási abbahagyott építkezések. A háború után be fogják fejezni. A
nemzetiszocializmus nem teremtett semmit. Itt valaha kultúra volt. Most csak civil-
izáció. Alig több. A nép szemét egy dologra irányították. Azokét is, akik eddig nem
láttak. De nem rosszabb ez, mint a vakság?

Az élelmiszerüzletek előtt sorban állnak. Sőt, ha valami érkezik a piacra, amit jegy
nélkül árulnak, ott is kialakul a sor. Különösen főzelékfélék hiányoznak. Hétfőn koszo-
rúznak. Három csoportban. Egyik a hősök emlékművét. Mi Goethe és Schiller sírját.
Szép régi temető. Kápolna elöl német, hátul orosz, mert egy orosz hercegnő is nyugszik
benne. A hercegek nemzetközisége persze nem "átkos nemzetköziség".

Négy polgárit végzett lány nem tudja, hogy ki írta a Faustot, és mi is az tulajdonkép-
pen? Weimarban. [...]

Kezdődik a Pó-síkság. Az egész egy nagy gyümölcsöskert. A gabonát néhol sarlóval
aratják. Az elmaradt kalászeket gyermekek szedgetik össze, mint nálunk. Beérünk az
Appenninekbe. Alagút alagút után. Sívár folyómedrek. Rossz, köves földek. Vagy három
állomáson megállunk. Zenével fogadnak bennünket. Bolognában gyümölcsöt osztogat-
nak. Innen meg sem állunk Firenzéig. Amint jövőnk ki a pályaudvarról, megtapsolnak
bennünket. Sokan várnak. Az olasz tisztek kedvesen próbálnak beszélgetni. Már a ha-
tártól tolmácsot kapunk. Egy kolozsvári fiút, aki most olasz állampolgár. Előkelő ho-

telben kapunk szállást. Az Amo partján. Délután meglátogatunk egy Gil^x-tábort. Nagy taps. Mikor szétoszlunk, az olasz fiúk a díszszázadban kiabálni kezdenek: commandante, commandante! és kéri vezetőjüket, hogy őket is oszoltassa. Egyedül nem lehet három lépést tenni. Egyik csokoládét akar venni, inni hív, másik érdeklődik, hol lakunk, mi a címünk? Nagyon kedvesek. Az utcán is mindenhol megtapsolnak. Egy fiú azt kérdezte, hogy ugye, őket szeretjük jobban, nem a németeket. Ablakunk udvarra nyílik. Körül belátni a szobákba. Egyik szobában férfi ül az asztalon és fűrészel. Egyik ablakban anya van kisgyerekekkel. Másikban egy nagy lány integet. Elsőtétítés van, de azért az ablakok világosak. Az olasz ételek ízletesek. Első napon sok és jó kosztot kapunk. Egész másként érezzük magunkat, mint Németországban. [...]

Este Rómába érünk. Autóbuszon visznek bennünket a Foro Mussolinire. Itt lakunk: testnevelési főiskola. Szép, modern épület. Belül barátságatlan. Mutogatják a Foro Mussolinit. Még nem fejezték be. Hatalmas épületek, szobrok. Rengeteg nagy szobor. Mind márványból. Amolyan egyetemi városrészféle lesz itt [...]

Ebéd után autóbuszon körül a városban. Pincióról szép panoráma. Palazzo Venezia. Ismeretlen katona, II. Viktor Emánuel emlékműve. A katonaság tomya, ahonnan Néro állítólag végignézte Róma égését. Colosseum. Vezetőnk magyarázza, hogy mindezek a fasizmusnak köszönhetők, mert a fasizmus mentette meg őket a pusztulástól. Szent Péter-templom. Szép, díszes. Nagy papok zsolozsmáznak. Pápai testőrség. Szent Pál-templom. Hogy megszépült a jó szent Pál, mire szobor lett belőle. Este színház, hangverseny. Első sorokban ülünk. Kb. weimari műsor. A közönség hidegebb, mint a firenzei. Sok filmfelvételt készítenek az előadás alatt. Másnap délelőtt kimegyünk Ostiába. Tenger. Nagyon szép. Forró, fekete homok. Délután szabad idő. Sétálunk. Munkákszármák. Szűk, sötét odúk. Szegénység. A Tevere partján bádognál és deszkából összetákolt kalibák. Proligyerekek. Ezek nem tartoznak a Gil-ba? Mit émek ezek számára a nagy szobrok és középületek.

Reggel négykor kelünk. Autóbuszt küldenek értünk. Harmadosztályú kocsit kapunk, de olyan, mint nálunk a második. Legalább háromféle harmadosztály van. Az egész útban volt valami Potemkin-szerű. [...]

NDGY KLI GYIK 3-II-5

10. Barla Szabó Ödön beszámolója 1942. június 13.

[...] Mit jelentett s jelent számomra az eltelt fél év? Elsősorban is új közösségi életményt. Bekerültem egy kollégiumba, melyről már hallottam, s melynek belső életét közeli szemlélhettem. Egyéneiben és egészében is ez az új közösség alakítólag hatott rám, s új életformát jelentett számomra. Néhány emberhez közel kerültem, s ez lelki gyarapodással járt. Megláttam, hogyan fogadtak a fiúk, hogyan reagáltak egyesek és az egész, ebből aztán saját magamat is lemérhettem, és így önismeretem bővült. Itt azonnal megjegyzem a kollégistákkal kapcsolatos véleményemet. Nyugodtan

^x Fasizta ifjúsági szervezet.

állíthatom, itt olyan emberek jöttek össze, akik többségükben népünk hű napszámosai lehetnek, mert van tehetségük, van közösségi felelősségtudatuk, jó cimborák és fiatalok a szó romantikus értelmében. [...]

NDGY KLI GYIK 3-I-2

11. Tóth Benedek beszámolója

1942. június

[...] A kollégiumban már az első hét után otthonosan éreztem magam. Nem is tudom, mi lett volna velem idegenül mindenkitől egy magánlakásban, a legvalószínűbb az, hogy hazamentem volna Hevesre, itthagya mindent. Örömmel tölt el az, hogy láthatam az új kollégium vajadását, és talán megérhetem annak megszületését, megerősödését és eredményes működését. A mai és az új kollégiumunk egyedülálló Magyarországon. Azt azonban be kell ismernünk, hogy a kívülről néha többet gondolnak rólunk, mint akik valójában vagyunk. A Győrffy-kollégium lehet a gondolatok erjesztője, lehet a magyar parasztság elővédje, lehet a komoly tudásra törekvők és komoly tudásra szert is tevők otthona, ez azonban igen nehéz és fáradságos út. Tisztában kell lennünk azzal, hogy állandóan nagy veszély fenyeget bennünket. Ezt a veszélyt jelenti annak az útnak a könnyűsége, mely a feltételes tudás, az ezzel párosuló nagyképűség és – kimondom, bár talán egy kicsit erős a kifejezés, és itt magamra is gondolok – a "paraszt pojácaság" felé vezet, ami a parasztság kompromittálását jelentené.

Remélhetőleg a beszámolóba nemcsak az való, amit az ember maga tett, hanem azok az érzések, gondolatok is, melyek a lelkét nyomják, és amelyek bizonyos körülmények, mások magatartása és tettei által ébrednek benne.

A magam részéről elsősorban diák voltam, amivel azt akarom mondani, hogy sokszor kedvem ellenére is lemondtam az olvasásról, hogy nyugodt lelkiismerettel mehessek vizsgázni. Az első félévben 17 óra jeles kollokviumom volt. A második félévben csak 13 órából kollokváltam, jelesre sikerült. Az alapvizsgán egyhangúlag kitüntetéssel képesítették. [...]

NDGY KLI GYIK 3-I-22

12. Hegedüs András beszámolója

1942. június

Sajnos, nem tudok olyan eredményes munkáról beszámolni, mint amilyenről szeretnék. A balladában és az énekkarban nem tudtam részt venni, mert nincs hallásom. Olvasni csak a három téli hónapban tudtam, mert máskor a tanulás és a tanítás, mert tanítást is vállaltam, minden időmet lekötötte. Télen igyekeztem a népi írók újabban megjelent könyveit elolvasni. Parasztságunk ügye mindig nagyon érdekelt, már Sopronban igyekeztem az oda kerülő népi írók előadásait meghallgatni. Az első félév a keresgélés ideje volt számomra. A kollégium a parasztság felé fordította figyelmemet, szakom viszont városi életre kötelez. Csak az SDG konferenciáján döbrentem rá, hogy a munkás-ság és a parasztság érdekei mennyire ugyanazok. Ekkor vált tudatossá bennem, hogy a

népi Magyarország felépítéséhez a parasztság mellett a munkásságra is szükség van. Ettől kezdve, ha az egyetemen vagy a Hungáriában a munkáskérdésről tartottak előadást, igyekeztem jelen lenni. Ezekon az előadásokon, sajnos, csak negatív tudást szereztem, azt tanultam meg, hogy hogyan nem szabad a munkássággal foglalkozni. Jövőre pozitív tudást szeretnék szerezni. A nyáron igyekszem minél több könyvet olvasni. Részt veszek az SDG-konferencián. 1 1/2 hónapig pedig a Gamma-gyárban dolgozom.

A jövő tanévben szeretnék a kollégium tagja maradni és sokkal többet dolgozni, mint amennyit ebben az évben dolgoztam.

1942. június

NDGY KLi GYIK 3-I-8

13. Erdélyi József beszámolója

1942. június 15.

[...] A második félév elején még dolgoztam a Magyar Közigazgatástudományi Intézetben mint órabéres, itt is sokat tanultam. Innen mentem be a tatai népfőiskolára, itt az előadások és a hallgatókkal való beszélgetések és a hallgatóknak az ereje, tehetsége és önbizalma növelte bennem a hitet a magyar nép jövőjébe. [...]

A félév folyamán a Soli Deo Gloriában is tevékenykedtem mint pénztáros. A Kabay Márton Kör rendezésében megtartott paraszt-munkás-értelmiségi egység egyhetes konferenciájának majdnem minden előadásán részt vettem. A Szabad Szóban több cikket írtam, néhány igen nagy hatást váltott ki. Az Ifjúságunkban is megjelentek cikkeim. A második félév vége felé csak a tanulásra adtam magam, azonban még így is részt vettem az énekpróbákön és balladapróbákön. Tanulmányi eredményem: római jogi kollokvium: igen jó, jogtörténet: jó, alapvizsga: egyhangú. [...]

NDGY KLi GYIK 3-I-4

14. Kovács Gyula beszámolója

1942. június

Először, sajnos, egy negatívummal kell kezdenem. Azt kell ugyanis megemlítenem, hogy a tanulmányaimnak nem tudom magam úgy nekiszánni, mint ahogy azt szeretném. Nemcsak magamat kell ugyanis fenntartanom, hanem édesanyámat is támogatnom kell. Ha azonban jól megnézzük ezt egy másik szempontból, akkor kiviláglik, hogy ez nem is annyira negatívum, sőt igen erős pozitívum. A kötelességteljesítésnek egyik neme. Ezt megtettem. Minden hónapban hazaküldtem legalább 50-60 pengőt.

Év elején részt vettem az Elek Péter által tartott előadásorozaton. Ennek lett volna a folytatása a tatai népfőiskola meglátogatása. Sajnos, hivatali elfoglaltságom miatt nem tehettem. Ezt a munkát otthon szerettem volna elvégezni. Karácsonykor egyik műkedvelői előadáson én mondtam bevezető beszédet. Előadásom tárgya: a jobbagyság helyzete és a felszabadítás eredménye. Mivel otthon semmiféle kör vagy egyesület nincs, egyetlen kultúrközpont a leveleotthon. Saját költségemen beszereztem egy pár könyvet a népi íróktól. Lehetőleg úgy, hogy mindegyikből egyet, hogy megismerjék őket.

Veres Pétertől, Darvas Józseftől, Féja Gézától, Kovács Imrétől, Nagy Istvántól, Sinka Istvántól, Erdei Ferencről és Karácsony Sándortól. Egy szomszéd községben, Vámospércsen megcsináltam ugyanezt, csak ott a gazdakörrel és nem az én költségemen. Azt más-különb is fontos feladatnak tartom, hogy mindenki az otthoniakkal felvegye a kapcsolatot. Nem úgy értem ezt, hogy irányítsa őket, hanem a lehetőséget megadni könyvek útján arra, hogy saját maga ismerje meg és tudatosítsa magában jelenlegi helyzetét.

Az év folyamán részt vettem minden olyan megmozduláson, amely a parasztság és a munkásság érdekeit képviselte. Felsorolni lehetetlen, csak egy párat említek. A Parasztszövetség egy pár ülésén. Különb hűsvétkor otthon megalakítottam a helyi szervezetet. Lehetőséget láttam ugyanis benne az önművelésre. Ez volt az a keret, amelybe kisbirtokos, zsellér és gazdasági cseléd egyaránt elfér, és mindegyiknek szót adhat.

A másik az SDG-ben tartott konferencia volt. Itt látszott meg az, hogy a parasztság mennyire elmaradott a többi társadalmi osztály között. Pedig mindegyiknek a saját portáján saját magának kell rendet teremtenie. A munkásság már sokkal előbbre van. Ez az osztály segíthet ugyan a parasztságnak, de a feladatát magának kell elvégeznie és helytállnia magáért.

Most rétérek egy kicsit saját magamra. Eddig kereskedői pályára készültem. Az egyetemi tanulmányokat csak azért végeztem, hogy lehetőség nyíljon foglalkozni ezekkel a kérdésekkel. Most azonban tanulás közben úgy megszerettem, hogy életpályámat is megváltoztattam, és elhatároztam, hogy jövőre olyan hivatalt keresek, amely kevesebb elfoglaltsággal jár, és így alaposabban belemélyülhessek a jogi tanulmányokba. Akármilyen társadalmi berendezkedés lesz is a jövőben, szabályoknak mindig kell lenni. Az újat sem lehet úgy elképzelni, hogy a régít egyszerűen félredobjuk. Csakis a réginek az alapos tudásával lehet ugyanis az újat, mintegy a réginek a fejleményeképpen beállítani.

NDGY KLI GYIK 3-I-10

15. Szijjártó Lajos beszámolója
1942. június 13.

Ez évben iratkoztam be a bölcsésztudományi kar második évfolyamára. Az első félévben sikerrel – jelesen – tettem le kollokviumaimat. Tanulmányaimon kívül főleg nyelvtanulással foglalkoztam. A horvát-szerb nyelvet tanultam különösképpen, s ezzel kapcsolatban a horvát-szerb történelmi kapcsolatokat. Az egyetemen szemináriumi gyakorlaton is részt vettem. A középkori latin szövegek olvasásába dolgoztam bele magam, s ennek köszönhettem, hogy felvettek a gr. Teleki Pál Történettudományi Intézet kisebbségi levéltári kutatásaihoz. Munkám itt is lelkiismeretesen végeztem, ezt bizonyítja az, hogy a Magyar Történelmi Társulat rendes tagjává felvettek a másodelnök javaslatára. Az egyetemen a II. félévben a művelődéstörténeti intézet gyakorlatain vettem részt, s itt előadást is tartottam Hajnóczy Józsefről, a Martinovics-féle összeesküvés egyik tagjáról. Ezzel kapcsolatban foglalkoznom kellett a jobbágyság jogi helyzetével 1800-ig, valamint a magyarországi országgyűlési és adózási rendszerrel. Ebben a félévben március 15-én felolvasást tartottam a parasztság helyzetéről közvetlenül a forradalom előtt. A második félévben jelentkeztem tanári alapvizsgálatra latin történelemből. Ezért ezt a félévet főként a vizsgára való előkészülettel töltöttem. Vizsgám dicséretes eredmény-

nyel zárult. Vizsgám után kicsit pihentem, majd olvasáshoz láttam. Újra nekikezdtam a nyelvtanulásnak is, s intenzíven tanulom a szerb és a francia nyelvet. Közben néhány közérdekű előadásra is elmentem.

Egyéb beszámolónivalóm a kollégiumi beszámoló keretén belül ez évi munkámról nincs.

NDGY KLi GYIK 3-I-20

16. László Imre: Mit jelent a falu népe a nemzeti megújulás,
a közös célok helyes megoldása szempontjából?

A nép fiainak csak elenyésző százaléka jár középiskolába

Most, amikor minden feltörekvő, a jövőjét határozott, megingathatatlan alapokra fektetni akaró nemzet nemcsak hogy észrevette, hanem már életfolyamatába mozgató, sőt egyes országokban irányító tényezőként is belevette a népi erőt, nekünk, magyaroknak – nemcsak különleges helyzetünkénél, hanem különleges társadalmi elosztottságunknál fogva is – különösképpen foglalkozni kell ezzel a jövőnk szempontjából igen fontos kérdéssel. [...]

A nemzet legmagaráhagyottabb rétegét a hatodik csoportba (agrárproletárok) tartozók adják. – A nemzettest 38,98%-át alkotó nincstelen napszámos, jövedelemkiegészítésre szoruló törpebirtokos, agrárproletár tömeg csak 1,33%-ot küld az iskola padjai közé. Tehát csak négyharmincad részüknek adatott meg, hogy a kultúra forrásánál csillapíthassák tudásszomjukat. Itt kallódik, fecsérelődik el legjobban a magyar tehetség. Kiút önerejükől nincsen, jöllehet érzik életformájuk csődjét. Minden erőlködés hiábavaló, a pénzgát olyan erős, mint a rendiség acélkorlátai. S ha nagy keservesen ki is jut egy-egy tehetség, mire alkotó emberré válna, nincs már ereje. Az örökös küzdelem, szakadatlan harc és az a tudat, hogy teljesen egyedül van, nem áll mögötte senki, sem erkölcsileg, sem anyagilag, erejét felemészti. A társadalomnak kell a veszendő tehetségek megmentésére sietni.

Vajon a társadalom nem felelős-e minden tagjáért? Vajon a XIX. század nagy szellemi lendülete után elzárhatunk-e valakit bármely címen a több tudástól, a több műveltségtől? Meghatározhatja-e az elrejtett tehetségek felszabadítását, lehetőségét a pénz, szüleik társadalmi állása? Hiszen az embereket nem munkájuk mineműsége, hanem a közösségre vonatkoztatott hasznossága szerint kell értékelni.

A társadalom megértő, a tehetősebbek segítő kezére van szükség. Amikor az élet szerencsétlenségeinek életéről társadalmi gondoskodás történik, ugyanakkor kötelessége a társadalomnak azokon segíteni, akik tehetségesek, de tehetségük kibontakozásához nincs elég anyagi erejük. Ne bízzunk mindent az államra, ne várjunk mindent az államtól! Különösen nehéz időkbén ne! Mentsük meg a magyarság mélyrétegeinek tehetséges fiait társadalmi úton. Csak a magyarság megerősítése szellemiekben és anyagiakban jelenti a magyarság pozitív védelmét.

László Imre

Tolnamegyei Hírlap, 1942. március 7.

17. Illyés Gyula: Mentsük meg elkallódó pusztai tehetségeinket!

Amit nemzedékek elmulasztottak, azt akarja most néhány lelkes ember pótolni. Az ő sorukba állnék be én is ezzel a pár sorral. Annak a nemes mozgalomnak ügyét szeretném segíteni, amely a tehetséges, de szegény pusztai fiúk taníttatását tűzte ki célul [...]

Rengeteg ilyen tehetség van.

Restelkedve hozakodom elő a magam példájával. Népi írónak számítok, népi tehetségnek. Pályámat valóban az indította meg, hogy már a tanyai iskolában felkeltettem egy-két ember figyelmét.

De az én figyelmemet is felkeltették egypáran. Társaim, akikkel egy padban ültem, ott a dobogó alatt. – Azok a társaim, akik – határozottan emlékszem – minden tekintetben fölöttem voltak, jóval "tehetségesebbek" voltak nálam. Isten tudja, miért nem figyeltek fel rájuk azok, akik engem észrevettek.

S ezekből semmi sem lett. Illetve az egyikből első béres lett, a másikkól igáskocsis, a harmadik a vincellérségig vitte. Az nem lett belőlük, amire tehetségük rendelte őket.

Lelkiismeretfurdalással gondolok rájuk.

Először azért: miért én, s miért nem ők? Aztán: mit vesztett bennük a társadalom! Olyan ez, mint ezer s ezer hold vetetlenül hagyott televény. Mint Brazília tengerbe hányt híres kávéhalmái.

Szívemből üdvözlöm azokat, akik most Dombóváron is felkarolják ezt a mozgalmat, amennyire tudják, gátat vetnek ennek az örült pazarlásnak.

Az én lelkiismeretemen könnyítenek. – Rengeteget írtam életemben. Első alkalom, hogy szűkebb szülőföldemnek írok. Boldog vagyok, hogy e sorokon át először is e mozgalom híveinek nyújthatok kezet. Fogadják baráti kézzsorítással is, de úgy is, mintha maga a láthatatlan nép nyújtana hálás jobbot feléjük, s mondana előre is köszönetet.

Tolnamegyei Hírlap, 1942. március 21.

18. Esterházy Hercegi Hitbizomány Központi Igazgatóságának levele László Imrének

1942. április 1.

ESTERHÁZY HERCEGI HITBIZOMÁNY KÖZPONTI IGAZGATÓSÁGA, SOPRON

Budapest, 1942. április 1.

Bp. ad 1045/1942

Válaszánál kérjük ezen számra

hivatkozni

A/T

Tekintetes

László Imre úrnak,

közigazdasági egyetemi hallgató,

Budapest

IV., Királyi Pál u. 12.

A főméltóságú Herceg Úrhoz benyújtott kérvényére, melyben kiválóan tehetséges pusztai fiúknak a dombóvári gimnáziumban tovább tanulásukat lehetővé tevő társadal-

mi mozgalom támogatása iránt folyamodott, értesítem, hogy az nem nyert kedvező elintézkést, miután Ő Főméltósága saját alkalmazottai jól tanuló gyermekeinek segélyezésével, valamint a főiskolákon ösztöndíjak létesítésével ezen a téren már nagy áldozatokat hozott.

Tisztelettel

P. H.

(olvashatatlan aláírás)

központi igazgató

NDGY László Imre iratai 4

19. Nánási László: Neveljen-e a parasztság urakat?

Most, hogy a Bolyai, az első parasztkollégium helyét a Györffy István Kollégium készül elfoglalni, mely biztosabb alapokon és tágabb keretek között fog rendelkezésére állni a szegényparaszti származású egyetemistáinknak. úgy vélem, időszerű, hogy mi parasztok is elmondjuk a véleményünket nemcsak a parasztkollégium-, hanem abban a kérdésben is, szükségesnek tartjuk-e, hogy fiaink bekerüljenek a középosztály sorai közé? [...]

A parasztságnak semmi szüksége nincs arra, hogy sorai közül "urakat" neveljen, hanem igenis szüksége van arra, hogy tehetséges fiaiból a saját és az egész magyarság számára művelt vezető réteget termeljen ki.

Inkább maradjon meg az a tehetséges parasztfia az eke szarvánál, ott is végezhet nemcsak a parasztság, de az egész magyarság szempontjából is hasznos munkát, mint-hogy kikerülve saját osztályának sorai közül, "janicsárrá" váljék. Ezzel nem akarom lebecsülni a tanulást, hiszen mindig azt hangoztattam a múltban is, hogy a parasztság mostoha sorsának fő oka a tudatlanságában rejlik. Nem akarom megsérteni azokat sem, akik a szegényparasztság sorai közül még bekerültek a középosztályba, de főként nem akarok lebeszélni egyetlen parasztot sem arról, hogy gyermekeit taníttassa, de szükségesnek véltem elmondani, hogy legyünk e téren azért óvatosak. Azokat a parasztfiúkat karoljuk fel, kik nem azért akarnak tanulni, hogy "urak" lehessenek, hanem azért, hogy nagyobb tudásukkal többet tudjanak majd tenni azért az osztályért, ahonnan vették.

Befejezésül, a Györffy István Kollégium tervével kapcsolatban még annyit, hogy örök szégyene marad a parasztságnak, hogy tanuló fiairól mások gondoskodnak. A jelen pillanatban mást nem tehetünk, minthogy köszönetet mondunk azoknak, kik e tervvel fiaink segítségére kívánnak lenni, de bárhogyan is, meg kell hamarosan találni a módját annak, hogy a szegényparaszti származású egyetemistáknak kollégiumról s minden más egyéb szükséges segítségről maga a parasztság kell hogy gondoskodjék. [...]

Szabad Szó, 1942. július 5.

20. László Béla (Józsa Béla): Neveljen-e a parasztság urakat?

[...] Nem a felemelkedettek, nem a Györffy-kollégium diákjainak jóakarátán múlik, hogy hű védői lesznek-e osztályuknak. Sokkal nagyobb erők döntenek itt. Sokkal bonyolultabb az a szellemi masína, amibe belekerülnek, mintsem meg lehessen állapítani

működés közben, hogy a végén mi jön ki belőle. Ezer kicsi kerítés, ha nem elég, akkor gát, és ha kell, jól rejtett szellemi buktató téríti félre a nép jóakarát, ideális cél után törő fiát a visszavezető úton.

Nézzük meg: a munkásság s a középosztály közelebb van egymáshoz, nincs olyan mély szakadék, mint a középosztály és a parasztság között, tehát az átnyúlás, a segítés is könnyebb volna. Mégis: az átmentek, a munkásságból felemelkedettek nagy része "janicsárrá" válik. Még jobbik eset, ha nyíltan megtagadja osztályát, mint aki díszproli, munkásértelmisségi marad, s a bennfentesek hozzáértésével zavarja a munkásság célkitűzéseinek eszméi vizeit.

Ez az utóbbi veszélyesebb a parasztságra is. Most különben is divatos a népigykér-kutatás, és sok arcra gyűl ki öröm, ha ősei között legalább egy paraszt akad. De sajnos, sok népi gyökér terem ma nadragulyát a parasztság számára.

Nem általánosítok. Tudom, vannak kivételek: akik át tudják ugorni a gátakat, kikerülni a csapdákat, és kitartanak, de ezek szintén kell tudják, hogy a parasztság emberi szintre emelkedéséhez nem elég az a fogantyú, amit a pár száz kiemelkedett jelent. Alul kell a parasztság között az alapot rakni az emelkedéshez, s ezt a parasztság maga rakja. [...]

Szabad Szó, 1942. augusztus 23.

21. Illyés Gyula: Hősök és janicsárok

A Szabad Szó írói és hozzászóló olvasói tán nem is sejtik, milyen mélyre nyúltak együnk-másunk lelkében, amikor újból fölvetették a régi gondot: taníttassa-e legértékesebb gyermekeit a parasztság, neveljen-e urakat, de idegent belőlük, vagy pedig tartsa meg saját soraiban, de a régi nívón őket? Azokról beszélek, akiket már taníttattak, akik már kikerültek. Azokról, akik hívek akarnak mindenütt maradni, akik hallani is resztek, hogy "kikerültek".

A parasztságnak ez a gondja egy nagy közösség tragédiája. Ez könnyebben elviselhető, de a népre természetesen végzetes lehet. A kikerültek helyzete épp ily tragikus. De tragikusságában – sőt tán épp abban – hasznára lehet a közösségnek.

Emlékszem Gárdonyinak egy szép novellájára. A falusi tanító rendkívüli tehetséget lát egyik tanítványában, azon gondolkodik, hogyan beszélje rá az apját: ne hagyja ezt a fejet parlagon. Aztán elképzei, milyen sors is vár a fiúra is, az apára is, ha a vállalkozás sikerül: látja a paraszti apa esetlenségét a fiú úri barátai közt (a feléje kínált tárcából kimarkolja az összes szívat), látja a fiú pirulását apja akaratlan modortalansága miatt; szóval látja azt a rengeteg ellentétet, bajt, keserűséget, amelyet nem a fiú "árulása", hanem pusztán a kétféle életforma különbözősége okoz; épp ezért lemond arról, hogy rábeszélje az apát: elrabolná tőle a fiát, úgy érzi. Igen helyesen.

Az irodalom, vagyis az érzés általában azt tanácsolja: otthon maradni. Erdélyi József visszasírja a gyermekkori Gyepést, úgy érzi, ott jobb élete lett volna: sírban pihen-ni is ottan vágyik. Bevallom, az én tollamra is, ha szabadjára ereszttem, folyton ez a "jobb lett volna" érzésvilág tolul, pedig magam is világosan tudom, hogy 1. nekem sem lett volna jobb (mert akkor visszamehettem volna minden percben), 2. az otthon maradtaknak sem jobb így otthon, ahogy van (mert ők is minden percben eljőnnének).

Holott ráadásul nekem aránylag még elég jó volt: apám már kovács volt, a "nép"-be vissza mindig a juhász és zsellér nagyapákon át úzött visszatérésre a vágy – vagy valami büntudatféle lelkiismeretfurdalás.

Igaz az érzés valósága is, és ahogy szokott – s ami semmit sem von le érvényéből – abban különbözik némileg az élet vaskosabb valóságától. Ilyen összeütközésekből is származik az, amit már említettem – tragédia.

Minden "felkerült" fiú helyzete tragikus. Nem is lehet más, Gondunk csak az lehet, hogy ez a tragédia ne a nép számára legyen végzetes. Hanem még az egyén tragédiája is segítse – bátorító vagy elriasztó példával – a népet.

Nem akadályozhatjuk meg, hogy ha mód kínálkozik, a parasztság ne küldje felsőbb rétegekbe gyermekeit. Csak azt próbálhatjuk elérni, hogy ezek a felkerült fiúk ne janicsárok legyenek, ne árulok, ne önnön testvéreik sanyargatói.

Ez a súlyosabb és gyötrelmesebb feladat. Mert hisz a janicsárok sem maguk felelhetek árulásukért. A parasztságból kikerült és elpártolt fiúk sem szörmyszülörtek. Éppen csak nem hősök.

Hisz apjuk, anyjuk kívánja, hogy minél igazibb úr legyen belőlük. Hisz a társadalom megköveteli, hogy olyanok legyenek, amilyenek nagyrészt valóban lesznek is.

Hogy mégis mások legyenek; konokul kitartsanak, azt csak olyan eszményi fogalmak kívánják, mint becsület, hűség, igazságérzet.

Az egész népiíró-mozgalom alapja ezeken a fogalmakon nyugszik, különben csak nagyarányú klikk vagy zsákmányra való szövetkezés volna.

Tennivalónk csak egy lehet: úgy ereszteni el fiainkat, hogy ezeket a fogalmakat kövessék. Hogy tudják állni a sarat – a lelkük egyenességeért. Hogy inkább pusztuljanak el, hogysem árulok legyenek.

Így következhet be, amiről ma annyit hallunk, hogy a nép megfrissíti az egész társadalmat. Mert hogy frissítheti meg? A vérével, az izomerejével, az egészségével?

Mindezek szavak, s ilyenre nincs is szüksége a megjavítandó rétegeknek. Társadalomjavításhoz elsősorban erkölcsi felsőbbrendűség kellett minden időkben.

Szabad Szó, 1942. szeptember 13.

22. Szabó Zoltán: A nehéz út

[...] A budapesti Györffy-kollégisták internátusa egy Királyi Pál utcai öreg ház két emeletét foglalja el, s a látogató felüldül, ha a bérház kopott kapualja alól és szürke lépcsőről ezekbe az igen egyszerűen berendezett, de makulátlan fehérségű szobákba lép be. Olyan diákokat talál itt, akik szellemi dolgokban sokkal jártasabbak, mint egyetemi hallgatóink általában, s azzal az érzéssel távozik, hogy kollégiumba tömörülésük máris hozott egy nem megvetendő gyümölcsöt.

Azt, hogy parasztszármazásukat nem érzik sem szégyellni való, sem fitogtatni való dolognak, hanem leginkább örökségnek tartják, olyan örökségnek, amely kötelez. Mindenekelőtt az elküldő parasztság irányában, mellyel szolidaritást vállalni első kötelességüknek tartják.

Másodsorban a nemzet egésze iránt, mely előtt munkájukkal, emberi értékükkel nemcsak önmagukért, hanem az elküldő parasztságért is felelnek. A kollégium, úgy

tetszik, fokozott felelősségérzetre és magukkal hozott józanságuk megőrzésére neveli tagjait, anélkül hogy erről bárki is prédikálna, már pusztán létevel is. Ez különösen jelentős dolog ma, mikor az ifjúságnak a kor és a korszerű szellemi élet dúsán tárol sok mindent, ami éppen nem felelősségre, hanem öntudatos felelőtleniségre nevel. Úgy rémlik, hogy a kollégium éppen nem az, aminek esetleges aggodalmas szemléltetői nézhetnék: nem olyan szekta az egyetemi ifjúságon belül, melynek nem értékjelzője, csak mentsége lehetne az, hogy paraszti. Ellenkezőleg: éppen az a közösség kíván lenni, mely az ifjúság paraszti származású részét megóvhatja szektáriánus szemléletektől, s ezenfelül ránevelheti arra, hogy a parasztságot nem magtagadnia, hanem vállalnia kell. Úgy hiszem, az ilyen közösség igen alkalmas arra, hogy tagját ráébressze: kötelessége nem az, hogy paraszt maradjon a középosztályban, mert ez lehetetlen. Nem az, hogy a parasztságnak éppen neofitasága miatt buzgó ellenfele legyen a középosztályban, mert ez jellemtelenség és politikai éretlenség lenne, nemcsak paraszti, hanem középosztályi származású ifjú számára is. Hanem az, hogy a parasztság ügyének szellemi eszközökkel dolgozó szolgálójává válik, s egyben parasztságunk értékeinek képviselőjévé és hordozójává az értelmiségi pályákon, s leginkább majdan a falu értelmiségi körében. Egyedül egy ilyen közösség eszményi formája lenne alkalmas arra, hogy leküzdje azt a parasztságra és a nemzetre egyszerre káros szemléletet, mely a középosztályba emelkedő parasztszármazék dolgát, a zsandárnak szegődő betyár feladata mintájára képzelte el a múltban. [...]

Magyar Nemzet, 1942. november 8.

KÖZÖSSÉG ALAKUL ÉS ERŐSÖDIK

A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM NAGY ESZTENDEJE, 1942–43

Az 1942–43-as év a Györfly István Kollégium életének és tevékenységének igazi nagy esztendeje volt. A tanév már az új, végleges vezetőséggel indul, amely a kollégium létérdekeit célszerűen és következetesen képviseli, s eleget tud tenni annak a nem éppen könnyű és veszélytelen feladatnak, hogy egyoldalról az úri pártfogók segítségével a népi diákság társadalmi elismertetését, szociális biztonságát, jövő fejlődésének bázisát alapozza meg és szélesítse ki, más oldalról tagságát forradalmi harcra készítse fel, és fokról fokra bevonja a függetlenségi mozgalom, a fasizmus elleni széles demokratikus összefogás aktív résztvevőire közé.

Pillanatnyilag a kollégium túl van a vezetőségváltás izgalmain, és a pártfogókkal egyetértésben azon munkálkodik, hogy a kollégium létét ismertté tegye a társadalomban, szociális életfeltételeit megjavítsa, és egy új – a saját igénye szerint megépített – kollégiumi épület anyagi fedezetét előteremtse. Ezért vállalja, hogy énekkarával, táncsoportjával, balladajátszó együttesével külföldön és itthon rendszeresen szerepel. Teszi ezt annál inkább, mert a népi művészeti tradíciókat – romantikus túlzásoktól menten – nagyra becsüli és szereti, s egyszersmind alkalmas eszköznek tekint egy szélesebb nemzeti összefogás érületi megalapozására. A kollégiumnak az 1942 novemberében a Városi Színházban (a mai Erkel Színházban) rendezett balladaestje nagy erkölcsi és anyagi sikerrel zárul. A kollégium ezt követően úgy

érzi, nem fecsérelné el az idejét: a tagság tanulni, szakszerűen elmélyülni akar. És belső fejlődését közvetlenül szolgáló vállalkozásokba kíván fogni.

A kollégium az esztendei oktatási programja híven tükrözi, milyen sokirányú is volt ez a belső önképző tevékenység. Az egyetemi tanulmányok mellett az elmélyült nyelvtanulás, a rendszeres előadások, viták és szemináriumok színvonalát és jelentőségét kell kiemelni. Kiváló előadók, írók, politikusok fordulnak meg hétről hétre a kollégiumban, és sokáig emlékezetes beszélgetések, tájékoztatások, viták hangzanak el. Az újszerű szociológiai szemináriumok hatékonyan szolgálják a fiatal és régebbi kollégisták ideológiai elmélyülését. A kollégiumban intenzív belső irodalmi-publicisztikai tevékenység is folyik, amelynek csúcsteljesítménye a kollégium házi gépiratos folyóirata, az ÍRÁS. Fellelhető számai bizonyítják, hogy a kollégium zömét képező kollégisták szakmai, társadalmi, politikai írásai a kor legprogresszívebb nézeteit fogalmazták meg – igényes publicisztikai nívón. Aki pl. helyesen akarja értékelni a Györfly-kollégisták és a népi mozgalom közti korabeli eszmei viszonyt, bizonyára nem mellőzheti majd a Népi irodalom és Németh László című cikk elővasztását az ÍRÁS tanulmányai közül.

Hogyan is él egy igazi diákközösség? – a korabeli naposkönyvek, naplók, jelentések, önvallomások, társas önbírálatok hűségesen eligazítanak benne, s ami lényeges, életközelségbe hozzák azt az eleven világot, amely a Györfly-kollégium akkori mindennapjai voltak.

Az esztendő figyelemreméltó kollégiumi alkotásainak sorában kell említeni a Györfly István Népfőiskola és a debreceni Györfly István Kollégium létrejöttét és működését. A Györfly István Népfőiskola a Györfly-kollégisták szerencsés pedagógiai vállalkozása: ebből a primer népművelő-népnevelő intézményből, amely eladdig országsszerte rendszerint egy-két hetes vagy egyhónapos bentlakásos tanfolyam volt meglehetősen egyoldalú eszmei célokkal – egyestendős kertészeti iskolát csináltak. A kollégisták által egybegyűjtött parasztfiúk Pesterzsébet határában az iskola 100 holdas bérletén megfelelő szakvezetéssel gyakorlati kertművelést tanultak, szak- és közismereti tantárgyakat sajátítottak el. Az iskola vezetői és tanárai maguk a Györfly-kollégisták voltak, míg a népfőiskolások önkormányzati közösségben éltek. Az iskola önmagát tartotta el, a tagok a nekik kiosztott szorgalmi parcellák kertészeti jövedelmét szintén magukra fordíthatták, az iskola elvégzése után érvényes kertészeti diplomát kaptak. Az iskola 1944. március 10-én sikerrel zárta első – és egyben utolsó – esztendejét.

A debreceni Györfly István Kollégium nyitotta meg elsőnek a vidéki iskolaközpontokban létesülő népi kollégiumok sorát, amelyet folytatni már csak a háború után lehetett. Létrejöttének körülményei közel azonosak a fővárosiával, a budapestiek intenciójára a debreceni parasztfőiskolások kezdeményezik, a korabeli helyi társadalom elitje vállalja a pártfogói szerepet. A kollégiumi közösség önkormányzatban él, szellemük emlékeztet a pesti népi kollégistákéra, vitáikban a progresszió, a baloldali politikai elkötelezettség, a függetlenségi mozgalom eszméje irányába vágnak utat.

Hol állok én? – ilyen című kollégiumi önvallomásokkal zárták a budapesti györflysták az 1942–43-as tanévet. Fejlődésükről és érettségükről adnak hírt ezek a korai írások. Hitelességüket – tevékenységük dokumentumai szavatolják.

23. Új tanév

Napokönyvrészletek, 1942, szeptember 16–22.

I. f. évi, I. emeleti lakók névsora:

Tanuló melletti szoba:

Szakáll Pál szig. mg. szf. (1942, nov., okt., aug.) tanársegéd

Szűcs Gábor VII. f. é. közg. ker. h.

Kerek Gábor III. f. é. bh.

Hartai András I. f. é. gmh.

Soltész János I. f. é. mh. (katona)

Tóth Béla I. f. é. mg. h.

Belső szoba:

Mészáros Sándor VII. f. é. közg. ker. h. sz. f.

Tőkés Ottó V. f. é. közg. közig. h.,

Szűcs Ferenc V. f. é. gmh.

Kiss Pál V. f. é. közg. ker. h. (katona)

Tildi István V. f. é. bh. (katona)

Boruzs Ferenc I. f. é. mh. (katona)

Horváth Lajos VII. f. é. közig. h.

Telek József I. f. é. k. ker. h.

Szeptember 16.

A mai napig mindenkinek be kellett költöznie a kollégiumba és elfoglalnia a számára kijelölt helyet. A kollégium most kétfelé van osztva, van egy "emigrált" csoport az Áldás utcai diákszállóban, 27 ember, és a többi 33 pedig bent lakik a törzskollégiumban, a Királyi Pál utcában.

Első összejövetelünket az Áldás utcában ma tartottuk. Ezen csak a régi kollégisták vettek részt. Azonnal rosszállólag kell megállapítani, hogy a kitűzött időpontot a kollégisták ezen az első összejövetelen nem tartották be pontosan, voltak, akik 15 percet is késtek. Ennek véget kell vetni, mert odajutunk, hogy félórai késéssel kezdünk mindent, s egymás idejét lopjuk ezzel.

Az összejövetelen a közelgő tisztikar- és igazgatóválasztásról beszéltünk.[...]

Ma volt a kollégiumi évmegnyitó és az elsőévesek bemutatkozása; Horváth Lajos egy József Attila-vers és egy Ady "Jóslások" részletével nyitotta meg a kollégiumi évet. Azután ismertette a kollégium célját és rendjét, melynek lényege: a kollégium nem menedékház, lakóhely vagy más efféle, hanem azoknak a parasztszármazású egyetemisták hallgatóknak kíván együttélést teremteni, akik itt fel akarják készíteni arra, hogy az őket kiküldő parasztságot majd oda emeljék, ahol a történelem jogán már rég lennie kellene. Aszkétákat akar a kollégium nevelni, akik vállalják a munkát, a plusz

munkát, és egyetlen céljuk: a fajtájuk érdekében nemcsak munkát, hanem harcot is vállalnak.

Horváth Lajos bevezetője után az új tagok beszéltek pár szót magukról, falujukról, iskolájukról, előbbi életükről stb. [...]

Szűcs Ferenc

Szeptember 19.

Ma este Karácsony Sándor bátyánk tartott előadást.

Három dologról beszélt:

1. Csodálatos, hogy együtt vagyunk, mi, Györffy-parasztkollégisták.
2. Bombay és Budapest, szemben a vajjal[Dániával] és Koppenhágával.
3. Gyarmatok felszabadulása.

Ezekből három tanulságot vont le: Legátusok vagyunk; Legyen Pestből Koppenhága; Szabaduljunk fel; és ezt nekünk, Györffy-parasztkollégistáknak kell megcsinálnunk, mert ha mi, most nem csináljuk meg, akkor lehet, hogy egy évszázad múlva sem lesz meg [...]

Szeptember 22.

Délután négykor a kollégium kivonult Zsindely Ferencné villájába, ahol az igazgatóválasztásról volt szó, majd pedig a tanárelnök személyéről.

Eredmény: az igazgató Kardos László lesz. Tanárelnök talán Ligeti Lajos. Tehát a kollégium akarata érvényesült.

Úgy gondolom, nemcsak én vagyok egyedül, akinek az éjszakáját nyugtalanná tette a délután tapasztalata. Nyilvánvaló lett ismét, hogy mennyire vigyáznunk kell. Látóknak és örököknek kell lennünk, mert ha nem vagyunk éberek, a kollégium gondolata, az eszme, amit képviselünk, a cél amiért dolgozunk, elakad, mi meg lehullunk, "le-húz bennünket a nyomor". [...]

Nem ismétlem a megbeszélés tartalmát, minek, aki ott volt, érezhette, miről van szó. Így mondom, érezhette, szándékosan. Nehéz lenne megformázni, mi az, amiért aggódom. De valahogyan az az érzésem, hogy a kollégiumból éppen a lényegét akarják kiölni. A szolgálat kötelességét, a meg nem alkuvást, az elhivatottságot. Örök törvény vagy, ha úgy tetszik, politika: kizsigerelni mindent, ami magyar, mindent ami valami. Hát ezt akarják velünk is.

Egy-két dolog van, ami vigasz és egyúttal biztatás lehet számunkra.

A kollégium léte nem egy emberen múlik, nem az igazgatón, nem a tanárelnökön, nem Zsindelyéken, hanem rajtunk, kollégistákon, mindannyiunkon, rajtunk keresztül osztályunkon, fajtánkon – a parasztságon. Emberek elbukhatnak, embereket elgáncsolhatnak – bennünket nyomorba taszíthatnak –, de magát az eszmét nem. Hiszen tudjuk már, hogy mi jár Magyarországon annak, aki ki mer állani a magyarság mellett, aki falatot akar biztosítani gyermekei számára, aki szebb jövőt álmodik országáról.

Apáczai Csere Jánost a Marosba kergették, félretették, mellőzték, mert ő is akart már akkor Györffy-kollégiumot, kultúránívó-emelkedést.

Majd Tolnai Lajosnak, mert merészkedett hangot adni a magyar sebeknek, megmutatta a magyar élet halálos arcát, koporsóba taszító vad hajsza volt az osztályrésze, és

halálában is meggyilkolták agyonhallgatással ezt a nagy magyar látót. És nem ilyen hajszában volt része tényleges meggyilkolásáig a földtelen parasztok nagy követőjének, Áchim Andrásnak? És nem ilyen hajszában volt, van és lesz-e része a nagy magyar látók más örökösenek: Veres Péternek, Németh Lászlónak, Szabó Dezsőnek, Sinka Istvánnak, Karácsony Sándornak? Ők páratlan heroizmussal állják a harcot, míg elhullanak. Állják, mert küldetésük van, mert felelősséggel tartoznak.

S nekünk is küldetésünk van (érezzük már ezt egyszer meg!), s álljuk mi is keményen a harcot, mert itt az van, s ha mi kihullunk, jön más, és átveszi a stafétabotot – s eljutnak célunkig –, mert igaz az ügyünk, mint ahogyan jogos az elnyomott hárommilliónak minden panasa és követelése. Ahogyan Veres Péter mondta Móricz Zsigmond temetésén: Nincs csak egy szilárd pont – csak a hárommillió magyar paraszt –, amibe megfogódzkodhatunk, amire építhetünk. Iránta kötelez a hűség.

Tőkés Ottó

NDGY KLI GYIK 2-2

24. Az új igazgató személyének kijelölése

Kovács Gyula visszaemlékezése a Györffy-kollégium illegális antifasiszta tevékenységére, 1971

A Bolyai-kollégium felszámolása után Újpesten egy kisvendéglőben beszéltek meg, hogy Györffy-kollégiumot fogunk szervezni, és milyen legyen annak szervezeti felépítése. Itt beszéltek meg azt is, hogy Kardos László legyen az igazgatója. A megbeszélésen kb. 4-5 személy vett részt. Akikre emlékszem: Gyenes Antal, Fehér Lajos, Kardos László. Tudtam, hogy e mögött az illegális KMP áll Fehér Lajos közvetítésével. [...]

NDGY GYIK AIT 33

25. Az új igazgató

Barla Szabó Ödön visszaemlékezése, 1971

[...] A kollégiumban kialakult kommunista mag befolyására jellemző, hogy 1942 nyarán Horváth Lajos helyett Kardos László személyében nacionalista előítéletektől mentes igazgatót tudott elfogadtatni, a demokratikus játékszabályok betartásával. Kardos Lászlót közös kirándulásainkon ismertem meg. Akkoriban Hajnal professzor hallgatójaként a történelmi realizmus iránti vonzalmáról sokat beszélt. Éles eszű, vonzó egyéniségként korán feltűnt a kirándulásainkon, és baloldali beállítottsága miatt személye, a kollégium belső politikai torzszalkodásai közepette, elfogadhatónak tűnt a többség részére. A Kardos Lászlóra vonatkozó személyi javaslatot Fehér Lajos is magáévá tette, úgyhogy igazgatócserére tulajdonképpen kommunista kezdeményezésre és a párt hozzájárulásával került sor.

NDGY GYIK AIT 2

26. A kollégium közössége Kardos László mellett dönt
Naposkönyvrészletek, 1942. szeptember 22-23.

Szeptember 22.

Délután négy órára Zsindelyné villájába mentünk megbeszélésre. A beszélgetés tárgya a kollégiumi igazgató- és a tanárelnök-választás volt. A mi igazgatójelöltünk Kardos László volt, kollégista, jó eszű ember. Kifogás volt ellene, hogy alacsony termetű és gyenge fizikumú. Mi ugyan kihangsúlyoztuk, hogy nem centiméterrel mérjük az embert, hanem a tudását és szellemét nézzük, Zsindelyné Kovács Pétert szerette volna igazgatónak, mint aki jól tud reprezentálni. Ez azonban nem lehet fő szempont. Ő nem élt a kollégiumban, nem ismer bennünket, és így nem is tudhat jól vezetni bennünket. Kellemetlen volt nagyon a kollégium szempontjából, hogy a titkos szavazásnál akadt néhány ember, aki Kovács Péterre szavazott, holott az itthoni megbeszélésen nem szólalt fel mellette. Ebből legjobb esetben az látszik, hogy az illetők nagyon befolyásolhatók. Mindenesetre csúnya dolog volt, és alattomos lelkületre vall az ilyesmi. Még esetleg megbocsátható az eset, ha az illetők elsőévesek voltak, akik még csak pár napja vannak a kollégiumban, és a kollégiumot még nem ismerik.

Tőkés Ottó

Szeptember 23.

Este kollégiumi összejövétel volt, amelyen a munkatervet beszéltük meg. Különösen a nyelvórák kérdése volt programon. A nyelvórákat ez évben is folytatjuk. Német, angol, francia, olasz, román, orosz és kellő számú jelentkező esetén szlovák és szerb nyelv tanítását terveztük. [...]

Ambrus Ferenc

NDGY KLI GYIK 2-2

27. A Györffy István Kollégium munkaterve, valamint
utasítások az 1942-43. tanévre
Készült 1942. év júliusában a kollégium tagjainak megbeszélése alapján

I. rész. Általános elvi kérdések

Pályaválasztási tájékoztatót kell szerkeszteni még ez év elején, és nagy számban közreadni a különböző középiskolák számára, hogy a parasztszármazásúak pályaválasztását megkönnyítsük, illetőleg helyesebb mederbe tereljük. Fő szempont, hogy az egyetemre készülő parasztyerekek világosan lássák, mit kell tenniük fajtájuk érdekében.

Kiválasztás, felvétel. Hogy a kollégiumba bekerülő új tagok a legmegfelelőbbek legyenek, a felvétel alkalmával lehetőleg a következő módon kell eljárni:

- a) Első selejtezés a kérvény és mellékleteinek felülvizsgálásával.
- b) Az első selejtezés alkalmával megfelelt pályázókat otthonukban meg kell látogatni. [...]
- c) A második selejtezéssel alkalmasnak találtakat egy heti felvételi vizsgára kell összegyűjteni. [...]

d) Az ilyen módon kiválasztott és minden tekintetben megfelelt ifjakat is csak egy fél évi, szükség esetén egy évi időtartamra vesszük fel. Ha ez idő alatt megfelelnek, akkor a kollégium rendes tagjaivá válnak.

A parasztság fogalmához. Sem a felvételeknél, sem pedig a közösségi munkák alkalmával, de általános meghatározások esetén sem szűkítjük le a parasztság fogalmát csak a 10–50 holdas földművesekre, hanem a PFK által elfogadott meghatározáshoz ragaszkodunk. E szerint a parasztsághoz számítjuk a zselléreket, cselédeket, napszámosokat, summásokat, kubikusokat és egyéb időszakos munkásokat éppen úgy, mint a kisbirtokosokat, sőt egyénenként eibírált esetben a parasztsággal sorsközösségben élő – főleg falusi iparosokat, kereskedőket, még az értelmiségieket is, ha vállalják ezt a sorsközösséget.

A kollégiumi tagság. Aki egyszer a kollégiumnak tagja lett, az is marad mindaddig, míg vállalt kötelességeinek eleget tesz. Elsősorban szükséges, hogy minden kollégista teljes mértékben megfeleljen egyetemi kötelezettségeinek. [...]

Szakember – nem szakember vitának a kollégiumban helye nincs. Itt mindenki első kötelessége, hogy belőle jó szakember váljék, de emellett a maga szaktudományán felül még a kollégium céljával és az e körül csoportosuló kérdésekkel is ugyanúgy foglalkoznia kell, mert ezért jött a Györfly-kollégiumba. [...]

II. rész. A kollégium fejlesztése érdekében való munka

[...] A parasztság belevonása a kollégium fenntartásába. A nép-főiskolák, a Parasztszövetség és más ezekhez hasonló szervezetek által, velük egyetértésben, minél szélesebb körben kell propagandát kifejteni a kollégium érdekében. A hozzánk szellemben közel álló és a parasztság körében elterjedt újságokban (Szabad Szó, Igazság, Hanza Szövetkezeti Újság, Kis Újság kalászos rovata) ismertetőt, tanulmányokat kell írni; népi írókat megkérni, hogy írásaikban beszéljenek a kollégiumról; magunk pedig falujárás alkalmával vidéki előadásokban terjesszük a kollégium gondolatát, és hívjuk fel a parasztság figyelmét ennek támogatására, fejlesztésére. A háború után ajánlatos természetbeni adománygyűjtést (búza, tojás stb.) rendezni a kollégium céljaira. El kell terjeszteni annak a gondolatát is, hogy gyermektelen házaspárok erre a célra ajánlják fel vagyonukat.

Egyéb fenntartási lehetőségek. Lehetőleg minden megyéhez, városhoz, községhez (főleg parasztvárosokhoz és ilyen nagyközségekhez) felhívást kell intézni, hogy adományt, alapítványt ajánljanak fel a kollégiumnak, ösztöndíjat alapítsanak a kollégisták számára. [...]

Parasztképviselők. Az előző két pontbeli lehetőségek keresztülviteléhez nagyon hozzásegíthetnek parasztszármazású vagy a parasztság érdekeit szívükön viselő, azaz sorsközösséget vállaló országgyűlési képviselők. Gondot kell tehát fordítani arra, hogy ezek jegyzékét, címeit megszerezzük, s előadásainkra, megbeszéléseinkre meghívjuk őket, hogy megismerjék a kollégiumot, céljainkat, és ügyünket ebben a szellemen képviseljék ők is. [...]

III. rész. A kollégium munkája

A szaktudás mélyítésére szemináriumokat szervezünk. A bennük való részvétel önkéntes, de jelentkezés esetén mindvégig kötelező. Adminisztrációjukat a titkár végzi.

Minden szeminárium a maga szakcsoportjában foglalkozik a parasztság múltjával, jelenével és jövőjével. Hetenként egy összejövetelt tartanak, általában másfél órai időtartammal. Ennek első felében egyik tag előad, második részében ezt az előadást megvitatják, majd előkészítik a következő órai tennivalókat. Lehetőleg minden szeminárium, ill. annak tagjai keresnek egy vezetésre alkalmas szakembert maguknak, [...] Négyféle szeminárium működik egyelőre:

- a) Társadalomtudományi: a társadalomrajz és társadalomtörténet,
- b) Közgazdasági: elméleti és gyakorlati közgazdaság, gazdaságtörténet,
- c) Közigazgatási: a falu közigazgatása, egészségügye, szövetkezeti kérdései, gazdasági és népfőiskola-szervezési kérdések, lehetőségek stb.
- d) Néprajzi: tárgyi és szellemi néprajz. (Ezzel kapcsolatban az elsőéves bölcsészeket figyelmeztetni kell, hogy a néprajzot vegyék fel, valamint járjanak be a Néprajzi Intézetbe és a Néprajzi Múzeumba, mindkettőnek nagyon jó könyvtára van.)

A kollégium könyvtára. A kollégiumban – céljának megfelelően – rövid idő alatt össze kell gyűjteni a parasztságra (elsősorban a magyar parasztságra, de a környező államok, valamint az összes európai és tengerentúli országok parasztságára) vonatkozó tudományos irodalmat. [...]

Nyelvi órák. A kollégiumban mindenkinek legalább egy nyelvet tanulnia kell. Ajánlatos, hogy az első két évben nyugati nyelvet, a második két évben pedig nemzetiségi nyelvet tanuljunk. Még jobb, ha valaki egyszerre mind a kettőt vállalja. Bármelyik nyelvet lehet választani, de az önként választott nyelvről minden kollégista pontosan és szorgalmasan járjon el! [...]

Szombat esti előadások. Szombat estéinket ezután is előadások, megbeszélések céljára fordítjuk. Ezeken olyan általános kérdéseket beszélünk meg, melyek szoros összefüggésben vannak a parasztsággal és a kollégiummal. A szombat esti összejöveteleken nem kollégisták is megjelenhetnek, sőt ajánlatos, hogy minél több paraszt egyetemi hallgatót, esetleg más foglalkozásúakat is belevonjunk. Az előadás megkezdése előtt mintegy fél óráig népdaltanulás, éneklés, vers- és szövegolvasás lesz. [...] Minden hónapban egy alkalommal kollégista tart előadást (az, akit a szemináriumi bizottság erre kijelöl), egyébként a következőket kell felkérni előadóknak: Bárdos Lajos, Bendeffy Miklós, Bartucz Lajos, Goda Gábor, Erdei Ferenc, Féja Géza, Gulyás Pál, Illyés Gyula, Juhász Géza, Karácsony Sándor, Kerék Mihály, Kodály Zoltán, Kodolányi János, Kovács Imre, Kovács László, Littkey György, Lükő Gábor, Móricz Miklós, Móricz Zsigmond, Németh László, Pálóczi Horváth Lajos, Sinka István, Somogyi Imre, Szathmáry Sándor, Veres Péter, Viski Károly. Ezekhez keresnünk kell még egy orvost is.

Népfőiskola. A kollégiumnak célja és érdeke, hogy a népfőiskolák eszmei vezetését és szellemi irányítását kezébe vegye, és azt szempontjai szerint fejlessze tovább. E célból a jövő év januárjában népfőiskolai kongresszust hívunk össze. [...]

Falujárási alkalmak. Minden alkalmat meg kell ragadnia valamennyi kollégistának, hogy az ország minél több vidékét és annak népét megismerje. Ere a következő alkalmakat látjuk: népfőiskolák látogatása, a Parasztszövetség meghívása folytán gazdaságkörökben előadások tartása, a Tájékoztató Intézet kutatóútjai, a kollégium ballada-, táncbemutató körútja, a Magyar Élet könyvkiadó vállalat előadásorozatai, népdalkórusok vidéki szerepeltetése. [...]

Szónokképzés. Előreláthatólag a kollégium tagjainak gyakran kell nyilvános előadásokon szerepelniük. Ezért mindenkinek értenie kell a szónoki fogásokhoz, hogy mondanivalóját érthetően és meggyőzően tudja hallgatóival közölni. Keresnünk kell tehát egy olyan, a szónoklás tanításához értő tanárt, aki a kollégium valamennyi tagját legalább hat hónapig heti egy órában oktatná a helyes szónoklásra. [...]

A kollégium története. Még az ősz folyamán össze kell állítanunk a kollégium történetét, meglevő adatok és volt kollégisták elbeszélése szerint az első indulástól kezdve mostanáig. [...]

A kollégium évkönyve. Minden évben elkészítjük a kollégium évkönyvét, melyben beszámolunk arról, hogy mi történt egy év alatt a kollégiumban, mit végeztünk a parasztság ügyében tudományos téren és gyakorlati téren. Ebben írhatnak a kollégisták bármely kérdésről, közölhetik verseiket, tanulmányaikat, sikerült fényképfelvételeiket, festményeik, szobraik fényképét. [...]

Faliújság. Ez a kollégisták újságja, a kollégium életének tükré lesz. Egy négyzetméter területű. Mindenki írhat bele bármit, amit a közösséggel közölni akar. Név nélkül azonban senki sem írhat.

A kollégisták egymás között. A közös munka, valamint a közösségi szellem egységes kifejlődése érdekében elengedhetetlen, hogy a kollégisták valamennyien ismerjék egymást, közöttük szoros baráti kapcsolat fejlődjék ki. Ezért minden kollégista igyekezzék mindenkit megismerni! A felsőbb évesek járjanak elől jó példával! Minél gyakrabban látogassuk egymást (de nem munkaidőben)! Lehetőleg előadásokra is együtt menjenek, akik egy helyre járnak. Hogy minél közvetlenebbül megismerhessék egymást a kollégisták, a szobák lakórendjét félévenként változtatni kell. A barátság és a közös szellem kifejlődését és annak kifelé való megnyilatkozását szolgálják a szombat esti összejövetelek, megbeszélések, közös, alkalmasszerű kirándulások. Ismerkedésre való az évnnyitó, év végi beszámolóra az év végi vacsora. [...]

NDGY Szalai Béla iratai 4

28. Mi történt 1941. november 2. és 1942. szeptember 2. között?

Jegyzőkönyv a Györffy István Kollégium kollégiumi gyűléséről
1942. szeptember 23.

[...] A kollégiumi gyűlés elnöke Kádár László prof. úr üdvözli a megjelenteket, majd bejelenti, hogy a Belügyminiszter Úr 1942. augusztus 14-i keltezésű az alapszabályt jóváhagyta, és ezzel a kollégium jogi személlyé emelkedett. [...]

Horváth Lajos: Az én működésem a kollégiumban tulajdonképpen csak februártól kezdődött, de kötelességemnek érzem beszámolni arról az időről is, amely a közben katonának bevonult Fehér Gyula vezetése alatt telt el, mert csak így lesz teljes a kép.

[1941.] november 2-án Pálóczy Horváth Lajos tartott nálunk előadást társadalmi rétegeink értékelése címen. November 3-án kollégiumi megbeszélés, még az 1939-ben megtervezett és megbeszélte kollégiumról, azonkívül beszélgetés volt a kollégium házirendjéről. November 8-án bevezettük a sajtószemlét: vagyis a napilapokból rövid

szemlét tartott minden kollégiumi est előtt az egyik kollégista, ugyanekkor Littkey György tartott előadást az irodalomról. November 11-én a Gammába mentünk, közös vacsorán vettünk részt, és a kollégium jövőjéről beszélgettünk. November 18-án ének-
kar, után az SDG teaestet rendezett, amelyen részt vett a kollégium java része. November 22-én a TÉBE magyar estet rendezett, amelyen szintén részt vettünk. November 25-én egyéni közvetlen beszélgetések kezdődtek a kollégisták és a vezető között, felvetődött egy jó énekkar megszervezésének kérdése és a kollégiumi est megrendezése. November 29-én Nagy István előadást tartott az erdélyi munkásság kisebbségi sorsáról, Sinka István pedig költeményeiből olvasott fel. December 4-én a kollégium szénkész-
lete elfogyott, és nem lehetett fűteni, csak a tanulóban. December 7-én kollégiumi tea, vendégeink Zsindelyné méltóságos asszony és Karácsony Sándor bátyánk. December 14-én Veres Péter tartott előadást Szocializmus és nacionalizmus címen. December 17-én kezdődött a karácsonyi szünet, és az élet január közepéig szünetelt.

1942. január közepén indult az új félév, közben a kollégisták jó része a tatai nép-
főiskolán vett részt. Ugyancsak Bihardiószegen a nép főiskolát egy kollégista vezette. Január 19-én Muharay Elemér jött el hozzánk egy kis folyóirat megindításának a tervét megbeszélni, és felkérte a kollégistákat, hogy a szerkesztésben vegyenek részt. Január 24-én Szervánszky és Muharay jöttek el, megbeszélést tartottak a kollégiumban. Január 26-án a már előtte előzetesen megbeszélte és pár ember által elkészített alapszabály-tervezetet közösen tárgyaltuk meg. Ugyanekkor énekkar is volt. Január 27-én Németh László tekintette meg a kollégiumot. Január 28-án énekkar és alapszabály-megbeszélés. Január 29-én 30 kollégista látogatást tett a Gammában, ott megmutatták a gyár technikai és optikai részét, szociális intézményeit. Január 31-én a Gamma jóvoltából a Gamma kívánsághangversenyén vettünk részt. Február 1-én Zilahy Lajos előadást tartott a rádióban a kitűnőek iskolájáról és ugyanekkor a Györffy István Kollégiumot is megemlítette. Február 5-én volt az első táncpróba. Február 17-én sebesült katonákat láttunk vendégül, mintegy harmincat. Február 17-étől az SDG Kabay Márton Körének egyhetes konferenciáján vettünk részt. Február 18-án megérkezett a szén a kollégiumba. Február 19-én alapszabály-megbeszélés. Február 21-én Ambrus fővezér és vezérkara látogatta meg a kollégiumot, és tudtukra adtuk, hogy egy új kollégiumot csinálunk függetlenül mindenféle pártpolitikától és egyesülettől. Február 22-én újabb látogatást tettek a kollégiumban, és felajánlották a kollégiumot júniusig a kollégistáknak.

Február 27-én volt a Györffy-kollégium alakuló közgyűlése. Február 28-án kikapcsolták a telefonunkat, mert nem volt pénzünk. Ez rámutat arra, milyen helyzetben volt a kollégium, hogy még a telefonszámlát sem tudta kifizetni, és szene sem volt február 18-ig. Március 9-én kollégiumi megbeszélés volt, és Szekeres János látogatta meg a kollégiumot. Március 11-én táncpróba, 12-én táncpróba, 14-én megérkeztek a csizmák a kollégiumba, amiket Zsindelyné méltóságos asszony rendelt a Pártfogó Testület részéről. Március 15-ét egyszerű benső ünnepséggel ültük meg a kollégiumban. Március 18-án Zsindelyné méltóságos asszony látogatta meg a kollégiumot, utána táncpróba. Március 19-én Boncos Miklós előadását hallgattuk meg a Táj- és Népkutató Intézetben Nép- és családvédelem címmel. Március 20-án az a hír érkezett, hogy a táncosok külföldre mennek. Március 21-én énekkar és utána Lovas László előadását hallgattuk meg a néprajzról. Március 22-én látogatás a Néprajzi Múzeumban, majd aztán húsvéti szünet. [...] Április 14-én kezdődött újra a kollégiumi munka. 14-én

énekkar, táncpróba megbeszélés. 15-én dr. Soós Géza jött el hozzánk, és megkérte a kollégistákat, hogy vegyenek részt a Darányi diákház-akcióban. 16-án Kádár prof. látogatott meg bennünket. 18-án a kollégium titkára és vezetője Debrecenbe utaztak a parasztszármazású egyetemisták összejövetelére. 16-án életbe lépett az új házirend. Április 25. és május elseje között részt vettünk a bogdándi falukutató munkában. 27-én kirándulás, 28-án este balladapróba, május 1-én balladapróba. Május 9-én a kollégium vezetősége a Turáni Vadászok alakuló gyűlésére ment Debrecenbe. Május 11-, 13-, 15-, 16-, 20-, 23-án balladapróba, 24-én kirándulás, 29-én részt vettek a kollégisták az "Él az örök magyar szellem" esten, ahol segítettek is. Június 2-án balladapróba, 3-án népi irodalmi est, amelyen már mint Györfly-kollégium szerepeltünk, Bíró Máté balladájával. Június 7-én az UFA filmet készített Bíró Máté balladájáról, amelyet később Német- és Olaszországban mutatnak be. 8-án a Gamma nagytermében egy pártfogó testületi gyűlést tartottunk műsorral egybekötve. Június 11-én próba, majd 14-én a Magyar Művelődés Házában előadás a levele keretében a weimar-firenzei csoporttal. 15-én Zsindelyné méltóságos asszony, Kádár László és Karácsony Sándor jöttek el a kollégiumba, hogy annak léte vagy nemléte fölött döntsének. Június 16-án indulás Weimarba. Tájékoztatósul közlöm, hogy itt mintegy a kollégium fele részt vett, számszerint 26 kollégista. Ezek voltak a főbb dolgok. Mindent nem említhettem meg, mert rengeteg kisebb-nagyobb tárgyalást folytattunk még a kollégium érdekében. A nyár folyamán nyert megoldást a kollégium mai formája. Ezt is nagyon köszönjük Zsindelyné méltóságos asszonynak. Most pedig ismertetem a kollégium év végi eredményeit. Végzett 4 kollégista, 2 kitűnő, 2 jeles eredménnyel, végzett, de az utolsó vizsgát leteszi 2 kollégista, elmaradt a vizsgákkal 6 kollégista. Elégséges eredménnyel végzett 11, jó eredménnyel 10, jelessel, illetőleg kitűnővel 17 kollégista. [...]

Elnökök: Ezek után magam és tisztársaim nevében búcsúzom a kollégiumtól. [...]

Most térjünk át az új tisztikarra. Tisztelettel jelentem, hogy az alapszabályok szerint a kollégium tanácsának jelölése alapján a kollégium közgyűlése dönt ebben a kérdésben. Tanárelnököül az 1942-43. évre Ligeti Lajost jelölte. [...]

A kollégiumi közgyűlés egyhangúlag megválasztja.

Utána a tisztikar többi tagjának megválasztása következik. Igazgatónak megválasztja a tisztikar Kardos Lászlót, titkárnak Mészáros Sándort, pénztárosnak Szűcs Gábort, ellenőrnek László Imrét, jegyzőnek Bíró Zoltánt, könyvtárosnak Erdélyi Józsefet, háznagynak Oláh Pált, senioroknak Gyenes Antalt, Oláh Pált, Kőszegi Gyulát, Tőkés Ottót, számvevő bizottsági tagoknak Kovács Gyulát, Ambrus Ferencet, Nagy Lajost, pártfogó testületi kiküldötteknek Tőkés Ottót és Kőszegi Gyulát. [...]

Ezután az új kollégiumi igazgató: Kardos László beszél.

Kardos László: Tisztelt kollégiumi Gyűlés! A most lezajlott választással a kollégium elérkezett oda, hogy törvényes keretek között, jogi formában, Pártfogó Testülettel a háta mögött, tanácselnökkel, választott tisztikarral az élén folytassa működését sajátos céljai érdekében. [...] A kollégium célja és értelme a korszerű magyarságban van, amely nem jelent kevesebbet, minthogy a kollégium teljes felkészültségű, nemzeti öntudatú, teljes értékű szakembereket akar kiküldeni a magyar életbe a parasztságért. A kollégiumnak tehát kettős szerepe van, részint internátus, részint kollégium, a hangsúly a kollegiális nevelésen van. Nevelni csak szabadsággal lehet. A kol-

légium alapszabályai biztosítják a kollégium szabadságát. Ez roppant nagy dolog és roppant nagy felelősség is önmagunk iránt.

Ezért amikor a kollégium megválasztott tisztikara, tanárelnöke vállalja a felelősséget, hogy a kollégiumot megőrizze a szélsőségektől, ugyanakkor éberrel vigyáz, hogy a kollégium ügye el ne laposodjék. Az alapszabályok kimondják, hogy a kollégiumban vallásfelekezeti és politikai vita nincs, a kollégium tehát nem politizál. Igen, a kollégium nem politizál, nem köti magát részletmeggyőződésekhez, de része és munkálója annak az egyetemes nagy politikának, amely emberi életet akar adni az egész magyarságnak és benne a parasztságnak. Ezekkel a nagy szavakkal rajzolt, de valóságos útjára indul a Györffy István Kollégium tisztikara. Ennek az útja a munka. A Györffy István Kollégium a munka kollégiuma akar lenni! [...]

NDGY KLi GYIK 1-3

29. 1942. szeptember-október

Naposkönyvrészletek, 1942. szeptember 22.-október 14.

Szeptember 25.

A kollégium tagjai testületileg megnézték Darvas József Szakadék című drámáját a Madách Színházban.

A darab Darvas Máról holnapra című könyve alapján készült. Hozzá vagyunk már szokva Darvas kemény, szókimondó modorához, a néphez való töretlen hűségéhez. Ilyennek vártuk a darabot is. És nem is csalódtunk. Művészet és Igazság. És élet – ez az, ami a darabból kisugárzott. Megnéztük, és most már nem is csodálkoztunk, hogy a pesti közönség miért szabotálja a darabot. Kemény igazságok vannak benne, nem csepegő szentimentalizmus – szerelem, líra. Nem értik, mert nem érzik. Lám, hiába szeretik Darvast Oláh Gyurkák és társaik a baloldal exponensének titulálni, nem áll mellé a baloldali kispolgárság, sőt még a zsidóság sem. Nem támogatják a darabot. A színház kong az ürességtől, valószínűleg rövidesen lekerül a színről. – Mint halljuk, egyedül a munkáselőadásokon van zsúfolva a színház. Ők, a dolgozók, felismerik a lényegét, a szavak mögött a mondanivalót. Ők vállalják Darvast magukénak – mink is ők. S nyugodtan vállalhatjuk a munkásságot is.

A kollégistáknak, kivétel nélkül mindenkinek tetszett, csak egy kicsit úgy érzem, hogy nemigen érezték azért meg a lényegét. A kulákparaszt és a földtelen parasztok, a zsellérek közötti ellentétet. Mert hát azért csak azon volt a lényeg.

Minden kollégistának meg kell nézni, ha még nem látta volna a darabot. [...]

Tőkés Ottó

Szeptember 30.

Mivel alapszabályzatunkat csak augusztus hóban fogadták el, azért ez évben, nem év végén, hanem elején (ma) tarthattuk rendes közgyűlésünket. Lajos (mint volt igazgató) lakonikus rövidséggel bár – de annál megrázóbb szavakkal ecsetelte azon gigászi küzdelmet, melyet kollégiumunk a múlt tanévben folytatott csupán azért, hogy létét biztosíthassa. S ennek ellenére mégis mennyit produkáltunk. Mind neki, mind tiszt-

társainak a közgyűlés megadta a felmentést. Fiúk, adja a Mindenható, hogy ezen munka, melyet végeztetek, bőven kamatozzék egy magyarabb élet számára, legyen ez sarkallónk, buzdítónk a jövőendő küzdelmeihez.

Az új tanárelnök Ligeti Lajos, a bölcsészeti kar keleti nyelvészet tanszékének ny. r. tanára lett. Jelen volt Zsindelyné méltóságos asszony, Kádár, volt tanárelnökünk s Kovács Péter is.

Érdekes terv (ötlet) merült fel a gyűlés végén: a debreceni s a kolozsvári fiókkollégiumok megvalósítása. Bármilyen áldozat árán is, de keresztül kell vinnünk ezen terveket, hiszen kevesen vagyunk, s "l'homme n'est qu'un roseau, le plus faible de la nature". [...]

Október 2.

Ma Szabó Dezső-est volt. A kollégium 60%-a jelen volt. A régi irodalom s művészet az irodalomban és művészetben címen érkezett ezúttal az "öregúr". Megállapításait ezúttal is "szűrőn" át vehetjük be. [...]

Kerek Gábor

Október 3.

Ma reggel fölhívták a társaság figyelmét, hogy a szobákat hozzák rendbe, mert Zsindelyné meglátogatja a kollégiumot! Estére előadás is lesz, Molnár Pista bátyánk tart előadást a magyar néphagyományról, mozgásról, művészetről. (Az előadásról szintén készült jegyzőkönyv.) (Itt még megemlítem, hogy a fürdőszoba túlszűfoltosága folytán állandóan lucskos! Az új csap a túlterheltségtől már elromlott!)

Ami a bajtársiasságot illeti, a tapasztaltakkal nemigen dicsekedhetek! Az új fiúk nemigen próbálkoznak, legalább is egyelőre, úgy látszik – a régiekkel érintkezni, összeformni, nehezen megy! Valahogy mintha nagyon bizalmatlanok lennének a kollégiummal szemben, vagy mintha az egyéni karriert féltenék. Jó példa, illetve bizonyosság erre a múltkori szavazás! Viszont az időseknek is arra kell törekedniük, hogy a vezetőségnek segítve megerősítsék ezeket hitükben, ill. öntudatra ébresszék őket. Hiszem, hogy ez sikerülni fog!

Horváth István

Október 6.

A mai nap kettős gyászünnep a kollégiumnak. Mint magyarok, gyászoljuk először azt az aradi 13 hőst, akik talpig magyar férfiak voltak, és áldozatkészségüket megmutatták, hogy kell kiállni valamely helyesnek megismert ügy szolgálatában. Lelki-erejük és férfias bátorságuk a mai magyarnak is példa.

Másodszor és elsősorban gyászoljuk a kollégium névadó és alapító tagját, Györffy professzor urat. A kollégisták kevés embernek köszöntek meg valamit, de a mai nap 60 kollégista forró szívének egységes dobbanása volt Kardos Laci rövid köszönete. Igen köszönjük Professzor Úr, hogy segített megteremteni a kollégiumot, köszönjük mi, magyar nép fiai azt a fanatikus odaadást, amivel a Professzor Úr a magyar népet ajándékozta meg. A Kerepesi temető egyszerű kopjafája legyen az útmutató minden kollégista számára egész életében, munkásságában.

Meglátogattuk velünk együttérző nagy barátaink sírjait is. Ady Endre, József Attila, Móricz Zsigmond sírja erőforrások a népért dolgozni akaró kollégistáknak.

Különben a délután a szokásos rend szerint telt el.

Hartai András

Október 9.

A felkelés kezd vonatottabb lenni. Ez némileg magyarázható a szinte már hidegnek is mondható reggelekkel, ennek ellenére erőt kell magunkon venni, hogy ne legyünk a pillanatnyi kényelmek rabjai. Este ellátogatott hozzánk Nagy István barátunk bizalmasabb beszélgetésre. [...]

Október 10.

Mindjárt az estével kell kezdenem, mert a napi csip-csup dolgok nem érdemlik meg, hogy miattuk rövidebb legyen az előadásról szóló rész. Erdei Ferenc barátunk, ui. ő volt az előadó, ismertette a parasztság, különösen a magyar parasztság helyzetét Európában, továbbá azokat a várható változásokat, amelyek a mostani háború után hosszú időre hatással lesznek a társadalmi életre. Említette, hogy a parasztság nem tekinthető egyáltalán kulturálatlan tömegnek. Hiszen az egész nyugat-európai ún. "városi" kultúra belőle sarjadt. Csak amíg tőlünk nyugatra az egyes osztályok közötti válszfalak a sok kisebb-nagyobb privilégium következtében leomlottak (értve itt a privilégium alatt egy kikényszerített általános társadalmi előnyt), addig nálunk csak az elnevezések változtak. Maga az általános helyzet csak igen kis mértékben. Nyugaton az arra alkalmas időben szövetkezetekkel is igyekeztek az alsóbb rétegek gazdasági megerősödését elősegíteni. Nálunk ez már túlhaladott állapot. Szövetkezetbe csak esetleg politikai jelszóval lehet tömöríteni az embereket. Az élet igazi értelmének az alkotás öröme tartja. Ez első pillanatra csupán az egyéni birtoklás rendszerében látszik megvalósíthatónak. Ha azonban jobban megnézzük a dolgot, és a történelemben is visszapillantunk, látjuk, hogy az egyéni birtoklásnak a mai formája alig kétszáz éves, nálunk még annyi se. Ha a közös munka eredményét a közösség tagjai megérik, előnyét belátják, nem valószínű, hogy a jól végzett munka valamivel is kisebb legyen, mint egyénenként végezve. Azonban míg ebbe az állapotba elérünk, sokat kell dolgozunk. Ezt viszont nem mint frázist fogjuk fel, hanem először legyünk tisztában saját magunkkal, képességeinkkel, körülményeinkkel, lehetőségeinkkel! Utána igyekezzünk minél több embert, minél használhatóbb embert ugyanezen problémák felé irányítani, mert aki ezekkel a kérdésekkel komolyan és alaposan foglalkozik, ugyanarra az álláspontja jut, mint mi. Az eszmékkel szemben legyünk óvatosak, mert az erősebb mindig az "eszme" ürügye alatt szorítja maga mögé a gyengébbet. A legalkalmasabb társadalmi berendezkedés alapjának a szocializmust tartja. Azonban a szocializmus gyakorlatban emberek nélkül elképzelhetetlen, és így megvalósítása jó felerészben az illetékes vezetőktől függ. Tehát a vele szemben való állásfoglalás is mindig úgy változik, hogy a megvalósításra alkalmas emberek kerülnek-e az élre? Az utóbbiak java része már a kérdésekre adott válaszokból került ki. Ígerte, hogy többször is belátogat hozzánk, és útmutatást ad a társadalomtudományi szemináriumunk-

nak. A társaság szívesen fogadta az előadást, eltekintve néhány "álmos" cimborától. Az ifjabb nemzedéket valahogyan rá kell nevelni, hogy bármikor merjen kérdezni és hozzászólni, mert amint látom, ez biztatásra nemigen megy.

Kőszegi Gyula

Október 14.

A mai napon a kollégiumot általánosan érdeklő dolog: Sz. Veress Jolán előadása a finnekről. Ez különösen a szombaton Finnországba utazó fiúk részére nagyon időszerű volt. [...]

Költő László

NDGY KLI GYIK 2-2

30. A finnek között

Sipos Gyula naplójegyzetei a Györffy István Kollégium balladacsoportjának finnországi szerepléséről, 1942. október 15-27.

[...] Hajónk elhagyta a kivilágított Stockholmot. Reggel kiérünk a nyílt tengerre. Általános okádás. A kis finn gyerekek bírják. Csúnya esős idő. Föld semerre. Nemsokára ismét szigetek között. A hullámozás szelídebb. Körülbelül fél hatkor Turkuban kikötünk. Fogadnak, megvacsoráztatnak. Autóbusszal az állomásra. Szép, modern étterem. Még szebb állomás. Vonatra. Még tizenkettő előtt Helsinkiben vagyunk. Béldi kint van az állomáson. Örül nekünk. Azt mondja, hogy visszafelé vonaton megyünk. Északnak. [...] Autóbusszon a szállodába. Helsinkiben komolyan veszik az elsötétítést. Másutt Finnországban nem. Kivilágított pályaudvarok, házak.

Délután nagy pakolás. Probára nem kerül sor. A rádióba megyünk énekelni. Visszahallgatjuk hangunkat. Egyszerű, modern stúdió. Este: bajtársi est. Lotta-lányok, cserkészek, katonafjak. A geológiai intézet igazgatója kerül mellém. Most katona. Járt Magyarországon. Műsor van. Magyar dalokat is énekelnek. A finn SS egészen más, mint a német. HJ-fiú és BDM-lány is van ezen az esten. Vasárnap reggel istentisztelet. Morgás. Egész délelőtt készülődünk az előadásra. Egykor kezdődik. Az államlamnők is lejön. Miniszterek. Este fogadás a magyar követségen. Követ régi típusú, monoklis hülye. Mi: népség, katonaság szereplés után az uraktól elkülönítve kint eszünk a hálósobában. [...]

Október 27.

Kedden délelőtt a finn skanzenbe megyünk. Faházak, Zárt építkezés. Tetőn lógó bölcső. Szauna. Közép-finnországi házban van egy hely, ahol bármilyen vándor meghálhat. A falu nagycsónakja, amivel misére jártak. Ma már más. A finn tanyás településnek van egy magva. Templom. Egy-egy falu akkora, mint nálunk egy járás, sőt, mint egy kisebb megye. A falut választott jegyzőféle vezeti. Képzettséghez kötött pálya. A rendőrség kötelékébe tartozik. Csendőrség nincs. A közigazgatásban nagy szerepe van a papnak is. Ebéd után a Rex moziban híradókat nézünk meg. A finn ifjúsági szervezetek munkája. Este Béldi előadása az egyetemen. Utána beszélgetünk egy finn százados feleségével. Észet asszony. Férje nemrég járt Észtországban. Nagyon rossz ott.

A németek csak beszélnek, de rosszat cselekszenek. Ott szegényeknek semmijük sincs. A német katonáknak adnak mindent. Elvitték a marhákat, nincs cukor, nincs zsír. Ha az észtek sorban állnak, és jön egy német, neki nem kell sorba állni. Az asszony szerint Lengyelország sorsa rokon a magyarokéval. Azok is mindig a szabadságért küzdöttek, és úgy jártak, mint mi.[...] Férje, mikor lent járt, csak szállodában engedték lakni, és mindig mellette volt egy német spion. Meghív hozzájuk, Egyszerű finn lakása van. Mert nem az utcák érdekesek, hanem az emberek, hogy élnek, mit csinálnak, mit beszélnek. Kávéházba megyünk velük. Tízkor van záróra. [...] Este tízkor Berlinben. Fogadnak. Vacsora. Kibírhatatlan és hosszú. A pályaudvarral szemben kis garnizálló. Hotel Stadt Schwerin. Fél tízig alszunk, Délelőtt a Coll. Hungaricumba. Ebéd után csavargok. Esik az eső. Az emberekről azt hinnéd, hogy nem aludtak három napja. Kimerültek, fáradtak. Rengeteg idegen. Nagyon sok ember járka az utcákat. Katonák, munkások és kurvák. Ez a három kategória. Üzletek tele emberekkel. Hosszú sorok állnak mindenhol. Mindenre van vevő. Semmi lelkesedés, semmi életkedv és semmi remény. Plakát az utcán: győzelem minden áron! [...]

NDGY KLI GYIK 3-II-5

31. Egy elsőéves kollégista feljegyzéseiből

Tóth Béla naplójából, 1942. október 21-23.

Október 21.

Ma olvastam ki Sinka István Fekete bojtár vallomásai című munkáját. Megismerem belőle azt az emberfeletti küzdelmet, amelyet vívni kell egy szegény sorból származó, de magában tehetséget érző fiúnak. Csak azért nem tudott egy sorban maradni a "cipősökkel", mert nem volt meg a lehetősége annak, hogy tanuljon. Bizony, sok értékes ember vész el ezért a magyarság számára. A Népszava egyik cikkében megőrja Sinka Istvánt nyelvrontásért. Pedig Sinka igazi tősgyökeres magyar nyelven mondja el érzelmeit. Lehet, hogy sokaknak fáj az a kifejezés, amit Sinka használ, de az érezze meg azt, hogy az egy sokat szenvedett lélek kifakadása volt.

Október 22.

Tegnap este a szociológiai szeminárium megtartotta az első óráját. Bizony, nagy szükség van erre a szemináriumra. A kollégium a munkáját enélkül nem tudja folytatni. Majd, ha valamikor cselekvésre kerül a sor, nélkülözhetetlen ez a tanulmányunk. A vita során rájöttem arra, hogy ilyen irányú ismereteink hiányoznak. Elhatároztuk, hogy először az általános ismereteket szerezzük meg, majd rátérünk a parasztság történetére, azután a vitáink során megvitatjuk a könyvek tartalmát.

Október 23.

A kollégium nevelő szerepéről szeretnék néhány mondatban beszámolni magamnak. Ma reggel reggeli hangulatban dűdölni kezdtem valami slágert. Mikor ezután bementem a társalgóba, olyan arcok meredtek rám, mintha valami nagy bűnös lennék. Lehet,

hogy igazuk is volt. Ha mi, magyar fiúk nem ápoljuk nemzeti hagyományként a magyar nótákat, hát oda van a magyarságunk. Szűcs Feri szóval is mondta, hogy az ilyen nótákat hagyjuk a nemzetietlen szerzőknek énekelni. Egyébként Szűcs Feritől táncclekkét veszek. A fiúk mosolyogva nézik naiv fáradozásaimat. Megállapításom az, hogy mi egymást tudjuk csak igazán nevelni helyes irányban. Hogy aztán ez a nevelő irány milyen, az a kollégium szellemétől függ. [...]

NDGY KLi GYIK 4-I-13

32. A balladaest előtt

Naposkönyvrészletek, 1942. október 24.–november 4.

Október 24.

[...] Délelőtt Zsindelyné látogatott meg. Megbeszéltük a kollégiumi esttel kapcsolatos tennivalókat. A lehető legszélesebb propagandát indítjuk meg. A kollégisták személyesen keresik fel a "legmagasabb" tisztviselőket, hivatalokat stb. – a jegyekkel és meghívókkal együtt. A debreceni fiókkollégium épülete megvan, 27 ezer pengőbe kerül. 11 ezer pengőt a költségvetés szerint adományképpen kapnak a mi kollégiumunktól mint anyaintézetől. Egyezer pengőt kölcsön kapnak szintén tőlünk. A többit pedig az Alföldi Takarékpénztár Egyesület adja, nem adományképpen, a házra táblázott adósság formájában. Elvi kérdés, de igen fontos a debreceni kollégium tőlünk függése, illetve nem függése. Ők szeretnének teljesen függetlenek lenni, de hiba az, hogy tőlünk is. Ugyanis alapszabály szerint is mi leszünk a felelősek, de a helyes életükért is. Tőlünk nem kell függetleneknek lenni, csak abban az esetben, ha más a céljuk, mint a miénk. Este 6–1/2 7-ig tisztikari megbeszélés "folyó kormányzati ügyekről". Este a szombat esti előadás keretében Ligeti prof. úr tartott előadást, illetve beszélgetést. Kölcsönös ismerkedés volt, de inkább előadás. Fő gondolatok, illetve említett tények: – 1926-ban Bakuban a keleti népek turkológiai konferenciát tartottak. Itt az elsőnek minősítették Oroszországot a keleti, illetve keleti származású népfajok közül mint legkulturáltabb országot, második Kemál pasa országa, Törökország, harmadik Magyarország (pedig mi nem is vettünk részt). Majd beszélt külföldi útjáról, mind a nyugat-európai, mind a keleti országokban töltött 3–3 évről, a magyarok származásáról, egyes népekkel való rokonságunkról. Több kérdés és hozzászólás hangzott el. [...]

Október 25.

Délután dr. Kiss Sándor meghívására az SDG-ben voltunk. Minden évben, illetve félévben megtartja a kollégium az SDG-ben ezt a teával egybekötött megbeszélést Kiss Sándor bácsival (mint egyetemi lelkésszel), 21 kollégista volt jelen. "Szívélyes beszélgetésünk" fő témája "Van-e a parasztságnak lelki élete?" Csaknem mindenki hozzászólott. Sándor bátyánk (nem tudjuk, miért?) többször is jó véleményt mondott rólunk. Többször említette, hogy a Györffy-kollégium mintájára több kollégiumban közösségi élet alakul ki. Csodálta a hozzászólások magas színvóját. (Teológusokkal vettek egyesek.) Tervbe vettünk újabb találkozást a "közeljövőben".

Mivel a naposkönyv történelmi dokumentum lesz – valószínűleg –, mint pénztáros, néhány számadattal beszámolok a kollégium jelenlegi anyagi helyzetéről. Takarékbetétkönyvben van: 150 000,- P, folyószámlán: 77 090,73 P, készpénz 2519,44 P. Berendezés (raktáron és használatban) 37 632,29 P, berendezési előlegre kifizettünk 22 003,20 pengőt, 289 245,66 P összesen, mind adományból. Valamint megígért, de be nem folyt adományok: 21 125,- P. Ezenkívül 20,- pengős tagságdíjak, személyenként.

1942-es költségvetés összege: 20 998,- P, ezen összeg részint már csökkentette a folyószámla összegét, illetve a készpénzt.

Az 1943-as költségvetés a következő:

I. dologi kiadások	32 172,- P
II. személyi kiadások	9 420,- P
III. segélyek, tanulmányi költség és alap	10 520,- P
Összesen	52 112,- P

Az Áldás utcai kollégiumi épületrészt díjtalanul adta a Főváros használatra, csupán a takarításért kell fizetni a személyzetnek. (Az 1942-es költségvetésben 11 000 P-val szerepel a debreceni kollégium létesítése és fenntartása.) Jelentős a nyári tábor létesítésére 1000 P. Itt lehetne az új kollégiumi tagokat kiválasztani, ebben a táborban. Könyvtáralap 3000 P, megemlítve, hogy remény van igen sok könyv ajándékképpen való megszerzésére, a jövő év végére igen szép könyvtár állhat a kollégisták rendelkezésére. Menzasegély 5160,- P, reggeli 2880,- P, lakbér 3192,- P. A jelentősebb tételek ezek voltak.

A naposságot Mészáros Sándornak, a kollégium titkárának adom át.

Szűcs Gábor

Október 26.

Kardos László a debreceni fiókkollégium ügyében Debrecenbe utazott. A debreceni fiókkollégium ügye előrehaladt: pár napon belül házat vesznek. Úgy látszik, hamarabb lesz házuk, mint nekünk. Hallom, hogy már az igazgatót is megválasztották maguknak a debreceniek Balázs Béla személyében. Este Elischer Marcella vezetésével megkezdjük az énekpróbákat. Idegen neve van, de jól ismeri a magyar népdalokat, Kodály tanítványa volt. [...]

Mészáros Sándor

November 2.

A mai nap legnagyobb eseménye Faber György cikke a Gazdatisztek Lapjában a parasztkollégiumról.^{*} Mint a felkavart darázsészek, úgy döngtek az emberek a cikk olvasása közben. 5–6 ember, majd 2–3 felváltva egész estig olvasta és tárgyalta néha a

^{*}Faber György osztályelfogultsággal vádolta a kollégiumot.

mi szobánkban, a tanulóban, a társalgóban, a Szűcs Gáborék szobájában, s néha ékes közbeszólások, nyílt derülések és bosszankodások szakították meg az olvasást, át- és átszöve helyesléssel is. Magam részéről csak annyit, hogy az illető író a saját szemüvegén keresztül a legnyíltabban vetette fel a kérdéseket egymás után, s védte s igazolta állítását, s cáfolta az állítólagos mienket. Azért látszik nagyon az ő cikkén is, hogy a "külsők" csak sötétben tapogatóznak dolgaink felől, bár neki éles szeme van a meglátásra. Szóval az eredmény ez ideig az, hogy írt Kardos Laci igazgatónk neki egy kedves levelet, megcáfolva neveltlenségünkről írott részét cikkének, melyben tudatja az íróval, hogy az egész kollégium felfigyelt "a problémákat gyökerében megfogó" cikkére, és így kérjük 50 példány elküldését, s egyúttal lapját is kérjük állandóan, na meg a balladaestünkre is meghívjuk. [...]

November 4.

[...] Ma a következő lapokban láttam hírt a kollégiumról, az Új Magyarországban, a Színházi Magazinban, a Pestben, az Esti Magyarországon. Jelentős Féja Géza cikke, melyben eléggé magvasan foglalja össze a kollégium estjének ügyét és magának a kollégiumnak a létét az egész parasztság és a magyar fajta ügyével. Pár mondatban válasszol Faber Györgynek, említi, hogy szokásos vádakhoz hoz fel a kollégium ellen Faber, s benne az idegen urat látja Féja, akinek nem sok köze van a magyar néphez. [...]

Horváth Lajos

NDGY KLI GYIK 2-2, 2-4

33. Féja Géza: Ballada és kollégium

A Györffy István Kollégium növendékei november 16-án a kollégium épülete javára balladaestet rendeznek a Magyar Művelődés Házában. A kollégium balladaegyüttese már megállotta a próbát: a weimar-firenzei ifjúsági találkozó bíráló bizottsága első helyen méltatta a Bíró Máté című előadott magyar népballadát, hasonló sikert arattak Finnországban is. Ez a balladaest majd minden szónál hívebben és maradandóbban mondja el, hogy mit akar a Györffy-kollégium, mert fiai nem jelszavakkal lépnek a közönség elé, hanem a népben megőrződött eredeti magyar lélekről és kultúráról tesznek bizonyosságot. A ballada él ebben a kollégiumban, a magyar népnek, tehát a magyar fajtanak életérzése, ízlése, világképe, emberi mondanivalója. A kollégium támogatása nem csupán "szociális ügy", hanem a kollégium barátai a magyarság létezésének és fennmaradásának egyik bástyáját építik abban a fővárosban, melynek meghódítása sok tekintetben még a holnap feladata.

A minap a kultuszminiszter meglátogatta a Néprajzi Múzeumot, s elámult az összegyűjtött anyag mérhetetlen gazdagságán. Azt hiszem, nem túlzok, ha leírom az immár sokakban megszületett vágyat és gondolatot: Néprajzi Múzeumunk legyen a Nemzeti Múzeum alapja, s költözzék mielőbb megfelelő helyre és épületbe, mert mai félreszorítottsága – ami különben a közelmúlt bűne – pótolhatatlan élményektől fosztja meg a közösséget. Némiképpen hasonló szerep vár a Györffy-kollégiumra is; a még laza és sok tekintetben zagyva szellemi életünkbe a kollégium nemzedékeinek

kell majd elhozniok a magyar "kötőanyagot", s elsősorban nekik kell a fővárost átformálniok a magyarság képére és hasonlatosságára.

A Györffy-kollégisták csakis úgy tudnak a reájuk váró szerepnek megfelelni, ha hűek maradnak ahhoz a közösséghez, melyből jöttek.

A kollégium minden eszközt megragad, hogy tagjai megfelelő hungarológiai és európai műveltséget s korszerű kelet-közép-európai tájékozódást nyerjenek. De éppen olyan gondot fordít arra is, hogy népi hűségüket megőrizték. Fogadalmat kell tenniök, hogy egész életükkel a népet szolgálják majd, de ez a szolgálat magasrendű nemzeti teljesítmény is, mert a kollégiumban végre megszületik az a szellemi réteg, mely a nép és a népiség termékenyítő fölradásának megbízható harcosa, irányítója és sáfára lesz.

Mindenki belátja, hogy a szakműveltség mennyire fontos, bizonyos tanulmányok elvégzése után a fiatalság szakok szerint csoportosul, és szaktudása alapján helyezkedik el az életben. A magyar nép fölemelkedésének ügye döntő magyar sorskérdés, tehát mindenképpen helyénvaló, ha a sorskérdés szolgálatára művelt főket, kitűnő szakembereket és tiszta szíveket nevelünk. Nevelésünk a múltban túlságosan elvont és általánosságba fúló "humanista eszményeket" követett. Ma: anélkül, hogy megtagadnók ezeket az eszményeket, a saját belső ügyeink halaszthatatlan rendezésére akarunk a szó legmagasabb értelmében vett szakembereket nevelni. Ezt a gondolatot szolgálja nemcsak a Györffy-kollégium, hanem a Zilahy Lajos által fölvetett és a megvalósulás felé haladó "Iskola" is. Ne csodálkozzék senki, ha megfelelő szakembereket nevelünk a döntő magyar kérdések megoldására és ezáltal belső egyensúlyunk biztosítására. S mégis akadnak aggodalmaskodók.[...]

Egyik szaklapban éppen a napokban olvastam verejtékes igyekezetű támadást a Györffy-kollégium ellen. A cikkíró minden lehető s úton-útfélen heverő "vádát", "aggodalmat" felhoz a kollégium ellen. Gondosan elolvastam cikkét, de nem tudott meggyőzni, és, Isten bocsásson meg, folyton úgy éreztem, hogy tulajdonképpen a nép által előretörő valódi magyarság térfoglalásától fél az "aggódó" tollforgató. A "ballada" nem tetszik neki, a mérték, az ütem, a ritmus, mely egyre sürűbben jelentkezik. Fölcsendült Adyban, majd Bartókban s Kodályban, a népköltészetben, Móricz Zsigmondban, az új népi irodalomban s végül: a Györffy-kollégiumban. S érdekes: mindannyiszor ugyanazok az "aggódó elmék" és reszketeg szívek kiáltanak vétőt.

E kollégium bölcsője mellett igaz és felelős emberek állottak. A lelkekben már nemcsak ez az egy kollégium épült fel, hanem a bástyák egész sorozata. Ezért: a Györffy-kollégium és a többi bástya a valóságban is fel fog épülni. Az épülés különben szervesen összefügg a magyar tudat születésével, tehát kár ellene küzdeni. Most már: nem "szalmaláng" lobog! Vegye tudomásul mindenki, hogy a mi bástyáink fala szilárd és kemény![...]

Magyarország, 1942. november 4.

34. Miért ballada?

Napokönyvrészlet, 1942. november 12.

[...] Molnár István népballada-feldolgozásai éppen a népi játszás elemeit akarják beemelni a magasabb művészetbe, ahogyan Bartók és Kodály a népzene elemeit beemelték a műzenébe.

Nekünk tehát a balladaest rendezése előtt nem az volt az elsőrendű célkitűzésünk, hogy minél több adományt kérjünk. Az volt a cél, hogy a színház tele legyen, hogy minél többen megértsék és megszeressék a nép kultúráját. [...]

A balladaest kifejezi a Györffy-kollégium hűségét a néphez és ragaszkodását az értékekhez. Weimar, Firenze és Helsinki megértette törekvésünket. Hogy Budapest megérti-e? Néhány nap múlva kiderül. [...]

A balladaest azonban nemcsak művészi kísérlet, s nemcsak a néphez való hűség tüntetése, hanem tüntetés a népi politika igazsága mellett is. Nem azért, mert a Györffy-kollégium rendezi, hanem azért, mert mindenütt e mellett a politika mellett tüntetnek, ahol népdalt énekelnek, népballadát adnak elő, és népi táncot járnak. Ez az igazság pedig úgy hangzik: az a társadalmi réteg, amelynek leszorítottságában is volt ereje ezt a kultúrát létrehozni, kellő társadalmi és anyagi helyzetben meg fogja teremteni a maga magaskultúráját is. [...]

Telek József

NDGY KLI GYIK 2-4

35. A Györffy István Kollégium népi ballada -estje

A Műsorfüzet bevezetője, 1942. november 16.

Műsor

1. A kollégium énekkara népdalokat énekel
2. Bevezető beszéd. Elmondja: Veres Péter
3. Sinka I.: Anyám balladát táncol és Látomás c. verse
Szavalja: Sipos Gyula
4. Sallai Szép Kata. Népballada
5. Kanásztánc. Ősi változat

Szünet

6. Bíró Máté. Népballada
7. Katonatánc

[...] A paraszti sors mélységében születnek meg a népballadák: történetek a népi élet száz- és százarcú eseményeiről. Vágyak, szenvedélyek, igények, álmok fűtik hőseiket, sorsukban bűn és erény váltja egymást. Örök emberi helyzet, a paraszti lét eseményei csiszolódnak a népi ízlés évezredek műhelyében a népköltészet remekműveivé. Többet is nyújtanak ezek a népballadák, mint pusztán esztétikai gyönyörűséget: mélységesen őszinte vallomások a paraszti létről, és egyszersmind tolmácsai a parasztság teljesebb emberség utáni vágyának.

Ennek a nagyobb emberség után kiáltó sorsnak a szülöttei hallatják hangjukat a népi művészet nyelvén a mai balladaesten. Falvak és tanyák küldöttei ők mindnyájan. A fővárosba vetődve tarisznyájukban csak szegénységüket és egészségüket hozzák, meg azt a hűséget, hogy minden körülmények között kitartanak fajtájuk, a parasztság mellett. Mesterüknek, a népi ízlés és műveltség őrének, Györffy Istvánnak példája nyomán a tudás, az emberség és a harcos öntudat fegyvereivel felvértezve, a mélyből indulva akarnak eljutni az alkotó munka, a társadalmi elismerés és az igazságos élet magaslatára, ahonnan a legértelmesebben szolgálhatják az egész magyarság ügyét. Vállalásuk teljesítésére megőrző közösségben akarnak maradni, amit a kollégium biztosít a legjobban. Megérett az idő, hogy kollégium épüljön számukra.

A Györffy István Kollégium fiatalsága a mai balladaest keretében tesz hitet a nagyközönség előtt a néphez való hűségéről. A hagyománykultúra virágaiból köt össze egy szerény csokrot, hogy bizonyosságot nyújtson a népi ízlés romlatlanságáról és magyarságáról. A dalban, játékokban, táncban, versben megelevenített és színre alkalmazott népballadák művészi értéke a kollégium közösségi munkáját is megméri. A hétköznapi munkájának elmélyültségét és a vállalás komolyságát pedig majd népünk ítéli meg.

NDGY GYSi GYIK 22

36. Veres Péter: Bevezető előadás a Györffy-kollégium

november 16-i estjéhez

Elmondta a szerző 1942. november 16-án

Sokan mondják, a legkomolyabb emberek is, hogy minek már megint még széjjelebb cibálni a magyar ifjúságot, mint ahogy van. Minek már megint a parasztdiákokt külön vinni nevelésre, valami másféle akolba. [...]

Hadd legyen csak külön parasztkollégium, hadd legyen egy hely, ahol a tehetséges és amellet a magyar közösségi öntudattól fűtött parasztyerek ottthon legyenek, egymás közt lehetnek. Ahol minden gátlás, szégyenkezés, alacsonyrendűségi érzés és az úrigyerekkel való parlagi vagy sznob versengés nélkül, egyelőre legalább egymás közt kipróbálhatják, hogy mire képesek a szellem birodalmában, hová jutnak az önkormányzat és az önfegyelem útján. [...]

A viláért sem mondom én, hogy 80–100 tehetséges parasztyerek közösségi élete ugyanolyan tapasztalatokat ad a benne élőknek, mint az osztályokra, felekezetekre, pártokra tagolt nemzeti közösség élete. Nem ezt mondom, hanem azt, hogy ami tapasztalatot szereznek a saját közösségükben, az nélkülözhetetlen, főképpen a nagyon elmaradt, szervezetlen és neveletlen magyar parasztság öntudatosításánál, szellemi emelkedésénél.

Mert ezek a fiúk egymás közt nemcsak a lázadás és az alkalmazkodás, hanem a tárgyilagos együttműködés, az igazi társas cselekvés lelkiállapotát is megismerhetik és átélhetik. Ez pedig nagy dolog, a nevelésben vagy a nevelődésben talán a legnagyobb dolog. Így lehetnek rugalmas lelkű, hajlékony és mégis szilárd egész emberek.

Ez adhat biztonságot nekik ahhoz, hogy kinn a magyar életben megállják a helyüket, hogy ismerjék, önmaguk élményszerűen ismerjék a magyar nép szervezésének,

társas mozgásának lelki és magatartásbeli feltételeit. A társadalmi élet technikai ismereteit a jó iskolákban mindenki elsajátíthatja, ők is megtanulhatják, de itt megértik, átélik, megismerik a megtanulhatatlant: a lelkekbe és ösztönökbe való behatolás titkát.

És mert ma még a magyarság törzse a nagy tömegében szervezetlen és némelyek szerint szervezhetetlen parasztság, ezeknek a fiúknak nagyon is szükségük van a sajátos paraszttudatra, szükségük van arra, hogy osztályukkal való kapcsolatukat ne veszítsék el, hogy az ne csak jelszó, ne csak a szülők iránti gyermeki hálaérzés, hanem valóságos élő, ható, mindennapi lelki tartalom legyen. Más dolog a programszerű hála és felszabadító vágy, és más dolog a természetes lelki magatartás. Az utóbbi az erősebb és igazabb.

Amint mondtam, a magyarság nagy próbájához, de benne különösen a lomha parasztság megmozgatásához több kell, mint a pusztá műveltség, több kell, mint az alapos és egyetemes tudás. A jó felkészültség ide nem elég. És nem elég a közönséges karrierista alapelv, amely eddig a tanulóifjúságot mozgatta, hogy én pedig érvényesülni akarok. Valami és Valaki akarok lenni, s ehhez minden csak eszköz és semmi más. Eszköz a tudás is, eszköz az alkalmazkodás, és eszköz – szükség esetén – a cinizmus is.

Az olyan emberek, akik ezzel az alapelvvel tanulnak, és egész életükben ezzel élnek, lehetnek tehetségesek, de nem alkalmasak arra, hogy a magyarságot önmaga nagy próbájára segítsék, vezessék.

És mert a kollégium ezt a karrierista alapelvet nem fogadja el, hanem a közös életet a szabadságra és az önfegyelemre és legfőképpen a szolgálatra alapozza, én bízom benne, hogy a kísérlet a magyarságra hasznos lesz.

Lehet ugyan, s reméljük is, hogy a történelem nem várja meg, hogy e kísérletek évtizedeken át kiérlelődjenek, de akkor is és mindenkor szükség lesz arra, hogy a passzív parasztságban szunnyadó értelmi és cselekvő erő a legjobb fiain keresztül legszabadabban kibontakozhasson.

A másik nagy feladatuk az lehetne, hogy a magyar mélykultúrát közvetítsék, és újra tudatosítsák mind az értelmiségben, mind a népben: munkásságban és parasztságban egyformán. Amit itt ma este próbálnak, az is ehhez a szolgálathoz tartozik. [...]

Ezeknek a fiúknak ezenfelül még azt is példázniuk kell, hogy lehetséges szellemben értelmiséginek, ösztönben, ízlésben magyaroknak, sőt parasztnak maradni. Lehetséges, hogy a természet embere, a paraszt és a társadalom embere, az értelmiségi, egyazon emberben is jelen legyen. Példázniuk kell, hogy lehetséges műveltségben nemcsak Európához, mert ez kicsi és egyoldalú dolog, hanem az egész világhoz felemelkedni, és ízlésben, észjárásban itthon maradni, népükben maradni, mert az ő műveltségük csak a mi népünkben válhatik hasznossá. [...]

Magyar Élet, 1942. december

37. A balladaest után

Napokönyvrészletek, 1942. november 16–19.

November 16.

Telt ház volt, csak itt-ott maradt néhány üres hely. 18.16-kor szétmegy a függöny. A kollégisták kollégiumi ruhájukba felöltözve népdalokat énekelnek. A közönségnek tetszik. Szimpátiával fogadnak. Utána Veres Péter beszél. Sajnos, beszédének csak egy részét hallottam, s így nem írhatok róla véleményt, hanem csak más véleményt jegezhetem fel. Eszerint nagyon gyenge diplomatikus beszéd volt, mondhatnók halandzsá. Mindemellett felkeltette a közönség érdeklődését a ballada iránt, s megmagyarázta neki, milyen módon szemlélje a bemutatott balladákat. Utána Sipos Gyula szavalt el Sinka István két versét: Anyám balladát táncol és Látomás.

Ezután következett a Sallai Szép Kata c. balladának a színpadi bemutatása. Ez simán sikerült, kivéve a harangozás utánzatot. A harangozásnak rossz kezdése rendkívül felbőszítette Pista bácsit, s durván leszidta a fiúkat. Ez jogos felháborodást okozott a lelkekben, s a teljes szívvel való játékszás rovására ment. A fiúkat ez némileg lehangolta, s valami bágyadság, kapkodás vett erőt rajtuk. A hangulat elromlott. A szünet előtti utolsó szám: kanásztánc. Nagy sikere van. Megismétlik.

Szünetben a dohányzóban Zsindely és felesége beszélget a fiúkkal. Nagyon megvannak elégedve. Palló Imre is bejön, s gratulál. Neki is tetszik.

Szünet után következik a Bíró Máté c. ballada. Az első kép jó, kifogástalan. A második képnél sok ember nincs a helyén. Könnyelműen fogják fel a fiúk a játékokat. Tudjuk azt jól, hiszen megjárták vele a külföldet – ez a mondat fejezné ki talán lelki beállítottságukat a játéknál. Nehezen indul a kép. Alig van ember a színen. Ez okozza az ének rossz végigéneklését. A kép további része jó, szinte kifogástalan.

A harmadik kép szintén kifogástalan. Következik a kritikus negyedik kép. Jól kezdődik, majd a fegyvertáncnál az ének elromlik, kéthangúvá válik rövidebb időre. Ilona tánc közben elesik. A kép többi része jó. Az ötödik kép szintén jó. Bíró Máté befejeződik.

A Katonátáncot meg kell ismételni.

Ezzel véget is ért az est.

Most következik aztán a nagy veszekedés, vitatkozás. Keresik az elromlott részek okát. Pista bácsi felháborodottan, szinte lelkileg összeomolva leckézteti a társaságot. Romba döntöttük egész munkáját – mondja – talán akarattal is. Természetesen, azért van nála ez a kétségbeesés, mert úgy gondolja: vége karrierjének.

A fiúk is a legsötétebben látják sikerüket. Mindent elrontottak – mondják –, borzalmas játék volt. Odahaza is késő éjszakáig ezzel a témával foglalkoznak. Csak a hibákat látják. Kutatják az okokat, s nagyjában azokat állapítják meg, amit pár oldallal előbb már leírtam. Végérvényesen megállapodnak abban, hogy most már aztán vége a balladázásnak.

És itt kell rámutatnom a balladázás pozitív értékére, ha ugyan annak nevezhetem. Mind több és több fiú látja be, hogy ő elsősorban egyetemi hallgató, kollégista, s aztán talán tagja lehet Molnár István balladajátszó csoportjának. A régi kollégisták általában egy fél évet vesztek tanulmányaikból, s az általános fejlődés elmaradásának is nagy oka volt a balladázás. A fiúk most már végérvényesen félre akarják tenni ezt

a dolgot, s legelsősorban tanulni akarnak. Többen mondják – és jogosan – ha a kollégium tovább is ilyen elfoglaltsággal terheli őket, elhagyják a kollégiumot. Ebben ugyan nincs igazuk, mert a kollégium nem tette kötelezővé sem a weimari, sem pedig a finnországi utat, sőt figyelmeztette a fiúkat, hogy csak akkor vegyenek részt a balladában, ha tanulmányaik engedik ezt nekik. Tehát önmagukat vádolják itt az illetők s ne pedig a kollégiumot! Tény, hogy ezt a félévet is sikerült nagyjából "eltolnunk", mind kollégiumi, mind pedig egyetemi szempontból. Nyereségünk csak annyi, hogy ismertté tettük a kollégiumot, és nagyban elősegítettük az új házunk felépítését. Ezért talán érdemes volt dolgoznunk, s minden kollégista be is látta ezt, s nem sajnálta a munkát. [...]

November 17.

[...] Délben az Új Nemzedékben megjelenik egy rövidebb cikk az estről. Volt kollégista írta, s ezért nem lehet teljesen tárgyilagosnak tartani. De különben sem bírálja az estet – ehhez nem rendelkezik a szükséges képzettséggel – hanem beszámolót ad. Nagyon kíváncsiak vagyunk Németh László véleményére. Ő aztán valóban képes megbírálni Molnár István próbálkozásait.

A holnap reggeli lapokban talán már olvasunk az estünkről, de azt hiszem, csak beszámolót és nem bírálatot kapunk. Talán ez lesz a legjobb is részünkre. A Kis Újság szerkesztője telefonált, hogy ő is el volt "ragadtatva", s a napokban nagy cikket közöl majd saját tollából.

A fiúk késő éjszakáig tanulnak, s már mintegy el is felejtették a balladaestet.

November 18.

A Nemzeti Újságban jelenik meg cikk az estről. Jellemző, hogy írója mindvégig azt emeli ki, hogy Molnár István a KALOT embere, és azt akarja bebizonyítani, menyire is népi a katolikus oldal. Hiszen ők teremtik meg a népi játékok alapját, ők a kezdeményezők, ők adnak lehetőséget Molnár Istvánnak, hogy "alkosson". Mostanában nagyon igyekszik a katolikus sajtó bizonyítani, hogy ő is a népi Magyarország híve. Ezen a téren már annyira mennek, hogy képesek azt állítani: ők adnak alapot a népi gondolatnak. [...]

A Kis Újságban olvasunk még dicséző cikket. Ezzel tulajdonképpen nem is érdemes foglalkozni.

Az Esti Magyarországon szintén ír: Ignác Rózsa. Ez is egy romantikus, bírálat nélküli cikk. A csecsebecsének örvendező lelkecske megnyilatkozása. "Az örömtől összeszorult a szívünk, mikor megláttuk az ötven szép szál legényt fényesre subickolt csizmában a színen ... Mily csodálatosan szép volt jókedvű mozgásuk" stb. stb. – így látnak bennünket a romantikusok.

November 19.

Feltűnő cikk jelent meg a Népszavában. A fiúk tárgyilagosnak találták. Tárgyilagossága azt a benyomást keltette, hogy valaki olyan írta, aki bennfentes minálunk, azaz ismeri a társaságot. [...]

Ezen nap estéjén kollégiumunk ismét egy állomásához érkezett. Zsindelyné méltóságos asszony vacsorát hozott részünkre a kollégiumba. Ezen vacsora keretében a kollégium jövő heti teendőit beszéltük meg. [...]

A debreceni balladautat beszéltük meg ezután. Hosszú vita tárgya lett az út, de végül is megállapodtunk abban, hogy leutazunk 28-án, s aztán mindenféle balladázásnak vége, tehát a jövőben külföldre sem utazunk a Leventével. Ha ezt továbbra is megengedné a kollégium, akkor működésünk hasonló lenne az eddigihez, s akkor hagyjuk el a kollégiumot, és olyan embereknek adjunk helyet, akik szellemileg, tudásban készülnek fel teendőikre. Tehát mindenféle balladázásnak vége.

Örvendetes dolgot jelentett be ezután igazgatónk: az ONCSA ránk bízta népfőiskolájának vezetését. Teljesen a miénk lesz a népfőiskola. Itt tehát az alkalom, hogy érintkezésbe kerüljünk a parasztsággal, és saját szempontunk szerint neveljük. Minden évben több és több embert bocsátunk ki a népfőiskoláról, akik eszméinkkel vannak telítve. [...]

Komló László

NDGY KLi GYIK 2-2

38. Diákok balladaestje

A Györffy István Kollégium (ezelőtt Bolyai-kollégium) balladaestet rendezett a minap a Városi Színházban. A műsor – táncok, énekszámok, színpadra átdolgozott népballadák – sok embert vonzott a közönségnek abból a részéből, amely ma az előtte ismeretlen paraszti kultúra iránt romantikus érdeklődést tanúsít. Tudomásunk szerint az est nagy anyagi sikerrel zárult. Ezzel tulajdonképpen célját el is érte, mivel a tiszta jóvedelemből nagy összeg maradt fenn a kollégium székházának fölépítésére. [...]

A magyar munkásságot elsősorban nem ennek az estnek a programja érdekli, amely csak arra volt hivatott, hogy az építendő székházhoz anyagi alapot teremtsen. Sokkal inkább érdekelnék bennünket maguk az emberek, akik ezt az estet megrendezték. A Györffy-kollégium – amint a róla kiadott tájékoztató mondja – paraszti származású, főleg szegény sorsú főiskolás értelmiségieknek az otthona, akikről a kollégium megköveteli az európai tájékozódást, világnyelvek és nemzetiségi nyelvek tanulását és népük sorsának, helyzetének lehető legalaposabb megismerését. Célja, hogy ezek az egyetemi hallgatók ne vesszenek el osztályuk számára, hanem a parasztsággal és a munkássággal együtt haladva vállalják az alkotó értelmiség szerepét. "Tiszta emberségre és magyarságra akar nevelni a kollégium." Mintha József Attila szavait hallanánk ebben a programban:

Adj emberséget az embernek,
adj magyarságot a magyarak...

A munkásságnak minden oka megvan arra, hogy – ha nem is fenntartás nélkül, de – rokonszenvvel figyelje a Györffy-kollégium fiataljainak munkáját. Ennek a kollégiumnak kezdeményezése tőlük indult ki, létrehozása az ő munkájuk. A kollégium autonómiája és demokratikus szervezete megadja a lehetőséget arra, hogy függetlenségüket és önálló fejlődésüket megőrizve, ne csússzanak a népi romantika talajára, amelynek veszélye ilyen kezdeményezéseknél mindig fennáll.

Minden azon dől el, hogy mennyire tudják munkájuk középpontjába a valóság szemléletet állítani, és mennyire tudják a tömegekkel való állandó kapcsolatot tartva a néppel való szolidaritás vállalását – amelynek komolyságában nem kételkedünk – konkretizálni.

Az est műsorának bevezetője a következőket mondja: "A hétköznapi munkájának elmélyültségét és a vállalat komolyságát pedig majd népünk ítéli meg." Ha valóban ezt a mértéket alkalmazza a kollégium, akkor helyes nyomokon jár.

Népszava, 1942. november 19.

39. Hogyan tovább?

Napokönyvrészlet, 1942. november 21.

Már reggel elterjedt a kollégiumban a hír, hogy nem utazunk Debrecenbe. Zsindelyné saját felelősségére lemondta szereplésünket. Este aztán ellátogatott hozzánk, és előadta, minek alapján cselekedett így. [...]

Majd Kardos László szólt a kollégiumról. Valahogy a várakozás idejét éljük – mondotta –, amikor nem tudjuk, mit és hogyan csináljunk. Tipegünk-topogunk határozott és céltudatos munka nélkül. Ötletszerűen cselekszünk. Valószínűtlen, hogy ilyen munkával alkalomadtán pontosan kiállhatna a kollégium. És valójában a mostani felkészültségünkkel csak lapulnunk kellene a közelmúltban lezajlott propaganda után. Itt az utolsó alkalom, hogy végre megembereljük magunkat, és hozzálassunk a komoly kollégiumi munkához.

Milyen legyen munkánk, ezt célunk határozza meg. Ez a cél pedig a parasztsággal való érintkezés megteremtése. Ez a legközelebbi célunk. Erre pedig legjobb alkalom a népfőiskolánk keretében van. Következik pedig ezután a kollégium önellátásának biztosítása.

Kitért ezután Kardos a kollégisták közösségi magatartására. A társaság széthulló, langyos, nemtörődő. A múltban legalább egységet mutattunk a kíváncsiak előtt, de mostanában mind több példa van arra, hogy oszlottságunkról adunk bizonyosságot.

Ez a helyzet a vezetés problémáját is felveti. Eddig – hogy úgy mondjam – demokráciában élünk, de ez anarchiához vezetett. Be kell látnunk, hogy tovább nem mehetünk így, mert megbukik a kollégium. Átmeneti állapotban élünk, amikor még nem alakult ki közöttünk határozott, egészséges közösségi élet. Hogy a közösséget átmentse az ember az egészséges közösségbe, ehhez az átmeneti időszakban kétségtelenül "diktatúra" szükséges a dolgok végrehajtásánál. A teendőket állapítsa meg a kollégiumi tanács, de a végrehajtást "diktátori hatalommal" kell ellenőrizni. Így aztán nem történik meg az, hogy néhány ember dolgozik, a többi pedig csak saját dolgát végzi. Ha majd olyan állapotot érünk el, mikor mindenki becsüli a másik idejét, akkor majd felfüggeszthetjük a "diktatúrát", de addig nem. Vigyázni kell azonban az igazgatónak, hogy "parancsaiban" a kollégium érdekét a legtisztábban és legvilágosabban képviselje.

Komló László

Nagyon zilált lelkiállapotban ültem most ehhez a naplóhoz. Ma este kollégiumi gyűlés volt. Sok dologról beszélgettünk, a balladaestről, a debreceni kollégiumról, a népfőiskolánkról és sok egyéb általános dologról. Mégis most valahogy úgy vagyok, hogy sok dologról szeretnék írni, mert sok bánt, de szinte semmit nem tudok megszerezni, mégis megpróbálom rapszodikusán, de okosan leírni a gondolataimat.

Még mindig gyötör az a kérdés, hogy eladtuk-e a parasztkollégium gondolatát? Sok érv szól ez ellen és sok mellette. A mérlegelésben mégis eljutottam addig, hogy bírom abban: hogy nem. Mert a parasztkollégium gondolata és a parasztság kérdései bennünk és velünk élnek, márpedig ha ezekben hinnék, és megvalósításukban nem bíznék, akkor saját magamban és a többi kollégistában nem bíznék. A bizalom és bizakodás kérdéseinél jut éppen eszembe az, hogy tisztázott elveink és kidolgozott terveink alig vannak, és nagyon sok mindenre rámondjuk azt, hogy kényszerhelyzet, és kiegészülünk. Nem állunk szoros kapcsolatban a parasztsággal, és nem fájnak olyan közvetlenül a parasztság kérdései, hagyjuk a mi kis bajainkat elsimítani, megengedjük, hogy sebeinket az egész test sebeitől külön gyógyítgassák. pedig nekünk nem lehet ideálunk a kézfogó Nagyatádi Szabó István!

Ez az egyik kérdés, a másik a felkészülés kérdése. Ez nálam már most személyeskedő lesz bizonyos fokig, mert elvi alapon nem tudom elintézni. Nagyon helyeslem azt, hogy legyünk a szakmánkban lehetőleg tökéletesek, de azért ne csak jogászok, csak közgazdászok és csak mérnökök legyünk. Kell bizonyos fokú, általános fokú tájékozottság és tájékozódás is. Itt éppen Tóth Benedekről akartam bírálatot mondani, de látom, hogy elvi alapon megegyezek vele, és egyes esetekben sokra tartom például a szorgalmát és képességeit, de vannak kérdések, amelyekben nem tudunk egy nevezőre jönni. Például a nemzeti és nemzetiségi kérdésekben, ahol ő nem akarja elismerni, hogy vannak egyáltalán ilyen adottságok és ebből kifolyólag különbségek és harcok. Álma az örök béke és szeretet, szerintem ez nem rossz, de utópia. Különbö is ő a megértést, megegyezést és szeretetet hangsúlyozza és hirdeti mindig, azt pedig nem veszi észre, hogy néha makacssága, néha pedig elveinek a merevsége miatt az emberekkel folyton torzskodik. Azt mondja, hogy nem helyesli a mai rendet, és nem is tud elképzelni nyugalmas átmenetet egy jobb társadalmi rendbe. Nem tudom, hogy ő az általános emberszeretetével hogy tudna harcolni egy ilyen új társadalmi rendért, hogy tudna a radikalizmus útjára lépni. Bennem is van rengeteg hiba, különben is most nagy átalakuláson esem át, sok dolgot kezdek most magamban kialakítani és tisztázni, és ilyenkor látom, hogy egyes dolgokban és általában elvileg meg tudnék egyezni Bencével, de úgy látszik, hogy itt személyes antipátia is közrejátszik. Mégis megpróbálom eltűnni, és ezt az antipátiát magamban elnyomni. [...]

41. Milyen legyen az új kollégium épülete?

Napokönyvrészletek, 1942. november 25–26.

November 25.

A délelőtti folyamán olvastam a Kis Újságban, hogy a székesfőváros főpolgármestere a Györfly István Kollégium "Intéző Bizottsága" kérésére telket juttatott a kollégium új épülete számára a Zombolyai út mentén 230 négyszögöl terjedelemben. A telket négyszögölenként 200 pengős egységáron fogja a kollégium részére építendő lakás céljára rendelkezésre bocsátani. A lap hírt ad arról, hogy az építési munkálatok rövid időn belül kezdetüket veszik.

A nap további részén említésre méltó esemény nem történt, kivéve a 7 órakor kezdődő megbeszélést. Ennek folyamán Kardos László vázolta az összejövétel tulajdonképpen célját, és elvi síkról elindulva rövid egyórás beszédében ismertette a megbeszélések menetét.

Szembeállította a négy személyesszoba-rendszert és a közösszoba-rendszert, és fejtegette mindkét megoldás előnyeit és hátrányait.

A "nagyüzemrendszer", a közös termek előnyei többet nyomtak a mérlegen. Kifejtette a közösségi életre kiható fontosságát annak, hogy a közösségi szellem kialakulása elé ne gördítsenek akadályokat mesterséges válaszfalak. A "nagyteremmegoldás" óriási fontosságú a közösségi életre nevelés terén, mivel az egymáshoz való alkalmazkodás, egymásnak kölcsönös ellenőrzése, a szuggesztív hatás, a biológiai közelség, minden életfunkció együttes kielégítése és könnyebb ellenőrzés által az emberek egymást minden oldalról megismerhetik, és könnyebben kicserélhetik a gondolataikat.

Mindez azonban nem jelent kaszánya jellegű berendezkedést vagy falanszter felé haladást, mert hisz éppen azoktól jellemző vonásaiban elütő módszer, ami a szabadság gondolatában konkretizálódik. Az emberek egyéniségüket – itt – tág keretek között fejthetik ki; ez a megoldás kizárja az emberekre kényszerrel való hatás szükségességét, a hátrányok kilátásba helyezését. Ez a fizikai egymasmellettség, biológiai közelség azonban évek hosszú sora alatt sem fogja uniformizálni ezeket a színes, az ország minden tájegységéből idesereglett és egy cél által összekovácsolt embereket, akiknek mindenike egy-egy egyéniség. Egyéniségük kifejtését itt nem fogja elnyomni és korlátozni a közösség.

Egymás önkéntelen ellenőrzése a fől szabadulás lehetőségét nyitja meg az emberek előtt, lehullanak az elválasztó falak, a közvetlen közelség, a családi melegség légköre fog kialakulni az emberek között.

A közösségi életformának ilyen értelmű kialakítása csak akkor valósítható meg, ha ki-ki hinni tud abban, hogy lehet teremteni közösséget, és felelőssége tudatában ki-ki vállalja mindazt a kötelezettséget, melyet a kollektívizmus rá kíván. Ez a technikai rendszer egyszersmind az önfegyelmezésnek kell hogy az iskolája legyen, ez egyben elősegíti a minőségi termelést; az életfunkciók kiszabadulnak a szoba négy fallal való elhatároltsága közül, ugyanakkor elfojtódna az egyénnek bojkottáló és destruktív ösztönei.

Ennek a rendszernek a keretében két dologgal kívánom megjelölni az eredményesség biztosítását:

1. munkamenetek elválasztása és
2. életfunkciók lokalizálása révén.

Kíváncsi, hogy a differenciálás elvét a szükséghez mérten vigyük keresztül. A korszerű felszerelés, a technikai megoldások is azt a célt kell szolgálni, hogy minden egyes embernek a közösség minden tagjával benső, közvetlen kapcsolata épüljön ki. [...]

A vita során Költő annak a kételyének ad kifejezést, hogy az emberek nem tudnak annyira alkalmazkodni egymáshoz, hogy tanulási programjukat beleillesszthessék ebbe a kompakt egységbe.

Horváth János szerint ez a megoldás lesz a közösségformálás legeredményesebb módja. [...]

Németh Ferenc szerint a tanulás technikáját nem lehet az emberekre rákényszeríteni, a tanulás módját nem lehet befolyásolni; ki-ki úgy tanuljon, hogy a tőle telhető maximális teljesítményt nyújtsa. Itt viszont felmerült az a kérdés, milyen szempontok szerint csoportosítanók az embereket négyes csoportokba. Mert vagy az emberek változtatják ki, hogy kivel laknak, ami elkülönülést okoz, vagy pedig bármely szempont szerint történjék is a csoportosítás, ha nem a szobatagok kívánsága szerint, sűrűlódásra, belső ellentét kiéleződésére ad okot. Németh F. azt is felhossa, hogy vannak, akik feszélyezve érzik magukat közös tanulóban, mert megszokták a hangosan, mozgással tanulást. Szerinte a közös hálóban a rend csak őrmesteri szigorral tartható fenn.

Nagy Lajos a tanulószobák technikai specializálásának szükségességét teszi szóvá, amikor is a szigorlók, mérnökök, nyelvi szemináriumok céljaira külön termek álljanak rendelkezésre. A négyes szobákra való berendezkedés éppen a közösségi megnyilvánulási fórumokat rekeszti ki, s hogy falakkal négy ember életét mennyire elhatárolhatjuk, mutatja azt a múlt évi Sipos-szoba.

Tőkés a négyes szobák rendszerét csak úgy fogadja el végső megoldásnak, ha azt át tudjuk menteni a közösségbe.

Horváth Lajos felszólalásában arra utal, hogy a kollégiumi tagok nem egyénileg akarnak boldogulni, hanem egyéniségüket akarják a legnagyobb mértékben kifejteni, hogy azt maradéktalanul a közösség szolgálatába állítsák. A kollégiumnak kell módot adnia az egyéniség ilyen irányú átgűrására. Mindkét megoldásnál az egyéniség fejlesztése, a tanulás lehetőségének biztosítása kell hogy az irányadó szempont legyen.

A tanulás technikájának zavartalan lebonyolítása érdekében a legszükségesebb differenciálódást keresztül kell vinni.

Eddigi szobaberendezkedésünkben mindenféle életfunkció a szoba keretein belül zajlott le. Túlzsúfolt volt a szobák funkciója.

A kollégium embereiben a közösségi érettség foka igen alacsony, ezt kell fejleszteni és tudatosítani, mert a legtöbb embernél csak állandóan csépett fogalom.

Szakáll Pálnak az a kívánsága, hogy a kollégium ilyenén való elképzelését mint értékes kísérletet foglaljuk írásba, hogy nyoma maradjon, és ellenőrizhető legyen. [...]

Végezetül megejtettük a szavazást. 20 szavazat esett a közös termekre való berendezkedésre, 3 nem szavazott, és 8 szavazat jutott a négyesszoba-rendszerre. Ezzel véget is ért a késő éjjeli órákba nyúló megbeszélés.

November 26.

A késői lefekvés megbosszulta magát, mert hosszas élesztgetés után 8 órakor ébredtem fel. A nap folyamán semmi jelentősebb nem történt, eltekintve az esti megbeszéléstől, melyet feszült érdeklődéssel várt a társaság, és amelyen Zsindelyné vezetésével részt vett Cser János és Tóth Kálmán építésmérnök két társával. Igazgatónk ismertette a kollégium tegnapi esti határozatát a megépítendő kollégiumi épület tervezetével kapcsolatban. Felsorakoztatta a közös termekre való berendezkedésnek az előnyeit, majd Horváth Lajos ismertette a szobák elhelyezését. Ezen a helyen nem térek ki azok ismertetésére, mert az előzőkben beszámoltam azok elrendezéséről. Cser János mindvégig ellenezte ezt a szobarendszert. Szerinte a célnak sokkal jobban megfelel, ha a négyes szobákra való berendezkedés mellett maradunk, mondja ő.

Négyszemélyes szobában – mondotta – meleg, közvetlen családi légkört teremtenek az emberek között. Cáfolta az egyik kollégistának azt az állítását, hogy mindannyian együttvéve alkotnak egy családot, és a válaszfalak emelése a közösségi élet és szellem kialakulásának rovására megy, mondván, hogy az emberek ekkora közösségben nem tudják megismerni egymást. Sőt odáig ment, hogy a papnevelés mintájára, cellák megépítését tette szóvá a leendő kollégium számára. Minden elképzelhető nehézséget felhozott, hogy eltérítsen terveinktől, így, hogy a nagyhálókból a lefekvésnél zavarjuk egymást, hogy egészségtelen ez a tömeglakás, hogy fel kell készülnünk a családalapításra, s erre igen jó alkalom a négyszemélyesszoba-rendszer. Feltette a kérdést: janicsárok készülünk-e lenni vagy családapák? A kérdésnek ilyen értelmű megfogását azonban Zsindelyné elütötte azzal, hogy nagyon meglepődött, és jóleső érzés fogja el, amikor ilyen egységes állásfoglalásra helyezkedést lát a kollégistákban, és biztató jelt lát a közösségi szellem ilyen rohamos fejlődésében. Az építésszek szerint technikai szempontból nem ütközik semmi nehézségbe a kollégiumnak elképzelésünk szerinti megépítése, egyben kezdeményező lépés lesz ezen a téren, és megindítója lehet internátusok és kollégiumok megépítésének.

Szakács András

NDGY KLi GYIK 2-4

42. Szociológiai szeminárium

Napokönyvrészletek, 1942. december 3-4.

December 3.

[...] Közeledik a félév befejezésének ideje. A kollégistáknak számot kell adni eddigi, a kollégiumban viselt dolgaikról. Meglátjuk majd, milyen lesz a Györfly István Kollégium első gyümölcse. Milyen termést ígér a jövőre vonatkozólag. Várással tekintünk a beszámolók elé!

December 4.

Este 8 órakor Kardos Laci szobájában szociológiai szemináriumot tartottunk. Gyes ismertette nagyszámú érdeklődő előtt Durkheim A szociológia módszerei c. könyvét. Objektív kutatási módszert ajánl az író. A kutató lehetőleg szabadítsa ki magát

az érzelmi beidegződéstől, és a társadalmat a maga valóságában, alapösszefüggéseiben nézze. A társadalom életfolyamatát illetőleg különbséget tesz normális és patológikus állapot között. Ennek megítéléséhez két elvet ajánl. A minőségi és a mennyiségi elvet. A mennyiségi elv kritériuma az, hogy a társadalom normális állapotát a többség magatartása, az átlag határozza meg. Patológikus tehát az, ami a kisebbséget jellemzi. A minőségi elv a múlttal való összehasonlítást tartja szem előtt. Élnék vita szakította félbe a felolvasást. Voltak, akik nem értettek vele egyet. A további gondolatok a Durkheim könyvében a normális, hasznos és a szükséges körül sorakoztak fel.

Nagy szükség van a szociológiai szemináriumra. Társadalmi ismeretek nélkül a társadalomra jelentős tényeket végezni nem lehet. A problémák sohasem elszigetelten, egymástól elválasztva jelentkeznek, nem egyetlen forrásra vezethetők vissza, hanem összefüggésben egymással, a maguk komplexitásában. Társadalmi ismeretek nélkül egy-egy résztársadalmi problémának a megoldása nem vezethet eredményre, mert a probléma nem egyedül, nem minden mástól elhatároltan tör elő. Tehát a megoldás sem lehet csak egy problémára korlátozott. Társadalmi jelenségek nem egyetlen kiváltó okra vezethetők vissza, hanem az okok sokaságára. Lehet, hogy ezek közül az okok közül egyik vagy másik erőteljesebben mutatkozik, de ez mit sem változtat a lényegen, a kiváltó okok és ennek következtében a jelenségek komplexitásán.

László Imre

NDGY KLI GYIK 2-4

43. Milyen legyen a népfőiskolánk?

Somogyi Imre és a Győrffy-kollégisták tárgyalása a kollégium saját népfőiskolájáról, Tőkés Ottó naplójegyzetei, 1942. december

Somogyi Imre:[...] A pesterzsébeti népfőiskola azért kell, hogy a juttatott kiskert a család összes szükségleteit kielégítse, sőt még eladásra is jusson. Az ONCSA nem oldott meg semmit, ha a közösségi élet olyan marad, mint eddig. (A határ 1/4 része csak a kisbirtokosoké a nagyabonyi járásban.) Elégedetlen munkástömegek vannak mindenütt. Az eddigi népfőiskolák az öntudat emelésében valami eredményt mégis csak értek el, valamit. A szellemi, közösségi öntudatot kellene nekünk, kollégistáknak adni. [...]

Horváth Lajos: A népfőiskola az ONCSA-é, a vezetésben részt vesznek a Győrffy-kollégisták is. Most mi lesz a viszony a kettő között? Ezt kell megbeszelnünk. Milyen a jogi és anyagi helyzet?

Somogyi Imre: Cser ígéretet tett, hogy a népfőiskola vezetője Győrffy-kollégista lesz. A kollégiumnak azonban "rossz" neve van sok helyen. Taktikából nem lenne jó bevetni azt, hogy a kollégium vezeti a népfőiskolát.

Kardos László: A vezetőnek s helyettesének fizetés jár ígéret szerint. Külön szerződést kell kötni, illetőleg megállapodást a vitás ügyek elintézésére. Szeretnénk kilátogatni Cser Jánossal, el kell intézni, hogy legyen népfőiskola, és hogy mi lesz ott a mi jogi helyzetünk? Akik már eddig foglalkoztak a dologgal, legyenek ottan a megállapodás megfogalmazásánál.

Gyenes Antal: Bele kell venni, hogy a felvételi bizottságban legyenek benne a kollégisták is.

Kardos László: Legyen meg a szaktudás hivatalos igazolása. A néprajzi ismeretek nem reakciószak. Ennek is öntudatosító ténynek kell lenni.

A Gazdakör szükségessége. – A közgazdaságtant hiányolja Gyenes.

Somogyi Imre: Fontos lenne, hogy az összjövedelemnek egy bizonyos százalékát a mindenkori népfőiskolások és a kollégium kapja. [...]

NDGY Tőkés Ottó iratai 1

44. Részletek egy kollégiumi kollektív önvizsgálati alkalom jegyzőkönyvéből

Jegyzőkönyv, Tőkés Ottó naplójegyzetei, 1942. december 9.

Kardos László: Kell, hogy számot adjunk egymásnak arról a fejlődésről, melyen keresztülmentünk. Milyen hatások értek bennünket? Azt szeretnénk tudni, hogy a közösségbe az emberek hogyan állítódtak be? Mit kaptak, mit vesztek? Hogyan lehetünk közösség?

Gyenes Antal: Különleges hatásról nem tud beszámolni. Érzí, hogy rengeteg tisztázatlan probléma állt előtte. Foglalkozott a magyar reformkorral, 48-cal. A kapitalizmus hatásával. Akarja a részleteket tisztázni. Vannak kialakult fogalmai. Természetesen jónak látja az irányt. Részletekben lehet csak keresnivaló. Nincs megelégedve az aktivizálással. Nehezen tudja magát beállítani a munkába, nem tudja racionálisan kihasználni az idejét. [...]

Költő László: [...] Ő javasolta, hogy ne menjünk külföldre, mert tanulni kell. A kettő nem egyeztethető össze. [...]

Horváth István: Nem ismeri még az embereket, nem volt ideje arra. Nem bánja meg soha, hogy volt külföldön. Eltávolodást jelentett számára, az élmények halmazát. Ésszerűtlenek lettek előtte törekvéseink. Túlzott nyaképítésnek tartja törekvéseinket. A mai megbeszélést is feleslegesnek tartja, annak ellenére, hogy hasznos is lehet. A közösségben egyes egyének élete logikátlan. Nagyon kevés embernek van egyénisége, ezeknek kényszere van a többi emberre. Nem helyesli, hogy kényszerhatás alatt váljunk közösséggé. [...]

Sipos Gyula: Saját magad válságban vagy, és ezért nézed furcsán a dolgokat.

Kardos László: Mi lehet hát mégis a szereped, elvonulsz, vagy beállsz magad is, és dolgozol?

Horváth István: Szüksége van arra, hogy elvonuljon a közösségből. Kell, hogy magával tisztában legyen. Most vacillálok. Magam kényszerítem magam, hogy tegyem túl magam, és azután tisztán álljak a közösség rendelkezésére. [...]

Egyed Imre: Szigorlatra készült. Újabb indítékai nincsenek. Kell igyekezni önmagunkat irányítani, de másoknak is bennünket. Nagyon sokat beszélünk. Elzárkózunk. Kell mozgalmi embereket is nevelni. Fél a tömeg előtti szerepléstől. Jobb technikai berendezésű kollégium esetleg indítást adhatna neki.

Ambrus Ferenc: A kollégiummal kapcsolatban 1–3 félév alatt eljutott egy fokra, azóta különösebben nem hat rá semmi. Ez nem jelent telítettséget. Mikor ide

került, úr volt benne, most majdnem betelt ez az úr. Itt szerzett először közösségi tapasztalatokat. A finnországi út igen nagy hatással volt rá. Nem vezéregyéniség. Nem tudna tömeget irányítani. Az itt eltöltött ideje – ha a körülmények megengedik – megszabják élete célját. [...]

Juszkó József: [...] Az első benyomása jó volt. Hamar beleélte magát. Aztán rájött, hogy a közösségből nincsen semmi. Kardos úgy viselkedett vele szemben, mint parancsnok. Az emberek úgy fogják fel a dolgot, hogy elfogadnak mindent, és nem válnak alkotókká. Több megértés, több szeretet nem hatotta át az embereket. Nem érzik az emberek a méltóság erejét. Nevelni akarták őt, és nem volt meg bennük az értelem. Alapjában eltevesztettük az alapot, amit már nem lehet visszacsinálni. Nem lehet diktatúrának nevezni, csak presszió. Az egyének saját akaratukat akarják ráerőszakolni a közösségre. Megbírálta-e önmagát? Úgy képzelte el, hogy a közösségben teljes értékű emberek vannak. Mi nem törekedtünk arra, hogy az embereknek legyen önálló kritikájuk. Nincs meg a lehetősége az autonóm emberré való fejlődésnek. [...]

Kardos László: Állandó félésben voltál, hogy nem tudsz az egyetemen megfelelni, és azt jogcímmel használtad fel. Nem vagy magabiztos. Úgy vitatkoztál, mint akinek az alépítménye biztos. Mintha a te véleményed abszolútum lenne. [...]

Nagy Lajos: Fejlődése nem lezárt. Bizakodás és kétségbeesés periódusai váltakoztak. A kételkedő hangoknak megvolt az alapjuk, mert kételyeik többnyire beváltak. De ők passzívan nézték a dolgokat. A kételkedők nem az illetemekhez fordultak kételyeikkel, hanem szűkebb körben tárgyalták azt meg. Hogy van-e diktatúra, mely lehet rugalmas, ha elbíri a társaság. A lányok az autonómia követelményeinek nemigen felelnek meg. Jó az ötletszerűség, de sokszor nem jön jó időben. Ha csinálunk egy keretet, ne legyen túlméretezve. A kép majdnem az volt, hogy nem csinálunk semmit. A PFK-sok ügye megérte a fáradságot. Be kell állítani a programba, de ne legyen teherterhelés. [...]

Szabó Endre: A nyáron el volt foglalva. A finnországi együttlélés tapasztalatairól akar beszélni. Próbálja megfogadni a tanácsokat. Veres Péter könyveiből csak a művészeti vonatkozások érdeklik. Nagyot akar alkotni. Levetette a hideg akadémista tanításokat. Mi az oka, hogy magatartását nem veszik komolyan? [...]

Sipos Gyula: Nincs olvasottságod, el vagy maradva a dolgoktól. Művészetben sincs véleményed. Rajongsz vagy elvetsz valamit. [...]

Gyenes Antal: Nem tudja elfogadni a művész egyirányú kifejezési képességét.

Sipos Gyula: Tisztáztad-e a célokat?

Szabó Endre: Festő akarok lenni. Falra, nagy méretekben akarok dolgozni. [...]

Kovács Gyula: Ezen a nyáron voltak olyan élményei, amelyek őt kialakították. Érettségi után homályosan látta a fogalmakat. Először van a parasztkérdés, aztán kell beállítani a magyarkérdésbe. Nem mindig sikerül a kitűzött célt elérni, de nem fásul el, újra kezd. A nyáron rendezte olvasmányait. Egyének voltak rá hatással. Szerinte nem elég harcos egyéniségnek lenni, hanem intellektuális tartalommal kell megtölteni a tudatot. A közösség biztosítja. Ösztönzi őt a mások tudása. Bántja az egyes emberek elmaradottsága. [...]

Horváth Lajos: [...] Válaszol Juszkónak. Sohasem volt az, hogy egy véleményen lett volna. Neki is volt baja Juszkóval. Ő (Juszkó) magát lezárt, kész embernek

tartja. Azt hiszi, hogy az ő meggyőződése az egyedüli helyes. Ha ő odakerülne: zsarnok lenne. Nem úgy képzeljük el a kollégiumot, hogy mérnöki pontossággal egyforma jogaink legyenek. A jog csakis a munkával legyen arányban. A kollégium kifelé meg kell nyilvánuljon. Magát kell vezetnie. A maga dolgait magának kell elintéznie. A kollégium addig maradhat meg, amíg egységét meg tudja kifelé tartani. Rájött, hogy rengeteget kell olvasni, tanulni, amiben elmaradt. És ezt akarja is. Törekedünk a teljes emberség felé.

Kerek Gábor: Legnagyobb élménye a finnországi út volt. Sok mindent látott, ami hatással volt rá. Kiábrándító volt, hogy mindig ugyanaz a 10–20 ember dolgozik. Bántja, hogy azok, akik dolgoznak, az eredményekben elmaradnak az egyetemen is. Sok a munka, úgy látja. De vannak dolgok, meg kell csinálni. Nagy idealizmussal lépett ki az életbe.

Szabó Gergely: Öröme szolgált, hogy behozta az egyetemi elmaradottságát. Megismerte egy embernek a másik oldalát, Horváth Lajossal kapcsolatban. Az egyéni naplóról beszél. Mi az élete célja: szerinte az életben válik el, hogy közösségi ember-e vagy sem. Munkabírását megsokszorozta az, hogy a szintézis – a két vágya – a vegyész és az orvos a biokémikusban megtalálható.

Komló László: Ézelmi beállítottság után tudásra kell szert tennie. Olvasta Kassák Egy ember élete és Márai Egy polgár vallomásai c. műveket. Megindokolja, hogy miért ment át a közigazgatási szakra. A munkamennyiséget diktatórikusan kell kiosztani az emberek között. A következő félévben általános szociológiai ismeretekre kell szert tennie.

Bíró Zoltán: Sok mindent elhagyott eredeti programjából. Finnországban nagy élményei voltak. [...]

Szijjártó Lajos: [...] Elkezdett gondolkodni, hogy mi is a közösség? Egy cél, amelyért együtt kell dolgozni. Öntudatot kell adni, s így egy új benyomással szabadul innen, amelyet sohasem felejt el. [...]

NDGY Tőkés Ottó iratai 1

45. Milyen legyen – nézetem szerint – a kollégium jövő félévi munkája?

Kerek Gábor naplójegyzetei, 1942. december 18.

Idestova másfél éve vagyok a kollégiumban. Az eltöltött másfél év tapasztalatai alapján vetem fel e néhány gondolatot.

Meglepő, váratlan, de annál gazdagabb volt számomra a legutóbbi "közös gyónás". Egyesek egészen más színben állnak előttem. Nagyon sokhoz közelebb kerültem, de néhánytól még jobban eltávolodtam, s még erősebbé vált bennem az a tudat, hogy ezek nem azok, akik egy magyar levegőjű hangulatot fognak kialakítani.

Mindenekelőtt kívánom, hogy ezt a beszélgetést tartsuk meg a következő félév (s ezután minden félév) végén, de valahogyan alkalmasabb időpontban.

S most a balladakérdéshez kívánok hozzászólni. A balladának igenis megvolt a maga fontos szerepe, nagy jelentősége a kollégium életében. Ha nem is fedí egé-

szen a kollégium lényegét, mindenesetre van benne belőlünk valami. Kellett, hogy hangot adjunk a kíváncsiak számára. Verhetjük mi tudásunkkal az eget, nem sokat ér, ha másoknak nem használunk vele, nem tesszük "közzé".

De látva a kollégiumi túlterheltséget, nem helyeslek semmi ehhez hasonló munkát a következő félévre. Talán – a népfőiskola vegye át szerepét. Igen, ez fontos lesz, itt már erjesztőgombákká válhatunk. Eszembe jut Veress Jolán mondása Suomiról: "Ezt az országot parasztok s egyetemi hallgatók építették ki." Mi lenne, ha mi is megkezdénők a "munkát"? [...]

S itt vetem fel azt a gondolatot is, hogy mily fontos volna a kollégium szempontjából is, ha huzamosabb időre egy-két embert ki tudna küldeni külföldre.

Ha a szombat esték – leszámítva a sok mellébeszélést – ilyen nívón mozognak, meg leszek elégedve. [...]

A munkával való túlterheltségről beszéltem az előbb. Igen, itt is rostálnunk kell. Tekintetbe kell vennünk, hogy legtöbben önmagunkat tartjuk el. Tehát egy középosztálybelivel szemben háromszoros munkát kell elvégeznünk.

Tudom, hogy rapszodikus voltam, de most – kollokviumokkal a nyakamban – nem tudok átfogóan gondolkodni.

Minden kollégistának eredményesebb, szebb új évet kíván

Gábor

1942. december 18-án

NDGY KLi GYIK 4-II-3

46. Szabó Gergely naplójegyzete a kollégiumi közösségről
1942. december 10.

Ez már nem naplóírás, ez már beszámolás írásban magamról, a kollégiumról s ket-
tőnk együttéléséből fakadó érzületekről stb.

Én, amikor bejutottam a kollégiumba, igen felüdítőleg hatott rám ez az életfor-
ma, ez az egész környezet. Az itt töltött másfél esztendő határozott nyomot hagyott
a lelkemben, amit nemigen törölhet ki az idő soha. Egy olyan társaságba kerültem,
amelyet büszkén vállalok az én társaságomnak a maga hibáival, erényeivel, teljes
komplexumával együtt.

Az itt fellépő – szerintem okvetlenül fontos – sűrűlódások csak azt mutatják, hogy
nem közömbös senkinek sem ez a kollégium, még inkább ennek célkitűzése. Szerin-
tem az egész társaságnak azonos a fő tétele, az életének értelme. Hogy mégis sok a
sűrűlódás, az a különböző egyéniségek érintkezéséből fakadó sűrűlódás. Jaj volna, ha
nem lenne [vita], hanem fásultan mindenki elfogadná a másik véleményét, és úgyneve-
zett testvéri közösségben élne itt szótlanul. Ez azt jelentené, hogy nincs értelme to-
vább a Győrffy-kollégiumnak, hanem az átlagkollégiumok színvonalára süllyedt. Hi-
báztatni csak azt hibáztatom, hogy sokszor nem veszik figyelembe azt az emberek,
hogy többnyire igen erős egyéniségekből épült fel ez az egész társaság, és ezeket az
embereket minden igyekezettel minél szűkebb térre óhajtják bepréselni. Ez aztán ter-
mészetesen nem sikerül, ami igen öröndetes, mert rugalmasságot mutat. Én tehát egyál-
talan nem rosszallom azt, ha a kollégiumban sűrűlódás van, mert ez mutatja az életet.

NDGY KLi GYIK 4-5-12

[...] Örülök, hogy az Áldás utcába kerültem, nem említem meg az itteni élet apró kellemetlenségeit, mert lényegtelenek. A Királyi Pál utcai kollégium polgári kényelme nem kárpótolna azoknak az ismereteknek elmulasztásáért, amit itt szereztem. Tényleg úgy van, ahogy Kardos Laci mondta, hogy az együttélésen keresztül ismerheti meg az ember legjobban társait és önmagát. Azt tapasztaltam – összehasonlítások alapján –, hogy lusta, későn kelő ember vagyok, keveset tanulok, olvasok stb. Nem velem született tulajdonságok. Felmérésük már magában hordja az elhatározást megváltoztatásukra. Azt hiszem, itt majdnem mindenki így gondolkodik. Együtt kelünk, fekszünk, főzünk, eszünk, tárgyalunk, egyszóval élünk, hatással vagyunk egymásra. Az egyéniségek igenis "kibontakoznak", itt van az egyedüli alkalmuk megmutatni, hogy tényleg egyéniségek, mert a közösség hallgatni fog rájuk, a gyengébb tehetségű, de gondolkodó emberek követni fogják őket. (Gyengébb tehetségű alatt nem agyalógyulatat értek.) A magába vonult, rögeszmékkal küszködő okos ember, véleményem szerint, még nem teljesen egyéniség, csak akkor az, ha a közösség számára is az. Az egyéniség születik – nem négy fal közé szorítva tanulja meg –, és helyesebb véleményével, adott helyzetek gyors megítélésével, meglátásával kiválik a többi közül, természetesen előbb-utóbb a többi is eljuthat arra a szintre, de vagy több ismeretre, vagy útmutatásra van szüksége. Én itt, az Áldás utcában így tapasztaltam. Egyformák vagyunk, és mégis mindenki meglátja az egyének közti különbséget. Van köztünk olyan, aki kiemelkedhetik közülünk, örülünk, ha beszélgethetünk vele – még akkor is, ha ostobaságainkért letol –, mert tanulhatunk tőle. Érdekes az is, hogy ez a kis közösség általában csak a jó tulajdonságokat tartja nyilván. Tudjuk, ki szokott sokáig tanulni, ki olvasni, ki kel fel korán, ki tartja rendben a "körletét" stb. A rosszakat esetleg emlegetjük egy darabig, egyébként csak a naposkönyv tartja nyilván. Az emberek megtanulnak egymáshoz alkalmazkodni, megszokják, hogy ha valamit tesznek, ne csak önmaguknak tegyék, hanem másoknak se ártsanak vele (a folyosói beszélgetések ma már sokkal halkabbak, mint szeptemberben voltak stb.). Kezdetben sokkal több volt a sűrűlódás, mint ma. Ezt azzal magyarázom, hogy sokkal inkább alkalmazkodunk egymáshoz, és a türelmünk is nagyobb, mindkét képességnek nagy hasznát vesszük az életben, legalábbis azt hiszem. Biztos vagyok abban, hogy a türelem és alkalmazkodás megtanulása senkinek sem okozott testi vagy lelki fájdalmat. Másképpen berendezett kollégiumban a még meglevő sűrűlódás, azt hiszem, teljesen megszűnne.

A kollégiumban pillanatnyilag úgy látom a helyzetet, hogy minden szoba hasonlít egy kis családhoz. 4–5 ember együtt él, egy kis közösséget (családot) alkot, a szoba, az otthon, ahol mindenki legjobban érzi magát. A szobák egymással fenntartják a jószomszédi viszonyt, meglátogatják a lakók egymást (amíg ki nem küldik vagy ki nem nézik a látogatót), beszélgetnek, vitatkoznak stb. Alaposan nem ismerik egymást, legfeljebb annyit tudnak egy távolabbi szoba lakójáról, amennyit hallottak tőle vagy róla. Felfogásuk, kijelentéseik általában közösek, mert ugyanazon szellemben nevelik őket a kollégium, és mint már egyszer írtam, a magukkal hozott érzelem is közös. Ezt én kevésnek, üresnek találom. Az Áldás utcában 15–20 ember alkot egy családot (a tanulót, folyosót, szobákat otthonának érzi mindenki). Én feltétlenül hiszem, hogy

az egész Győrffy-kollégium lehet egy család, és a kollégium összes helyisége 100 embernek egyénenként is lehet otthona.

A múltkoriban sok szó esett arról, hogy milyen legyen az új kollégium. Én azt láttam a viták alatt, hogy kivétel nélkül mindenki belátta a "funkciók megosztása" elv alapján települendő kollégium közösségformáló erejét. Tudta mindenki, hogy az együttlélés áldozatot jelent, amit a közösségért meg kell hozni. Én azt hiszem, akik a kis szobák mellett foglaltak állást, azért tették, mert nem tudnak az egyéni kényelmükről lemondani. A felhozott egészségügyi és egyéb érveket – véleményem szerint – nem meggyőződésből mondták. [...]

NDGY KLi GYIK 4-I-4

48. Könyvtárosi jelentés

Erdélyi József jelentése, 1942, december 12.

A könyvtár kezelését Dankó Imrétől vettem át. [...]

Leltár szerint átvettem (papíron) 205 kötetet, október 4. óta gyarapodott a könyvtár 165 kötettel, tehát a mostani leltár szerinti állomány 370 kötet saját könyv, ebből még hiányzik 69, a tényleges állomány tehát 301 kötet (még bízom benne, hogy a hiányzó kötetekből megkerül egy pár darab).[...]

A kollégisták könyvolvasásáról a következőket jelenthetem: olvasásra kiadtam ebben a félévben összesen 161 könyvet. Legolvasottabb író Veres Péter volt, sokan olvasták (főleg az elsővesek) Parasztsors–magyar sors és Az Alföld parasztsága című könyveit. A kollégisták közül legtöbbet olvasott Szakáll Pál, aki egymaga e félévben 45 könyvet olvasott el.

Ezt a könyvtárat a saját filléreinkből adtuk tavaly össze, így még szomorúbb az, hogy a kollégisták lelkiismeretlensége vagy hanyagsága miatt ennyi sok könyv eltűnik, de még szomorúbb jelenség az, ha a fiúk olvasását megnézem, ha a kiadott könyvek számát elosztom a kollégisták számával, az átlagos olvasás eredményéül 2 jön ki, azaz a kollégisták átlagban e félévben 2 könyvet olvastak el. A valóságban azonban úgy áll a dolog, hogy körülbelül csak 10–15 ember olvasott el 7–8, esetleg 10 könyvet.

A közgyűlés ez évre a könyvtár céljaira 3000 pengőt szavazott meg. Januárig elköltethünk ebből 400 pengőt, ezért főleg szükséges szakkönyveket veszünk. A könyvtár további gyarapítása érdekében a következő lépéseket tettem. Összeírtam a minket érdeklő összes könyvkiadó és könyvkereskedő címét, ezektől árjegyzéket kértem, és a kollégisták kívánsága és kijelölése szerint a beszerzendő könyveket kiadónként összeírtam. A további elgondolásom pedig az, hogy ezekhez a kiadókhöz írok egy-egy kérvényt, és személyesen is elmegyek hozzájuk, hogy a kért könyveket bocsássák rendelkezésünkre. [...]

Erdélyi József

Budapest, 1942. december 18-án

NDGY KLi GYIK 9-II-2

49. Egy oldal a kollégium félév végi minősítő lapjaiból
1942. december

	Egyetemi munka [félévi eredmény]	Koll. munka nyelv- elő- óra adás	Szeminárium	Koll. magatartása	Megjegyzések
..... III. é. közg. és ker.	szünet után vizsgázik 3 óra jó 3 óra elég- séges	angol- részt ra járt vett	--	jóindulatú, kicsit kon- zervatív, használható közanyag	Finnországban volt
..... II. é. képzőmű- vész (szobrász)	szünet után vizsgázik jeles-művé- szeti [??]	olasz- részt ra járt vett	--	szubjektív beállított- ságú, mű- vész, mélyí- teni kell	november vé- gén érkezett Romániából, anyagilag a legelesebb
..... III. é. közg.	szigorlat jeles (1 tárgy pótló)	orosz- részt ra járt vett	részt vett	csendes, de lelkiismeret- es, foglal- kozik a kér- désekkel, hasznos em- ber	e félévi idejét a szigorlatra készüléssel töltötte el
..... III. é. [ceruz.]: fizi- ka: jeles-?jó	3 óra jeles koll. 4 óra elégs. koll. többi szünet után	román- részt non vett részt vett	részt vett	ambiciózus, dolgozik, fejlődőképes	próbaidős, tisztikar ajánlja
..... IV. é. közg.	1 kitűnő koll. többi szünet után 1 jeles - 1 jó	angol- részt ra járt vett	részt vett	képzett, na- gyobb akti- vításra szo- rítandó, te- kintélyes	szenior
..... II. é. -gmh.	1 elégs. kollokv. többi szünet után	részt részt vett vett	-	lelkiismeret- esen dolgozik, invenciókkal tele	

	Egyetemi munka [félévi eredmény]	Koll. munka nyelv- elő- óra adás	Szeminárium	Koll. magatartása	Megjegyzések
.....	jeles szig. 1 koll.[?]jó	orosz- részt ra járt vett	részt vett	individua- lista be- állítottságú, klikket szervez, ha közösségi munkára nem szorítható: nem maradhat	hallgatólagos próbaidőt ajánljuk
II. é. közig.	5 óra kitűnő 2 óra jó koll. többi jan.	orosz- részt ra vett járt	részt vett	tájékozódott, állásban van nagyobb mozgás és elmélyülés szükséges	
III. é. közg.	szigorlat jeles (1 pót)	-- részt vett	--	tájékozódott, állásban van aktív, ambi- ciózus	
.....	10 óra jó 3 óra kitűnő 1 koll. hátra	román-részt ra vett járt	részt vett	ambiciózus, lehiggadás és elmélyül- lés szüksé- ges, tájé- kozódott	Finnországban járt, szenior

[...]

NDGY László Imre iratai 5

50. A Györffy István Kollégium rendkívüli közgyűlése Jegyzőkönyv, 1943. február 12.

Kardos László: [...] A kollégisták már szeptember 17-e óta összegyűlekeztek, és az egyetemi előadásokkal kezdetét vette a kollégiumi élet is. A felvett tagok létszáma ekkor 56. Ezek közül 5 tényleges katonai szolgálatot teljesít. Kívülük még 4 kollégistát hívtak be katonai szolgálatra, de pár nap után leszerelték. Félév közben két tag önként eltávozott a kollégiumból. A tagok egyötöde új tag. A félév végi választmány 3 kollégistának további tagságát nem erősítette meg.

A félév folyamán bentlakó kollégistáknak kb.

40% -a közgazdászhallgató,

20% -a bölcsész-, joghallgató,

15% -a mérnökhallgató (gépész, vegyész),

6% -a mezőgazdász-hallgató,

4% -a képzőművész- és iparművész-hallgató volt.

A tagok 2/5-e felsőbbéves, 1/5-e pedig alsóbb évjáratú.

A kollégium munkáját megnehezítette az a tény is, hogy a társaságnak kétfelé kellett laknia. A tagok 1/3-a Budán, az Áldás utcai iskola egyik emeletén talált otthont, és innen kellett a fiúknak összejárni a közös alkalmakra. [...]

Ami a kollégium mozgalmait illeti, főbb képekben ez így alakult: október hó közepétől november hó közepéig 10 kollégista a Leventeintézmény keretében Finnországban tartózkodott: körútjaik során népdallal, táncokkal, népi játékkal igazolták a tartalmasabb magyar ifjúsági mozgalmat.

November 16-án népi balladaestet rendeztünk a Magyar Művelődés Házában. Ez az alkalom közel egyhavi erős elfoglaltságot jelentett, aminek elsorolható előnyeinek kívül tagadhatatlanul hátrányai is jelentkeztek: a fiúk munkakedvében, gondolkodásában, együtt dolgozásában.

A kollégium október havában sok előzetes munkával és tájékozódással összehozta a debreceni paraszti származású egyetemi hallgatókat, házat vett nekik 24 000 P-ért, és kis, 10-es csoportjuk számára megindította a debreceni Györffy István Kollégiumot.

Ugyanebben a hónapban az SDG-vel együtt Népfőiskolai Kongresszust rendeztünk.

November végén összehoztuk a budapesti parasztszármazású egyetemi hallgatók közösségét, szám szerint 250 főiskolást egy előadás keretében. Az összejövettel alapján velük kötött barátság nagyban elősegíti a jövőbeni utánpótlás kérdésének megoldását.

Kapcsolatot teremtett a kollégium ebben a félévben majd az egész sajtóval, a Parasztszövetséggel, más társadalmi egyesületekkel és munkásközösségekkel. De nem feledkezett meg a halottakról sem: felkereste Györffy István sírját halála évfordulója-kor, és közösen kísérte utolsó útjára Móricz Zsigmondot.

A kollégiumi nyelvórák közül rendszeresen folyt az angol, orosz, román, szerb, olasz és kezdő német nyelvoktatás összesen 27 személlyel, heti 2-2 órában. A francia és haladó német nyelvoktatás tanárhiány miatt szünetelt.

A szombat esti előadások a lehetőséghez képest következetesen folytak a legkülönbözőbb és a paraszti származású értelmiséget érintő tárgykörből: ifjúsági nevelés, parasztpolgárosodás, mezőgazdasági kultúra, szociális erkölcs, magyarság és a kelet, a finnság stb. Az előadók között ilyen nevek szerepeltek: Karácsony Sándor, Ligeti Lajos, Erdei Ferenc, Darvas József, Elek Péter, Veres Péter stb.

Szemináriumi munkánkat a szociológiai alapelvek és a szociológiai rendszerek ismertetésével kezdtük meg. A rövid félév és a körülmények miatt csak kevés órát tarthattunk.

Rendszeres olvasás, vitatkozás, jegyzés, egymás sokféle megpróbálása, népdalozás, alkalmi színházlátogatás során követték egymást.

Egyébként ebben a félévben dolgoztuk ki, illetőleg tárgyaltuk meg mérnök barátainkkal együtt a most ismertetésre kerülő háztervünket is. És ugyancsak akkor indítottuk el a most már megvalósításra kerülő pestszerterzsébeti egyéves kertészeti tanfolyam népfőiskolájának az ügyét. [...]

NDGY KLi GYIK 1-5

51. Félévnyitó

Naposkönyvrészlet, 1943. január 19.

Tegnap este volt a félévnyitó. A régiek két kollégista kivételével megjelentek. Megnyitó előtt néhány új nőtát tanultunk. Kardos igazgató úr vázolta a jövő félévi tennivalókat, néhány tudnivalót felolvasott. Az egyetemi előadások február 3-án kezdődnek, addig hasznosan szeretnénk eltölteni az időt.

Szűcs Gábor

NDGY KLi GYIK 2-3

52. Kulturális est a kollégiumban, 1943. január 22.

ÍRÁS, A Györffy-kollégium házi folyóirata, 1943. március

[...] A tudás lehet öncél, kielégülést adhat, de a közösség szempontjából vajmi keveset ér, ha véka alá rejtjük. Éppen ezért nagy súlyt kell fektetnünk azon közlési módra, mellyel a birtokunkban levő szellemi kincseket másokra átruházzuk.

Ezt a célt szolgálta január 22-i estünk. Egymás után léptünk a rostára. Egyikünk ismeretlen, másikunk általa választott költeményt vagy prózai részt olvasott fel. Legtöbbször ötperces rögtönzött előadást tartottak egy-egy témáról. Az egyik huszonhárom éves egyetemi hallgató nőproblémáját bogozgatta, a másik szülőfaluja vallási helyzetét igyekezett ismertetni, a harmadik koppenhágai benyomásait próbálta érzékeltetni.

Mindannyiunk örömeire szolgált az egy-egy kollégista szereplése után elhangzó őszinte, rövid, velős kritika, mely azonban céljánál fogva egyoldalú volt, mert hiszen csak arra szorítkozott, hogy a hibák kiemelésével a feszélyezettséget, helytelen gesztusokat, a meg nem felelő hanghordozást mérsékelje, illetőleg véglegesen kiküszöbölje.

Hogy hatása milyen volt a kollégistákra, azt csak egy-egy elejtett megjegyzésből tudta meg az ember igazán. Hallatszottak hangok, hogy: "Ma találtam meg a kollégiumban azt, amit már fél éve kerestem." "Pestre jövetelem óta nem éreztem azt, hogy testvérek között vagyok."

Sokat ért volna, ha már a múlt évben is intenzíven foglalkozunk ezzel a gondolat-tal.

NDGY KLi GYIK 8-1

53. Naposkönyvi bejegyzések

1943. január 23–24.

Január 23.

Délután 4-től tisztikari megbeszélés. Első tárgy a kultuszminiszter közeli látogatásának megbeszélése. Mit kérhetünk tőle? Hogyan fogadjuk? Mit beszélhetünk vele? stb. Továbbá a heti, illetve félévi kulturális programmegbeszélés. – Este 6-kor a tanulóban Tőkés Ottó barátunk tartott előadást Finnországról. Meg kell jegyeznem, hogy Ottóban nem csalódtam. Igen rövid idő állt rendelkezésére, s mégis komoly, értékes előadást tartott. Statisztikai adatait megindokolta és megmagyarázta. Utána élményszerről dolgokat beszélt el, a többi Finnországban járt fiúkkal együttesen. Megtanultunk már néhány új népdalt is, hogy élénkebb legyen az esti nótázás. A ballada óta ugyanis furcsa változás történt, mivel csak néhány kedvenc dalunk volt, míg a többi "meguntuk".

Január 24.

Vasárnap reggel megjelent az ez évi "Fali futár" első száma. A Hegedüs András-szoba szerkesztette. Igen élénken olvasgatta mindenki. A tetszés általános volt egész nap. – Délután 1 órától kollégiumi kirándulás Hírvösvölgybe. Meleg idő volt, azt lehetne mondani. Élénk nótázás, heves hőcsaták a jellemzői. Azt hiszem, mindenki jól érezte magát, s nagyon jól esett egy kis friss levegő. Sűrűbben kellene kirándulást csinálni. [...]

Szűcs Gábor

NDGY KLÍ GYIK 2–3

54. Az utolsó két évtized európai társadalmi és politikai fejlődése

Gyenes Antal előadása, 1943. január 27–28. ÍRÁS, a Györffy-kollégium házi folyóirata

Gyenes Antal az utolsó két évtized európai társadalmi és politikai fejlődését ismertette vázlatokban, két előadás keretében.

Az első világháború után vagyunk. Az újságok, népgyűlések szónokai még harsogják a wilsoni 14 pont jámbor világmegváltó szándékát. A politikusok még lelkes nyilatkozatokat adnak az új európai rendről, mely hivatva lesz a kontinens békés fejlődését és biztonságát állandósítani. A garanciája ennek a békés fejlődésnek Németország demokratizálása és az ún. biztonsági rendszer lett volna, melynek szervezője és mozgatója Franciaország lett. Csak később derült ki, milyen gyengén sikerült mindkettő megvalósítása, s egy erősebb szélfúvásra a demokratikus Németország és ezzel kapcsolatban a "biztonsági rendszer" kártyavárként omlott össze.

Legnagyobb tévedése a győzelemtől elkáprázott antanthatalmaknak az volt, hogy azt hitték: 1. az adott gazdasági, társadalmi és politikai rendszerben a polgári demokráciában ki lehet küszöbölni a háborút, ennél fogva: 2. a legyőzött ország demokráti-

zálása alkalmas eszköz a békés légkör megteremtésére, és hogy: 3. ha a demokratizálás nem hozná meg a kívánt eredményt, a fegyverrel hatályosabbá tett kölcsönös biztonsági rendszer kordában tudja tartani a legyőzöttet.

Európa e két évtizedes fejlődése, az egyik világháborútól a mostani másodikig kétségtelen bizonyítékát szolgáltatja, hogy a polgári demokráciák a háború rémét nem tudják kiküszöbölni, mert a háborút előidéző okok strukturálisan benne rejlnek. Mégis ésszerűbb rendezéssel talán elejét lehetett volna venni annak – nem biztos, hogy Európa előnyére –, hogy az első világháború után két évtizeddel újabb krízis szakadjon a kontinensre, sokkal súlyosabb, mint az első, s Európára talán később szakadt volna rá az az irtózatos szenvedés – anyagi, szellemi értékek és emberi életek milliőinak pusztulásával –, mely, reméljük, végleg kielegeti belőle az imperializmus kórokozóját. A legfőbb tanulsága ennek a két évtizednek – akár egész Európa fejlődését nézzük, akár ha speciálisan Németország társadalmi és politikai történéseit vizsgáljuk – az, hogy a polgári demokráciában látni a világ békés fejlődésének és haladásának garanciáját – naiv ábránd. A fasiszmus előretörése örökre eloszlatta ezeket az ábrándokat Európa tömegeiben. A német szociáldemokrata párt csúfos kudarca pedig örök memnemtő a pillanatnyi célokért a végső célt feladó szocialista pártok számára.

Azzal ismerkedett meg a világ dolgozó tömege, amit a háború előtti szocialisták még nem láthattak: a versenykapitalizmusból a monopolkapitalizmusba fejlődött gazdasági renddel és ennek politikai felépítményével: a fasiszmissal. A második világháború ma kétségtelenül 3. és döntő szakaszába lépett. Mindkét oldalon szövik a terveket, alkotják az újabb külpolitikai rendszereket Európa további békéjének biztosítására.

Annyi kétségtelenül látszik, hogy a háború után fokozott jelentőséget nyernek a nagy néptömegek, amelyek vérükkel és verejtékükkel mind ez ideig egyetlen vesztesei ennek a még el nem döntött mérkőzésnek. Bármint Kovácsolják a terveket, ez a tényező, illetve ennek a magatartása egyelőre kiszámíthatatlan, és pl. az angolszászok számításáiban ez alkotja a leggyengébb pontot, de nyilatkozataikból kitűnik, hogy igen sok a más előtt is ismeretlen tényező. Azt már tudják, hogy egyesek vagy a kormányok miként fognak viselkedni a harc ilyen vagy olyan eldőlése esetén, csak azt nem tudják, mit fog csinálni a nép, a dolgozó tömeg, mely a háború – és minden eddigi háború – egyetlen vesztese. Megkísérli-e, illetve sikerrel kísérel-e meg végre a "győzelmet"? Ha igen, ebben az esetben nem Anglia vagy Németország lenne a győztes, mert győztes és vesztes ilyen megfogalmazása értelmetlenné válik, hanem vesztes lenne: az imperializmus.

NDGY KLI GYIK 8-1

55. Hétköznapijaink . . .

Naposkönyvrészletek, 1943. január 29-30.

Január 29.

Nagyobb esemény nem történt. Ma sem lehet fürödni! Hiába, 40-50 embernek kevés ez az egy fürdő. Még a napi 50 mosakodás megtoldva 50-100 kézmosással is megterhelő. Jó volna valami olcsó csoportos fürdőre szert tenni. A W. C.-n is rossz a kilincs

és a villany is. A konyhán is elharapódzott a rendetlenség. Mindenki más pohárból iszik, és bedobja az ablakba. A teafőzők, vacsorázók szétszórnak mindent, s olyan éjfélkor a konyha, mint a summai csatatér.

Január 30.

[...] Este Nagy Ferenc, a Parasztszövetség elnöke tartott előadást. [...]

Horváth István

NDGY KLi GYIK 2-3

56. A magyar parasztság helyzete

Nagy Ferenc, a Parasztszövetség elnökének előadása és vita, 1943. január 30.

ÍRÁS, a Györfly-kollégium házi folyóirata

Nagy Ferenc a parasztság általános helyzetéről beszélt. Különösen kitért a háborúval kapcsolatos jelenségek ismertetésére.

Magyarország a termelési rangsorban a tizenhetedik helyen áll. Az elmaradottság és a parasztság társadalmi alulszorultsága ma abban jelentkezik, hogy a parasztságot nem tudják teljesen beállítani a nemzeti termelésbe. Az alul levő rétegben nem tudott kifejlődni komoly elhatározás a nemzeti célok szolgálatában. A parasztság évszázadok alatt hozzászokott, hogy azt, amire az államnak szüksége van, úgyis elveszi tőle. A múlt század közepe táján a skandináv országokban indult meg a társadalmi kiegyenlítődség, külpolitikai hatás nélkül. A múlt háború után a társadalmi kiegyenlítődség nagyobb társadalmi, valamint külpolitikai hatással ment végbe. (Szovjet.)

Nálunk ez a társadalmi kiegyenlítődség nem indult meg sem az első világháború után, sem előtte. A mostani államszocializmushoz hasonló gazdálkodás pedig nem kedvez a parasztságnak. A feketepiac a Pest környéki, főleg nem magyar parasztság számára rejt magában lehetőségeket. A háború hatása alatt a magyar parasztság egyre szegényedik és elnyomorodik. [...]

A Parasztszövetség célja az, hogy a parasztság készen legyen arra, hogy megfelelő irányba tudja terelni a háború után bekövetkező esetleges forradalmat is.

Hangsúlyozta Nagy Ferenc, hogy a Parasztszövetség hangja nem olyan radikális, mint elhatározásai, nehogy idő előtt tegyék bizonyos körök torkára a kést.

Nagy Ferenc előadása után a feltett kérdésekre válaszolt.

Horváth István kifejtette, hogy a parasztság egy része bizalmatlan a Parasztszövetséggel szemben.

Nagy Ferenc válaszában utalt arra, hogy ma még a szervezés kezdetén tart a szövetség, és ebből kifolyólag nincsenek eléggé foglalkoztatva a szervezetek. De már is sok minden történik. Máris működnek a kulturális tanfolyamok. [...]

Mészáros Sándor: A birtokos és birtoktalan parasztok között letagadhatatlan ellentétek vannak. A különböző érdeklő csoportokat és rétegeket hogyan állítja be a szövetség az egyetemes parasztcélok megvalósításába?

Nagy Ferenc: Amíg elszámolnivalója van a parasztságnak másokkal, addig a két rétegnek egymás mellett a helye. Később a munkások külön szervezkedhetnek érde-

keik megvédésére, még a kisbirtokos munkaadók ellen is. Különben a szövetség a közeljövőben felállítja a Földmunkás Szakosztályt. A Szabad Szóval vita is volt erről, de ő a Szabad Szó körül tömörült írókat nem tartja a szegényparasztság kizárólagos képviselőinek. Eredetileg Veres Pétert kérték fel a szakosztály vezetésére, ő azonban nem vállalta. Dobi Istvánnal az élén bizottság alakult a felállítandó szakosztály előkészítésére.

Horváth Lajos: Ha tizennyolcban meg lett volna szervezve a parasztság, szerepet kaphatott volna a változásban. Mennyiben készíti elő a háború utáni helyzetre a PSZ a parasztságot?

Nagy Ferenc: A PSZ közvetlen célja az, hogy forradalom esetén újabb összeomlás ne következzen be. Feltéve, hogy a németek elvesztik a háborút. A kormány az utóbbi években, amikor ő felvetette a parasztság megszervezését, nem reagált az előterjesztésre. Pedig, ha három évvel ezelőtt létrejött volna a PSZ, ma sokkal bizakodóbban várnám a háború végét. [...]

Komló László: A háború után milyen viszonyt szándékozik kezdeményezni a PSZ a munkásmozgalmakkal?

Nagy Ferenc: A munkásság és a parasztság között az ország érdekében kell kiegyenlítődségnek létrejönni. A két tábornak nem szabad szemben állni egymással. Még akkor sem, ha a szociáldemokrata munkásság jut vezető szerephez. [...]

Egyed Imre: A kormány hogy viselkedik a PSZ-szel szemben?

Nagy Ferenc: A függetlenséget nem akarják akadályozni. Az egyes helyi hatóságok azonban sokszor okoznak sérelmeket. A kulturális programot támogatta is a kormány. Meg nem szűnő indulat van azonban a Földművelésügyi Minisztérium részéről, a nagybirtok befolyása miatt. Különben a középbirtokos dzsentri a PSZ legnagyobb ellensége.

Györffy Sándor: Mi lesz a földbirtokreformmal?

Nagy Ferenc: Ha elég erő lesz a hátunk mögött, a legradikálisabb földreform a programunk. [...]

Kardos László: Milyen szerepet kaphatunk mi a PSZ-ben?

Nagy Ferenc: Az eddigi lehetőségek nem adtak módot a kollégium foglalkoztatására. Az első feladat lenne a szervezés, amibe a kollégium is bekapcsolódhatna. Csakhogy erre nincs anyagi fedezet. A második lenne a szakképzés, sajnos erre sincs fedezet. A harmadik lehetőség a diákság és parasztság közötti együttműködés megerősítése. Ezt a tervet nyáron lehetne megvalósítani. A PSZ kikeresné azokat a parasztszázadokat, ahol el lehet helyezni egy-két diákot. A diákok aztán munkájukért fizetést is kapnának. Kettős eredménye lenne a dolognak. A diák tanulna, a paraszt pedig öntudatosodna. A diákok kiválogatása a kollégiumra hárulna.

Budapesten is össze lehet kapcsolni a PSZ és a kollégium munkáját.

Úgy tekinthetjük a kollégiumot, mint a Parasztszövetség egy önálló szervezetét. Minden megmozdulásunkról értesítjük a kollégiumot.

57. Erdei Ferenc előadása és Kodály Zoltán ünnepi hangversenye
Naposkönyvrészlet, 1943. február 7.

A héten kiemelkedő eseménynek számít Erdei Ferenc előadása és Kodály ünnepi hangversenye. Erdei Ferenc előadása pénteken 6 órakor volt, s ezen a kollégiumi tagok majdnem kivétel nélkül megjelentek. A szocializmusról beszélt, mely nemcsak gazdaság, termelési rendszer, hanem átfogó, harmonikus kerek egészet képező világnézet, életszemlélet. [...]

A másik esemény a Kodály-hangverseny volt a Zeneművészeti Főiskola nagytermében. Ere harmincan mentünk el, és pedig kollégiumi egyenruhában – vagy ahogy egyesek nevezik "páncélban".

Nem tudom mi értelme van az egyenruhát ránk erőszakolni olyan alkalmakkor, mikor annak semmi különösebb jelentősége nincs, s a fiúk csakis feszélyezve és kényelmetlenül érzik magukat benne. Legfeljebb arra jó, hogy a Független Magyarország c. lap ujjongva megjegyyezze, hogy a hangversenytermek nemcsak az "elit közönség" előtt vannak nyitva már, hanem "magyar ruhás, csizmás legények" is eljuthatnak már oda. A hangverseny feltétlenül élményt jelentett egyébként. Nemigen értünk a zenéhez, így éneklésünk nem terjedhet túl a "szép", "megkapó" és egyéb ilyen jelzőknél. Pedig Kodály szerint, hogy a zenét élvezhessük, elengedhetetlenül szükséges a kottaolvasás művészete. Kodály ugyanis a hangverseny után fogadta Kardos Laci vezetésével a kollégium küldöttségét. Úgy mondják, hogy nagyon hűvös, barátságtalan, mogorva ember. Művész. – Előadta a székesfehérvári zenekar a Nyári éj c. kisebb zenekari művet s két dalt. A Nyári éj nagyon tetszett. Bele tudtam magam élni egészen. A két dalt már nem élveztem annyira. A nagy érdeklődéssel várt Concerto bemutatója – a közönségnek nagyon tetszett, s én is úgy éreztem, hogy biztos felépítésű – komoly, versenyképes zenekari mű.

Legjobban az utolsó szám, a Psalmus Hungaricus tetszett. A kórus nagyon jó volt, csak úgy borsódzott a hátam a "forte"-részeknél, s mikor az énekkar és a zenekar együtt, igen erősen játszott. Nagyon jó volna, ha Marcella kisasszony az énektanítás helyett bevezetne bennünket az énekkultúrába. Ismertetné a különböző zenekari műveket, operákat, hogy ha majd ilyeneket hallunk, ne legyen teljesen ismeretlen előttünk. Nemcsak azért, hogy bizonyos zenei ismeret hozzátartozik egy művelt ember ismeretköréhez, hanem mert tényleg szép a zene, és tartalmi tudással mért ne tehetnők azt szebbé és élvezhetőbbé.

Tőkés Ottó

NDGY KLi GYIK 2-3

58. Erdei Ferenc előadása az elméleti marxizmusról

Erdei Ferenc az elméleti marxizmusról beszélt. Ma már történeti jellegű, hogy a munkásság mozgalmait a szocializmus elméletébe építi.

A marxizmus szakított a régi gondolkodási módszerekkel, és a dialektikus logikára épül. A világot összefüggő egészként szemléli. Tagadja az azonosság elvét, a dolgok nemcsak önmagukkal, hanem ellentétükkel is azonosak, állandóan változnak, és csak ebben a folyamatban szemlélhetők.

Egy igazi valóság van: a világ, ebbe a materiális világba tartozik az eszme, a szellem, az emberi gondolkodás is, és mi a világot csak tükrözni vagyunk képesek. A lét az anyag fejlődésének egy bizonyos foka, tudatunk is e fejlődés törvényeinek hatalma alatt áll.

Az emberi társadalmat is anyagi feltételek határozzák meg. Az emberek a termelés bizonyos módszerei között élnek, erre épül a társadalom, tehát nem emberek erkölcsi szabályai szerint történő rétegződés ez, hanem az anyagilag meghatározott felépítmények összessége. Az adott termelőmódokon épül a társadalom, a termelő viszonyok szerint pedig rétegződik. Az őseredeti állapotban nem volt még ellentét az emberek között, a magántulajdont nem ismerték. A szükségleten felüli termeléssel kialakult a magántulajdon. Egyesek a termelőeszközök tulajdonosai lesznek, és másokat kényszerítanak arra, hogy dolgozzanak. A társadalom tulajdonosokra és dolgozókra különül. Ez az alapvető ellentét napjainkban is fennáll, a kapitalizmus a két réteget tőkésék és munkások osztályának nevezi. A két osztály szükségszerűen harcban áll egymással. A fejlődés iránya az, hogy ez az alapvető különbség majd megszűnik, és a két osztály egy szintézisben olvad fel: ez lesz a szocialista társadalom. A munkásság számára jót jelent ez a gondolkodási forma, tehát mást nem tehet, mint harcol a tőkésék ellen.

A történelem nem más, mint az osztályharc története. Három korszak van: 1. a rab-szolgaság, jellemzője a dologi és személyi függőség, 2. a feudalizmus, jellemzője csak személyi függőség és 3. a kapitalizmus.

Erdei ismertette a marxizmus irodalmát is, és örömmel tapasztaljuk, hogy a kollégisták olvasgatják a bevezető műveket, reméljük, nem lesz szalmaláng. Ismernünk is kell a szocializmust, mert az öntudatos magyar munkásság és parasztság magáévá teszi az elveit, és ezek szerint akarja jövőjét berendezni.

NDGY KLI GYIK 8-1

59. "Kollektív formák közé cseppentem"

Fekete Gyula naplójegyzetei, 1943. január-március

[...] Kezdjük az elején.

Furcsa kis társaságba kerültem én itt. Én, aki féltékeny öre voltam mindig az individuumnak, most kollektív formák közé cseppentem. Felfogásom szerint a kettő nincs ellentétben egymással, csak a Magyarság és a Pesti Újság hasábjain. Ha nekem lesz igazam, kibírjuk egymást, (ti. a kollégium és én), ha a Pesti Újságnak, akkor még mindig fogok reménykedni, hogy nem szintézis, csak valamelyikünkben hiba volt. – Azt fel sem tételezem, hogy akár a kollégium, akár én – illetve itt csak az én személyemről lehet szó –, szóval hogy én egy gép értelmetlen részévé, hogy egy közösség bábgyú kuli-jává váljak. Van egyén és van közösség, de az egyik feltételezi a másikat, egyik sem lehet a másik nélkül. S az egyik a másiknak meghatározója. – Addig tág és végtelen teret kell adni az egyéni akaratnak, amíg céljai a közösség céljával kongruensek. Tehát csak az irányt szabad meghatározni, azt is csak ilyen értelmezésben. Nem lenne okos dolog, ha a nálunk magasabb embereknek levágnánk a fejét, hogy hozzánk hasonlóak és velünk egyformák legyenek.

Bizony az előbb nagyon furákat írtam, de úgy látszik, szörnyen rugdosódott bennem az individuum. De inkább így csinállok, minthogy közösségi életet követelő kollektivitás legyek, s közben vérbe fordul a szemem, ha hadonászásaiban legszélsőségesebben individualista öklöm ellenvéleménybe ütközik. [...]

NDGY KLI GYIK 4-5

60. Miniszteri látogatás

Napokönyvrészlet, 1943. február 11.

[...] Ma, szerdán indult meg a szemináriumi munka. Kardos László tartott előadást a szociológia feladatáról, felosztásáról, irányairól.

A csütörtöki nap fontos dátum a kollégium életében. Szinnyei Merse Jenő kultusz-miniszter látogatta meg a kollégiumot. Már reggel megindult a rendcsinálás mindenütt. Du. 5 órakor, mikor jött a miniszter, példás rend és tisztaság mindenütt. (Kár, hogy ez a rend már megbomlott.) A miniszter érkezését megelőzte három újságíró, köztük Féja Géza, a kollégium régi barátja és Zsindely Ferenc és Zsindely Ferencné. A miniszterrel együtt érkezett Lőrincy Szabolcs miniszteri osztálytanácsos. A miniszter elbeszélgetett velünk, közben kérdéseket is tett fel. Megtekintette az új kollégium tervrajzát is, azonban támogatásával nem nagyon biztatott. Átadtunk neki egy kérvényt, amit rögtön átfutott, és megígérte, hogy a kért könyvtárat és a nyelvtanárok fizetését azonnal elintézi. A többi kérést tüzetesebben áttanulmányozza, és lehetőség szerint, amit csak lehet, megtesz érdekünkben. Feltűnt neki a csupa magyar név, amiben céltudatosságot látott. A szobák megtekintése után szívélyes búcsút véve tőlünk eltávozott. [...]

NDGY KLI GYIK 2-3

Kovács Lajos

61. A Györffy-kollégium kérelme Szinnyei Merse Jenő kultuszminiszterhez

Látogatása alkalmával személyesen adták át neki

[...] A magyarság megújulása csak a népből lehetséges. A Györffy István Kollégium ennek a megújító áramlásnak a sodrában áll. Már pusztá meglétével is a felelősség tényét vállalja. Vállalkozása tehát komoly és áldozatos munka. Munkájában segítségre szorul és fordul mindazokhoz, akiknek ügyük a népünk ügye.

Az alábbiakban is azzal a kérrrel fordulunk Nagyméltóságodhoz, hogy a kollégium mostani szerveződő állapotában általunk megoldhatatlan, létfontosságú terheket vállalkozásunkról levenni, illetőleg terveinket kedvezően mérlegelni méltóztatnék.

1. A kollégium tisztelettel kéri Nagyméltóságodat, hogy a vezetése alatt álló minisztérium a nyugat-európai nyelvtanáraink illetményét vállalja át. Az öt nyelvtanár és illetménye a következő:

a) Tier Geoffrey, angol, heti 2 óra, havi	80, - P
b) Dr. Peterdy Ottó, német, heti 4 óra, havi	100, - P
c) Dr. Orazione Belmonte, olasz, heti 2 óra, havi	80, - P
d) báró Wrangel, orosz, heti 2 óra, havi	80, - P
e) Frère Albert, francia, heti 2 óra, havi	100, - P
Összesen havi	440, - P

A nemzetiségi nyelveket (román, szerb-horvát, szlovák) egyelőre a Miniszterelnökség vállalta, amennyiben ez a kedvezmény valaminő okból megszűnik, ez ügyben is Nagyméltóságodhoz bátorkodunk folyamodni.

2. Az ez évben felépítendő és megnyitandó 100 személyes új Györffy István Kollégium rendszeres elméleti nevelő munkájához több munkaerő szükséges (szakelőadó, zenetanár stb.). Erre a segítségre már most, jó előre tisztelettel bejelentjük kérésünket a nyelvtanárokéhoz hasonló igényvel.

3. Induló kollégium lévén – nem rendelkezünk megfelelő könyvtárral. Kérjük tehát Nagyméltóságodat, hogy valamilyen lehetőséget méltóztassék ilyen természetű igényünk kielégítésére nyújtani. [...]

4. A következőkben egy sajátos kéréssel bátorkodunk Nagyméltóságodhoz folyamodni. [...] Azt szeretnők, persze az egész magyar ifjúságnak ezt kívánjuk, hogy nyaranta kollégistáink, jelesen az idősebbek, járhatnak a magyar tájakat. [...]

Ezért tisztelettel kérjük Nagyméltóságodtól egy speciális népismereti alap, népkutatói ösztöndíj létesítését, amely idősebb kollégistáink tízeinek lehetővé teszi, hogy a szünetben és nyári időben részint szakmájuk szerint, részint szervezett megokolással és elosztással – hónapokat tölthessenek egyénenként vagy párosan az ország különböző vidékein faluról falura járva. Nemzetiségi nyelvtanulásunk lehetővé teszi a hazai nemzeti népek között való tájékozódást, ami egyúttal nyelvismeretünket is fejleszti. A kiküldetést és a kijelölést a kollégium megfelelő tudományos intézménnyel egyetemben végzi. A kollégium gyakorolja a közvetlen ellenőrzést is. A kint töltött útról a kollégisták részletes tudományos színvonalú beszámolót tartoznak írni és a minisztérium által kijelölt intézménynek bemutatni. A beszámolókból kedvező esetben könyv készíltethetne. [...]

5. Külföldi ösztöndíjra pályázó kollégistáink támogatására tisztelettel említjük, hogy tagjaink magyarságtudományi ismeretek birtokában részint eredményes nemzeti propagandát fejthetnek ki külföldön, részint az előbbi pontban említett készségük folytán alapos megfigyeléseket szerezhetnek a külföldi országok parasztságáról.

6. Kollégiumunk tagjai a szegényparasztság gyerekeiből kerülnek ki nagyobbbrészt, akikre a következő circulus vitiosus érvényes: ha tanulni akarnak, akkor – a kollégium jelenlegi állapotában – nekik maguknak kell a szükséges anyagiakat előteremteni.

Ez azzal jár, hogy idejük és energiájuk jó részét elvesztegetik, és tanulásra kevés jut. Így igen gyakran elesnek ösztöndíjaktól, támogatástól. A kollégium követelményei mindez még csak jobban nehezítik: a legjobban kell végezni egyetemi tanulmányaikat. Hogy mindez rendjén mehessen, elsőbb anyagi gondjaikat kell rendezni. Tisztelettel kérjük tehát, hogy tanulmányi segélyeik, ösztöndíjaik elbírálásában ez a közvetlen szempont is érvényesüljön!

7. Tisztelettel említjük még a következő kérésünket, s egyúttal szolgálatainkat is felajánljuk. Kollégiumunk mint a parasztságból származó és vele szorosan kapcsolt értelmiségieknek az intézménye alkalmas arra, hogy az olyan vizsgálatokban, amely fiatal vagy velünk egyidős parasztok, parasztságból származók értelmességéről, alkalmasságáról (népfőiskolai kiválasztás, tehetségkutatás stb.) dönt, tapasztalatát és értékelő véleményét nyilvánítsa. Ezért ilyen alkalmakra – akár szervezett formában is – jelentkezünk. Ugyanitt hozzuk fel a fiatal paraszti tehetségek kiválasztásával kapcsol-

latban, hogy ösztöndíjas vagy ingyenes iskolai felvételnél ajánlottainkat és ajánlásainkat a fentiek szerint mérlegeljék.

8. Legvégül ismételten tisztelettel kérjük Nagyméltóságod támogatását kollégiumunk megismertetésében: tájékoztatónkat szeretnők hivatalos formában is eljuttatni középiskoláinkba, a tanárok és tanulók közé, hogy a majdani 100 személyes nagy kollégiumunkban kellő számú tehetséges népi származású fiatal találjon otthont és öntudatos magyar hitet. [...]

Budapest, 1943. február 11.

Kardos László
kollégiumi igazgató

OL VKM IV-63492/1943

62. Népfőiskolát szervezünk, előadásokat hallgatunk,
faliújságot írunk ...
Naposkönyvrészletek, 1943. február 24–28.

[...] Február 24.

A népfőiskola ügye mind jobban halad előre, a kollégium is több mindennel hozzájárul, Kardos Laci, Mészáros igyekeznek jó szívvel a hiányzó dolgokat megszerezni. [...]

Február 27.

Szombaton délelőtt Csernén voltam, Borossal a legfontosabb dolgokban megegyeztünk Csondorral is, Csernek el kell menni. A megegyezés szerint pénteken estére felhívjuk a 20 népfőiskolást, – Délután megírtuk Egyeddel az értesítést, majd Bartók-Nagy Andrással beszélgettem a kollégiumról. Megígérte, hogy eljár majd hozzánk. Este Bibó István tartott előadást: a lényege az, hogy minden szellemi politikai mozgalom a kereszténység óta Európa történetében a születési előjogok eltörlése irányában történt. Átfogó látású, művelt, intelligens előadónak láttam, vele szívesen beszélgetnék többször is. Azt hiszem, a többiek is. Utána szobánk tagjai nekiláttak az újságszerkesztésnek. Igaz, mi még egy pár népfőiskolai levelet megírtunk. Az újságszerkesztésben szobánk minden egyes tagja lelkiismeretesen dolgozott, igazán élvezet volt velük együtt csinálni az újságot. Reggel 4 óra utánig dolgoztunk rajta. S nagy örömmel függesztettük ki mindjárt, s bírálgattuk, s mondogattuk, hogy vajon megértik-e benne a lényegét. Az újságcsinálásnál jöttem rá, hogy a faliújságot nagyon érdemes többször elolvasni.

Február 28.

Reggel felkeltem 8 órakor, mert kilencre az I. éveseknek tartottunk beszélgetést, melyen én ismertettem a kollégium történetét. Úgy láttam, hogy a fiúk érdeklődéssel hallgatták a dolgokat. Többen hozzám is jöttek utána, hogy jó lenne azt folytatni és rendszeresíteni. Bizony kézenfekvő, hogy szükséges dolog volt ez, mert természetes, hogy ezekben a dolgokban ők tájékozatlanok. A reggeli vonattal Sándorunk (Mészáros) Debrecenbe utazott a kollégistákhoz. Újságunkat általában jónak mondták. Némelyek (Pál J., Horváth I., Ambrus) erélyesen kikeltek ellene, bizonyos dolgok miatt. A va-

sárnap a szokott módon telt el. Katonalátogatók érkeztek stb. Meg kell jegyezzem, a tanulás elég jól megy most a kollégiumban, baj leginkább az Áldás u. és a belső kollégium közötti ellentét. A fiúk még vasárnap délután a PFK-gyűlésre a borítékokat címezték, amiket aztán újra kellett szétválogatni.

A naposságot ezennel átadom Tóth Beni kománknak. Még azt kell beírnom, hogy újra elmegyek – Egyed Imrével – a kollégiumból, most a népfőiskola vezetésére, de mindenképpen arra törekszem, hogy el ne szakadjak tőle, hanem vele teljesen együtt haladjunk, és így a kollégium erősítse a népfőiskolát, az pedig a kollégiumot.

Horváth Lajos

NDGY KLI GYIK 2-3

63. A faliújságok bírálata

Faliújságcikk, Tőkés Ottó naplójegyzete, 1943. február 26.

Legnehezebb, de talán egyrészt legkönnyebb dolga az I. sz. újság kibocsátóinak volt. Mint első újság, feltétlen izgató és érdekes volt. A másodikkal együtt inkább lapszemlének nevezhető, innen-onnan aktuális, érdekes dolgokat újságokból kiválogatva közölnek.

A harmadik már a rendszeresség szempontjára ügyelve: Parasztok-munkások cím alatt tömöríti mondanivalóit. Különösen az Írók parasztokról c. összeválogatás nagyon érdekes. Hasonlóképpen jók a nemzetiségi hírek.

A negyedik faliújság határozott színvonalsüllyedést jelent, kiállításában és tartalmában is. Kissé lebecsüli a tagok igényeit, s nem látja meg azt, hogy már egy bizonyos fejlődési fokon túljutottunk. S így az ilyen szabotőrök bomlasztanak. Amit írnak, nagyon frázisszerűen hat: "ügy éljünk, hogy élet legyünk mások életében".

Furcsa érzésünk van a K. S. * tollából megjelent "mit jelent az, hogy magyar vagyok" idézettel szemben is. A történelmi középosztály, a dzsentrik szeretik hangoztatni, hogy a magyar Gavallér, Nagyvonalú és Egyszerű – ünnepélyes, áhitatos, szónokias, patetikus. Sajnáljuk, ha magyarságunk rovására be kell vallanunk, hogy a mi lelkünk hétköznapi.

Annak idején azért határoztuk el az újságnak szobánként való szerkesztését, hogy folyamatosan mindenki vegyen részt ebből a munkából – egyelőre szobánként. S célunkat elértük, hiszen a szobák keretén belül (az újság szerkesztésekor) mindenki a legjobb igyekezetével munkálkodott a faliújság sikerén.

További célunk az kell hogy legyen, hogy nemcsak mindenki mint szerkesztő kapcsolódjék bele ebbe az igen érdekes közösségi munkába, hanem aktívan az olvasók is, olyan formában, hogy megjegyzésüket, bírálatukat, észrevételeiket – mind a megjelent újság tartalmára, mind pedig szerkesztésére vonatkozólag – írásban rögzítsék. S ezen bírálatok, polémikák elhelyezhetésére a faliújságban mindig kellene hagyni egy üres részt, ahogyan azt ez alkalommal mi is tettük.

NDGY Tőkés Ottó iratai 1

* Karácsony Sándor.

64. Nép és népiesek – a népi vita margójára

Faliújságcikk

Amikor a napilapok, folyóiratok vezércikkekben több vagy kevesebb jóindulattal boncolják az ún. sorsproblémákat – a legkülönbözőbb beállításokban: népi válság–népi Magyarországról, középosztály felfrissítéséről vagy kicseréléséről beszélve –, felvetődik bennünk a gondolat, hogy miért mindez a sok cikkezés, sok írás, s vajon van-e szükség rá? Vajon nem telítődtek-e a lelkek a szabadság s a függetlenség utáni vágygal annyira, hogy lelkileg felkészülve néznek az események elé? Határozottan az az érzésünk, hogy a "népi gondolat" unos-untalan hangoztatása már ártalmas és káros, szóval reakciós, újat már nem tud adni s indítást sem. Sőt ott tartunk, hogy az illetékesek úgy tekintenek a népi politikára (természetesen a legnagyobb megkönnyebbüléssel), hála istennek kivettük a fenevadnak a méregfogait. Csak hadd írjanak róla, már-már úgyis a végét járja. A népi politika – csak az utóbbi időben történt sajtóhangja is – szerintük nem más "mint egy lezárt korszak leltárának az elkészítése".

De mikor így a népi írókat s a népi politikát elintézettnak veszik, elfelejtik, hogy nem az írók – más programjuk nem lévén – jószántukból indították el a népi gondolatot, hanem a hullámokból, a mélyből törtek elő az indulatok, a népi írókat is a felkavart vizek törvénye dobta föl. S ha a mély vizek evezőseit, a népi írókat nem is veszik számításba, mit csinálnak jó uraink a mély vízzel, a néppel!

A nép nem mítoszokban fogalmazza meg kívánalmait s nem terjedelmes programokban. Századok óta három szóval ki tudja mondani a legnagyobbat:

Föld – kenyér – szabadság!

Egyszerű és világos program. A nép szívéből fakadt. Aki vallja, álljon be az érte harcolók sorába. A hogyan körül lehetnek, lesznek is viták, de az út csak egy lehet, a holnap Magyarországa. Most már nem csak papírra írt szép szavakról van szó, hanem arról, hogy a szavakat beleírjuk a nép életébe őszinte szóval és vonakodás nélkül. A népi politikusnak csak egyféleképpen lehet akarni s tenni, a néppel együtt. Gyámkodás nélkül s nem ajándékképpen.

Csak így forr össze a nép egyetlen szívvé, akarattá, megbonthatatlan ércömbbé, amely ellenáll az időnek, viharok erejének, közösséggé – szabad és... [a kézirat itt megszakad]

NDGY Tőkés Ottó iratai 1

65. Egy munkás hét az Áldás utcában

Sipos Gyula naposkönyvi bejegyzései, 1943. március 1–6.

Március 1.

Reggel hatkor majdnem mindenki fölkel. Kiszaladunk tornázni a folyosóra. Sajnos, a tornatermet nem kaphatjuk meg. De azért szűken így is elfértünk. A nap még nem süt. A Parlamentnek is csak a kupolája látszik ki a ködből.

Torna után gyors mosakodás, és azután megkezdődik a munka. Fél nyolckor már minden ágy be van vetve, ki-ki a maga dolga után megy. Sajnos, a rend nem telje-

sen kielégítő. A társalgóban levő egyik ágyat kell könyvvállványnak használni. Ez így nem a legszebb.

A térképeket kitértük a tanulóba. Figyeljük a lapokat, és keresgéljük az orosz városokat, amelyeken keresztülhaladnak a németek.

Reggel páran sétát teszünk a környéken. "Peripatetikus réteg." Itt lakik a szomszédságban Illyés, Darvas, Németh László. Úgy van, hogy ma vendégünk lesz. A fiúk mindnyájan várják, hogy este nyolckor K. I. * meglátogat bennünket. Délelőtt beszélök vele. Nem tud eljönni mégsem. Majd máskor. Ezen a héten mi csinálunk faliújságot. Folyik a munka. Bent, a Királyi Pál utcában furcsa hangok hallatszanak. Kifogások ellenünk. Reméljük, csak tréfa az egész. Este gépelés, tanulás. Az utolsó ember egy órákor feküdt le.

Március 2.

Reggel hatkor ébresztő. Reggeli torna. Munkára. Egyik társunk felgyógyult. Este pár ember kivételével énekpróbára megyünk. Komló tagtárs serényen készíti leányfalui előadásunkat. [...]

Március 3.

Hatkor kelünk Tőkés Ottóval együtt, aki vendégünk. Serényen folynak az előkészületek, hogy újságunk szombatira kész legyen. Írunk, gépelünk. Különböző esemény nélküli nap.

Március 4.

A peripatetikus sétán nagyobb számmal veszünk részt. Gyenes ma tart előadást Pécsmegyeren. Este utolsó simítások az újságon. Éjjel háromig. Mindenki kíváncsian várja már.

Pénteken hatkor ébresztő. A séta elmarad. Az újság kész. Hétkor gyülekezünk a Királyi Pál utcában. Nagy István, Erdei Ferenc előadása. Több PFK-sra számítottam. Debreceni fiúk érkeztek vagy tizenegyen. Körülbelül 9 a mi vendégünk lesz.

Egy közülük velünk is alszik a nagy hálószobában. Vendégünk Györfly Sándor is.

Nagy István hozzánk jön aludni. Fél tizenkettő felé érünk haza vele. Elbeszélgetünk a társalgóban. A debreceniek már lefeküdtek. Telek Jósának éppen ma jött csomagja. Nagy Istvánnal hosszasan beszélgetünk, eszegetés és teázás közben.

Március 5.

Szombaton reggel Nagy István is velünk kel. A tanulóban beszélgetünk Veres Péter cikkéről, Németh Lászlóról. Két debreceni fiú is följön a beszélgetésre. Az egyik egész idő alatt egy gyufaskatulyával játszik.

Szűcs Feri sétálni megy debreceni vendégeinkkel, megmutatja nekik a várost. Nagy István elbúcsúzik tőlünk. [...]

* Kovács Imre író.

Délután megbeszélés Pesten. Ezzel megy el az egész délután. Újságunkat bemutattuk. Úgy érzem, hogy mindenkinek kellemes meglepetést okozott. Remélem az ilyesmi fokozott munkára biztat minden kollégistát. Néhány debreceni fiú elutazott. Most egy kolozsvári vendégünk van. A KMDSZ tagja. Fekete Gyula is meglátogatott bennünket Pestről, este hosszan vitatkozott, beszélgetett a fiúkkal.

Március 6.

Vasárnap hajnalban többen elutaznak. Nyolckor van ébresztő. Fél kilenckor a Turulvárban a kubikosok tanfolyama van. Szépen haladunk. Szűcs Ferkó csoportja már erősen algebrázik. A debreceniek Szabó Endre vezetésével megnézik a Szépművészeti Múzeumot.

Szép, csöndes vasárnap. A fiúk egy része hazautazott: egyetemi szünet van. A többiek egy munkás hét után pihennek, szórakoznak, hogy aztán hétfőn reggel újra kezdődjön még nagyobb lendülettel a munka.

Sipos Gyula

NDGY KLi GYIK 2-4

66. Az ÍRÁS megjelenése

Tóth Benedek naposkönyvi bejegyzése, 1943. március 7.

Megjelent az Áldás utca folyóirata faliújság helyett. Nem vitás, hogy övék a pálma. Rengeteget dolgozhattak rajta, de kitűnően sikerült a 64 oldalas "kis" írás. Mindenkinek nagyon tetszik, és ahogy látom, kézről kézre vándorol, úgyhogy az igényt jó előre be kell jelenteni. [...]

NDGY KLi GYIK 2-4

67. Kicsi Sándor Románia és a román-magyar viszony című előadásának kommentárja^x

ÍRÁS, a Györffy-kollégium házi folyóirata, 1943. március

Kicsi Sándor Romániáról és a román-magyar viszonyról beszélt. Alig lehet ezt a kétdést bolygatni anélkül, hogy évtizedek alatt felhalmozódott indulattöltések ne szabadulnának fel, s a mögöttünk levő korszak mérgező levegője ne tenné lehetetlenné ennek a nyugodt légkört igénylő problémának a tisztázását. Pedig éppen ma van szükség arra, hogy ábrándok szövése helyett a valóságot mérjük fel, hogy behemót népek imperializmusának utánzása helyett belső és külső adottságaink számbavétele után józan külpolitika alapjait vessük meg, hogy nagy étvágyú világhatalmak mellett csatlósszerep helyett a közép-európai kisépek öncélú politikáját segítsük elő. Szükség lenne erre a nyugodt légkörre, hogy rendezhessük végre közös dolgainkat, melyek már ugyancsak a körünkre égtek. Évszázadok folyamán a közép-európai és balkáni kis-

^xA kollégium illegális kommunista sejtjének reflexiói Kicsi Sándor előadásához a közép-európai kisépek antifasiszta összefogásának szükségességéről.

népek milliószámra hordták véres emberáldozatukat néhány nagyhatalom imperialista vágyainak oltárára, legtöbbször egymást pusztítva, hűbéruraiknak nagyobb örömére.

Szükség van erre a nyugodt légkörre, mert a történelem megtanított bennünket arra, hogy belső felszabadulás nem lehetséges a gyarmati vagy félgyarmati állapot megszűnése nélkül, mely egyformán sújtja Lengyelországtól Görögorszáig valamennyi e tájon élő népet.

A valóság útjára kell tehát lépniünk ebben a kérdésben is, mint ahogy egyéb problémáinkat is ezen az úton kell hogy megközelítsük, ha nem akarjuk, hogy a történelem hulláma úgy csapjon keresztül ezen a tájon, hogy azokba a változásokba, melyeket hoz, nekünk semmi beleszólásunk se legyen.

Ne higyük, hogy ez naiv széplelkek álmodozása. A közép-európai kisépek békéje történelmi szükségszerűség. Abszolút nemzetek közötti békét a mai társadalmi berendezések mellett nem lehet elképzelni – az igaz. Hiszen ezen a nemzetiségi szempontból mozaikszerű, nemzeti határok megvonását, megnyugtató módon rendezését az államterületeknek – gátoló tájon minden a mai viszonyok között létrejövő béke viszonylagos. Annyi a gyűlékony anyag, hogy kétségtelenné tenni a békességet lehetetlen. De a közös nagy veszélyek még a legnagyobb ellenfeleket is egybekapcsolják – legalábbis a veszély tartamára, ha józanság és egy kis reális mérlegelés van bennük. Igaz, nemzeteknél nem ilyen egyszerű a dolog. Az állam érdeke nem mindig azonos, sőt legtöbbször nem azonos a nép érdekével, de mindig azonos a vékony uralkodó osztály érdekével. Az uralkodó osztálynak vagy osztályoknak pedig – éppen uralmuk fenntartása érdekében – igen hasznos szokott lenni a külpolitikai affér; a belső feszültséget – a külső veszélyekre hivatkozva kifejlesztett – militarizálással igyekeznek ellensúlyozni, és a belső bajokat hadi dicsőséggel orvosolni, vagy a belső bajok okául külső okot feltüntetni, amint minálunk történt az utolsó két évtized alatt.

Ha a mai helyzetből indulunk ki, valóban nem sok vigasztalót találunk Közép-Európa legújabb történeti és politikai alakulásában. De amint igaz az, hogy függetlenség nélkül belső felszabadulás lehetetlen, igaz az is, hogy belső szabadság nélkül külpolitikai béke lehetetlen. Bel- és külpolitika függvényei egymásnak.

Fentebb megállapítottuk, hogy minden államban vannak csoportok, melyeknek érdeke lehet az örökös izgalmi állapot fenntartása, viszont az is kétségtelen, hogy azoknak, akiknek a rovására megy ez az örökös izgalmi állapot, azoknak nyilván nem érdeke. Nem érdeke nálunk sem, de a románoknál vagy szerbeknél, szlovákoknál sem a dolgozó osztályoknak, hogy elnyomorodottságuk mellett még egymás harcmezőinek testükkal való trágyázását is feladatukká tegyék.

Ha hiszünk a belső felszabadulásban, hihetünk a közép-európai békés állapot legalább időleges beállításában is, legalábbis addig, amíg ezen a tájon – amelyen a mai fogalmazású nemzetállamok tartós békéje lehetetlen, éppen a teljesen kaotikus nemzetiségi viszonyok miatt – valamilyen átfogó, de az egyes népek önrendelkezési jogából folyó rendezés állandóbb jellegű helyzetet teremt.

A közép-európai népek békéje nem realitás nélküli ködkép tehát, ámbár ennek a kérdésnek a felvetése a mai időkben igen kényes dolog, de fel kellene, hogy vessük még akkor is, ha a szomszédos államokban a kérdés ilyen formájú tisztázására egyelőre tendenciákat nem is látnánk, ha az annyira és annyit hangoztatott Duna-völgyi és közép-európai misszióinkat komolyan vennénk.

De súlyos indokot szolgáltat a kérdés ilyen fogalmazású felvetése éppen azért, mert nagyon jól tudjuk, hogy a szomszédos államokban igen komoly mozgalmak vannak, amelyeknek felfogása az, hogy a közép-európai határok minél előbbi megállapítása másodlagos kérdés ezeknek a népeknek a megmaradásának, függetlenségének és belső fejlődésének biztosítása mellett.

NDGY KLI GYIK 8-1

68. A népi irodalom és Németh László

Az ÍRÁS tanulmánya, 1943. március

Az utolsó húsz év legnagyobb és legbiztatóbb magyar mozgalma kétségtávol a "népi gondolat" zászlója alatt összegyűlt emberek mozgalma volt. Hatása és eredményes volta letagadhatatlan annak ellenére, hogy írók vezették, és így az irodalmi határokat csak néha lépte át.

Ez az irodalmi vezetőgárda teljesen heterogén elemekből állott. Szocialistáktól egészen a szolid fasiszta árnyalatokig terjedt ki szélszéljéje. A harcos évek mégis egybekovácsolták őket, és valami közeledést láthattunk a különböző irányzatú írók között. A szocialistákban tudatosult (ha ugyan ez már előbb nem volt meg) a nép kultúrájának vállalása és vállalása annak a harcnak, ami a magyar népkultúra, népi sajátosságok megmentéséért és fejlesztéséért folyik. Az ellenkező oldalon is úgy látszott, mintha egyesek belátták volna, hogy csak a szocializmus képes megmenteni a magyar kultúrát a töke bilincseiből és a barbárság csizmája alól egyaránt, és csak ez fejlesztheti mint igazi népkultúrát a virágzás legmagasabb fokára.

Ez az egység azonban csak látszólagos volt, és a harc fegyelme tartotta fenn. A harc, melyet egymás mellett és egymást segítve folytattak "látható hatalmasságok ellen a népet". Mert harcos irodalom volt ez, nem l'art pour l'art csevegés, és jelentőségét, súlyát éppen a benne levő politikum adta meg.

1937-38-ban az állam csendőrök, bírák és börtönőrök segítségével küzdött a népi irodalom és különösképpen annak falukutató szárnya ellen. Az üldözés oka a fölvetett szociális kérdések, a szegényparasztság problémája, a feudalizmus végleges és gyökeres felszámolásának gondolata, mely igen alkalmas lehetett volna arra, hogy széles tömegeket állítson sorompóba, és a népet a haladás zászlója alá toborozza. Ugyancsak erős konkurenciát jelentett ebben az időben a népi irodalom a föltörekvő fasizmusnak is, mely kispolgári rétegeit féltette tőle, és azt szerette volna, ha ez a réteg továbbra is "mint malomnak barma" jár a zsidókérdés körül.

Ennek ellenére a népi irodalom nem halt meg, csak "egy kissé" megingott. Amit már 1940-41-ben látunk, abban a hangsúly nem a nép bajain van, hanem a speciális nemzeti problémákon. Ha föl is merül a szegényparasztság ügye, egyre inkább a magyar faj pusztulásának és minden baj az idegenek uralmának, esetleg az idegenek fertőzésének kontörsébe van burkolva. Senki sem tagadja Magyarországon az idegenek kérdésének jelentőségét, de azt is be kell látnunk, hogy a kizsákmányolás kizsákmányolás marad, akármilyen fajú, felekezetű vagy nyelvű emberek között történik is. Olyan országban tehát, ahol a kizsákmányolók nagy része idegen, a kizsákmányolás elleni küzdelmet össze kell kötni az idegen uralom elleni küzdelemmel, és ez a tény

óriási erőforrás lehet a haladó mozgalom számára. Az egyre szélesülő és "fejlődő" népi irodalom azonban nem összekötötte, hanem felcserélte a kettőt.

A mozgalom ideológusa és vezető hangja ekkor már Németh László, akiről a bennfentesek közül sokan azt állítják, hogy titkos költői ambíciók fűtik, pedig egész pályafutása azt bizonyítja, hogy ezek az ambíciók inkább politikaiak.

A Szabó Dezső-i vonalat ő tartja legtöretlenebbül, és így Kodolányi Jánossal együtt nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy 1942-ben már jóformán csak az idegenekkel való szembenállás jelentett népi programot. A népi irodalom győzött, és a népi jelző bekerült az uralkodó osztály politikai fegyvertárába.

De ezzel a győzelemmel meg is halt a régi harcos népi irodalom, és ma eljutottunk odáig, hogy elemeire bontva áll előttünk, s a népi írókat alig tartja össze más, mint a közös múlt, a közös cégér.

Egyesek megrettenve a vasakarattal előrehaladó csizma lépéseitől jó előre (talán úgy is mondhatjuk: elhamarkodva) a jobboldal berkeiben igyekeztek fedezéket találni.

Mások a "magyar öntudat" vonalát tartják, s a "népi öntudatú" középrétegek előtt az idegen hatások (dalban, zenében, táncban, irodalomban, képzőművészetben) veszedelmét bontakoztatják ki a maga nagyságában. (Mintha bizony a népre nehezedő súlyosabb és konkrétebb idegen szolgáltatásról nem is szólhatnánk!) És teszik ezt, ha nyíltan nem lehet, célzásokkal vagy a múlt eseményeibe burkoltan, de mindenesetre olyan formában, hogy "magasabb érdekeket" ne veszélyeztessenek.

Aztán vannak, akik hallgatnak olyan arccal, mint aki jó magot vetett, és jó aratást vár, vannak, akik újra meg újra fölkeltik a hatóságok érdeklődését, és vannak, akik a régi irányukban továbbhaladva dolgoznak.

Az utóbbiak közé tartozik Németh László is. Legutóbb a Magyar Csillagban tart szemlét a népi írók fölött. Amit az írásokról mond, ahhoz nincs hozzáfűznivalónk; a polgári kritika szempontjait kitűnően alkalmazza rájuk, és ezzel a mértékkel méri meg irodalmi súlyukat. Mi, amint mondtuk, a népi irodalom súlyát és jelentőségét nem az irodalmi köntös szépségében pompázó vagy kevésbé pompázó voltában, hanem a benne rejlő politikumban látjuk.

Jobban érdekel tehát bennünket az egyes írók politikai magatartásának bírálata és az a programja, amit Németh László vázlatosan ismertet velünk.

Mindjárt a cikk bevezetője gondolkodóba ejt bennünket. Megtudjuk ugyanis, hogy nemcsak a középosztály nem osztály, de a munkáosztály sem az. Csak azt nem találjuk meg sehol, hogy Németh László milyen ismertető jegyek szerint nevezi az emberek bizonyos csoportját osztálynak. Azt világosan láthatjuk, hogy nem a termelésben való szerepük szerint. Talán a műveltség vagy jövedelem különbözőségei szerint alakulnak ki elképzelésében a társadalmi osztályok? Ha végigmegyünk a cikken, ezek a szempontok sem adnak kielégítő magyarázatot. Annyit mindenesetre elér Németh László, hogy a szocializmus matematikai világosságú tételei helyett végtelenségig bonyolult és megoldhatatlannak látszó osztályzűrzavar áll az olvasó előtt. Ebből aztán óriási megrázkódtatás nélkül nincs más kiút, csak a liberális "laissez faire" alapján: "Valósítsa meg mindenki a maga természete szerint a szocializmusát. A gyári munkás bírja hite szerint a gyárat, a parasztvérnek hagyjunk egy kis mozgást a maga szövetkezeti szocializmusában; a tanultaknak adjuk meg a véleménymondás, a kutatás, a hatáskör szabadságát; még a minőség-iparosnak és kereskedőnek is egy kis művészi autonómiát a maga piciny üzemében."

Ismét ott tartunk tehát, ahol évekkal ezelőtt. Így talán felelhetünk az akkori Veres Péterrel, aki 1936-ban többek között a következőket írta: "Gondoljon rá csak, mi volt ön pár évvel ezelőtt ennek a szellemi zűrzavarban botorkáló magyar úri és értelmiségi osztálynak? A »vezér« volt, a nagy szellem, akiben intelligencia, tudás, erő, akarat, becsület, jellem, egyszóval minden egyesült, ami bennük nincsen, de amire nagyobb szükségük van, mint a falat kenyérre, mert a jövő falat kenyere, illetve kalácsa ettől függ, hogy mennyi bennük a társadalomkormányzó, -formáló, -fenntartó erő. Ezek azért rohantak ön után, azért kapták fel reformideológiáját, azért dicsérték és tisztelték önt, mert úgy érezték, osztályosztónuk súgta nekik, hogy íme itt az az ember, aki elmondja, kifejti a mi igazságunkat, a ma érvényes, korszerű, mert az uralom fenntartásához nélkülözhetetlen igazságot és pedig olyan fokon, olyan színvonalon, hogy a szemtelen túlordal szellemes csirkefogói meg sem mozdulhatnak mellette. S ráadásul olyan becsülettel és őszinteséggel támasztják alá ezeket az igazságokat (osztályigazságokat), hogy az még az ellenfelet is lenyűgözi. (Miért ne mondjam meg – amit különben ön úgyis tud –, hogy senkit sem vettek a baloldalon olyan komolyan, mint önt, és senkivel sem foglalkoztak annyit: ön gondolkozásra kényszerítette a kátémarxistákat.) Ön hirdette a "harmadik út"-at, ők tudták, érezték, hogy nincsen harmadik út, illetve van, de az is az ő útjuk. [...] Most talán megérti ön, hogy amikor az emberi közösségek válaszúton állanak, akkor nincs harmadik út ..."

(Veres Péter: Levél Németh Lászlóhoz, 1936)

Ezt 1936-ban írta Veres Péter. Ma talán még tovább mehetünk, és mondhatjuk azt is, hogy a nép írója számára még második út sincs. Egyetlen út van, az amelyik a magyar nép, a dolgozó, a kisemmizett nép millióinak emberi életéhez vezet. [...]

NDGY KLi GYIK 8-1

69. Hírek az ÍRÁS-ból

ÍRÁS, a Györfly-kollégium házi folyóirata, 1943. március

KUBIKUSOK tanulnak számtant és helyesírást tanfolyamunkon. Már február eleje óta hetenként kétszer jövünk össze, és a munka – ha szerény keretek között is, de – szépen halad.

x

Egy KIRÁNDULÁST rendezett a kollégium, de csaknem minden vasárnap mentek kisebb csoportok a hegyekbe.

x

Az Áldás utcai reggeli szeminárium legközelebb Veres Péter Magyar Csillag-béli írásával foglalkozik.

NDGY KLi GYIK 8-1

70. Beszélgetés Illyés Gyulával

Naposkönyvrészlet, 1943. március 20.

1-től 2-ig tisztikari megbeszélés. A debreceni ügy elintézéséhez bizottmánykijelölés, valamint az elkövetkező 2 hét programjának megbeszélése. – 6-tól Illyés Gyula beszélgetett velünk. Előadást nem volt hajlandó tartani, mondván, hogy amit tud, ő már megírta, inkább tőlünk szeretne valamit tanulni. Egy kis novellát olvasott fel Györffy Istvánról.

Szűcs Gábor

NDGY KLI GYIK 2-4

71. Az Illyés Gyulával folytatott beszélgetésről

Szűcs Gábor naplójegyzete, 1943. március 20.

Hogyan ismerkedett meg Illyés Györffy Istvánnal? Véletlenül részt vett egy parasztertekezleten. Kíváncsi volt, mire jutnak a vitázók? Egy parasztforma bácsika okos szavai keltették fel az érdeklődését, megismerkedett vele. Két év múlva – meglepetésére – az egyetemen találkozott össze azzal a bácsikával mint egyetemi tanárral, Györffy István volt.

Gyenes Antal tudakolta: mi a helyzet most a népi irodalommal? Illyés a népi irodalom kialakulásáról kezdett beszélni. A népi irodalom megmutatta, hogy mi az út, de kikényszeríteni semmit sem tudott. Házhelyakció, "zöldkereszt" stb. csupán ilyeneket lehet gyakorlati eredményként felelegetni. Persze mindennél lényegesebb: általa a társadalmi problémák eredményként belekerültek a köztudatba. A népi írók – jobb híján – megmaradtak az irodalomnál, mást nem is tehettek. Az 1936 és 1940 közötti zavarok a népi írók táborában részint külpolitikai okokra, részint az írói vérmérséklet különbözőségeire vezethetők vissza. Hiányzott a teljesen szabad sajtó, az íróknak merőben írói formákat kellett alkalmazniok.

A paraszti értelmiség helyzetéről szólva Illyés szerint a mai "paraszt" jelző büszke viselését két év múlva pofoncsapás követi. Két-három év múlva a paraszti értelmiségnek nem lesz konjunktúrája. Ismét becsapódnak az ajtók, mivel a polgárság szegyenli majd a paraszttal szembeni viselkedését, azt, hogy félt tőle.

Szerinte nincs tisztázva a parasztság mai helyzete, még kevésbé a munkássághoz való viszonya. Úgy látja, nincs kész terv, irányvonal semmihez sem. Pl. a földosztáshoz sincsen. A parasztokra kell bízni, mit kell csinálni, mindegyik falu csinálja azt, ami szükséges, amit akar. Az uradalmi cselédség problémáját sem lehet Pestről elintézni, megoldani. Illyés maga például tudná, mit kell csinálni Tolnában, Ozora környékén. A népnek magának kell megoldania égető problémáit. Sajnos, a parasztság tehetséges fiai otthagyják osztályukat. Menekülnek a városba. Nagy gond ez. Gyakran nem mehetnek vissza, mert a sors által adott eszközökkel mit kezdenének otthon, a faluban. Itt fenn meg, városban, nemegyszer a könnyebb megoldást választják. Sokan menekülnek a paraszti élet nehéz fizikai terhei elől is. Persze embere válogatja, Illyés maga ma is a kapálást becsüli igazi munkának.

Hősnek kell lennie – a szó eredeti értelmében – annak, aki igazán hű akar lenni a parasztsághoz. Így mindenekelőtt a parasztságból származó értelmiségnek. Állandó

harci állapotban a polgári osztállyal szemben, de önmagával szemben is. A polgárság körében élve mindenféle veszélyek fenyegetik. Milyen is? Illyés anyja maga is cseléd volt, most neki van cselédje, nemegyszer feszülten figyeli, mint is bánik felesége a cseléddel?

Aki hatalmat kap, annak a lelke könnyen megfertőződik. Így járhat a népi származék is. Mindazonáltal nem lehet megalkudni, kitérni. Nem szabad visszariadni a sors nyújtotta lehetőségektől és eszközöktől, el kell fogadni, ha azok előnyösek; a parasztszármazású értelmiségi, ha úgy adódik, elveheti még a báró úr lányát is, de ha ember akar maradni, meg kell őriznie ilyen körülmények között is hűségét – a néphez. A parasztság értelmiségi fiai nem hagyhatják el osztályukat, őseiket. Persze nem a paraszti élet szépsége, hanem a magyar nép rettenetes nyomora és lerongyolódottsága kell hogy őket hozzájuk kösse. [...]

Mi, paraszti progresszió: kis erőt képviselünk. Azért is, mert nézeteink szerint is megosztottak vagyunk. A nincstelen és a birtokos paraszt, a birtokos parasztok szegényebbje és módosabbja: mindnek más a vágya, akarata. Ezért is megosztott a parasztság ereje, országos folyamat, hogy mindenki megy a faluból. Ez nem hat előnyösen. (A "puszták népe" világában nagy vonalakban most is minden úgy van, ahogyan annak idején Illyés megírta.)

Pedig mégis tenni kell. A parasztság sorsának megváltoztatása, ha nagy áldozat árán is, de lehetséges. Ezt az áldozatot meg kell hozni. A mezőgazdaság átszervezése nem történik majd zavar nélkül, de nem kétséges, hogy ez sokkal kisebb lesz, mint az átszervezésből eredő haszon. A termőföld hozama 60 év alatt alig 5 %-kal emelkedett csak. Kertgazdálkodás, okos iparosítás, sokkal több eredménnyel kecsegtet.

Nagyobb öntudat kell a parasztság részéről. A társadalom nagyon hozzászokott, hogy a parasztság – lehetőleg ingyen – kiszolgálja, amiért – legjobb esetben is – enyhe megvetés jár a részéről. Nem kérünk a város erkölcséből, a magunk önértetére és öntudatára támaszkodjunk: olyik pesti újságíró hetvenszer ostobább, mint egy egyszerű falusi béres.

Az irodalomról szólva Illyés kijelenti, nem hiszi, hogy nagy ellentét van a mai irodalomban és a gyakorlatban, s az általa irányított Magyar Csillag is azt akarja, hogy ez a probléma eltűnjék.

A gionizmusra terelődve a szó, megjegyzi: a költőnek joga van a népet ábrázolni.

A hazai irodalmi viszonyokra visszatérve hozzáfűzi: a mai irodalomnak határozott politikai hangja van. De szellemi életünk mélyen alatta van a múlt századénak. [...] – Reméli, hogy nemzetiségeinkkel és a környező államokkal meg lehet egyezni. "Minden az embertől függ" – fejezte be a maga részéről Illyés Gyula a beszélgetést.

NDGY KLI GYIK 4-III-27

72. Népfőiskolai látogatás

Szabó Gergely naplójegyzete, 1943. március 27.

Népfőiskolába látogatás. A szegényparasztygyermek az ország minden tájáról összejöttek a Győrffy-kollégium pesterzsébeti népfőiskolájára. Nehéz sorsok, megpróbált erők, elromlott életek, küzdeni vágyó magyar fiatalok beszélgettek ott egymásnak bizalma-

san, testvér módra. Biztattuk őket, hogy a mi sorsunk sem különb az övékénél, minket is eléggé megtépzott az élet, de azért megvan a küzdő kedvünk, és őket is mindig testvéri szeretettel támogatjuk. [..]

NDGY KLi GYIK 4-I-12

73. A Györffy István Kollégium körlevele kertészeti és mezőgazdasági népfőiskola létesítéséről
1943. február 17.

A Pestszenterzsébet m. városi Közföldi Szövetkezet és a Györffy István Kollégium Pestszenterzsébeten a Közföldi Szövetkezet által bérelt városi gazdaságban kertészeti és mezőgazdasági népfőiskolát létesített.

A kertészeti és mezőgazdasági népfőiskola célja egyrészt az, hogy a szegény, kevés földdel rendelkező parasztság kisbirtokos, illetve mezőgazdasági munkás fiait a kertészetben és a belterjes mezőgazdaságban olyan tudással lássa el, amellyel kevesebb földön is jó megélhetést biztosíthat családjának. Hogy ezt a célt elérje, a kertészet minden ágában alapos elméleti és gyakorlati kiképzést ad. Felhasználja a kertgazdálkodás legújabb vívmányait is. A mezőgazdaságban a kisbirtokok belterjes művelését és állattenyésztését tanítja. Ezt a részét a munkának Somogyi Imre a kert- és hasuragazdálkodás legjobb szakembere vezeti. Másrészt célja a népfőiskolának az, hogy minden népfőiskolás olyan műveltségre tegyen szert, amellyel megállhatja a helyét a faluban és bárhol. Tudással rendelkező embereket akarunk visszaküldeni a faluba, akik ott gazdálkodásuk és képzettségük révén hasznos munkát fejtenek ki.

A népfőiskolás megismeri a parasztság történetét, a magyar irodalom nagyjait, a népi írókat. Járatos lesz a falu és saját maga ügyes-bajos dolgaiban, amelyet a jegyzősegen vagy szövetkezeti stb. helyeken kell intézni. Megismeri Magyarország földjét a földrajzban, saját vidékét. A számtan-mértan legfontosabb ágaiban, számolásban, mérésben megtanulja azt, amire neki állandóan szüksége van.

Szükséges, hogy a parasztság művelt vezetőkkel rendelkezzen. A mezőgazdaságban és a faluvezetésben teljesen jártas embereket akarunk adni a falunak. Az iskola végzett növendékeivel fenntartja a kapcsolatot. Segíti őket. A több testvérrel rendelkezők részére az Országos Nép és Családvédelmi Alap révén házhelyet és földet szeretnénk biztosítani, de a többiek részére is ugyanezt akarjuk lehetőség szerint. [..]

A népfőiskola ez idei munkáját március hó 1-én kezdi meg. A beköltözés ideje március 1. Befejeződik 1944. január 31-én. Felvesszünk 4-6 elemít végzett 18-30 év közötti ép, egészséges magyar embereket. A felvételhez szükséges az elemi iskolai utolsó év bizonyítványa. Azonkívül születési anyakönyvi kivonat.

Minden népfőiskolás napi háromszori bőséges ételmezést kap és lakást, fűtést, világítást. Ezen kívül havi 30,- pengőt. Ez olyan kivételes kedvezmény, amelyet csak a mi népfőiskolánk ad. A többi népfőiskolán még tandíjat és beiratkozási díjat is kell fizetni a résztvevőknek. [..]

Minden népfőiskolásnak kettős feladata van: egyrészt a gazdaságban dolgozik, másrészt az iskola előadásain vesz részt. Minden résztvevő nyári időszakban aratási szabad-

ságot kaphat, körülbelül 10 napot. Kellően igazolnia kell, hogy erre szüksége van. Egyéb-
ként a szükség szerint szabadságot a népfőiskola vezetője adhat, [...]

A népfőiskola elvégzése és a sikeres vizsga után oklevelet kap a népfőiskola tagja,
amelyben a népfőiskola igazolja, hogy az illető ennyi és ennyi időt töltött a népfőiskolán,
és ott elméleti és gyakorlati képesítést nyert.

A kertészeti és mezőgazdasági népfőiskolánk elvégzése egész életre szóló kenyeret,
biztos megélhetést nyújt annak, aki az iskolát elvégezte, mégpedig a tudása révén bizto-
sít neki számtalan lehetőséget. [...]

Budapest, 1943. évi február hó 17-én

Kardos László s. k.

a Györffy István Kollégium igazgatója

P. H.

Baráti üdvözlettel:

Horváth Lajos s. k.

a népfőiskola vezetője

NDGY Horváth Lajos iratai 8

74. A Györffy István Népfőiskola* 1943-44-es tanévi tantárgyai

1. Hittan: különböző valláshoz tartozó lelkészek	
2. Magyar	Horváth Lajos
3. Történelem	Horváth Lajos
4. Számtan, mértan	Hegedűs András
5. Földrajz	Egyed Imre
6. Könyvelés és statisztika	Mészáros Sándor
7. Nép- és társadalmi ismeret	dr. Kardos László
8. Államismeret, jog	Erdélyi József
9. Gyakorlati közigazgatás	meghívott szakelőadók
10. Egészségtan	dr. Simon László, orvos
11. Nép- és családvédelem	Boros Lajos
12. Nemzetgazdaságtan	Egyed Imre
13. Állattenyésztés, állategészségügy	Oláh Pál
14. Mezőgazdaságtan	Sinkó László
15. Gyümölcsstermelés, növénytan	Sinkó László
16. Méhészet	Csajágo István
17. Trágyakezelés	Somogyi Imre
18. Zöldségstermelés	Somogyi Imre
19. Szőlőművelés	Somogyi Imre
20. Baromfi-, angoratenyésztés	Somogyi Imre
21. Gazdakör	Változó szakelőadókkal
22. Önképzőkör	Változó szakelőadókkal
23. Üzemtan	Szlávik Endre

* A népfőiskola vezetője Horváth Lajos, szaktanácsadója Somogyi Imre,
szakvezetője Sz. Szabó Pál.

24. Gazdasági gép- és eszköztan	Szlávik Endre
25. Talajtan	Szlávik Endre
26. Kertészeti gép- és eszköztan	Szlávik Endre
27. Talajművelés, talajismeret	Somogyi Imre
28. Fizika	Egyed Imre
29. Idegen szavak	Egyed Imre

NDGY Horváth Lajos iratai 7

75. Fekete Gyula: 50 négyszögből 1200 pengő három hónap alatt

[...] A fiatal Györfly-kollégista igazgatóval a népfőiskola megalakulásáról beszélgetünk.

– Elhanyagolt terület volt ez, homokos, terméketlen és sivár. Valamikor gyümölcsfákkal próbálták betelepíteni, ezeknek már csak maradványai látszanak. A pestszenterzsébeti Közjóléti Szövetkezet birtokába jutott, s itt Csondor István dr., az Országos Szociális Felügyelőség részéről pedig Cser János dr. támogatta a kérésünket, hogy népfőiskolát szervezzünk. Március 5-én kezdődött, s csak májusban tudtunk hozzálátni a munkához. Az első két hónapban – őszintén szólva – nem volt népfőiskola jellege, hiszen sokszor több mint napi 12 órát dolgoztunk, hogy valamiképpen megfelelő körülmények közé jussunk. Még május és június hónapban is, mikor már az előre megállapított tanmenet szerint folytak az előadások, napi 9–10 órát kellett a földdel bajlódni. Hiszen a gazdaság területe 88 hold, s ebből 50 holdon intenzív termelői munkába fogtunk. Az itt látható kertgazdaság pedig kb. 4 hold területen lehet, a többi kalászos vetés volt.

– De, amint látom, volt eredménye a sok munkának.

– Bizony, ezt csak az mondhatná igazán meggyőződéssel, aki látta ezt a területet, mikor idejöttünk. Rossz föld: még most is folyton előbujkál itt-ott a királydinnye. Elhanyagolt, kőtetlen talaj fogadott bennünket. Meg kellett itt minden talpalatnyi helyért küzdeni, július, augusztus hónapban például hajnali 4 órától este 9-ig folyton munkában voltunk.

– Bírták a fiúk?

– Nem annyira az volt a hiba, hogy nem bírták, hiszen otthon sincs külön dolguk, de másztak. Népfőiskola – sokat ígérő szó. Azt hitték, valódi iskolába jönnek tanulni. – Bizony sokan elkeseredtek az elején; egy-kettő haza is ment. De ez a 16 már végig ki fog tartani. Annál is inkább, mert most már igazában megkezdődik a tanulás is. A napokban jön le hozzánk a földművelésügyi minisztériumból egy kiküldött és dr. Okályi Iván, a kertészeti főiskola tanára. Tudniillik szó van arról, hogy népfőiskolánkat a két féléves kertészeti tanfolyammal egyenrangúvá emelik, s ezért szükséges most a tantárgyak összegegyeztetése.

– Bizony, akik így keresztülrágódtak a legnehezebb tantárgyakon: hogy miképpen lehet évek óta elhanyagolt, rossz minőségű földre virágzó kertészetet teremteni, sokszor napi 16 órás munkaidő árán, megérdemelnék – talán már meg is érdemelték –, hogy küzdelmüket, fáradozásait papíron is elismerjék.

Földreformot csináltunk tavasszal – mesél tovább mosolyogva az igazgató, s egy különösen szép táblára mutat. – Ezen a részen – kb. 50 négyszögből lehet – minden ifjúnak egy-egy ágyat osztottunk ki. Azt vetettek bele, amit akartak, s szabad idejükben ked-

vükre gondolhatták. – Persze, meglehetősen nehéz dolguk volt, hiszen csak május közepén foghattak hozzá, s öntözővizet csak július közepén kaptunk.

Gyönyörű kis konyhakert ez a kiosztott rész. Van rajta minden, mi "szem-szájnak ingere", nem volna jó manapság a pesti gazdasszonyokat beleszabadítani.

– Ennek azután a jövedelme is a fiúké. Eddig kb. 1200 pengőt árultak ki belőle, egyenként 70–80 pengőt. Természetesen ez még nem a végeredmény, hiszen még mindig szépen van rajta, s az őszön megpróbálkozunk hasurakertészettel is. Nemcsak ezen a részen, hanem az összes paprikavetéssel kísérletezni fogunk ... [..]

Egy szökés, magas fiú, könyvvel a hóna alatt a fás rész felé igyekszik. Hazafelé ment ott találom, Veres Péter Falusi krónikáját olvassa. Beszélgetni kezdünk. Ungvári Lászlónak hívják. Szolnokra való. Ketten vannak testvérek, édesapjuk meghalt, édesanyjuk pedig egy úri háznál szakácsnő. 3 hold földjük van, jelenleg bérbe adták, mert a bátyja sincs otthon.

– Melyik tantárgyat szereted legjobban? – Tegezem, mert itt minden fiatal tegezi egymást.

– A nemzetgazdaságtant. Szeretnék még ezután is tanulni ilyesmit, ha hazamegyek. Ilyen mezőgazdasággal kapcsolatos dolgokat. Úgyis átveszem otthon a földet, és kertgazdálkodáshoz fogok.

– Alkalmas rá a földek?

– Meg lehet próbálni. Igaz, víz nincs a közelben, motorra meg nincs pénzem, de szárazkertészet is van a világon. Legnagyobb baj talán az, hogy kevés a föld. A konyha-kert helyét ugyanis évenként változtatni kell.

– Mivel szeretsz foglalkozni, ha van ráérő idő?

– Olvasgatni szoktam. Legjobban József Attilát meg Veres Pétert szeretem. Régebben – megvallva őszintén – csak ponyvát olvastam, de hát akkor jóformán azt sem tudtam még, hogy ilyen könyvek is vannak a világon. [..]

Elbúcsúzom tőle is. Elmaradnak mögöttem a "földreformos" földek, a piruló paprikák s a karalábé úde zöld levelei. S a kis népfőiskola, benne a magyarság egymilliomod részével. Ezt a törtet növelni kell még nagyon sok ilyen tárgyú, irányú és munkájú népfőiskolával és nagyon sok mezőgazdasági szakiskolával. S azután alkalmat adni arra, hogy a szakképzett fiatalság nagyban is megcsinálhassa azt, amit 50 négyszögölön megcsinált.

Fekete Gyula

Magyar Út, 1943. október 21.

76. "Ide kívántam jönni"

Szörger Sándor népfőiskolai hallgató 1943–44-ben vezetett naplójából, 1943. március–április

1943. március másodikát írtak, amikor Budapestről egy értesítést kaptam, hogy a Pest-szenterzsébeten megnyíló népfőiskolára felvettek. Tanulni vágyásom alapján nagy kedvvel fogadtam. Mivelhogy a népfőiskolát a Györffy István-kollégisták rendezik és vezetik, még jobban ide kívántam jönni. Mivelhogy március 5-én ott kellett jelentkeznem, csomagolni kezdem, és a szükséges okmányokat beszereztem. Eltelt két nap, és a szüleimtől és falumtól válnom kellett. Negyediken este Kovács Sándor barátommal vonatra

szálltam. Még egy sóhaj szállt el ajkamról, amikor elhagytam falum határát. Gördült a vonat velem Budapest Keleti Pályaudvarig. Intézkedésünk alapján vártak bennünket. Dr. Kovács Gyula lakására mentünk jelentkezni. A kollégisták nagyon kedvesen fogadtak. Estefelé villamoson elindultunk, hogy felkeressük helyünket. Ahogy a villamosról leszálltunk, kelet felé tartottunk. Bizony egy jó darab gyaloglás után meg is találtuk. Amit ott láttam, nagyon rossz benyomást tett rám. Egy 10 év óta elhanyagolt birtok, épületekkel, ahol nyomor és pusztulás nyomait látom. Ezt mind nekünk kell rendbehozni, ami bizony nagy munka. Másnap, 6-án hozzá is fogtunk. Először a lakást belül, ahogy tudtuk, rendbehoztuk, 7-én kimentünk a városba, miután vasárnap volt, hogy körülnézzünk. Hétfőn már a ház körül dolgoztam, udvartakarítást folytattunk. Ezen a napon kaptunk, négy nap után, meleg ételt. Bizony már jólesett. Ez a hét a ház körüli rendezési munkával telt el. Már ezen a héten rendes ételmezésben részesültünk. Vasárnap következett, ezt a napot ismét a város megtekintésére fordítottam. Délelőtt szentmisét is hallgattam, délután két rokonomat meglátogattam. Bizony kicsit megkésve, 1/2 8-kor értem haza. Ezzel egy hét már eltelt. Hétfőn már külterjes munkát végeztem.

Március 15.

Nemzeti ünnep. Délelőtt eperfát ástunk ki. Délután megemlékeztünk az 1848. márciusi eseményekről. Többek között Kossuthról, Petőfiről és Széchenyiről, az akkor élő nagyjainkról. 16-án, kedden a közművesnek segítettam. Délben a szüleimtől levelet kaptam, melyben írják, hogy névnapomra csomagot küldenek. Nagy volt az örömöm. 17-én, szerdán Mátéval kertoszlopokat állítottunk fel. Ezen a napon itt volt Somogyi Imre bátyánk, nagyon velős, érthető előadást tartott. Nagyban vázolta kötelességeinket. 18-án, csütörtökön, 18. névnapomat éltem meg itt, Pest mellett, otthonomtól 350 kilométerre, munkában, öröm nélkül. Még a várva várt csomag sem érkezett meg. Munkát a következőt végeztem: déléltől deszkát hordtam. délután Mátéval melegágyakat csináltunk. Este két kollégista előadást tartott, Sinkó az emberi és állati test felépítéséről. Szűcs pedig a finnekéről. Este szomorúan 10 órakor fekuđtem le. [...] 19-én, pénteken újból melegágyat csináltam. Délben megérkezett a várva várt csomagom. Megkésve, de jókor. Délutáni munkámat 4 óráig folytattam. Elkészültem a következő előadásra, melyet 1/4 6-kor kezdünk meg. A számtanórát Hegedűs András kollégista tartotta, utána pedig Mészáros Sándor számtartásról és könyvvitelről beszélt, utána időben lefekuđtem. [...]

22-én, hétfőn déléltől melegágyakat csináltam, délután a dobogót javítottuk. Közben Somogyi Imre bátyánk megjött, 4 órakor a munkát abbahagytuk, és falualakításra gyűltünk össze. Választanunk kellett 1 bírót, 2 eskűdtet, 1 jegyzőt és 1 önképzőköri elnököt. Bírónak Máté Istvánt választottuk, eskűdtnek Kovács Sándort és Nagy Miklóst, kisbírónak: Csöndör Lajost. Engem pedig az önképzőkör elnökének. Az egészet titkos választással csináltuk. A választáson vendégeink voltak: Boros Lajos, Pest vármegye szociális felügyelőségének elnöke, Kardos László, a Györfly István Kollégium igazgatója és egy szigetszentmiklósi gazdálkodó. [...]

Csütörtökön, 25-én Gyümölcsołtó Boldogasszony ünnepe, ébresztő 7 órakor, után tor-na, utána készültünk templomba, de én elkéstem. Ezért naplót vezettem, miután ezzel elkészültem, a könyvtárból egy könyvet kértem. A Puszták népe című könyvet, melyet Illyés Gyula írt. Egész délig olvastam, utána ebéd, mely zöldségleves, babfőzelék és

disznóstult volt. Ebéd után a városba indultam unokatestvéremhez. Onnan egy unitárius ifjúsági egyesületbe mentünk, Bandi Dezső vezetett oda. Amit ott láttam, örök emlék marad bennem. Vagy 30 székelő leányt, kik mind olyanok voltak, mint az angyalok. Este 7 óráig maradtam. Este 8 órára értem haza, fáradtan lefeküdtem. 26-án, pénteken gyepetglát raktam melegágyba, ebéd után kályhát szereltünk a tanterembe. Ezután megbeszélésre jelentem meg a Lajos bá-nál.[...] 27-én délelőtt szántottam két lóval, életemben először. Délben egy levelet kaptam Kováts barátomtól, délután tökmagot ültettem melegágyba, egészen 4 óráig. Ezen a napon vendégeket vártunk a kollégiumból, ezért rendbe kellett hozni lakásunkat. Ahogy végeztünk, már meg is jöttek. Találkozásunk alkalmával még kimélyítettük azt a barátságot, ami már közöttünk volt. Bizony megelégedve távoztak ők is. Barátok lettünk, mert egy elvért harcolunk és pedig együtt. [...]

Április 12.

Délelőtt hagymát ültettem, délután borsót vetettem egy kis géppel, egész 1/2 5-ig. Utána színházba készültem. Már 1/4 7-kor ott voltunk az Új Magyar Színháznál, de csak 3/4 7-kor mehettünk be. Amit ott láttam, arról egy egész könyvet lehetne írni. A darab címe Henschel fuvaros, 1/4 10-ig tartott, 1/2 11 volt, amikor hazaértem. Megvacsoráztam és lefeküdtem. [...]

NDGY Szorger Sándor íratái

77. Kuti László népfőiskolai naplójából, 1943-44

1943. június

[...] 1943. június 26-án megtartott önképzőköri ülésen felvett jegyzőkönyv. Az önképzőköri elnök megnyitja a gyűlést. A jegyző felolvassa a múlt heti jegyzőkönyvet, és kijelöli a hitelesítőket.

Szavalkók:

Árvai József: Felszállott a páva. Nagyon szépen elmondta. Canik kifogásolta, hogy nem hangsúlyozta jól. Dr. Kardos László is többet javított benne, de azért helyeselte ő is. Dávid Imre: Kádár Kata. A hozzászólók kifogásoltak többeket;

Dr. Kardos László azt kifogásolta, hogy gyorsan mondta, és még többet is javított.

Fekete József: Székely ballada. Elég jó volt.

Nagy Miklós: Görög Ilona balladája. Nagyon jól elmondta.

Leposa Sándor: A jog, Illyés Gyulától. Elég jól elmondta. [...]

Szorger Sándor: Pefőfi koszorúi – Babits Mihály írta. Elég jól elmondta. [...]

Június 27.

Reggel 7 órakor keltem, délig idehaza tanultam. Délután meg vendégeim voltak. Pestről; Feri bátyám és a Mariska, és azokkal körülnéztük a telkünket. Bulgárokat, vagyis a kertészetünket, mert azon bizony van mit nézni, és bejöttünk, és én székely balladákat olvastam nekik, és még elbeszélgettünk. Utána elkísértük az állomásig, ahol a vilamos megáll. Mikor hazajöttem, megvacsoráztam, és sétáltam egy kicsit és lefeküdtem.

Június 28.

Reggel 5 órakor keltem, és délig hagymát gyomláltam. Délután meg 3-5-ig gazdaköri előadást tartottunk, utána 5-1/2 7-ig államismeret, tartotta Erdélyi József, 1/2 7-8-ig földrajz ismételés, amit eddig tanultunk, tartotta Imre bátyánk. Utána megvacso-
ráztunk, majd lementünk kicsit futballozni, aztán lefeküdtünk. [...]

NDGY Kuti László iratai

78. A debreceni Györffy István Kollégium

Napokönyvrészletek, 1943. március 30.-április 10.

Március 30.

Kardos, Mészáros és még négy kollégista ma reggel elutaztak Debrecenbe, hogy az ott létesítendő kollégiumunk ügyét megtárgyalják. Már előzőleg kidolgoztak egy tervezetet, minden lehető, amit csak az alapszabály megenged, mi is megengedtünk, s ezt vagy elfogadják, vagy nem lesz Györffy-kollégium Debrecenben. Ezt a legteljesebb mértékben helyesnek is tartom, mert mi, akik egy eszmét képviselünk, ennek védelmére létrehoztuk a kollégiumot, s gyakorlati megvalósítását életünk céljául tűztük ki, nem tehetjük magunkat függővé egy kisebb társaságtól. Ezt valljuk, s aki közénk tartozónak érzi magát, tagja lesz a kollégiumnak, aki pedig nem, azt mi sem óhajtjuk tagnak. [...]

Április 2.

Kardos Laciék az éjszaka hazajöttek. A debreceniek elfogadták feltételeinket. [...]

Kelemen Zoltán

Április 5.

Este részt vettünk Zsindelyné rendezésében Gerhard Hauptmann Henschel fuvaros című darabjának előadásán. Azt tapasztaltam, hogy az előadás valamennyiünknek tetszett. Sokak szerint az utolsó felvonás igen hatásos volt. A nézőtérén láttuk Németh Lászlót is, akivel Kardos László a szünetben eszmecserét folytatott. [...]

Szomorú dolog azonban az, hogy a pesti közönség nem tudja értékelni az igazi művészetet. Az ő igényét kielégítik a felszínes, sablonos, házassággal végződő operettek. Az ilyenek 150-200 előadást is megérnek, míg a komoly művészetet nyújtó darabot néhány előadás után kénytelenek levenni a műsorról. [...]

Kovács Lajos

Április 10.

Tegnap a szeminárium után néhány ember Kardos Lacival még együtt maradt, hogy bizonyos kérdéseket alaposan megtárgyaljanak. Amint ma értesültem, elég hosszasan elbeszélgettek, mert a megbeszélés reggel 5 óráig tartott. A Debrecenbe leutazó társaság is tisztázódott. A csoport tagjai lesznek: Kardos László, Mészáros, Komló, Erdélyi. Ezzel kapcsolatban már több cikket lehetett olvasni. Tegnap a Kis Újságban olvastam, hogy a

debreceni Györffy István Kollégium alakuló gyűlése folyó hó 11-én lesz. Az ünnepélyes alkalomra megjelenik Zsindely Ferenc is.

Karácsony Sándor a kollégium céljáról fog beszélni. Zsindelyné Mit tettünk eddig címen tart beszámolót. A mi képviselőtünk a gyűlés után visszatárazik, Komlót kivéve, aki az egész héten ott marad Debrecenben, hogy ezáltal is jobban biztosítható legyen a két kollégium egységes irányelvek szerinti irányítása és munkája, másrészt, hogy mindkét társaság egyedei útján szerezhessen tudomást a másik munkásságáról. Amint tudjuk, feltételeinket a debreceni társaság maradéktalanul magáévá tette, úgyhogy a szoros együttműködésnek az azonos célokért semmi akadály nincs.

Szakács András

NDGY KLI GYIK 2-6

79. Debrecen városa támogatja a debreceni Györffy István Kollégiumot

Közgyűlési határozat, 1943. március 23.

Levéltári szám: 14 793/1943

18/1943. bkgy.

20 kg.

A város polgármestere előterjesztést tesz a Györffy István Kollégium debreceni internátusa támogatására, 5000 P összegnek egyszer s mindenkorai segély címen történő engedélyezése iránt.

Előterjeszti, hogy a Györffy István Kollégium célja a szegény sorsú magyar diákság, elsősorban a falusi parasztszármazású diákok támogatása. E célból internátust tart fenn, s ebben a diákok anyagi helyzetükhöz mért olcsó, illetve ingyenes ellátásban (lakás, fűtés, világítás, ételmezés stb.) részesülnek. Az első Györffy-kollégium Budapesten alakult meg, ezelőtt cca. négy évvel. A debreceni Györffy-kollégium megalakulását az 1942. év őszén a református kollégium internátusának katonai célra történt igénybevétele tette szükségessé. A debreceni Györffy-kollégium jelenleg 11 személyes internátust tart fenn a Veres u. 10. sz. házban, mely a kollégium tulajdona. – A debreceni Györffy-kollégium tanárelnöke: Dr. Karácsony Sándor egyetemi ny. r. tanár.

Előterjeszti végül, hogy a Györffy-kollégium debreceni internátusa támogatására javasolt 5000 P segély fedezetéről a költségvetés miniszteriális tárgyalása során történjék gondoskodás.

A törvényhatósági kisgyűlés a jog- és pénzügyi bizottság véleményével egyezően, a város polgármesterének a javaslatát elfogadásra ajánlja, és javasolja a közgyűlésnek, hogy hozza meg az alábbi határozatot:

Határozat:

A törvényhatósági bizottság közgyűlése, a törvényhatósági kisgyűlés javaslatára a város polgármestere által előterjesztett indokok alapján a Györffy István Kollégium debreceni internátusa támogatására egyszer s mindenkorai segély címen 5000 P-t, azaz ötezer P-t engedélyez. [...]

Kelt Debrecen, sz. kir. város törvényhatósági bizottságának 1943. évi március hó 23. napján tartott kisgyűlésében,

olvashatatlan aláírás
főispán

Hitelesítik:
olvashatatlan aláírások
törvényhatósági kisgyűlési tagok

dr. Balogh
előadó

Hajdú-Bihar megyei Levéltár 18-14793/1943

80. A debreceni Györffy-kollégium alapító ülésén

Zsindely Ferenc miniszter, Zsindelyné Tüdös Klára, Karácsony Sándor a debreceni Györffy-kollégium alapító ülésén, 1943. április 13.

Rendkívül nagy siker mellett tartották meg a Déri Múzeum dísztermében a debreceni Györffy István Kollégium pártfogói testületének alakuló közgyűlését. [...]

Karácsony Sándor dr. egyetemi professzor a Györffy-kollégium megalakulásának történetét ismertette. [...]

Zsindely Ferencné, a miniszter felesége számolt be ezután arról, hogy mi történt eddig. [...]

A debreceni kis házat úgy tudtuk megvenni, hogy kölcsönkértük a pénzt. Azt akartam, hogy Debrecen legyen az első a vidéki városok közül, ahol Györffy-kollégium van. (Zajos taps.) Becsület dolga, hogy megadjuk Budapestnek a kölcsönt, Százpengős alapítóleveleket bocsátottunk ki a debreceni kollégium számára. Én már sokat koldultam, és meg kell mondjam, hogy mindig szegény embereknél volt a legnagyobb sikerem. Ők gavallér módon tudnak adni. Amikor Debrecenben jártam, olyan sokan panaszkodtak, hogy szegények. Most majd kiderül, Ha gavallérosan adnak, akkor elhiszem, hogy szegények, de ha fukarok lesznek, tudni fogom, hogy félelmetesen gazdagok. (Viharos taps.) Ha valaki nem tud egymagában száz pengőt adni, szerezzon társakat, és többen tegyenek egy alapítványt. [...]

A közgyűlés után Zsindely Ferencné nyomban megkezdte az alapítólevelek elhelyezését. Pár perc alatt mintegy ötezer pengő értékű befizetés, illetve megajánlás történt. Természetesen a további megajánlások ezután történnek. Aki alapítólevelet hajajt jegyezni, a Debreceni Első Takarékpénztárnál jelentse be, és fizesse be folyószámlára a megajánlott összeget. Az alapítási díjat részletekben is befizethetik.

Debrecen,* 1943. április 13.

81. A debreceni Györffy István Kollégium Balázs Béla visszaemlékezése, 1971

1. Az indulás – a mozgalom

A budapesti kollégium mellett, a felszabadulás előtt, Debrecenben jött létre az ország második Györffy István Kollégiuma.

* A Debrecen című napilapról van szó.

A debreceni indulást több körülmény határozta meg.

Legfontosabb talán a debreceni Márciusi Front tevékenysége, amelynek nemcsak munkássága, hanem hatása is történelmi jelentőségű volt. A kollégiumi gondolat debreceni elindulását jelentő első megbeszélésen olyanok is részt vettek (Fehér Lajos, Balogh Elemér, Barla Szabó Ödön), akik tevékeny részesei voltak a mozgalomnak. A később megalakult kollégium egyik legaktívabb tagját, Medve Zsigmondot pedig jóval a kollégium létrejötte előtt Simon László, a debreceni baloldali mozgalom kiemelkedő képviselője elviszi a Márciusi Front egyes tagjainak bírósági tárgyalására. [...]

Fontos szerepe volt a kollégium megszületésében annak is, hogy a debreceni egyetemen viszonylag sok volt a parasztfiatal. Abszolút értelemben számuk elenyészően csekély, de országos méretekben talán ezen az egyetemen tanultak a legtöbben. Munkásszármazású viszont nagyon kevés volt, amiben közrejátszott a debreceni iparosítás fejletlensége is. Szerepe volt a debreceni indulásban a református kollégiumnak is, ahova viszonylag sok szegényparasztyerek is bekerült, és azonos osztályhelyzetüket hamar felismerve keresték egymással a kapcsolatot és az osztályhelyzetüknek megfelelő politikai orientálódást.

A debreceni indulást azonban döntően meghatározta az a körülmény, hogy a kollégiumi mozgalom kezdettől fogva arra törekedett, hogy túllépjen a pesti kereteken, végső soron átfogja az egész ország haladó ifjúságát.

Így találkoztunk Fehér Gyulával is.

Nem sokkal a budapesti kollégium megalakulása után, 1940 tavaszán a debreceni református kollégiumba öccse látogatására megérkezik Fehér Gyula, és 4 egyetemi hallgatóval – Fehér Lajos, Balogh Elemér, Barla Szabó Ödön, Balázs Béla – megbeszélést tart az egyik kollégiumi szobában.

Fehér Gyula azt is elmondta, azért is jött Debrecenbe, hogy megbeszélje, hogyan lehetne itt a munkát, a politikai nevelést megindítani, ezt szeretné a megbeszélés résztvevőivel megtanácskozni. A megbeszélés azzal végződött, hogy Debrecenben ugyan még nincsenek meg a kollégium megteremtésének objektív feltételei, és létrehozását egy későbbi időpontra kell halasztani, de a munkát meg kell kezdeni.

A szervező munka azonban Debrecenben is megindult. [...] Megkezdjük a paraszt- és munkásszármazású hallgatók felkutatását.

Eljutottunk a szervezeti keretek megteremtéséhez. Megalakítottuk a paraszt- és származású főiskolai hallgatók közösségét. [...]

1942-ben vagyunk ... küldöttség érkezett hozzánk a budapesti Györffy-kollégiumból. Horváth Lajos, Komló László, László Imre és Sipos Gyula keresett fel bennünket, akiket meleg barátsággal fogadtunk. A velük folytatott hosszabb megbeszélésből kitűnt, hogy mozgalmunk célkitűzései azonosak a pesti györffystákéval, és nálunk is elérkezett az ideje annak, hogy kollégiumot hozzunk létre. Felhívták a figyelmünket arra, hogy pártfogó testületet kell választani és tanárelnököket kell keresni.

A kollégium ünnepélyes megnyitóját jóval a tényleges megnyitás után, 1943-ban a Déri Múzeumban tartottunk, amelyen a debreceni kollégistáinkon kívül részt vettek többben a pesti kollégisták közül is. Eljött a pesti Pártfogó Testület elnöke, Zsindely Ferenc, részt vett az alakuláson a debreceni Pártfogó Testület népes tagsága, és természetesen részt vettek bennünket támogató barátaink, vendégeink is.

A megnyitón Zsindely Ferenc, Karácsony Sándor, Kardos László és Balázs Béla beszéltek.

Az alakuló ülésen tanárelnökké Karácsony Sándort választottuk. A kollégium vezetője pedig Balázs Béla lett.

Az alakuló gyűlésen is hangsúlyoztuk, hogy a kollégiumhoz tartozóknak tekintjük a mozgalomnak azokat a tagjait, akik nem laknak benn, de velünk együtt dolgoznak.

Barátaink, baloldali professzorok, tanárok, elsősorban Szabó Árpád, Juhász Géza és Simon László itt kerestek fel bennünket, itt látogattak meg az írók, elsősorban Nagy István, aki többször megfordult nálunk, s a vele folytatott beszélgetések rendkívül nagy szerepet játszottak a kollégisták politikai nevelésében. Többször felkeresett bennünket Gulyás Pál, Veres Péter, akinek kapcsolatai egyes kollégistákkal a kollégium megszűnése után is megmaradtak. Vendégünk volt Kodolányi János és Sinka István is. [...]

Kollégiumunk életét nagymértékben meghatározta a budapesti Györfly-kollégistákkal való kapcsolat. A megalakulás után gyakran jártak hozzánk budapesti barátaink, és mi is gyakran, egyenként és csoportosan voltunk Budapesten.

E sorok írója, amikor először érkezett a budapesti kollégiumba, csak néhány kollégistát talált otthon, nagy részük népi táncos volt, és szerepeltek valahol, a többi meg részt vett az előadáson. Amikor este hazatértek, késő éjszakáig beszélgettek, daloltak, örültek az új kollégium megalakulásának.

Ezek a találkozások nemcsak sok tapasztalatot nyújtottak, hanem a politikai nevelés szempontjából is rendkívül nagy hatást gyakoroltak. A kollégium egész élete, szelleme és egyenként maguk a kollégisták is formálták, alakították közösségüket.

Marjai Márton úgy emlékszik az első találkozásra, hogy amikor Budapestre megérkeztek a debreceniek, "a Györfly-kollégisták valami kifejezhetetlen bensőséges baráti közvetlensége fogadta őket". Amellett ezek mind "keménykötésű fiúk". Egyénileg is nagy hatást gyakorolnak a kollégisták a debreceniekre. Kardos László politikai tájékozottsága, alapos történetész és szociológus képzettsége megragadja a vendégeket. Szűcs Ferenc forradalmi lelkesedése, osztályharcos magatartása mindenkit megmozgat, aki a közelébe kerül. Az egész kollégiumi tagságról az a vélemény alakul ki, hogy ezek mind "határozott, céltudatos emberek". Az emlékek sok epizódot is megőriztek: "Éppen akkor készült el a kollégium havi folyóiratának egy száma. Harsány ujjongással hozzák be a társalgóba. Ott van a faliújság is. Érdekes cikkek vannak rajta, főképp egészségügyünk állapotáról a falvakban. Az egyik képzőművész fából faragott parasztasszonyt gyerekekkel. József Attila Favágó című verse illusztrálására egy másik faragványon dühös indulattal hasít tőkét egy napszámos ..."

Különösen fontosak voltak a beszélgetések. Kezdetben mindenki mindenkivel beszélgetett, de hamarosan párok alakultak, egy pesti és egy debreceni. Marjai Györfly Sándorral beszélget. Ő kalauzolta ebédre a menzába és a városba mutogatni neki a nevezetességeket. Elmentek a Petőfi-szoborhoz is a Duna-partra. A szobor tövében koszorúk, és Györfly mutatott egyet, aminek piros szalagja volt, amelyet a Györfly-kollégisták helyeztek oda.^x [...]

NDGY Iratok a debreceni Györfly István Kollégium történetéhez 19

^x Az 1943. március 15-i koszorúzás.

82. Kollégiumi hétköznapiak

Naposkönyvrészletek, 1943. április 16.–május 7.

Április 16.

Este 7 órakor az egyik erdélyi író barátunk (Balogh Edgár) tartott előadást a felvidéki és erdélyi kisebbségi életről. Ismertette a román parasztságot saját élményei kapcsán. Az erdélyi kollégisták részéről hozzászólás történt. Nevezetesen B. Dezső^x ismertette a románság mostani magatartását a magyarsággal szemben. Továbbá író barátunk a Sarló mozgalomban való részvételét is közvetlen hangon ecsetelte. [...]

Rumi Lajos

Április 17.

Kovács Imre tartott előadást Feudalizmus és a magyar parasztság címen. Én őszintén megvallom, négyszer hallottam már ugyanezt Kovács Imrétől, és meglehetősen ismerem már ezt a témát. Mégis azért írok róla, hogy megrögzítsem magamnak, mitől tartózkodjék egy ember az életben, amire jó példa Kovács Imre: a helyben maradástól, a szalmacsépléstől. Én még gondolni sem mertem volna, hogy újra ezzel jön elő, amit már mi idősebb kollégisták háromszor hallottunk tőle.

Szabó Gergely

Május 4.

E szép, kedves, ragyogó hónap, mely a háború ellenére is mosolygóssá és tán jobbá teszi egy kicsit az embereket – sokunknak nagyon kínos lesz. Ilyenkor érzi az ember, hogy mennyire elrontott az egyetem egyes karain a vizsgarend. Mert miért nem lehet már áprilisban alapvizsgáznai, az ember csak megtanulná valahogy akkorra is az anyagot, és nem kellene az év legszebb hónapját remete módjára eltölteni. A vasárnapi újságok közül az illetékesek, illetve az érdekeltek tovább foglalkoznak a paraszt-munkás-értelmiségi összefogással. Az egyik cikkben említés történik munkáslevelekről, melyekben íróik a további konkrét tettekről érdeklődnek. [...]

Tóth Benedek

Május 5–9.

[...] Pénteken este szeminárium van a Királyi Pál utcában. Sipos Gyula tart előadást a földműves szegénység kialakulásáról. Későn jövünk haza, a fiúk egy része még tanul, másik része pedig vacsorázva valamit, lefekszik.

Szombaton megint egész nap távol vagyok az Áldás utcától, így hát nem tudom, mi történt itten. Este a Királyi Pál utcában Vágó Pál volt nyilas képviselő tart olyasféle választási kortesszónoklatot a Nyilaskeresztes Párt álláspontjáról az aktuális politikai helyzettel kapcsolatban. Habár nem erre kérte fel a kollégium, hanem a nemzetiszocializmus politikai és gazdasági ideológiájának ismertetésére. Ő – úgy látszik – erre képtelen volt. Így az egyszerűbbet választotta: szapult a kormány háborús politikáját. [...]

Komló László

NDGY KLÍ GYIK 2–3

^x Bandi Dezső.

83. Egy elsőéves reflexiói

Rumi Lajos naplójegyzetei, 1943. május 8.

[...] Vágó Pál, volt nyilas képviselő előadása alkalmával előttem állt a nemzetiszocialista eszme győzelmében még mindig fanatikusan hívő ember. Különös hanglejtéssel próbált hatni az ifjúságra. Azoban őket ismerjük már, és tudjuk mennyire nem járnak helyes úton, és azért dolgoznak, hogy a szomszéd, még nagyhatalomnak mondott állam gyarmatává süllyesszék szerencsétlen hazánkat. [...]

NDGY KLi GYIK 4-1-I-10

84. A tanév utolsó kollégiumi szemináriuma

Napokönyvi bejegyzések, 1943. május 18-22.

Május 18.

Már régebben megindult a komoly tanulás. Sok fiúnak a vasárnap estéje a hétfő hajnallal ért véget. A felkelés azért mégis rendesen történt, 8-1/4 9 órára mindenki felszedelőzködött. A reggelizés körül egy kis baj volt. A tejet nem hozták ki, mert – Győri néni szerint – valami új rendszer lép életbe, minek következtében nem lehet a nagy melegben eltartani. Pedig most fokozottan szükséges volna, hogy kihozzuk. A tanulás itthon tart bennünket, és a reggelizés kedvéért nem utazhatunk el egy fél délelőttöt. – Délután örömmel hallottuk, hogy megérkezett az ÁFSZ lisztje és száraztésztája. Remélem, sokat fog lendíteni gyér táplálkozásunkon. – Este bementünk az udvarra, és ma is megtartottuk a negyedórás kézilabda-mérkőzést. Utána mosakodás következett és újult erővel a tanulás. [...]

Fazekas Béla

Május 21.

Ma Okályi Iván tanárelnök "jelölt" úr meglátogatta a kollégiumot. Éles látókörű ember. Többre taksálom, mint az eddigi kettőt együttvéve. Ma jött meg Ligeti leköszönő levele.

"Kedves Flúk! Tanárelnöki tisztségemről ezennel lemondok. Továbbra is szeretettel gondolok rátok, Ligeti Lajos."

Ha majd az utódok elolvassák, azt mondják: milyen kedves ember volt. És talán újból meg akarják választani. Pedig én nem tenném meg. [...]

Május 22.

Egész nap tanulás. Este előadás helyett megtartottuk az utolsó szemináriumot. Hegedűs András beszélt az ipari munkásságról. Vázolta az ipari munkásság kialakulását, európai helyzetét, párhuzamba állítva a magyar ipari munkásság helyzetével. Szép előadás volt. [...]

Horváth István

NDGY KLi GYIK 2-6

85. Erdélyi József: Hol állok én?

A Györffy István Kollégium dolgozatai, 1943

Május 31.

Itt vagyunk mi, parasztkollégisták már idestova négy éve külön kollégiumban, és éljük a magunk életét. Több oldalról kérdezték már tőlünk támadólag és barátságosan is, hogy tulajdonképpen mit akarunk, és hol is állunk a magyar társadalomban? Eddig ezzel én magam sem foglalkoztam, úgy gondolom, most ez lényeges kérdés, és érdemes, sőt kell is rajta mindnyájunknak gondolkozni. [...]

A parasztság bomló társadalom, életformája csődbe jutott életforma. A polgári életforma szintén csődbe jutott, itt nincs kiút ebben az irányban, pedig ha származásunkat nézzük, parasztok vagyunk, ha életformánkat nézzük, polgárok vagyunk.

Paraszt már nem lehetek, polgár pedig nem akarok lenni, egy szétbomló életformába és céltalan életbe nem akarok belépni.

Pedig az előbb leírt kép határozottan mutatja, hogy a parasztság fejlődik és polgárosodik. Ezer és ezer példával bizonyítható. A polgárosodás viszont nem jelent fejlődést ma, mikor ez egy kihaló életforma.

Itt jön az értelmiség szerepe.

A középosztályból, a munkás- és paraszttársadalomból ki kell válnia az értelmiségnek, és ebből a halódó paraszt- és polgári társadalomból egy életképes közösségi életformát élő, dolgozó társadalmat kell kialakítania.

Az értelmiség kiválását nem így értem, hogy ez külön álljon, hanem éppen benne maradjon, illetve térjen vissza a dolgozó rétegekbe, és ezek törekvéseit segítse, álljon mellé és dolgozzon érte, így tulajdonképpen a munkában kell kiválnia.

Ebben látom az értelmiségnek és egyáltalán a mi életünknek a célját.

Tehát hol is állok én végeredményben? A parasztságból jöttem, az utam a középosztályba, a polgárságba vezetett, de én dolgozó értelmiségi akarok lenni, és hiszem, hogy azzá is válhatok. A munkám és célom tehát az, hogy az egész társadalomban a dolgozók érdekeit képviseljem, mivel onnan származom, és minden odaköt, egy közösségi társadalom kialakítását munkáljam, és mint értelmiségi elfoglaltam helyemet, és méltán meg is tarthassam azt a dolgozók társadalmában.

NDGY KLI GYIK 4-I-3

86. Fazekas Béla: Hol állok én?

A Györffy István Kollégium dolgozatai, 1943

Május 31.

[...] Felkerültem az egyetemre, láttam, hogy itt rengeteg ember van, és legtöbbször meg akar valakit vagy valamit váltani. Itt aztán körülnéztem, és kerestem a helyemet. Voltam turulista, és majdnem beléptem a Turáni Vadászokhoz, jártam a nyilasokhoz, imrédyistákhoz, tagja voltam egy szociális hivatásrendi mozgalomnak, a Vitézi Rend Zrínyi-csoportjának, a Soli Deo Gloriának stb. Körülbelül két éve találkoztam a kollégium-

mal. A fiúk összeszidtak, miért nem dolgozom valamit, olvassak, nem lesz belőlem semmi – mondták. Meguntam már amúgy is az egyesületesdi játékot, és inkább eljárógtam a kollégiumba, és elolvastam néhány könyvet.

Nagyjából megismertem az állam, társadalom szerkezetét, kutatom azokat az érdekeket, amelyek az egyes osztályokat egymáshoz fűzik, nemcsak az országhatárokon belül, de nemzetközi viszonylatban is. [...]

Romlottnak tartom ezt a társadalmat, ahol osztályok küzdenek egymás ellen. De a munkásság és parasztság céljait igaznak találom, és emellett kötöttem ki, Születésemnél fogva hozzájuk tartozom, és eszem is közéjük vezérelt vissza. Nem leszek paraszt, mert nem élem ezt az életformát, de vannak már a paraszti osztálynak értelmiségi fiai is.

Feladatomnak az egész osztály felemelését tekintem, és tudom, hogy ebben csak úgy segíthetek, ha közéjük megyek, és magam is vállalom, amit ők akarnak, ők adják a munkát, és én vállalom, hogy amit rábízhatnak, megcsinálom.

Azt hiszem, jó szervezőkre volna most a parasztságnak szüksége. Szervezni kellene valahogyan megtanulnunk.

NDGY KLI GYIK 4-I-4

87. Kovács Gyula: Hol állok én?

A Györffy István Kollégium dolgozatai, 1943

[...] A paraszti életforma csődbe jutott. Jelenti a csődbe jutás a parasztság gazdasági, társadalmi és kulturális helyzetét egyaránt. Ha ez a helyzet nem változik, akkor a magyarság sorvadása lesz a vége. Erre a jelek már mutatkoznak is. A magyarság öszszességében tulajdonképpen még nem is élt. A nép le volt szorítva jogilag és gazdaságilag egyaránt. Az a termelési mód, elmaradott termelési eszközeivel, a túl sok fizikai munkával, leszámolásra vár. Ezt az életet a felszabadulás változtathatja meg. A parasztságnak még szunnyadnak tartalék erői mind szellemi és erkölcsi, mind politikai és gazdasági téren.

Ezt a felszabadulást maga vívhatja ki magának. Egy másik osztály nem fogja számára előkészíteni soha. Az előfordulhat, hogy az uralkodó osztályból egyes emberek jóindulattal vannak, de egy osztály soha. Ehhez a munkához össze kell fognia az ipari munkássággal és a két réteggel testvériséget vállaló értelmiséggel. Most nem akarok foglalkozni azzal, hogy a dolgozó parasztság és az ipari munkásság közt érdekellentét nincs. Az értelmiség akarata pedig nem lehet más, mint a két osztály akarata, mert éppen eddig értelmiség, azon túl már szolgál. [...]

Itt van tehát a dolgozó osztályokat szolgálni akaró értelmiségiek feladata. Igaz, hogy ez nem is szolgálat, hanem hivatás, kötelesség. A képzelet emberei az írók, akik az értelmiségieknek csak kis részét alkotják, csak a helyzetet tárják fel, és az utat jelölik meg. A nagyobb többségre pedig szükség van akkor, mikor ezt végre kell hajtani. A tét a magyarság életben tartása és megindítása a jövőre. Karriert csinálni nagyon könnyű, hiszen a szolgálat mellett nem is kell hozzá sok tehetség. A dolgozókat szolgálni viszont már alkotást jelent, mert új helyzetet akar teremteni. Ha ezt a szolgálatot nem lehet teljesíteni nyíltan, a most fennálló jogi korlátok miatt, akkor előbb ezeket a korlátokat kell ledönteni. Ahogy lehet. Kétszínűséggel vagy tagadással.

Sokszor éppen valamelyik csoportnak talán pillanatnyi érdekei ellen is. Ez egyéni szempontból is nagyobb és nemesebb feladat, és a becsvágyó lelket is kielégítheti. Mert a parasztságnak meg kell maradni, viszont, hogy megmaradhasson, újjá kell alakítani.

NDGY KLi GYIK 4-I-9

88. Hegedűs András: Hol állok én?

Györffy István Kollégium dolgozatai, 1943

[...] A mai társadalmi rendszert egy bukóban levő, átalakuló rendszernek látom. Ennek romjain új, fejlettebb rendszer épül fel. Ehhez a nagy építkezéshez építők kellenek. De nemcsak építőmesterek, vállalkozók, hanem kőművesek is. Az új társadalmi rendszer kőművese akarok lenni. Nem nagy dolog ez, nem légvár, hanem lassú, célutudatos és kitartó munka. Nem nagy az épületrész sem, mégis állandó munkát ad. Ehhez a munkához át kell alakítanom magam, minden cselekedetemnek összhangban kell lennie céljaimmal. Ettől még messze vagyok, de nem elérhetetlen távol.

Hiszek egy olyan társadalmi rendszerben, amelyben nem lesz kizsákmányolt és kizsákmányoló, és amelyben szabadon mozoghatnak az emberek, nem lesznek gúzsba kötve a kezek, amikor a szabadság és a rend, ez a két ellentét szintézisbe olvad össze. Ez a társadalmi rendszer nem mesevár, nem ideológusok beteges találmánya, hanem egy szükségszerű fejlődés. A termelési tényezők fejlődése meghozza korunk forradalmi osztályának, a munkásságnak (nemcsak gyári munkásság) a végső győzelmet. A termelési tényezők fejlődésével együtt fejlődik a társadalom is, és kialakul az új gazdasági rendszer mellett egy új társadalmi rendszer.

Lehetetlennek érzem, hogy ebben a társadalomban élni tudjak az új társadalmi rendszer megvalósulásába vetett hit nélkül. Nekem az az út, amelyen most tudatosan megyek, az egyetlen lehetőség arra, hogy öntudatos életet éljek. És úgy látom, hogy ez a fejlődés útja, és a társadalom is ezen az úton halad előre.

NDGY KLi GYIK 4-I-6

89. Beszámoló a Györffy István Kollégium évi munkájáról
Kollégiumi gyűlés jegyzőkönyve, 1943. május 27.

[...] A kollégium tanárelnökének távollétében Kardos László igazgató nyitja meg a gyűlést. Üdvözlí a megjelenteket, majd bejelenti, hogy Ligeti Lajos professzor úr, a kollégium tanárelnöke május 15-én írásban beadta lemondását. (A levelet felolvassa.) "Ezennel bejelentem, hogy a kollégiumban viselt tisztemről leköszönök. A régi szeretettel köszönt benneteket igaz barátotok: Ligeti Lajos s. k."

Bejelenti, hogy az alapszabályok 14. paragrafusa értelmében a tanárelnök távollétében a kollégiumi gyűlésen az elnöklést az igazgatónak kell ellátnia. [...]

Kardos László kollégiumi igazgató számol be a kollégium ez évi munkájáról. [...]

Az első eredmény: meglétünk. A jelenlegi év kollégiumunk történetében minden látható jel szerint "hőskorszak" volt. Ebben a kollégiumi évben nyert életünk jogi biztosítékot alapszabályunk elfogadásával, és nyert hasonlóképpen anyagi biztosítékot a Pártfogó Testület megszervezésével. Ezek következtében – mentesítve a múltjában szerepet játszó diákpolitikai manipulációtól – láthatott – első választott tisztikarával – határozott irányú munkához. A kollégium technikai keretei inkább gátolták, mint elősegítették a nyugodt és zavartalan elmélyülést; a kétfelé lakás, a szétदारboltság mind-mind kiábrándító légkört teremtett, bár nem tagadhatók pozitív következményei: tapasztalatok a kollégiális közösségi élet és a technikai környezet viszonyára, melyek végeredményben új kollégiumunk tervének közösségi szempontú megformálásához vezettek. Az elégtelen környezeten belül mindent megtett a kollégium, hogy a kollégisták szükségleteit kielégítse: mindez vonatkozik a szobák rendjére, tisztaságára, a téli fűtésre, mosásra, a kollégium egyenruhájának kiegészítésére, az étkeztetésre: reggelire, ebédre, vacsorára, a tanulmányi kölcsönökre és segélyre, az utazási, a színház-, hangversenykedvezményekre, könyvbeszerzésre, tanulmányi közbenjárásokra és így tovább.

Jelentékeny munkát adott kollégiumunknak az a törekvés, hogy ügyünket beépítsük a társadalom tudatába. Ezt szolgálta népi kultúránk kincseit propagáló balladaestünk, ennek kapcsán az az alapos sajtóvisszhang, amely a lehető legtávolabbi helyekre is elvitte meglétünk hírért. Ilyen természetű volt a kollégistáink vezető részvétele a Levente-ifjúság külföldi útjain.

A Budapesten élő parasztfőiskolások közösségének megteremtése és rendszeres foglalkoztatása az értelmiségi főiskolás parasztfiatalok bekapcsolását jelentette kollégiumunk szélesebb munkájába. Nyilvános előadásaink és ünnepeink mind megannyi közéleti voltak a társadalom felé – barátokért. És valójában nem egy, a parasztság jövőjének ügyét felkaroló egyesülettel, munkaközösséggel, szövetkezettel jutottunk baráti kapcsolatba. Ezeket a kötelekeket bizonyítják azok a látogatások, amelyekben mind sűrűbben volt része kollégiumunknak és az a kiterjedt levelezés, amely mind-mind baráti kezek segítségét hozta. Debrecenben megszerveztük és megalakítottuk az ottani Györfy István Kollégiumot egy külön, a kollégium számára vásárolt lakóházban. Ez év április 11-én az alakuló közgyűléssel hivatalosan is kezdetét vette az ottani munka. Ez év telén népfőiskolai kongresszust rendeztünk az SDG-vel együtt, ez egy lépés volt arrafelé, hogy nekünk is saját népfőiskolánk legyen. Ez az ambíció valósult meg március elején, amikor az ONCSA és a pestszenterzsébeti Közjóléti Szövetkezet anyagi segítségével az ottani szövetkezet közel 100 holdas birtokán megnyithattuk egyéves népfőiskolánkat: a Györfy István Népfőiskolát. Két kollégistánk állandó kintlakó vezetője a népfőiskolának, a többi tanítói szerepet szintén mind kollégisták töltek be. [...]

A kifelé épüléssel egyidejűleg mindent elkövettünk, hogy a rendszeres munka vágályaiban bonyolítsuk le azt az önképző programot, amely tulajdonképpen alapja meglétünknek: az egyetemes magyarság ügyét szolgáló társadalmi öntudat növelését a lelkekben. Ezzel egyidejűleg természetesen az egyetemi munka becsületes elvégzése volt az az alap, amelyről egyáltalán bíráltuk a kollégisták kollégiumi szerepét. A kollégisták ez év végi tanulmányi eredményeit még nincs módunkban közölni, mert most folynak a kollokviumok, szigorlatok. A múlt félévekről a februári rendkívüli közgyűlésen részletesen beszámoltam, általánosságban kielégítő volt. [...]

Szombat esti előadásaink anyaga – egyéb alkalmi előadásokon kívül – a társadalmi és politikai rendszerek egzakt vizsgálata volt, rendszerint az illető ügy szakértőjének előadásában.

Heti szemináriumaink munkája szociológiai rendszerek ismertetésén kívül az európai és a magyar parasztság politikai, gazdasági, társadalmi, szellemi történetének és helyzetének közlése és megvitatása volt az őstörténetről kezdődőleg napjainkig. A kollégisták önképzését szolgálták a hétről hétre megismétlődő tanulmányi és szórakoztató kirándulások, múzeumok, intézmények látogatása, népdalóránk, alkalmi beszámolók és viták, a folyamatosan végzett könyv- és folyóiratolvasás, naplóírás, általános témák kötelező kidolgozása, a szobáról szobára járó faliújság szerkesztése, a szünetben végzett tudományos kutatások, a kollégisták által tartott külső előadások, népfőiskolaszerű tanfolyamok, a megindítandó folyóiratunk bibliográfiájának összegyűjtése és így tovább. [...]

A kollégium ez évi feladatai, ahogy így visszapillantunk, túlméretezettek, inkább igényeinkhez, mint teljesítőképességünköz arányítottak voltak, amennyit belőlük megvalósítottunk, az kollégiumunk életképességének mértéke. És itt nem mellőzhetem azt a körülményt sem, hogy a kollégisták majd mind elemi anyagi gondokkal küzdöttek az év folyamán, ami végeredményben a pénzszerzés, a külön munka vállalásával terhelte meg majd mindannyiok amúgy is szűkös idejét.

Végeredményben az elmúlt évnek az eredménye a konkrét munkavégzésen kívül az a közösségi együttes volt, amely együttélés a módszere és társas fegyelme által komolyságának és elmélyedő munkára való alkalmasságának kétségtelen bizonyítékát nyújtotta. [...]

NDGY KLI GYIK 1–6

A KOLLÉGIUM A MUNKÁSOK, A PARASZTOK ÉS AZ ÉRTELMISÉGIEK DEMOKRATIKUS ÖSSZEFOGÁSÁÉRT

A Györffy-kollégisták politizáló értelmiségiek, a kollégium egészében is politizáló közösség, s egyre inkább az, ahogyan a világtörténeti események közelnyomulnak otthonukhoz. Politikai elméleti ismereteiket sok forrásból merítik: 1942 és 1944 között már nagy többségük túljut a romantikus népiességen, a népi mozgalom nézeteiből kiszűrik az irreálisakat, s a dolgozó parasztság, kivált az agrárszegénység osztályharcos érdekeinek lesznek szószólói, s közülük pedig egyre többen a marxista proletárszocializmus elméletével felfegyverezve pedig a munkások és parasztok demokratikus összefogásának, az antifasiszta népfront megteremtésének, az aktív függetlenségi harcnak tevékeny résztvevői. Sajátos helyzetüknek megfelelően két irányban fejtenek ki aktív politikai tevékenységet: a parasztok között, a parasztok megszervezésének és érdekeinek védelmében és az ifjúság, a diákiifjúság, a fiatal értelmiség között az ifjúság érdekeinek védelmében, az ifjúság demokratikus összefogásának érdekében. Tevékenységük és nevelő szerepük a parasztfiúk között a népfőiskolákon s a saját népfőiskolájukon, a parasztfőiskolások szervezése és nevelése a fővárosban és vidéken, szerepük a Parasztszövetség Földmunkás Szakosztályának és a parasztfőiskolások szakosztályának

megteremtésében, a paraszti érdekvédelmi akciókban és kongresszusokon, a kubikosok számára általuk szervezett tanfolyamokon, az agrárpártokban és lapjaikban – a bizonyítékai, hogy a "parasztság megszervezésének" problémája nem csak és nem elsősorban elméleti kérdés volt a Györffy-kollégisták számára.

Részvételük a függetlenségi demonstrációkban, a saját, külön szervezett demonstrációjuk 1943. március 15-én a munkás- és paraszttörökkel, a Parasztszövetséggel és a parasztfőiskolásokkal, az 1943. nyár végi demonstrációjuk a balatonszárszói konferencián, aktív részvételük az Ifjúsági Ankét-mozgalomban a bizonyítékai, hogy az ifjúság demokratikus megszervezésének problémája nem merő elméleti kérdés volt a kollégisták számára.

Van valami szimbolikus abban, hogy három évtized után ebben a kötetben kerül először publikálásra a magyar baloldali ifjúság egyik legjelentősebb demonstrációjának az anyaga, az Ifjúsági Ankét-mozgalom programja, amelynek megfogalmazásában, terjesztésében, következményei elszenvedésében és emlékének máiglan való megőrzésében a Györffy-kollégistáknak nem kis szerepük volt.

90. Béki Ernő levele Kardos Lászlóhoz

1972. május 27.

[...] Nem tudom felidézni, hogyan kerültem kapcsolatba a györffystákkal, azt sem, hogy mikor. Valószínűleg úgy történt a dolog, hogy a vasárnapi kirándulásaikra hívtak meg, de nem tudom, hogy ki és mikor. Arra biztosan emlékszem, hogy jó néhány ilyen kiránduláson részt vettem feleségemmel együtt. Mikor voltak ezek, nem tudom pontosan, valószínűleg 1942-ben. Arra emlékszem, hogy ott ismerkedtem meg Barla Szabó Ödönnel, Sipos Gyulával, Makó Erzsébettel, Fehér Lajos is gyakran ott volt ezeken a kirándulásokon, de azt hiszem, őt már előbb ismertem valamilyen közös mozgalmi tevékenység során.

Amikor Ságvári Endrével 1942-ben pártkapcsolatba kerültem, meg kellett határozni tevékenységem területét. Így kerülhetett szóba az 1944 elejéig vele fenntartott kapcsolatom valamelyik időszakában (nem tudom az időben elhelyezni), hogy pártkapcsolatot létesítsek a Györffy-kollégistákkal. Határozottan emlékszem, hogy az illegális találkozón Sipos Gyula és Gyenes Antal jelent meg. Úgy emlékszem, volt olyan eset, hogy ketten, de olyan is, hogy csak egyikük. Azt már nem tudom felidézni, hogy a találkozó milyen módon lett megszervezve. A találkozón részletes tájékoztatást kaptam a kollégium helyzetéről, hivatalos pártfogóiról, a velük való tárgyalásokról (Zsindelyékről van szó), a kollégiumi életéről (előadások, viták), a kollégisták politikai világnézeti fejlődéséről. Ezeket az információkat továbbítottam illegális felső kapcsolatom, Ságvári Endre útján a pártnak.[...]

NDGY GYIK AIT 52

91. Eszközeink igen változatosak voltak

Gyenes Antal visszaemlékezése, 1973

[...] Az antifasiszta harcban eszközeink igen változatosak voltak, ezt követelte a helyzet.

1942-ben a német és az olasz fasiszta ifjúsági szervezetek Weimarban és Firenzében nagyarányú nemzetközi összejövetelt tartottak, ahová hivatalosak voltak a csatlós or-

szágok ifjúsági szervezetei. Magyarországról levonteküldöttség ment, amelynek vezetője egy angolbarát volt cserkésztsízt, művészeti vezetője pedig Molnár István volt, a Györffy -kollégium népi együttesének a vezetője. Úgy döntöttünk, hogy a györffysek vállalják ezt a feladatot: az együttes részt vesz a küldöttségben, még mindig jobb, mintha fasisztákat küldenének. A delegációban Hegedűs András álnéven én is részt vettem (saját nevemen nem mehettem, mert akkor már két jegyzőkönyvem volt a politikai rendőrségen). Az utat antifasiszta propagandára használtuk fel. Kapcsolatot kerestünk a szomszédos országok fiataljaival, s állandóan hangsúlyoztuk, hogy mi nem vagyunk fasiszták, s nekünk nem széthúzni, hanem összefogni kell. Csak az usztasa küldöttséggel nem tudtunk szót érteni, a szlovákokkal és a románokkal igen. (A szlovák Hlinka-gárdisták elmondták, hogy ők se fasiszták "igazán".) Legjobban összebarátkoztunk az olaszokkal, együtt szídtuk velük a németeket. Volt olyan Györffy -kollégista, aki később bevallotta, hogy ezen az úton vált igazi antifasisztává.

Mindenütt ott voltunk, ahol németellenességről vagy éppen nyilasellenességről volt szó. Így kerültünk kapcsolatba a Turáni Vadászokkal, egy horthysta, de nyilasellenes szervezettel. A Turáni Vadászokat kértem meg arra, hogy ha a nyilasok Hont Ferencnek a Vigadóban rendezett előadássorozatát zavarni próbálnák, együtt verjük ki őket. Természetesen Hont Ferenc vigadói irodalmi előadássorozatán a kollégium nagy része részt vett.

A Bolyai -, később a Györffy -kollégium életében jelentős szerepet töltöttek be a vasárnapi kirándulások, amelyeken, természetesen, a vonzásterünkben levő lányok is ott voltak. A hűvösvölgyi Nagyrétre, a Rózsika -forráshoz és a budai hegyek más részeire rándultunk ki. A kirándulások színesek voltak. Velünk volt mindig a vasárnapi Népszava és a Magyar Nemzet. Ezeket ott olvastuk el, kézről kézre adva. A fontosabb dolgokat megbeszéltük. A kirándulásoknak ez azonban csak egy mozzanata volt. A többi: játék s sok népdal és forradalmi dal. A kirándulásokon a lányokon kívül időnként megjelentek más kollégium tagjai is. Sokszor volt velünk Fehér Lajos, Béki Ernő s időnként Donáth Ferenc is. Az érzelmi nevelésben ezek az alkalmak pótolhatatlanok voltak.

A kollégium egésze fokozatosan tolódott balra. A Györffy -kollégium megalakulásával ez a folyamat meggyorsult, különösen amikor Kardos László lett az igazgató. Ebben az időben már a kollégium Áldás utcai részlegében reggelente, az egyetemre való indulás előtt marxista szeminárium folyt. Főként a Schönstein-füzeteket, Kautzky Marx gazdasági tanai, Mód Aladár Materialista lételmélet című munkáját, a Gondolat. a Társadalmi Szemle, a 100 % című folyóiratokat tanulmányoztuk.

1943 elején tagja lettem – s néhány hónapig az voltam – a Szabad Szó hetilap szerkesztőségének. A Szabad Szó körül már egy kommunista meg is szerveződött (Donáth Ferenc, Iliás Ferenc, Pollner György). Kovács Imre, a szerkesztő eltúrte ezt, de néha előttem (bizalmas hívének tekintett) zsörtölődött miatta. Szerveztem a levelezési rovatot, igyekeztem politikusán összeválogatni a leközöklendő leveleket. Ezt tettem a napilapokból kivágott hírekkel is. A híryanaggal nagyszerűen lehet politizálni, ezt ott tanultam meg. Az olvasók meggyőződhetek arról, hogy élő kommunista mozgalom létezik a világ minden táján. Kovács Imre néha meghúzza "kommunista híreimet", de sok lejött közülük.

*Lásd Sípós Gyula naplójegyzeteit a 121–123. oldalon.

1943 nyarán állást vállaltam a Belügyminisztérium Szociális Felügyelőségénél (ONCSA), Boros Lajos, a Bolyai-kollégium első igazgatója vitt be oda, ő szociális felügyelő volt ebben az időben. Ösztöndíj-ügyekkel foglalkoztam. Módom volt számos baloldali diáknak ösztöndíjat juttatni. Itt dolgoztam egészen lebukásomig.

Tardos Andrásnak kapcsolata volt a Pest megyei népművelési osztállyal. A népművelés pénzén előadásokat tartottunk Pest megyei községekben 1943-ban, s igyekeztünk németellenes ízt adni az előadásoknak. Felolvastuk például a márciusi 12 pontot. Előadást tartottam magam is a szentendrei sziget községeiben a Szovjetunióról, amelyben egy szó sem esett a kommunistáról, de annál több arról, hogy a Szovjetunió milyen hatalmas, milyen félelmetes gazdasági erővel rendelkezik stb. Az előadásokon jelen volt a helybeli intelligencia is, a pap, a jegyző, a tanítók, de hát az előadásokat a vármegye fémjelezte. Tardos András mégis lebukott, el is ítélték, de lebukásának oka egy mellékkörülmény volt.

1940–1943-ig a párt utasításait Fehér Lajos közvetítette. 1943-ban bekapcsolódott a Györffy-kollégium kommunistáinak munkájába Béki Ernő is. Konspirációs vétség volt, de egyidőben voltam kapcsolatban Fehér Lajossal és Béki Ernővel is. (Ez utóbbihoz tartozott Sipos Gyula is.)

1943 nyarán az OIB kapcsolatot létesített a Kisgazdapárt Polgári Tagozatában dolgozó antifasiszta fiatalokkal, s megkezdődtek az antifasiszta ifjúsági egység jegyében megalakuló Ifjúsági Ankét előkészítő munkálatai. Megalakult az Ifjúsági Ankét Bizottság. Felmerült a diák- és parasztifjúság képviselőjének kérdése. Béki Ernő, aki akkor diákvonalon a felső kapcsolat volt, azt tanácsolta: kérjem meg Kovács Imrét, hogy vegye fel a kapcsolatot a Polgári Tagozat fiataljaival, és "delegáljon" engem a bizottságba; így teljesen legális módon és jól fedezve vehetek részt a munkában. Amint később kiderült, ez nagyon jó módszernek bizonyult, lebukásom után illegális kapcsolatot nem tudtak rám bizonyítani. Nem emlékszem már a résztvevők neveire. Két vagy három ifjúmunkás és ugyanannyi kisgazdapárti fiatal vett benne részt: én Kovács Gyula Györffy-kollégistával együtt részben a diák-, részben a parasztifjúságot képviseltem. A bizottság – emlékezetem szerint – többször is ülésezett, nagyarányú mozdulás előkészítése volt a cél. Első feladatként kidolgoztunk egy, az ifjúság követeléseit tartalmazó iratot, ezt kellett volna egy nagyobb plénumon elfogadtatni. A munka elég jó egyetértésben folyt. Az ifjúmunkások igen aktívak voltak. A kisgazdapártiak sokszor aggályoskodtak, például "szakértők" bevonását kívánták a követelések megfogalmazásában, de végül is megegyeztünk.

A szervezkedésnek a rendőrség vetett véget. [...]

NDGY GYIK AIT 18/b

92. Iliás Ferenc visszaemlékezései a Györffy-kollégisták tevékenységére

[...] A Szabad Szónál ismerkedtem meg a Györffy István Kollégium szegényparaszti tanulóival. Karácsonykor, húsvétkor és a nyári szünidő alatt, mikor volt üres ágy, többször náluk aludtam. Esti előadásaikra, rendezvényeikre is el-eljártam. A politikai, társadalmi, gazdasági kulturális kérdések vitáinál sokszor jelen voltam, és magam is

bekapcsolódtam ezekbe a beszélgetésekbe. A kollégium vezetőivel, igazgatóival baráti viszonyban voltam. A Szabad Szó-konferenciákra meghívtuk a legaktívabb főiskolásokat. Az Országos Földmunkás Szakszövetség alakuló kongresszusán is jelen volt egy küldöttségük. Írtak a Szabad Szóba, és foglalkoztak a konferenciákra, értekezletekre és más alkalmakra Pestre felutazott parasztokkal. A kollégisták meghívták a parasztságot a kollégiumba, elbeszélgettek velük, és még éjszakai szállást is adtak nekik. Megmutatták könyvtárukat, és a legjobb könyveket elolvastatták. Késő éjszakába nyúló beszélgetéseken nevelték, tanították a parasztságot. Valóságos politikai vitaestek voltak ezek a találkozások.

A Györfly-kollégium tagjai között sok olvasott, társadalmi, gazdasági, kulturális kérdésekben tájékozott, képzett fiatal volt. Kommunista is voltak közöttük, akik a marxista tudásukat kötelességszerűen adták át ezeknek a parasztságnak és más foglalkozású dolgozóknak. Persze olyan szegényparasztságot, kubikusokat, földmunkásokat és ipari munkásokat is jártak a kollégiumba, akikről viszont tanulhattak a fiatal egyetemisták, különösen politikai, közgazdasági és világnézeti kérdésekben. A kollégiumban megjelenő öntudatos kommunista parasztságot gyakorlati politikai, szervező munkájuk ismeretével harcra, kiállásra buzdították a fiatal parasztságot és munkásszármazású főiskolásokat. Az egyetemisták és a parasztságot kapcsolatából tehát kölcsönös politikai előny fakadt, amit igen előnyösen fel is használtunk, elsősorban a parasztságot mozgósítására. A Györfly-kollégium tagjai a karácsonyi, húsvéti, de különösen a nyári szabad idejükben jelentős felvilágosító és szervező munkát végeztek a parasztságot körében. Terjesztették a Szabad Szót, csoportos és egyéni előfizetőket szerveztek, felolvasták a lap fontosabb írásait, terjesztették és ismertették a Béképárt rölpapjait, kiadványait, béképárti bizottságokat hoztak létre, földmunkásszakszervezeteket szerveztek, és segítettek ezek munkáit, akcióit. Szociológiai kutatásokat és feljegyzéseket készítettek a parasztságot helyzetéről, gazdasági és társadalmi problémáiról, amit könyvekben, tanulmányokban, cikkekben feldolgoztak, és napvilágra hoztak. A közvélemény figyelmét így a parasztságot nyomorúságos helyzetére irányították, és ezzel elősegítették a tőkés-nagybirtokos osztály és az ezt szolgáló reakciós fasiszta államrendszer leleplezését és meggyűlöltetését.

A Györfly István Kollégiumban az illegális kommunista szervező munkát Gyenes Antal elvtárs irányította. Eredményes fasisztaellenes munkát végzett a kollégium hallgatói között Sipos Gyula, Hegedűs András, Fehér Gyula és még több elvtárs. Magyarország függetlenségéért és szabadságáért, a háború ellen, a különféle kiváltásért mozgósították az értelmiséget, de segítettek az ipari munkásságot és a parasztságot harcolni, küzdelméit is. Hazánk és dolgozó népünk szabadságáért és függetlenségéért vívott harcáért Gyenes Antal elvtársat 1944 tavaszán, Sipos Gyula és Hegedűs András elvtársakat pedig az év őszén tartóztatták le a csendőrdetektívek. Gyenes Antalt a soroksári, Sipos Gyulát és Hegedűs Andrást a csillaghegyi kínzókamrákban gyötörték meg. [...]

PIA H-i-9

Apánk voltál, fogtad kezünket
Kommunisták Magyarországi Pártja!
Felettünk láthatatlan zászlód lengett,
Te jártál előttünk csatázva,
Vitáinkat és tetteinket
a te szerető szemed vigyázta,

Amire a dolgos szegény nép
tanított – te azt tanítottad.
S mire Rákóczi, Petőfi, Ady,
szabadságharcok, forradalmak ...
Szertehulló hangunkat, szeretetünket
te célt-tudóvá összefogtad,

Emberré növesztő táplálónk,
Kommunisták Magyarországi Pártja!
Te tanítottál népet valló,
embert szerető magyarságra,
A munkásosztály törvényére,
A mindig csak egy igazságra,

Minket arra tanított az élet,
hogy a szegények mind testvérek,
Akkor is, ha veszekednének,
egymásnak nem is köszönnének.
És arra tanított az élet:
a gazdagok is mind testvérek,

Gazdag testvére a gazdagnak,
A gyár ura – bátyja a papnak,
gazdag zsidó a gróf uraknak:
mind egy puha fészekben laknak,
s ha napvilágnál hajbakapnak,
éjszaka már együtt mulatnak,

Minket arra tanított az élet:
szegény ne higgyen, csak szegénynek,
izma és esze erejének.
Mert a szegények mind testvérek,
s gazdagoknak, ha nem hinnének,
szegények többé nem lennének.

Ötven ember kicsi had,
Ötven ember mit tehet?
Ötven holdat learat,
Ötven tankot elvezet,
Maga meg nem állíthat
országrontó sereget.

Ötven család – nem a nép.
Ötszáz rokon – nem ország.
Ismerősök ezerét,
hogyha hozzá számolnád,
azzal is még mire még?
Ezer ágyú tátog rád.

Mégis menni, tenni kell.
Minden baj hozzád kiált.
Valahány szegényasszony
lássá benned a fiát.
Inkább százszor sirasson,
ne szégyelljen a család.

Sipos Gyula: Tíz éve. Magvető, 1955, 17–19.

94. 1942. március 15.

Gyenes Antal visszaemlékezése, 1967

[...] Dr. Gyenes Antal szociológus kutató részt vett a Történelmi Emlékbizottság által szervezett 1942. március 15-i antifasiszta és háborúellenes tüntetésen. [...]

Gyenes Antal: Akkoriban a Györffy-kollégiumban egy négytagú "marxista csoport" működött, annak voltam az egyik tagja. A KMP Központi Bizottságával Fehér Lajos révén tartottuk a kapcsolatot. Azt a megbízást kaptuk, hogy a felvonulásra mozgósítsuk az egyetemistákat, és természetesen a kollégium lakóit. Agitáltunk a menzákon, felkerestük az Eötvös-kollégistákat is. A Kisfaludy utcai menzán kézzel írott plakátot szögezttünk ki. Úgy emlékszem, hogy a mozgósításunknak az egyetemen nem volt túl nagy sikere. [...]

Valahogy befutott a felvonulásunkba egy szakállas olasz, egy kis Topolino kocsival. Körülötte harsogott a "Munkát kenyeret! Fasisztáknak kötelet!" Többen fel akarták borítani a Topolinót. Nekünk kellett megvédelmeznünk az olaszt. [...]

A tömeg a gyakorlottabb tüntetők kezdeményezésére megpróbálta a Himnuszot énekelni, hátha abbahagyják a rendőrök a kardlapozást. De nem hagyták abba. Én egy kávéházi kirakatmélyedésbe szorultam Kállai Gyulával. A Petőfi-jelvény a kabátunkon volt. A rendőr, úgy látszik, szaporátlannak tartotta az ütlegetést, azt ordította, hogy "Gépfegyver kellene ezeknek!" Engem is elvittek. Cellákba zsúfolva várakoztunk a kihallgatásra. Abban a cellában egyedül voltam diák. Amikor a munkások megtudták,

hogy diák vagyok, valósággal dédelgettek. Cigaretta-t adtak, és sok más módon éreztették velem az örömeiket és rokonszenvüket. Hajnal felé vittek fel kihallgatásra, véletlenül egy földimmel, egy mezőtúri kubikkal együtt. Ő mondta el előttem a rendőrtisztnek szépen, egyszerűen mindazt, amit mi a marxista körben magyaráztunk: hogy miért tüntettünk a háború ellen, a fasizmus ellen. Megrendítő volt hallanom ezt a vallomást. Reggel hármasával hívtak elő bennünket a cellából, hogy közöljék velünk a "határozatot". Két építőmunkással kerültem egybe. Engem, mert diák voltam, elengedtek, s azt mondták, máskor ne álljak a tüntetők közé. A két építőmunkást internálták. Ez volt akkor az első, háborúellenes, antifasiszta demonstráció. Hogy mi történt ezután? A többi már történelem.

Szél Júlia: Négyen a tüntetők közül. Tükör, 1967. január 3.

95. A Györfly-kollégium 1942–43-ban

Farkas Nándor visszaemlékezése, 1971^x

[...] F. N. : A Györfly-kollégiumot először 1942. március 15-én láttam a Petőfi-szobor előtti tüntetésen. Korábban is tudtam, hogy az ifjúsági népfrentmozgalom egyik jelentős osztaga, szervezője. A kollégisták közül először az akkor már kommunistaként ismert Kardos László igazgatót és Gyenes Antalt ismertem meg. Az ő közvetítésükkel kerültem kapcsolatba Fehér Lajossal is, aki akkor a Szabad Szó szerkesztőségében dolgozott. Később megismerkedtem Sipos Gyulával és Szalai Bélával, akik akkor még a Horthy-kollégiumban laktak. A továbbiak során pedig Hegedűs Andrással és Szűcs Ferencel, akik akkoriban a Szociáldemokrata Párttal is kapcsolatban álltak. Ugyanehhez a körhöz tartozott Balázs Béla történész, aki ez időben a Teleki Pál Intézetben dolgozott.

Gy. S. : Kikre emlékszel még jugoszláviai, vajdasági diákokra, akik akkor Budapest különböző kollégiumaiban laktak, kapcsolatba kerültek a magyarországi antifasiszta ifjúsági mozgalommal?

F. N. : Jőmagam a Múzeum utcában, a Gömbös-kollégiumban laktam. Ott lakott még Varga László Szabadkáról. Az általad is említett jó barátunk és elvtársunk, Olayos Miska nálatok lakott a Györfly-kollégiumban. B. Szabó Gyurka az Eötvös-kollégiumban. Rehák László és Kis Antal, aki tudtommal Hegedűs Andrással volt jó barátságban, később a Petőfi brigád egyik vezetője volt. Ők és talán Major Laci is a kollégium lakói voltak, Zsilnik Pál is. Kapcsolatban álltunk továbbá az akkori Thökölyanumban lakó kommunista szerb diákokkal is: Zsivko Boarovval, Szlavnic Lázárral és a Sátoralja-újhelyen meggyilkolt Dzsanic Milánnal és Suc Ivánnal. Ugyancsak ott gyilkolták meg Benya elvtársunkat is. Kapcsolatban álltunk továbbá vajdasági származású kommunistákkal is, a zentai Mészáros Károllyal és Mélykúti Jánossal.

Gy. S. : Pár éve Niko Nikov bolgár marxista történésszel, aki részt vett a különböző antifasiszta jellegű megmozdulásokban, beszélgettünk arról, hogy még feldolgozatlan közös kelet-európai tradíció az 1940–1944 közötti években Budapesten tanuló

^x F. N.: Farkas Nándor, Gy. S. : Györfly Sándor.

különböző állampolgárságú, nemzetiségű diákok barátsága, együttműködése, közös harca a közös ellenség ellen.

F. N. : Ez valóban, emlékezetem szerint is nagyszerű közös tradíció. Magyarokon és jugoszlávokon kívül jelentős szerepet játszottak még ezekben a mozgalmakban és szervezkedésekben a lengyel diákok. Nevekre már nem emlékszem, de határozott emlékeim vannak több lengyel kommunista, illetve antifasiszta -demokrata diákkal való találkozásaimról és beszélgetéseimről.

Gy. S. : Visszatérve a Györfly-kollégiumra, összegezve milyen kép alakult ki benned a kollégistákról? Volt-e tudomásod a kollégiumon belüli vitákról, irányzatokról?

F. N. : Egészében a kollégiumot az antifasiszta magyar ifjúsági mozgalom bázisának, egyik osztagának tartottuk. Azt is tudtuk, hogy a kollégisták fejlődésben levő fiatal emberek. Köztük ugyanúgy, mint az akkor Budapesten tanuló jugoszláviai vagy lengyel diákok között az antifasizmus legkülönbözőbb árnyalatai léteznek: népies demokraták, szociáldemokraták, forradalmi radikális patrióták, kommunisták. Én magam elsősorban a kommunistákkal (Kardos Lászlóval, Gyenes Tónival, Fehér Lajossal, Hegedűs Andrással, Szalai Bélával, Szűcs Ferivel) voltam barátságban, időnként – nem rendszeresen – kapcsolatban. Mi akkor pártvonalon a Jugoszláv Kommunista Párthoz tartoztunk, de esetenként kapcsolatba kerültünk a KMP tagjaival is. Az együttműködés fő frontja ekkoriban inkább az antifasiszta népfront vonalán haladt. [...]

NDGY GYIK AIT 11

96. A Bolyai- és a Györfly-kollégium 1939-1944-ben
Darvas József visszaemlékezése, 1971

[...] D. : Emlékeimben valóban így él, hogy akkor a Györfly-kollégium már egy rendkívül határozott politikai arculatot kezdett nyerni, egy radikális baloldali arculatot, így fogalmaznék, hogy kommunistát, mert valószínűleg ott a kommunista párttal kapcsolatot tartó diákoknak a szerepe orientáló, meghatározó lehetett, de a többség nem ez volt még. Szimpátiájukban föltétlenül. Nagyon éles és határozott szakítás mindazokkal a jobboldali romantikus nézetekkel, amikről az előbb szó volt. A másik, hogy az önkormányzat az emberi-szellemi-politikai önmegvalósításnak valami hallatlan pezsgő, izgalmas, jó légkört teremtette meg közöttük, majdnem modelljévé vált ez a kollégium egy ilyen szocialista-demokrata közösségnek. Politikailag pedig egy rendkívül erős németellenesség jellemezte, amelyik a Szabó Dezső-i németellenességen vagy a Kodolányi által képviselt németellenességen túl már nem amolyan büsmagyar németellenesség volt, hanem a világpolitika konstellációját figyelembe vevő fasiszta- és Hitler-ellenességgé változott. A földreform kérdése, ami a parasztkérdésben egy rendkívül radikális alapállás, és a munkás-paraszt szövetség akkor már állandó témává vált, tulajdonképpen az, hogy a munkásság és a parasztság összefogása megmaradásunk létkérdése. Körülbelül ezek voltak a fő elemek, amelyek meghatározták és

* D. : Darvas József, K. : Kardos László, Gy. : Györfly Sándor.

történelmileg ebben a szituációban a leghaladóbb nézetek képviselőjévé tették a kollégistákat, ezzel formálódott a kollégium légköre. [...]

Gy. S. : Emlékszel-e a Györffy-kollégiumnak a népfrontvitában történt megnyilvánulásaira, tehát: a Kálvin téri vitákon, az 1942. március 15-i tüntetésen, amiről írsz a könyvedben, a Város az ingoványon-ban, és Szárszón. Vannak-e olyan emlékeid, amiket még nem írtál meg? [...]

D. : Emlékszem ezekre a Kálvin téri vitákra. [...] Ezek a Soli Deo Gloria-i, a Kálvin téri viták is beletartoztak abba a folyamatba, amikor az a diákság a radikálizálódás következtében a leszűkített, csak paraszti gondolkodásból kezdett kitérni egy tágabb politikai látásig, aminek az ugrópontja a munkásosztály szerepe volt.

Az 1942. március 15-i koszorúzás? Hát én a Történelmi Emlékbizottságnak voltam a tagja, nekem közvetlen kapcsolatom Földes Ferencsel volt, ő volt a főlső kapcsolatom, a koszorúzáson magán viszont a Szabad Szó Társasággal együtt vettem részt, Bajcsy-Zsilinszky Endrétől kezdve Kovács Imrén keresztül, Mód Aladáron át, nem tudnám a neveket pontosan elmondani, hogy kik voltunk, akik ott letettük a koszorút. Viszont emlékszem, hogy nagyon sokan voltak ott már akkor Györffy-kollégista diákok.

Az 1942-es szárszói találkozó: emlékeimben – őszintén szólva – kicsit összekeveredik 1942 és 1943. Arra emlékszem, hogy mindenképpen megelőző évben volt, mert megelőzője volt a 43-asnak, de olyan világos politikai arculata azért és pláne olyan radikális, a történelmi sorsfordulatot érő atmoszférája azért nem volt még a 42-esnek. Móricz Zsigmond ellen folyt akkor a hajsza, a Rózsa Sándor-kötet kapcsán, Milotay-nak a vezércikke vagy vezércikkei. A tanácskozásnak egyik témája többek között ez volt, mert ez nem a Móricz elleni hajszt jelentette csak, hanem a Milotay által megfogalmazott parasztforradalom-kísértet jelentkezése elleni hajszt. Ha jól emlékszem, ott – már a jelenlevő személyekre gondolva – már akkor az értelmiség-paraszt-ság-munkásság összefogásának jegyében történt minden, Nagy István, Nagy Ferenc ott volt 43-ban, Dobi ott volt 42-ben is. Ebben az időben folytak a viták a Parasztszövetség szerepe, a Parasztszövetségen belül a külön Földmunkás Szakosztály körül; a Szabad Szónak ez állandó témája volt abban az időben. Meg kellene nézni. Úgy emlékszem, 42, bár az egésze erőteljesen rányomta bélyegét a Püski-féle centrista népi gondolat, de azért már ez kiszélesedés egy ilyen politikai platform irányába, így az ifjúmunkásoknak a jelenléte is... [...]

Amennyire visszaemlékszem rá, a népi mozgalomnak rendkívül nagy szerepe volt az első népi kollégium, a Györffy-kollégium, a Bolyai-kollégium kialakulásában, a szellemi muníciót vagy ihletést feltétlenül ebből a körből kapta. Aszerint, hogy hol tartott ez a mozgalom politikailag, különböző fázisai voltak ennek: hogy a népi írók melyik csoportja, melyik személye volt rájuk a legnagyobb hatással. Szabó Dezső ugyan nem volt népi író, de föltétlenül kezdetben a Szabó Dezső-i szellemiség volt rendkívül erősen jelen az egész mozgalomban; később és mindvégig, amennyire én visszaemlékszem, Veres Péternek volt nagy befolyása; részben a gondolataiban, részben amit emberileg, származásilag reprezentált, a Veres Péter szuggesztív egyénisége és egyáltalán az, hogy magában mint személyiség is egy sorsot hozott; végig megmaradt vele szemben ez a hallatlan megbecsülés. Egy időben Kovács Imre mutatós és rendkívül bátor kiállásának volt nagy szerepe, később, ahogy én érzékelttem, a legnagyobb befolyása Erdei gondolkodásmódjának volt, annak a tudományos igényű, a társadalmi

elemzést rendkívül színvonalasan, a forradalmisággal egyesítő gondolkodásmódnak, amit ő képviselt. Ezt tudnám erre elmondani.

K. : Magadat se hagyd ki, Én érzékeltem, hogy a rokonszenven a te gondolkodásodnak nem kis szerepe volt. Megmutattam neked azokat az 1943-as dokumentumokat, amelyeknek az utolsó kérdése az volt, "kik tudnak irányt mutatni a mai népi fiataloknak a kibontakozás útján", és ebben – arányszámok szerint – Erdei neve mellett leginkább a te neved szerepel. [. . .]

D. : Az előzményben említhettem volna Nagy Istvánt, akinek különösen 43-ban, 44-ben nagyon megnőtt a tekintélye. A magam szerepéről nem tudok mit mondani, legfőleg azt, hogy elég gyakran hívtak, sűrűn jeien voltam, ez nyilván jelentett valamiféle érdeklődést. [. . .] Móricznak a rokonszenvéről tudok, hiszen a Kelet Népe ezeknek a gondolatoknak állandóan teret adott. [. . .] 1939-ben, Péter-Pál napján megalakítottuk nagy reményekkel Makón a Nemzeti Parasztpártot. Már ekkorra a népi írói kör eléggé leszűkült, már tudniillik, hogy kik voltak hajlandók egyáltalán részt venni egy ilyenfajta politikai cselekményben. [. . .] Tulajdonképpen néhányan maradtunk ott, az úgynevezett baloldal, és 1940 őszén, azt hiszem, szeptemberben Féja jelentkezett egy nagyon keserű cikkel, ami tulajdonképpen a népiírótábor széthullásáról beszélt. Nyilván igaz volt, különben nem írta volna meg. Ennek nem mond ellent, hogy ugyanakkor a Szabad Szó mint paraszt néplap néhány népi író irányításával élt, fejlődött, működött. Abban, hogy a népi baloldal széthullott állapotából, ahogy magára maradt ez a kis had, még 42-re, 43-ra, 44-re olyan virulenssé tudott válni, amilyenné vált, a Györffy-kollégistáknak hallatlan nagy szerepe volt. Nem tudom, világos-e, amit mondani akarok. Tehát nemcsak mi adtunk ezeknek a fiataloknak, hanem a fősorakozásukkal és táborra szerveződésükkel, azzal, hogy bázist, közlekedést jelentettek most már parasztokkal, munkásokkal stb., ők is adtak nekünk vissza. Bátorságban, radikalizálódásban, a cselekvés értelmének megerősítésében. Ezt majd jobban meg fogom írni, de ez olyan fontos mozzanat, amit el kellett mondani. [. . .]

NDGY Magnós interjúk, 1971

97. A munkások és értelmiségiek szövetségét először
velük együtt csináltuk meg
Szakasits Árpád nyilatkozata, 1946. július 10.

[. . .] A Györffy-kollégiummal való ismeretségem nem új. A legsötétebb esztendőkből gyakran voltak vendégeim a Györffy-kollégium diákjai, a pártház tanácstermében és a szerkesztőség olvasószobájában gyakran dugtuk össze a fejünket, hogy terveket készítsünk és álmokat szőjünk egy új Magyarországról, az új, úri szittyák Magyarországnak romjain felépülő népi demokratikus, független Magyarországról. A Györffy-kollégisták ott voltak mindig a legnehezebb időkben is, bátran, talán azt mondhatnám, vakmerően vetették bele magukat az egészen aránytalan erővel folytatott küzdelembe. Ott voltak minden nagy munkástüntetésen, minden nagy megmozduláson, a munkások, parasztok és értelmiségiek szövetségét először velük együtt csináltuk meg. [. . .]

NDGY KLI NÉKOSZ 13–3

98. A Györfly-kollégistákkal való kapcsolataim 1942-44-ben
Bohus Márta visszaemlékezése, 1971

1942 decemberében ismerkedtem meg a Györfly István-kollégistákkal a Városi Színház-ban tartott balladaestet követően. [...]

Én ekkor 17-18 évesen, nyiladozó eszemmel épp azt kerestem a világban, hogy mi az, ami értelmet ad az életnek, mi adja azt az életben, hogy valaki boldog legyen, mit kell csinálni ahhoz, hogy az ember úgy érezze, hogy nem él hiába. Erre feleletet családomban és a család baráti környezetében nem találtam. Otthonunkban vidéki jólét-ből pesti nyomorúságba jutott, egyre lejjebb csúszó, de "középosztálybeli" illúziókba kapaszkodók légköre vett körül, ahol soha nem az igazi érzelmek szerint folyt az élet, hanem a mi illik, mi nem, mit ír elő az úri modor, vagy mit tilt. Barátnőimet nemcsak aszerint kellett volna válogatnom, hogy mi az apjuk foglalkozása, de hogy emellett még elég úri származásúak-e, az is követelmény volt. [...]

Mikor aztán Tőkés Ottó, Kardos László, Szűcs Ferenc elmagyarázták nekem, hogy szüleim, bátyám gondolkodását, szokásait osztályhelyezetük hogy alakította ilyenre, és lesz egyszer majd Magyarországon is olyan rendszer, hogy csak az fog számítani, hogy ki hogy dolgozik, és mennyit tesz a köz érdekében; s a társadalmi rend megváltoztatá-sával anakronisztikussá válnak a formális illemszabályok, az igazi érzelmek, az őszinte kapcsolat lesz jellemző az emberek egymáshoz való viszonyára; - - - - akkor én úgy éreztem, hogy családomnál igazabb hozzátartozókra találtam bennük, mert megtalál-tam azt a kört, ahová én igazán tartozom. Pedig még eleinte csúfoltak is lázadásaimért, persze nem sértően, inkább csak tanítva, azért, hogy nahát ilyesmikből is lehet ekkora problémát kerekíteni, ilyesmiken is lehet keseregni; hasonlítsam csak össze az én prob-lémáim súlyát a nyomorgó napszámos parasztok vagy a kizsákmányolt, elnyomott mun-kások valóban életbevágó, létüket érintő problémáival, s akkor majd megérttem, hogy milyen változások kellenek elsősorban, ami majd magával hozza azt is, hogy én is megszabadulhassak az engem szorító kötelékektől.

No de, hogy visszatérjek a kollégistákkal való megismerkedésemre (mindig szégyell-tem erről beszélni, mert oly naiv módon történt). A balladaest után odamentem a színpad mögé, és mondván, hogy mennyire tetszett nekem a műsor, megkérdeztem, hogy hol van a kollégiumuk, mert szeretnék velük jobban megismerkedni. Hogy kikkel beszél-tem ott, akkor, arra nem emlékszem, de megmondták, hogy a Királyi Pál utcában van a kollégium, s nagyon szívesen látnak, keressem csak fel őket. Karácsony este egy fel-díszített, egy-másfél méteres karácsonyfával beállítottam a kollégiumba. Kardos László fogadott, ki a különös ajándékozásom miatt szerencsére nem nevetett ki, leültetett, el-beszélgetett velem. Más kollégistákkal ekkor nem találkoztam (a karácsonyi egyetemi szünet miatt kevesen is voltak Pesten), ugyanekkor Kardos Lászlónál azért otthagytam több meghívót az iskola (Bp. XI. ker., Felsőkereskedelmi) által rendezendő színdarab előadására. Megígérte, hogy el fognak jönni, és meghívott ott mindjárt, hogy ha visz-szajönnek a flúk, majd jöjjenek el, majd nem minden vasárnap járnak kirándulni a budai hegyekbe, tartsak velük, ha úgy látom, hogy jól érzem ott magam.

1943. január közepén a mi iskolai előadásunkra eljött Tőkés Ottó és Szűcs Ferenc. Az előadás utáni sétánk alkalmával azonban nyomban elmagyarázták nekem, hogy miért volt az rossz és hamis történelmi képet adó darab (valami Szent Erzsébet-legendával kap-

csolatos színdarab volt), s majd ők adnak nekem olyan könyveket, amikből megtanulhatom, hogy a szegények sorsán nem Szent Erzsébet-féle módon lehet segíteni. S másnapra, ha velük megyek kirándulni, már hoznak is könyvet, meg még majd többet beszélgetünk. Ettől az időtől kezdve aztán rendszeresen eljártam a kollégistákkal kirándulni. Zugliget, Hűvösvölgy, Rózsika-forrás volt a leggyakoribb úticél, és szorgalmasan olvastam a kapott könyveket. A kirándulásokon ismerkedtem meg a többi kollégistával, de legtöbbször Tőkés, Kardos, Szűcsön kívül Sipos Gyula, Gyenes Antal, Györfly Sándor beszélgetett velem, tanított, majd később Bihari Ottó, Lányok: Szántó Marika, Kutrucz Gizella, Makó Erzs, Markó Klári, Fehér Zsuzsa és Balyó Mária, Rostás Gabi, Kampó Magda, Mezei Anna, Jancsik Aranka és én - - - voltunk, kik számtalan érzelmi-értelmi szállal egyre inkább hozzá kötődünk e kollégista csoporthoz.

Veres Péter, Darvas József, Erdei Ferenc szociográfiai munkái, Mód Aladár: 400 év küzdelem az önálló Magyarországért, Traven, Nagy István regényei voltak azok az első könyvek, amiket kezembe adtak, hogy megismerjem a magyar falu, a munkásosztály, az elnyomottak valódi helyzetét, problémáit, a Mód Aladár-i történelemszemléletből a németellenes harc forradalmi hagyományainak múltját és aktualitását. S az a sok gyönyörű népdal és forradalmi Ady-vers és József Attila-vers és verselemzés, ami minden kirándulás természetes programja volt, nevelt egyre inkább öntudatos emberré. [..]

NDGY GYIK AIT 6

99. Meghívó a Parasztfőiskolások Közössége előadására
1942. december 2.

Kedves Barátom!

A Györfly István Kollégium: (az egykori Bolyai-kollégium) 1942. december 5-én, szombaton este 1/2 6-kor Eszterházy utca 36. sz. alatt (a Nemzeti Múzeum mögött) az első emeleti nagyteremben előadást tart a parasztság és a parasztságból származó értelmiség korszerű problémáiról.

Az előadók: Veres Péter és Darvas József írók.

Ez az előadás alkalom lesz arra is, hogy a Budapesten élő népi származású egyetemi és főiskolai hallgató fiatalság megismerje és meglássa egymást. Nem vagyunk sokan - jól tudod -, mindössze egy pár százán. Ezért meggy tehát ez az írás hozzád. Jelenlétetre feltétlenül számítunk.

Nem tudjuk, mennyire ismersz bennünket, talán szokatlannak és érthetetlennek tartod megkeresésünket, lehet, hogy bizalmatlan vagy irántunk. Esetleges kétségeidre a választ az előadáson kapod meg. Annyit mondhatunk, hogy már négy éve együtt vagyunk, és tudjuk, hogy mit akarunk.

Ismerjük a kollokviumi időszak elfoglaltságait, mégis hisszük, hogy ott leszel. Számon tartunk.

Amennyiben semmiképpen sem tudsz megjelenni, levelezőlapon vagy telefonon küldj értesítést.

A kollégisták nevében szeretettel várunk:

Györfly István Kollégium
bélyegzője

Kardos László s. k.

NDGY Pál József iratai I-67

100. A Parasztfőiskolások Közösségének előadása

László Imre napokönyvi bejegyzése, 1942. december 5.

[...] 1/2 7 órára hirdettetett meg a paraszt egyetemi hallgatók összejövétele a Fiatal Magyarság Eszterházy utcában levő székházában. Amikor mi már odaérkeztünk, sokan voltak. Csakhamar beteltek a székek. A fiúk továbbra is folyton-folyvást érkeztek. Beteltek a széksorok, fal melletti üres terek. Sokan voltunk. Vajon csakugyan a közös sors tudata hozta-e össze az embereket? Ez majd a későbbi időben kitűnik, amikor a közös munkához ember kell, és a kötelességvállalás munkára szólítja az egy eszmének elkötelezett fiatalokat. És a felszólításnak eleget kell tenni. Dolgozni kell a közös cél érdekében.

Kardos László üdvözölte a megjelenteket. Többek között ezeket mondta: "A Györffy István Kollégium a mai alkalomra előadást hirdetett a paraszt- és a parasztságból származó értelmiség korszerű problémáiról, parasztfőiskolások helyzetéről. Ide várta azokat, akikre ez az ügy tartozik. Tehát azokat, akik a parasztságból származnak, vagy a paraszti sorssal szervesen összefonódnak. Budapesten ilyen egyetemi hallgatók kevesen vagyunk. A statisztika is bizonyítja ezt eléggé. A 4 milliós szegény-, kis- és középbirtokos parasztság tömegei évente nem tudnak több hallgatót mint ezret küldeni középiskolába. Egyetemre mindössze 13% jut, főiskolákat is beleértve. Összegyűjtöttük a Budapesten élő egyetemi és főiskolai hallgatókat. 470 név tűnt elő, akikre közvetlenül tartozik most ez az előadás. Ennek tudjuk jól az okát. Oka a parasztság elégtelen társadalmi és kulturális helyzete. A pesti egyetemi ifjúságnak annyit beszéltek már, sok alkalomra hívták össze. Beszéltek nekik a parasztság sorsáról, jövőjéről, helyzetéről. Mindenről, ami a problémákat felölelte. A helyzet az volt, hogy akinek nem inge, ne vegye magára! Meg vagyunk győződve róla, ha valamikor értelme van a beszédnek, akkor ma értelme van. Értelme van annak, hogy emberek együtt dolgozzanak. Arról van szó, hogy azonosak találkoznak, azonos célért, a parasztság és a munkásság jövőjéért. 3 évvel ezelőtt is létezett egy olyan közösség, amely a fiatalságot összefogta, és ennek eredménye lett a Bolyai-, majd a Györffy-kollégium."

Ezután Darvas József tartott előadást. [...] Ma sokat beszélnek a középosztály felfrissítéséről. [...] Nem elég az, hogy frissítjük a középosztályt. Maga a nép is felszabaduljon!

Majd Veres Péter beszélt. Fejtegette, hogy nehéz a valóságot megismerni. Tökéletesen soha nem lehet. Társadalmi ismeretek fontosságát hangsúlyozta. Erre mindenkinek szüksége van, aki a néppel és általában az emberekkel kerül kapcsolatba. [...] Sokat beszélt Péter bátyánk, igen sokat. Nem volt szerves összefüggésben azzal a ténnyel, hogy első alkalommal találkoznak a parasztfőiskolások. A hozzászólások nem valami értékesek voltak. Mindegyik hozzászóló részletekbe kalandozott. [...]

NDGY KLI GYIK 2-3

László Imre

101. Tardos-Katona András: A parasztság diákjainak találkozója

A "Györffy István parasztkollégium" kezdeményezésére december elején összegyűltek a Budapesten tanuló parasztszármazású egyetemi és főiskolai hallgatók. A lovarda egyik termét zsúfolásig megtöltötte a mintegy 300-350 főnyi ifjúság, ami azt bizonyít-

ja, hogy örömmel vették a hívó szót, és szükségesnek érzik, hogy egymást megismerjék, nézeteiket kicserélhessék, és megtárgyalják a parasztság sorskérdéseit. Ez volt az összehívás célja is, a mindenfelé szétszórta parasztfjak összefogása és annak a tudatnak kimélyítése, amely kötelességet rejt magában, azt, hogy a fiatalok megnövekedett képességeikkel fokozott mértékben lehessenek a parasztság segítségére, és lehetővé tegyék az egész paraszti réteg felemelését.

Kardos László üdvözölte a Györfly-kollégium nevében az összegyűlteket, és kifejtette, hogy mi készítette a kollégium fiataljait a Budapesten tartózkodó parasztdiákok egybehívására. Elmondta, hogy az egyetemeken és főiskolákon mindössze, sajnos, csak 15% a paraszt- és munkásifjak száma, holott ez a két osztály – kisparasztság és munkásság – az ország lakosságának több mint felét teszi ki.

Utána Darvas József szólalt fel. Sokat beszélnek ma a középosztály felfrissítéséről, amit úgy értelmeznek, hogy a parasztságból és a munkásságból jövő értelmiségieket a középosztályban feloldják. Ez azonban nem cél a parasztság számára, nem a középosztályt kell felemelkedett fiainak szolgálnia, hanem a parasztság gazdasági és kulturális felemeléséért kell dolgoznia. Beszélt ezután azokról a nehézségekről, melyekkel a felkerült parasztivadéknak meg kell küzdenie, míg a többiek elismerését megszerezheti. A felkerült parasztfjú legfőbb kötelessége azonban, hogy ezeket végigküldje, utána pedig osztályához hű maradjon, és felemelésére törekedjen.

Veres Péter tartott ezután előadást. Elmondta, hogy annak, aki a parasztságból felkerült oda, hogy főiskolára vagy egyetemre járva diplomás pályán dolgozzon, mennyivel több a kötelessége, mint más fiataloknak. Nem elég, ha kitűnő mérnök, orvos vagy egyéb válik belőle, mellette ott van az a feladat, hogy a saját fajtáján, a parasztságon segítsen. Ehhez azonban szükséges, hogy a parasztság lelki alkatát és életmegnyilvánulását alaposan ismerje. Kifejtette, hogy ez nem könnyű munka, sok tanulást és nagy elmélyülést kíván. A parasztfjak feladata alaposan megismerni a parasztságot, színvonalát felemelni, amíg pedig a városban tartózkodnak, ugyanezek a teendők a munkásságra nézve. Ez a munka lenne a falukutatás befejező része.

A fiatalság részéről több hozzászólás történt. A kezdeményező Györfly-kollégisták feladata lesz a felvetett gondolatok ápolása.

Az ifjúság nagy lelkesedése és akarata lehetővé teszi a további összejövetelek sikerét és azt, hogy azokon a parasztproblémák alapos megbeszélésre találjanak.

Szabad Szó, 1942. december 20.

102. Meghívó a népfőiskolák vezetőinek és nevelőinek országos találkozájára 1942. november 27.

December 6–7–8-án a népfőiskolák vezetői és nevelői találkoznak Budapesten, hogy tapasztalataikat elmondják, és az együttműködés, erősödés és tökéletesedés lehetőségeit megbeszéljék.

A találkozón részt vesznek íróink is: ők fogalmazzák meg az egyetemes magyarság érdekét a népfőiskolai mozgalommal szemben, ők emelik társadalmi és történelmi távlatba a részletkérdéseket. Meghívunk volt főiskolásokat is, hogy meghalljuk tőlük

az elsősorban érdekelt nép igényeit és kritikáját. Sürgős ez a találkozó azért is, mert a sokak által zavarosnak tartott népfőiskolai mozgalom rendezésére törvényjavaslat készül. Szeretnénk, ha ez a megbeszélés megfogalmazná és az illetékesek elé terjesztené a népfőiskolák kívánságát a készülő törvényjavaslat részére. [...]

A találkozó szervező bizottsága:

Kardos László
A Györffy István Kollégium
igazgatója

Nagy Ákos
SDG Kabay Márton Kör
vezetője

D. Püski Sándor
A Magyar Élet kiadvállalat [...]

NDGY Pál József iratai 5

103. A népfőiskolai kongresszus

Horváth Lajos naposkönyvi bejegyzése, 1942. december 6.

[...] Délelőtt 10 órakor nyílt a népfőiskola kongresszusa, ezt Kardos Laci nyitotta meg. Majd Benda Kálmán beszélt a népfőiskola szükségességéről, a parasztság helyzetéről. [...]

Délután tanulás volt, ma meg a népfőiskolai ankéten a beszámolók folytak tovább. Benda Kálmán délelőtti és a felvidékiek délutáni beszámolója volt az értékebb. [...]

Horváth Lajos

NDGY KLI GYIK 2-3

104. Lapok Tőkés Ottó naplójából

1942. december 9.

A tudományos szocializmus megalapítója, Marx Károly írja a kisparasztságról: "Kizsákmányolásuk az ipari proletariátus kizsákmányolásától csak formailag különbözik. A kizsákmányoló ugyanaz: a tőke. – Az egyes tőkés az egyes parasztot jelzőlog és uzsora révén zsákmányolja ki, a tőkésosztály viszont a parasztosztályt az állami adó útján."

Van-e magyar paraszt, aki ne érezné át ennek a megállapításnak a teljes igazságát?

A parasztság problémáit mi nem oldhatjuk meg, mi csak segítségére siethetünk kérései tisztázásánál és megoldásánál. Dolgozhatunk értük, de helyettük sohasem. Meg kell elégednünk azzal a szerénnyel, de nehéz feladattal, hogy a parasztság politikai és társadalmi tudatát igyekszünk olyan magas fokra felemelni, hogy képes legyen a saját maga problémáinak megfogalmazására és képviselésére.

A nyilasmozgalom a Független Kisgazdapárt romjain nőtt igazán nagyra.

Magyarország agrárpárt nélkül nem lehet. A parasztság nem osztály, hanem osztályoknak a keveréke, amely rengeteg ellentétes erőt rejt magában. Ezeket a gazdasági életbe mélyen beágyazódó, ellentéteket a politika síkján egy kalap alá venni egészen elhibázott dolog. Vegyük figyelembe: a földmunkásságot osztályhelyzete és osztályhelyzetéből fakadó proletár volta az ipari munkássággal predestinálja elvi

és harci közösségbe. Aki tehát ennek az osztálynak megszervezésére vállalkozik, a proletár életszemléletet feltétlenül magáévá kell tennie.

Miben áll az ipari és mezőgazdasági dolgozók szövetsége? Abban, hogy mindkét proletárosztály ugyanazon elvekkel és célkitűzésekkel indul harcba, hogy a maga területén elvégezze azt a munkát, amire az osztályhelyzet és a történelmi parancs kötelezi. Szövetségük abban áll, hogy ki-ki a saját helyén, a saját területén küzd a felszabadulásáért. Belátják, hogy egymás helyett nem dolgozhatnak, de egymás nélkül saját maguk problémáit sem oldhatják meg. [...]

December 9.

- Paraszt-munkás-diák ankéttra vonatkozó dolgok

- Házhelyszerző csoportok megszervezése

- Falukönyvtár-szövetkezetek keretében olvasócsoporthoz megszervezése - Karácsonykor a parasztság történetét elmondani, a szöveget otthagyni. Minden héten vagy két héten elküldeni nekik egy-egy kidolgozott témát (parasztság mai helyzete, csődje stb.) ehhez hozzászólásokat kérni, - Könyveket leküldeni, melyre szintén véleményt kérni.

- Diák-munkás levelezés

Szabad Szóra előfizetőket szerezni (Püski-ügynökök)

(Cselédkongresszus)

Minden kiállítás, akár írás, akár politikai cselekvés, de még a tudományos munkálkodás is szükségképpen a társadalomban jelenik meg, s innen nézve önmutogatás lesz. - Aki az emberek között nem tudja az uralmat vagy a szeretetet megszerezni, az elmenekül előlük, visszahúzódik, de ez már individualizmus.

Igenis az önmutogatás vágya vezeti az embereket az igazság keresésére: Lássátok, íme itt van, de megtaláltam, ez az igazság, cselekedjete e szerint.

Lelkileg segíteni a felszabadulni akarókat, hogy vállalják nyugodtan. Egyének vagyunk, nem is lehetünk mások, de egyéniségünket nem a közösség ellenére, hanem a közösség szolgálatában akarjuk kiélni. Úgy legyünk individualisták, hogy ez a közösség oldaláról nézve kollektív értelmű magatartás legyen.

A közösségélmény a forradalmi cselekvés alapja. A tudás és hit azonosulása a cselekvésben.

Mi az, hogy osztály? Az osztályok oly társadalmi csoportok, amelyek végső fokon a termelőeszközökhöz való viszonyukban s ezen az alapon a termelésben elfoglalt helyzetüknél fogva különböznek egymástól. [...]

Mit csináljunk ottan, ahol sem gazdakör, sem iparoskör, sem pedig valamilyen kaszinó vagy ehhez hasonló keret sincs? Ahol csak egy-két kocsmát van. Ilyen esetben az egyéni kiválasztódásra még jobban kell vigyázni, mert nincsen olyan hely, ahol az ember feltűnés nélkül össze tud jönni, mert, ha valamelyik gazda lakásán jön össze az ember, akkor annak olyan suskus jellege van. Pedig nekünk nem szabad a munkát suba alatt kezdeni, és dolgozni, legalábbis nem addig, amíg erre nem kényszerülünk.

NDGY Tőkés Ottó iratai 1

105. Meghívó Erdei Ferenc és Nagy István előadására
a Parasztfőiskolások Közösségébe

1943. március 1.

Kedves Barátom!

A hosszúra nyúló félévi szünet és kollégiumunk szervezési munkálatai miatt csak most tudlak ismét felkeresni levelemmel. Az azóta történtek, úgy hiszem, megerősítették meggyőződésedet, hogy ebben az óriási világrengésben szükségünk van egymás szavára, egymás segítségére – egymás barátságára. Jövőnkőről van szó, és ezt a jövőt felelősséggel csak egy fajtájához és osztályához hű, öntudatos értelmiségi fiatalság szolgálhatja és építheti meg. Te is jól tudod, hogy ma a nemtörődés és a meghúzódas köpenyébe burkolózni épp oly áruság, mint a dolgozó magyarság könnyelmű kiszolgáltatása idegen célokért és eszmékért. Ezeknek a tudatában várlak ismét legközelebbi előadásunkra, amelyet március 5-én este fél 7 órakor tartunk a Magyar Mérnök- és Építész Egylet Székházában (Reáltanoda utca 13/15. szám I. emelet, a Károlyi-kert mellett).

Tárgy: a magyar parasztságról: Erdei Ferenc ír,

a munkásságról: Nagy István ír.

Levelemben küldök még egy kérdőívet is. A kérdőív válaszai önmagunk helyzetének és magatartásának tudatosságát és szándékaink természetét mérik meg. Tudom, hogy megérted! Egyébként a kitöltött kérdőívet az előadás előtt le kell adni. Ha hozzánk tartozó barátot akarsz előadásunkra elhívni, akkor az említett lapért küldj fel, vagy te gyere el hozzánk! Elháríthatatlan távolléted esetén – lelkiismereted szerint – postán küldd el! A kérdőívek a közösség tulajdonai lesznek.

Közlöm még, hogy március 15-ét együttesen ünnepeljük meg nemzeti függetlenségünk őszinte értelmében. Részleteket majd az előadáson.

Tudom, hogy az előadást követő napok egyetemi szünet, tehát barátaink egy része már előbb hazaindul; mégis hiszem, még ez sem lesz barátaink egyikének sem akadály, hogy hozzánk tartozásának bizonyosságát nyújtsa. Kimentésedet egy levelezőlapon ezúttal is elvárjuk.

Györffy István Kollégium 1942
bélyegzője

Őszinte üdvözléttel
a Parasztfőiskolások Közössége nevében:
Kardos László s. k.
a Györffy István Kollégium igazgatója

NDGY KLi GYIK 5-III-1

106. Meghívólevél Nagy Istvánhoz

1943. február 20.

Kedves Barátunk!

Elégge megkésve, de még mindig idejében sietünk hozzád a következő közlendőinkkel és kérésünkkel.

Legutóbbi ítléted és beszélgetésünk a kollégiumunkban – úgy hisszük – elég bizonyóságot nyújtott arról, hogy a fiúk jó része sorsának, helyzetének és a sürgető időknek meg-

felelő komolysággal és tudatossággal foglalkozik osztályát és fajtáját érintő kérdésekkel. De egy lépéssel tovább – mindent elkövetünk, hogy tudatos akaratainknak kézzelfogható bizonyítékát adjuk. Itt beszélhetnénk induló egyéves népfőiskolánkról, kubikosokkal foglalkozó ismeretpótló vállalkozásunkról, a szomszédos parasztfalvak rendszeres mi szempon-
tú népműveléséről stb. Téged és kérésünket illetőleg csak a következőket emelem ki: még a múlt év novemberében összehoztuk a budapesti parasztfőiskolások közösségét, azaz ösz-
szegyűjtöttük az összes paraszt- és proletárszármazású főiskolás és egyetemi hallgatókat, szám szerint 300-at. Nincsenek is többen. Nyilvántartjuk őket, és rendszeres foglalkozta-
tásukról gondoskodunk. Mint barátainkat, azaz a kollégium külső tagjait, kezeljük őket, és átlag havonta, másfél havonta összejöveteleket tartunk számukra – velünk együtt. Eb-
ben a formában nincs akadálya az összejövetelnek. A múlt alkalomkor Darvas Jóska és
Veres Péter beszéltek a paraszttérlemiségek szerveződésének szükségességéről és a paraszt-
társadalom megismerésének és szemléletének módszeréről. A következő alkalommal a pa-
rasztság és az ipari munkásság mai gazdasági és társadalmi helyzetéről, szerepéről, jövő-
beni kibontakozásáról, a felszabadítás útjáról, módszeréről és a két osztály kollaboráció-
jának szükségességéről stb. lesz szó. A két osztály együttműködését és viszonyukat az ér-
telmiségi fiatalsághoz én jelzem rövid két-három perc alatt. A parasztság problematikáját
Erdei Ferenc vállalta. Az ipari munkásság magyarországi helyzetének vázolását tőled vár-
juk. Azaz kérünk, hogy rövid, 3/4 órás ismertetésben tájékoztass bennünket a fentiekről
– kiemelve a gazdasági kiszolgáltatottságának, illetve függetlenségének mértékét, szerve-
zettségét vagy szervezetlenségét – amennyire lehet –, magatartását ebben a háborúban.
Számszerű és tényszerű adatok – amennyire hozzájuk férhetsz – feltétlenül elmélyítik a
közlendőket. A kibontakozás tendenciáját és a parasztsággal való együttműködést – a le-
hetőséghez képest – szintén szereménk jelezgetni. Egyébként teljesen mérlegelésedre és
belátásodra bízunk a téma kidolgozását. Az előadás módja kötetlen, szabad közlés. Utána
nyilván hozzászólások és viták.

Nos! Minderre téged kértünk meg, mert mint író elháríthatod a közvetlen politikai beál-
líttottság gyanúját, mert úgyszólván rajtad kívül most nem is jöhet hasonló szempontból
senki sem számításba, mert ismerünk téged, és mert tudjuk, hogy egyfelé törekszünk!

A mai idők már nem a beszédeké és az előadásoké. És ha mégis van értelme a szónak,
úgy az csak azoknak tartalmas, akik maguk is az utat járják. Sok szónak is egy a vége:
várunk. Tudjuk, hogy munkád, családot és egyéb elfoglaltságod leköt, mégis várjuk, hogy
az előadást elvállalod. Erdei Ferenc is nagy örömmel beszélne veled együtt.

Az előadás időpontja március 5., este 6 óra. 1/2 6-ra a kollégiumban várunk. Az összejö-
vetelre legalább 200-an összegyűlünk, akik mind meghívólevéllel jöhetnek csak. Igenlő
válaszodra azonnal küldjük a szabadjegyet. Nálunk lesz szállásod és lakásod!

Bp. 43-2-20

Öszinte üdvözléssel:

Kardos László s. k.

a Györfly I. Kollégium igazgatója

NDGY Fotogyűjtemény 2197

107. Parasztszármazású főiskolai-egyetemi hallgatók
válaszai a PFK kérdőívére
1943. március 5.

1. Név, születési év, hely
2. Lakás – budapesti, vidéki
3. Szak, évfolyam
4. Szülők neve; apa – anya
5. Szülők foglalkozása és vagyoni helyzete
6. Milyen egyesület (politikai párt) tagja vagy volt tagja
7. Miből tartod fenn magad?
8. Szükségeseznek tartod-e a paraszti származású főiskolás értelmiség összefogását?
9. Ha nem, miért nem? Ha igen, milyen feladatokat kell hogy vállaljon ez az összefogás?
10. Kitől és mikor várhatja a parasztság kérdéseinek megoldását?
11. Mik a parasztság fő problémái? (Felsorolás)
12. Mi legyen a szerepe az öntudatos értelmiségnek a paraszti problémák megoldásában?
13. Az utóbbi időben felmerült a munkásság és a parasztság közti viszony tisztázásának szükségessége. Ellentétben van-e a munkásság érdeke a parasztságéval? Ha igen, mik az ellentétek, ha nem, mik a közös érdekek?
14. Mi legyen a magyarság magatartása nemzetiségeinkkel szemben?
15. Hogyan látod a zsidókérdést?
16. Hogyan látod a magyarországi németiség kérdését?
17. Milyen viszonyt látsz kívánatosnak a környező államokkal?
18. Kik azok az írók, akik ma utat mutatnak a kibontakozásra?
19. Megjegyzések

I.

1. Kiss Antal, 1921, Zenta
2. VIII., Múzeum u. 11. – Zenta, Szűcs u. 11.
3. Gépészmérnök, II. évfolyam
4. Kiss Vilmos – Dimitrovics Anna
5. Városi tisztviselő, csak havi fizetése van; 170 pengő körül
6. DMKSZ egyetemi és FHA tagja vagyok
7. Segélyekből
8. Igen
9. Egy egészséges összefogással két feladat megoldását látom.
 1. Maga a diákság szociális és kulturális problémáinak orvoslását.
 2. Népi, úgy a parasztság, mint a munkásság helyzetének feltárása és megismerése, előkészíteni és egyengetni a főiskolások és a nép viszonyát, annak dolgaiban és feladataiban segítségére lenni, végül problémáinak megoldásában segítségül lenni és azt kiharcolni.
10. Ezt csakis a parasztsággal karöltve; az értelmiség feladata, hogy magához felemelje azt, mert csak az értelem és az akarat (tömeg) hozhatja a megoldást.
11. Legelső és legfontosabb a földosztás; szociális életszínvonalának emelése; jogainak az állammal és a közösséggel szembeni biztosítása; kulturális igényének kielégítése.

12. A haladó értelmiség feladata abban áll, hogy ezen problémákat magáévá tegye, bármi-
kor azért harcolni, főleg azok ismeretével visszatérni a néphez, s ott ezt gyümölcsöz-
tetni, s nem pedig szalontudósként csak filozofálgatni. Mert az ilyenek csak akkor vete-
mednek erre, mikor már elveszítették lábuk alól a talajt ott, ahonnan kiindultak, a nép-
ből, s lelkileg már egy más társadalom felé orientálódnak.
13. E két osztály érdeke nem ellenkező. Egyik a földért harcol, hogy meglegyen a minden-
napija, a másik az emberibb bérért, ugyanazon megélhetésért. E kettő szorosan össze-
függ. Életszükségletért harcolni bármilyen formában, egy cél. Csakhogy a munkásság
kissé túlhaladta a parasztságot, s talán ezért látnak hézagot. S ha a munkásságnak sike-
rül is előbb elérni azt, amiért harcol, parasztság nélkül mégsem boldogul, mert csak
a parasztsággal képez szerves egészet a termelő és a munkás.
14. Semmi esetre sem karddal kell megoldani e kérdést, mint ahogy most csinálják. Népek
és népek között természeti határt vonni nem lehet. Gazdasági és kulturális egymásra-
utaltságot figyelembe véve, békésen oldjuk meg a kérdést. Ehhez pedig mindkét rész
jóakarata szükséges.
15. A háborúvesztes államok gazdasági krízisének bűnbakja. Különösen a polgárság támogat-
ja, mert hasznot lát belőle. A parasztság szempontjából mindegy. Keresztény földbirto-
kos is ott gyakorolja, ahol lehet. Nemzeti szempontból van, de nem oly mértékben.
Újabb társadalmat, s megszűnik ez is sok más kérdéssel együtt.
16. Kisebbségi kérdéseinknek a legvérmesebbje, de csak azért, mert a mai nagy fa-
siszta országok vannak mögötte. Megoldásában ugyanazon síkon kell mozogni,
mint a többi nemzetiségekkel. A német gyarmatosító szellemnek legjobb eszköze.
Ez irányú törekvéseit már rég ellensúlyozni kellett volna. Konjunktúrájuk amilyen
gyorsan nőtt, olyan gyorsan le is dőlhet, s megmarad csupán egy nemzetiségi kérdés.
17. Duna-medencei föderációt, teljes gazdasági és kulturális együttműködéssel s nem
pedig a nagyhatalmak által megszabott határokért folytatott öldöklést és gyűlöle-
tet. Egymagában egyik szomszédnak sem teljes, sem gazdaságilag, sem kulturá-
lisan, s ezt még jobban háttérbe szorítják idegen politika miatt. Kettő közül a har-
madik győz.
18. Felsorolásukat helytelennek tartom, elég ha csoportjukra támaszkodom. Összefor-
rotságuk akkora, hogy ha az egyiket említtem, már a másik is nyelvemben van.
Népi íróink már vannak, népi értelmiség megindult, feladatunk már az, hogy népi
népiséget is termeljünk. Ez csak tőlünk függ.
19. Kérdések tömkelegének ezen pár sor még csak ízelítőnek is kevés. Bármennyire
igyekeztem a legrövidebbre venni, mégis itt-ott elnyúlt. S talán a rövidre vonás
miatt néhol homályos vagyok, De azért vannak az összejövetelek, hogy ezt ott
tisztázzuk.

II.

1. Nagy Gyula, 1920, Zalaapáti
2. IX., Üllői út 51. – Zalaapáti 18. hsz.
3. Mezőgazdasági, III. évf.
4. Nagy Gyula – Ható Karolina
5. Kisbirtokos; ház és 6 kat. hold föld
6. - - -

7. Saját kereset és szülői támogatásból
8. Igen, szükségesnek
9. Az egyéneket megmenteni az elkallódástól, mint a közösség tagjának, nagyobb súlyt biztosítani tudásának, képességeinek és most is ébren tartani az iránt az osztály iránt az érdeklődést és hűséget, ahonnan kikerült.
10. Csak önmagától és akkor, ha egységesen sorakozik fel vezetői mögött.
11. Földkérdés, kultúra kérdése, gazdasági felszerelés, politikai felszabadulás, parasztegység megteremtése.
12. Visszaszerezni a parasztság bizalmát és őszintén melléjük állni.
13. Ellentét nincs. Közös érdekünk: a kulturális felemelkedés, a politikai önrendelkezés megszervezése.
14. Legyünk hozzájuk barátságosak, azonban nem bután. Mindig első legyen a magyarság népi érdeke, és ezzel szemben nincsen semmilyen megalkuvás. A kultúrfölény és a magyar vendégszeretet már túlhaladott álláspont.
15. Zsidókérdés van, de más, talán sokkal fontosabb kérdések is vannak.
16. Megoldás: a többi némethez hasonlóan, visszatelepíteni őket.
17. Baráti, sőt szövetséges viszonyt. A kis népek csak úgy maradhatnak fenn.
18. Veres Péter, Kovács Imre, Darvas József.

III.

1. Szűcs Ferenc Péter, 1922, Makó
2. Györfly István Kollégium – Makó, Héderváry u. 16.
3. Gépészmérnök-hallgató, III.
4. Szűcs Ferenc – Vajda Mária
5. Földműves, 17 hold föld
6. Félíg talán tagja vagyok a Hungáriának, voltam az SDG-nek
7. Szülői segélyből és egyebekből
8. Igen
9. "Adj emberséget az embernek, adj magyarságot a magyarnak..." (József Attila)
10. Önmagától, tőlünk, a munkássággal együtt.
11. Földkérdés, anyagi és kulturális elmaradottság (nem az ő hibájából), termelési problémák, parasztrétegek közti ellentétek.
12. Tudatosítás, kivitelre való buzdítás, a kivitel vezetése, illetve a megoldásnak a vezetése. Megoldás közben megőrizni a célt, nehogy mellékvágányra terelődjön. Erre még van idő komolyan felkészülni.
13. Nincs áthidalhatatlan, úgyszólván csak formai ellentét van. Közös cél: mindkét osztály kizsákmányolt, alsó néposztályhoz tartozik, a produktív termelés egymást kiegészítő két ágában foglalkoznak. Közös érdek tehát az ellentétek megszüntetése, a mai helyzet eltörlése. Kollektív munkaközösségek és szociális társadalmi berendezkedés kivívása.
14. "Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók."
15. Ma mindegy, hogy ki zsákmányol ki. Ezért a zsidókérdés ma a burzsoázia és a középosztály problémája. Ha az új kollektív, szocialista társadalom meglesz, ott nem zsákmányolhat se zsidó, se más, ha dolgozik, akkor éljen majd úgy, mint más.

16. Németek, mögöttük 80 millió birodalmi tag, ha Németország győz, veszélyesek lesznek. Le kell őket törni valami módon. Ha Németország vesz, akkor egy csomónak összefűjja a szél a bokáját, a többi – ismerve jó könyökét – asszimilál.
17. Egészséges gazdasági vérkeringést. Békét az ember érdekében. Ezért – míg más nem lesz – lehetőleg kiegyezni, és lehetővé tenni azt, hogy a sovinizmust kiirtva, békében legyünk egymással.
18. Veres Péter, Erdei Ferenc, Sinka István, Kodolányi János, Nagy István, Illyés Gyula, Darvas József, Szabó Dezső, Szabó Ervin, Marx és Engels, Karácsony Sándor, Kovács Imre (Rosenberg, hogy mit ne csináljunk! stb.)
19. Megjegyzések: Rövidek a felelési lehetőségek. Ezért csak alig-alig tudott idelökní az ember szavakat. Aki olvassa – ezért arra kérem –, ha mielőtt valamit rosszul fogna föl, beszélgesse meg a dolgokat, hogy mit hogy értek.

NDGY KLI GYIK 5–III

108. 1943. március 15. előtt

Naposkönyvrészletek, 1943. március 12–15.

Március 12.

Este szemináriumot tartottunk. Kovács Gyula Acsády A magyar jobbágyság története c. könyvét ismertette. Előadása kissé szétfolyó, rendezetlen volt. Érdekesebb és korszerűbb könyvet ismertetett Erdélyi József, Szentmiklósi* östörténetét. Szerveztük a március 15-i koszorúzást: megegyeztünk a Parasztszövetség elnökével, Nagy Ferencel, hogy ők is jönnek velünk.

Március 13.

Délután tisztikari megbeszélés volt, ahol a PFK szervezésével foglalkoztunk. Elhatároztuk, hogy 30–40-et a PFK-sok közül vitaestre hívunk. Este Bibó István tartott előadást a demokratikus és a fasiszta Európa közötti szakadékról, hogyan alakult ki.

Március 14.

Délután a Faluszövetségben a PFK-sokkal közös márciusi ünnepélyt tartottunk. Kb. 100-an voltunk jelen. Előtte és utána elbeszélgettünk a fiúkkal. – A PFK-s szervezésnek nagy lehetőségei vannak. [...]

Mészáros Sándor

Március 15.

Reggel Petőfi Sándor szobrát megkoszorúztuk a Parasztszövetséggel és a "népi frókkal", valamint a munkásokkal együtt. (Kommentár nélkül.) Déllelőtt 9-kor a kollégisták egy része kirándult, kultagokkal és lányokkal összesen mintegy 18-an. Az egész nap kedélyesen telt el komolyabb beszélgetéssel vegyesen. – A kiránduláshoz különböző hangon szóltak hozzá az emberek.

Szűcs Gábor

NDGY KLI GYIK 2–3

* Molnár Erik.

Március 15-én reggel nyolc órakor a Petőfi-szobornál népes csoport jelent meg, hogy tanúbizonyságot tegyen a költő szabadságeszméi mellett. Ott volt a Parasztszövetség vezetősége Nagy Ferenc országgyűlési képviselővel az élén, a Györfy-kollégium hallgatói, a prasztfőiskolások képviselői, valamint a parasztság és munkásság írói közül Darvas József, Erdei Ferenc, Földeák János, Illyés Gyula, Kovács Imre, László Gyula és Vaád Ferenc.

Egyperces néma tisztelegés után elhelyezték a koszorúkat.

Független Magyarország, 1943. március 16.

110. Sipos Gyula: Koszorúzás

1943. március 15.

A szobornál

Vajon hányan jönnek el a koszorúzásra? Korán van a gyülekező: fél nyolckor. Többnapos egyetemi szünet; sokan hazautaztak. Mégis gyűlik a nép. [...]

Már megérkeztek a koszorúk. Kezd sorba állni a társaság. Nagy Ferenc és néhány író, aki eljött, elől a kollégium vezetőségével. Az úttesten indul meg a menet.

Hivatalos ifjúsági felvonulás is lesz. Ünnepség a Vigadóban, Mécs László szaval. A kollégisták egy része még délelőtt a Vasasokhoz megy. A Magdolna utcában Szakassits fog beszélni. Talán lesz valami tüntetés is. Azonban mindenki vigyázzon magára a kollégium érdekében. Tavaly még más volt, akkor még nem figyeltek annyira ránk, milyen kellemetlen volt akkor is. Gyenest majdnem letaposták, végül is nagy tömeggel kiszorították a Vigázó Ferenc utcába.

Persze nagyon szép volt. Azt kiabálni, hogy "munkát, kenyeret, fasisztáknak kötelel". Meg aztán: békét! Egy kis olasz autóstul bekeveredett a tömeg közé. Látszott rajta, hogy a hideg verejték ül az arcára. A kiabálás lényegét megérthette. De nem bántották.

Aztán, ahogy a rendőrök legázolták a tömeget. Letiporták a transzparenszeket, Tancsics képét, Petőfi képét, – Öntudatos és ijedt arcok a rendőrségen. A kubikos, aki – amikor a rendőrtiszt megkérdi tőle, hogy hogy kerül ide – azt mondja jó tisztántúli öntudattal: elvégre magyarok vagyunk!

A 42-es tüntetés nagyon jól sikerült. A rendőrség most bizonyára erősen felkészült.

A hivatalos ifjúsági ünnepséggel másként áll a helyzet. Azt mondja az egyik kollégista: Hiszen, ha Petőfi szólni tudna, csoda dolgokat kérdezhetne. Megkérdezné például: hova mentek, szép magyar ifjak? A szabadságot ünnepelni? Március 15-ét? Ugye követeltek a sajtó szabadságát s a cenzúra eltörlését?

Fészkes fenét – válaszolna az egyetemi ifjúság –, követeljük a baloldali és a zsidó lapok betiltását!

De ugye azt követeltek, hogy a magyar katonaság tegyen esküt az alkotmányra és a magyar katonákat ne vigyék külföldre, a külföldieket pedig vigyék ki innét?

Dehogy követeljük! Totális mozgósítást követelünk. Ide pedig jöjjenek jó német védőcsapatok!

Sokat kérdezhetne most Petőfi a hivatalos ünneplőktől, aztán a válaszok után köphetne egy nagyot.

Lassan lekanyargunk a Piarista ház alatt a Duna-partra. A téren szétszórta emberek álldogálnak. Markos civilek, akiknek semmittevő lézengésén látszik, hogy szolgálatban vannak. A Petőfi-szobor előtt fölhúzza a vastag lánc, előtte rendőrszakasz. Ünnepi sisakban, de oldalukon ott lóg a másik is, amelyiknek nincs díszes csúcsa. Kézsülés. Az egyik ház kapujában is rendőrök sürgölődnek.

Tiszt szalad elénk. Mit akarunk? Van-e engedély? Igen, képviselő? Ő akkor sem tehet semmit, de itt van valahol a fogalmazó úr, tessék neki szólni! Addig a csoport álljon meg itt távolabb. Ez a parancs. Ő senkinek sem tehet kivételt.

Kardos elindul Nagy Ferencsel. A tiszt udvarias. – Nem, nem, beszédről, szavalaról szó sem lehet. Milyen színűek a szalagok? Csak piros, fehér, zöld. Semmi más. A képviselő úr természetesen beszélhet. Azt ő nem tilthatja meg. Utána azonnal rendben elvonulni. Tulajdonképpen ezt is a saját felelősségére engedi meg.

A csoport áll és vár. Petőfi égre nyújtja a karját. A rendőrszakasz kényelmesen ácsorog a széles láncok előtt. Egy lány jön. Valami virágüzlet kifutója lehet. Magyar a rendőröknek, aztán nagy zöld koszorút helyez el az alapzaton. Széles piros-sárga-zöld szalag, olvasni lehet a betűket: Budapest székesfőváros.

Nagy Ferencék visszaérnek. A rendőrtiszt bizalmatlanul vizsgálja koszorúkat. Piros szegfű van a közepén. – Mit fog szólni, ha majd kibontjuk a piros szalagot, a fehér meg a zöld mellett?

Nagy Ferenc szól pár szót. Aztán egy hang:

– Ma némán ünneplünk. Áldozzunk egy néma percet a nagy március emlékének.
– Valami fojtott izgalom. Körül a rendőrök is vigyázzba vágják magukat. Kibomlik a vörös szalag. Szinte harsog a szürke talapzaton: A Györfy István Kollégium ifjúsága a szabadság hőseinek.

Valóság, 1947. február

111. Sipos Gyula: A miniszternél

[...] Indulunk.

A fogaskerekű már döcög felfelé. – Ada-lak! – kiáltja a kalauz, és belefűj trombitájába. Nem szállt le senki.

A kapu előtt taxi világít rájuk. Karácsony Sándor kászálódik ki belőle. – A pontos emberek egyszerre érkeznek – mondja.

Fölgüllad a villany a tornácon, és megvilágítja a kiakasztott agancsokat. A háziasszony nagyon kedvesen fogadja vendégeit.

A szobában népi stílusú berendezés. Kemence formájú kandalló. Sok könyv, székek. Elhelyezkednek.

A fiúk kissé feszélyezetten udvariaskodnak, ki hova üljön. A társalgás csakhamar megindul. Beszélgetés. Zsindely vadászélményeiről beszél. Szóval még nem a téma. A fiúk fölengednek, oldódik a feszültség. Néha közbeszól egyik-másik. – Én hajtó voltam egyszer egy nagy vadászaton – mondja.

Aztán másra terelődik a szó. Egyetem, tanulás, hivatal, [...]

A miniszter jó elbeszélő. Kellemes, mély hangja van. A fiúk nemigen szólnak közbe. Karácsony Sándor hallhatóan szuszog az egyik hatalmas fotelben.

Benyitnak: – Tálalva van.

A társaság átvonul az ebédlőbe. Rakott káposzta, nagy cseréptálakon. Kardos Zsindely mellé kerül. Néhány fiú Karácsony Sándorral kezd nagy beszélgetésbe.

– Aki beszélget, lemarad – buzdítja őket a háziasszony.

Rétes után a miniszter hangosan szól: – Néhány komoly szót kell váltanunk egymással.

Mindenki elhallgat. Csak néha nyúl egy-egy kéz a rétestálak felé.

Zsindely barátságosan kezdi. Igyekszik közvetlen maradni. A kollégium vezető gárdája van itt, ezekkel lehet beszélni. Oktatólag. Apai szigorral. Tegeződve.

– Megint koszorúzás – kezdi tréfálkozó hangon. – A kollégiumban ez már ilyen visszatérő tünet, mindig ekörül van valami bonyodalom. Én mondtam, amikor megalkult a kollégium: csak aztán többet ne koszorúzzatok. És most itt van újra. Keményebbé válik a hangja. – Megünneplitek a március 15-ét. Helyes. De mért kell koszorúzni? És mért pont olyan emberekkel együtt? A belügyminiszter felszólít, hogy nézzetek utána a dolgoknak. Itt a jelentés, hét embert hívtatok meg, és azok közül hat nyilván tartott kommunista.

– Az lehetetlen – vág közbe Kardos.

– Hát kiket hívtatok meg?

Kardos elsorolja a neveket: Nagy Ferenc, Illyés, Erdel, Kovács, Féja, de ő nem tudott eljönni, mert Kolozsváron volt, Darvas, meg két munkásíró.

Zsindely fölkel, íratokat hoz elő. Mutatja Kardosnak a neveket. Ezek mind barátaink, a paraszti ügy harcosai – magyarázza Kardos.

– Mindenképpen ez egy politikai társaság – folytatja Zsindely. – Helytelen dolog ilyeneket csinálni. A kollégium apolitikus testület, ha mármost ti valahol együtt jelentek meg politikai színezetű emberekkel, nem ők válnak apolitikussá, hanem tirátok ragad az ő politikai színezetük.

És munkásírók?! Miért kell munkásírókat meghívni?! Mi köze van a parasztkollégiumnak a munkásírókhoz? Egyáltalán, kicsoda például az a Földeák?

Kardos magyaráz. A népi írók közül szinte mindenkit meghívtunk, akit el lehetett érni. A munkásírók is a nép írói. Szükséges, hogy a paraszti származású fiatalok ilyen alkalmon is bebizonyítsák összetartozásukat. Ott volt az egész Parasztfőiskolások Közössége.

→ Különbben ma könnyen rámondják mindenkire, hogy kommunista, aki nem a szélsőjobboldal nótáját fújja – veti közbe valaki. – Hányszor hallom én az egyetemen vita közben Sándor bátyánkról is, hogy kommunista.

Karácsony Sándor komolyan veszi a dolgot. – Erre könnyű válaszolni – mondja –, azt kell csak mondani, hogy manapság nemigen neveznek ki olyan embert egyetemi tanármak.

– Nagy baj az is, hogy mi az ilyesméről utólag tudunk.

A fiúk közül főleg Kardos beszél. Ügyesen magyaráz, azt bizonyítgatja, hogy nem volt hiba a koszorúzás. Sőt egyenesen kötelessége a kollégiumnak, hogy ilyen alkalmakat teremtsen. Beszél az egyetemi ifjúságról, amelynek jelentős része most komoly válságban van. A szélsőjobboldalból kiábrándult fiatalok keresik az utat. Éppen egy ilyen dolgos, konstruktív szervezetnek, mint a kollégium, nem szabad hallgatni. A pa-

raszti származású egyetemi hallgatók részéről nagy az érdeklődés. És a kollégiumnak kötelessége van ezekkel szemben is.

Karácsony Sándor beszél még. Ragyogó humorral, békéltetően.

Azután Zsindely tér vissza a témához. – Tudomásul kell venni, hogy én vagyok a kollégium elnöke. És én egy elég exponált helyen levő jobboldali politikus vagyok. – Kis ingerültség érezhető a hangjában. – Nemcsak a kellemetlenségek miatt. A magam jobboldali meggyőződése sem engedi, hogy nevem alatt baloldali politikai demonstrációk történjenek.

A hangulat egyszerre kiéleződött. Érezhetően növekszik a feszültség. Kardos ügynökül forgatja ujjai közt cigarettáját, és a parazsat nézi, szólni készül.

Zsindelyné vág közbe. Meleg, férfias hangon:

– Nézzék, fiúk, maguk még fiatalok. El sem tudják képzelni, mit kell az uramnak verekedni magukért. Ebben a heterogén vezetőségben nem örül ám mindenki annak, hogy magyar parasztfiúknak kollégiuma van Budapesten. Nem hinnék el, hogy mennyi-re számon tartják minden lépésüket, és ha valami rossz hír száll fel a kollégiumról, az rögtön hitre talál. Mi bízunk magukban, hiszen azért vagyunk itt együtt, de lássák be, hogy ilyesmit nem szabad csinálni.

– Nem is arról van szó, hogy ezekkel az emberekkel nem lehet szóba állni. Beszéljenek velük, hallgassák meg az előadásukat, tanuljanak tőlük, de disztinoválni kell fiúk, az Isten áldja meg magukat.

– Itt van például Illyés. Ragyogó szellem. Kitűnő könyvei vannak, én is nagyon sokszor elbeszélgetek vele. Az egy élmény, amit oroszországi útból mondani tud. De az egész más dolog, hogy vele s tudom én hány kifejezetten baloldali emberrel kiálljak demonstrálni.

– Higgyék el, ez nem vezet jóra! S tudják maguk, hogy ujjonganának, ha a kollégiumot sikerülne valahol bemártani? Nem képzelik maguk, milyen örömet okoznának az-al egyes jó uraknak, ha valahol elvétenék a lépést. Fiúk, magukat óriási felelősség terheli, mert ha a kollégium csődöt mond, évtizedek múlva sem jut a parasztság ilyen alkalomhoz.

– Mi jól érezzük ezt a felelősséget. – újra Kardos beszél. – A parasztok felé való felelősséget. Éppen ez csökkenti szemünkben annak a jelenlétét, hogy egyesek mit tartanak, vagy mit beszélnek rólunk. Alaposan meg szoktuk tárgyalni minden lépésünket.

– Mikor kegyelmes asszonyékkal összehoztuk a kollégiumot, még a barátaink közül is sokan gyanakodva néztek ránk, azt mondták, eladtátok a parasztokat. MÉP-titkárok lesztek. Mi tudtuk, hogy helyes, amit csinálunk, megtettük. És nem lettünk MÉP-titkárok.

– Nem is kívánta senki – szólt közbe Zsindely.

– És ha a parasztság érdeke úgy kívánná, hogy MÉP-titkárok legyünk, azt is meg-tesszük, ha viszont a nép érdekében nem látjuk jónak, akkor kívánhatja tőlünk akárki.

– Szóval: a mi cselekedeteink belső rugóit nehezen értik meg azok, akik az egész népi mozgalmat kívülről szemlélik. Nevezetesen azok a szándékok, amik bennünk munkálnak, nem mérhetők egyes rétegek szimpla politikai mértékével. Mi úgy érezzük, helyes úton járunk, s szeretnénk, ha a pártfogó testület is így értékelné ténykedésünket.

Zsindely már csak néha szól közbe. Ő megmondta a magát.

Valóság, 1947. február

112. Tájékoztató és munkaterv a Parasztfőiskolások

Közössége számára

Kardos László előadásvázlata (gondolatok és címszavak), 1943. március

Parasztfőiskolás-összefogás: meg kell határozni azt a minőséget, hogy parasztfőiskolás. Ez egy keret, amely a jelenlegi helyzetben a népből, a dolgozókból származókat fogja össze. Az összefogást tudatos osztályhelyzet indokolja (így fogott össze a kollégium), [továbbá] a magyarság jövője és az általános világpolitika. Azok-[nak] az értelmiségiek [nek a számára] tehát, akik teljes értelmére törekcszenek az életnek, van bennük ambíció, egyáltalán társadalmi szerepre törekcszenek szakmájukon keresztül, egyetlen út: a parasztság céljaival való érdek- és emberi azonosulás.

Tájékoztató a kollégiumról – (helyes képet nyerjenek), parasztok, dolgozók értelmiségi elemei fognak össze benne. Helyzetük meghatározott, [Az] osztályhoz tartozás tudata nem csak szellemi, irodalmi (tehát a néprajzon stb. keresztül!), de közvetlen sorstudat, társadalmi helyzet, gazdasági leszorítottság [tudata].

A kollégium lehetőségeiben megszervezett összefogás. A kollégium határozott összefogás, amelynek határozott célja van: tudatosítani, felmérni a helyzetet, a problémákat és megindítani a munkát egyetemi hallgatóságunk idejében és után. A mi feladatunk – elvégezni mindazt, amit tehetünk! Ez pedig egy olyan ifjúság megszervezése, amelynek van történelmi igazsága, joga, képzettsége és képessége, de ereje is és határozott módszere, hogy céljait elérje.

Azt akarjuk, hogy úgy lássatok, mint mi, úgy akarjatok, mint mi, és ugyanúgy tegyetek, mint mi.

A kollégiumi együttlét eredménye az a tudatos magatartás, amely úgyszólván a problémák mindegyikére nyújt választ. Ez pedig egy határozott demokratikus program. Ez a tudatos magatartás az, amelynek értelme van, ami Magyarországon szükségszerű lépés (fasizmus–demokrácia–szocializmus), ami föltétlenül bekövetkezik. Ti, ez jelenti az ellentétek felengedését, a szükséges differenciálódást ahhoz, hogy behelyezkedjünk a jövőben rendezendő Európa új arculatába. Több-ről referálni, jósolni szerénytelenség.

Hogy hogyan valósul: bizonyára nem maradéktalanul, [de] lépni kell! Ne álmok irányítsák az embereket, hanem ami tényleges. Minden munkát úgy kell vállalni, hogy csak a jövő generáció élvezi.

Hogy éppen ti vagytok itt: oka, hogy a ti tudatos magatartásotok ezt jelezte.

Ez[t] a demokráciá[t] nagy vonalaiban, felvázolni is lehetetlen ilyen kis idő alatt, de ez nem is baedeker:

a parasztság és a munkásság maradéktalan felszabadítása, amelynek az életét egy olyan értelmiség adminisztrálja becsületes rendben, amely belőle nőtt ki, és nem felette lebeg, hanem egy vele, és emberien és szakszerűen képviseli és megoldja vágyait, törekvéseit. A középosztályról mint osztályról nem lehet beszélni, a középrétegek: heterogén tömeg, amit csak a dolgozókkal [való] szembenállás tesz osztálylyá! (Osztálytalan társadalom.)

A feudalizmus és kapitalizmus lebontása.

Gazdasági demokrácia: mezőgazdaságban, iparban! (Földreform, szövetkezet, többtermelés, munkabérek stb.)

A munkásság, parasztság összefogása: közös cél: emberi élet.
Együttműködés a nemzetiségekkel: (kis népek összefogása, közös problémák).

A fasizmus szemben: magyarságunk autonóm megvédése.

Zsidókérdés: (gazdasági).

Népi kultúra, nemzeti művelődés, ízlés – nem reakció.

Szabadságjogok (sajtó, gyülekezés, párt, titkos választás, iskola).

Hídszerep, felfrissítés helyett maradéktalan szerepvállalás.

NDGY KLi GYIK 9-II-14

113. Erdélyi József naplójegyzeteiből: a PFK

1943. március 25.

Tegnap este jött össze először a Parasztfőiskolások Közösségének az élgárdája egy irányvonalat megszabó megbeszélésre. Kétszer hívtuk már össze a Parasztfőiskolások Közösségét előadásra, ezeknek a megrendezését és adminisztrálását a kollégium kezdeményezte és végezte. Az első gyűlésünkön Darvas József vázolta a paraszttörténelmiség feladatait, azután Veres Péter szólott hozzánk, ekkor körülbelül kétszázan voltunk. A második gyűlés már határozottabb irányt mutatott, és legalább lélekben állásfoglalásra készítette az embereket. Erdei Ferenc tartott előadást a parasztság mai problémáiról és helyzetéről, utána Nagy István beszélt a munkásságról. Erre az alkalomra is majdnem teljes létszámban megjelentek a meghívottak. Március 14-én közös ünnepélyt rendezett a kollégium a PFK-val, 15-én pedig megkoszorúztuk Petőfi szobrát.

Ezek után fontosnak láttuk munkánk további irányának a megbeszélését és mozgalmammá való fejlesztését. Ezzel a céllal hívtuk össze a beadott kérdőívek alapján legjobbnak látszó parasztfőiskolásokat ennek a megvitatására. Utunk csak egyenes lehet, nem térhetünk ki a problémák elől. Kardos Laci bevezetésében kifejtette a belső megbeszéléseken kialakult álláspontunkat, a kollégium álláspontját a földkérdéssel, a nemzetiségi kérdéssel és egyéb fontos társadalmi kérdésekkel kapcsolatban. A megbeszélés során megállapíthattuk, hogy nincs közöttünk elvi ellentét. Egy demokratikus formában látjuk a továbbfejlődés lehetőségeit, ebben láthatjuk a kérdéseinket is megoldhatónak. A további munkában úgy állapodtunk meg, hogy egy hónapban négy alkalmat nyújtunk az összejövetelre. Ezeken az összejöveteleken egyrészt előadások hangzanak majd el, másrészt pedig a fiúk a kollégium mintájára szemináriumszerű közösségekben képezik magukat tovább. Van olyan ígéret is, hogy az egyes kollégiumokban maguk köré gyűjtik a többi embereket, és megbeszélnek közös problémáikat. Így fejlődhetünk és így alakulhatunk majd oda, hogy ne csak beszéljünk, hanem tehesünk is, de ehhez tökéletes lelki egység kell, ezeknek a célját szolgálják a fentebb említetteken kívül a kollégium közös vasárnapi kirándulásai, melyeken részt vesznek a PFK-s fiúk-lányok egyaránt. E nagyarányú munkaprogramot, melynek később fázisában ki kell terjedni az egész ifjúságra és vidéki városokra is, csak úgy tudjuk végrehajtani, ha olyan gazdagok leszünk a munkabírában és kitartásban, mint amilyen gazdagok és lendületesek voltunk az ületekben. [...]

NDGY KLi GYIK 4-3

114. Markó Klára: Parasztlány az egyetemen

[...] Az életünk hasonló sok-sok szegény emberéhez. Küzdünk. Majdnem mindnyájan földműves családból szakadtunk ki, s anyagi támogatást mit is várhatnánk? Olykor-olykor szalonnát, kenyeret, azt a kis "hazait". Így valamennyien az egyetemi elfoglaltságunk mellett kenyérkereső emberek vagyunk. Tanítunk, vagy már a választott pályánkon helyezkedünk el. A legminimálisabb anyagi igényeinket elégíthetjük csak ki, de hát ez a mi sorsunk, ezt választottuk, s becsülettel haladunk is rajta. Keressük egymás társaságát, szeretjük, segítjük egymást. Mint kis család vagyunk, de nem szigetelődünk el. [...]

Kinek-kinek megvan a társasága az egyetemen, a kollégiumban. Közös rendezünk kirándulásokat, az utóbbiban a Györfly-kollégistáknak van fő érdemük. Itt élő parasztszármazású, nem főiskolás leányokat is igyekszünk magunk köré gyűjteni, hiszen valamennyiünket ugyanaz az ok, vagyis cél hozott el otthonról. Vagy a szegénység hajtott városba sokunkat, vagy a tudnivágyás, a nyugtalan természetünk meg állandóan új ismeretek felé hajt bennünket. [...] Tanulni, tudni akarunk, tanulunk és tudnunk kell, mert mi nemcsak magunkért, hanem egy kisebbségi társadalmi helyzetben levő osztályért is felelősséggel tartozunk. [...]

Mit szeretnénk még? Összehozni a Budapesten levő parasztlányokat, legyen az háztartási alkalmazott vagy gyári munkásnő, hogy paraszttértelmiségiek vezetése mellett haladjanak. Még merészebb álmunk a parasztlányok országos megszervezése, például a Parasztszövetség keretein belül. [...]

Kis Újság, 1943. április 4.

115. Oláh Pál: A parasztság megszervezése

Kollégiumi vizsgadolgozat, 1943. június

[...] Nagy kérdés az, hogy gazdasági, politikai vagy kulturális szempont szerint történjék a szervezés. E három tényező azonban természeténél fogva olyan szorosan korrelációban van egymással, hogy gyakorlati szempontból mereven elhatárolni nem lehet egyiket sem. Mégis, ha a tényezők között fontossági és jelentőségbeli sorrendet állapítandunk meg, úgy kétségtelen, hogy a gazdasági tényezőnek van legnagyobb jelentősége. Tehát szerintem a megszervezésnél ezen tényező megléte maga után vonná a másik két tényező szerephez jutását.

Ami a gyakorlati megvalósítást illeti, azt mondhatmám, hogy ma egyetlen formája a parasztságnak szervezetekbe való tömörítése. Individuális gazdasági rendszerben, illetve magángazdálkodást űző államban a termelő és a fogyasztó között fennálló monopolisztikus helyzet egyetlen megoldási lehetősége a szervezetkezeti rendszer. [...]

Vannak népfőiskoláink, vannak barátaink falun, akik megnyerése az úgy számára a legfontosabb. Ezért kellene a népfőiskolákon értelmes és megbízható parasztfiataloknak ezekről és ezek megvalósításáról beszélni, mert ők közvetlenül és lent indíthatják meg a felemelkedés és szervezés útját. Addig, amíg a parasztság így a fentiek szerinti módon nem tud felemelkedni, addig bármilyen megoldás számára nem megoldás, és geherális átalakulás is csak a parasztságon keresztül lehetséges.

[...] Elsősorban a parasztság osztály alapon álló politikai szervezetét kell megteremteni, amely a többi dolgozó osztályok szervezetével az új társadalmi, gazdasági és politikai rendért harcol. A kulturális és gazdasági szervezésnek a politikai szervezést kell segíteni; a kulturális nevelés jobb emberanyagot biztosít, a gazdasági szervezet pedig háttere és támasza a politikai szervezésnek, azután pedig közösségi gazdálkodásra nevel.

A politikai szervezet megindításának és programja elkészítésének értelmiségi körből kell kiindulnia. Innen lehet elegendő szervező gazdát előállítani a képlethez, az értelmiség tudja összhangba hozni a parasztság különböző rétegeinek érdekét, és a parasztság politikai mozgalmát összhangba hozni a munkásság szervezetével. Természetesen a vezetésbe és szervezésbe minél több parasztot kell bekapcsolni, a megindításhoz minél előbb össze kell hívni egy ankéttra a parasztság elitjét és az értelmiség "népbarát" és eléggé radikális tagjait, amely ankét a parasztság problémáit megtárgyalja, és megalakítja a parasztság mozgalmának előkészítő bizottságát. Kidolgozza az előzetes programot, és megindítja a szervezést.

Új kulturális szervezetet kiépíteni nem érdemes: a belefektetett energiát inkább a politikai megszervezésbe kell fektetni. A kulturális nevelés egyrészt a politikai szervezetben folyik, másrészt embereink, az igazi népért harcoló értelmiség kapcsolódjanak bele a különféle kulturális szervezetek munkájába. – Kulturális munkánk legfőbb feladata, hogy ez a munka is a parasztság öntudatosítását segítse elő. Lássá meg a parasztság a mostani helyzetét és a jövő lehetőségeit.

A gazdasági szervezés formája a birtokos parasztságnál a szövetkezet, a földmunkáságnál pedig az érdekvédelmi szervezet. [...] Mindhárom irányú szervezésnél (pl. gazd., kulturális) számolni kell azzal, hogy a Parasztszövetség már megkezdte a parasztság szervezését. Két megoldás lenne lehetséges: vagy a Parasztszövetség meglevő kereteit elfogadjuk a parasztság szervezetének: ekkor minden emberünket ebbe kell bevenni, azért is, hogy nagyobb radikalizmust vigyenek ebbe az inkább nagyparaszt szervezetbe, mai kiépítettsége mellett azonban erre remény nemigen van. Viszont, ha új szervezetet akarunk, annak a Parasztszövetségnél lényegesen radikálisabbnak kell lennie. Erre viszont ma lehetőség nincs.

Az egyetlen megmaradó lehetőség: míg az új szervezésnek nincs lehetősége, a Parasztszövetségben kell egy radikális csoportot szervezni (ha akár ellenzék is lesz ez), hogy kész tábor legyen arra a pillanatra, amikor teljes szervezési szabadság lesz majd. Így ember is lesz akkorra, a Parasztszövetség útján a parasztértelmiségi ankétot is össze lehet hívni: így azután szervezettebben indulhatunk bele abba a munkába: hogy egy lanyha mozgalomban erőteljesebb magatartású embereket neveljünk, és ezeket mintegy külön csoportba verjük össze, hogy kellő időben azután külön szervezet alapjai legyenek. Más lehetőséget nem látok, Ezenkívül csupán néhány emberre kiterjedő szervezetet tudok elképzelni, amit szintén meg kell csinálni, hogy a történelmi pillanatban ez álljon ki magával ragadva a parasztságot is.

[...] Úgy próbálom megfogni a dolgot, hogy megnézem azt, hogy hozzám, a parasztságból jött, ilyenformán meghatározott társadalmi helyzetű, leendő gépészmérnökhöz melyik részprobléma áll legközelebb, s azt próbálom itt fejtegetni. Ez a probléma a mezőgazdaság gépesítése. (Gondolom, hogy lesznek többen is, akik szintén szakirányban haladva vizsgálják a kérdést.)

Vizsgálódásaim folyamán a szervezés szempontjából mint végső cél, a szocializmus áll előttem, kollektív termelési móddal. Azt próbálom tehát fejtegetni, hogy a kollektív mechanizált termelés megfelelő-e, társadalmilag előnyösebb-e az ember számára? Ha igen, akkor mik itt a mechanizálás problémái – eddig ez mind a végső célra vonatkozott –, s ha ezt eldöntöttük, nézzük meg, mi a lehetőség az ez irányban való megszervezésre ma. [...]

Felemlítettünk néhány mechanizálási problémát, melyeket a végső cél elérésekor kell megvalósítanunk, s melynek gazdasági megvalósítását az akkor elért termelési közök társadalmisításán alapuló termelési mód biztosítani fogja, azonban ezt a végső helyzetet meg kell teremteni, azt nézzük tehát, hogy vajon milyen lehetőségeink vannak ma a parasztság átvezetésére a mechanizált nagyzemmi kollektív termelésre.

Ha ezt a kérdést feltesszük, nagyon sokan szinte azonnal rávágnák, hogy szövetkezet. Jó! Valóban az, és eredményes lehet, sőt meg vagyok győződve, hogy csak ez alkalmas az átvezetésre. De hangsúlyozom, hogy csak átvezetés szempontjából alkalmas és jó, nehogy valakinek eszébe jusson ennél maradni, mert ...

Vizsgáljuk közelebbről a kérdést. A szövetkezet ma kis magángazdaságok kooperációján alapszik, ez pedig: "a kisárutermelők kooperációja elkerülhetetlenül polgári kapitalista viszonyokat teremt, melyek a kulákságnak kedveznek és a legnagyobb hasznot biztosítják nekik" (Lenin). Azaz legszívesebben azok állhatnak össze szövetkezetekbe, akiknek tőkéjük van. (Gondolok itt oly szövetkezetekre, melyek mezőgazdasági munkagépeket vásárolnának, Lásd: Dánia.) Így a szegényparasztság és az agrármunkásság automatikusan kimarad, és a gazdagabb kulákság élvezné a gépesítés technikai előnyeit, míg a szegények tovább nyomorognának. (Igaz, hogy a cél érdekében ez is jelentene valamit.) [...] Meggondolandó, hogy kapitalista érdekek ilyenformán való kiszolgálására érdemes-e nekünk ma ily viszonyok mellett szövetkezetet alapítani.

Érdemes, mert különböző módú megszervezéssel el lehet érni, hogy a parasztság gazdasági érdekeit segítsük, és hogy ezzel az átmenet felé vezessük.

Ezzel szemben figyelembe kell venni azt is, amit a szocialisták, élükön Marxszal állandóan hangsúlyoztak, hogy "a szövetkezeti mozgalom [...] egymagában nem formálhatja át a kapitalista társadalmat. Ahhoz, hogy a társadalmi termelés a szabad és szövetkezeti munkának nagy és harmonikus rendszerévé alakuljon át, általános társadalmi átalakulás szükséges, amely [...] az államhatalomnak a kapitalisták és a földbirtokosok kezéből a munkások kezébe való átvétele nélkül sohasem valósítható meg." Ha tehát szövetkezeti dolgot csinálunk, ezekből a szempontokból is vizsgáljuk meg azokat.

Alapjában véve a mechanizálás ilyen és bármilyen irányban való megszervezésére is, ma nem sokat tehetünk. Először is a diktatórikus államjelleg köti az emberek kezét-lábát, másodsorban ma gépet beszerezni szinte lehetetlen. Azt azonban meg lehet tenni, hogy

– ügyesen megválasztva, hogy kinek és mikor mennyit mondhatni – állandóan hangoztatni és irányukba terelni az emberek igényét. A problémákat, pl. a gépesítést cikkekben fel dolgozni, és tudomására hozni a parasztságnak a gépesítés szükséges és érdemes voltát, hangsúlyozva a nagyzüemi részt.

Azután, s ma talán ez a legközelebb eső dolog, hogy küzdjünk az igazi demokráciáért, hogy ott szabadabb keretek közt lehessen a dolgokat folyamatba helyezni.

Azonkívül megvan rá a lehetőség, hogy ma a demokráciát mérsékelten hangoztassuk, és ez legközvetlenebbül megvalósíthatónak is látszik. Tehát eszerint pártolandó minden olyan törekvés, mely a parasztságot önálló, még inkább olyan, mely a munkássággal s értelmiségi munkásokkal közös, demokratikus irányú szervezetbe akarja tömöríteni.

Demokrácia szükséges a parasztság minden irányú megszervezéséhez is – eltekintve attól, hogy fejlődési fokokat a társadalom nem ugorhat át, hogy az mennyi ideig tart, az más kérdés –, így a gépesítéshez szintén. Speciálisan a mechanizálás érdekében ma csak annyit tehetünk, hogy felkeltjük az érdeklődést, próbáljuk megszüntetni a kollektív mechanizált üzemmel kapcsolatos idegenkedést, amit belevernek itt az emberekbe. Szövetkezeteket, gépi termelésre – mint írtam – ma csinálni bajos dolog, mert új mezőgazdasági gépeket ma beszerezni nem lehet. Ha egy-kettő akad is, azt nem a szövetkezet, hanem a kapitalista nagyzüem szerezheti meg elsősorban. [...]

NDGY KLi GYIK 4-27

118. Hegedűs András: A parasztság megszervezése

Kollégiumi vizsgadolgozat, 1943 nyara

[...] Mindezeket összefoglalva én a parasztság két gazdasági szervezetét tartom szükségesnek. Az osztályharc alapján álló földmunkásszervezetet és a szövetkezeti alapon álló kisbirtokos-szervezetet.

Készakarva nem beszéltem a parasztság másik szervezkedési lehetőségéről, a politikai szervezetről. Nem beszéltem azért, mert ez nagyrészt az uralkodó társadalmi rendszertől függ, és nem a termelési tényezőktől, mint a gazdasági szervezkedés. [...]

NDGY KLi GYIK 4-8

119. Megalakult a Parasztszövetség Földmunkás Szakosztálya

A Györffy-kollégium küldöttsége az alakuló közgyűlésen

Budapesten május hó 9-én délután a Magyar Parasztszövetség kebelében megalakult az Országos Mezőgazdasági Földmunkásszakosztály. Az alakuló közgyűlésen az ország különböző vidékeiről mintegy 120 mezőgazdasági munkás utazott fel Pestre. A gyűlésen a népi írók közül megjelent Veres Péter, Kovács Imre, Illyés Gyula, Darvas József, eljött a Györffy István főiskolás parasztkollégium ifjúságának küldöttsége s az egyetemista parasztlányok közül többen. [...]

Szabad Szó, 1943. május 16.

120. Meghívólevél a Györffy István Kollégium
dunavecsei táborozására
1943. július 22.

[...] Közlöm veled, hogy dunavecsei táborunkat augusztus 1-től 14-ig megtartjuk. Érkezésetek július 31-re, szombat délutánra várjuk. Mindent kövess el, hogy lehetőleg mind a két hetet lent tölthesd; egy hétre, az elsőre feltétlen számítunk. Pontosan jelenj meg. Ha halaszthatatlan okok miatt csak két-három napra tudsz megjelenni, akkor lehetőleg 7., 8., 9-ére tegyed magad, és a helyzetről levelem vétele után azonnal tájékoztass. [...]

Táborunknak kidolgozott munkaprogramja van; és az összefoglaló áttekintése eddigi magatartásunknak és állásfoglalásunknak. Ezenkívül minden alkalom és lehetőség megvan arra, hogy együttlétünket hasznosan és kellemesen rendezzük be. A tábor második felében harminc új, útnak induló paraszti származású értelmiségi fiatal vesz részt.

A mostani idők is megkövetelik, hogy együtt legyünk!

Baráti szeretettel üdvözl:

Györffy István Kollégium
bélyegzője
Budapest, 1943. július 22.

dr. Kardos László s. k.
a Györffy István Kollégium igazgatója

NDGY Pál József iratai I-64

121. Nagy István levelei a Györffy-kollégium vezetőségéhez
1943. július 31. és 1943. augusztus 7.

Kedves Barátom!

Meghívásotok nagyon kedves örömmel fogadom el. Azt hiszem, mindnyájunk számára igen tanulságos lesz az a három nap, amit együtt tölthetünk. Leveled különben is igen jól jött. Ugyanis itt olyasmikről rebesgettek a múlt hetekben, ami állítólag munkátok folytatását lehetetlenné tette volna.

Leveledből látom, hogy éltek, a kollégiumotokat szépen továbbfejlesztitek.

Tizenegyedikén okvetlen közéték érkezem, ha időben kézhez kapom a szabadjegyet. Azzal együtt azonban jelezzétek a menetirányt is, mert én nem tudom, merre kell keresnem Dunavecset. Lehetőleg a vonatindulásokat is tudassátok, innen persze tudom, mikor milyen vonat megy. Erdei Ferencnek én is igen örvendénék. Persze jó volna, ha együtt kapnám nálatok Darvast, meg Veres Pétert is.

Válaszotokat várva szeretettel üdvözl: Nagy István s. k.

Kedves Barátaim!

Kolozsvár, 1943. augusztus 7.

A szabadjegyet megkaptam. Innen tizedikén a déli gyorssal indulok, tizenegyedikén reggel a 7.45-ös vonattal pedig a Keletiből megyek Dunavecseire. Hacsak nem jön közbe valami, s ha élelmiszerjegyek dolgában meg tudom oldani a kérdést, úgy Du-

navecséről visszajövet nem jövök haza, hanem vagy Pesten maradok egy hétig, s onnan a balatonszárszói konferenciára megyek, vagy ha lehet, ezt a hetet is Balatonszárszón töltöm. Mindez persze azon múlik, hogy lesz-e elegendő pénzem a hosszú szabadságra. Tehát úgy lehet, a három napnál többet is együtt lehetünk esetleg Pesten, ha ugyan Ti visszatértek oda.

Szeretettel üdvözl:

NDGY KLI GYIK 6-29

Nagy István s. k.

122. Darvas József: Így születik egy "új nemesség" ...

Dunavecse, augusztus 25.

[...] Reggel hat órakor van az ébresztő. A sziget kis tisztásán, a fák alatt apró faházak sorakoznak: az első pillanatban azt hiszi az ember, hogy valami méhesbe tévedt. Az ébresztő hangjára kicsapódó ajtókon azonban nem méhek, hanem fürdőruhára vetkőzött, egészséges testű fiúk rajzanak elő. Az álmoság még ott ül mindegyikük szemében, de egy jó kis közös torna s utána egy kiadós úszás a csípős Dunában, felüdíti a testet is, felfrissíti a szellemet is. Nincs ezek között a fiúk között egyetlen nyafka vagy elkényeztetett sem, a testük barnaságát sem drogériákban vagy a strandon szereztek: majdnem mindegyikük aratott, csévelt otthon, segített a szüleinek. Parasztok mind, még ma is, hiába van az érettségi bizonyítvány a zsebükben. A közösségi fegyelmet, hogy ne akarják magukat kényelmeskedve kivonni a közös foglalkozásból, hazulról hozták magukkal. [...] Torna és fürdés után közös reggeli következik. Reggeli előtt, szinte a lelkigyakorlatok rendjére emlékeztetőn, mindig felolvannak egy-egy részt a legnagyobb magyar gondolkodók valamelyik művéből, vagy egy-egy verset legkiválóbb költőinktől. Ma például Kölcseynek a jobbágykérdésben írott röpiratából választottak egy száz év után is időszerű igazságokat mondó tételt.

Akik tavasz folyamán elküldötték felvételi kérésüket a Györffy István Kollégium igazgatóságának, azoknak már egy részletes életrajzot is kellett mellékelniök. A táborozásra való meghívás már ezek alapján történt, de a legelső napon előszóval is be kellett számolnia mindenkinek eddigi életéről. Kaptak azonkívül a fiúk egy kérdőívet is: harminc különböző kérdésre kellett válaszolniok. Ezek a kérdések már nem csupán a saját egyéni ügyeikről vallatták őket s főleg nem csak arról, ami eddig történt az életükben. Mindenekelőtt a falujuk életére vonatkozóan kaptak egy csomó kérdést: a birtokmegosztástól kezdve a néphagyományokon, erkölcsi viszonyokon, társadalmi problémákon keresztül egészen a középosztály és a parasztság viszonyáig. Valóságos kis falukutató adatfelvételezés kerekedett így ki mindenkinek a kérdőívéből. A cél azonban nem ez volt, hanem annak a megállapítása, hogy a fiúk mennyire jártak nyitott szemmel otthoni világukban: érdekelte-e őket az életüket megformáló közösség sorsa? Hogy tudnak-e másról is számot adni, mint csupán a saját egyéni életükről? Szóval, egy kis kerülővel megint csak az eredendő szempont: ott bujkál-e bennük a közösségi felelősség csírája? S hogy az ítélet még biztosabb lehessen, a kérdések között nem csupán adatkérők voltak, hanem olyanok is, amelyek az ő egyéni felfogásukról faggatták őket, erről vagy arról a problémáról.

Az egész héten délelőttönként s az esti tábortűzeknél folyó beszélgetések azután még továbbviszik ezt a tájékozódást. Több kérdést ugyan, mint amit a kérdőív eléjük

adott, felesleges lenne feltenni nekik, de ezek a "tanácskozások" jellemzőbbek és termékenyebbek minden írásbeli vallomásnál. A kiindulási pont mindig az otthon: a család, a falu vagy a tágabb közösség, a parasztság. A harmadik-negyedik felszólalónál azonban már rengeteg felé elnyúlnak a beszélgetés gyökerei, s maguk a fiúk annyi problémát vetnek fel, hogy mindegyikről külön-külön egész hetes konferenciát lehetne tartani. S ez nem valami gondolkodásbeli fegyelmezetlenségre vall, hanem inkább arra, hogy roppant szellemi mohóság van bennük. Talán ez az első alkalom életükben, hogy ilyen szabadon s őszintén megnyilatkozhatnak, és ez szinte mámorossá teszi őket. Minden szavuk áruló és leleplező, de szerencsére jó "titkokat" árulnak el, majdnem mindnyájan. [...] Most éppen arról beszélnek, sorban, hogy hogyan képze-lik el a jövő életüket? A beszélgetés vezetője szándékosan úgy tette fel a kérdést, hogy szabad szárnyalása lehessen a legcsapongóbb fantáziának is. S mégis, alig akad egy-kettő a harminc között, aki valószínűtlen képzelgésbe tévedne. Szinte meghök-kentő is, hogy mennyire reálisak ezek a fiatalok: látszik rajtuk, hogy abban a világ-ban, ahonnan ők jöttek, évszázadok nehéz terhe kötözi az álmok szárnyalását. Az egyik fiú fiatalos hévvel arról beszél, hogy ő még nem tudja pontosan, milyen pályá-ra megy, de ez nem is fontos az ő számára: olyan hivatást szeretne választani, hogy mindig az országot járhassa, s ébreszthesse a népet a népi gondolat szellemében. A többiek is, ösztönösen, mind úgy beszélnek jövődni sorsukról, hogy életük egyik legfőbb feladatának a parasztság szolgálatát látják, de ez a beszéd valahogy mégse tetszik nekik. Nem valami nyárspolgári viszolygás van az ellenvetésekben – hiszen ahhoz még túlságosan fiatalok, hogy nyárspolgárok legyenek –, hanem a realitást, a valóságos terveket kérik számon társuktól. Mi leszel? Hogyan rendezed be a magad életét? Hogyan rendeznéd be a parasztság életét? Mit akarsz és mit tudsz ezért tenni? Hogyan? Ilyen kérdésekkel vallatják őt is – de önmagukat is. Feleleteik még nem mindig alaposak, de a belőlük sugárzó szándék rendkívül biztató.

Az idei "anyag" nagyon jó – mondják boldogan a kollégium vezetői s a "régii" kollé-gisták. S mi velük együtt mondjuk ezt az örömteljes ítéletet. Azt, ami itt folyik ezen a kis dunai szigeten, többnek látjuk egy rendkívül érdekes és egyedülálló pedagógiai kísérletnél. Az "anyagból", ami itt most kiválogatásra kerül – így hisszük –, több lesz egy-egy jó s a parasztsághoz is hű maradó tanárnál, orvosnál, mérnöknél: csírái lesznek annak az "új nemességnek", amelynek nem valami rendi kiváltság, hanem a nép őszin-te szolgálata ad igazi rangot. [...]

Kis Újság, 1943. augusztus 22–25.

123. Kérdések a dunavecsei kollégiumi felvételi konferencia
kérdőívéből és Olajos Mihály válaszai
1943. augusztus

[...]

10. Milyen bajok vannak a faluban?

11. Milyen helyzetben van a paraszt-munkásifjúság otthon a faluban?

12. Mi módon lehet a paraszt-munkásifjúság sorsán segíteni? [...]

15. Ha egy évig falud társadalmi és anyagi erőit (pénz és hatalom) kezében tarthatnád, hogyan rendeznéd be községed életét? [...]
18. Van-e népviselet, népdal, népi szokás a faludban? Ha nincs, mi az oka? Hasznos-e vagy káros-e az, hogy a parasztlány selyemszoknyában, selyemharisnyában jár – a parasztleány meg félcipőben, pantallóban, nyakkendősen? És mindketten slágert énekelnek?
19. Egységes-e a magyar falvak parasztsága? Ha nem, milyen rétegekre tagolt? [...]
21. Volt-e valami haszna a zsidóságnak hazánkban és mi? [...]
28. Mi a véleményed ennek a versnek a mondanivalójáról:
József Attila Fa v á g ó [...]
29. Sorolj fel olyan magyarokat, akik parasztságunk jövőjéért küzdöttek! [...]

[...]

10. Legnagyobb baj az a mesterségesen felfújt nemzetiségi gyűlölet, amely a magyarok és szerbek között fennáll, másik baj az egészségtelen antiszemitizmus, habár kiveszőben van már. Régi nagy bajok: sok a földnélküli béres, cseléd, napszámos; sok a szegényparaszt, és ezek is mindinkább szegényednek.
11. Anyagilag: különösen a földmunkásifjúság elképesztően nehéz helyzetben él; a kulturális helyzet mindenkinél még szánalmasabb.
12. Az első lépés: anyagilag fellendíteni. A kulturális felemelkedés csakis az anyagi felemelkedés után jöhet szóba. A földnélkülieket földhöz juttatni, a kevés földdel rendelkezőknek még adni, csökkenteni az adót, csökkenteni az ipari termékek árait, ez az egyetlen útja a zentai munkás-parasztifjúság felemelkedésének. Gyár és ipari munkás-ság Zentán nemigen létezik. [...]
15. Először is a földnélkülieket, illetőleg nem elegendő földdel rendelkezőket juttatnám elegendő földhöz, a gazdákat szövetkezetbe tömöríteném. Föld lenne elég, mert csak azt illeti meg, aki rajta dolgozik. Hivatalnoknak, iparosnak, kereskedőnek nincs joga földre. Igyekezniék gyáripart létesíteni a városban, mely a nem földművelőket keresethez juttatná. Szellemiek terén először is az összes nemzetiségűek, illetőleg vallásfelekezetek teljes, tökéletes, testvéri együttérzését, a munka frontján való maradék nélküli egységét teremteném meg, és csak ezt követően fejleszteném az iskolákat és egyéb intézményeket. [...]
18. Nincsen, "Kiment a divatból", kiszorította a polgárság utánzása. A parasztifjúságnak a polgárságot utánzó cselekedetei károsak. Az egészségi szempontból nem éppen előnyös népviselet elhagyásán nem sok siratnivaló lenne, annál siralmasabb az, hogy a parasztifjúság a polgárság utánzásában felemelkedést lát, a polgári öltözködésből kultuszt csinál, róla ítél, benne éli ki magát. Ez erőpazarlás, illetőleg a meglevő erőnek mellékvágányra csapolása, mely elvonja a parasztifjúság figyelmét a való kultúrától, igazi érdekeinek, barátainak és valódi ellenségeinek felismerésétől. A népi szokásokon se sok a sajnáltnivaló, mert kevés volt közöttük olyan, amely a kultúrával, tudományok fejlődésével összeegyeztethető. A népdalok kiveszése a valódi népkultúra elvesztése, illetőleg hamisítványokkal való felcserélése. Ez komoly és siratnivaló veszteség.
19. Nem egységes. Két véglet: béresek, napszámosok, azaz agrárproletárok – nagybirtokosok. E két véglet között sorakoznak zsellérek, törpebirtokosok, azaz szegényparasztok,

- középparasztok és kulákok. A társadalmi fejlődés a parasztságot a két véglet felé sodorja, közülük egyesek túlgazdagszanak, vagyis mind nagyobb birtokossá válnak, míg a kimaradottak mindjobban elszegényednek. Ez a folyamat a mostani háború alatt különösen gyors, és mindinkább gyorsul. [...]
21. Volt. Magyarországon legnagyobbbrészt ők voltak az ipar és a kereskedelem meghonosítói, őbelőlük keletkezett először polgárság, mely néposztály különösen fellendülésének korszakában kulturális téren is adott újat, maradandót, értékeset. [...]
28. A favágó a szegény, megtépzott, dolgozó nép. Ennek a sorsát tükrözi vissza a vers, de egyben biztatás is a néphez, bátorítás, buzdítás a harcra, küzdelemre, buzdítás a dolgozókhöz az őket megillető hely, sors kiharcolására. Egyébként: tőke nem csak a fában van.
29. Történelmünk legnagyobb ilyen alakja kétségtelenül Dózsa György, habár a XVI. században mai értelemben vett parasztság nem volt, hisz akkor még jobbágyok izzadtak a magyar földön. A 48-as időkben Petőfi volt talán az egyetlen ember az országban, aki tisztán látott, igazi, teljes jót akart: a parasztság győzelmét is. – Az újabb időkben az egyetlen Áchim Andrásról tudok mint olyan emberről, aki gyakorlati harcot folytattott a parasztságért. Ady mint költő, természetesen a parasztság felszabadulását is hangoztatta. Móricz Zsigmond, Veres Péter, Illyés Gyula stb. kétségtelenül a parasztság szószólói. [...]

NDGY KLI GYIK 13

124. Gosztonyi János: Dunavecsei naplórészletek
1943, október

[...] Dunavecse rengeteg szép és tanulságos élményt nyújtott. Már maga a tábor rendje, a katonás időbeosztás kellemes benyomást tett rám. Az egész főképp azért tetszett, mert itt nyomát se láttam a diktatúrának. Régi elgondolásom, hogy egy fiatal társaságot kizárólag a közösségi szellem fenntartsón és előbbre vigyen, és hogy parancsuralom nélkül igazgatni lehessen, egyik napról a másikra dugába dőlt. Azelőtt én életemben még sohasem tapasztaltam ilyen közösségi szellemet. Egyáltalán azt, hogy vannak fiatal emberek, kik mások, kik különböznek azoktól, akiket eddig megismertem. Azoknak az ifjaknak, kikkel azelőtt összeakadtam, bármely társadalmi osztályhoz tartoztak is, 90 százalékban legnagyobb problémájuk és életük egyedüli hajtóereje a nő volt, és egyáltalán hát érzésviláguk. Politizáltak ugyan ezek is. Vitatkoztak – legtöbben szidták a vezetőket, hogy ilyen meg olyan bajok vannak –, de ezzel kimerült tevékenységük.

Itt Dunavecse... kezdtem látni, hogy tévedtem. Két baj, két ok azonban nem hagyott nyugodni ott a táborban. Valahogyan ez úgy kissé nyomottá tette hangulatomat. Az egyik az volt, hogy a többi kollégista fiú sokkal nagyobb politikai iskolázottsággal, szociológiai tájékozódással stb. rendelkezett, mint én. Valahogy éreztem tudatlanságomat, ezért nehéz volt a kellő társalgási alapot megteremtteni, mikor egy "öregebb" taggal úgy összeültem beszélgetni. A másik baj, a másik probléma – nem is tudom, hogyan írjam le – az volt, hogy akkor, pillanatnyilag úgy láttam, hogy a kollégisták nagy része más úton próbálja mindnyájunk közös célját, a paraszt-

ság felemelését elérni, mint én. Később hosszas töprengés után arra a megállapodásra, arra a felfogásra jutottam, hogy tulajdonképpen az én elgondolásom volt rossz. Belátam, hogy azoknak van igazuk, akik József Attilával együtt hirdetik: "fel kéne szabadulni már". [...]

NDGY KLI GYIK 3-II-1

125. Sipos Gyula: A szárszói konferencia

1943. augusztus

[...] Hirtelen jött a felszólalás. A kollégium nevében beszélt hivatalosan. Hivatalosan és nyíltan. [...]

Bírált. Éles, kissé ideges hangon. Aztán elmondta a kollégium hitvallását. [...]

Az ifjómunkások megölelgették a beszéd után, az Egységsszervezet népi vezetői susorogtak: válaszra készülődtek. Kardos úgy érezte, hogy jobban kellett volna fogalmazni, világosabban. Vágni ketté: hogy akármilyen szépen is beszél valaki a népről, az ellenséget segíti, ha nem áll nyíltan és fenntartás nélkül, végéig következetesen a nép ügye mellé. Úgy beszélni, hogy érezze mindenki a szorongást: itt nem lehet többé elbújni, színt kell vallani. [...]

A gyorsírók nem tudták írni Kardos beszédét. Majd be kell adni kéziratban. Lehet rajta simítani. A pártfogó testület bizonyosan újra felemeli majd szavát. De szólni kellett végre félreérthetetlenül. [...]

Nem az ötven ember nevében. Petőfiék húszan voltak, de amit ők mondtak, az volt az ifjúság, a nemzet. Az ötven ember most röpcédulát gyárt és szakmát tanul. Urakkal tárgyal és munkásoknak, parasztoknak tart előadást. Sétáló szemináriumokon vesz részt, és újságcikkeket ír. Partizándalt énekel a kirándulásokon, és kávéházakba, vallásos egyesületekbe jár vitázni, magyarázni. Az ötven ember koplal, szolid hivatalba jár a mindennapi kenyérért, és tanul, szervez, tanít. Nem az ötven emberért kellett szólni. A holnapért, az életért, amely utat tör magának.

A kollégisták érzik ezt. [...]

És következménye van ezeknek a szavaknak. Az egyszerű szónak is mázsányi súlya van, mint az igennek vagy nemnek, mikor a bírák életről, halálról szavaznak. [...]

Valóság, 1947. február

126. Független, szabad, demokratikus Magyarországot!

Kardos László felszólalása az 1943. évi balatonszárszói konferencián

1943. augusztus

Kedves Barátaim! Az ifjúságról, a fiatalságról, jelesen az értelmiségi fiatalságról óhajtok egy-két dolgot elmondani.

Hogy milyenek lettek a társadalom felnőtt tagjai, az attól függ, hogy hogyan fejlődtek, nevelődtek a fiataljai. Az ifjúság magatartása – társadalompolitikai szempontból – viszont mindig olyan, amilyennek egyáltalában formálódhatott az illető társadalomban. Milyen volt a múltban? Milyen a jelenben? A múlt század reform-

mozgalmi megmozgatták az ifjúságot is. Ismeretes ennek a nemzedéknek az értelmiségi fiatalsága, a diéták és országgyűlések köznemesi és kisnemesi fiatalsága, amelynek társadalompolitikailag számba jöhető zöme híven kifejezte korának társadalmi válságát, szándékait, igényeit – reálpolitikailag is, azaz tettekben. Magatartása még élénkebben kirajzolódik a szabadságharc körüli években. Petőfi és Táncsicsék ifjúsága! Társadalmi, politikai súlyuk köztudomású (népszabadság, függetlenség, demokratikus rend, társadalmi és politikai szolidaritás a nemzetiségekkel stb.).

A század végére kibontakozó kapitalizmusban és a nyugati jellegben kibomló polgári társadalomban formálódik Adyék ifjú nemzedéke. Ez a fiatalság szintén olyan volt, amilyenné lehetett abban a társadalomban. Ismeretes az akkori egyetemi ifjúság magatartása, tüntetése stb. Ismerjük a jogos megjegyzéseket: zsidók voltak ott, nyugatra néztek stb. De mondom, a kor ifjúsága olyan volt, amilyenné egyáltalán lehetett, és itt rajzolódott ki megint csak – reálpolitikailag – a fiatalság magatartásában a mindig visszatérő örök időszzerű óhaj: a szabadság, a függetlenség, a népjogok, az emberibb gazdasági és társadalmi rend képe, a demokrácia.

Ennek a fiatalságnak a sorsa a háború és a közvetlen következő ismeretes időkben megint csak a fejbe csapás lett. Ahogy Erdei mondta, megindult a "restauráció" munkája az immár csonkaságában függetlenné lett hazában.

Milyen társas körülmények között formálódott hát a két világháború között a fiatalság? Milyenné alakult? Olyanná, amilyenné éppen lehetett. A restauráció konszolidálta az ellentéteket, és ennek megfelelően egy szolid ifjúság alakult ki – pontosan megfelelve a nemzeti és polgári társadalom igényeinek. Volt fajvédő ifjúság, Turul, volt Emericana, volt Szent Imre és a jó Isten tudja, mi egyéb más. Ismeretes az a turulista ifjúság, amelyik a nyomdászszakszervezetek sztrájkja alkalmával a munkások ellen tüntetett.

Szabó Dezső munkásságával új elem került az ifjúság gondolkozásába: a paraszti probléma, persze olyan sajátos módon, ahogy éppen kialakulhatott, romantikusan. Ez a szemlélet úgy képzelte a parasztságot, mint valami kizárólagos és hatalmas rezervoárját az ősi magyarságnak, és mintha rajta kívül nem is lett volna más magyarság. De magának a paraszti néposztálynak reális körvonalai elmosódtak abban a hatalmas fogalmazásradatban, ami előbb és inkább volt kultúra, művészet, mint gazdasági és társadalmi kérdés. Hogy úgy mondjam: sajátosan "polgári", abból a tanulságból eredően, amely még a forradalmakra emlékeztetve ott lappangott a lelkekben. Akkor kezdett kísérteni a gondolat, a középosztály felfrissítése, meg a hídverés a két réteg között. Az egész ifjúság magatartására vonatkoztatva mindezek kapcsán az a lényeges, hogy az egész garnitúra túlnyomóan polgári középosztálybeli elemekből állott, amely, tekintve társas körülményeit, valóban fizikailag is távol volt a néptől. Itt nem szükséges beszélnem a nemzeti társadalom hivatalos intézményeiről, amelyek nem egy szempontból semlegesítették az ifjúságot.

Új és komoly magatartást jelentett a második világháborúhoz közel, a Márciusi Front és a vele kapcsolatos falukutató irodalom. Ez már úgy nyúlt a parasztsághoz, mint szociális valósághoz, megmutatta az osztály bajait, és részben rámutatott a másik osztályra: a munkásságra is. Sorsuk ismeretes. Kevesen voltak, szakmai magatartásuk is más-más volt, a továbbiakban külön utakon folytatták munkásságukat.

Veltük kapcsolatban alakult ki a sajátos népi irodalom, amely új és hasznos színeket is hozott. De nem egy értékes író egyéni szuggesztíóján keresztül elég sok ködöt is fejlesztett. Itt jelesen arra a Veres Péter által jelzett "polgári pszichózisra" gondolok, amely a parasztság és a munkásság ügye mellett való közvetlen állásfoglalást veszélyesnek tartja az értelmiség jövőbeni szerepére.

A népi írók széles sugárban terjedő hatása kétségtelen. De ez a hatalmas gondolati anyag még mindig úgy ül a belőle táplálkozó fiatalság tudatában, mint fel nem dolgozott és meg nem emésztett vélemény- és kritikahalmaz. A fogalmak nem korszerű és nem célszerű kezeltségét akkor tapasztaltam, amikor hivatalos meghívásra a hivatalos ifjúsági szervezetek vezetőivel együtt konferencián vettem részt. Itt, amikor konkrét véleménynyilvánításról lett volna szó, negatívumokról beszéltek. Mikor azt kellett volna mondani: föld, azt hallottam, hogy: lélek és nevelés. Mikor: kenyér, bér, akkor meg: erkölcs és szellem. Mikor: jog és kényszer, akkor meg: történelem. Mindez annál is inkább érdekes volt, mert amint felmerültek a polgári közvélemény általános szólamai: a kiirtandó zsidóság, az elnyomandó nemzetiség, a megnevelendő nép, a megrendszabályozandó közerkölc, akkor ez az ifjúság fáradhatatlan volt az egyöntetű felemlgetésekben.

Íme a társadalompolitika problematikájának állománya a fiatal magyar értelmiség tudatában.

Mindezekkel a reálpolitikai valóságot csak kísértő és egyelőre az úgynevezett harmadik oldalon álló fiatal véleményekkel szemben van már egy kialakultabb ifjúsági közvélemény is, amely már kitapogatta – amennyire ez helyzetétől és korától várható – a valóságot: Petőfiék útját, de a valóságos és teljes Petőfiét. És ha Adyék nemzedékét az a vád érte, hogy nyugatos és zsidós volt, hát itt az alkalom az egész magyar ifjúság számára, hogy a maga magyar erőivel követelje és teremtsen meg a független, szabad, demokratikus Magyarországot. Ennek az útja pedig nem egyéb, mint az, hogy a magyar értelmiségi fiatalság következetesen, mellékgondolat és feltétel nélkül álljon a magyar parasztság és a magyar munkásság ügye mellé – reálpolitikailag is.

Szárszó. Magyar Élet, 1943, 66–67.

127. Tevékenységem a demokratikus mozgalmakban

1941–44-ben

Kovács Gyula visszaemlékezése, 1971

Kapcsolatom a Kisgazdapárttal szoros volt, a kapcsolat még szorosabb lett a Parasztszövetség megalakulása után. A párt egyes vezetői személyes ismerőseim lettek (Nagy Ferenc, Kovács Béla, Dancs József, Dobi István). 1941–1944.

Még szorosabb volt a kapcsolat a Nemzeti Parasztpárttal. Ezzel a párttal pedig a Szabad Szó révén erősödött a kapcsolatom. (Erdei Ferenc, Kovács Imre, Szabó Pál, Farkas Ferenc, Fehér Lajos, Somogyi Miklós, Nánási László, Varjú Ákos, Kutrucz Gizella). 1941–1944.

A Szociáldemokrata Párttal a fent említett pártokhoz hasonlóan (Marosán György, 1941–1944) a kapcsolatom főleg a párt legális ifjúsági szervezetével volt szo-

ros, illetve az ott dolgozó fiatalokkal (Kende, Hollós, Szikra, Tardos stb., ha a nevekre jól emlékszem). 1941–1944.

A MÉMOSZ-ba rendszeresen jártam, munkánkat Somogyi Miklós segítette, 1941–1944.

A Magyar Történelmi Emlékbizottság, 1942. (Darvas József, Mód Aladár, Veres Péter, Illyés Gyula). [...]

A Kisgazdapárt segítségével szerveztük meg a Parasztszövetség Főiskolás Szakosztályát főleg Kovács Béla patronálásával, 1943–1944. Központja a Thököly úton volt. E tagozat megszervezését mi Györffy-kollégisták szorgalmaztuk. Alapításában személyesen is részt vettem. Az itt tartott előadásokon, vitákon hasonlóképpen. Igen széles táborot tudtunk toborozni az egyetemi hallgatók köréből. Magam is tartottam itt előadásokat (pl. A jobbágyság helyzete Magyarországon c. témából). Természetesen részem volt a megjelentekkel folytatott egyéni beszélgetésekben, vitákban, megfelelő irodalom (könyv, folyóirat) ajánlásában, kölcsönzésében. Ez a szervezet igen széles körűvé vált. A budai hegyekbe kirándulásokat is szerveztünk, melyeken én is részt vettem. E körben más helyiségekben is tartottunk előadásokat, vitákat, melyeknek szervezésében én is segítettem.

A Parasztszövetség Földmunkás Szakosztályában is tevékenykedtem. Így pl. én is aktív szervezője voltam annak a gyűlésnek (úgy emlékszem a Széchenyi Szövetség székházában, a Kecskeméti utcában tartottuk), ahol Dobi Istvánt választották meg a szakosztály elnökének.

A Szabad Szóba több alkalommal írtam cikket. Szerkesztésében közvetlenül is részt vettem, 1942 vagy 1943 nyarán, az évszámra pontosan nem emlékszem. Ez abban az évben történt, amikor a szerkesztőségi tagokat akadályozták munkájuk ellátásában (internálás stb.). Ebben az időben a lap szerkesztését Fehér Lajos végezte, és neki voltam közvetlen segítségére ebben a munkában.

A fent elmondottakon kívül gyakran részt vettem a Szabad Szó levelezőinek, illetve külső munkatársainak összejövetelein. Emlékszem, hogy ezeken az összejöveteleken gyakran részt vett Somogyi Miklós is, akiről tudtam, hogy kommunista.

1944. október 15-ét követő napokban részt vettem a Nemzeti Parasztpárt illegálisan tartott vezetőségi ülésén, ahol azt beszéltük meg, hogy milyen legyen a párt politikája közvetlenül a felszabadulás után a legfontosabb kérdésekben. A határozat szerint a két vezetőnek, Erdei Ferencnek és Kovács Imrének sürgősen el kellett jutni a már felszabadult Szegedre a szervezés megindítása céljából is. Én azon az összejövetelen a Györffy-kollégistákat képviseltem. Még többen vettek részt, kiknek nevére pontosan nem emlékszem (pl. Sz. Szabó Pál is).

Részt vettem a Szociáldemokrata Párt által szervezett rendezvényeken az Ifjúmunkások társaságában, akik a párt baloldali szárnyát képezték.

Az I/2. pontban^x felsorolt valamennyi tüntetésen nemcsak részt vettem, hanem a tüntetésben való részvételre szerveztem is elsősorban a fiatalokat, 1943. március 15-én vittem a Petőfi-szoborhoz a Szabad Szó koszorúját. Mellettem volt Muharay Elemér és Tőkés Ottó.

A MÉMOSZ-ban hallgatott előadások és az ott folytatott beszélgetések segítették elő nagymértékben marxista világnézetem kialakulását. Ebben nagy része volt Somogyi

^x Az AIT-kérdőív I/2-es pontjáról van szó.

Miklós elmélyült marxista felkészültségének és a velünk szemben tanúsított őszinte, emberi magatartásának.

A Magyar Történelmi Emlékbizottságról több alkalommal beszélgettünk a kollégiumban. A kiállítási anyag összegyűjtésének módjáról, a munkába történő bekapcsolódásról, az Emlékbizottság jelvényéről, a kellő mértékű látogatottság megszervezéséről, illetve a közvélemény minél szélesebb körű tájékoztatásáról. Ezért én is vállaltam és ítam egy cikket – ma már nem emlékszem pontosan melyik polgári lapban – az 1848–49-es szabadságharc jelentőségéről. [...]

A KIE és az SDG legális lehetőséget biztosított baloldali tevékenységre. Ezért ezekben a szervezetekben részt vettem. A Parasztfőiskolások Közösségében, illetve a Parasztszövetség Főiskolák Szakosztályában kifejtett tevékenységemről az előbbi 2-es pontban beszéltem. A népfőiskolai mozgalmat ismertem. Időm és energiám nem nagy részét fordíthattam erre a területre. Tudom, hogy Somogyi Imre nagy harcosa volt ennek a mozgalomnak, akit áldozatos munkájáért sokra becsültem.

A népi írókat ismertem, többségüket személyesen is. Előadásaikon rendszeresen részt vettem. Az előbbi pontban már szóltam arról is, hogy kapcsolatot tartottam az ifimozgalommal is.

A KIE-be és az SDG-be, mint legális szervezetekbe, eljártam, előadásokat hallgattam, és részt vettem a beszélgetésekben, a vitákban. Ezek jó alkalmak voltak arra, hogy megismerkedjünk demokratikus gondolkodású, baloldali mozgalmakba bekapcsolható fiatalokkal.

Népfőiskolát Pesterzsébeten a Györffy-kollégium is szervezett, ide én is juttattam el saját falumból parasztfiatalokat (Molnár Sándor, Gyarmati Károly). Ezt a parasztfőiskolát én is többször meglátogattam. Ezenkívül Pilisen is részt vettem egy népfőiskola meglátogatásán. (Erről még fényképet is tudok mellékelni.)

A velük folytatott beszélgetésnek pozitív eredménye az volt, hogy később a Györffy-kollégium rendezvényein közülük többen rendszeresen részt vettek.

A népi írók könyveinek terjesztésében részt vettem. Nemcsak úgy, hogy Debrecenben voltak olyan barátaim, akik terjesztették, hanem Debrecen környéki falvakban is, illetve saját falumban is, mert értelmes parasztembereket is bevontam a terjesztésbe.

Az ifimozgalommal való kapcsolatokról a tüntetésekkel kapcsolatban már szintén az előbbi pontban emlékeztem meg. 1943-ban részt vettem, a Kiszegapárt polgári tagozatát mint legális keretet felhasználva, egy Országos Ifjúsági Ankét szervezésében. Feladatom volt nekem is az egyes ifjúsági rétegek (munkás, paraszt, diák) demokratikus programjának, illetve a fenálló társadalommal szemben támasztott követeléseknek az összeállítása. Sajnos az ankét megszervezését az ebben az időben bekövetkezett nagyarányú lebukások megakadályozták. Ekkor bukott le pl. Gyenes Antal is, akivel ebben a munkában együtt dolgoztam. Többször utaztam Debrecenbe (1943-ban) azért, hogy a Debrecenben működő, ugyancsak Györffy nevét viselő kollégiumban a fiatalokkal beszélgessek (Balázs Béla volt igazgató, Medve Zsigmond, akikre most emlékszem). A kollégium tagjait Budapestre is felvittük, hogy együttesen beszéljünk a problémákról és feladatainkról.

128. A munkás-, paraszt- és értelmiségi ifjúság követeléseai*

Az Ifjúsági Ankét-mozgalom programja, 1943. augusztus

Szabad, emberi életet akarunk élni, biztosítani akarjuk jövőnket és békés boldogságunkat. Ezért követeljük az egységes és minden munkás-, paraszt- és értelmiségi ifjúsági kérdésre kiterjedő ifjúságvédelmi törvény megalkotását az alábbi pontok szellemében:

I. Gazdasági és egészségvédelmi követeléseink

1. A fizetések azonnali revízióját az új megélhetési index alapján.
2. Kötelező bérminimum.
3. 40 órás munkahét.
4. Egyenlő munkateljesítményért egyenlő fizetés férfiaknak és nőknek egyaránt.
5. Egy hónapi, pénzzel meg nem váltható fizetéses szabadság minden értelmiségi foglalkozási ágban, tekintet nélkül üzemnagyságra és munkaadónál töltött időre.
6. Munkanélküli segély.
7. A szabadság idejére nagyfokú vasúti kedvezmény, kedvezményes nyaraltatási akciók, azzal a céllal is, hogy a városban élő értelmiség fiataljai megismerkedhessenek a falusi, mezőgazdasági élettel, a parasztfifjúsággal.
8. A fiatal tanítóság helyzetének alapos felülvizsgálata:
 - a) a tanítóképzés revíziója, egyszerűsítése, a növendékeknek ingyenes bentlakási és étkezési lehetőségek erre a célra berendezett internátusokban,
 - b) a heti munkaidő maximálása 36 órában,
 - c) a fizetések progresszív emelkedése, tanítványok létszámát is figyelembe véve,
 - d) természetbeni ellátás esetén tiszta, egészséges, fűthető, tisztálkodási eszközökkel felszerelt lakás, meghatározott mennyiségű és minőségű élelmiszeradagok,
9. Kislakások építése és fiatal házasoknak házassági segély.
10. Minden 18 éven aluli ifjú számára nehéz testi munkásoknak szóló adagok és tejjegy.
11. Szabad szervezkedés, tanítóknak, tanároknak mint közalkalmazottaknak is.

II. Nevelési és kulturális követelések

1. Az oktatás reformját minden tanintézetben a modern pedagógia elvei szerint. A tananyag olyan összeállítását, hogy szabadságszeretetre és önállóságra neveljen. Munka-iskolákat, Beteg- és lábadozók részére erdei iskolákat.
2. Kötelező 4 elemi és 4 polgári.
3. Díjtalan oktatást és ingyen tanszereket. Ösztöndíjakat.
4. Szegény szülők tanuló gyermekeinek eltartási költségeihez az állam járuljon hozzá.
5. Megfelelő számú és megfelelő személyzettel ellátott napközi otthonok felállítását. A rászorulóknak tej, meleg étellel és ruházattal való ellátása. Bölcsődék és internátusok felállítása.
6. Ingyenes esti továbbképző tanfolyamok létesítése.
7. Ingyenes ifjúsági könyvtárak létesítése. A meglevők este 10 óráig való nyitvatartása.
8. Pályaválasztási, orvosi és lélektani ingyenes tanácsadás létesítése.

* A programtervezetet a balatonszárszói konferencián Palotás Mihály ifjúságmunkás olvasta fel, aki a kéziratot az ott levő Györfly-kollégistáktól kapta.

9. A büntető jellegű javítóintézetek megszüntetése, Helyette bizonyos önkormányzattal rendelkező nevelőintézetek felállítása. Folyóirat és napilap létesítése, melyet az ifjak szerkesztenek.
10. A főiskolák megnyitása minden arra érdemes fiatal előtt, anyagi, nemzetiségi, felekezeti különbségek figyelembevétele nélkül.
11. Vidéki és rászoruló városi diákok számára ingyen internátusok, diákétkezdék. Vidékieknek külön ösztöndíjak.

III. Ifjúságvédelmi intézkedések biztosítása

1. A rendelkezéseket megszegő munkaadókat, az ellenőrzést gondatlanul végző vagy elmulasztó közveket szigorú elzárás büntetésekkal sújtás, a pénzbüntetésen felül a fiatalok kapjanak kártérítést.
2. Az ellenőrzés csak az ifjúsági önkormányzati szervek megalakításával lehet hatásos. Ezért szükséges:
 - a) fiatal értelmiségi bizalmi rendszer felállítása és elismerése, nagyüzemek, kisüzemek, egyéb vállalatok, közhivatalok irodáinak kerületi csoportjaiban, főiskolákon, internátusokban, étkezdékben és nyaraltatási akcióknál, tanárok, tanítók számára a tankerületi egységen belül,
 - b) szakbizottságok létesítése, amelyekben egészségügyi, nevelési, technikai és jogi szakemberek mellett a fiatal értelmiség érdekképviselőinek választott megbízottai. Ezeknek az ellenőrző bizottságoknak az ellenőrző hatásköre terjedjen ki az ifjúság életviszonyaira, és ellenőrizze az ifjúságot védő törvények betartását. A bizottságnak joga legyen minden alkalmaztatási és foglalkozási helyet, ifjúsági intézményt stb. felülvizsgálni és minden, az ifjúság kárára történő cselekményért a feljelentést megtenni,
 - c) minden arra alkalmas intézménynél ifjúsági önkormányzatot (főiskolák, otthonok, internátusok, menzák és egyéb étkezdék, nyaraltatási akciók, vándorkönyvtárak, könyvtárak, kulturális intézmények stb.).

IV. Politikai követelések

1. Minden foglalkozási ágba tartozó ifjúság szabad szervezkedésének joga mind gazdasági, mind politikai egyesületekben.
2. 18 éven felüliek választójoga és a választhatósági korhatár leszállítása 24 évre.
Az ifjúság és a nemzet sorsa egy. A magyar ifjúság nem élhet emberi életet, nem lehet boldog, csak ha az egész ország dolgozó népe az. Ezért:

V. Általános követeléseink

1. A nagybirtokrendszer megszüntetése.
2. A kulcsiparok, bankok és biztosítóintézetek nacionalizálása.
3. Általános, titkos, nőkre is kiterjedő választójog.
4. A községek önkormányzata.
5. Korlátlan sajtó- és szólásszabadság, szervezkedési és gyülekezési jog minden társadalmi osztályban és foglalkozási ágban.
6. A nemzetiségek teljes egyenjogúsága.

VI. Az ország független fejlődésének biztosítására

7. A magyar ipar fejlesztése és védelme.
8. A termelés és készletek adatainak nyilvánossága.
9. A magyar termeléshez és fogyasztáshoz szükséges cikkek kivitelének tilalma.
10. Az élelmiszeradagok felemelése.
11. A fenti követelések megvalósítására a haladó értelmiség, munkásság és parasztság összefogásával országos és helyi bizottságok választása.

Minden nemzet jövőjének egyetlen biztosítéka egységes művelt, szabadságszerető ifjúsága. Ezért programunk valóra váltása nemcsak ifjúsági feladat, hanem mindenkié, aki független, szabad, demokratikusan fejlődő és boldog Magyarországot akar.

De megtanultuk, hogy célkitűzéseinkből valóság csak akkor lesz, ha elsősorban magunk harcolunk érte.

Ezért szólítunk egységes sorba minden haladó gondolkodású fiatalt.

NDGY KLI GYIK 9-II-1

AZ UTOLSÓ (CSONKA) TANÉV A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUMBAN,
1943. SZEPTEMBER–1944. MÁRCIUS

Az 1943–44-es esztendő reménytelen indult a kollégiumban. A kollégium a dunavecsei táborban kiegészítette garnitúráját, és hozzáfogott az új kollégisták neveléséhez. Intenzív önképzési programot iktatott be. A "szövetkezeti rendszer" a kollégiumon belül most kezdi meghozni jó gyümölcsét: az igazi közösségi szellemet, a szenvedélyes tanulási kedvet és az igazi tettvágyat. Különösen kitűnik ebben a kollégium budai részlege: az Áldás utcai kollégiumi közösség. A kollégium pesterzsébeti népfőiskolája eredményesen működik. Közeli az idő, hogy az új kollégium alapkövét letegyék. A györfyfisták mindkét keze munkával teli. Ebbe a bizakodó légkörbe vág bele a villám: Gyenes Antal letartóztatják az Ifjúsági Ankét-mozgalom miatt. A kollégium tanárelnöke megtagadja a kollégiummal való szolidaritást, lemond. A Pártfogó Testület – megelégedve a kollégium letagadhatatlan baloldali politikai szereplését – megvonja a kollégiumtól a bizalmát. A kollégium akciót szervez Gyenes Antal kiszabadítására, s küldöttséggel keresi fel a belügyminisztert. Hatására újra elviselhető modus vivendi alakul ki a pártfogókkal. De a kollégium vezetőségét okkal, ok nélkül behívják katonának. Az eltávozottak helyére újak állnak. Ebben az időszakban Sipos Gyula a kollégium megbízott vezetője. És a munka megy tovább, a legális is, az illegális is. Lerakják a kollégium alapkövét, és építeni kezdik a falakat. A kollégiumban lázas tanulás folyik, főkészülés a nagyon is közeli jövőre. A parasztfőiskolás politikai kereteket kitágítják. Intenzívebb lesz az agitáció az egyetemi hallgatóság között. S külön újfent szimbolikus: 1944. március 15-én több baloldali lapban Györfy-kollégisták írják az ünnepi vezércikket, köztük a nemrég szabadult Gyenes Antal – a Szabad Szóban.

A német bevonulás előestéjén Balogh Edgár tart előadást a kollégiumban a politikus Adyról.

129. Indul az új esztendő

Napokönyvrészlet, 1943. szeptember 16.

Kollégiumi évnitó

A dunavecsei tábor után első alkalom, amikor az elsőévesekkel összejöttünk. Kardos László, a kollégium igazgatója felolvassa Ady Endre Véres panorámák tavaszán című versét. Meg kell már egyszer mozdulnia a magyar rögnek is. Nem maradhatunk soká sötétségben, mert akkor végképp el fogunk pusztulni. Ebben a változtatásban mi, fiatalok is szerepet vállaltunk, és ezt viselnünk kell. Erre a munkára mutatott rá Kardos László beszédében is. [...]

Beszélt a továbbiakban a fiúk kötelességeiről. Azonkívül, hogy egyetemi hallgatók vagyunk, van egy másik minőségünk is, az, hogy parasztszármazásúak. Ez tehát a szaktudáson kívül még egy másik kötelességet is ró ránk. [...]

Feltárta a kollégium mostani helyzetét és a félévi általános programot. Az épület építését megkezdték, de nem tudjuk még, hogy alakul. Felhívta a figyelmet a tagdíjak befizetésére. Az épületet és a berendezési tárgyakat becsüljük meg, mert csak magunknak használunk vele. [...]

Kardos László beszéde után közös vacsora volt. Birkapaprikás. [...]

NDGY KLI GYIK 2-8

Kovács Gyula

130. Hirdetmény az új tanév küszöbén

1943. szeptember 27.

Rendkívüli körülmények miatt a kollégium munkáját csak csonkán tudjuk megkezdeni. Az előkészítések eltolódtak. Éppen ezért a meginduló kezdeményeket mindenki a legjobb lelkiismerete szerint támogassa, és a rendelkezésre álló lehetőségeket (olvasás, tanulás, szövetkezetek, írás, kulturális látogatások) a lehető leggazdaságosabban használja ki.

A bizottságokat az alábbi időpontokra összehívom:

A Kulturális Előkészítő Bizottság szerdán, 29-én du. 4 órára jön össze a szobámban. Tagjai: Sipos Gyula, Mészáros Sándor, Hartai András, Horváth Lajos, Nagy Lajos, Tőkés Ottó, László Imre, Szűcs Ferenc, Tildi István, Kelemen Zoltán, Sinkó László, Kovács Gyula, Erdélyi József, Kőszegi Gyula, Hegedűs András. Tárgya: a kollégiumi előadások, szemináriumok és olvasmányok anyaga, tárgya és módja.

A Szövetkezeti Tanács pénteken, október 1-én este 8 órától 9 óráig tartja alakuló ülését a nagy tanulóban. Minden szövetkezet egy megbízottal szerepel a Tanács ülésén. A megbízottak itt mutatják be szövetkezetük alakulásának jegyzőkönyvét (egy gépelt ívoldalon az összes szövetkezeti tagok aláírásával ellátva). A jegyzőkönyvből pontosan ki kell, hogy tűnjék: mikor, milyen célra (részletesen kifejtve) alakult a szövetkezet; mi a szövetkezet vagyona, milyen a szervezete, ki a megbízottja, milyen természetű tervei vannak. Lényeges indítványokat szintén írásban – külön papíron – kell előterjeszteni. A Szövetkezeti Tanács alakuló ülésén nem jelentkező szövetkezetek a sorra kerülő kollégiumi élelmiszerelosztásnál nem jöhetnek számításba.

A Kollégium Tisztikara pénteken 9-től 10-ig összejövetelt tart a kis tanulóban. Tárgya: folyó ügyek. Minden tisztikari tag köteles megjelenni.

A Népfőiskolai Bizottság szombaton, október 2-án du. 2 órára a népfőiskolán gyűl össze. Tagjai: Horváth Lajos, Egyed Imre, Nagy Lajos, Szabó Pál, Erdélyi József, Mészáros Sándor, Kardos László, [...]

Az egész kollégium szombaton, október 2-án du. 4 órakor kinn a népfőiskolán tart összejövetelt és előadást. A kollégiumból 3/4 3 órakor indulunk, 7 órára visszatérünk.

Vasárnap, október 3-án de. 9 órára az egész kollégium a nagy tanulóban összegyűl, és onnan indulva együttesen meglátogatja épülő otthonát. Erről az alkalomról sem hiányozhat senki sem.

Október 1-től kezdődőleg meg kell indítani a faliújságokat. Az első faliújságot az Áldás utcai szövetkezet készíti el. Kérem a többi szövetkezetet, hogy gyűjtsék össze anyagukat, és a soron következő vasárnap reggeleken jelentessék meg lapjukat.

Budapest, 1943. szeptember 27-én

Dr. Kardos László s. k.
kollégiumi igazgató

NDGY KLi GYIK 2-8

131. Szövetkezeti élet

Napokönyvrészletek, 1943. szeptember 18-27.

Szeptember 18.

Szövetkezeti est.

Az 1942-43-as iskolai évben a kollégium Áldás utcai tagozatában a fiúk fogyasztószövetkezetet alkottak. Sipos Gyula a történetét ismertette. A gondolat akkor vetődött fel, mikor látták a fiúk, hogy míg az egyikre a kenyér rászárad, a másik éhezik. Először abból állt, hogy a csomagokat egyberakták, és minden szövetkezeti tag fogyasztott belőle. Nem ment könnyen a dolog. Sipos Gyula ismertette a válságokat. Csak önfegyelmezővel fejlődhetett. Később mégis szépen összekovácsolódott a társaság. (A szövetkezetnek a neve: ÁFSZ volt.) Története elég volt ahhoz, hogy a kollégium összessége levonja a tapasztalatot. Szükséges a kollégium egységén belül az ilyesfajta kisebb csoportosulás. Mi fog kialakulni, nem tudjuk, de meg kell kezdeni. A múlt évben folyt a faliújság-szerkesztés. Minden héten egy szoba vállalta. Szinte verseny fejlődött ki, hogy melyik szoba tud jobbat készíteni. Ezt a munkát most a szövetkezetek vállalnák el. Ezenkívül, hogy melyik szövetkezet még mit csinál, az már azon múlik, hogy mennyire tud beilleszkedni a közösségi munkába. Volt még egy nagyon fontos téma a megbeszélésen. Ez azonban már az egyéneknek múlik.

Szeptember 19.

Kirándulás a budai hegyekbe. A kirándulások mindig hasznosak. Nemcsak azért, mert kint van az ember a szabadban, és jó levegőt szívhat, hanem másért is. Szabadban mozgunk, játszunk is, és tanulunk is. A közös játék összehozza az embereket. Játék után kifáradunk, és szinte kívánunk egy kis szellemi szórakozást. Ez a szórakozás

dalolásból, olvasásból és esetleg vitából áll. Jobban megismerhetjük egymást, mert van alkalom az egyéniség megnyilatkozására. Nem sokáig voltunk, mégis elfáradtunk. Illyés Gyulának a Kacsalábon forgó vár című versével kapcsolatban felhozódott a Sváb-hegy. Elhatároztuk, hogy megnézzük. Így egy kicsit gyalogoltunk. [...]

Kovács Gyula

Szeptember 19.

Este a szobaközösségünk részletesen megtárgyalta a szövetkezetünk ügyét. Ugyancsak este tapasztalhattuk a szövetkezet előnyeit, mert kitűnő vacsoránk volt. Egy másik szobaközösség szövetkezeti működését is észrevettem. Véletlenül benyitottam szobájukba, s asztalukon 65 ízletes gombócot találtam. [...]

Kázmér Sándor

Szeptember 26.

Ma volt a rádióközvetítés a kollégiumból. Reggel 9 órakor jöttek a rádió küldöttei. (Jellemző a mai viszonyokra, hogy mind katonák voltak.) A közvetítés tárgyának a megbeszélése után, már úgy dél felé megkezdődött a közvetítés. Kardos László mondott néhány szót a kollégiumról. (Miért vagyunk együtt, mit akarunk, kik támogatnak bennünket stb.) Néhány embert kérdezett még meg a bemondó. Győri néni is nyilatkozott (nagy elismeréssel) a szövetkezetek főzési tudományáról. Este hétkor közvetítette a rádió, azonban nagyon sok részt kihagyott belőle.

Szeptember 27.

Dél előtt a BÁSZ (Barátság Általános Szövetkezet) rendezett tanulmányi kirándulást a Szépművészeti Múzeumba. Mint hallottam, a kirándulás sikerült, bár kevesen vettek benne részt. Egyéb esemény, ami említésre méltó, a nap folyamán nem történt.

Kovács Lajos

NDGY KLi GYIK 2-8

132. Sipos Gyula: Gyenest elvitték

[...]

Néhány határjáró barátunk a kollégiumban hál. De nem jöttek ki az Áldás utcába, hajnalban indul a vonatjuk, nem akarnak annyit cipekedni. Mi hát be sem nézünk, meggyünk egyenesen haza.

Szokatlan izgalom fogad. Kovács Gyula félrehív, és azt mondja: Gyenest elvitték.

Lehalkítja hangját. – Vigyázzunk, az elsőévesek még nem tudnak pontosan a dologról. De már így is gyanús nekik. Valamilyik fölébredt. Mit mondjunk nekik? Pár hete kerültek a kollégiumba...

– Szombaton megint kaptunk egy nagy koffert. Címzés, csomagolás. Mikor már mindenki lefeküdt, hozzáfogtunk. Mi ketten csináltuk Tőkessel, mert Gyenes tanult. Már lejelentkezett szigorlatra. Egy óra elmúlt, mire befejeztük. Még azt mondja a Tóni – rakjatok el mindent, reggel bárki bejöhet. Nagyon álmosak voltunk már. Beraktuk a röpcédulákat a kofferba, és letettem a kályha mellé. – Amint megyek a hálóingemért,

hallom, hogy jönnek fölfelé a lépcsőn. János bácsival jöttek, az altiszttel. Az alacsony szeműveges azt mondja: Gyenes hol van? Mondom, hogy a tanulóban. Képzeld, hogy tele voltam izgalommal. Szerencse, hogy sötét volt a folyosón, semmit sem láttak az ember arcából. Azt mondja a detektív: No, menjen lefeküdni, maga még egyelőre maradhat. Rettenetes érzés volt. Nemrégiben olvastuk szeminárium előtt József Attilának a versét: Levegőt!

Bementek a tanulóba, aztán nemsokára jött Gyenes a hálószobába felöltözni. – Nyakendőt ne kössön – ott úgyis aludni fog. Kivitték.

Hajnalban végignéztük a tanulót. A koffer érintetlenül megvan. Gyenes íróasztalfiókja volt csak kicsit fölforgatva, de semmi sem hiányzik, csak az Ifjúsági Ankét Bizottság jegyzőkönyve. Tudom, hogy ott volt, mert Gyenes már át akarta adni, ő a tanulás miatt nem tud eljárni. Összeszedtük azokat a könyveket, folyóiratokat, amiket nem jó muto-gatni, de még nem tudtuk jól elrejtetni. Elégetni sajnáltuk. A régi kollégistákkal átnéz-tük fiókjainkat. Sok feljegyzést égettünk el. Azóta semmi hír. Nem tudjuk, hova vitték. A főkapitányságon nincs, és ott semmit se mondanak.

X

Reggel összehívtuk az elsőéveseket. Már suttognak. Nem szabad elhallgatni. Gyenest különben is szerették.

– Fiúk, Gyenes Tónit elvitte a politikai rendőrség. Az ok valószínűleg az, hogy az ankétbizottság jegyzője volt. Tudjátok, hogy volt egy bizottság, amely a paraszt-, mun-kás- és értelmiségi fiatalság találkozáját készítette elő. Ismeritek Gyenest. Hát az is bűn, ha valaki dolgozik az ifjúságért? Láthatjátok, a rendszer urai nem válogatnak az eszközökben. Éjjel jöttek érte, elvitték, azt se tudjuk hova, és azt is csak találgatjuk, hogy miért. Én minden lépését ismertem, tudom, hogy becsületes ember volt.

– Fiúk, a dologról nem szabad tudni senkinek a kollégiumon kívül. Mi mindent meg-teszünk, hogy minél előbb kikerüljön.

– Itt bent viszont rendet kell teremtenünk. Mindenki kutassa át fiókjait! A baloldali könyveket, folyóiratokat összeszedjük és elvisszük. Nézzétek meg, nincs-e levél vagy jegyzet, ami gyanússá válhat. Számolnunk kell egy házkutatással.

Ez is egy próba. Még keményebb próbák is jöhetnek. Ilyenkor válik el, hogy csak szép szavakat tudunk-e mondani, vagy helyt is tudunk állni. Az egyik elsőéves javasol-ja, hogy ígérjük meg egyenként, személy szerint, hogy nem beszélünk sehol a dologról, megtartjuk titkunkat.

Aztán rendet csinálunk. A könyveket jól becsomagolják, és elrúgnak a csomaggal két fiú a padláson. Zegzugos, tornyos épület, olyan, hogy a padlás egyes részeibe csak létrá-val lehet bemenni: lecsúsztatták a könyveket egészen az eresz alá. Nehéz lesz előkotor-ni.

– Ha majd egyszer arra kerül a sor.

Bent a kollégiumban Kardos már sürög-forog. Értesítünk mindenkit, akitől segítséget várhatunk. Sikertült végre megtudni, hogy a soroksári nyomozótelepre vitték. A főkapi-tányság tud róla. Azt is megmondták, hogy kommunista tevékenységgel gyanúsítják.

Nyomozótelep! Az embernek eszébe jut minden, amit a modern vallatásokról hallott. A talpverések, a villanyáram, a tormás zsák, a raffinált kínzások és a szétnyomott herék.

Vajon mi lehet Gyenessel?

Még a délelőtti folyamán meg kell próbálni valamit.

Estére tisztukari megbeszélés.

Erzsi izgatott, de nem sír. Kis csomagot hoz: tészta, szalonna, kenyér. – Még gyümölcsöt akarok venni – mondja. – És csupa kérdés. – Tudtok valamit? Sikerül kiszabadulnia rövidesen?

– Fehémeműt is kell küldeni – mondja Erzsi. Már hidegek az éjszakák. Meleg alsóruhát, pokrócot. A szennyest majd elviszem, kimosom.

Szövetkezetünk is csomagot készít. – Tegyétek a többihez! Bentről a Barátság szövetkezet is küldött húst, szalonnát.

Erzsi segít a csomagolásnál. Tegyük kofferbe az egészet!

– Az almát csavard a mai újságokba! Háttha sikerül elolvasnia.

Együtt indulunk. A gyümölcsöt külön papírban viszem: majd ott becsomagoljuk. [...]

Március Tizenötödike, 1947. július 12.

133. Memorandum Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszterhez
Gyenes Antal kiszabadítása ügyében
1943. szeptember 23.

Kegyelmes Uram!

A mai izgatott légkörben a legkülönbözőbb álhírek, vádak és rágalmak lepik el a társadalmat. A legutóbbi évek politikai története máris bebizonyította, hogy ezek a közkeletű vádak és rágalmak többnyire olyan személyeket és intézményeket érintettek, melyek a legkevésbé érdemelték meg. Ebből a szomorú szóhadjáratból jutott a Györfy István Kollégiumnak is. Mi ügyünket, életünket és céljainkat igaznak s tisztának tartjuk, ezért fordulunk a magyar rend legfőbb órához, és arra kérjük, hogy ügyünket támogassa. Kollégiumunkat politizálással és szélsőséges magatartással vádolták. Ezért kötelességünknek tartjuk, hogy életünket és működésünket ismertessük, mert ezáltal a vádak – hitünk szerint – teljesen megsemmisülnek.

Életünkre és működésünkre vonatkozó mondanivalónk az egész magyar egyetemi ifjúság helyzetével kapcsolatos. Azt tapasztaltuk ugyanis az elmúlt esztendőben, hogy szélsőséges elemek meg akarják nyergelni az ifjúságot, és nekünk idegen politikai céljaik csatlósává akarják tenni. Ez a törekvés az egyetemi ifjúság jelentős részét válságba sodorta. Külső tényezőknek ugyanis sikerült elhíttetniük vele, hogy egyedül a szélsőjobboldali kibontakozás üdvözt. Ebből a hiedelemből mostanában ábrándult ki az ifjúság, s azóta iránytalanul tévelyeg, és tapasztalataink szerint esetleg újabb eltévelyedés áldozata lehet. A szélsőjobboldali propaganda emellett mindenkit szélsőbaloldalinak minősített, aki nem állott be a táborába. Elhitette az ifjúsággal, hogy csupán két út létezik: szélsőjobb és szélsőbal. Ennek tulajdonítható az, hogy akadnak egyetemi ifjak, akik kiábrándulva a szélsőjobboldalból, az újabban burjánzó szélsőbaloldali megnyilatkozásokban keresnek menedéket.

Ezekben a nehéz és zavaros időkben alakult meg a Györfy István Kollégium, mint új és a maga nemében páratlan intézmény. Önkormányzaton alapuló demokratikus

szervezete – tapasztalataink szerint – a legbiztosabb alap, amelyen eltévelyedés nélkül állhat meg az ifjúság.

Mi céljainkat már 1939-ben a következőképpen fogalmaztuk meg:^{*}[...]

"A parasztságból származó főiskolások és egyetemi hallgatók sorsukból fakadó lelkiismeretük szavára, jövőjük tudatában életük egyetlen becsületes megoldásának azt a szolidaritást tartják, amely összeköti őket népükkel úgy is mint parasztokat, úgy is mint értelmiségi munkásokat."

Céljainkat a legkomolyabb odaadással szolgáltuk. Előadássorozatokot, szemináriumokat tartottunk, amelyekben tudományos komolysággal és a legnagyobb fokú szakszerűséggel dolgoztuk fel a magyar sorskérdéseket. Népfőiskolát létesítettünk, mégpedig olyan népfőiskolát, amely egész esztendőn keresztül tart, tehát a különféle kísérletekkel szemben alapos és mély tudást nyújt. Teljes erőnkől bekapcsolódtunk a határjárásokba. A magyar népkultúra elismertetése érdekében szerveztük meg népballada-együtttesünket, amely a levénteintézmény keretében a legnagyobb sikert aratta külföldön is. Dunavecscén kollégiumunk szellemében egészen új módszerű tehetséggutatót végeztünk. Állandóan foglalkoztunk a nemzetiségi kérdéssel, és az első és egyedüli kollégium vagyunk Magyarországon, amelyben kötelező a nemzetiségi nyelvek tanulása.

Minden szerénységünk mellett tehát öntudatosan vallhatjuk, hogy példát mutattunk az egyetemi ifjúságnak.

Hitünk szerint az egyetemi ifjúság akkor lesz egészséges, egységes és szilárd, ha hasonló munkaprogramba fog, mert ez a munkaprogram a magyar közösség szolgálatába állítja, és immunissá teszi minden egészségtelen külső hatással szemben. Életünk és működésünk világossá teszi, hogy új utat vágtunk. Éppen ezért értek támadások, főként olyanok részéről, akik továbbra is fel szeretnék használni az ifjúságot, s ezért ellenségei a mi autonóm kezdeményezésünknek.

Felajánljuk Nagyméltóságodnak, hogy amennyiben szükségesnek tartja, méltóztassék életünket és működésünket megvizsgálni.

Négy esztendei működésünk folyamán csak egy ízben és egy személlyel kapcsolatban merült fel gyanú. Gyenes Antal társunkkal szemben. Mi ismerjük őt, és hisszük, hogy nemes szándék vezérelte. Ezért arra kérjük Nagyméltóságodat, hogy amennyiben bizalmát kiérdemeltük, méltóztassék Gyenes Antal társunk ügyét soron kívül és atyai szívvel megítélni.

Nagyméltóságod jóindulatát kéri
Budapest, 1943. szeptember 23-án

mély tisztelettel
a kollégium tisztikara:

Szűcs Gábor	László Imre	dr. Okályi Iván	Szűcs Ferenc
Komló László	Tóth Benedek	dr. Kardos László	Hegedűs András
Nagy Lajos	Kovács Gyula	Tildí István	Sinkó László
Tőkés Ottó	Sipos Gyula	Kőszegi Gyula	Oláh Pál
Horváth István	Horváth Lajos	Fazekas Béla	Kelemen Zoltán s. k.

NDGY KLÍ GYIK 9-II-4

^{*}A teljes szöveget az I. fejezet 16. dokumentuma tartalmazza.

[...] 1943. szeptember elején letartóztatták a bizottság^x ifjúmunkás tagjait és engem. (Valószínűleg azokat tartóztatták le, akiknek már volt dolguk a politikai rendőrséggel. A bizottság kisgazdapárti tagjait és Kovács Gyulát nem vitték el.) A Wayand-csoport rendőrtisztjei tartóztattak le a Györffy-kollégium Áldás utcai részlegében 1943. szeptember 11. éjjelén. Aznap este békepárti röpcédulákat borítékoztunk a tanulószobában Kovács Gyulával és Sipos Gyulával. A munkát tíz óra tájban befejeztük, s a borítékokat elhelyeztük egy bördöndben, amelyet a többi bördönd közé raktunk, azzal, hogy másnap postázzuk a rölapokat. A rendőrnyszomozók lusták voltak ellenőrizni, hogy valóban nincs-e nálam "illegális könyv, röpcédula és fegyver" (illegális könyv is volt a matracom alatt), s elvittek, a röpcédulák pedig ottmaradtak. Corpus delictiként Kautzky Marx gazdasági tanai című legális könyvét vitték magukkal.

A Soroksár-újtelepi defre vittek. A villa pincéjében ott találtam az ankétbizottság ifjúmunkás tagjait. Volt egy személyes ismerősöm is, Katz Sári, régi kommunista. Vele reggel sikerült szót váltanunk, és megegyeztünk, hogy nem ismerjük egymást. Rajta kívül senki nem tudta, hogy kommunista vagyok, az ifjúmunkások sem. Ez nagyon jó pozíciót biztosított nekem. Én lettem volna a nyomozók elképzelése szerint az első láncszem, rajtam keresztül akarták volna a diákfrontot és agrárfrontot felgöngyölíteni.

Két héti nem szóltak hozzám, hiába kértem kihallgatást, hangoztatva, hogy nyilván véletlenül kerültem oda. Hagyták, hadd hallgassam a villa előszobájában folyó verés zaját, a súlyos gumibot csattanásait és a jajgatást. Két hét után megkíséreltek "lerohanni". A szokásos adag háromszorosát mérték a talpamra a legnagyobb gumibot-tal. Konkrét kérdésük nem volt, "Pakolj ki" – ez volt a leggyakoribb szavuk. Vagy nagyon keveset tudnak rólam, vagy nem akarnak kirukkolni az adujukkal – gondoltam. (Ez utóbbi volt igaz, amint azt Juhász csendőrnyszomozó altiszt jegyzőkönyvéből később az ÁVÓ-n megtudtam.)

Kitartottam amellett, hogy nem vagyok kommunista, csak demokratikus gondolkodású diák. (Ez a kitétel szerepelt a jegyzőkönyvben is.) Tagadtam minden illegális kapcsolatot, s kijelentettem, hogy a marxizmust ismerem ugyan, de azzal Heller professzor úr előadásain ismerkedtem meg az egyetemen.

Ezután még többször megvertek, de vallomásra nem tudtak kényszeríteni, még jajgatásra sem. (Ez utóbbit "lent" valaki a szememre vetette, mondván, hogy jajgatni kell, mert különben többet kap az ember. Én úgy éreztem, hogy fölényemet akkor tudom megőrizni a csendőrnyszomozókkal szemben, ha megőrzöm emberi méltóságomat, s szóltanul tűröm a verést. Meg lehetett állni!) Mielőtt visszaengedtek a pincébe, 20–25-öt a tenyerembe is vertek, mert nem voltam hajlandó "Szebb jövőt" köszönni.

A defen a kép nagyon lehangoló volt. Konspirációs hibák, provokációk, súlyos kínzások s részben emberi gyengeség következtében egész csoportok kerültek be. Lebukott – többek között – a Deák-csoport, s lebukott a Békepárt egész – népes – kassai szervezete is. Akadt defetista is. (Hagyták beszélni az őrző csendőrök. "Bezzeg kint azt mondtuk, hogy nem fogunk vallani, de itt minden másként van.") De voltak, akik lelkesítően

^x Ifjúsági Ankét Bizottság.

viselkedtek. Igen bátran viselkedett Tonhauser Pál, a kassaiak vezetője. Különösen bátor volt Pataki (Bachert) László, a Szabad Nép nyomdásza. Egy éjjel behozták. Különös volt, hogy nem vették el a holmiját, sőt kabátját, kalapját is nála hagyták. Naponta elvitték valahova. Egyszer visszahozták, elszedték a holmiját és irtózatosan megverték. Mint kiderült, telefonhoz vitték, amellyel a kapcsolatot tartotta a terjesztőkkel. De ahelyett, hogy lebuktatta volna őket, tudomásukra hozta lebukását. Feleségét hozták még be, senki nem követte őket a lebukásban.

A nyomozóknak volt beépített emberük is, a puhításra. Este, ágyazáskor, amikor a szalmát, amelyen a fal felé fordulva sorban ültünk, széthúztuk derékaljnak, mód volt némiszováltásra. Ilyenkor többször hozzám jött egy fiatalember: "Ne hagyd magad vemi, agyonvered magad, mindent tudnak rólad, azért olyan magabiztosak, azért kapsz olyan nagy ruhákat."

Novemberben, nem tudom pontosan mikor, abbahagyták a verést, felmehettem a pincéből megírni a "vallomásumat". A vallomásom életrajzi adatokból és legális tevékenységem vázolásából állt. Tagadtam a hűtlenség vádját, s állítottam, hogy nem vagyok kommunista. A jegyzőkönyvezés után átszállítottak a Vörös Ördög Konzervgyár mellett emelt ideiglenes fabarakba (közben nagyon megnőtt a létszám), s december 4-én szabdálbra helyeztek.

Nem sokkal a defről történt kiszabadulásom után, 1944 januárjában részt vettem a Parasztszövetség Földmunkás Szakosztályának vésztői nagygyűlésén mint a Békepárt megfigyelője s egyúttal mint a Szabad Szó tudósítója. A gyűlésre Dobi István társaságában utaztam le. A nagygyűlésről riportot írtam a Szabad Szóba. A nagygyűlés a parasztság jegyében lezajlott hatalmas antifasiszta megmozdulás volt, a gyűlés szónokai Dobi István, Nagy Ferenc, de a felszólaló földmunkások is igen nyíltan beszéltek. Nem hagytak kétséget afelől, hogy a háború már eldőlt, s a parasztságnak egységesen kell fellépnie a rá váró feladatok megoldásában.

NDGY GYIK AIT 18/b

135. A mozgalomban

Hegedűs András visszaemlékezése, 1965

[...] Az 1943-as évtől kezdve megkezdődött a kollégium fokozottabb bekapcsolása az illegális munkába is, főleg a Békepárt falusi vonala számára végeztünk el különböző illegális munkákat, de ugyanezt a tevékenységet összekapcsoltuk legális szervezkedéssel is. Ebben az időben kezdődött el az úgynevezett Ifjúsági Egység-mozgalom, amelynek keretében különböző pártokhoz és irányzatokhoz tartozó baloldali munkás-, paraszt- és diákfiatalok tömörítését próbáltuk elérni. A csendőrség beavatkozott, és ekkor történt az első letartóztatás a kollégiumban: Gyenes Antalt vitték el, mégpedig egy olyan este, amikor éppen nagyszámú illegális békepárti levelet csomagoltunk borítékba. Szerencsére Gyenes Antal elfogásával együtt nem volt házkutatás, és így volt időnk, hogy még éjszaka a borítékokat széthordjuk Budapest levélládáiba.

Még két jellegzetes mozgalmi tevékenységem volt ebben az időben, az egyik a földmunkás-szakszervezetben kubikosokat tanítottam – igaz, hogy elsősorban számtanra, mégis ez több volt, mint egyszerűen matematikai oktatás. Az én számomra ez volt az első közvetlen találkozás tapasztalt munkásmozgalmi emberekkel. Ugyanakkor a Győrffy-kollégium megszervezte az első paraszt népfőiskoláját, ahol szintén tanítottam. Ez na-

gyon érdekes és ma is tanulságos kísérlet volt a számomra. A kollégiumi életet általában ebben az időben rendkívüli nyitottság jellemezte. A legkülönbözőbb irányzatok képviselőit hallgattuk meg kollégiumi előadásokon és vitaesteken, és mi is igyekeztünk elmen-ni a legkülönbözőbb diákszervezetekbe, és igyekeztünk ott képviselni a magunk álláspont-ját. Így rendszeresen eljártunk például a Soli Deo Gloria rendezvényeire, én magam gyak-ran vettem részt Szabó Dezső által rendezett esteken, előbb a Marcibányi téren, majd később a húsipari szakszervezetben.

Barátommal, Szűcs Ferencsel együtt tagjai lettünk a Szociáldemokrata Párt mérnök-csoportjának, ahol voltaképpen néhányadmagunkkal képviseltük a műegyetemi ifjúságot. Ebben az időben ismerkedtem meg a szociáldemokrata vezetőkkel, akik közül a legjobb benyomást Marosán György tette ránk, de persze ez nagyon kritikus kor volt, és őt is mint azokat, akiket a felnőttekhez soroltunk, elsősorban kritikailag szemléltünk. Nem voltak bálványaink, sőt ez a kor a bálványrombolás korszaka volt. Bizonyos mértékig jól szem-lélteti gondolkodásunkat az az írás, amit mellékelek, Hol állok címmel. Ebben az évben minden kollégistától választ kértünk erre a kérdésre, és ezek az írások fennmarad-tak, és jól jellemzik az akkori gondolkodásmódot, bár természetesen figyelembe kell ven-ni azt, hogy ez a hitvallás mindenki számára – Zsindelyéket is beleértve – hozzáférhető volt, és a valóságnál kisebb mértékben jelentkezik benne az a radikalizmus, ami ebben az időszakban az én és társaim gondolkodására jellemző volt. Ez a nyitott és viszonylag szabad korszak, ami anakronizmusnak tűnik a háború legvéresebb napjaiban – véget ért 1944. március 19-én. [...]

NDGY GYIK AIT 24

136. Jegyzőkönyv a Jövő általános szövetkezet megbeszéléséről
Áldás utca, 1943. szeptember 30.

Készült 1943. szeptember 30-án az Áldás utcai tanulóban, megbeszélésünkön. Jelen vol-tak az alulírottak.

Szövetkezetünk megalakulását beszéltük meg.

Határozatok:

- a) A szövetkezet neve: Jövő általános szövetkezet.
- b) A szövetkezet célja: Küzdelem az éhség és a butaság ellen.
- c) A szövetkezet javaiból a tagok egyenlő joggal részesednek.
- d) A tagok élelmiszereiket a szövetkezet tulajdonába adják át. Munkájukkal igyekeznek tagtársaik életét megkönnyíteni.
- e) A b) pontban meghatározott célkitűzésünk második részét nemcsak a szövet-kezet keretén belül, hanem szélesebb körben is igyekszünk szolgálni.
- f) A szövetkezet kétharmad szótöbbséggel hozott határozatait magunkra nézve kötelezőnek tartjuk.
- g) Tagkizárás csak az Áldás utcai szövetkezeti megbízottak beleegyezésével történhet.

Rózsadomb, 1943. szeptember 30-án

Halász József s.k.
Tóth Benedek s.k.
Fekete Gyula s.k.
Sipos Gyula s.k.

NDGY Fekete Gyula iratai 2

[...] Alighogy feljöttem a kollégiumba, pályafutásom mindjárt egy kirándulással kezdődött. Határjáráson vettem részt. A Békés és Bihar vármegyei gazdáknak egy olyan kb. negyven tagból álló csoportja jött fel Budapestre, és innen mentek tovább a Kisalföldre. Egy páran mi is csatlakoztunk hozzájuk. Oly váratlanul ért engem ez a kirándulás, hogy még kellő előkészületre sem volt időm. Még ennivalót sem tudtam magamhoz venni. De azért boldog voltam, hisz utazni, különösen előttem még ismeretlen vidékre, mindig nagyon szerettem. A pályaudvaron találkoztunk a gazdákkal. Somogyi Imre vezette őket. Ő is szervezte meg ezeket a határjárásokat. Én magam akkor még nem láttam át a jelentőségét ennek a dolognak. Kirándulásjellegén túl nem láttam nagyobb fontosságát. [...]

Az egyik kollégista barátommal egy öreg családhoz kerültünk szállásra. Úgy éreztem, hogy otthon vagyok. Melegen, barátságosan beszélgettek el velünk. Panaszkodtak, hisz a sorsuk nekik is olyan nehéz volt, mint akárhol más vidéken élő szegényemberé.

Későn, éjjél felé fekvődtünk csak le.

Másnap kocsikra ültünk, és átmentünk a szomszéd községbe, Kamocsára. A Kisalföld igazi arca csak itt, ezen az úton bontakozott ki előtünk. Mennyivel más vidék volt ez, mint a Nagyalföld! A kukorica még talpon volt, és szépen zöldellett. Itt nem szenvedtek a nagy szárazságtól, mint nálunk, ahol a gazdák egymás után voltak kénytelenek jelenteni befelé az aszálykárt, mert a hosszan tartó esőhiány miatt a nagy forróságban a kukorica csaknem teljesen lesült. Itt pedig minden szép volt. Frissen zöldelltek a termények. A búzatarlókon, amelyek még nem voltak felszántva, buja növényzet biztosította az állatoknak a legelőt. Amint közeledtünk a szomszéd faluba, mindinkább változott a szántóföldek arculata. A búza- és kukoricaföldek mind ritkábbak lettek, s helyüket konyhakerti növények váltották fel. Kamocsa környékén pedig csupa kerti növények zöldelltek mindenfelé. A mellettem ülő gazda elmondta, hogy ez a község nagyon szegény volt, de mióta a szemtermelésről olajos és kerti növények termelésére tértek át, azóta igen gazdag községgé fejlődött. Erről nemsokára meg is győződünk; olyan lakomát csaptak a tiszteletünkre, hogy ebben a jegyes világban nem láttam még ehhez hasonlót.

A mezőgazdaság intenzitása mellett még jobban meglepett bennünket a fejlett állattenyésztés. Valóságos paradicsom ezeknek a gazdáknak az istállója. Kőből építik, és tisztántartására különösen nagy gondot fordítanak. Ahogy belépünk az istálló ajtaján, megdöbbenünk. Négy-öt gyönyörű szarvasmarha, két-három borjúval, egymástól szépen elválasztva. A másik oldalon pedig három kacéran táncoló lovat látunk, a sarokban pedig egy tisztára pucolt csikót. Sokáig elnézegetjük a szép állatokat, majd az istálló után épített sertésólakhoz megyünk. Itt is kőfalakkal vannak elválasztva az aklok. Külön a malacok, süldők, a disznók és hízók. Mindegyik igen nagy számmal. Valóban nagy lett a csodálkozásunk, nekünk alföldieknek, mikor megtudtuk, hogy e hatalmas állatállomány gazdájának mindössze húsz hold földje van. És ilyen volt minden udvar. Ahová csak bementünk, mindenhol hasonló volt a helyzet. A helybeli gazdáknak az volt az egyöntetű véleménye, hogy százszorta kifizetőbb, ha gabonaneműek helyett takarmánynövényeket termelnek, és az állattenyésztésre fordítják. Gabonából csupán annyit termelnek, amennyi a saját szükségletük.

Október 2.

Délután az egész kollégium kiment a népfőiskolára. Mi, elsőévesek kíváncsian mentünk, mert még csak hallásból tudtunk a népfőiskoláról, de még csak most mentünk ki először. Kíváncsian ballagtunk a villamosmegállótól a homokos úton. Végre megérkeztünk a telepre, ahol napbarnította, vidám, mosolygós arcú fiúkkal találkoztunk. Én is egy régi jó ismerőst találtam köztük. Nagyon örültünk a találkozásnak. Majd körülnéztünk a kertben. Közben érdeklődtünk, mivel foglalkoznak, mit csinálnak. Barátom örömmel adott felvilágosítást minden kérdésemre. Elmondta, hogy került fel az iskolába, mivel foglalkoznak, milyen örömmel ültetgeti és gondozza a veteményeket. Azután egy pár szót mondott a szellemi oktatásukról is. Egy nagyon érdekes dolgot is megmutatott. Az iskola kezdetén kapott minden főiskolás fiú egy kis földdarabkát. Ezen a darabon aztán mindegyiknek saját maga elgondolása szerint kellett kertészkedni. A terményei nagyon jól sikerültek, és ezeket piacon értékesítette. Úgyhogy ezen a kis darabka földön termelt dolgokból jelentős pénzt tudott összegyűjteni. Elmondta azután, hogy mit fog csinálni a jövőben, ha kikerül az iskolából. Majd bementünk az előadóterembe, ahol vidám nótázással vártuk Erdei Ferencet, aki mély értelmű előadást tartott a parasztság kialakulásáról. Majd pedig az új népfőiskola tervét és elgondolását is ismertette. [...]

Pallosi Gyula

Október 6.

Végre felvirradt a nagy nap. A régi kollégisták páncélba, a többiek pedig sötét ruhába öltöztek. A kitűzött 9 óra előtt már kint voltunk a temetőben. Pontosan 9-re kiért Zsindelyné is a sírhoz, valamint a Györffy család is. A kollégium és a népfőiskola elhelyezte koszorúját. Majd szürke személyem szólt pár szót, mondván, hogy a mai száguldo és öldöklő időben egyesekben talán az a gondolat támadt, hogy mi is megváltoztunk. Azonban, ha számbelileg meg is fogytunk, halottaink és élő testvéreink egyaránt követelik tőlünk, hogy vállalt feladatainknak eleget tegyünk, mi pedig fokozott mértékben kívánjuk ezentúl kötelességünket teljesíteni. Hisszük, sikerrel. Utána elénekeltük a Tebenned bízunk eleitől fogva – kezdetű zsoltárt. A továbbiakban Zsindelynével együtt meglátogattuk Móricz Zsiga, József Attila, Ady és Teleki Pál sírját. Villamosra ültünk, és átmentünk Budára. Az alapkövetételnél szűkebb barátaink is megjelentek. Horváth Lajos mondott ünnepi beszédet. Méltatta Györffyt. Köszönetet mondott a Pártfogó Testületnek a támogatásért. Kifejtette a kollégium fontosságát és jövő lehetőségeit. Végül a kollégistákhoz fordulva őket tette meg egyedüli biztosítéknak arra vonatkozóan, hogy az új körülmények között is eredményesen fogják szolgálni a parasztságot és így az egész magyar népet. [...]

Kőszegi Gyula

NDGY KLi GYIK 2–8

Röpülj páva, röpülj,
Vármegyeházára,
Sok szegény legénynek
Szabadulására.

Ez a dal csendült fel október 6-án délelőtt a budapesti Zsombolyai utcában. A dal egy kiásott fundamentum szélén álló ifjak ajkáról szállt a magasba. Az ifjak a Györffy-kollégium tagjai voltak. [...]

A dal véget ért. Horváth Lajos egyetemi hallgató mondott ezután beszédet a kollégium tagjainak nevében.

– Pár órával ezelőtt koszorúztuk meg Györffy István egyetemi tanár sírját – kezdte beszédét –, mert éppen ma van négy éve, hogy kikísértük őt a temetőbe. Hálával tartozunk neki, mert ő állott elsőnek hozzánk, amikor bennünk, parasztszármazású egyetemi hallgatókban megérlelődött ez a gondolat és kívánság, hogy a magunkfajta fiatalokat egy otthonba gyűjtsük népünkért való munkánk eredményesebb végzésére. Kollégiumunkat csak halála után sikerült létrehozni. Már csaknem négyéves múltra tekinthünk vissza. Sokszor volt hideg a szobánk télnek idején, sokszor volt kevés a kenyérünk, sokszor bántottak és félreértettek bennünket, de mindez csak nagyobb elszántságot kölcsönzött lelkünknek a vállalt munkához. Több alkalommal felkínálták az "egy tál lencsét", de mi megmaradtunk a saját célunk mellett:

minden erőnkkel hűséggel szolgálni népünket.

– Ismételten hitet teszünk – folytatta – osztályunk, a parasztság mellett. A magyar nép sorsa a magyar nemzet sorsa. Mi az ő fiai vagyunk. A magyar nép mindig nemzet alatti, nemzetén kívüli réteg volt. Az 1848-as népi szabadság 1849. október 6-án együtt bukott el a nemzeti függetlenséggel. Jogilag talán felszabadult a parasztság, de ténylegesen nem. A magyar nép földet, iskolát, szabadságot, jogot kért már évszázadokkal ezelőtt. Részesévé akart lenni mindig a magyar nemzetnek, az országot hazájának akarta tudni s nemcsak temetőjének. Ma újra kopogunk a nemzet kapuján. Ez a kollégium történelmi feladatot vállalt. Vállalta minden erényével, hibájával, bűnével, akaratával együtt a magyar népet, annak egész múltját, jelenét és jövőjét. Bennünk élnek Budai Nagy Antal, Dózsa, Táncsics, Tessedik, Áchim András, Nagyatádi és parasztjaik, s az ő befejezetlen törekvésük a mi szent örökségünk.

– A mi életünk a parasztságnak való segítségben, az igazi együttműködésben, a társas alkotásban akar egy lenni a néppel. Hiszen az egész parasztság életformájának átalakulásáról, gondolkodásának megváltoztatásáról van szó. Újjá kell születni a magyar népnek s általa az egész nemzetnek. A ma még sáros, poros utakon levő földes parasztházakba be kell hatolnia a huszadik század civilizációs vívmányának, kultúrájának és közösségi szellemének. Ennek elérése súlyos munkát jelent mind a parasztság, mind pedig az értelmiség számára. Aránylag kis számú nép vagyunk, így kétszeresen fontos, hogy egész népünk a műveltség, az emberi együttélés mostani legmagasabb fokára emelkedjék. [...]

– Építési akarunk – mondotta később. – Egy új épület alapkövét helyezzük ma el. Különös jelentősége van annak, hogy épp ma történik ez. Ma, amikor az emberiség bódult hisztériával rombolja le évszázadok építészeti emlékeit, emberek ezreinek mun-

káját, városokat, falvakat söpörnek le a történelem színpadáról. S ma, Európa e művelt népeinek barbár pusztítása idején mi, itt Budán egy új épületet emelünk. Mi építeni akarunk házat és jövőt. Az emberiség igaz értelmét mi, magyarok kell hogy képviseljük. Alkotni, teremteni, ez az igazi emberi cselekedet s nem pedig a rombolás és pusztítás. Lehet-e értelme másképp az életnek, mint alkotó és teremtő létnek? Jelen-tős ez a mai nap azért is, mert ma van az aradi vértanúk gyászünnepe. A magyar nép szabadságáért, az ország függetlenségéért haltak ők meg. Aradi hősök, itt vagyunk csaknem egy évszázaddal későbbi magyarok, de a ti szent gondolataitokért mi is meghalunk, ha a sors úgy hozza. Mert mi is csak független országban, szabad néppel tudjuk elképzelni jövőnket és életünket – fejezte be beszédét. Az ünnepség végén a kollégium tagjai Berzsenyi-Kodály: Forr a világ bús tengere, ó magyar... kezdetű dalát énekelték. Szárnyalt a dal a fiatalok ajkán: Nem sokaság, hanem lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat. Eközben elhelyezték az alapkövet.

Az alapokmányon, a leforrasztott üveghengerben ez a felírás állt: "1943 októberében – nagy pusztítások és háborúságok idején – tette le ezt az alapkövet az az ifjúság, amely építeni akar, és hisz népe szabad jövőjében."

Megnyugodva jöttünk el az ünnepségről. A Győrffy-kollégiumban megismertük azt az ifjúságot, amely komolyan készül a jövőre: népe szolgálatára. [...]

Szabad Szó. 1943. október 24.

140. Lapok a naposkönyvekből
1943. október 8–29.

Október 8. (Áldás utca)

[...] Közéleg a szombat, a kollégiumi megbeszélések, előadások napja. A holnapi napon még nem tudjuk, lesz-e valami, mert nagy nehézségek jöttek közbe amiatt, hogy Kardosnak és Nagy Lajosnak be kellett vonulnia.

Ők intézték eddig a kollégium minden ügyét, most pedig minden ránk maradt. Tulajdonképpen saját magunk vezetjük ügyeinket, így szakadás nem keletkezhet. [...]

Halász József

Október 8. (Királyi Pál utca)

Cs. Szabó holnapi előadását lemondta. Azzal az indokkal, hogy alaposan fel akar rá készülni. Szerencsére éppen idefent van Veres Péter. Ő ajánlkozott is, hogy szeretne velünk szombat este elbeszélgetni. A hazautazások nagymértékben elszaporodtak. Jó lesz beszűntetni teljesen. Szűcs Gábor bevonult. A pénztárát én vettem át ideiglenesen, mivel László Imre nem tudott megjelenni a jelzett időre. Kardoshoz az újabb változások szerint nem Kelemen, hanem Horváth Lajos és László Imre megy le. Az elsőévesek szemináriumát holnap már megkezdjük. Ebben a félévben a parasztság és a munkásság történetével kívánunk foglalkozni, és betetőzésül Durkheim és esetleg H. Spencer szociológiájával ismerkedtetjük meg a fiatalokat. [...]

Kőszegi Gyula

Október 12.

[...] A katonai bevonulások miatt az igazgatói tisztet Hegedüs András, majd Sipos Gyula veszi át. [...]

Október 13.

Nagy Lajos hazajött a katonaságtól, Sipos Gyulától átvette újra a kollégium vezetői tisztségét. A termekben nem teljes a rend.

Ma este egyik ismerősöm jóvoltából a m. kir. Operaházban a Figaró házassága című darab előadásán voltam. Furcsa érzés volt annyi sok csillogást, fényt, jól öltözött embert látnom. [...]

Kiss Pál

Október 23.

Este a szokásos szombat esti megbeszélésünkön érdekes előadást hallottunk Mód Aladártól. Rendkívül érdekesen vázolta a parasztság jelentőségét nemzetünk életében. Ennek alapján azután rátért a mi feladatunkra is. Vezetni a népet, a parasztságot, hogy a szükségképpen elkövetkezendő új társadalmi rendben helyzetének megfelelő helyet tudjon biztosítani magának. Szerinte a mai nagybirtokokat magántulajdonként a parasztságnak kell juttatni. Azonban a fejlődés folyamán a sok magánbirtok újra köztulajdonná válik. Nagy vitatkozás indult meg előadás után. Nem lehetne-e a mostani helyzetből egyenest a köztulajdonba átmenni? Szükség van-e közbenső lépésre? A magántulajdonhoz ragaszkodó parasztságot hogyan lehet a közös termelés helyességéről meggyőzni? [...]

Gosztonyi János

Október 28.

Este szeminárium volt az öregeknek.^x A magyarországi földreformkísérletekkel és -tervezetekkel foglalkoztunk. Igen örültem, mert láthattam, hogy a reális oldaláról próbáljuk megfogni a problémákat, s reális úton keressük azok megoldását. Mennyit fejlődött a kollégium! Milyen lehetőségeket nyújt számunkra! Csak az a kérdés, lesz-e erőnk kihasználni. Olyan kiábrándító volt, ahogy ott ültünk fáradtan, álmosan, és unottan hallgattuk az előadókat. Hol veszítettük el energiánkat? Nem lépte-e túl a kollégium a lehetőségek határát? Hiszen szakemberként is meg kell állni helyünket. A szeminárium pedig olyan dolgokat tárgyal, amelyekkel nemcsak mint kollégistáknak, de mint parasztszármazású fiataloknak is tisztában kellene lennünk, mert megkérdেzik sokan tőlünk, akik várákozással tekintenek felénk, hogy hogyan is akarunk rajtuk segíteni. [...]

Kelemen Zoltán

NDGY KLI GYIK 2-8

^x Az idősebb kollégistákról van szó.

141. Életünk az esztendő végéig

Napokönyvrészletek, 1943. november 3. – december 19.

November 3.

Reggel 7 órakor megkíséreltem a társaságot felébreszteni, de általános morgás fogadott, hogy a Műegyetemen is és a Pázmányon is rektori szünnap van. Így tovább nem is erőszakoskodtam. Délelőtt az Intézetben (Közgazdaságtudományi) dolgoztam, innen egyenesen a népiskolára mentem ki, ahol megtartottam utolsó előadásomat az Államismeret, jog című tárgykörből. A fiúk nagy odaadással, érdeklődéssel és szorgalommal tanulnak. Hazafelé jövet a menzára mentem be vacsorázni, onnan eljött velem a kollégiumba Kampó Magda és Balyó Mária, akik itt Sipos Gyula és Komló előtt előadták, hogy a FEFHÉ-ben előadássorozatot szeretnének rendezni, és szeretnék, ha mi adnánk nekik tanácsot, hogy kit, hogyan hívjanak meg, és miről beszéltessek. Összeállítottunk egy előadássorozatot az ifjúság kérdéseiről, melynek tervezett előadói: Féja, Kovács Imre, Darvas, Veres Péter, Jócsik és Nagy István. Nem tudom, sikerül-e ezt így majd a hivatalosak előtt keresztülvinni. Nagy jelentőségű volna, ha a mai teljesen tájékozatlan ifjúságnak csak egy kis része is kaphatna egy kis ízelítőt és pár szempontot a saját problémáinak a vizsgálatára.

November 4.

Még tegnap este bejelentette Nagy Lajcsi, hogy reggel szeretné minden tagnak megnézni a kollégiumi formaruháját. Reggel 6-kor, mire ideért, már felébresztettem a társaságot. A vizsgálat során sok ruhadarab megkerült, és sok elveszettnek vélt dolog került vissza a gazdjához. Itt említtem meg, hogy a kollégiumba már több nemzetiségi újság jár tiszteletpéldányként, így pl. a Slovenská Jednota című napilap, a Saptamana című román hetilap és a Tribuna Ardealului című román napilap, nyelvtanulásunk kapcsán és az ezáltal tájékozódási lehetőségek bővülése folyamán nagy hasznukat vesszük.

Este az idősebb kollégisták rendben és időre összegyűltek szemináriumra. Fazekas Béla folytatta a múlt alkalommal megkezdett előadását a magyar földreformról és földreformtervezetéről. Előadását termékeny vita követte. Az előadás a földreformokat és tervezeteket tárgyilagosan és programszerűen ismertette egymás mellett, így ez is sokat adott nekünk.

November 5.

A társaságot reggel 7 órakor ébresztettem, 8 órára a szobarend teljes volt mindenütt. Már tegnap is zúgtak arról, hogy tüntetés lesz, ma már az előadások alatt terjedt a hír, hogy este 1/2 7-kor tüntetünk a románok ellen, mert Dél-Erdélyben bezártak három magyar iskolát, és Antonescu piszkosan nyilatkozott a magyarokról. Kolozsvárott a diákok már tüntettek, a románokat kitették az egyetemről. Erre az egyetemet bezárták. Debrecenben is volt már tüntetés. Este, hogy hazajöttem az intézetből, a munkából, láttam, hogy a társaság készül a tüntetésre, én elhatároztam, hogy nem megyek el, mert szerintem ez butaság, mert a népeket egy-két felelőtlen gazember kijelentése

miatt egymásra uszítjuk. Így nem lesz béke soha a Duna-medencében és a világon sem. Úgy látszik, a tüntetés miatt elmaradt a román óra és az elsőévesek szemináriuma is. [...]

Erdélyi József

November 6.

Délután Györffy Györgynél (névadónk fiánál) voltam könyvtárügyekben. Sok jó tanáccsal látott el, három évig volt az Egyetemi Könyvtár tisztviselője, így ért egy kicsit a könyvészethez. Adott egy "Cifraszűrt",^{*} és megígérte Györffy István összes műveit. A Franklinnál és az Egyetemi Nyomdánál pedig biztosítja nekünk a 40 százalékos kedvezményt. "Jófiú" ez a Gyurka a szó ilyen értelmében. Este Kerék Mihály előadása elmaradt, helyette váratlanul és véletlenül Markos György "ugrott be". A mezőgazdaság helyzetéről és szerepéről beszélt a tervgazdaságban. Igen értelmes és jó előadást tartott. Nagyszerű vita fejlődött ki utána. Sokat nyertünk az előadásból. A "beugrott" előadó még talán többet adott nekünk, mint az eredetileg tervbe vett előadó. Az előadás után tisztikari megbeszélés volt, melyen előbb a népfőiskola-tervezetünket olvasta fel Sipos Gyula, ezt a tervezetet pénteken akarjuk benyújtani az ONCSA-hoz. A terv alap gondolata az, hogy a népfőiskola mellett össze kell hozni a magyarországi tájkultúrák egy-egy képviselőjét. Így pl. egy makói hagyományi dinnyést, egy nagykőrösi kertészt stb. stb., és ezek a népfőiskolával együtt szövetkezeti keretben gazdálkodnának. A tisztikari megbeszélés további részén szóba kerültek a kollégium folyó ügyei, köztük mint fájó pont a debreceni kollégium és a mi könyvtárunk. Tőkés Ottó bejelentette az ONCSA ösztöndíj-lehetőségeket is többek között. Igen élénken és gyorsan folyt le az egész megbeszélés. 11 órakor, mikor felkerültünk a szobákba, még olvastunk és tanultunk, és csak sokára aludtunk el. [...]

Erdélyi József

November 14.

Sipos Gyula, aki Kardos Lacit helyettesíti, ma Nagy Lajossal és László Imrével elutazott Debrecenbe az ottani kollégium vezetőivel tárgyalni. Reméljük, útjuk nem lesz hiábavaló.

Az egész hétre vonatkozólag az a megjegyzésem, beigazolódott, hogy a sok szünet lustává teszi a diákot, mert ezen a héten mintha lassabban ment volna különösen a főlézés még a szünet után is. Azonban ennek más oka is lehet, pl. nem volt elég erélyes a napos, vagy a hidegre is lehet hivatkozni.

Tegnap volt Kardos Laci születésnapja. Ebből az alkalomból többen üdvözlő lapot küldtek igazgatónknak, aki még mindig katona.

Tóth Ernő

November 16.

Valóban, a gyönyörűen kitisztult égbolttal, a szokatlanul fényesen kisütő nappal az ébredés-kelés is sokkal élénkebben, elevenebben történt. Vitatkozás, nótaszó, nevetés, tréfa hangjai töltik ki az időt, amíg a félig mezítelenre vetkőző emberek elvégzik a napi tisztálkodási teendőket. [...]

^{*}Györffy István egyik munkája.

Sipos Gyula, László Imre és Nagy Lajos megjöttek Debrecenből, s megbeszélésre hívták össze a bővített tisztikart. Beszámoltak debreceni útjukon szerzett tapasztalataikról, az elkövetkezendő idők teendőit tárgyalták meg, a népfőiskola és a Parasztszövetség új, a paraszttérlemiséget magába foglaló új osztálynak megalakulása révén adódó problémákat tárgyalta az összejövétel, megállapítottak a kollégium állásfoglalása ez új szervvel kapcsolatban. Felmerült bizonyos klubnapok tartásának a gondolata, azokkal, akik szeretnének megismerni bennünket és viszont. [...]

Sinkó László

November 19.

[...] Este 1/2 7-kor szövetkezeti közgyűlés volt. Általános megbeszélés, liszt-, burgonyakiosztási kérdés és végül a mi szövetkezetünk, a KIÁSZ működéséről és lehetőségeiről beszéltünk. Megállapítottuk, hogy ez így, ebben a formában nem állhat fenn, Valami megoldást kell találni.

Utána a fiataloknak volt szeminárium. Sassy^x Ambrus tartott előadást a magyar gyáripari munkásság kialakulásáról és helyzetéről. Elég érdekes előadás volt, amit aztán utána részletesen megvitattunk.

Hazafelé útközben szintén azt tárgyaltuk tovább, hogy hogyan lehetne a KIÁSZ helyzetét megoldani. Elég nehéz feladat, különösen Bandi Dezső elhelyezése. [...]

Benőcs Bertalan

November 20.

Kutya-macska nyávogásra ébredek, s hangos csengőszóval ébresztek! Megegyeztünk, hogy a macskát menesztjük, a kutya pedig a népfőiskola tulajdonába megy át. Az este Lajos is beleegyezett. Megetettük hát őket utoljára. Eltelt a nap a szokásos rendben vagy talán rendetlenségben. Ugyanis az a helyzet, hogy borzalmasan fegyelmezetlenek az emberek. A nap folyamán – nem ez az első eset – a tanulóban, a W.C.-ben többször ég a villany, mikor senki sincs ott. Valahogyan ez tűrhetetlen így! Nem tudom hogyan, de változtatni kell rajta. Sipos Gyula is megemlíttette az előadás után. Kerék Mihály volt itt ugyanis, és a magyar mezőgazdaság üzemi kérdéseiről beszélt, beszéltünk. Ő a kisparasztüzemek létesítésének elvét vallja, részben a parasztnak a hagyományokhoz való hí ragaszkodásával, részben pedig társadalompolitikai indoklással, a parasztságnak mint társadalmi, államfenntartó osztálynak a megtartásával indokolja (ezt vallja Czettler^{xx} is). Hogy azután a nagyüzem előnyös helyzete a termelésben valóban olyan nagy-e, az már kérdés. Mindenesetre el lehet azt is érni ilyen formákban is. A forgókényszer modernebb formájának összeállítását említi, szövetkezeti megoldást a nagyüzem előnyeinek kihasználásához vezető út gyanánt. A hozzászólások és kérdés-feleletek teljes képet adtak erről a gazdasági rendszerről. Utána még Gyula szólt egy-két belügyi kérdésben a kollégistákhoz, majd rövid tisztikari következett. [...]

Sinkó László

^x Sasi.

^{xx} Czettler közgazdászprofesszor.

November 25.

A felsősök szemináriuma elmaradt, mivel a társaság nagy része részt vett a Magyar Parasztszövetség kebelén megalakítandó Parasztfőiskolások (Egyesülete) Közösségének alakuló gyűlésén. Elnöknek Horváth Lajost választottuk. Szervező tagokká választottuk Makó Erzsit, Kicsi Sándort, Kelemen Zoltánt, Szűcs Ferencet, Tildi Istvánt. [...]

November 27.

Kardos Laci, kollégiumunk igazgatója váratlanul hazajött a katonaságtól három napi szabadságra. Nagy örömmel és ovációval fogadtuk. "Tarisznya" szövetkezetünk azonnal vendégül látta paprikás krumplira és mákostésztára. Előzőleg 7 órakereszt a szokásos szombat esti előadást tartottuk meg. Balogh Edgár beszélt Erdély történetéről. Bemutatta Erdély küzdelmeit a kelyhes forradalomtól napjainkig. Kik voltak a forradalmárok, vezetőik, Budai Nagy Antallal kezdődően. Kik lakják Erdélyt? Kik szítják az ellenségeskedést Erdély népei között?

Horváth János

December 4.

A nappali világosságban nevezetes esemény nem történt. Legfeljebb az, hogy a gyerekek igen unott arcot vágnak, ha a menzára mennek, mert igen idomult az időhöz. Állandóan változik a koszt. – Mindig rosszabb. Estefelé nagy ricsajt lehetett itt, a harmadik emeleten észrevenni. Szaladtak a gyerekek lefelé. Nem tudtam elképzelni, mi lehet, csak mikor velük tartva a titkári szobába jutottam, láttam, hogy Gyenes Tóni, hosszú ideig távol élt testvérünk érkezett haza. Hála Istennek, jó színben és egészségben. Pedig azt mondja, nem volt valami megfelelő lakása. Egyszóval az öröm nagy volt.

Az esti előadás előadója Adorján János volt. Sajnos, rosszullete miatt előadást nem tartott, inkább csak beszélgetés fejlődött ki, amelynek kapcsán elgondolását némileg megismertük.

Egy értesítés igen megörvendeztetett bennünket. 105 mázsa szén érkezett a Déli pályaudvarra. [...]

Németh Ferenc

December 8.

8-kor ébreszttem a fiúkat. Szép, enyhe időre virradtunk. Délután 3 órakereszt elmentünk a Vígsházba, megnézni a Warrenné mesterségét, Bernard Shaw maró szatíráját, a polgári hipokrita társadalmat kigúnyoló darabját. Az Új Magyarság "Irodalmi Sztálin-orgonának" címen ír a darabról, és követeli a betiltását.

December 9.

A fiúk közül többen elmennek a Parlamentbe Bajcsy-Zsilinszky Endre beszédét meghallgatni. Érdekes volt beszédének vége, amelyben a zsidótörvény ellen kelt ki. Este PFK-gyűlés.

December 10.

Esős idő. A fiúk átázott ruhában jönnek az egyetemről, a MEFHOSZ-ról, keserű arccal a silány koszt miatt. Tanulnak és tanulunk, ez az egész napi program, közelegnek a vizsgák, kollokviumok, szigorlatok ideje. Este elbeszélgetünk. Gyula az OMGE-gyűlésről beszél. Jurcsek megjegyzése: "El kell választani a termelési kérdést a szociális kérdéstől."

Kiss Pál

December 13.

[...] A kollégium új székházának építéséről, a népfőiskoláról, Kardos Laci leszere-lésének esetleges kieszközléséről és egyebekről volt szó. Okályi tanárelnök úr elfoglalt-ságáról panaszkodott, és kilátásba helyezte, hogy kénytelen lesz elhagyni a kollégiumot. A fiúk minden eszközt felhasználtak visszatartására, mert igazán jó ember, barátja a kollégiumnak, és ha tanárelnöki tisztségéről lemondana, kérdéses, hogy akadna-e ha-szonló jó ember utódjául.

December 14.

Este az elsőévesek félév végi beszámolójukat tartották. Az idősebb kollégisták közül is sok érdeklődő jelen volt.

A következő pozitív eredményekre tettek szert az elsőévesek:

1. Megismerték a kollégium eszméit, célkitűzéseit, és ezekkel többé-kevésbé azo-nosították magukat.
2. A tanulás és élet új, magasabb rendű értelmezését adta nekik a kollégium.
3. Jó könyveket olvastak, általános műveltségük bővült.
4. Hozzászoktak a közösségi élethez.

A hiányosságokat, hibákat a következőkben látják:

1. Nem volt meg a tárgyilagos, jó szándékú, személy szerinti kritika, ami szoro-sabb barátságot teremtett volna a tagok között.
2. Nem voltak gyakorabb összejövetelek, amelyeken közbírálatot gyakoroltunk volna egymás felett.
3. Imitt-amott tisztázatlan, csaknem rideg a viszony az elsőévesek és az idősebbek között.
4. Sokszor tapasztalták, hogy más volt a beszéd, ígélet, és más a tett, a valóság; kis csalatkozás.
5. Általában kevesellték a tanulást.
6. Önnönmagával csaknem mindenki elégedetlen.

Benőcs Berci a beszélgetés folyamán úgy viselkedett, a feltett kérdésekre úgy vála-szolt, mintha megtámadott lett volna, védekezett. Nem értette meg azt az alaphangu-latot, amellyel mindenki a beszámolóra jött, nem értette, hogyan kell őszinteséget gyakorolnia. Általában az a vélemény róla, hogy nem volt őszinte.

Pallosi Gyula bejelentette, hogy el fogja hagyni a kollégiumot. Jó véleménye van róla, az emberekről is, de nem tud igazi kollégistává válni. Karácsony után Budapestre sem jön vissza, mezei jogász lesz. Nem tartja kizártnak, hogy ez gyerekes elhatározá-sa, ami talán meg is fog változni. Nem volt teljesen tisztában önmagával.

Somodi István önkritikája: könnyelműen dobálódzik a gondolatokkal, hamar tesz meggondolatlan kijelentéseket, ami miatt később elszégyelli magát. "Szerintem a plebstől el kell tiltani egyes dolgok olvasását!" – jelenti ki határozottan. "De hamarabb lesz álláspontja, megkülönböztető képessége a plebsnek, ha mindent olvas" – figyelmeztetik.

Gyula: "Félek az egykönnyű emberektől" – Somodi: én ezt így mondanám: "Hallgatassék meg a másik fél is!" – Ekkor ébresztik rá, hogy éppen most mondott ellent önmagának. "Ez énnálam igen gyakori" – állapítja meg magáról. Rendszeres, komoly olvasással akar segíteni a bajon.

Olajos Misa azt szeretné, ha azonnal, itt az ülésen szemtől szembe, őszinte beszéddel megmondanák róla a véleményüket a tagok. Lelki szüksége, hogy bírálatokat halljon önmagáról. Még egyetlen kollégista se mondott róla véleményt. Szeretné látni, kicsoda ő a kollégisták számára, és ki lehetne?

Mire éjfél van, és az Áldás utcaiaknak rohanniuk kell az utolsó villamoshoz, az indítvány kivitelére nem kerülhet sor, az emberek szétinnenek. Misa nagyon sajnálja. A kielégületlenség érzése kiül arcára.

December 15.

[...] A kollégium a társadalmat akarja javítani. De ennek nélkülözhetetlen előfeltétele: a tökéletességig javítani meg önmagát! [...]

Így van ez barátom, ha fejlődni akarunk, fontosabb a hibáinkat kikutatni, mint erényeinket, mert amiben jók vagyunk, egyszerű a tennivalónk: maradjunk továbbra is jók, nem kell változtatni a helyzeten, de amiben rosszak vagyunk, abban van a javítanivaló, abban kell tenni, változtatni a fennálló helyzeten. Ezért fontosabb a hibát meglatni, mint az erényt. [...]

December 17.

A mai nap legnagyobb eseménye az idősebb kollégisták beszámolója. A félév végi lelkiismeret-vizsgálás nagyon leköti a fiukat. Késő éjszakáig mindössze 5 tagot tárgyalnak le. Másnapra halasztják a folytatást.

December 18.

A mai napon is a félév végi beszámoló a fő pont. Némelyik fiúnál teljes órát elidőz a gyülekezet. Persze ma sem végeznek.

Már délután 3 órakor elkezdték a beszámoló folytatását. Este ismét éjfélig folyt a tárgyalás, mégsem tudták befejezni.

Közben este 7-től 9 óráig kollégiumi évfárló volt. Ezen elhatároztuk, hogy folytatjuk a kollégium regényét. E regény gondolata már régen felmerült, most elhatároztuk, hogy valóra váltjuk. Ígéretet tett minden fiú, hogy karácsony utánra legalább 20 ívet teleír saját gondolataival, kollégiumi dolgokkal stb. [...]

December 19.

Ma, mint vasárnaponként, nem volt ébresztés. Katonakollégisták látogatásai, szórakozások, kevés tanulás, ezek szokták a vasárnapot jellemezni.

Már reggel arra ébredtünk, hogy ez a vasárnap különb lesz a megszokottaknál: 12 napi szabadságra hazajött Kardos László igazgatónk. Ugyancsak megjöttek: Mészáros Sándor és Szűcs Gábor tagok is, kiket régen láttunk. Az öröm nagy.

Este 7-től éjfélig a BÁSZ utolsó vacsoráját tartotta. Ritka alkalom, amikor teljes taglétszáma együtt volt. Az első vendég a Szintézis szövetkezet volt.

Jó hangulatban zajlott le az est. Népdalok, szavatelok, novellafelolvasás, beszédek, költői verseny, jó kedvre hangoltak bennünket. Bebizonyosodott, hogy bor nélkül is tudunk igazán jókedvűek lenni.

Ezzel naposi hetem is lejárt. Tekintettel arra, hogy a félév lezajlott, az évvázáron túl vagyunk, az új félévig pihenő van. Tehát a naposi könyvet és a csengőt a napos ösz-szes látható és láthatatlan címeit stb. beadom Sipos Gyula igazgatóhelyettesnek.

Budapest, 1943. december 19-én

Olajos Mihály

NDGY KLi GYIK 2-7, 2-8

142. Megalakult a Parasztszövetség Parasztfőiskolás Szakosztálya

A Parasztszövetség októberi nagyválasztmánya kimondta, hogy a paraszti származású egyetemi és főiskolai hallgatóknak megadja a lehetőséget, hogy a Parasztszövetség keretén belül egységbe tömörüljenek. Eddig a Budapesten tanuló paraszti származású egyetemi és főiskolai hallgatók legtöbb esetben tanácstalanul töltötték el a fővárosban egyetemi éveiket, igen gyakran megtörtént, hogy a falu tehetséges fiai az egyetemi tanulmányok elvégzése után elfeledkeztek a faluról, sőt az is megtörtént, hogy a paraszti származású egyetemi és főiskolai hallgatók szégyelltek, megtagadták a származásukat. Ez a tény hívta most életre a Parasztszövetség keretén belül a Parasztfőiskolás Szakosztályt.

A paraszti származású egyetemi és főiskolai hallgatók megkeresésére csütörtökön este a Parasztszövetség az alosztály alakulására összehívta az alakuló ülést. Pataky László országgyűlési képviselő, a Parasztszövetség h. elnöke nyitotta meg az ülést. Nagy szeretettel üdvözölte a megjelent főiskolásokat, akik egyhangúlag Horváth Lajost választották meg a szakosztály elnökévé. Horváth Lajos mellé intézőbizottságot választottak. Horváth hangsúlyozta, hogy a szakosztálynak az a célja, hogy tudatosítsa a paraszti származású főiskolás ifjúságban a származást, más szóval: ez az ifjúság a néphez való hűségben töretlenül megmaradjon, és öntudatos munkájával előre vigye a dolgozó parasztság ügyét. A paraszti származású főiskolás hallgatók a Parasztszövetségnek pártoló tagjai lesznek, és azután tudásukkal, felkészültségükkel részt vesznek abban a munkában, amelyet a szövetség a magyar parasztság művelésében és gazdasági megerősödésében végez. A falu és a város ellentéteinek megszüntetésén és áthidalásán is munkálkodnak a főiskolások.

A nagy jelentőségű főiskolás tömörülés minden párt- és napi politikától mentesen szolgálja a magyar nemzet jövőjét.

Kis Újság, 1943. november 27.

Megalakult a Parasztfőiskolás Szakosztály

Két egymásba nyíló kis terem: itt ül össze minden héten a Parasztszövetség Főiskolás Szakosztálya. Itt ült össze nemrégiben első alakuló ülésére is, amelyen a fiatalok megismerkedtek a szövetség vezetőségével és céljaival, és rögtön munkához is láttak. [. . .]

A mai estén a parasztság történetéről van szó. Az egymásba nyíló két szoba lassanként megtelik, az asztalon nagy télikabáthalmok emelkednek, és asztalnál, fal mellett támaszkodnak azok, akiknek nem jutott ülőhely. Bizony kicsiny hely ez ennyi embernek, de hát ide senki sem azért jön, hogy kényelmesen társalogjon. Egyszerre csak nóta kezdődik. Énekel az egész társaság. És ahogy az ember végignézi a szobában, az éneklő fiatalok arcán, szinte nehezen hiszi el, hogy egyetemi hallgatók között van Budapesten.

Nemzetiségi kérdés – 1848-ban

Az előadó fekete bajuszos, fiatal mérnökhallgató.* Makói hagyományármazék. A parasztság történetében éppen a reformkornál tart, a negyvennyolcas eseményeket ismer-teti. A hallgatóság figyel és jegyez, mert az előadás után kérdések, hozzászólások kö-vetkeznek. Egymás után állnak föl a fiatalok, és kérdéseket tesznek föl, vagy igyekeznek hozzászólásukkal kiegészíteni az előadást. Szóba kerül itt Kossuthnak, Petőfinek a sze-repe, a jobbágyfelszabadítás és az ezt megelőző fejlődés részletei. Különösen egy kér-dést tárgyalnak hosszasan, azt, hogy milyen volt 48-ban a magyarságnak és különösen a magyar parasztságnak a viszonya nemzetiségeinkkel. A hozzászólások lassan kibont-ják a témát, és így együttes munkával alakul, érlelődik a helyes szemlélet.

A szakosztály fiatal vezetője elmondja, hogy miért éppen a parasztság történetének megismerésével kezdte a szakosztály munkálkodását, – A jelen valóságos helyzet föl-ismerését nagyban elősegíti az, ha tudjuk: hogyan jutottunk el idáig. És talán ezen a téren van a legtöbb pótolnivalónk, hiszen a parasztság nemigen ismerhette meg saját szem-pontjai szerint történelmét.

– Ezzel már azt is megmondtam, hogy amikor itt igyekszünk a történelmi valóságot megismerni, akkor az egész parasztságra gondolunk, és szeretnénk az itt elért eredmé-nyeket vele is megismertetni.

– Tehát a szakosztálynak kettős célja van?

– Igen, egyrészt a paraszti származású főiskolás fiatalságot gyűjti össze, számukra akarja megkönnyíteni, hogy a néphez való hűségükben megmaradjanak, és munkájukkal előbbre vigyék a dolgozó parasztság ügyét. Másrészt a szakosztály azt akarja elérni, hogy ez a fiatalság közvetlenül is részt vegyen abban a munkában, amelyet a szövetség a pa-rasztság társadalmi öntudatosításában, művelésében és gazdasági megerősödésében végez. [. . .]

Kis Újság, 1943. december 16.

* Szűcs Ferenc.

144. Kollégiumi élet a német megszállás előtt
Naposkönyvrészletek, 1944. január 25. – március 14.

Január 25.

A kollégiumi tagok csaknem teljes létszámban beköltöztek már a kollégiumba. Egyed Imrét és Horváth Lajost a kötelesség még a népfőiskolán tartja. Németh Ferenc pedig kórházban praktizál.

A tagok teljes egészségben tértek vissza a vakáció leteltével.

Január 22-én tartottuk a kollégiumi évnyitót, ahol Zsindely Ferencné, Zsindely Ferenc, Okályi Iván és Kovács Péter jelentek meg a kültagok részéről, illetve a Pártfogó Testület részéről. Hangulatosan telt el az este, ahol Sipos Gyula intézett néhány szót a kollégistákhoz, majd Zsindely Ferencné és végül Okályi Iván. Regényrészlet, versfelolvasás egészítette ki az estét. Természetesen igen sokat daloltunk is. [...]

Szabó Gergely

Február 2.

[...] 10 órakor kezdődött a népfőiskola záróvizsgálója. Mi is lementünk meghallgatni a gyerekeket, hogyan felelgetnek.

Kicsit izgultunk, de azért értelmesen válaszoltak. Mindenki meg volt elégedve az eredménnyel. Kétségtelen, hogy ezek már más szemmel nézik a világot, mint egy évvel ezelőtt, mikor idekértültek. Aki ismeri a népfőiskola földjeit, az tudja, hogy mennyit kellett vesződniük a komáknak, szinte minden idejüket ez rabolta el. Így jóval kevesebb idejük jutott szellemi munkára. [...]

Február 3.

[...] Este 7 órakor a Parasztszövetség Főiskolás Szakosztálya nyitó gyűlést tartott. Tildi Pista tartott előadást a parasztság helyzetéről 1848–1910-ig. [...]

Horváth Lajos ismertette a következő félév munkáját, és az előadókat jelölte ki. Ismertette a szakosztály célját. [...]

Február 4.

Ma búcsúzott el népfőiskolánk hallgatósága a kollégium tagjaitól. Barátságos beszélgetés közben tárgyaltuk meg azokat a kérdéseket, amelyek homályosak voltak a gyerekek előtt.

Engem meglepett, hogy a gyerekek egész nehéz kérdésekben milyen értelmesen következtettek. Ismerem az otthoni fiúkat, és tudom, hogy ha ilyen kérdéseket kapnának, meg se tudnának mozdulni, annyira tájékozatlanok. Jóval több ilyen parasztyerekre lenne szükség, ha eredményt akarunk elérni. [...]

Halász József

Február 5.

A nap egyetlen eseménye Nagy István előadása volt, aminek tárgya az irodalom és a társadalom.

Egészen elől, az ősembernél kezdte, és levezette a mai napig. Főleg a társadalom alakító szerepét domborította ki az irodalomban. Foglalkozott a mai irodalom kérdéseivel is, és szerinte az új irodalom a közösségi érzés és művészi szép egyesülésével jön létre.

A szárszói konferenciára és a harmadik útra vonatkozólag is megkérdeztük. – Csak két út van – mondja –, és mindegyiken vannak gyorsabban és lassabban haladók, de harmadik út nincs.

Február 6.

Ma nem kellett kelteni, mert vasárnap van. A tagok közül többen elmennek a Vasas matinéra. Velük tartok én is.

Ami a Vasasok matinéját illeti, rendkívül gyenge volt. Az öreg Rózsahegyí görögábo-roskodása, kétértelmű slágerdalok rendkívül kiábrándítóak voltak. Nem tudom elhinni, hogy a Vasasok kultúrigényét kielégítették volna ezek a számok.

Délután a kollégiumban társas összejövetel volt. Beszélgettünk a megjelent vendég lányokkal. Szükséges, hogy az ember megismerje a velük való érintkezés formáit, és tudjon velük beszélni. Vas megyébe mennek, hogy ott a székely háziipart meghonosítsák.

Halász József

Február 18.

[...] Napközben nem történt említésre méltó különösebb dolog. Este eljött a kollégiumba a kegyelmes asszony és svéd barátja, Andrassy grófné. Érdekes dolgokat mesélt a svéd viszonyokról és az ottani demokratikus berendezkedésről. 9 órakor elmentek, akkor pedig az Egyesült Szövetkezetek tanulójában jöttek össze egy páran megünnepelni Sipos Gyula születésnapját. 12 óra után feküdtünk le. Németh Ferkót, aki valamilyen víg táboron volt, és itthon fejezte be a mulatságot, ekkor is alig tudtuk lefektetni.

Február 19.

Egyre rosszabb a felkelés. 8 órára ma 5 embernek nem volt bevetve az ágya, 8 órakor a kollégium jogász tagjai az egyetemen jogászegység-megbeszélésen vettek részt. Láttuk, hogy ezek az aránylag legmozgékonyabb és legjobb akaratú fiúk is mennyire tájékozatlanok, főleg a társadalmi kérdésekben. Este Elek Péter tartott előadást a mezőgazdaság szervezési problémáiról. [...]

Február 24.

[...] Néhány kollégista kiment reggel a Békéssámsomból érkező népfőiskolások elé. Este 7-kor a PFK-s összejövetelen a Széchenyi Szövetség helyiségében Erdei Ferenc tartott előadást. A kollégisták jó része ott volt az előadáson. Az előadás világos és eléggé nyílt volt. [...]

Egyed Imre

Március 4.

Az ébredés a régi módon történik. Néhányan fürödni mennek. Az idő azonban nem megfelelő, a hó nagy pelyhekben kezd esni, de ez nem akadályozza meg a fürdeni akarókat.

Este Jócsik Lajos tartott előadást Kis üzem, nagy üzem címmel. Először történetileg vitt végig bennünket a "kis üzem, nagy üzem" fejlődésén, majd kimerítően ismertette a ma felmerült és vita tárgyát képező ez irányú kérdéseket.

Március 5.

[...] Az egyetemi ifjúságról mind több és több cikk jelenik meg. Ez vonzza reggelenként nagyon a társaságot a társalgóba.

A [vasárnap] délutánt megint a hőseség zavarta meg. Én színházban voltam. Megnéztük Molière Tartuffe című darabját. Utána itthon, hogy valahogy elűtöttük az időt, népdalokat énekeltünk. [...]

Gyenge Zoltán

Március 9.

[...] Este szokás szerint a Paraszt szövetségben voltunk, ahol az ipari munkásság kialakulásáról hallgattunk érdekes előadást, és Erdei Ferenc tartalmas és hosszú hozzászólását hallottuk. [...]

Március 11.

[...] Este Sipos Sándor egyetemi m. t. előadását hallgattuk meg Energia- és nyersanyaggazdálkodás címen. A nagy érdeklődéssel hallgatott előadás után élénk vita volt. [...]

Somodi István

Március 14.

Korai újságolvasás, a vele kapcsolatos megjegyzések és tanulás stb., ezek adják a napi elfoglaltságot. Délután kiosztottam az elsötétítő papírt az ablakok megjavításához. Este a Paraszt szövetség Főiskolás Szakosztályának ülésén voltunk nagy számmal, ahol Szűcs Feri tartott előadást az ipari munkásság mai helyzetéről, társadalmi és politikai szervezeteiről. A kissé nehéz, de nagyon érdekes előadást figyelemmel hallgatták az elég nagy számmal megjelentek, kisebb megbeszélés is kialakult utána. Az esti Kis Újságban utalás történik Szűcs Ferinek a 15-i reggeli Kis Újságban megjelenő cikkére.

Sinkó László

NDGY KLI GYIK 2-7, 2-8

145. Szűcs Ferenc: Hová tartozik az egyetemi ifjúság?

Akik a munkásság, parasztság és dolgozó értelmiség mellé állnak...

Dr. Bozóky Lajos szélsőjobboldali propagandafőnök a Magyarság vasárnapi számában cikket írt a főiskolai ifjúságról. Cikkét – amint írja – az váltotta ki, hogy "plutokrata és marxista lapok szerkesztői, serlegvacsorák vénei, vallásos egyesületek haladásra képtelen szószólói felteszik a nemzetiszocialista oldal felé irányított gúnyos kérdést: Hol az egyetemi ifjúság?" Erre válaszolt Bozóky Lajos cikkében, s ha ezt az ember olvasta, szinte elszomorodott, pesszimista lett, látván a cikkből, hogy az egyetemi ifjúság túlnyomó többsége tulajdonképpen a szélsőjobboldal berkeiben van.

Erre a cikkre felfigyelve tegyük fel mi is a kérdést: hol van és milyen az egyetemi ifjúság? És próbáljunk erre belülről, az ifjúságból válaszolni, őszintén, nem úgy, mint dr. Bozóky, aki talán igen régen kikerült az egyetemi életből, s most még mindig olyan rózsásnak látja a helyzetet – nyílas szempontból –, mint akkor volt régen, mikor még talán Bozóky is egyetemista volt, s amikor még valóban hódítottak a szélsőjobboldali eszmék.

Az egyetemi ifjúság – ahogyan mi látjuk, akik benne élünk – szükségképpen nem lehet más, mint a társadalom, amelyből rekrutálódott. Ha valaki egyetemista lesz, az nem szakad ki a társadalomból – ahogyan, gondolom, ezt Bozóky szeretné –, hanem továbbra is megmarad ugyanolyan gazdasági és társadalmi környezetben, mint mielőtt egyetemista lett volna. Magukkal viszik az egyetemre a gazdasági, társadalmi és kulturális felfogását annak a társadalmi rétegnek, amelyből kikerültek. Innen van, hogy az egyetemi ifjúságban minden időben fellelhető olyan felfogás, amilyen magában a társadalomban és annak rétegeiben föllelhető.

Az egyetemi ifjúság túlnyomó része a polgári középosztályból került ki, tehát szükségképpen felfogásában, magatartásában ugyanazt a szint képviseli, mint amit az a réteg, ahonnan kikerült. Ennek a rétegnek a haladó, reakciós vagy éppen semmilyen felfogásával, magatartásával párhuzamos volt az egyetemi ifjúság törekvése is. Amikor a középosztály a szélsőjobboldali agitációk hatása alá került, és magába szívta a ködös fogalmakat és törekvéseket, és tömegesen tódult a szélsőjobboldali pártokba, akkor az egyetemi ifjúság is, amilyen mértékben e réteg képviselve volt, tehát túlnyomó részben, a nyílas ideológia rabja lett. Emlékszünk az egyetemi ifjúság eme pályafutására. Bevert kirakatok, utcai kiabálások stb. kísérték.

Ezt a helyzetet szerette volna dr. Bozóky rögzíteni s megnyugtató, elkápráztató jelenséggé ma is bebeszélni hívei tudatába. Közben azonban

a helyzet nagyot változott,

mert a társadalom az idők hatása alatt most is tovább mozgott felfogásában, s nem konzerválódott. Lassan meglátta a nyílas ideológia igazi mozgatórugóinak értelmét, és kiábrándulás, bizalmatlanság, útkeresés következett. (Tartsanak csak népszámlálást a nyílasok, s vessék össze "a nagy idők" adataival.)

Természetes, hogy e változás nem maradhatott az egyetemi ifjúságban sem hatás nélkül. Ma már nem hallani nyílas jelszavakat, de nyílasellenes hangot annál inkább. S erre komoly okaik is vannak. A nyílasoknak köszönheti ugyanis az egyetemi ifjúság nagy része a mai mély kiábrándulást, bizalmatlanságot, amelyben most tehetetlenül vergődik. Csalódtak, bizalmatlanok lettek. Lassan azonban keresni kezdik már az utat, csak ez nehezen megy, mint az magának az illető társadalmi rétegnek is komoly problémája, amely szintén a nyílas ideológiákból való kiábrándultsággal küzd. Az egyetemi ifjúságnak sokat ártott ez az ideológia, ennek köszönheti ugyanis, hogy ma olyan nehezen találja meg a kibontakozás útját.

Eleitől fogva volt azonban az egyetemi ifjúságnak egy tekintélyes rétege, amely a parasztságból és a munkásságból került ki. Sokan csatlakoztak hozzájuk, más rétegek jobb érzésű fiai is. Ezek – bármennyire is fáj ez Bozóky doktornak – sohasem voltak nyílasok. Ezek voltak azok, akik a Márciusi Frontban küzdöttek, akik Táncsics, Kosuth sírjához mentek koszorúzni – voltunk ott vagy kétezren –, és ezek merték vállalni

Táncsicsot, és merték vállalni Kossuthot. Bozóky jobb szeretné bizonyára, ha Sütőt, Kovarczot, Szálasit vagy talán Oláh Györgyöt vállalták volna.

Ez az ifjúság volt az, amely nem tört kirakatot. Nem szaladgált az utcán zsidók után, nem tüntetett nemzetiségek ellen, hanem dolgozott, s komoly munka, megírt könyvek, saját társadalmi rétegük öntudatos vállalása – tettekben is – kíséri útjukat.

Ez az egyetemi ifjúság az, amely már ma is

megtalálta a kivezető utat.

Hisz abban, hogy népe megőrzi szabad éléséhez függetlenségét. Hisz a haladásban, az építésben. Az egyetemi ifjúságnak ez a rétege vállalta minden fenntartás nélkül a munkásság, parasztság és dolgozó értelmiség ügyét együtt, szétválaszthatatlanul. Nem vezér, hanem munkás akar lenni a jövődő demokratikus építésben. Ez az ifjúság mutatja – és egyre eredményesebben – a kibontakozás útját a kereső, kiábrándult egyetemi hallgatónak is.

Ne akarja még ma is dr. Bozóky beskatulyázni tehát az egyetemi hallgatókat a szélsőjobboldalba, mert mi nem hiszünk már blöffökben, nem hagyjuk magunkat gleichschaltolni,^{*} de igenis hiszünk a munkás-paraszt-értelmiségi ifjúság mihamarabbi harmonikus együttműködésében. Nem hiszünk a szélsőjobboldali mozgalmak törekvéseiben, de igenis hiszünk és dolgozunk a munkássággal és parasztsággal együtt, hogy biztosítsuk jövőnket, függetlenségünket egy szabad, demokratikus Magyarországon. Ez a hit nem romantikusan és kezelhetetlenül él bennünk, hanem megtöltve azzal a mély tartalommal, melyet társadalmi rétegünkkel való együttélésünkben, hosszú küzdelmes iskolai éveink alatt gyűjthettünk.

Ezt a tartalmat nem a fogalmak ködös és zagyva halmaza, hanem társadalmi rétegünk helyzetéből fakadó tények érlelték. Mi, ezeken a tényeken felépített felfogású és magatartású egyetemi hallgatók, nem hagyjuk magunkat úgy elintézni, amint azt dr. Bozóky akarta, hogy egyszerűen bekebelez bennünket. Ezt megcsinálhatta az Egyedül Vagyunk, a harmadik oldal képviselőivel: Németh Lászlóval, Féjával, Kodolányival, Kiss Istvánnal, de mi, akik nem ismerünk harmadik oldalt, hanem csak kerékkötőket vagy haladókat, tiltakozunk a Magyarság propagandistájának bekebelezése ellen – ezt a leghatározottabban visszautasítjuk.

Szűcs Ferenc egyetemi hallgató

Népszava, 1944. február 20.

146. Gyenes Antal: Március Tizenötödike

1848. március 15. óta kilencvenhatszor ünnepelt az ország. Kilencvenhatszor mozdult meg a nemzet ezernyi hivatalos és társadalmi szerve, hogy elvigye koszorúját ennek a napnak a nagyjaihoz. Ezer és ezer vezércikk, ünnepi beszéd frázisai rótták egyre egyhangúbbá váló szóadójukat 1848 előtt. Avult borostyánok és olcsó szavak egymásra halmozódó áporodott tömegében fuldoklik ennek a napnak az emléke.

* Kisajátítani.

"Csak a vak megszokás,
a süket hivatal
hozza koszorúit. "

Revízió alá vették, "átértékelték" 48-at azok, akiknek kényelmetlen volt szembenézni az igazival, akik tudták, 48 történelmi vádbeszéde túldörgi szokásos demagógiájukat. Ha valakinek érdemes szembenéznie az igazi március 15-tel, úgy a parasztság az. [...]

1848. március 15-ig a népi felszabadulás, a gazdasági haladás és az ország függetlenségének kérdése a történelmi osztály ügye volt elsősorban. A felvilágosodás, a gazdasági haladás eszméjétől izzásba jött politikai élet a régi vágányokon futott tovább. A felvilágosult nemesség és a nemesi származású szabadértelmiség hallatta szavát a reformországgyűléseken, és küzdött a maradi köznemesi követekkel és dinasztiahű főnemességgel.

A nagy néptömeg, amely körül folyt a vita, akkor még nem hallatta szavát. De Táncsics már újságot szerkeszt a szegényparasztság számára. Petőfi a pesti fiatal értelmiséget: írókat, költőket, jurátusokat szervezi, s már ég az előre látott nagy pillanat lázában: Magyarország belekapcsolódik a nagy európai demokratikus átalakulásba, ezzel az emberiség haladásának élvonalába kerül. A gazdaságilag és politikailag felszabadított népmilliók beemelésé a polgári jogokba, az idegen befolyástól független haza és az emberiség egyetemes haladásának ügye egybeforr a Pilvax Kávéház fiataljainak álmaiban.

A sorsával elégedetlen, de egyelőre néma néptömeg ezeken az értelmiségi fiatalokon keresztül kapcsolódik bele a haladásért való harcba, ezek révén jut döntő szerephez, és ragadja magához a kezdeményezést a demokratikus Magyarorszáért vívott küzdelemben.

1848. március 12-én az Ellenzéki Kör és a Pilvax Kávéház ifjúsága népgyűlést tart. Felolvassák az országgyűléshez benyújtani szándékolt 12 pontot.

1848. március 15-én a pesti mesterlegényekből, polgárokból, értelmiségiekből és vidékről az országos vásárra összegyűlt parasztokból álló népgyűlés magáévá tette a pontokat. Megalakul a Közcseudi Bizottmány, mely a felelős kormány kinevezéséig vezette az országszerte rohamosan terjedő népi mozgalmat.

Március 15-nek abban van az óriási jelentősége, hogy kizökkentette az 1825-ben indult reformmozgalmat abból a kátyúból, melybe 1847 felé a néptömegek megmozdulásától féltő mérsékelt ellenzék juttatta. A két és fél évtizedig folytatott reformmozgalmak elévülhetetlen érdeme, hogy áttörte a nemzeti közvélemény idegenkedését a rendi előjogok megbolygatásától. Propagandát csinált a haladásnak, de a nemességben jobbjai révén kialakult belső progresszív erők az utolsó lépés előtt fel-felbukkanó szívós ellenzék letörésére maguktól nem voltak képesek. 47-ben az ellenzék már Kossuth háttérbe szorítását is programjába vette. A néptömegek kezdeményezésének elemi erejű kitörése adott döntő lendületet a holtpontra jutott polgári forradalomnak.

Március 15. a néptömegeknek a szabad értelmiséggel való szerencsés találkozásának és egybeolvadásának következménye volt. [...]

Szabad Szó, 1944. március 12.

"Ünnepi ébredés." Mindenki izgatottan figyeli, keresi a napilapok, folyóiratok vezércikkeit a szabadság nagy ünnepéről. S nagy a csalódás, bizony a lapok legtöbbszörében nincs komoly méltatás, megemlékezés a nap jelentőségéről. Szűcs Feri cikke valóban megjelent, igaz, hogy nem az eredeti szerkesztésben, amit a cenzúra nagyon kiherélt. A legtöbbször előtt ismert és való dolgok a bentfoglaltak, nekünk tehát nem olyan érdekes, legtöbbször ismertük a megjelenés előtt is. Annál jobban esik hallanunk Tóth Bence megjegyzését, hogy sok embert látott a Kis Újság vezércikkét olvasni. A Mai Napban érdekesen összeválogatva kis cikkek, vallomások jelentek meg egyetemi hallgató, paraszt és munkás tollából. Nem valami sokat mondanak – mondhatnak. Elmentünk megnézni a Petőfi-szobrot. "A szocdemek piros szalagos koszorút tettek – hallom emericánás ebédlőtársaimtól. – A Conti utcába mentünk volna..." Ki-ki belátása szerint töltötte a napot. Többen elmentünk a Kisgazdapárt és a munkások Kossuth-szobor megkoszorúzására. A kis csoport onnan Petőfi szobrához, majd a Múzeum lépcsőjéhez ment, hallgatva, gondolatokba merülve, azon gondolkodva, hogy mennyire ugyanazt kellene csinálni most is, de ez mennyivel nehezebb lenne, hiszen még némán tiszteletet kifejezni is csak 1 percig szabad, ahogy azt a rend derék zsoldosa tudunkra adta. Este a kollégium tagjai csak megünnepeltük mi is a napot. Sipos Gyula mondott kis beszédet, amelyben azt mondta, hogy fontos a cselekedeteink helyességébe és sikerességébe vetett igaz hitünk. Hiszen ők sem látták az eljövendőt, amikor megindultak. Mégis sikert értek el. Majd azt hangsúlyozta, hogy a közöttünk és társaink közötti kis ellentéteket le kell győzni, ki kell küszöbölni, mert csak így tudjuk összefogni azt a csapatot, amely mögött milliók állnak, és biztosítják a sikert. Többen verseket, prózát olvastak fel, énekelgettünk, ettünk az e célra süttetett kálácsból, és csendesesen befejeztük szerény emlékezésünket. Most csend van körülöttem, komolyan dolgoznak az emberek. A közeli jövőnek sejtése valami furcsa, nyomasztó érzésként hat az emberekre, ami komoly, lelkiismeretes készülésre sarkall mindenkit. Ki tudja, mit hoz a holnap: s elég erősek leszünk-e?

Sinkó László

NDGY KLi GYIK 2-7

148. A magyar függetlenség, a nemzet szabadsága

Balogh Edgár A politikus Ady c. előadása a Györffy István Kollégiumban a német megszállás előestéjén

Györffy Sándor jegyzetei, 1944. március 18.

Szombat este

"Az Isten harsonája." – A hívatott politikusok. – Íróinknak utólag mindent megbocsáj-tunk.

Mi a műveltség? Következétesen a szükségéből indul ki, hogy a lehetőségekhez érjen. A művelődés tehertétel is lehet. Igazi műveltség a szükségletek felismerése alapján a lehetőségek felé indulás.

Nem az a politikus, aki születési, foglalkozási, műveltségi előjog alapján az.

Nevezhető-e Ady politikusnak? – Petőfi? József Attila? – A versek mögé [kell nézni]! – A nagy gondolkozó ember megfogalmazza önmagát: ez a vers. – Poeta non fit, sed nascitur. – A költő különben gondolkozó ember.

Ady felméri a szükségleteket, tudatosan a lehetőségeket is, és versbe önti. Újság-olvasó és vitatkozó ember volt. Benne élt a napi politikában, tudatosan szerkesztette verseit.

A fajta siratása. – Halálfélelem-ideológia. – Ellentmondás. – Szigetérzés a magyar polgáriasodásban. – Vörösmarty – 48–49.

A kiegyezés hátttere: Drang nach Osten.

Ady az osztályát siratja. Üdvözli a paraszt nyarat és a dübörgő proletárokat. – A társadalom haladó irányzatának felismerése.

Ady és a közélet. – A szövetséges polgári radikálisok. – A köznemesség kasztdemokráciája. – Függetlenség, szabadság. – 400 éves gyarmati sors. – Polgáriasodás nuku. – A történelmi nemesség balszánya.

A történelmi örökség felismerése. – A függetlenség hangsúlyozása. – Nyugattól tanulva kelet felé forduljunk. – Saját osztályával szemben a feljövő munkásság és parasztság felé fordul.

Állandó kuruc visszanyúlások. – A kiegyezés utáni idők álkuruc viselkedése. – A történelmi magyarság 67 után Bécset szolgálja. – Messianisztikus imperiális törekvések. Kurucromantika-kérődzés.

Amikor a munkási-polgári ideológia kifejlődött, Ady mer kuruc módra beszélni. Politikai jelentősége: csak akkor lehet egy programot végrehajtani: ha az itteni terriális hazai kérdéseket is megismeri.

1916-ban felvetődik a Mitteleuropa fogalma. – Nauman-terv. – Punctum saliens. – A polgári radikálisok és a szocialisták. – A Mitteleureopa elvetése. – "Nyugat ellen Nyugatot hozz!" – Függetlenség a nyugati imperializmustól. – "Él még Kossuth Lajos, és nyugattól tanulva mégis inkább kelet felé kívánok fordulni."

Nyugat–Kelet ellentéte. – Ady és a zsidókérdés. – A történelmi magyarság^x eltüntetése a milliók útjából. Ebben nagy szövetséges a zsidóság. A polgárosodó zsidók tömege. – Ady tudatosan vállalt egy szövetséget. – A magyar milliókért harcolt. – Szövetségesnek vállalta a zsidóságot. Nem kente el a zsidókérdést. – A parasztság és a zsidóság szövetsége adná a magyarság jövőjét. (1905)

A szövetkezés nem öncél. – Az ördöggel is szövetkezik. – Ma is azok a szükségletek és a lehetőségek. – A munkásság és a parasztság előtt álló történelmi-ballaszt.

Továbbfejlődünk. – Az ipari munkásság száma megnövekedett. – Eltolódások az értelmiségben. – A zsidóság disszimilálódása a cionizmus jegyében. – Az elnyomottak lélektana.

Ma érettebb a helyzet arra, hogy a munkás- és parasztmozgalom mellé értelmiség álljon. – Az értelmiség a magyarságból termelődik már. – Munkásmozgalmunk ma már magáévá teszi Adyt.

A magyar függetlenség, a nemzet szabadsága. Felszabadulás a nyugati imperializmus alól.

^x A nagybirtokos arisztokrácia.

A munkás ma már a nemzet harcosa. – Ady hatása nagyon jelentős. – Ady-kultusz, Ady-hit. – Politikai tőke származott a költészetéből. – A költők képviselték nálunk a haladást.

Politikája nemcsak líra, hanem tudatos meglátás.

✕

(Előadásjegyzetem hátlapjára a következőket írtam fel 1944. március 19-én, vasárnap reggel, a német megszállás légkörében. Gy. S.)

Az orosz offenzíva. – Kiáltvány Romániához.

A német megszállás szellemi előkészítése.

A magyar hadsereg gyöngesége. A németek ellen jelentős.

Légi fenyegetés. – Németország katonai helyzete.

Royal – Szállodák.

Motoros járőrök.

A Nyugati zárva.

Mozi, járőr, belügy.

Bajcsy, Kéthly, Olasz. ✕

NDGY GYSi GYIK 49

3. A FÜGGETLEN, SZABAD, DEMOKRATIKUS MAGYARORSZÁGÉRT! GYÖRFFY-KOLLÉGISTÁK AZ ELLENÁLLÁSI MOZGALOMBAN, 1944. MÁRCIUS – 1945. JANUÁR

A Györffy-kollégium diákközösségének igazi próbája 1944. március 19-ével, a német megszállással érkezett el. Ez a próba kerek egy esztendeig tartott, amely idő alatt minden egyes Györffy-kollégista akarva-akaratlanul – történeti mérlegen méretkezett meg. A felszabadulás utáni számbavétel megállapította, hogy egyetlen kollégista sem lett méltatlan a kollégista közösséghez, a közösség által képviselt forradalmi nézetekhez, e közösség által vállalt feladatokhoz. A kollégium még alig néhány hónapja felvett tagjai is tudtak mivel hozzájárulni a közös ügyhöz, az otthon nélküli kollégium, az eszmei közösség összetartásához. Az idősebbek meg eleve a kollégium forradalmi magja körül csoportosultak a legális kollégiumért folytatott utóvédharcokban és még inkább az illegáltságban, az aktív antifasiszta közdelemben. Ezt a ténnyt érzékeltetik a közreadott dokumentumok.

A kollégium élettörténetének ezt az esztendejét két világosan elkülöníthető periódusra osztják a háborús és a hazai politikai események: a kollégium föld alá szorulását fog-

✕ A Badoglio-kormány budapesti követsége. Az odavetett feljegyzések tükrözik 1944. március 19. izgatott hangulatát, a városba szétnézni kimerészkedett kollégisták által hozott híreket a német megszállásról, a pályaudvarok lezárásáról, minisztériumok, szállodák elfoglalásáról, a baloldali, demokratikus, antifasiszta politikusok letartóztatásáról.

lalja magába az egyik, a kollégisták aktív antifasiszta ellenállási tevékenységét a másik.

A német megszállás másnapján felfüggesztik a kollégium autonómiáját, kormánybiztost neveznek ki az élére, a jobboldali sajtó példátlan uszításba kezd ellene. A kormánybiztos tárgyalást kezdeményez a kollégium régi vezetőségével, és kifejezi azt a véleményét, hogy a kollégium élére új vezetőséget nevez ki, és a kollégiumot átadja a KIE-nek, a protestáns ifjúsági szövetségnek. A kollégium csak a régi vezetőséget ismeri el törvényesnek, ezért a tisztikar átadja lemondását s egy – a pártfogóknak szóló – memorandumban fogalmazza meg álláspontját, egyben kijelenti, hogy a Györfly István Kollégium tagsága mind egy szálig elhagyja a kollégiumot. A körülmények kényszerére a kollégisták egy jelentékeny része azonnal illegálításba megy, egy más része szétszéled az országban. De megszervezik egymás közt az összeköttetést, állandó érintkezésben vannak egymással, s alkalmanként összehangolt akciókba kezdenek, mint amilyen például a szervezett részvételük az erdélyi nyári egyetemi munkatáborokban. Sűrű levélváltásban számolnak be egymásnak az eseményekről, híreket és teendőket közvetítenek. Még a katonaságba szorult magányos kollégisták sincsenek egyedül, egy-egy levél továbbra is a közösséghez köti őket.

1944 nyarának végén a kollégisták többsége újra a fővárosban van, nem valami parancs vagy az egyetem kényszere hozza fel őket, maguktól jönnek önként: valamit tenni kell. A föld alatt élnek, közöttük, körülöttük katonaszökevények is, be nem vonulók, állami parancsnak nem engedelmeskedők – munkára készen. A munka már folyik: augusztusban a Györfly-kollégisták – az illegális kommunista párt megbízásából – megszervezik és vezetik a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmát. Lapjuk, a Szabad Diákfront s felhívásuk augusztus végén, szeptember elején már a budapesti diákság kezében van. A munkának azonban hamarosan áldozatai is vannak, a Gestapo letartóztatja Balyó Máriát, és két nap múlva elfogják Hegedűs Andrást. Az illegális Szabad Nép jelenti, hogy a rendőrség nem sokkal azelőtt elhurcolta Sipos Gyulát. A munka nem marad abba, a lebukottak helyébe új kollégisták állnak, és az antifasiszta diákmozgalom továbbra is megjelenteti lapját, röplapjait, agitál és szervez. Közben megtalálja a módját, hogy a lebukott kollégistáknak is segítséget nyújtson. Széles kapcsolata van az ellenállási mozgalom más szervezeteivel. A Magyar Frontban Gyenes Antal képviseli a magyar diákságot.

A nyilasok hatalomátvétele után az ellenállási bázisokat szélesíteni kell, s az agitáció mellett rá kell térni a fegyveres akciókra is. Most jól jön, hogy a Györfly-kollégistáknak évek óta jól kiépített politikai és baráti kapcsolataik vannak a demokratikus pártokkal a polgári értelmiségi szervezetekkel, a munkásszervezetekkel, a diákszervezetekkel és kollégiumokkal, a különféle egyházak ifjúságával. Létre lehet hozni a legszélesebb demokratikus alapokon a magyar diákság első igazi népfrontszervezetét: a Magyar Diákok Szabadságfrontját. A kommunista és antifasiszta kollégistáknak ebben is döntő kezdeményező szerepük van. A Magyar Diákok Szabadságfrontjának november 7-én kelt és terjesztett kiáltványa azóta most lát először napvilágot a dokumentumok sorában. A diákok antifasiszta népfrontszervezetét csakhamar követi a Magyar Ifjúság Szabadságfrontjának megszervezése, nyilvánosságra lépése, s ami a lényeg: vele együtt az ifjúsági antifasiszta harc fokozása, akcióinak kiszélesítése. A kollégisták az említett antifasiszta tömörülések keretében a legkülönbözőbb tevékenységet végzik: illegális sajtószervezés, agitáció, lösszer-, robbanószer-, fegyverszerzés, egyes és csoportos robbantások, fegyveres akciók, fegyveres alakulatokon belüli szervezkedés, üldözöttek mentése, lebukottak segítése.

Módjuk és gondjuk van arra is, hogy a velük kapcsolatos vidéki antifasiszta bázisokat is támogassák, s az országban még szétszórott kollégistákkal kapcsolatot tartsanak. Szerepük van a fővárosban szervezett ún. egyetemi KISKA-ba (Kisegítő Karhatalmi Alakulatokba) húzódó főiskolai és egyetemi hallgatók baloldali csoportjainak megszervezésében, manővereztetésében is, így a Görgey-, Táncsics- és a közgazdasági egyetemi KISKA-zászlóalj akcióiban. A Görgey-zászlóalj tagjaként hal hősi halált a német fegyverek által Sziijártó Lajos Györffy-kollégista 1944 decemberében a Börzsönyi hegyekben a szovjet alakulatokkal folytatott tárgyalásait követően – visszatérőben zászlóaljáért.

A Györffy-kollégium a német megszállást követő esztendő szervezett ellenállási harcat a magyar munkás-, paraszt- és diákifjak százai között és velük együtt vívta meg. A világháború maga persze a kollégium teljes tagságát tette próbára. Katonák, katonahaltottak, hadifoglyok, katonaszökevények, diák-munkaszolgálatosok, internáltak, bebörtönöztek, deportáltak, illegális kötelékben harcoló ellenállók, antifasiszta katonák, németek által elpusztított szabadságharcosok; ezekben a sorsokban osztozott a háború legnehezebb évében a teljes kollégium. A szervezett ellenállási küzdelemben a Györffy István Kollégium félszáz fő körüli törzsállományának – a háború utáni ellenőrzött adatok szerint – kétharmada vett részt. A háború után – 1947 decemberében – a demokratikus kormányzat szabadságharcos tevékenységéért 20 Györffy-kollégistát Szabadság Érdemrenddel tüntetett ki.

KOLLÉGIUM A FÖLD ALATT

1. Pál József levele szüleihez

1944. március 19.

Kedves jó Szüleim és Testvéreim!

Most, amikor ezt a levelet írom, körülbelül befejeződik Budapest megszállása. Ma reggel német csapatok szállták meg a rendőrséget és néhány fontosabb épületet. A kormány még tárgyal, de nem bírja az sem tartani magát. Még az is lehet, hogy ellenállunk, hiszen a hadseregünk felett még mi rendelkezünk. Sok német még nincs Budapesten. Hogy hogyan alakul még a helyzet, a jó Isten tudja. Ha ellenállunk, Budapestet biztosan rommá lövik. De ha békésen engedjük be őket, akkor meg az angolok és oroszok bombáznak szét, és hadszíntér lesz Magyarország, mert a német itt igyekszik feltartani az orosz. Az országunk igazán Isten kezében van, de ott vagyunk mi is. Én magam sem tudom, megérem-e a holnapot? Az egyetemet alighanem bezárják. Minden egyebet bezártak már ma: így a színházakat, mozikat, mulatókat. Az utcán a csoportosulás tilos. Holnap talán más megszorítás is lesz. Ha az egyetem bezárul, akkor én persze rögtön hazamegyek. Otthon talán mégis csendesebb lesz a világ. Ezért most ne tessenek eladni semmit. A pénz annyit se fog érni, mint eddig. Vámi kell mindennel egy darabig, míg tisztázódik a helyzet. Tessenek vigyázni minden szóra, mert lehet, hogy a kormány a nyilasok kezébe kerül, a németekhez ők állnak a legközelebb. Nem tarthat soká ez a helyzet sem. A háború vége felé jár már lassan. Talán Magyarország is megszabadul a nyomástól és a szenvedéstől. Most rend van Budapesten. Az utcák nyugodtak, semmi izgalom nem látszik az embereken. Remélem, ez a nyugalom továbbra is megmarad. Klárit, amint

lehet, hazaküldöm. Magam is hazamegyek, amint úgy látszik, hogy tanulnom itt lehetetlen. Jó egészséget, nyugalmat és szerencsét kívánok szüleimnek, testvéreimnek, a rokonoknak, szomszédoknak.

Isten óvja Magyarországot!

Szerető fiuk Jóska

NDGY Pál József iratai I-45

2. Fekete Gyula naplójából

1944. március 20.

Reggel A. titokzatos arccal bejelentette a mosdóban, hogy a németek éjszaka megszállták a főkapitányságot. Persze kinevették. – Eközben én a Fedora című filmet néztem, s halvány sejtelmem sem volt arról, hogy történelmi napra virradtunk. Délben B. bácsiékhoz mentem ebédelni. Ők sajnálkoztak, hogy az apámék ezüstlakodalmára elfelejtették feladni a táviratot.

A szokásos politizálást azzal a sejtelmes kijelentéssel fejezték be, hogy egy héten belül nálunk történni fog valami. Persze, mert előbb hallottam már, hogy 2 német hadosztály a határunkon bevonulásra készen áll. Közben magam sem hittem eléggé, hogy tényleg "történni fog" [valami]. Ebéd közben légiveszély volt, s amint újra elkezdődött volna az ebéd, a bemondó hirtelen megakadt, recsegés, ropogás, és újra egy negyed óráig szünet. Amint később hallottam, ekkor vették át a rádiót a németek.

Az Üllői út sarkán egy civil németül megszólított, és felváltatott velem 1 pengőt, hogy ti. telefonálni akar. Én nem szóltam egy szót sem, csak udvariasan mosolyogtam, és felváltottam neki. Este már nemigen váltottam volna fel.

A kollégiumban hallottam az első híreket. A németek megszállták Budapestet, a kormány lemondott, Horthyt őrzik. Bajcsy-Zsilinszkyt lefogták, és több baloldali vezetőt elvittek. Azonnal összehajtottam egy-két holmit, aztán elmentem a városba szétnézni.

Megvettem a Független Magyar Újság március 15-i számát. Kicsit megijedtem tőle.

A sarkon nagy csoport volt. Heves vitatkozás. Én is odafurakodtam, hogy halljak valamit. A futball eseményeiről vitatkoztak.

Mindenütt megrohanták az újságárusokat. Vettem egy Esti Magyarországot. A mozik, színházak és gyűlések betiltása volt benne. Egy rikkancs Független Magyarországot árult. Egy-kettőre elkapkodták tőle. "Nincs független Magyarország!" – utasította el a hoppon maradtakat.

A Múzeum körút sarkán szintén nagy tömeg vett körül egy rikkancsot. Odafurakodtam én is. Szinte verekedtek az újságért. Sportot árult.

Amint hallottam, a Nemzetiben kicserélték a délutánra kitűzött Napfoltokat, s a Kossuthot adták helyette. Örült taps és lelkesedés volt az aktuális résznél.

A Keleti körül levő honlányaink német bakákat csókolgattak, s amint a jelek mutatták, egynéhány nász megtörtént aznap este. A körút felgerjedt dámái rumot vásároltak a szegény megfáradott, majdan a magyarokért elvérzendő kackiás sapkájú katonáknak.

Közben a Gestapo és az SS-legények géppisztollyal göngyölítették fel az átkos belső frontot, s a szövetséges nemzet csukaszürke fiai hűségesen szedték össze a magyar nép ellenzéki képviselőit s a magyar munkásság vezetőit. Sőt azokat a magyar politikusokat

is, akik nem filoszemita, filobolsevista, még csak nem is filodemokrata ízű beszédükben vagy írásukban nagyobb tömeg előtt hangoztatni merték a magyar függetlenség gondolatát.

Este úgy határoztunk, hogy egyelőre együtt maradunk, bár még közülünk egyik sem igen tartozik bele az első 500-as vagy talán 1000-es szériába. [...]

NDGY Fekete Gyula iratai 10

3. Csanádi Imre: A megszállás után

Nagyot iramlik, szárnyal
a surrogó madárraj,
szeszélyes foltban, tágul s esik össze,
tüdőnk harcát a mord édig növesztve, –
e hallgatag, szeszélyes és borus
tavaszban, március
tar fái fölött, nekiszabadulva
csapong, magát kifújja,
tovariad és visszacsördül újra ...

Tavaszi első pár nap!
Csupa tűzes vasárnap ...
ünnepe földnek, friss nedvnek, sugárnak ...
Pezsgés tündéri kéje ...
Csörgő finom zenéje
bogyót tépázó csonttollú-csapatnak, –
egy fáról másra csapnak,
boldogan, ahogy állat-nép vigadhat ...
Hová is tűntek? Árva
csönd tátja száját kongón a világra.
De fönn szabad a pálya
s bölcsebben nálunk, falaink felett
rajzoljaák önfeledt
kőreiket a szárnyasok időtlen, –
mit tudják, értik, bánják, mi megy itt lent?
hogyan itt fal támadt hoppra
elénk, árnyékát vetve a napokra,
kis házainkra: ni, üszköt idéznek!
döbbent szívünkre: vér festi szurokra!
Mint tébolyult leány,
int szemérmetlen s vihog vissza rám
mit érdemesnek vallhatunk s nemesnek, –
szólásra gyűlnak s fakón földre esnek
lőtt arccal, ez s ez, hány jó cimborám ...

1944. március vége, Székesfehérvár

Csanádi Imre: Esztendőnk terhével. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1953, 51.

4. Mészáros Sándor és Kardos László levele Pál Józsefhez
1944. március 26.

Kedves Jóska!

Mióta utolsó lapodat vettem, megváltozott a világ itt is. Annyira azonban, mint Pesten, itt még nem jutottunk. Igaz, nem is tudjuk pontosan, mi van, csak levelekben elejtett mondatokból, a bevonuló tartalékosoktól hallottakból próbáljuk rekonstruálni a helyzetet. Remélem, a te válaszod is hozzájárul majd, hogy tisztábban láthassunk. [...] Ezért hát azonnali választ kérünk, melyben megírsz mindent, amit csak lehet, mi van a kollégiummal, az egyetemeken stb. [...]

Szeretettel köszöntlek:

Sándor

Kedves Jóskám!

Sándor sorai alá biggyesztek egy-két mondatot számodra, adandó alkalom, hogy érdeklődéseidet megköszönjem. A katonaéletre vonatkozó élményeim, gondolom, mint öreg harcos előtt úgyis elképzelhetők. További tapasztalataimtól meg minden magyar katonát óvjon meg a sorsa, az enyém is! Egyébként a Sándor érdeklődése fúrja az oldalamat: olyan szűrtlen érkezik – egyelőre – ide a pesti zaj. Ha valamikor, úgy most igen érzem a szükségét, hogy köztetek legyek (jóllehet gondolom – a mostani távolság hasznos számomra). Bizonyára együtt vagytok és sértetlenek! Ezt szeretném hinni. Egyébként okos-ságot és hűséget várok töletek dolgaink iránt. Lesz ez még másként is! Mindnyájatoknak baráti üdvözetlem. Szervusz:

Laci

Beszterce, 1944. március 26. 10 óra

NDGY Pál József iratai I-44

5. Csendőrkísérettel végig az egész falun ...

Komló László visszaemlékezése 1944 márciusára

[...] A német megszállás napján, március 19-én érkeztem vissza Pestre a kollégiumba. Rövidesen jött a hír: falumban már kerestek a csendőrök. Egy ideig bujkáltam, aztán vírágvásárnapján mégiscsak hazautaztam. A nagykaposi állomáson várt két csendőr, nem szóltak egy szót se, csak nyomomba szegődtek, és kísérték keresztül a legelőn, hazáig. Reggel 5-kor aztán bezörögtek, és letartóztattak. Velem együtt Medve Zsigát, a faluból még két férfit és a járási székhelyen, Nagykaposon még vagy harminc embert. Be a járási börtönbe.

De először végig csendőrkísérettel az egész falun ... Nagykedden ujjenyomat, adatfölvétel, nagyszerdán főszolgabírói kihallgatás. Elsőnek hallgattak ki, az volt a vád ellenem, hogy közvetlen rádióösszeköttetésben állok Churchill-lel és Sztálinnal. Ez ma nagyon nevetségesen hangzik. Az alapja nyilván az volt, hogy a kollégiumban világvevő rádiónkon bizony hallgattuk Churchillt is, Sztálint is. Ezt én elmondottam valami naiv falumbélinek, a csendőri "fantázia" aztán továbbfejlesztette az értesülést.

Hogy erre nekik bizonyítékaik vannak! Nem voltak bizonyítékaik, de hármunk ellen internálási határozatot hoztak. [...]

Sípos Gyula: Akkor voltunk fiatalok. Nők Lapja, 1969. december 27.

6. A belügyminiszter felfüggesztette a Györffy István Kollégium autonómiáját

A Magyar Távirati Iroda jelenti: A belügyminiszter a Györffy István Kollégium autonómiáját felfüggesztette, és miniszteri biztосként Dr. Mester Miklós országgyűlési képviselőt küldte ki.

Magyarország 1944. április 22.

7. Kőrlevél a Györffy-kollégistákhoz

Nagy Lajos, 1944. április 24.

Kedves ...!

A kollégium ügyében jelentős változás történt. Erről a Magyar Távirati Iroda a következő jelentést adta ki:

"A m. kir. belügyminiszter a Györffy István Kollégium autonómiáját felfüggesztette, és miniszteri biztосként dr. Mester Miklós orsz. gyűl. képviselőt küldte ki," Mester Miklós országgyűlési képviselő, a Györffy István Kollégium miniszteri biztosa a sajtó számára a következő nyilatkozatot tette: "A Györffy István Kollégium jelenlegi szervezete rendkívüli időkbén nem biztосítja azoknak a céloknak a megvalósítását, amelyeket a kollégium maga elé tűzött, és nem teszi lehetővé a folyamatban levő kollégium építkezését, befejezését. Mivel a kormányzat ezeknek a céloknak a megvalósítására és az építkezés befejezésére nagy súlyt helyez, biztосításuk érdekében kénytelen volt a belügyminiszter útján a kollégium autonómiáját felfüggeszteni és az átszervezési ügyek zavartalan intézésére miniszteri biztost kiküldeni.

Feladatom nem rendészeti, hanem a magyar építés kultúrpolitikai feladata. A kollégium az ügyek rendezéséig és átszervezéséig helyiségeit megtartja. Minden egyes magyar embert és közületet arra kérek, hogy támogassa a már a múltbén is tapasztalt jóindulattal erkölcsileg és anyagilag ennek a magyar nép szempontjából döntő jelentőségű intézménynek az ügyét."

A biztос kinevezésével egyidőbén értesültünk Pártfogó Testületünk elnökségének szándékáról, akik a KIE-hez akarnak csatlolni bennünket. A csatlakozást azzal indokolják, hogy ez lehetővé teszi az építkezés befejezését. Erről a csatlakozásról már a miniszteri biztossal is beszéltek – akit különben már régebből ismernek –, és minden jel arra mutat, hogy a biztос ezt az "átszervezést" végre is hajtja.

A mi magatartásunk nem lehet más, mint ami utolsó megbeszélésünk idején volt. A biztос kinevezésével a kollégium alapszabályszerűen megválasztott tisztikara kötelességének érzi, hogy lemondjon. A kollégium tagjai közül tisztséget bárki is csak a közösség akaratából és megbízásából vállal. Így tehát olyan esetleges "kinevezéseket", amelyeket a közösség jóvá nem hagy, nem fogad el senki. A közösség csak az utolsó, alapszabályszerűen megválasztott tisztikar rendelkezéseit tarthatja jogosnak és kötelezőnek. Mivel az egyetemeket is bezárták, a kollégiumi élet egyelőre szünetel. A kollégiumbén egyetlen tag sem lakik.

Hiszünk abban, hogy a kollégium mostani szervezete biztосítja jelen időkbén leginkább a közösség céljainak megvalósítását. Nem hisszük, hogy ezeknek a céloknak az érdekében váltak volna szükségessé a megtett intézkedések.

Néhány kollégista Budapesten marad, és olyan lakásokba költözik, ahol a bombázásnak nincs annyira kitéve, mint a kollégium helyiségeiben.

Az érintkezést továbbra is meg kell tartanunk, ezért úgy határoztunk, hogy a vidéken tartózkodó tagok minden héten írnak egy levelet Kőszegi Gyula címére (Leszármítoló Bank, Dorottya u. 6.), amelyben megírják, mint élnek, mi újság náluk stb. Egy ilyen szép baráti levelezéssel legalább annyit elérhetünk, hogy tudunk egymásról. Úgy írunk, hogy a leveleket más is megnézheti. Időnként mi is küldünk levelet a vidéki tagoknak, és beszámolunk az újabb eseményekről.

Reméljük, hogy idődet okosan és hasznosan töltöd! Írj a fenti címre!

Szeretettel köszöntenek barátaid: Nagy Lajos.

A biztos már megérkezett. Beszélgetésünk során azt tapasztaltuk, hogy jóindulatú ember, és minden oldal véleményét meghallgatja. Egy azonban biztos, hogy a kollégiumot a KIE-hez csatolja. Természetes a mi álláspontunk nem módosul, bármilyen kedves ember is. [...]

Baráti szeretettel köszönt;

Lajos

NDGY Pál József iratai I-36

8. Mester Miklós kormánybiztos látogatása a Györfly-kollégiumban Györfly Sándor jegyzetei, 1944. április 23.

Mester: Milyen szakosok az emberek? Hallottam a panaszokat. Nem ismerem a helyzetet. Halljuk. Györflyt ismerem. Életetekkel nem vagyok tisztában, benneteket nem ismerlek.

Sipos: Mik a panaszok?

Mester: [...] Visszaéltetek az autonómiával.

Sipos: Amikor mi a Pártfogó Testülettel tárgyalni kezdtünk, egy kikötésünk volt. Ne csak anyagiakat adjanak, hanem autonómiát is. Kényszer ne legyen. A parasztfjúság maga nevelhesse majd magát. Akkor ezt a Pártfogó Testület magáévá tette. Az ifjúságot egyenlő félnek ismerte el. Azóta életünk harc az autonómiáért. Aktívan védeni kellett magunkat állandóan.

Mester: Mik voltak a konkrét nézeteltérések?

Sipos: A Pártfogó Testület – elfoglalt emberek. Nem tudtak hozzánk jönni. A felébredő gyanú. Mit is csinálnak a kollégisták? A szállingózó hírek gyanút plántáltak. Hátha mégis mást csinálnak?

Mester: Én azt hallottam, hogy az ifjúság őket becsapta. Kívülről én is a gazdatlanságban látom a hibát. Nem volt összekötő kapocs.

Sipos: dr. Kardos, aki katona, éppen az volt. Együtt élt velünk.

Mester: Hol volt itt ellentét mégis?

Sipos: A debreceni ügy. Voltak ott is barátaink. Parasztfiatalok. A fiókkollégium. Megbeszélések az ifjúság között. A fiók megalakul. Tanárelnök Karácsony Sándor. Választmány szabályellenes. A régi tagok kizárása. Fellebbeztek. A tagok az alapszabály szerint pártfogó tagok voltak, ez volt az álláspontunk.

Mester: Az igazság döntött vagy a hatalom?

Sipos: A debreceni ügy komikus fordulatai.

Mester: Ez szülte a bizalmatlanságot?

Sipos: Nagy részben. A politikai oldal is közrejátszott. Mi a népi írókkal jóban voltunk. A veszekedőket is meghallgattuk. Félját is, Kovácsot-is.

Mester: Erdélyit és Sinkát is.

X. Y.: * Mindent őszintén!

Sipos: A kollégium egy tagját a politikai rendőrség letartóztatta szeptemberben.

Mester: Mi volt a gyanú?

Sipos: Kommunista összeköttetései vannak. A Független Kisgazdapárt találkozási akart létrehozni. Ő a bizottságban szerepet játszott. De tisztán kikerült. Viszont pártfogóink felé gyanús volt.

Mester: Szóval fatális félreértés volt. Ha ezt az intézményt tényleg a falu népe alapítja, akkor nem lett volna nézeteltérés. A középosztály mégiscsak középosztály. Akármilyen jóindulatúak, mégiscsak odatartoznak. A pénzt ők szedték össze. Ha a parasztság adta volna a vagyont?!

Sipos: Mi annak idején úgy egyeztünk, hogy ők lelkesedésből jönnek hozzá, szeretetből.

Mester: Sajnálja, hogy a dolog kiéleződött.

Szűcs: Látszik, hogy milyen őszinték voltunk.

Mester: Ők azt mondják, hogy az ifjúság nem volt őszinte, játszott velük. Bármennyire etetik a fiatalokat, [ők] becsapottak. Írásba szeretném, ami a lelketeken van. Nem tudok mit kisítni, tessék leírni.

Sipos: Mi legyen a közeljövőben? Az egyetemet bezáratták. Mi megyünk haza. A kollégiumban senki nem marad. Az élet nem folyik tovább. Az építkezés egy idő óta nem úgy folyik, ahogy elterveztük. Sajnos, másképp folyik az épület építése, mint mi gondoltuk. Az autonómia megszüntetése régóta esedékes volt, vagy úgy, hogy más intézményhez csatolnak bennünket, vagy úgy, hogy erőszakkal akadályozzák életünket. Autonómia nélkül nem élhetünk. A GYIK: autonómia. Nekünk erkölcsi tőkénk is van. Azt nem akarjuk eljátszani. Kötelességszerűen a tisztikar lemondását átadom. [...]

NDGY KLi GYIK 11-2

9. Hogyan telepedett rá a hazai népfront a Györfly-kollégiumra?

Rövid, szűkszavú hivatalos jelentés közölte a minap, hogy a belügyminiszter felfüggesztette a Györfly István Kollégium autonómiáját, és kormánybiztost állított az élére. Dicsőnek egyáltalán nem nevezhető sors érte tehát a nagy néprajztudósunk nevét viselő, az ő szellemi örökségének ápolására hivatott diákkollégiumot, de hogy félre ne értesünk: nem Györfly István szelleme volt a bűnös, hanem az internátus történetében szinte csodálatos módon összezsúfolódott az elmúlt évek társadalmi nevelésének majd minden felelőtlensége. Egy nemes, nagyra hivatott gondolat tűnt el benne jószándékú dilettánsok és hideg céltudatossággal dolgozó világnézeti agitátorok kezén, a parasztkollégiumból szinte hivatalos támogatással ifjú szalonbolsevisták tanyája lett. A belügyminiszteri intézkedés tehát a lezárult múlt egyik legkülönösebb szellemi műhelyébe nyúlt bele, és

* Mester kísérője, neve ismeretlen.

szorítja vissza azokat az erőket, amelyeket az elnézés, a nemtörődömség, a rövidlátás vagy a tervszerűség szabadjára engedett Budapest központjában, az egyetemek tözsom-szédságában: a Királyi Pál utca 12-es házába települt kollégiumban.

S mindez nem is évtizedek vagy akár évek, hanem néhány hónap alatt zajlott le, a parasztkollégium életének második fejezetében, amikor kiröppent a Turul védőszár-nyai alól. [...]

1939 nyarán Györffy István tanítványai Kiskunhalason több hetes táj- és népkutató tanfolyamon vettek részt, s itt sok szó esett egy parasztkollégium szükségességéről. Meg-jegyezzük, hogy a fiatalok egy része itt már Erdei Ferenc befolyása alatt állott, szorgal-masan térítgette őket a maga parasztkommunista felfogásának. Györffy István, aki ter-mészetsszerűleg rendkívül kedvelte parasztszármazású tanítványait, helyeselte a tervet (de korántsem Erdeiék osztályharcos szemszögéből tekintette a kérdést), s az év októbe-rére összehívott egy társaságot a részletek megbeszélésére. A sors kiszámíthatatlansága, hogy Györffy a megbeszélés előtti napon hirtelen elhunyt, a terv gazdátlanul maradt, helyesebben: illetéktelen kezekbe került. Kapóra jöttek a Turul anyagi gondjai, s hosz-szas, rendkívül bonyolult tárgyalások után a következő esztendőben megalakult a Györffy István Kollégium. Az alakuló ülésen nagy beszédet mondott Zsindelyné Tüdös Klára, aki társadalmi szervezéssel óhajtotta az anyagi kérdést megoldani. Ez volt a korforduló, ezekben az időkben csúszott ki a Bolyai-kollégium a Turul kezéből, hogy ideiglenesen Györffy István Kollégiummá alakuljon (a véglegeset ugyanis a fővárostól kapott telken akarták megépíteni), most erősödött fel a magyarországi népfront befolyása, hogy né-hány hónap alatt egészen kisajátítsa, kizárólagos vadászterületévé tegye az intézményt.

Legelőször Kovács Imre jött, aztán lassan beszívárgott egész vezérkara, s rendszeres baloldali lelki oktatásban részesítették a fiatalokat. Megindították a Szabad Szót a kollé-gium címére, de nem egy vagy két példányban, hanem 10–15-ben, természetesen fölé-nyes bőkezűséggel, egészen ingyen. Ugyanilyen alapon futott be a Népszava, a Cserép-falvi-kiadványok, folyóiratok, könyvek és propagandaüzetek egész halmaza. Néhány egyetemi hallgatót elvittek az ifjúmunkások közé, s miközben építették, kalapálták a fiatalok népfrontját, az osztályharcos szellemet természetesen a kollégiumba is áttelepít-tették. Kiderítették, hogy csak a parasztproletár az igazi népi ember, egy néptanító vagy kasznár, esetleg kisiparos fia, akire néhány holdas örökség kacsintgat, már menthe-tetlen kapitalista. Tehát nem való az ő soraikba. E világnézeti pasztorációval egyidőben bizonyos pénztárcák is hirtelen megnyíltak a fiatalok számára, gazdag zsidók ajánlották fel adományukat a fiataloknak. S megkezdődött a sajtó hajszája a Turul ellen, amely, amikor Kovács Imréék munkájának nyomára bukkant, és a közgazdasági vágóutakról ér-telűlt, azonnal felfüggesztette a kollégium vezetőségét.

A végső válság Erdélyi József képe miatt robbant ki. A kép ott függött a tanulószoba falán, s Kovács Imre rohamcsapata egyszerűen eltüntette onnan. Ez az esemény volt a vízválasztó: végleg kettéválasztotta a fiatalokat. A későbbi fejlődés miatt azonban, a Bolyai-kollégium új, Györffy István Kollégium korszakában a jobboldali szárny lassan egészen felszívódott, eltűnt, Kovács Imre egyedül maradt a porondon. A Turul nem te-hetett mást: anyagi nehézségei miatt levette kezét a diákokthorról, s átadta az új terve-zőknek, akikről csak az volt bizonyos, hogy az anyagi alapot elő tudják teremteni. Azt senki sem tudhatta előre, hogy szabadjára engedik Kovácsék agitációját.

Így érkezett meg a mentőexpedíció a jóniszemű, de tájékozatlan Zsindelyné Tudós Klárával az élen, a Bolyai-kollégiumot átvette a Györffy István Kollégium, anélkül azonban, hogy az új tutorság visszaállította volna a régi szellemet. Az új vezetőség egyik legfőbb gondja az egyenruha megtervezése volt. A fiúkat megszavaztatták, csizmát akarnak-e vagy sem (egy hang egyszerre két pár csizmát követelt a szavazás alkalmával), aztán elkészült a magyaros egyenruha, s a felületes szemlélő díszhuszárokkal téveszthette volna össze a kollégiumi diákokat.

Közben már az új kollégium tervei is készültek, s gyakran emlegették, hogy a fiúknak itt táj szerinti házakban kell lakniuk, nehogy elszokjanak a környezetüktől (tehát mint a hódoknak vagy zergéknek – főzzük hozzá mi, a nagyobb érthetőség kedvéért). Ez lett volna a magyar paraszti Cambridge vagy Oxford. [...]

Az új vezetőség rövidesen a kollégisták társadalmi szereplését is biztosította. Volt nyilvános ballada- és táncest, azután a Gamma-gyárban jelentek meg a fiatalok, majd – s ez a legmulatságosabb – Károlyi Józsefné grófné Szenkirályi utcai palotájába látogatott el a kollégium pártfogó testülete. Kovács Imre parasztkommunista fiókáit libériás inasok szolgálták ki, ezüsttálakról, mindezt a népi testvériség és egyenlőség nagyobb dicsőségére.

Ilyen csekélységekre azonban senki sem ügyelt, mint ahogy a politikamentességről is mindenki megfeledkezett. Mert Kovács Imrééknek mindvégig szabad bejárásuk volt a kollégiumba, sok ügynökük szinte a tanulószobában tanyázott, s egyre ütötték a vasat a parasztproletári osztályszemlélet mellett. A nagy ellentétek elosztatására hivatott kisközösség helyett egyre dühösebb, radikálisabb kis csoport nevelődött itt. A vezetőséget többször figyelmeztették a fejleményekre, azonban eredmény nélkül. Egyik oldalról becéztek, ápolták a fiatalokat, mint a féltve őrzött kis tenyészállatokat, a másik oldalról pedig egyre forróbb tüzet oltogattak a szívükbe, és tettekre buzdították őket. Nem titok, hogy ennek az esztendőnek az elején néhány különös jelenséget fedeztek fel az egyetemi ifjúság köreiben. Ma már bizonyos, e föld alatti baloldali szervezkedés forrása a Györffy-kollégium volt.

A jobb érzésű, jobboldali beállítású fiatalok tehetetlenek voltak. A kollégium ifjúsága a maga kebeléből választotta igazgatóját – pontosan az ismert bolsevista recept szerint –, s arra már Kovács Imrééknek volt gondjuk, kinek a kezébe kerüljön a vezetés.

Ennek a válságos korszaknak epilógusa az, hogy a Kállay-klikk bukása utáni harmadik napon a Györffy István Kollégium "Zsindely elnök" aláírással egy körlevelet bocsátott ki. "Anyagi okokból – hangzik a körlevél – a Györffy István Kollégium építésének folytatása nehézségekbe ütközik. A szegény sorsú főiskolai hallgatók internátusának felépítését előreláthatólag háború utánra kell halasztanunk. Hogy akkorra az építkezés folytatását biztosíthassuk, addig pedig a kollégium ügyintézésében a szükséges folytonosságot megőrizhessük, szükségesnek látszik egy, az egyesületi keretnél szilárdabb intézmény kereteibe illeszteni be a kollégiumot." Ezért javasolják, hogy az egyesület lépjen be a Magyarországi Keresztény Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetségébe. Mivel azonban gyűléstilalom volt, a körlevélhez mellékelte ív visszaszármaztatásával, "igen" vagy "nem" bejegyzésével kellett volna szavazni. Egyelőre titok, hogy végződött volna ez a különös szavazás.

Így lett egy jószándékú, tiszta kezdeményezés az elmúlt rendszer áldozata, így hullottak be fiatalok a hazai népfront hálójába. A kívülálló a kollégium bonyolult törtérlájából nehezen tudja megállapítani: végső fokon kit terhel a felelősség, valakinek azonban okvetlenül felelnie kell azért, miért fejlődhetett a Györffy István Kollégium a bolsevizmus

hazai ügynökeinek agitátorképző iskolájává. A felelősséget azonban nem azokban a tájékoztatlan, alapjában véve tiszta szándékú fiatalokban kell keresni, akik az agitáció áldozataiként estek, hanem azokban, akik alkalmat adtak a baloldali propaganda teljes kifejlődésére, valamint a baloldali propaganda vezetőiben, akik a Turul lehurrogásával ezt a politikamentességet állandósították a kollégiumban, s akik végül mindent Györfly István szellemének a nyakába sóztak. Annak a Györfly Istvánnak, aki soha nem az osztályharc, hanem az egyetemes magyarság szempontjából nézte a népi kérdést.

Új Magyarország, 1944. április 28.

10. Milotay István: A Györfly-kollégium

Vezércikk

[...] Az Új Magyarország tudósítása beszámolt róla, hogyan férkőztek hozzá az intézet növendékeihez a forradalmat hirdető és a szovjet bolsevizmust propagáló népi írók és publicisták, hogy különböző anyagi természetű megpróbáltatások, válságok során hogyan kerítették uralkodó befolyásuk alá ennek az ifjúságnak, illetve az ifjúság egy részének lelki, politikai, erkölcsi irányítását. Elöl jártak ebben a munkában különösen Kovács Imre és Erdei Ferenc, akiknek a parasztkérdésben való állásfoglalására és az általuk kifejtett nyílt és titkos propagandának veszélyeire mi már régebben ismételtén rámutattunk. Ezek az urak csak élharcosai voltak egy lelkiismeretlen, mindenre elszánt nagyobb írói és közírói összeverődésnek, amely a magyar népiség nagy gondolatát a szélső forradalmi gyűjtögetés takarékos köpenyűl már évekkel ezelőtt nyakába kerítette, s az ifjúság és a fiatal, jóhiszemű értelmiségi rétegek körében a politikai és társadalmi gyűlölet tüzeit gerjesztette fel nem minden eredmény nélkül. Azt, amit ezeknek a Jásziék és Kunfiék útját taposó újjítóknak mindig szemére vetettünk, hogy milyen szoros összeköttetést tartanak fenn a kapitalista és forradalmi zsidóság érdektényezőivel, az Új Magyarország tudósítása új és jó részben ismeretlen adatokkal szemléltette.

Megértjük végül, miért látták ugyanők egyetlen megbízható szövetséges társuknak a nemzetközi szociáldemokrata párt zsidó vezéreit, s miért akarták azoknak, segítségül az ipari proletariátus forradalma mellé, a parasztság forradalmát szállítani, hogy ők viszont a zsidó bolsevista forradalmat kapják segítségül a parasztság bolsevizálásához.

E mögött a hitvány, áruló, megalkuvó magatartás és e mögött a zsidókérdéstől óvatosan, szinte tisztelettel félresandító parasztforradalom mögött ezek az urak a háttérben már kezdet fogtak a zsidó szellemiség képviselői mellett, a zsidó kapitalizmussal is. S miközben Jásziéktól, Kunfiéktól, Braun Róbertéktől, Szabó Schneider Ervintől szellemi könyöradományokat vettek kölcsönbe, ugyanekkor a zsidó plutokráciától pénzbeli könyöradományokat koldultak, hogy a Györfly-kollégiumot a bolsevista forradalom melegágyává fejleszthessék, s az ő nevelésük és az ő behatásuk alatt felnövekvő ártatlan, gyanútlan, fiatal parasztertelmiséget a Leninék és Buharinék tanaiival megmérgezhessék, s a történelmi magyarság és a nemzeti gondolat eszmekörével szemben lángoló gyűlölettel s elvadult idegenséggel tölthessék el. Ehhez pénz is kellett, és ezt adták Back Bernáték és a többiek. De az állandó elvakítás üvegburája alatt végbevitt félre-nevelés s az ugyanilyen szellemi légkör biztosítására gondoskodniok kellett megfelelő "tudományos" és "irodalmi" termékekről is. Ezeket aztán szállította nekik az a zsidó

kapitalista könyvkiadó érdekeltség, amely milliós vagyonokat harácsolts össze a félrevezetett magyar olvasóközönség garasából, és amely mindig minden forradalomban benne volt, mint üzletben és mint lelki, erkölcsi kielégülésben is. És mindehhez mindennapi olvasmányul a Györffy-növendékek megkapták tömeges tiszteletpéldányok formájában ugyanazt a sajtót majdnem ugyanezen kezekről, hogy a világ és a magyar politika eseményei s a velük szemben való tájékozódást és állásfoglalást ugyanezek formálják ki és erősítsék meg bennük napról napra.

[...] Miközben egymás között tüzes trónra akarták ültetni a grófokat, a papokat és az egész korhadt dzsentrí-szolgabíró világot, ugyanakkor mint vad németellenesek, mint egy új parasztproletár neokurucság és koppányi, ázsiai, steppei magyarság szószólói megértést és kiméleteket tudtak kiudvarolni maguknak a bukott rendszer törzsökös nagyurainál is. Ezek ugyanis a sok tűzben tartott vas között ott pirították a Károlyi Mihályék és Sztálinék felé irányított pecsenyesütő nyársat is, szorgalmasan gyakorolták a jaj de huncut a német című sottogó propagandát, s nem akarták eljátszani egy új Károlyi-Dózs forradalom esélyeit sem a maguk megmentésére, a többi tíz vagy száz esély között, amelyeket a magyarság, az ország igazi nagy érdekeivel szemben olyan lelkiismeretlenül megjátszottak.

És ugyanczen az ősmagyar és jaj de huncut a német vonalon és a finn népi demokrácia jegyében, amelyet bizonyos kálvinista színekkel is átfestettek, elnézést és mélabús rokonszenvet találtak bizonyos egyházi tényezők részéről, magukhoz tudták szédíteni a fiatal papság némely sülvölvény prédikátorait, derék, ártatlan növendék jegyzőket és tanítókat, ugyanilyen középiskolai tanárokat, hogy aztán a szárszói és egyéb konferenciákon sztálini és trockiji bujtogatást prédikáljanak nekik.

Így, ebben a csodálatos együttesben, hátukat alapjában véve a régi, romlott, aláásott, elárult, korrumpált Magyarországnak támasztva és ugyanakkor ugyanennek halálát esküdve készültek a maguk forradalmára, és vadították a parasztságból kiszakított Györffy-növendékeket saját rendjük, igazi jövőjük ellen, és ígértek nekik egy magyar parasztszovjetet mint minden társadalmi és politikai fejlődés beteljesedését. Mindezt, persze, azzal a feltétellel, hogy a "nemzeti" és "úri" Magyarországnak el kell buknia a német érdekből, német rabláncon vívott küzdelmében, hogy Sztálinék mint szabadítók megjelenhessenek a Kárpátok hágóin, és ők a nagy összeomlás diadalában kibontott lobogóval elibéjük mehessenek, úgy is mint Györffy-kollégium. [...]

Új Magyarság, 1944. május 4.

11. Változást a bal felé tévelyedett Eötvös-kollégiumban!

Az álhumanista szellem fellegvárába is behatol az új világ

Néhány héttel ezelőtt kormánybiztos került a Györffy István diákkollégium élére, s akkoriban azt is megírták a lapok, miért volt szükség erre a lépésre: a vezetők jó szándékú tájékoztatlansága miatt egyre nagyobb szellemi befolyáshoz jutott a kollégiumban a hazai népfront, ezekből a parasztfiúkból akarta kinevelni hű agitátorait. A Györffy-kollégium története, szelleme nekünk egy másik nevelőintézetünket, az Eötvös-kollégiumot juttatja mindannyiszor eszünkbe. Hiszen az utolsó években itt is különös irányba fordult a szellemi fejlődés. Az Eötvös-kollégium esetében azonban egy nagy múltú intézményről van szó. Nincsenek megoldatlan szervezeti kérdései, ennél fogva

nem hálózta és nem nyálazta körül annyiféle érdek. A világnézeti eltérések, egy-két kivételtől eltekintve, itt nem jelentkeztek oly élesen. Csak valami világpolgári lagymatagság, "humanista" és "szellemi" fölény uralkodott lakói közt. Persze ez sem veszélytelen: sok példa bizonyította az elmúlt időben, hogy ettől a liberális talajtól már csak egyetlen lépés távolságra van a szalonbolsevizmus vagy a kimondottan baloldali forradalmárság. [...]

Egyedül Vagyunk, 1944. május 19.

12. A Györffy István Kollégium vezetőségének körlevele 1944. május 9.

Ígéretünkhöz híven az alábbiakban beszámolunk a legutóbbi levelünk óta a kollégium körül történt eseményekről.

A legjelentősebb esemény az az erős sajtótámadás volt, amelyet az Új Magyarság április 28-i számában közölt. [...]

A cikk hangjára jellemző, hogy a kollégium tagjait "ifjú szalonbolsevistáknak", "paraszt kommunista fiókáknak", "dühös radikális csoportnak", "féltve őrzött kis tenyészállatoknak" nevezi, "akik az agitáció áldozataiul estek". A cikk a kollégium történetét is ismerteti, tele tárgyi tévedéssel és rosszindulatú ferdítéssel. [...]

A vezetőválasztásról így ír: "A kollégium ifjúsága a maga kebeléből választotta igazgatóját – pontosan az ismert bolsevista recept szerint."

Szó van a cikkben egy bizonyos végső válságról is, amit Kovács Imre rohamcsapata idézett elő azzal, hogy Erdélyi Józsefnek a tanulóban levő képét eltávolított. Ilyen kép persze soha nem volt a tanulószoba falán, tehát ha lett volna rohamcsapata Kovács Imrének, akkor se tudta volna eltávolítani. Nem mulasztja el a cikkíró a manapság nem új, de annál hatásosabb rágalmát, a zsidópénz meséjét sem, amely részint nagyobb összegek, részint tömeges ingyersajtótermék formájában ömlött a kollégiumba. S hogy teljes legyen a zsidózás, a Székely Nép már ezeket írja szintén velünk foglalkozó cikkében: "Ide juttatta ezeket a népi fiatalokat a zsidók pénze és a zsidó nők csókja." A fenti közleményt a Slovenská Jednota is átvette. Hosszú lenne a többi rosszindulatú ferdítést és alaptalan hazugságot elsorolni. A kollégium fent levő tagjai részletes válasznyilatkozatot szövegeztek meg a cikkekre. Az MB^x-nak be is mutattuk, de leközlésére nem került sor. Egyébként miniszteri biztosunk az Új Magyarság cikkét "piszkos kis cikknek" nevezte.

Ezzel a támadásnak nem lett vége. Legutóbb maga Milotay – ő már a nevét is fölé írva – az előbbi cikkekre támaszkodva és állításait igaznak véve támadta meg a kollégiumot. Nagyjából ugyanazokat mondja, mint az előbbi cikk, csak a jelzői mások, és néhány új kifejezéssel gyarapította már az előbbinek is szép gyűjteményét, mint pl. "borzas szőrű, fogcsikorgató népi csikaszok" stb. Milotayé volt eddig az utolsó támadás, reméljük nem is lesz több, hiszen ezekben már mindent a fejünkre hordtak, ami ma kompromittáló lehet.

^x Miniszteri biztos.

Ezek a cikkek bennünket különösebben nem aggasztanak. Mögöttük a kollégium néhány elszánt és eddig csak alattomban vádaskodó ellenségét tudjuk. Indítóoka; a kollégisták megfélemlítése és a parasztkollégium kisajátítása.

Közben megindult a tárgyalás a MB-unkkal. Ma délután találkoztunk másodízben vele. Most adtuk át azt a tizenkét oldalas emlékiratot, amelyben összefoglaltuk a kollégium történetét, életét, társadalmi szereplését és viszonyát mind a társadalomhoz, mind a Pártfogó Testülethez. A kollégium közeljövőbeni sorsa az MB kezében van. Szándékáról, ha ugyan ilyen már kialakult, nem tudunk.

Csüdtörtökre újból meghívott bennünket az államtitkári hivatalába. Az említett emlékiratot több példányban elkészítjük, és megküldjük pártfogóink közül azoknak, akik a múltban velünk kapcsolatban voltak, vagy akiknek véleményét fontosnak tartjuk. Mihelyt lehet, neked is küldünk egy példányt.

A kollégium fent levő tagjai mind egészségesek, dolgoznak, és bizakodásunkat, jó kedélyünket semmi sem tudja befolyásolni. A kollégium pénztárának és ingóságainak átadása folyamatban van. A kollégiumban csak pár ember lakik már, azok is költöznek a napokban. Egyébként tartsd magad az előbbi levélben írottakhoz. A le-
véliírásról ne feledkezz el !!! Ezzel mérjük a kollégiumhoz való hűségedet.

Szeretettel ölelünk

NDGY KLi GYIK 7-21

13. A Györfly István Kollégium memorandum^x

1944. május 3.

1944. április 22-én a m.kir.belügyminiszter a Györfly István Kollégium autonómiáját felfüggesztette, és miniszteri biztосként dr. Mester Miklós országgyűlési képviselőt küldte ki.

A Györfly István Kollégium ifjúsága szükségesnek látja, hogy a kollégium történetét áttekintve annak megalakulásáról, életéről, törekvéseiről tiszta képet adjon. [...]

Györfly István még 1939 őszén ismeretsége köréből összegyűjtötte azokat, akikről a parasztkollégium ügyének támogatását remélte. 1939 októberében bekövetkezett halálával azonban ezek a tárgyalások megszakadtak. Ezzel a közeljövőben megvalósíthatatlannak látszott a parasztkollégium megalakítása. Az ifjúság, hogy a maga elé tűzött célt legalább részben megvalósíthassa, létrehozta a Parasztfőiskolások Közösségét. Ez a csoport az egyetem falai között összegyűlve előadásokat, szemináriumokat, vitaesteket rendezett, és a kollégium gondolatát mindig ébren tartva igyekezett annak feladatát legalább részben ellátni. Fél évi munka után – ha nem is az eredeti elképzelések szerint – Györfly István néhány tisztelőjének támogatásával 1940 februárjában a Turul Szövetség keretein belül megalakult a Bolyai-kollégium. Ez a kollégium immár nagyobb erővel folytatta a Parasztfőiskolások Közösségének munká-

^x A jelen memorandum a Pártfogó Testület számára készült hivatalos okmány. E körülményből folyóan hangjában, megfogalmazásában, érvelésében természetesen magán visel bizonyos visszafogottságot.

ját, központja volt a paraszti származású egyetemi hallgatóknak. A Turul Szövetség a kollégium belső életébe, munkájába nem szült bele egészen az 1941-es követtáborig. Ekkor olyan jelek mutatkoztak, hogy a kollégium autonóm élete veszélyben forog, és nincs biztosíték arra, hogy az eddig tiszteletben tartott önállóságot továbbra is megtarthassa. Ezzel egyidejűleg a Turul Szövetségben anyagi zavarok is jelentkeztek.

Az ifjúság a kollégiumban a népet akarta szolgálni, éppen azért veszélyesnek látta, hogy a kollégiumot bárki valamelyik csoportnak, klikknek vagy pártnak a szolgálatába állítsa. Az ifjúság tárgyalásokat kezdett olyan emberekkel, akik hajlandók voltak önzetlenül az ügy mellé állni. Féja Géza közvetítésével kezdődtek meg 1941 decemberében azok a tárgyalások, amelyek az ifjúság és a "Szellemi Magyarország Pártoló Köre" között lefolytak. Az ifjúság éppen azért kezdett tárgyalásokat, mert a Turul Szövetség a kollégium autonómiáját veszélyeztette, tehát a legelső föltétele az autonómia megtartása volt. A fiatalok előtárták helyzetüket, ismertették a kollégium célját. Nemcsak a kollégium pillanatnyi megmentéséről volt szó, hanem újra felmerült az önálló, nagy parasztkollégium terve. A tárgyalások megegyezésre vezettek. A pártfogók véleményét Karácsony Sándor öntötte szavakba, mondván: "Nekünk csak egy jogunk lehet: adni." Az ifjúság ezt természetesnek találta, mert tudta, hogy ezek a szavak nem személy szerint a jelenlevőknek szólnak, hanem annak a rétegnek, amely őket küldte és amelyért dolgoznak. [...]

A Györffy István Kollégium megalakulása után nemsokára felmerült a debreceni fiókkollégium megalakításának terve. A budapesti kollégium ugyanis kezdettől fogva tartotta a kapcsolatot a vidéki városok paraszti származású egyetemi ifjúságával. A pártfogók és fiatalok terveinek szerencsés összetalálkozásából született meg a debreceni fiókkollégium, amely 1943 tavaszán tartotta alakuló közgyűlését.

De nemcsak az egyetemi hallgatókra gondolt a kollégium ifjúsága, hanem a paraszti sorban maradt fiatalokra is. Miután a kollégisták több népfőiskolán vezetőként vagy segítőként részt vettek, 1943 márciusában Pestszenterzsébeten megalakult a kollégium népfőiskolája. Ez a népfőiskola a pestszenterzsébeti Közjóléti Szövetkezet bérelt birtokán, az ONCSA támogatásával jött létre. Egy esztendő múlva a kollégium ifjúsága új, nagyszabású népfőiskola tervét dolgozta ki és juttatta el az illetékesekhez. Ennek a tervnek megvalósítására ez ideig nem került sor. A kollégium első népfőiskolája 1944 februárjában tanévét befejezte, és új tanévet nem nyitott. [...]

A kollégium élete

A paraszti származású ifjúság, amely a kollégium magvát alkotta, kezdetben Györffy István néprajzi intézetének munkájába kapcsolódott bele. Az ifjaknak egymáshoz való kapcsolata szorosabbra fonódott a PFK megalakulásakor. A PFK minden szombaton összejövetelt tartott. Előadás, megbeszélés, vita volt ezeken a szombat estéken. Az előadók az ifjak köréből és a népi írók közül kerültek ki. Főként a parasztság sorsának megjavításáról, a kollégium felépítéséről volt szó. Ezeket a szombat estéket hagyományként vette már át a Bolyai-, majd a Györffy-kollégium. A kollégium megalakulása óta minden szombat estére előadó hívott. Az előadást rendszerint vita követte. Az ifjúság köréből ezután is kerültek ki előadók, és az

önképzés szemináriumokban is folyt tovább. Kezdetben főként íróemberek voltak a szombat esti előadók, és az ő témájuk volt a szemináriumok anyaga is. Később egyre több szakember került az előadók sorába és egyre több szakkérdés a szeminárium elé. Az 1943–44-es tanév első felében az előadások is, a szeminárium is teljesen szakvonalra állva a magyar mezőgazdaság kérdéseivel foglalkozott, meghallgatva a legjobb szakemberek véleményét. A tanév második felében a magyar ipar és kereskedelem kérdései kerültek sorra. Ezeket a szombat estéket a népdaltanulás és éneklés tette színessé.

Már a Bolyai-kollégiumban kötelező volt egy nemzetiségi és nyugati nyelv tanulása. Kollégiumunk első volt a magyar kollégiumok között, amely kötelezővé tette nemzetiségi nyelv tanulását. A kollégium ellenőrizte a tagok egyetemi eredményét. Az elsőévesek számára kötelező olvasmányokat jelölt ki. A kollégium fegyelme nem a vezetők által kikényszerített fegyelem volt, hanem egy olyan közösségnek a fegyelme, amelynek minden tagja felelősséget érez az egész intézménnyel és annak minden ügyével szemben. A kollégium nem valami különálló, parancsoló és kényszerítő szerv volt, hanem a tagok összessége, mindnyájuk közös akarata, munkája. A kollégistákat sok kapocs fűzte egymáshoz. Nemcsak származásukban, törekvéseikben, élményeikben voltak egyek a kollégium tagjai, de a mindennapok is szorosan összefűzték őket. [...]

A kollégium nem diáklakás volt, hanem sokkal több annál. Otthon, család, baráti közösség. És nemcsak mérnököket, közgazdákat, orvosokat akart nevelni, hanem embereket, magyarokat, akik életüket, munkájukat népüknek szentelik.

Társadalmi szereplésünk

Györffy István nevelő tevékenysége adta az első útmutatást a kollégium fiataljainak. Bekapcsolódtak a Táj- és Népkutató Intézet munkájába is. Tájékozódásuk közben ismerkedtek meg Szabó Dezsővel, akinek a magyarságra és parasztságra vonatkozó írásait már a PFK részletesen tárgyalta. Ezen a nyomon jutottak el a népi írók munkájához. A kollégium kezdettől fogva szoros ismeretséget tartott fenn a népi írók minden árnyalatával. [...]

A kollégium ifjúsága a magyarság egészét szem előtt tartva nem tekintett ellenségeskedéssel az ipari munkásság és így az ifjúmunkásság felé sem. Nem harcot hirdetett vele szemben, hanem megértést. 1941. november 1-én a Bolyai-kollégium részt vett Kossuth Lajos és Táncsics Mihály sírjának megkoszorúzásában. [...]

A Györffy István Kollégium megalakulásakor érintkezésbe jutott az ifjúság a magyar vezető réteg széles skálájával. A kollégium tagjai – az egyesületi életből csaknem teljesen kivonulva – több időt szentelhettek egyrészt saját képzésüknek, másrészt az eddig is ápoltnépi kultúra kincseivel behatóbban foglalkozhattak. Így merült fel egy demonstratív népi kultúrest megrendezésének terve. A kollégisták népdalokat, népi táncokat, dramatizált népballadát tanultak meg. Ezzel a népi műsorral képviselte a kollégium 25 tagja a leveleifjúságot, a weimar–firenzei európai ifjúsági találkozókn, ezzel ment 10 kollégista Finnországba, és ezzel szerepelt a kollégium a Magyar Művelődés Házában is. A külföldi utak gazdag tapasztalatokat nyújtottak a kollégium ifjúságának, és ezekről visszatérve még öntuda-

tosabban és nagyobb hittel tudtak dolgozni a magyar nép ügyéért. Látták azonban, hogy az ilyen kultúrestek rendezése annyi energiát köt le, hogy ezzel más, sokkal fontosabb munkájukat összehangolni nem tudják. Választani kellett. A kollégium befejezte a balladázást. Újult erővel fogott hozzá a PFK megszervezéséhez. A paraszti származású egyetemistáknak nyilvános előadásokat rendezett. Újra érintkezésbe lépett a vidéki paraszti származású egyetemistákkal. Bekapcsolódott különböző népfőiskolák munkájába. Megkezdte kertészeti népfőiskolájának megszervezését, amelynek hallgatói ezüstjelvényes kertgazdák lettek. Saját művelődésére több gondot fordított. Kubikusok számára számtani, helyesírási tanfolyamot indított. Kapcsolatot keresett a parasztság legnagyobb kulturális szervezetének, a Parasztszövetségnek vezetőihez. 1943. március 15-én a kollégium és a PFK ifjúsága a Parasztszövetség vezetőivel és a nép íróival együtt koszorúzta meg Petőfi szobrát. A Parasztszövetség a Földművelésügyi Minisztérium támogatásával megindította a határjárásokat, ezeken a kollégium ifjúsága is részt vett. Igyekezett ugyanis minden alkalmat megragadni, amely a parasztsággal összehozza, hiszen a kollégium a parasztságért alakult, és már az eredeti elképzelésben is a parasztságra akart támaszkodni. Az ifjúság sohasem tévesztette szem elől azt az elképzelést, hogy a parasztság fiainak kollégiumát maga a parasztság tartsa el. A kollégium ifjúsága munkája közben ismét egyre több egyetemi hallgatóval került érintkezésbe, és kereste mindazoknak barátságát, akik vállalták a nép ügyét. A kollégium igazgatója részt vett a lillafüredi ifjúsági találkozáson, majd a kollégium több tagja a szárszói konferencián. Itt a kollégium igazgatója mondta el a kollégiumunk véleményét. Hítet tett amellett, hogy az ifjúságnak nemcsak szavakkal, hanem cselekedeteivel, magatartásával is vállalnia kell népét.

A Pártfogó Testület és az ifjúság

Féja Géza hozta össze a kollégium ifjúságát az ún. "Szellemi Magyarország Pártoló Körével". Becsületes magyar emberekből állott ez a társaság, akiket a magyarságért való felelősségvállalás hozott össze és az a szándék, hogy segítse nek népünkön. A társaság egyes tagjainak a Györffy István Kollégiummal kapcsolatban különböző elgondolásuk volt. Ezeket azonban sikerült összhangba hozni, és a Pártfogó Testület némi módosítással elfogadta az ifjúság által elkészített alapszabályt. Az első ellentét a módosítások körül merült fel. A megegyezés szerint a PT tiszteletben tartja az ifjúság autonómiáját. Az alapszabályzat felterjesztésekor azonban Kádár tanárelnökön keresztül olyan módosításokat akartak eszközölni, amelyek az ifjúság autonómiáját csorbíthatták volna. Az autonómia megcsorbításába az ifjúság nem egyezett bele, így az alapszabályt csekély módosítással felterjesztették. Az első közgyűlésen a PT elnöke, Zsindely Ferenc kijelentette, hogy mindent megtettünk arra nézve, "hogy biztosítsuk az ifjúság autonómiáját, mely újszerű az egész dologban, és amelyért az egészet tulajdonképpen megcsinálni érdemes volt". Ezután az ifjúság békés egyetértésben élt a Pártfogó Testülettel.

Újabb ellentét az 1942-es őszi tisztújításnál merült fel. A PT igazgatójelöltje Kovács Péter volt, a kollégium ifjúságáé Kardos László. Zsindely Ferencné,

a PT kiküldötte magához hívta a kollégium tagjait, és igyekezett őket meggyőzni arról, hogy Kovács Pétert kell megválasztani igazgatónak. Az ifjúság azonban Kovács Péterrel szemben ragaszkodott Kardos Lászlóhoz. [...]

A PT elnöke, Zsindely Ferenc kifogást emelt Petőfi szobrának megkoszorúzása miatt. A kollégium ifjúsága a PFK-val, a Parasztszövetség vezetőivel és írókkal együtt tette le koszorúját. A PT elnökének véleménye szerint a koszorúzáson részt vett embereknek politikai színezetük van. Ha már most egy olyan apolitikus egyesület, mint a kollégium ezekkel együtt jelenik meg, akkor nem ők válnak apolitikussá, hanem a kollégiumra is az ő politikai színezetük ragad. Az ifjúság úgy érezte, hogy olyan emberekkel koszorúzott együtt, akik a parasztsággért szót emeltek, és akiket a köztudat a paraszti ügy harcosainak tart.

Nagy ellentétek merültek fel a debreceni fiókkollégium körül. Karácsony Sándor, debreceni tanárelnök alapszabály-ellenesen kitett a kollégiumból hat tagot, köztük a fiókkollégium megválasztott titkárát is. Alapszabály-ellenesen új tagokat vettek fel, és a debreceni fiókkollégium élete úgy folyt, hogy annak sem munkájába, sem anyagi dolgaiba nem volt módja az anyaegyesületnek betekinteni. A fiókkollégiumból kitett tagok az anyaegyesület igazgatóságához fordultak. Az ügy a választmány elé került. Az ifjúság javaslatot tett a debreceni ügy kivizsgálására és alapszabályszerű elintézésére. Karácsony Sándor személye miatt ez nem volt lehetséges. A PT elnöksége ragaszkodott Karácsony Sándorhoz, a kollégium ifjúsága ragaszkodott az alapszabályszerű elintézéshez. Bonyolította az ügyet az is, hogy a debreceni fiókkollégium jogállása körül is viták voltak. Ez az ügy mindmáig elintézetlen maradt.

A kollégium igazgatója felszólalt a szárszói ifjúsági konferencián. (Beszéde szóról szóra megtalálható a Szárszó c. könyvben. Magyar Élet kiadása.) Az igazgató Erdei Ferenc előadásához kapcsolódva vázolta az egyetemi ifjúság történetét és helyzetét, hitet tett amellett, hogy ennek az ifjúságnak nemcsak szavakkal, hanem cselekedeteivel, magatartásával is a parasztság és a munkásság ügye mellé kell állnia. A PT elnöksége politikai demonstrációnak minősítette ezt a megnyilatkozást. Különösen kifogásolták, hogy a parasztság mellett a munkásságról is szólt az igazgató. Az ifjúság azonosította magát az igazgató felszólalásával.

1943 szeptemberében a politikai rendőrség vizsgálati fogságba helyezte a kollégium egyik tagját. Ez a tag részt vett egy olyan bizottságban, amely a Független Kisgazdapárt polgári tagozatában működött, és egy ifjúsági ankét előkészítésén dolgozott. Az ügyet jelentettük a PT elnökségének. Az elnök kijelentette, hogy kénytelen megválni tisztétől, az ifjúság azonban ragaszkodott a PT elnökének személyéhez. A megvádolt kollégista három hónapi vizsgálati fogság után ártatlannak bizonyult, és visszakért a kollégiumba.

Már a debreceni ügy kapcsán kívánták a Pártfogó Testület vezetői az alapszabály módosítását, majd a tanárelnök útján csúcsszerv-tervezetet terjesztettek elő. Az ifjúság ragaszkodott alapszabályához és jogaihoz.

A PT részéről általánosságban az a vád hangzott el, hogy az ifjúság nem volt őszinte, és becsapta a PT-t. Tény az, hogy a PT tagjai elfoglalt emberek lévén nem tudták behatóan megismerni a kollégistákat. Az ifjúság sokszor hívta, és mindig szívesen látta őket. Valószínűleg nem rajtuk múlt, de ritkán jöttek.

Az ifjúság magatartását az a törekvés határozta meg, hogy minden körülmények között hű akart maradni a néphez. Nem nagy szavakat, könyvből tanult mondásokat jelentett ez a kollégium fiatalsága számára, hanem valóságos hűséget, amely a családdhoz, a rokonsághoz, a faluhoz: az ismert és valóságos néphez kapcsolódott. Élő, eleven emberek voltak azok, akikhez a kollégium ifjúsága hű akart maradni.

Az ifjúság hálával gondol a Pártfogó Testület tagjaira. Becsüli őket, mert a jobbak közé tartoztak: tudták, hogy kötelességük van népükkel szemben. De, ha egyszer mégis úgy történne, hogy az ő útjuk és a nép útja kettéválik, akkor a népből jött ifjúságnak hovatartozása nem lehet kétséges.

Györffy-kollégium becsütie

Budapest, 1944. május 3.

NDGY KLi NÉKOSZ 13-2

14. Pál József visszaemlékezése a kollégium 1944. nyári életére

A Györffy István Kollégiumot 1944. március 19-e után a Belügyminisztérium feloszlatta. Megtorlástól is lehetett tartani, ezért a kollégisták zöme hazautazott, a kollégium könyvtárának értékesebb részét a kollégisták egy-egy csomagban ugyancsak magukkal vitték (egy-egy csomagban mintegy 30–40 könyv volt). Többen Budapesten maradtak, így emlékezetem szerint Horváth János, Horváth Lajos, Kovács Gyula, Sipos Gyula). A hazautazott kollégistákat élénk levelezéssel tájékoztatták a kollégium sorsáról.

1944 májusában megbeszélésre hívtak össze számos kollégistát (Horváth Lajos, Egyed Imre, Pál József, Gosztonyi János, Szakács András, továbbá Újhelyi Gyula). Ekkor alakultak ugyanis az egyetemi munkatáborok, amelyek Erdélyben erődítési munkát végeztek. A megbeszélés arra irányult, hogy a kollégisták ezekben a munkatáborokban szervezett egységet alakítsanak ki, és ott baloldali agitációt, szervezkedést végezzenek. Nekem nem kellett volna a kötelező munkatáborokban részt vennem, mivel a katonai szolgálatot már teljesítettem. A megbeszélésen azonban az a vélemény alakult ki, hogy én is vegyek részt a munkatáborban, katonai ismereteim valószínűleg előnyösek lesznek az ott végzendő munkában. A gyimesközéploki munkatáborba kerültem Horváth Lajossal, Egyed Imrével és Szakács Andrással együtt. A századot katonai egység egészítette ki, a gyakorlatban keretlegénységként. A szakaszok élén egy-egy tényleges katona állt. Mivel katonaviselt voltam, szakaszparancsnok-helyettesi megbízást kaptam. Tevékenységünk következtében a század hangulata rövidesen a katonai vezetők s általában a rendszer ellen fordult. A katonai parancsnok számos megtorló, fegyvelmező intézkedést alkalmazott. Egy esetben többünket (Horváth Lajos is közöttünk volt), az erődítmény parancsnokához – fegyveres kísérettel – be is vitettek, a baloldali hangulatot azonban meggátolni nem tudták. A tábor jó előiskolája lett az antifasiszta mozgalomnak. Július végén (vagy augusztus elején) a tábor felkereste Hegedűs András, aki abban az időben már a KMP tagjaként végzett szervező munkát. Részletes megbeszéléseit Horváth Lajossal folytatta. [...]

Augusztus második felében ismét számos levelet kaptam a kollégium helyzetéről Balkányba, s magam is sokat írtam. Kutrucz Gizella ekkor tájékoztatott arról, hogy

a kommunisták gyülekezőhelye a Baross utcai Móricz-féle könyvkereskedés egyik raktárhelyisége. A kollégiumba ekkor még bemenni nem lehetett, mivel ellenőrzés alatt állt. [...]

NDGY GYIK AIT 51

15. Kovács Gyula levele Pál Józsefhez

1944. április 11.

Kedves Jóskám!

Ha egy kicsit késve is itt küldöm a Tacitust. Amellett, hogy meglehetősen drága, elég érdekes. Különösen a bevezetés figyelemre méltó. Pláne, ha enyhe párhuzamot húzunk a Calgacus-beszéd és a mai idők között. A kollégiumban semmi különösebb újság. A gyerekek lassan szivárognak vissza. Állítólag Himmler is itt van Pesten, sőt Ottó^{*} is megérkezett, továbbá Nagy Lajos, S. Gyula,^{**} Gosztonyi, Tildi, SziJJas^{***} el se ment.

A bombázást majd elfelejtettem. Pedig most is légiveszély van. Hát a Horthy-ligeti Repülőgépgyárat tökéletesen kinyírták. Valamint a Józsefvárosi teherpályaudvart is. Sok találat érte Kispest és Pesterzsébet munkásnegyedeit. Nagyobb eredményű bombázás másutt nemigen volt. Csepelen hat ház dőlt csak össze. A gyáraknak majdnem semmi bajuk. A hírek általában túlzottak.

A viszontlátásig szeretettel üdvözl

Gyuszi

NDGY Pál József iratai I-41

16. Csendőrségi jelentés a Magyar Front pártjainak illegális tevékenységéről és a lakosság növekvő németellenességéről
1944. április 28.

A német csapatok Magyarországra érkezése, valamint a baloldali politikai pártok, egyesületek feloszlata, egyes időszaki és napilapok betiltása újabb adatok szerint a baloldali felfogású egyéneket meglepetésszerűen érte. Különösen a Szociáldemokrata és a Független Kisgazdapárt, valamint a Magyar Parasztszövetség volt tagjai sérelmezik mozgalmuk felszámolását.

A fenti politikai pártok közismerten baloldali vezetői az elmúlt hetekben ismeretlen helyre távoztak. Megbízható forrásból származó bizalmas hírek szerint az ismeretlen helyen tartózkodó, volt funkcionáriusok, népi és újságírók, valamint a baloldali mozgalmakkal rokonszenvező diákok járják a vidéki városokat és falvakat, hogy az összeköttetést egymással felvegyék és fenntarthassák.

PIA Összesítő jelentés a baloldali mozgalmakról

* Skorzeny.

** Sipos.

*** SziJJántó.

17. Sipos Gyula: Illegálításban
Györffy-kollégista társaimnak

Mikor mindenki gyáva volt,
minket akkor is rejtegettek,
óvtak magányos kis tanyák,
S Budapest háztömege elnyelt.

Tolnamegyei cselédházak,
baranyai szőlőhegyek ...
Éjszaka is ajtót nyitottak
soha nem látott emberek.

Nem kérdezték: – Hová? Miért?
Senki semmit sem kérdezett.
A háziasszony tán sóhajtott,
aztán némán ágyat vetett.

Ő is tudta: érette bújunk.
Leste az éj minden neszét
és csendben betakargatott,
mint anya üzött gyermekét.

Sipos Gyula: Szóljatok bátran. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1954, 17.

18. Darvas József Kemenesmagasiban, 1944. március–április
Györffy Sándor visszaemlékezése, 1971

1944. március 19. a német megszállás napja. A Gestapo megkezdte a népfrontpolitika híveinek, a független, szabad, demokratikus Magyarországért harcolóknak a letartóztatását. Betiltották a Népszavát, a Szabad Szót, a Kis Újságot, a Magyar Nemzetet, az összes demokratikus pártot és lapot.

Mi, mihelyt tudomást szereztünk hazánk megszállásáról, rögtön elhatároztuk: eltűnünk, mint a kámfor. Elrejtéünk az ország falvaiban és városaiban, barátaink és rokonaink segítségével. A Békepárt kérésére még azt is vállaltuk, hogy mindenki segít egy-egy üldözött elrejtésében.

Én Darvas József biztonságba helyezését kaptam feladatul. [...]

Darvassal hat hetet töltöttem együtt, gondoskodva biztonságáról. Nagyon tanulságosak voltak a vele együtt eltöltött hetek. Megismertem a vele való beszélgetésekből az 1930-as évek kommunista értelmiségi mozgalmát, akcióit – József Attila világát, a Márciusi Frontot, a Válasz és a Gondolat körét –, sok érdekeset tudott mesélni a Viharok kommunista földmunkásainak mozgalmáról, családjá sorsáról.

Sokat beszélgettünk a magyar kommunista mozgalom múltjáról, jelenéről, jövőjéről, problémáiról, a Tanácsköztársaság hibás parasztpolitikájáról, az illegális párt politikájának szektás vonásairól. [...]

Reméli, hogy a népfrontpolitika során a magyar írók, az értelmiség legjobbjai utat fognak találni a párthoz, és a párt is nem taszítani, hanem vonzani fogja őket. [...]

A Milotay-cikk az én helyzetemet is megnehezítette. A jegyzőnk bizalmasan elmondta nekem – szerencsére tarokkpartnere voltam –, hogy a főispáni eligazításon külön felhívták figyelmüket a Györffy-kollégisták aknamunkájára. Így elhatároztuk közösen, hogy Darvas felesége rokonaihoz megy, hogy családjával együtt vészelhesse át a még hátralevő néhány hónapot a felszabadulásig.

Mivel 1944-re én kaptam meg – mint a Parasztfőiskolások Közösségének titkára – a kollégium egyik ösztöndíjas szabadjegyét (Zsindely szerezte őket), sokat utazhattam. Segítettem a Darvas család összeköltözésében, lakásukba betelepítettem három "kültárgunkat" (Balyó Máriát, Kutrucz Gizit, Kampó Magdát), és összekötője voltam egy ideig Darvasnak Budapest felé.

Emlékkül őrzöm levelét.

NDGY GYSI GYIK 269

19. Sipos Gyula levele Györffy-kollégista társához
1944. július vége

Kedves Kedves Pistám! ^x

Sajnos, ez ideig nem tudtam ími nektek, de most, mikor kórházi ápolat lett belőlem, adódik idő és lehetőség levélírássra. Örömmel hallottam, hogy nem szóródtatok szét teljes magányosságba, mert már két embem is könnyebb gondolkozni és cselekedni is, mint egynek. Remélem, hogy környezetekben is találtatok jó barátokat, hiszen közös sorsú fiatalok kerültek a táborokba.

Mióta kórházban vagyok (kerek 3 hete), a fiúk közül többen meglátogattak. Kezdetben úgy gondoltuk, hogy a július végi bevonulás alkalmával sokan Pestre jönnek, és akkor összeülhetünk egy kis baráti beszélgetésre, de azután kiderült, hogy ez a terminus elhalasztódik. Dr. K. Laci^{xx} fönt járt, így vele is tudunk beszélgetni. Itt különben csönd van és mozdulatlanság, csak az ismétlődő bombázások és hírek nyugtalanítják néha az embereket. Most a vasúti korlátozásokkal kapcsolatban például nagyobb szabású mozgósításról beszélnek – amit eléggé elhíhetővé tesz az a tény, hogy a Szovjetunió seregei a Kárpátokat fenyegetik. [...]

Az egyet^{xxx} ügyeiről rövidesen külön levél megy. Itt csak annyit: semmi jelentős változás nem történt. Barátaink mindnyájan jó egészségnek örvendenek.

H. János^{xxxx} állatorvos barátunk látogat be hozzám leggyakrabban, többször beszélgettünk vele a mi kis baráti körünk dolgairól. Most a diaszpórában még határozottabban áll előttünk az együtt töltött idő, és most, a megzavarodottság idején még inkább előtűnik biztonságunk. (Persze nem akarom áltatni magam: nem olyan biztonságos)

^x Somodi István.

^{xx} Kardos László.

^{xxx} Kollégium.

^{xxxx} Horváth János.

ságra gondolok, hogy mi vasidegekkel, nyugodtan állunk, amikor országok és népek dőlnek össze, csak mégis, ebben a nagy rombolásban a mi lábunk alatt, valahol lent talaj van.)

Most nincsenek szavak és nincsenek vitatkozások, nincs egyetem és nincs együtt lakás. És mégis, mindnyájan tudjuk, hogy van kollégium. Van gyakorlatban, életünkben, tapasztalatainkban.

Remélem, hogy közös dolgainkról nem nagyon hosszú idő múlva újra beszélgethetünk.

Különös újságot nem írhatok. A pletykákkal és találgatásokkal nem érdemes foglalkozni.

A fiúk üdvözlétüket küldik. Én is kérlek benneteket, hogy írjatok, ha lehetséges, ne csak K. Gyulának,^x hanem nekem is, hiszen még kb. 2 hétig szüleimnél betegeskedem. A viszontlátásig szeretettel köszönt:

Gyula

NDGY KLI GYIK 7-23

20. Az összekötő információi

Kutrucz Gizi levele Pál Józsefhez, 1944. augusztus 9.

Móricz Zsigmond könyvkiadó vállalat és könyvkereskedés antikvárium

Cégt.: Littkei-Móricz Erzsébet

Kedves Jóska Barátom!

Veled együtt örülök szerencsés "megmenekülésednek" a táborból. Időközben, ha esetleg még nem tudnád ... Horváth Lajos barátunkék is leszereltek. Sőt ... Fazekas Béla is, meg V. Nagy Lukács is. Lukács tegnap volt is nálunk a Kupeczky utcában. Testileg megfogyatkozva, de lelkileg erősen.

Hogy ki van fönt? Pontosan nem tudom. Kőszegi Gyula, Tőkés Ottó, Hegedűs, Szijjártó, Tildi, Kelemen Zoli, Szűcs, Gyenes – s Gyenge, de ő is elutazott tegnap. Kardos volt még itthon két hétig, s ő is a múlt héten ment vissza. Senki nem lakik a Pál utcában, sem az Áldásban.^{xx} Ha feljönnél, úgy engem keress meg legelsősorban, mert rendszerint én tudok leghamarabb felvilágosítással szolgálni a társaságról. Sipos beteg volt hosszú ideig, de most már kijött a kórházból, s hazautazott a múlt héten.

Más különös újság nincs errefelé. Jó lenne, ha felrándulnál egy napra. Lajos is fenn van jelenleg, de azt hiszem, hamarosan hazautazik ő is, azt mondja, jól akar lakni végre egyszer hosszú idő után. Darvas is fenn jár éppen, várja a behívóját, de épp írja tegnap Kardos, hogy egészen biztos, hogy nem lesz bevonulás augusztusban. S így biztosan megússzák a fiúk a háborút. Szerencsétek van!

Szóval, semmi újat ezeken kívül nem írhatok. Gyere föl minél előbb! Sokszor üdvözlöl:

Kutrucz Gizi

NDGY Pál József iratai I-43

^xKőszegi Gyula.

^{xx}Királyi Pál utca és Áldás utca; a kollégium székhelyei.

21. Nagy Lajos körlevele a Györfly-kollégistákhoz
1944. augusztus 19.

Kedves Barátom!

Valószínűleg csalódva gondolsz ránk, hogy elválásunk óta igen kevés levelet kaptál tőlünk, de ebben rajtunk kívül álló okok akadályoztak.

Most, mikor mindnyájunk itthonléte igen bizonytalan, nemigen volt módunk általános tájékoztatót adni számodra.

A nyári hónapok a kollégium szempontjából elég eseménytelenül teltek el, ami előrelátható volt.

Jelenleg is mindössze annyi változás történt, hogy az eddig eldöntetlen igazgatói kérdés megoldódott.

A kormánybiztos úr által kinevezett új igazgatót Szathmáry Lajosnak hívják, aki csöndes jó szándékú tanárember, és eddig Hódmezővásárhelyen és Pápán működött mint internátusi tanár, és szerzett múlhatatlan érdemeket a magyar tehetségmentés körül; különösen Vásárhelyen, ahol ő szervezte meg a tanyai tehetségek internátusát.

Bemutatásakor az új kollégiumi elképzelését vázolta, amit szerettem volna, ha mindnyájan hallotok, hogy magatok is meggyőződjetek arról, hogy mennyire kevés a közös szál köztünk és közte; hogy mily vérszegény eredmény várható az internátusi foknál is alacsonyabb fokra süllyesztett, újjászervezett kollégiumtól. Ugyanis a felvett nem az igazgató intézi az egész kollégiumra vonatkozólag, hanem csak töredék részt vesz fel; a többi tagok nagy részét különböző intézmények küldik a kollégiumba. Ilyen szelekció mellett semmi biztató remény nincs az eredményes munkára.

Ő ugyan úgy véli megoldani a kezdeti nehézségeket, hogy hívja vissza a régi kollégistákat. Ettől várja a kezdeti nehézségek megoldását.

Erre azonban a mi részünkről csak egy válasz lehet, amit a kormánybiztossal is közöltünk.

Az új igazgató elvi alapokat fektetett le a kormánybiztossal, ami természetes, hogy az eddigi autonóm életnek az újrafeléledése elleni biztosíték.

Szathmáry most levelezési nehézségek miatt több újságban és a rádióban felhívást intéz a régi tagokhoz, hogy e hó 25-ig bezárólag jelentkezzenek újrafelvételre nála, levélben, de ha az lehetséges, személyesen is.

Ez a felhívás tőlünk függetlenül történik, és ezért kérünk, ehhez mérten cselekedj. A legegyszerűbb válasz nélkül hagyni az egészet.

Én a magam részéről tájékoztattam őt arról, hogy mi az oka annak, hogy a régi tagok nem költöznek be.

Ha levelem megkapod, légy szíves írd egy pár sort címemre (Nagy Lajosné, Bp., Váci út 87.), ui., ha nem tudnád, közlöm veled, hogy megnősültem.

Baráti szeretettel köszönt

Nagy Lajos s. k.

NDGY Fekete Gyula íratai 4

22. Györfly Sándor levele szüleihez és jegyzetei a gyergyótölgyesi egyetemi munkatábor helyzetéről

1944. augusztus 22–26.

Kedves jó Szüleim!

Mivel egy újabb rendelkezés folytán a bombakárosultak hazamehetnek 5 napra; ma indul útnak 8 barátunk, akiket időközben "kibombáztak", lakásuk tönkrement. Velük küldöm ezt a levelet:

Jelenlegi tervek szerint csak szeptember 20-án szerelnek le bennünket. Mivel erősen valószínű, hogy Kárpátaljához hasonlóan itt is meg fogják szüntetni a postaforgalmat, legyenek szívesek postafordultával még egyszer csomagot küldeni – harisnyát, inget, alsónadrágot, almát, zöldpaprikát, mézet, szalonnát, sonkát, rumot, aszalt gyümölcsöt, kenyeret.

Annak is ki vagyunk téve, hogy az egyetlen vasútvonalat végleg szétbombázzák, vagy a partizánok felrobbantják. A front megindult, 20-a óta a szovjet hadsereg erősen támad, a román arcvonalat állítólag áttörték. A mindjobban erősödő ágyúzásból arra következtetünk, hogy ezen a frontszakaszon is támadás készül.

Mint már írtam, felköltöztünk a havas tetejére, hogy munkahelyünkhöz közelebb legyünk. A 6 személyes finn sátrakban 21-en lakunk. Írtázatos bűz estéenként, mivel mosakodási lehetőség a közelben nincsen. Vasárnaponként járunk le a faluba mosakodni.

Sok egyéb hátránya is van a havason lakásnak. Este hideg van, majd megfagyunk. Ha egyszer eső van, utána olyan csúszós az út, hogy 2–3 napig nem lehet élelmiszert felhozni. Gyertyát is legyenek szívesek küldeni, mert semmi esti világítóeszközünk nincsen.

Otthon mi újság? Gondolom, igencsak várja mindenki a háború végét. Erősödik a béke pártja.

Ha hirtelen kapunk egy szovjet támadást, az is lehet, sőt sajnos valószínű: itt helyben átminősítenek és beöltöztetnek bennünket katonának. Reméljük, nem német egyenruhába. Az is lehet, hogy fogságba esünk, de ettől ne tessék félni, én nem félek a szovjet fogságtól. [...]

[Feljegyzés, 1944. augusztus]

23., szerda, 4 óra

A táborhelyünktől 500 méterre egy géppisztollyal és kézigránáttal felszerelt magyar partizáncsoport bukkant fel. Hívnak minket is partizánnak. Környékbeli székely katonaszökevények. Adtunk nekik puskát és töltényt.

Szerda, 6 óra

Parancsot kapunk, legyünk menetkész állapotban, indulunk haza.

Szerda, 8 óra

Újabb parancs érkezik, mégsem megyünk, 10 embert kell adnunk a tölgyesi szorost védő német és magyar katonai alakulatok, a határőrség kiegészítésére.

Szerda éjjel, 23 óra

Berohan az egyik őr, felkelti az egész tábor:

– Fiúk, a német hadsereget bekerítették, a románok kiugrottak! Most mondták a partizánok. A rádiójukon én is hallgattam a londoni rádió adását.

– Menjünk haza! – követelik a fiúk.

24., csütörtök, hajnali 5 óra

Állandó morajlás hallatszik, német páncélosezred vonul fel a szoros védelmére. A lövészárkokba is egy német ezred telepszik be.

Csütörtök, 8 óra

Sorakozó! Megtudjuk, hogy a századosunkat elvezényelték, és elutazik. Marad velünk egy tartalékos főhadnagy. Civilben tanító. Kiosztanak 60 puskát és 4000 töltényt. Hazamenetelről szó sem lehet – mondják. A fiúk elégedetlenek, panaszkodnak, lázonganak. Csak ágyútöltelék lenne belőlünk.

Csütörtök, 16 óra

Az eső irtózatosan zuhog. Szinte lehetetlen a lemenés a havasról. Már három nap óta nem kaptunk lentről élelmiszert. Páran elindultunk "seggen csúszva" lefelé, de vissza kellett fordulnunk.

Csütörtök, 23 óra

Irtózatos ágyúdörgés, repülőgépzúgás. A front nyilván közeledik.

25., péntek, reggel 4 óra

Közlík velünk, bevetnek a szoros védelmére, német parancsnokság alatt.

Formálisan fellázadunk. Megtagadjuk az engedelmisséget. Mégis csak jó a hatvan puska, nem mernek velünk rendelkezni.

Péntek, 6 óra:

Beleegyeznek, hogy mint munkaszolgálatosok dolgozzunk tovább, de el akarják venni puskáinkat. Nem adjuk! Azzal érvelünk, kellenek a tábor őrzésére.

NDGY GYSI GYIK 269

23. Sipos Gyula és Kőszegi Gyula levele a munkaszolgálatos
Győrffy-kollégistákhoz

Kedves Barátom!

Úgy látom, ideje már, hogy felkeresselek levelemmel, és megpróbáljam elmondani, hogy mi minden történt velünk azóta. Örömmel írhatom, hogy mindnyájan egészségesek vagyunk, itt Pesten különben egyhangúan élünk, pincébe járunk, néha füstöt látunk,

néha tüzet is. Nemrég járt itt K. Laci^x barátunk is valamilyen szabadságon, továbbá nem sok ideje, hogy S. Gyula^{xx} barátunk felgyógyult sárgaságból, és szüleihez utazott. A többiek szétszóródtak az ország minden tája felé. A munkaszolgálatosok közül H. Lajos, Cseri, Kaleb, V. Luki^{xxx} leszerelt. A bentmaradtak címét lenn találod. Különösen cigaretta- és élelemhiányban szenvednek. Katonai bevonulásunk teljesen bizonytalan. Mindig halasztódik.

Az intézmény ügyében nem történt semmi különösebb. Úgy látszik, a biztos mégis csak belátta: legjobb semmit sem csinálni. Az épület épül. A KIE kívánságára Szathmáry Lajos urat tették meg gondnok-igazgatónak. Hírlik, hogy a közeljövőben újságon keresztül felhívja a volt kollégistákat újrafelvételük érdekében. Természetesen semmi közünk az egész vállalkozáshoz. Egy kis érdekességet is közlünk: múlt hónap elején a Pál utcában megjelent egy kisautó. Kiszállt belőle egy civil úr és két másik, akik a baráti állam egyenruháját viselték.^{xxxx} A civil úr megkérte a házmesterfiút, hogy négy tagot küldjön le. Arra a kérdésre, hogy kiket, kijelentette, hogy az teljesen mindegy. A kollégiumban azonban nem volt senki, így a bácsik, ahogy jöttek, elmentek.

Előadónk jól vannak. Néhányról hallottunk, néhánytal találkozunk is. Az utóbbi időben sokat gondolunk rátok és az együtt töltött idők emlékére. Jó visszaemlékezni arra, hogy mi volt a mi kis baráti körünk, és kell gondolnunk arra, hogy mi lesz velünk a jövőben. Az idő múlik, és nem szabad hagynunk, hogy ezek a napok kárba vesszenek. Ne elégedjünk meg azzal, hogy munkánkat elvégezzük, és lessük a híreket, kesergünk vagy vigadunk, hanem használjuk fel időnket. Mindenkinek van valami lehetősége. Ahogy itt elbeszélgettünk K. Lacival meg a többiekkel, egyre jobban hisszük, hogy befejeződik az, amit elkezdtünk.

Turán Pali légítámadás áldozata lett, Lovas Laci eltűnt az orosz fronton. Fehér Gyula, volt igazgatónk szabadsága a napokban ért véget. Nagy Lajos és Markó Klára pár héttel ezelőtt volt az anyakönyvvezető előtt. Ha címed bármilyen ok következtében megváltozna, kérünk, rögtön küldd meg új címedet! Jó, ha tudunk egymásról. A leveleket továbbra is a régi címre küldd, ha változás lesz, írunk.

Remélem, nincs messze az idő, amikor Budapesten ismét találkozunk. Addig is dolgozzatok egyre jobban és jobban! Barátainkat üdvözzöljük.

Szeretettel köszönt benneteket
S. Gyula és K. Gyula

NDGY Pál József iratai I-7

^x Kardos.

^{xx} Sipos.

^{xxx} H=Horváth, Cseri=Egyed Imre, Kaleb=Fazekas Béla, V. Luki=V. Nagy Lukács.

^{xxxx} A Gestapo.

24. Somodi István levele Györfly Sándorhoz Kemenesmagasiba
1944. szeptember 18.

Kedves Sándorom!

Kívánok jó egészséget, ha még életben találunk soraim. Hogy értél haza, messze-messze Vas megyébe a szépséges Erdélyből? Tudtál-e Pesten találkozni barátainkkal? Hallom, szegény András és Mária kórházba kerültek.^x Én még megvagyok. Az erdélyi "nyaralás"^{xx} során leromlott állapotomat helyreigazítottam. Most azon töröm a fejemet, hogy fel kellene nézni Budapestre. Írtam Gyulának,^{xxx} hogy mi a véleménye a dologról, de választ nem kaptam. Te kiről tudsz a fiúk közül? Ugyan Giziék^{xxxx} megkapták-e Erdélyből írt levelünket? Egzisztál-e Erzsike könyvesboltja még? Én teljes magányosságban élek kint a szőlőhegyen. Tanulok és olvasok, de most már – úgy gondolom – mindnyájunknak fel kell menni. András betegsége,^{xx} úgy látszik, nem fertőző. Te hogy vélekedsz? Milyen tanácsokat kaptál? Válaszolj postafordultával! A mi szebb jövőnkbe vetett törhetetlen hittel:

Pista

Ui. Ha Sándor nem volna otthon, kérem kedves Györfly bácsiékat, levelemet küldjék utána, ha tudják.

NDGY GYSI GYIK 64

25. Tóth Benedek naplójegyzetei katonáskodása idejéből
1944. november 10–18.

[...] Hajmáskér, november 10.

Esik az eső, lassan, megfontoltan és jég hidegen. És fúj a "hajmáskéri" szél. Ma reggel is kimentünk a "szabadba". De olyan hideg volt, annyira fújt a szél, hogy már 1/2 11 felé bejöttünk a táborba. 20 napja, hogy katona vagyok. 12 napja ebben a katonavárosban élek. Könyvet, amióta eljöttem Hevesről, nem olvastam. Gyöngyösről próbáltam, de nem ment. Igaz olvastam egy kis 20 oldalas ismertetést a partizánok harcmódoráról. Mást semmit. Van nálam egy igen érdekes és értékes kis könyv, A mai filozófia fő irányai H. Nagy Józseftől, de elő sem tudtam még venni, az időnk be van osztva, és még a mosakodásra, a borotválkozásra se igen jut idő, nem még ilyen komolytalan dologra (filozófia olvasás) – ilyen férfias időkben.

Esténként szolgálati iskoláink vannak. Fél nyolctól fél kilencig. Tegnap a "zászló-sunk" tartott előadást. 24 éves fiatalember. Igen jó alakú, és rokonszenves egyéniség. Civilben jogász és birkózó. Meglehető dolgokat mondott, és alkalmam volt ez alkalmmal új tapasztalatokat szerezni. Magyarországon a jó piás és káromkodó emberek

^xHegedűs András és Balyó Mária.

^{xx}Nyaralás = munkatábor, betegség = lebukás.

^{xxx}Sipos Gyula.

^{xxxx}Kutrucz Gizella.

az igazi magyarok. Aki gondolkodik, aki magyaráz, az gyanús, az lapul, és a kétkulacsos politika híve – ezt mondta.

Az oroszok Pestszentimre utcáin harcolnak. Apatinnál átkeltek a Dunántúlra. Elfoglalták Mezőkövesdet, a tiszafüred–tokaji hídfőből kiindulva. Bizonyára azóta Heves is a csendes vidékek között van. Szeretnék nagyon Hevesen lenni. Itt nincs semmi bajom, hála a jó istennek; az egészségem jó, bírja magát. A koszt is jó, különösen, ha az ember nem szégyenli magát.

Délután lövészetre indulunk. Már egy órakor. Kutya ez a világ és cifra!

A napos most jelenti, hogy ebédhez készülödni. Ez igen kellemes. Nem tudok én már írni sem. Megsötétedik itt az ember és elbutul. Olyannal is bíztatnak, hogy kikerülünk a frontra. Ez nem izgat, két hét elég ahhoz, hogy az ember elfásuljon. Itt gyakorlatban látom és érzem azt, amit Hajmáskér előtt is tudtam, vagy legalábbis sejtettem.

Hajmáskér, november 12.

Vasárnap délután 1/2 3 óra felé írom ezeket a sorokat – nem őszintén. Hála istennek, hogy ezt legalább őszintén be merem vallani. Nincs is semmi értelme az itteni irkálásnak. Talán csak a magam megnyugtatóására karmolom egymás után a sorokat: ezzel küzdök a "szellemi lepenészedés" ellen. Délután van. Szabad az idő, és szabad az út – ki a községbe; de semmi kedvem nincs kimenni. Minek? Volna értelme. Fáj a Heves, fáj a bizonytalanság, ezt őszintén írhatom. Szeretném nagyon tudni csak azt, hogy mi van; az, hogy mi lesz, nem bánt egyelőre. Nemcsak rólam van szó a – jövőt tekintve, hanem ezrekről és ezrekről, és én vállalom ezt a sorsot. Meg azután majd meglátjuk. Butaságot most nem érdemes csinálni. Várni, várni kell. Az idő sok mindent megold.

Egy pár fiú szöszmőttől csak a legénységi szobában. Egy-kettő levelet ír, egy páran a faluba készülnek; én meg ülök és mérgelődöm. Gondolkozom. A katonaládámon ülök. Hideg egy kicsit; a levegő sem valami kellemes. A gyomrom tele van. Nem fájom. És nincs különös bajom. Azt hiszem, itthon maradok egész délután.

Ezelőtt egy negyed órával vágtam le a "bajuszom", elfogultság nélkül írhatom, hogy bajusz, mert bár 13 napos volt, de szépen fejlődött, és nagy volt. Nem bírtam szegényt sehogysem megszokni, és az lett a vége, hogy elváltunk egymástól szép csendesen. Így jobb: tehát újra bajusztalan vagyok.

Szegény Budapest. Szegény Alföld. Szegény magyarok. Szegény szegények. Így vagyunk, sajnálom Pestet. A legnagyobb várost, amit ismertem, és amit megszerettem lassan, enyém lett egy kicsit, annyira, hogy fáj a szívem, és vonz Pestre a honvágy. Siratom mindkét barátomat. Persze nem vagyok kétségbeesve. Tudtam, illetve sejtettem a bekövetkezett dolgokat, ha nem is mindenben úgy történt, ahogy vártam.

Csalnak a moziba, de nem megyek. Szeretnék egy kicsit már olvasni is. De nem tudom, mi lesz.

Tegnap hallottam először, hogy Hevest is elérték az oroszok. Ettem nyugodtan tovább; éppen ebéd volt. Ma a hír: Miskolcon vannak. A Dunától keletre levők lassan hontalanok lesznek; sok az elkeseredett fiú.

Tegnap Dobrovics dr. egy ágyon ülve, sáros bakancsban beszélt az egyiptomi vallásról és az istenekről. A kaszánya falai csodálkozhattak, a jelenet annyira komikus

volt, hogy ketten hangosan felneveltünk. Csuklanom kellett, de közben is nevetőgörcsöm volt. Annak is határa van, amit az ember el bír viselni.

Délelőtt mise után kísértáltunk a hajmáskéri határba. Az én alföldi szememnek szokatlan és szép volt a látvány. Távolban kéklő hegyek, csupasz dombok, komor, sziklás hátaik, kökényes hajlatok, hangulatos hajlatok, részletek. Vasút, forgalmas budapest-gráci országút váltogatják egymást. E vidéken első pillantásra látszik az emberi munka, hatalmas híd, nagy bevágások. Négyfelé ágazó vasút, csillogó országút, mind erről mesél.

Hajmáskér, november 14.

Nemigen tudok miről írni. Annyira valószínűtlennek tetszik minden, hogy szinte alig tudom, mi a valóság, és mi a képzelődés. Ezelőtt két hónappal nemigen hittem volna ebben. Nem tudom leírni azt azért, ami volt, szegény Heves nevét olvastam a német jelentésekben. Álomszerű volt szinte, és valahogy nem tudom felfogni ennek a jelentőségét. Eszembe jutnak a békés hevesi szelíd tájak, rongyos bizakodó embereivel, eszembe jutnak a házak, az utak, és remélem, látom még újra ezeket. És ha látom is, hogy látom majd. [..]

November 18.

Ma lovardára megyünk. Csutakolni és zabolni fogunk órákig, és lovagolunk majd öt percig.

Hevesről semmi hírt sem lehet hallani. A rádió a magyarországi harcokról mit sem mond. Most épp szép szórakoztató zenét lehet hallani, bizony nagyon ránk fér. A fejrészek szépen meg vannak csiszolva. Mindenkin rajta a köpeny, és várjuk a parancsot.

Még a tegnapi "kirándulásról" tudnék valamit írni. Szép utakon, romantikus tájakon bandukoltunk. Egyik-másik dombtetőről igazán szép kilátás nyílt a környező dombok vidékre. A nap a fele területet világította meg. Szelíd, békés volt a táj, mintha ünnep lett volna a földön, és túlradó boldog élet a dombok közt. Mi mentünk és énekelünk, és fűzfőn ettünk. 10 deka kolbászt és ugyanannyi marmaládét. Jó volt a marmaládé. Ilyent hagyunk Gyöngyösön 13 kg-ot, amit nagyon sajnáltunk utólag.

Szegény Pest, szeretném látni még épen és békésen és szabadon. Emberek között szeretnék nyugodtan élni, szabad sajtó, szabad szó mellett, ahol egyedüli parancs a többség érdeke. [..]

NDGY Tóth Benedek iratai

26. Sinkó László utolsó levele Kutrucz Gizihez és Bíró Zoltánhoz^{*}
1944. december 10.

Gizikém! Most hallom, hogy Zolit talán elvitték Németországba. Neki írom, de Te is éppúgy elolvashatod. Remélem, Te még a régi helyen vagy.

Kedves Zolikám!

Már azt hittem, hogy nem fogok tudni neked írni, olyan hamar meg fog szakadni az összeköttetés Budapest és közöttünk. Most azonban az egyik fiú megy fel Pestre betegszabadságra, és vele küldök még egyszer, talán utoljára, hírt felőlem.

^{*} Sinkó László nem sokkal e levél megérkezése után elesett a fronton.

Múltkori leveled megkaptam. Köszönöm szépen. Nagyon megörültem neki, hogy valamit, biztos helyről, megtudhatok az ottani viszonyokról. Az igaz, hogy nemsokára mi is tanúi lehetünk valószínűleg a megszállás minden eseményének és cselekményének. Ugyanis már nagyon szépen idehallatszik Keszthely-Tapolca mellől a nehéztüzérség durrogása. Nem mondom, hogy igen kellemes zenei hangok, sőt valahogy úgy észlelhető, hogy közeledik az egész. Kellemes érzés mondhatom, figyelembe véve a körülményeket: hogy egyelőre az a helyzet, hogy harcolni fogunk, mégpedig a "felszerelésünkkel", a 15 puska és két géppuskával. Összesen vagyunk vagy 170-en. Közelebb is mentünk a fronthoz, a szomszéd községbe, Hetyefőre. Azt mondták, hogy újonckiképzők leszünk. Kb. 130 újonc, 40-50 év közöttiek. Mi, a kéthónapos katonák fogjuk oktatni a jövő harcba induló katonáit. Igaz, hogy erre aligha kerül sor...

Nem is kell talán leírni, milyen a hangulat újoncaink és akár közöttünk is. Mert ha még fel volnánk szerelve korszerűen... Hiszen mi is az új világrendért harcoló hádsereg tagjai vagyunk! De így a biztos halál nem valami kecsegtető kép a jövőre vonatkozólag.

Most vonult át itt a frontra a Szent László-lövészhadosztály, kb. 1200 emberrel. Önkéntesek állítólag. Kb. ez az összes magyar haderő jelenleg. Puskán kívül nemigen van más felszerelésük. A magyar gyalogság állítólag nem volt méltó elődjei hírnevéhez, így a Szent László nagyrészt repülőkből toborzódott össze, így a mi októberi újoncaink is közöttük vannak. Ezek most érhettek ki a frontra, és úgy látszik, hogy igaz, hogy van egy tüzérhadosztályuk is, amely támogatja őket, és ez a zaj hallatszik most ide.

Zolikám, bizony nem tudom, mi lesz velünk. Mindenesetre nem valami kecsegtető képek kerülnek tárgyalásra közöttünk. Valami Hunyadi-lövészhadosztály is van a világon, német ruhás magyar önkéntesek, oda sem igen igyekszik tőlünk senki.

Most csak az fáj, hogy nemigen tudok majd hova menni "karácsonyi szabadságra". A Balaton melletti kislányék már megszállás alatt vannak, ha ott maradtak.

Képzeld el, aránylag még én is szerencsés vagyok. Itt vannak 5 km-re a félegyházi kislányék, ha emlékszel rá. A múlt vasárnap náluk voltam eltávozáson. Ma azonban már eltávozás sincs, talán a front közelsége miatt. Kb. 35-40 km.

Az itteni nép eléggé világos fejű, jó gondolkodású. Elrámol mindent, mert azt mondják, a visszavonuló németek mindent elvisznek. És nem megy el senki sem. Talán egy ember sem. Lehet, hogy igazuk van... Németországba menni senki sem akar. Mi sem...!

Zolikám, mondom, lehet, hogy utolsó levelem ez. Írjál, ha még írhatsz majd.

A viszontlátásig szeretettel köszönt barátod:

Laci

NDGY KLI GYIK 11-11

A MAGYAR DIÁKOK ÉS A MAGYAR IFJÚSÁG ANTIFASISZTA HARCI EGYSÉGÉÉRT!

27. Petőfi útján

1944. szeptember

Március 19-én, néhány nappal a magyar szabadság ünnepe után, a német hadsereg a magyar hazaárulók segítségével megszállta hazánkat. Függetlenségünket és szabadságunkat elvesztettük. Alkotmányos törvényeinket félredobták, és elhurcolták azokat a be-

csületes magyar munkásokat, parasztokat, értelmiségieket, egyetemi hallgatókat és egyetemi tanárainkat, akik ragaszkodtak függetlenségünkhöz és nemrég ünnepelt szabadságharcunkhoz. Hazaárulóink egymást túllicitálva, gondolkodás nélkül dobják városainkat, népünk százezreit, hazánk jövődjét a tragikus pusztulásba.

A magyar hazaárulók és a német hadsereg ellen egységbe tömörült az egész magyar nép. A munkásság, parasztság és értelmiség demokratikus pártjai: a Békepárt, a Független Kisgazdapárt, a Kettőskereszt Szövetség (Legitimisták) és a Szociáldemokrata Párt megalkották harcos szervezetüket, a MAGYAR FRONTOT, és ezzel, ellentétben a jobboldali hazaárulók torzalkodásaival, megteremtették azt az egységet, amely hivatva van megszervezni és vezetni népünk felszabadító küzdelmét.

MAGYAR EGYETEMI HALLGATÓK! MAGYAR DIÁKOK! Reánk, magyar egyetemistákra, fiatal magyar értelmiségre hazánk e legválságosabb pillanatában súlyos kötelesség vár! Kötelességünk, hogy minden fenntartás nélkül odaálljunk a magyar nép ügye mellé, ami egyúttal a mi életünk és jövőnk záloga is. Történelmünk folyamán a nemzet értelmiségi fiatalsága számtalanszor bebizonyította, hogy élete csak akkor termékeny, feladatát csak akkor teljesítheti, ha nem szakad el a magyar néptől, hanem mindenkor egy vele, kívánságainak, érdekeinek megfogalmazója és hő harcosa. Ezt az utat már végigjárta Petőfi és Ady ifjúsága. Példájuk nyomán nekünk ma csak egy feladatunk lehet, felemelni a szabadság és függetlenség zászlaját és együtt harcolni érte népünkkel.

A szabadságszerető európai nemzetek ifjúsága már megmutatta, hogy tudja vállalni a legkeményebb harcot is népe felszabadító háborújában. A szerb, norvég, francia egyetemi hallgató éppúgy harcol a hódító imperializmus ellen, mint lengyel vagy dán kollégáink. Őket nem tudta megszedíteni és legszebb történelmi feladatuk teljesítésétől eltéríteni sem a megszállók terrorja, sem a hazaárulók hamis propagandája.

Mi, mai magyar egyetemi hallgatók és diákok, nem maradhatunk el sem a 48-as ifjúság, sem a külföldi kollégáink mögött. Ezért, a reánk háruló feladatok teljesítésére alakult meg a magyar NEMZETI ELLENÁLLÁS DIÁKMOZGALMA. Mozgalmunk feladata, hogy harcba hívjunk minden igaz, becsületes magyar egyetemi hallgatót, hogy megszervezzük az egyetemi hallgatók harcát is, hogy együtt küzdjünk népünkkel a megszálló németek és hazaárulók ellen a SZABAD, FÜGGETLEN, DEMOKRATIKUS MAGYARORSZÁGÉRT.

Szabad Diákfront, 1944. szeptember

NDGY KLi GYIK 35-10

28. A Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmának felhívása

Szabad Diákfront, 1944. szeptember^x

Történelmünkben soha elő nem fordult veszedelem fenyegeti hazánkat. A hitleri Németország és a magyar hazaárulók magukkal akarják rántani egész nemzetünket a pusztulásba. Ebből a súlyos helyzetből csak a magyar nép szabadságharca mentheti meg országunkat. Ezért az együttes erőfeszítésért dolgozik a NEMZETI ELLENÁLLÁS DIÁKMOZGALMA.

^x Györffy-kollégista egyetemi hallgatók kezdeményezésére alakult meg 1944 nyarán a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma. A szervezet Szabad Diákfront címen illegális sajtóterméket adott ki.

Munkánkhoz segítségül hívunk minden becsületes magyar egyetemistát és diákot. Kérjük valamennyiőjüket, hogy ragadjanak meg minden alkalmat arra, hogy mozgalmunkat erősítsék, folyóiratunkat, felhívásainkat terjesszék, a bennük foglalt felszólításainkat a lehetőséghez képest teljesítsék.

Felhívunk minden egyetemi hallgatót és diákot, hogy ne legyenek tagjai olyan egyesületnek, amelyik a német megszállás után alakult, vagy kiszolgálja a hazaáruló rendszert, mert aki ilyen egyesület tagja, az önként csatlakozik a hazaárulókhoz.

Minden eszközzel segítsük a szabadságharcosokat, akik állandó életveszedelmek között küzdenek népünk jövőjéért.

Ne higgyünk a hazug propagandának, mert ha harcolunk szabadságunkért, magunk is helyet kapunk Európa szabad népei között.

A hazaárulókat és spicliket közönsítsük ki magunk közül, és büntessük meg őket.

KÉSZÜLJÜNK A FEGYVERES ELLENÁLLÁSRA, MERT NEM ELÉG SZORONGVA VÁRNI A KÜLSŐ TÉNYEZŐK DÖNTÉSÉT.

Elítéljük a gyáva megbújást, a közömbösséget, az opportunistá haszonlesést, itt az ideje a felelősségvállalásnak, a harcnak.

"Mert a világ siet, s most kerül dűlőre, érdemesek vagyunk életre s jövőre?" (Ady)

A Nemzeti Ellenállás

Diákmozgalma

NDGY KLI GYIK 35-10

29. Felhívás

A Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma Szabad Élet című lapjának felhívása és közleményei, 1944. szeptember 10.

Az elkövetkező döntő hetekben vagy napokban minden egyetemistának a helyzethez méltóan kell viselkednie. Ilyen veszedelem még nem fenyegette népünket. Most nemcsak az állam vagy a társadalmi felépítmény tisztulása vagy megmaradása forog kockán, hanem a "Népé". Ennek a pusztulásnak a megakadályozásáért harcol a NEMZETI ELLENÁLLÁS DIÁKMOZGALMA. Ezért teljes felelősséggel következő felhívással fordul minden egyetemistához:

1. Mindenkinek a helyén kell lenni! Nem egyéni érdek szerint, hanem ahogy a nép érdeke megkívánja. Minden egyetemista sürgősen vonuljon be egyetemi városába, főleg Budapestre és Kolozsvárra, hogy a bármelyik órában bekövetkező nagy fordulatban teljesíthesse kötelességét.

2. Ügyünk a parasztság és munkásság ügye. Teremts minél több kapcsolatot velük, lépj be mozgalmainkba! Vállald a legnehezebb szolgáltatásokat, kockázatot! A hozzájuk való hűségben bizonyíthatod magyarságodat!

3. Az ország minden része tele van menekülőkkel, a mi párthíveinkkel, akik igaz ügyünkért kényszerültek illegálisításba. A német titkosrendőrség és magyar bérenceik, ha elfogják, halálra kínozzák őket. Tájékoztatással, élelmiszerral, lakással, még saját otthonod ideiglenes átengedésével is segítsd és rejtgeds őket.

4. Otthonaitokban és egyetemi városotokban figyeljétek a reakciós, ellenforradalmi elemek szervezkedését! Figyeljétek, kik érkeznek újabban városaitokba, s hol helyezkednek el! (A rendőrség nyilvántartásában ezek érthető okokból úgysem szerepelnek.)

Figyeljétek, hogy élelmiszert és fegyvereket hol gyűjtenek és rejtenek el. Ezeket a reakciós elemeket adott esetben rögtön le kell szerelni.

5. Szerezzetek minél több fegyvert, hogy amikor szükség lesz rá, használhassátok. Az ország kifosztását meg kell akadályozni. Aki a fegyvert a munkásság és parasztság ellen ellenforradalmi célra használja fel, az hazaáruló, és szembe találja magát az öntudatos szocialista magyar diáksággal.

6. Hivatásodnál fogva is készülj feladataidra, ami az új szocialista társadalmi és gazdasági rendben vár rád. Ezért minden időddel és erőddel tanulj! A társadalomtudomány minden hozzáférhető könyvét olvasd, dolgozd fel. Az európai nagy szociológusok nagy műveivel párhuzamosan a magyar problémákat igazán látó nép irodalmát forgasd!

7. Huszonöt éven keresztül hazug, német mintájú és vezetésű jobboldali szervezetekbe kényszerítették az egyetemistákat. Mindehhez járult a március 19-e után szervezett antibolsevista és egyéb népellenes reakció, jobboldali szervezetek megalakítása. Ne igazodjatok régi szervezeteitek jelszava után, és hagyjátok ott az újabb mozgalmakat! A nép, a munkásság és parasztság ellen akarják felhasználni őket.

8. Csatlakozzatok a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmához! Szervezzetek baráti kapcsolatok minden egyetemi városban! Igyekeztek felvenni a kapcsolatot a központtal! Dolgozzatok együtt! Vigyázzatok az árulókra, legyetek óvatosak! Csak értékes emberekre van szükségünk!

Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma

A magyar nép szabadságharca a németek ellen

Lapunk első számának szerkesztőit – Balyó Máriát és Hegedűs Andrást – a politikai rendőrség elfogta. Hitüket és munkájukat most szenvedéseikkel is igazolták. A kezükből kiejtett zászlót felemeltük, mert nagy ügyünk nem szenvedhet halasztást. Hiszszük, hogy ha mi is hasonló sorsra kerülnénk, pillanatnyi megszakítás nélkül ezt tennék az utánunk jövők is.

A Magyar Frontba tömörült Demokratikus Pártok Szövetsége (a Békepárt, Független Kisgazdapárt, Szociáldemokrata Párt, Kettőskereszt Szövetség) teljes egyetértésben szervezte meg a német iga lerázására a magyarság nagy táborát. Lapjuk a Magyar Front, a Béke és Szabadság kéztől kézre jár. Szervezeteik bármely pillanatban átvehetik a hatalmat. A Béke és Szabadság, a független Magyarország nagy ügyét ők viszik győzelemre. A magyar kormány érzi ezt, és felhívta őket, készüljenek a kormányzás átvételére.

SZABAD ÉLET

1944. szeptember 10.

2. sz.

kiadja: a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma

NDGY Zimányi Tibor iratai 2

30. Jelentés Balyó Mária letartóztatásáról

Csendőrségi nyomozó osztály jelentése, 1944. augusztus 31.

A Sicherheitsdienst "SD" budapesti nyomozói augusztus 29-én bizalmas bejelentés alapján elfogtak egy egyetemi hallgatót, akinek lakásán postai feladásra elkészítve kb. 700 darab Szabad Diákfront című kommunista röpiratot és nagyobb mennyiségű moz-

galmi jegyzetet találtak. A címjegyzéket is őrizetbe vették. A német nyomozó közegek nevezett nőt a bűnjelekkel együtt a nyomozó csoportnak adták át. [...]

PIA 651 f. 6/1944. augusztus 31.

31. Hazafias diákok elhurcolása

[...] Móricz Zsigmond halálának évfordulóján rendezett temetői ünnepségről a magyar Gestapo pribékjei elhurcolták Sipos Gyulát, a Györfly-kollégium volt igazgatóját. Ezzel egyidejűleg letartóztatták a fővárosi diákság több derék harcosát. Magyar diákok! Ne tőrjétek vezetőiteket elhurcolását! Fogjatok össze a Hitler-banditák ellen! Vonuljatok együtt az egyetemi hatóságok elé! Követeljétek közbenjárásukat az elfogottak érdekében!

Szabad Nép, 1944. szeptember 10.

32. 13.sz. helyzetjelentés

Csillaghegy, rendőrségi jelentés, 1944. szeptember 11.

1944. augusztus 30-án kelt helyzetjelentésem óta a nyomozó csoport 60 főt vett őrizetbe. Közöttük van a Békepárt egyik sajtója, egy új stenciles sokszorosítóval és a sokszorosításhoz szükséges anyagokkal, a "Szabad Diákfront" sajtója ugyancsak egy stenciles sokszorosítóval és kb. 500 db röpirattal. [...]

1944. szeptember 14-én 105 fő van a nyomozó csoport őrizetében. [...] Ugyancsak az előző helyzetjelentésemben már jelentett és Balyó Mária egyetemi hallgatónővel kapcsolatos ügyben megállapítást nyert, hogy a "Szabad Diákfront" című illegális sajtóterméket a Györfly-kollégiumba tartozott Szűcs Ferenc (szökésben) és Hegedűs András (őrizetben) gépészmérnök szakos egyetemi hallgatók készítették. A sokszorosítógépet használt állapotban a Turán sportcipő üzletben, a sokszorosításhoz szükséges anyagokat pedig különböző üzletekben vásárolták, saját pénzükhöz. Eddig kb. 1600 példányt állítottak elő, s abból 900 db-ot Balyó Mária szétküldött, kizárólag egyetemi hallgatók részére, Budapestre és vidékre. Kb. 550 db őrizetbe került, a többi pedig, mert lehúzásuk rosszul sikerült, megsemmisítették. Őrizetbe került a sokszorosító és a címtár, melynek anyagát Szűcs Ferenc és Hegedűs András gyűjtötték össze.

Hegedűs András előadása szerint a "Szabad Diákfront" c. röpiratot egyedül készítették ugyan, de a Békepárttal a kapcsolatuk megvolt. A békepárti kapcsolatot nekik Gyenes Antal, Györfly-kollégiumbeli közgazdász szakos egyetemi hallgató hozta, aki jeles-jelszavas utcai találkán összekapcsolta egy ismeretlen nevű intellektuálnak kinéző egyénnel. Később ezzel az egyénnel ugyancsak jeles-jelszavas találkán Hegedűs András Balyó Máriát is összekapcsolta. A kapcsolatok kiépítése ellenére az ismeretlen egyénnek a "Szabad Diákfront" című illegális sajtótermék előállítására befolyása nem volt.

Ezek az adatok megegyezően bizonyítják, hogy a Györfly-kollégiumban lakó egyetemi hallgatók legnagyobb része kapcsolt része a kommunista mozgalomnak.

A nyomozó csoport nyomozói 1944. szeptember 4-én őrizetbe vették Sipos Gyula Györfly-kollégiumbeli közgazdász szakos egyetemi hallgatót. Nevezett előadta, hogy 1944. szeptember 1-én gr. Dessewffy Gyula megbízásából Mecsekaljára utazott, hogy tár-

gyaljon Kovács Bélával, a Parasztszövetség volt főtitkárával, hogy a parasztokat a Parasztszövetség által kiépített egységekben át lehet-e vinni a demokratikus egység táborába. Ilyen vonatkozásban már előzőleg – a németek bevonulása idején is – tárgyaltak Kovács Bélával, hogy a válasza előbb is és most is elutasító volt. Elutasító válaszát azzal indokolta, hogy a parasztokat nem engedi belevinni bizonytalan kimenetelű politikai kalandokba.

Megbeszéléseik folyamán Kovács Béla arról is említést tett, hogy a demokratikus pártok összefogását proklamáló röpiratra a Kisgazdapárt neve az illetékesek hozzájárulása nélkül került. Kijelentette, hogy a csatlakozás kérdésében a döntésre hivatott parasztvezetőket meg sem kérdezték. Gr. Desseffy Gyula illetéktelen a parasztság politikai állásfoglalásának képviselésére, mert ilyen felhatalmazást a parasztság vezetőitől nem kapott.

PIA 655 f. 5. ő.e.

33. A belügyminiszter lefoglaltatja a szabadságharcos ifjúság sajtótermékeit
1944. október 3.

Körlevél

Valamennyi vármegye alispánjának

Valamennyi közigazgatási kirendeltség vezetőjének

A m.kir. rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának

A m.kir. csendőrség központi nyomozó parancsnokságának

A budapesti kir. büntetőtörvényszék 1944. évi szeptember hó 22-én kelt B. I. 9524/1944. számú végzésével az ismeretlen helyen előállított, 1944. szeptember hóról keltezett, "Szabad Diákfront" című 1.sz. "Petőfi útján" kezdetű ... és "A Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma küzd a német megszállók és magyar hazaárulók ellen" végződésű 4 oldalas röplap bárhol található összes példányainak lefoglalását rendelte el.

Erről Címet tudomás és a lefoglalás foganatosítása végett értesítem.

Budapest, 1944. évi október hó 3-án

A miniszter rendeletéből
dr. Perlaky s. k.
miniszteri o. tanácsos

PIA A-IV-10-50

34. A katonai bíróság rendelkezése az egyetemeken folytatott kommunista szervezkedés résztvevői ellen
1944. október 26.

Az 1944. évi szeptember hó 1-től előzetes letartóztatásban levő

Hegedűs András szilsárkányi születésű, illetőségű és budapesti (VIII., József krt.

72.sz.) lakos, 21 éves, nőtlen, vagyontalan, egyetemi hallgató, I. rendű és

az 1944. évi augusztus hó 30-tól előzetes letartóztatásban levő

Balyó Mária beregszászi születésű, illetőségű és lakos, 21 éves, hajadon, egyetemi hallgatónő, vagyontalan, II. rendű gyanúsított ellen,

az 1930. évi III. tc. 59. paragrafus 1. bekezdésének 4. pontjába ütköző hűtlenség büntette miatt, melyet azáltal követtek el, hogy Budapesten 1944. év június havától, letartóztatásukig terjedő időben – tehát háború idején – abból a célból, hogy Magyarországot a háborúból kivonják, az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására és megsemmisítésére irányuló kommunista, illetve ezzel teljesen azonos elvű "Magyar Front" mozgalomban, de különösen az egyetemi ifjúságban tengelyellenes propagandával és a háború elvesztésének bizonygatásával Magyarországnak a háromhatalmi egyezményben vállalt kötelezettségével szemben ellenszenvet keltse-
nek, s e szervezkedés keretében

I. rendű gyanúsított több alkalommal illegális utcai találkozón vett részt, a mozgalom több tagjával kapcsolatot tartott fenn, a mozgalom egyik tagjával a "Szabad Diákfront" c. négy oldal terjedelmű illegális sajtóterméket elkészítette, azt 1600 példányban lesoksorozította, és részben postán való küldés, részben utcai szórás útján terjesztette, annak előállítására pénzt gyűjtött, azonkívül még több mozgalmi, sőt békepárti sajtóterméket is terjesztett, a mozgalomba II. rendű gyanúsítottat beszervezte, és nevezett, valamint a mozgalom egy másik tagja között illegális találkozót közvetített,

II. rendű gyanúsított több alkalommal illegális utcai találkozón vett részt, mozgalmi sajtóterméket közvetített, ilyen postázott, e célra bélyeget és borítékot vásárolt, a szükséges címjegyzéket összeállította,

mely cselekményükkel a nemzet háborús akaratának megtörése útján a magyar állam fegyveres erejének szándékosan hátrányt okozni törekedtek,

a Kbp. 137. paragrafusának utolsó bekezdéséhez képest, a Kbp. 242. (Hsbp. 22.) paragrafusa alapján közvetlenül büntető indítvány készítését rendelem el.

Egyben a Kbp. 171. paragrafusának 2. és 4. pontjaihoz képest, a Kbp. 176. paragrafusa alapján gyanúsítottak vizsgálati fogságba helyezését is elrendelem.

Budapest, 1944. évi október hó 26-án

dr. vitéz Gyüre László s. k.,
hadbíró alezredes, bíróságvezető

PIA 655 f. 5. ő. e.

35. Életrajzi jegyzetek 1944-ből Hegedüs András visszaemlékezése, 1965

[...] 1944. március 19-én a német megszállás által létrehozott kormány egyik legelső intézkedése volt a Győrffy-kollégium főslozlatása, amit Milotay István lapjában egy nagy cikkben kitörő örömmel üdvözölt. A német megszállás váratlanul ért bennünket. Egyszerűen nem tudtuk, mit csináljunk. Én először Jugoszláviába akartam szökní, és erről beszéltem is néhány jugoszláviai barátommal, akik határozott baloldali kommunista szervezetet alkottak a Műegyetemen, és ma is aktív szereplői a jugoszláv közéletnek. A párttól azonban nem kaptam erre engedélyt, csak egy olyan biztatást, hogy egy bizonyos időre tűnjek el Budapestről, így egy hétre lementem Dunántúlra rokonaimhoz, és utána visszajöttem egy olyan lakásba, amit egy illegális kommunista párttag, Poros Tamás szerzett Szűcs Ferencnek és nekem, nem messze a főslozlatott kollégium rózsadombi épületétől a mai Rómer Flóris utcában.

Budapestre való visszaérkezésem után Sipos Gyula közvetítette a számomra a Békepártnak azt az utasítását, hogy egy illegális találkozáson lépjek kapcsolatba az ifjúsági szervezet egyik vezetőjével, és a következőkben az ő utasításait hajtsam végre, és kapcsolódjak ki abból a munkából, amit eddig a falusi vonalban végeztem. Az illegális találkozó az akkori Szent Imre herceg útján jött létre Kende Istvánnal, akitől azt az utasítást kaptam, hogy hozzák létre illegális egyetemista szervezetet, létesítsék illegális lapot. Több találkozáson keresztül beszélünk meg a részleteket, alakítottuk ki a mozgalom nevét: Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma, és beszélünk meg a nyomda felállításának részleteit. Ez az illegális szervezkedés számomra nehéz terhet jelentett, mert megszokott szabad életemet teljesen zárt rendhez kötötte, és az az ifjúsági vonal, amelyhez most kerültem, amely Kendén keresztül Szikra Sándorhoz, Orbán Lászlóhoz és lényegében a Békepárt vezetőségéhez tartozott, egészen másképpen volt marxista, mint ahogyan én. Akkor ennek a másságnak csak a tételeességét éreztem, amelyben sok minden – ezt is hozzá kell tennem – tetszett is nekem. Jól jellemzi ezt a szituációt az, hogy mindaddig én és társaim is lebecsültük Sztálint, mint nem igazán elméleti embert, és ha nem is értettünk egyet a Trockista kritikákkal, de azért valami nem tetszett Sztálinban. Most viszont az egyik első illegális könyv, amit az új pártkapcsolatomtól kaptam, a Sztálin által írt munka, a Leninizmus kérdései volt, amit írógépén azután sokszorosítottunk is. Az akkori hangulatomban megkaptam ennek a műnek a tételeessége, agitatív erőt éreztem benne, és lelkesedtem érte. Jellemző még erre a helyzetre az, hogy míg a kollégiumi társaim között elképzelhetetlennek tartottuk, hogy Magyarországon Rákosi lehessen a kommunista párt vezetője, és erről egyébként magunk között nagyon határozottan nyíltan beszélünk is, most az új kapcsolaton keresztül lényegében Rákosi tűnt már úgy, mint egyetlen lehetséges vezetője a pártnak. Számomra egyik legnehezebb dolog volt a Békepárt zárt fegyelmi szabályzatainak az elfogadása. Azóta is sok vitám volt arról az értékelésről, amely szerint a Békepárt "föllazította: az illegális kommunista párt fegyelmezett szervezetét, én semmi ilyet nem tapasztaltam, hanem ennek pontosan az ellenkezőjét. Szinte gyerekes próbákat kellett elvégeztetni olyan emberekkel is, akiket rendkívül közelről ismertem, hogy a Békepárt vezetősége hozzájáruljon az illegális szervezetbe való felvételükhöz. Egyik alkalomkor engedélyt kértem arra, hogy jugoszláv diákok csoportjával felvehessem a kapcsolatot, akiket jól ismertem az egyetemi illegális mozgalomból. Az engedélyt nem kaptam meg, ellenben utasítást kaptam arra, hogy a következőkben közvetlenül ne találkozzak Kende Istvánnal, hanem keressek összekötőt, akin keresztül ezentúl a kapcsolatot tartom. Én ezt felesleges óvatosságnak tartottam, de kijelöltem Balyó Máriát erre a feladatra, aki már régebben a csoporthoz, illetve azelőtt a kollégiumhoz tartozott, és aki a következőkben ezt az összekötői feladatot el is látta egészen lebukásunkig.

Viszonylag gyorsan sikerült megvennem egy használt sokszorosítógépet, és ezt fölállítottuk egy József körúti lakásban, ahová Szűcs Ferencsel együtt átköltöztünk (még mindig a saját nevünkön és rendes bejelentővel). Ezen a sokszorosítón az illegális diákszervezetünk számára illegális lapot jelentettünk meg, amit különböző módokon – részben levélborítékokba téve, részben pedig az egyetemen szórva – terjesztettünk. A számot Szűcs Ferencsel, Balyó Máriával közösen írtuk, és bizonyos anyagokat kaptunk hozzá a felső kapcsolaton keresztül is. Saját magunk sokszorosítottuk a lapot józsefvá-

rosi lakásunkban, főleg az éjjeli órákban. Mindezek a körülmények, amelyek között éltünk, nem nagyon feleltek meg a biztonsági követelményeknek, és utasítást kaptam a párttól, hogy szerezzek illegális papírokat, és költözzek új lakásba a Józsefvárosból. Mielőtt azonban ezt az utasítást végre tudtam volna hajtani, megtörtént a letartóztatásunk.

Az illegális lap második számának nagy részét expedáltuk, és utána Balyó Máriával a Rákóczi úton összeakadtunk egy spicligyanús ifjúnunkással, Horváth Andrással, aki hosszan kérdegetett bennünket, hogy mit csinálunk. Természetesen a szokásos módon igyekeztünk lerázni, mondvá, hogy olyan időket élünk, amikor a legjobb kivárni a végét a háborúnak, és nem csinálunk semmit. Miután leráztuk, elbúcsúztam Balyó Máriától is, akinek biztonsági okokból nem tudtam a lakását. Balyó Máriát még aznap éjszaka letartóztatták illegális lakásában, német, Sváb-hegyi titkosrendőrök, egy éjszaka vallatták, majd átadták a magyar csillaghegyi csendőrnnyomozó csoportnak. Balyó Mária, azért, hogy megpróbáljon figyelmeztetni, megadta egy feltételes találkozásunknak a helyét és időpontját, de teljesen más személyleírást adott rólam. A találkozó a Szabó Ervin Könyvtár előtt volt, ahol én észrevettem egy Erdészeti felírású fekete autót, amelyben négy személy ült. Első pillanatban megijedtem, de megnyugtattam magamat, és vagy ötször eléltáltam előttük, és utána fölmentem a könyvtárba, azt gondolva, hogy esetleg Balyó Mária bent ül, és olvas, de ott sem találtam, így elég nyugtalan érzéssel mentem haza a József körüti lakásunkra, de fokozatosan megnyugtattam magamat, hogy csak feltételes találkozó volt, és majd harmadnap az igazi találkozóra sor kerülhet.

Másnap reggel Szűcs Ferencel elmentünk Rézler Gyula intézetébe (Munkatudományi Intézet volt), ahol Rézler új könyvéhez gyűjtöttünk különböző anyagokat cédulázással, Szűcs Ferenc hátramaradt valamit vásárolni, én előre mentem, és bent, a villaépületben csillaghegyi nyomozók vártak, és azonnal megkötöztek. Egy ideig még ott tartottak, de Szűcs szerencsére észrevette a villa körüli mozgást, és nem jött be, és így a letartóztatást elkerülte. A csillaghegyi csendőrnnyomozóra vittek, ahová közben behozták a József körüti lakáson megtalált holmikat is. Első időben a vallatásnál erősen tartottam magamat ahhoz, hogy németellenes, de nem marxista lapot szerkesztettem magyar nemzeti érdekből, de egy hét múlva, amikor tüzetesebben átvizsgálták az anyagaimat, megtalálták könyveimet, így ezt a vonalat fel kellett adni. Ettől kezdve minden erőfeszitésem arra irányult, hogy ne tartóztassanak le utánam senkit, amit sikerült is elérni. Bár ezt feltétlen eredménynek látom, ugyanakkor meg kell mondanom, hogy nem tartoztam azok közé, akik a csendőrnnyomozón kategorikusan megtagadták minden kérdésre a válaszadást. Én minden erőmmel félrevezetni igyekeztem a csendőrnnyomozókat. Bizonyos mértékig csodáltam az előbbi csoportba tartozókat, de a magam számára járhatatlannak tartottam az ő útjukat, és féltem, hogy ilyen magatartás csak növeli a csendőrnnyomozókban azt az érzést, hogy fontos vonalra jutottak. Talán ennek is köszönhetem, részben pedig annak, hogy mint "keresztény egyetemistát" nem kínoztak nagyon sokat, mindössze néhányszor kaptam talpalást, ügyemet két nap alatt lezárták, és Balyó Máriával együtt a vezérkari főnök különbírósa elé kerültünk. Hivatalból kirendelt védő védett bennünket, egy nagyon groteszk történelmi szituációban, valamikor az 1944. október végi napokban. Kint Szálasi uralkodott már, bent azonban a vezérkari főnök különbírósa fölött még

Horthy képe függött. Az ügyész rám 15 év fegyházra, Balyóra 10-et kért, nyilaskezes szalagot viselő védőnk viszont a bűnünkért a Horthy-rendszert vádolta, ami megtevéstett bennünket, és felfüggesztett ítéletet kért. Ítélet előtti utolsó szavunkban egyikünk sem ismerte el bűnösségét, és tettünkről úgy beszéltünk, mint ami a nemzet érdekében álló. A bíróság kétévi fegyházra ítélte engem, Balyó Máriát egy év két hónapra. Az események azonban ekkor már nagyon felgyorsultak.

Alig töltöttem egy hónapot a Margit körüti fegyházban, ami a csendőmyomozó után számomra nyugodt időszak volt, amikor hírt vettük annak, hogy kiűrik a fegyházra. Előbb a köztörvényeseket vitték el. Ez módot adott a számunkra arra, hogy fölkészüljünk a szökésre. Nyolc tagú szervezet alakult – főleg illegális kommunista ifjúságokból – sejt rendszerű felépítéssel, amely módszeresen készült a szökésre. Kapcsolatot találtunk a kinti, épségben maradt szervezet tagjaival, amelynek vezetője Szűcs Ferenc volt, aki beküldött a számomra illegális papírokat és egy százpengős bankjegyet. Közben a börtön műhelyéből különböző feszítővasakat és szármokokat is tudtunk szerezni, és így fölkészülve vártuk az elszállításunkat. Erre november 21-én került sor, amikor is leplombált vonatban indítottak el bennünket Budapestről. Alig 10 kilométerre a várostól a vagon fölgyitottuk, és egymás után kiugrottunk. Saját papírjaimat, amelyeket a szállításhoz visszakaptam, otthagytam nem szökő társaimnak (az én papírjaimmal később egy erdélyi kommunista szökött meg, és sikeresen élt vele Nyugat-Dunántúlon). Én az új papírokkal egy igazoltatást is megúsztam, éjszaka visszaérkeztem Budapestre, előbb Darvas József lakását kerestem fel, de ő már nem tartózkodott a lakásban, majd másnap reggel a börtönbe beküldött címre mentem el. Ott szintén nem volt senki, így kénytelen voltam az általam ismert egyetlen legális helyen, Móricz Erzsike könyvkereskedésében, Kutrucz Gizellánál jelentkezni, aki még aznap megteremtette részemre a pártkapcsolatot Orbán Lászlóval. Az alatt a három hónap alatt, amíg börtönben voltam, egészen megváltozott itthon az illegális szervezet élete. Jellemzősül érdemes megemlíteni azt, hogy lebukásom előtt kaptam olyan utasítást a párttól, mely szerint nem hordhatok revolvért, és példának hozták fel Ságvári Endrét, akit hibáztattak azért, mert pártutasítás ellenére pisztolyt hordott, most pedig az új igazolványokkal együtt fegyvert is adtak.

Pártutasításra a régi feladatokat kaptam meg újra, az egyetemi ifjúsági szervezet vezetője lettem és egyben tagja a közben megalakult kommunista ifjúsági szövetség (KISZ) titkárságának Hazai Jenővel, Szikra Sándorral, Turcsányi Lajossal, akikkel együtt szöktem a börtönből, és Kende Istvánnal, aki előzőleg a felső kapcsolatomból volt. Lakást nagyon nehezen tudtam szerezni, és végül Szikra Sándorral együtt az előzőleg már említett falusi rokonomhoz költöztem ki Zuglóba, aki határozottan németellenes volt. (Érdekes a későbbi sorsa is. A felszabadulás után rögtön jelentkezett a szovjet hadseregnél munkára, és mint villanyszerelő lelkesen dolgozott, de egy esti hazatérésnél elfogták a szovjet katonák, és elvitték hadifogságba. Utánjárásomra kb. egy év után egy szovjet tiszt hazakísérte egészen zuglói lakásáig, de ezt a méltatlanságot sohase tudta kiheverni, és 1956-ban kiment Kanadába, és ott dolgozik mint szakmunkás.)

A közben erősen kiterjedt illegális szervezetet irányítottam, amelynek a működése főleg a párttól kapott különböző röplapok terjesztésére és kisebb robbantási akciók

véghezvitelére terjedt ki. A szervezet törzsét Györffy-kollégisták alkották, de részt vettek benne más baloldali érzelmű diákok is. A szervezet – sajnos – nem tudott fölőlni a feladatokhoz, mint ahogyan általában az illegális párt sem volt képes arra, hogy általános felkelést robbantson ki Budapesten. Akcióink inkább látványosak voltak, mint igazán sikeresek. Az a párt, amely hosszú időn keresztül illegálitásban szorulva dolgozott, önmagába bezártan élt, nem tudta megtalálni azokat a formákat, amelyek a tömegek mozgósításához és igazi népfelkelés kirobbantásához szükségesek lettek volna. Emiatt sokszor volt tehetetlenségérzés bennünk. Megjegyzem még, hogy valamikor december közepén közölték velem, hogy a börtönbeli magatartásomat a központi bizottság jónak értékeli, és felvesz az illegális párt tagjainak sorába. Ez természetesen nagy örömmel töltött el, de igazában nem tudta feledtetni azt a rossz érzést, amit a tehetetlenségünk okozott. Talán az előző idegmegterhelések következtében karácsonykor nagyon rosszul lettem, közel 40 fokos lázzal, és nem tudtam már zuglói lakásomra kimenni, ahol egyébként különben is megnehezedett a helyzetünk, mert egy lopás következtében – abban a lakásban, amit rokonaim szereztek nekem – a háziasszony feljelentést akart tenni a rendőrségen. Ez a két ok játszott abban közre, hogy elfogadtam az Erdei Ferencné Majláth Jolán nővére, Fónyi Gézáné által felajánlott lakást a Damjanich utcában. Itt ért bennünket a szovjet hadsereg, január 13-án.

NDGY GYIK AIT 24

36. Bohus Márta visszaemlékezése illegális tevékenységére
[...] 1944. március 19. után a bombázási veszély fokozódására való hivatkozással bátyám anyámmal együtt kiköltöztetett bennünket Pécelre. Így egy-két hónapig ritkábbak lettek a találkozások Bihari Ottóval, (Szántó Mariát szülei szülőfalujukba, a Heves megyei Kerecsendre küldték le hasonló okok miatt.) Majd nyár közepén lementem Marikáért, hogy jöjjön föl, és beszéljük meg, mert már kibírhatatlannak éreztem a tétlenségünket. Fel is jött, és Bihari Ottó, aki ekkor már illegalitásban volt, azt az utasítást hozta számunkra, hogy bama ragasztópapírra írjunk minél több "nyalókát" – "Független Szabad Magyarországot!", "Halál a német fasisztákra!", "Éljen a Szovjetunió!" –, és este járjuk be a IX. kerület gyárkörnyékének utcáit, ragasszunk ki minél többet, és tépjük le a háborús plakátokat. Mi ezt csináltuk is szorgalmasan, és időnként beszámoltunk Biharinak, hogy merre, mennyit ragasztottunk ki, és kérleltük, hogy hozzon utasítást, hogy még mit lehetne tenni. Egy idő után nekem Tóth Ernővel (Györffy-kollégista) kellett másnaponként meghatározott időben a Fenyves Áruház mögött, a Török Pál utcában találkoznom, hogy ha jön valami üzenet, át tudjam adni. Egy párszor a Népligetben Szűcs Ferencsel kellett találkoznom, akiről tudtam, hogy már illegalitásban él. Üzenetet vittem tőle Sós Jülának, akiről csak annyit tudtam, hogy georgista polgárlány, de megbízható szimpatizáns. Bihari Ottó hozta azt az utasítást, hogy mivel egyre több elvtárs szorul teljes illegalitásba, szerezzünk iratokat; – másnapra elloptam bátyám bejelentőjét, anyakönyvi kivonatát stb. összes iratait, meg a saját irataimat, meg a Szántó Mariét is, átadtuk Biharinak, hogy vigye azoknak az elvtársaknak

a részére, akiknek szüksége van rá. Arra emlékszem még, hogy bátyámnak rengeteg cigarettája volt otthon, azt majdnem mind teljesen elhordtam Szűcs és azok részére, akik az illegalitás miatt csak korlátozottan járkálhattak. Bihari Ottó édesanyjának élelmiszert hordtam a gettóba, míg ki nem tudtuk onnan menteni. Arra nem emlékszem pontosan, hogy Tóth Ernőn keresztül vagy Tőkés Ottótól kaptam azt az utasítást, hogy időnként menjek be a Móricz Erzs Baross utcai könyvesboltjába Kutrucz Gizihez, hogyha valami üzenetet kell továbbítani, akkor ott kaphasak rá utasítást. Így történt akkor is, mikor egyszer bementem Kutruczhoz. Ő elmondta, az az utasítás, hogy én megyek be legközelebb Hegedűs Andrásához a Margit körüti fogházba, mert üzente, hogy viszik ki őket Németországba, hamis iratok kellene, hogy meg tudjanak szökni. Tőkés fog pontosan eligazítani, másnap reggel jöjjenek ismét. A Tőkéssel történt találkozás után elmentünk a Béki Ernő lakására, hogy csinálja meg Hegedűs részére a hamis papírokat, amit majd bevisszenek a börtönbe. Az elkészült iratokat a Móricz Erzs üzletében Tőkés először egy Ovomaltinos doboz oldalához próbálta beilleszteni, ez túl kockázatosnak látszott arra az esetre, ha jobban átvizsgálják a csomagot, esetleg kieshet. Tőkés feltépte a bakancs belső talpát, és az alá dugta be a 300 pengőt, egy névre szóló azonnali SAS-behívót, én nem emlékszem még, milyen iratokat, aztán a bakancs mellé csomagoltunk még meleg pulóvert, 25 deka kockacukrot. Tőkés elkísért a Széna térig, és én bementem a csomaggal a börtönbe. Itt igen elkeseredett, sírós hangulatban rendkívüli látogatást kellett kémem olyan meghatóan, hogy el ne utasítsanak. Ez sikerült is, de a beszélgetéskor, mikor mondtam, hogy hoztam az iratokat, annyira figyelt a rácsnál az ő, hogy nem tudtam megmondani, hogy hol vannak, csak mikor a beszélgetés végeztével kinyitotta az ő a rácsot, hogy átvegye a csomagot átvizsgálásra, sírva öleltem meg Hegedűt, hogy gyorsan a fülébe süghassam: a bakancs belső talpa alatt vannak az iratok. De ahogy ezt a fülébe lehelttem, az ő keze már nyúlt is a bakancsba bele, földbe gyökerezett lábbal úgy éreztem, hogy most fogok összeesni, de ez csak egy szempillantásnyi idő volt, már kiabálta is, "maga nem tudja, hogy fűzött nem szabad behozni?" Ez a pár szó már a megnyugvást is jelentette, örömmel cibáltam ki a másik darabból a fűzött. A 25 dkg kockacukrot félig a tenyerébe öntötte, hogy nincs-e alatta valami? Ha mégis az Ovomaltinos dobozba tesszük az iratokat, biztos lebukás lett volna. Én még szipogtam egy kicsit, de már határtalan örömmel indultam kifelé, és siettem vissza Kutruczhoz, hogy megmondhassam, rendben teljesítettem a feladatot. Pár nap múlva találkoztam Hegedűssel Móricz Erzs üzletének emeletén, kicsit leültött homlokkal, de szerencsésen sikerült a szökése. [...]

NDGY GYIK AIT 6

37. Balyó Mária: Életrajzi jegyzetelm
Györffy István Kollégium, 1947

[...] Hetedikes gimnazista koromban tudatos forradalmár, lázadó akartam lenni. Diákujtságot alapítottunk, és szerkesztettünk, amiben társadalmi és politikai kérdésekkel igyekeztem foglalkozni, s ami miatt többször el akartak távolítani

az iskolából. Végül megelégedtek azzal, hogy eltiltottak a lap szerkesztésétől. (Lapunk címe Együtt, s alap gondolata körülbelül a mai MADISZ-é volt: a munkás- paraszt- és a belőlük származó értelmiségi ifjúság összefogása.)

Ettől kezdve egyre gyorsabban tolódok a tényleges baloldal felé. Elkerültek hozzánk a népi írók könyvei; Erdei, Darvas, Veres, az akkor forradalmian ható Kovács Imre, Nagy István írásai s persze együtt Erdélyivel, Sinkával, Németh Lászlóval stb. Nyáron az első balatonszárszói konferencián vettem részt. (Ehhez persze az kellett, hogy előtte egész nyáron napszámba járjak az útiköltségért.)

Itt különösen Nagy István volt rám komoly hatással.

Nyolcadik után ismét elkerültem Szárszóra, miután ezen a nyáron Szatmár megyében könyvbarátokat szerveztem a Magyar Élet kiadónak, hogy elmehessek. (Szatmár megyébe biciklivel, egy hátizsákkal és 4, 50-nel indultam el, s négy hétig jártam a megyét, anélkül hogy egyetlen ismerősöm, rokonom lett volna ott.)

Az emlékezetes második szárszói konferencia döntően alakította tovább világnézetemet és ezzel együtt sorsomat is. Hamarosan összekerültem a táboron részt vevő ifjúságokkal: Kató Pistával, Palótás Mísivel, Balázs Bélával s még több mással, s megismerkedtem a Györffy-kollégistákkal is. Ez a konferencia s ezek az ismeretségek – természetesen a régi, magammal hozott alapokon határoztak meg ezután.

Szeptemberben feljöttem az egyetemre. Bölcsészetre iratkoztam be, kicsit fellengzősen magyar-olasz-történelem-filozófia szakra. Hamarosan felújítottam ismerettségemet a Györffy-kollégiummal, de sokat jártam együtt Balázs Bélával s szeptemberi lebukása előtt Kató Pistával is.

A kollégiumban egy új világ nyílt meg számomra: könyvek, amik pontosan kapcsolódnak élményanyagomhoz – most már tudományos távlatban; történelem, közgazdaságtan, szociológia, majd dialektikus materializmus stb., a szocialista világnézet ekkor megkapható alapvető könyvei. Schönstein, Marx közgazdaságtana, Jeszenszki dialektikája, Mód Aladár 400 éve, dialektikus materializmusa, Engels Anti-Dühringje stb. stb., sok, éjszakákon és napokon keresztül olvasott és vitatott könyv.

Hamarosan a kollégium legfelsőbb köréhez tartoztam, a fiúkkal együtt eljártam a Vasas-székházban tartott ankétokra, matinékre, megbeszélésekre; velük együtt dolgoztam a Parasztszövetség Főiskolás Szakosztályának szervezésén, majd ennek titkára lettem, eljártunk az összes egyetemista körökbe, vitatkoztunk, szerveztünk, ahol lehetett.

Fejlődésem legnagyobb lendületében talált az 1944-es német megszállás. Az első pillanatok zavartsága, ziláltsága után egyöntetűen elhatároztuk a kollégium feloszlását, az exponáltabbak, Gyenes, Sipos s mások vidékre mentek, mi "fehérebbek" itt maradtunk, megpróbáltunk tájékozódni. Hosszú várakozás után végre kapcsolatot kaptunk a Békepárt ifjúsági mozgalma felé. Engem Hegedűs András kapcsolt be összekötő szereppel Kende István, aki a mozgalmom részéről volt összekötő felénk, s maga közé, aki a sejtsszervezést lefelé megindította. Munkánk nehezen haladt előre. Sok esetben indokolt, de sok esetben indokolatlan konspiráció jellemezte bizonyos mértékig az utasításokat, s a néha

tűlzott óvatosság miatt hetek múltak el pl. azzal, hogy egy tőlünk távolálló személy lebukását vagy le nem bukását megfigyeljük. Végre augusztus közepén igenlő utasítás jött a már régen eltervezett röpirat kiadására. Szervezését már régebben elkezdtük, úgyhogy augusztus végére le tudtuk húzni, és ki tudtuk adni a négyoldalas röpcédulát. Ebben bejelentettük a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma megalakulását, szóltunk a munkatáborokban levő egyetemi hallgatókról s hozzájuk, végül harcra szólítottunk fel minden egyetemistát és középiskolást a fasizmus és a német elnyomás ellen. Közben állandó rendszeres találkozóim volt mind Kende Istvánnal, mind Hegedüs Andrással. A röpcédula elkészülése után megkezdtük a postázást. Kb. 1200 vidéki egyetemista címet sikerült megszerezni a Bölcsészsegítőtől s néhány százat más úton. A postázás szépen haladt, az utolsó csoportot azonban időhiány miatt nem tudtam már a különböző postaládákba bedobni. S ez lett a vesztem. A Hegedüssel való találkozóim után hazamentem, a röpcédulákat elrejtettem, s lefeküdtem. Egy órakor a Gestapo házkutatást tartott. Lebuktam. Valószínűleg a lakótársam adhatott be ellenem feljelentést, talán könyveim miatt, vagy a legszigorúbb konspiráció mellett is sejtett valamit, esetleg egy Horváth András nevű ifjúmunkás ismerősünk, akivel váratlanul találkoztunk a Hegedüssel való utolsó esti illegális találkozónkon, s este sokáig együtt voltunk. Nem tudom, eddig még nincs felderítve. A Gestapo először a Fő utcai börtönbe vitt át. Bár a röpcédulákat megtalálták, kereken megtagadtam minden választ. "Nem tudom, nem ismerem!" A szokásos kezelés után másnap átvittek a csillaghegyi csendőrnyszobához. Itt sem bántak velem egy cseppet sem finoman (részletezni nem érdemes), azonban mozgalmunkról semmi konkrétumot nem tudtak kivenni belőlem. Lebukásom után két nappal ugyan Hegedüs András is lebukott, azonban ez egy mindkettőnk által elkövetett kisebb hiba eredménye volt. Kende Istvánnal a lebukásomat követő második nap lett volna találkozóim; ezenkívül a csoportunkban dolgozó tagokat pusztán személyleírásból és jellemzésből felismertem, hiszen annyira ismertük egymást, annyira kevesen voltunk baloldali egyetemisták, azonban Hegedüsön kívül senki sem bukott le. Rugalmasan, de keményen védekeztem, tértem ki a kérdések elől, persze az ütlegek elől annál kevésbé. A defen két hónapig voltam. Itt az elvtársaknak semmi kifogásuk nem volt ellenem, sőt azt hiszem, szerettek is. Október végén volt a tárgyalásunk, ahol mindannyian meglehetősen enyhe büntetést – én másfél évet – kaptunk. A Conti utcai börtönbe szállítottak át, azonban innen rövid idő múlva elvittek a komáromi Csillag-erődbe, majd ki Németországba. A ravensbrücki koncentrációs láger volt az első állomás. Innen egy ún. Arbeits-lágerbe kerülünk, egy Berlin melletti gyártelepre, hadiüzembe. Kínos, rettenetes hosszú öt hónapot töltöttünk itt, a szokásos lágeréletet. Ami enyhítette helyzetünket, az a szerb elvtársakkal megalakított kollektíva volt. Az emberek társulásának ez a módja nem volt már idegen előttem, hiszen a kollégiumban is ehhez hasonló kisebb csoportokban, szövetkezetekben éltünk, azonban igazi jelentőségét csak itt éltem és értettem meg igazán. Magatartásom itt sem volt kifogásolható. A gyárban egyéni szabotázsakciókkal igyekeztem enyhíteni azt a kínos tudatot, hogy minden mozdulatommal, amivel munkát végzek, a háborút hosszabbítom, s a gyűlölt fasizmusnak vagyok segítség-

gére. Ez a szörnyű ellentét a kényszerű helyzetem és meggyőződéseim között alaposan megviselte idegeimet. (Talán jobban, mint a vízben főtt marharépa, amit állandóan ettünk.) Hitler fasizmusa embertelenebb, undorítóbb, irracionálisabb volt a valóságban, mint elmélete. Nemcsak minket őrlött fel lassan és céltudatosan, de saját gyári munkásságát sem kímélte. Elvi meggyőződésem élményszerűvé erősödött, hogy láttam ezt a valóságot ilyen közeliről, ami nemcsak számunkra, de a német munkásságra is szörnyű valóság volt.

Talán a tizenkettedik óra utolsó percében jött a felszabadulás 1945. április 24-én. Az utolsó napokban többen megszöktünk az SS-katonák kezéből, akik nyugat felé akartak vinni. Kétnapi bújkálás után végre megláttuk az első szovjet katonát, a felszabadulást, az életet.

Ezután Fábri elvtársnővel (Fábri József húgával) és két szerb leánnyal rohanva jöttünk hazafelé. Gyalog, autón, vonaton, ahogy lehetett, s június 6-án megérkeztünk Budapestre [...]

NDGY KLI GYIK 35-12

38. Kutrucz Gizella emlékei illegális, antifasiszta tevékenységről

[...] Közvetlen barátaim mind kommunisták voltak, ez helyzetemből adódott. A kollégisták közül is szinte mindenkiről meg tudtam állapítani, hogy kik, hova tartoznak, ezen semmi csodálkoznivaló nem is lehet, hiszen én a kollégistáknál sokkal több mozgalmi és forradalmi tapasztalattal rendelkeztem. Amikor Fehér Lajos az első levelet írta nekem a szülőfalumba, Magyar Nemzet-beli első írásom után, leveléből azonnal megállapítottam, hogy így csak kommunista írhat Magyarországon. Gyenes, Barla Szabó levelei után szintén ugyanezt a következtetést vontuk le odahaza a faluban. Személyes ismeretségem után hamarosan ennek megfelelően alakult ki személyes barátságom is egyes kollégistákkal: Gyenessel, Kardossal, Hegedűssel, Sipossal, Szűccsel, Gyengével, Barla Szabóval, Györffy Sándorral, később Olajos Miskával. [...]

Azt mondhatom, hogy soha nem volt szorosabb kapcsolatom a kollégistákkal, mint éppen abban az időben (1944). Ebben alapvető szerepe volt annak, hogy a Móricz Zsigmond könyvkereskedésben dolgoztam, és ez kiváló illegális találkozóhelynek bizonyult. Igen gyakran találkoztak nálam egymással is a kollégisták. Úgy alakult, hogy szinte mindenkiről tudtam, mindenki tudta, hogy én ott dolgozom, s a vidéken levő kollégisták is rendszerint nekem írtak, tőlem kértek felvilágosítást egymásról. Szinte azt mondhatom, hogy nálam futottak össze az összes kollégiumi szálak. Leveleztem, találkozásokat szerveztem, megbízásokat adtam át; nehéz lenne mindenkit felsorolni, akikkel kapcsolatot tartottam: Szűcs Ferenc, Fehér Lajos, Hegedűs András, Kardos László, Sipos stb. [...]

NDGY GYIK AIT 34

39. Gyenes Antal visszaemlékezése 1944-45-ös antifasiszta tevékenységére

Visszaemlékezés, 1973

[...] A defről való kiszabadulásom után kiköltöztem a kollégiumból, egy ideig fél-illegálisan éltem, majd amikor megtudtam, hogy a rendőrség egy provokátort állított rám (Balogh Mihály nevű csendőrnyszórt aliszttet, akit beépítettek a Szabad Szóhoz), 1944 elején teljes illegálitásba vonultam.

Ebben az időben Fehér Lajos volt a felső kapcsolatom, és békepárti propagandamunkát végeztem. A munka abból állt, hogy összegyűjtöttük a baloldali vagy legalábbis annak ismert parasztok, paraszti vezetők címét, és postán küldtük el nekik a Békepárt illegális sajtótermékeit. Egyidőben sajtós is voltam. Én sokszorosítottam az egyetlen magyar sajtóterméket, a békepárti röpcédulát, amely a zsidók elhurcolása ellen tiltakozott.

1944 nyarán letartóztatták, majd elítélték a diákfront vezetőjét, Hegedűs Andrást. Ekkor engem az ifjúsági vonalra helyeztek vissza azzal a megbízatással, hogy szervezzem újjá a Hegedűs lebukása után dezorganizált diákvonalat. A felső kapcsolatomban Orbán László, majd később Kende István lett.

A diákvonalat sikerült újra megszervezni és megindítani az akciócsoportok munkáját. Úgy emlékszem, hogy 4-5 akciócsoport tartozott hozzám: 4 akciócsoport vezetőjének a nevére emlékszem: Gyenge Zoltán, Szűcs Ferenc, Kovács Gyula és Tőkés Ottó. Szalai Béla szintén ehhez a vonalhoz tartozott, de csoporton kívül végezte a munkáját: beépített ember volt az Antibolsevista Ifjúsági Táborban.

Kezdetben propagandamunkát végeztünk, 1944 őszétől pedig valamennyi akciócsoport fegyveres, trikettős és kézigránátos akcióban is részt vett. Főként német katonai autókat semmisítettünk meg, s nyilasházakat kézigránátoltunk, nem elsősorban azért, hogy kárt okozzunk a fasisztáknak, hanem hogy a lakosság előtt jelezzük létünket. Kézigránátokhoz és egyéb robbanóanyagokhoz katonai kapcsolatunk, Kerékgyártó Elemér, volt Eötvös-kollégista révén jutottunk.

Ebben az időben kettős feladatot kellett teljesítenem: egyrészt – mint már említettem – újra létrehozni a Hegedűs lebukása után szétesett akciócsoportokat, másrészt intenzívebbé tenni a kapcsolatot a polgári antifasiszta fiatalokkal.

Kapcsolatban voltam a Diákok Háza (Hársfa utcai kollégium) fiataljaival, akiket még az SDG-ből ismertem, Kiss Sándorral és Vatai Lászlóval. Kissék igyekeztek aktívan kivenni a részüket az antifasiszta mozgalmából. Amikor 1944 nyarán Hegedűs András és Balyó Mária lebukott, Kiss Sándorék gyorsan kiadták a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma lapját Szabad Élet címen, feltehetően a rendőrség nagy megdöbbenésére. Buzgalmukban fölösleges dolgokat is csináltak. Kiadták például sokszorosítva Lenin Állam és forradalom című munkáját. Megmondtam nekik, most nem ezt kell csinálni. Akciócsoportjaik is voltak, amelyek a propagandamunkán kívül néhány fegyveres akciót is végrehajtottak. Emlékszem Nyeste Zoltán nevére, aki leellenőrzött robbantást is végrehajtott.

A polgári antifasisztákkal való kapcsolat veszedelmes volt. Nem értettek a konspirációhoz, ellenőrzés nélkül igyekeztek szervezeteiket felduzzasztani. Súlyos körülmények között féllegálisan dolgoztak.

A Teleki Pál Munkaközösség nem sokkal Teleki gróf öngyilkossága után alakult, tagjai polgári gondolkodású, németellenes fiatalok voltak. Vitákat rendeztek, s akciót hajtottak végre, bár ezek elég vérszegények voltak. (Ők öntötték le szurokkal Gömbös Gyula szobrát, mielőtt Fehér Lajos egyik csoportja felrobbantotta volna.) Valamennyien nálam néhány évvel öregebbek voltak. Kapcsolatom velük eléggé intenzív volt.

Kapcsolatot tartottunk a katolikus és református ifjúsági csoportokkal. A reformátusok Bereczky Albert püspök, az igen demokratikus gondolkodású és antifasiszta református egyházi ember köré csoportosultak. Egy ízben tárgyaltam is Bereczkyvel a Pozsonyi úti templom melletti rezidenciáján.

1944. november elején, hosszas tárgyalások után létrehoztuk a Magyar Diákok Szabadságfrontját. Részt vettek benne a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma, amelyet még Hegedűs András szervezett meg, s amelyet ebben az időben én képviseltem, s amelyben a Györfly-kollégisták is dolgoztak, a Szabad Élet Diákmozgalom (Kiss Sándorék), a Demokrata Diákfront, a Parasztfőiskolások Közössége, a Technikusok Demokrata Frontja, a Demokrata Ifjúság, a Protestáns és Katolikus Egyházak Demokrata Ifjúsága. Körülbelül egy hétre rá megalakítottuk a Magyar Ifjúság Szabadságfrontját. Ebbe a következő szervezetek tartoztak: a Magyar Diákok Szabadságfrontja, a Kommunista Ifjúság (később Ifjúsági) Szövetség, a Nemzeti Parasztpárt Ifjúsága, a Katolikus és Protestáns Egyházak Ifjúsági Csoportjai.

A polgári ifjúsági szervezetekkel való vitában és a közös platform kidolgozásában igen aktívan részt vett Kardos László. Ő fogalmazta a Magyar Diákok Szabadságfrontja november 7-i kiáltványát is.

Az ifjúsági vonalra közvetlenül a KMP újjáalakulása előtt kerültem. Jól emlékszem, hogy – még Fehér Lajoshoz tartoztam – egy megbeszélés találkozási pontján nem Fehér Lajos jött ki, hanem feltehetően az ő felső kapcsolata, Donáth Ferenc, s mint rendkívüli eseményt, személyesen közölte velem a párt újjáalakulását.

Ezután mentem át az ifjúsági területre, s miután a dezorganizált csoportokat gyorsan összeszedtem (nem ment nehezen, Hegedűs lebukása nem félemlítette meg a fiúkat), Orbán László, új felső kapcsolatom közölte velem, hogy a Központi Bizottság felvett a párttagok sorába.

1944 őszén az Andrásy úton véletlenül belebotlottam Kovács Imrébe. (Kovács általában sokat mozgott.) Megszólított, bár a konspiráció szabályai szerint én úgy akartam tenni, hogy nem veszem észre. Elmondotta, hogy megalakult a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága, s az ifjúságot is kellene képviselnie valakinek. Megkérdezte, hajlandó vagyok-e erre? Azt mondtam, hogy hajlandó vagyok. Megmondta a legközelebbi ülés helyét (Füvészkert) és a dátumot. A dologról beszámoltam felső kapcsolatomnak, Kende Istvánnak. Kende hozzájárulását adta ahhoz, hogy részt vegyek az ülésen. Elmentem a Füvészkertbe a megadott időpontban. (Jelszó nem volt.) Körülbelül tízen gyűltek össze, a személyekre nem emlékszem, csak Csorbára, a későbbi polgármesterre, aki az ülésen Bajcsy-Zsilinszky helyett elnökölt. A téma az volt, hogy a résztvevők közül ki milyen erővel rendelkezik. Számba akarták venni a fegyveres ellenállásba bevonható erőket.

Az ülésen megdöbbentő provokáció történt. Egy 35 év körüli férfi szovjet örmagynak adta ki magát, s kijelentette, hogy ha a jelenlevők nem tudják gyorsan gyülekeztetni erőiket, akkor ő egyedül, a városban elhelyezett tízezer partizánjával támadni fog.

A legmegdöbbentőbb az volt, hogy a résztvevők egy része beugrott a provokációnak. Többen kérelték, hogy várjon még a támadás időpontjával. Néhányan hallgattak, velem együtt. A Felszabadító Bizottságba tehát már a kezdet kezdetén beépült az elhárítás, s ilyen provokációval próbálták kipuhatolni az ellenállásra kész erők létszámát. (A súlyos konspirációs hibák miatt, s amiatt, hogy mindenkinek hitelt adtak, aki németellenesnek vallotta magát, be is következett a tragédia: a Felszabadító Bizottság vezérkarát elfogták és megölték.)

Néhány szó Bajcsy-Zsilinszkyről. Ő a Szabad Szó kiadójának, Farkas Ferencnek a révén még a Bolyai-kollégiumnak rendszeresen küldött havi száz-ötszáz pengőt. Személyesen azonban csak a Teleki Pál Munkaközösség megbeszélésén találkoztam vele 1943-ban Kardos László társaságában. Vele volt Székfi Gyula. A beszélgetés tartalmára nem emlékszem.

Másodszor a lakásán találkoztam vele. [...]

Harmadszori találkozásom a Rákóczi úti étteremben volt, ahol, azt hiszem, csütörtök esténként, Bajcsy-Zsilinszky rendszeresen összejött híveivel. [...]

Munkánkat nagy nehézségek közepette végeztük. Nem voltak rendes irataink. A mozgósítási parancsok egyre lejjebb szállították a bevonulási határt. 1920-ban születtem. Irataimat 1924-re javítottam, de jobban már nem fiatalíthattam meg magamat, s 1944 őszén már a sokkal fiatalabbaknak is be kellett vonulniuk "felkoncolás" terhe mellett. Csak 1944 decemberében kaptam hadiüzemi és katonai leszerelési iratokat, de a hadiüzemi igazolványt hetenként érvényesíteni kellett, s erre már nem volt mód. Szerencsére a bejelentőlapok hamisításához kitűnően értettem.

A lakosság nagy része nem támogatta bennünket. Kovács Gyulát egyszer, akció közben elfogták a járőrök, s átadták a német járőrnek. Szerencsére a németek nem tudtak vele mit csinálni, átadták a rendőröknek. A rendőrök elengedték. Tőkés Ottó is így menekült meg egy razziából, egy rendőr megkönyörült rajta.

Az illegálitáshoz szerencse is kellett. Egyszer majdnem benyitottam egy lakásba, ahol két csendőrnnyomozó három napon keresztül várt rám, de a szomszéd lakó idejében figyelmeztetett. Több igazoltatást – rossz igazolványokkal – megúsztam. A Gabona utcában nem az a ház kapott amerikai bombát, amelyben laktam, hanem a mellette levő. Kresz Géza utcai szobám egy nappal azután kapott találatot, hogy leköltöztem a pincébe. Két szovjet légitámadás ért, egyiknél a fejemen könnyebben megsebesültem. Így voltak ezzel a fiúk is. Mégis végezték a munkájukat. Tudomásom szerint senki sem "veszett el", mindenki kitartott. Az akciócsoportokból senki sem bukott le, minden csoport megőrizte az állományát a felszabadulásig.

A pártfegyelem is súlyos problémák elé állította néha az embert. Azután, hogy Ságvárít tűzharcban megölték, amikor még csak propagandamunkát végeztünk, utasítás jött, hogy fegyvert nem szabad viselni: úgyis többen jönnek ránk, s ha fegyver nélkül lebukik valaki, ha csekély is, de van eshetőség az életben maradásra. De aki megjárta a defet, az nem szívesen kerül újra a rendőrnnyomozók-csendőrnnyomozók együttes testülete kezére. Inkább a tűzharc és ha kell, a kínok nélküli halál. Nem is váltam meg 9-es Frommeromtól (amelyet egy zászlóstól vásároltam) sohasem. Ez kellett a biztonságos mozgáshoz, ahhoz, hogy ne féljek. Zakóm jobb belső zsebében a hamis iratok, bal zsebében az "utazó levelem", a Frommerom. Csak így lehetett végigcsinálni az illegálitást. Én teljes mértékben Ságvárinak adtam igazat, s hason-

ló helyzetben úgy akartam eljárni, ahogyan ő cselekedett. Fegyelemsértés volt, de vállalom.

Még egy mozzanatot: 1944. október 15-én egy napra kijöttünk az illegalitásból. Azt hittük, a Horthy-proklamáció után, hogy eljött a nyílt fegyveres harc időszaka. A Ligetben valamelyik társammal nyíltan szórtuk a röpcédulákat. Bementünk kocsmákba, s éljeneztünk, amikor a rádió megszólalt. A Rákóczi úton vonult fel a szegedi gyorsdandár, amelynek Horthyt kellett volna támogatnia. Éppen arra villamosoztunk, a vilamoson hangosan éljeneztük a magyar honvédséget. Kende István, felső kapcsolatomban, a konspirációs szabályokat megsértve feljött Kresz Géza utcai albérleti szobámba, ahol Györfy Sándor néven laktam. Megbeszéltük, hogyan vesszük át a géppisztolyokat, amelyeket Horthy ígért az ellenállásnak. A folytatást mindenki tudja. De hamar magunkhoz tértünk a végtelen csalódásból. Másnap kezdtük újra az illegális életet. [...]

NDGY GYIK AIT 18/b

40. Fitos Vilmos tevékenysége a Szabad Élet Diákmozgalomban Visszaemlékezés, 1971

[...] A diákszervezetek és az azokhoz kapcsolódó más diákegyesületek legfőbb országos vezető szerve a Magyar Ifjúság Nagybizottsága volt, melynek kezdettől fogva és mindvégig én voltam az elnöke.

A Diák-Turul vezetőségének rendezésében 1944. március 3-5-ig Hódmezővásárhelyen ifjúsági találkozót tartottunk. A találkozón egyeztetett irányelvek foglalataként egy tízpontos nyilatkozatot adtunk ki. Pár héttel később bekövetkezett Magyarország német megszállása.

Ezt követően még a tavasszal a Magyar Ifjúság Nagybizottságához tartozó összes ifjúsági szervezetek vezetőinek aláírásával egy, a német megszállás ellen tiltakozó plakátot akartunk kihozni egyidejűleg kiragasztva az egész országban. Valami kiszivárgott a tervünkből, és így ez az igen veszélyes, de nagy jelentőségű elképzelésünk nem volt megvalósítható. A már nyomdába adott szöveget még az utolsó pillanatban sikerült megsemmisíteni. Retorzióként az egyetemi ifjúságot mint politikailag megbízhatatlant, munkatáborokba vitték. Ezek a munkatáborok azonban az antifasiszta felvilágosítás és a további demokratizálódás keretei lettek.

Mi pedig a Györfy-kollégisták tanácsára az illegalitás legszigorúbb szabályai szerint megkezdtuk ellenállási szervezetünk kiépítését. Ellenállási szervezetünk: a Szabad Élet Diákmozgalom (SZÉD) hozta létre a Görgey-zászlóaljat és a Tancsics-zászlóaljat, s ezenkívül több KISKA-szervezetbe is beépültünk, a SZÉD-nek volt akciócsoportja, mely utóbbi hozta ki többek között a Szabad Élet című illegális lapot (3 szám jelent meg) és egy sereg illegális röpiratot. 1944 novemberében a különféle ifjúsági ellenállási szervezetek létrehozták a Magyar Front mellett a Magyar Ifjúság Szabadságfrontját, illetve azon belül a Magyar Diákok Szabadságfrontját. A Magyar Diákok Szabadságfrontjának illegális kiáltványát dr. Kardos László, a Györfy-kollégium igazgatója fogalmazta. [...]

NDGY AIT 16

41. Szabadság felé
Szabad Élet, 1944. november
I. évf. 3. sz.

Harcra készíteni elő a magyart,
Védő-bástyául megintelen Bécsnek?
Az én népem már rút halálba tart
És németer majd csak talál a német,
Régen és másként lett volna itt: ország.
(Ady: Nincs itt ország)

SZABADSÁG FELÉ

A magyar diákság március 19-e óta illegalitásba kényszerült mozgalmi (Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma, Szabad Élet Diákmozgalom, Demokrata Diákfront, Paraszt-főiskolások Közössége, Technikusok Demokrata Frontja, Demokrata Ifjúság, Kath. és Prot. Egyházak Demokrata Ifjúsága) október 15-e után megalakították az öntudatos magyar diákság szocialista és demokrata egységfrontját a MAGYAR DIÁKOK SZABADSÁGFRONTJÁT.

A magyar diákok e tábora azóta együtt harcol a független, szabad és demokratikus Magyarország felépítéséért, s elsősorban a német iga és a nyilas csatlósok törvénytelen hatalmának megdöntéséért. Álláspontját a Magyar Diákság Kiáltványában hirdette meg, amely világos állásfoglalásával, éles, de tárgyilagos bírálataival, harci elszántságával nemcsak a diákság, de a magyar társadalom legszélesebb rétegeiben óriási lelkesedést váltott ki. Nyilas és jobboldali körökben félelemmel és megdöbbenéssel vették tudomásul az értelmiségi ifjúság megnyilatkozását. Ők is tisztában vannak azzal, hogy ezek után nem lehet víz alá nyomni, öncélú hatalmi politikával elvakítani az ifjúságot. Hiába a német és a magyar Gestapo minden erőlködése, az értelmiségi fiatalság 90 százalékát mégsem lehet a Margit körútra, a Sváb-hegyre és koncentrációs táborokba hurcolni.

A közhangulat mellettünk van. Ezt sem tudja többé semmiféle propagandahadjárat elhazudni. A Magyar Diákok Szabadságfrontjához egymás után csatlakozik az értelmiségi ifjúság színe-java.

A magyar ifjúság zöme – mint már annyiszor a magyar élet vajdúdó perceiben – egységes. Ezt bizonyítja a Magyar Diákok Szabadságfrontjából, a Kommunista Ifjúság munkások Szövetségéből, a Nemzeti Parasztpárt Ifjúságából és a Kath. és Prot. Egyházak Demokrata Ifjúságából alakult MAGYAR IFJÚSÁG SZABADSÁGFRONTJÁNAK megindult működése is. [...]

Az egységes fiatalság kész a harcra, kész a jövő építésének vállalására.

A magyar ifjúság – s benne a magyar diákság – kész vállalni a szocializmust és demokráciát, mint magyar jövőnk egyedüli útját.

NDGY Zimányi Tibor íratái 3

42. A magyar diákság kiáltványa

Magyar Diákok Szabadságfrontja, 1944. november 7.

A Vörös Hadsereg Budapest alatt döntő küzdelmet vív, hogy felszabadítsa a fővárost a német és a vele együtt harcba kényszerített magyar hadsereg reménytelen védelme alól. Magyarország sorsa eldőlt. Budapest felszabadítása már csak megpecsételi ezt a sorsot. A csak utóvédharcokra alkalmas német és magyar erőket felmorzsolja a szovjet hadsereg fölénye és lendülete, amely egyben megnyitja az utakat a nemzetiszocialista Németország testébe is. Németország "végső győzelembe" vetett hitét már csak azok a göbbelsi szavak jellemzik, amelyek "tisztes és nemzeti függetlenségüket biztosító" békét kérnek a fasiszta Németország számára.

Illúziói ebben a helyzetben csak örülteknek és gazembereknek lehetnek.

A magyarországi háborúnak ez a periódusa hazánk sorsának legnehezebb és könnyen legtragikusabb időszaka lehet. A német hadsereg és Szálasiék törvénytelen uralma népünk a teljes pusztulásba taszítja. A legkíméletlenebbül hadszíntérre tett országban a visszavonuló német hadsereg népünk minden élelmiszer- és nyersanyagkészletét elrabolja, városainkat és falvainkat pedig porig rombolja, kedvetlen és meggyőződés nélkül harcoló katonáinkat felszerelés nélkül a kitűnően felfegyverzett szovjet hadsereg páncélosai elé dobja, a védtelen polgári lakosságot egy örült stratégia ürügyével az országutakra hajszolja.

Örült és embertelen tervükben most Budapest van soron. A Szálasi-kormány Budapest népének teljes kiűrését akarja kierőszakolni. Az október 22-én kelt hadügyminiszteri rendelet értelmében fegyverfogható férfainkat és munkába fogható fiatalságunkat Ostmark védelmére nyugatra kivonják. Asszonyainkat, leányainkat, gyermekeinket az országutakra kiverik. Üzemeinket, középületeinket, lakóházainkat a földdel egy szintűvé teszik.

Milliók tömegek számára a legbecstelenebb tömeghalált készítik elő!

A magyar nép sorsának e kritikus óráiban a magyar demokrata ifjúság illúziótól mentesen, de annál elszántabban áll a szabadságharcosoknak a sorába, hogy megtegye, ami még tőle telherő.

Szerepének és vállalkozásának objektív értelmét és értékét az az elrabolt negyedszázad nyújtja, amelyet vele együtt az egész magyar fiatal értelmiség számon kér a magyar társadalomtól és annak mindenkor vezetőitől.

Az első világháború a német imperializmus bukásával végződött. A monarchia kerekeinek szétbomlása az etnikai határaitra csonkult Magyarország számára is megnyitotta a szabad és független fejlődés útját. De ez a páratlan lehetőség mégsem tudta a korszerű Európába bekapcsolni a magyar nép sorsát. A polgári, majd a munkásforradalmat megbuktatta saját társadalmi osztályainak kiképzetlensége és az ellenforradalmi reakció. Az ellenforradalmat meg feloldotta a történeti nemzeti társadalom konszolidációja. Tehát míg Európa fejlődése népei társadalmi helyzetéből adódóan szocialista, demokrata és fasiszta utakon indult el, addig a magyar kormányzat – korszerűtlenül – visszafelé építkezett, restaurálta a monarchiát minden terhével a trianoni kezek között. Ez a restauráció páratlan pontossággal és törvényszerűséggel teremtette meg a magyar társadalom züllesztésének és megmerevedésének feltételeit, úgyhogy az európai küzdelem döntő pillanataiban a magyar nemzet kikerülhetetlen fűléssel zuhant a német fasiszta imperializmus karjaiba.

Ezek a feltételek határozzák meg a magyar értelmiségi fiatalság fejlődésének az útját is.

Az ellenforradalom szétszórta Adyék forradalmi fiatalságát, részint emigrációba űzte, részint semlegesítette őket.

A konszolidációs uralom elzárta az ifjúság tömegeit a társadalmi és politikai tájékozódástól. A nemzetevelés eszközeivel hamis történelmi tudatot oltott beléjük. Megoldás helyett elterelte problémáikat, és hamisakat állított a helyükbe. Álszervezeteiben irányított osztálypolitikai és uralmi célok szolgálatába állította őket. Reformmozgalmaik vitorláiból kifogta a szelet. Állami és más támogatott társadalmi intézményeivel semlegesítette a kibontakozást kereső fiatal vágyakat. Az ifjúság európai távlatú nevelőit leszerelte. Általában az egész értelmiségi fiatalság politikai és társadalmi nevelését kiskorú szinten folytatta. Teljesen elodázta a női nevelést. Az antiszemitizmus szításával a maga asszimilációs és gazdasági érdekeit leplezte. Kontraszelekción módszerrel elzárta a parasztságból és munkásságból feltörekvők útját a kultúra és a szabad, európaibb élet felé. Anyagi támogatását osztályszempontok irányították. Gazdátlanul hagyta az életbe lépők további sorsát. Katonai iskoláiban Európa legreakciósabb tisztikarát nevelte fel. Hamis osztálypolitikai okokból elgáncsolta a munkás- és parasztfijúságnak az értelmiségi fiatalokkal való közös munkája lehetőségeit. Elzárta a Duna-medence népei ifjúsága egymásra találásának az útját hazug irredentával és revizionizmussal. A revizionizmus állandó hangoztatása mellett sem gondoskodott kelő garnitúra felneveléséről és megőrzéséről a felszabadulásra kerülő területek számára.

A konszolidációs rendszert az európai fejlődés és a saját megmerevedettsége megbuktatta. Gömbössel megkezdődött a magyar politika jobbrafordulása és mind mélyebb beletagolódása a német imperialista érdekkörbe. Ez az irányváltoztatás nem maradt nyom nélkül az értelmiségi ifjúság életében sem. Az ifjúság nevelésében fasiszta motívumok érvényesültek. A rendszer hasonló szervezésű propagandája eltorzította a tudatokban a nyugati és kelet-európai fejlődés elmúlt negyedszázadát, oktalan és indokolatlan ellenszenvet keltve iránta, amivel elzárta egyszersmind az objektív tájékozódás lehetőségeit is. A politikai nevelés elodázásával a fiatal értelmiség polgárribb részét fasiszta szervezetekbe taszította, tömegeit meg közömbössé tette minden társadalmi kérdés iránt. Ugyanakkor élénk terrorral és politikai fortéllal lépett fel a magyar demokrata ifjúság mozgalmaival szemben.

A magyar társadalom fejlődésének ebben a korszakában a magyar értelmiségi fiatalság ugyanis már kiépítette a maga szocialista és demokrata bázisait, amely részleteiben tekintve mind olyan megoldás volt, amelyet az előbb vázolt társadalmi fejlődés éppen lehetővé tett.

A restaurációs kor elején még Ady-Móricz-Szabó Dezső írásai sugalmazták a 18-as idők radikalizmusát az ifjúság felé s nem is kis sikerrel. A konszolidációs kor végén meg már olyan mozgalmak bontakoztak ki, mint a Szegedi Fiatalok és még inkább a Márciusi Front. Ezek politikai igényű írói csoportosulások voltak, publicisztikai és tudományos művekkel teremtettek közvéleményt a magyar demokráciának. A magyar parasztság demokratizálása volt problémáik központja, falukutató munkáik és folyóirataik leginkább ezt az utat egyengették. A fiatal szocialista értelmiség ezekben az években még nagyobb számban egzisztáló folyóiratai útján harcolt a munkásdemokráciáért. Ezeknek a mozgalmaknak a nyomán erősödött meg az a haladó fiatal értelmi-

ségi kör, amelyet az ún. népi írók munkássága jellemzett leginkább. Irodalmias nevelő és szervező mozgalmakban határozottan megjelennek a két hatalmas osztálynak, a parasztságnak és a munkásságnak a problémái – politikai programként is. A második világháború kezdetén jelentkezik és megerősödik a parasztság saját harcos politikai értelmisége, a Györffy-kollégium és a Szabad Szó írói köre. Ugyanakkor erős szervezkedés indul meg a demokrácia jegyében a paraszt-, munkás-, értelmiségi ifjúság összefogására. Az egyetemeken a Diákegység-mozgalom keretében indul meg a harc az ifjúság széles tömegeiben a demokratikus elvek győzelméért s a nép, a parasztság és a munkásság ügyének feltétel nélküli vállalásáért.

A hazai fasiszmus erősödése és az európai háború fenyegetése megszervezett más demokratikus csoportokat az értelmiségi ifjúságban, mind a polgári fiatalság körében, mind pedig az egyházi ifjúsági mozgalmakban is. A gazdátlan népnevelésnek is pl. ez a népi mozgalom szabott irányt a népfőiskolákon keresztül.

A radikális fiatal magyar értelmiségnek ez az állománya állott szemben a magyarság legválságosabb időszakában az értelmiségi fiatalság közömbös és ellenséges tömegeivel. Nem nagy erő, mégis egyedül alkalmas ahhoz, hogy az egész magyar értelmiségi fiatalságot megszervezze a radikalizmus útján a demokráciára.

Ezért jelentett súlyos csapást 1944. március 19-e az egész értelmiségi fiatalságra, mert fejlődésének és kibontakozásának lehetőségeit a kíméletlenül jelentkező terror éppen gyökereiben támadta meg.

Az ország német megszállását a rendszer urai – mint vallják – nem tudták megakadályozni, sőt a német hatalmi célokat még hatékonyabban kényszerültek szolgálni.

A diákságot szétszórták, munkatáborokba kényszerítették, terror- és propaganda-szervezeteikkel megfélemlítették. Haladó egyesületeiket, intézményeiket, kollégiumaikat bezárták, vezetőiket, diákokat és diáklányokat, bebörtönözték, és embertelen kínzásokkal sanyargatták.

1944. október 15-e mindezt betetőzte. A rendszer nem tudta megmenteni az országot az oktan és embertelen vérontástól, és a döntő pillanatban a hadsereg tisztikara elárulta a népet, és jogtalanul átjátszotta a hatalmat Szálasiék terroristáinak és a németeknek.

A diákságra a legszomorúbb jövő vár. Iskoláit, egyesületeit, intézményeit bezárták. Magát pedig részint munkára hurcolják, részint elvéreztetik egy reménytelen küzdelem utolsó heteiben, úgyszólván már a német határok védelmében.

Magyarország helyzete most kendőzetlenül áll minden magyar előtt. A restaurációs negyedszázad minden politikai garnitúrája leszerepelt. Amint a tények mutatták, a környező utódállamok sokkal fiatalabb politikai vezetősége is magasan felette állt a sokat dicsért évszázados gyakorlatú magyar politikai képességeknek, mert azok eredményes harcot tudtak folytatni demokratikus jövőjükért a fasiszta, nemzetiszocialista imperializmussal szemben, egységet teremtve a nép és az uralkodó réteg között. A rendszer bukása törvényszerű volt, nem tudta és nem akarta megszervezni népünket a demokrácia érdekében, és így nem tudta és nem akarta megvédeni a német fasiszta törekvésekkel szemben sem. A sokat elodázott döntő pillanatban a német és a nemzetiszocialista erőszak kiragadta kezéből a vezetést.

Hasonlóképpen leszerepeltek a vezető értelmiségi középrétegek is. A legsúlyosabb időkben saját hazug propagandájuktól megrémülve megszöktek, elmenekültek a fel-

szabadító Vörös Hadsereg elől, magára hagyták a népet, amely így az anarchia határán próbált megkapaszkodni társadalmi és vezetői gyakorlat nélkül.

Hadseregünket már csak a terror és a félelem tartja össze. Senki sem akar harcolni, és az első alkalmat várja minden magyar katona, hogy megszabaduljon reménytelen helyzetéből.

A németek oldalán már csak Szálasiék örült és becsstelen bandája áll.

A háború gazdaságilag egészen tönkretett bennünket, népállományunk legjavát embertelenül elvérezette.

A német pusztító visszavonulás következtében hajlék, kenyér és tüzelő nélkül maradt népünk a legborzalmasabb télnek néz elébe.

Mindennek tetejébe nem várhatunk a felszabadító Vörös Hadseregtől sem valami méltányos elbánást, mert tehetetlen magatartásunkat megmagyarázhatjuk ugyan, de megértetni akkor sem tudjuk.

Itt már csak egyet lehet tenni, és ezt kell tenni: menteni, ami menthető; Budapest és Dunántúlt a végpusztulástól.

A küzdelemnek ez a döntő periódusa teremtette meg a magyarság felszabadításáért folyó harc eredményességéért a magyar értelmiségi fiatalság szocialista és demokrata egységfrontját a

MAGYAR DIÁKOK SZABADSÁGFRONTJÁT!

Ide csatlakozásukat jelentették be:

1. NEMZETI ELLENÁLLÁS DIÁKMOZGALMA,
2. SZABAD ÉLET DIÁKMOZGALOM,
3. DEMOKRATA DIÁKFRONT,
4. PARASZTFŐISKOLÁSOK KÖZÖSSÉGE,
5. TECHNIKUSOK DEMOKRATA FRONTJA,
6. DEMOKRATA IFJÚSÁG és a
7. PROT. és KAT. EGYHÁZAK DEMOKRATA IFJÚSÁGA.

A MAGYAR DIÁKOK SZABADSÁGFRONTJA CSATLAKOZOTT

A MAGYAR FRONTHOZ.

Most könyörtelen és végső harcra hívja fel az egész magyar értelmiségi ifjúságot a német megszállók ellen az ország felszabadulásáért, a békéért

és az ország demokratikus átalakításáért.

Minden diák ragadjon fegyvert, s az első magyar márciusi fiatalokhoz méltóan siesen az ország és a nép megmentésére.

Mert a világ siet s most kerül dűlőre,

Érdemesek vagyunk életre, jövőre.

MAGYAR DIÁKOK SZABADSÁGFRONTJA

1944. november 7-én

NDGY Szűcs Ferenc iratai 10

43. A magyar ifjúság egységes erejével a németek ellen
A Magyar Ifjúság Szabadságfrontja, 1944. november 22.

Ifjómunkások! Parasztifjak! Diákok!

Hazánkban és népünknek ezekben a sorsdöntő óráiban a magyar ifjúság minden rétege felismerte, hogy nem maradhat tétlenül akkor, amikor egy maroknyi áruló a náci imperializmus karjaiba és ezzel a végső megsemmisítésbe dobja oda az országot és a magyar népet.

Osztály-, felekezet- és pártkülönbség nélkül, néhány áruló kivételével, egységes már a magyar ifjúság abban, hogy a nemzethalál fenyegető veszélyéből az egész magyar nép, de elsősorban az ifjúság kíméletlen szabadságharca mentheti csak meg Magyarországot. A ránk leselkedő pusztulás az utóbbi évtizedekben még nem tapasztalt egységbe tömörítette az ifjúságot, amely soha nem volt közelebb ahhoz, hogy hagyományának ragyogó példái után indulva újra a magyar szabadságharc élére álljon.

A szabadságharcnak a magyar ifjúságon belül való szervezésére létrejött az ifjúság legszélesebb tömegeit felölelő szövetség, a Magyar Ifjúság Szabadságfrontja.

Harcba szólítunk minden ifjómunkást, diákot, parasztifjat, leventét és nemzetőrt, a köz- és magánhivatalok fiatal alkalmazottait, a fiatal diplomásokat, csatlakozzanak az ifjúság szabadságharcához! Mindenki a maga helyén szervezze az ellenállást fővárosunk és a Dunántúl megmentésére, akadályozza meg a németeket és magyar bérenceiket az ország kifosztásában, a magyar értékek megsemmisítésében, a lakosság elhurcolásában.

Szabadságharcunk sikeréért a magyar ifjúságot egyetemlegesen és személyenként történelmi felelősség terheli. Ezek a sorsdöntő órák csak kétféle magatartást ismernek: vagy magyar vagy, vagy pedig hazaáruló! Harmadik út nincs! A megbúvók, az állást nem foglalók az ellenség malmára hajtják a vizet, és így is tartjuk számon őket. A Magyarország romjain felépülő szabad, demokratikus magyar társadalomban sem helye, sem szerepe nem lehet annak, aki nem harcol velünk.

Levente! Nemzetőr! Ifjú Honvéd! Fiatal Tiszt! Csatlakozz a magyar ifjúság szabadságharcához! Szervezz szabadságharcos csoportokat csapattestekben, hogy részt végy Budapest felszabadításában és megakadályozd a magyar nép elhurcolását! Ne segítsd, gátold meg a németeket és Szálasiékat a lakosság deportálásában! Adj fegyvert a többi fiatal magyarnak, katonaiszakértelmet és fegyveredet állítsd a magyar nép szolgálatába! Ne lőj a Vörös Hadsereg katonáira! Menj át hozzájuk! Fegyvered van! Harcolj velük!

Ifjómunkás! Szabotáld a haditermelést! Pusztítsd a német fegyvereket, közlekedési eszközöket, ne engedd az üzemi berendezéseket leszerelni és elrabolni! Szervezd, készítsd az általános sztrájkot!

Parasztifjú! Ne vonulj be katonának! Szervezz partizáncsoportot! Rongáld a német utánpótlási vonalakat! Rejtsd el az élelmiszerkészleteket, és inkább vágd le állataidat, semhogy a német rablók elhurcolják!

Diák! Fiatal magyar Értelmiség! Küzdj a hazug náci propaganda ellen! Szerezz fegyvert! Vedd meg Budapestet és a kultúrintézményeket! Sorakozz fel Európa szabadságszerető diáksága mellé!

Magyar Ifjak!

Ne hagyjátok el Budapestet! Ne engedelmesskedjete a hazaáruló bevonulási parancsoknak! Alakítsátok meg minden üzemben, minden katonai, levente-, nemzetőr-alaku-

latban, hivatalban, lakóházban, községben a fegyveres ellenállás sejtjeit, a Magyar Ifjúság Szabadságfrontja dicsőséges partizánseregének egységeit: a harci gárdákat! Vegyétek el a németek és nyilasok fegyvereit! A fegyveres ellenállás órája közeleg!

Az önkéntes kiürítés teljes csődje azt mutatja, hogy Budapest népe mellettünk van, és passzív ellenállása népszavazás volt Szálasiék áruló klikkje ellen. A németbérenc "kormány" most az erőszakos kiürítést tervezi. A mi feladatunk, hogy az ellenállást aktívvá, harcossá tegyük, és Budapest népe élén megakadályozzuk ezt az örült, nemzetgyilkos tervet.

Harcunk kíméletlensége és keménysége lesz a feltétele annak a másik erőfeszítésnek, melyet Magyarország demokratikus átalakításáért, népünk és saját magunk európai jövőjéért fejtünk majd ki, ha a harcnak ezt a szakaszát már sikeresen megvívtuk.

A győzelmes felszabadító Vörös Hadsereg Budapest kapui előtt áll! A döntés minden pillanatban bekövetkezhetik! Minden óra, amelyet elmulasztunk az ellenállás szervezésére fordítani, népünk kínjainak gyarapodását, magyar értékek megsemmisülését jelenti!

Magyar ifjúság fel a harcra!

Budapest, 1944. november 22.

A Magyar Ifjúság Szabadságfrontja
Magyar Diákok Szabadságfrontja
Kommunista Ifjómunkás Szövetség
Nemzeti Parasztpárt Ifjúsága
Katolikus és Protestáns Egyházak Ifjúsági Csoportjai

NDGY GYSI GYIK 68

44. Védjétek meg Budapestet!

A Magyar Ifjúság Szabadságfrontja, 1944. november 25.

Ifjómunkások! Parasztfjak! Diákok!

Az önkéntes kiürítés teljes csődje után Szálasiék hazaáruló klikkje megkezdte Budapest ifjainak erőszakos elhurcolását. Eddig már tizenegy korosztályra terjesztették ki a deportálást. De mindannyiunkat el akarnak hurcolni, otthonunktól el akarnak szakítani, hogy fővárosunkat rommá lőhessék, Budapest valamennyi hídját, gyárát, középületét a Margit-híd sorsára juttassák. Ne tűrjétek! Védjétek meg Budapestet! Ne engedjétek elpusztítani! Ne engedelmesskedjétek semmiféle behívásnak! Akadályozzátok meg a német megszállók és nyilas lakójaik nemzetgyilkos terveit!

Harcoljatok minden rendelkezésre álló eszközzel ellenük! Szerezzetek fegyvert! Szervezzétek az ifjúsági milíciát! Szervezzetek harci gárdákat! Készüljétek a fegyveres ellenállásra!

Halál a német megszállókra!

Halál a nyilas hazaárulókra!

A Magyar Ifjúság Szabadságfrontja
Katolikus Egyház Ifjúsági Csoportja
Kommunista Ifjómunkás Szövetség
Magyar Diákok Szabadságfrontja
Nemzeti Parasztpárt Ifjúsága
Protestáns Egyházak Ifjúsági Csoportja

NDGY GYSI GYIK 69

45. A Magyar Diákok Szabadságfrontjának felhívása
az értelmiségi ifjúsághoz

Magyar Diákok Szabadságfrontja, 1944. december

Magyar értelmiségi Ifjak!

A győzelmes Vörös Hadsereg körülzártá Budapestet. Az összes menekülési útvonalakat elvágták. A náci hordák kétségbeesett kísérleteket tesznek a kimenekülésre.

Debrecenben a demokratikus Nemzetgyűlés összeült. A megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány azonnali szabadságharcra hívta fel a németek ellen a magyar népet.

Magyar értelmiségi ifjak! Ütött a cselekvés órája. Elmúlt a megbűvás ideje. Mindenkinek azonnal fegyvert kell ragadni és teljesíteni a törvényes Nemzeti Kormány parancsát. Csak két lehetőség van. Vagy hazaárulók vagyunk, és a nyilas bábkormány parancsait követjük, vagy becsületes magyarok vagyunk, és harcolunk szabadságunkért és függetlenségünkért, együtt a Vörös Hadsereggel. Csak két lehetőség van: vagy hazaáruló vagy, vagy szabadságharcos.

Passzív magatartást nem ismerhetünk.

Életünkről és népünkről van szó!

Fegyverrel kell kiirtanunk a szabadságunkat, függetlenségünket eltipró, országunkat kirabló németeket.

Kisegítő Karhatalmiak! Kötelességetek nem kétséges.

Azonnal alapítsátok meg az ellenállási fészkeket, és kezdjétek meg a harcot!

Ifjú Katonák! Szervezzétek meg a rögtöni ellenállást csapattesteteknél! Azonnal fordítsátok fegyvereiteket a németek és a nyilas rablók ellen!

Katonaszökevények! Nincs megalkuvás! Azonnali aktív ellenállás szükséges! Azonnal kezdjétek meg a felkelést!

Magyar értelmiségi ifjak! Életeken a Magyar Diákok Szabadságfrontjával együttműködve, azonnal kezdjétek meg a németek és nyilasok elleni merényleteket!

Robbantsátok a német autókat! Rongáljátok az utánpótló vonatokat! Zúzzátok szét ellenállási fészkeiket!

Nincs tovább várakozás!

Éljen a magyar nemzeti szabadságharc!

Magyar Diákok Szabadságfrontja

NDGY GYSI GYIK 70

46. Szűcs Ferenc illegális tevékenysége

[Mozgalmi tevékenységed milyen kapcsolatokban realizálódott?]

1944. március 19-én mentem illegalitásba. Felső kapcsolataim: Hegedüs András, Kende István, Orbán László és Szikra Sándor voltak. Alsó kapcsolataim: Tőkés Ottó, Györffy Sándor, Szalai Béla, Oláh Pál, Halász József, Gyenge Zoltán, Tóth Ernő, Kicsi Sándor, Kovács Gyula voltak közvetlenül. Tudtam, hogy részt vesznek még a mozgalomban: Gyenes, Kardos, Sipos, Barla Szabó. Személyes kapcsolatom volt még Koós Bélával, Nagy Lajossal.

[Miben nyilvánult meg illegális, mozgalmi, antifasiszta tevékenység?]

A Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmának szervezése: illegális szervezkedés, illegális akciók (falra firkálástól röplapterjesztésen keresztül fegyveres akciók szervezéséig, pl.: az ABIT székházában robbantás, a Thököly úti Nyilasház elleni merénylet). Kezeltem a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmának nyomdáját, sokszorosítottam előbb Hegedüs Andrással együtt a Szabad Diákfront lapot, majd Oláh Pállal, a lakásán, az összes röpcéduláinkat, utánnyomtuk (sokszorosítottuk a Békepárt, majd az MKP, illetve a KISZ röpcéduláit). Írtam cikkeket, szereztem és osztottam okmányt, fegyvert, robbanóanyagot. Segítettem az üldözötteken, az általam vezetett csoport juttatott okmányokat a börtönbe, melyekkel elhurcolás közben Hegedüs, Hazai, Szikra és társaik megszöktek stb.

NDGY GYIK AIT 47

47. Kovács Gyula illegális tevékenysége

1944. nyár végén egy illegális csoportnak voltam a vezetője. Felső kapcsolatam volt Tőkés Ottó, majd Szűcs Ferenc elvtársak. Alsó kapcsolatam hat fő volt, többen egyetem hallgatók. Két névre határozottan emlékszem, Szalai Béla és Tardos András. A többiek közül volt, akivel találkoztam a felszabadulás után, de volt, akiről azután sem tudtam. (Jelszóval kapcsolódtak hozzám.) Feladatom volt: a csoport tagjainak illegális röpcédulák átadása, oktatásuk, bátorításuk, és jelszavak felírása Budapest meghatározott helyeire, illetve a munkák elvégzésének ellenőrzése. Az én szervezésem alatt történt az Üllői út elején levő Antibolsevista Ifjúsági Tábor székháza ablakainak kézigránnal történő beverése. (Hasonló kézigránátos támadást más esetben is végeztünk, pl. nyilas könyvesbolt ellen stb.)

1944 októberében (ha jól emlékszem az időre) utasítást kaptam, hogy egy "debreceni csoportot" is nekem kell ellátni feladattal (pár névre emlékszem, Soós Levente, Bihari Ottó). Közben illegálisan Fehér Lajos elvtárrsal együtt kézinyomdát szállítottam egyik helyről a másikra.

Egyik este 11 óra után ellenőriztem, hogy a "debreceni csoport" teljesítette-e az előírt jelszavak utcai felírását. Miután ezt akkor valamilyen okból nem végezték el, magam pótoltam az előírt szabály szerint. Egy német teherautóból a gépkocsivezető elfogott, bevitt a Rákóczi úton levő német parancsnokságra. (Én úgy láttam, alszik a gépkocsivezető.) Én azonban követeltem, hogy adjanak át a magyar rendőrségnek. Szerencsémre egy magyar katonatiszt beszólt a legközelebbi rendőrségre, ahonnan ki is jött egy rendőrtiszt, akinek átadtak. Másik szerencsém volt, hogy ez a rendőr jó messze elkísért és elengedett. [...]

Szervezés, agitáció a Békepárt, az illegális ifjúsági szervezetek számára. Sajtóterjesztés a csoportom révén (felső kapcsolat Tőkés Ottó, Szűcs Ferenc, alsó kapcsolatok Szalai Béla, Tardos András stb. Ezzel a csoporttal végeztünk robbantásokat is, Antibolsevista Ifjúsági Tábor és más könyvesbolt (nyilas), neveire nem emlékszem). Meg kell jegyezni, hogy csoportommal már előkészítettem, hogy Budapest felkelése idején az én csoportom feladata lett volna egy nyomda (a Nyugatihoz nem messze) megszállása, telefonok elvágása stb. és az általunk kívánt felhívások nyomtatásának biztosítása. Bajcsy-Zsilinszky Endre és társai bukása akadályozták meg a terv kivitelét. [...]

NDGY GYIK AIT 47

48. Akció az ABIT székháza ellen

Egyed János visszaemlékezése, 1972

Az ABIT célja a magyar ifjúság militarizálása és a németek oldalán való harcba állítása volt. Ez indokolta a székházuk elleni fegyveres akciót. (Székházuk az Üllői út 13. vagy 15. sz. alatt volt.) Az akciónak demonstratív jellege volt, és részét képezte a Magyar Kommunista Párt vezetése alatt álló Magyar Diákok Szabadságfrontja szélesebb körű tevékenységének.

1944 novemberében ezen akció véghezvitele nem volt egyszerű feladat, hiszen Budapest tele volt német katonasággal, s így tömegakcióról szó sem lehetett.

Az akció végrehajtására Györfly Sándor kapott megbízást. Végül is a feladatot ketten valósítottuk meg.

Miután alaposan szemügyre vettük a terepet, úgy gondoltuk, hogy a fegyveres akciót este, minél később, de lehetőleg tíz óra előtt kell megvalósítani. Azért este, mert ilyenkor kisebb a forgalom. A tíz órai határidőt a bérházak kapunyitvatartása indokolta. Ti, így lehetőség nyílt arra, hogy egy átjáróházon keresztül az Üllői útról kijuthassunk a Baross utcára, ami nagymértékben növelte menekülési lehetőségünket.

Magyar és amerikai kézigránátjaink voltak az akció véghezviteléhez. Este kilenc óra után jelentünk meg a tett színhelyén, az Üllői úton, a székházzal szemben levő oldalon. Úgy gondoltuk, hogy átdobjuk a gránátokat az ABIT-székház kapujához, majd nyugodtan továbbmegyünk, mintha mit sem tudnánk arról, ami ott történik.

Sajnos, az utcában elég sokan jártak, s mindig feltűnt valaki vagy valakik, amikor úgy látszott, hogy valamit lehetne kezdeni. Ráadásul az Üllői út elején levő mozi előadása is tíz óra tájban ért véget, amire egyáltalán nem számítottunk. Kézigránáttal az aktatáskában nem tölthettünk órákat az Üllői úton, de Karinthy szavaival élve, az időátélés sebessége rendkívül lassú volt.

Végre egy alkalmas pillanatban átdobtuk a gránátokat. Robbanás. Ösztönösen rohanni kezdtünk a kiszemelt kapu felé, a Kálvin tér irányába. Hirtelen a Kálvin tér felől autó közeledett nagy sebességgel. Egy hirdetőoszlop mögé álltunk. Miután elment az autó, a tőlünk telhető legnagyobb nyugalommal a kiszemelt átjáróház kapujához mentünk. A kapu már zárva volt. A Kálvin téren német katonákat láttunk.

Az utcán novemberi hideg szél fúj, de szegényes öltözetünk ellenére is melegünk volt.

NDGY AIT 9

49. Lukácsy Sándor: A z antifasiszta harcban ...

Részlet a Táncsics-zászlóalj története című írásból

[...] Az elefántcsonttorony lovagjai politizálni kezdtek. [...] A valószínűtlen terveket kovácsoló megbeszélések most már szüntelenül folytak, s megforrósították a fűtetlen diákszobák levegőjét. Kapcsolatot, mindenáron kapcsolatot teremteni valamely komoly, fegyveres ellenállási csoporttal: ez volt a minduntalan visszatérő, meglehetősen reménytelen refrén.

November végére fordulat történt. Néhányan közülünk barátságban voltak a politikában sokkal edzettebb Györfly-kollégistákkal, s ezen a révén sikerült olyan kapcsolatot szerezni, melynek szála – reméltük – elérhetetlennek hitt kommunista pártig. A

szívem a torkomban dobogott, mikor az első, igazi illegális találkára siettem. Egy belvárosi mellékutcába kellett mennem, kezemben esti újságot lobogtatva. Egy perc múlva bőrkabátos fiatalember állott elém, s azt kérdezte: "Mit adnak ma az Operában?" "A Tell Vilmost", feleltem, s erre átnyújtott egy nyaláb röpcédulát, melyet utasítás szerint a Bazilika környékén kellett szétszórnom. Bevallom, féltem cudarul, mert sötét volt ugyan, de az utca még tele járókelőkkel, s a nyilas plakátok halálbüntetést ígértek a röpcédulázásért; így hát a kapualjakat, telefonfülkéket, postaládákat kedveltem inkább. Aztán szaladtam a Múzeumkerthez, ahol a kerítés egyik oszlopára kellett jelet rajzolnom, hogy: a feladatot elvégeztem.

Másnap este csoportos vállalkozásra érkezett utasítás. Kettesével, vagy tízen, fősompolyogtunk a Várba, s mindegyikünknek kréta volt a zsebében. Nem vettük; kaptuk: "az ellenállási mozgalom küldte". Milyen szép volt ez, eddig soha nem tapasztalt mámorosító érzés: tartozni valahová, láncszemként beilleszkedni egy hatalmas – ahogy mi hittük – mindent átfogó szervezetbe, tudni azt, hogy valahol valakik számítanak ránk, s szükség van a mi parányi hozzájárulásunkra is. A Várban előszedtük a krétát, s a falakat mind-mind telefirkáltuk jelszavakkal: "Halál a németekre!" és (kamaszos összekacsintással): Sz... Szálásira! Olyan büszkék voltunk erre, hogy egyikünk másnap visszament a Várba, napvilágnál is látni akarta éjszakai munkánk eredményét.

Egy harmadik feladatot is végrehajtottunk még: a IX. kerületben elhelyezett katonai csapatok szálláshelyeit írtuk össze; aztán kollégista összekötőnk hibájából megszakadt a kapcsolat, s talán a mozgalomnak bennünket irányító csoportja is megszüntette működését. Úgy voltunk megint, mint a szárazra vetett hal; saját leleményességünkre és zavaros elképzeléseinkre voltunk utalva ismét. [...]

Új Hang, 1955. június

50. Kicsi Sándor szerepe a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmában

1944. március 19-e után vettem részt a NED-ben. Első kapcsolatom volt kezdetben Hegedűs András, aztán pedig Tőkés Ottó. Az én csoportomba tartoztak: Halász József, Tóth Antal Ernő, Gyapay Gábor, Major Jenő, Fazekas László, Borosy András, mások is, talán még Tardos András is, de biztosan nem tudom. Részt vettünk Tőkés Ottó vezérletével rengeteg röpcédula szórásában és levélben való elküldésében. A legbátrabb röpcédulaszóró Borosy András volt. Némi szerepünk volt a Corvin mozi kirakata beverésében, ahol akkor éppen a Jud Süst játszották, aztán az Üllői út elején, ha kifelé megyünk baloldalt, egy ház ablakainak beverésében, ott valami antibolsevista intézmény volt, aztán a Kaplony utca és Pázmány Péter tér sarkán egy félemeleti valóságos ablakfal elpusztításában, ahol nyilas ifjúsági egyesület volt. Most ennek a helyén állami szabóság van. [...]

NDGY GYIK AIT 30

51. Pál József antifasiszta tevékenysége

[...] A kollégiumban december elején Győrfy Sándor azonnal bekapcsolt az illegális szervezetbe. Felső kapcsolatom Szalai Béla volt, akivel rendszeresen – az illegális szabályai szerint – találkoztam. Feladatom röpcédulák és az illegális sajtó terjesztése volt,

továbbá a nyilas plakátok átragasztása, a falakra jelszavak írása. Legfontosabb megbízatásomnak azt adták, hogy a közgazdasági egyetem KISKA-zászlóaljába kerüljek be vezetőként. Ezzel segítsem elő azt, hogy az illegalitásban levők részére KISKA-igazolványokat juttassak, valamint a lehetőségekhez mérten fegyvert is szerezzek.

A közgazdasági egyetem KISKA-zászlóalját Szentpéteri Kálmán vezette, akivel Gyimesközéplekon egy században voltam. Azonnal maga mellé vett helyettesnek. A közgazdasági egyetem KISKA-zászlóalja naponta rendszeres kiképzést tartott, a létszám mintegy 150–200 fő volt. [...]

Működése közben folyamatosan gyarapodott a KISKA fegyverállománya is. (Kb. 2 szakaszt első világháborús fegyverrel lehetett felszerelni. Igen nagy mennyiségben állt azonban rendelkezésre mindenféle típusú kézigránát és néhány pisztoly is.) Pisztolyokat és sok kézigránátot, elsősorban a kollégisták útján, az ellenállási mozgalom részére is eljuttattunk. KISKA-igazolvány fedezetével végezte illegális munkáját tudomásom szerint Gyenes Antal, Hegedűs András, az összes bent tartózkodó kollégista, továbbá igen sokan mások. Az igazolványokat Szentpéteri Kálmán, valamint én írtuk alá.

Naponta – jórészt vezetésemmel – kivonultunk Kiszpestre, Farkasrétre, ahol különféle alaki és fegyverismereti kiképzést tartottunk. Gyülekezőhelyünk és többször egész napos tartózkodási helyünk is az egyetem Szerb utcai központja volt. Formailag nagyon fegyelmezett volt a zászlóalj, mert mindenki tudta, hogy ez az egyetlen lehetőség ahhoz, hogy a tényleges katonai behívást elkerüljék, és Budapesten maradhassanak. A KISKA-dokumentumokat az igazoltatásoknál elfogadták (a zászlóalj tagjai leventesapkát és karjukon nemzetiszínnű szalagot viseltek). A nyilasok december 20-a táján felszólították a zászlóaljat, hogy készüljön fel a Budapestről való elvonulásra. Mindössze egyetlen tagja volt, aki vállalta, és az elvonulás mellett agitált. Anélkül, hogy nyíltan elutasítottuk volna a tervet, s kihívtuk volna a megtorlást, maradtunk, s tovább folytattuk megszokott foglalkozásainkat. December 23-án a zászlóalj valamennyi tagja részére hivatalos szabadságolási papírt állítottunk ki azzal, hogy január 2-án kell ismét bevonulniuk az egyetemre. Ezen a napon tudomást szereztünk arról, hogy a zászlóaljakat karhatalommal akarják Komárom felé elvonulásra kényszeríteni. Kivonultunk Farkasrétre, ahol őrszemeket állítottunk fel, és kiosztottuk a szabadságos leveleket. Amikor az őrszemek értesítettek bennünket a katonai egység közeledéséről, a Farkas-völgyi sziklákat megmászva, a zászlóalj a hegyen találkozott, és ott, megfelelő eligazítás után, feloszlott.

A KISKA-foglalkozások után, valamint a zászlóalj feloszlását követően is tovább folytattam – felső kapcsolatomban utasításának megfelelően – az ellenállási mozgalomban való munkámat. Ennek során javaslatot tettem a KISKA-zászlóaljból megismert egyetemisták egy csoportjának bevonására (amit Szalai Béla végzett el), valamint egy alkalommal beszámoltam a munkámról, illegális találkozón, Hegedűs Andrásnak is.

December közepétől a kollégisták száma megnövekedett, beköltözött a kollégiumba néhány lány is (Makó Erzs, Kutrucz Gizella, Tóth Róza, Pál Klára, Szakács Éva). [...]

A kollégiumot néhány alkalommal katonai laktanya céljára igénybe akarták venni – még németek is –, azonban végül is nem tartották alkalmasnak erre. A tényleges illegális munkát a kollégiumban január közepéig folytattuk. (Közben Tóth Benedek is "bevonult" a kollégiumba, teljes katona-menetfelszereléssel.) A kollégiumban kezdetben a III. emeleten laktunk – ahol a debreceni kormány megalakításának hírért

lelkesen megünnepeztük –, szilveszterkor költöztünk le az első emeletre (a III. emelet már másnap belövést is kapott), majd január 17-én a pincébe. Itt egyetlen éjszakát töltöttünk, mivel az éjszaka Pest felszabadult. [...]

NDGY GYIK AIT 51

52. Kovács Gyula: 1944 legnehezebb napjaiban

[...] 1944. november végén letartóztattak, de december közepe körül szabadultam. Vizsgálati fogságban voltam a Margit körúton. Makó Erzsébettel együtt tartóztattak le. Szerencsére két aktatáska röpiratot 10 perccel előbb már leadtam, így táskáim üresek voltak. A lakásomon talált fegyvereket a nemzetőri igazolvánnyal magyaráztam. A talált baloldali könyvekre azt mondtam, hogy demokratikus gondolkodású diák vagyok, minden érdekel, de nem politizálok, és törvénytelen dolgot nem tettem, és követeltem, hogy engedjenek szabadon. Nagyon sokat kegyetlenkedtek velem, nemcsak az elmondottakért, hanem keresték rajtam Fehér Lajost, Hegedüs Andrást és Gyenes Antalt. Hegedüs Andrással éppen lebukásom utáni időkből kellett volna találkoznom, aki nem sokkal előbb szökött meg. Szökésének előkészítésében részt is vettem. A reá vonatkozó kérdésekre azt válaszoltam, hogy tudtommal börtönben van. Noteszomban azonban voltak kompromittáló feljegyzések. Egyik felső kapcsolatomban megbetegedtem, nekem kellett a feladatait átvennem, tehát ha olyanokkal kellett találkoznom, akiket ismertem, csak utcát és időt kellett felírnom, ha pedig olyanokkal, akiket nem ismertem, még jelszót is. Ezért ebből a szempontból a letartóztatás ideje igen kedvezőtlen volt. Természetesen ők is hasonlókat sejtettek, azért napokig kínoztak, hogy valljak. Sokat gondolkodtam, mit mondhatnék, amiből ők semmit sem tudnak meg, és magamnak sem ártok. Egyelőre azt mondtam, hogy nem emlékszem, mire vonatkoznak a feljegyzéseim, de biztosan nem politikai ügyet tartalmaznak.

Végül a következőket vallottam:

1. "Pál 1, 3"

A Pál utcában kellett találkoznom Tardos Andrással. Erre azt mondtam, Pál József nevű barátom kért tőlem kölcsön előbb 1, majd 3 pengőt, és ezt jegyeztem fel.

2. "Garaí Alpár" utána szintén szám, mely a találkozás idejét jelölte. Ezen a területen éppen Hegedüs Andrással kellett volna találkoznom. Ezt nőüggyel magyaráztam. Azt vallottam, hogy Garaí Alpár a férj neve, a számok pedig azt jelölik, amikor az asszonyt egyedül találom otthon.

3. "Hol van az Orvoskar?" "A Nagymező utcában."

Ezzel a jelszóval egy ismeretlen elvtárral kellett volna megismerkednem, és részére feladatot adnom.

Ezt úgy magyaráztam több napi verés után, hogy igazuk van, ez valóban jelszó, a lakásomon talált egyik betiltott könyvhöz egy barátom révén ennek a jelszónak segítségével jutottam hozzá. Az elmondottak mellett a kínzások ellenére végig kitarítottam. Miután bizonyítani semmit sem tudtak, a Margit körúti fogháznak pedig sürgősen költöznie kellett – közeledett Budapest körülrzása –, engem, aki ellen nem volt bizonyítékuk, szabadon bocsátottak azzal, hogy azonnal vonuljak be katonának. [...]

NDGY GYIK AIT 33

[...] Egy másik alkalommal ismét utasítást várva mentem be Kutruczhoz, utasítás ugyan nem volt, de Kutrucz panaszkolt, hogy az illegális Szabad Néphez nem tudott papírt szerezni. Mondtam, hogy majd én hozok. Abban a pillanatban jutott eszembe, hogy bátyám, aki röviddel azelőtt lett baromfi- és tollkereskedő, mesélte otthon, hogy az Izabella téren egy pincében van az a nyomda, ahol azonnalra elvállalták a cégjelzéses papírjainak a nyomását. Azt is mondta, hogy nyilas a nyomdász, azért tud bőven papírt szerezni. Nohát én rögtön elrohantam a nyilashoz (egyenruhában, karszalaggal a karján állt a nyomda közepén) bemutatkoztam, elmondtam, hogy a bátyám küldött; oly sürgős szállítása van, hogy személyesen nem tudott eljönni, de arra kéri, amilyen nagyméretű papírt tud adni, és amennyit elbírok, vigyek sürgősen, duplán fizeti, a cégjelzést nem kell most rányomni, mert annyira sürgős, de azért azt is felszámíthatja, csak az a lényeg, hogy szép és jó papír legyen. Kb. 25 kg papírt tett a két kinyújtott karomra, és én nagyon sietve vittem Kutruczhoz, hogy legyen papír az illegális Szabad Népnek. A nagy öröm után pár nap múlva persze egy kicsit letoltak, mert hát kissé feltűnő látvány lehettem az Izabella tértől a Calvin térig kinyújtott karral cipelve 25 kg papírt. De szerintem éppen azért nem buktam le, mert azt igazán senki sem gondolhatta, hogy így viszek papírt egy nyilas nyomdából az illegális kommunista lap számára. Úgy emlékszem, november közepe volt, mikor egy este későn Kutrucz felkeresett, hogy Gyenes is, Makó is lebukott, a csillaghegyi defen vannak, és Kardosnak meg neki is teljesen biztonságos lakás kellene, ahol semmiképpen sem fenyegetne a lebukás veszélye. Mondtam, hogy jöjjenek a mi Fehérvári úti lakásunkba, ahonnan ma költöztünk el, a bátyám Széna téri lakásába, és a volt lakásunkban csak egy öreg nagynénim van. Másnap már ott is laktak, s ott maradtak január elejéig, mikor csak azért kellett átjönniük Pestre, nehogy a hidak lezárása vagy felrobbantása miatt elszakadjanak kapcsolataiktól.

Kutrucztól még egy megbízást kaptam, Kardos üzente, hogy Kicsi Sándor beszervezett három Eötvös-kollégistát, hogy ne vonuljanak be katonának (Major Jenőt, Gyapai Gábort, Fazekas Lászlót), akik a Nagyvárad tér közelében vannak elbújtatva egy családi ház padlásán, de tartani kell velük a kapcsolatot, és élelmiszert is vinni kell nekik időnként. Fazekas szülei Óbuda felé, a Kavics utcában laktak, onnan hordtam a börönd élelmet a Nagyvárad térre. 1945. január elején, amikor a frontvonalat olyan közelinek ítélttem, hogy esetleg már többször nem tudok átjutni hozzájuk a hídon, ott hagytam anyámékat, és elmentem először nagynéném Fehérvári úti lakására, Kardos – Kutruczékhöz, majd amikor itt értesültem róla, hogy ők egy-két nappal előbb már átmentek Pestre, én is átmentem a Kicsi Sándor-féle csoporthoz, hogy tájékoztassam őket, hogy Budáról már nemigen tudok élelmiszert hozni, mert már akkor rajtam kívül csak a katonák járkáltak, és mikor a hídon jöttünk át, egymás után csapódtak mellettem a golyók. Két napig ott maradtam, de mivel látszott, hogy az élelmiszertartalék nem tart ki a felszabadulásig, elindultam a Királyi Pál utcába, hogy ott hát-ha talállok valakit, aki segíteni tud. A régiek közül a harcok folyamán, akiknek végképp nem volt lakásuk, többen visszaköltöztek, élelmiszer is volt bőven, így egy nagy böröndöt megrakva ismét kimentem a Nagyvárad térhez. Ekkor már a közeli utcai harcok miatt egyre veszélyesebb volt a járkálás, igen nehezen, a fal mellett lapulva ér-

tem vissza, s most már biztosítva volt, hogy Kicsi Sándoréknak a felszabadulásig kitart az élelmiszerük. Így én bennmaradtam a Királyi Pál utcában. Pár nappal január 18-át megelőző felszabadulásunk előtt Győrffy Sándor nyugalma, lélekjelenléte és biztos felépése mentette meg csak életünket, mikor egy délután két fegyveres, karszalagos nyilas igazoltatásra állított be a kollégium I. emeleti helyiségébe, ahol éppen mind a tizenötén ott tartózkodtunk. Többek között Tardos András, aki, úgy tudtam, a Margit körútról elítélése után szökött meg, és nemcsak Győrffy Sándor zsebében voltak Győrffy Sándor névre szóló iratok, hanem az övében is. Győrffy Sándor azonnal látta, hogy itt életveszélyről van szó, és jó dunántúli tájszólással, nyugodt, de magabiztos hangon megnyugtatta a "testvéreket", hogy itt igazán felesleges igazoltatni, hisz mi magunk is azon vagyunk, hogy magyar testvéreink ez élethalálharcából kivegyék részüket, meg ne szökjenek. Ő garantálja, hogy itt csak becsületes, hű magyar hazafiak vannak, nem szökevények. A nyilasok csak a Győrffy Sándor papírjait nézték közben, és utána elmentek. Pár nap múlva felszabadultunk, és azonnal hozzákezdtünk egymás megkereséséhez, hogy mielőbb megkezdhezzük a felszabadult Budapesten az oly rég várt munkánkat.

NDGY GYIK AIT 16

54. Győrffy Sándor: Tanár és hazafi

Egy Győrffy-kollégista – Szijjártó Lajos – élete és halála

Te lőttél a németekre? – Nem lőttem! – feleli a Fényes szelek című film népi kollégiumi titkára. Nem is lehetett, ő már a felszabadulás után toborzott fiatal népi kollégista generáció tagja volt. Szijjártó Lajos viszont azok közül az idősebb népi kollégisták közül, a Győrffy-kollégisták első nemzedékéből való, akik lőttek a németekre, akik részt vettek az ellenállási mozgalomban és a népi demokratikus forradalom előkészítésében. Azok közül a fiatal népi értelmiségiek közül való, akik a vöröskatonákkal együtt harcoltak és haltak meg Magyarország szabadságáért.

Harcos szerepe és áldozata annál is inkább szembeütő, mivel Szijjártó Lajos nem tartozott a Győrffy-kollégium élcsapatához, aktív politikai tevékenységet folytató vezető magjához. Számára eleinte feloldhatatlan volt minden akkori kollégista dilemmája: hogyan lehet jó szakemberre válni és egyúttal részt venni a munkásmozgalomban, a demokratikus politikai küzdelemben? S kollégistasága első éveiben nemegyszer bírálta is azokat, akik "újságcikkeket" írnak a Szabad Szóba és a Népszavába, akik a szakszervezetekbe és földmunkásszervezetekbe járnak el, akik illegális szervezetekben vesznek részt, akik – szökevények – túlzott politikai aktivitásukkal veszélyeztetik a kollégium létét és legalitását. "Nekünk mindenekelőtt szaktudásra van szükségünk" – írta 1942 júniusában, a kollégium vezetését bíráló egyik feljegyzésében.

Latin-történelem szakos tanárjelölt volt – amolyan igazi filozófustípus –, tehetséges, szorgalmas diák. Minden vizsgáját jelesen tette le, közben megtanult németül és franciául is. A kollégiumban az első között kezdeményezte a szomszéd népek nyelvének tanulását. Soknemzetiségű területen, Nagygyeőrcsön született 1920-ban. Már gyerekkorában jól elsajátította az ukránt és a szlovákot, a kollégiumban az orosz, a bolgárt és a szerbet. "Közelednünk kell a szomszéd népek felé" – írta. – "A köze-

ledés első és legfontosabb kelléke: tanulj meg a nyelvüket!" Megszállottan hajtogatta: "Az idegen nyelveket tanulni nem érdemes, csak megtanulni!"

Szakmai tevékenységének másik szenvedélyesen művelt területe: a dolgozó népszakmák és a magyarországi nemzetiségek története volt. Részt vett a Történelmi Társulat szakmai munkájában, a Történettudományi Intézetnek levéltári kutatómunkát végzett. Sok száz latin nyelvű oklevelet cédulázott ki és dolgozott fel. Kiváló szakmai részlettanulmányok kerültek ki keze alól. [...]

Katonasorsa, filozófiájának megszakadása döbbséte rá: véget értek számára a szakmai "büszke tartózkodás" évei, és hogy áldilemmáját – szakma vagy aktív politikai harc – az események egyoldalúan eldöntötték. Felismerte, hogy azoknak a kollégistáknak volt igazuk, akik a régebbi vitákban a tanulás mellett mindinkább a társadalmi és politikai tevékenységet tartották feladatuknak, a német megszállók és kiszolgálók ellen. Amint ezt felismerte, rögtön tudta a helyét és feladatát, és teljesítette kötelességét. [...]

Az egyetemnek és kollégiumoknak védelmére az ellenállási mozgalom katonai vezetőinek segítségével hamarosan sikerült megszervezni a Kisegítő Karhatalmi Alakulatokat, az úgynevezett "Kiská"-kat. A baloldali, németellenes diákság jelentős része ezekbe az alakulatokba tömörült. Egyikükben tevékenykedett Sziijártó Lajos is, s innen került át a Görgey-zászlóaljba. 1944 őszének végén a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának katonai vezetőit a Gestapo lefogta. A Görgey-zászlóalj baloldali, németellenes állományát is a leleplezés veszélye fenyegette. Ezért vezetői Budapest-ről a szovjet frontvonal irányába menővereztek a csoportot.

Novemberben és decemberben a Börzsöny hegység erdősegeiben rejtőztek. Itt kapcsolatot teremtettek a szovjet hadseregnek az Ipoly völgye felé előretörő csapataival.

Nazarov kapitány és Iljisevszkij százados 1944. december végén írt igazolása szerint a Görgey-zászlóalj alakulatai "segítséget nyújtottak a fasisztaellenes harcban". Így például "megállapították, hogy az Ipoly-hídat a németek robbantásra előkészítették. Az éjszaka leple alatt egy csoportjuk elvágta a gyújtózsinórokat", ezzel megmentette az átkelőhelyeket. "Márianosztrán drótkötélpályát rongáltak meg, hogy megakadályozzák a gépek Németországba való elszállítását. Páncélosok csoportosulásáról és tartalékekről hoztak érdekes adatokat, elfogtak és hozzáuk áthoztak német tiszteket és katonákat."

Sziijártó Lajos ezeknek az akcióknak egyik kezdeményezője és szervezője volt. Legjelentősebb vállalkozásukat így örökíti meg Sárközi Zoltán, Sziijártó egykori egyetemi és harcostársa: "Vállaltuk, hogy az 57. német páncélos hadtest hadterveit tartalmazó vázlatokat átvigyük Vámosmikoláról Nagy-Börzsönybe, az ott állomásozó szovjet alakulatokhoz. Egy vízműs mentén, koromsötétben, kűszva tettük meg mintegy négy óra alatt a frontok közötti pár kilométeres utat. A legelső szovjet katonának, akik a falu szélén voltak beásva, bekísértek bennünket a helyi katonai parancsnokságra. Itt már tudtak zászlóaljunkról, szándékainkról, barátságosan fogadtak bennünket."

Küldetésük azonban nem ért véget. A szovjet katonai vezetőkkel egyetértésben elhatározták, hogy visszatérnek, és megszervezik az egész zászlóalj áthozatalát a szovjet csapatok oldalára. Méterről méterre verekedtek vissza magukat a vakstét éjszakában, és úgy látszott, elérik céljukat. A nácik azonban gyanút fogtak, új ala-

kulatokat vezényeltek a Börzsöny hegységbe, Vámosmikolára. És a ködös hajnalon, pár száz méternyire zászlóaljuktól, német fegyverek csövével kellett szembenézniük. Tűzharcba keveredtek, és a fasiszta golyók kioltották Sziijártó Lajos életét.

Teste az elesett szovjet katonákkal együtt pihen Nagy-Börzsöny község temetőjében.

Népszabadság, 1969. december 6.

55. Ma lett volna ötven éves

Lehet-e fájdalmasabbat mondani egy anyának, mint azt, hogy gyermeke, akit annyi szeretettel és gondnal nevelt fel, ki reménysége és szeme fénye volt, nincs többé? Amikor Sziijártó Lajos halálhíre 1945 elején, a zavaros háborús idők közepette, kerülő utakon eljutott szülőfalujába, az uzschorodi kerület Gejevécibe, édesanyja fájdalomtól elzsibbadt tudatáig nem ért fel semmi más, csupán az, hogy nincs többé. Csak később, hetek múltán tette fel magának a kérdéseket: hol, hogyan, milyen körülmények közt pusztult el?

A rendszeres vonatközlekedés még nem állt helyre, amikor Sziijártó István kerékgyártó és felesége útra kelt a Börzsöny hegység vidékére, ahol fiát állítólag eltemették. Nagy út volt az akkori körülmények között, felért egy mai világkörűli utazással. A szülők azonban nem sajnálták a fáradságot. Kilenc napig jártak-keltek, eljutottak Vámosmikolára, amelyet Lajos utolsó tartózkodási helyének jelöltek meg, de hiába... Az emberek a vállukat vonogatták, senki sem tudott semmi közelebbit. Júliusban, amikor újabb adatok birtokába jutottak, a szülők újból indultak. Ezúttal Nagy-Börzsönyben meg is találták fiuk sírját. A helybeli plébános, aki eltemette, adta át a nála talált néhány tárgyat. Itt vannak most előttünk ezek a féltve őrzött családi ereklyék: a golyó szaggatta vásárlási könyv a benne elhelyezett iratokkal, egy fehér papírlappal, melynek egyik oldalára Lajos feljegyezte, mit hagyott budapesti háziasszonyánál. A papírlapon egy rozsdabarna folt, megalvadt vér, az ő vérenek nyoma. [...]

Azok közt volt, akik a nyilasok uralomra jutása után habozás nélkül megtagadták a kormánynak azt a parancsát, hogy az egyetemeket ki kell üríteni és a főiskolásokat Németországba kell áttelepíteni. Az ellenállásban részt vevő tisztek közreműködésével akkoriban az úgynevezett Kisegítő Karhatalmi Alakulatok leple alatt fegyveres egységeket hoztak létre, amelyekben a baloldali, németellenes diákok tömörültek. Céljuk az volt, hogy szembeszálljanak a hitleristák és nyilas bérenceik önkényével, megakadályozzák az ország kifosztását. Az osztagot, amelyhez Sziijártó Lajos is tartozott, a leleplezés veszélye fenyegette. Hogy elkerüljék a lefegyverzést és a letartóztatásokat, kivonultak a fővárosból, a front irányában közelebb a szovjet csapatokhoz. Novemberben, decemberben a fegyveres diákalakulat a Börzsöny hegység erdeiben tevékenykedett a németek ellen.

Valószínűleg a kivonulás előtt írta Sziijártó Lajos a szüleihez intézett utolsó levelét. Szeretettel íránt aggodás csendül ki ezekből a sebtében rótt sorokból, nyugtalanítja őt öccse, Gyula sorsa, akit röviddel ezelőtt munkatáborba hurcolt Horthyék katonai hatósága.

Közeledett a döntő összecsapás pillanata. A front egészen közel volt a Börzsöny hegységhez. Fel kellett venni a kapcsolatot az előrevonuló szovjet csapatokkal, hogy megbeszéljék a közös akciókat. Szijjártó Lajos orosz nyelvismeretére hivatkozva önként jelentkezett a veszélyes feladatra. Már visszafelé tartott társával a szovjet parancsnokságtól kapott megbízatással, amikor a reggeli ködben váratlanul járőrbe ütköztek. Lövések dördültek. Az egyik szíven találta Szijjártó Lajost. Egy hónap hi-ján 25 éves volt akkor. Ma lett volna ötven éves, ha a fasiszta gyilkosok golyója nem oltja ki életét. [...]

Kárpáti Igaz Szó, 1970. január 16.

56. Györffy-kollégisták az antifasiszta harcban

Kovács Kálmán visszaemlékezése, 1971

[...] A Györffy-kollégisták részvételének a felszabadulás előtti demokratikus, anti-fasiszta mozgalmakban igen komoly jelentősége volt. Pozitív kisugárzásával, olykor közvetlen, máskor közvetett hatásával politikai munkám során nemcsak a nem kollé-gista egyetemi fiatalok, hanem az ország különböző részein a szegényparasztok, föld-munkások, jóindulatú vidéki értelmiségiek, falusi tanítók, középiskolások stb. között találkoztam. Sokszor igazán nem volt nehéz kibogozni, hogy az antifasiszta és más haladó nézetek, helyes politikai információk a dolgozó emberek, illetve diákok említ-tett rétegeihez a kollégisták, illetve egy-egy györffysta révén jutottak el, gyakran ro-konaik, ismerőseik útján. Az illegális pártnak azok a tagjai vagy szimpatizánsai, akikkel kapcsolatban voltam, a györffystákban – zömmel azokban is, akik még nem jutottak el a marxizmusig – általában jövőbeni kommunistákat láttak, de legalábbis olyan fiatalokat, akikre majd a fasizmus szétzúzása után, az új magyar állam és társa-dalom kiformálásában számítani lehet és kell. Ennek az ideológiai és gyakorlati-poli-tikai szervező, agitációs munkában edzett, illetve edződő, közösségi szellemben ne-velkedett, számban is jelentős új, progresszív értelmiségi csoportnak különös súlyt adott a Horthy-korszak "intelligenciája" nagy többségének a haladással szembeni vagy attól legalábbis eléggé távol álló mentalitása és ebből adódó magatartása, a progresz-szív értelmiségiekben politikai és szakmai téren egyaránt mutatkozó, aggasztó hiány. A györffysták általában megfeleltek a várakozásnak, akik pedig közülük már akkor is kommunisták voltak, az illegális mozgalmakban becsülettel helytálltak. [...]

NDGY GYIK AIT 2-8

57. Szabadságharcosok kitüntetése*

A miniszterelnök előterjesztésére a magyar szabadság kivívása és a demokrácia kiépíté-se körül szerzett kiváló érdemeinek elismeréséül Erdei Ferenc országgyűlési képviselő-nek, Darvas József építés- és közmunkaügyi miniszternek, Nánási László országgyűlé-si képviselőnek, Sipos Gyula szerkesztőnek a Magyar Szabadság Érdemrend ezüst

* A Györffy-kollégistákat nevük aláhúzásával különböztettük meg.

fokozatát, Tóth Endre képviselőnek, Székely Béla országgyűlési képviselőnek, Erdei Sándor főszerkesztőnek, S. Hegedűs László birtokosnak, Pál József országgyűlési képviselőnek, Céh József országgyűlési képviselőnek, Gém Ferenc országgyűlési képviselőnek, Szilcs Ferenc^x országgyűlési képviselőnek, Muharay Elemérnek, Borsos Sándor országgyűlési képviselőnek a Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozatát adományozom.

Kelt Budapesten, 1947. évi december hó 31. napján

Tildy Zoltán s. k.

Dinnyés Lajos s. k. [...]

(15. 771/1947. M. E. 1. szám)

A belügyminiszternek a miniszterelnök útján tett előterjesztésére, a magyar szabadság kivívása és a demokrácia kiépítése körül szerzett kiváló érdemeinek elismeréséül a hősi halált halt Szijasztó Lajosnak, továbbá Gyenes Antalnak, Tőkés Ottónak, Sipos Gyulának, Kovács Gyulának, Kardos Lászlónak a Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozatát, Oláh Pálnak, Balyó Máriának, Németh Lujzának, Gyenge Zoltánnak, Halász Józsefnek, Pál Józsefnek, Tóth A. Ernőnek, Nagy Lajosnak, Egyed Jánosnak, Barla Szabó Ödönnek, Major Lászlónak, végzett Györffy-kollégistáknak pedig a Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozatát adományozom.

Kelt Budapesten, 1947. évi december hó 31. napján

Tildy Zoltán s. k.

Dinnyés Lajos s. k. [...]

(15. 773/1947. M. E. 1. szám)

A belügyminiszternek a miniszterelnök útján tett előterjesztésére a magyar szabadság kivívása és a demokrácia kiépítése körül szerzett kiváló érdemei elismeréséül Hegedűs Andrásnak, Koós Bélának, Hollós Ervinnek, Szalai Bélának, Kelen Bélának a Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozatát, Keresztes Tibornak, Szendrő Sándornak, Fencsik Lászlónak, Kurucz Istvánnak pedig a Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozatát adományozom.

Kelt Budapesten, 1947. évi december hó 31. napján

Tildy Zoltán s. k.

Dinnyés Lajos s. k.

(15. 777/1947. M. E. I. szám)

Magyar Közlöny, 1948. március 3-4.

^x Ezüst fokozat.

4. A NÉPI DEMOKRÁCIAÉRT!

Az 1945-ös év a Györfly-kollégisták életének legszebb és legboldogabb időszaka volt. Igazi felszabadulás! Az egész esztendő egyetlen hatalmas iramodás, lázas lobogás, a szabadság és a "minden megvalósítható" – szavakkal visszaidézhetetlen – közérzetének eláradása, a legfényesebb szelek esztendeje. A Györfly-kollégisták joggal érezték úgy, hogy amire évek során felkészültek, amire feltették az életüket, az elérkezett számukra. Úgy érezték, a romokban heverő, meggyalázott és halálra sebzett ország kel majd életre érintésükre, lelkesedésükre, tettvágyukra. Úgyszólván a felszabadulás pillanatában munkához látnak, kit hol lelt a történeti fordulat, többségét a fővárosban, néhányát vidéken. Annak is velük van a szíve, akit a háborús sors a hadifogságban tart. Az elsők között vesznek részt a demokrácia forradalmi erőinek szellemében a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségnek és szervezeteinek a demokratikus pártok, a Nemzeti Parasztpárt, a Magyar Kommunista Párt szervezeteinek létrehozásában, és tervezik a közeli reális jövőt. Nem ismernek fáradtságot, éhséget, szomjúságot, egy újjászülető nemzet önérzete és felelősségérzete buzog bennük.

Otthonukat sem hanyagolják el: 1945. január 20-án a budapesti kollégisták megnyitják a kollégiumot, és terveket szőnek fejlesztésére.

Egyelőre azonban életük nagy vállalkozásába fognak: a munkások és parasztok oldalán a földosztás gyakorlati lebonyolításában vállanak jelentős szerepet. A debreceni demokratikus kormány megbízásából megyei és járási miniszteri biztosi minőségben hónapokon keresztül a volt feudális nagybirtokok százezer holdjait osztják szét a szegény- és nincstelen parasztoknak, testvéreiknek, szüleiknek, osztályos társaiknak. Feladatukat – így szól a hivatalos jelentés – eredményesen és lelkesen végezték el.

És máris Pesten gyülekeznek, új otthonukban, hogy számot adjanak tevékenységükről és terveikről a Györfly István Kollégium nyár eleji konferenciáján (1945. május 31. – június 4.). Hogyan tovább? – ez minden kollégista személyes és ez a kollégium közös alapkérdése. A válaszok felelősségteliek, konstruktívak, szinte túl kritikusak, és kissé komorak is, lett légyen egyéni sorsukról vagy a közösség sorsáról szó. A kollégiumi nevelő munkát tovább kell folytatni, fokozottabban van szükség arra, hogy minél több népi származék kerüljön a kisközösségek embermővesztő demokratikus világába. Létesüljön hát egy új kollégium, amely immáron szabad feltételek között a kollektív önnevelés optimumát valósítja meg. Otthona legyen annak az új népi diákságnak, amely – ezúttal szélesebb társadalmi és gazdasági autonómia alapján – a legkorszerűbb szaktudást elsajátítva, a legforradalmibb társadalmi elmélettel felfegyverkezve a dolgozó osztályok saját szerves értelmiségeként nő fel, hogy segítse ugyanez osztályok harcát egy igazi, szabad, demokratikus, osztály nélküli társadalom feltételeinek megteremtésében. A kollégium a szabad vitzszellem, a bátor társadalmi vállalkozások otthona kell legyen. A konferencia határozataira, az új kollégium megteremtésére az újjászülető demokratikus társadalom legfelelősebb politikai képviselői határozott igennel válaszoltak. Révai József Szabad Nép-beli vezércikkében megállapítja, hogy a Györfly-kollégiummal társadalmunkban megjelent az új magyar értelmiség.

A régi kollégisták többsége az országos politika, a közügyek terén folytatja társadalmi tevékenységét, kisebbsége az újonnan létesítendő kollégiumban marad, hogy tanulmányait bevégezze és segítse az új generáció felnevelését. A régi kollégium utolsó je-

lentős, közös vállalkozása: az egyetemisták demokratikus szervezetének, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségének (MEFESZ) megteremtésében való tevékeny közreműködése. 1945 augusztusában a kollégium jó része részt vesz a balatonlellei diákkonferencián. A györfysták felszólalásai, előadásai, majd konkrét határozati javaslatjai alapján járulnak hozzá, hogy az egyetemisták és főiskolai hallgatók emez első demokratikus szervezete létrejöjjön, és demokratikus programmal folytassa tevékenységét. A györfysták az új szervezet vezetésében is jelentékeny szerepet vállaltak.

Az új demokratikus értelmiség igényes, szabad fórumaként lát napvilágot a Valóság folyóirat, amelynek szellemi bázisa a Györfy-kollégium és az Eötvös-kollégium diákja.

GYÖRFFY-KOLLÉGISTÁK A MAGYAR DEMOKRATIKUS IFJÚSÁGI SZÖVETSÉG, A DEMOKRATIKUS PÁRTOK ÉS AZ ÚJ ÁLLAMHATALOM MEGSZERVEZÉSÉBEN, 1945. JANUÁR-AUGUSZTUS

A debreceni demokratikus kormány megalakulását bejelentő rölap szövegének alján húzódott meg: "Györfy-kollégisták jelentkeztek!" A felszabadított országrészek felett repülőgéppel szórt felhívásra több száz "györfysta" jelentkezett. Honnan e "népszaporodási" csoda? Onnan, hogy a háborús évek alatt a kollégisták politikai munkájának hatására a parasztfőiskolások, a népfőiskolások, a népi mozgalom nevelte értelmiségiek, a haladó egyetemi hallgatók köréből százak és százak azonosították magukat a györfystákkal, és készek voltak a felszabadulás pillanatában azonnal munkába állni. Munka pedig volt elég. A györfysták múltjukhoz híven a demokrácia politikai balszárnyát alkotó pártokban és szervezetekben kezdtek tevékenykedni. A Debrecenben gyűlekeztek főleg a Nemzeti Parasztpárt keretében mint szervezők, pártfunkcionáriusok, újságírók, a Pesten levők a Magyar Kommunista Pártban s a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségben mint szervezők, funkcionáriusok, újságírók, a demokratikus állami szervek munkatársai. Még a Nemzetgyűlésbe is került közülük. A budapesti MADISZ létrehozásában kezdeményező szerepük volt, közülük többen nemsokára országos funkciót töltöttek be a szövetség országos központjában, a munka – a magyar demokratikus ifjúság nevelése és szervezése – tulajdonképp szívük és képességük szerint való volt, mindazonáltal nem maradhattak tartósan e munkaterületen: a demokratikus földreform végrehajtásának, a földosztásnak sürgetőbb feladata többségüket ebbe az országos vállalkozásba vitte bele.

1. A felszabadulás pillanatában Pál József visszaemlékezése, 1970

[...] A kollégiumba a szovjet csapatok a pincén keresztül jöttek be, és ugyanígy mentek tovább a Duna felé. A szemben levő nyomdában magyar katonai egység volt, éjszaka még egy tűzharc is lezajlott néhány méterre tőlünk.

A kollégiumban néhány napon belül megjelentek mindazok, akik korábban Budapesten, de a kollégiumon kívül laktak (Gyenes Antal, Hegedűs András, Tőkés Ottó, Szalai Béla, majd néhány nap múlva Debrecenből Komló László). Azonnal kezdetét vette a legális politikai szervező munkában való részvétel is.

Januárban a Damjanich utca elején levő, volt német nyelvű iskolát MADISZ-székháznak rendeztük át (Szűcs Ferenc vezetésével). Átmenetileg az Apponyi téren – a későbbi Györfly-kollégiumban – is tartottunk fenn MADISZ-irodát, s ott néhány napig inspekcióztam. Január végén Hegedüs András és Kardos László vezetésével tartott kollégiumi ülésen döntöttünk arról, hogy ki milyen szervezetben dolgozzék tovább. Én a Nemzeti Parasztpárt szervezésére kaptam megbízatást Tóth Rózával együtt. Kapcsolatba léptünk Farkas Ferencel, Darvas Józseffel, Sz. Szabó Pállal. Kezdetben a budapesti székház megszervezése volt a feladatunk (még az Akadémia utcai székházzal is próbálkoztunk), s részt vettünk a Budapesti Nemzeti Bizottság munkájában. [...]

NDGY GYIK AIT 39

2. Gyenge Zoltán levele Ujj Irénhez 1945. január 26.

Kedves Irénkém!

Az első alkalom, amit megragadhatok, hogy hírt adjak magamról és neked írnak. Nagyon sokat lehetne és kellene írni, de a körülményeink még olyanok, hogy bizony pislákoló lámpafénynél, a kollégium konyhájában írom ezt a pár sort.

Kezdem talán gyorsan előlről. Néhány szót arról, ami a fasiszta-nyilas Magyarországon történt. Mikor töletek visszajöttem, kezdődött meg illegális életünk. Fontos volt, hogy állandóan fedezve legyünk a bevonulás előtt. A legkülönbözőbb figurákkal éltünk. A plakátokra nem reagáltunk. Fedőigazolványokat szereztünk, és így sikerült Pesten maradnunk. Aktívan kezdtünk az ellenállási mozgalomban részt venni, amelyik ifjúsági vonalon is szerveződött. Megalakult az ifjúsági, illetve diákvonal fő ellenállási szerve, a Magyar Diákok Szabadságfrontja. Benne részt vettünk mi is. Később megalkult a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma (NED). Később azután radikalizálódott minden, és a Kommunista Ifjúság Szövetséggel együtt megalakítottuk a Kommunista Ifjúsági Szövetséget. Ifjúsági vonalon ez volt az egyetlen komoly, illegális intézmény. Röpcédulától a kézigránáig mindent használtunk a németek és a nyilasok ellen. Így jutottunk el a felszabadulásig.

Írok talán Budapestről: a legvandálabb pusztítás van mindenütt. A szó szoros értelmében elpusztult minden. Ablak nincs Budapesten. A házak nagy része romokban. Budapest ostroma kb. jan. 1-én kezdődött meg. A légi előkészítés csak kis dolog volt. Budapest tele volt német és magyar autókkal és más katonai intézménnyel, és ez mind vonzotta a ratákat. Az ágyútüz- és az aknavető-munkálkodás javította még a pesti emberek idegeinek kondícióját. Az emberek hetekig pincében laktak és laknak is még. Víz, gáz, villany csak itt-ott van. Képzeld el az életet így! Mi van ezen a téren nálatok?

Ne haragudj, hogy így rapszodikusan írok, de nem lehet még a gondolataimat sem összeszedni. [...]

Mi, az illegális ifjúsági mozgalomban részt vettek, megalakítottuk a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetséget. Célkitűzéseiről nem írok most. Hosszan tartó dolog volna, és nem akarom pongyolán megfogni a dolgot. Erről majd személyesen beszélünk. Ezzel kapcsolatban kérlek, adj magadról életjelt. Írj vagy küldj valamilyen hírt magad-

ról. Szeretném, ha minél előbb Pestre jönnél. A minél előbbet úgy értem, ha normalizálódnak a viszonyok. Szükség van itt rád. Az a társaság, amelyik együtt volt a kollégium körül, nagyjából együtt van ismét. Előbújt mindenki. Jött néhány lány. Makó Erzsi van velünk a régi gárdából. A SDG tagjairól nem tudok semmit. Gubacsi Erzsi elment Zoltánnal Németországba. A többiekéről nincs hír. Koscinpel Magdával találkozottam néhányszor.

Azt hiszem, talán elég sokat írtam általánosságban. Részleteket nem akartam írni, mert akkor az egész talán elsikkadt volna, vagy egyesek és egyedek kiugrottak volna. Így sablonosan mindent mindenről.

Ne haragudj, hogy így írok, de nincs más lehetőség. Villanyunk nincs. Ablakaink kitérve, és összezsúfolva vagyunk egy-két szobában, és nagyon várunk normális időkre.

Irénkém, várlak, nagyon szeretnék veled beszélni. Jó volna már látni téged. Ezt a levelet úgy küldöm az Alföldre. Ott adják fel.

Válaszod várom. A viszontlátásig sokszor csókollak. Üdvözlöm szüleid. – A mielőbbi viszontlátásig csókol: Zoli

NDGY Ujj Irén iratai 5

3. Ismét folyik a munka a Györffy István Kollégiumban

Mint ismeretes, a múlt év márciusában uralomra került fasiszta rezsimnek első dolga volt a ránézve "nemzetellenes" értelmiségi gócot autonómiájától megfosztani, vagyonaát elidegeníteni és tagjait szétszórni. Ekkor az intézmény minden tagja önként elhagyta a kollégiumot, zömével illegalitásba vonult, és a legkülönbözőbb természetű föld alatti harcok árán megőrizte élgárdáját egészen a felszabadulásig. A napokban tartott rendkívüli kollégiumi gyűlés határozata szerint a kollégium megmarad a szegényparasztság kollégiumának, de sajátos helyzetéből adódóan az értelmiségi fiatalság harcosának is a demokratikus Magyarország megépítésében. A kollégium felvesz zárt számban kifogástalan erkölcsű, jó előmenetelű és főleg szegényparaszti származású diákokat, Királyi Pál utca 12. szám alatt.

Szabadság, 1945. február 9.

4. A Györffy István Kollégium új otthona

Belügyminiszteri végzés, 1945. március 23.

Magyar Belügyminisztérium

5545/1945. B. M. Eln. sz.

Polgármester Úrnak

Budapest

A Györffy István Kollégium Igazgatóságának 1945. február 7-én kiadott végzését, amelyben nevezett kollégiumot a volt Deutsches Institut és Királyi Magyar Automobil Club Apponyi tér 1. sz. I. emeleti helyiségeinek és berendezéseinek ideiglenes birtokába helyezte, tudomásul veszem.

Felhívom Polgármester Urat, hogy a kollégiumot a nevezett helyiségek birtokában biztosítsa, és minden illetéktelen beavatkozástól óvja meg, amennyiben rövid úton el nem hárítható igény jelentkezne e helyiségekre, engem haladéktalanul értesítsen, és eljárásom eredményéig semmi intézkedést ne tegyen.

Erről értesítettem a Györffy István kollégiumi igazgatót is.

Debrecen, 1945. év március hó 23-án

Erdei s. k.
belügyminiszter

NDGY Varga György iratai D-1945-1

5. Csanádi Imre: Berdicsevi nyírfák
Berdicsev, hadifogság, 1945 nyarán

Zúgnak, zúgnak a nyírfák
a berdicsevi szélben,
maszatos égre írják
jeleik sors-sötétén.

Délnyugat sarka mordul,
csapzott arcunkba port vág, –
mit üzensz a romokból
elhagyott, édes ország?

Utolérsz álmainkban,
vagy tévesztő varázslat,
jóférd mondhatatlan,
sajdító látomás vagy.

Vak ösztön a sötétből
ezerfelől, te drága,
ezer karral feléd tör,
emlékek lágy világa.

Fiad vagyok, anyám vagy,
végy vissza, égten-égek,
halálosan kívánlak –
meddig epedjek érted? –

Zúgnak, zúgnak a nyírfák
a berdicsevi szélben,
márvány-egekre írják
jeleik eltökélten.

Délnyugat sarka hördül,
csapzott arcunkba port vág, –
ítélet hangja dördül:
ránkfér e zord tanulság...

Csanádi Imre: Esztendők terhével. Szépirodalmi Könyvkiadó,
Budapest, 1953, 57.

6. Mit akar a magyar ifjúság?

A MADISZ 12 pontja, * 1945. március 15.

1. Akarjuk az azonnali földosztást, hogy a magyar szegényparaszság a föld tényleges birtokosa legyen.
2. Akarjuk, hogy a magyar dolgozók kezében mindig elegendő kenyér legyen.
3. Akarjuk a szervezett erőinkkel való tervszerű részvételt az ország felépítésében.
4. Akarjuk a fegyveres harcot Magyarország teljes felszabadításáért és Németország megsemmisítéséért.
5. Akarjuk a társadalomnak a fasiszta elemektől és a fasiszta fertőzéstől való végleges megtisztítását. Kímélet nélkül le kell számolni minden olyan intézménnyel és érdekcsoporttal, amely kiszolgáltatta a fiatalságot az imperialista háborúnak, a tudatlanságnak, a nyomornak és a gyűlölködésnek.
6. Akarjuk a legélesebb harcot a reakció és bürokratizmus ellen.
7. Akarjuk a munkás-, paraszt- és értelmiségi ifjúság közé emelt válaszfal lebontását és az ifjúsági egység tényleges megteremtését.
8. Akarjuk a szoros baráti kapcsolatok megépítését a haladó szellemű, demokratikus szabad népek ifjúságával.
9. Akarjuk az ifjúság lehető legszorosabb bekapcsolását a magyar politikai életbe, a választójog kiterjesztését, szabad szervezkedési és véleménynyilvánítási jogának biztosítását.
10. Akarjuk a fizikai és szellemi dolgozó fiatalság munkájának megbecsülését, méltó bérének és munkafeltételeinek biztosítását.
11. Akarjuk az egész magyar ifjúság szabad művelődését. Ingyenes oktatást és az ezekkel járó szociális intézményeket, közoktatásunk reformját. A nevelés demokratikus irányítását.
12. Akarjuk az egész magyar fiatalságot magába foglaló teljes önkormányzaton felépülő demokratikus ifjúsági szövetséget.

NDGY KLi GYIK 16-II-1

7. A MADISZ 1945. március 15-i ünnepsége

Körlevél

1848 óta most érkezett el az első szabad március 15-e. A rendkívüli alkalmat az ifjúságnak, amely elsősorban március 15-e hagyománya, méltóan kell megünnepelnie. Az ünnepség mérete, tartalma és lelkesedése ifjúságunk teljesítőképességét és harcoss lendületét fogja megmérni. Ezért kell, hogy a MADISZ összes szervezetei a lehető legnagyobb buzgalommal vegyék ki részüket az ünnepség megrendezéséből.

* A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség felhívásának szövege Kardos László fogalmazványa, aki 1945. január-március hónapban a MADISZ budapesti, majd országos központja nevelésügyi osztályának vezetője volt. A Györffy-kollégisták közül az országos vezetőség tagjai voltak: Hegedüs András, Gyenes Antal, Szalai Béla. Többen kisebb-nagyobb funciókban dolgoztak még a központban és országszerte is.

Ez pedig jelenti: a rendezés munkáját és az ének- és a szavalókórusokban való részvételt.

Az ünnepség programja a következő:

Március 15-én 10 órára a MADISZ összes kerületei és szervezetei, a külvárosok is csoportosan, nemzeti színnű zászlókkal és kokárdákkal, táblákkal, transzparenszekkel, jelmondatokkal, szavalókórusokkal a Nemzeti Múzeum elé vonulnak, és elhelyezkednek. Erre az alkalomra a MADISZ a Múzeumkertet rendbe hozza, és a Múzeum előtti úttestet is igénybe veszi. Az ünnepséget megafon segítségével is közvetítik.

Az ünnepség programja:

1. Szózat (az ifjúság közösen énekl)
2. Petőfi: Talpra magyar
3. Ünnepi beszéd
4. Kodály: Forr a világ... (250 tagú énekkórus)
5. A MADISZ 12 pontja
6. Petőfi: Háború volt (250 tagú énekkórus)

Utána: a zenekar szabadságharcos indulókat játszik, és a különböző csoportok egy-egy oszlopot alkotva elvonulnak a Múzeum körúton és a Rákóczi úton keresztül a Petőfi-szobor elé. Koszorúzás. Szavaltat: Babits: Petőfi koszorúi. Innen a Kossuth-szoborhoz vonul a menet. Koszorúzás. A Kossuth-toborzó (Kossuth Lajos azt üzenté) közös eléneklése után az ifjúság csatlakozik a Nemzeti Bizottság ünnepélyéhez. [...]

A MADISZ kulturálisügyi osztálya

NDGY KLÍ NÉKOSZ 11-10

8. A MADISZ Központi Szervezőképző szemináriuma a Györfly István Kollégiumban

1945. március 17.

Az ifjúsági szövetség szervezésének elmúlt hónapja megmutatta, hogy a szervezés eredményességét nagymértékben hátráltatja a politikailag képzett, az ifjúság és így saját maguk feladatát tisztán látó szervezők hiánya. Ez a felismerés késztet bennünket arra, hogy egy folyamatos központi szeminárium megindítását határozzuk el. A hiányok pótlására annyira szükség van, hogy nem várhatjuk meg a helyzet konszolidálódását, hanem még most, a lehető legrövidebb időn belül meg kell indítani szemináriumunkat. Ide a szervezeteinkben működő legjobb 50-60 embert választjuk ki, életrajzaik és szervezeteikben eddig végzett munkájuk alapján. A szervezőképző szeminárium tagjai az új Györfly-kollégiumban, IV. , Apponyi tér 1. , a tanfolyam időtartama alatt együtt laknak, együtt étkeznek és együtt dolgoznak. A tanfolyam időtartama 20 nap.

Az iskola szervezete

Az iskola élén a MADISZ által kiküldött iskolavezető áll.

A szervezőképző szeminárium autonóm testületét a hallgatóság közül maga a hallgatóság választja: elnök, adminisztrátor, gazdasági úv., könyvtáros, naposok, beosztottak. [...]

A szeminárium tárgya

Társadalomtudomány, közgazdaságtan és irodalom. Cél: ismeretterjesztés; módszer: megbeszélés, vita formájú tárgyalás.

Szervezési előadássorozat

1. Az ifjúsági mozgalom története 1942-ig – Hazai Jenő
2. Az ifjúsági mozgalom története napjainkig – Szikra Sándor
3. Politikai ifjúsági intézmények – Gyenes Antal
4. Egyházi ifjúsági intézmények – Kiss Sándor
5. Az ifjúság társadalmi és politikai helyzete napjainkban – Nyeste Zoltán
6. Hogyan építsük fel a MADISZ országos szervezetét – Hazai Jenő
7. Hogyan építsük fel a MADISZ helyi szervezetét – Szikra Sándor
8. Oktatásügy
9. Kulturális ügyek
10. Propaganda, sajtó – Tardos András
11. Adminisztráció, gazdasági ügykezelés – Szalai Béla
12. Sport – Turcsányi Lajos
13. A MADISZ küldőjei – Kiss Sándor
14. Milyen a jó ifjúsági szervező – Kató István
15. Tömegszervezés
- 16–17. Hogyan adjunk elő? – Both Béla – Major Tamás
- 18–19. Tapasztalatok

Politikai előadássorozat

1. A függetlenségi mozgalom története 1919-ig, különös tekintettel 1848-ra – Mód Aladár
2. A függetlenségi mozgalom története 1937-től 1944. március 19-ig – Orbán László
3. A függetlenségi mozgalom története napjainkig – Orbán László
4. A fasizmus (eredete, jelentősége, az ellene vívott harc) – Horváth Márton
5. A jelenlegi világháború okai és lefolyása – Földes Mihály
6. Magyarország és a szomszéd népek – Ries István
7. A Szovjetunió a jelenlegi háborúban – Kovács István
8. A Magyar Függetlenségi Front szerepe és jelentősége (2. előadás) – dr. Újhelyi Szilárd
9. Reakció és fasizmus Magyarországon – Losonczy Géza
10. A magyar imperializmus – Réti László
11. Az értelmiség szerepe a demokratikus Magyarországon – Rosmayer
12. A földreform – Darvas József
13. A magyar kultúra – Kárpáti Aurél (Új Szó)
14. Demokratikus iskolareform, új közoktatás – Béki Ernő
15. Új igazságszolgáltatás – dr. Major Ákos
16. Régi és új hadsereg

17. A nő szerepe az új Magyarországon – Tildy Zoltánné
18. Az ifjúság szerepe a demokratikus Magyarországon – Kovai Lőrinc
19. A MADISZ feladatai – Szikra Sándor

MADISZ kulturálisügyi osztálya

NDGY KLI NÉKOSZ 11–13, 14, 15

9. Tanfolyamon nevelik a demokratikus ifjúság új szellemi és politikai vezetőit

Az Apponyi tér 1. A bérpalota erősen megrongálódott. Az első emeleten a Györffy István parasztfőiskolás kollégium helyiségében mindenütt példás rend és tisztaság. Ide küldte el kiválasztottjait Budapest és a környék ifjúsága, hogy kiképezzék közülük a kerületi és vidéki Demokratikus Ifjúsági Szövetség helyi szervezeteinek új vezetőit. Az ifjúsági szövetség szervezkedésének eredményét nagymértékben hátráltatta a feladatukat tisztán látó és politikailag képzett szervezők hiánya. Ezért van szükség erre az iskolára, Budapest első szabadszervező iskolájára.

Ötven lelkes fiatal fiú és lány vesz részt a tanfolyamon. Ha visszatérek a városokba és falvakba, politikai és szellemi irányítói lesznek azoknak a társaiknak, akiket a reakció mostanáig a legsötétebb tudatlanságban és teljes politikai iskolázatlanságban tartott. [...]

Szabadság, 1945. március 17.

10. Horváth Lajos megbízólevele kommunista pártszervezetek alakítása ügyében
Pásztó, 1945. január 12.

Pásztó és Vidéke Kommunista Párt Titkársága
Szervezési Osztály

Horváth Lajos elvtársnak

Pásztó

A "Pásztó és Vidéke Kommunista Párt" hivatalosan megbízza elvtársat, hogy az alant felsorolt községekben a kommunista pártot szervezze meg:

Szurdokpüspöki, Tar, Hasznos, Mátrakeresztes, Mátraszentlászló, Mátraszentistván, Mátraszentimre, Nagybátony, Maconka, Jobbágyi, Szarvasgede, Csécsé, Ecseg, Cserhátszentiván, Alsótold, Felsőtold, Garáb, Kutasó és Bokor községekben.

Kérjük az Elöljáróságokat és a hatóságokat, hogy a szervezés munkájában Horváth Lajos elvtársnak mindenkor és mindenben segítségére legyenek.

Pásztó, 1945. január 12.

jegyző (olvashatatlan aláírások) titkár

P. H. [círill betűk, valamint két és fél soros írás, ugyancsak cirill betűkkel]

NDGY Horváth Lajos iratai 2

11. Dolgoznak a Szolnok megyei Györffy-kollégisták
Sápi Vilmos levele Somodi Istvánhoz
Lajosmizse, 1945. január 15.

Kedves Stifikém!

3-án írt leveledet nagy örömmel vettem a mai nap. Jókívánságaid viszont stb. Tagokkal nem találkoztam. Jozsó^x és Szabó Laci kivételével. Mi Jozsóval a felszabadítás után megalakítottuk a helyi polgárőrséget. Jozsó Szegedre ment, teljesen új tanári karral folytattam a polgári iskolát. Én magyart tanítok, és igazgató vagyok, de remélem, e héten komolyabb dolgokba foghatok. Holnap indulok kocsival Pestre. Visszajövetelem után írok bővebbet. Ne tessedj, fogj komoly munkába, mert ha mi nem építjük a jövőt, akkor ellenünk építik. Ha van egyfelvonásos időszerű szín-darabod, küldj. A Kommunista Párt heti kultúrdélutánjait rendezem. Hogy áll Szol-nokon a Kommunista Párt? Parasztpárt? Ha a régi tagokról hírt hallasz, írd meg, hogy felvegyem a kapcsolatot. Ha valahol szükség van segítségre, örömmel megyek. Csak puhatold ki, hogy hol nehéz a talaj, majd megpuhítjuk. Bármilyen fontos ügy-ben ezennel is melletted és segítségedre vagyok. Könyvtárunk elég nagy van; nép-könyvtárat nyitottunk a pártban. Elég széles réteg olvas azóta Lajosmizsén Tolsztojt, Gorkijt és hasonló híres könyveket. A szolnoki tagok otthon vannak-e? Írd nagyon sokat magadról: mit csináltál eddig, mit most, mik a terveid? Minden szolnoki pártügy nagyon érdekel! Különösen, ha pártügyben írsz, írd a lajosmizsei Kommu-nista Párt Andrassy út 73. címre. Legtöbbet ott vagyok, és azonnal meg is kapom, mert a posta mellett vagyunk. Még ha Debrecenbe mégy is – amit nagyon javasolok neked – föltétlenül írd meg szerény nézeteidet a helyzetről (ti, ami rám is vonatko-zik).

A mielőbbi viszontlátásig baráti szeretettel üdvözlöl: Vili

NDGY Somodi István iratai

12. Úttalan utakon

Február végén az idő még egyszer havat lökött, takaros tél lett, s déltájban egy mo-torbiciklis civil, egy fiatalember jött be a faluba a Gátvég felől. A faluvégén még csak megjárt, rangosan száguldott, de a községház tájékán megakadt, ide kavarta az idő a havat. Búg a motor, mérgeskedik, de nem megyen sehova. A motor vergődésére emberek jönnek ki az udvarba, könyökölnek a kerítésen, nézik a kínlódó embert, né-zik. A községházán is kinyílnak az ablakok, a Hitelszövetkezetnél is, de az őrmester máris jön ki, mégpedig géppisztollyal. Megyen az idegenhez egyenest.

– Drásztutye! – köszön az idegen, és zsebében kaparász. Igazolványt veszen ki, adja az őrmesternek. Az megnézi, aztán visszaadja. Kezét dörzsöli.

– Jól van. Nagyon jól van – mondja. S a motort megtapogatja.

A motor felbúg megint, aztán megugrik. Szaladna már bezzeg, de az idegen a községháza elé fordítja. Ott leállítja, ő maga megyen be.

^x Kéri József.

Azok, akik ezt látták, tudták, hogy valami történik, valami nagy dolog, hiszen az ősz óta nem láttak idegent a faluban. S most becsapják az utcaajtót, jönnek erre keresztül az árkon, havon. Összeverődnek a kapuban, aztán bemennek az udvarra, onnan a tomácra.

Bemennek a bírósobába, de néhányan ott ülnek az asztalnál, középen az idegen fiatalember. [...]

– A debreceni kormány... koalíciós kormányzás... demokrácia... – hullanak utánuk a szavak, mint a forgácsok, s szinte csillognak, fehérlenek mögöttük a havon. A fiatalemberen viselt bőrkabát van, s szinte tejeles a szája.

Ezek a fiatalemberek, ezek a Györffy-kollégisták, jöttek Debrecenből vagy a pesti romházakból, s nekivágtak az országnak egyenest. Reménységet hoztak a csüggedőknek, hitet a hitetleneknek, tavaszt hoztak az irtalmatlan télbe. Szétfolytak a falvakban, tanyákban, úttalan utakon, elöbukkantak a falu végén, hogy a másik végén eltűnjenek megint. Egyik gyalog rőtta az irtatlan magyar sivatagot, másik biciklivel, harmadik már motorbiciklire tett szert valamiképp, de jöttek, aztán továbbmentek. [...]

Estefelé pedig erre is, arra az elhagyott házra is felszegezték némelyek a fekete betűkkel írott táblákat, egyikre az volt írva, hogy: "Nemzeti Parasztpárt", a másikra meg: "Független Kís gazda, Földmunkás és Polgári Agrárpárt", a harmadikra pedig ez: "Magyar Kommunista Párt". [...]

Szabó Pál: Isten malmái. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1950, 95–98.

13. Horváth István: Hogyan szervezték meg a györffysták a Parasztpártot?

[...] A györffysták tán a legjobban a Nemzeti Parasztpárt megszervezéséből vették ki részüket.

Még jóformán a németeket ki sem szorították, azok, akik közülük Pesten voltak, teljes erővel bekapcsolódtak a Parasztpárt szervezésébe. Hiába volt hideg, hiába bémult meg a közlekedés, gyalog jártuk le a Pest környéki falvakat, s alakítottuk meg mindenfelé a helyi pártszervezeteket. Azok, akik a már fölszabadított területről származtak, elindultak hátizsákkal, s jóformán központi irányítás nélkül – hiszen ebben az időben a párt vezetői, Veres Péter és Erdei Ferenc Debrecenben tartózkodtak – ment ki-ki a saját megyéjébe. Még csak megbízólevelünk sem volt. Vitt bennünket az a tudat, amely a kollégium harcos korszakában érlelődött meg bennünk, s amely szembeállított bennünket a fasiszta idők teljes gazdasági és politikai berendezésével. Parasztyerekek vagyunk, s a fejlődés folyamán kialakult szemlélet, osztálytudat határozta meg magatartásunkat, állásfoglalásunkat, éreztük és tudtuk, hogy a fölszabadulással elérkezik az az idő, amikor a magyar dolgozók, a parasztok és munkások megkapják a szabadságot az élethez.

Az első időkb en a Nemzeti Parasztpárt megyei titkárgamitúrája majdnem 100%-ig Györffy-kollégistákból állott. Nem kairtervágy, nem haszonlesés, nem számítás vitt bennünket erre a szerepre. Sokkal nagyobb bennünk az alázat és az osztályunkhoz való hűség, semmint hogy ilyen gyengeségek irányíthatták volna elhatározásunkat. So-

kunknak sokáig nem volt még lakása sem. Azokban az időkben bizony azt sem nagyon kérdezték meg az embertől, ha 20–30 km-es gyaloglástól fáradtan beért este valamelyik faluba szervező útja során, hogy evett-e máma. Nem volt fizetség, nem volt koszt, nem volt közlekedési eszköz, de nem volt még biztonságos az országúton való járás sem.

Én Sopron megyébe kerültem, itt is ugyanaz volt a helyzet, mint az ország bármely részén. A rémület, a félelem még nem oszlott el. Olyanok voltak a parasztok, mint a megsebzett vad. Telve keserűséggel, kifosztottan, nem is lehetett kívánni, hogy előlegezzék a bizalmukat. Azt azonban tudtuk, hogy egyszer meg fognak érteni bennünket. S amikor 1945. november 4-re tűzték ki a választásokat, már a megye háromnegyed részében volt parasztpárti szervezet. [...]

Népi Ifjúság, 1947. március

14. A Nemzeti Parasztpárt megbízza Fekete Gyulát Debrecen, 1945. január 31.

Meghatalmazás

Fekete Gyula részére, hogy a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezeteit a Vörös Hadsereg által felszabadított területeken megalakítsa és a népgyűlést megtarthassa.

Debrecen, 1945. január hó 31-én

Nemzeti Parasztpárt Intéző
Bizottsága bélyegzője

Sipos Gyula s. k.
közp. titkár

NDGY Fekete Gyula íratái 5

15. Kerek Gábor Heves megye parasztpárti titkára Megbízólevél, Bp., 1945. május 14.

NEMZETI PARASZTPÁRT

ORSZÁGOS KÖZPONTJA

Budapest VI., Andrássy út 25.

(Bejárat a Dalszínház utcai oldalon)

Budapest, 1945. május 14.

A Nemzeti Parasztpárt Országos Vezetősége igazolja, hogy Kerek Gábor budapesti lakos a párt Heves vármegyei titkára.

A vármegyei titkár a vármegye területén levő szervezeteket, azok választmányát, tisztikarát, pénztárát felülvizsgálhatja, gyűléseket tarthat, a központnak járó tagdíj-harmadokat felveheti és a párt érdekében a szükséges intézkedéseket az Országos Központ nevében megteheti.

Nemzeti Parasztpárt Központja
Budapest
bélyegzője

Szabó Pál s. k.
nemzetgyűlési képviselő

NDGY Kerek Gábor íratái 2

16. Fordítunk a világon...

[...] 1944-ben vagyunk.

Estendő utolsó napján röpcédulát szórt egy repülőgép: Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány. S a sűrű szövegben egy félmondat: a Györffy-kollégisták jelentkezzenek.

Pár nap múlva B. I. barátommal – csikorgó hideg téli hajnalon – elindultunk majd-hogynem toronyíránt Debrecennek. Azt beszéltek, a Tiszántúlon már közlekedik a vonat. Szorítottuk a lépeket, hogy még sötétedés előtt elérjük a Tiszát. Hozzávetőleg háromszáz szót tudtam már oroszul, s mind a háromszázat latba vetettem, hogy megmagyarázzam a tiszacsegei híd őrségének a "dokumenteket" (melyeket előrelátóan a falu minden feltalálható pecsétjével elláttunk: anyakönyvvezető, községi adóhivatal, legelőtársulat). S legfőképpen azt: milyen országos érdekek fűződnek ahhoz, hogy mi átkeljük a túlsó partra, és majd Debrecenben támogatásunkról biztosítsuk az Ideiglenes Nemzeti Kormányt.

Emberszagú, füledt váróterem az ohati állomáson, zsongító meleg – egyszeriben megéreztem a lábamban az aznapi ötven kilométert. Soha olyan kényelmes, puha ágyat, mint akkor éjjel a váróterem betonpadlóján. [...]

Országrengető szándékokkal érkeztem Debrecenbe, nem vezérek ugyan, csak közbakának, de mégis azzal a tábornoki ranggal, amely minden önkéntesnek kijár, ha egyetlen parancsnokául a saját lelkiismeretét fogadja. A hosszú gyalogtúrán is, meg a tehervagon szellős sarkában is újjáépítési, demokratizálási, földosztási, cím-, rang- és országhatár-eltörlési terveken győtrődtem, s alig győztem kívánni, hogy az újjászülés fővárosának a köveire lépjek. [...]

Egy épületben tanyáztak az összes minisztériumok. A belügyre jól emlékszem: tennyményi előszobában csorba jancsikályha ontja a meleget, az íróasztalnál ismerős kollégista fogad; miniszteri titkár. Innen az államtitkár szobája nyílt, abból pedig Erdei Ferenc belügyminiszteré. (Ha emlékezetem nem csal, az öreg altiszt, aki a csorba vaskályhában a tüzet gondozta, már nem tartozott a belügyminisztérium státusába. A folyosó többi minisztériumának is ő volt az altisztje.)

Összeverődünk mátt itt néhányan a felszabadult országrészekről, ilyen magamforma, sarzsi nélküli tábornokok.

Napközben ki-ki végezte a dolgát, ahol éppen szükség volt rá; kora reggel fát vágott, begyújtott a kályhába, a jobb híján való irodát kisöpörte, azután valamelyik fölfeszített íróasztalhoz ült, röplapot fogalmazott, plakátot tervezett, újságot szerkesztett, küldöttséget fogadott, jegyzőkönyvet vett fel, igazolványokat állított ki, s az éppen üzembe helyezett telefonon megbeszélte az illetékes miniszterrel, hogy szorítson ki még két ebédjegyet a Gambrínusban két újonnan érkezőnek (a benzín-, gyomor- és papírügyek nagyhatalmú államtitkáránál: Balogh páternél).

Estefelé találkoztunk a közös szálláson, melyet egy elhagyott házban rendeztünk be. Éppen, amikor odakerültem, akkor szerzeményeztek a közéletmezés választott kurátorai két órási bödön libazsírt. Heteken át libazsíros kenyeret vacsoráztunk a közös konyhán, majd összejöttünk az ágyakkal, matracokkal, rekámibetétekkel, szalmazsákokkal zsúfolt, fűtetlen közös hálóban, nyomdafesték szagú könyvekből részlete-

ket olvastunk fel, és végtelen vitákat folytattunk a NEP-korszak, a dialektika négy sztálini alaptörvénye, a lenini szövetkezeti terv értelmezéséről.

Ahogy sűrűsödtek a tennivalók, úgy közeledtek a valóságos gondokhoz a vitáink.

– Szó sincs róla, nem hagyunk meg háromszáz holdat! Mi az, hogy: "ellenálló föld-birtokos"?

– Jön majd az egész felsőház, és hozza nekünk a pecsétes írást, hogy ő ellenállt!

– Gyerekek, ez felsőbb szempont.

– Azé legyen a föld, aki dolgozza. Ez a legfelsőbb szempont.

– És kétszáz holdat hagyunk a parasztbirtokosoknak. Esze nélkül ugrik bele a csiz-mába minden nagyságos úr.

– A végén mit osztunk ki? Jut egyáltalán a parasztnak is?

– Fiúk, ez demagógia. Nem proletárdiktatúrát csinálunk, hanem koalíciót.

– Egyelőre.

– Hagyjátok már! Úgyis egy lesz az egész. Előbb vagy utóbb.

– Majd, ha a parasztnak úgy akarják.

– Bele kell abba segíteni, barátom, nekünk is...

És így tovább, többes szám első személyben: "csináljuk", "nem engedjük", "nem fogadjuk el", "kiosztjuk" – huszonöt éven alulak, mindnyájan. Nem minden fiatalos gőg nélkül alakult ki a vitákban ez a birtokon belüli többes, és nem is minden alap nélkül.

Azóta sokszor eltűnődtem ezen. Mert volt ott még valami más is.

Hiszen húsz éve táján minden valamirevaló fiatalnak éreznie kell, hogy: ez nem mehet így tovább! S ahol legközelebb éri, beleakaszódik a világba, és nekizuhan, hogy azt egészen kifordítsa a sarkából.

Csak hogy a világ nemigen mozdul.

Ki meddig bírja aztán a veselkedést; harminc felé szokás abbahagyni.

Ám ennek a nemzedéknek csodálatos élményben volt része húsz éve táján: alig a vállát nekifeszítette, máris fordult egyet a világ. (Egyszer tovább is a kellerénél, másszor visszabillent, és megnyomta a rugaszkodót.)

Fordult volna anélkül is?

Lehet, valóban érzéki csalódás; a pendelyes kislegény is meg van győződve róla, hogy ő dobta fel a zsákot az apja vállára...

Mindegy, mennyi benne a csalódás. Maga az élmény valóságos, és egész életre szól: csak taszítani kell egyet a világon – és fordul! Nem mindig éppen arra, amerre szeretnénk, de – fordul! Húsz év eltelt, de azóta sem tudunk leszokni a veselkedésről.

Éjfél táján szigorú rend szerint be kellett fejezni a közös hálóban a mindennapos vitákat; éjfélkor elhallgattak a legmakacsabb vitatkozók is.

(Húsz év óta azokat a vitákat sorra lezárta az élet. De abból, amit az éjfél utáni csendben hozzáálmodtunk, úgy hiszem, még ma is sok a restancia.)

A legszelesebb rekamiébetétet a háló közepén egy szerelmespárnak juttatta az osztó igazság. Állig beöltöztek ők is éjszakára, mint mindnyájan; moccanás nélkül feküdtek, szorosan egymás mellett feküdtek a fűlelő sötétben. Nem lett ebből a szerelemből sem gyerek, sem házasság később. De szerelemnek szép volt mégis – a legszébbek közül való. [...]

Fekete Gyula: Lányszöktetés. Magvető, Budapest, 1966, 269–270.

A GYÖRFFY-KOLLÉGISTÁK SZEREPE A DEMOKRATIKUS FÖLDREFORM VÉGREHAJTÁSÁBAN

A Györffy-kollégistáknak a demokratikus földreform végrehajtásában vitt szerepét illusztráló dokumentumokhoz nem kell kommentár, ha csak annyi nem: ebben a felelősségteli munkában 20–25 év körüli fiatalemberek működtek közre, igazi szakszerűséggel, differenciált politikai tapintattal, mindig a dolgozó és szegényparaszti osztály érdekében – és makulátlan tisztességgel.

Ami a szakszerűséget illeti: abszolút többségükben a dolgozó és szegényparasztság körében töltötték életüket, onnan származtak, annak gondját-baját töviről hegyire ismerték. A kollégiumban öt esztendőn át a földkérdés, az agrárprobléma képezte a kollégisták egyik alapstúdiumát, részleteit ismerték, megoldási módjait végig gondolták. Nem véletlenül, a földreformrendelet egyik szövegezője – Szakáll Pál mezőgazdász – a körükből került ki.

Ami a politikai tapintatot és felelősséget illeti: kevés ifjúsági csoport kezéhez illett feladat jobban, mint a györffystákéhoz a földosztás teendője. A demokratikus népi-nemzeti-politikai egységfront lelkes híveiként, a dolgozó és szegényparasztság ügyének elkötelezettjeiként szívüket-lelküket "beleadták", hogy mindent igazságszeresen, jól és időre elvégezzenek.

17. A földreformért

Tildí István a makói Nemzeti Parasztpárt nagygyűlésén, 1945. január 28.

Vasárnap délelőtt 11 órakor a Hagymaházban nagygyűlést tartottak, melynek tárgya a Nemzeti Parasztpárt földreformjavaslatának mielőbbi elfogadása és megvalósítása.

A gyűlésen a Nemzeti Parasztpárt, a Kommunista Párt és a szakszervezetek álltak ki egységesen a földért.

Az ülést Diós István elnök nyitotta meg. "A ma nem csupán reform ideje, hanem a magyarság történelmi váltópontja, melyen az egész jövőnk fordul meg."

Tildí István szólt elsőnek a Nemzeti Parasztpárt részéről. "Sokat beszéltek a parasztság helyett, kevesebbet nevében. Amit mondtak, visszajáról mondták, félremagyarázva. Mikor azt kellett volna mondani: föld, azt mondták: lélek, nevelés! Mikor kenyérről, bérrelről volt szó, akkor erkölcsről, szellemről beszéltek. Mikor jogot követeltünk, és a kényszer miatt panaszkodtunk, ők a történelemre hivatkoztak.

Többé nem lehet fonákul beszélni. Most nyíltan megmondhatjuk, hogy gonosz és bűnös volt a múlt. Igen – útvesztője volt az alsó- és felsőház labirintusa mindenféle kezdeményezésnek és egészséges kibontakozásnak.

Fojtogatott a nagybirtok. A kiszabott summák a létminimumot alig ütötték meg. Serdülő életetek pusztultak el a rossz táplálkozástól tudóbajban, vagy korai megrokkantattá tette egy életre a fiatal gyermeket. Nyíltan szembe kell nézni a múlttal, ha jövőnket tisztán akarjuk látni.

A háború pusztító hullámai elsimultak, a politikai élet ziláltsága rendeződik, és az építés korszaka kezdődik.

Nem szociálpolitikát akarunk, nem alamizsnát, hanem földet osztunk magunknak." Ezután a Nemzeti Parasztpárt földreformjavaslatát ismertette a szónok.

A földreform nem lehet pártpolitika – mondotta tovább –, hiszen az egész dolgozó parasztság érdeke. Minél szélesebb megvitatás, alapos tárgyalás alá kell venni a javaslatot. Hálátlanság lenne bárkinek is közönyösen viselkedni oly szent készülődés iránt, melyhez hasonló csak az áldott anyáé, aki ugyancsak kezdődő, új életet szül.

Szabó János a Kommunista Párt részéről emelkedett szólásra. A mezőgazdasági proletariátussal – osztályhelyzeténél fogva is – sorsközösséget vállalt az ipari proletariátussal.

Van elég [föld]? – kérdezik. Mi tudjuk, honnan jönnek az ilyen hangok! És azt is tudjuk, miért, milyen érdekekért hangzanak el. Föld bőven van.

A háború következménye az, hogy termelőszövetkezetek segítségével tudjuk biztosítani a kenyeret, a jövőt. Össze kell fognunk, ha élni akarunk. Ha a Nemzeti Parasztpárt a Nemzetgyűlés elé terjeszti a földreformot, mi, dolgozók álljunk mellé, hogy minél hamarabb végrehajtására kerüljön sor.

Makói Népújság, 1945. január 31.

18. Györffy Sándor: Az úri Magyarország ellen

– a dolgozók Magyarországaért. Ez a magyar szegényparasztság harcos pártjának: a Nemzeti Parasztpártnak egyik jelmondata. A parasztság és a munkásság harcos összefogása építi fel a dolgozók Magyarországaát – hirdeti a másik.

A pécsi közönség előtt talán új, szokatlan ez a radikális hang. Az úri Magyarország ellen... a parasztok lázadása az urak ellen?! Igen, a Nemzeti Parasztpárt zászlói alatt a hárommillió magyar agrárproletár gyülekezik zárt sorokban. És igenis: lázad.

A magyarság legjobban elnyomott és kihasznált alsó rétegei: a napszámosok, béresek, cselédek, kisbérletlők, törpebirtokosok akarják most elfoglalni helyüket a magyar nép demokratikus felsorakozásában.

És igenis harcolnak! Harcolnak a földért! A földért, amelyen ezer év óta végzi munkáját a magyar paraszt. A földért, amitől elűztették 1514-ben, elűztették 1848-ban, 1920-ban. A Nemzeti Parasztpárt a z o n n a l i földbirtokreformot követel. Követeli a száz holdon felüli úri és a 200 holdon felüli parasztbirtokok felosztását a dolgozó parasztság közt október 15-ig.

"Akármilyen rettenetes teher nyomja is a parasztságot, és akármennyi feudális akadályt kell is eltakarítani a parasztság felszabadulásának útjából, mégsem akar parasztforradalmat a Nemzeti Parasztpárt. Egyszerűen: földet akarunk!" – mondotta Erdei Ferenc belügyminiszter, a párt főtitkára, Szegeden. Az ember akaratlanul Petőfi Sándor híres versére gondol: "Még kér a nép, most adjatok neki!" vagy "Nem hallottátok Dózsa György hírét?" [...]

Úgy érzem, itt különösen szükség van arra, hogy a Nemzeti Parasztpárt szavát hallassa. Természetesen, mint a magyar parasztság pártja, "polgári" tagozatot mi nem alakítottunk. Nekünk nincs szükségünk a dicstelen közelmúlt ránk maradt reakciók uraira. Csak azt szeretnénk, ha Pécs polgársága megértene az idők szavát. Megértene azt, hogy az úri Magyarország ideje elmúlt. Megértene a Tiszántúli és a Duna-Tisza köze parasztságának intő szavát: nem engedjük a demokráciát ellaposítani!

Nem engedjük, hogy a reakció demokrata köntösbe burkolózva üsse fel fejét. Most a romokból kell újjáépíteni az országot, és a dolgozó nép politikai erejéből kell újjáteremteni a nemzetet. Ebben az országépítésben és nemzeti megújulásban végre a parasztság is a maga képében és a maga embereivel akar részt venni. Az úri Magyarország elleni harcunkban ma már nem vagyunk egyedül, mint voltunk 1514-ben. Ezt tudjuk. Tudjuk, hogy velünk küzdenek az ipari munkásság pártjai: a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt is. Velünk küzd a magyar ifjúság harcos egységfrontja: a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség. Ez a tudat megsokszorozza erőnket és a dolgozók győzelmébe vetett töretlen hitünket.

Darvas József mondotta a párt budapesti nagygyűlésén: "Célunk a munkásság és a parasztság eddigi defenzív összefogását offenzív összefogássá fejleszteni." Azaz eddig közösen védekeztünk az úri Magyarország kizsákmányoló és népelnyomó politikája ellen. Most támadásba megyünk át, együtt parasztok és munkások, a dolgozók Magyarországaért – az urak Magyarországa ellen.

Új Dunántúl, 1945. március 20.

19. A Györffy-kollégisták a földosztásban

Gyenes Antal visszaemlékezése, 1973

A felszabadulás 1945. január 18-án a Bajza utcában ért. Kresz Géza utcai lakásom felé tartva, január közepe felé, amikor a front már a Ligetnél volt, találkoztam Kardos Lászlóval. Mivel a Kresz Géza utcai lakásom nem volt eléggé biztonságos, s minden élelmem elfogyott, átköltöztem Kardoshoz (illegális nevén Deákhhoz) a Bajza utca 50-be. Az utolsó napokban értesültünk, hogy fel akarnak jelenteni bennünket bűjkálásért. Üzentünk a fiúknak, hogy baj van. Kijött Gyenge Zoltán és Tóth Antal Ernő, nyilas karszalaggal, övükben kézigránátokkal, és igazoltattak bennünket, majd a házparancsnokkal közölték, hogy az irataink rendben vannak.

Két nap múlva hallottuk meg az első orosz szót.

Az akciócsoportokban részt vevő kollégistákat a felszabadulás Budapesten érte, a kollégisták egy másik részét vidéken. A Tiszántúlon tartózkodó kollégisták az Ideiglenes Kormány megalakulása után Debrecenben gyülekeztek, míg a Pesten tartózkodók a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség megalakításában vettek részt. Először a Kommunista Ifjúsági Szövetség nevet írtuk ki a Német Birodalmi Gimnáziumra, miután az épületet kitaraktottuk, a tábla készen volt (egy szovjet tiszt segítségével oroszul is), jelentettük Kardos Lászlóval a dolgot a pártközpontban. A Tisza Kálmán téren Vas Zoltán fogadott bennünket, s felvilágosított, nem Kommunista Ifjúsági Szövetséget, hanem Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetséget kell létrehozni. A táblát megváltoztattuk.

1945 februárjában a MADISZ-ban dolgoztam mint a sajtóosztály vezetője és egyúttal a Belügyminisztérium politikai osztályán mint alosztályvezető. 1945. március 15-én megjelent a földreformrendelet, ekkor a budapesti pártbizottság Debrecenbe küldött, hogy – megyei miniszteri megbízottként – részt vegyek a földreform végrehajtásában. Először Szatmár megyébe, aztán Vas megyébe kerültem ezzel a feladattal. Rajtam kívül számos Györffy-kollégista vett részt ebben a munkában.

Szatmár megyében rendkívül nehéz körülmények között kezdtem el a reformmunkát. Ebben az egykor dzsentrivármegyében megfélemlített szegényparasztság élt. (Előtte ismeretlen helyzetet találtam, mert én olyan vidékről származom, ahol erőteljes volt a munkásmozgalom.) Számos helységben az emberek először nem mertek földet igényelni. Bizonyos fokig hasonló volt a helyzet Vas megyében, ahol az bonyolította a dolgot, hogy két héttel a német és magyar fasiszták kitakarodása után kellett megkezdeni a földosztást. A lakosság még meg volt félemlítve, azonkívül ezen a területen özönlöttek vissza a Németországba hurcolt ukránok, emiatt a közlekedés bizonytalan volt. Mind Szabolcs-Szatmárban, mind Vasban rendkívüli nehézségekkel kellett megbirkóznunk. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság megyei képviselői és a szovjet hadsereg járási parancsnokai a legmesszebbmenő segítséget biztosították, sőt türelmetlenkedtek is.

Miután Szatmárban, majd Vasban befejeztem a földosztást, megbízást kaptam, az egész országra szólót, hogy ellenőrizsem a földreform lebonyolítását azzal a felhatalmazással, hogy átalakíthatom a megyei földbirtokrendező tanácsot, feloszlathatom a földigénylő bizottságot, s új választást rendelhetek el stb. Ennek az volt az oka, hogy a reakció a kezdeti ijedtség után számos megyében színre lépett, s akadályozta a földreform befejezését. Helyenként a földbirtokrendező tanácsok is ingadoztak (koalíciós szervezetek voltak). Ezt a munkát 1945 őszére fejeztem be. Ekkor megbízást kaptam a párt vidéki hetilapjának, a Szabad Földnek a megszervezésére. Ennek felelős szerkesztője voltam 1947 őszéig. Utódom Fehér Lajos lett. [. . .]

NDGY GYIK AIT 18/b

20. Sipos Gyula: Valami megindul értelmesen A Tolna megyei földosztásról

A lakodalommal kezdem: 1945. március 20-án hármás lakodalom volt a Györffy István Kollégiumban.

– A gyerekek szereztek vagy ötven kiló lóhúst, de – honnan, honnan nem – négy-öt kiló igazi marhahúst is. Volt téstánk, mákunk, cukrunk, meg egy kis pálinka. Ez volt a lakodalmi étrend – mondja Kardos László. – Igen ám, de nekem rögtön az anyakönyvvezetőtől a Tisza Kálmán téri pártközpontba kellett niennem, beszámolnom akkor éppen a MADISZ országos sajtó- és propagandamunkájáról. Múlik az idő, már jó délután van, még csak a hatodik vagy hetedik napirendi pontnál tartunk, az enyém meg talán a huszadik. Próbálok jelentkezni, hogy tennék előbbre az én beszámolómat. "Miért?" Mondom: most van a lakodalmam. Valamelyik elvtárs igen szigorúan megrótt, hogy ilyen kis magánügyekkel zavarom a tárgyalást, amikor országos dolgokról van szó!

– Vártam hát soromra. Különbben valóban országos ügyekről volt szó. Már csak a miénk is: január tizennegyedikén felszabadultunk a pesti oldalon, megszálltuk a Német Birodalmi Gimnáziumot, és magyarul meg oroszul kitéjtük a táblát: Kommunista Ifjúsági Szövetség. Aztán hallottuk, hogy van pártközpont, két fegyveres állt a kapuban, mikor odaértünk, két kollégista, Tőkés Ottó és Hegedűs András. Vas Zoltán aztán azt mondta: "Nincs KISZ. MADISZ van." Meghirdettük: a tanárok jelentkezzenek

Üveget szerezni a megmaradt iskolatermekhez, ha üveg nincs, olajos papírt. Meglepő, hogy jönnek az emberek, hogy dolgoznak, segítenek, ha látják, hogy valaki kezd, valami megindul értelmesen.

Egyszóval: jóval a kijárási tilalom időpontja után került sor az én beszámolómrá, úgy lopakodtam haza a kollégiumba, a lakodalmamra. Másnap reggel aztán az egész lakodalmas társaság, úgy ahogy volt, kiment a Nyugatihoz, mert a debreceni országos pártközponttól megjött az üzenet: – induljunk.

Huszonnégy óráig ültünk a síneken, három napig vagonban, vagon tetején. Akkor jelentkeztünk Debrecenben.

Még aznap délután többen megkaptuk az eligazítást az ottani pártközpontban. Révai mindenkitől megkérdezte, hova menne legszívesebben földet osztani. Mondtam: "Én Vas megyébe." Oda még nem lehet, még harcok vannak. Hova lehet? Tolnába, Baranyába. Akkor ott aludtunk a kollégisták debreceni szállásán, a Batthyány utcában. Másnap reggel jelentkeztünk Nagy Imrénél, úthaigazítást adott, megbízólevelet és ötszáz pengőt. Meg egy húsz-huszonöt kilós csomagot, abban volt a törvény szövege, meg az igénylőlapok. Lejövök a nagy csomaggal a Postapalotából – az volt akkor a kormány központja –, odaáll egy szovjet őrnagynő. – Tovarisz Kardos? – kérdi. – Da. Rámutat egy dzsipre, föltettem a csomagot, beültem, s megindult olyan gyorsasággal, mintha meg se akarna állni Tolna megyéig.

– De csak a repülőtérre vitt ki. Kítettük a csomagot, az őrnagynő kezét fogott, és elbogarogott. Hamarosan jött egy hatalmas termetű szovjet katona, ott volt egy nyitott, kétüléses kis repülőgép: szálljak be. Varrógépnek hívták ezeket a kis futárgépeket. Délelőtt 10–11 óra lehetett, lábam alatt a csomag, kucsamámat fújja a szél, lenn ragyogó napsütésben csillogott az egész Alföld, fénylettek a hófoltok, a tócsák. Már a Dunát láttam magam alatt, ideges lett az én pilótám, aztán én is észrevettem, német bombázók jöttek, vadászgépek kíséretében. Mi délre kanyarodtunk...

– Egyszer csak hátrafordul, térképet tart elém, fújta a szél a papírt ott a magasban, és mutogatja Szekszárdot, meg két pontot a környéken. Hogy hol szálljunk le. Őcsényre böktem az ujjamat. De annyi időbe se telt, míg mindezt elbeszélem, a gép mély fordulatot vett, kiszálltam, kivettem a csomagot, a pilóta fölbúgatta a motort, eltűnt.

Én pedig ott álltam az Őcsényi legelő közepén, mint a Tolna és Baranya vármegye földosztó miniszteri biztosa, kopott kabátom zsebében egy megbízólevél, ötszáz pengő, lábamnál súlyos papírcsomag.

– Körülnézek, látok két atyafit, messze a legelő szélén, integetek nekik, mire elkezdenek futni előlem, ahogy a lábuk bírja. A debreceni kormánynak én voltam az első embere Szekszárdon. A rádióban hallották ugyan, hogy van kormány, van földreform, de kapcsolatuk ez ideig nem volt. Saját pénzt nyomtattak, egy Kmetty földbirtokoslány volt a rendőrkapitány, különleges divatgyenruhában, amit ő maga kreált.

Azt mondtam, ha ebben a megyében vagyok, a földosztás ünnepélyes megkezdését a Puszták népe földjén, Ozora mellett, Fürgedpusztán szervezzük meg. Ozorán akkor proletárdiktatúra volt, egy Miklós nevű kalandos életű férfi vezetésével, fegyveres lovasokkal, foglalásokkal, még a falu határába is csak a direktórium pecsétes írsaival lehetett kimenni.

Tamásból jött egy Bajusz nevű földmérnök, vele mentem Fürgedpusztára, Montenuovo hercegnek volt ott ötezer holdja.

Déltájban a pusztá egész népe összegyűlt a kastély előtt. Ott voltak a gazdatisztek is.

Elmondtam én a szűzbeszédben ott mindent, amit csak tudtam, hogy maguknak ezentúl senki nem parancsol, hogy ez a föld most már a maguké lesz. Akarják-e? Kérdésekre teljes némaság volt a válasz. Senki nem szólt egy szót sem. Azt mondtam: Gondolják meg emberek, Békésben, Csongrádban már fölosztották a földet, de ott sok az ember, nem jut elég mindenkinek. Ha maguk itt lemondanak, majd jönnek onnan, akiknek kell a föld. Erre már egy-két hang: Persze, hogy kell nekünk is, de nem lesz baj belőle? – Ki tudja-e mérni? Van-e, aki ért az ölezéshez, lánchúzáshoz? – Akkor már többen is szóltak. Egy órán belül megalakult a földigénylő bizottság, szétszította az úrlapokat, a törvény szövegét, Igazságosak legyenek. Nagycsaládosoknak többet, s azt is vegyék figyelembe, melyik a jobb föld, melyik a rosszabb. A kastélyt rendelkezésükre bocsátom – mondtam a földigénylő bizottságnak. Pillanatok alatt beültek, intézkedtek, hívták az embereket, rendelkeztek karó, ölező, húzólánc felől.

Én meg körüljártam a pusztán. Megszólít egy férfi: Olyan rossz cselédházban lakom, majdnem rámdúl. Van a kastély oldalánál egy kis lakás, megkaphatnám-e? – Tud hallgati? – Tudok. – Akkor rögtön fogja, amiye van, és költözzön bele. Egy óra nem telt bele, a teljes kastélyt elfoglalták azok a cselédek, akik addig a legrosszabb körülmények között laktak.

Megkérdeztem a gyerekeket: Tudtok-e énekelni? – Tudunk. Együtt énekelünk néhány népdalt. – Hát szavalni tud-e valaki? – Egy kislányra mutattak. – Van-e valakinek Petőfi könyve? – Volt a pusztán. – Olvasd föl azt a verset jó hangosan – mondtam a kislánynak. – Még egyszer. Jól van. Te most ezt a verset gyakorold egész nap, egész este. Ti meg ezeket az énekeket. Holnap délben aztán elénekeljék együtt, te meg elmondod a verset.

Petőfi-vers volt: "Szabad a magyar nép, szabad valahára."

Másnap délre az ötezer holdat, az egész pusztát felosztották a fürgediek, minden parcella végén ott volt a gondosan levert karó, rajta a tulajdonos neve. [...]

Sipos Gyula: Akkor voltunk fiatalok. Nők Lapja, 1970. január 10.

21. Illyés Gyula: Földosztás

Mi dörmögött a domb mögött?
A háború, a bika, verte-
rakta vérlucskos csűdjeit
– reccs-roccs – házakra, fészerekre;
acélhidakat roppantott be,
útféltre tornyokat rúgott,
de – megtaposva Somogyot, Tolnát –
a Balaton betört jégén át
már Keszthelyen túl dohogott.

Távolodott!

És mi nyomába,
 Surrant a kicsi gépkocsi.
 Csörögtek, békét muzsikálva
 csukhatatlan ablakai.
 Félpercenként lassítani
 kellett vagy kanyarodni egyet
 gránát-tölcsérek, lődögök,
 föl nem robbant ágyúgolyók
 ----- mellett.

Szőnyi, Kardos és Flóra s én
 és ő, a folyvást nevető,
 a remekszemű vezető
 Garas -----

(Marcali romban. Bőhőnye néptelenül.
 A zacskó-papírra rajzolt falu-terv. Ozora.
 A porba rajzolt utcák. Ki szónokoljon stb.)

Illyés Gyula: Abbahagyott versek. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1971, 98.

22. Megyei földosztóbiztosi megbízólevél

Horváth Lajos megbízólevele, Debrecen, 1945. március 21.

Magyar Földművelésügyi Minisztérium

32, 194/1945. sz.

Megbízás

Horváth Lajos urat megbízom, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében a földreform végrehajtásával kapcsolatos minden intézkedést megtegyen.

Utasítom az összes közigazgatási hatóságokat és önkormányzati testületeket, hogy a miniszteri megbízott működését mindenben segítsék elő, megkereséseit soron kívül intézzék el. Kívánságára élelemmel, helyiséggel, fogattal lássák el.

Kérem az orosz katonai hatóságokat, hogy a miniszteri megbízott mozgási szabadságát ne korlátozzák, és működésében támogassák.

Debrecen, 1945. március 21.

P. H.

(Magyar Földművelésügyi
 Minisztérium)

Nagy Imre s. k.

földművelésügyi miniszter

23. Hegedűs András Zemplén megyei megbízott jelentése
a földosztásról

Sátoraljaújhely, 1945. április 15.

Általános politikai helyzet: A megye 4 hónapja szabadult fel, azóta kezdtek el szervezkedésüket a demokratikus pártok. Mind az öt pártnak alakultak szervezetei, közülük a Polgári Demokrata Párt egészen jelentéktelen maradt. A pártok jelentős tömegeket tudtak szervezetükbe tömöríteni, de a szegényparasztság nagy része a pártok életéből kimaradt, a párttagságot sokszor csak kényszernek érzi, és nem segítségnek a jobb élet lehetőségének biztosítására. A dolgozó parasztság tömege még nem érzi, hogy szervezetein, pártjain keresztül beleszólhat saját és az ország dolgainak intézésébe, nem érzi, hogy új Magyarország kezdődött. A parasztságot rászoktatták eddig, hogy mások intézkedjenek felette és helyette, a pártoknak részint kevés idő állt rendelkezésükre, hogy az évszázados nevelést felszámolják, részint viszont irányvezetésük hibás. A Független Kisgazdapárt, mert vezetői mindenütt polgárok, sokszor népellenes ügyvédek, gyógyszerészek, orvosok stb., a dolgozó parasztságot csak a régi reakciós Magyarországra emlékeztetheti. A Nemzeti Parasztpárt legtöbb helyen kialakulatlan és irányvonal nélküli, karrierista kupeckedő parasztok kezében van. A Magyar Kommunista Párt azokban a falvakban, ahol harcos napszámos és cselédemberek kezében van, sokat tett, sokszor ugyan helytelen eszközökkel, a parasztság felrázása munkájában. Nagyobb a baj azokban a községekben, ahol a megyei párttitkár helytelen elgondolása miatt kereskedők, bérlők sokszor határozottan népellenes múlttal lettek párttitkárok. Ezeken a helyeken nyíltan dühöng a korrupció, és napról napra esik a párt tekintélye és becsülete. – A földreform sokat jelent a parasztság politikai életében, ezen keresztül közvetlenül érzi, hogy lehetősége és szüksége is van aktív cselekvésre, szüksége van pártokra, amelyen keresztül küzdeni tud érdekeiért, és összedöntötte a reakciós Magyarország évtizedeken át felépített hazug propagandáját. Hogy a földosztás e két hatalmas politikai nyeresége a feléledő reakció és a rosszul vezetett pártok hibái miatt el ne sikkadjon, a járási megbízottakkal együtt minden tőlünk telhetőt megtettünk.

Itt kell megemlítenem a földreformellenes propagandát is, amivel elég gyakran találkozunk. Főleg gazdatisztek, jegyzők és gyakran papok agitáltak munkánk és a párt ellen. Legtöbbször a németekkel fenyegették a földigénylőket, és sokszor hivatkoztak 1919 példájára, illetve a proletárdiktatúra bukására. Különösen erős volt ez a propaganda a ricsei járásban, ahol kérésre kiszállt a politikai rendőrség, és 10 embert el is fogott. Más járásokban inkább szórványosan fordultak elő ilyen esetek. Veszélyes volt a reakció burkolt harca is ellenünk. Ez leginkább a hivatalok passzivitásában és a földigénylő bizottságok kijátszásában állott.

Gazdasági helyzet: A megye 72 községből állt, ezek a földosztás szempontjából három részre oszthatók: 1. mezőgazdálkodással, 2. erdőgazdálkodással, 3. szőlőműveléssel foglalkozó falvakra.

Az első csoportba a megye nagyobbik része tartozik, a szerencsi járás 24 községe, a sárospataki járás déli része, a ricsei kirendeltség és a sátoraljaújhelyi járás.

A szerencsi járásban sok a nagybirtok, de főleg 1000 hold felett, 100–1000 holdig terjedő birtok alig van. A nagybirtokok itt a legjobb földet jelentik, a kisbirtokosok

kezén legtöbb helyen inkább az árterület sokkal kevesebbet termő és rosszabb földje van. A földosztás itt az elnyomott községeknek rendkívül sokat, valóban új életet jelent.

NDGY KLI GYIK 15-II-11

24. Jelentés a Csanád megyei földbirtokrendezésről

Szűcs Ferenc jelentése, Budapest, 1945. május 22.

A földreformrendeletéről 1945. március 20-án értesültünk. Azonnal összeállítottuk és a Földművelésügyi Minisztériumban felterjesztettük a kinevezendő tanácstagokat.

A kinevezést nem vártuk meg, hanem azonnal munkához láttunk: megkezdtük a földbirtokrendezést. [...]

A földreformrendeletet helyenként eleinte bizalmatlansággal fogadták, de az első földosztás után ez az ellenkező végletbe csapott át. Általánosságban azonban a politikailag képzetlenebb és előrehaladottabb községekben (Csanád megye nagy része ilyen) nagy lelkesedést váltott ki.

A megyei tanács tagjai (Diós Sándor, Erdei József, a Nemzeti Bizottság kiküldöttei, Rozsnyai István, Bánfy Lajos, a szakszervezet kiküldöttei, Csillag Sándor mérnök, dr. Horváth Zoltán gazdasági szakértő, dr. Löwinger György bíró) és én az első héten személyesen végigjártuk Csanád megye 43 községét, és ott voltunk a községi földigénylő bizottságok megalakításánál, kivittük nekik a szükséges nyomtatványokat, tanácsokkal láttuk el őket, mi pedig tájékozódunk az egyes községek földbirtokviszonyairól, hogy amikor tárgyalásra kerülnek az egyes községek ügyei, akkor már előre konkrét helyi ismereteink legyenek. Az első hét, tehát április elejéig azzal telt el, hogy beindítottuk a földigénylést az egész megyében.

A következő három hétben a községi földigénylő bizottságok javaslatainak állandó éjjel-nappali tárgyalásaival foglalkozott a megyei tanács. Én közben is kijártam a községekbe, és tanácsokkal láttam el a községi földigénylő bizottságokat, ahol baj volt. Hat hét alatt kb. kétszer-háromszor fordultam meg Csanád megye valamennyi községében.

Április 29-re a földosztás durván az egész megyében befejeződött. Ekkor a megyei földbirtokrendező tanács tagjaival ismét végigjártuk a községeket, megnéztük, hogyan hajtották végre, ahol kellett, javítottunk, de főként azt kutattuk, nem húzódtott-e még valami fasiszta vagy megváltandó birtok valahol. Ezzel a földosztás Csanád megyében nagy vonalakban befejeződött. [...]

A községi földigénylő bizottságok munkájába sehol sem nyúltam bele hatalmi szóval. Inkább megbeszéltem velük a dolgot, s aztán saját maguk intézték el. Általában azt az elvet követtem, hogy inkább tartson a földreform egy héttel tovább, s legyen egy-két igazságtalanság – amelyeknek a mai helyzetben nincs jelentőségük –, de csinálják maguk a parasztok a saját ügyeiket, mert az többet jelent saját maguk és a demokrácia számára, ha ilyen élményeket és gyakorlatot szereznek életük irányításában, másrészt úgy is néztem ezt a folyamatot, mint gyakorlati politikai iskolát a parasztság számára. Olyan iskola volt ez, amely saját bőrükre ment, tehát a problémákkal való küszködés a parasztok politikai és demokratikus gyakorlatát nagymértékben fejlesztette.

Mindenütt kínosan vigyáztunk arra, hogy a földreform végrehajtását kizárólagosan a földigénylők intézzék. Amennyiben a községi földigénylő bizottságokban volt olyan, aki nem igényjogosult, azokat magukkal az igénylőkkel távolítottuk el.

Tekintettel arra, hogy Csanád megyében a felosztható földterület az igényjogosultak számához nagyon kevésnek bizonyult, csak néhány község tudott eleget tenni annak a meghagyásnak, hogy az esetleges későbben beérkező igénylésekre megfelelő földterületet tartalékoljon, ezért az egész megye területén e célra mindössze mintegy 300 kat, holdnyi területet tartalékolunk. Ezt az intézkedést különben sem forszíroztuk különösebben a községi földigénylő bizottságoknál, mert úgy gondoltuk, hogy a Mezőhegyesből meghagyott túlméretezett terület szükség esetén ezt a célt is szolgálhatja.

Csanád megyében a földreform végrehajtása a termelés szempontjából komoly eredményeket hozott. A megműveletlen földeket ellepték az emberek. Közben üzemanyag érkezett, traktorral és kéziszerszámokkal, maradék igával mentek neki az újjgazdák a földeknek. Csanád megyében egy talpalatnyi terület sem marad műveletlenül.

A demokratikus pártok tagjai megkétszereződtek. Eddig valami politikai tunyaság uralkodott az egész megyében, s most eddig nem tapasztalt vérkeringés indult meg. Az emberek megbizonyosodtak arról, hogy miután saját maguk intézték el a földkérdést, az elkövetkezőkben más őket érintő ügyeiket is a maguk pártjaikon keresztül intézhetik. Bizalommal viseltetnek az új rend iránt.

Nagy nehézségem volt az, hogy a megyében egyetlen járási megbízott sem volt. Teljesen egyedül voltam.

Tisztelettel:
Szűcs Ferenc s. k.
megyei megbízott

NDGY Szűcs Ferenc iratai 12

25. Tóth Benedek földosztó miniszteri biztos jelentése a Tolna megyei helyzetről

Jelentés a Tolna megyei Földbirtokrendező Tanácsnak, 1945. április

K ö l e s d. A föld ki van osztva, de hogy mi módon, az más kérdés. Sokkal inkább benne járunk a tavaszban, minthogy most fel lehessen forgatni itt mindent. Azt mondják, hogy a földigénylő bizottság elnöke igen jóakarátú ember, és nem haragszik a szegényekre. "Kisgazda", de a földjén nem ő dolgozik, hanem bérbe adja. Pesten valami ipari üzeme is van. A régi főjegyző az oroszok elől elmenekült, és most az aljegyző intézi a dolgokat. Fél szegény, és izgul erősen. Rosszul éreztem magam ebben a községben. A Magyar Kommunista Párt vezetőivel nem tudtam beszélni, de több taggal beszéltem. Kispolgárok, önzőek és tudatlanok. Ehhez képest Decs, ahol annyi baj volt, eszményi község.

G y ö n k. Ozora és Monor után következik. Tudniillik azért, mert itt is proletárdiktatúra van. Igaz, egy kicsit enyhébb formában. Az MKP-nek 4-5 tagja van. A politikai helyzet teljesen zavaros. A németkérdés is nehezíti a dolgot. A Nemzeti Parasztpárt már február 25-én megalakult. Egy parasztszármazású gimnáziumi tanár, Ijjász Henrik alakította meg. A földigénylő bizottságban van egy jogszigorló, aki már a megváltási összegeket is szedetni akarta, amikor odamentem. Kevés ideig tartózkodtam Gyönkön, és így megbízható véleményt éppen a helyzet zavarossága miatt nem lehet mondani.

Miszla. Három uradalom halálos szorításában élt ez a kedves, tiszta kis falu. A falu népe eddig az uradalmakban dolgozott mint cseléd, feles vagy harmados, de nincs meg benne az a nagy féltékenység, ami Tolnában annyira általános. Itt furcsa dolgok történnek. Az Inkey-, Lányi- és a Martin-uradalom mindent elkövetett, hogy mentse, ami menthető. Volt egy pár nap, amikor a falu minden úra mintagazdaságot akart létesíteni, és a Lányiéknál tartózkodó pesti festőművész is bolgárkertészi ambíciókat fedezett fel magában. Tervei szerint megmaradt volna 300 hold az uradalomnak a rendelet szerint és 100–100 holdat kért a Lányi "nagyságosasszony", a festőművész úr, a Lányiék intézője, az Inkeyék jószágigazgatója, a Martin "méltóságos úr" a fia részére, és még a jószágigazgató házvezetőnője is kért földet. Persze ebből nem lett semmi. És most Mislán a legrendezettebb az állapot a simontornyai járás községeihez viszonyítva. Az emberek bizakodók, megkapták a földet, a bizottság az uradalmi magtárak kulcsait, és érzik, hogy az övék az ország.

Simontornya. A régi, virágzó község nagyon szomorú látványt nyújt. Szétlőtt házak, beomlott épületek és szomorkás emberek mindenfelé. A város szinte kihaltnak látszik. Politika iránt érthető, hogy még nem nagyon érdeklődnek, egyelőre a romokat takarítják. A földreform végrehajtását későn kezdték, de most már a vége felé járnak. Biztató az, hogy kint a határban már folyik a munka. Lövészárkokat húznak be, ásnak, ültetnek. A börgyár teljesen elpusztult, a németek kétszer rombolták össze, de ennek ellenére a munka mégis folyik, mert gépek nélkül is tudnak valamit termelni.

Pálfa. Rendes kis község és nyugtalan emberek. Már kint a határban, három kilométerre az első házaktól hallom a panaszt: nem helyesen osztották ki a földet. Nagy az ellentét a most földhöz jutott emberek és a régi módos gazdák között. Amikor a község-házhoz értem, szinte forradalmi állapotot találtam. Az oroszok által elhagyott lovak sorsáról vitatkozott, veszekedett kiabálva vagy 30 ember, és a földhöz jutott szegényemberek el voltak keseredve.

Ócsény. Szekszárdtól délre esik a község kb. 4000 lakossal. A Kisgazdapártnak 900 tagja van most. Más párt nem volt. Nehezen mozgítható annak a vidéknek a népe. Tele van félelemmel és sötéttséggel. Sok a jómódú gazda, és szerfelett sok az úr. A régi úr. Itt alig változott valami. Nehezen lehetett találni öt embert, akik vállalkoztak az MKP megalakítására. Ezen a vidéken nagy jelentősége lesz a Nemzeti Parasztpártnak. A kommunista párttól igazán nagy az idegenkedés, ilyet még nem is láttam. Ócsényben a Nemzeti Parasztpártot Nemes János r. k. tanító szervezi meg. A tanító egy különös ember. Ezelőtt a Kisgazdapárt tagja volt, [...] most nagy ellensége a kisgazdáknak. A környéken nagy helyzetismerete van, a szervezésnél fel lehet használni. Legújabb hírek szerint a Parasztpártnak körülbelül 200 tagja van.

Várdomb. Teljesen német község. 3–4 magyar élt csak itt, és most jött Bogyislőről 8 család. Nem hiszem, hogy itt tömegmozgalmat tudna bármelyik párt is kifejteni a 30 magyar megmozgatásán kívül. A földigénylő bizottság németekből áll. Négy óra hosszáig kellett kiabálni, veszekedni a várdombiakkal, amíg belátták, hogy a 8 bogyislői családot el kell helyezni. Csendes, kihalt ez a község. Érzésem szerint itt még Volksbund-tagok is kapnak földet.

Bátaszék. Német község, ahol már több magyar is lakik. Sok a probléma és a nehézség. A földigénylő bizottság magyarokból áll, és ura a helyzetnek. A németek nem kaptak földet. A földreformot gyorsan és szakszerűen oldották meg, ami jórésben

Lakatos bátaszéki tagosító mérnöknek köszönhető. A közigazgatás beteg, szinte érzem, fáj nekik, ami elmúlt. Van egy tanító, aki nyávog, és aki azt hiszi, hogy szabad sötétítenie csak azért, mert ő a "népből származik". [...]

Báta. Tiszta magyar falu a Duna mellett. Szép, kedves, kis barátságos házak, tiszta utcák és értelmes, bátor emberek vannak itt. Rögtön egy negyedórai beszélgetés után észre lehet venni a pécsi iparvidék hatását. A bátaiak közül sokan ismerték a pécsi Szociáldemokrata Pártot, és látogatták annak összejövetelét. A nagy bátortalanság és tájékozatlanság után, amit Tolna megye ebben a részében tapasztal az ember, jólesik látni ezt az élénkebb, mozgalmasabb kis falut.

A nagygazdák iránti gyűlölet erős. Az az eszményi összefogás, amit a Nemzeti Függetlenségi Front akar megvalósítani, sajnos a valóságban nem létezik. Falun csak a népgyűlések lelkes hangulatában szavalnak és fogadkoznak az összefogásról.

Decs. 6000 lakos, 900 földigénylő és kevés föld. A legnagyobb kérdés az volt, hogy valami kis földet össze lehessen kaparni a falu részére, és ne egy-két holdat, hanem valamivel többet kaphassanak a juttatottak. Az MKP a többi e vidéken létező szervezetekhez képest aránylag jó. A Parasztpárt is megalakult, és a Nemzeti Bizottságban a Kommunista, Paraszt- és a Kisgazdapárt egyforma létszámmal van képviselve. Sok itt a baj, a vigasztaló csak az, hogy a szegények között sok a becsületes és önzetlen ember.

NDGY Tóth Benedek iratai 1

26. Belügyminiszteri megbízás Tóth Benedek számára a Zala megyei földosztás kapcsán
Megbízólevél, Budapest, 1945. június 27.

Magyar Belügyminisztérium

150.082/1945. sz.

VI.

Utasítom az összes közigazgatási hatóságok, a megyei, járási és rendőrhatóságok vezetőit, hogy Tóth Benedek, Zala megye földművelésügyi miniszteri megbízottjának mindenben haladéktalanul rendelkezésére álljanak, kívánságára a szükséges fegyveres segítséget azonnal megadják,

Budapest, 1945. június 27.

Erdei s. k.

belügyminiszter

Magyarország Belügyminisztere

bélyegzője

NDGY Tóth Benedek iratai 1

27. Gyenes Antal megbízólevele a földreform végrehajtásának országos ellenőrzésére

Megbízólevél, Budapest, 1945. július 25.

Földművelésügyi miniszter

Megbízólevél

A földreform gyors és sikeres végrehajtása a demokratikus Magyarország felépítésének első feltétele. Ennek ellenére az ország egyes részein a földreformnak befejezése késedelmet szenvedett, sőt ezen a téren még ma is a legnagyobb bizonytalanság uralkodik.

A munka felülvizsgálatára és haladéktalan befejezése érdekében utasítom Gyenes Antalt, hogy mint miniszteri megbízott a szükséges intézkedéseket tegye, és a legrövidebb időn belül teremtsen meg a telekkönyvi tulajdonba adás műszaki munkálatainak előfeltételeit. Felhatalmazása az ország egész területére szól. Gondoskodik a megbízott arról, hogy a megyei földbirtokrendező tanács a legrövidebb időn belül vizsgálja felül és hagyja jóvá a községi földigénylő bizottságok juttatási tervezeit, hogy a birtokleveleket kioszthassák.

Ha a megyei miniszteri megbízott a megyei földrendező tanácsot alkalmatlannak találja a feladat megoldására, felhatalmazom, hogy a tanácsot feloszlassa, és a három általam kinevezett tag helyett a nevemben újakat nevezzen ki. A Nemzeti Bizottságtól és a földmunkás-szakszervezettől pedig új tagok kiküldését kéri. Amennyiben azt tapasztalja, hogy a Megyei Földhivatal a földreform végrehajtását akadályozza, a Földhivatal vezetőit elmozdíthatja, esetleg a hivatal működését felfüggesztheti. A községi földigénylő bizottságokat ugyanígy ellenőrzi, szükség esetén feloszlatja, és helyére új bizottságot választat.

Utasítom az összes közigazgatási hatóságokat és önkormányzati testületeket, hogy a miniszteri megbízott működését mindenben támogassák, megkereséseit soron kívül intézzék el. Kívánságára élelemmel, fogattal és lakással lássák el.

Kérem az orosz katonai hatóságokat, hogy a miniszteri megbízott mozgási szabadságát ne korlátozzák, és működésében támogassák.

Budapest, 1945. július 25.

Magyar Földművelésügyi Min.
bélyegzője

Nagy Imre

földművelésügyi miniszter

NDGY Gyenes Antal iratai 1

28. A Györffy-kollégisták szerepe a földreform végrehajtásában

A földművelésügyi miniszter teljhatalmú megyei és járási megbízottainak hálózatát szervezi meg Györffy-kollégista egyetemi hallgatókból és kommunista munkásokból. A Rendelet megjelenésének másnapján már tevékenykednek. Ők a reform első hírnökei a felszabadult megyékben, a nyomdafestéktől még nedves rendeletekkel ők visznek hitelesen hírt a falvaknak: a cselekvés órája ütött. Úgyszólván

ván mindent megtehetnek, ami a gyors végrehajtás érdekében áll. Fellépésükkel nemcsak a parasztokat bátorítják: mindenütt létrehozzák a földigénylő bizottságokat, kezdjék el vagy folytassák az úri birtok felosztását, ha az első napok bátortalanságában itt-ott valamilyen rémhír vagy fenyegetés hatására a munkát abbahagyják, nemcsak megszervezik és irányítják is a földbirtokrendezés középfokú szerveit, de ha alkalmatlannak találják a munka végzésére, feloszlatják és újjászervezhetik a megyei földbirtokrendező tanácsokat, felfüggeszthetik a megyei földhivatal működését; fellépnek a régi igazgatás és szellem képviselőivel szemben, letartóztatják és intémeik – ahol elvétele szüksége ennek felmerül – a reform nyílt ellenségeit. Ők a földosztás elindítói, akik a munkás-paraszt diktatúra szellemét képviselik: forradalmi módon tettekre készek, a falusi szegénység érdekét következetesen képviselők, határozottak, fáradhatatlanok. A nagybirtok gyors felosztásában jelentős szerepet vittek. [...]

Megyei miniszteri megbízottak voltak: Bihar megyében Molnár Zoltán; Hajdú megyében ifj. Veres Péter; Pest megyében Horváth Lajos; Borsod megyében Fekete Gyula; Heves megyében Kerek Gábor; Csanád megyében Szűcs Ferenc és Oláh Pál; Szabolcs megyében Balogh Elemér; Szatmár megyében Gyenes Antal; Zemplén és Sopron megyében Hegedűs András; Nógrád megyében Hajdók János; Csongrád megyében Mázi Sándor; Baranya megyében Abalovszki József; Tolna megyében Kardos László; Vas megyében Medve Zsigmond; Szolnok megyében Bakó J.; Abaúj megyében Olajos Imre; Fejér megyében Tildi István; Zala megyében Tóth Benedek, Akác Munkás Simon.^x

Donáth Ferenc: Demokratikus földreform Magyarországon. Akadémiai Kiadó, 1969, 87., 146.

29. Az MKP III. kongresszusa a Györffy-kollégisták földosztó szerepéről A KV beszámolójából

[...] A földreform valóban demokratikus és radikális végrehajtását két döntő körülmény biztosította. Az egyik az, hogy a földosztó parasztság mellé szervezettségének minden erejével odaállt a városi munkásság és a haladó értelmiség, hogy támogassa a parasztság harcát a földért, a nagybirtokrendszer szétzúzásáért. A legnagyobb elismeréssel kell megemlékezni arról a sok száz munkásról és a haladó értelmiség képviselőiről, nem utolsósorban a Györffy-kollégium lelkes ifjú gárdájáról (taps), akik mint járási és megyei miniszteri biztosok nagyobb tapasztaltságukkal, tanácsaikkal, szervezőképességükkel felbecsülhetetlen szolgálatot tettek a földreform ügyének. [...]

A népi demokrácia útján. A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusának jegyzőkönyve, Budapest, 1946, szeptember 29.

^xA felsoroltak közül Györffy-kollégisták: Horváth Lajos, Fekete Gyula, Kerek Gábor, Szűcs Ferenc, Oláh Pál, Gyenes Antal, Hegedűs András, Kardos László, Medve Zsigmond, Tildi István, Tóth Benedek. Megyei, illetve járási miniszteri megbízottak, illetve munkatársak voltak még a Györffy-kollégium tagjai közül: Szabó László,* Major László, Pál József, Somodi István, Pallosi Gyula, V. Nagy Lukács, Gyenge Zoltán, Kelemen Zoltán, Kovács Lajos, Káldi Zoltán, Pető Sándor, Györffy Sándor.

30. Györffy-kollégisták tevékenysége a felszabadulás pillanatától 1945. május 31-ig, a Györffy István Kollégium kongresszusáig

Gyenge Z., Gosztonyi J., Halász J., Horváth L., Nagy L., V. Nagy L., Hegedüs A., Gyenes A., Fekete Gy., Sipos Gy., Csetényi P., Kardos L., Szabó G., Szalai B., Kelemen Z., Major L., Tildi I., Oláh P., Kerek G., Szűcs F., Somodi I., Pál J., Komló L., Kéri J., Tőkés O., Szakáll P. Györffy-kollégisták kongresszusi beszámolói, jegyzőkönyv

A kongresszus első napján de. 10 órakor került sor az egyéni beszámolókra. A kollégium tagjainak be kellett számolniuk arról, hogy mit végeztek a felszabadulás óta, mi a tervük a jövőre vonatkozólag, és mi a véleményük a háború utáni nagy átalakulásról.

Gyenge Zoltán: Közvetlenül a felszabadulás után a MADISZ-ban dolgoztam. Később pihenés céljából vidékre utaztam. Elkerültem Debrecenbe is, ahonnan egynapos ott-tartózkodásom után elmentem földet osztani Zemplén megyébe, ahol Hegedüs Andrásal egy hónapot töltöttem. Amikor Zemplénből visszajöttem, Budapesten egy más feladatot kaptam: Veres Péter személyi titkára lettem, mellette dolgoztam a Parasztpártban. Tekintettel arra, hogy az illegális mozgalomban részt vettem, természetesnek látszott, hogy a Kommunista Pártba lépek be. Tekintettel arra, hogy január és február hónapokban a MADISZ révén a Kommunista Párttal gyakran kerültem összeköttetésbe, a Kommunista Párt tagjának könyveltek el. Amikor azonban láttam, hogy a Parasztpárt garnitúrája kicsiny, esetleg szükség lesz rám is, és úgy láttam, hogy a parasztság megszervezése éppen a Parasztpárton keresztül lesz leggyorsabb és legeredményesebb, szerepet vállaltam a Parasztpártban. Munkám számomra sok tanulási lehetőséget nyújt.

Egyetemi tanulmányaimat szeretném tovább folytatni, vegyészmérnöknek indultam, de most úgy döntöttem, hogy ősszel valószínűleg beiratkozom a közgazdasági egyetemre. A nyáron még szeretnék tanulni, művelődni. Egyetemi hallgató leszek, a MADISZ-ban dolgozom, vezető szerepet azonban nem akarok vállalni.

Gosztonyi János: Én csak március 26-án szabadultam fel. Celldömölkön részt vettem a Kommunista Párt munkájában. Két hét múlva feljöttem Budapestre. Itt bekapcsolódtam a Parasztpárt munkájába, és mint szervezőt küldtek ki Vas vármegyébe.

Ami a jövőt illeti, nagyszabású gazdasági szervezetet akarok létrehozni Kemenesalján, egy kertészeti iskolát megszervezni, meg akarom szervezni a termelést és a fogyasztást a sárvári járásban. Szeptembertől kezdve pedig az egyetemen akarok tovább tanulni.

Halász József: A Vörös Hadsereg bejövetele után a MADISZ közgazdasági kárát szerveztem. Amikor láttam, hogy ennek semmi értelme nincs, a Parasztpártba mentem dolgozni. A párt le is küldött Vas megyébe szervezni. Szombathelyen igen visszás állapotokat találtam, Jaczkó főispánnal igen éles volt a helyzetem. Szeptemberig Vas megyében szeretnék a Parasztpártnak dolgozni, majd utána az egyetemen és együttal a MADISZ-ban is.

Horváth Lajos: Pásztón ért a felszabadítás. 10 napot robotoltam. 26-án meghívtak egy megbeszélésre, ezen felkértek, hogy a Kommunista Párt ülésén vegyek részt. Vezetést és tagságot nem vállaltam, a szervezésben részt vettem az orosz vá-

rosparancsnok felkérésére. Március 1-ig 22 község megszervezésében dolgoztam. Március 1-én elindultam Debrecenbe pártügyek intézésére. Itt beléptem a Parasztpártba, és azóta itt működöm. Itt megbízást kaptam a Pest megyei földosztásban, és Kecskeméten dolgoztam. Pásztón is segítettem a földosztásban. A régi reakciós vezetőség ellen heves harcot kezdtem. A haladó pártokat is sok helyen reakciók vezetik.

A kongresszus után le akarok menni Szegedre pártmunkát végezni. Távolabbi működésem: politikai pályán szeretnék működni, és szövetkezeti problémával is szeretnék behatóan foglalkozni. Itt inkább politikai vonalon szeretnék működést kifejtteni.

A legnagyobb baj, hogy vezetők nincsenek. Kevés a becsületes és tiszta ember.

Az egyetemet, amennyiben lehetőségem lesz rá, befejezem. Vizsgáim vannak hátra. A többi végzett kollégista munkájába kapcsolódok bele.

Nagy Lajos: A felszabadulástól kezdve egyedül én voltam, aki a kollégiumban állandóan itt maradtam, és sok esetben a kollégium mindenesévé váltam. Voltaképpen úgy érzem, hogy ebből azért eredmény is származott akkor, amikor a kollégisták itt összejöhettek, amikor helyzetüknél fogva éppen más irányban voltak lekötve. A kollégium belső életfeltételeit kívántuk megteremteni itt lakással és belső művelődési lehetőséggel. Mivel a kollégium dolga eléggé a szívemhez nőtt, és mivel látom, hogy munkámat mások hivatásszerűen kevesen vállalnák, én közvetlenül a kollégiumi munkaterületen akarok dolgozni, mégpedig a kollégiumi élet gazdasági vonalát akarom csinálni. Remélhetőleg, amikor a rendezetlen állapotok megszűnnek, kapok én is segítséget, akkor én is pótolni tudom az egyetemi mulasztásokat. Önképzés nélkül hosszabb időre szóló dolgot még nem tudok csinálni.

V. Nagy Lukács: Elvittek munkára a Tisza-híd építéséhez. Majd otthon bujkáltam. Amikor megtudtam, hogy a hidat a Tisza elvitte, elmentem jelentkezni a polgárőrség irodájába. Itt két hónapot töltöttem. Közben megalakult Törökszentmiklóson a Kommunista Párt. Itt előadásokat tartottam. Szerepeltem a MADISZ-ban is mint előadó. A Parasztpárt megalakulása után a párt munkájába kapcsolódtam be. Megbízta a Tisza-közép járás földosztásával. A szentmiklósi földigénylő bizottságnál dolgoztam. 20 nagybirtokossal kellett megbirkóznunk és 12 000 hold földdel. A földosztás után a járásban 5 helyen szerveztük meg a pártot. Nyáron szeretnék a pártnál dolgozni vagy a kollégiumban. Ha máshol hasznomat vennék, nem bánnám, ha nem kellene folytatnom az egyetemet.

Hegedűs András: A MADISZ munkájában kezdtem el én is, mert rendkívül fontosnak tartottam a MADISZ-t. Számomra nehéz volt a túlméretezett munka. Nehéz is volt a helyzetem, amikor a kollégisták nagy része kivált a munkából. Megváltásként jött, amikor áttettek a földbirtokrendezéshez. Sopron megyében most végeztem be a munkát, 3-4 napos megszakítással dolgoztam. Hogy a jövőben mit fogok csinálni, nem tudom. A legnehezebb harcot jelentő másfél évben harcolni akarok, viszont ilyen tudással nem maradhatok így. Most dolgozni akarok elsősorban és azután tanulni. Mihelyt alkalmam lesz rá, tanulok is. Amennyiben munkám Budapesthez köt, szeretnék részt venni a kollégium munkájában.

Gyenes Antal: A MADISZ-ban kezdtem én is a pályafutásom, és éppen úgy elszakadtam, mert elkíváncoztam onnan. Nem azért, mert nem tartottam fontosnak a MADISZ-t. Olyan helyzet adódott, hogy bizonyos szempontból kényelmetlen lett számomra az ott-tartózkodás. A belügyben dolgoztam. Majd átkerültem a földbirtok-

rendezéshez, majd Szatmár megyében dolgoztam egy hónapot. A párt valószínűleg vidékre küld ki szervezésre, így elfoglaltságom vidékhez köt.

A kommunista és a Nemzeti Parasztpárt viszonyában sokan a kommunista párttal szemben ellenszenvet táplálnak. Az ellenszenv onnan ered, hogy olyan vidéki szervezőkkel találkoztak, akik nekünk semmi esetre sem lehetnek szimpatikusak. Ezt azonban mindenki meg tudja magyarázni, hogy nem végleges állapot. A kommunista párt szervezői agresszívek is, akik az utóbbi évek során sok üldöztetésnek voltak kitéve.

[...] Akik jó kommunistákkal találkoztak, azt hangoztatják, hogy sikerült a kommunista párttal a megegyezés, semmiben ellentét nem támadt. [Egyesek] már eleve ellentétet táplálnak a kommunista párt iránt. A kommunista párt most bizonyos helyzetű előnyhöz jutott, amit később le kell majd adjon, mivel a demokratikus éra 100%-osan bekövetkezik. Nem azt jelenti, hogy a kommunista párt meg akarja tartani minden egyes pozícióját, kész arra, hogy bizonyos területen visszavonuljon. A visszavonulás nem lesz vereség. A következő küzdelemben úgy megy majd bele, hogy kihasználhatja a kiépített, a közigazgatásban kiépített előnyös helyzetét.

Fekete Gyula: Mezőkeresztesen voltam, amikor megindult az élet. A közmunkálgépet vettem kézbe. Amikor januárban megtudtam, hogy a kormány megalakult, eljutottam Debrecenbe, és bekapcsolódtam a Parasztpárt munkájába. Lementem Békés megyébe szervezni, majd Kiszárdára, Borsod megyébe küldtek a földreform ellenőrzésére. Itt sok bajom volt. Később az észak-magyarországi kerület titkára lettem, Miskolcon dolgoztam a Parasztpártban.

Sok lehetőségem van, amelynek végrehajtásához azonban emberre lenne szükség. A szervezetekre szeretnék "ráfeküdni". A helyzet az, hogy a gyakorlati dolgok hátterbe szorítják az elméletit. Szeretnék tovább tanulni. Egyetemre nem akarok jáni. A közgazdasági egyetemen ugyanaz a helyzet, mint eddig volt, nem tanulhatnék többet. Tekintettel arra, hogy én az egyetemre nem azért jöttem, hogy diplomát szerezzek, hanem azért, hogy felkészüljek. Hátrányát nem érzem annak, hogy egyetemre nem fogok jáni. A közgazdasági szakkönyveket tovább tanulhatom. Gazdaságpolitikus vagy átfogó tudású ember szeretnék lenni. Legtöbbet a kollégiumtól kaptam, úgyhogy ezt szeretném valamiképp visszaszolgáltatni. Amennyiben a kollégium megkívánja, hajlandó vagyok változtatni programomon.

Sipos Gyula: Szegeden kezdtem a munkát a Parasztpárt szervezésével és a MADISZ-ban, de rövid idő múlva Erdei Debrecenbe hívott fel. A Parasztpártnál nemcsak úgy fogadtak, mint egy embert, hanem mint a Györffy-kollégium képviselőjét. További szerepemet ez határozta meg. A párt vezetősége számított a kollégiumra, és ezt úgy is kifejezésre juttatták, hogy a kollégium egy tagját a párt vezetőségébe delegálták. Dolgoztam a Szabad Szó szerkesztőségében. A párt szervezési osztályán és a nyilvántartásban. A továbbiakban is a pártnál lesz szerepem. Az egyetemet nem fejezem be, és minden jel arra mutat, hogy nem is fogom befejezni. Minden valószínűség szerint végleg a pártnál végzem a munkám. Budapesten tartózkodom, tehát a kollégium munkájába is szeretnék bekapcsolódni.

Ezekből a mi beszélgetéseinkből szeretnék rámutatni arra, hogy a kollégiumba is, a kollégisták közé is be tud szívárogni a kispolgári pesszimizmus, amely szerte az országban tapasztalható. Lényegében távolmenő következtetéseket vonhatunk le abból, amit ma folyton hallunk, hogy az "ügynevezett felszabadulás". Ezek apró dolgok, de

benne nyilvánul meg az a hatás, amelyet a polgári társadalom még ma gyakorol. Én magam egyáltalán nem látom elkeserítőnek a helyzetet. Tényleg rengeteg baj van, és a kollégisták éppen azokon a posztokon vannak, ahol a legtöbb bajjal találkoznak. Azt tapasztalhatjuk, hogy ezeket nem lehet máról holnapra megszüntetni. De előrehaladást teszünk, és napról napra erősödünk. Rengeteg feladat van, rengeteg baj van, rengeteg munka lesz a közeljövőben. A munka halad, és nem szabad kis eseményekből távolmenő következtetéseket levonnunk. Tudom, hogy a kollégisták nagy többsége nem csüggedt, mégis vigyáznunk kell minden lépésünkre, megnyilvánulásunkra.

Csetényi Pál: Rövidesen a vasgyárba kerültem. A Szabadságot valaki lehozta, abból értesültem, hogy Sipos Gyulának megkezdtek munkájukat. Rögtön érintkezésbe léptem velük, utazni nem tudtam egészségi állapotom miatt. Levelem megkapták, és nagy örömömre Fekete Gyula állított be hozzám. Közben én már az új gyárba kerültem, ahol meghívtak a gyár személyzeti osztályának a vezetésére. Ott egy teljesen új munkakör szakadt rám. Újjá kellett szerveznem ezt az osztályt. A Jó Szerencse dal- és önképzőkör titkára lettem. Szemináriumot indítottam 30 taggal, szociológiai. A munkát nehezítik a pártok azzal, hogy borzasztó kis kaliberű emberek arra hivatkoznak, hogy a Jó Szerencse reakciós volt, hogy saját pártjukat erősítsék. Én a Kommunista Pártba léptem be, mert ez a legcélszerűbb. A MADISZ-nál sok a fiatal, de nem tud részt venni a munkában. Szükségük van megfelelő nevelésre. Tanulmányaimat be akarom fejezni.

Dr. Kardos László: A felszabadulás után a MADISZ-nál kezdtem meg én is a munkát; bekerültem a központba, ott a nevelés ügyét és a kulturális ügyet bízták rám. Sok ambícióval kezdtem neki, sok színes dolgot láttam benne, és meg is kezdtem ezt a munkát. A garnitúra hiánya, részvétlenség, a feladatok halmozott volta, nagy igények jellemezték a munkát. A kollégisták kivonultak a MADISZ-ból, elkívánczozási hajlam fejlődött ki, vidékre mentek tájékozódni. Vállaltam én is vármegyei földosztást, másfél hónapig német földeket osztottam. Január 20-a után megkezdtem a kollégiumi munkát annyiban, hogy vállaltam az ideiglenes tájékoztató szerepet, az ideiglenes vezetést. Az, hogy a társaságot tájékozódása szétvitte, a hangulat lelohadt, ez nagymértékben elkeserítette az embert. A kollégium életében némi hézag állott elő. A kollégium megteremtésében továbbra is kívánják szerepem, ez a munka azonban jelentős és nagy munka. Helyzetemnél fogva szívesebben vállaltam volna feladatot egy más szervezetben, egy olyan szakszerű, önrendelkezéssel együtt járó szerepet, amely szakszerű képességeimet, másrészt embereket irányító ambíciómat kötné le. Azért, amennyiben a kollégium bizalma ilyen szükséglet követel velem szemben, úgy valószínűnek tartom, hogy a jövőben ilyen feladatot vállallok. Ez a feladat, amely a tisztikarra hárul, úgy lesz végrehajtható, ha az összes kollégisták támogatását ott érzi maga mögött.

Bízom a demokráciában, meggátolhatatlanul belekerültünk az európai demokráciába és ezen túl az európai szocializmus sodrába. Most már csak arról van szó, hogy ez milyen erőfeszítéssel, milyen áldozatokkal, milyen harc árán következze be. Ehhez a harchoz a kollégium tud szállítani segítséget, ha feladatát alaposan átgondolja, és lesz ereje, hogy ezt helyesen végre is hajtsa.

(Kardos László beszámolóját élénk vita követte, amelyben a kollégisták bizalmukat fejezték ki Kardos iránt, és a kollégium további vezetésére őt akarják. Kardos László előreláthatólag csak a meginduló nehéz első félév vezetését vállalja.)

Szabó Gergely: Október 18-án elmentem Pestről, Galgagután szabadultam fel, Kisújszálláson részt vettem a Kommunista Párt munkájában, vidéki szervezésben dolgoztam, a környező falvakat szerveztük. Április elseje után a pártiskola 3 hónapos kurzusára elmentem. Nem is tudom kifejezni, hogy milyen fejlődésen mentem keresztül. Azt hittem, én a politikai életben nem sokat fogok számítani, nincs rá képességem. Most látom, hogy nagy tévedés volt. Nagyon jól érzem magam benne.

Öt fő tantárgyunk van. Történelem 1919-től napjainkig, politikai közgazdaságtan, foglalkozunk a bolsevik párt történetével és a dialektikus történelmi materializmussal.

A politikai élet erősen fellendült, de nem jelentette, hogy ténylegesen lényeges változás történt volna, ez csak a jövőben várható. El lehet menni öt faluba, amíg igazán jó kommunistát találni. Nagy a káderhiány.

Hogy hova fogok menni, nem tudom megmondani. A 3 hónapos kurzus résztvevői felett a párt diszponál. Az iskolán ránk parancsoltak, hogy végezzük el az egyetemet. Ősszel feljövök Pestre tovább tanulni. Lehet, hogy a MADISZ-ban dolgozom.

Szalai Béla: A kollégiumban úgy határoztunk, hogy a MADISZ-ba kerülök. Néhány napig a diáktagozatnál tevékenykedtem, majd az országos központ gazdasági vezetője lettem. A MADISZ-ban 2 hónapot dolgoztam. Gazdasági alapot kellett teremteni. Majd a pártiskolába küldtek Debrecenbe. Itt az elméleti tudás megszerzése mellett gyakorlati munkát is folytatunk. Minden héten pártnap van, szombaton délután. A Debrecen környéki pártszervezeteket látogatjuk. Utána Pécsre kerülök, kerületi titkárnak. Politikailag képzett embereink kevesen vannak. Lényeges szempont legyen a becstelenség a titkárok és vezetők megválasztásánál. Az egyetemen egy félévem van hátra. Lehet, hogy már ősszel fel tudok jönni, akkor a kollégiumban is tudok dolgozni, a háromhónapos anyagot a kollégiumban is megvitatnók.

Kelemen Zoltán: A felszabadulás november elején ért Szolnokon. Utána a MADISZ munkájába kapcsolódtam be. Elmentem Debrecenbe, ahol Sipossal beszéltem. Szolnok környékén három–négy faluban parasztpártot szerveztem. A földosztásba is bekapcsolódtam mint járási megbízott. A párt megbízásából a megyei főkapitány titkára lettem. A rendőrséget jól megszerveztük, majd feljöttem Pestre. A háború azt az elgondolást váltotta ki bennem, hogy amit olyan nagyon vártunk, bekövetkezett ugyan, de látom, hogy nagyon gyengék vagyunk. Gyengék vagyunk arra, hogy nagyobb fokú átalakítást végrehajtsunk. Nincs elég vezetőnk, szakemberünk.

A mezőgazdasági egyetemet akarom folytatni, közben a MADISZ-ban is szeretnék dolgozni.

Major László: A felszabaduláskor sebesülten feküdtem, a lábam megoperálták. Amikor felépültem, a kollégiumba bejöttem lakni. Helyzetem bizonytalan volt, visszamegyek-e Jugoszláviába vagy sem? A Nemzeti Parasztpártban dolgoztam. Komoly dolgot a földosztásig nem csináltam. Tildi Pistával elmentem a móri járásba, Fejér megyébe. Ott pártot is szerveztem, a Parasztpártot és a Magyar Kommunista Pártot. Kommunistákkal ellentétbe nem kerültem. A közgazdasági egyetemen fél éveimet lehallgattam, a szigorlatokkal vagyok csak hátra. Tudok szerbül beszélni. Szeretnék közreműködni a Duna-medencei népek együttműködésében. Nyáron a Parasztpártnak dolgozom, ősszel be akarom fejezni az egyetemet, a kollégium munkájában közreműködöm.

Amikor bekerültem a kollégiumba, sokkal több közösségi szemléletet véltem felfedezni, de sok mindenben csalódtam. A kollégistáknak egy kicsit fejükbe szállt a dicső-

ség. Nem a kellő alázattal fogtak hozzá a dolgokhoz, egy kicsit elkapott bennünket az ár.

Tildi István: November végén kerültem át az oroszokhoz Sipos Gyulával. Karácsonykor már Szegeden voltam. A Kommunista Párthoz elégtelennek tartottam magam önkritikámnál fogva. Természetesnek tartottam, hogy a Parasztpártba kapcsolódjak bele. A MADISZ-ban egy hétig dolgoztam, a paraszt-munkás-értelmiségi összefogásnál képviseltem a parasztvonalat. Szegedről átküldtek Makóra újság szerkesztőnek, a politikai rovat vezetésével bíztak meg. A munka kevésbé ment a gyakorlat hiánya miatt. Másfél hónap után a földreform végrehajtását Fejér vármegyében radikálisan megoldottuk. A kommunistákkal sok bajom volt, de különösebb bajom nem akadt velük. Elvégeztem a mezőgazdasági egyetemet. Diákvonalon akarok bekapcsolódni a munkába. A kollégiumtól várok terveket, utasításokat a diákvonal megszervezésére. Rengeteg probléma lesz ezen a téren. Szándékomban van kimenni Oroszországba üzemgazdasági tanulmányokat végezni, és ha lehet, elmenni nyugat felé is.

Oláh Pál: A MADISZ-ban munkálkodtam. Érthető volt, mert az illegalitás alatt alakult ki ez a helyzet, hogy a kollégisták nagy része ifjúsági vonalon fog dolgozni. Később mindenki fokozatosan elhagyta a MADISZ-t. Hegedűs Andrással jártam vidékre MADISZ-t szervezni. A MADISZ a paraszti ifjúsággal nem tudott mit kezdeni. Gyenes Tónival lent jártam Vas megyében, a "sárvári járást csináltam végig". Úgy látom, hogy vidéken erősebbre kell fogni a polgárság gyeplőjét, vidéken azon a helyen vetették meg a lábukat, ahol a leggyengébb emberekkel találkoztak. Vidéken rengeteg a munka. Ezen áll vagy bukik Magyarország sorsa. Vidékre rendkívül gyenge emberek kerültek, velük szemben közészerű reakciós ember játszva tud dolgozni. Az egyetemet szeretném őszig befejezni. A kollégium munkájában részt veszek, még nem tudom pontosan, hogy mit szeretnék, dolgozni szakmai vonalon vagy máshol. Önképzéssel tavaly ősz óta sokat foglalkoztam, minden alkalmat megragadtam, hogy tájékozódjak.

Kerek Gábor: Otthon néhány hétre megbújtam. Január 15-én Apcon a VI. osztály tanítását elvállaltam február végéig. Horváth Lajossal felvettem az érintkezést, majd Debrecenbe mentem, ahol egy hónapot töltöttem. Majd Egerbe kerültem a földbirtokreform irányítására. Eger a magyar konzervatizmus Rómája. Komolyan fogtam fel a küldetésemet. Két hónapig vesződtem, Május elején átvettem a Parasztpárt szervezését Heves vármegyében. Egy-két hónapig szeretnék még itt dolgozni. Az egyetemen sikerült abszolválnom, szeretném befejezni. 48 utáni idők fognak bekövetkezni, visszacsínlának mindent legalább 30% -ban. Az állások betöltését felelősséghez kell kötni. Nincs garnitúránk. Végzett kollégisták közé szeretném magam számítani.

Szűcs Ferenc: A MADISZ-ban, amikor az egyetemi szervezés nem ment, elmentem Debrecenbe a Nemzeti Parasztpárthoz. Innen Makóra mentem, ahol 16 községben szerveztem pártot. Csanád megyében földosztással foglalkoztam ápr. 25-ig. Hagymaszövetkezetet csináltam. A párt kerületi titkára vagyok. A kollégium munkájában részt akarok venni, az egyetemen hét félévet lehallgattam, rengeteget elfelejtettem, még nem döntöttem, hogy folytassam-e vagy sem? Egyelőre a levegőben lólok.

Somodi István: Egy hónapig a Tisza-hidaknál robotoltam. Utána hozzáfogtam a Parasztpárt szervezéséhez. Akkor jött a földosztás ideje, és annak a munkájába kapcsolódtam bele. Olyan helyzetben voltam, hogy a levegőben lógtam, ma sincs megbízatásom. Mindent csináltam, amit csak lehetett, újságíró is vagyok Szolnokon. [...] El va-

gyok maradva a világtól. Munkám nem engedi meg a tanulást. Szeretnék a kollégiumban komoly munkát végezni. [...]

Pál József: Részt vettem a Nemzeti Parasztpárt kezdeti munkájában. A tagfelvételt és ellenőrzést csináltam. Láttuk, hogy sokan konjunktúrából léptek be a pártba. A vidéket kell először megfogni, mert a parasztok ott vannak. Kéthetes körúton 10 faluban voltam szervezni. A földreform végrehajtására Szabolcs megyébe mentem ki. Kisvárdra környékén két héten belül el is intéztük. Szabolcsban 4 hét alatt befejeződött a munka. Panaszok kivétel nélkül földbirtokosok részéről jöttek be. A párt megyei titkárnak nevezett ki Szabolcs megyébe. Itt is akarok maradni. Szövetkezetekkel szeretnék foglalkozni. Szeretnék kimenni Oroszországba, tanulmányozni a rendszereket. Néhány vizsgám és utolsó szigorlatom van hátra. Kollégiumi munkában még nem tudom, részt veszek-e, meg akarok nőülni. Ha panasz érkezett a kommunista párt részéről, akkor elmentem hozzájuk, és szép csendesen megbeszéltem velük. Szépen megmagyaráztuk egymásnak, hogy hogyan állunk. Sokat olvasok, a politikai önképzésre nagy gondot fordítok.

Komló László: Beregszászban ért a felszabadulás. Ungváron töltöttem egy időt. Nagykaposon megalakítottuk a Kommunista Pártot. Amikor lejöttem Debrecenbe, Erdei mellett dolgoztam mint titkár. A fegyverszüneti ügyosztályon dolgoztam mint miniszteri titkár. A magyar állampolgárságot meg akarom szerezni, a béketárgyalásig a mostani munkahelyemen akarok dolgozni. Utána szeretnék kimenni Odesszába vagy Moszkvába. Kollégiumban szeretnék lakni. Szabad időmet pedig erős önképzésre fordítani.

(A kollégium kongresszusa a kollégisták kiszabadítását^x és a külföldön való kapcsolatok megszervezését egyhangúan Komlóra bízta.)

Kéri József: Lajosmizsén szabadultam fel. A Kommunista Pártban dolgoztam, és aprítottam a környékbeli fasisztákat. Megszerveztem a közigazgatást, a polgárőrséget, megcsináltam a Kommunista Pártot. Kecskeméten igen rossz volt az állapot. Pincért bíztak meg polgármesterséggel, de nem csinált semmit a város érdekében. Magam a Kommunista Pártba nem léptem be. Elmentem Szegedre, ahol Erdei szívesen fogadott, azt mondta, van munka. Az Alföldön 30–40 parasztpárti szervezetet [hozott létre]. A jövő: szeretnék a kollégium életébe bekapcsolódni, teljesen az újjászervezésben részt venni. Másodszor a Parasztpártban teljesen részt venni. Harmadszor a MADISZ megszervezésében részt venni. A választások után az egyetemet folytatom. Személyekben van a hiba ott, ahol a Kommunista Párttal ellentétek alakultak ki. Én a kommunistákkal mindenütt egészen szépen el tudtam intézni a dolgokat. Részt vettem a földreform végrehajtásában is. Az egyetemen a közigazgatási osztályra iratkozom be.

Tőkés Ottó: Debrecenben Erdei maga mellé vett, és azóta is mint személyi titkár működöm a Belügyminisztériumban. Március folyamán megnősültem, és így lakás szempontjából kimentem a kollégiumból. A hivatalban meglehetősen improduktív munkát végzek, amennyiben hálátlan feladat ott emberekkel foglalkozni. Annyi előnye van, hogy rengeteg emberrel megismerkedem, és alkalmam van belátni abba, hogy mi történik a közigazgatási gépezet megépítése körül. Alkalmam van beszélgetni a főispánnal, alispánnal. Kialakul előttem a kép, hogyan is áll vidéken a helyzet, mire lehet számítani. Már most, de mindinkább a közeljövőben erős harc fog kialakulni. A gazdasági felemelkedésért, az újjáépítésért a haladó pártok részéről már megindult a harc. A következő hónapok

^x Több kollégista hadifogságban volt akkor.

ideje a választásért folyó harcok ideje lesz. El fog dőlni, hogy meddig lehet elmenni a demokratikus együttműködésben. – A jövőben még egy darabig itt szándékozom maradni. A kollégiummal kapcsolatban nagyon nagy szükségét érzem annak, hogy minél többet legyenek itt benn. Elfoglaltságom utáni szabad időmet itt akarom eltölteni, mert nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy olyan kollégiumot teremtsünk, amelyre számítani lehet. Nagy harc indul meg. Ez a harc megkívánja, hogy a parasztság részére legyen egy garnitúra, amely hozzon, amit tud, mindig oda csoportosítsa erőit, ahol a legnagyobb szükség van rá. A Nemzeti Parasztpártnak is szüksége van arra, hogy rendelkezzen ilyen garnitúrával. Szükségét érzem annak, hogy továbbképezzem magam és azt is szintén a kollégium révén látom biztosítva. Az itten folyó nevelési munkában részt kívánok venni. Az egyetemen lehallgattam a szükséges fél éveket, vizsgáim kezdeténél vagyok. Ahol most vagyok, átmeneti állapotnak tekintem. Esetleg gondolok arra, hogy a közigazgatásban vennék részt politikai vonalon.

Szakáll Pál: Október végén Hajdúdorogon ért a felszabadulás. Januárban bementem a Földművelésügyi Minisztériumba, és a földbirtokreform-törvény alkotásán működtem közre. Azóta is ott vagyok. Amikor megjelent a rendelet, a központban maradtam, hogy az akadályokat próbáljam elhárítani. Még nem szoktam hozzá, hogy embereket félreállítsak. A jövőre vonatkozólag: vagy maradok tovább a minisztériumban, vagy közös megbeszélés alapján más téren működnek. Külföldön vagy belföldön tanulmányutat szeretnék tenni, vagy esetleg szabadon dolgozni. A kollégiummal a kapcsolatot továbbra is fenntartani.

(Sipos Gyula: Mi gátol abban, hogy embereket félreállítsál?)

Szakáll Pál: Nem tudok addig senkit félreállítani, amíg nem látom tisztán, hogy káros a voltuk.

NDGY GYSi GYIK 94

A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM KONGRESSZUSA (KONFERENCIÁJA), 1945. MÁJUS 31. – JÚNIUS 4.

A kollégium tavasz végi konferenciája újra a kollégiumi közösségre és magukra az egyes kollégistákra irányította a figyelmet: a közeli jövő érdekében döntéseket kellett hozni. Meg kell szüntetni a kollégiumnak a háborús események és a felszabadulás utáni teendők előidézte dezorganizált állapotát, rendezni kell a közéletben tevékenykedő, tanulmányaikat befejezett vagy nem folytató, kiköltöző "öreg" kollégisták helyzetét, tisztázni a bent maradók munkáját. Mindenekelőtt létre kell hozni – új felvételekkel – az új kollégiumi közösséget, s megteremteni ennek anyagi, társadalmi feltételeit. Milyen legyen ez az új kollégium? Rendkívül tanulságos az a vita, amely a kollégium és a politika kérdésében zajlik a konferencián. Politikai főiskola legyen-e a kollégium rövidebb képzési idővel vagy a szaktanulmányok és a politika egyensúlyát megtalált "szabályos" egyetemi kollégium? Milyen legyen ennek a kollégiumi nevelésnek az eszmei alapja? Szocialista nevelést kell nyújtani? Hogyan? Dokumentum híján – itt kell említeni Révai József igen termékenyítő álláspontját, amely szerint a Györffy-kollégistáknak tanulmányaikban, elméleti munkásságukban, társadalmi tevékenységükben, magatartásukban még az a külön hivatásuk, hogy a forradalmi szocialista elméletet összeötvözzék a hazai történeti tradíciókkal, a népiséggel, a népi-nem-

zeti hagyományokkal. Ez a gondolat a konferencia határozatai között is helyet kapott. Figyelemreméltóak a konferencia vitái között a kollégium és a gyakorlati politika kérdésében zajló véleményütközések (pl. a pártfegyelem és a kollégiumi fegyelem kérdésében) s nem kevésbé a konferencia ünnepi záróreferátumához hozzászóló vezető politikusok véleményei a Györffy-kollégium jelentőségéről és feladatairól.

31. Meghívó a Györffy István Kollégium kongresszusára

(1945. május 31. – június 4.)

Meghívólevél, 1945. május 16.

Kedves Barátom!

A felszabadulás után az első alkalmat felhasználjuk arra, hogy a kollégium összeségét egy általános konferenciára hívjuk össze. Ez a konferencia eddig, sajnos, nem jöhetett össze, mert mindenki ott, ahol éppen érte a felszabadulás, talált elég munkát, aminek az elindítása és részbeni elvégzése kötelesség volt. Most azonban itt az ideje, hogy rendezzük végre közös dolgainkat, mert az is van, és nem is kevés. Ennek a szükségessége kötelez bennünket ennek a konferenciának a megtartására.

A konferencia programja:

I. a) Beszámoló írásban (1944. március 19-től a felszabadulásig) azok részére, még nem írták meg, vagy nem tudták, hogy ez kell, és így nem írhatták meg.

b) Szóbeli beszámoló. Rövid ismertetése annak a munkának, amit ki-ki személy szerint végzett.

II. A kollégium jelenlegi helyzetének ismertetése. (Hogyan áll a jelenlegi viszonyok között.)

III. A kollégium további helyzete (tervek, javaslatok stb.).

IV. Személyi kérdések (kollégiumi tisztségek dolga).

V. A végzett kollégisták helyzete.

Konferenciánkat 3–4 napra tervezzük, melynek kezdési időpontja május 31., csütörtök. Mindenki úgy intézze dolgát, hogy erre a pár napra szabaddá tegye magát, és idejében felérhessen Pestre. A megjelenés kötelező. Semmiféle elfoglaltság nem lehet fontosabb, mint a konferencián való megjelenés. Ezt követeli a kollégiumi fegyelem, de ezt követeli a kollégium ügye is, mely mindennél fontosabb és kötelezőbb erejű.

Ezen a konferencián kell döntenünk a kollégium új alapszabályáról, vagyoni helyzetéről, új helyiségeiről, népfőiskolájáról, a tagfelvétel módjairól és még sok más kérdésről. Ezekkel a kérdésekkel mindenki személy szerint foglalkozzon, hogy a megbeszéléseken a jövő terveit alapos körültekintéssel megvitathassuk és kidolgozzuk. [...]

Nagy Lajos s. k.
kollégiumi titkár

NDGY Pál József iratai II-2

32. Horváth János és Egyed Imre levele a kongresszushoz
Kaposvár, 1945. május 28.

Kedves Barátaink!

A hívó levelet megkaptuk. De felmenni egyelőre még nem tudunk. Egyőnk a megyei földbirtokrendező tanácsban dolgozik, másikunk a Parasztpárt megyei titkára, harmadikunk pedig népbíró. Mindegyikőnkre komoly szükség van itt Somogyban. Egy-két kommunista elvtárson kívül jóformán teljesen magunkra vagyunk utalva. Nemcsak az erősen dolgozó reakció ellen kell küzdenünk, hanem a butaság ellen is. A kormányra, a Parasztpárt központjára támaszkodni nemigen tudunk. A rendeletek nem érnek el idáig, vagy csak későn érkeznek. A kulcspozíciókban még mindig a régi emberek ülnek, még csak a régi alispánt és a megyei földbirtokrendező tanács elnökét sikerült leváltanunk. De még ezek helyett sem találunk teljesen megfelelő embert. Általában nincs megfelelő garnitúra. Mi a pártot nem hagyhatjuk el.

Számításaink szerint hamarosan rendezettebb állapotot teremtünk, és akkor mi is fölmegyünk hozzátok, vagy pedig az egész kollégiumot meghívjuk a Balaton melletti lefoglalandó nyaralónkba.

Mindenről bővebben tájékoztat majd benneteket a hármank közül még nem eldöntött kiküldöttünk.

Kaposvár, 1945. május 28.

Maradunk baráti szeretettel:

Horváth János s. k.

Egyed Imre s. k.

NDGY KLi GYIK 16-IV-3

33. Kardos László igazgatói beszámolója, Horváth Lajos előadása,
Gyenes Antal, Szűcs Ferenc hozzászólása
Jegyzőkönyv a Györfy István Kollégium második kongresszusáról, 1945. május 31.

A kollégium igazgatója bevezető szavaiban üdvözölte a kollégium régi tagjait. [...]

"A kollégium tényleges állománya a háború után általában nem változott, hiszen az átlagosan 60 tagot számláló kollégiumból 40 tag jelen van. A kollégium tényleges aktívája mondhatnánk teljes egészében itt van. A március 19-i események^x óta most vagyunk először ilyen tömegesen együtt. [...]

Január 20-án a pesti kollégisták közgyűlést tartottak. Elhatározták, hogy a kollégium a jogfolytonosság alapján tovább folytatja működését. [...]

Azok a célok még nem valósultak meg, amelyeket a kollégium maga elé tűzött, a munka jó része még hátra van, most nyílt meg tulajdonképpen a cselekvésnek az alkalma. Most kell megmutatnunk, hogy ami eddig elméletben volt meg, azt a gyakorlatban is megvalósítjuk.

A kollégium helyes politikai irányvonalat követett. Életéről csak jót tudunk mondani, a kollégium jót cselekedett általánosságban, de ez nem jog arra, hogy a dicséret-mel-

^x 1944. március 19.

lett a kritikát is fel ne vessük. Szükség van erre a kritikára további életünk eredményesége szempontjából. Különösen alkalmazni kell kritikánkat a német megszállás óta eltelt időre, amióta a kollégium dezorganizált állapotban él. Ezeknek az időknek a hibáját indokolni lehet. Indokolni lehet azokkal a nehézségekkel, amelyeket a rendkívüli idők hoztak: anyagi lét fenntartása, konspirációs szabályok betartása stb.

Különösen szükség van a legszigorúbb önkritikára a felszabadulás óta történt munkánkkal kapcsolatban. Január 20. óta a kollégiumban anarchia van. A hibák a kollégium helyzetének helytelen felismeréséből történtek, de a tagok munkájának helytelen értékeléséből is következhetnek. Egyesek félreértették a kollégium történelmi szerepét. Hallottunk olyan hangokat, hogy a kollégium tulajdonképpen elvégezte feladatát, nincsen további szerepe a jövőben, adott egy garnitúrát, és az tudja a további teendőit.

Azután egyesek saját maguk helyzetét rosszul ismerték fel. Nincs már bennünk semmiféle különösebb szándék, hogy "a másikkal" továbbra is együtt maradjanak. Igen sokan már szinte befejezett embernek érzik magukat. Közömbösek és részvétlenek a mások munkája iránt. Nem érdeklődnek "a másik" dolga iránt. A kollégiumot látogató- vagy esetleg hálóhelynek tekintik. Nem elsőrendű dolognak tűnik fel előttük a kollégium léte vagy nemléte.

Felelőtlenül bántak egyesek a kollégium hírével, vagyontárgyaival. Sokakat az érdekszerűségek befolyásolnak, csak azt hajlandók tenni, ami csak a saját érdeküket szolgálja. Így történik azután az, hogy az egyik állásfoglalásból mennek a másik állásfoglalásba, ahogyan azt az érdekük megkívánja. Pedig egyáltalán nem oldódott meg a jövőnek a kérdése. A szegényparaszti osztály problémája ma is létezik, és még nagyon hosszú ideig döntő probléma marad. Szigorú önkritika alapján kell megváltoztatnia mindenkinek magatartását, s aki azt nem csinálja, az a kollégium ellen cselekszik. A kollégium ereje az egyes embereknek az erejéből, tudásából, határozottságából tevődik össze. Erre pedig szükség van az úgynak, amit szolgálunk.

Az az ok, ami a kollégium megalakulását indokolta, még ma is fennáll. A szegényparasztság sorsának jobbra fordulása még nem történt meg. Csak elindult a földreform segítségével a megvalósulás útján. Az útnak jó része még hátra van. Hogy a további harcokhoz egy újabb garnitúrát tudjunk szállítani a parasztságból származó értelmiségiekből, fokozottabb közösségi fegyelemre van szükség. Szükség van fokozódó harci kedvre, szélesebb körű és elmélyültebb tudományos tájékozódásra, szorosabb összefogásra, amelyek a kollégium erejét és szervezetét meghatározzák.

Ezek után azt kell tisztáznunk, hogy mit is akarunk.

Akarjuk, hogy a kollégium legyen. Azért akarjuk, mert a kollégium helyesen gondolkodott, helyes munkát végzett, helyesen cselekedett. Akarjuk azért, mert az a feladat, amiért a kollégium megalakult, nem oldódott meg. A feladat megoldása végett szükséges a kollégiumot továbbra is fenntartani és fokozottabb harcba mennünk céljaiért. Szükséges, mert van a kollégiumnak jelenleg egy olyan garnitúrája, amely elegendő biztosíték arra, hogy eredményesen tud felnevelni egy újabb nemzedéket. Ki kell javítanunk a hibákat, fokozottabb fegyelemre van szükség a kollégium iránt, szükségünk van további fejlődésre, szükségünk van az otthonra, ahova visszatérhetünk." [...]

Az egyéni beszámolók után került sor Horváth Lajos előadására, melyben általánosságban tárgyalja a kollégium problémáit. [...]

"Jogilag a kollégium még a régi alapszabályzat szerint működik. Feladatunk, hogy a régi alapszabály helyett újat alkossunk, olyat, amely már a mai demokratikus lehetőségekhez igazodik, és e szerint rendezi jogilag is életünket. A kollégium a múltban társadalmi intézmény volt. Legyen a jövőben is ez. Autonóm társadalmi intézmény volt az akkori lehetőség keretei között. Szélesítsük ki, erősítsük meg, tegyük teljessé az autonómiánkat ma. Nevelőintézmény volt a kollégium a múltban. Maradjon továbbra is az. Olyan nevelőintézmény, amely nem széplelkeket és szobatudósokat nevel, hanem a parasztság és a dolgozók jogaiért és magasabb fokú életéért tudással és becsülettel harcoló gyakorlati embereket. Legyünk társadalmi intézmény, de szüntessük meg a régi pártfogó testületet. Lépjen e helyett most már mint erkölcsi és anyagi támogató a Végzett Kollégisták Testülete az előtérbe. Ezzel mindjárt felmerül az a kérdés, kik tekinthetők végzett kollégistáknak, kik maradnak továbbra is rendes kollégiumi tagok és lakók? Szervezetileg hogy építsük bele az alapszabályzatba a Végzett Kollégisták Testületét, és a gyakorlatban hogyan valósítsuk meg a régi kollégisták további együttes fejlődését és közös munkáját? Kik legyenek és lehetnek a jövőben a kollégium tagjai? Csak paraszti származásúak-e vagy mások is?

Legyen tán továbbra is parasztkollégium, azonban ezt ne kezeljük mereven, hanem lehessen pl. munkásfiatal is kollégista, ha egyébként megfelel. Maradjunk meg továbbra is az egyetemisták kollégiumának. Legyünk olyan értelemben minőségi intézmény, ahogy a múltban is voltunk. Kiválóak legyenek a kollégisták. Kiváló az öntudatban és kiváló a társadalmi harcban, de kiváló a szakmájukban is.

A tagok jogai és kötelességei mik legyenek a jövőben? Kötelességeik: feleljenek meg a kollégium követelményeinek. Tanuljanak jól, a kollégium belső elméleti és gyakorlati munkájában vegyék ki a részüket. Legyenek jó szocialisták, és ennek megfelelően cselekedjenek. Neveljék magukat önálló, autonóm emberré, legyenek kezdeményezők, készen mindig a cselekvésre, a munkára. [...]

A kollégium és a pártok viszonyáról a következőket. A kollégium önállóságaért ma is dolgozni, harcolni kell, azt a pártokkal és az állammal szemben is meg kell védeni. – A kollégium azért jött létre, hogy politikailag képzett, harcos, becsületes embereket neveljen és adjon a parasztságnak, a dolgozóknak. Ezt a harcot ma a kollégisták a pártokban tudják végezni. A nép, az ország ügyét ma a pártok erőviszonya dönti el. Mi el kell hogy határozzuk magunkat, hogy továbbra vállalja-e a kollégium: minden kollégista jezsuitája lesz az új társadalom szocialista rendje felépítésének? Motorja tudunk-e lenni a szocialista társadalmi harcnak? Tudjuk-e Petőfiék ifjúságát ma képviselni vagy sem? Ma van itt az idő vagy soha! hogy a népet jogaihoz segítsük, s élen járó harcosa legyünk. – Demokráciában vagyunk, ehhez kell igazodnunk. Tekintetbe kell vennünk, hogy a pártok és az állami funkciók emberei elő tudják segíteni munkánkat. Ezeknek a támogatását, segítségét igénybe kell venni. [...]

A kollégium tagjai két pártban dolgoznak, a Magyar Kommunista Pártban és a Nemzeti Parasztpártban. Ezekkel a kollégiumnak a kapcsolatot ki kell építeni. Akik fontos vezető emberek a pártban, kell hogy ismerjék a kollégiumot, annak belső életét, munkáját. Ha ismerik, akkor támogatják minden téren, ha nem ismerik, nem segítik. Bent a pártokban a kollégisták ne tizedrangú munkát végezzenek. Ki kell küzdenünk, hogy a kollégisták a tehetségük és képzettségüknek megfelelő helyre kerüljenek. Polgári pártokkal is tartson a kollégium baráti összeköttetést. Ne legyen kifelé a kollé-

gium két pártnak a kollégiuma, hanem szabad fóruma a haladó demokratikus iránynak. A kollégistáknak az egyetemeken és a parasztfiatalság, a parasztság szervezésénél nagy szerepe lehet és kell hogy legyen. Felvetődik a kérdés fegyelmi szempontból, melyik fegyelem az erősebb: a párté vagy a kollégiumé? Ha kenyértörésre kerülne a sor, hát a kollégiumé kell hogy legyen.

A kollégium nevelőintézmény. Magyarországon, tán az egész Európában egyedülálló intézmény. Olyan intézmény, amely nemcsak elméleti tudást ad, hanem gyakorlati iskola is az elmülethez. A kollégium a szabadság szülötte, annak révén a nevelő-dése olyan szabad fórum, mely a teljes emberré alakításig akarja formálni minden tag-ját. A múltban is demokratikus volt a nevelése, a jövőben is az kell hogy legyen. Ki nevelje a kollégistákat? Mindenki, aki tud nevelni. Elsősorban és legnagyobb hatással neveli a közösség, annak belső tartalma, fegyelmező ereje. Neveljék aztán a kollégistákat a vezetők, régi kollégisták, neveljék a demokratikus nevelők, írók, tudósok, művészek, politikusok. De ne csak neveljék a kollégistákat, ők maguk is neveljenek: neveljenek a MADISZ-ban, az egyetemen, a paraszt- vagy munkásifjúság körében, a pártokban, népfőiskolákon, tanfolyamokon." [...]

Gyenes Antal: Horváth Lajosnak két helyen előforduló kitételét szeretném vita tárgyává tenni. Az egyik "az önállóságunkat meg kell védenünk a politikai pártokkal szemben is". Ez a fogalmazás homályos. A politikai pártok, amelyek számba jöhetnek: vagy a Magyar Kommunista Párt, vagy a Nemzeti Parasztpárt. Senki sem tételezi fel például, hogy a Kisgazdapárt fel akarja használni saját céljaira a kollégiumot. Nem hiszem, hogy harcot kellene folytatni az önállóságunkért, sem a kommunista, sem a parasztpárttal szemben. Olyan kijelentés ez Horváth Lajos részéről, amelynek nincsen alapja. Sem a Nemzeti Parasztpárt, sem a Magyar Kommunista Párt nem akarja kisajátítani a kollégiumot, Főlöskégesnek látom, hogy az ilyen kitételek a kongresszus határozataiba belekerüljenek.

A második dolog, amit kifogásolok Horváth Lajos előadásában, az, hogy ha kenyértörésre kerül a pártok és a kollégium között a sor, akkor a kollégium fegyelme az irányadó. Igen súlyos helyzetbe kerülnénk akkor, ha tényleg kenyértörésre kerülne a sor a pártokkal szemben. Ha megvizsgáljuk a kollégium magatartását az illegalitás idejében és úgyszintén a Kommunista Pártét is, akkor megállapíthatjuk, hogy a Kommunista Párt felhasználta a kollégiumot. Azt jelenti ez, hogy a Kommunista Párt jó úton haladt, és jó úton halad a kollégium is. Meg vagyok győződve arról, hogy a kommunisták pártja a jövőben is azon az úton fog haladni, mely a magyar nép való érdekeinek legjobban megfelel. Bízom abban, hogy a kollégium is. Ugyanez vonatkozik a Parasztpárttal való kapcsolatra is. Nem tételezem fel, hogy eltérések lennének a Kommunista Párt, a Nemzeti Parasztpárt és a kollégium között. Azonkívül aki kommunista, és tagja a Kommunista Pártnak, az nem mondhatja azt, hogy más, erősebb szolidaritást vállalhat a párténál. Ez a Kommunista Párt lényegéből, a kommunista pártok eddigi gyakorlatából, szervezetéből folyik. Ez szervezi a dolgozók erős élcsapatából a pártot, a pártfegyelem a leglényegesebb ténye a pártnak. Ezt nem lépheti át egy kommunista sem, még ha kollégista is.

De nincs is szükség erre. A kollégium a szocializmushoz vitte el a tagjait. Nyilvánvalóan a szocializmus túlnő a kollégium falain. A marxista párt nem kerülhet ellen-tétbe a kollégiummal, illetve fordítva. Furcsa helyzet állna elő, ha a kommunista

kollégista számára erősebb lenne a kollégium fegyelme, mint a pártjéé. Azt jelentené, hogy a marxista munkásság vezetője a kollégium és nem a Kommunista Párt.

A kollégium bentlakó tagjainak, amennyiben tagjai a Kommunista Pártnak vagy a Nemzeti Parasztpártnak, a pártfegyelem ezeket parancsolja: tanulni és dolgozni a kollégiumban, esetleg a MADISZ-ban. [...]

Igen fontos feladat a kollégium külső körének tágításán kívül az új tagok toborzása és a kollégium utánpótlása. Szükség van nagyobb távú, messzebb tekintő biztosításra a kollégiumnak. Igen fontos középiskolás kollégiumok létesítése, a középiskolások nevelése. Erre vonatkozólag is határozatot kell hoznia a kongresszusnak. [...]

Általánosságban a kollégium egyik legfontosabb feladatának tartom, hogy azokat a fő frontokat, ahol a kollégistáknak dolgozniuk kell, ahol "bevetésre" kerülnek a kollégisták, a kollégium felderítse, megállapítsa a legfontosabb feladatokat, hogy a kollégisták jó munkát tudjanak végezni. Nem szabad, hogy elaprózódjunk a feladatok megoldásánál. Ilyen fontos fő front manapság a szervezetkezeti kérdés, ami szintén megoldásra vár. A kollégium bizonyos fokig vegye magára ebben a problémában a gazda szerepét, és mutassa meg, hogy komolyan gondolkodik erről a dologról. Nem kétséges, hogy a szervezetkezeti mozgalom az, amely a demokratikus Magyarország következő óriási lépése lesz a földreform után vidéken. A kollégiumnak itt is igen nagy részt kell vállalnia. [...]

Szűcs Ferenc: [...] Az ifjúság és a parasztifjúság kérdésében akarok még hozzászólni. A kollégiumnak kifejezetten a parasztifjúságénak kell lennie, de mégis értelmiségi ifjúság a kollégium ifjúsága. Nem választhatja el magát a többi egyetemistától. Még ha feladataink a parasztifjúság és a parasztság körébe vágnak is, az egyetemista ifjúsággal is kell törődnünk. Gyakorlatilag ez úgy oldható meg, hogy az egyetemi ifjúság legjobbjait magunk köré gyűjtve új értelmiséget neveljünk. A Parasztfőiskolások Közösségéből nemcsak parasztfőiskolásokat, hanem az egész egyetemi ifjúságot felölelő szervet kell kialakítani.

NDGY KLi GYIK 16-VI-2

34. Sipos Gyula: A kollégium és a politika

Előadás és Hegedűs András, Szűcs Ferenc, Pál József, Kovács Gyula, Horváth Lajos, Mezei János, Kardos László hozzászólása, 1945. június 1-2.

A kollégiumról és a politikáról kell beszélnem. Ha erről akarunk tiszta képet alkotni, beszélnünk kell a kollégium eddigi útjáról. Amikor a kollégium megalakítása érdekében az első lépések megtörténtek, a fiatalokat, akik a kollégiumi gondolatot felvetették, nemcsak az mozgatta, hogy diákinternátust létesítsenek, hogy otthont adjanak a parasztszármazású egyetemistáknak a nehéz lakásviszonyok között, hanem azt is kitűzték maguk elé, hogy ezek a diákok ezentúl együtt nevelődnek, hogy becsülettel megmaradhassanak népük mellett. [...]

A kollégiumban kezdettől fogva vita folyt a kollégium politikai szerepéről. Ez a vita néha elnémult, néha kiélesedett, de mindig témája volt a politika és a szakember kérdése. Ennek az összeegyeztetése ment nehezen. A kollégium megalakításától kezdve politikai szerepet vállalt, s végeredményképpen maga a megalakulás is politikai je-

lentségű volt. Éppen ez különböztette meg a többi kollégiumtól, és éppen ez adott neki valami különös súlyt. [. . .]

A felszabaduláskor azt tapasztalhattuk, hogy azok a kollégisták, akiket magányosan ért a felszabadulás, csaknem kivétel nélkül a Magyar Kommunista Pártban találták meg helyüket. Ez természetes is, hiszen már a kollégium utolsó periódusában határozott szocialista irányba terelődött a nevelés, és határozottan, kimondottan szocialista munkát is óhajtott folytatni az egész társaság. Amikor a felszabadulás elérkezett, akkor természetesen ebben a pártban keresték helyüket, amely a szocialista megvalósításért küzd.

Mégis, ma azt láthatjuk, hogy a kollégisták zöme a Parasztpártban dolgozik. Ez a tény egyáltalán nem jelent eltérést eredeti elgondolásunktól, de nem támasztja alá azt a vádat sem, amit annyiszor hangsúlyoznak odakünn, hogy a Parasztpárt az MKP leányvállalata. Azt hiszem, előttünk világos, hogy a szocializmus ügyét ez a két párt képviseli a legkövetkezetesebben és leghaladóbban Magyarországon. A Nemzeti Parasztpárt végső elképzelésében ugyancsak szocialista, szocialista anélkül, hogy alárendeltséget vagy megkötöttséget vállalt volna a munkásság pártjával. A Parasztpárthoz fűzi a kollégiumot nemcsak a kollégisták különleges paraszti jelentősége – nemcsak az, hogy a kollégium tagjai a parasztságból származnak, és a parasztság felé éreznek különleges kötelezettséget –, hanem fűzi az is, hogy eddigi munkája során az eddigi nyilvános és valóságos nevelői, oktatói jelentősége szintén itt van. Eddigi munkánk során határozottan paraszti, a parasztsággal folytatott politikára készültünk jobban fel. De fűzi az is, hogy a kollégiumot éppen kulturális felkészültsége és szerepe miatt a Parasztpárt az egyik legjelentősebb tényezőnek tartja.

A kollégiumnak a további időben is politikai szerepe lesz. [. . .]

A múltbéli kollégiumnak is voltak hibái, és ha most politikai szereplésünket meg akarjuk kezdeni, akkor szembe kell néznünk ezekkel a hibákkal.

Én azt hiszem, hogy egyik legjelentősebb hibánk volt, hogy a kollégiumban szemmel láthatóan érvényesültek bizonyos kispolgári hatások. [. . .] Valami intellektuel fellengzősség volt és a mai napig van bennünk. Ennek a megnyilvánulásait napról napra láthatjuk, amikor mosolygunk azokon a párteberekben, akik minden szavukban és minden cselekedetükben következetesen képviselik pártjuk vonalát, amikor mosolygunk azokon az embereken, akik a legkisebb dolgokban is alárendelik magukat, és próbálják felülről kezelni a dolgokat. [. . .] Megvan ennek az oka is. Találkoztunk olyan emberekkel, akik valóban szemellenzősek voltak, nem tudtak továbbnézni, csak addig, hogy az utasításokat elfogadják, és azokat szóról szóra hajtják végre, beszajkóztak, bema-golt dolgokat elmondjanak. Nem szabad azonban, hogy ezek az emberek elriasszanak bennünket, és egy másik végletbe hajszoljanak, és olyan magatartást kényszerítsenek ránk, hogy destruáló legyen a hatásuk.

A második hiba az elzárkózás volt. És ez is egy bizonyos fokig a mai napig is fennáll, annak ellenére hogy szavainkban tiltakozunk ellene. [. . .] A kritikán túlmenően, gyanakvással vagyunk olyan emberekkel szemben, akik politikailag azonos síkon mozognak, csak más úton értek el oda, ahol mi vagyunk. Van bizalmatlanság a külső emberekkel szemben. Fel kell oldanunk ezt a bizalmatlanságot.

A kollégisták életében talán a harmadik hiba, mely még ma is megvan, és amely egyes emberek munkáján éreztette hatását, a rendszertelenség. Ez a kollégium meg-

alakulása óta végigkísér bennünket. Rendszertelenség a tanulásban, a feladatok meghatározásában, életünkben, cselekedetünkben. Tudjuk, hogy ezen a téren határozottan haladást értünk el az utóbbi időkben. [...] Határozzuk meg azt a fő politikai vonalat, amelyen a kollégium tevékenységét kifejtheti. Jelöljük meg azt, hogy hol kell dolgozunk, milyen feladatot vállalhatunk, és ehhez tartsuk is magunkat, és ne engedjük magunkat lökdösni az ötletektől és a felénk áramló problémák tömegétől. [...]

Volt még egy hibánk, a gyakorlatiatlanság. [...] Gyakorlatiasabbnak, célszerűbbnek kell lennünk, ha a jövőben nagyobb eredményt akarunk elérni. – Hogy ezek a hibák kialakultak bennünk, nagy szerepe volt abban az elmúlt időknak. Mégsem szabad azonban mindent az időkre fogynunk. Most a régi rendszer megszűnt, ezekkel a hibákkal is le kell számolnunk. Most a kollégium számára a felszabadulással új helyzet teremtdött. Ebben az új helyzetben mondtuk, továbbra is politikai szerepe lesz a kollégiumnak. Eddigi munkáját az új körülményekhez mérten kell folytatnia.

A kollégium célja a két feladatban áll: 1. Harcos szocialista értelmiségi embereket nevelni, 2. irányítani, formálni az egész fiatal értelmiséget, és ennek a fiatal értelmiségnek az élén járni. Én azt hiszem, hogy ebben mindnyájan meg tudunk egyezni. Meg kell azonban vizsgálnunk, hogy hogyan érhetjük el céljainkat, hogyan tudjuk megközeleltíteni a magunk elé tűzött feladatot. [...]

Most elsősorban a meginduló kollégiumról, az élő kollégiumról kell beszélnünk, nem pedig azoknak a helyzetéről, akik most kikerülnek a kollégiumból. A megváltozott helyzetben mi lehet a kollégium célja? Ezt így fogalmazhatnók meg:

A kollégium célja az, hogy egyrészt harcos szocialista értelmiségi embereket neveljen, másrészt irányítsa, formálja a fiatal magyar értelmiséget, és élén járjon ennek a fiatal magyar értelmiségnek. Ezt a célt így elfogadhatja a kollégium. Célja marad továbbá, hogy a szegényparaszt-származású egyetemi ifjúságot veszi fel elsősorban olyan értelmezésben, ahogy ezt a múltban csináltuk. [...]

Az alapszabályba azt kell bevennünk, hogy a mi célunk harcos demokratikus értelmiségi emberek nevelése. Végeredményben a mostani pártoknak demokratikus programjuk van, őszinte és haladó program. A kommunista párt mai programja minimális program, ezért tehát feltétlenül a koalíciónak megfelelő haladó politikát kell folytatnunk a kollégium nyilvános életében. Belül viszont érvényesítenünk kell azt a szempontot, hogy harcos szocialista értelmiséget neveljünk ki. Élcspatot, rohambrigádöt. [...]

Két út áll előttünk. Az egyik az, hogy demokratikus diákkollégium leszünk, amely a többi demokratikus kollégium mellett azt a demokratikus nevelést adja meg, amit most még az egyetem nem biztosít. Egyetemi hallgatókat vesz fel, akik a beiratkozástól a végzésig itt élnek, lakást, kosztot kapnak, szemináriumokat hallgatnak stb. Mégis a kollégium élenjáró lesz azért, mert tapasztalatban, gyakorlatban gazdagabb, és mert már saját hibáinkat látjuk, és le tudjuk faragni tapasztalataink alapján. Milyen anyagot adnánk elő a kollégiumban? A szombat esti előadások ugyanazok lennének? Lenne több szeminárium? Véleményem szerint a kollégium életében így nem tudnánk olyan rendszerességet biztosítani, mintha másik utat valószínűsítanánk meg.

A második lépés már olyan irányban történjék, hogy a kollégium politikai főiskolává alakuljon át. Ez a második út azt jelentené, hogy a kollégium felvesz fiatalembereket, egyetemi hallgatókat, akik a kollégiumban ugyanúgy folytatnák tanul-

mányaikat, mint az egyetemen. Emellett a kollégiumban egy főiskolai nővőjú kétéves tanfolyamot hallgatnának, tantárgyakkal, tanfolyamokkal. Ez négy szemeszterből állna. Ezeket az előadásokat összhangba kell hozni az egyetemmel. Ezt olyan mértékben lehet megvalósítani, hogy az egyetemi ifjú el tudja végezni egyetemi munkáját. Emellett azonban részt vesz a kollégium belső életében, faliújságot szerkeszt, szövetkezeti kérdésekkel foglalkozik, amit gyakorlatilag is alátámaszt. Így bevezetődik a gyakorlatba, ez pedig az önfegyelmet, saját magának a kritizálását, saját magának a megvizsgálását is előmozdítja.

Amikor a két évnek vége, akkor az ifjú harmadéves egyetemista lesz. Kikerül a kollégiumból. Meg vagyok győződve róla, hogy folytatni fogja az egyetemet. Pártokba kerül. Lesz annyi politikai tudása, hogy ha bekerül egy másik diákkollégiumba, ott élre kerülhet, egyetemi tanulmányai mellett folytatni tudja önképzését, és a pártjának is jó embere tud lenni. [...]

Döntenünk kell arról is, hogy mi legyen a neve a gyerekeknek. Én javasolnám a Dózsai György Kollégiumot. Dönteni kell arról, hogy a kollégium beiratkozástól végzésig vegye-e fel az embereket, vagy pedig valamilyen kétéves programot dolgozzon ki? Azt tartja-e céljának, hogy harcos szocialista értelmiséget nevel, és hogy a kollégiumi fő munkaterének az értelmiség között végzendő munkát tartja-e, vagy parasztmunkát, vagy erre való felkészülést? [...]

Hegedűs András: Nehéz hozzászólnom, mert egyetértek vele. Szeretnék inkább hozzászólni a hibákhoz. [...] A felszabadulás után rövid MADISZ-ban való munka után mindenki falura akart menni és a Nemzeti Parasztpárthoz, anélkül azonban, hogy a MADISZ-ban végzett munkánál nagyobb munkát kapott volna. Természetes az is, hogy a kollégium a Nemzeti Parasztpárthoz ment helyzeténél fogva. De el kell ismernünk, hogy a Magyar Kommunista Pártnak ebben az országban vezető szerepe van. Az MKP nem nélkülözheti az értelmiség leghaladóbb részét, a szegényparasztságból származó értelmiségi ifjúságot sem. A kollégistáknak nem szabad az MKP-től idegenkedni, – sok esetben félték tőle – ez eredményezte azt, hogy sok kollégista tegnap a Magyar Kommunista Párttal való együttműködésről úgy számolt be, mint nagy, hatalmas eredményről.

Az ifjúsági kérdés is fontos. Nem szabad elintézni azzal, hogy a MADISZ rossz és megbukott, a MADISZ nem felelt meg a céljainknak. Idegenkedünk attól a munkától, amit a MADISZ-munka jelent. A baj ott volt, hogy a kollégiumból csak egy-két ember jutott be, és nem érezte maga mögött a kollégium erejét, a haladó értelmiség munkájának az eredményét.

Szűcs Ferenc: A kollégium magába zárkózása hiba volt, el kell ismerni, és nem érdemes tovább beszélni róla. Forduljunk kifelé. A kollégisták valamennyien azt csinálták, hogy bárhová mentek, mindenkiből kollégista embert csináltak. Kinn a politikai életben tömegek vannak, tömegmozgalmat kell csinálni, a tömeg nem lesz olyan, mint akik szolgálni akarják a tömeget. A tömeg olyan, amilyennel számolni kell. A kétéves kollégium nagyon szerencsés gondolat. Azért is, mert szakembert is akarunk nevelni, és élcsapatot is akarunk nevelni. Az élcsapat nevelésére tökéletesen elég a két esztendő. Az időt be lehet úgy osztani, hogy megfelelőképpen gyakorlati kiképzést is kapjanak az emberek. Tekintettel arra, hogy ezután a demokratikus kollégiumok egész serege fog kialakulni, nekünk most már többre kell törekednünk, mint a kollégiumi nevelés, tényleg

osztályharcos élcsapatot kell nevelnünk. Az MKP, a Nemzeti Parasztpárt és a kollégium között nem alakulhat ki feszültség. [...]

Pál József: A kollégium nem azért alakult csak, hogy tanuljunk. Azokat a célkitűzéseket, amelyeket vallunk, csak a pártokon keresztül lehet megoldani. Mi oda megyünk, ahol a legfontosabb feladat van. Amikor a földreformról volt szó, ott voltunk, és ott leszünk egész súlyunkkal, amikor szövetkezeteket kell csinálnunk. Súlyt kell képezni egy meghatározott helyen. Most a szövetkezeteknél kell kitűznünk a feladatokat.

Kovács Gyula: Nem tartja helyesnek a névváltoztatást. A kollégiumnak nem szabad valamilyen pártiskola-féllévé alakulnia. A kollégiumnak szélesebb tömegeket kell bevonnia a demokratikus fejlődésbe, azokat a tömegeket is, amelyek idegenkednek a pártélettől.

Horváth Lajos: A kollégium a szegényparaszság kollégiuma legyen, de ne legyen akadály, ha valaki munkásnak a fia. A kollégium tehát értelmiségi területen működnek, közvetlenül azonban a parasztságot és az egész dolgozó társadalmat képviselné. Ajánlom, hogy a kétéves tervet fogadjuk el.

Mezei János: A kétéves terv megvalósítását nem látom megfelelőnek, mert a két év után, az eddigi tapasztalatok alapján a kollégisták jó része otthagyná az egyetemet. Belekóstolna a látszólag könnyű politikai életbe, és nem lenne kedve komoly munkáját befejezni az egyetemen. Négyévesnek kell felállítani a kollégiumot, és ennek megfelelően kell meghatározni célját és munkaprogramját. A kérdést legfeljebb úgy lehetne megoldani, hogy az első két évben a politikai nevelésre feküdnenk rá, a másik két évben pedig a kollégiumban, illetve a gyakorlati politikai életben dolgoznának, a kollégium azonban vigyázna rá, hogy a kollégisták tanulmányaikat befejezzék.

Pál József: A kollégium tagjait a szegényparaszságból kell felvenni, és azokat kell osztályharcra nevelni. A munkásságnak meglesz a maga kollégiuma. A névkérdésben nem látok semmi akadályt, meg lehetne változtatni. Kifogásolom, hogy a kollégium kétéves legyen. Ne legyen pártiskola. Nem biztos, hogy két év alatt a kollégisták elég indíttatást kapnának; utána elkallódnak. Négyéves legyen a nevelés, de két év alatt a kollégisták a pártoknál munkát ne folytassanak. Attól félek, hogy a kollégium teljesen átalakulna pártiskolává, és amellet az egyetem teljesen mellékessé válnék.

Hegedüs András: [...] A kollégium célja az legyen, hogy teljesen megbízható embereket neveljen. A fő cél az legyen, hogy harcoss, jó, becsületes embereket neveljünk, s ebbe nemcsak a politikai képzés tartoznék bele. Ebbe még számtalan sok magatartásbeli dolog tartozik. És feltétlenül belső intézménynek kell lennie a kollégiumnak. Nem szabad leszűkíteni kétéves iskolára, fel kell használnunk a szemináriumokat, a szombat estéket, a szobaszövetkezeteket. A kollégiumnak osztályharcos embereket úgy kell nevelnie, hogy fel kell használnia a kollégiumi módszereket.

Kardos László: [...] Kell biztosítani egy szabad fórumot, ahol a dolgoknak két-féle oldalát megismerhetjük. Kifelé: előadásorozatok vesznék elő. Ez azt biztosítaná, hogy itt az emberek szabad véleménynyilvánítással felszólalhatnának. A gyakorlatot az ifjúsági mozgalmakban való részvételük adná meg. Kérdés, vajon a négy év vagy pedig a két év biztosítja-e jobban a kollégisták elméleti tisztázottságát, munkájának eredményességét, erkölcsi fejlődését? Ha az idők szükségessége azt indokolja, hogy ne tartsuk itt az embereket hosszabban, akkor a kollégiumi bentlakás lehet rövidebb is. A kollégium határozott szocialista elméletet adjon.

Sipos Gyula: Amikor a kétéves elgondolás mellett döntöttünk, a kollégium azokból az elgondolásokból indult ki, amelyek a kollégiumokat az utóbbi időben mozgatták. Révai nagyobb távlatok elé állította a kollégiumokat.^{*} [...]

A napi politikától ezzel eltávolodunk, a kollégiumnak ez azonban nem válik ártalmára. Én azt tanácsolom, fogadjuk el az elfogadható érveket, vonjuk le a következtetést, és tervezzük meg úgy a kollégiumot, hogy valóban egy, főként szegényparaszt-származású fiatalok kollégiuma legyen, egy olyan intézmény, amely a szocialista magatartásnak és a magyar nép kultúrájának egyesítését tűzné ki maga elé, és amely ennek a két tényezőnek az egybeolvasztásával nevelné ki az új magyar értelmiséget. [...]

A népi hagyományok összeházasítása a leghaladóbb eszmékkel, a teljes haladás magunkévá tétele és ugyanakkor megismerése, feltárása, elfogadása a magyar nép hagyományainak, múltjának, történelmének, hogy ne gyökértelen szocializmus képződjék, hanem olyan szocializmus, amellyel benne érezzük magunkat a magyar történelemben és a magyar népben, megtaláljuk őseinket a magyar múltban, hogy helyesen tudjuk kinevelni az embereket. Így ki tudjuk emelni az eddigi múltból azokat az elemeket, amelyek a jövő számára értéket jelentenek. Láttuk azt, hogy éppen azokból, akik ideológiailag harcos emberek, nagyon sokszor teljes mértékben hiányzik a magyar hagyományok őrzése, hiányzik a magyar történelem helyes értékelése. Sok tekintetben szinte a magyar népen kívül állva egy külön szocialista nyelven beszélnek, és valami fordításízfő szocializmust képviselnek.

Én most már azt hiszem, hogy helyesnek tarthatjuk a magunk részéről, ha a kollégium ezzel a programmal indul, ami a lényegen nem változtat ugyan, de mégis előre lép. [...]

Ez az elképzelés az új kollégiumra vonatkozik, de ennek belőlünk kell sarjadnia. Én azt javasolom, hogy elvben mondja ki a kollégium kongresszusa, hogy elfogadja Révai javaslatát. A kollégium elé a szocializmusnak és a magyar nép kulturális, történelmi hagyományainak egyesítését tűzi ki; azt tűzi ki, hogy a kollégium erre neveljen fiatal embereket, mégpedig politikailag képzett magyar értelmiségi szakembereket, és hogy ennek a megvalósítását egy négyéves kollégium látja el, amely a kollégiumi életet rendszeresen, célszerűen ilyen irányban ösztönzi megvalósítani. Ezt elvben elfogadjuk és kimondhatjuk, a továbbiakban pedig ki kell dolgoznunk ennek részletét is.

Kardos László: Érti-e a kollégium azt, hogy mi van abban, amit Révai mondott? Vagyis a korszerű marxi és lenini elmélet elsajátítása és ennek ötvözése a népiséggel, a történelmi hagyományokkal?

Gyenes Antal: Nem szabad itt valami bonyolult elméletre gondolni, amikor Révai ajánlatát nézzük. Nem arról van szó, hogy a népdalt kell összeházasítani a leni-

^{*}Sipos Gyula felszólalása, amely 1945. június 2-án hangzott el, az előző esti-éjszakai eseményekre utal, amelyről – sajnos – nem készült jegyzőkönyv. 1945. június 1-én ugyanis Révai József és Erdei Ferenc részvételével egy – az éjszakai órákba nyúló – megbeszélés zajlott le, ahol is Révai József érvelésére megállapodás született meg az új kollégium jellegére és feladataira nézve. Ezek szerint "szabályos" egyetemi vegyes kollégium marad, egyetemi képzési idővel, amely népi mivoltából eredően külön feladatának tartja tagjai haladó politikai-ideológiai nevelésében a népi-nemzeti problematika módszeres és tudományos feldolgozását. Innen a felszólaló megváltozott érvelése.

nizmussal. A népdal a népi kultúrának csak egy darabja. Révai némiképpen részletezte, mire gondol. A magyar történelem még nincsen átdolgozva általában, az irodalom sincsen feldolgozva, ha fel is dolgozták, csak nagy általánosságban dolgozták ki. A magyar viszonyokra részletesen is alkalmazzuk a leninizmust. A nemzeti kultúra alkotórészeit fel kell használni az új társadalomban. A leninizmus nem semmisítette meg a népek kultúráját, hanem azokat, amelyeket belőle haladó elemeknek tapasztalt, beemelte az új társadalom kultúrájába. Az irodalmár vizsgálja át az egész magyar irodalmat, a szociológus ugyanazt csinálja a magyar társadalommal. Alakuljon meg a kollégiumban egy olyan kutatócsoport, amely a tudósokkal együttműködik, segít, hogy a leninizmus beépüljön a tudományba és a nép életébe.

Kardos László: Ez az egész probléma nem bonyolult, csak helyesen kell érteni. Arról van szó, hogy a kollégium a hajszálerekbe is leviszi az együtt nevelés következtében a demokratikus közösségi együttélésnek az eredményeit, hogy az emberek becsületesebbekké, megbízhatóbbakká válnak ezáltal az összeházasítás által, amely a magyar történelmi múltra és a népiségre vonatkozik. Ezáltal a kollégiumban a marxizmus-leninizmus elemei a hajszálerekbe vivődnek le. [...]

Sipos Gyula: Magyarok vagyunk, ez jelent valamit számunkra, és ez jelent valamit a nép számára is. Ez az anyag ne a reakció kezében váljon hatóerővé. [...].

(A kollégium kongresszusa ezután elfogadja Sipos Gyulának azt a javaslatát, amelyet a négyéves kollégium célkitűzéseivel kapcsolatban elmondott.

A kongresszus felvetette annak a szükségességét, hogy tudományos kutatócsoportok induljanak meg.)

NDGY GYSI GYIK 97

35. Kardos László: A kollégiumi nevelés

Előadás és Sipos Gyula, Gyenes Antal, Kovács Gyula hozzászólása, 1945. június 2.

[...] A kollégium nevelésének szempontjait a kollégium célja határozza meg. Általánosságban azt tudjuk mondani: a kollégium nevelőintézmény, amelybe elsőéves korukban bejönnek a fiúk, és mint végzetek mennek ki. Nevelni sokat jelent. Jelenti azt, hogy az emberek ebben az intézményben elméleti ismereteket kapnak, és bizonyos társadalmi gyakorlatra is szert tesznek. Azonkívül a nevelés erkölcsi jellegű is, amennyiben általa az emberek jelleme formálódik. A Györfly-kollégium eddigi nevelése olyan volt, ahogyan alakult a kollégium. A Bolyai-kollégium jórészt még elméleti nevelésre szorítkozott, a kezdetekben Szabó Dezső, a népi írók, majd a Márciusi Front hatása érvényesült, majd később pedig azoké az értelmiségi barátainké, akik részt vettek az előadásokon, megbeszéléseken, s eljöttek tanítani a kollégiumba. Ez a nevelés nem volt egyértelműen rendszeres, határozott irányú, s csak körülbelüli körvonalakkal lehet megrajzolni, hiszen ebbe az elméleti oktatást szolgáló, irodalmi, tudományos és politikai művelődésünket elősegítő körbe sokféle elem tartozott. Ezt az elméleti nevelést tarkította a szaktudás is. Pl. a bölcsész gyakran bölcsész szemléletből nézte a dolgokat. Nem volt rendszeres a kiválogatás, csak bizonyos népi irányra szorítkozott. A kollégium egészének szellemi iránya: demokratikus jellegű volt népi-nacionalista vonásokkal. Fejlődésünkre döntő hatással volt az, hogy különböző progresszív politikai szervezetek ba-

rátságba kerültek a kollégiummal. Végül is most kimondottuk, hogy marxista-szocialista elméleti ismeretekkel óhajtjuk tanítani és nevelni a kollégiumot. Oktatásunkban, nevelésünkben tehát szocialista megoldást igyekezünk nyújtani olyan módon, ahogyan az a kollégium természetének megfelel. [...]

A kollégisták egyetemi hallgatók, akik azért jönnek az egyetemre, hogy szakszerű ismereteket szerezzenek. A társadalom is azt akarja, hogy tanuljanak, maguknak is ez a szándékuk. Az egyetemi hallgatóknak elsőrangú kötelességük, hogy tanuljanak, és becsületesen végezzék el az egyetemet, Ezzel egyidejűleg az is a feladatuk, hogy a kor követelte időkben a politikai munkából is kivegyék a részüket. A kollégiumnak ez a szempontja a múltban is érvényesült, és arra törekedett, hogy tagjai az egyetemet elvégezzék. Hihető, hogy a politika továbbra is befolyásolja a kollégiumot, mindazonáltal a kollégium elsőrendű kötelessége, hogy a kollégisták végezzék el tanulmányaikat. Ez arra a kollégiumra is vonatkozik, amelyet létesíteni fogunk. [...]

Az erkölcsi nevelés hatását mérlegelve azt mondhatjuk, a kollégium sokat fejlődött. Már erkölcsi tartalma volt annak is, hogy olyan politikai lelkesedés teremtette meg a kollégium magvát, amely minden különleges spekuláció nélkül hozta össze az embereket. A parasztságnak a sorsa iránti romantikus és reális lelkesedés és felelősségérzés hozta össze annak idején a kollégiumot, itt szoktak egymáshoz, itt szerették meg egymást a diákok, és így alakult ki az esztendőik során a kollégiumnak az az igen meleg és igen gazdag, tiszta közössége, amely itt, Magyarországon szinte egyedülálló. Korszerű példája a demokratikus közösségnek az az együttes, amely itt a kollégiumban kialakult. Ez a kollégium eddigi nagy hagyatéka, amit magával hozott. Olyan nevelődési feltételeket teremtett, amelyek alkalmasak arra, hogy a jövőben is a kornak megfelelő fiatal embereket bocsásson útjára.

A kollégium nevelőintézmény, célszerűen, szakszerűen képzett, erkölcsileg megbízható, harcos, szocialista öntudattal rendelkező, gyakorlatias embereket akar nevelni.

A kollégium a jövőben a szakszerűséget támogatni fogja minden erejével, ezt ellenőrzi, és ez: lényeges kritériuma lesz annak, hogy a kollégiumot hogyan, miképpen bírálják majd el. [...]

Erkölcsileg megbízható: ez azt jelenti, hogy olyan embereket akarunk nevelni, akik egy bizonyos idő eltelte után hatványozottan jobbak, megbízhatók, kötelességtudók, fegyelmezettek legyenek.

Mindezek felett ott van: a harcos, szocialista öntudattal rendelkező. A kollégiumban folyó elméleti oktatásnak a magvát a szocialista elmélet teszi majd ki. A kollégium az elsajátítás útját igyekszik megteremteni. [...]

Harcos öntudat: ebben gyakorlatiasság van. A kollégista úgy igyekszik belehelyezkedni a társadalomba, úgy igyekszik minden munkájában, minden egyéb demonstrációjában, hogy az elméletet tevékeny gyakorlatias elképzeléssel tudja hasznossá tenni. – A szocialista tudás dolgát úgy is értelmezzük, hogy a kollégista a saját ismereteit a szocialista, a marxista-leninista elmélet alapján kritika tárgyává is tegye. Kritika tárgyává tegye aszerint is, amint azt tegnap Révai József említette: házasítsa össze a történelmi hagyományokat, a népiséget a szocializmussal. [...]

Hogy képzelem el a tanmenetét ennek a kollégiumnak? A kollégiumban a múltban az oktatás terén egyfajta rendszeresség érvényesült, ez az utóbbi időben felbomlott.

Ezért a kollégium egész nevelésügyét intézményszerűvé akarjuk tenni. Az nyilvánvalóan szükséges, hogy a tananyag ne olyan értelemben legyen kritika tárgya, hogy azt elfogadjuk vagy elvetjük. Kötött előadásokat szándékozunk a négy év alatt elvégeztetni. Ilyen tárgyakra gondolok: a marxista-leninista elmélet, a marxista közgazdaságtan, a magyar történelem marxista tanulmányozása stb. Szükséges, hogy ezt meg is kell tanulni. Reméljük, megtaláljuk a módot arra, hogy a tananyag egy elsőéves számára sem lesz ijesztő.

Szükségesnek tartom, hogy a nemzetiségi nyelvek tanítását is vessük fel. A demokrácia ideje most következik el. A rejtett indulatok ellenére az együttműködés felé vezet az út. Feltétlenül szükséges, hogy ezeket a nyelveket új kollégistáinkkal is megtaníttassuk. Természetesen ezt is csak kötött formában tudom elképzelni.

A belső nevelés elméleti anyagáról szólva: elkészítendő egy olyan tervezet, amely a 100 személyes kollégium számára biztosítja a tanulmányokat. Ezt bemutatjuk, és csak akkor tesszük szakszerű kritika tárgyává.

A kötött tananyagon kívül lazább anyag is lesz. Hogy ezeket előadás formájában vagy pedig szeminárium formájában fogjuk megbeszélni, ezt az anyag természete fogja eldönteni. A szemináriumi forma feltétlenül istápolandó. Lennének olyan előadások is, amelyek aktuális problémákhoz csatlakoznának. A szövetkezetek is tárgyalhatják. Külön vitaalkalmakat is lehet teremteni, amelyekre külön előadókat hívnánk meg. A hallgatók kérdéseket adnak fel, hogy azokra határozott választ kapjanak. Az oktatásnál felhasználjuk mindazokat a módszereket, amelyek segítségével a diákság öntevékenyen sajátíthatja el az ismeretanyagot.

Az elméleti neveléshez szükséges a könyvtár. Meg kell szervezni a kollégiumban egy-egy könyvtárat, amely klasszikusokat ad kézbe, s amelyben szakkönyvek is vannak.

Szükségesnek tartom, hogy a tudományos kutatás módszereivel is megismertessük az embereket. Az önálló kutatások hozzásegítik az embereket ahhoz, hogy tananyagukkal elmélyültebben tudjanak foglalatoskodni.

Neveléstervünkbe beiktatjuk a kulturális alkalmak, színházak, hangversenyek stb. látogatását.

Nevelésünk eredményessége azon múlik, hogy a jól beállított tananyagot jól adjuk elő, és elsajátítását is ellenőrizzük. Legyen a kollégiumban egy egészséges kényszer, hogy megtanuljuk az anyagot.

Ami közösségünk erkölcsi nevelésére vonatkozik, az a kollégium szokásos módszereiből folyik: közös olvasás, a tervek közös végrehajtása, szakszerűen együttes munkák, szobaszövetkezetek stb. A korszerű demokratikus nevelés formáját igyekszünk továbbmunkálni. Az idősebb kollégisták legyenek tanítói a fiatalabbaknak. [...]

Sipos Gyula: Kevés a régi kollégista, sok lesz az új ember. Ezeket nemcsak programmal fogják nevelni, hanem nevelni fogják magatartásra, közösségi életre azok az emberek, akik bennmaradnak. Ezeket példával fogják nevelni. Nekünk revízió alá kell vennünk eddigi magatartásunkat. Határozottabbaknak, rendszeresebbeknek, fegyelmezettebbeknek kell lennünk, ha azt akarjuk, hogy a jövő kollégiuma is ilyen legyen. [...]

Gyenes Antal: Annak, hogy az új kollégisták átvegyék a szocialista tanítást, simán kell történnie. A kollégium készítse el alaposan a kollégium történetét! A történet sokkal bővebb legyen az eddiginél. Ne csak eseményeket adjunk, ez a mű egy elmé-

leti történet is legyen. Benne legyen az, hogy a kollégium hogyan fejlődött a népi írók között. Hogyan jutott a realitás vonalára. Kritikája is legyen azoknak a népieseknek, akiktől a kollégium elszakadt. Ehhez a történethez kell csatolni a kollégiumot: ez a kollégium innen indult, és ide jutott el. Az új kollégista ne csinálja végig ezt az utat. Ez a történet állandóan szem előtt legyen, állandóan tanulmányozzák. Ez lenne az egyik javaslatom.

A nemzetiségi nyelv kérdése. A Duna-völgyi népek között most egészen más helyzet állt elő. Most már nemcsak az itthoni nyelvtanulásra fektethetünk súlyt, hanem külföldi ösztöndíjak megszerzése is fontos. Kell, hogy minden kollégista jó pár hónapot külföldön töltsön. Ennek semmi akadálya sincs. Ha pl. valamelyik kollégista ágyat kap valamelyik zágrábi intézményben, mi is tudnánk ágyat biztosítani. Én azt hiszem, hogy egyáltalán nem lesz probléma a nyelvtanítás. Ez vonatkozik a nyugati és kelet-európai nyelvekre is. Megjegyzem még, hogy a nyelvtanuláshoz sok önfegyelem kell.

(Nevelésügyi bizottság. A kongresszus ezután megállapodott, hogy kik legyenek a nevelés előkészítését végző bizottság tagjai: dr. Kardos László, Sipos Gyula, Gyenes Antal, Hegedűs András, Szabó Gergely, Kerek Gábor és Fekete Gyula.)

Kovács Gyula: Javasolom, hogy hívjon össze a kollégium őszre egy országos diétát. A mai értelmiségi fiatalság idegenül áll a mostani változás előtt. Itt meg lehetne tárgyalni az egyetemi ifjúság problémáit, az egyetemi bizottságok és a szegénysorsú diákok kérdését. Az a kérdés, hogy a kollégium rendezze-e vagy a MADISZ?

Gyenes Antal: Ennek megállapítását bízuk a nevelésügyi bizottságra.

NDGY GYSI GYIK 99

36. Nagy Lajos: A kollégium gazdasági ügyei Beszámoló, 1945. június 2.

[...] Jó volna a kollégiumot úgy megszervezni, hogy az anyagi problémák ne lehessenek hatással a kollégium munkájára. Amikor a kollégium autonómiájában önállóságra törekedett, arra gondolt, hogy gazdasági önállóságában olyan mértékig önálló legyen, hogy a folytonos munkát biztosítani tudja. [...]

1 100 000–1 200 000 P értéke van a kollégiumnak, természetesen, ha ezt mai értékre értékeljük át, egész gazdagnak érezhetjük magunkat. Bár ezt nem érezzük, mert jelenleg használhatatlan állapotban vannak vagyontárgyaink. Késpénzünk csak a mindennapi munka folytatásához van. A kollégium a régi pártfogóit nem veszi igénybe, saját maga önállóan [gazdálkodik], vagy barátai közül azok támogatását kéri, akik a kollégium mellett állnak.

Felvetődött az a gondolat, hogy mozit kell szerezni, mert gazdaságilag önállónak kell lenni. Sok más felvetődött még, hogy milyen javakat szerezzünk.

A kollégium elmondhatja, hogy jelenleg két mozija van. Az egyik jelenleg is használható, jó helyen, jó állapotban van, jó jövedelmi lehetőséggel. A másik a Vitéz Kőbányán, elhanyagolt állapotban. [...]

A föld kérdésében eljutottunk odáig, hogy azt a földet, amit népfőiskolánk szeretett volna használni, az Országos Földbirtokrendező Tanács a kollégium kezelésébe adta,

mégpedig olyanformán, hogy állami birtoknak nyilvánította, és mint állami mintabirtokot a kollégium népfőiskolájának kezelésébe adná, de nem tulajdonjogilag. [...]

A kollégium azonkívül egy kastélyra is adott már be kérelmet. [...]

A kollégium meglétéhez és fennállásához egy jelentősebb állami és közületi pénzügyi támogatást kérnénk, de természetesen arra gondolunk, hogy ez a támogatás csak olyan mérvű legyen, hogy ezzel ne következzen be a kultuszminisztériumnak az állami intézményeket ellenőrző és ott egyes személyeket kinevező hatásköre, mert itt ez a veszély állt fenn, és még ma is fennáll. Hogy a kollégium úgy kapjon pénzt, és biztosítsák a támogatás, figyelembe kell venniük a kollégium autonóm jellegét. [...]

A kollégium tudjon gondoskodni lakásról, ételmezésről, arról, hogy az embereknek ne kelljen külön elmenniük pénzt keresni. A kollégiumnak azonban anyagi szükségleteket fedeznie kell. Tehát lakáson felül meg kell szervezni azt is, hogy a ruha-, cipő-probléma és továbbá minden olyan probléma, amely probléma egy parasztszármazású, szegény diáknak, azt a kollégium tudja megoldani. [...]

NDGY GYSI GYIK 103

37. A női kollégium

Előterjesztés, 1945. június 3.

A női kollégium megvalósítása eléggé nagy probléma. Már több ízben beszélgettünk és vitatkoztunk róla, mindannyian beláttuk, hogy szükség van rá, de mind ez ideig nem sikerült megvalósítanunk.

Most, hogy a Györffy István Kollégium régebbi helyisége megüresedett, úgy látom, hogy ezt a helyiséget másra jobban nem is tudnánk felhasználni, mint női kollégium megalakítására.

Hogy a női kollégium szükségességét mi teszi indokolttá, arról sokat lehetne beszélni, de mivel ez úgyszólván közös megvitatásra szorul, csupán az érveket és ellenérveket hozom fel, melyekkel kapcsolatban azután mindenki elfoglalhatja a maga álláspontját.

Elsősorban szükségessé teszi az eddigi nőnevelés hiányossága. Kevés nőt találunk nemcsak a középiskolában, de még az egyetemen is, akik egészségesen gondolkodnának. Ezen nem is lehet csodálkozni, mert ilyen társadalmi nevelést kaptak.

A múltban a lányok még a kollégiumokban is a maguk sajátos egyéni életüket élték, és csak nagy ritkán vagy egyáltalán nem volt meg bennük a közösségi életre való hajlandóság. Tehát be kellene őket vezetni egy olyan életformába, ahol mások érdekeit is szem előtt tartanák.

A nőket még ma is másodrangú embereknek tekintik, holott elvileg már tisztázódott az, hogy egyenjogúak a férfiakkal. Ezért öntudatosítanunk kell egy olyan gárdát, akik a politikai és társadalmi életben egyenrangú félként meg tudják állni a helyüket.

A megindításhoz először is nőket kell toborozni azok közül, akik hajlandók arra, hogy későbbi életükben is a nép érdekeiért dolgozzanak. Paraszti származású egyetemistákat nem sokat találunk, különben is annak a kiválasztása, hogy kik lesznek alkalmasak kollégistáknak, igen nehéz feladat. Ezért a jelentkezőkkel már jóval előbb, a kollégium megindulása előtt fel kell venni a kapcsolatot, és amennyire lehetséges, már a

felvételnél szelektálni őket. Az elinduláshoz nem kell sok tag, de azok alkalmasak legyenek arra, hogy a később bekerülőket megfelelően irányítsák.

Szerintem a női kollégiumnak már az előbb is említett Györfly István Kollégium régebbi helyisége alkalmas, habár itt, mivel teljesen különálló épület, az elszigetelődés veszélye fenyeget. Jobb volna az egy fedél alatt való lakás, mert a kollégium életét nemcsak a közösen meghallgatott előadások, szemináriumok jelentik, hanem az együttélésből adódó beszélgetések és viták. Azonban ez az együtt lakás túlkapásokra is vezethet, különösen az első időkben és az új tagokkal.

A női kollégium megindításához és az első időkben az irányításhoz a fiúkollégium segítségére van szükség. Hogy az irányítást milyen úton-módon kapja a női kollégium, ezért elsősorban is a fiúkollégiumhoz való kapcsolódását kell tisztáznunk. Gazdaságilag jó volna, ha a két nembeli kollégium együtvé tartozna. Pl. a fiúkollégium könyvtárát mindaddig használhassák a lányok, míg saját könyvtáruk nem lesz, vagy míg a két kollégium egy épületbe nem kerül. Abban az esetben, ha a két kollégium nem egy fedél alatt van, akkor a női kollégium teljes autonómiát kapjon, és saját kebeléből megválasztott tisztikara legyen. Egyelőre ez a tisztikar a fiúkollégium tisztikarától kapja az útmutatást, hogy a kollégium általános munkatervével együtt haladjanak.

Ezek csupán nagy vonalakban és általános elgondolásokban kifejtett tervek, és ha valóban meg akarjuk a női kollégiumot szervezni, akkor részletes és pontos kidolgozás szükséges.

(Az ellenérveket, hogy miért nem jó a női kollégium megvalósítása, azért nem tudtuk kifejteni, mert a vacsorához az edényeket el kellett mosogatni, és így nem volt időnk leírni.) [. . .]

Legjobb és legeredményesebb megoldás lenne tehát, ha a fiú- és női kollégium egy fedél alatt lenne, természetesen a lakórészeket el kell választani egymástól.

A kollégium keretén belül viszont meg kell adni a lányoknak a teljes autonómiát. Legyen saját tisztikaruk, munkájukban térjenek ki inkább speciális női problémákra, de a kollégium általános munkamenetével haladjanak együtt.

NDGY GYSI GYIK 105

38. Kardos László záróelőadása a kongresszus ünnepi ülésén
1945. június 4.

Tisztelt Kollégiumi Kongresszus! Kedves Vendégeink!

A Györfly István Kollégium háromnapos kongresszusának záró alkalmára hívtuk össze Önöket, hogy egyrészt tájékoztatást nyújtsunk tanácskozásaink eredményéről, másrészt véleményüket kérjük ki: helyesen cselekszünk-e? Mindezt pedig azért tesszük, mert további munkánkban szükségünk van támogatásukra, mint ahogyan mi is meg vagyunk győződve arról, hogy tevékenykedésünk hasznos és szükséges a fiatal magyar demokrácia felépítésében és megerősítésében.

A Györfly István Kollégium, ha csak önmagát tekintjük – nem nagy ügy, de megnő a jelentősége, ha megláténék problémáját a magyar értelmiségi ifjúság és ezen túl pedig az egész magyar ifjúság fejlődésének oldaláról szemléljük, és még inkább megnő

a jelentősége, ha a Györffy-kollégiumot mint a parasztság saját értelmiségének az intézményét vizsgáljuk meg. [...]

Mi is tehát a Györffy István Kollégium? Demokratikus szervezettű nevelőintézmény, mely a szegény, tehetséges, főleg agrárproletár-származású, bármely fakultásbeli egyetemi hallgatóságnak nyújt otthont, ellátást, biztosítja szakképzését, és progresszív harcok politikai és társadalmi szemléletre neveli.

Szervezete demokratikus, azaz tagjai az önkormányzat adta jogoknál fogva maguk intézik sorsukat, állapítják meg a kollégium munkarendjét, osztják meg feladataikat, választják meg belső nevelődési feltételeiket, válogatják meg nevelőiket, képviselik magukat, nyilatkoznak és vállalkozásokba kezdenek.

Nevelőintézmény, mert az egyetemi és akadémikus szakképzésen kívül rendszeres előadásokban, szemináriumokban és egyéb oktató formákban világnézeti, politikai és társadalmi ismereteket nyújt, mindezt a nevelés öntevékeny és korszerű módszereivel. A nevelés komolyságát és a tanulmányi eredményeket a kollégisták társas fegyelme és intézményes ellenőrzése biztosítja. Ugyanekkor ez a nevelés és elméleti oktatás nem jelent valami passzív kollégiumi beltenyészetet, mert a kollégium a maga demokratikus rendje és az ifjúság mozgalmaiban való szereplése által gyakorlati iskolája is a határozott társadalmi feladatokat vállaló értelmiségi ifjúságnak.

A kollégium a jövőben is fontosnak tartja, s ha lehet, még fokozottabban is előmozdítja a kollégisták megválogatását és kiváló, szakszerű képzését. Számszerűleg nem méretezi túl magát. Mostani kereteit maximálisan 100 személyre igyekszik kiegészíteni. [...]

Főleg paraszti származásúakat választ tagjai közé. Mindezt nem valamilyen romantikus szemléletből vagy külön spekuláció alapján, hanem a saját helyzete kritikájából, továbbá abból a felismerésből, hogy Magyarország demokratizálódásának egyik fő feltétele, hogy a dolgozó parasztság minél előbb felfejlődhessen az ipari munkásosztály mellé, és a két hatalmas dolgozó osztállyal az élen alakulhasson ki Magyarország demokratikus arcúata; ebben pedig szüksége van a parasztságnak a saját értelmiségének iránta való fokozott munkájára és ragaszkodására. Továbbá: a parasztság többsége a háború következtében a földreform ellenére is szegény marad hosszú ideig, így elsőrendű szociális kérdés lesz fiainak neveltetése. Tehát a Györffy István Kollégium elsősorban a parasztság fejlődéséhez, társadalmi, gazdasági és kulturális harcához nevel garnitúrát. Mindez azonban nem jelent valami egyoldalúságot – a múltban sem jelentett –, a munkásosztály fiai a lehetőségekhez képest éppúgy otthont találnak közöttünk, mint egyes kispolgári értelmiségi fiatalok. [...]

A kollégium nem politikai iskolája sem egyik, sem másik demokratikus pártnak. A kollégisták lehetnek ugyan egyik vagy másik politikai pártnak tagjai, de a kollégium pártpolitikától független nevelőintézmény, amelynek megvannak a maga egyetemes politikai elvei. Ennek a szempontjait a kollégium történeti fejlődése és a kollégiumi szelekció kapcsán mint a népiség helyes kritikáját és a magyar parasztság történelmi és politikai szerepét kell megjelölni. Ide csatlakozik a kollégiumnak az az elve is, hogy az egyetemi szintű szakképzettséghez fejlett politikai és társadalmi öntudat és szabad tájékozódás méltó. Ezért a kollégium nevelési rendjében szabad fórumot teremt a haladó politikai eszméknek, hogy a fiatalság a demokrácia elveit és módszereit a

saját kritikája alapján tegye a magáévá. Az így nyert elmélet gyakorlati biztosítékát meg az ifjúság demokratikus mozgalmaiban való részvételében látja.

Mindezek után mint szándékozik élni a jövőben a Györffy István Kollégium?

A háromnapos kongresszus határozatai szerint:

A Györffy István Kollégium kiépíti demokratikus szervezetét, és intézményesebbé teszi eddigi nevelési rendjét. Ezért elkészítette, illetőleg módosította a régi rezsimben kelt alapszabályát, amelyben leglényegesebb: a kollégiumi autonómia kiszélesítése, és ezt az alapszabályt jóváhagyás végett benyújtja a belügyminiszterhez.

A Györffy István Kollégium továbbra is fő feladatának tekinti tagjai politikai és társadalmi öntudatának és erkölcsi megbízhatóságának a nevelését. [. . .]

Öntudatnevelő munkájában hangsúlyozza történelmi és népi hagyományaink tudományos vizsgálatát és összeegyeztetését a leghaladóbb eszmékkel. Az új magyar demokrácia fejlődését a történelmi múlt és a népi kultúra pozitív elemeinek feltárásával is szándékozik támogatni. Röviden: a demokrácia magyar gyökereit keresi, hogy a fiatal értelmiség harcos szándékait elmélyítse.

Feladatának tekinti – és ezt alapszabályában is kifejezi – a szomszéd államok demokratikus értelmiségi ifjúságával való barátság kiépítését, amit nemcsak azzal támogat, hogy a kollégium hagyományaihoz híven oktatja nyelvüket, hanem gyakorlati megoldásokat is nyújt. [. . .]

A kollégium gyakorlatias és tág látókörű fiatalokat akar nevelni, ezért tagjai részt vesznek az ifjúsági mozgalmakban, részint külön társadalmi feladatokat végeznek.

A kollégium mindezeknek a célkitűzéseknek csak úgy tud megfelelni, ha tagjait tanulmányaikban és munkájukban nem gátolja a nyomorúság és a nélkülözés – mint a múltban. Ezért anyagilag független akar lenni. Anyagi megalapozottságra is szüksége van, hogy félben levő kollégiumi épületét befejezhesse, jelenlegi lakóhelyiségeit rendezhassa, és szükségleteit beszerezhesse.

NDGY KLi GYIK 16–VI–3

39. Hozzászólások a Györffy István Kollégium igazgatói beszámolójához

Erdei Ferenc, Rákosi Mátyás, Kéthly Anna, Nagy Ferenc, Kiss József hozzászólása 1945. június 4.

Erdei Ferenc: Őszintén bevallom, hogy elfogult vagyok a kollégiummal szemben, miután legközelebbi író- és politikai barátaimmal együtt részt vettünk abban, hogy a kollégium így fejlődött, és a végén olyan szolgáltatásokat tehetett közös ügyünknek, mint amilyeneket tett. [. . .]

Én ezen túlmenően két dologra szeretnék rámutatni, mégpedig két olyan dologra, amelyeket rendkívül fontosnak és a magyar történelmi fejlődésben is messzemenően rendkívül fontos mozzanatnak tartok. Két olyan dolog ez, amelyet a kollégium fiatal-sága példaadóan és a további fejlődést rendkívül előkészítő módon hajtott végre, valami olyan tett ez, amely hiányzott eddig a magyar társadalom előrehaladásából.

Az egyik az, hogy a parasztságnak úgy adott értelmiségi fiatal gárdát, a parasztság testéből úgy nevelt értelmiségi szintre egy csoport fiatalembert, hogy azok iskolázottsá-

guk révén és a távolabbi kultúrákhoz való kapcsolódásuk révén semmit sem vesztek a parasztság élményéből, és művelődésüket úgy tudták előbbre vinni és továbbfejleszteni, hogy a parasztságnak adott társadalmi tényein keresztül tették ezt, tehát feldolgozva azt a valóságot, amelyben a parasztság elhelyezkedik. Ez azért szenzációs, mert korábban mind politikai, mind pedig szellemi szabadságmozgalmaiban a parasztságnak ilyen saját értelmisége nem volt, sem a reformkorban, sem pedig 1918–19-ben, hanem a parasztság politikai érdekeit igazában véve a munkásságnak és a haladó polgárságnak a képviselői gondozták és juttatták kifejezésre.

Ezek között parasztfiatalok is voltak, ezek azonban iskolázottságukkal és a szerepre való rátermettségükkel végeredményben csak helyes történelmi érzékkel és politikával tudták azt szolgálni, de részleteiben és konkrét valóságában kifejezni nem tudták, éppen ezért képviselőre is csak tágabb keretben voltak képesek. Az elmúlt világháború utáni magyar fejlődésnek az a szenzációja, hogy jelentkeztek olyan ivadéka a parasztságnak, akik művelődésük és vezető szerephez való jutásuk által bent tudtak maradni a parasztságot körülvevő társadalmi és történelmi tényekben, és azok feldolgozása révén szóaltatták meg a parasztság politikai, művészi, tudományos vagy irodalmi hangját. Ennek az igen hatalmas és nagy jelentőségű történelmi előrelépésnek az írók voltak a hangadói. Ezek néhány úttörő emberből állottak, akik még mozgalmat vagy egy rétegnek egészen való megmozdulását nem jelenthették. De rögtön azzá vált ez az előrelépés, amikor a Györfy-kollégiumban a felnövekvő fiatalemberek egész csoportja erre az útra lépett, és úttörői útján tömegessé és általános érvényűvé tette ezt a fejlődésbeli lépést, Óriási és hatalmas fontosságú dolog ez – most már világosan látjuk, és biztosak vagyunk benne, hogy a parasztság politikai fejlődésének és demokratikus harcának elengedhetetlen előfeltétele –, hogy ezt olyan vezetők, szervezők és közvetítők hajtsák végre, akik a parasztság konkrét történelmi tényeit helyesen és reálisan tudják felfogni és a politikai fejlődés vonalán előbbre vinni. Tehát nem úgy, hogy átlépnek azokon a tényeken és valóságokon, amelyek a parasztságot körülveszik, hanem úgy, hogy azokat feldolgozzák.

A másik ebből folyik, és éppen olyan szenzációs teljesítménye a kollégiumnak. Ez pedig az, hogy ugyanakkor, amikor a parasztság úttörői és hangadói, már sajátlagos értelmi hangadói, merőben irodalmiasan és elvontan képviselték a parasztság hangját és a parasztság valóságát, és erről az irodalmi elvont vonalról nehezen vagy csak nagyon kis részben tudtak gyakorlatiassá, politikussá lenni, ugyanakkor a kollégium ifjúsága teljes egészében és teljes erejével politizálódni tudott, és az irodalmi úttörés nyomán politikai munkában, politikai harcokban vitte tovább a kezdeményezést, és egyúttal politikai, gyakorlatias hasznosságot is tudott biztosítani ennek a törekvésnek. Ez különösen nagyon fontos és feltétlenül megbecsülendő és elismerendő teljesítmény akkor, amikor a magyar szabadságtörekvések legjava irodalmi térre, irodalmi felszólalásokra és egyáltalán literátori dolgokra szorítkozott. A felnövekvő magyar értelmiségi fiatalság szinte egészében ilyen irodalmias hatások alatt állt, s nehezen tudta gyakorlatiasan, politikus következetességgel kezelni a dolgokat, és ezek politikai konzekvenciáját is vállalni. A Györfy-kollégium fiatalsága itt is kiváló lépést tett előre, amikor azt tette, hogy ezeket az irodalmias körben és atmoszférában tartott törekvéseket politikailag realizálni tudta, ami azt jelenti, hogy a paraszttromantika újáról letérve, a valóságos, reális, demokratikus politikai küzdelmek útjára lépett, megtalálta a bensőséges és tökéletesen elmélyült kapcsolatot a munkásfiatalsággal és ugyanakkor az iskolázatlan parasztfiatalsággal is.

Ezek olyan teljesítmények a kollégium útjában, amelyeket nem lehet eléggé megbecsülni és egyúttal úgy kell és lehet kezelni ezeket, mint a kollégium jövőjének feltétlen garanciáját. [...]

Rákosi Mátyás: Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nekem nem volt alkalmam a múltban különösebb figyelmet szentelni a Györffy-kollégiumnak. A kezdetén – amint Önök nagyon jól tudják – kissé magányos életmódot folytattam (derűtlenség), ami nem tette lehetővé, hogy betekintsek azokba a vitákba, amelyekről itt hallottam, és amelyek eredményeként a Györffy-kollégium létrejött. A Györffy-kollégistákat azonban már ismerem és becsülöm abból a munkából, amelyet a földreform, vagy ha tetszik, a földosztás folyamán tőlük láttam. Meg kell mondanom: ez a munka elsőrangú volt. Azokkal az ipari munkásokkal szemben, akiket falura kiküldtünk, hogy a parasztság segítségére legyenek a földreform megvalósításának nehéz munkájában, ezekkel az ipari munkásokkal szemben az az óriási előnyük volt, hogy sokkal inkább ismerték a falut, és természetesen legtöbbször sokkal műveltebbek is voltak. Ez a két körülmény megkönnyítette nekik, hogy nemegyszer jobb munkát végezzenek, mint akárme-lyik ipari munkás. Semmi kétségem sincs az iránt, hogy az út, amely most sokkal simább, sokkal kedvezőbb körülmények között áll a Györffy-kollégium előtt, a kollégium erőteljes és gyümölcsöző fejlődésének kezdete.

A nagy próba szerintem mégis a jövőben áll a kollégium előtt, hogy sikerülni fog-e a parasztság legjobbjait magában egyesíteni, és úgy belevinni a magyar közéletbe, a politikai életbe, ahogy azt a jelen helyzet és az elkövetkezendő esztendőök megkövetelik.

Az én véleményem szerint két ponton lesz ez a tűzpróba. Az egyik kétségkívül az, hogy hogyan tudnak a Györffy-kollégisták segítségére sietni az új gazdáknak. Ez a kérdés pillanatnyilag nincs annyira előtérben. Aki azonban ismeri a viszonyokat, az nagyon jól tudja, hogy a földreform a föld felosztásával, sőt az első tavaszi vetések elintézésével távolról sincs befejezve, hogy a földhözjuttatottak megerősítése és talpra állítása hosszú esztendőök küzdelmes munkája lesz, és ebben a munkában a földhözjuttatottaknak óriási segítségére lesz szükségük. És ha a Györffy-kollégium legjobbjai ott voltak, amikor a földet osztani kellett, akkor a jövőben még inkább ott kell lenniök, amikor a kiosztott földre települt parasztság talpra állításáról lesz szó. Meg vagyok győződve arról, hogy ezt a feladatot nemcsak szem előtt tartja, hanem teljes erővel segít is végrehajtani.

A másik feladat nem kevésbé nehéz. Ez az intelligenciának, amely ma semlegesen, tétován, de legtöbbször értetlenül, sőt ellenségesen áll a fiatal demokráciával szemben, ennek az intelligenciának az útját egyengetni a demokrácia felé. [...]

Ha a Györffy-kollégisták tudatában vannak ennek a feladatnak, akkor nemcsak az új egyetemi nemzedékre lesz hatalmas befolyásuk, hanem felbecsülhetetlen szolgálatot tesznek a nemzet felépítése ügyének is. Ez a két feladat lesz tulajdonképpen a tűzpróbája, szerény véleményem szerint, a Györffy-kollégistáknak.

Ami a mi pártunkat illeti, teljes erőnkkel támogatni fogjuk ezt a kollégiumot, tekintet nélkül arra, hogy mi lesz tagjainak pártállása, mert mi jónak tartjuk célkitűzéseiket, olyannak, amit a magyarság progresszív pártja, mint amilyen a Magyar Kommunista Párt, teljes erejével támogathat, és ahol szükség lesz segítségre vagy tanácsra, mi természetesen a legnagyobb örömmel állunk a Györffy-kollégisták rendelkezésére. Azt hiszem, ebben a tekintetben a demokrácia összes pártjai egyhangúlag azonos nézeten lesznek,

ami ugyanakkor legjobb elismerése az eddig végzett jó munkának és előleg a jövő munkájára is. (Taps.)

Kéthly Anna: [...] Most itt vagyunk a demokrácia első lépéseinél. Tudjuk nagyon jól, hogy a demokrácia mai formája tele van hibákkal és erényekkel. Az, amit a Györffy-kollégium azokkal együtt, akik itt a magyar demokráciát valósággá akarják építeni, az a demokrácia, amelyet mi valósággá akarunk együtt építeni, azt jelenti, hogy a demokráciának több erényét és kevesebb hibáját akarjuk a jövőben látni. És azok a fiatalok, akik ebből a kollégiumból kikerülnek, legnagyobb feladatukul azt tekintsek, amit Rákosi elvtárs nagyon találóan és nagyon szükségesen érintett, hogy a jó szándékú magyar közvéleményben – nem beszélek az itt maradt náci és fasiszta megszállottakról – a demokrácia jelentőségét, a demokrácia valódi jellegét, a demokrácia értékét, s nem túlzok, ha azt mondom, hogy a demokrácia képességét ismertessük. [...]

Nagy Ferenc: Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Talán nem vagyok szerénytelen, hogyha dicsekszem azzal, hogy a Györffy-kollégium régi barátja vagyok. Az utolsó esztendőkből minden olyan megnyilvánulásban, amelyben külső emberek is részt vehettek, magam is részt vettem, sőt törekedtem arra, hogy olyan területeken is igyekezzem biztosítani a Györffy-kollégium tagjai számára a közéleti tevékenységet, amelyek nem voltak bevonhatók a kollégium falai közé. Így jól emlékeznek még rám külső emberek is, a Parasztszövetségnek a főiskolás szakosztályát tisztán a Györffy-kollégisták valósították meg, de az is nagyon jól esett, amikor Sipos barátom nemrégiben elővette azt a könyvet,^x amelyben fel vannak jegyezve (a német megszállást közvetlenül megelőző időkből): a kollégiumban járt politikusok mit mondtak ott, s magamnak is jól esett hallanom, amikor felolvasták nekem ebből a könyvből, hogy hogyan jósoltam meg az akkor elmondható szavakkal azt a nagy átalakulást, amely azóta be is következett. [...]

A Györffy-kollégiumra természetesen mérhetetlen szükség lesz a jövőben. Nem véletlen az, hogy most, a demokratikus átalakulás idején a Györffy-kollégium tagjai lettek a demokratikus átalakulás fiatal vezetői és hangadói minden olyan területen, ahová szavuk elér. Nem véletlen az, hogy minden reformtörekvés megvalósításánál diktálták a tempót, hiszen készültek arra, hogy jön majd egyszer olyan idő, amikor ők is szabadon fejthetik ki tevékenységüket, és amikor elérkezik az ideje annak, hogy teljes erejükkel igyekezzenek az idő által nyújtott lehetőségeket kihasználni. A Györffy-kollégiumra szükség van, de nemcsak a Györffy-kollégiumra, úgy, ahogyan ma áll, hanem sok-sok Györffy-kollégiumra, sok-sok olyan szervezetre, ahol a magyar parasztság fiai az értelmiségi rétegbe emelkedhetnek. [...]

Kiss József: [...] A Györffy-kollégium munkájának eredményét és jelentőségét a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség abban látja, hogy ez frontáttörés volt a szellemi és bizonyos mértékig a politikai életben, különösen ami az utolsó 25 esztendőben történt ezen a téren. A múlt rendszernek minden szándéka az volt, hogy mindaz, ami a parasztság részéről jött, valamilyen formában támadás és frontképződés legyen a magyar munkássággal szemben, a magyar demokrácia és szabadság gondolatával szemben. A Györffy-kollégium parasztfiatalsága áttörte a frontot, amikor a politikai nevelés terén, a közéleti állásfoglalások terén olyan haladó álláspontot foglalt el, amelyen mindenki

^x Az ÍRÁSRól van szó, a kollégium illegális házi folyóiratáról.

együtt tudott lenni, ahol mindenki azonos tudott lenni a magyar munkássággal, a magyar haladó szellemiséggel, s így a magyar haladó szellemiséget képviselte a maga keretei között.

Kardos László barátom célzott arra, hogy a MADISZ induló munkásságában tevékeny szerepet játszottak a Györffy-kollégisták. Nem véletlen ez, mert Ady szavait idézve, a MADISZ bizonyos mértékig a Györffy-kollégiumot boldog ősenek, önmagát pedig kissé utódjának szeretné gondolni. Szeretnők ha az a munka, amely a magyar parasztság megbecsülését, a szellemi értékeknek szervezett keretek közé való illesztését és hatóerőkké való transzformálását jelenti, ne csak 100 tagú elitcsapat formájában kapjon lehetőséget, hanem széles teret nyerjen magának. Ezt akarja megvalósítani a MADISZ, amikor sorai-ban tömöríti a munkás-, a paraszt- és az értelmiségi ifjúságot.

A Györffy-kollégisták munkájának abban van a nagy jelentősége, hogy azt a nagy ru-tint és jártasságot, amelyet számukra lehetővé tett az ő munkásságuk és rugalmasságuk az elmúlt esztendő nehéz körülményei között, most mentsek át a felszabadulás keretei közé, hozzák el hozzánk a Demokratikus Szövetségbe, ahol a keretet adjuk, de az alkotómun-kában még a kezdetek kezdetén tartunk. [...]

NDGY GYSI GYIK 112

40. Révai József: Értelmiség és demokrácia

A Györffy-kollégium történelmi jelentőségéről

[...] Meg akarjuk nyerni a régi értelmiséget, és új értelmiséget akarunk felnevelni a munkások és parasztok sorából. Az új értelmiség nevelését nem is kell előlről kez-denünk, csak folytatni, szélesíteni kell azokat a kezdeteket, amik már megvannak. Csak segíteni kell annak a fiatal magyar népi intelligenciának, csak támogatni kell – szellemileg és anyagiilag – azt a diákifjúságot, mely harcban, áldozattal jegyezte el magát a népi demokrácia, tehát a magyarság ügyével. A Györffy-kollégium kong-resszusának tegnapi záróülése megmutatta, hogy az új magyar értelmiség – nem a ré-gi ellen, hanem a régi mellé, a régi felfrissítésére – itt van, kialakulóban van.

Szabad Nép, 1945, június 6.

AZ EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI HALLGATÓK DEMOKRATIKUS EGYSÉGÉRT

41. Szabó Gergely: A balatonlellel diákkonferencia

A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség Diákközpontja 1945. augusztus 7-től 12-ig az egyetemi és főiskolai ügyek tisztázására Balatonlellére konferenciát hívott össze. Ezen a konferencián mintegy 130 egyetemi ifjú vett részt. Képviselve voltak az ország különböző egyetemei és főiskolái, a MADISZ, a pártok ifjúsági szervezetei. [...]

Darvas József megemlékezett a balatonszársói konferenciáról, amelyen minden tár-sadalmi réteg ifjúsága képviselve volt, és ahol felvetődött már a népi írók jobbainak előadása nyomán az ifjúsági egység gondolata is. [...]

Ma gyökeresen megváltozott a helyzet, azonban az értelmiségi ifjúság lényegében nem változott meg. Az a kérdés, mit kell tennie ma a teljesen új helyzetben?

Egyrészt pozitív alapon nézze, pozitív építő kritikával illesse és munkájával segítse a fiatal, kialakulásban levő magyar demokráciát. Másrészt számoljon le a középosztály és fiatalsága a "vezető" illúzióival. Nem is a "nép szolgálatát" kell vállalnia az értelmiségnek, hanem együtt kell dolgoznia a munkássággal és a parasztsággal. Az új Magyarországnak nagy szüksége van az értelmiség munkájára, segítségére. Meg kell találnia a magyar értelmiségi ifjúságnak a másik két dolgozó osztály fiatalsága kezét, és együtt kell dolgoznia a már meglevő ifjúsági egységszervezetben, a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségben, a szabad demokratikus Magyarország felépítéséért. [...]

A konferencia második napján Révai József nemzetgyűlési képviselő tartott nagyszabású előadást A nemzeti gondolat és a sovinizmus címmel.

Előadásának első felében Magyarország mai helyzetével foglalkozott. Kifejtette azt, hogy a fiatal magyar demokrácia építése nemzeti ügy. [...]

A következőkben Gyenes Antal, a Györfly István Kollégium tagja, Ifjúsági politika a múltban cím alatt tartott előadást.

Kifejtette, hogy az ellenforradalomban az egyetemi ifjúság nagy szerepet játszott, az ellenforradalom után pedig közöttük dült legjobban az antiszemitizmus és a sovinizmus örölete. A munkásság ellen harcba tudták vinni az egyetemi ifjúságot. Az értelmiségi ifjúság minden szervezete magán viselte a fasizmus bélyegét. Ezeknek az egyesületeknek nem az volt a céljuk, hogy az ifjúság érdekeit megvédjék, hanem a reakciós uralkodó osztály teljes kiszolgálása. Az idők folyamán csak igen szűk réteg vált ki ebből az ifjúságból, így a Márciusi Front és a Györfly István Kollégium közössége. Igen szűk és gyenge volt a Diákok Szabadságfrontja is, bár a Szálasi-uralom alatt hangulati balratolódás volt észlelhető az egyetemi ifjúság között. [...]

Karácsony Sándor egyetemi tanár az ifjúsági nevelésről és a magyar politikáról beszélt. Szerinte politizálni csak az ifjúságnak van joga. A felnőttek már nem politizálnak, hanem kormányoznak. Az ifjúság lelkülete akaratra van hangolva. Kifejtette, hogy addig nem hisz a MADISZ átfogó erejében, amíg az csak táncsalit foglalkozik. [...]

Erdei Ferenc belügyminiszter A magyar ifjúság szerepe a magyar társadalomban címmel tartott előadást. Vázolta Magyarország mai helyzetét. Az egész társadalom összeomlott, csak egy vékony rétegben van meg a vágy és a hajlandóság a demokrácia építésére. Az értelmiségnél legrosszabb a helyzet.

Nagy történelmi lehetőség szakadt ránk, de nem tudtunk rá eléggé felkészülni. A munkásság vezetérei az emigrációban felkészülhettek erre a harcra. Azonban bent az országban az állami erőszakszervezet minden fejlődési lehetőséget elzárt. Csak a demokratikus átalakulás teljes véghezvitele vihet ki bennünket ebből a helyzetből. Mit tud tenni, mit tud kezdeni ebben a helyzetben a magyar ifjúság? Az ifjúság forradalmi természetű, neki ebben az átalakulásban szerepe kell hogy legyen. Az első lépés az, hogy meg kell találni a különböző társadalmi osztályok ifjúsági rétegeinek a közös érintkezési felületet, vagyis magyarul: meg kell valósítani a magyar ifjúság szervezeti egységét. [...]

A konferenciára több határozati javaslat érkezett be. Így a Györfly István Kollégium ifjúságának határozati javaslata a tandíj, ösztöndíj, menza, kollégium, tankönyv és szervezeti kérdésben. SZIM-javaslat az egyetemi hallgatók igazolása kérdésében, hal-lei és breslaui félévek érvénytelenítésére, a MEFHOSZ, Hungária, MTE, Magyar Nem-

zeti Diákszövetség, Magyar Diákvédő Iroda, Emericana Bajtársi Szövetség, Szt. István Bajtársi Egyesület felosztatására. A Debreceni Egyetemi Kör határozati javaslata külföldi egyetemekkel való kapcsolat felvételére és a szegedi egyetemen a jogi karnak visszaállítására, a Technikus Kör javaslata a Györffy István Kollégium határozati javaslatának kiegészítésére szervezeti kérdésben. Érkezett be még határozati javaslat a jogászok és bölcsészek részéről is. Ezeket a határozati javaslatokat 10 tárgyaló csoport tüzetesen megtárgyalta, s a konferencia zárógyűlése elé terjesztette. [...] A konferencia záró előadását Szabó Zoltán, a MADISZ országos elnöke tartotta meg a Magyar Egyetemi Ifjúság szerepe a magyar ifjúsági társadalomban címmel. [...]

Az egyetemi ifjúság ma mint a középosztály elemei is, a bomlás folyamatában, kétféle választás előtt áll. Vagy középosztályi-uralmi mivoltát akarja megtartani, amelyre ma kevesebb ereje van, mint tegnap volt, vagy fenntartás nélkül áll a parasztság és munkásság segítségére. Úgy válhatik értelmiséggé. Középosztály és értelmiség között az a különbség, hogy középosztály volt, de nem lesz, értelmiség nemigen volt, de kell, hogy legyen. Ezen a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség fokozódó erővel fog munkálkodni. Első lépésében azzal, hogy folyóiratot indít az ifjúság szellemi elitje számára. Bejelentetett, hogy a Valóság című, még az őszön megindítandó nagy folyóirat az Eötvös- és Györffy-kollégisták gondozásában fóruma lesz az ifjúság önművelésének. Egyben magja annak, hogy az egyetemi ifjúság java e folyóirat köré csoportosulva tisztázhassa az ország és a maga problémáit maga és a jövő számára. E folyóiratnak kell az élen járnia abban, hogy az ifjúság a múlt nacionalizmusának hazug "idealizmusával" ellentétben reális, radikális és magyar társadalomszemléletét kimunkálja. [...]

Valóság, 1945. szeptember

42. A balatonlellel konferencia határozata

1945. augusztus 12.

A Balatonlellére összehívott főiskolai és egyetemi hallgatók konferenciája – úgy is, mint a magyar egyetemi és főiskolai ifjúság ideiglenes parlamentje – a következő határozatokat hozta:

Követeljük:

1. A régi antidemokratikus tandíj-, vizsgadíj-, mellék- és laboratóriumi díjrendszer eltörlését. Új, demokratikus szellemű, progresszív tandíjrendszer bevezetését.
2. Új ösztöndíjak alapítását, a vizontszolgálati kötelezettség eltörlését.
3. Külföldi ösztöndíjak létesítését. Collegium Hungaricum felállítását Londonban, Párizsban, Bukarestben, Belgrádban, New Yorkban stb.
4. Az ifjúság ellenőrzése alatt álló, emberi élelmezést biztosító menzákat, egyetemi hallgatók részére testmunkás-élelmiszerjegyeket.
5. Demokratikus szervezeti kollégiumokat. Új kollégiumok felállítását, a régiek átszervezését.
6. A tankönyvvizsora megszüntetését, profitmentes tan- és szakkönyvkiadást.
7. Kedvezményes, illetve ingyenes színház-, mozi-, hangverseny- stb. jegyeket. Félárú vasúti jegyet. A tanulmányi kirándulások előmozdítására ingyenes vasúti jegyet.

8. A könyvtárak ingyenes használatát.
 9. Az MNDSZ, MEFHOSZ, Hungária, Emericana, Szent István Csaba Diákvédő Iroda feloszlását. A feloszlattott egyetemközi szervezetek minden vagyona és minden anyagi forrása a megalakult Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Központi Intéző Bizottságára, illetőleg a feloszlattott kari egyesületek [helyébe lépő s] a Központi Intéző Bizottságban képviselt kari egyesületekre szálljon.
 10. Minden, az iktatás hatálya alatt álló és szigorló egyetemi és főiskolai hallgató mielőbbi igazoltatását.
 11. A Németországban hallgatott "magyar" egyetemi félévek és vizsgák érvénytelenítését. Az ott kiadott diplomák bevonását.
 12. A demokratikus tájékoztató-szolgáló előadások intézményes, az órarendbe beillesztett meghirdetését.
 13. A felsőoktatás reformját.
 14. Az egyetemi hallgatók demokratikusan megválasztott képviselőinek beleszólási jogát minden, az egyetemi ifjúságot érintő kérdésbe.
 15. Valamennyi kar megnyitását a nők előtt.
 16. A Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Központi Intéző Bizottságának mind a kormány, mind pedig az egyes egyetemek részéről egyetlen érdekképviselői szervé való elismerését.
- Határozataink megvalósítására szolgáló eszközök:
1. a kari egységsszervezetek,
 2. az Egyetemi Ifjúság Parlamentje,
 3. a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Központi Bizottsága,
 4. az Ideiglenes Központi Intéző Bizottság. [. .]

NDGY GYSI GYIK 131

43. Beköszöntő

A Valóság szerkesztőségi cikke

Új folyóiratot adunk az olvasó kezébe. Ez a folyóirat nemcsak azért új, mert ez az első száma. Új azért is, mert a fiatal magyar értelmiségnek ilyenféle fóruma és szócsöve sohasem volt még.

E lap programját címe fejezi ki legtömörebben. A valóságról akarunk beszélni benne. A magyar valóságról és a világ valóságairól. A gazdaság, a társadalom, a politika és a szellem minden fontos dolgáról, előítélet nélkül, illúziók nélkül, kendőzés nélkül.

Úgy véljük, erre a folyóiraatra szükség van. S úgy gondoljuk, az ideje is elérkezett. A magyar fiatalság egy része a változás pillanatától máig csak a cselekvésnek élt: szervezett, földet osztott, dolgozott. Itt az ideje, hogy elmondja: miért dolgozott, hogyan dolgozott, mit tapasztalt, milyen eredményekre jutott. Itt az ideje, hogy tisztazza: mit is csinál, és miért csinálja. Az ifjúság másik része pedig ugyanez idő alatt csak tétovázott, s helyét kereste az új világban, amelyben számára ismeretlen erők törnek neki érthetetlen célok felé. Itt az ideje, hogy ezek közül is előálljon mindenki, aki nem ellensége az emberi szabadságnak és a társadalom haladásának, meghallgassa az értelmes szót és megmondja: mit gondol és mit akar.

Ez a folyóirat nem egy párté, nem is egy mindenben egyetértő és mindenben egyet akaró társaságé. Abban a lazán összetartozó fiatal csoportban, amely most, indulásánál körülötte áll, a magyar értelmiség sokféle típusa képviselve van társadalmi eredet, foglalkozás, világfelfogás és pártállás tekintetében. Györffy-kollégista parasztegyetemisták, Eötvös-kollégista középosztályi értelmiségiek, a munkásmozgalom kemény iskolájában nevelődött munkásfiatalok és polgári fiak. Szocialisták és nem szocialisták, materialisták és idealisták, mozgalmi emberek és könyvek közé temetkező gondolatnak élők. Jövendő és félig kész tudósok és politikusok, költők és mérnökök. Amiben mindnyájan egyetértünk, az annyi és nem több, hogy ami volt, rossz volt, és a változás, amely bekövetkezett, szükséges volt, kellett ahhoz, hogy a magyar társadalom elindulhasson az emberi együttélés valamilyen jobb, szabadabb, emberségesebb formája felé. Ez a csoport saját maga számára indítja meg folyóiratát. Azt szeretnők, hogy ez a lap az egész magyar fiatalságé legyen, mindenkié, aki ebben az egy alapvető kérdésben: a múlt elítélésében és jobb jövő kívánásában egyet tud érteni velünk.

Ez a folyóirat a megszólalás szabad fóruma akar lenni. Teret adunk mindenkinek, hogy elmondja véleményét, s egyetlen, de ugyanakkor megfellebbezhetetlenül szigorú mértékünk az, hogy ez a vélemény meghallgatásra méltó legyen. Elfogadjuk, sőt kívánjuk a vitát, és örömmel üdvözljük a szabad kritika szellemét. Nem lapulókra és suttoókra, nem fejbőlintókra és leckemagolókra van szükség, hanem meggyőződéses és őszinte emberekre, akármilyen nézetet valljanak is. Nyílt beszéd és szabad vita kell ahhoz, hogy a jelen, a múlt és a jövő nagy kérdéseit tisztázhassuk, és tisztázás kell ahhoz, hogy előre juthassunk.

De ez a folyóirat nemcsak arra való, hogy nézetek leíratassanak és megvitassanak. Nemcsak a meglevő értelmiség egymásközi érintkezésének színhelye és eszköze ez. El akar jutni ahhoz a magyar fiatalsághoz is, amely eddig nem olvasott iskoláskönyvnél, ponyvaregénynél, újságnál és Jókainál egyebet. Az értelmiséggé nevelés eszközeként kíván lenni falun és városon, iskolában és ifjúsági szervezetekben. Erős törekvése az, hogy a magyar ifjúság minél szélesebb tömegének írott szabadegyetemévé legyen.

Tisztában vagyunk azzal, hogy ez az első kötet tökéletlenül és hiányosan szolgálja a kitűzött célokat. A cél nagy, az út nehéz, mi pedig kevesen, gyakorlatlanul állunk itt, az út elején, és bizony sokban magunk is tudatlanul. Hogy ez a lap azzá lehessen, amivé lennie kell: ahhoz elvárjuk az egész fiatal magyar értelmiség segítségét!

Valóság, 1945. szeptember

44. Meghívó a Valóság Kör alakuló összejövetelére

Sokszorosított meghívólevél, 1945. szeptember 8.

Kedves Barátunk!

F. év szeptember 12-én du. 5 órakor a Valóság című folyóirat szerkesztőségében (V. Alkotmány u. 10. III. emelet) megbeszélést tartunk. Kérünk, feltétlenül jelenj meg.

A megbeszélés tárgya: olyan kör alapítása és szervezetének megalkotása, amely a magyar értelmiségi ifjúság haladó részét tömörítené. A megbeszélésen részletesen kifejtjük az okokat, amelyek szerintünk e kör létrehozását megindokolják, ismertetjük annak

tervbe vett szervezetét, célkitűzéseit és munkaprogramját. Javasoljuk ideiglenes vezetőség megválasztását és alapszabály-alkotó, továbbá felvételi bizottság kijelölését. Sor kerül a kör technikai életfeltételeinek (helyiség, könyvtár stb.) megtárgyalására is.

A megbeszélésén részt vesznek a Györffy-kollégium, az Eötvös-kollégium és más értelmiségi ifjúsági körök és csoportok tagjai, és természetesen kollégiumokon és csoportokon kívül álló értelmiségi fiatalok is, pártállásra való tekintet nélkül.

Fontosnak tartjuk, hogy az összezejövetelre Te is eljőjj, javaslatunkat meghallgasd, ahhoz hozzászólj, a megalapítandó kör tagjai közé belépj, s munkájában – ha módod van rá – részt vállalj.

Baráti üdvözléssel:

Szabó Zoltán,

a MADISZ orsz. elnöke,

a Valóság főszerkesztője

Kardos László,

a Györffy-kollégium igazgatója

Debreczeni Ferenc,

az Eötvös-kollégium ifjúságának

elnöke

Balázs János

tanár, az Eötvös-kollégium

volt tagja

Halász Lajos,

az MTI munkatársa

Márkus István,

a Valóság szerkesztője

NDGY GYSI GYIK 141

II. A NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALOM, 1945–1949

17 NEMZETI NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALOM, 1945–1949

Sej, a mi lobogónkat
Fényes szelek fújják,
Sej, az van arra írva:
Éljen a szabadság!

Sej, szellők, fényes szellők,
fújjátok, fújjátok!
Holnapra megforgatjuk
Az egész világot!

(A népi kollégisták indulója,
Jankovich Ferenc verse
moldvai csángó népdal dallamára)

A szöveg a népi kollégisták indulója, amely a szabadságért való küzdelemről szól. A szöveg a népi kollégisták indulója, amely a szabadságért való küzdelemről szól. A szöveg a népi kollégisták indulója, amely a szabadságért való küzdelemről szól.

A szöveg a népi kollégisták indulója, amely a szabadságért való küzdelemről szól. A szöveg a népi kollégisták indulója, amely a szabadságért való küzdelemről szól. A szöveg a népi kollégisták indulója, amely a szabadságért való küzdelemről szól.

1. A GYÖRFFY-KOLLÉGISTÁK ÚJ NEMZEDÉKE FELKÉSZÜL, 1945–1946

A Györffy István Kollégium 1945 nyarán kelt új alapszabályzata egészében tükrözi azt az alapjaiban megváltozott helyzetet, amelybe a kollégium került: az intézmény széles alapokon nyugvó valóságos autonómiáját, önállóságát, függetlenségét, belső demokratizmusát. Pártfogóinak szerepét végzett kollégistáinak testülete (VKT) látja el. Belső önképzését szabadon tervezheti. Az országban szerte fiókkollégiumokat szervezhet. Alkotmányos feladata a szomszéd népek demokratikus ifjúságával való barátság kiépítése is.

A kollégium tud élni evvel a szabadsággal.

Közel száz – speciális demokratikus felvételi módszerrel szelektált – új kollégistájával indult ez a kollégium új vállalkozása elé: igazi, magas színvonalú, demokratikus közösséget teremteni önmagából. Képes-e erre? sikerül-e? Ez az 1945–46-os tanév alapproblémája. Fél száz dokumentum tükrében igennel lehet erre a kérdésre válaszolni. Az út korántsem egyenes és nem könnyű. A szabadság nem minden, mégis a legtöbb ahhoz, hogy a kollégisták legyűrjék a nehézségeket. Mindenekelőtt a gazdaságiakat. Egész esztendőn át az ellátás nehézségeivel küszködnek, gyengén táplálkoznak, gyakran éhesek, s ami van, azt is maguknak kell előteremteni. Ablaktalan, fűtetlen szobákban húzzák ki a telet. Tavasz lesz, nyár lesz, mire kiverekszik a tisztességes életfeltételeket. Tanulnak, végzik az egyetemi stúdiumokat a gyakran – elavult, rossz, korszerűtlen egyetemeken úgy, hogy közben maguk is közreműködnek ugyane főiskolák s egyetemek újjáépítésében és korszerűsítésében. Képezik magukat. A kollégium falai közé hozza a korszerű, demokratikus és szocialista társadalmi-politikai-ideológiai stúdiumokat, és micsoda előadókkal? Nincs számottevő politikus, tudós, művész, író, aki ezekben az időkben ne tartaná kitüntetésnek, hogy a népi kollégistákat okíthatja, nevelheti. De nincs is hálásabb hallgatóság és tanulóközösség a kollégistáknál: valósággal falják az "első kézből" kapott új ismereteket. Előadások, szemináriumok és viták, és mennyi őszinte vita, éjjel és nappal viták... Egy új Magyarország, egy új társadalom, egy új világ tárul fel a kollégisták előtt. Ez a kor a lázas tájékozódás, a lázas olvasás korszaka is a kollégiumban. Pedig milyen nehezen szedik össze könyvtárukat a kollégisták. Élik a közösség mindennapi életét, az önkormányzaton belül, az önkormányzaton kívül, kint az egyetemeken, a társadalomban. A kollégiumban megtapasztalják a mikroközösségek világát, a szövetkezetekét, tetszik nekik, kedvükre élnek és dolgoznak benne. Megtapasztalják, milyen az igazság, ha maguk osztogatják önmaguknak, a kollégiumi népbíróság tekintélye ekkor kezd nőni körükben. Gyűléseznek, kollégiumot vezetnek, nagy ügyekben – a közösségében – döntenek, és bírálják egy-

mást egyénileg és csoportosan is, ha úgy hozza a sora, a vizsgák alkalmával – minden-
esetre. Így tanulják és gyakorolják a fiatal Györffy-kollégisták a demokráciát a maguk
körében, és még inkább kint a társadalomban, legfőképp a maguk ifjúsági és diáktársasá-
gában, ahol ezúttal nekik kell helytállniuk nemegyszer kevés magukkal – a diák-
ifjúság más progresszív csoportjaival – azokért a haladó és forradalmi nézetekért és el-
vekért, amelyeket a kollégiumban elsajátítottak és magukénak vallanak. Azt a pezsgő
közéletiséget szavakkal nehezen lehetne visszaidézni, amely a korabeli népi kollégis-
tát körülfogta, s erre az ifjúsági szervezetekben és a pártérdekek szerint erősen diffe-
renciálódó diákközéletben ugyancsak adódott mód. Nem voltak híjával a kollégisták
kisebb-nagyobb politikai vállalkozásoknak sem, sorsuk gyakran összehozta őket külföl-
di fiatalokkal, s alkalmanként maguk is megfordultak egy-egy szomszéd országban.
Így lett lépésről lépésre politikus nemzedék a fiatal Györffy-kollégisták kollégiuma is.

Közben fiatalok maradtak, nyitottak, igényes művelődésre és könnyed szórakozásra
is, amelyre egymás körében, a kollégiumban és a kollégium falain kívül egyaránt mód
nyílt. Műsoros estjeik, pamfletjeik, kórusuk és táncscsoportjuk produkciói a kicsattanó
életkedv, az igazi felszabadultság őszinte megnyilatkozásai voltak. Soha annyit nem
énekelt fiatalság, mint ők ebben és a következő néhány esztendőben, népdalokat és
forradalmi indulókat, a népdal a Györffy-kollégisták zenei anyanyelve lett, és ezt egy
egész nemzedék életében tették kitörülhetetlen élménnyé. Testedzés, sport, természet-
szeretet, játék – mind otthonos volt közöttük, a barátság és a szerelem is virágzott kö-
zösségükben, e népi diáknemzedék életében – a kollégiumban és kollégiumon kívül –
először találkozott felszabadult együttesben fiú és leány.

Így vált lassan, de feltartóztathatatlanul igazi, tartalmas és meleg közösséggé ebben
az esztendőben az ifjú Györffy-kollégisták kollégiuma. Hogy azzá vált, rövidesen mód-
ja nyílt ezt ön maga teljesítményén lemérni. A közösségi élet példáját különben az
"öreg", kollégiumot hagyott györffysták is sugározták feléje, akik maguk is közösség-
ben éltek tovább. Az ezekben az esztendőben egzisztáló – az értelmiség körében
szokatlan – kommunájuk sok tanulságot sűrített magában. Ez az első kollégistanemze-
dek ennek is a végére járt, pozitív és negatív tapasztalatai voltak róla, gazdagodott vele.

1946 nyarán az új kollégiumi közösség a régi, bevált metódus szerint már maga vette
fel Nagytétényben – igazi hozzáértéssel és érettséggel – új társait. A felvételi vizsga
egyben alkalom volt a régi és új kollégisták politikai nézeteinek a summázására is, a
polarizálódó politikai érdekek között szükség volt hovatartozásukat pontosabban rögzí-
teni. Megtették, és máris útnak indultak: falusi földművelőszövetkezeteket szervezni.
A kollégium közössége elvállalta, hogy a maga módján segítséget nyújt a mezőgazda-
ságnak. A szervezésre önként vállalkozók – nem voltak kevesen! – annak rendje és mód-
ja szerint szervezői tanfolyamot végeztek, és a szervezői ismeretek birtokában nyaruk
egy részét erre fordították. A dokumentumokból is kitetszőleg – sikerrel.

Nyaruk jó részét a fiatal györffysták egy más, nagy ügynek szentelték: kollégiumi kö-
zösségekkel telepíteni tele az országot, hogy osztályos társaiknak is biztosítsák a közép-
fokú és felsőfokú tanulást, a magasabb szintű művelődést. A népi kollégiumi mozgalom
úttörőinek a szerepét vállalták.

Mi tette ezt szükségessé? A szükség: az, hogy a dolgozó nép gyermekei már a kö-
zepfokú és felsőfokú tanintézetek kapuin zörgettek bebocsátásra, lehetőségre várva.
Igen gyakran hiába, mivelhogy kollégium, diákotthon a parasztok és a munkások ta-

nulni vagyó filai és lányai számára igen kevés akadt. Az égető szükségét, az igényt azok a spontán kollégiumalakulások is jelezték, amelyek alappéldájaként a Petőfi Sándor Kollégiumot kell említeni. Ez a kollégium a Györffy-kollégium mintájára – egy volt györffysta kezdeményezésére – már 1945 őszén megalakult. Pártfogói körében ott találni a magyar progresszió több kiválóságát, az építőmunkások legjavát, elnöke maga Rajk László. A kollégium szép reményekkel indul, kiválóan szelektált tagsága, igényes programja van. Mindazonáltal az intézmény 1946 tavaszára válságba jut. Vezetőinek hibái és bizonyos öncélú politikai törekvései konfliktust érlelnek a friss hajtású közösségben, amelyet aztán elég nehezen sikerül megoldani. Vezetőit a kollégium többsége leváltani kényszerül, majd a Györffy-kollégiumtól kért erkölcsi és személyi segítséggel folytatja munkáját. Ez a kollégium nem is olyan nagyon sokára egyik bázisa lett a megalakuló népi kollégiumok országos szövetségének.

A dolgozó osztályok diákságának spontán kollégiumi kezdeményezései 1946 tavaszán és nyarán – a fővárosban és vidéken – serkentői lettek annak a nagyigényű országos vállalkozásnak, amelynek megindítása a Györffy-kollégisták fiatal nemzedékére várt.

ÚJ NEMZEDÉK – ÚJ KOLLÉGIUM, 1945. SZEPTEMBER–1946. JÚNIUS

A Györffy-kollégium 1945. júniusi konferenciájának határozatai öltöttek testet az 1945–46-os tanév munkájában: azonos szervezetben létrejött a fiatal kollégisták kollégiuma és vele együtt, mellette a végzett kollégisták kommunája. Az esztendő kollégiumi célkitűzései: a kollégium szervezeti, gazdasági, társadalmi megerősítése és az új kollégiumi közösség megteremtése. Mindkettő eredménnyel járt, mindkét eredmény közös erőfeszítés gyümölcse, az egyik sikere elősegítette a másik valóra váltását. A kollégium teljes gazdasági autonómiában élt, teljesen maga tartotta el magát saját erőfeszítéséből és munkájából. Gazdasági bázisát saját moziüzemei, Buda környéki gyümölcsöse, földreformmunkájáért megszavazott minisztertanácsi államsegélye, üzemek és magánosok közvetlen anyagi segítsége képezte. Egy esztendő kínos-keserves munkája – és nem kevésbé az első györffysta nemzedék erkölcsi-politikai tőkéje – kellett ahhoz, hogy a háború utáni nyomorszínvonalról erre a kiegyenlítettebb gazdasági szintre emelkedhetett a kollégium. A gazdasági stabilitásért vívott közös erőfeszítés az új kollégiumi közösség egyik legerősebb kötőanyaga lett és maradt. A közösségformálás más erői: az önkormányzatban átélt célszerű és jól proporcionált közös kollégiumi program végrehajtása, a közös tanulás, a közös felkészülés és legfőképpen a közös vállalkozások, a kor valóságába beilleszkedő közösen vállalt társadalmi és politikai munka. A Valóság folyóiratnak itt dokumentált egyik tanulmánya szociológiailag hű képet ad, milyen is volt az induló györffysta diákság világa, a közreadott év végi beszámoló pedig arról: milyen eszmei-politikai, erkölcsi szintre jutott ugyanez a generáció.

1. A Györffy István Kollégium új alapszabályzata 1945. május 2.

[...] A kollégium célja

A Györffy István Kollégium társadalmi, diákjóléti, autonóm nevelőintézmény, amely a tehetséges és rászoruló, főleg paraszti származású főiskolás ifjúság részére egészséges és megfelelő kényelemmel berendezett otthonokát létesít. A kollégiumok egyetemek

és főiskolák székhelyén, továbbá a közép- (középfokú) iskolás központokban is létesülhetnek. Ezzel segíti elő az intézmény azt, hogy a parasztság mindkét nembeli tehetséges fiataljai szabadon, képességük és tehetségük szerint készülhessenek fel az életre. Az intézmény ezekben az otthonokban demokratikus szellemű nevelést és továbbképzést ad tagjainak, hogy azok tanulmányaik elvégzése után a korszerű tudással jól felszerelt és a demokratikus életre megbízhatóan formált munkásai legyenek az egész magyarság és ezen belül elsősorban a parasztság fejlődésének. A kollégium tagjait tanulmányaikban tanács-csal látja el, felügyel azok előmenetelére, és gondoskodik arról, hogy becsületes, művelt magyar emberekké nevelődjenek.

A kollégium feladatának tekinti a szomszédos népek demokratikus ifjúságával való barátság kiépítését. [...]

A kollégium szervezete

- a) Végzett Kollégisták Testülete (továbbiakban VKT),
- b) Tanács,
- c) Választmány,
- d) Tisztikar: 1. a VKT elnöke, aki egyúttal kollégiumi felügyelő is,
2. a VKT Intéző Bizottságának két tagja,
3. igazgató,
4. titkár,
5. gazdasági titkár,
6. jegyző,
7. könyvtáros,
8. választmányi tagok,
9. számvizsgáló bizottság,
10. VKT-gyűlés,
11. kollégiumi gyűlés,
12. közgyűlés. [...]

Fiókkollégiumok

A kollégiumnak joga van az ország területén bárhol hasonló kollégiumokat mint fiókkollégiumokat létesíteni és részükre önkormányzati terveket készíteni, melyek azonban egységesen a kollégium központi szervéhez kapcsolnak. [...]

NDGY GYSI GYIK 87

2. Felvételi tájékoztató a Györffy István Kollégium 1945-46-os tanévről 1945. július 1.

[...] Felvétel a Györffy István Kollégiumba

A Kollégium Igazgatósága zárt számban felveszi azokat a jó előmenetelű, erkölcsi-
leg megbízható és érdemes, főleg paraszti származású magyar diákokat, akik most kerül-
nek egyetemre vagy főiskolára, illetőleg első- vagy másodéves egyetemi hallgatók, és
akik a kollégiumi rendet és munkát a legjobb lelkiismeretük szerint vállalni tudják.

Az Igazgatóság csak teljesen felszerelt kérvényeket vesz figyelembe. A szükséges iratok az alábbi címre küldendők: Györfly István Kollégium Igazgatósága, Budapest IV., Apponyi tér 1.

Beküldendők:

1. kérvény,
2. tartalmas önéletrajz,
3. érettségi bizonyítvány vagy egyetemi index, lehet másolatban is,
4. születési anyakönyvi kivonat, lehet másolatban is,
5. vagyoni vagy szegénységi bizonyítvány.

A kérvényeket július 20-ig kell beküldeni. Ezt követően a kollégium olyan értelem-ben bírálja el a kérvényeket, hogy felvételre jelöli a jelentkezőket, akiket a végleges felvétel céljából még ez év augusztusában egyhetes kollégiumi táborozásra vár el. Ellátásról a kollégium gondoskodik. A felvételre jelölésről és a táborozásról a kollégium ide-jében küld értesítést.

A kollégium felvételi díja egyszer és mindenkorra 100,-P.

A kollégium ellátási díja (lakás, fűtés, világítás és teljes ellátás) havi 100,-P.

Budapest, 1945. július 1.

A Györfly István Kollégium
Igazgatósága

NDGY GYSI GYIK 130

3. Fekete Gyula levele a Györfly-kollégium vezetőségének 1945. július

Kedves Fiúk!

Pár nap múlva ugyan fenn leszek Pesten, de írok levelet is, hogy maradandóbb legyen elkövetkezendő találkozásunk. Nemrégiben találkoztam Kardos Lacival, és egyről más-ról elbeszélgettem vele. Ő is említette, amit már a kongresszuson is megbeszéltünk, hogy válogassuk ki környezetünkéből a kollégistáknak alkalmas embereket. Itt van egy-két ilyen ember és még sokkal több érdeklődő, majd odafenn még megbeszélünk ezzel kapcsolatban egyet s mást. Mindenesetre szükségem volna néhány új keletű kollégiumi tájékoztatóra, hogy szűk ismeretségi körömon kívül is propagálhassam a kollégiumot. A sárospataki diákok megkértek, hogy tartsak nekik az új helyzetről előadást, erre a jövő hónapban fog sor kerülni. Nem tudom, hogy álltok a tájékoztatóval, én fontosnak tartanám.

Ami az anyagi megsegítést illeti, azt hiszem, az én vidékemen erre csak új [gabo-na] után kerül majd sor, mert itt igen kiélték a környéket.

Kérésem is van. Ti. csak egy ruhám van, az is igen szomorú állapotban. A sok utaz-gatás nagyon megviselte. Ha lehetséges, segítsen ki a kollégium. (Bakancsom sincs, de az télig maradhat.)

Ezzel kapcsolatban: a múltkoriban 4 db katonaköpenyt leltem (2 tiszti). Mikor takarították a kollégiumot, valahová elpakolták. Gyenge Zoli fog tudni a jelenlegi helyük-ről. Ha fel tudjátok használni, intézkedjete a sorsukról!

A jövő héten kedden különben felmegyek.

Addig is szeretettel üdvözl mindnyájatokat, és jó munkát kíván

NDGY Fekete Gyula íratai 11

Fekete Gyula s. k.

4. A Györfly István Kollégium felvételi konferenciájának programja

1945. augusztus 14-16. és 18-20.

I. nap de. 8 órákor

Megnyitó: Kardos László

Bemutakozás: Minden tagjelölt 5 perces beszámolóban megmondja: kicsoda, honnan való, milyen családból és társadalmi környezetből származik, micsoda szándéka van (tanulmányi), és miért az?

du. 4 órákor

Megbeszélés. Témakör: Miért jöttetek az egyetemre? Kiváltak-e az osztályotokból? Más osztályba léptek-e át? Paraszt- és középosztályos vezetők lesztek? Szakembernek vagy politikusnak kell lenni? Vezeti: Kardos László.

este

Kötetlen beszélgetés.

II. nap de. 8 órákor

1. Hogyan látom jövő életpályámat? (Részletesen.)

2. Hogyan lehetne segíteni fálum bajain?

3. A magyar nemzet a múlt és a jövő határán.

Dolgozatírás szabadon választva a fenti témák között, legalább 4-5 oldal.

du.

Villámtémák 5 perces. Felolvasandó közvetlen a vizsgálat előtt. Az imént szerepelt bírálja meg: "összefogás", stílus és témaérték szempontjából. Az egész menetet pedig egy öttagú bizottság vizsgálja felül.

este

Népdalozás. Közben megtárgyalni a népi, nemzeti, európai kultúra problémáit.

III. nap de. 8 órákor

Tárgyaló csoportok lényeges beszélgetéseket folytatnak az ifjúság, nevezetesen az egyetemi ifjúság helyzetéről, szerepéről (érintik a zsidókérdést, a vallási kérdést, a nemzetiségi kérdést, beszélnek a nők és férfiak viszonyáról, a demokráciáról stb.). [...]

du. 3 órákor

Záró alkalom.

Műsor: Vers, novella, nóta.

Tájékoztató a kollégiumról. (Nem internátus, hanem nevelőintézet. Múltjának áttekintése és a jövő szempontjainak felvetése.) Este esetleg közös mozi stb.

NDGY KLl GYIK 11

5. Kardos László: Parasztdiáksors

"Szegényparaszti családból származom. Szépapám szépanyám. dédszüleim, nagyapám, nagyanyám, szüleim, kiterjedt rokonságom — ameddig családom történetét, ha egyáltalán van ilyen parasztnál, visszafelé tudom követni — mind zsellérek, föld-

munkások, béresek, csőszök, vízimolnárok, kétkezi munkások voltak

Én vagyok közülük az első tanult ember!"

Így kezdi életrajzát egy Györffy-kollégista.

A parasztságból, nevezetesen a szegényparasztságból származó diákság problémája nem ismeretlen téma, sőt mondhatni közismert az elmúlt évtized közvéleménye előtt. Elég csak utalni a falukutatók, a népi írók cikkeire, szociográfiáira, regényeire vagy a polgári középosztály "ideológusainak" eszméire a középosztály "felfrissítéséről", a parasztság és a polgárság közötti "hídverésről", a parasztság nemzetmegváltó képességeiről, a paraszti származású szellemi elit neveléséről és azokra a szavakra, amelyek a dolgozó parasztság politikai és társadalmi felemelkedésének egyik útjáról, a szegény-parasztság forradalmas élcspatáról szólnak. Folytatni lehet még a "kitűnőek iskolája", az "östehetségek", a hivatalos "tehetségmentés", "tehetségképzés" dugába dőlt félmegoldásos kísérleteivel és befejezni végül a paraszntinternátusok, parasztkollégiumok megvalósult tényeivel. [...]

Ma már ebben az értelemben nem kell törődnünk a problémával, mert fiatal demokráciánk, ha egyelőre még csak elvben ugyan, de közoktatásunk alaptendenciájának tekintve a dolgozó parasztság és az ipari munkásság fiainak intézményes és tömeges neveltetését. Érdekes azonban a témát elővenni mégis, mert az elkövetkező években a szegényparasztság kulturális felemelkedése és tömeges iskolai nevelődése – az országos nyomorúság miatt – intézményesebb támogatást aligha nyer, tehát még legalább egy évtizedig az eddigi módon felnövekedett parasztdiákokkal kell számolni. Érdekes továbbá felvetni a témát, mert nem kíváncsok kultúrpolitikánk múltbeli hibáinak megismétlése éppen a dolgozó parasztság fiataljainak neveltetésében. Végül nem utolsósorban érdemes megvizsgálni a parasztdiák sorsának kérdését az értelmiségi ifjúság válságának alkalmából.

Vizsgálódásunk alapjául a statisztikai számbavételen kívül a Györffy István Kollégium száz diákjának (75%-a elsőéves egyetemi hallgató) múlt év nyarán felvételi konferenciára készült életrajzai, kérdőívei és személyes információ szolgálnak. A kollégisták kétharmada a szegényparaszti osztályból származik, a harmadik harmada pedig mindenféle félpaszti, ipari munkás, kispolgár-értelmiségi ivadék. [...]

A parasztdiákság vallomása szerint a parasztságból fölkerültek családjainak 50%-a a zsellérség és a törpebirtokosság határán nyomorog. A másik 50%-a a kisbirtok szintén nyomorúságos feltételei között. A megvizsgáltak összirtoka még a kishaszonbérletekkel együtt sem tesz ki egy közepes, 500 holdas középbirtokot. Nem kell elhallgatni, hogy a földek 1/3-a súlyos adóssággal van megterhelve. A kisbirtokok kis hányada most juttatott föld. Lakóháza a legtöbbszörnek nincs vagy csak felében, harmadában birtokolja.

A parasztdiákok rendszerint nagy családok gyermekei. Nem ritka az öt vagy ennél is több ellátatlan gyermek egy családban. A két öreg szülőt is hozzászámítva az ellátatlanokhoz, bizony átlagában öt eltartottal kell megküzdnie egy parasztdiák családjának. Az egy családbeli gyermekek száma persze nagyobb, ha a gyermekkorban elhunyt testvéreket is hozzávesszük, ami az agrárproletariátus helyzetét tekintve meglepően nagy.

A nagy család, a nincstelenség önmagában véve a legnagyobb kontraszelekció. Honnan is teremtsen elő a szükséges anyagiakat pl. az egyetemre a parasztdiák, mikor a múlt-

ban még tandíjmentesség esetén is az évi ellátási költsége minimálisan 500–600 P volt. Ugyanakkor a kisbirtok tiszta pénzforgalma alig haladta meg az 1000-t, a napszámos, cseléd évi keresete meg alig érte el az egyetemi költségeket. Szociális intézmények nem állottak a rendelkezésre sem középiskolás, sem főiskolás fokon. Hísz a legutóbbi évek tehetségmentései és ösztöndíjai is neveltséges hányadát érintették a szegényparasztság fiainak. Pedig hogy kapaszkodtak volna még ebbe is!

Hogyan is lehet hát fölkerülni ebből a nyomorúságból es elesettségből?

A dolgozó szegényparasztság gyermekeinek fölkerülése – félféudális-kapitalista viszonyok között – a magasabb kultúrába, az értelmiségi rétegekbe, minden egyes személyt külön vizsgálva – rendkívüli és egyéni eset. A paraszti társadalom viszonyait és normáit tekintve: szabálytalan eset. Míg a polgári osztály gyermekei az elemi iskola után tudatosan és szinte tervszerűen kerülnek a középiskolába, családjaik állásának és tekintélyének megfelelő pályák felé, addig a szegényparasztdiák középiskolába kerülése szokatlan és esetleges jelenség. Rendkívüli indítékok játszanak közre. A kultúra felé vivő motívumok közül elsőként szerepelnek a szülők ambíciói. Ezek az ambíciók is egyéniak. Ezek a családok ugyanis maguk is valamennyire eltérnek a viszonylagosan bontatlan paraszti rendtől vagy éppenséggel félpaszti természetűek, a közlekedés, az ipari termelés vonalán vagy a szolgai–altiszti nívón helyezkednek el. Mezővárosi–falusi napszámosok, egyholdas, alkalmi munkás zsellérek, belső cselédek, útdörök, bakterok, mezővárosi szolgák; gazdag parasztnál szolgáló zsellér özvegyek, külföldön kóborgó kubikusok, Amerikát hasztalan megjárt törpebirtokosok, félig iskolázott, ambíciókban megszorult kisbirtokosok, árendás, kisbérlet falusi mesteremberek, falusi vándoriparosok, piacos–fuvaros paraszti adóvevők, város környéki kupecsek, a parasztságból kiöregedett kisvárosi altisztek, rendörök, politikai mozgalmakba beletévedt kisparasztnok, törekvő polgárparasztnok és effélék teszik ki ezeknek a családoknak a sorát. Elhallgatott vagy éppenséggel elpanaszolt ambíciók, titkolt sérelmek, az urak közelsége adta félénk perspektívák, egyszeri példák, szerencsétlenségek, paraszti spekulációk és számvetések húzódnak meg egy-egy parasztdiák kultúra felé vezető útja elején. Itt is legelsőként az anyák ambícióját kell megemlíteni, akik urat, jobb sorsút akarnak nevelni gyermekeikből. "Ha már nekünk rossz volt, legalább neked legyen jó!" Véletlen esetek, gazdagabb rokonoknál meghúzódó árva, a legfiatalabbat kitanító cselédtestvérek, a birtok elaprózódását imígyen védő családapa, egy-egy városon lakó rokon, közeleli iskola, egy-egy jobb termésű esztendő, a család valamilyen távoli értelmiségi rokona, rendszerint pap stb. – jellemző indítékok.

Szinte általános, hogy a jó eszű parasztyereket – a feudális múlt törvényei szerint – a község papja vagy tanítója fedezi fel, és beszéli rá a vonakodó szülőket a tanítással járó áldozatok vállalására. Ő ad megoldásokat, és nem kevésszer ő adja az első pengőket és jó tanácsokat a középiskolába induló kisdíáknak. Persze nem egy esetben maguk az egyházi iskolák és intézetek vállalják a szegényparasztdiák neveltetését – jövőjükért cserébe. Így kerül a parasztyerekek jó hányada papi pályára, mert anyagi elesettségük folytán nincs mi-egyebet tegyenek. Nem is csoda, hogy érettségi után egy része otthagya a papi szemináriumokat, s követi rejtett ambícióit, mérnök lesz, orvos lesz, tanár lesz.

A milyen egyéni és rendkívüli a fiatal diák elindulása, éppoly keserves és magányos az útja az érettségig. Amilyen néprajzias bőséggel lehet leírni a kisdíák iskolán kívüli

foglalatosságait a középiskolás korig a libapásztorságtól a csordásságon keresztül az alkalmi mezőgazdasági munkáig, épp ilyen sajátosan kimódolt formáit kísérhetjük végig életének a középiskolás korban. A középiskola megkezdése persze nem mindig négy elemi után, de gyakran az ötödik vagy a hatodik után történik, mert nincs többre kilátás, mert csak ezekben az osztályokban kezdenek a gyermek jövőjéről gondolkodni, s van eset rá, hogy "gyenge csontú, had' erősödjék" – megállapítással, beíratják ötödikbe. Éves késedelmekkel indulnak tehát útnak. A középiskola sem mindig gimnáziumot jelent, gyakran polgárit. Eddigre terjed ki a paraszti perspektíva, a gazdasági lehetőségek, ez az úriság alsó foka, az a praktikus távolság, amennyi éppen elégséges. Innen van az, hogy a parasztdiákok jó része kereskedelmi középiskolát végzett, vagy pedig tanítóképzőbe ment, mert polgáriból csak erre felé vezetett az út, vagy mert falujukhoz ez az iskolatípus volt a legközelebb. A középiskola felsőbb tagozatába való átjutás közben persze nem egynek ismét meg kell szakítania tanulmányát, pénz és további terv hiányában. Ismét idővesztés. Az egyetemre jutás időszaka: megint csak a gazdasági számvetés és a perspektívanyitás. Ez sincs idővesztés nélkül. Amilyen nehézkes időben a felfelé jutás, ugyanolyan anyagiakban: a segítségek hamar eldugulnak, s hacsak nem akarja félbeszakítani tanulmányait, megélhetés után kell néznie. Intézményesebb helyen, mint az iskola ingyenes szegénydiákja megél, legfeljebb a fiatalabbak korrepetálásával kell foglalkoznia vagy egyéb szolgálbb teendők végzésével. Kerülhet sor kosztolásra az iskola székhelyének kocsmáiban, étkezdéiben vagy kijelölt házaknál. Református vidékeken a legátusság is hoz valamit, katolikus környezetben az egyéb egyházi segédkezés. Internátuson, kollégiumon kívül, rokonoknál vagy magánházaknál húzódhat meg, ahol a könyörület, a házi segédkezés vagy az örökös házitánítóskodás teszi megtűrtté. Keserves kenyér! Pedig úgyszólván egyetlenegy parasztdiák sincs, aki négy-öt éven keresztül ne foglalkozott volna tanítványokkal, s ne evvel kereste volna kenyerét. Ilyen lehetőségek nélkül bejáró lesz a parasztdiák. A legközelebbi várost látogatja. Nem egy esetben nyolc éven át vonaton sokszor 50–100 kilométereket utazva, hosszú kilométereket gyalogolva az állomásig, az iskoláig, esőben, hóban, télben, fagyban. Az időpocsékolásnak a legátkozottabb rendszere, tanulásra alig jut idő, az elkeseredésre annál több. A nyarak és a szünidők a legkeményebb mezőgazdasági és egyéb természetű munkában telnek el. Ilyenkor segít családjának, keresi meg a maga iskolájára valóját. Szegődményesek, cséplőmunkások, községi kisegítők, könnyebb esetben nyári korrepetítorok.

A nyolc középiskola a nyomorúság és bizonytalanság idegőrlő légkörében telik el. Nem tudni, mikor kell elhagyni az iskolát, lesz-e a következő félévre elegendő pénz, nem történik-e otthon a családban baj?! A rossz lakás, az elégtelen ruházkodás, a gyenge étkezés, a fagyoskodás, a mindig adódó betegségek, a család, a rokonság veszekedése, a mindig beütő bajok örökké ott kísértének a parasztdiák sorsában. Nemesyszer a tanulmányaival egyidőben rászakadnak a család és a gazdaság gondjai, testvéreit taníttatja, anyját tartja el.

E töméntelen elemi gond nem csökken az egyetemen sem, sőt mondhatni szaporodik. Több szükséglet, több költség, több erőfeszítés, több kétségbeesés a visszavonulásra. Nem is csoda, ha csak elenyésző pár százra tehető a parasztfőiskolások száma a magyar egyetemen. Ebben az embertelen sorsban természetes is végül, hogy az elindult keveseknek is nagy hányada tönkremegy, visszafordul, otthon marad, megalkuszik, megrokkban,

elfárad, kimerül, elveszti ambícióját, nyomottságot, korai öregséget cipel magával. Igazán csak a legellenállóbbak, a legelszántabbak és a leghetsegesebbek, sokszor a legkonokabbak végzik be pályájukat. [...]

A parasztdiákok fejlődésére jellemzők azok a vallomások, amelyek eddigi életútjuk akadályaira és támaszaira vonatkoznak. A konkrét akadályokat röviden intézik el: "Legfőbb akadályom a szegénység volt s most is az." Továbbá a családi szerencsétlenségeket, betegségeket, a segítség és a felvilágosítás hiányát emlegetik. A lélektaniaknál fontosak és ismétlődők: a szülői szeretet nélkülözése, a bátorság és az önbizalom hiánya, "szűnyogból elefántot csinálók, ügyetlen, parasztos a fellépésem; bizonyos kisebbségi érzés, mert mindig rosszul öltözött voltam, és ezt éreztették velem", túlzott érzékenység, dacoskodás, makacsság. Gyakori a panasz: őszinteségükkel ismételten visszaéltek. Mi vitte a parasztdiákot előre? Tárgyi dolgokban az állandó munkára, fizikai és szellemi elfoglaltságra, könyvszeretetre és képességükre hivatkoznak. Lélektani rugójukul az erős akaratot, a nyomorúság látását, "a paraszti büszkeséget", a "csakazértist", a "szülőkön való segíteni vágyást", a "tudásvágyat", a kitartó szorgalmat, a szociális érzéket, a kultúrigényt, önfejl., konok rámenősséget és az alkalmazkodni tudást hozzák fel.

Ezek a példák is mutatják azt a társadalomközi, illetve osztályközi helyzetet, amelyben a parasztdiákság alakul. [...]

A felülkerülésért folytatott harc a kisszámú parasztdiáktáborból csak a legjobb minőségűeket engedi fel. Élénken dokumentálják ezt a középiskolában elért tanulmányi eredmények is. A jelen tanulmány adatait szolgáltató parasztdiákok 50%-a kitűnően és jelesen végzett, 45%-a jól és csak 5%-a elégségesen. Pedig a már említett életkörülményeik nem is engedték meg a folyamatos elmélyülést stúdiumaikban. Mindenesetre középiskolai tanulmányaik élményszerűbbek számukra, mint a polgárosztály gyermekei számára. Igazolja ezt vallomásaiknak az a része, amelyik szenvedélyes olvasási vágyukról és könyvszeretetükről ad hírt. [...]

Az egyetemekre és főiskolákra eljutott parasztszármazású diákság sorsának gazdasági és társadalmi elemzése megkívánja az ebben a sorsban felnövekedett ifjúság mentalitásának, gondolkodásának analízisét is. Ez azonban még nehezebb feladat, mint az előbbi. Mindenesetre ez a munka is megkísérelhető a kérdőívek alapján, amelyek, ha egész rendszerében nem is, de egy-egy jellemző részletében érdekes adalékokat szolgáltathatnak a fiatal magyar demokrácia első hónapjaiban egyetemre és főiskolára kerülő parasztság ideológiai állapotáról. Meg kell kísérelni azért is, mert a népi származású ifjúság gondolkodását és magatartását a legkülönbözőbb, illetve a legellentetesebb módon ítélték meg. Egyesek valamelyes csodálatos "őserőt", "kiapadhatatlan energiákat", "romlatlan erkölcsöt", sajátos parasztradikalizmust tulajdonítanak neki: mások meg formálhatatlannak, darabosnak, egyoldalúnak és nyomottan fejlődöttnek látják. Mind a kettő irreális. A parasztdiákság gondolkozása olyan, amilyenné egyáltalán lehetett a feudális-kapitalista viszonyok között az elmúlt 25 év alatt. Középiskoláink oktatási rendszere nemigen kedvezett a társadalmi igazságok feltárásának. Az oktatás az uralkodó osztályok érdekeit szolgálta nem kis sikerrel. Az egyetlen komoly – hogy úgy mondjam "iskolán kívüli" – hatás, amely politikai és társadalmi perspektívát adott a parasztszármazású, de gyakran a más osztálybeli diákságnak is az elmúlt tíz évben, a falukutatók és "népi írók" mozgalma

volt. Ez a tanulmányunkban valló diákság meg éppenséggel ennek a szellemi hatásnak kiterjedtebb körébe került bele, amikor már a középiskolák tanárai között az ifjúsági és önképzőkori mozgalmakban, de éppúgy a könyvterjesztés terén is jelentős sikereket ért el. Másféle irányban csak azok a parasztdiákok fejlődtek, akiknek családjá más radikális politikai és társadalmi mozgalmakba kapcsolódott bele, főleg a tiszántúli (Békés, Csongrád, Csanád megye) családok ezek vagy éppenséggel valamilyen félparaszti-falusi iparos egzisztenciák. Ezeket az egyénibb eseteket leszámítva a parasztdiákság politikai gondolkodásának bábáit az úgynevezett népiesek között találjuk meg. Szabó Dezső áll ennek a sornak az élén tanulmányaival és regényeivel. Veres Péter követi őt bevezetve a népi írók sorát, amely Móricz Zsigmonddal, Darvas Józseffel, Illyés Gyulával, Erdei Ferencsel, Németh Lászlóval, Kovács Imrével stb. folytatódik. Főképp publicisztikai és szociográfiai munkákat jelentenek ezek az írók, de ugyanakkor sok szépirodalmat is, amelyben túlnyomó szerepe a poézisnek van. Költőik sor szerint főleg Arany, Petőfi, Ady és József Attila. Meglepő, hogy az olyan könyvet, mint Szabó Dezső Az egész látóhatár, vagy Veres Péter Mit ér az ember, ha magyar, úgyszólván kivétel nélkül mindenki olvasta. Míg hazai politikai távlataik eddig a körig nyúlnak el, Európából csak szépirodalmat ismernek helyel-közzel, még jó, hogyha a klasszikusokon vagy a nyugat-európai reprezentáns írókon keresztül. Nem csoda, hogy gondolkozásukban ez jellemző és sajátos nyomot hagy, hiszen még a saját osztályuknak értékelését és helyzetét is ezeken az írásokon keresztül ismerték meg. Jó, ha ezek az elvi értékelések komoly szociográfiákkal egészülnek ki.

Ezen az elméleti, politikai iskolán kívül, ha szabad így neveznünk ezeket a hatásokat, sokkal inkább vagy legalábbis az előbbiekkal egyenlő mértékben jelentős a parasztdiákság politikai ideológiájának kialakulására a parasztléthez való közelségük közvetlen élménye. A saját osztályukról alkotott tudatos véleményük az a tényező, amely a fentiekkel – az értelmiségbe emelkedés egész útjával együtt – a szegényparasztokból elszármazott értelmiségi fiatalságnak a haladáshoz való hűségét vagy egyáltalán eleven kapcsolatát biztosítja. A jövőjükéről alkotott képben állandó motívum az osztályukhoz való hűség, és jóllehet ennek hangoztatását nyilatkozataik célja is indokolja, még sincs okunk kételkedni őszinteségében. [...]

A hit és a vallás kérdése a parasztdiák tudatában. 80–90%-a nem hívő. A hívők vagy papi neveltetésűek, vagy zártabb és ortodoxabb katolikus helyről valók. A katolikusok hívőbbek, mint a protestánsok. A dunántúliak inkább, mint a tiszántúliak. Sajátos vallásosság ez. A parasztlélet realitása, küzdelmes életük nyomorúsága sajátosan összeférhetővé teszi ezt a hitet a paraszti radikalizmussal, amely igen gyakran el tudja választani a hitet és a vallást a papságtól és az egyháztól. Arra a kérdésre: vallásos-e a parasztfiatalság falun, 70%-ban nemmel válaszolnak. [...]

A parasztság egységéről szólva 90%-uk sokszor egészen részletekbe menően látja a parasztság osztálytagozódását és ebből folyó éles ellentéteit. Csak 10% ítéli "lényegében és lelkületében többé-kevésbé egységesnek".

"Két nagy tábora van általában a parasztságnak: a munkabérért dolgozó szegényparasztok és a piacra termelő kulákok." "Két csoport áll egymással élesen szemben: a 15 holdnál szegényebb és nincstelen paraszt és a 15–200 holdig terjedő birtokkal

rendelkező gazdák." "Gazdagparaszt nem adná a lányát a vilá-
gért sem egy szegénylegényhez." "Nevetséges, mert a birtokelosz-
lás nem egységes."

A munkásosztály kialakulását és a munkásság-paraszság viszonyát illető
kérdések megválaszolásából kiderül ugyan, hogy az ipari munkásosztály kialakulását
a kapitalizmus, a gyáripar, a technika fejlődésére és kialakulására vezetik vissza, de
a munkásosztályról alkotott képük csak általánosság, nem objektív ismeret, és így jelen-
tőségét is csak ehhez mérten értékelik. Mégis jellemző, hogy a paraszt-munkás vi-
szonyt – az egy pár csizma – egy mázsa búza alternatívában – jóllehet mint távoli
célát helyeslik, a mai helyzetben 80%-uk helytelennek tartja. "Ma lehetetlen,
de mint cél helyes!"

Az ipari munkásság kérdésében előbbi észrevételünk korántsem a frissiben egyetem-
re kerülő parasztdiákság félrevezettségét jelenti, hanem csak egyszerűen állapota
konstatálását. Tájékozatlanságot. Ezek a fiatalok, akiknek 60%-a azelőtt még a fővá-
rost sem látta, 90%-a pedig komolyabb üzemből, gyárban meg sem fordult – jóllehet
a külvárosokban nem egynek ismerőse vagy távoli rokona van –, valóban nem ismeri
az ipari munkásosztályt. Valóban a parasztdiákság a paraszság oldaláról ismerte meg
a magyar társadalmat, és ez a tény mindig jelent valamit, ha nem is többet, annyit
mindenesetre – még a szocialista ideológia ismeretében is –, hogy a gyakorlati politi-
kát ebben az irányban igyekszik folytatni. Egyetemre jelentkezése alkalmával – "a
népíesek" hatása alatt – nem csoda, hogy politikai véleményét főleg csak erre az osz-
tályra vonatkoztatja. [...]

A nacionalizmus különbözőképpen feltett kérdéseire megnyugtató választ ad a
parasztdiákság. 80%-ban helyesnek látja pl. a magyar-román összeházasodást: "a
demokratikus gondolkozás nem ismer faji előítéletet", "legalább
keverednek a tulajdonságok", "a szerelem nem ismer határt",
"a két nép sorsa közös". Köztük ez a szép megfogalmazás is: "a nemze-
tek elérnek nemsokára arra a fejlődési fokra, hogy ez a legter-
mészetesebb dolog lesz. Addig, amíg meg nem érik a helyzet,
ezt sem erőltetni, sem tiltani nem tanácsos." [...]

Ki magyar? – kérdésre igen vegyes a válaszuk. Mégis a nyelv, a kultúrközösség,
az öntudat, az életszemlélet, az érzés, a magyar múlt, a születés stb. motívumokon
kívül gyakori "a magyar dolgozó nép érdeke" és "a tettek és áldozatok
beszélnek" megfogalmazás is. [...]

Demokráciánk vívmányairól és államapparátusáról általában jó a tájékozó-
dásuk.

Mindnyájan 100%-ban köztársaságpártiak voltak! (1945. július!)

Különösen a földreform kérdésében adott válaszaik alaposak. Nem csoda! Ez
érintette legtöbbjüket legközelebről. Szemük előtt zajlott le az egész földosztás. Ra-
dikálisok. "50 hold is elég lett volna az uraknak!" "Nem állott
rendelkezésre elegendő föld." "Gépesíteni kell, hogy kipusztult
állatállományunkat úgy-ahogy pótoljuk." "Sok helyütt súlyos
hiba, hogy jegyzők, papok részt vesznek a földigénylő bizottsá-
gokban." "Baj az is, hogy nem mindenütt kaphatott elegendő
földet a szegényparaszság, és így nem függetlenedhetett elég-

g é a módosabbaktól." "A földdel együtt a nép kezére került a politikai hatalom." "Az új gazdák szövetkezeteit támogatni kell." [...]

Végző konklúzióként nem is mondhami egyebet a szegényparasztság főiskolára kerülő 19–20 éves fiairól és leányairól, mint azt, hogy eszesek, elevenek és komolyak. Véleményük a politika és társadalom kérdéseiben nem kialakult ugyan, helyzetükből és politikai iskolájuk természetéből eredően egyoldalúan paraszti jellegű és hiányos. A másik hatalmas osztályt, a munkásosztályt általánosságban még nem ismerik, de sorsuk és osztályuk állandó jelenléte tudatukban egyik fő biztosítéka, pontosabban mondv a lehetősége osztályhelyzetük felismerésének és egy teljesebb társadalmi perspektíva el-sajátításának. Hogy mivé fejlődhetnek, arra nem méltatlan példa az az együttes, amely-nek utódai a jelen vallomásokot is nyújtó fiatal parasztdiákok csoportja. Az elődök kol-légiumi együttese megmutatta, hogy kellő történelmi pillanatban egy ilyen maroknyi csoport itt is milyen felelősséggel tud eleget tenni az értelmiségi mívoltából és osztály-helyzetéből eredő történelmi parancsnak, meg tudja találni a többi dolgozó osztályok harci szolidaritása felé is az utat. Mindebből pedig következnek az alábbiak:

- elő kell segíteni a szegényparasztság fiainak tömeges iskolába, magasabb iskola-típusokba kerülését;

- demokratikus kollégiumokkal meg kell adni neveltetésük további szociális felté-teleit;

- el kell oszlatni fejük felől a parasztromantikát, és bízni kell bennük.

Ezt kell, hogy követelje demokratikus iskolapolitikánk szelleme, és ez kell, hogy a reakcionárizmusba rekedt diákság, de az egész magyar fiatalság válságba jutott állapo-tán segítsünk.

Híhető, hogy ma már nem fenyeget az egyéni elkallódás múltbeli tömegveszedelme, de nem közömbös, hogy több vagy kevesebb energiával, több vagy kevesebb idő alatt képződik ki ennek az elesett, de kétségtelenül értékes osztálynak gyermekeiből szakér-telmiség és politikailag érett fiatalság.

Valóság, 1946. január–február

6. Tardos András felvételi kérelme

1945. július 7.

Györffy István Kollégium Igazgatóságának

Budapest

Alulírott: Tardos András azon kérelemmel fordulok a kollégium igazgatóságához, hogy engem 1945–46. tanévre kollégiumi tagságra felvenni szíveskedjék.

Kérésem támogatása ellen három indok van:

1. Nem vagyok paraszti származású,
2. Kérvényem nincsen eléggé felszerelve,
3. Kérésem beadásával elkéstem.

Kérésem támogatása mellett szól:

1. Az 1942–43-as tanévben a Györfly-kollégiummal és kollégistákkal szorosan együttműködtem, és az illegális mozgalomban is a kollégistákkal együtt dolgoztam; kollégiumi felvételi kérvényem beadását az akkori faji törvények akadályozták meg.

2. Másfél éves börtönbüntetésem és szüleim deportálása következtében minden iratom, ingóságom és könyvem elpusztult.

3. Elég erői és képességet érzek magamban arra, hogy a kollégium munkájában és célkitűzéseinek végrehajtásában tevékenyen részt vegyek, hiszen jelenlegi munkám is a parasztifjúság szervezése és nevelése.

Szükségnek tartom azonban itt kijelenteni, hogy ha a létszám betöltésénél elegendő jó képességű, megfelelő parasztifjú akad, és így a létszám teljesen megtelik, kérésemtől a parasztifjak javára elálllok.

Tardos András

NDGY KLI GYIK 29

7. A Györfly István Kollégium levele az MKP főtitkárához
50 millió pengő's kérelme támogatása ügyében
1945. augusztus 7.

A Györfly István Kollégium válságos helyzet előtt áll! Egy hónap múlva nyitja meg száz személyre felnövelt kollégiumának kapuit a szegényparasztság és a munkásság egyetemre kerülő fiataljainak, hogy képzett, öntudatos és harcos garnitúrát neveljen az épülő demokrácia soron következő nagy feladataira.

De! – A fokozott igénybevétel és az aránylag kis garnitúra állandó elfoglaltságából eredő késedelmünk és nehézségeink miatt a Györfly István Kollégium csak igen kis mértékben és kevésbé biztatóan tudott gondoskodni anyagi eszközei és technikai feltételei megteremtéséről. E nehézségei közepette kevésbé nyugtatná meg jelentősebb erkölcsi tőkéjének felváltása aprópénzre, amit egyrészt méltatlannak, másrészt alig célravezetőnek talál. A helyzet sürget: a harmadik emeletig felhúzott új kollégiumunkat ősz-tél előtt tető alá kell hoznunk, mert a beépített Kritál-fűtőtestek berozsásodása miatt az egész épület tönkremegy; mostani Apponyi téri helyiségeink renoválása és beindítása tetemes összegeket emészt fel; mulhatatlan beruházásokat kell tennünk (berendezés, könyvtár stb.), és szükségünk van legalább 1 évi költségvetési összegre is. A továbbiakban: beindító szükségleteink egyik szakminisztérium költségvetésébe sem férne bele, annál is inkább, mert közvetlenül a Belügyminisztérium alá tartozunk, a kultuszminisztériumnak felügyeleti joga van, anyagi kérdéseink érintik a népjóléti és újjáépítési minisztérium hatáskörét.

Ezért a kollégium döntő lépésre szánta el magát: fenti szükségleteinek pontos és beterjesztett számbavétele alapján 50 000 000, azaz ötvenmillió pengő's segélyke-relemmel fordul a Nemzeti Kormányhoz, és minisztertanács elé viteti a dolgot.

Ehhez kéri a Györfly István Kollégium a Magyar Kommunista Párt támogatását. Tudjuk azt, hogy a demokratikus kormányzat előtt általánosságban ismert a kollégiumunk, és így kedvező állásfoglalást várhatunk. Mégis az összeg súlyos volta, amelyre csorbítatlanul szükségünk van, indokoltá teszi minden irántunk való jóindulat és támogatás mozgósítását.

Kérjük a Főtitkár Elvtársat, hasson oda, hogy a Magyar Kommunista Párt miniszterei kérésünk mellett foglaljanak állást. Mivel a minisztertanácsához való felterjesztést már határidőre elkészítettük, a kollégium nevében kérem a Főtitkár Elvtárs mielőbbi szíves intézkedését és esetleges válaszát.

Abban a reményben, hogy munkánkkal kiérdemeljük a Magyar Kommunista Párt támogatását és megbecsülését, bízunk kérésünk kedvező elintézésében.

Budapest, 1945. augusztus 7.

Elvtársi üdvözléssel:

Dr. Kardos László s. k.
a Györffy István Kollégium
igazgatója

PIA 274-18-20

8. A Györffy István Kollégium körlevele

1945. szeptember 1.

Kedves Barátom!

Július hónapban mi pestiek tájékoztattunk benneteket a kollégium dolgairól. Tőletek azonban csak gyér választ kaptunk. Pál Jóska és Fekete Gyula volt az, aki válasza méltatta körlevelünket, talán nincs mondani - vagy írnivalók számunkra? [...]

A kollégium élete szeptember első napjaiban most már megindul. A 71 új tag, reméljük, új szint hoz a kollégium életébe. Természetesen a régi kollégium minden tagjára szükség lesz most ezekben a napokban. A kongresszus határozata értelmében kérek minden vidéken tartózkodó kollégistát, térjen vissza Budapestre. E felhívásunk a VKT tagjaira nem vonatkozik. Feltétlenül szükséges a kollégiumi élet organikus továbbvitele szempontjából a következő kollégisták visszatérése: Filip Sándor, Gosztonyi János, Halász József, Kovács Lajos, V. Nagy Lukács, Németh Ferenc és Somodi István. Balyó Mária és Kéri József szintén elszakadnak a MADISZ-tól mint munkaadótól.

Az öregek vonalán szintén rendeződnek - reméljük - a dolgok. A VKT lakáskombinációi közé tartozott nemrég egy Széchenyi-hegyi szálló, név szerint a volt Rege szálló. Újabban kicsinosítva felmerült a Királyi Pál utcai épület mint VKT-lakás. Úgy látszik, az ügynek nincs gazdája, ezért e bizonytalanság. Vidéki VKT-tagok követeljenek több gondot a VKT-lakás ügyeinek is!

Most lássuk a kollégium nagyobb távlatait. Hallottatok bizonyára valamit a balatonlellei egyetemi és főiskolai konferenciáról. A kollégium azon önálló javaslattal állt elő. [...] Lellen választottak az egyetemi és főiskolai hallgatók egy Ideiglenes Központi Intéző Bizottságot (IKIB). Itt Györffy Sándor a szociális osztály vezetője.

20 000 000. - P államsegélyt kapott augusztus közepén a kollégium. Hosszú harcot kellett vívni ezért az összegért. 50 000 000. - pengő vágyai indultak el, s testet öltött 20 000 000. - P. Ebből 14-15 000 000. - P kell a budai ház tető alá hozásához. A többi 5-6 000 000. - P az idej költségvetés és az Apponyi téri helyreállítási munkálatok fedezésére szolgál. A munkák most folynak a legnagyobb lendülettel. Kőműves, asztalos, festő, kárpitos dolgozik egyszerre. Képzelmitek a felfordulást!

Még egy kérdésről akarok bővebben írni: az élelmezésről. Talán olvastatok - Budapest közellátása válságban. Fokozott mértékben mondható ez a kollégium ellátásáról. Nem ecsetelem a nyomort. Egy felhívást már küldtünk. Nem járt eredménnyel.

Most konkrétan arra kérünk benneteket, hogy mindenki tartózkodási helyén szervezze meg a kollégium részbeni ellátását. Falvakban mégis csak olcsóbb minden, mint a fővárosban. Mi küldünk pénzt és autót, csak legyen miért. [...]

Személyi híreink között legfontosabb: Mészáros Sándor hazaérkezett a székesfehérvári fogolytáborból. Ő most még csak tájékozódó ebben a nagy demokráciában. Még eddig nem kívánt sehová letelepedni.

Fekete Gyula a nők sorába lépett. Feleségét nem ismerjük. Reméljük, Fekete Gyula rövidesen bemutatja Budapesten is. Mi kívánunk az új házaspárnak boldog ház nélküli házasságot.

Mint különlegességet közöljük távollevő tagjainkkal, több kollégistánk akar ilyen meggondolatlan cselekedetet elkövetni.

Zsindelyné a felvételi konferencia alatt meglátogatta a kollégiumot. Most Klára nének szólítgatjuk. [...]

Befejezésül: Élelmet kérünk. Ezt megismételnénk még néhányszor, ha tudnók, hogy így eredménnyel járna. Mindezek ellenére még mindig bízunk vidéken tartózkodó tagjainkban, hogy segítenek rajtunk, éhező pestieken.

Kérjük a felsorolt tagjainkat, hogy szeptember 10-re térjenek vissza Budapestre.

Azok pedig, akik vidéken maradnak, ne tévesszék szem elől soha: kapcsolatot tartani a kollégiummal; élelmet küldeni a kollégiumnak.

A Pesten levő kollégisták nevében köszönt
Gyenge Zoltán s. k.
titkár

Budapest, 1945. szeptember 1.

NDGY Pál József iratai II-3

9. Igazgatói beszámoló a Györffy István Kollégium közgyűlésén
Kardos László előadásából, 1945. szeptember 7.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Háromhónapi kollégiumi munkáról kell számot adnom. Nagyon rövid leszek.

A három hónap alatt aktívan működő kollégisták száma összesen 48 volt. Ebből 28 VKT-tag és 20 régi kollégista. [...]

A 28 VKT-tag közül:	
az NPP-ben dolgozott	12
az MKP-ban dolgozott	2
a MADISZ-ban dolgozott	2
a földosztásban dolgozott	3
a minisztériumban dolgozott	3
a kollégiumban dolgozott	3
az MTI-ben dolgozott	1
a kormánybiztosságban dolgozott	1
vállalatnál dolgozott	1
összesen	28

A 20 kollégista közül:	
az NPP-ben dolgozott	7
a MADISZ-ban dolgozott	3
a földosztásban dolgozott	2
a minisztériumban dolgozott	1
a kollégiumban dolgozott	4
semleges volt	3
összesen	20

A kollégisták végrehajtották a kollégium kongresszusán megtárgyalt és elfogadott javaslatokat. Kint végzett munkájuk nagymértékben hozzájárult a kollégium tekintélyének öregbítéséhez. Ez idő alatt két kollégista nemzetgyűlési képviselőt is behívtak. [...]

Az egyetemi hallgatóságért folyó harc legjelentősebb alkalma a balatonlellel táborozás volt, ahol közülünk 11 kollégista vett részt aug. 7-től 12-ig. A konferencián nagy részben a kollégium szervezeti és programjavaslatát fogadták el – az egyetemi hallgatóság szervezetét illetően.

Hírünk öregbült külföld felé is, amennyiben a román és jugoszláv lapok több cikket írtak rólunk.

Július végén új módosított alapszabályunkat jóváhagyás végett beadtuk a Belügyminisztériumba. A belügyminiszter aug. 17-én javítás nélkül elfogadta. Ez az alapszabály az előtünk ismeretes alapszabályok közül a legdemokratikusabb. Eszerint a Györffy István Kollégium alkotmányos életét szilárd jogi alapokon folytathatja.

Az elmúlt negyedév egyik legnagyobb jelentőségű eseménye volt a kollégium felvételi konferenciája. Nyomatott tájékoztatóval és újsághírekben hívtuk fel a közvélemény figyelmét a felvételekre. Ennek eredményeképpen a júl. 25-i határidőt megelőző hetektől egész napjainkig 292 kérvény érkezett, mindezt felülbíráltuk, ezek közül felvételre, kétszer 3 napos konferenciára behívtunk 120 egyetemi hallgatót. Az értékelés alapján felvettünk 71 egyetemi hallgatót, közöttük 10 leányt.

Jelentős eseménye volt negyedévi kollégiumi életünknek az a minisztertanács, amelyik augusztus végén tárgyalta Nagy Imre miniszter beterjesztését a kollégium 50 000 000 pengős segélykérelme ügyében – 20 000 000 pengős eredménnyel.

A Györffy István Kollégium pozitív eredménnyel zárja le ideiglenes tisztikara által irányított életét – erről a negyedévről szólva. [...]

NDGY KLi GYIK 35–8

10. Rendkívüli kollégiumi gyűlés

Jegyzőkönyv a Györffy István Kollégium vezetőségválasztásáról,
1945. szeptember 10.

A Györffy István Kollégium rendkívüli kollégiumi gyűlése az 1945–46–47. évre a következő tisztikart választotta meg:

Igazgató: dr. Kardos László

Gazdasági titkár: Nagy Lajos

Titkár: Gyenge Zoltán

Könyvtáros: Györffy Sándor

Jegyző: Halász József

Választmányi tagok: Kázmér Sándor, Szabó Gergely, Filip Sándor, V. Nagy Lukács,
Major László

Számvizsgáló bizottsági tag: Gosztonyi János

Póttag: Somodi István

A Végzett Kollégisták Testületének gyűlésére kiküldött két kollégista: Gyenge Zoltán,
Györffy Sándor

Budapest, 1945. szeptember 10-én

Kollégiumi igazgató

[...]

NDGY KLi GYIK 17-III-2/a

11. Felkérő levél Balogh Edgárhoz kollégiumi tanácstagság ügyében
1945. szeptember 15.

Kedves Edgár!

A Györffy István Kollégium fejlődésének új szakaszához érkezett. Öt munkában és megpróbáltatásokban egyaránt gazdag év után végre ráléphetett az embernevelés szabadabb és biztosítottabb útjára. A társadalom és a hivatalos kormányzat méltányolta a kollégiumnak a demokrácia érdekében tett szolgálatait, anyagiakkal és erkölcsiekkel sietett a segítségére. A kormány egyrészt tetemes összeggel lehetővé tette anyagi kereteinek ki- szélesítését, másrészt sajátos vívmányát, önkormányzati szervezetét a demokrácia adta lehetőségek szélső határáig terjesztette ki. Így ma a Györffy István Kollégium 100 kitűnő parasztivadékkal, 100 egyetemi hallgatóval folytatja elődei nem egészen dicstelen munkáját. [...]

Feladatának tekinti, és ezt alapszabályában is kifejezi, a szomszéd államok demokratikus értelmiségi ifjúságával való barátság kiépítését, amit nemcsak azzal támogat, hogy a kollégium hagyományaihoz híven oktatja nyelvüket, hanem gyakorlati megoldásokat is nyújt. Így már ösztön kezdődően csere alapon lakással és ellátással biztosítva tagjai közé fogad minden szomszédos állam egyetemi hallgatói közül kettőt-kettőt egy-egy évre.

A kollégium gyakorlatias és tág látókörű fiatalokat akar nevelni, azért tagjai részt vesznek az ifjúsági mozgalmakban, részint külön társadalmi feladatokat végeznek.

A Györffy István Kollégium új alapszabálya az önállóság és a függetlenség legnagyobb mértékét nyújtja a parasztszármazású értelmiségnek, de lehetővé teszi azt is, hogy ne szakadjon el a demokrácia eleven erőitől sem. Alapszabály szerint megszervezheti a Kollégium Tanácsát: "A tanács hivatása a kollégium szellemi irányításában való véleményadás és a kollégistáknak tanulmányi ügyekben való támogatása. Tagjait a Végzett Kollégisták Testületének elnöke kéri fel a Választmány javaslatára." (12. §. Györffy István Kollégium Alapszabálya.)

Ezért a Györffy István Kollégium megszervezi harminc tagból álló tanácsát, amelybe meghívja mindazokat a barátait, akiknek ügye a népi származású fiatal értelmiség ügye.

s akik tisztán látják, milyen jelentős egy ilyen kis közösségnek is a szerepe a parasztság felszabadításáért folytatott harcban.

A tanács elnökségét dr. Erdei Ferenc belügyminiszter vállalta, a társelnöki tisztséget Révai József, a Nemzeti Főtanács tagja és dr. Hajnal István bölcsészkar dékán.

A tanács szerepe lényegében: erkölcsi tekintélyével és szellemi irányításával alkalomszerűen, személy szerint tanácsot adni és irányítani. Évente egyszer reprezentatív is megjelenik a kollégiumban.

A tanács első ilyen alkalma a kollégiumi évnyitó ünnepély: 1945. szeptember 24-én, este 6 órakor, IV., Apponyi tér 1. szám alatt.

Tisztelettel felkérjük, fogadja el a Györffy István Kollégium tanácsának tagságát, egyszersmind kérjük szíves értesítését, úgyszintén megjelenését kollégiumunk Évnyitó Ünnepén.

Budapest, 1945. szeptember 15.

Dr. Kardos László s. k.
kollégiumi igazgató

Öszinte tisztelettel
Sipos Gyula s. k.
kollégiumi felügyelő,
nemzetgyűlési képviselő

NDGY KLi GYIK 17-I-4

12. Száz új paraszthallgatóval indul meg a Györffy-kollégium idei munkája

Hétfőn délután ünnepélyes keretek között nyitották meg a Györffy István Kollégium új tanévét. A megnyitón a kormány tagjai közül megjelentek Erdei Ferenc, Vörös János, Gyöngyösi János, Nagy Imre, Rónai Sándor, Nagy Ferenc, továbbá Zsedényi Béla, a nemzetgyűlés elnöke, Révai József, Veres Péter, Kállai Gyula, a jugoszláv katonai misszió két tagja és a szellemi élet kiválóságai. Kardos László, a kollégium igazgatója köszöntötte a megjelenteket, és bejelentette, hogy a kollégium száz új, szegényparaszti sorból származó egyetemi hallgatóval bővülve kezd el az új tanévet.

Beszéde után Erdei Ferenc belügyminiszter emelkedett szólásra, és hangsúlyozta, hogy az ifjúság szavát meg kell hallani. A jövődő magyar értelmiségről van szó, amely az új Magyarországon kezd el alkotómunkáját. A Györffy-kollégiumból indult ki az első kezdeményezés az új magyar értelmiség kialakítására.

Révai József a magyar nép és ezen belül a magyar ifjúság átnevelésének fontosságáról beszél. Az ifjúság lelkét sokáig mérgezték, mégsem volt azonban hibás lépés a demokrácia részéről, hogy húszéves kortól kezdve szavazójogot adott neki. Nem szabad az ifjúságot túl korán belevetni a pártpolitika harcaiba, hanem egységes, demokratikus nevelést kell nyújtani számára.

Nagy Ferenc újjáépítési miniszter, Rónai Sándor közellátásügyi miniszter, Simon László államtitkár és Moór Gyula, a tudományegyetem rektora köszöntötték néhány szóval még a Györffy-kollégiumot, végül az egyetemi hallgatóság nevében Jónás Pál, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Központi Intéző Bizottságának elnöke szólalt fel. Beszélt az egyetemi hallgatóság nehéz szociális helyzetéről, a kollégium- és menzahiányról, amely a szegénysorból származó tehetséges hallgatók sorsát nagyon megnehezíti. Valamennyi demokratikus párt segítségét kérte a megújodni akaró, haladó diákság munkájához.

Szabadság, 1945. szeptember 26.

13. Filip Sándor kollégiumi közellátási megbízott levele
Pál Józsefhez a kollégium ellátási problémáiról
1945. szeptember 28.

Kedves Jóskám!

Tudom, hogy az, amit e levélben kérek, nem vág éppen a választási harchoz, de azt hiszem, hogy nem közömbös számodra. Kb. tisztában vagy Budapest s így a kollégium közellátásával is. A kollégium nevében kérek mint a kollégium közellátással megbízott tagja, hogy amennyiben teheted, legalább egy vagon burgonyát szerezz minél hamarabb. Az eredményről, akár kedvező, akár kedvezőtlen, értesíts. A vásárlási -szállítási engedélyről, vagonról mi gondoskodunk. Csupán a beszerzés feladata hárul rád. Természetesen a beszerzési árakat is közöld.

Továbbá szükségünk volna bármilyen élelmiszerre. A feltételek ugyanazok, mint a burgonyánál. (Liszt, bab, borsó.) Azt hiszem, hogy Kisvárdai környékén gyümölcsöt is lehetne szerezni. Nagyon kérek Jóskám, hogy a lehető legrövidebb időn belül értesítsd a kollégiumot, mert amennyiben beszerzési lehetőségek vannak, s azok mindenképpen megfelelnek, le szeretnénk kötni. A pénzt is küldjük azonnal. Azt hiszem, hogy a kisvárdai szövetkezet is közreműködhetne itt.

Összefoglalva: 1 vagon krumplit köss le, továbbá tájékoztass afelől, hogy milyen élelmiszerek, milyen mennyiségben, milyen áron, illetve feltételek mellett szerezhetők be. [...]

Most, mint a Fáklya Szövetkezet alapító tagja, szeretném veled közölni, hogy Hegedűs Andrást, Fazekas Bélát, Kovács Gyulát és Téged – Pál Jóskát – kültagoknak választottunk. Jogilag talán megtámadható, de úgy gondoltuk, tekintve azt, hogy minden VKT-s tagot meghív a kollégium Szövetkezeti Tanácsa, nem lesz kifogásod a Fáklya ellen. Különben a névhez méltóak akarunk lenni. [...]

Budapest, 1945. szeptember 28.

Baráti szeretettel
Filip Sándor s. k.

NDGY Pál József iratai II-5

14. A Györffy István Kollégium körlevele az esztendő
kollégiumi tennivalóiról
1945. október 13.

Kedves Barátom!

A kollégium szeptemberben 100 új fiatal egyetemi hallgatóval megkezdte munkáját. A kollégium régi garnitúrája két részre szakadt. Egyik az, amelyik kiment a kollégiumból, és mint Végzett Kollégisták Testülete szerveződött meg. A másik rész itt maradt a kollégiumban, és folytatja munkáját, amelyet már a régiek megkezdtek. Én az itt benn maradtak munkájáról akarok írni.

Szeptember 24-én volt a nagy nyilvános évnyitó ünnepély, amelyen megjelentek a pártok, a tudományos élet legjobbjai és a kormány tagjai. Beszélt az ünnepélyen Erdei Ferenc belügyminiszter, Révai József, a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségé-

nek tagja, Nagy Ferenc újjáépítési miniszter, Rónai Sándor közellátási miniszter, Simon László kultuszállamtitkár, Moór Gyula, a Pázmány Péter Tudományegyetem rektora, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Központi Intéző Bizottságának elnöke. Az ünnepélyt természetesen Kardos László bevezetője nyitotta meg. Mint látjátok, "mindenki" beszélt a kollégiumban, és elismerőleg nyilatkozott rólunk.

Az ünnepély különben komoly demonstráció volt. A kollégium két nagy terme zsúfolásig megtelt, sőt még a lépcsőházba is jutottak.

A hivatalos ünnepély után egy szűkebb baráti és egyetemi társasággal együtt a Kárpátiában vacsoráztunk. A belügyminiszter mint a Györffy István Kollégium Tanácsának elnöke adott vacsorát a magyar egyetemi ifjúság képviselőinek és barátainak. E vacsorán természetesen az egész kollégium megjelent. Itt is több pohárköszöntő hangzott el. Nyilatkozott számunkra nagyon bölcsen Veres Pétertől – egészen a legbarátiabb hangú köszöntőig – mondjuk Keresztury Dezsőig, az Eötvös-kollégium igazgatójáig mindenki. 11 után a kollégiumban szokásos "emelkedett hangulat" lett úrrá a társaságon, amely éppen úgy magával ragadta Vas polgármestert, Kovács Imrét, mint a mi kollégistáinkat.

Ünnepélyeink kaptak bizonyos sajtót, de keveset. Azt hiszem, azt ti is ismeritek. Ezután kezdődött volna a kollégiumi munka. Sajnos ekkor még a kollégium rendje nem volt olyan, hogy komoly szellemi munkát lehetett volna végezni. Igaz, hogy ekkor még a kollégium nevelési programja sem állt teljesen készen. A kollégium rendjéért megindult tehát a harc. Sikerült az üvegig mindent biztosítani. Itt azonban megfeneklett minden akaratunk. A mai napon talán ebben is lesz azonban némi változás.

Mint tudjátok, egy hatszobás lakás, ugyancsak az Apponyi tér 1. számú ház első emeletén kapcsolódik a kollégiumhoz. Ide költözik át az iroda és Nagy Lajos, Kelemen néni, aki egyébként a kollégium házvezetőnője. Itt laknak továbbá majd a lányok is. Ennyit a kollégium rendjéről.

Október 1-én megindult a kollégiumi munka, megkezdődtek a nyelvórák, szemináriumok, előadások. Hét nyelvet tanítunk a kollégiumban: orosz, angol, francia, német, szlovák, szerb, román.

Tanárok: orosz: Balciczky Emil tanársegéd az Egyetemi Szláv Intézetben, angol: dr. Kerékgyártó Elemér kult. min. tisztviselő, francia: Szabolcsi Miklós tanár, német: Pusztai György tanár, szlovák: dr. Űrhegyi Emília tanársegéd az Egyetemi Szláv Intézetben, szerb: Facsar Sándor tanár, román: dr. Gáldi László egy. nyilv. rend. tanár.

Szemináriumvezetők: Szociológiai szeminárium: dr. Márkus István belügymin. tanácsos, történeti szeminárium: Cherven Arisztid kultuszmin. tisztviselő, irodalmi szeminárium: dr. Hegedűs Géza irod. lektor, gazdasági szeminárium: Gyenes Antal szerkesztő.

Két előadássorozat indult meg a kollégiumban. Egyik a Magyar történet, a másik Magyarország közgazdasága. A történelmi előadássorozat már megkezdődött Molnár Erik előadásával. Ebben a sorozatban tart még előadást Hegedűs Géza, Benda Kálmán, Mód Aladár, Kosáry Domokos és Andics Erzsébet. A Magyarország közgazdasága című előadássorozatot Jócsik Lajos, Markos György és Kerék Mihály tartják.

Természetesen a kollégiumi programmal egyidőben komoly egyetemi munka is folyik. Új egyetemista a kollégium nagy része, és így valóban komolyan veszik az egyetemet. Az orvosok például majd éjjel-nappal tanulnak.

Ezek mellett természetesen részt vesz a kollégium a politikai agitációban is. A budapesti választások eredménye nem rajtunk múlott. A harcban sokan részt vettek, a végső adminisztrálásban pedig a kollégium teljes egészében ott volt. Itt írom meg azt az elhatározásunkat, hogy a kollégium az országos választások előtt két hétre szabadságolja tagjait azzal a céllal, hogy harcoljanak a parasztság között is a kemény demokráciáért. Pártemberek, segítségetekre lesz a kollégium! A budapesti pártközpontokkal már részleteit tárgyaljuk ennek a vállalkozásnak. [...]

A politikai természetű dolgokhoz tartozik, hogy minden szombaton "politikai előadás" van. Veres Péter tartott már eddig előadást a földreformról. Ma pedig Boldizsár Iván tart előadást A magyar demokrácia külpolitikája címmel.

Utoljára írok a kollégium élelmezési helyzetéről, nem panaszkodást akarok írni, hanem reális képet. Élelmezésünk egyszerűen rossz. A napi 3600 kalória helyett átlagban 1800–2000 kalóriát kap meg étkezéssel egy-egy kollégista. Gondoljátok el, milyen fogyásnak indul itt a társaság. Mi azonban ki akarunk tartani. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha ti nem feleditek el, hogy kollégisták vagytok. Ti látjátok lenni a lehetőségeket, mit lehet venni, mit lehet szerezni. Kérem, hogy észrevételeiteket közöljétek Filip Sándorral, a kollégium közellátási biztosával. [...]

Várjuk leveleteket. Az egész kollégium nevében köszönt benneteket

Gyenge Zoltán titkár

NDGY Pál József iratai II–6

15. Ehrenburg: A fasizmust a lelkekben is le kell győzni

A nagy szovjet író a magyar értelmiség feladatairól beszélt a Györfly-kollégiumban

Ilja Ehrenburg, a világhírű szovjet író, aki szombat óta Budapesten tartózkodik, hétfőn délután a Györfly-kollégiumban nagy sikerű francia nyelvű előadást tartott. A kollégium nagyterme zsúfolásig megtelt a magyar irodalmi és művészeti élet kiválóságaival, továbbá a politikai élet vezetőivel. Szovjet részről megjelent az előadáson Puskin követ, Jelen voltak a Szövetséges Ellenőrző Bizottság, valamint az angol és amerikai misszió képviselői.

Zilahy Lajos a Magyar–Szovjet Művelődési Társaság nevében üdvözölte a magyar szellemi munkások körében Ilja Ehrenburgot, aki mindvégig nagy figyelemmel kísért előadásában behatóan foglalkozott a háború pusztításaival, és vázolta a győzelem kivívása utáni feladatokat. [...]

A művészek most mindenütt részt vesznek az újjáépítésben. Önökre, értelmiségiekre, nemcsak a romok felépítése vár [sic!], hanem az emberek átnevelése is. Újjá kell nevelni az embereket, meg kell teremteni a jövő felé haladó népet. Meg kell találnunk azokat a szálakat, amelyek összefűznek bennünket. A magyarokat és az oroszokat hosszú időn át mesterségesen elválasztották egymástól. Most még meg kell találnunk egymást, de nem szavakban, hanem munkában. Nincsen nagy nép és nincsen kis nép, csak szabad vagy rabszolga nép van. [...]

Szabad Nép, 1945, november 21.

16. Előadások, ünnepségek a Györfy István Kollégiumban
Titkári jelentés, 1945. október 6. – december 14.

1945. szeptember 6. Móricz Zsigmond sírjának megkoszorúzása
10. Jordáky: Erdélyi magyarság
19. Ungvári Sándor: Az erdélyi magyarság helyzete
20. Kardos László: A kollégium alkotmánya
21. A Magyar–Román Társaság megalakulása
27. Szoboljev szovjet író előadása
- október 4. Valóság kollégium ülése
4. Járdányi Pál: Bartók Béla
6. Györfy István sírjának megkoszorúzása
6. Veres Péter: Földbirtokreform
9. Molnár Erik: Magyar őstörténet
11. Kardos László: Györfy István
13. Boldizsár Iván: A magyar demokrácia külpolitikája
16. Szűcs Ferenc: A választások jelentősége
18. Sipos Gyula: Politikai beszámoló
18. Gyenes Antal: A kollégium múltja
19. Erdei Ferenc: Nemzetgyűlési választások
- november 7. A Magyar Rádió közvetítése
8. Barla Szabó Ödön: A nemzetgyűlési választások jelentősége
10. Révai József: Népi demokrácia – polgári demokrácia
13. Hegedüs Géza: Magyar történelem
15. Márkus István: A paraszttársadalom 1945-ben
17. S. Szabó Ferenc: Tapasztalatom a Szovjetunióban
20. Hegedüs Géza: Bizánc árnyékában
22. Kende István: Világifjúsági kongresszus
23. Jócsik Lajos: Magyarország közgazdasága
24. Darvas József: Az új magyar értelmiség
27. Hegedüs Géza: A jobbágyosztály kialakulása
29. Somogyi Imre: Kertkultúra múltja és jelene Magyarországon
30. Jócsik Lajos: A tőke
- december 1. Kossa István: Magyar szakszervezeti mozgalom
3. József Attila- emlékest
4. Hegedüs Géza: Hunyadiak és Jagellók kora
6. Állami Védőnőképző Intézet meglátogatása
8. Beszámoló az egyetemi világkonferenciáról
11. Hegedüs Géza: Történetiszemlélet
14. Jócsik Lajos: Finánc-tőke

17. A Györfly-kollégium igazgatói körlevele a téli szabadságon
tartózkodó kollégistákhoz

1946. január 1.

Kedves Barátom!

Mindnyájunk nevében legelőbb is jókívánságainkat tolmácsolom az újévben.

1945 nagyon nehéz év volt. Sorsdöntő. Kollégiumunk életében is az. Sokat dolgoztunk. Eredmény is volt. Nagy fába vágtuk a fejszénket. Eddig még keveset hasítottunk.

1946 nagyon nehéz év lesz. Sorsdöntő. Kollégiumunk életében is az. Többet kell dolgoznunk. Több eredményt kell elérnünk. Több fejsze kell hozzá, és mélyebben kell hasítanunk.

A nyomorúság országosan növekedik. A téli, tavaszi és nyár eleji hónapokban az éhínség, a hideg és a társadalmi, politikai ellentétek szinte elviselhetetlenül megnövelik a dolgozók kínjait.

A mi életfeltételeink is nehezednek. Nagyon-nagyon erősen kell összefognunk, hogy együtt tudjunk lenni – eredményesen.

Ezeknek a nehézségeknek a leküzdéséhez küldöm jókívánságaimat, és kérem szolidaritásokat.

Közlendőimbe kezdek:

A szünetben csak mi magunk, családjainkkal, Kelemen Zoltánnal és Major Lászlóval tartózkodunk fenn.

Karácsonyestén a VKT-t láttuk vendégül.

Újévkor a VKT-val nagy lélegzetű tárgyalásba kezdünk, amelynek eredményeként a közeljövőben hasznos kezdeményezéseket léptetünk életbe.

Rossz hír: A Földművelésügyi Minisztérium nem tudta teljesíteni faellátásunk dolgában tett kötelezettségeit, és így a szünetet február 1-ig meghosszabbítottuk. Február 1-én déli 12 órára így minden kollégistának be kell vonulnia a kollégiumba. Előbbi felutazását senkinek sem tudjuk lehetővé tenni.

A szünet hasznos felhasználására e sorokban is felhívom a figyelmed.

A gazdasági titkár közlése alapján eszedbe idézem a megígért 1 liter olaj és az időközi tagdíj feljuttatását.

Egyikőtök-másikótok jókívánságait és sorait köszönöm.

Mindegyikőtöktől egy részletes levél érkezését várom felutazásotok előtt.

Mindnyájunk nevében sok szeretettel üdvözöllek

Budapest, 1946. január 5.

dr. Kardos László s. k.
igazgató

NDGY GYSi GYIK 162

18. Timár Mátyás: "Népbíróság", önkormányzat, teljes demokrácia a parasztifjúság hírneves kollégiumában
Beszélgetés Kardos Lászlóval, a Győrffy-kollégium igazgatójával

Kardos László dr., a Győrffy-kollégium igazgatója fiatal, élénk mozgású ember. Részt vett a Márciusi Frontban, a Függetlenségi Mozgalomban s egyike azoknak, akik a legtöbbet tették azért, hogy az egyetemi ifjúságot elszakítsák Horthy szekerétől, és a haladás szolgálatába állítsák. Sikert ért el a paraszti származású egyetemi ifjúságból olyan élgárdát kinevelniök, amely a nemzet legsúlyosabb óráiban habozás nélkül a szabadság pártjára állt, és fegyverrel is szembeszállt a fasisztákkal. A Győrffy-kollégium neve ma már fogalom a magyar ifjúság körében. Érdemes arra, hogy közelebb-ről megismerjük.

Közösségi nevelés

Először a kollégisták összetétele és a nevelés iránya felől érdeklődünk.

– A kollégium nem kizárólag a parasztszármazású ifjúságé – kezdi Kardos dr. – A bentlakók egyharmad része munkás, kispolgár és értelmiségi családból származik. Az együttélés leginkább alkalmas arra, hogy lefaragja egyénieskedő kinövéseiket. A végcél egyébként – mondja a fiatal igazgató – a világnézeti fogyatékoságok megszüntetése, továbbá az egészséges szemlélet kialakítása és a közösségi társas erkölcs tudatosítása.

– Melyek azok a nevelési módszerek, amelyekkel a kollégium mindezt eléri? – teszem fel a második kérdést.

– Az első – válaszolja Kardos dr. – maga a kollégium szervezete. A kollégium vezetésében a száz bentlakó egytized része tevékenyen részt vesz. Nem gépies munkát végeznek, hanem komoly feladatokat kapnak. [...]

– Szorosan a demokratikus szervezethez tartozik az is, hogy a kollégium vezetőségét kétévenként újraválasztják. A kollégisták tudják, hogy szükség esetén módjukban áll a kifogásolt személyek kicserélése.

Kollégiumi szövetkezetek

– Az intézet minden lakójának barátta kell válnia – folytatja. – A barátság előfeltétele pedig mindig valamilyen érdekközösség, és itt van a nevelési módszerünk második sarkalatos pontja: a szövetkezetek. Minden szövetkezet tíz-tizenkét diák gazdasági és szellemi társulása. Ezek a társulások a favágástól kezdve az étkezéseken és tanuláson keresztül egészen a fallőtség-szerkesztésig mindent közösen végeznek el. Ennek pl. a tanuláznál közvetlen haszna is van. A vezetőség száz ember dolgát nem volna képes egyszerre irányítani és ellenőrizni. A szövetkezetek így kiegészítik a vezetők munkáját. Természetesen minden szövetkezet fogyasztóközösséget is alkot, és itt kell a legádázabb harcot vívni az önös álláspont megsemmisítéséért. A Fészek szövetkezet pl. – meséli Kardos dr. nevetve – az egyik végzett kollégistától egy nyulat kapott ajándékba. Kérték őket, hogy bocsássák a közös konyha rendelkezésére. Ők azzal érveltek, hogy nagyon szegények pillanatnyilag, és ezért nem adják. Azonban mikor a saját részükre akarták elkészíttetni a konyhán, a konyhai szövetkezet – mert ilyen

is van – megtagadta az elkészítést. A végén úgy könyörögtek a lányok, mert az ő szövetkezetükről volt szó, hogy készítsék el a nyulat a közös konyha részére, mert romlani kezd már,

– Egy-egy szövetkezet minden tagjáért felelős. A büntetések általában kollektívek és anyagi természetűek. Közmunka, mozijegy-megvonás stb. Az egész szövetkezeti rendszernek megvan a maga szervezete, amelynek élén a szövetkezeti tanács áll. Minden szabályos jogi formák között zajlik le és minden a szövetkezeten át. Hogy miért?! Erősíteni a közösségi tudatot, a társas erkölcsöt és éreztetni a tagokkal a szervezetség erejét. [...]

"Népbíróság"

– A harmadik tényezője a nevelésnek a népbíróság. Ha valaki nem jól végzi a munkáját, a Szövetkezeti Tanács elnöke a hozzá beérkezett jelentés alapján feljelenti a Néplügyszélegen. A múltkor éppen az újságösszegyűjtéssel volt baj. Akit ezzel megbíztak, kétségtelenül mulasztást követett el, azonban védője, egy minden hájjal megkent furfangos kollégista jogász, olyan ügyesen védte, hogy a hallgatóság szimpátiája teljesen feléje fordult, és végül a kollégiumi közbiztonságiaknak kellett közbelépni a hangukat lecsitítására.

– Általában az a jellemző – emeli fel hangját a kollégium igazgatója –, hogy az ifjúság önmagát neveli. A VKT pedig felügyel, vigyáz. A végzett kollégisták úgy megszokták a közösségi életet, hogy most is kollektívában élnek, fent a Szabadság-hegyen.

Mit nyújt a kollégium a tagoknak szakoktatás terén?

– A kollégiumi tagság első feltétele – mondja Kardos dr. – a jó tanulmányi előmenetel. Ezt igyekszünk mindenképpen megkönnyíteni és előmozdítani. Írókat, egyetemi tanárokat, közéleti férfiakat hívunk meg előadónak. A végzett kollégistákat pedig a szakmai elhelyezkedésben támogatjuk.

A külföld és a kollégium

– Mi igaz abból, hogy a kollégium külföldi vendégeket kap? – kérdezem.

– Valóban igaz – hangzik a válasz. – Természetesen egyidejűleg mi is küldünk egyetemistákat külföldre, ahova a magyar munkások és parasztok gyermekei eddig nem juthattak ki.

– A magyar ifjúságnak ki kell szabadulnia ebből a szűk látókörből – mondja nyomatékosan a Györffy vezetője. – Alapvető kötelesség megismernünk a szomszédos államokat és a nagy európai nemzeteket, ide kell hívnunk ezeknek az országoknak a fiataljait, hogy megismerjék a magyar társadalmat, megtanulják a magyar nyelvet, hogy első kézből és kendőzetlenül lássák Magyarország képét.

Valóban nagy szükség van arra, hogy leszámoljunk régi rossz hírünkkel, amelyet az urak Magyarországa hozott ránk. De semmire sincs nagyobb szükség, minthogy minél több kiművelt koponyája legyen ennek az országnak. Amit a Györffy-kollégiumban láttunk és hallottunk, felébreszti bennünk a reményt, hogy el is érjük, amire oly nagy szükségünk van.

Ifjúság, 1946. január 7.

19. S(ütő) A(ndrás): A Györffy-kollégium, a munkás- és földműves-
ifjúság főiskolája, közösségi érzésre akarja nevelni a
magyarságot

Kolozsvár, január 15. A Móricz Zsigmond Kollégiumnak pesti vendége van. Kozma
Jánosnak hívják s erdélyi fiú: valamelyik kalotaszegi faluból sodródott Budapestre.

Beszélgetés közben megkérdeztem tőle, hol tanul a magyar fővárosban. Az egyete-
met említette, amit megtoldott azzal, hogy Györffy-kollégista. Megütötte fülemet
ez a szó. Egyrészt, mert bár alig néhány éve tudunk erről a kollégiumról, s a neve
máris úgy cseng, mint az értékes aranypénz, másrészt mert Kozma János hangjában
mintha büszkeséget vettem volna észre. Ez indított arra, hogy az eleven beszédű kol-
légistát kifaggassam egyről-másról. Hogy mi a Györffy-kollégium, arra rövid a felele-
te: a magyarországi paraszt- és munkásszármazású egyetemi hallgatók politikai főiskolája.

- Az az iskola ez - mondja -, ahol a tagok egymást nevelik. A legmagasabb veze-
tőség is sorainkból nőtt ki. A belső nevelés célja: felkészült embereket adni az ország-
nak s beleoltani mindenikbe a közösségi érzést és felelősséget.

Nagyon elcsodálkozik, mikor azt kérdem, milyen párt szárnyai alá tartozik a kol-
légium.

- Semmilyen párthoz nem tartozik - mondja -, a 115 közül minden tag azt a pár-
tot fogadja el, amelyiket éppen akarja. Világnézetet nem erőszakolnak senkire. Hogy
aztán a ferde világnézetűek megjavuljanak, arról a magyar szellemi élet legkiválóbb-
jai gondoskodnak.

- Röviden mivel lehetne jellemezni a kollégistákat s a kollégiumot? - fogom ösz-
sze a dolgot.

- Egyrészt azzal, hogy kitartó és rendszeres tanulás folyik, másrészt, hogy minden
kollégista tudja, mit akar és hová igyekszik.

Hogy sokat tanulnak, azt hallottam, de kíváncsi vagyok rá, ezenkívül mit dolgoz-
nak még.

- Új, modern kollégiumot építünk, négyszáz személyre valót - dicsekszik.

Hamar kiderül, hogy az újonnan épülő kollégiumon kívül más egyebük is van, ami
irigylésre méltó. Nagytétényben tizenöt holdas gyümölcsösük, a Balaton mellett villá-
juk, mozijuk nem is egy, hanem kettő, s még más egyéb, amit hirtelenében nem tud
felsorolni. Csak arra kér, nehogy azt gondoljam, hogy amiért ennyi mindenük van, úri
módra élnek. A nyomorgó Budapest szegénységéből nekik is jut bőven.

De, hogy a kollégiumnak szép jövője van, az bizonyos. S hogy az ország legjobban
képzett emberei között a Györffy-kollégisták nem fognak alulmaradni, az is bizonyos...

Világosság (Kolozsvár), 1946. január 17.

20. Köztársasági ünnepély a Györffy-kollégiumban

Pető Sándor naplójegyzete és a Szabadság című lap kímásolt cikke, 1946. február 1.

1946. február 1.

Vonattal jöttem Pestre. Dél előtt 10 órakor érkeztem. A vonat ma ötszöröse drá-
gult. Lajosmizstől Kispestig 44 000, - P. Jegy nélkül szálltam vonatra. A kalauz dup-
lán akart fizettetni, és mivel nem volt nálam csak 50 000 P, le akart szállítani. Ígér-

tem neki egy liter olajat az olajmalomból. Délután 2-re kivonultunk az Országház elé, ahol a köztársaságot kikiáltották. Az Országház előtt beszélt Tildy, a köztársaság elnöke, Nagy Ferenc, Rákosi Mátyás, Szakasits Árpád és Veres Péter. Este ünnepi vacsora (nyúl) volt, utána köztársasági ünnepély. Jelen voltak a VKT tagjai. Veres Péter, Erdei Ferenc, dr. Majláth Jolán és Hajnal professzor, a Pázmány egyetem bölcsészkarának dékánja is. Reggelig tánc volt. Fogadott zenészek voltak 1 millió P-ért. Én 1/2 11-kor lefeküdtem, mert fáj a torkom.

1946. február 1. Újságcikk:

Köztársasági ünnepség a Györfly-kollégiumban

A Györfly-kollégium republikánus hagyományaihoz híven színvonalas műsorral ünnepelte a Köztársaság kikiáltását. A kollégium énekkarának forradalmi népdalai után, Petőfi és más nagy költők a köztársasági gondolat körébe eső költeményeiből adott elő az ifjúság.

Sipos Gyula parasztpárti képviselő nagyvonalú beszédben méltatta a harmadik magyar köztársaság jelentőségét.

Érdekes volt a Szemelvények a köztársasági gondolat történetéből című előadás, amely Martinovicstól egészen napjainkig szólt. Felolvasták Petőfi naplójából a 48-as detronizációs nyilatkozatot és a Nyugat 1918. novemberi számából Szabó Dezső egy cikkét és Tóth Árpád Az új Isten című, eddig ismeretlen versét, amelyet a Tanácsköztársaság megalakulására írt.

A haladó paraszti ifjúság körében már-már eszménnyé nemesült a Györfly-kollégium, amely megnyilatkozásaiban mindig újat adott, a Köztársaság ünnepén is megteremtette az ünnep eszmei méltóságának megfelelő hangulatot.

Az ünnepségen komoly viták is kifejlődtek, különösen a népi írók: Veres Péter, Darvas József, Erdei Ferenc, Sipos Gyula, valamint a Györfly-kollégium hallgatói körében.

A nagyszerű ünnepséget követő táncmulatságot gyakran félbeszakította a Jaj de magas ez a vendégfogadó dallamára énekelt, az agrárszocialista mozgalomnak egykori indulója: "Nem ismerünk címet, rangot, ágas-bogas koronát, Szerszámot a naplopónak, ást, kapát boronát. Legyen kérges annak is a tenyere, aki miatt nincs a népnek kenye."

NDGY Pető Sándor iratai

21. Előadások, rendezvények a Györfly István kollégiumban
Titkári jelentés, 1946. február 6-28.

1946. február 6. Dr. Majláth Jolán: Párizsi Nőkongresszus

7. Markos György: Magyar mezőgazdaság I.

8. Benda Kálmán: Magyar történelem 1526-tól 1711-ig

9. Kovács Imre: Magyarország és a békekötés

10. Benda Kálmán: Magyar történelem 1526-tól 1711-ig

11. Mód Aladár: 1771-től 1825-ig

13. Markos György: Magyar mezőgazdaság II.

14. Mód Aladár: Magyar történelem 1825-től 1914-ig

15. Vásárhelyi Zoltán: Ének, zene
16. Kéve szövetség: Lenin-est
19. Markos György: Világgazdaság
21. SZIM vezetősége: A magyar ifjúság
23. Horváth Márton: Magyar koalíciós politika
25. Szabó Gergely: Proletárdiktatúra 1919
26. Major Tamás: Színház és mozgalom
28. Markos György: Magyar ipar I.

Budapest, 1946. február 28-án

Titkár

NDGY KLi GYIK 18-II-2

22. Félévi vizsgák a Györffy-kollégiumban

Pető Sándor levélbeszámolója, 1946. március 9.

Szeretett Húgocskám!

Amint már talán írtam is, március 1-én félév végi kollégiumi vizsgánk megkezdődött, és ma, illetőleg az éjjel 3 órakor fejeződött be. A vizsgák első része úgy folyt le, hogy 1-én 8 órakor összeültünk, az egész kollégium. Egyenként be kellett számolni először az egyetemi tanulmányokban, a szaktudományokban elért eredményekről, másodszor társadalmi öntudatosodásunkról, végül jellemünkről. Minden apró részletre sor került, átlagosan fél órát vett igénybe egy ember letárgyalása, de van, aki 84 percig szerepelt. Gondolhatod, milyen jó módszer ez egymás megismerésére és elbírálására. A vizsgának ez a szakasza öt napon át tartott, majdnem éjjel-nappal. Éjfélnél előbb sohasem, de volt, amikor éjfél után 3 órakor fektüdtünk le.

A vizsga második része az írásbeli volt. Ez 6-án este 7-től éjfél után 3-ig folyt le. 15 kérdésre kellett tüzetesen felelni. A kérdések részben politikaiak, közgazdaságtaniak, részben irodalmiak voltak. Pl. volt ilyen kérdés is: A keresztény egyházak és a koalíció, nagyiparunk fejlődése, a parasztlázadások okai, a demokratikus földreformok a XX. században stb. A vizsga harmadik és egyben utolsó része a szóbeli vizsgálatok voltak. Mindenki kapott egy témát (én pl. ezt kaptam: Mik voltak a társadalmi és történeti okai Arany realizmusának?), amelyről 5 percig kellett a közönség elé kiállva beszélni. Egy hivatalos bíráló elbírálta. Hozzászólni is lehetett. Mindenkinnek volt bírálóíve, mindenki mindenkit bírált, rövid címszavakkal (pl. hanyag, felületes, nem fejlődő stb.), és osztályozott is, éppen úgy, mint a vizsgálat első szakaszában.

Felírok egy pár tételt, lásd, miről volt szó: 1. Mi a különbség a társadalom laikus és tudományos szemlélete között? 2. Hogyan értékeli Veres Péter az alföldi szektákat? 3. Györffy István. 4. Mi bírta rá a magyar uralkodó osztályt a 67-es kiegyezésre, és mi lett ennek a következménye rájuk nézve? 5. Milyen legyen a magyar társadalom? 6. Miért égették el Jeanne d'Arcot (nem tudok franciául), és miért avatták szentté, és mi következik mindebből? 7. A magyar demokrácia külpolitikájának fő szempontjai? 8. Szocialista volt-e a magyar földmunkásmozgalom? 9. Bethlen és Nagyatádi kézfo-gása milyen hatással volt a magyar parasztság további sorsára? Kossuth L., az első ma-

gyar köztársaság elnöke. A magyar szakszervezeti mozgalom jelentősége. A munkásosztály és az első világháború. A fasizmus gazdasági tartalma. Miért reakciós az egyetemi hallgatóság? Az agrárszövetkezetek alakulásának nehézségei a magyar demokráciában. Progresszív és reakciós erők küzdelme II. József korában, tekintettel a kalapos király reformjaira. A parasztság polgárosodásának okai. A francia forradalom és a napóleoni háborúk hatása Magyarországra. Miért fejlődött 1918–19-ben a polgári demokratikus forradalom proletárdiktatúrává? Uralkodó osztályaink elszigetelődése. Mi az impresszionizmus lényege, nevez meg impresszionista munkákat! Megfelelnek-e az országos választási eredmények a tényleges helyzetnek? Nemzeti és keresztény volt-e az uralkodó osztály politikája a két világháború között? A Dózsa-forradalom háttere. A 48-as forradalom jellege Szekfű, Szabó Ervin és Révai könyvei alapján. Ki volt Bartók Béla? A fináncotke szerepe a XX. század magyar kapitalista gazdálkodásában. A szabad verseny és a monopólium. A magyar köztársaság jelentősége. Mik alakítják ki a különböző történelemszemléleteket? A pásztortársadalom életszemlélete. A csepeli gyár és a csepeli munkásság. Mi volt a szerepe a polgárságnak a 48-as forradalomban? Milyen kritériumok alapján dönthetünk egy íróról? Milyen alapvető szempontok szerint vizsgálhatjuk meg munkásságát stb. stb.

Többször írtam már, hogy mennyi itt a tanulnivaló. Ezekből a kérdésekből most már láthatod, mit is jelent az élet a Györfly-kollégiumban.

Mióta Pesten vagyok, múlt év szeptember óta, ma voltam először moziban, pedig két mozi is van a kollégiumnak, ahová bármikor ingyen mehetünk. Akár mindennap mehetnék ingyen moziba. Színházban talán háromszor vagy négyszer voltam: a Nemzeti Színházban most legutóbb Muharay népi tánc- és énekegyüttesének műsorát néztük meg testületileg. Több Györfly-kollégista is szerepelt, közöttük Benedek Árpád, kecskeméti Györfly-kollégista, orvostanhallgató is. Régebben ugyanitt Jeanne d'Arcról szóló színdarabot néztünk meg. Egyszer voltam a Madách Színházban is. Itt a Nők iskolája című darabot néztük meg.

Azt hiszem, tudsz a március 7-i tömegdemonstrációról, amely itt a Szabadság téren zajlott le. A munkáspártok, a Nemzeti Parasztpárt és a szakszervezetek tüntettek a Kisgazdapárt jobbszárnyán már tűrhetetlenné váló reakció ellen. Óriási tömeg volt. Újságot biztosan olvastatok, arról nem írok többet.

Ma este (9.) ült össze a kollégium vezetősége: Kardos Laci (dr.) az igazgató, Gyenge Zoli, a titkár és a választmány. Ma értékelnek és osztályoznak bennünket a nyelvtanárok jelentéséből, a bírálóivekről (amit mi írtunk egymásról! Ne gondold, hogy csupa jót írtunk egymásról, sőt! Mikor valakiről bírálatot mondok vagy írok, ugyanakkor magamról írok!) Betűkkel osztályoztunk: a, a/b, b/c, c, c/d, d. A-t kb. 3–4 embernek adtam (a 75 közül!), b, b/c, c, c/d sok van, d is akad.

Azt mondhatom, hogy ebben a félévben sokat tanultam, legalábbis sok olyan dolgot, aminek segítségével a társadalomban, a nagyvilágban valamelyest világosabban látok, de még nagyon sokat kell olvasnom, tanulnom, hogy tisztán ítélhessenek meg mindent.

Tudtam, hogy érettségi után Pestre jövök, nem riadtam volna vissza semmiféle áldozattól, hogy tovább tanulhassak, de hogy ilyen "agycentrumba" jutok, nem hittem volna. Kollégiumunk a legmodernebb mindenféle tekintetben: nem csoda, hiszen hercegi palota, itt lakott valamikor IV. Károly és a pereputtya, és emellett a legpompá-

sabb helyen van: 3 villamosnak van itt a végállomása, majdnem itt van velünk szemben az ős alma mater, a piaristák gimnáziuma. Itt van a Duna egy hajításnnyira, átellenben a hajdan, nem is olyan régen oly szép fás, de most elég csupasz Gellérthegy, tetején a Citadellával és Gellért püspök szobrával, itt van az Erzsébet-hid, illetve csak a roncsai, a pillérei. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

23. Március tizenötödiki műsor a Györffy István Kollégiumban
1946. március 19.

Műsor

1. Közének: Kossuth Lajos azt izente
2. Ady Endre: Magyar jakobinus dala. Elmondja: Boglár András
3. Megnyitó beszéd, mondja: Szabó Gergely
4. Énekkar: Ember, ne csüggedj!
Zúgnak a gépek
Sej, a mi lobogónkat Előadja a kollégium ének kara, vezényel
Vásárhelyi Zoltán
5. Az igazi március felé. Előadja: Csizmadia György. Az előadásban szereplő verseket elmondja: K. Nagy Margit, Varró József, K. Nagy Magda és Sági Vilmos.
Az énekeket a kollégium kamaraegyüttese adja elő.

Szünet

6. Énekkar: Kossuth verbunkja
Kossuth toborzó
Most szép lenni katonának. Előadja a kollégium ének kara, vezényel
Vásárhelyi Zoltán
7. Illyés Gyula: Áll a világ. Előadja: K. Nagy Magda
8. Kunlegényes, Népi tánc
9. Leánykar, zenekari kísérettel népdalokat énekel
10. Csüddögölő
11. Kétágú síp. Népdalkórusok. Előadja a kollégium ének kara, vezényel Vásárhelyi Zoltán
12. 48-as verbunk. Előadja: a kollégium tánccsoportja
13. Március 15. Csizmadia György saját szerzését játssza
14. Márciusi rigmus. Előadja: Somodi István

NDGY Pető Sándor iratai

24. Március tizenötödiki ünnepségek
Pető Sándor levélbeszámolója, 1946. március 16.

Kedves Szüleim és Testvéreim!

Tegnap volt március 15-e. Méltóképpen megünnepeltük ezt a napot mi is. Reggel 1/2 9-kor az Országház elé vonultunk az ünnepségre, utána a Múzeum elé, ahol Petőfi [annak idején] a Nemzeti dalt elszavalta, és a tizenkét pontot felolvasták. Utána Petőfi

szobrának a megkoszorúzásán is részt vettünk. Délután 1 órára jöttünk vissza a kollégiumba.

Este 8 órakor a kollégiumban is tartottunk ünnepséget, kétórás műsorban emlékeztünk meg a 48. március 15-éről. Vendégeink is voltak: az Állami Védőnőképző Intézet növendékei, rajtuk kívül egy fiatal bányászcsoporthoz Tatabányáról és kb. 16 kócai fiatal parasztlány és legény, akik mint MADISZ-fiatalok jöttek fel Kókáról a budapesti ünnepségre, mihozzánk is elvetődtek. Volt itt 3 osztrák fiatal, 2 fiú és egy lány is. Itt volt a Végzett Kollégisták Testülete is, a VKT, azonkívül még több más vendég. A nagyon szép műsor után tánc következett, amely reggelig tartott. Tizenöt millió P-ért fogadtunk erre az éjszakára zenészeket. Én már éjjel után 1 órakor lefeküdtem.

Akiket kitétek a kollégiumból, 20-ára kell elhagyniok a kollégiumot. A kollégium igazgatósága a következő félévre is hirdetett felvételt. Összesen 30-an pályáztak, de csak kilencet hívnak fel felvételi konferenciára, a többi fel sem hívják. A felhívott 9 közül is jó, ha majd ötöt felvesznek. A kilenc között van Sápi Vili is.

Különös újság nincs. Szálasit és társait felakasztották, amint már, azt hiszem, írtam is.

Március 13-án este tartottuk a Családban a Zoltán névnapot. Három Zoltánunk is van. Egyben ez volt a Család szövetkezet búcsúvacsorája is. Kitettünk magunkért: galuska volt csirkeporkölttel, utána diós és mákos hajtás. Olyan édes volt, hogy szinte cukrászsüteménynek beillt volna. Borunk is volt doszt, azonkívül aprósütemény, a vége felé feketekávé kaláccsal. Az igazgató is ott volt a vacsoránkon. A galuskát meg sem bírtuk enni, pedig vendégünk is volt vagy tíz. A szomszéd szövetkezetnek adtuk a maradékot, még ők is majdnem jóllakhattak vele. Bezzeg nem így van ám ez mindig! Van, amikor kenyérünk sincs, a konyhán pedig nem nagyon bő a koszt. Nemrég jött a kollégiumnak 33 q liszt. Az a jó, hogy tészta (krumplis, mákos, lekváros) van minden héten, kb. háromszor, négyszer, néha a vacsora is tészta. Március 15-én jó mákos tészta volt.

Ezeket a kosztolgokat csak azért írtam le ilyen részletesen, mert tudom, Édesapám kíváncsi az ilyesmire, hogy hogyan is él az ő rossz fia. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

25. A kollégium életéből

Pető Sándor naplójegyzetei, 1946. március 22–28.

Március 22.

Fordítottam Ovidius Fastijának 4. énekét. Délben kimentem Zuglóba Baloghékhoz a harmadik liter olajat eladni, amelyet február 24-én hoztam fel, de ma nem sikerült. Délután 5-re a VIII. ker. MADISZ-ba mentünk, ahol a Szabad Szó főszerkesztője: Boldizsár Iván tartott előadást az Ifjúsági Világszövetség célkitűzéséről: a tartós békéről. Utána 3 rövidfilmet játszottak le. Ma este alakultak meg második félévre az új szövetkezetek. Van Munka, Vihar, Világ, Csillag és Március szövetkezet. Én a Március szövetkezetben vagyok Csizmadival, Babiccsal, Szabó G-vel, Gyenge Z-vel, Baranyival, Papp Zolival, Mohácsi L-lel, Tibai Gy-vel, Berecz I-vel, Varga P-vel.

Elnök: Baranyi Gyula, gazdasági titkár: Papp Zoli, kult. titkár: Csizmadia György, népbírói tag: Mohácsi László.

Március 28.

Oroszt tanultam. Be akartam iratkozni Tóth Edével a tanárképzőbe, de nincs hivatal. Huszti prof. március 18-án kezdte előadásait, de a többi professzor még most sem igen kezd. Du. 1/4 7-kor Major Tamás, a Nemzeti Színház igazgatója látogatta meg a kollégiumot. Szó volt a színművészettel kapcsolatos problémákról: hogyan kedveltessük meg a parasztsággal a színházat. Baranyí Gyula, szövetkezetünk elnöke és egyben az össz-szövetkezeti tanács elnöke a lányok kérésére felvetette a lányokkal való kollaborálást, de Szabó Gergely indítványára és egyéni véleményünk alapján mindnyájan elvetettük.

NDGY Pető Sándor iratai

26. A Györffy-, az Eötvös- és a Petőfi-kollégium felhívása az egyetemi hallgatósághoz május 1. megünneplésére 1946. április vége

Kedves Barátaink!

Néhány nap múlva május 1. Az egész világ szellemi és fizikai dolgozói lázas örömmel várják ezt a napot. A saját munkájukat, emberi alkotóképességüket ünneplik meg benne. De kétszeres ünnep ez a mai május 1. A hatéves dühödt és embertelen világháború után az első igazán szabad alkalom, amikor a világ dolgozói teljes háborítatlanságban ülhetik meg a Munka, de egyúttal a Béke ünnepét is.

A magyar munkások, parasztok és haladó értelmiségiek is ünnepi formában adják meg a méltóságát immár másodszor a szabad Május 1-nek. Saját munkás erőfeszítéseiket, az ország talpra állításának és újjáépítésének roppant nehéz, de haladó eredményeit tisztelik meg benne, de egyúttal a fiatal magyar demokráciához való hűségüket is bizonyítják.

A magyar munkások, parasztok és haladó értelmiségieknek erre a hatalmas ünnepségére hívjuk meg a haladó egyetemi hallgatóságot is. A magyar egyetemi ifjúság a múltban nem értette meg a munkások, parasztok és haladó értelmiségiek hatalmas, építő és harcosszolidaritásának jelentőségét, sőt igen gyakran ellenségesen állt vele szemben. Fiatal demokráciánk azonban ma már jelentős egyetemista és főiskolás táborra is támaszkodik. Méltó tehát, hogy az egyetemi hallgatóság ezen a május 1-én szervezeten bizonyítsa történelmünkben először, hogy egyetért és együtt érez a magyar munkások és a magyar parasztok millióival, és megadja a magyar dolgozók munkájának a tiszteletet.

Ezért felhívunk minden főiskolás és egyetemista diákot és diáklányt, tartson velünk!

A haladó egyetemi hallgatóság szervezeten részt vesz a május 1-i felvonulásban. Gyülekezés 1/2 9 órakor a Trefort-kertben (Múzeum krt. 6-8.). Megjelenés lehetőleg sötét utcai ruhában, fehér vagy világos ingben, kalap nélkül. Pontos érkezést várunk. A menetrendezésről gondoskodunk. A menet 9 órától kezdve mozgásban lesz,

10 óraker elérjük az Andrássy út elejét, és 11 órára elérkezünk a Hősök terére. A felvonulásnak vége. A ligetben szórakoztató és laktató műsor várja az egyetemi hallgatókat.

Minden haladó egyetemi hallgatót elvár az

Egyetemisták és Főiskolások Május 1-i Bizottsága

nevében

a Györfly István Kollégium,

a br. Eötvös József Kollégium,

a Petőfi Sándor Kollégium,

[...]

NDGY KLI NÉKOSZ 11-3/a

27. Györfly-kollégisták május elsején

1848 óta először...

A nagy májusi seregszemlén mindenütt nagy tapssal, éljenzéssel és - valljuk meg - kellemes csalódással, meghatottan üdvözöltek a tömegek egy fekete ruhás, fehér inges, a gomblyukban piros székfűvel felvonuló csoportot: a Györfly-kollégisták vezetésével menetelő egyetemistákat. Még a legidősebbek is kissé meghatódva néztek a munkás- és parasztdalokat éneklő ifjúságra, hiszen évtizedeken át az egyetemi ifjúság csak akkor járt ki tüntetni az utcára, ha a szabadság és a nép ellen kellett tüntetni. [...]

"1848 óta ez az első alkalom, hogy a magyar egyetemi fiatalságnak egy része szervezeten vesz részt a néppel együtt egy ünnepségen" - mondotta a györflysták ünnepi szórnoka. [...]

Szabad Nép, 1946. május 3.

28. A Györfly-kollégisták május 1-én; látogatás az Eötvös-kollégiumban, tüntetés Budapesten; Dózsa-ünnepség Cegléden
Pető Sándor levélbeszámolója és naplójegyzete, 1946. május 4. 7., 12.

Kedves Húgocskám!

Még Te nem írhattál az ottani május 1-i ünnepségről, hiszen április 28-án írtál. Én viszont már megírhatom, hogy soha ilyen nagymérvű felvonulást még nem láttam, mint itt volt. A becslések szerint több mint egymillió ember vonult fel Budapest utcáin. Nem volt olyan külvárosi gyár, üzem, intézmény stb., amely fel ne vonult volna, hatalmas táblákkal, a vezető egyéniségek képeivel. Még cséplőgépet is húzattak, de nemcsak ezt, hanem mindenfélét. A vízművek pl. egy teherautón egy óriási vízcsapot vittek, amelyen állandóan folyt a víz (cirkulált benne). Szövegép stb. A kórházi ápoló- és védőnők asszisztenskabátban, műszerekkel a kezükben vonultak egy nagy teherautón, de most az operáló kést a szovinizmus és a reakció kioperálására használták stb. Ezeket csak azért soroltam fel, hogy némi fogalmad legyen az itteni felvonulásokról. Ha mindent le akarnék írni, húsz oldal sem lenne elég.

Természetesen mi is kivonultunk, az Eötvös- és a Petőfi-kollégiummal együtt, rendezett sorokban, végig az Andrássy úton, de már délután 1-re hazajöttünk, mert készül-

nünk kellett az este 8-kor tartandó ünnepségünkre. Ki kellett tenni magunkért ezzel az esttel, mert nagyon reprezentáns személyiségeket vártunk. A műsor népi táncból (amelyet kb. 10–15 kollégista táncolt, csizmában, ingujjban; a kollégista lányok is táncoltak, miközben énekeltek), dalkórusból, színjátszásból, szavalásból, furulyázásból, zongoraszámokból állt. A színdarab a Mátyás király Kolozsváron volt. Az egész műsor nagyon demokratikus volt.

Persze a műsort jó vacsora előzte meg: disznópörkölt volt nokedlival, savanyú (ecetes) káposztával, mellé jó boroska.

Már a vacsorán jelen volt Keresztury kultuszminiszter (velem szemben ült), mellette ültek: Veres Péter lánya, Veres Péter és felesége (egyszerű parasztnénike, akiről Veres Péter megjegyezte Rákosinak, hogy ő még csak egyszerű parasztasszony), Rákosi Mátyás, Rajk László, Hajnal István bölcsészkar-i dékán, Molnár Erik népjóléti miniszter, Erdei Ferenc, Darvas József, Lukács György professzor stb., számos miniszter, egyetemi tanár és különböző intézmények igazgatói. Itt volt Major Tamás is, a Nemzeti Színház igazgatója. Persze aztán a műsorra is itt maradtak. Zenészeket másfél milliárd pengőért fogadtunk, illetve a pénz helyett 5 kg szalonnaféléért jöttek el. Tánc reggelig volt. Én 11 órakor a szobámba mentem, még másfél óráig tanultam, semennyit sem táncoltam, 1/2 1-kor lefeküdtem. (Nagy Ferenc miniszterelnök elfoglaltsága miatt nem jött el.)

Mindjárt másnap, május 2-án délután 2-re meglátogattuk az Eötvös-kollégiumot, ahol az igazgató: dr. Keresztury Dezső kultuszminiszter fogadott és hívott meg bennünket. Nagyon hasznos látogatás volt ez. Ez a kollégium már 50 év óta a magyar tanárság élgárdáját neveli. Komoly tudósok kerülnek és kerültek innen már ki, sok egyetemi tanár. Innen került ki Kodály Zoltán is, Szekfő Gyula is, a fiatal kultuszminiszter Keresztury is, akik nevét bizonyára ismered, Szabó Dezső is és sok, sok tudós. Most ezzel a kollégiummal szoros barátságot kötöttünk, a mi kollégiumunkat is olyanná akarjuk tenni, de a mi kollégiumunk még csak 5 éves, az Eötvös-kollégium pedig már 50 éves. Végigjártuk az épületben maradt könyvtárszobákat, 40 000 kötet könyv van itt szépen elrendezve, mindenféle irányú könyv, csoportosítva. Tehát megvan a lehetőség ahhoz, hogy ha valaki akar, tudós lehessen. Ha ismertem volna ezt a kollégiumot, ide adtam volna be a pályázatomat. Igaz, itt is lehet azért komolyan tanulni, csak nincs annyi szakkönyv. Ott van latin, német, görög, francia, angol, svéd, orosz stb. könyvtár, ami nálunk, sajnos, nincs. Az Eötvös-kollégisták is komoly progresszív emberek: parasztpártiak, kommunisták és pártonkívüliek, de mind komoly demokraták.

A kultuszminiszter feketekávéval, pogácsával és kukoricalepénnyel vendégelt meg bennünket, de hangoztatta: még nem az a fontos, hogy mit eszünk, mert most a dolgozók nem jól élnek, hanem az, hogy lássunk a jövőbe és dolgozzunk stb.

Tegnap, pénteken du. dr. Hajnal István történettudós, bölcsészkar-i dékán tartott előadást itt, nálunk a magyar középkori társadalom történetéről. Ma Dobi földművelésügyi miniszter akart eljönni előadást tartani, de elfoglaltsága miatt máskorra halasztotta.

A holnapi napunk, vasárnap, szabad lesz, nem megyünk testületileg sehova kirándulni, tehát lehet tanulni. Holnaphoz egy hétre, május 12-én az egész kollégium, valószínűleg elmegyünk Ceglédre. Meghívtak bennünket szerepelni. Nagy parasztyűlés lesz.

Ma napos vagyok itt a kollégiumban egy gépészmérnök-hallgató kollégámmal. A napos kötelessége nálunk 6 órakor ébreszteni a kollégiumot, ebédnél, reggelinél, vacsoránál felszolgálni, és a kollégium rendje felett őrködni. [...]

1946. május 7-én tüntetett Budapest ifjúsága a Gyöngyösön történt fasiszta összeesküvés ellen. Hatalmas tömeg ifjú gyűlt össze a Múzeum előtt, ahol a beszédek után (Halász György-kollégista az egyetemi hallgatóság nevében beszélt) Tildy elnök lakása elé vonultunk. Tildy hangoztatta, hogy sok gondja között mindig első helyen áll az ifjúság kérdése.

1946. május 12-én vasárnap Cegléden hatalmas Dózsa-ünnepség volt, amelyre a GYIK-et is meghívták. A ceglédi piacon beszélt Veres Péter, Erdei Ferenc, Kovács Imre. Az ünnepélyekre száz kilométerekről is eljöttek. Mi is különvonattal mentünk, délelőtt 7.40-kor indult. Délután 4-kor Cegléd egyik színházféle épületében volt ünnepség, amelyet Darvas József nyitott meg. Kb. 7 csoport fiatalság műsora került a színpadra: balmazújvárosi fiataloké, Muharay-csoport, GYIK, nagykőrösi tanítónőképzősök stb. Délután 7-8-ig elidőgáltunk egy kicsit Cseh László ceglédi parasztelnőknél néhány VKT-s és Erdei Ferenc társaságában. Közben daloltunk, mókáztunk. Erdeinek jó kedve volt. Hazafelé szalonkocsiban utaztam: dupla ablakok, szőnyeg, asztal terítővel, párnázott székek, díványok. Még ilyen kocsit nem is láttam, nemhogy utaztam volna benne. Egy hibája volt csak: egy helyen csepegett, éppen Erdei nyakába. Ebben a szalonban 10 kollégista utazott és egyéb előkelő személyek: dr. Keresztury kultuszminiszter, dr. Csécsy M. titkárnő, dr. Bibó István stb. Este 8.20-kor indultunk Ceglédre, és már 10 órakor a Nyugatiban voltunk. Ezen a különvonaton jött Péter bácsi is és a többi is, akik lenn voltak Cegléden. Az ünnepség óriási jelentőségű volt. Az ünnepséget jó eső fejezte be.

NDGY Pető Sándor iratai

29. "Szürke napok".

Lapok a naposkönyvből, 1946, május 20. – június 4.

Május 20.

[...] A reggeli sajátlagos lé elfogyasztása után nagyjából helyrebillent a szokott egyensúly a kollégiumban. A szobák átvizsgálása után ugyan nagy kérdőjellé vált bennem József Artila egy verssorának kicsi részlete: "míg megvilágosul gyönyörű képességünk a rend"...? (Napostársam megnyugtatóan, hogy ez semmi, mire megnyugodtam.) Az izgalmas reggeli órák után a nap további szaka monoton csendben futott el. Kivéve azt a néhány percet, amikor a tagok fel-felhördülül örömmel vették tudomásul a déli – szokott – bab prolongálását. Rossz színigazgatónk (konyhaszín) van, olyan darabot prolongál, amit a közönség már halálosan un, semmi változás, semmi fejlődés.

A délutáni szemináriumi órák eltelte meghozta az estét, s egy napot lassan ismét csak tegnapnak mondhatunk.

Vajon elég emlékképet rögzítettünk magunknak ezen a napon a világ jelenségeiből? Nyugodtak lehetünk?

Balyó Mária

Május 27.

[...] Szemináriumok, szlovák óra. Kedvetlenül botorkálnak a tagok, Francia könyveket kaptunk. Szólok valakinek, aki lóg, szíveskedjék elmenni érte. Válaszol. Szólok másoknak is. Azok is válaszolnak. Igen szellemes feleleteket tudnak adni ezek a GYIK-isták. Kb. úgy érzem magam, mint egy szálloda alkalmazottja, portása, aki avval is foglalkozik, hogy közmunkára szólítja fel a szállóvendégeket.

"A jobb rend hű katonái, a győztes élcsapat" eléggé siváran fest így, hétköznapokon. Lézengés, lógás, heverők. És a legnagyobb hiba, hogy mindezt meg is magyarázzák maguknak. "Csak természetes, hogy napi 600 kalóriából csak lézengeni tudunk" – mondják, és majdnem igazuk van.

Valami kellene. Történnie kellene valaminek. Robbanás, induló, harc. Valami, amihez nagy nekilendülés kell. Így megposványosodunk. Lassan azok is naphosszat alszanak, akik régen folyton talpon voltak.

No, azért nem olyan borzalmas a helyzet. Sőt. Nincs is komolyabb baj. Mint már írtam, álmos vagyok, éhes és fáradt. [...]

Tóth Erzsébet, Bokor Zoltán

Május 29.

[...] Amint az egészségem engedte, úgy igyekeztem mindent jól elvégezni. Bár nehezemre esett, 1/2 6 órakor felkeltem, 1/2 7 órakor a haladó angol és a kezdő francia nyelvhallgató tagokat sikerült összeszedni, és minden akadály nélkül végezheték munkájukat. A többi tagnál egy kissé nehezebben ment a dolog. (Alaptermészetemnél fogva nem volt szívem felkelteni a fáradt, agyongyöttrődött, sokat éhező, a pihenésre nagyon rászorult barátaimat. Ám napostársam: Balyó Mária, lódított rajtam egyet, és – az effajta elhajlásaimmal nem törődve – minden tagot talpra állított. A reggeli jó "bakaleves" volt. Az ebéd tojásos tészta, salátával.

A délelőtt minden különösebb esemény nélkül, nyugodtan telt volna el, ha szeretett igazgatónk, dr. Kardos László és Major László, a Petőfi-kollégium igazgatója haza nem jönnek. A kollégium nagy örömmel, lelkesedéssel fogadta régen várt "családfőnököt". Minden tag arcán mosoly, a szemekben meleg, megelégedett ragyogás volt. Talán ez lehet a magyarázata annak az élénkségnek is, amelyet egy idő óta már nem láttam a kollégistákban.

Délután 2–4-ig román óra volt. Néhány kollégista 4 órakor az Urániába ment. Egy orosz mesefilmet adtak. 6–7-ig német volt. Több kollégista tag meghallgatta Erdei Ferenc előadását Az egyetemi ifjúság helyzete a két világháború között címmel. Este későn készült el a vacsora: bableves. Majd lassan elcsendesedve eltűntek barátaim hálóikban vagy tanulóikban a könyvek mögé. Furcsa – de őszinte szeretetek lenni – én nagyon elfáradtam, leültem az újságokhoz, és olvasgatva, pihenve átgondoltam a napi eseményeket. Vajon elvégeztem-e mindent, és azt jól végeztem-e el? Lehet, hogy nem, és talán hibákat is követtem el, ha valahol csorbát ejtettem vagy nem teljesítettem kötelességem, úgy elnézést kérek a közösségtől.

Dudás Gyula

Május 31.

A Március szövetkezet felelőtlenül látta el közmunka-kötelezettségét, szinte fegyverrel kellett kizavarni őket – akik egyáltalán itthon maradtak – a pékhez, az olajért stb.

Az ebéd későn – 3/4 2 órakor – kezdődött, s ezért kihasználva a helyzetet, 1/2 3 órakor még a német nyelvsek fele sem volt óráján.

Meglehetősen letargiával, fáradtan mozgott a társaság, ahogyan az már hetek óta volt. Rosszul táplálkoznak, s emiatt folyton elalszanak a könyv mellett. Általában meglehetősen dőcögve megy az élet, a szövetkezetek lassan már csak fogyasztó, azaz evő társulások, az előadások sorrendje elég pontatlan, nyelvórák, szemináriumok sokszor üresek, illetve gyérek.

Este színházba ment a társaság, majdnem mindenki.

11 órára mindenki hazajött, lefeküdtek. Én is eltűnök.

Fekete Sándor

Június 1.

[...] 5 órakor össz-szövetkezeti taggyűlés. Előadó Baranyi Gyula, az SZT^x elnöke. Ismertette, illetve feltárta a szövetkezetek tehetetlenségét, majd javasolta a félév elején kidolgozott terv végrehajtását. Ha a hallgatás beleegyezést jelent, akkor a javaslatot elfogadtuk, de azt hiszem, bármit mondott volna, a felelet csak álmos csend lett volna. Néhány hozzászólás után Gyenge Zoltán elemzése következett. Azt hiszem, a problémát helyesen fogta meg.

Közben megérkezett Somogyi Miklós, 5 hét után végre megtarthatjuk politikai előadásunkat. [...]

Gosztonyi János

Június 2.

A kollégium felvonult az ifjúsági napon, (egy-két egyetemi hallgatón kívül) csak a Györffy- és a Petőfi-kollégium képviselte az egyetemi ifjúságot ezen az ifjúsági demonstráción. Az egyetemi hallgatók kivonulását nem tudták jól megszervezni az illetékesek, ha a kollégium nem nyúl bele, akkor az egyetemi politika sehol sincs.

Délután a városligeti Ifjúsági Színpadon szerepelt a kollégium ének- és tánckara. Kétségtelenül megállapítható, hogy a legnívósabb számokat mi adtuk. Este az Állami Védőnőképzőben szerepeltünk. Ott voltak a magyar baloldal illusztris képviselői, kellemesen érezhették magukat, mert még a műsor után is sokáig maradtak. A kollégium igen jó hatással van a Védőnőképzőre, szinte érezni lehet, hogy szeptember óta megnyit fejlődött ez a fiatal társaság. A műsor után tánc volt reggelig, a kollégisták nagy része vidáman, egész kivirradatig ropta a táncot.

Halász József

^xKollégiumi Szövetkezeti Tanács.

Hiába, no, szegények vagyunk. 6 éves háború áll mögöttünk, amely a háború utolsó évében rajtunk is keresztülzárguldott, és semmit sem kímélt. Ennek a háborúnak és az elmúlt 25 év hazugságainak szomorú következményeit érezzük most közösen – mondhatnám kollektívan – és egyénenként is. A kormány válsága minden pillanatban várható. Minden lap erről a belpolitikai válságról ír. És mindez elég gyorsan érett meg. Hiszen még világosan emlékszünk a Kisgazdapárt soraiban legutóbb történt változásokra, és az ott kialakult jobb- és baloldali ellentétre. [...]

A kollégium sem nézi tétlenül a magyar nép ezen harcát. De nem is nézhetjük, hiszen mi is a szegényparasztság és az ipari munkásság fiai vagyunk. A mi kollégiumunk: proletárkollégium! Tehát: harcolunk. Harcolunk osztályunk és a magyar nép érdekeiért a régi rendszer, az úri Magyarország ellen, amelynek bűnei miatt nekünk most ilyen szegénységben kell élnünk. Ezért harcoltunk a múltban, harcolunk most, és küzdünk érte a jövőben is. "Míg megvilágosul gyönyörű képességünk: a rend." [...]

Dolgozatot írtunk. Három témát kaptunk, melyeket mindenkinek ki kellett dolgozni az egy óra alatt. Fölsorolom a címeket: 1. Magyarország belpolitikai helyzete ma. (Figyelembe véve a külpolitikai helyzetet is.) 2. Mi módon stabilizálható gazdasági életünk? 3. A koalíció fenntartásának mi az értelme és mik a módjai? Lényegében ezek összefüggő kérdések, és úgy hiszem, hogy mindnyájan így is fogtuk meg a problémákat. No, de ez majd kiderül, ha átnézik a dolgozatokat, és közösen megbeszéljük ma reggeli munkánk eredményét.

A dolgozatírás után reggeli következett: a szokásos rántott lé vagy más néven "zupa". Ezután szétszéledt a társaság, egyetemre, tanulni vagy más teendőit elvégezni. De a táblán a főírás hirdeti: "Déli 12 órára mindenki itthon legyen!" Igen, mert egy bennünket egészen közelről érintő kérdés megoldására készülünk. Ez: a dán élelmiszersegegy. Az történt ugyanis, hogy kollégiumunkat és a Petőfi-kollégiumot – melyek pedig a legszegényebb sorsú egyetemi hallgatóknak adnak otthont, és a legdemokratikusabb szelleműek – egyszerűen kisémmizték ezen juttatásokból. Természetesen ebbe mi nem egyezünk bele, ezért fölszóllítottuk a kultuszminisztérium III. ügyosztályát – mely ezt az ügyet intézi –, hogy ha ma déli 12 óráig nem kapunk konkrét és számunkra megnyugtató választ, akkor mind a két kollégium hallgatói elmennek a miniszterhez teljes tömegükben, és meggyőzik ügyük igazságáról. Ezért mi, páran, akik ma délelőtti itthon voltunk, nagy várakozással tekintettünk az események elé. [...]

Horváth László

NDGY Filip Sándor iratai

30. K. Nagy Magda: Egy évem a Györffy István Kollégiumban
Vizsgadolgozat, 1946. június 4.

A kollégiumba az hozott fel, hogy hallottam, itt törődnek a szegényparaszti egyetemisták szellemi és politikai fejlődésével.

Debrecenben abban az időben elég kötetlenül éltem. Csak az érdeklődés vitt el szemináriumokra, s később gyárakat, üzemeket is azért látogattam, mert érdekem volt jó cikket írni. Ezekben a látogatásokban nem volt tervszerűség és olyan tenden-

cia, hogy ezeket felhasználjam majd ismeretköröm bővítésére. Viszont szükségét éreztem a rendszeres képzésnek, különösen politikai síkon. A kollégiumtól elsősorban ezt vártam.

Más oldalról szívesen szakítottam az újságírással a szakom kedvéért, s a kollégiumtól és az egyetemtől tanulási és olvasási lehetőséget vártam.

Aztán nem utolsósorban nagyon vágytam egy olyan társaságba, amely osztályombeliemből áll. Elegem volt középiskolákon keresztül félművelt, protekciós, nagyzó, középosztálybeliakkal érintkezni, végre rendes emberek között akartam élni.

Egyúttal egyéniségem hibáit közösségben kiküszöbölni, és ha vannak bennem jó vonások, követendő példa, azokat átadni. Elsősorban a tervszerű képzést nézve. Nem olyan formában kaptam meg, ahogy gondoltam. Egészen máshogy, összefüggésben a nagy kérdéseket. Perspektíváim megváltoztak. Rendkívül megnyugtató számomra, hogy nagyon sok felületesen ismert kérdésnek a mélyére láttam. A kollégiumnak köszönhetem, hogy az eddig alulról és részletében látott politikai és társadalmi problémát most könnyűszerrel felülről nézhetem tehát beleláthatok az eddig homályos sarkokba is. Ezt a lehetőséget eddig sem az egyetem, sem a szerkesztőség nem adta meg. Sokkal emberebb lettem.

Második kívánságom az irodalommal való fokozottabb foglalkozás. Ezt a kollégiumtól nagyrészt szintén megkaptam, de sokkal többet szerettem volna. Ez rajtam múlott vagy a gátló körülményeken? Mindegy.

A társaságban, amelyről nem gondoltam volna, hogy ilyen nagyszerűen összeállhat, nagyon jól éreztem magam, és osztályöntudatomat nagyszerűen fejlesztette. Itt akárkivel beszéltem, olyan volt, mintha testvérek között lakték. Igaza volt egy egyetemistának, aki tegnap azt mondta, hogy a kollégiumot irigylik a pártok, mert homogén társaság, s nincsenek benne frakciók. Ezt sehol nem találják meg a Győrffyán kívül. Bár a kollégiumot külön frakciónak tartják, elismerik, hogy az embereknek benn egységes véleménye van a fontos kérdésekről.

Egyénileg fejlődöm, rendszertelenségemből faragtam le egy pár szilánkot. Emberismeretem gyarapodott, pedagógiai készségem nőtt. Mi kell egyéb?

A kollégium formai fegyelmét egy kissé nehéz volt megszokni. Ez saját szempont. Tudom, rajtam ez nem sokat segített, de a közösség e nélkül nehezebben élt volna meg.

A vezetésről csak annyit, hogy inkább pozitívumai vannak, mint negatívumai, különben azt az egyéves kollégistákon le lehet és le is fogják mérni. Mindenhol megálljuk a helyünket egyénenként és csoportokban. Élcsapata lettünk a 20 ezer egyetemi hallgatónak. Ez a vezetők kiváló pedagógiai érzékét bizonyítja. Ilyen nehéz gazdasági helyzetben ilyen intenzíven vezetni egy vidékről felkerült apolitikus társaságot, egészen nagy teljesítmény. Hiányolni csak azt tudom, hogy a második félévben már kollégistákat lehetett volna állítani a diákvezetőségi posztokra, hiszen minden téren minőségileg is sokkal alacsonyabb színvonalú emberek állanak ott. Reméljük, jövőre ez már így is kezdődik.

A vezetést a legdemokratikusabbnak s a legcélravezetőbbnek találtam.

31. Görög Veronika: Egy évem a Györfly István Kollégiumban
Vizsgadolgozat, 1946. június 4.

Fejlődéselemzés. Mit kaptam, mit nem kaptam, mit hiányoltam? A kollégiumvezetés pozitívumai és negatívumai.

Mikor beadtam a kérvényem, illetve mikor felvételi konferencia után megkaptam a fölvételemet, határozott elképzelésem volt a kollégiumi életet illetőleg, és bizonyos igényekkel jöttem a kollégiumba és az egyetemre is.

A legelső, ami előttem volt, és amiért tulajdonképpen jöttem, a tudás volt. Tudni, tanulni akartam. A felvételi konferencián már többé-kevésbé tisztában voltam a kollégium nevelésének tendenciájával, és – természetesen – nem értettem vele egyet. Én kb. kialakult világnézettel jöttem föl, melynek alapja a vallás volt százszázalékig. Nem ijedtem meg, mert akkor nem jöttem volna be. Csak először a kollégiumi nevelés ellen foglaltam állást, és kezdtem mérlegelni a helyzetet. Azt hittem, ebben a kollégium nagyobb szabadságot ad. Vagyis nem követeli meg tagjaitól egységesen a teljes szocialistává való fejlődést. Azt gondoltam, elég a népi származás, az úri Magyarország elleni fordulás – egyáltalában baloldaliság (nem szélső baloldaliság!). Kezdttem látni, hogy itt, a kollégiumban nem elég. Ekkor – karácsony körül – nagyon elkésérített. Nem tudtam hova menni, és nem is nagyon akartam, mert akkor már – főként otthon a szünetben észrevettem, hogy fejlődtem. Megingott bennem – nem az Isten léteire stb. vonatkozó végső kérdések, hanem – a dogmatikus vallás. A hétköznapi egyszerű dolgok: ima, szentmise, szentségek stb.

Nem forradalmi átalakuláson át láttam ezt be. Forradalmi átalakulás nem volt bennem. S szerintem nem lényegbevágó kérdés az, hogy én nagy belső, hirtelen forradalom által leszek ami vagy pedig lassú belátással. Nem baloldaliságról vagy jobboldaliságról van itt szó. Csak én is itt láttam meg a kollégiumban, hogy az én vallásom nem független az egyháztól. Most már ezeken túl vagyok. Látom tisztán a kollégium irányvonalát, és hiszem, hogy tudom követni. Csak... Azért mikor észrevettem, hogy az én meggyőződéselem nem elégíti ki a tudásvágyamat, elvesztettem lábam alól a talajt. Nem bíztam sem magamban többé, sem a kollégiumban, hogy biztos alapot tud nekem adni. Minden önbizalmamat elvesztettem. Életemnek eddig leghanyagabb félévét lógtam el. Teljesen passzívvá váltam és határozatlanná. Lelki depresszió alatt voltam. S ebből lassan kezdtem kimozdulni. Még ma sem vagyok felszabadulva. A majdnem teljes tájékozatlanság azonban már kezd tisztulni. De most meg az kezd elkedvetleníteni, hogy míg a többiek előrehaladtak, én mással vesződtem (talán ez is haladás volt), és lemaradtam. Semmi önbizalmam sincs, pedig azt hiszem, ha úgy igazán hazatalálnék, tudnék komolyan dolgozni, hiszen nem voltam én soha ilyen tétlen. Igaz, sokat gondolkozom, és mindig mérlegelem a helyzetet. Nagyon is tudatos nálam az átalakulás.

Ez az én fejlődésem. Ebből kellene kiértékelnem, hogy mit kaptam. Úgy érzem – és ha valóban sikerül teljesen tisztáznom magam, amit minél előbb remélek – tudom, hogy nagyon sokat adott a kollégium. Elindított egy fejlődés irányába, amin – bár először keservesen – elindulva, hiszem, hogy komoly célja lesz az életemnek. Azonkívül adott egy második otthont. Közösséget, melyet nem pótol semmi. Erről többet fölösleges is beszélni. És adott biztonságérzetet, öntudatot, amely nemcsak a

kollégistákig terjed, hanem a magyar dolgozó rétegekig. Egy hovatartozás, egy komoly cél és munkaprogram.

Negatívumokat csak apróbb dolgokra tudok mondani, amiken változtatni úgysem lehet. Az előadások, nyelvórák, megbeszélések beosztása, melyek szétforgácsolják az ember idejét, és komoly elmélyedő munkára képtelenné válik.

A kollégiumi vezetést a célnak legmegfelelőbbnek látom. Nem is tudom elképzelni jobban. Tervszerű, komoly program. S azt hiszem, fejlődnek a kollégisták elég sokat. S ebben legnagyobb része, komoly része az igazgatónak van szerintem. Az ő személyes ereje nagyban hozzájárult a kollégium fejlődéséhez akár tanulás, akár nevelés, fegyelmezés terén. Ez azonnal meglátszott, mihelyt nem volt közöttünk. Még egy dolog, ami sok időt elvett tőlünk, a sok reprezentáció, ami jelentős időt foglalt le. Én hiszem, hogy ha ezen az úton halad a kollégium, és haladunk mi is, komoly eredményeket, sikereket tudunk elérni.

NDGY KLI GYIK 25-1

32. A magyar ifjúság képviselői a zágrábi kongresszuson Tito marsall üdvözlete a haladó magyar ifjúságnak

Tizennégy nemzet vett részt a Jugoszláv Ifjúsági Szervezetek harmadik és a háború utáni első kongresszusán Zágrábban, amelyre meghívták a MADISZ-t is. Kalassay Teréz Borsod megyei parasztlány, Kende István, a MADISZ nevelésügyi osztályának vezetője, Fülöp Sándor bányász, Kardos László, a Györffy-kollégium és Major László, a Petőfi-kollégium igazgatója voltak a magyar küldöttség tagjai. [...]

A magyar küldöttség tagjai megcsodálták a jugoszláv fiatalok aktív részvételét az ország újjáépítésében. Kilencvenkét kilométeres vasútvonalat épít például 24 ezer önkéntes ifjú. Albánia és Csehszlovákia is 200-200 önkéntest küldött a vasútépítéshez, amelyben magyarok is jó eredményekkel vesznek részt. [...]

Tito marsall fogadást rendezett a külföldi delegációk tiszteletére, és külön beszélt a magyar küldöttséggel is. Érdeklődött az ifjúság egységről, és felszólította a magyarokat, hogy harcoljanak érte. A MADISZ-on keresztül üdvözlétét küldte az egész haladó magyar ifjúságnak. [...]

Szabad Nép, 1946. május 30.

33. A Györffy- és a Petőfi-kollégium Ünnepli a Világifjúság Napját

Ötletes, színes, fegyelmezett felvonulással tüntetett a magyar ifjúság a demokrácia, a béke és a rend mellett

A demokratikus magyar ifjúság is megünnepelte a világ ifjúságának napját, június 2-át. [...]

Tíz órakor kezdődött a felvonulás. Az Andrassy úton haladtak végig a csoportok, ahol az Operaház erkélyéről a kormány tagjai, az Andrassy út 96. számú ház erkélyéről pedig Tildy Zoltán köztársasági elnök nézték végig az ifjúság menetét.

Elsőnek a cserkészcsapatok jöttek, utánuk az úttörők harsogó "Éljen Rákosi! Éljen Szakasits!" és "Előre a jelszavunk, szabadságért harcolunk!" – kiáltással.

A Györffy- és Petőfi-kollégium diákjai énekszóval vonulnak végig az úton. Utánuk nagy számmal következnek a Petőfi Diákkör tagjai, majd a Népi Ifjúság "Falu-Buda-pest" csoportja.

Hatalmas tapsvihár köszönti a legnagyobb magyar ifjúsági szervezetet, a MADISZ felvonulását. [...]

Szabad Nép, 1946. június 4.

34. Lelkiismeret-vizsgálat és demonstráció a kultuszminiszternél Naposkönyvrészletek, 1946. június 5-6.

Június 5.

Ez a nap fordulópont a kollégium életében. Amit Kardos Laci megígért, azt meg is tette; valamennyiünkénél hozzájárult ahhoz, személyesen, hogy ez a nap megújuló iramú, termékeny és sok hasznot felmutató nap legyen, s egyben a kollégium régi, töretlen iramú munkamenetét vigye tovább. A Szövetkezeti Tanács elnökének és a magunk – második félévi munkára vonatkozó – beszámolója egyaránt meggyőződött mindenkit afelől, hogy a kollégium tagsága – megokolt vagy megokolatlan érvekkel, de – rendszeresen elhanyagolta a nyelvleckék és a szemináriumok látogatását, sőt a már annyiszor elítélt "lógás", lézengés, csellengés is – nevezzük bárminek – újra éli másodvirágzását. Ez a jelenség úgy látszik, periodikusan jelentkezik.

Oka, szerintem, abban keresendő, hogy a rendszeres lelkiismeret-vizsgálatot még nem gyakoroljuk, Emlékezzünk rá: az első félév végén közeledő 4 napos beszámoló és szelekció milyen hatalmas munkára készítette annak idején az ifjúságot! Szinte emberfelettit művelt minden egyes tag, mert érezte, hogy nincs rendben a dolga a szemináriumok, a kötelező olvasmányok körül, erkölcsi kényszeret érzett az olvasásra és tanulásra, mint a vizsga előtt álló diák. Ez a morális hatás még a második félév elején is éreztette erejét. [...]

Szóval ez a június 5-i nap jól kezdődött. Háromnegyed hatkor találkoztam az ebéd-lőben Kardos Lacival, s ő rögtön felszólított, hogy a keltést kezdjük meg. Hivatkoztam arra, hogy a pontos idő még nem érkezett el, de aztán eszembe jutott ígérete. Valóban, csodálatos módon, hat órákor már kivétel nélkül mindenki talpon volt, még Somodi Pista és Németh Ferkó is. Ezt a hihetetlen eredményt pusztán, egyes-egyedül, kizárólag egy ember személyének megjelenése okozta, de aki magával hozta az új frissességet és munkaakarást. Az a rengeteg keserűség, ami a naposi beszámolómban napról napra monometállissá nőtt, úgy éreztem, most ki sem látszana a kollégisták hősiessége, áldozatkészsége és nagylelkűsége mögött, ami ebben a fergeteges felkelésben megnyilvánult.

A nap nem volt mozgalmas, mindenki tanult, könyv mellett ült. Nem volt más elfoglaltság a két nyelvórán kívül, de komoly munka folyt az egész kollégiumban. Kardos Laci kijelentése: "Nem akarok olyan embert látni, aki ezentúl nem könyv mellett ül!", hatott a társaságra. Étkezésnél a tagok udvariasak, türelmesek, sőt hosszú-

tűrők. Nem nyúlnak pusztá két ujjal a sőtartóba, nem kiabálnak a naposért, nem döntenek ki a levest.

S amikor eljön a csendet és nyugalmat hozó este, nem témek nyugovóra, hanem kihasználva a jó alkalmat, valamennyien tanulnak. Nagy Lajos és a Szövetkezeti Tanács éjjél elkészítik azt a nevezetes memorandumot, amit holnap a kultuszminiszter elé fogunk terjeszteni!

Oh, vajha minden napostársam így nyilatkozhatna!!!

Jolsvai S.

Június 6.

Panem – és ha kell – cirkuszt, a kultuszban. Panemet a kultusz adja, mi pedig a cirkuszt csináljuk, abban az esetben, ha nem kapunk semmit.

Ebben a tudatban ébredt a nép. Ennek ellenére lassan kelt fel mindenki. Több szobában csak ígéretet kaptam a felkelésre és a naposok felkötésére. Egyik-másik tag jó modorra oktatta a naposokat, mondván, hogy mikor ők naposok voltak, volt bennük annyi illemtudás, miszerint alvó embereket nem illik felkelteni.

Reggeli után mindenki igyekezett ügyes-bajos dolgát elvégezni az egyetemen, a városban. 1/4 11-re hazaszállingóztak a tagok. Akkorra már itt volt a Petőfi-kollégium teljes létszámmal. 1/2 11-kor végre elindulhattunk a kultuszminisztériumba, hogy a dán segély igazságos elosztását követeljük. A kultuszba érve meglepődött arcokkal, tekintetekkel találkoztunk. Mi azonban gondolkodás nélkül bevonultunk a tanácssterembe. Pár perc múlva a kultuszminiszter fogadta küldötteinket. Ők aztán előadták panaszukat, mely szerint nem tartjuk igazságosnak a dán segély szétosztását, mert legnagyobb részét olyan egyének kapják, akik egyáltalán nem érdemesek arra. Minket pedig kihagytak, hiszen a két kollégium (a Petőfi és a Győrffy) nem tartozik a reakció-sok sorába. Itt kell megemlítenünk ezt az érdekességet és jellemző tünetét a kultusznak, hogy egyes főatyamesterek hangos megjegyzéseket kockáztattak meg irányunkban. De nem ez a lényeg, fő az, hogy ígéretet kaptunk (ugyan hányadszor?), hogy sérelmeinket a páne mre vonatkozólag orvosolni fogják.

Utána rendben hazavonultunk, közben a sajtó képviselőjének érdeklődésére Kardos Laci tájékoztatót adott.

A nap többi része ugyanúgy telt el, mint az előtte való napoké. Éjfél tájban már csak a mémöktanulóban van világosság. Végül egy, csak egy legény van talpon a kollégiumban. Mikor (ezt utólag jegyzem be) másnap reggel bemegyek a mémöktanulóba, az a legény fejét íróasztalára lehajtva csendesen alszik. Építész volt.

Juhász Béla

NDGY Filip Sándor íratái

35. A Györfly-kollégium és a Petőfi-kollégium ifjúságának memorandum a kultuszminiszterhez

1946. június 6.

Miniszter Úr!

A dánok 2500 szegény sorsú magyar egyetemi hallgató élelmezését vállalták. [...]

A Györfly- és a Petőfi-kollégium fiatalsága sérelmesnek tartja, hogy éppen azt a két kollégiumot hagyták ki a juttatásokból, amelynek tagjai az egyetemi hallgatóság egészéhez viszonyítva is legalacsonyabb szociális színvonalon élnek. Sérelmeinket súlyosbítja az a körülmény, hogy éppen mi, a két kollégium fiatalsága voltunk azok, akik mind a szellemi, mind a fizikai munka terén a legtöbbet vállaltuk a demokrácia építésében és megszilárdításában. Kollégiumaink államilag csak segélyezett kollégiumok, de ezt is csak kemény munkánkkal és a társadalomban végzett szerepünk alapján érdemeltük ki, a kollégium magvát és keretét saját erőnkől, állami támogatástól függetlenül indítottuk el. Mi, a demokrácia viszonyaival sohasem voltunk elégedetlenek, és ma sem vagyunk azok, mivel tudjuk azt, hogy sem a magyar társadalom, sem a magyar állam nem tudja megfelelően biztosítani ellátásunkat és fenntartásunkat. De sérelmesnek tekintjük azt, hogy akkor, amikor a külföld nyújt segítséget a magyar demokrácia építőinek, akkor nélkülünk és rajtunk kívül dönt az a fiatalság, amely inkább képviseli a rossz emlékű magyar ifjúság politikáját, és határozottan szembefordul azokkal az intézményekkel, amelyek nemcsak most, de a múltban is következetes demokratikus magatartást tanúsítottak. [...]

Mi a dán akcióból való kimaradásunkat konklúziójának tekintjük annak a meg nem értésnek, amelyet eddig is számos esetben tapasztaltunk a III. úo. részéről akkor, amikor tanulmányisegély-kérelmeinket különböző körmönfont indokokkal elutasították, vagy ami még ennél is rosszabb, kérelmünket kellő indok nélkül mind a mai napig nem intézték el. [...]

Követeljük elsősorban kivizsgálását annak, hogy kit vagy kiket terhel a felelősség azért, hogy egy ilyen jelentős külföldi segélyakció szétosztása nem megfelelő kezekbe került.

Követeljük, hogy az ügy kivizsgálásáig is mindkét kollégium fiatalságát soron kívül és azonnal részesítsék a dán segélyből.

Követelésünk sürgősségét és súlyosságát indokolja az a tény, hogy igen erős szellemi és fizikai munkát végzünk a kollégium nevelési programján belül és a kollégium gazdasági alapjainak megerősítésében, és ennek ellenében a kollégium csak a hatóságilag biztosítható napi 1000–1200 kalóriát tudja tagjai részére biztosítani. [...]

Tisztelettel

Budapest, 1946. június 6.

A Györfly-kollégium ifjúsága nevében:

7 aláírás

A Petőfi-kollégium ifjúsága nevében:

5 aláírás

Járdányi Pál cikket írt a Szabad Szó pünkösdi számában, mely a Gondolatok a munkásság és parasztság zenei közeledéséről alcímet viseli. A cikkíró egy szóval sem említi, hogy Fikről van szó, mi úgyis tudjuk, hogy rólunk, Györffy-kollégistákról. Velünk kapcsolatban íródott a cikk, de a probléma sokkal nagyobb területet érint. [...]

Meg kell állapítanunk azt, hogy Járdányi Pált cikke megírásában a legjobb szándék vezette. Ő féltőn őrködik a művészi értékek tárháza felett, s küzd a silány férfiművek terjedése ellen. [...]

A cikkíró előljáróban megállapítja, hogy helyes az, ha a parasztfiatalok a munkás-paraszt összefogás jegyében részt vesznek a munkásság ünnepén. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy a munkásság zenéjét, közelebbről a munkásindulókat is átvegye és énekelje, mert a parasztság zenéje milliószor értékesebb. [...]

Mi ehhez röviden szeretnénk hozzászólni. Mi a népzene? Bartók így határozza meg: "Népzene olyan dallamokból tevődik össze, melyek valamilyen emberi közösségnél kisebb vagy nagyobb területen bizonyos ideig használatban voltak mint a zenei ösztön spontán kifejezői." [...]

A népdal a városi ember, a munkás ajkán nem a zenei ösztön spontán kifejezője. A munkáséletformája más, mint a paraszté. S a munkás is magát, saját problémáit, vágyait, életét akarja kifejezni dalaiban. Munkásnépdalok nincsenek. A munkásság egyes szerzők munkásdalait éneкли, amelyek róla, elnyomtatásáról, harcairól szólnak. Nem vitás, hogy ezek legnagyobb része sokkal értéktelenebb zeneileg, mint az évszázados, sőt évezredek óta visszatekintő paraszti dalaink. Hogy a munkás mégis ezeket énekelte, annak oka egyrészt az, hogy nemigen ismerte a népdalokat, de fő oka az, hogy ezek az ő életformáját tükrözik vissza, legalábbis szövegükben. [...]

A helyes választ úgy adhatjuk meg, ha a kettőt szintézisbe hozzuk. Egyrészt a népdalok zeneileg értékes dallamára ahhoz alkalmazkodó, a munkáséletet kifejező, értékes szöveget írunk. Ezt teszik most újabban – Kodály Zoltán helyeslése mellett – fiatal zenészek és költők. (Pl. Jankovich Ferenc–Vásárhelyi Zoltán: Sej, a mi lobo-gónkat.) [...]

Mi teljes mértékben egyetértünk Járdányi Pállal abban, hogy a legtöbb munkásinduló zeneileg értéktelen, s hogy a népdalok sokszorta értékesebbek. Nem hisszük, hogy volna ma Magyarországon intézmény, amely szilárdabban és öntudatosabban állna ki a népdalok mellett, s vállalná a népi kultúra terjesztését, mint mi, Györffy-kollégisták. Egyetértünk Járdányival abban is, hogy "súlyos bajok forrása lehet az, ha gyakorlati szándékoktól duzzadó szöveg rossz, zeneileg értéktelen dallammal társul. Ez a zenei ízlés romlását jelenti."

Baj azonban, hogy ennél nem ment tovább a cikkíró. Mert ki a hibás, sőt mondhatjuk bűnös abban, hogy a munkásság zeneileg értéktelen tucatműveken él? Mi megmondjuk nyíltan: a zeneszerzők. [...] Ha látják a Járdányi Pálok a munkásdalok értéktelenségét, ne érezzék megalázkodónak ímí a munkáságnak jó dalokat. Higgyék el, a munkásság nagyon hálás lesz érte, másrészt a zeneszerzők így őrködhetnek legjobban a művészi színvonal fenntartása felett. Álljanak csatasorba a legjobb

zeneszerzők, s indítsanak harcot a munkásság zenéjének megreformálásáért. Írjanak új indulókat, új dalokat a munkásságnak, melyek zeneileg értékesek, s szövegükben a munkásság harcát, szabadságát, jövőjét adják. A munkások is szívesebben fogják énekelni az értékeset, ha van, ha lesz ilyen. [...]

Mi, paraszti származású fiatalok pedig énekelünk munkásdalokat is. Híven őriz-
zük és ápoljuk a parasztság dalkincsét, de a munkásdalokat is vállaljuk és énekeljük.
Ha értékes munkásdalokat találunk, mi is szívesebben énekeljük azokat. [...]

Szabad Szó, 1946. június 16.

37. Készülődés a kollégium nyári teendőire

Naposkönyvrészletek, 1946. június 21. . 29.

Június 21.

A nap lassan kezdődött el, nagyon esőre hajló volt az idő, és általában az élőlé-
nyeknek az a tulajdonságuk, hogy esős reggelen nehezebben ébrednek. Ez a termé-
szeti jelenség meglátszott a kollégium tagjain is. Így a reggeli csengetés negyedőrai
késsel hangzott el több-kevesebb eredménnyel. Végül mégis összevertük a társaságot,
és megtárgyaltuk a kollégium nyári programját.

A földosztás egymagában még nem oldotta meg a nincstelen földmunkások kérdé-
sét, életképes földművesszövetkezetekre van szükség. A kollégium fiatalsága tudja
ezt, és a legnagyobb lendülettel indul a szövetkezetek szervezésére, és el is fogja
végezni becsülettel ezt a feladatot.

A délelőtti folyamán mindenki végezte csendes foglalatosságát. Ebédre a dánok
jóvoltából tejbubúzarát kaptunk. Valószínűleg ennek tulajdonítható, hogy az ebéd
alatt némely kollégista úgy viselkedett, mintha még pendelyes kisgyerek lett volna.
Délután csekély taglétszámmal szlovák óra volt. Délután a kollégium küldöttsége
kivonult az őrlt ellenforradalmi gyilkosság áldozatainak a temetésére. Tüntetve és
bosszúra készen vonult végig Budapest baloldali lakossága a városra.

A NISZ szervezői 5 órakor a Parasztpártba mentek megbeszélésre.

A 1/2 7-re hirdetett Kelemen János-előadás az előadó távolléte miatt elmaradt.
Vacsorára változatosság kedvéért dán babot ettünk. (Nemigen jobb hazai kollégájá-
nál!) Az énekkar elmaradt, most kivételesen Vásárhelyi Zoltán bátyánk itt volt, csak
hogy úgy látszik, a kollégisták nem hittek neki, és nem jelentek meg.

Lassan éjfél lesz... (És én egyedül maradok Erzsivel, jaj, jaj.)

Tóth Ede, Tóth Erzsébet

Június 29.

Péter-Pál sok melegséggel kecsegtető ünnepe. Különböző kollégiumi program
nincs. Néhány Jugoszláviába menő rohambrigádos ma vizsgázik. Alaposan izzadhat-
nak a zárt ajtók mögött. Pár tetterre kész ember (férfi és nő vegyesen) expedíciót
szervez Nagytéténybe; kosztal, pá mákkal, dunnával és még miegymással felszerel-
ve. Úgy hallatszik, hogy ezek hosszabb időt kinn akarnak tölteni Tétényben, és nagy-

ban akarják tanulmányozni a barackevést (gyomorrontás nélküli barackevést). Ezeknek szerencsét kívánunk. – Mások magukba vonulva tanulnak. Általában látszik, hogy a különféle vizsgák közelsége igen meghihtette az embereket. Ilyen szempontból a nap egészen eseménytelenül telt el. Néha egy-egy szende kislány jelenik meg, aki egy-egy bús amorózót keres... de hát meghalt Andersen, s a mesének vége. Lassan a nap is leszáll a budai hegyek mögé, éjjel felé már mindenki nyugovóra tér, csak egy-két éjjeli lepkét látni az utcán.

Csizmadia György, Egyed János

NDGY Filip Sándor iratai

38. Fekete Sándor: Felsőoktatási ankét a Györffy-kollégiumban

A felsőoktatási ankéton, amelyet a MEFESZ rendezett a Györffy István Kollégium dísztermében, dr. Kardos László, a kollégium igazgatója a kollégiumi nevelésről beszélt.

Bevezetőjében Kardos László megemlítette, hogy a Horthy-rezsimben több munkás- és parasztdiák tanult egyetemen, mint ma. Ezen az állapoton csak a kollégiumok tudnak segíteni. Ha az állam a gazdasági nehézségek miatt nem tud új kollégiumokat felállítani, a mostaniakat kell demokratikus nevelésre alkalmassá tenni. Rámutatott arra, hogy a Györffy-, Petőfi- és Eötvös-kollégium kivételével a többi úgynevezett "kollégium" csak szállásadó és étkeztető intézmény és nem baráti, nevelő közösség. A demokratikus kollégium első követelménye, hogy a szakmai tudás fejlesztésén túl társadalmi és politikai nevelést adjon hallgatóinak. Szabad fórummá kell fejleszteni ezeket az intézményeket, hogy előadások, viták, szemináriumok útján demokratikus kollégiumokká váljanak. Dr. Kardos László előadása végén azt javasolta, hogy mindezen követelmények megvalósítása érdekében Kollégiumközi Bizottság állítsák fel.

Az előadást követően különösen a kollégiumok politikai ellenőrzése körül éleződött ki a vita. Egyesek az emberi szabadság védelmében tiltakoztak az ellenőrzés ellen, de a nagy többség leszavazta ezt a nagyon is átlátszó reakciós kísérletet. A továbbiakban az ankét Kardos László javaslatait sorjában elfogadta, külön is kiemelve, hogy a kollégiumok a jövőben nagyobb számban vegyenek fel munkás- és parasztfiákat, továbbá elfogadta a Kollégiumi Bizottság tervét, és hitet tett a Ludovikának az orvostanhallgatóknak juttatása mellett.

Ifjúság, 1946. június 28.

39. Gyenge Zoltán titkári beszámolója az 1945–46-os évről 1946. június 30.

[...] A beszámolómban kiterjed a kollégiumi tagságra, a kollégiumi levelezésre, a kollégiumi nyelvórák, szemináriumok, előadások, ünnepek és egyéb események ismertetésére. [...]

A kollégium hallgatóinak létszáma október 1-én 90, amelyből 72 újonnan felvett, 18 pedig már idősebb kollégista. Ez a szám az év folyamán állandóan változott. [...]

Az első félévben hét nyelvet, három szemináriumot, három előadássorozatot állított össze a kollégium vezetősége. Minden hallgatónak egy Duna-táji s egy nagy-európai nyelvet kellett tanulni, egy szemináriumon részt venni s bekapcsolódni az előadás-sorozatokba. Ezeken a rendszeres kollégiumi alkalmakon kívül számos ünnepségen, előadáson vett részt a kollégium ifjúsága egyrészt a kollégiumban, másrészt a kollégiumon kívül.

A nyelvórai oktatás heti 2-2 órában, a szemináriumi oktatás szintén heti 2 órában folyt. [...]

Az említett három előadássorozaton kívül (első félév: történelem, közgazdaság, politika; második félév: irodalom társadalomtudomány, politika) csütörtökönként kollégiumi estet tartottunk. Ezeken az estéken egyrészt a VKT tagjai, másrészt fiatal barátaink adtak elő aktuális témákról (Györffy-kollégium, nemzetgyűlési választások, Bartók Béla). Több ünnepély volt a Györffy-kollégiumban. A kollégiumban alakult meg a Magyar-Román Társaság, az Olasz-Magyar Társaság. A kollégiumban tartott előadást Ehrenburg szovjet író, ugyancsak meglátogatta kollégiumunkat Szoboljev szovjet költő.

Október hónapban több összejevetelt tartott kollégiumunkban a Valóság Kör. Ebben a körben gyűlt össze a fiatal haladó értelmiség. Vezetői Györffy- és Eötvös-kollégisták. December 6-án a kollégium meglátogatta az Állami Védőnőképző Intézetet. Ettől kezdve szoros barátság alakult ki a két intézet között. A félév folyamán József Attila halálának évfordulóján emlékestet rendeztünk. Ugyancsak az első félévben két beszámolót hallottunk a világifjúsági konferenciáról. November 7-én a Magyar Rádió adott helyszíni közvetítést a kollégiumból.

December 17-től február 1-ig karácsonyi, illetve szénuszünetet tartott a kollégium. Az egyetemi oktatás november 20-tól április 1-ig szünetelt. Február hónapban sűrített programot állított össze a kollégium. A téli szünetről érkezett hallgatók a köztársasági örömnünpre érkeztek. Ezen az ünnepségünkön a kollégium közvetlen baráti köre vett részt. Február hónapban a kollégium ifjúsága a csepeli Weiss Manfréd-gyárat tekintette meg. Ez volt az első lényeges találkozás Budapest ipari munkásságával.

A kollégiumban folyt le december, február és március hónapokban az angol nyelv-tanárok átképző tanfolyama is.

A második félév egyhetes vizsgálatok után március 15-i ünnepéellyel kezdődött. Délelőtt a kollégium ifjúsága Budapest ifjúságával együtt a Nemzeti Múzeumnál rendezett ünnepségen vett részt. Este pedig a pártok vezetőinek és a kollégium barátainak részvételével szabadságünnepélyt rendeztünk. A következő hetekben, amíg előadássorozataink meg nem indultak, külső előadásokon vettünk részt. Ez alatt az idő alatt hat külső előadáson vettünk részt. Pl. Petőfi Sándor; Zsidókérdés Magyarországon; Jugoszláv ifjúsági mozgalmak; Dunai népek együttműködése; Ifjúsági szervezetek a Szovjetunióban. [...]

A második félévben a kollégiumi esteket arra használtuk fel, hogy ifjúsági egyesületek vezetőit a kollégiumba hívjuk, illetőleg mi látogassunk el egyesületekbe és ifjúsági intézetekbe. Már február hónapban meglátogatta a kollégiumot a Független Ifjúság vezetősége, amellyel élénk vitában megtárgyaltuk a magyar parasztság és benne a parasztifjúság helyzetét. Ugyancsak már február folyamán részt vett a kollégium a Valóság Kör vitáján. A második félévben meglátogatta még a kollégiumot a

SZIM-ifjúság, a MADISZ vidéki titkárai, a Népi Ifjúsági Szövetség, Szakszervezeti Tanács ifjúsága. Május 2-án a kollégium az Eötvös-kollégiumba látogatott el, amelyet az Eötvös-kollégium ifjúsága június 13-án viszonzott. Május 1-én a kollégium ifjúsága 500 egyetemi hallgatóval együtt vonult fel a munkásság ünnepén. Este a kollégium hatalmas ünnepélyt rendezett, amelyen megjelentek a pártok vezetői, a kormány tagjai és a kollégium tanácsának sok tagja, természetesen részt vett ezen az ünnepségen a velünk együtt kivonult egyetemi hallgatóság nagy része is és a budapesti ifjúsági egyesületek, kollégiumok, internátusok képviselői és a kollégium barátai. Június 2-át, az ifjúság napját hasonló tüntetéssel ülte meg a kollégium. Este pedig az Állami Védőnőképző Intézet ifjúságünnepén vett részt. Részt vett a kollégium ifjúsága a Baloldali Blokk március 7-i tüntetésén, április 4-én a felszabadítási örömnepélyen a Városligetben, május 8-án a fasisztaellenes ifjúsági tüntetésén, június 26-án a szovjet ifjúság sportcsarnoki búcsúztatásán. A szovjet ifjúsági küldöttség különben június 7-én meglátogatta kollégiumunkat is.

A magyar egyetemi és főiskolai hallgatók egyesületeinek szövetsége két ankétot rendezett kollégiumunkban. Az egyiket március hónapban művészeti ankét címmel, a másikat június hónapban felsőoktatási ankét címmel. Mindkét ankétot a kollégium fiatalsága is részt vett

NDGY KLi GYIK 19-I-1

40. Kázmér Sándor szeniori beszámolójából az 1945-46. évről
1946. június 30.

[...] A leánykollégistákkal sokáig nem tudtam megtalálni a megfelelő érintkezési formát. Hol túlságosan bizalmasan és félreértésekre vezető módon kezeltem őket, hol pedig túlságosan elzárkóztam tőlük. A magam szempontjából nézve a koedukáció feltétlenül hasznos volt, de a kollégium összessége szempontjából a leányok jelenléte zavarólag hatott. A leányok nem fejlődtek kellő mértékben az öntudatosodás terén, nem dolgoztak kielégítő eredménnyel az ifjúsági politikában, zavarták a fiúkollégistákat munkájukban. Nem alakult ki nemes versengés a kollégium két nembeli fiatalsága között, hanem ellenkezőleg, visszatartották felesleges vitatkozásokkal és túlhajtott szórakozásokkal.

A leánykérdés a kollégiumban elsősorban sorrendi kérdés. Nyilvánvaló, hogy az első évi tapasztalatokon okulva a következő évben a koedukáció eredménnyel fog jární. [...]

NDGY KLi GYIK 19-I-5

41. Szabó Gergely választmányi tag beszámolója
az 1945-46. évről
1946. június 27.

A választmányi tagoknak általában igen széles és kevésbé meghatározott feladatkörük van a kollégium vezetésében. Az idők folyamán kialakult egy bizonyos szokás, amely meghatározza végzendő munkájukat. Ez évi munkámról a következőkben számolok be:

1. Sok fiatal kollégista került be az 1945-ös felvételek folyamán a kollégiumba. Aránylag igen csekély volt a régi, kipróbált, ideológiailag képzettebb tagok száma. Ez a tény rányomta bélyegét az indulásra és az egész kollégiumi évre. A nevelés sikerének a kulcsa így jórészt régi kollégisták kezében volt letéve. Általában a régi kollégisták ilyenfajta munkája nem volt egészen kielégítő, sőt sokszor zavarólag hatott. Az idősebb emberek nehezen tudtak egy újfajta kollégiumi rendbe beleilleszkedni, az illegalitás időszaka meglehetősen elszoktatta őket a rendszeresebb kollégiumi élettől. Természetesen az ő viselkedésük visszahatást szült a fiataloknál is. Azonban a veszély nem volt komoly, lassanként kialakult a rend, kialakult az újfajta kollégiumi élet, ami a régebbinél sokkal nagyobb rendszerességgel, a spontaneitásnak – bár nem teljes, de elég nagy – felszámolásával, a második félév kisebb-nagyobb zökkenőit kivéve, szépen végigfolyt.

2. A kollégiumi nevelésben nem mondhatom, hogy kellőleg kivettem a részem. Igaz ugyan, hogy a kollégiumi év mindkét félévi vizsgájának előkészítésében az igazgatóval együtt részt vettem, azonban az emberekkel személy szerint nem sokat beszélgettem, különösen az első félévben ezen a téren, úgy érzem, komoly mulasztást követtem el. Ez a mulasztás annál nagyobb, mert ennek az év elejétől kezdve tudatában is voltam, és nem igyekeztem ezen változtatni.

A kollégiumban összesen négy előadást tartottam.

3. A kollégiumi rend megszilárdításából, úgy érzem, eléggé kivettem a részem. Sőt talán túlzottan csak erről az oldaláról ismer a kollégisták legnagyobb része. Meglehetősen nagy harcot kellett folytatni ezen a területen a kollégiumban az egész év folyamán. Viszont ennek a küzdelemnek meg is lett a komoly sikere. Lassanként az embereknek a vérébe szívódott egy bizonyos rend iránti érzék, úgyhogy a második félévben jóval kevesebb csatározást kellett folytatni ezen a területen, mint az elsőben.

4. A kollégium választmányi és tisztikari megbeszéléseiből, úgy hiszem, teljes egészében kivettem a részem. [...]

NDGY KLi GYIK 19-I-8

42. K. Nagy Magda MEFESZ-titkár beszámolója az egyetemi politikáról

1946. június 29.

A Györffy-kollégium megbízásából az egyetem és a kollégium között kapcsolatot létesítettem, és a kollégium érdekeit képviseltem a diákpolitikában.

Ezt a feladatomat egyrészt mint MEFESZ-titkár láttam el, másrészt mint az egyetemi MADISZ központi tagja.

A MEFESZ-ben, illetve a KIB-ben kezdetben csak én képviseltem a Györffy-kollégiumot, sőt a baloldalt is két-három kollégámmal. Így nagyon nehezen értük el, hogy irányító szerepünk lehessen az egyetemisták életében. Év végére aztán sikerült még három Györffy-kollégistát beküldetni a különböző karokkal a Központi Intéző Bizottságba (KIB)-be, és ugyancsak vagy két-három baloldali embert, így érthettük el, hogy a prágai diákkongresszusra progresszív emberek mehettek ki. [...]

A Györfly-kollégium kezdeményezésében elértük azt, hogy május elsején a kerületi pártszervezetek egyetemistáin kívül több mint ötszáz egyetemi hallgató kivonult. Ugyancsak a mi kezdeményezésünkre a fasiszta ifjúsági összeesküvők elleni nagy tüntetésben is szép számmal részt vett a jobboldali egyetemi ifjúság is. A felsőoktatási ankéton a Györfly- és az Eötvös-kollégium támogatásával nagy fontosságú, progresszív határozatokat hoztunk.

A bölcsészkaron kétszer rendeztünk kulturális délutánt, hol a kollégium bölcsész-kari énekesei népdalokkal és népi jelenetekkel, továbbá szavalatokkal vettek részt. A MADISZ leánykongresszusán két egyetemista felszólalást mi adtunk, s az ünnepi záróbeszédet és konferálást is mi végeztük. A vidéki egyetemeken megbeszélés keretében beszámoltam a Györfly-kollégiumról, hogy ők is csináljanak hasonló szellemű és rendszerű kollégiumot. Az egyetemeken tartott demokratikus előadásokra felhívtuk a hallgatóság figyelmét. A Györfly-kollégium különben helyet adott két ízben két debreceni s négy szegedi KIB-kiküldöttnek. Ők is megismerkedtek a kollégiummal.

A népi írók ankétján tevőlegesen részt vettünk a bölcsészkaron.

A Központi Szociális Iroda működését csak nagy nehézségek árán fordíthattuk a kollégium irányába. Ha egy ülésen nem jelentünk meg, kihagytak bennünket mindenféle juttatásból. Most már jegyzőkönyvbe vétettük, hogy ha az még egyszer előfordul, fegyelmit indítatunk a vezetőség ellen.

Általában a MADISZ vezetőségi ülésein mindig megtárgyaltuk a diákpolitikában helyes magatartásunkat, s így a Györfly-kollégium és az egyetem más, kevészámú baloldali hallgatója tudott kedvezményes helyzetet kivívni a maga számára.

Jövőre már más lesz a helyzet, az alapot leraktuk a diákpolitika terén, amennyire tehettük, komoly felelősségteljes embereket vittünk be az egyetemi egyesületekbe, s bebizonyítottuk, ha aránytalan kisebbségben is van a baloldal, nem engedi kicsúszni kezéből egy rendesebb egyetemi hallgatóságnak a nevelését és politikai vezetését.

NDGY Kli NÉKOSZ 12-24

43. Borus József MADISZ-megbízott beszámolója az 1945-46. évi tevékenységről
1946. június 29.

A kollégiumnak a MADISZ-szal való kapcsolatai nem új keletűek. Ez évben a már meglevő jó viszonyt és kapcsolatot igyekeztünk továbbfejleszteni és még jobban kiépíteni. Erőnktől és időnktől függően bár, de mégis minden elképzelhető vonalon támogattuk a MADISZ-t.

Egyetemi vonatkozásban a kollégisták több kari szervezetben képviselték a MADISZ-t. Így a Medikus Körben a Valóság Kör egyik létrehozója és továbbfejlesztője Németh Ferenc volt. A mezőgazdasági karon Varró József a MADISZ ottani csoportjának titkára. A bölcsészeti karon tagja a vezetőségnek Borus József, azonkívül tevékenyen részt

vettek a munkában: Fekete Sándor és Köte Sándor. Igen sokat szerepelt még az egyetemi MADISZ-ban K. Nagy Magda, aki tevékenyen vett részt a Leánynapon is. Balyó Mária pedig 1945. okt. 15-ig volt a MADISZ Orsz. Nevelési Osztályának vezetője.

A kollégium a maga egészében részt vett a jún. 2-i felvonuláson, du. pedig a Városligetben hosszabb műsorral szerepelt.

A MADISZ Országos Központja által tett vidéki látogatásokon a kollégisták 38 esetben szerepeltek előadóként. Ez azt jelenti, hogy az 1945–46-os kollégiumi év minden vasárnapjára esik egy-egy ilyen vidéki látogatás. Budapesten pedig ebben a kollégiumi évben 10 ifjúsági napot tartottak a kollégisták a különböző szervezetekben. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 12–27

44. Gosztonyi János NISZ-megbízott beszámolója az 1945–46. évi tevékenységről
1946. június 29.

Már azelőtt is, hogy a kollégium rám bízta volna azt a feladatot, hogy összekötő legyek a NISZ felé, igyekeztem a saját elképzeléseim alapján kezdeményezője lenni annak, hogy a kollégium megfelelő tagjai vegyenek részt a NISZ munkájában és szervezésében. [...]

Elhatároztuk a NISZ egyetemi csoportjának megalakítását. Az Eszterházy utcában tartottuk az alakuló gyűlést május elején, és azon kb. 30 egyetemista vett részt. Ezen az alakuló gyűlésen ideiglenes vezetőséget választottunk. A vezetőség 5 tagja közül 3 lett kollégista. Elhatároztuk a szerda estéknél a megrendezését a Parasztpárt központjában. Ezt a programunkat meg is valósítottuk. Az első alkalommal Veres Péter tartott közel 300 egyetemista előtt előadást. A második héten Erdei Ferenc, a harmadikon Kovács Imre, a negyediken pedig Jócsik Lajos. Igyekeztünk a kari ifjúsági szervezetekbe is tevőlegesen bekapcsolódni, ez azonban intézményesen nem sikerült még. Ezt a rövid pár hónapot tulajdonképpen csak arra szántuk, hogy magunk köré gyűjtsük azokat a fiatalokat, akik az egyetemen szimpatizálnak a NISZ-szel, vagy legalábbis megnyerhetők. Ez többé-kevésbé sikerült is. Kari megbízottunk volt minden egyetem minden fakultásán, sőt még a kollégiumokban is. Komolyabb munkát szeptemberben akar kifejtetni az egyetemista csoport. A jövő évi program már többé-kevésbé készen van, és a kérdések is kezdetleges formában rendelkezésre állanak. Esethőseink vannak az egyetemen, és a szervezkedést csak azért is folytatni kell, hogy a baloldalnak egy újabb támasza legyen a MADISZ és a SZIM egyetemi csoportjai mellett. [...]

Nemcsak az egyetemi csoportban kell tevőleges munkát vállalni a kollégistáknak, hanem az Országos Vezetőségben is. [...]

Az általunk létrehívott egyetemi csoport számára egy nyári programot dolgoztunk ki. A programot a választmányi gyűlés elfogadta. Ennek alapján a NISZ-tagok vagy a kollégium által kezdeményezett szövetkezetszervezés-

ben vesznek részt, vagy pedig a saját környezetükben a Paraszt-párt és a NISZ segítségére lesznek, és a helybeli értelmiségiek megnyerését igyekeznek elérni. [...]

Gosztonyi János s. k.

NDGY KLI NÉKOSZ 12-23

45. Tóth A. Ernő beszámolója a mezőgazdasági karon végzett munkájáról az 1945-46. évben
1946. június 30.

Az elmúlt évben körülbelül 400 beiratkozott hallgatója volt a karnak, ebből kb. 200 járt be előadásokra. A hallgatóság összetétele kb. 5% parasztfiú, a nagy többséget főleg dzsentriszármazékok, arisztokraták, nagypolgárok, hivatalnokok fiai, kisebb részét kispolgárok és kulák parasztok fiai adják.

A múlt ősszel át akartuk venni a kári egyesület vezetését, és ezen keresztül nevelni. Nem sikerült. Két emberünk került be a vezetőségbe az őszi választásokon, mert nem volt tömegünk. Így az egyenkénti meggyőzés, vitázás módszerét használhattuk csak, de ez jó eredményeket hozott, úgyhogy amikor az egyesületi munka megfeneklett, szívesen fogadták segítségünket. Rövidesen 50%-os arányban voltunk képviselve a vezetésben.

Még a tanév elején eljártunk a Földművelésügyi Minisztériumban a tandíj kérdésében. Ugyanis a mi karunkon, a többi egyetemekhez viszonyítva, aránytalanul magas tandíjat kellett fizetni. Eljárásunk eredményes volt.

Eljártunk az ifjúság érdekében a kertészekkel közösen, s csupán a mi egyetemünkön kötelező kollokviumi díj eltörlése ügyében, olyan értelmű eredménnyel, hogy a hallgatóság helyett a Földművelésügyi Minisztérium vállalta magára a kollokviumi díjak fizetését.

Egyetemünk martonvásári tangazdaságában bonyodalmak támadtak. A helyi földigénylő bizottság bejelentette igényét a gazdasághoz tartozó 200 kat. h. területre. Az Egyetemi Tanács részéről megkerestek bennünket, hogy legyünk segítségükre ennek a problémának sikeres megoldásában. Öt emberünk ment ki a martonvásáriakkal tárgyalni, és eredményesen tárgyaltak. Az Egyetemi Tanács a legnagyobb elismerésben részesítette embereinket.

Röviddel ezután a rektortól ígéretet kaptunk arra, hogy a jövő tanévre a parasztszármazású pályázókat a felvételnél előnyben részesítik, tekintet nélkül azok középiskolás tanulmányi eredményeire.

Juniálist rendeztünk Martonvásáron azért, hogy szorosabbra fűzzük az egyetem ifjúsága és Martonvásár ifjúsága kapcsolatát. Ez a mi oldalunknak sikerült is, velünk való komoly együttműködésükre számíthatunk.

Részt vettünk a Bolyai-akadémiának az agráregyetem számára való megszerzésében.

Bekapcsolódtunk az egyetemi politikába. A MEFESZ-be a mi emberünket küldtük mint kári megbízottat. Rajta kívül a MEFESZ öt bizottságába küldtünk be baloldali embereket.

Nívós előadássorozatot terveztünk, de ennek megvalósítása technikai akadályok miatt elmaradt. Egész évi működésünk annyira megnyerte az egyesület elismerését, hogy a nyárra teljesen ránk ruházták az egyesület ügyvitelét.

Lellére 3 baloldali embert küldünk.

A MIOT Parasztügyi Bizottságába a MEFESZ részéről szintén mezőgazdász, a mi emberünk került. [...]

A kb. 50 főre tehető baloldali tömböt fele-fele arányban adják kommunisták, parasztpártiak, illetve szimpatizánsok. Ez százalékban kifejezve az előadásokra bejáró hallgatóság 20-25%-át teszi.

Az adott körülmények között ezek a számok maximálisak. További terjeszkedésre lehetőségünk nincs, egyrészt a hallgatóság osztályhelyzete, másrészt értelmiségi foka miatt (unintelligencia).

Nagy szükségünk van a paraszt- és munkásgyerekekre. Reméljük, hogy jönni is fognak. És hogy meg is nevelhessük őket, megalakítottuk az Áchim András Kollégiumot.

Tóth Antal s. k.

NDGY KLI GYIK 19-I-16

46. Házi Vencel mérnökkari megbízott beszámolója az 1945-46. évi tevékenységről

1946. június 28.

[...] Ha a progresszió szemszögéből akarom értékelni az 1945-46. tanévet a Műegyetemen, a következőket mondhatom el:

A hallgatók 90%-a nagykapitalista, volt nagybirtokos vagy nagy-, illetve kispolgári származék. Így tehát már származásuknál fogva munkás-paraszt ellenségek. A fennmaradó 10%-ból 5% a progresszív, öntudatos, de annál szegényebb réteg. 5% pedig afféle középutas, aki még valami újat, valami fordulatot vár, tehát sem a jobb-, sem a baloldalhoz nem tartozik.

Most minket valójában a kisebbségben levő 5% munkája érdekel.

Év elején szavuk sem hallható. A karl választásokon nemigen jöttek számításba, és főleg nem az elsőveseknek. A Technikus Kör túlnyomóan jobboldali emberekből tevődött össze. Került azonban be 6-8 felsőbb éves baloldali ember is, pl. Dolinszky, Kázmér, Herceg. Ezek után megindították a baloldali mozgalmat. Ügyes politikával két ifjúsági titkár is került be utólag a Technikus Körbe: Fenyves I. é. m. és Házi Vencel I. m. h.

A baloldali mozgalom azt tűzte ki céljául, hogy mindenféle diákmozgalomban ő lesz a hangadó. Úgy is történt.

Tüntetést szerveztünk karácsony előtt, és követeltük a professzoroktól a félév megszakítását a rossz idő és a megrongált, hideg tantermek miatt. Az eredmény az lett, hogy a tüntetés második órájában már kihirdette a rektor a félév megszakítását. [...]

Az elsővesekre vonatkozó utóvizsgát eltörlő kifüggesztést főleg a baloldali, Technikus körli tagok tiltakozására vonták vissza.

Június 15-én a már jól megszervezett Baloldali Blokk röpcédulával árasztotta el az egész Műegyetemet. [...] A röpcédula az igazolás és a béli tájázás szigorú és demokratikus formában való sürgős végrehajtását, az egyetemre pedig minél több paraszt és munkás hallgató felvételét követeli.

Az év vége felé igen nehéz küzdelem indult meg a lellei kiküldöttek kérdése körül. Eredmény: 8 jobboldali mellett 7 baloldalt sikerült a megbízottak közé bejuttatnunk. [...]

NDGY KLi GYIK 19-I-17

47. A Györffy István Kollégium igazgatói beszámolója
a kollégium évváró ünnepségén
1946. július 10.

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Kedves Barátaink!

Kedves Vendégeink!

Ismét örömmel üdvözlöm mindannyiójukat abból az alkalomból, hogy egy év eltelte után megtisztultek bennünket megjelenésükkel, és meghallgatják beszámolóinkat elmúlt évi munkásságunkról. Valahányszori megjelenésük élénk biztatás számunkra a tekintetben, hogy jól neveljük az értelmiségi ifjúságot, és hogy bíznak bennünk.

Ma egy éve, évnyitónkon – amint emlékeznek rá – a magunk dolgát az egész magyar főiskolás ifjúság problémáinak a központjába helyeztük bele, és föl tártuk Önök előtt, milyen súlyos ellentmondásokban vergődik a diákság, és tömegében mennyire nem leli helyét a demokráciában. [...] Mégsem elégedhetünk meg ennek a ténynek a megállapításával, meg kell világítanunk tárgyilagosan az egyetemi hallgatóság másik oldalának a helyzetét is, és kiutat kell mutatnunk az egész számára. Ezért az alig 8–10%-ot kitevő haladó főiskolás diákság fejlődésének legjellemzőbb csoportját, önmagunkat, a Györffy-kollégiumot és annak egyéves munkásságát vizsgáljuk meg legelébb.

A Györffy István Kollégium nem rendkívüli egyéniségeknek különleges feltételekkel rendelkező intézménye. A Györffy-kollégistákat is a kollégiumba kerülésükig az a társadalom, közelebbről az a közoktatási apparátus nevelte, amelynek káros és bénító hatását az egész magyar fiatalság sínyli mainapiglan. A Györffy-kollégisták ezenkívül társadalmunknak a legelesettebb osztályaihoz, a szegényparasztsághoz, kismértékben az ipari proletariátushoz és a kínlódo kispolgársághoz tartoznak. Így azt sem lehet mondani, hogy akár a múltban, akár a jelenben társadalmunk legdédélgetettebb kedvencei lettek volna. Mégis ma, akik ismernek és becsülnék, azt mondják rólunk, hogy a főiskolai hallgatóság élén haladunk, és mi, akik szintén ezt valljuk magunkról, igyekezünk is megfelelni ennek a feladatnak. Honnan hát ez a vélemény és ez az önbizalom? Onnan, hogy meg vagyunk győződve: nevelődésünknek fölfogása, formája és módszere a legjobb nevelési eszme, a legjobb forma és a legjobb módszer. De nemcsak tudjuk ezt, gyakorlatilag saját fejlődésünkön is tapasztaljuk. A kollégium fiatalsága napról napra vetkezi le azokat az esz-

mei és magatartásbeli terheket, amelyeket múltja rakott rája, és napról napra alkítja ki azt az embertípust, amely az értelmiségi foglalatosság körében a haladó gondolkodást a gyakorlati munkában valósítja meg. Lássuk, miként valósult ez meg az elmúlt évben?

A Györffy István Kollégium az 1945–46-os tanévben fejlődésének egyik egészen új szakaszához érkezett. A régi kollégiumi garnitúra, amely a kollégium politikai és társadalmi hírnevét és szerepét az elmúlt fél évtized alatt megalapozta, és a kollégium nevelési rendszerét kijelölte, elvált az újonnan betelepülő fiatal kollégistáktól, és mint a Végzett Kollégisták Testülete tartotta meg társas együttélése keretét. Az új kollégium pedig 75%-ban elsőéves, 25%-ban felsőéves és idősebb kollégistákkal indult neki az új útnak.

Az új kollégium a helyzetéből eredő ingadozások beleszámításával is a lehető legjobban állta meg a helyét.

Az 1945–46-os évben a kollégium az új autonóm alapszabály megszabta feltételek között gazdaságilag önálló célokkal indult el, és ezt nagymértékben el is érte.

Ugyanebben az évben megtartotta, sőt továbbépítette pozícióját mind az ifjúsági, mind pedig az országos politikában.

Ebben az évben alkalmazta először – szabadon – nevelési módszerét, és hajtotta végre oktatási programját. Vele együtt és egyidőben formálta ki következetesebben demokratikus szervezetét.

Az 1945–46-os esztendő a demokratikus népi kollégium alaptípusának nagy kísérleti éve volt, és el lehet mondani, hogy mind a kollégium fiatalságán észlelhető fejlődés, mind pedig a kollégium egészének szervezeti, nevelésmódszertani, de ugyanakkor társadalmi és politikai kiépülése igazolta ennek a kísérletek a szükségét és sikerét. [...]

A Györffy István Kollégium "terhes" követelményekkel lép fel tagjaival szemben. Ezek a követelmények összetettek. Nemcsak az egyetemi tanulmányok jó színvóját követeli meg, de jelentős kollégiumi elfoglaltságot is akaszt a nyakukba nyelvórák, előadások, szemináriumok formájában, de sok időt foglal le a szervezeti élet és annak adminisztrálása, továbbá külső társadalmi és ifjúságpolitikai feladatok. Nagyon nagy társas türelem és közösségi tapintat tudja csak ilyen terhek elviselésére alkalmassá tenni az embert. A Györffy István Kollégium a múlt év őszén közel száz taggal indult el, amely már maga is nagy számból szelektált együttes volt. Ez a szám a mostani év végére több mint 25%-kal csökkent. Ez így első halálásra meglepő. Okát az adhatja, hogy a kollégiumi szelekció alapos és következetes. A mérték hasonlíthatatlanul szigorúbb, mint bármely más hasonló intézménynél. A megfelelésnek azok a komplex szempontjai, amelyek az együttélésben és a vizsgálatokon is érvényesülnek – a végrehajtásnak és a következetes alkalmazásnak a jelenlegi fokán is, a kollégium fejlett erkölcsi és eszmei színvójáról tanúskodhatnak. [...]

A fiatal Györffy-kollégisták jó minőségű emberek: ez derül ki egyéves együttléteükből és kölcsönös bírálataikból, vizsgák eredményeiből. A középserződnl lényegesen jobb együttes, kis hányadában kiváló egyéniségekkel. És itt kell megmondanom – minden aggódással szemben, ami elfoglaltságukra és politikai beállítottságukra vonatkozik –, hogy tanulmányaik színvója 75%-ban kitűnő, jeles és jó, 18%-ban közepes és csak 7%-ban gyenge vagy rossz: amin vagy késedelmet, vagy más

technikai akadályt kell érteni. [...] A fiatal Györffy-kollégisták közt a praktikusabb típus az uralkodó, de jelentős a száma az átvevő-feldolgozó típusnak, a spekulatív aránylag kevesebb. Az uralkodó típus mozgékonyaságra nevelhető és tartós munkára alkalmas. Őszinte átélésre és alapvető felismerésre minden képességük megvan. Az önállósághoz szükséges feltételek kollektíve sem hiányoznak. Kezdeményezési, provokatív, vitahajlamuk biztató. Erkölcsi megbízhatóságuk sértetlen, és amilyen következetes a kollégium közszellemének fejlődése, úgy alakul ki markánsabban ez is. Szociális érzékük meglepően sokat fejlődött a kollégiumi szervezetek működése folytán. Politikai, eszmei fejlődés dolgában tették a legnagyobb haladást: a klerikális hatások – érdekes, hogy parasztfiatalok fejlődésében milyen gyakran megtalálhatók – lecsökkentek, sőt, egészen megszűntek, a paraszti demokratikus elvek progresszívak, határozottabbak lettek, a népi demokrácia élen járó elméletei legnagyobb részüket meghódították és magukhoz vonzották.

A tagság fejlődésével együtt fejlődött az egész kollégium apparátusa. Ezt legmarkánsabban a kollégium gazdasági életében tapasztalhatjuk. A gazdasági beszámolóknak azok az adatai, amelyek a kollégium önellátására vonatkoznak, különösen ha tekintetbe vesszük, micsoda gazdasági körülmények között éltünk, a kollégium életképességének ragyogó bizonyítékai. Aki ismer bennünket, az tudja, hogy mindenünk, amink van, az a saját erőfeszítésünkből született meg. Megszerveztük és következetesen fenntartottuk a kollégium menzáját, 120 személyt étkeztetni nem kis ügy! Együtt voltunk majd az egész télen, akkor, amikor az összes többi kollégium leállt. Fűtésünket megszerveztük. Apponyi téri helyiségeinket a romokból renováltattuk. A Királyi Pál utcai kollégiumunkat rendbehoztuk, 15 holdas tétényi gyümölcsösünket a kollégisták kétkézi munkájával talpra állítottuk, romokban levő mozijainkat renováltattuk és beindítottuk. Kollégiumunk új épületét, amelynek fényképei és rajzai Önök előtt függenek, két emelet továbbépítésével a jövő hónap végére terő alá hozzuk, mindezt az infláció legnehezebb időszakában, akkor, amikor a legnagyobb építkezés is csak tatarozásra szorítkozik. Továbbá: lakhatóvá tettük a VKT Széchenyi-hegyi otthonát, időszaki pénzsegélyeink eldugulása után kiharcoltuk a 90%-os kultuszállamsegélyt, amely hihetőleg a stabilizáció után komoly alapját szolgálhatja kollégiumunk továbbépülésének. Felszerelési tárgyait megjavítottuk. Megvetettük könyvtárunk alapjait: 8346 db könyvünk az utóbbi másfél év szerzeménye. Kollégiumi tisztségviselőinket anyagilag segítettük. És mindezt azért tudom egy szuszra ilyen lelkesedéssel elsorolni, mert mindezt a gazdasági előrehaladást a kollégisták nagymérvű társadalmi munkájával egybekötve hajtottuk végre: elég csak a tétényi gyümölcsösünkben teljesített közmunkákra gondolni, ahol tagjaink pl. a legutóbbi három hónapban is közel 300 munkanapot, összesen 2000 munkaórát végeztek, a kollégiumi belső közmunkák keretében pl. a konyhának 1500 munkaórát dolgoztak akkor, amikor a személyzet teljesítménye kb. 8100 munkaóra volt. [...]

A kollégium az új év első napjától kezdve következetesen képviselte azt a magatartást, amelyet elődei bevezettek: a társadalom aktív politikai mozgalmain nevelni az ifjúságot a belső önképzéssel együtt. A fiatalok kollégiuma is vállalta ezt a felelősséget, de helyzetének megfelelően alkalmazta. Az első félévben főleg a belső önképzés feltételeit és a társadalmi munka alapjait teremtette meg, kifelé

csak csínján politizált, a második félévben már jobban aktivizálta magát. Belső érésével egyidejűleg tudott csak kifelé hatni. Indokolta ezt a magatartást az is, hogy a kollégium idősebb tagjai nem tudtak olyan következetes szuggesztíót gyakorolni a fiatalságra, mint amilyen szükséges lett volna. Az aktívabb típusok jó része is későn érett meg, másrészt a nem politikus szakmák képviselői csak nehezen tudtak a politikusabb szakmabéliek mellé felfejlődni. A fiatalok Györffy-kollégiuma ifjúsági politikával foglalkozott, főleg diákvonatközásaiban. A kollégisták politikai pártoknak kb. csak fele részben tagjai, azok is parasztpártiak inkább, de az egész tagság úgyszólván kivétel nélkül a koalíció baloldalán foglal állást. Ide vitte őket eddigi fejlődésük, osztályhelyzetük, de ide vitték őket a gyakorlati politika eredményei is: a választási harc, amelyben 75%-uk hetekig részt vett, a tömeges demonstrációk, az ifjúsági politika a MADISZ-ban, NISZ-ben, MEFESZ-ben, az egyetemek kari egyesületeiben, a rendszeres találkozások az ifjúsági egyesületekkel a kollégium látogatási napjain, a FISZ-szel, a SZIT-tel, a SZIM-mel, a MADISZ-szal, a NISZ-szel, a főiskolai kollégiumokkal, az Eötvössel, a Rákóczi-val stb. [...]

Ifjú kollégistáink mozgalmi működéséről hadd álljon itt néhány jellemző szám, nem teljes statisztika alapján: 28 kollégista dolgozott az egyetemi szervezetekben a MEFESZ, a NISZ, a KESZI vezetőségi és választmányi tagjaiként, 9 rendszeresen a fővárosi NISZ-ben, 15 rendszeresen a MADISZ fővárosi szervezeteiben, 16 kollégista párt- és ifjúsági viszonylatú tanfolyamokon és munkában vett részt, 92 előadást tartott az említett szervezetekben és a legkülönbözőbb egyesületekben, 218 népgyűlést tartottak az év folyamán a baloldali pártok fővárosi és vidéki szervezeteinek keretében,

4 kollégista vett részt külügyi tanfolyamon,

85 újságcikket és 7 tanulmányt írtak pesti és vidéki újságokban és folyóiratokban [...]

A kollégium jelen tanéve a kollégium nevelésügyi apparátusának nagy kísérleti éve volt. Az előző évek kidolgozták ennek az alapjait, megvalósításra most került sor. Ezeket az eredményeket két szempontból kell vizsgálat tárgyává tenni. Legelőbb a kollégium tagsága önkormányzati nevelő szerveinek oldaláról, másrészt az oktatás szempontjából.

A tisztikari összejevetelek, a kollégiumi szövetkezetek és a népbíróság a kollégium tagságának belső önkormányzati, de egyben nevelő szervei. Értékük főleg abban van, hogy működésükben a nevelési lehetőségek, de ugyanakkor a gyakorlati feladatok megoldásának a feltételei is együtt vannak. Így tekintve: funkcionálásuk föltétlenül egyik nagy plusza a kollégium szervezetének. Mint módszerek – kétséget kizáróan – célravezetők. [...] A valóságban rajtuk át bonyolódott le a kollégium élete.

Pl. a szövetkezetek társas munkájának volt köszönhető, hogy a kollégiumi ellátás nívóját 400–500 kalóriával meg lehetett javítani, és el lehetett érni esetenként az átlag 1500 kalóriát. De a közmunkáknak, a kulturális erőfeszítéseknek, a tanulmányi és társas magatartás őszintesége ellenőrzésének is a szövetkezetek voltak a műhelyei.

A kollégiumi népbíróság a kollégium legfiatalabb szerve, csak egy év óta funkcionál. De ez az egy év is megmutatta, hogy a nevelő módszereknek milyen finom változatai érvényesülhetnek benne.

Az oktatási programot a kollégium következetesen lebonyolította, bár a különböző fakultásbeli kollégisták egybehozása a legnagyobb technikai problémákat állította a kollégium vezetősége elé. A kollégiumban hét nyelvet oktattunk, egy-egy kollégista két nyelvet, egy Duna-tájit és egy nagy-európai volt köteles hallgatni. Összesen 304 nyelvórát tartottunk. Az előadássorozatok a magyar történelem, a magyar irodalom, a magyar gazdaság és a magyar társadalom haladó analízisét adták összesen 186 órában. A négyféle témájú előadássorozatnak megfelelő szemináriumok egyrészt a fenti témákat boncolták főleg módszertani szempontból, részint pedig önálló témákat dolgoztak fel. Összesen 150 szemináriumi órát tartottunk ez évben. Egy átlagkollégistára eső ilyen természetű megterhelés 172 óra volt. Ebből vizsgázott év közben és év végén. A kollégiumi oktatást kiegészítették: a szombat esti politikai témájú előadások, a csütörtöki kollégiumi esték, a kötelező olvasmányok, a rendszeres énekkari és népdaloktatás, a színházlátogatás, a gyárlátogatás, a kirándulások, az alkalmi viták, az újság- és folyóirat-olvasás. Egy-két jellemző adat: 61 vegyes sajtótermék járt a kollégiumba napról napra – hétről hétre, köztük 10 folyóirat, ezenkívül alkalmi külföldi lapok, 15 színdarabot néztünk meg közösen.

A legelmaradottabb helyzetben sport terén áll a kollégium: ezt pótolta a rendszeres földmunka a ténylegi gazdaságunkban és egy-két kollégiumközi futballmérkőzés.

Népi ének- és táncoktatásunk sikerét mi sem bizonyítja jobban, hogy a hivatásos Muharay-együttesen kívül a legtöbb alkalmi szereplés megtiszteltetése és terhe minket ér. De talán ez esik legközelebb a Györffy-kollégisták szívéhez.

Most bezárjuk az 1945–46-os tanévet. Beszámolómból is sok minden kiderült. De csonka lenne, ha a nyarunkról nem beszélnék. [...]

A Györffy-kollégium ifjúsága egész nyarat odaadja a szövetkezeti mozgalomnak. Jövő héten indul meg ugyanitt az az egyhetes szövetkezeti tanfolyam, amelyen a Györffy-kollégisták vezetésével 120 egyetemi hallgató kap kiképzést, hogy utána azonnal szétszóródjék a Dunántúlon, és hozzáfogjon félezer jó földművesszövetkezet megalakításának nehéz munkájához. [...]

A parasztság és a munkásság fiait a középiskolák és főiskolák mellett létesítendő demokratikus népi kollégiumokban, internátusokban kell nevelni. Csak az új, jó szellemű utánpótlás tudja megállni a helyét az elnevelt, közömbös vagy rosszindulatú értelmiségi fiatalság között. Ezért mozgalmat kell indítani: Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat! Aggasztó jelenségek indokolják ezt. Ez pedig az, hogy míg a Horthy-rezsimben, mondjuk a legszabadabb esztendőkből 2%-nál több parasztyerek és 4%-nál több munkásgyerek tanult az egyetemeken, addig ma – a demokráciában – ez a szám gyakran egy egész százalékkal visszaesett. Nem rózsásabb a helyzet a középiskolák jó részében sem! Így néz ki a valóságban közép- és felsőoktatásunknak a parasztok és a munkások fiaira építő reformja. Már az évnytíkon is megjegyeztem, hogy kb. 2000 vidéki diák maradt távol ebben az iskolaévben az egyetemektől – a nyomorúság és otthontalanság miatt. 30%-kal csökkent a főiskolai kollégiumok száma! Nem szándékunk a kultuskormányzat munkáját bírálni, de azt tapasztaljuk, hogy a közoktatási, pláne a felsőoktatási reform kapcsán semmi olyan konkrét, nagyobb koncepciójú terv nem ismeretes, amelyen már

gyakorlatilag munkálkodnának, hogy egy új, demokratikus népi értelmiség növekedhessen fel. Jóllehet itt én csak közoktatásunk, illetve köznevelésünk egy részletét világítom meg, mégis fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy ha a kultuskormányzat csak ezt az egy koncepciót ragadná ki és valósítaná meg, olyan sokat tehetne a szegényparasztok és munkások fiainak érdekében, mint még soha.

Mi Györffy-kollégisták élére állunk ennek a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomnak, amely mind a középiskolák, mind pedig az egyetemek mellé szervezendő és felépítendő népi diákközházak és kollégiumok ügyét vállalja, és gondoskodunk arról, hogy szervezett formában – társadalmi vonatkozásokban – megorganizáljuk ennek a mozgalomnak anyagi és erkölcsi bázisait. [...]

Demokratikus népi kollégiumokat akarunk, mert a saját példánkon látjuk ennek a roppant hasznát, amint hogy ebben a mozgalomban látjuk osztályaink fejlődésének egyik biztosítékát is.

Önöktől csak azt kérjük – amint felhívásunkban is írjuk –, álljanak hivatalos minőségükben is társadalmi mozgalmunk mellé, és támogassák legjobb szándékuk szerint a dolgozó parasztok és munkások fiai nevelődésének ügyét.

NDGY KLI GYIK 19-II-1

48. A Györffy István Kollégium választmányának ülése
Jegyzőkönyv. 1946. július 13.

Készült 1946. július 13-án a Györffy István Kollégium Választmányának üléséről.

Jelen vannak: Sipos Gyula kollégiumi felügyelő, Kardos László kollégiumi igazgató, Gyenes Antal és Tökés Ottó, a VKT Intéző Bizottságának múlt évi tagjai, Hegedűs András idei tag. Nagy Lajos és Gyenge Zoltán kollégiumi titkárok, a választmány múlt évi és 1946–47. évi tagjai teljes számban.

Tárgysorozat:

1. A szövetkezeti mozgalom jelenlegi állása.
2. A kollégisták munkájának év végi kiértékelése.
3. Az idegen lakók kiköltözési határideje.
4. Személyi kérdések (romániai meghívás, nyári személyelosztás).
5. A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom kérdése.

Sipos Gyula az ülést megnyitja, a jegyzőkönyv vezetésére felkéri Halász Józsefet, hitelesítésére Fekete Sándort és Gosztonyi Jánost, megállapítja, hogy a választmány határozatképes.

Utána Gyenge Zoltán ismerteti a választmány tagjaival a szövetkezeti mozgalom jelenlegi állását. 104 külső ember jelentkezett részvételre. A tanfolyam hétfőn kezdődik, és 4 napig tart. A befejezés után azonnal indulnak a szervezők vidékre. A tanfolyam programját többen átnézték, és jónak találták.

Gyenes Antal indítványozza, hogy a tanfolyam résztvevőit meg kellene vizsgálni és rostálni, mert a kollégium nevével indul az egész mozgalom. Ki kell dolgozni egy kérdőívet, amelynek alapján minden szövetkezeti szervező hetenként egy-egy jelentést küldene fel hozzánk. Ez nemcsak azért fontos, hogy a munka menetével mindenkor tisztában legyünk, hanem átfogó képet tudunk alkotni az egész országról.

helyzetéről, a pártok működéséről stb. A kollégisták szeptember 15-ig maradhatnak lent ezen a szervezésen.

Dr. Kardos László ismerteti ezután az egyes kollégisták félév végi vizsgálatainak eredményét, egyetemi tanulmányainak állását, fejlődésüket a félév folyamán, társas magatartásukat. [...]

A választmány úgy határoz, hogy az Áchim-kollégium szervezésére Berecz Istvánt engedi el, Varró József és Tóth Antal személyével kapcsolatban csak később dönt a választmány.

A Zrínyi Ilona Kollégiumba K. Nagy Magdát és Karsai Évát engedi el, pártolja Tóth Erzsébet esetleges felvételi kérését. A Pápai Páriz Ferenc Kollégiumnak Németh Ferencet adja segítségül. A József Attila Kollégiumhoz szintén ad egy embert, de a személyben csak később dönt a választmány. [...]

Dr. Kardos László igazgató közli, hogy a Móricz-kollégiumtól levelet kapott, amelyben két kollégistát hívtak le Romániába nyári tartózkodásra. A választmány úgy határoz, hogy az egyik legyen VKT-tag, a másik személyét pedig állapítsa meg az igazgató.

A választmány ugyancsak elhatározza, hogy a legsürgősebben meg kell alakítani a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom Szervező Bizottságát, hogy a munkát szervezetteren meg lehessen kezdeni.

Több hozzászólás, javaslat nem történt, az elnök az ülést bezárja.

Halász József s. k.
jegyzőkönyvvezető

K. m. f.
Sipos Gyula s. k.
Györffy István Kollégium 1942
bélyegzője

Fekete Sándor s. k.
Gosztonyi János s. k.

NDGY KLI GYIK 19-I-3

A VÉGZETT KOLLÉGISTÁK TESTÜLETE (VKT)

A VKT-kommuna: a tudatos elszánás és az anyagi kényszerűség közös gyümölcse, de létrejöttében az első elem volt a döntő. Elvégre lakáshoz, szálláshoz, ellátáshoz még ezekben a háború utáni esztendőkből is juthatott a végzett kollégista, kivált hogy a közéletben dolgozott igazi odaadással. A döntő motívum az volt, hogy a tanulmányaik végére jutott vagy a dolgozók világába átlépett kollégistáknak volt egy alapélményük, s ebből következőleg egy alapvéleményük, amelyre a kollégiumban jóban-rosszban együtt töltött évek tapasztalata juttatta őket, az, hogy így az i közösségben élni jó, előnyös, tartalmas, emberi. Ez az alapvéleményük készítette őket arra, hogy 1945 nyaratól-őszétől – a diákélettől immáron távol – újfent egy új fajta közösségben folytassák életüket, sokuk már feleségestül s nemsokára már családotul is. Közös lakóházat kerestek, így lett otthonuk előbb a Sváb-hegyi Rege Szálló, később a Kürt utcái Rió Szálló. Ezekben élt – kommunában – 25-30-35 "kollégista" család és "magános öreg" kollégista hosszú éveken át. Kinek-kinek megvolt a saját maga lakrésze, a társalgót, az étkezőt, a konyhát s az egyéb kommunális helyiségeket közösen használták. Étkezésük egy részét, a közös kiadásokat, a közös gazdasági terheket közösen viselték, arányos hozzájárulással. A kommuna ügyeit a VKT választott vezetősége intézte, természetesen a gazdaságiakat is. Rugalmas testületi életet éltek, közösen beszélték meg teendőiket, mindennapi életükbe némi önképzést-önművelést is beik-

tattak, vendégeket, "előadókat" is meghívtak. Különösen termékenyek voltak a munka utáni esték és a munkaszünetnapok, ezeken gyakran hasznos megbeszélések és viták folytak le. Hétköznapijaikból kiemelkedtek az ünnepi együttes szórakozások. Kommunájuk nem a világtól elkíváncozó és elvonuló közösség volt. Sőt! Közös társadalmi vállalkozásaik is voltak, sokan közülük azonos és közös társadalmi-politikai tevékenységet folytattak, így segítséget tudtak egymásnak nyújtani. Közös gondjuk volt a fiatalok Györfly-kollégiumának a pártfogolása. Sokban nyújtottak neki támogatást és segítséget, és természetesen sok vitába is bonyolódottak vele, kivált mivel később a fiatalok "önállóságukat", szabad önrendelkezésüket féltették tőlük – az öregektől. A kommuna az évek során több változáson ment át, aranykorának azt az időszakát tartják, amikor 1945–47-ben az anyagi nehézségek leküzdésének és az első közös társadalmi-politikai sikerélményeknek a melege fűtötte át a közösséget. A konszolidálódottabb években, 1947–48-ban nőtt a nem kollégista kommunatagok és a nem kollégista családtagok száma, a kohézió lazult, ingadozott. Anyagi és szervezeti viták is terheltek az életét. Az 1947–48-as politikai viták is betörték falai közé, és zavarólag hatottak. Mindezeket a kommuna természetesen kiheverte volna. Régi kohéziós erői – a közös progresszív politikai célok, a közös eszmei-erkölcsi alapok, a közös vállalkozások, a közös kollégiumi baráti szolidaritás élményei, a közös szervezeti és anyagi kommunális érdekek – korrigálták volna, elhárították volna minden nehézséget. De – a népi kollégiumokat ért 1948-as dogmatikus párthatározat a kommunára is lesújtott, és erőszakkal dezavualta. Különösen kiábrándító volt a végzett kollégisták számára Révai Józsefnek a róluk alkotott – és itt dokumentált – véleménye, a vezető kommunista politikusé, akiről előző eszmei és baráti magatartása alapján az volt a kommunatagok hiedelme, hogy a szocialista szellemiségű demokratikus kisközösségeknek értője és híve. Az 1948 után beköszöntött évek nem kedveztek a demokratikus kisközösségeknek, még ha azok egy szocialista társadalomnak ígéretes bázisai voltak is. Így hazánkban az eladdig első és utolsó értelmiségi kommuna lassan feloszlott, tagjai szétköltöztek.

49. A Györfly István Kollégium alapszabályzata a Végzett Kollégisták Testületéről
1945. május 2.

[...] A VKT tagjai azok a tanulmányaikat befejezett kollégisták, akik a kollégium céljainak megvalósítására a még nem végzett kollégiumi tagokkal továbbra is együtt dolgoznak.

Feladata őröködni afelett, hogy tagjai a kollégiumban a szakszerű képzettséggel együtt nyert társadalmi ismereteiket és erkölcsi készségüket a magyar nép demokratikus fejlődése érdekében eredményesen gyümölcsöztessék. Saját kebeléből elnököt választ. Ügyeinek vitelére 2 (kettő) rendes és 5 (öt) pótagot választ az Intéző Bizottságba, amelynek elnöke a VKT elnöke. Ügyeinek intézésére ügyviteli szabályzatot készíthet, mely nem ellenkezik az alapszabállyal, és a Választmányban két taggal képviselteti magát. 25 taggal képviseltetheti magát a kollégium közgyűlésén. A kollégiumi gyűlésen az Intéző Bizottsággal képviselteti magát. [...]

A VKT gyűlése a VKT ügyeit intézi. Tagja a VKT minden tagja, hivatalból tagja az igazgató, valamint a kollégiumi gyűlésen megválasztott 2 (kettő) kiküldött. A tisztség tartama 1 (egy) év. Elnöke a VKT elnöke, ő hívja össze félévenként a

VKT gyűléseit az iskolai félévek bezárása előtt, Megválasztja az Intéző Bizottság tagjait, a 25 (huszonöt) közgyűlési kiküldöttet és a kollégium választmányába küldendő 2 (kettő) tagját. Évente május havában, röviddel a kollégiumi gyűlés előtt, vagy után, de mindig a közgyűlés előtt kell összehívni. A VKT elnöke hívja össze íven vagy levélben a gyűlés helyének, pontos idejének és a tárgysorozatnak megjelölésével legalább 8 (nyolc) nappal az ülés előtt.

A VKT ülésének tárgya: az elnök beszámolója a VKT évi működéséről és a kollégium évi működéséről. Tárgya továbbá indítványok, javaslatok tétele, melyeket legalább 3 (három) nappal előbb írásban adnak be a VKT elnökének. [...]

NDGY GYSI GYIK 87

50. A Végzett Kollégisták Testületének közgyűléséről Jegyzőkönyv, 1945. szeptember 7.

A Végzett Kollégisták Testületének tagjai 1945. szeptember 7-én rendkívüli gyűlést tartottak, amelyen megválasztották az 1945-46. évi tiszttikart.

Elnök:

Sipos Gyula nemzetgyűlési képviselő

VKT Intéző Bizottság két tagja:

Gyenes Antal Szabad Föld szerkesztő, Tőkés Ottó belügyminiszteri titkár

Póttagok:

Oláh Pál miniszteri megbízott, műegy. tanársegéd,

Horváth Lajos NPP kerületi titkár, Szeged,

Medve Zsigmond dr. külügyminiszteri tisztviselő, Budapest,

Szűcs Ferenc NPP országos titkár, Hegedüs András nemzetgyűlési képviselő

Számvizsgáló Bizottság:

Kovács Gyula NPP kerületi titkár, Debrecen, Fazekas Béla NPP gazdasági tisztviselő, Budapest

Póttag:

Pál József, NPP megyei titkár, Nyíregyháza

A kollégium Választmányába küldött két tag megegyezik az Intéző Bizottság két tagjával.

A Végzett Kollégisták Testületének rendkívüli gyűlése megválasztotta a kollégiumi közgyűlésre kiküldendő közgyűlési szavazókat:

Medve Zsigmond,	Komló László,	Gyenes Antal,
Horváth Lajos,	Szalai Béla,	Szakáll Pál,
Kerek Gábor,	Szűcs Ferenc,	Mezei János,
Pál József,	Kovács Gyula,	Mészáros Sándor,
Hegedüs András,	Tőkés Ottó,	Horváth István,
Fazekas Béla,	Barla Szabó Ödön,	

Budapest, 1945. szeptember 10-én

A közgyűlés a fenti tiszttikart
megerősítette.

Kollégiumi igazgató

NDGY KLI GYIK 17-III-3

51. Beszéd a Végzett Kollégisták Testülete előtt – 1945. szeptember 12-én – a kollégiumból való kiköltözés alkalmával
Részletek a kollégiumi igazgató beszédvázlatából

A Györffy István Kollégium az új félév küszöbén.

Céljaink? Mink van, mit akarunk, és mi kell ehhez?

Féléves menet: anyagi, technikai keret, honfoglalás, új helyiség, 100 személyes otthon.

Semmit sem kaptunk ajándékba, mindent a legkeményebb harcban szereztünk meg.

Tiszta, meleg szobák, rendes ágyak, szekrények, kellemes tanuló, két szoba könyvtár (10 000 kötet a célunk, a szükséges szakkönyvek is meglesznek), társalgó. Rádió, újság, folyóirat. Étkezés napi háromszor és külön ebédli (150 személyre). Szemináriumszoba, betegszoba, fürdőszoba. Irodai segédszemélyzet, konyhai segédszemélyzet, altiszt.

Királyi Pál u. a VKT számára előadóteremmel.

Nagytétény 15 holdas gyümölcsgazdaság. Villa elmélyülő tanulásra és üdülésre, konferenciára. Mozink: oktatásra, tanulásra. A Bartha-kastély a Balaton mellett nyári tartózkodásra, kocsink, autók szállításra. 20 000 000 P alap. Ősre a budai kollégium tető alatt lesz.

Politikai súlyunk, erkölcsi jelentőségünk ismeretes. Nemzeti Parasztpárt, Magyar Kommunista Párt, MADISZ. Parasztok között általános ismertség, munkások tudnak rólunk, az értelmiség számba vesz. Tiszteletnek és megbecsülésnek örvendünk. Egyetemi hallgatók között: megbecsült a nevünk. [...]

Meg kell tartani ezt a szociális nívót, erkölcsi és társadalmi megbecsülést, és fokozni kell!

A VKT is találja meg az útját a további kollektív önképzésnek. Munkaterületén hozza ki a maximumot. Tartsa meg a lehető legszorosabb kapcsolatait a kollégiummal. Segítse a kollégiumot anyagiakban és erkölcsiekben.

A VKT tagjai számára szükséges, amennyire ez még lehetséges, az együttes fejlődés. Nem hihető, hogy a politika "szétvigye" az embereket.

Az összetartozást növeli: a) a marxista-leninista elmélet alaposabb elsajátítása, akár olvasmányok, szemináriumok, viták és megbeszélések útján, b) a minél gyakoribb találkozás és c) a kollégiummal kötendő kapcsolatok!

Ezért hangsúlyozom a közös otthont, a VKT-kollektívát!

Hozzon a VKT határozatot a kollégium konyhájára vonatkozólag, és hogy ezt mennyivel tudja támogatni.

Szombat estéink az övéik is!

Mindezt azért hangsúlyozom, mert aggasztó jeleket lehet tapasztalni. A VKT-sek nem írnak, nem jönnek fel hozzánk, vagy csak úgy melleleg, felülről kezelik a kollégiumot, általában úgy, mint akiknek már nem adhat a kollégium semmit, nem is várnak.

Pedig csak mellékesen jegyzem meg:

nem szabad elhanyagolni az újabb generációt, ez erkölcsi kötelességünk! De a dhat a kollégium is támogatást mind anyagiakban, mind erkölcsiekben. [...]

Mindebben a kollégium is hibás: a sokat emlegetett anarchodemokrácia nem mélyítette el az együttélés társas formáit, a demokratikus vívmányok eltorzultak. [...]

Megtévesztette az embereket az a tény, hogy a kollégiumnak a súlypontja és munkaterülete a kollégiumon kívül volt. [...]

Mi ebből a kiút? A VKT számára megmondtam. Azok számára, akik folytatják tanulmányaikat: több kultúra: politikai, társadalmi, tudományos és művészi, – legelőbb persze szaktudás!

Az álmokat realizálni! Kihasználni minden percét a fiatalságnak a tanulásra és a hasznos forgolódásra, nyelvtanulás, szakismeretek, politikai ismertek, társas kapcsolatok kimélyítésére.

Szerénységet tanulni, fegyelmet! Van ennek egyéni útja, a másik, a kollektív útja a kollégium.

Támogatni kell a kollégium döntését és érvényt szerezni neki, megérteni azt, hogy a kollégium nem használhatja elsőrendű eszközként a megtorlást, a büntetést, a kizárást, de inkább a meggyőzést, a szoktatást, az ismétlést, a próbálkozást, a megnyerést, az erkölcsi ráhatást, a kölcsönös segítséget, a társas vetélkedést.

Bele kell szokni a kollégium intézményes mivoltába. A kollégium valóban nevelő- és tanintézet lett és kell lennie: ez a legtöbb, amelyet elmondhat magáról. Támogasd ezt az intézményességet! Gondolj arra: szocialista társadalomban akarsz élni, kommunizmusról beszélsz. Társas fegyelem, szakszerű, intézményes munkavégzés, kollektív élmény, erről van szó! Individualista parasztyerekekből kollektív férfiakat!

Mit akarunk: a) a legmodernebb otthont és otthonok sorozatát, szociális gondoktól menteset, szívet-lelket tágítót,

b) jó szakembereket,

c) haladó gondolkodású férfiakat: szocialistákat, lelkes osztályharcosokat, akik marxista-leninista alapon állnak, tehát nem merev gondolkozókat (paraszt-párti, kommunista párti, pártonkívüli közt itt nem lehet ellentét!),

d) Kollektív embertípust, önállóan gondolkozó, kritikai képességű, gyakorlatias típusokat, akik valóban aktív képességekkel állnak a társadalom szolgálatába.

Tekintélyt önmagunknak!

Munkatervünkben lényeges: hogy valóban demokratikusak legyenek a módszerek! Szövetkezeti alap, munkamegosztás, differenciálni a köznevelés feladatait is! Verseny közöttünk, érdekvédelmi szempontok! Minden ügy kollektív bizottsági úton menjen! Ide komolyság kell! A saját demokráciánkat megalkotni! Erről a bázisról megyünk az első politikai munkaterületünkre: az egyetemi hallgatóság megnyerésére és ezen keresztül a magyar ifjúságért folyó harcba. Ez az a harcterület, amelyen helyzeténél fogva harcolnia kell a fiatal kollégiumnak!

E mellett támogassa a magyar parasztság osztályharcát, akár kommunista, akár parasztpárti vagy pártonkívüli.

Ha VKT-ről van szó, akkor meg tisztán áll előtte az út: a szakember pályája, a politikusé stb.

52. A Végzett Kollégisták Testületének kommunája
Részletek Sipos Gyula Kinek építkezünk? című cikkéből

Ezerkilencszáznegyvenháromban urak segítségével parasztkollégium építéséhez kezd-
tünk Budapesten. [...]

Volt egy varázslatos szavunk, amit senki nem tudott volna definiálni, s amit még-
is mindenki fogható valóságnak érzett: a közösség.

S megterveztük a magyar falansztert.

Ebben a kollégiumban minden közös lett volna, hűszágyas hálószobák, nagy közös
fürdők, tanulók, étkezők, társalgók. Nem egy mindenese szoba, hanem mindenre –
étkezésre, alvásra, munkára és szórakozásra – modern közös nagy helyiségek.

Ezt a tervünket nemcsak a szocialista elmélet és szépirodalom ifjú romantikája
dajkálta, hanem saját tapasztalatunk is. Előzőleg egyidőben két házban élt kollégium-
munk fiatalsága: egy pesti kisszobás házban és egy budai diákszállóban. Budán huszon-
ötten éltünk együtt: egy háló, egy tanuló, egy mosdó. Szobaszövetkezetnek nevezett
közösségeink közül ez a budai volt a legerősebb, legösszetartóbb. Nemcsak olyan
szemmel látható, meghatározható dolgokban, mint a rendszeres reggeli toma, faliúj-
ság, folyóirat, szeminárium, élelmiszerrel s néha még pénzzel is szinte teljesen kö-
zös gazdálkodás, hanem – nincs rá jobb szavam – a közösség varázsában. Még a rend-
szeres tanulást is járvánnyá tudtuk tenni! Volt egy társunk, aki egy alkalommal örö-
költ, no nem valami nagy vagyont, csak egy órát s csekélyke összeget, de eszébe
sem jutott volna, hogy csak a saját céljaira használja föl. Voltak elsővéseink, akik
még csak néhány hetet töltöttek köztünk, amikor – 1943 őszén – egyik társunkat éj-
szaka elvitték a csendőrnymozók. S ezek a fiatal gyerekek az ügyek alapos ismerete
nélkül is vállalták a teljes szolidaritást a letartóztatottal.

Ilyen előzményei voltak a mi falanszterálmódosításunknak, melynek épületét végül
is a háború nem engedte tető alá hozni. [...]

Megmaradt a terv, megmaradtak az illúziók, s a felszabadulás után, amikor a
földosztóbiztos és a pártszervező fiatalok zöme újra Budapestre került – némelyik már
családosan –, új lehetőségek közepette visszatértünk a régi álomhoz.

Először egy budai társasházat^x szálltunk meg vagy harmincan, köztünk négyen-ötten
feleségestől, amikor aztán innen a tél kiüldözött bennünket, egy pesti szállóba^{xx} tele-
pedtünk át.

Mindkét épület szállodarendszerű volt, közös hall, közös étkező, magánosoknak
egy, családosoknak két szoba. A fönntartáshoz mindenki jövedelme arányában járult
hozzá. Milyen biztonságot, pihenési, tanulási, szórakozási lehetőséget tud biztosíta-
ni egy ilyen lakóközösség! Még az egyetemet is befejeztettük a közösség tagjainak
mintegy felével. Kimondtuk a szentenciát: kapsz hat hónapot, kapsz egy évet, addig
semmi gondod ne legyen, csak tanulnod kell.

Mégis nemcsak a NÉKOSZ megsemmisülése miatt oszlott szét ez az együttes, ha-
nem amiatt is, hogy a legényemberekre tervezett forma nem mindenben felelt meg

^x Rege Szálló – Rege utca.

^{xx} Rió Szálló – Kürt utca 6.

a családoknak, és anyagilag sem tudtunk az igényeknek – különösen egyesek igényeinek – megfelelő állapotot teremteni.

Ezt a közösséget már jó néhányan megtépzott illúziókkal hagyták el.

Kortárs, 1960. június

53. A Végzett Kollégisták Testületének közösségi életéről
Sipos Gyula visszaemlékezése, 1970

Eleinte albérlésben laktunk, ki hogyan. Majd különböző segítséggel, többek között Rajk Lászlóval, megkaptunk egy üres szállodát, ahová úgy költöztünk be, mint volt kollégisták. Akkor már szerveződtek a többi kollégiumok is, azoknak az élére is gyakran volt győrfysták kerültek. Mi, akik nem ifjúsági munkát végeztünk, mint a Végzett Kollégisták Testülete csináltuk meg a magunk kommunáját a Rege szállóban. Mert ez valóban kommuna volt, amire nem is csak a szükség szorított akkor bennünket. Ez költözött le azután egy nagyon nehéz és kibíráhatatlan tél után – mert fűtés nem volt – a Kürt utcába, egy másik volt szállodába, ahol is ugyancsak ilyen kommunális alapon éltünk esztendőkön át.

Miben is állt ennek a kommunának a lényege? A közös életben, a közös munkában, a közös gondokban. A közös háztartásban is persze. Volt valami főzés is a kommunában, rendszerint mindenki a munkahelyén ebédelt, de a reggelit, vacsorát ott-hon teremtettük elő. Mindenki a jövedelme szerint járult hozzá a közösség költségéhez. Családok is voltak már közöttünk. Az a közelség, amelyet a különféle munkaterületeken dolgozó emberek megteremtettek, ahogyan hangulatot teremtettünk, beszélgetéseket, előadásokat rendeztünk, amilyeneket a kollégiumban is csináltunk annak idején, ez nagyon jó hatással volt mindnyájunkra. Semmiféle szorító fegyelmet nem éreztünk a közösségnek, hanem inkább támogató, buzdító erejét éreztük. Nemcsak a szükség hozta létre ezt a közösséget. Ezek az idők voltak azok, amikor egy magunkfajta ember a legkönnyebben szerezhetett házat, bútort, lakást, de mi nagyon lenéztük azokat, akik e nehéz időket saját érdekükben használták fel. Azoknak a kollégistáknak, akik a földosztás során milliós értékek fölött rendelkeztek, és nemcsak földet, hanem gépeket, jószágokat osztottak – nem dicsekvés, ha elmondjuk –, nem ragadt a kezéhez semmi, és mi olyan szegényen kerültünk ki az egész nagy forradalmi átalakulásból, amilyen szegényen indultunk bele. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1970

54. A VKT-kommuna mindennapi gondjaiból...

A "Rió" asszonyainak 1947. szeptember 9-én tartott megbeszélésén hozott határozatok

1. Kovács Zsuzsa az asszonyok köszönetét fejezi ki Márton Jánosnének eddig végzett eredményes pénztárosi működéséért.

2. Barla Szabó Ödönnet javasolja a gyűlés a konyha ellenőrévé. Munkaköre: gondoskodik arról, hogy a raktárban mindig legalább egy hétre való élelem legyen.

3. Fehér Gyulánét javasolja a gyűlés ugyancsak konyhafelügyelővé. Munkaköre: ellenőrzi a konyha pénzkezelését, a vendégebédék befizetését. Az ebédért járó pénzt az emeletbizalmiak szedik be az egyéb díjakkal együtt. Fehérné tartja a kapcsolatot az emeletbizalmiakkal, s gondoskodik arról, hogy az esedékes díjak legkésőbb a hó 4-ig, illetve 20-ig befizetessenek. (Mária néni is neki számol el.)

4. Márton Jánosné és Horváth Lajosné házirendi javaslatot készít a legközelebbi összejövetre, melyet két hét múlva – később még pontosan meghatározandó időpontban – tartunk.

5. Az asszonygyűlés magáévá teszi Horváth Lajosné kérését, és javasolja a rövidesen összeülő Rió-gyűlésnek, hogy Horváthnét a házbizalmi-helyettesi teendők végzése alól mentse fel. Helyette javasoljuk Varga Györgynét.

6. Fehérné más irányú elfoglaltsága folytán javasoljuk, hogy emeletbizalmi tisztet vegye át Takács Sándorné, ha ő nem vállalná, akkor Szalai Béláné.

Fenti határozatokat a legközelebbi Rió-gyűlés elé terjesztjük elfogadás, illetve megvitatás végett.

7. Az otthon ebédelők egy ebédért 1,-Ft-ot fizessenek, vendégek pedig 2,-Ft-ot.

jegyzőkönyvvezető

NDGY Pál József iratai II-26

55. Közösségi lakóház épül a volt Györfly-kollégisták számára. Megszabadítja a lakókat az egyéni háztartás gondjaitól, olcsó áron többet, szebbet, jobbat ad.

Érdekes kedvezményezést indít el a megvalósítás útjára a Györfly-kollégium ifjúsága. A főváros ugyanis telket ajándékozott a kollégium részére, és most az Építésügyi Minisztérium segítségével és irányításával felépíti az első magyar közösségi lakóházat a Györfly-kollégium volt növendékei számára. A minisztérium most készíti elő a közösségi ház tervpályázatát.

Több szabad idő és kényelem

A megoldandó feladat az, hogy körülbelül negyven fiatal házaspár számára otthont teremtsenek. Olyan házaspárokról van szó, akiknek egy-két gyermekük is van, és mindkét házastárs dolgozó ember, aktív közéleti, társadalmi, politikai életet él, és egyéni háztartást fizikailag képtelen vezetni. Részükre tehát olyan lakóházat, lakásformát kell alkotni, amely az egyéni életet lehetővé teszi, és felmenti a ház lakóit az egyéni háztartás munkája alól. Az egyéni háztartásnak hivatásos szakácsokkal, személyzettel és házközösségi konyhával való helyettesítése több kényelmet és szabad időt biztosítana a kollégiumok növendékeinek, a társadalom részére pedig értékes energiákat szabadítana fel.

A tervpályázat szerint a közösségi házban a szokásosnál jóval kisebb méretű kettőszobás konyha nélküli, összkomfortos, falba épített butorzanú lakosztályok készülnek majd. Némileg szállodaszerű lesz a megoldás. A gyermekek számára a szülői lakosztálytól különálló hálólhelyiségek létesülnek. A lakók megszálló vendégei részére szintén különálló szobákat terveznek. Természetesen a közösségi lakóházban alkalmazott személyzetnek megfelelő lakosztályok állnak majd rendelkezésre.

Étteremtől – klubig

A közös helyiségek a következők lesznek: étterem, társalgó, előadóterem, könyvtár, olvasó, zenehelyiség és néhány fogadószoba, amelyek klubcélokra is szolgálnak. E helyiségek a széttolható falak segítségével nagy, színházteremmé alakíthatók. A lakóháznak teljes konyhaüzeme lesz, a modern konyhatechnika minden felszerelésével. A gyermekek részére korosztályonként megfelelő csecsemő-, óvoda- és napközi otthonokat rendeznek be, ahol szakképzett nevelők vezetésével a szülők távollétében is nyugodtan játszhatnak vagy tanulhatnak. A betegek szakszerű ápolására betegellátónító szobák létesülnek a szükséges mellékhelyiségekkel. Ez új típusú lakóházhoz ezenkívül több raktárhelyiség, néhány műhely, mosoda, garázs és tornahelyiség tartozik majd, a tetőterazon pedig napozó és zuhanyozó. Házfelügyelő helyett portás lesz az épületben.

A tervek szerint a közösségi lakóházban való élet körülbelül ugyanannyiba kerül majd, mint az egyéni háztartás, de összehasonlíthatatlanul kényelmesebb, egészségesebb és harmonikusabb lesz.

SZT

Magyar Nap, 1948. február 1.

56. Révai József a VKT-ről

Révai József előadása a NÉKOSZ kommunista nagyaktíváján

1948. szeptember 21.

[...] A "NÉKOSZ-öntudat" elnyomta a kommunista öntudatot. Értékesebbnek tűnt a NÉKOSZ-ban dolgozó kommunisták szemében is, hát még a többi szemében, értékesebbnek tűnt, mint a párthoz való tartozásnak az öntudata. Hogy egy példát adjak: az úgynevezett régi kollégisták szervezete. Mennyi bajunk volt vele! A régi kollégisták szervezete, ez volt a tótumfaktum nemcsak a Györffy-kollégium, hanem később az egész NÉKOSZ-mozgalom felett. Személyi, pedagógiai, elvi kérdésekben az utolsó szót a régi kollégisták mondták ki, és a régi kollégisták testülete egy szabadkőműves-testület volt, nem tudom, voltak-e ott abrakadabrák a felvételnél. Tény, hogy ez a régi kollégisták testülete és ennek a szektaszerű testületnek szolidaritása elnyomott mindenféle más szolidaritást. Ebben a testületben az X. Y. kisgazdapárti, a másik parasztpárti, a harmadik kommunista párti volta tizedrendű kérdés volt, a döntő kérdés, a főkérdés az volt, hogy mindnyájan együtt végeztek, együtt nőttek fel a Györffyben, és ez az együttes négy vagy három esztendő, együtt eltöltött esztendő a Györffyben kötelez az életre.

Nem tudom, tettek-e esküt, a NÉKOSZ egész magatartása az egész politikai élet valamennyi kérdései kapcsán elárulta, hogy valamiféle olyan légkörben, olyan szelvényben éltek, mintha hűségesküt tettek volna egymásnak örökre. Pedig egy 20-23 éves gyerek nem tehet fogadalmat arra nézve, hogy az a zárt közösség, amibe ifjúkorában tartozott, érvényes lesz egész életére, függetlenül attól, hogy milyen új harci közösségbe lép be.

Beléptek a kommunista pártba, de ez a közösség, a pártnak a közössége elhalványult azzal a másik közösséggel szemben, amit a régi kollégisták közössége jelentett. Csoda-e ilyen körülmények között, hogy elmosódtak a párthatárok, parasztpárti, kommunista párti, teljesen mindegy volt, és miután a párthatárok elmosódtak, természetes,

hogy a Györffy-kollégista, a NÉKOSZ-tag mellékesnek tartotta a párttal való kapcsolatát, a párt irányvonalának, utasításainak követését magában a NÉKOSZ-ban, mert egy sokkal fontosabb, hatalmasabb, döntőbb szervtől kapta ő az utasításait, ettől a bizonyos szektától, a régi kollégisták testületétől. Olyan szellem alakult ki a NÉKOSZ-ban – és a mi vezető elvtársaink vagy tétlenül túrték ennek a magatartását, vagy egyenesen hozzájárultak, vagy előmozdították ezt –, olyan szellem alakult ki, hogy előbb vagy NÉKOSZ-tag, akkor sokáig nem jön semmi, és csak azután tized- vagy huszad-sorban vagy tagja az MDP-nek. [...]

NDGY Dudás Gyula iratai

A GYÖRFFY-KOLLÉGISTÁK TEVÉKENY NYARA 1946-BAN: KOLLÉGIUMI KONFERENCIA NAGYTÉTÉNYBEN, FÖLDMŰVESSZÖVETKEZETEK SZERVEZÉSE SZERTE AZ ORSZÁGBAN

1946 nyarának dokumentumai a már próbaálló fiatal györffysták világát illusztrálják: a felvételi vizsgák érett résztvevőit és lebonyolítóit, és a már nagyobb szabású társadalmi vállalkozás, a földművesszövetkezetek szervezésének aktivistáit. Az új györffysta nemzedék mindkét tevékenységének – s ezúttal ezt érdemes hangsúlyozni – jelentős a nevelői értéke. Az új tagság felvételénél – s ez a forma a népi kollégiumi felvételi vizsgák alaptípusa lesz – a kollégisták a felveendőkkal együtt mintegy néhány napos próbakollégiumot hoznak létre, velük együtt laknak, kötött és szabad idejüket együtt töltik, velük közösen alkotnak szövetkezeteket, velük közösen szervezik meg és hajtják végre a napi programot, együtt vesznek részt a változatos vizsgaprocesszusokon (az írásbeli és szóbeli feladatok és a gyakorlati próbák végrehajtásán), a kollektív önvizsgálat során kérdéseket tesznek fel és vitaíroznak, a vizsgázók értékelésénél véleményt mondanak.

Egy ilyen felvételi vizsga a kollégisták kollektív társulóképességét, megfigyelő- és értékelőképességét, pedagógiai érzékenységét teszi próbára s egyben fejleszti is azt.

A földművesszövetkezeti vállalkozás pedig: miként állja meg a helyét az egyes kollégista ismeretlen feltételek között, mint képes tárgyalni, agitálni, szervezni, bírálni, megítélni, mint képes elintézni egy-egy konkrét társadalmi feladatot? Egy-egy ilyen vállalkozás – eltekintve annak konkrét társadalmi hasznától – igazi embernevelő iskolája a népi kollégistáknak.

57. Kollégiumi konferencia és felvételi vizsga Nagytétényben Program, 1946. augusztus 10–17.

6 órakor ébresztő	Engedély nélkül senki sem változtathatja meg itt-tartózkodásának programját. Bármilyen más szándék esetén
7 órakor reggeli	jelentkezzen a kollégium titkáránál. Ugyancsak rá tartozik minden egyéb kérés és megoldása is (étkezés, hálás,
8 órakor megbeszélés	eltávozás stb.).
1 órakor ebéd	
3 órakor megbeszélés	
7 órakor vacsora	
8 órakor beszélgetés	

Kardos László s. k.
igazgató

Nagytétény, 1946. augusztus 10.

1. A kollégiumi konferencia programja (augusztus 10-13.)

- I. nap, vasárnap
- de. 8 órakor: Megnyitó: Sipos Gyula
 - 1/2 9 órakor: Vidéki szervezők beszámolója
 - du. 3 órakor: Megbeszélés, népdalozás, játék
 - 9 órakor: Táborújs
- II. nap, hétfő
- de. 9 órakor: Varga Jenő külpolitikai tájékoztatója
 - Révai József belpolitikai beszámolója
 - Erdei Ferenc előadása
 - este 8 órakor: Táborújs
- III. nap, kedd
- de. 8 órakor: Rendkívüli közgyűlés. Nagy Lajos benyújtja a kollégium 1945-46. évi zárszámadását és az 1946-47. évi költségvetést
 - 9 órakor: Tájékoztató a következő év programjáról, Kardos László
 - 10 órakor: Hegedűs András előadása: A Györffy István Kollégium politikája (ideológia)
 - 12 órakor: Kardos László: A Györffy István Kollégium politikája (mozgalom)
 - du. 3 órakor: NÉKOSZ-ügyek
 - 5 órakor: Záróünnepély

NDGY KLi GYIK 20

58. A nagytétényi konferenciáról

Pető Sándor naplójegyzetei, 1946. augusztus 11-14.

Augusztus 11.

Délelőtt 9-kor kezdődött a nyári táborozásunk, amelyet a Györffy-kollégium most már hagyományosan minden nyáron megtart. Ez a nap azzal telt el, hogy mindnyájan beszámoltunk a népi kollégiumok szervezéséről, illetve a földművesszövetkezetek szervezéséről. Elég hű képet kaptunk az ország minden vármegyéjéről, az egész országról. Általános hangulat: forint még nem nagyon van a parasztnál, általában nagy az elégedetlenség az ármegállapítások miatt: pl. 5 q gabona áráért lehet egy pár csizmát csináltatni. A mezőgazdasági termények ára alacsony, az ipari termékek ára pedig túl magas. A parasztság ezért elégedetlen a forinttal. Nagy a panasz országszerte az élelmi árszárny miatt is. A kukoricák elszáradtak, a mezők füve kiszárad. Pl. egy hatalmas legelőn (Babócs, Halastó-pusztá), ahol ezelőtt az uraság több száz marhája élt egész nyáron át, most a volt cselédség 8-10 marhája csak tengődik. Ilyesmire az emberek nem emlékeznek.

Augusztus 12.

Délelőtt 10 órára érkezett meg Révai József, az MKP titkára és Varga Jenő Moszkvában élő MKP-politikus. Varga Jenő külpolitikai beszámoló címmel tartott előadást,

majd utána, mivel Révai sietett, egy kis beszámolót kért tőlünk vidéki utunkról. Délután magunk beszélgettünk közösen. Barackot nem nagyon ehettünk. Kardos azt mondta, aki leszakít egy gyümölcsöt a fáról, az már szedheti is a sátorfáját és mehet.

Augusztus 13.

Nyári táborozásunk utolsó napja. Ma különösen a népi kollégiumok ügyével foglalkoztunk. Még ma mindnyájan kint aludtunk Nagytétényben. Este ünnepélyesen zártuk le a nyári táborozást. Ma Erdei Ferenc is volt kinn nálunk autóval. Kérésünkre az értelmiségről beszélt, annak a múltbeli elkasztosodásáról. Este vendégünk is volt egynéhány: Rena, az ÁVI igazgatója stb. Györffy Sándor állított össze és mondott el egy kis műsort a kollégium életéről, annak kezdetéről, a kollégisták múltbeli és mostani munkájáról, meghurcoltatásukról.

Augusztus 14.

[...] Ma kezdődött az új tagokat felvevő konferencia Nagytétényben. Mi közülünk is sokan ott vannak. Összesen kb. 290 kérvény érkezett be a felvételre, ebből 50-et hívtunk felvételi konferenciára és 25 lesz felvéve. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

59. Hegedüs András: A Györffy István Kollégium politikája
Előadás, 1946. augusztus 13.

[...] A GYIK politikáján értjük a GYIK-nek egyrészt mint szervezetnek, másrészt a GYIK tagjainak viszonyát azokhoz a politikai harcokhoz, amelyek az ország fejlődését döntik el.

A GYIK politikájának másik része: azok a feladatok, amik erre a szervezetre a mostani adott helyzetben hárulnak.

Ebből a két kérdésből áll a GYIK politikája.

Nézzük először az első kérdést, hogyan viszonyul a kollégium a nagy politikai harcokhoz, a pártok, az osztályok politikai harcához. Ebből a szempontból tisztáznunk kell az elején egy kérdést, a független politika kérdését. Minden ilyen szervezetnél felmerül, nem lehetne-e ez a szervezet politikától független, illetve ennek a szervezetnek a politikáját nem lehetne-e függetlenül képviselni az osztályok politikájától. A GYIK útjának különböző szakaszaiban is mindig más és más formában, de megismétlődött ez a kérdés. Ebben a kérdésben vita nincs is közöttünk. Független politika zavaros politikát jelentene. Az a felfogás, hogy a GYIK politikáját nem kell alárendelnünk az osztályok pártpolitikájának, azt jelentené, hogy nincsen határozott célunk, és egészen bizonyos, hogy ebben az esetben munkánk jelentős részében azokat az erőket segítők, amelyeket nem áll érdekünkben és célunkban segíteni. Tehát független politikáról szó sem lehet.

Milyen osztály és milyen pártok politikájának rendeljük alá a mi politikánkat? Hogy ezt meg tudjuk állapítani, meg kell határoznunk a GYIK jellegét. Ebben a kérdésben sok vita volt a múltban. Sok vita volt a népi származású értelmiségiek között.

Az a kérdés, hogy a népi származású értelmiségiek vajon értelmiségiek-e vagy pedig a paraszti osztályhoz tartozók. Erre egyszerű a felelet. A Györffy-kollégisták kétségkívül értelmiségiek. Az értelmiség azonban nem jelent külön osztályt, minden osztálynak van külön értelmisége. Az a társaság, amelyik itt összejött, melyik osztálynak az értelmisége? A dolgozó parasztság és a munkásság értelmisége ez? Le kell szögeznünk, hogy a GYIK a dolgozó parasztság értelmisége akar és kíván lenni. Ez nem szabja meg határozottan a Györffy-kollégisták irányát. Nem jelenti azt, hogy a Györffy-kollégisták úgy lesznek a parasztságnak az értelmisége, ahogyan ez többször felmerült a régebbi időkben, hogy visszamenjenek a falura, és a falun szolgálják a parasztságot.

Azért, hogy a GYIK tagjai a dolgozó parasztság értelmiségét jelentik, kell-e, hogy a GYIK-nek határozottan kidomborodjék dolgozó paraszti jellege? Az én véleményem: az agrárkérdés, a parasztkérdés Magyarországon még sokáig döntő kérdés lesz. A GYIK-nek azért az a feladata, hogy paraszti jellegét hangsúlyozza ki. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a GYIK nem vesz fel ipari származású ifjakat. Természetes dolog, hogy az ipari munkásifjak éppen úgy bejöhetnek a kollégiumba, mint a dolgozó parasztság fiai. De több szempontból azért is, mert elsősorban a dolgozó parasztság fiai szorulnak rá, de legfőképpen azért, mert a dolgozó parasztság magatartása az épülő népi demokrácia egyik legfontosabb kérdése. Tehát helyesnek tartom, ha a GYIK jellegét elsősorban a dolgozó parasztságra korlátozzuk. [...]

A GYIK ifjúsága a dolgozó parasztság értelmisége, politikája a dolgozó parasztságnak alávetett politika.

Tisztáznunk kell még egy kérdést: az ipari munkássághoz való viszonyunkat. Az ipari munkásság a dolgozó parasztságnak természetszerű szövetségese. Nem politikai, nem taktikai, nem egy harcra megszervezett szövetségese, hanem természetszerű szövetségese, ami azt jelenti, hogy akkor, amikor a dolgozó parasztság politikájának vetjük alá magunkat, akkor az ipari munkásság és a dolgozó parasztság szövetsége politikájának vetjük alá magunkat. Ilyen értelemben az ipari munkásság és a parasztság szövetségének politikáját képviseljük. [...]

A mi politikánkat milyen pártok alá rendeljük? A szervezett munkásságnak és a dolgozó parasztságnak a pártpolitikája alá. A dolgozó parasztság érdekeit két párt képviseli elsősorban, a MKP és az NPP. A Szociáldemokrata Pártnak kicsi tömegbázisa van a dolgozó parasztság között. Így természetes dolognak vehetjük, hogy a GYIK tagjait szorosabb kapcsolat ehhez a két párthoz fűzi. A dolgozó parasztság és az ipari munkásság politikáját azonban nemcsak ez a két párt képviseli, hanem három párt. Tehát ugyanakkor, amikor természetszerűnek vesszük a két párthoz való szorosabb kapcsolatunkat, akkor le kell szögezni, hogy a GYIK politikája mind a három párt politikájával kapcsolatban van. Mégis miért van a GYIK-ben a természetesnél nagyobb szociáldemokrata-ellenes hangulat? Egészen tisztában kell lenni azzal, hogy a Szociáldemokrata Pártnak vidéki magatartása, jobboldali politikája nagyban elősegíti azt, hogy a GYIK tagjainak ne legyen jó véleményük az SZDP-ről. De egyedül ezek a tények nem magyarázzák meg a GYIK ellenszenvét a szociáldemokrata párttal szemben. A kollégium tagjai sok tényt elfelejtene. Elfelejtik egyrészt azt, hogy a Szociáldemokrata Pártnak jelentős munkástömege van. A Szociáldemokrata Párt nemcsak a kispolgárság pártja, hanem a munkásság jelentős részének is a pártja.

Pl.: Csepelen a szociáldemokraták a szavazatoknak nagyobb többségét kapták. Roszszul értékeljük a Szociáldemokrata Párt politikáját is. A Szociáldemokrata Pártra a népi demokráciának, a munkás- és parasztszövetségnek feltétlenül szüksége van. Az SZDP jelentős része az ipari munkásságból adódik, és azért, hogy az SZDP sok hibával küzd, a munkás- és parasztszövetség politikáját folytatja, és nem engedhetjük, hogy ami vidéken történik, befolyásoljon bennünket. Ne engedjük, hogy erős ellen-szenv verjen gyökeret bennünk.

A pártokkal kapcsolatban felmerül az a kérdés is, hogy most már mi az a politika, amit a munkás- és parasztszövetségek pártjai képviselnek, mi az a politika, aminek mi alárendeljük magunkat? Ez a politika a népi demokrácia politikája. Mind a három párt egyaránt megegyezik abban, hogy a népi demokrácia megteremtése a legfontosabb és legdöntőbb feladat. Mi, ha a három párt politikájának vetjük alá magunkat, az a népi demokráciáért való harcot jelenti, a Baloldali Blokk politikájának igenlését jelenti. Akkor azonban, amikor itt leszögezzük, hogy mi a népi demokráciáért harcolunk, a népi demokráciáért való küzdelmet vívjuk, nem feledhetjük el, hogy a népi demokrácia csak utat jelent. Mi annak tudatában kell hogy legyünk, hogy mi a népi demokráciáért azért harcolunk, mert ez a szocializmus felé vezető utat jelenti. Ebből következik, hogy mi szocialisták vagyunk. A szónak nem olyan értelmében, ahogyan az megrögződött a múltban bennünk, nem olyan értelemben, mint amilyen értelemben használják Budapesten s egyebütt a magukat szocialistáknak nevező csoportok. Mi a szónak igazi értelmében vagyunk szocialisták. Pártjainknak az a politikája, ami a népi demokrácia politikája, de mi tudjuk, hogy mi ezentúl a szocializmusért harcolunk.

Még ezzel kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy legyenek-e a GYIK tagjai a pártoknak tagjai, s a pártokban milyen munkát végezzenek? Erre a feleletet úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a GYIK legfejlettebb tagjai kell hogy tagjai legyenek a politikai pártoknak, mert a GYIK másként ezt a politikát képviselni nem tudja, különben természetsszerűleg elszakad ezektől a pártoktól és e pártok képviselte osztályoktól. Ebben a meghatározásban benne van az is, hogy a GYIK minden egyes tagjának nem szükséges, hogy politikai pártok tagja legyen.

Melyik pártnak legyenek tagjai a GYIK tagjai? Elsősorban két párt jön számításba, az NPP és az MKP. A GYIK tagjai a különböző pártokban egymással feltétlenül közös alapon álljanak. Ebben a kérdésben a múltban sok elintézetlen dolog volt. Sokszor látszott ellentét az egyes tagok között, mert az egyik az NPP tagja, a másik az MKP tagja. Ezzel kapcsolatban kell rámutatnunk egy hibára, ami különösen az ifjú Györffy-kollégistákban mutatkozik, ami velejárója fejlődésüknek, hogy lebecsülik a "fiatal" kommunisták az "öreg" parasztpártiakat, és valahogyan úgy képzelik el, hogy a fejlődés tetőpontja feltétlenül a kommunista párttagságot jelenti. Ez furcsa dolgot jelent. Ez nehezíti politikánknak a következetes keresztülvitelét. Miről van itten szó? A népi demokráciáért nemcsak egy párt harcol. Az első kérdés ez. Nem arról van szó, hogy mi csak egy úton tudunk harcolni a szocializmusért, és ez nem a közeljövőre mutató perspektíva, hanem sokkal távolabbi célokat is szemügyre vehetünk. Nemcsak úgy tudunk harcolni a szocializmusért, ha mi az MKP-nek vagyunk a tagjai. Mi fontos és nélkülözhetetlen munkát tudunk végezni akkor is, ha az NPP tagjai, akkor is, ha az SZDP tagjai vagyunk, és akkor is, ha a dolgozó parasztság párton kívüli értelmisé-

ge vagyunk. Ezt fontos leszögeznünk, és erősen szembeszállunk azokkal, kik ezt nem értik meg. [...]

Nekünk az NPP-ben a legfontosabb feladatunk, és Györffy-kollégiumi tagságunk is arra kötelez, hogy ott a népi demokrácia vonalát képviseljük, azt a vonalat, amely következetesen harcol a népi demokráciáért. [...]

Hátra van még a másik része, annak a kérdésnek a tisztázása, hogy a GYIK mint önálló politikai szervezet feladatokat kell-e hogy elvállaljon, és milyen feladatokat kell hogy végezzen.

Tehát a kollégiumnak mint önálló szervezetnek önálló feladatai vannak. Nemcsak a tagjainak vannak egyenként feladatai, hanem feladatai vannak a GYIK szervezetének is. [...]

Három feladatban tudnám csoportosítani a GYIK munkáját. Az első része ennek a feladatnak a munkás-paraszt szövetség kialakítását segítő munka. A másik része e kérdésnek a parasztság felé való munkánk. A harmadik része az ifjúság kérdése általában, szűkebb értelemben pedig az értelmiségi ifjúság kérdése különösen.

1. A munkás-paraszt szövetség erősítése. Ez a kérdés felmerül, mert mi sajátos helyzetben vagyunk: a paraszterteltség vagyunk városban. Ez egészen nagy lehetőséget ad nekünk. Mi, akik a dolgozó parasztságot képviseljük, a városban tulajdonképpen elszigeteltek vagyunk. Viszont a városban az ipari munkássághoz való szorosabb kapcsolatot teremthetünk azzal, hogy együtt tüntetünk a dolgozó ipari munkássággal. A munkásság és a parasztság szövetségének ideológiája nemcsak politikai, hanem kulturális vonatkozásban is meg kell hogy mutakozzék. Ebben a kérdésben nekünk szintén nagy szerepünk van.

2. A parasztság felé való politikánk kérdése. A parasztságban Magyarországon ma két tendencia van. Az egyik tendencia az, amely a parasztságot kapitalista irányba nyomja, formális meghatározásban az "amerikai útra". A másik tendencia az, amely a népi demokrácia agrárfejlődésének útját jelenti. Ez a szövetkezetekben mutatkozik meg. Az első út a parasztságból kieső rétegnek, kieső osztálynak, a kulákparsztságnak, a gazdagparasztságnak az érdekébe vágó. Ma is ez az út, ez a kapitalizálódó tendencia a döntő a parasztságban. Ma a parasztság e felé fejlődik. Ha ez az irányzat rövid idő alatt nem változik meg, akkor hamarosan el fognak adósodni az újbirtokosok. A Györffy-kollégistáknak minden erővel ez ellen kell küzdeniök, ami azt jelenti, hogy a másik tendenciát kell segítenünk. A dolgozó parasztság felé való fordulásunk két irányban mehet. Egyrészt az egyik legfontosabb feladatunk, hogy a dolgozó parasztság számára értelmiséget neveljünk, mert eddig Magyarországon a dolgozó parasztságnak értelmiségi rétege nem volt. A dolgozó parasztság – ugyanúgy, mint a munkásság – eddig Magyarországon nem termelhetett ki értelmiséget. Azok az értelmiségiek is, akik kikerültek, csakhamar a kispolgársághoz tartozók lettek, és így természetesen a polgárság érdekeit követték, szemben a dolgozó osztályok érdekeivel.

Az egyik legfontosabb feladatunk, hogy a dolgozó parasztság számára tehát értelmiséget neveljünk (Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom).

A másik feladatunk az, hogy szövetkezetek segítségével szembeszálljunk a polarizáció irányával, és segítsük a szocializmus felé mutató irányt a parasztság köreiben (földművesszövetkezetek szervezése).

3. A z ifjúság kérdése. Hogy állunk az ifjúsággal? Az ifjúság körében nekünk a népi demokrácia politikáját kell képviselnünk. Ezen a területen ma fengeteg tenni-való van. Nekünk minden erővel segíteni kell, hogy a MIOT-on belül a jobboldali szellem és irány teljesen kivesszen, és erős és határozott baloldali irány vezesse a Magyar Ifjúság*Országos Tanácsát. Ez azt jelenti, hogy a GYIK tagjainak nemcsak egy ifjúsági szervezetben kell dolgozniok. Nemcsak a MADISZ-ban helyezkedhetnek el, de jó munkát végezhetnek a NISZ-ben is. A kollégistáknak ezen a téren döntő feladatuk az, hogy a NISZ politikáját határozottan a progresszív erők oldalára állítsák, s a NISZ a MIOT-on belül a progresszív oldalt jelentse! Határozottan le kell szögezni, minden Györffy-kollégistának tudomásul kell venni azt, hogy a magyar ifjúság kérdése a MADISZ jószágán áll vagy bukik. Mindig olyan lesz a magyar ifjúság politikája, mint amilyen a MADISZ politikája. [...]

A GYIK tagjai nemcsak a MADISZ-ban dolgoznak, hanem a NISZ-ben is, de a GYIK politikája és tagjai is tudomásul kell hogy vegyék, hogy a MIOT politikájának a jelentősége nemcsak a MADISZ erősségén múlik. Ezzel kapcsolatban meg kell állapítani azt, hogy a GYIK-ben az utóbbi időben a NISZ-ben dolgozó tagjaink nem látták, hogy mik ott az ő feladataik. Elmentek a NISZ-be, hogy ott dolgozzanak, és mikor látták a nehézségeket, látták, hogy a népi demokrácia politikája nem jól áll, egyszerűen otthagyták a NISZ-t. Kisebb mértékben áll ez a MADISZ-ban dolgozókra is.

Szeretném itten kifejezni, hogy a NISZ-ben való munka ugyanolyan fontos munkát jelent, mint a pártokban való munka. Ott is épp úgy segíthetik a népi demokrácia kialakulását, mint más vonalon. Az, hogy a NISZ rosszul áll-e, vagy nem, az a tagok jó vagy rossz munkáján múlik. Még erősebb feladatai vannak a GYIK tagjainak az egyetemi ifjúsági politika terén. Hogyan állunk ezzel a kérdéssel? A GYIK ott volt a MEFESZ gyermekbölcsőjénél, megszülte a MEFESZ-t, de azután annak politikáját nem kísérte olyan figyelemmel, mint amilyen figyelemmel kellett volna egy ilyen újszülöttet kíséreni. A MEFESZ azután meg is érezte, hogy szülője otthagya, és mind jobbra tolódott. A MEFESZ születésénél ott volt Sipos, Szűcs, Kardos, én és Györffy Sanyi is. És ki maradt a MEFESZ-nél? Csak K. Nagy Magda. Tehát a MEFESZ politikáját mi csak szépen elterveztük. A másik hiba, hogy a kari szervezeteket nem erősítettük eléggé, pedig az egyetemi kérdésben a legdöntőbb kérdés a kari szervezetek kérdése. [...]

Tehát a kollégium feladata három körre korlátozódik: a munkás-paraszt szövetség erősítésére, a parasztság felé való munkára és az ifjúság kérdése.

NDGY GYSI GYIK 170

60. Gereblyés László: Új magyar értelmiség alakul a Györffy István Kollégiumban, ahová csak "kitűnően éretteket" vettek fel, és a diákok legtöbbször munkás-, illetve parasztszármazású

[...] A Györffy-kollégium vezetősége híven a rég meghatározott alapelvekhez és szempontokhoz s ugyanakkor a megszerzett gyakorlat követelményének megfelelően hajtotta végre a felvételeket. A tagok kiválogatása tekintetében tanácsért valamennyi megszervezett vagy alakulóban levő "népi" intézet a Györffy-kollégiumhoz fordul, hiszen általa sajátos, de általános érvényű pedagógiai "módszer" került a munkás- és szegényparaszt-ifjúság kezébe.

A jelöltek augusztus 14-én reggel gyűltek egybe – tempora mutantur – a nagy ténylegi Gömbös-villában. A hatvankét főnyi új növendék-táborból 23 munkásiparos, 28 pedig szegényparasztszülők gyermeke volt. Valamennyi meghívott kitüntetéssel érettségizett...

A tulajdonképpeni munka csak másnap reggel indult meg: a "bemutakozásokkal". Minden jelölt ötperces beszámolót mondott: kicsoda, milyen családból, társadalmi környezetből jött, milyen szándékai vannak és így tovább. Ezután szociológiai értékelés következett, s néhány óra alatt "megértették" egymást. Később, délután Kardos László igazgató Népi diáksors címmel "megbeszélést" rendezett. A harmadik nap műsorából tárgyánál fogva kitűnt a reggeli dolgozatírás. Három témát jelöltek meg: Hogyan látom jövő életpályámat? Hogyan lehetne segíteni falum bajain? A magyar nemzet a békeszerződés idején.

Már e kérdések megfogalmazása is arra vall, hogy a régítől merőben különböző világ légkörében vagyunk. Délután "villámtémák" megszabásával tették próbára a jelöltek képességeit: Egy MADISZ-titkár feladatai... A földművesszövetkezetekről... A munkásifjúság problémái... A szlovákiai magyarság helyzete... – hangzottak a feladatok címei. [...]

Nyolc ifjú – nyolc "egyéniesség"

Alkalmunk volt futólag belepillantani a Györfly-kollégium nyolc új növendékének irataiba.

Pataki Ferencén például ezt olvassuk: születési éve: 1928, tanulmányainak eredménye: kitűnő gimnáziumi érettségi, szülei társadalmi állása: nyomdász, vagyontalan, bölcsész akar lenni... Értelmes, világos koponya. Öntudatos. Problematizáló. MADISZ-szervezőtitkár. Fogékony a társadalmi kérdések iránt. Saját munkájából él. Találunk aztán "személyi lapot" is iratai közt. Ebből megtudjuk, hogy édesapja heti keresete 60 forint, hogy a maga erejéből jutott el idáig, s hogy továbbra is csak erre a "támogatásra" számíthat. A kérdésekre adott válaszból kitetszik: eddigi élete első felét szegényparaszti, második felét angyal földi munkáskörnyezetben töltötte, magyar-francia tanári oklevél megszerzésére törekszik, és később külföldi tanfolyamot szeretne végezni. Csatolt "önéletrajzából" idézzük ezeket a sorokat: "Már negyedik esztendőben volt két tanítványom, és ettől fogva az évek folyamán mindig voltak tanítványaim. Nyáron most már kapáltam, markot szedtem, aratás után pedig birkát őriztem, és így kerestem meg a ruhára-cipőrevalót... 1944. október 15-e után megint megszűnt a tanítás, és erre az újpesti Mauthner-bőrgyárba mentem dolgozni órabéresként. Két hónapig dolgoztam itt, és a bőrgyár munkásai, akik egész idő alatt illegális szervezeti életet éltek, nyilván nem rossz irányban befolyásolták fejlődésemet! Anyámék karácsonyra kimentek Szentendrére, és az oroszok hirtelen, az ünnep másnapján elfoglalták a várost. Mikor megtudtam, még aznap este átszöktem Pestre, a Franciaországból hazatért sógoromékhöz, és ott "dekkoltam" több mint két hétig. Január 8-án egy nyilas járőr razziázás közben kiemelt, és átvitt a Radetzkybe. Másnap este meglógtam, két nap múlva pedig jöttek az oroszok. Rögtön kimentem a lakásunkra, Telitalálatot kapott, és min-

denünk tönkrement... Április 15-én kezdtük el a hetedik osztályt, és ekkor aztán én is belevetettem magam a munkába. Az újpesti MADISZ-ban dolgoztam egészen máig kádervezető-, oktatási vezető-, majd diákszervezőként... Az évet három hónap alatt elvégeztük, a tanulás könnyen ment, és kitűnő lettem most is..."

Pataki Ferenc arra a kérdésre, hogy "mit csinálnál, ha nem jutnál be a koléglumba", így válaszol: "Akkor én is nyomdásznak mennék, mint apám. Egy év alatt felszabadulnék az érettségivel, és a kloroffset nyomógéppel dolgoznék." Egészséges gondolkodás! Ám egészséges és fejlődőképes az a társadalmi rendszer is, amely a Pataki Ferenceket nem le, hanem előrelöki a tudás és a közösség szolgálata útján.

A "kérdőíven" szereplő pontokra Pataki Ferenc ilyen értékű feleleteket adott: (Mi a véleményed Horthy Miklósról?) "Neve egyet jelent azzal, hogy: magyar ellenforradalom. Ez meg is magyarázza szerepét. A »történelmi osztályok« juttatták hatalomra, az ő eszközük volt, és hogy az események mennyire függetlenül tőle alakultak és mozgatták őt, bizonyítja bukása, illetőleg »országglásának« utolsó évei. Osztályának eszköze volt – bukásával tűnt el ő is." (Melyek azok a könyvek, amelyek eddig életedben a legtöbbet nyújtottak?) Az újpesti munkásfiú ezt válaszolja: Szabó Dezső Az egész látóhatár, Az elsodort falu; Cervantes Don Quijote; Gorkij Gyermekeim; Dosztojevszkij Bűn és bűnhődés; Erdei Ferenc A magyar paraszttársadalom; Veres Péter Számadás, Mít ér az ember, ha magyar, Kalevala, Nietzsche Imígyen szóla Zarathustra, József Attila versei."

Papp Lajos szegényparasztygyerek, a sárospataki gimnázium kitűnően végzett növendéke ezt vallja: "Szóval tizenegy esztendő s koromban már komoly munkásemler voltam. Azért mondom, hogy komoly, mert azelőtt is dolgoztam már. Anyai nagyapám falusi kondás volt, és én nála bojtárkodtam, meg jártam az erdőre gallyért. Szabó Dezső, Veres Péter, Illyés Gyula, a régebbiek közül Ady... formálták ki gondolkozásomat..." A "Ki a magyar?" pontra így felel: "Magyar az, aki a magyarság jó és rossz sorsából kiveszi részét, és ebben a sorsvállalásban, érzéseiben, gondolkozásában és nyelvében teljesen felveszi a magyarság lelki arculatát."

És a többiek...

[...] Jászai Ilona bölcsész, proletárlány, aki azonban kispolgári környezetből indult: "Tavaly nyáron újra sokat tanítottam. Anyám beteg lett, és egész télen gyenge volt. A nyári keresete is ingadozott, kevés volt. Sok gond szakadt rám. Nyolc tanítványom volt az elmúlt iskolaévben. Délelőtt iskola, délután tanítványok, általában este 9–10 óráig tanítottam. Ezután foghattam csak saját munkámhoz és az olvasáshoz. Általában 4–4 1/2 órát aludtam éjjelenként, mert a háztartást is én vezettem..."

Hardy Gyula munkásfiú, aki vegyészmemők akar lenni, más vonatkozásban beszél el érdekes epizódot életéből: "December 15-én bevonulási parancs... Nem vonultam be. Bementem a Phöbus-gyár egyik óvóhelyére. Keresztapám itt volt vegyészmemők. Lent az óvóhelyen csupa kitérőbált szervezett munkás közre kerültem. Tudták, miért vagyok lent. Nem szóltak semmit, csak arra kér-

tek, hogy ha már ráérek, hallgassam rendszeresen a »rádiót«. Így értesültek ezután minden nap Moszkva és London híreiről. A rádióhallgatásra maide nem ráfizettem. Valaki beárulta a hadüzemi parancsnoknak, hogy Moszkvát hallgatjuk, és ő mindjárt fegyveres járőrt küldött értünk. Szerencsére a járőrben mind szervezett munkások voltak, akik hagytak megszökní. Január 10-én lélekszakadva jöttek a szomszédok: »A gyáraknál már jönnek az oroszok!« Rohantam fel a pincéből, és ki az utcára. Mindenütt agyongyötört, csillogó szemű emberek. Mindenki kíváncsi volt az oroszokra, végre az utca végén feltűnt egy lovas. Kis tömzsi mongol volt. Szőrén ülte meg a lovat, kezében kancsuka. Az út közepén vágatott, és egyenesen felénk tartott. A szívem egyszerre a torkomban dobogott. Elrettentem tatár arcától, és vártam, hogy most közénk vág és elhajt, ahogy azt a propaganda hirdette. És jóformán nekem rúgtatva megállt előttem, lepattant lováról, és nyakamba borulva, összevissza csókolt." [...]

Brindzár [Kovács] Ferenc szegényparaszt-ivadék, orvos szeretne lenni, noha erősen "lírai" hajlamú. Ezt írta a többi közt: "Egy komisz februári napon az apám rönköt hordott a Tiszához. Megemelte magát és átfázott. Tüdőérpattanást és tüdőgyulladást kapott. Ettől kezdve egész életemen, gyermekkori, majd serdülő kamasz emlékeimen a bánat és a könnyes szomorúság leng át. Rámszakadt a nyomorúság. Sokat sírtam anyámmal, aki szép asszony volt akkor, és szemem láttára tört össze, és őszült bele a gondokba."

Íme, a régi és új életeknek sajátos keveredése, íme a "népi diáksors" változása, amely mind a szociológus és nevelő, mind pedig az olvasó számára temérdek okulással telt, csak ki kell bogozni belőle.

Igaz Szó, 1946. szeptember 21.

61. A nagytétényi felvételi tábor vizsgázási és villámtémái Vizsgálatok, 1946. augusztus 15.

F. sz.	Név	Villámtéma
1.	Ábrahám Lajos	Hódmezővásárhely parasztsága
2.	Ádám Jakab	Egy MADISZ-titkár feladatai
3.	Ács Ilona	A MADISZ hibái
4.	Bokor László	A Földművesszövetkezet
5.	Bódis Sándor	Bolhás község társadalomrajza
6.	Brindzár [Kovács] Ferenc	Mit jelent a "népi vonal" a sárospataki gimnáziumban?
7.	Csatári Dániel	Politizáljon-e a középiskolás diák és hogyan?
8.	Csáki Ernő	Hogyan szolgálod lombikok mellett osztályod ügyét?
9.	Csukly László	Miért pályázol idén újra a GYIK-ba?
10.	Dezső Imre	Hogyan vélekedik a magyar paraszt a Kert-Magyarországról?

11. Dezső László Parasztyerek a hadapródiskolában
12. Dér László Kun Ferenc és a betyárvilág alkonya
13. Erdős László A magyar ifjúság másfél éve a demokráciában
14. Fancsalszky Kálmán Milyen legyen a demokratikus színész?
15. Fazekas János A németek szerepe a közelmúlt 25 év magyar törté-
nelmében
16. Farkas Márton Segít-e a sorsán a parasztyerek, ha megveri az urak
fiait?
17. Géczy Gyula Hogyan tudja egy újságíró előbbre vinni a munkásság
és a parasztság ügyét?
18. Halász István Milyen kép elevenedik meg előtted Móricz Forr a bor
című munkája nyomán?
19. Hett [Hajdu] Lajos Milyen legyen egy demokratikusan gondolkodó tanár?
20. Hardy Gyula Erdély problémája
21. Horváth Jenő A nemzeti bizottságok jövője
22. Ivicsics Lajos A szlovákiai magyarság helyzete
A kibontakozás útja
23. Jánovszki László A Viharsarok
24. Jászai Ilona A néprajztudomány jövő feladatai
25. Karmazsin László Debrecen ipari munkássága
26. Kovács Gyula Miért szeretnék Györfy-kollégista lenni?
27. Kovács Sándor Miért akarok közgazdász lenni?
28. Kovács József Az egri szegényparasztság problémái
29. Komár Károly Mi volt annak az oka, hogy a szegényember fiából
lett tanult ember lenézte osztályát?
30. Kövér Ferenc A Fejér megyei harcok
31. Körtvélyes Géza Miért énekeljünk népdalokat?
32. Kristó Ferenc A leventemozgalom
33. Madarász Tibor A középiskolás diákönképzőkörök feladatai
34. Matejcsik György A miskolci Petőfi Diákotthon feladatai
35. Nagy György Veszélyesek-e a fasiszta diákok szervezkedései?
36. Nándori Pál Szervezhető-e a parasztfjúság és hogyan?
37. Orosz József Miért kell jobb ruha a gimnáziumba, mint a polgárba,
és mi ennek a társadalmi háttére?
38. Páli János A legnagyobb magyar falu (Orosháza)
39. Pajor Katalin Az MNDSZ feladatai
40. Papp Lajos Miben látom a diákbizottságok szerepét a középisko-
láknak?
41. Pataki Ferenc A munkásifjúság problémái
42. Pongó Erzsébet A tanítónő helyzete a falu társadalmában
43. Pongor Éva A debreceni cívisek
44. Rozsits Jenő A magyar paraszt sorsa a "hűség városában"
45. Simon Péter A "bejáró diák" és a sajtóságos "bejáró" szellem
46. Somogyi Árpád Szálasiék bűnei
47. Szabó József Karcag parasztságának szociográfiája

48. Szabó Éva	Az instruálás jelentősége
49. Szalay Dezső	Miért áll szemben a falu értelmisége a falu dolgozóival?
50. Szép Zsigmond	"Harmadik út" és az ipari munkásság a felszabadulás előtt
51. Szőke Ferenc	A "Cseresznyés" diákkotthon
52. Szűcs Andor	A földhöz juttatott szegényparasztság problémái
53. Tóth Béla	A FÉKOSZ feladatai
54. Tószegi Péter	Mit várok a Parasztpárttól a terménybeszolgáltatással kapcsolatban?
55. Szigeti István	Népi írók a szárszói konferencián
56. Tömböl Terézia	A földreform jelentősége
57. Vajnai Julianna	Milyen különbség van a tipikus kisvárosi középiskolás leány és a NISZ parasztleány-tagjának gondolkodásmódja között?
58. Váczi András	Mi a különbség a kerepesi és a karcagi proletár szemlélete között?
59. Veress Anna	Miben volt rám hatással a Keresztény Leányegyesületek Nemzeti Szövetsége?
60. Virág Márta	A jövő orvosa
61. Zsigó László	A NISZ feladatai
62. Gál Imre	Szent István napja 1946-ban

NDGY KLi GYIK 20-III-5

62. Csatári Dániel: Új harcosok bemutatkozása
 Riport a Györfly István Kollégium felvételi táborozásáról, vizsgadolgozat
 1946. augusztus 19.

Tétfényben gyűltek össze a magyar nép azon fiataljai, akik az egyetemeken akarják tanulásukkal, a középiskolák után, a népet és osztályukat szolgálni. Gömbös Gyula kastélya most olyan fiatal értelmiségiek találkozóhelye volt, akik nem a pusztulásba, hanem a felemelkedés útján fogják vezetni a magyar nép harcat. Túlnyomóan szegényparasztok, vagy újjgazdák fiai, de itt vannak a munkásosztály sarjai és a dekadens polgári származású fiatalok is.

Szerdán írásbeli kérdésekre feleletet kell adni. A feladat kiosztása után a társaság szétszéled. A tornácon a ceruzát rágó és a mosolygó magabiztos magatartás minden fázisát látjuk a fiatalokon megnyilvánulni. Felmerül egy félreértésre szolgáló kérdés: "A magyar vagy általában a munkásosztály kialakulását kell vázolni a feleletben?" A válasz megnyugtatója a tépelődésnek induló arcokat, és a ceruza vígan szántja a papírt. "A munkásosztály kialakulása a feudalizmus bomlásából következik..." A kert bokraiban hatalmas deszkákkal a térdükön, amik az íróasztalt helyettesítik, a debreceni lányok tépelődnek a feladatok megfogalmazásán. A ház sarkánál egy magányos fiú ül fürdőnadrágban, Karcagról jött, szobrász akar lenni. Mi az élete célja? Alkotni osztályának a szenvedéseiből, verítékes és vért izzadó életéből, örök értékeket. De ehhez

tanulni kell a "szakmát", világnézetet, nyelveket és még sokfélét. Ezért akar Györffy-kollégista lenni.

Vacsora előtt boldog zsbongás ült az ebédlőtermen. Válaszoltak (ki-ki a maga módján) a 43 kérdésre, ismerkednek a régi kollégistákkal, no meg aztán ebéd nem lévén, a vacsora a kívátnál is jobban kellett magát.

Aztán nótázás: "... még az éjjel zsandárvérrel írom ki a nevemet", száll a dal, de Gömbös és zsandárjai már nincsenek, kastélya van meg csupán és fertőző munkájának eredménye a magyar nép egyes rétegeinek lelkében. De a házában megindul azok munkája, akik ezt a munkát is elvégzik majd.

Lefekvés 11 órakor. Mindenki rövid idő múlva alszik. Itt-ott egy hang elfojtva sutogja: "a népi demokrácia a munkások és parasztnok demokráciája, de a polgárság és tőkések részvételével..." Majd ezek a hangok is széthullanak a hálótermek falai között. Mindenki alszik.

Másnap a nagy diófák alatt folytatódik a program. Mindenki, a felvételre jelölt tagok közül 5 perc alatt mondja el fejlődése folyamatát, élete célját. A régi "tagok" írják, jegyzik a hallottakat, ők a zsűri.

"Nagy keservesen bejutottam mint eszös gyerekek az elemi iskolák után a gimnáziumba, de mögvetettek a szépen fészült úri fiúk..." mondja az egyik hódmezővásárhelyi.

"A munkásság és parasztság ügyét fogom szolgálni mint képzett újságíró és politikus. Ezért jöttem, hogy ennek a feladatnak tanulmányi előfeltételeit elsajátítsam" – mondja egy pápai parasztfiú, aki vakációban libapásztorkodott, és kévét hányt a cséplőgépnél.

"Apám régi szocialista munkásmozgalmi ember. Én alapos tanulmányok után fogok nyomába lépni, habár most már az apám elvén vagyok" – vallja egy pesti gyerek.

A lányok is mondják életük folyását.

"Orvos akarok lenni, mert a falunak szüksége van saját magából származó, öntudatos értelmiségiekre."

Egész nap tartott a "curriculum vítaek" ismertetése. Este a hallottak megvitatása és értékelése. Kialakul a kép: a munkásság és a parasztság kialakulásának, illetve bomlásának a képe, a nagyapák, apák és fiúk életén keresztül. Az apáink menekülhettek a faluról a városba, jobb sorsot keresni, de mi nem menekülhetünk a polgársághoz. Egyénenként felkapaszkodni nem tudunk a társadalom ranglétráján, vagy ha nélkülözések, rúgások, megaláztatások után sikerül is, nem használunk osztályunknak ezzel. Új, harcos és képzett vezetők, ideológusokra van szüksége népünknek, és ezt a történelmi feladatot csak a kollégium tudja megoldani.

Vége az estének...

Csütörtök: meghatározott témáról mindenkinek előadást kell öt perc alatt tartani: "Karcag parasztságának szociográfiája", "A parasztság a hűség városában", "A Vihar-sarok", és kialakul a magyar falu képe a földreform előtt és után.

A szünetben különbizottság alakul. Megindul másnapra a kultúrmlsor összeállítása.

Befejezésként szombaton kis csoportokban beszélgetés az időszerű problémákról. A béke, a kisebbség helyzete, a zsidókérdés, a koedukációs nevelés, a magyar főiskolák helyzete. "Erősödik a demokrácia, mert egy év után 600 népi származású fiatal befogadó kollégiumokat tud létrehozni." Ez a megállapítás az egyik csoportban. Erősödünk

nap-nap után, de a komoly bíráló szó is ömlik a vitatkozók szájából. Reméljük, meg is fognak valósulni.

Kultúrműsor vizsgálóróra, és a 60 fiatal szétmegy az ország minden részébe, várni a konferencia eredményét. Akárkit is vesznek fel, egy biztos, a magyar népnek harminc fiatal értelmiségivel bővülni fog a vezető gárdája, mert aki az ország legjobbjai közül az első 30-ba bekerül, mindenhol megállja a helyét.

A fiatal új harcosok jól mutatkoztak be.

NDGY KLi GYIK 26-8

63. A Györfly István és a Petőfi Sándor Kollégium felhívása az ifjúsághoz földművesszövetkezetek szervezésére
1946. július 1.

Kedves Barátom!

Az 1945. évi földreform véglegesen és csaknem teljes egészében a parasztság tulajdonába juttatta az ország földjét, és ezzel megvalósult a magyar nép ezeréves vágya. A föld már a parasztság kezén van, de ez még nem elég. Gazdaságilag kell megerősíteni, hogy baj nélkül tudja átvészelni a kezdet és a háború utáni gazdasági helyzet nehézségeit. Politikailag már szervezett a parasztság, most életrevaló gazdasági szervezetet kell teremteni számára, amely továbbviszi a földreform által megkezdett úton, a gazdasági és társadalmi fejlődés útján.

Ezért határozta el a Györfly-kollégium és a Petőfi-kollégium ifjúsága, hogy az 1946. év nyarán mozgalmat indít szövetkezeteinek létrehozására és megerősítésére.

Erre a munkára hívjuk barátainkat, minden haladó gondolkodású egyetemi fiatait, akik ezt a munkát velünk együtt szívvel és becsülettel vállalják. A szervezést az ország nyugati vidékein, a Dunántúlon kezdjük. Előtte a résztvevők néhány napos tanfolyam keretében kapják meg a szükséges útbaigazításokat Budapesten a Györfly István Kollégiumban (IV. , Apponyi tér 1.).

A munka előreláthatólag szeptemberig tart. Anyagi ellenértékéről a Földművelésügyi Minisztérium gondoskodik. Minden résztvevő a XI. fizetési osztály szerinti illetményt, napi díjátalányt és a felmerülő költségek megtérítését kapja.

A tanfolyam július 15-én kezdődik a Györfly István Kollégiumban. Ellátásról a Földművelésügyi Minisztérium és a Györfly István Kollégium gondoskodik.

Részletes tájékoztatást minden érdeklődő a Györfly István Kollégium irodájában kaphat (tel. : 186-573).

Jelentkezési határidő július 10.

Várunk minden haladó gondolkodású magyar fiatait!

P. H.

Györfly István Kollégium
Petőfi Sándor Kollégium

NDGY Varga György iratai D-1946-9

64. Megnyílt a Györffy-kollégiumban a földművesszövetkezeteket szervező tanfolyam

Hétfőn, mintegy 150 résztvevővel megnyílt a Györffy István Kollégiumban a földművesszövetkezeteket szervező tanfolyam. A kollégium ifjúsága által indított mozgalom eredményeként mintegy 150 egyetemi hallgató jelentkezett a szervező munkára azzal a céllal, hogy a nyáron legalább 500 földművesszövetkezetet alakítsanak. A tanfolyam hallgatóit a Györffy István Kollégium nevében dr. Kardos László üdvözölte, majd a tanfolyamot a földművelésügyi miniszter képviselőjében dr. Pemeczky Béla miniszteri tanácsos nyitotta meg. Utána Erdei Ferenc, a Földművesszövetkezetek Országos Központjának elnöke tartott bevezető előadást.

Szabad Nép, 1946. július 16.

65. Dobi István földművelésügyi miniszter felszólalása a Györffy István Kollégium által rendezett szövetkezetszervező tanfolyam záróülésén
1946. július 18.

A Györffy-kollégium iránt természetesen ezelőtt is nagyon érdeklődtem. Elfoglaltságom miatt azonban látogatásom idejét nem tudtam kitűzni. Most örülök, hogy eljöhettem ide. És engem nem lep meg, azok után, amit eddig tapasztaltam, a Györffy-kollégiumnak ez a vállalkozása, sőt egészen természetesnek veszem azt, hogy ebben a kollégiumban akadtak önkéntes vállalkozók, akik jelentkeztek szövetkezetszervezésre.

Ti kimentek most a nép közé, meghirdetitek a szövetkezeti eszmét. A lehetőség szerint szövetkezeteket alakítotok. Annak a társadalmi rétegnek, néprétegnek a számára, amely ebben az országban úgyszólván egész évezreden keresztül gazdaságilag a legkizsákmányoltabb, társadalmilag a legelesettebb, politikailag eddig a legelnyomottabb, szociális és kulturális tekintetben pedig a legelhanyagoltabb társadalmi réteg volt. [...]

Óriási jelentősége van annak a munkának, amit ti végeztek, annak a nevelő, tanító munkának, amely nevelő munkát az egész mezőgazdasági közigazgatásban alulról felfelé vagy főlulról lefelé el kell végezni. Rámutattam arra, hogy miért van erre szükség: ha tovább megyünk, azt látjuk, hogy a ranglistán mi a 17. helyen állunk, ami azt jelenti, hogy 16 olyan állam van előttünk, ahol többet is, jobbat is termeltek, mint amilyent mi elő tudunk állítani. Lényeges és fontos az egész nemzet életére nézve, hogy mezőgazdaságunk felvirágozzon. Azt mondom – mindennek dacára és mindenkiel szemben –, hogy mi agrárállam vagyunk, biztosan még egész hosszú ideig az is maradunk abban az új világban, ami előttünk áll.

Nem egészen azon fog megfordulni a magyar nép élete, hogy milyen a filozófiánk, hanem egy kicsit talán azon is, hogy milyen minőségű és mekkora mennyiségű mezőgazdasági terménnyel tudunk megjelenni a világpiacon. Ennek az eredménye attól a munkától függ, amit, ha ti kimentek a falu népe közé, végeztek ott, az eredmény meglesz. Én a magam részéről ígérem azt, hogy míg ezen a helyen vagyok, minden segítséget megkaptok annak az érdekében, hogy minél előbb elérjük országunkban azt, hogy a szegényparasztság jobb formában, kedvezőbb életszínvonalon élhesse le a későbbi jövőben az életét.

NDGY KLI NÉKOSZ 1-II-12

66. Pető Sándor igazolványai népi kollégiumok és földművelésszövetkezetek szervezése ügyében

1. A Györffy István Kollégium igazolása, 1946. július 20.

Györffy István Kollégium, Budapest IV., Apponyi tér 1. Tel.: 186-573

15/1946

Igazolvány

Igazolom, hogy Pető Sándor (szül. : 1924, anyja neve: Palócz Etelka) a Györffy István Kollégium tagja.

Kollégistánk idei nyarat hivatalos megbízás alapján földművelésszövetkezetek szervezésével tölti. Ezzel egyidejűleg a Györffy István Kollégium szorgalmazására létrejött Népi Kollégiumok Országos Szövetségének megbízásából a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom ügyeit is képviseli.

A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom fővédnöke Tildy Zoltán köztársasági elnök úr.

Kérem a hatóságokat és a társadalmi szervezeteket, hogy kollégistánk munkáját minden tekintetben támogassák.

Budapest, 1946. július 20-án

Gyenes Antal

a Népi Kollégiumok Országos

Szövetségének elnöke

Dr. Kardos László

a Györffy István Kollégium

igazgatója

a Györffy István Kollégium

bélyegzője

2. A Nemzeti Parasztpárt igazolása, 1946. július 20.

Nemzeti Parasztpárt Országos Elnöksége, Budapest VI., Andrássy út 25. Tel.: 221-220

Budapest, 1946. július 20.

A Nemzeti Parasztpárt szervezeteinek, székhelyeiken.

Ezen igazolvány felmutatója, Pető Sándor Györffy-kollégista a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából földművelésszövetkezeteket szervez. Ezzel kapcsolatban felhívom pártunk szervezeteit, hogy nevezett munkájában támogassák, a szükséges tájékoztatással lássák el, továbbá ellátása érdekében a lehető segítséget adják meg.

Erdei s. k. országos alelnök

3. A Magyar Népi Művelődési Intézet megbízólevele, 1946. július 20.

Magyar Népi Művelődési Intézet, Budapest

Megbízólevél

Megbízuk Pető Sándor urat, hogy a Magyar Népi Művelődési Intézet érdekében szervező munkát végezzen.

Kérjük a világi és egyházi hatóságokat, a pártok, művelődési intézmények és demokratikus társadalmi egyesületek vezetőit, hogy megbízottunkat nagy fontosságú munkájában támogassák.

Budapest, 1946. július 20.

Magyar Népművelődési Intézet 1946

Budapest

bélyegzője

Illyés Gyula s. k.

a Magyar Népi Művelődési Intézet
nevében

NDGY Pető Sándor iratai

67. Beszámoló a földművesszövetkezetek és a népi kollégiumok szervezéséről

Egy hónappal ezelőtt indult el a Györffy-kollégium ifjúsága, hogy a nyári iskolai szünet idején tetteikkel, közvetlen cselekvéssel járuljon hozzá a magyar demokrácia megszilárdításához. A múlt héten a földművesszövetkezetek és a népi kollégiumok szervezését három napra félbeszakították, és megbeszélésre gyűltek össze. Az ország minden megyéjében jártak, városban, falun, földigénylő bizottságokkal, szövetkezeti tagokkal, párttitkárokkal, főispánokkal, tanárokkal, tanítókkal tárgyaltak, és most a beszámoló során a hallgatóság előtt is megvilágosodott az ország mai helyzete. Csanád, Békés, Bihar után, mint a filmen, pereg a többi megye.

x

Rádió nincs, újság nem jut le falura. A párttitkárok pedig nem tudják ezt pótolni. Így vidéken nagy a tájékozatlanság. Az egyik fiúnak, Pető Sándor Györffy-kollégistának, a többi között, a Somogy megyei Babócsán és Bolhón kellett szövetkezetet szerveznie. Egy heti megfeszített munka, rábeszélés, vita, biztatás után a földhözjutottak már belementek a szövetkezet megalakításába. Közbejött azonban valami. Komlósdon Kovács József kisgazdapárti képviselő "óvta" a parasztokat a földművesszövetkezettől. Zsifkó Ferenc bolhói bírónak kijelentette, hogy "Dobi ilyennek nem írt alá", majd hozzátette: "Nem tudja pontosan, mi a földművesszövetkezet, de ne menjen bele senki." Szomorú dolog, hogy a szünetüket feláldozó szövetkezeti szervezőknek ilyen "jó tanácsok" ellen kell küzdeniük.

x

Azonban nemcsak a "jó tanácsok" élesztenek bizalmatlanságot a szövetkezetekkel szemben, hanem az is, hogy a Földművelésügyi Minisztérium legtöbbször gazdatisztekot küldött ki és sokszor olyan helyre, ahol az illetőt "nem a legjobb oldaláról" ismerik. Komárom megyében a megyei szervező ellenőr egy volt gazdatiszt, szolidáris sorstársaival. A szervezőknek azt a határozott utasítást adja, hogy ha van a faluban gazdatiszt, azt keressék fel; beszéljék meg vele a dolgot, és igyekezzenek úgy irányítani a választást, hogy a volt intéző belekerüljön a szövetkezet igazgatóságába. A módszer jó lehet a gazdatiszteknek, de kevésbé jó a parasztságra nézve. Eddig Komárom megyében egyetlen földművesszövetkezetet se cégjegyzettek. [...]

Népi Ifjúság, 1946. augusztus 18.

68. Egy Győrffy-kollégista megyei ellenőr a földművesszervezetek szervezéséről

Horváth László jelentése, 1946. szeptember 10.

Katona József megalakított 4 szervezetet, és 2 helyen végzett leltározást. Szervezői munkájáról szept. 10-ével lemondott. Kozma János megalakított 4 szervezetet, és 3 helyen készített leltárt. Zsidó Ferenc megalakított 3 szervezetet. Augusztus 31-ével szervezői munkájáról lemondott. Lőkös János eddig megalakított 1 szervezetet, és most Somogysszentmiklóson szervez. Dr. Szendrey Károly aug. 15-én jött le beosztási helyére, eddig 1 szervezetet megalakított, most Porrogszentkirályon szervez. Sz. Nagy János megalakított 2 szervezetet, elkészített 4 leltárt, és most Szentgáliskéren szervez. László Ferenc megalakított 2 szervezetet, aug. 26-ával lemondott szervezői munkájáról. Pétersz László megalakított 2 szervezetet, 2 községben leltározott, szept. 10-ével lemondott állásáról. Tóth Ede megalakított 3 szervezetet, most Felsőmocsoládön szervez. Pető Sándor munkájának eredménye 2 szervezet, 2 leltár. Most Nikla községben szervez. Szamos György Pál munkája teljesen eredménytelen, aug. közepén lemondott munkájáról, de a pontos dátumot nem tudom, mert ide a megyei központba semmit nem adott le. Simon Péter eddig egy szervezetet alakított meg Csokonyavisontán. Most Görgeteg községben szervez. Németh Gyula 1 szervezetet alakított meg, és aug. közepével lemondott. Horváth László a megyei központban a FOK utasításait végrehajtotta, a szervezők munkáját figyelemmel kísérte. Ezenkívül Lábod és Zelicszentpál községben alakította meg a szervezetet.

Kaposvár, 1946. szeptember 10.

Szervezeti üdvözléssel:

Horváth László

Győrffy-kollégista, h. megyei
ellenőr

NDGY KLI NÉKOSZ 12-15

69. Szabó Kálmán: Küzdelem a földművesszervezetekért
A Társadalmi Szemle szerkesztője bevezetője

Az elmúlt nyáron 80 Győrffy-kollégista járta két hónapon keresztül az országot, hogy megismerje és segítse a földhözjuttatottak földművesszervezeti mozgalmát. A Győrffy-kollégium fiataljai, akik másfél évvel ezelőtt kivették a részüket a földreform végrehajtásából, és ezzel komoly segítséget nyújtottak annak a szegényparasztságnak, amelyből többségükben maguk is származnak, felismerték azt, hogy a földreform végrehajtása után ennek sikere és a szegényparasztság talpra állása döntő részben a szervezetektől függ. Ezért határozták el, hogy kiveszik részüket a földhözjuttatottak küzdelmének új szakaszából is. Nyári szabad idejüket annak szentelték, hogy segítsék megértetni a földhözjuttatottakkal a földművesszervezetek jelentőségét, s feltárják azokat a nehézségeket, amelyek akadályozzák a szervezetek alakulását és egészséges működését. Az alább következő tanulmány a Győrffy-kollégium szervezeteket szervező diákjainak a

tapasztalatait összegezi. Tényszerűen tárja fel a földművesszövetkezetek helyzetét és ezen keresztül azt az osztályharcot, amelyet ma a földműves szegénységnek kell megvívnia a régi birtokosokkal, a módos parasztság egy részével s az ezekkel együttműködő reakciós bürokráciával. Megmutatja ez a tanulmány azokat a rendkívüli nehézségeket, amelyekkel a földhözjuttatott szegényparasztságnak talpra állásáért és ezzel a magyar demokrácia jövőjéért meg kell küzdenie. De a rendkívüli nehézségek mellett rámutat egyes jól működő földművesszövetkezetek azon eredményeire is, amelyek gyakorlatilag bizonyítják azt, hogy igenis lehetséges a szövetkezeti út, és hogy ez nemcsak az újgazdák, hanem az egész dolgozó parasztság számára is a felemelkedés és a jobb jövő útja. [...]

Társadalmi Szemle, 1946, december

70. Somodi István: A földművesszövetkezeti szervezők tapasztalatai

[...] Számszerűen számba véve a szövetkezetszervezés eddigi eredményeit, megállapíthatjuk, hogy az év szeptemberéig megalakult 1450 földművesszövetkezet, létre kell még hozni 895-öt. Azt tapasztaljuk, hogy ahol haladó gondolkodású, forradalmi beállítottságú tömegek élnek inkább, ott nagyobb a szövetkezetek taglétszáma, és nagyobb munkát is fejtenek ki. (Tiszántúli és Észak 100–300 tagú szövetkezetekkel szerepel, a Dunántúli átlagos 30–100 tagú szövetkezeteivel szemben.) A szövetkezetek jó része működik, egynéhány pedig kiválóan. El lehet mondani azt is, hogy a gépcsoportok általában mindenütt dolgoznak, sok szövetkezet tart fenn szövetkezeti boltot, a szőlészeti és borszati csoportok szakszerűen kezelik a földhözjuttatottak szőlőjét, gyümölcsseit és borát: járási és megyei gépjavító műhely 30 áll készen, helyi javító műhely 20 helyen van üzemben. Működnek azonkívül a beszerző és értékesítő csoportok is. Vannak azonban súlyos nehézségek, amelyeknek leküzdéséhez csak részben vagy egyáltalán nem elegendő a szövetkezetek jelenlegi ereje. A gépek, nyersanyagok, eszközök ára olyan magasságban van, hogy még közvetlen a gyárakkal való csere útján is súlyos megterhelést jelent a szövetkezeteknek egy-egy gép vagy gazdasági eszköz beszerzése. Ugyanez áll általában az iparcikkek árára, amelyet csak nagymérvű leszállítással lehet elviselhetővé tenni. Kevés a gép és az igavonó állat, úgyszintén a tenyészállat: magasak a fuvardíjak, nincs műtrágya, növényvédőszer, oltóanyag, vagy ha van is, az a kevés a magán-kiskereskedelem kezében van, és éppen a földhözjuttatottak és a kisparasztok maradnak ki belőle. A háború által megrongált épületeket, halastavakat, rizstelepeket, gyümölcsösöket rendbe kell hozni, egyáltalán az egész szövetkezeti munka intenzívebb megindításához tőke szükséges, ez pedig nem áll pillanatnyilag a szövetkezetek rendelkezésére. És ez a szövetkezetek további létének legsúlyosabb problémája. A változtatás kézenfekvő módja az, ha intézményes állami segítségben, hitelben, juttatásokban részesítjük a földművesszövetkezeteket. A kisajátított földek letörlesztett ellenértékét a szövetkezetek kapják vissza, és akkor elindulhatnak a fokozottabb fejlődés útján.

Valóság, 1947. január

A PETŐFI SÁNDOR KOLLÉGIUM, A MUNKÁS- ÉS PARASZTSZÁRMA ZÁSÚ DIÁKOK ÚJ OTTHONA

Az itt sorra kerülő írások a legszegényebb paraszti-népi rétegek világából a felszabadulást követő esztendőkből feltört elementáris társadalmi igény dokumentumai: a művelődés, az iskolázás, a feltörekvés igénye. A szegény néprétegek magasabb szintű iskolába kívánczozó gyermekei dörömbölnek a közép- és főiskolák kapuin. Hogy bejuthassanak, ahhoz kollégium, diákotthon kell, az pedig nincs, vagy nagyon is kevés van. A probléma megoldására spontán kollégiumi társulások, kollégiumteremtő kezdeményezések jönnek létre – legtöbbször a Györfly-kollégium mintájára – a fővárosban és a vidéken. Az első ilyen, sikerrel járó vállalkozás érdeme a Petőfi Sándor Kollégiumé. Korai története igen tanulságos. Kiderül ugyanis belőle, hogy az ilyen alakuló kollégiumban a szociális igény kielégítése már a kezdeteknél közösségalkotó tendenciákkal párosul: a bekerülő fiatalok már a kezdet kezdetén értelmet, célt, tartalmat, programot akarnak adni társulásuknak, és szabadon, a saját szájuk íze szerint megteremtett demokratikus rendben akarnak élni. Az igazi közösség létrejötte azonban nem automatikus folyamat, hanem a kollégiumba társulók meglehetősen hosszadalmas – tudatos és tudattalan – egyezkedése, a demokratikus egyensúly megteremtése körül, teli vitákkal, válságokkal, kompromisszumokkal, megoldásokkal. A Petőfi Sándor Kollégium sem takarította meg a maga belső válságát, amelynek rendkívül tanulságos dokumentumai közül nyolc itt olvasható.

71. A Petőfi Sándor Kollégium alapszabályai 1945. december 17.

I. Általános rendelkezések

1. §. A kollégium címe: Petőfi Sándor Kollégium.
2. §. A kollégium székhelye: Budapest.
3. §. A kollégium működési területe: Magyarország.
4. §. A kollégium hivatalos nyelve: magyar.
5. §. A kollégium pecsétje: "Petőfi Sándor Kollégium 1945" köriratban. A köriraton belül jobbról egy munkásifjú, balról egy parasztfifjú áll. Egymást átfogják, és külső karjukkal fejük felett nyitott könyvet tartanak.

II. A kollégium célja

6. §. A Petőfi Sándor Kollégium elsősorban a magyar munkásság és szegényparaszt-ság azon tanulni vágyó fiainak ad kollektív otthont, akik tanulmányi munkájukban jó előmenetelt tanúsítanak, erkölcsileg kifogástalanok, és anyagiilag támogatásra szorulnak. Az egyetemi és főiskolai hallgatóság részére alakult, de egészen kivételes esetekben középiskolai tanulók is felvehetők. Nevelési téren politikai és társadalmi életszemléletet kíván nyújtani őszi, demokratikus szellemben, azonban kizár minden párti és vallásfelekezeti befolyást. Célja: a magyar népi öntudatot úgy ápolni és fejleszteni, hogy kikerült tagjai tanulmányaik befejezése után feltétlenül a magyar nép érdekeit szolgálják.

A népi Magyarország számára kiváló szakemberek, alkalmas nevelők és olyan közösségi építők fejlődését kívánja elősegíteni, akik saját munkaterületükön legjobban tudják szolgálni az őszinte, demokratikus magyar társadalmi rendet. [. . .]

NDGY Nyilas József iratai 6

72. Segítséget kér a Petőfi-kollégium

Középtermető, értelmes arcú fiatalember ül mellettem: Bogoly István műegyetemi hallgató. Lelkes hangon magyaráz:

– Nem elég az, hogy megnyitjuk az egyetemek és főiskolák kapuit a tanulni vágyó ifjúság számára. A vidéki diákok nem mernek nekivágni a pesti életnek, mert jövedelem vagy támogatás nélkül nem lehet tanulni. Ezért alapítottuk meg a Petőfi-kollégiumot, amely azt a célt szolgálja, hogy a vidéki paraszt- és munkásifjúság ne tévedjen el a pesti utcák útvesztőjében, hanem magával hasonló sorsú és gondolkodású ifjak között tanulja meg a kollektivitást, szokja meg a rendszeres, egészséges életmódot, hassa át az a szellem, ami a kollégiumban már most uralkodik: az egymáson való segíteni akarás, a céltudatos munka, az igazi közösségi szellem. Ezer és ezer ifjú várja a demokrácia támogatását ahhoz, hogy minél előbb kerülhessen ki az egyetemekről egy új, egészséges gondolkodású, munkás- és parasztszármazású értelmiségi réteg, amely teljes erővel részt vesz az ország újjáépítésében. Ezek az ifjak a saját bőrükön tapasztalták az elmúlt rendszer minden bűnét, a csendőrszuronyt, az elnyomást, és éppen ezért szükséges, hogy ezek az emberek minél előbb elkezdhesék tanulmányaikat az egész ország népéért.

Csinos irodahelyiségben ülünk a Kelenhegyi út 25. sz. alatti Petőfi Sándor Kollégiumban. Előttünk van az egész város látképe. Tisztán rajzolódni ki a felrobbantott Erzsébet-híd, a Vár úszkös gerendái, előttünk a rozsdás harckocsik, a rommá lőtt és bombázott házak, amelyek alatt sok-sok ifjú lelte halálát.

Pusztulás mindenütt.

Körüljárjuk a házat. Bizony ezt is érték csúnya belövések. Néhány heti munka volna az egész ház rendbehozatala. Az anyagkiutalások már megvannak, csak, sajnos, az anyagi fedezet hiányzik. A demokratikus pártok és a MADISZ megígérték támogatásukat, azonban nehézkesen mennek a dolgok. A kollégium jelenlegi 12 lakója minden erejével részt vesz a kollégium berendezésén és rendbehozatalán. Csupa lelkes vidéki ifjú. A demokratikus Magyarország reményeége mindegyik. Képzőművész-, orvos-, vegyész-, tanár-, mérnökjelöltek, akik boldogan cipelik az ágyakat, szekrényeket, bútordarabokat magukért és azért a 80 ifjúért, akiket a kollégiumban fogunk elhelyezni. Nagyon sok a jelentkező diák, sürgős a munka. Megkezdődik a tanév, és még igen sok a tennivaló. Főleg azonban az ígéretek bevétele. A fiúk teljes autonómiát szeretnének.

Ezért kéri mindazokat, akiknek nem közömbös az új Magyarország sorsa, hogy a lehetőségekhez képest járuljanak hozzá akár anyagi, akár egyéb eszközzel a Petőfi Sándor nevéhez méltó kollégium mielőbbi megnyitásához.

Magyar Ifjúság, 1945. szeptember 29.

73. Felkérő levél a Petőfi Sándor Kollégium Pártfogó Testületének tagságára

Révai József úrnak,
nemzetgyűlési képviselő

Budapest

A munkás- és szegényparaszt-származású főiskolás hallgatóság részére életre hívott Petőfi Sándor Kollégium a közeli napokban tartja alakuló közgyűlését. Ez a demokratikus szervezetű, autonóm, igazi népi ügyekért dolgozó közösségi otthon eddig csaknem a diákság erejéből és akaratából épült. Lelkes tagjait közelebbről megismertem, céljaik megvalósításában eddig is lehetőség szerint támogattam őket. Továbbfejlődésük biztosítására feltétlenül kívánatosnak látom a kollégium törekvéseit támogató Pártfogó Testület létrehozását.

Magam s egyben a kollégium diákságának óhaját tolmácsolom, midőn felkérem képviselő urat a Petőfi Sándor Kollégium Pártfogó Testületének tagjává.

A kollégium alapító tagjai nevében
mély tisztelettel
Somogyi Imre s. k.
a Pártfogó Testület úv. alelnöke
nemzetgyűlési képviselő

NDGY Domokos Pál Péter iratai 1

74. Losonczy Géza: A magyar ifjúság két arca

[...] A legfontosabb: tágra tárt a felsőbb művelődés csarnokait a munkásság és a parasztság gyermekei előtt. Megszüntetni a reakció örökösödési folytonosságát a középiskolákban, a főiskolákon, az egyetemeken. A diploma nem lehet az úri osztályok monopóliuma tovább: a munkásság és parasztság gyermekei számára a népi demokrácia nem tűrhet semmiféle nyílt vagy burkolt numerus clausust. A mai rettenetes diáknyomor enyhítése, a tandíjrendszer további demokratizálása, kollégiumok, diákszállók, szociális segélyek, belföldi és külföldi ösztöndíjak egész hálózatának kiépítése, röviden: a dolgozók gyermekei számára a tanulás anyagi feltételeinek intézményes megszervezése segíthet bennünket leghathatósabban az ifjúság demokratizálásának megvalósításához. Ma az egyetemek és főiskolák padjai tele vannak olyan diákokkal, akiknek családja a magyar demokratikus átalakulás során vesztett: földbirtokot, vagyont, hatalmat, állást, befolyást stb., vagy múltjával már alaposan kompromittálta magát. A demokrácia támaszává az az ifjúság válhat, amely a demokratikus átalakuláson a legtöbbet nyert: a munkásság és parasztság ifjúsága.

Holnap, hétfőn nyitja meg hivatalosan kapuit a Petőfi Sándor Kollégium. A nyáron néhány erős akaratú fiatalember fejébe vette, hogy új kollégiumot teremtsen a munkások és parasztok főiskolás gyermekeinek. A Gellérthegy egyik utcájában egy összelőtt, romokban heverő villára bukkantak. A tulajdonosa valami volksbundista

volt. A fiatalok munkához láttak. Maguk, a saját két kezük munkájával rendbehozták az épületet. Munkájukban semmiféle hivatalos támogatást nem kaptak. De segített nekik a MÉMOSZ vezetősége, a közellátásügyi minisztérium egyik államtitkára, sok munkás és más dolgozó. Ma harmincan vannak, de ha minden rendben lesz, elérnek nyolcvanra. A kollégium támogatására, további fejlődésének biztosítására, szellemének ellenőrzésére Pártfogó Testület alakul, amelynek tagjai első sorban azokból kerülnek ki, akik a kollégium létrehozásában valami részt vállaltak. Javarást tehát munkások, tanárok, írók, újságírók, néhány politikus.

Így hát megnyitja kapuit egy új kollégium, amelyet úgy lehet tekinteni, mint a demokratikus ifjúság életerejének, mindent leküzdő, áldozatokat vállaló művelődési akaratának gyönyörű eredményét. A szarvasi diáksztrájk, színházi verekedés nem fedheti el szemünk elől az ifjúságnak ezt az új arcát. A jövő egészséges képét.

A Petőfi-kollégium két tucat diákja példát mutatott. Nem szabad azonban megengedni, hogy a tanulni vágyó munkás- és parasztfiatalság a jövőben is maga kényszerüljön megteremteni munkája minden feltételét. A pártok és a kormány közönyének meg kell szűnnie, s rá kell ébreszteni mindenkit arra, hogy az ifjúság ügyét a magyar demokrácia nemzeti ügyének tekintse. Az ifjúsági egység politikáját – most már, hogy több párt külön ifjúsági szervezetet létesített – más úton és más feltételek között tovább kell folytatni és meg kell szilárdítani. A kultuszkormányzatnak pedig – amelynek új vezetőjétől a mulasztások gyors pótlását várja a közvélemény –, haladéktalanul és határozottan rá kell lépnie a köznevelés demokratizálásának útjára.

Szabad Nép, 1945. december 16.

75. A Petőfi Sándor Kollégium alakuló közgyűlése Jegyzőkönyv, 1945. december 17.

Felvettük Budapesten a Petőfi Sándor Kollégium XI., Kelenhegyi út 25. számú székházának előadótermében, 1945. december 17-én, délután 4 órakor tartott alakuló közgyűléséről.

Jelen voltak: Rajk László nemzetgyűlési képviselő, a kollégium Pártfogó Testületének elnöke, Somogyi Imre nemzetgyűlési képviselő, a Pártfogó Testület ügyvezető alelnöke, Losonczy Géza, a Szabad Nép főszerkesztő-helyettese, Madarassy Gábor hírlapíró, Pap István okl. kertész. Vezetőségbe küldött pártfogó testületi tagok, továbbá Apró Antal nemzetgyűlési képviselő, dr. Bardon Alfréd egy. ny. r. tanár, Beck András szobrászművész, Bérci Márton, a MÉMOSZ újjáépítési titkára, Dobos Károly ref. lelkész, Erdei Ferenc nemzetgyűlési képviselő, Fülöp György, az MKP XI. ker. titkára, Horváth József rendőrfőhadnagy, dr. Kardos László, a Győrffy István Kollégium igazgatója, Kassák Lajos író, Kállai Gyula államtitkár, Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter, Koós Zoltán a IV. ker. MKP káderoszt. vezetője, dr. Lengyel Lajos középiskolai tanár, Nemere Lajos, a Szt. Gellért-fürdő fürdőfelügyelője, Orbona István, a XI. ker. SZDP titkára, dr. Ortutay Gyula, a M. Közp. Híradó elnöke, Pálóczy Horváth Lajos író, dr. Ravasz János középisko-

lai tanár, Somogyi Miklós nemzetgyűlési képviselő, Sz. Szabó Ferenc földművelésügyi államtitkár, dr. Szappanyos Béla egy. lelkész, Tildy Zoltánné nemzetgyűlési képviselő, Tolnai Gábor egy. tanár, Török János, a MÉMOSZ főtitkára, dr. Valatin János tanársegéd, dr. Zajty Ferenc indiológus, egy. tanár, Kovács Imre író, nemzetgyűlési képviselő, dr. Okályi Iván, a Kertészeti Főiskola igazgatója, pártfogó testületi tagok, valamint a meghívott újságok kiküldöttjei és a kollégium alapító, rendes és bentlakó tagjai.

Bogoly István gépészmérnök-hallgató megnyitja a közgyűlést. [...]

Bogoly István: Tisztelt Közgyűlés! A Petőfi Sándor Kollégium gondolata, nem név szerint, de magának egy ilyen autonóm, munkás- és szegényparasztifjak részére életre hívott kollégiumnak gondolata bennünk élt, akik ezt alapítottuk. Bennünk élt tudat alatt akkor, amikor vergődtünk az inasévek, a megpróbáltatások idején. Amikor a tanulás berkeiből kitagadtak módjára, csak estéinket, vasárnapjainkat tudtuk arra áldozni, hogy mégis valamennyire foglalkozzunk a világ eseményeivel. Keserű volt ez így. De az, hogy az új demokratikus társadalmi rendben egyáltalán egy ilyen kollégiumra gondolhattunk, nagy elégtétel volt számunkra. Hamarosan akadt néhány határozott kilépésű fiatalember, akik akkor is, amikor nem volt kimondottan még szükséges – a nyár derekán –, elkezdtek a kollégium megteremtéséért a harcot.

A Győrffy-kollégiumot mint előttünk álló intézményt többé-kevésbé ismertük. A sajtó eleget foglalkozott a népi ifjak egyetemre jutásának gondolatával. De szomorúan kellett azt látni, hogy csupán a jóakarát kinyilvánítása volt az egész. Végeredményben az egyetem kapui egyáltalán nem tárultak ki a tanuló munkás- és szegényparaszt-fiatalok előtt. Ha kitárultak, a belépő az érettségi bizonyítvány volt. S ez éppen ennél a rétegnél hiányzik még ma is.

A pesti élet pedig drága. Vidéki fiatalembereknek itt élni úgyszólván lehetetlenség. Tehát részben ez a gazdasági kényszerítő erő is mozgatta az ügyet, hogy egy ilyen közösségi otthont, együttesen, közös munkával teremtsünk meg a nép tanulni vágyó fiai számára. Azt akarjuk, hogy az iskolán kívül is készülhessünk az életre, vagyis ne csak papíremberek legyünk, hanem politikailag és társadalmi szemléletileg képzett szakemberekké nevelődjünk. [...]

Pálóczy Horváth Lajos: Felkérem Pál Lénárd bölcsészhallgatót, ismertesse a kollégium alapszabályait.

Pál Lénárd: Felolvassa a kollégium alapszabályait.

Pálóczy Horváth Lajos: Felkérem Balogh Imre mezőgazdász-hallgatót, olvassa fel a Pártfogó Testület és a kollégium tisztikarába jelöltek névsorát.

Balogh Imre: A Petőfi Sándor Kollégium Pártfogó Testülete tisztikarának névsora:

Elnök: Rajk László nemzetgyűlési képviselő, a Nemzeti Főtanács tagja.

Ügyvezető alelnök: Somogyi Imre író, nemzetgyűlési képviselő.

Vezetőségbe küldött három tag: Losonczy Géza, a Szabad Nép főszerkesztő-helyettese, Madarassy Gábor hírlapíró, Pap István, okl. kertész.

A kollégium tisztikarának névsora:

Igazgató: Bogoly István gépészmérnök-hallgató, titkár: Pál Lénárd bölcsészhallgató, gazd. titkár: Balogh Imre mezőgazdász-hallgató, pénztáros: Vincze István

közgazdászhallgató, két ellenőr: Szabó Ernő, Szenczy Károly építészmérnök-hallgató, könyvtáros: Koncz Károly bölcsészhallgató, jegyző: Bérczi Etelka magántanuló, háznagy: Mányik Pál bölcsészhallgató. [...]

Pálóczy Horváth Lajos: Felkérem a tisztikart, foglalja el helyét az asztalnál, egyben az elnökséget átadom Rajk László úrnak, a Pártfogó Testület elnökének.

Rajk László: Tisztelt Jelenlevők, kedves Barátaim! Amikor erre kifelé jöttem, azon gondolkoztam, hogy tulajdonképpen miről is beszéljek itt a Petőfi Sándor Kollégium tagjainak. Amikor bejöttem ide, akkor az a kép, ami itt felém tárult és azok a személyek, régi barátok, akikkel itt újra találkoztam, maga az egész épület megadta a témát, hogy miről beszéljek.

Ez az épület és ez a kollégium úgy ahogy van, olyan, mint a mai egész Magyarország. Romok, amelyeket nagyjából sikerült újjáépíteni, de csak nagyjából. Romok, amiken belül igyekszünk itt az új élet alapjait lefektetni, hogy egy új szellemi élet, egy új demokratikus közfelfogás tudjon kisarjadni. Célkitűzéseinek tulajdonképpeni lényegét ez képezi, amit az alapszabályban le is fektetett. Más országok is rendkívül sokat szenvedtek a háborúban. De ha igaz az, amiről a magyar költők és a magyar írók beszéltek, hogy mindig volt egy magyar átok, akkor igaz ez ma is. Más országok, ha szenvedtek is a háborúban, jóvá kell tenniük az anyagi pusztítást, és újjá kell építeniük a lerombolt országot, de nem állanak olyan nagy feladat előtt, mint Magyarország. Itt az anyagi pusztulás mellett egy új magyar értelmiséget kell teremteni. A huszonöt esztendő s feudalizmussal telített fasizmus minden maradványát ki kell sepemünk a közéletből. Egy olyan új értelmiséget kell kialakítani az ország gazdasági újjáépítésével kapcsolatban, ami ne csak nemzeti, de népi legyen. A népet éljen. Anyagi pusztulás mellett szellemi újjáépítést végrehajtani hatalmas feladat. Éppen ez a mai fiatalság hivatott ennek az óriási munkának nagy részét elvégezni. Természetesen nem teheti ezt meg a felnőttek és a demokratikus pártok támogatása nélkül.

Amit itt Bogoly barátunk elmondott, hogyan jött létre a Petőfi Sándor Kollégium, nemcsak a készséget mutatja, hanem azt is, hogy vannak vállalkozó szellemek a demokratikus pártokon belül és kívül, akik hajlandók és készek áldozni az ország anyagi és szellemi újjáépítéséért. A Petőfi Sándor Kollégium ezen a téren nem úttörő. Emlékszem, tavaly ősszel, abban a nagy tespedtségben mit jelentett a Györfly István Kollégium fiatalsága. Nemcsak készséget, népének szeretetét, hanem a németgyűlöletet és az áldozatok vállalását is.

Ilyen népi intézmények megteremtése lehetővé teszi, hogy valóban a népből jött fiatalságból, a nép fiainak támogatásával egy új értelmiséget termeljünk, amelyik él-hal, ha kell, a népért. Az elmúlt esztendőben az a kis Györfly-kollégium a maga szervezett készségével sokat jelentett. Erősen be tudta vinni a maga szellemét az egyetemek falai közé. Kimagasló erőt jelentett hosszú hónapokon keresztül.

A Petőfi Sándor Kollégium alapítói helyesen jártak el, amikor létrehozták ezt az intézetet. Nem azért, hogy rivális intézményt alapítsanak, hanem hogy a magyar közéletben egy újabb gócot teremtsenek. A jövőben még sok – nagyon sok – ilyen gócba van szükség, hogy megteremtsük új magyar értelmiségünket.

Én ebben látom a kollégium hivatását, és éppen ezért megtiszteltetésnek veszem az én kedves barátaim részéről ezt a megbízatást, melyet elnökké való választásom-

mal énám ruháztak. Én vállalom mindazt a kötelezettséget, mely ezzel jár, minden tudásommal és teljes szeretetemmel. Egyszerű, nyílt, őszinte szavakkal ezeket a gondolatokat és saját magam részéről ezt az ígéretet kívántam elmondani. Kívánok sok munkát és sok sikert, és ha már így együtt vagyunk, felhasználom az alkalmat arra, hogy valamennyi pártnak üzenjem: a Petőfi Sándor Kollégium nem ennek a 30 alapítónak az ügye, hanem a jövő Magyarország ügye, az összes demokratikus pártok és a demokratikus magyar kormány ügye is.

Felkérem Somogyi Imre urat, a Pártfogó Testület ügyvezető alelnökét, hogy székfoglaló beszédét tartsa meg.

Somogyi Imre: Tisztelt Közgyűlés, kedves Barátaim! Nehezen vállaltam el a Petőfi Sándor Kollégium Pártfogó Testületének ügyvezető alelnöki tisztségét. Én a kollégiumokat kívülről ismertem. Egy kollégiumot ismertem meg közelebbről, a Rajk barátom által említett Györfly-kollégiumot, melyet feltétlenül meg kell emlétenem, ha a Petőfi Sándor Kollégium szükségességét akarom bizonyítani. Magyarországon a neveléssel volt mindig a legtöbb baj. Olyan rosszul sehol sem nevelték a fiatal-ságot, mint itt. Az egyetemi nevelésről ne is beszéljünk! De még a népfőiskolák sem tudtak közösségi öntudatra nevelni, nem tudtak magyar öntudatot nyújtani.

A Györfly István Kollégium diákjaival sokat dolgoztam együtt. Pestszenterzsébeten népfőiskolát létesítettek. Az egész népfőiskola a diákság jóvoltából állt fenn, de inkább bántást kaptak érte, mint elismerést. Pedig, hogy az elmúlt 25 év nevelésének eredménye mi volt, láthattuk 1944 őszén, amikor az egyetemi hallgatók és a paraszt-ság fiainak nagy része is, minden kényszer nélkül, önként ment SS-legénynek. Ellenben nemcsak a Györfly-kollégisták nem mentek idegen szolgálatba, de még azok sem, akiket a népfőiskolájukon öntudatra neveltek.

A Petőfi Sándor Kollégium szintén ilyen népfőiskolát szeretne létesíteni Budakalászon, ahol 30 hold szántót és 10 hold gyümölcsöszt kaptak. A népfőiskolások nemcsak a gazdasági munkát végeznék, hanem este, munka után tanulnának. De a közösségi munkában a Petőfi Sándor Kollégium diákjai is részt vennének, éppen úgy, mint ennek az épületnek a helyreállításában. Mikor legelőször láttam ezt a romépületet, nem gondoltam, hogy még ebben az évben megnyithatja kapuit a tanulni vágyó ifjúság előtt. Nem tudtam elhinni, hogy külső segítség nélkül rendbe tudják hozni ezt az épületet. Segítséget kaptak a MÉMOSZ-tól, de ők vállalták a munka oroszlánrészét az épület helyreállításában.

Rajk barátom az országgal hasonlította össze a kollégiumot. Romjaiban igen hasonlít, de a talpra állásban nem. Ezenkívül a kollégium biztosította a diákság teljes ellátását. Ha a kormány úgy tudná az ellátást biztosítani, nem lenne baj az országban.

Két esztendővel ezelőtt országunkban egy olyan gazdasági szervezés: indult meg, melyben megelöztünk minden kultúrállamot. Ez a határjárás. Különböző vidékek parasztjai határjárás útján tanítják egymást a jobb, célszerűbb megművelési módokra. Mert a parasztember jobban tanul, ha a másik parasztember tanítja, mint ha nadrágos ember ad neki szaktanácsot. Ezt a munkát a Györfly-kollégium diákjaival végeztük. A Györfly-kollégiumból 4-5 ember mindig ott volt velünk. A népfőiskolán kívül, a nyáron ezekbe a határjárásokba a Petőfi Sándor Kollégium diákjait is szeretnők bekapcsolni.

Mindenekelőtt gazdasági alapot kell a kollégiumnak biztosítani, hogy meg tudjanak a maguk lábán állni, ha a kormány nem tudja őket segíteni. 30 hold szántó szakszerű kezelésben megfelelő tartalékalap. De a Pártfogó Testületnek kötelessége, hogy mindent elkövessen azokért a diákokért, akik elvállalják mások tanítását.

Rajk László: Kedves Barátaim, olyan megtiszteltetés érte a Petőfi Sándor Kollégiumot, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter barátunk megjelent közöttünk. Jóllehet előre nem közöltem vele, de kérem, szóljon egy pár szót a Petőfi Sándor Kollégiumról.

Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter: Tisztelt Közgyűlés! Szónoklatra nem készültem, nem is szoktam, Ebben a körben nem is szükséges. Szomszédok vagyunk lelkiekben, de a valóságban is. Én a nyáron az Eötvös-kollégium igazgatóságát vettem át. A mi kollégiumunk is romokban hevert. Amikor körülnéztem, és hozzáfogtunk épületünk helyreállításához, nem sokára hallottam, hogy itt, a Gelérhegy oldalán egy másik kollégium is kezd kialakulni. Egyszer erre sétáltam, hogy megnézzem, mit tudnak ezek a gyerekek itt segítség nélkül csinálni. Reménytelennek láttam a helyzetet. Nem tudtam elképzelni, hogy ebből a romból, az adott körülmények között, télire lakható épület váljék. Annál nagyobb elégtétel nekem, hogy ezen a ponton is beigazolódott, amit én a magam intézetével kapcsolatban mondtam: csak ott épül valami, ahol maguk a diákok és az igazgatók kezdik meg a munkát. [...]

Rajk László: A közgyűlést bezárom, és felkérem a jelenlevőket az épület megtekintésére.

K. m. f.

Rajk László s. k.

a Pártfogó Testület elnöke

Balogh Imre s. k.

Nagy István s. k.

hitelesítők

Bérczi Etelka s. k.

jegyző

BFL Fővárosi egyesületek alapszabály-gyűjteménye 102/1946

76. Major László: Emlékezés egy népítéletre. A Petőfi Sándor Népi Kollégium létrejötte

A Györffy István Kollégium ifjúságának, majd később a többi népi kollégistáknak kollégiumuk újjáépítése mellett politikai síkon is kemény harcot kellett megvívniuk azért, hogy tömegeiben hozzásegítsék a szegény munkás- és parasztszármazású diákokat a tanulás lehetőségéhez. Ha pedig már hozzásegítették, akkor meg azért, hogy olyan értelmiségiekké nevelődjenek, akik hívek maradnak osztályaikhoz. Ennek a harcnak egyik legérdekesebb és a magyar értelmiségi ifjúság számára legtanulságosabb eseménye volt a magyar haladó ifjúság küzdelme a Petőfi Sándor Kollégium megtartásáért.

Köztudomású, hogy Magyarországon a Györffy István Kollégium után, másodikként a Petőfi Sándor Kollégium alakult meg. A kollégiumot alapító életrevaló fiatalokat támogatták az építőmunkások, a MADISZ, a Györffy-kollégisták pedig hasznos tanácsokkal látták el őket. Egyszóval bátor és életrevaló kezdeményezésük a magyar társadalom haladó részénél megértést és támogatást talált.

A Petőfi-kollégisták vették fel először a kapcsolatot a különböző gyárak üzemi bizottságaival. A kollégium anyagilag erősödött. A kollégisták száma egy-egy szoba rendbehozatala után gyarapodott. Lassan a fizikai munkák mellett a szellemi ténykedés utáni óhaj is jelentkezett a kollégistáknál. Ezen a téren azonban vajmi kevés történt. A kollégiumot, élén az akkori igazgatóval, mindinkább kisajátította magának egy ideológiailag zavaros ifjúsági csoport. A kollégiumon belül abban az időben tilos volt a szabad kritika, pedig ez minden kollégiumi közösség életét eleme. Ennek megakadályozására a kollégiumból igyekeztek eltávolítani a több tudással rendelkező és ezért számukra már veszedelmesnek látszó alapító tagokat. Ez több esetben sikerült is.

Politikailag fejletlen, távlatok nélküli munkás- és parasztszármazású diákok egymást marták ahelyett, hogy olyan baráti légkört teremtettek volna a kollégiumon belül, amely előfeltétele lett volna a kollégium továbbfejlődésének. Ennek megfelelően a kollégium politikai értelemben véve is jobbfelé húzott. [...]

A kollégium hibás és alapszabály-ellenes fejlődését jól látó diákok eleinte érveikkel, békésen akarták meggyőzni megtévedt barátaikat, s egymás közt megoldani a kollégium válságát. Azonban a kívülről jövő jobboldali nyomást egyedül nem tudták ellensúlyozni, s ezért segítségért fordultak a Györffy-kollégistákhoz. [...]

A kollégiumból eltávolították a haladó ifjúság árulóit.

Népi kollégisták számára azért jelentős ennek a küzdelemnek a sikeres befejezése, mert lényegében ekkor teremtdött meg egyik előfeltétele annak, hogy a Györffy István Kollégium fejlődésében eggyel tovább léphetett: megindította a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat, és a Petőfi Sándor Kollégiummal együtt megalakíthatta a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét. [...]

Március Tizenötödike, 1947. július 12.

77. A Petőfi Sándor Kollégium válsága

Pető Sándor naplójegyzetei, 1946. április 2-4.

Április 2.

Délután dr. Hegedüs Géza tartott irodalmi előadást Az irodalom modern vizsgálása címmel.

Április 3.

Délelőtt Csizmadiával 8 kas fát hoztunk fel a konyhába, négyet lent apróra hasítottunk. A KMAC iratai közt keresgéltem Csizmadiával tizen lapok után. Délután 1/2 3-kor kimentem Zuglóba Lázár Dezsőékhez. Elbeszélgettem kb. egy negyed óráig a tanuló parasztyerek sorsáról. Elgondolása: hogy vezessék be, tegyék kötelezővé minden iskolában a gyakorlati nevelést, dolgoztassák testi munkával is a tanulóifjúságot. Ez nehéz kérdés.

Délután 4-kor segítettam a konyhán krumplit pucolni és törni.

Este, illetve délután 6-kor elmentünk a Petőfi-kollégiumba, ahol most dr. Kardosnak kellett volna előadást tartani, de nem jött el. Ehelyett a Petőfi-kollégium meg-

bízott igazgatója népitéleletet hirdetett, kizárta soraiból azokat a tagjait, akik további demokratikus fejlődésüknek akadályai voltak. A határozat kihirdetése után a megbízott igazgató (Kovács Sándor) felszólította az illetékeseket, hogy hagyják el 20 percen belül a kollégiumot, de azok felháborodva tiltakoztak a határozat ellen. Fő uszítójuk Szabó István, volt Györfly-kollégista volt. Ő árulója a demokráciának, a legaljasabb jampec, aki, amikor kénytelen volt elhagyni a kollégiumot, az utcán hangosan kiabálni kezdett: kommunisták, gyilkosok, segítség! És rendőrségért szaladt, holott semmi bántásban nem részesült. A többi öt tag nem nagyon akart a távozás mezejére lépni, ezért ezek kitelepítésére a megbízott igazgató felkérte a Györfly-kollégistákat, hogy ebben legyenek segítségére. Holmijaik már éppen össze voltak csomagolva (a Parasztpártban éjjeli szállást kaptak volna), mikor Szabó István megérkezett a rendőrséggel, amelynek összevissza hazudott mindent. A rendőrség kihallgatta az illetékeseket, megértette a helyzetet, és békésen elhagyta a kollégiumot, mivel ez a kollégiumnak belső ügye, nem avatkozhatott tovább bele. Utána belátták az érdekelt tagok is, hogy a határozat értelmében el kell menniük, el is mentek. A GYIK-nek mintegy 80%-a éjjelre is ott maradt, mivel feszélyezett volt a helyzet, csak néhányan jöttünk haza, éjfél után 1/2 2-kor.

Április 4.

Ma nemzeti ünnep: Magyarország felszabadulásának első évfordulója. Teleki Pál halálának pedig ötödik, a Petőfi-kollégiumban pedig most történt meg a demokratikus tisztogatás. Ma délelőtt is maradt 7 Györfly-kollégista a Petőfi-kollégiumban. Én reggel 8-kor szövetkezeti kosztot és cigarettát vittem nekik, és magam is ott maradtam délután 1/2 3-ig. Napoztam is az erkélyen. Itt voltak: Papp Károly, Gosztornyai János, Somodi, Liptai Ervin, Házi Vencel, Bak Jóska és én. Fél háromkor másik 7 tag váltott fel bennünket, köztük Baranyi, Fekete S., Boros József. Ebédeltem a Petőfi-kollégiumban is (húsleves és tojásos-húsos tészta) és itthon is.

Délután 4-kor kimentünk a Városligetbe, ahol szerepeltünk is énekkel és népi táncokkal (Csizmadia, Kőte S., Juhász B.). Én hamar hazajöttem egyedül.

NDGY Pető Sándor iratai

78. A Györfly István Kollégium teljesíti a válságát megoldott Petőfi Sándor Kollégium ifjúságának kérését
1946. április 6.

Kedves Barátaink!

1946. április 6-án kelt közlésteket és kéréseket örömmel vettük tudomásul.

A kollégium egyhangú lelkesedéssel fogadta azt a hírt, hogy a Petőfi Sándor Kollégium megoldotta immár egy negyed éve húzódó belső válságát, és április 5-i választásával olyan tisztikart bízott meg a kollégium igazgatásával, amely alkalmas arra, hogy kollégiumotokat a fejlődés felé vigye.

Kéréseteknek szívesen teszünk eleget, bár ezekben a nehéz időkben minden kollégistára égető szükségünk van. De a Petőfi Sándor Kollégium ügye a Györfly István

Kollégium ügye is. Ezért a Györffy István Kollégium ifjúsága meghozza azt az áldozatot, hogy legjobbjait rendelkezésekre bocsátja. Legyenek jó Petőfi Sándor-kollégisták, amilyen jó Györffy-kollégisták voltak.

A további munkáthoz csak annyit: a kollégiumotok eredményeiben mutassátok meg és igazoljátok, hogy méltók vagytok a magyar haladó demokrácia bizalmára.

Major Lászlónak, Kázmér Sándornak és Keserű Jánosnak a Petőfi Sándor Kollégiumba átkerülését a Györffy István Kollégium választmánya elfogadta.

A Györffy István Kollégium ifjúsága nevében baráti üdvözléssel:

dr. Kardos László s. k.

a Györffy István Kollégium igazgatója

NDGY Mátyás Pál iratai 13

79. A Független Ifjúság Országos Vezetősége a Petőfi Sándor Kollégium ügyében vizsgálóbiztost jelöl ki
1946. április 12.

Miniszter Úr!

Hivatkozással Belügyminiszter Úr levelére, amelyben a Petőfi-kollégium ügyének kivizsgálására a Független Ifjúságtól, a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségtől és a Népi Ifjúsági Szövetségtől egy háromtagú bizottságot küld ki jelentéstétel céljából, tisztelettel közöljük, hogy a Független Ifjúság Országos Központja Hamza András szerkesztőt bízta meg a bizottságban való részvételre és az ezzel kapcsolatos javaslattételre.

Imre Lajos s. k.
országos főtitkár

A Független Ifjúság Országos Vezetősége nevében:

B. Rácz István
országos elnök
nemzetgyűlési képviselő

Dr. Rajk László Úrnak,
belügyminiszter,
Budapest

NDGY Petőfi Sándor Kollégium iratai 3

80. Hamza András, a Független Ifjúság felelős szerkesztőjének jelentése a Petőfi Sándor Kollégium ügyében Rajk László belügyminiszter számára
1946. április 23.

Belügyminiszter Úr!

285.947/1946.(IV.)14. szám alatt megbízott engem Belügyminiszter Úr a Petőfi Sándor Kollégium ügyeit kivizsgáló hármass bizottság egyik tagjaként. [...]

Az eddigi vizsgálatok alapján az ügyben tapasztalataim a következők:

1. A kollégiumot Bogoly István alapította társaival együtt, s a tagok egyhangzó véleménye szerint a szervezés területén kiváló munkát végzett.

2. A tagok egybehangzó véleménye szerint amilyen alkalmas volt Bogoly István a kollégium szervezési munkájára, annyira alkalmatlan volt a kollégium szellemi vezetésére. Részint egyéni tulajdonságai tették erre alkalmatlanná, részint elveinek zavaros és tisztázatlan volta.

3. Bogoly személye alkalmat adott arra, hogy a kollégium tagsága két pártra szakadjon: Bogoly-pártiakra s Bogoly-ellenesek pártjára. Egyes tanúvallomások arra engednek következtetni, hogy Bogoly pártja megfelelt a politikai jobboldalnak, a Bogoly-ellenes párt viszont a politikai baloldalnak. A vallomások többsége alapján azonban előttem az a kép alakult ki, hogy nem politikai jobbról és nem politikai balról van szó, hanem személyi ellentétekről. Ehhez járul még az, hogy a Bogoly-ellenes pártnak a vezetői jól képzett marxisták, a Bogoly-párt viszont elméletileg felkészületlenebb kommunistákból s egyéb nem marxistákból áll.

4. A Bogoly-pártnak is az volt a véleménye, hogy Bogoly nem alkalmas a szellemi vezetésre, s ezért az igazgatói tisztségről Bogolyt lemondatták.

5. A lemondás után a kollégium alapszabály-tervezete értelmében a rendes tagok új igazgatót választottak Kelemen Sándor személyében. A választásban formahiba történt, s ezért a vezetőségnek az a határozata, hogy nyolc nap múlva új választást tűz ki, jogos volt.

6. Teljesen jogtalan volt azonban a kisebbségben levő Bogoly-ellenes pártnak az a gesztusa, hogy április 3-án a Györfly-kollégium közbelépésével a Bogoly-pártnak hat exponált tagját a kollégiumból kidobták.

7. Megállapítható, hogy a Györfly-kollégium demokratikusnak nem nevezhető módon belefolyt a Petőfi-kollégium ügyeibe, s a kisebbség erőszakos direkt akciójához segédkezet nyújtott.

8. Megállapítható, hogy a tíz önként kivonult tag tettének mozgatórugója az ellenzék és a Györfly-kollégium együttes, erőszakos fellépése miatt érzett felháborodás volt.

9. A kivonult tagok egy része visszatért. Véleményem szerint a visszatérésnek mozgatóoka az anyagiak hiányában van.

10. Jelenleg viszonylagos nyugalom van a Petőfi-kollégiumban. Ez a nyugalom azonban igazságosnak nem nevezhető, mivel nem megegyezés útján jött létre, hanem az ellenzék direkt akciója eredményezte.

11. Az események két fontos szereplője a mai napig nem volt kihallgatható. Ezeknek kihallgatását feltétlenül szükségesnek tartom. E két ember név szerint: Béres Ferenc és Szabó István.

Fentiek alapján kérem Miniszter Urat, hogy a két ember kihallgatására időt engedni szíveskedjék, s amennyiben ez nem lehetséges, úgy kérem jelentésem tudomásulvételét s a vizsgálóbiztosi megbízatásom alól való felmentésemet.

Budapest, 1946. április 23.

Teljes tisztelettel;
Hamza András s. k.
a Független Ifjúság
felelős szerkesztője

81. Gyenes Antal nemzetgyűlési képviselő, a MADISZ megbízottjának jelentése a Petőfi Sándor Kollégium ügyében Rajk László belügyminiszter számára 1946. április 27.

Belügyminiszter Úr!

A Petőfi-kollégiumban a vizsgálatot kapott megbízás alapján lefolytattuk, és annak eredményéről a magam részéről a következőkben számolhatok be:

A Petőfi-kollégium a múlt év őszén alakult. [...]

A kollégium épült, anyagilag erősödött, semmi sem történt azonban abban az irányban, hogy a Györfy- és Ötvös-kollégiumhoz hasonlóan többet is nyújtson tagjainak lakásnál és ellátásánál. Bogoly képtelen volt a kollégium szellemi életének irányítására. De ez magában véve még nem lett volna baj. A többi alapító tag nagy része rendelkezett azokkal a képességekkel és őszinte szándékkal, amellyel Bogoly nem rendelkezett; hogy a kollégium hivatásukra komolyan felkészülő fiatalok szellemi műhelye legyen.

Bogoly hiúsága azonban nem tűrhette, hogy ne ő, az igazgató legyen a kollégium szellemi irányítója. Márpedig azt kellett észrevennie, hogy a kollégium új és eddig az ő befolyása alatt volt tagjai is észre kezdik venni bizonyos korlátoltságát, felkészületlenségét és zavarosságát. Elejét kellett tehát vennie annak, hogy a kollégiumban komoly szellemi élet induljon meg, mert ez föltétlenül felszínre hozta volna vezetésre való teljes alkalmatlanságát, pozíciójának meggyengülésével járt volna. Azonkívül Bogoly zavaros ideológiája ellentétben állt az alapító tagok nagy részének világos és tisztázott felfogásával. Hogy a kollégiumi szellemi élet megindulásának elejét vegye, amellet a saját zavaros nézeteinek uralmát biztosítsa, többféle eszközt vett igénybe. Egyrésztől igyekezett eltávolítani a számára veszedelmes alapító tagokat a kollégiumból, ez négy esetben sikerült is neki. A bent maradt nem tetsző elemeket a kollégium fiatal és fejletlen tagjai előtt állandóan denúciálta, a legképtelenebb és legfurcsább jelzőkkel igyekezett befolyásukat csökkenteni a fiatal tagokban. [...] Végül pedig szisztematikus felvételi politikát folytatott. Tudatosan olyan embereket vett fel a kollégiumba, akikre számíthatott, akik részint fejletlenségük, részint hasonló zavarosságuk miatt osztották az ő – éppen nem demokratikus nézeteit, egyúttal biztosítékot jelentettek, hogy az ő állását biztosítják a kollégiumban. [...]

Ezekkel a módszereivel Bogoly elérte, hogy az eleinte többségben levő haladni, fejlődni, komoly tanulással foglalkozni akaró "baloldali" csoport lassan kisebbségbe került. Egyre élesebben állt fel a kollégium két oldala. [...]

A hangulat a Petőfiben teljesen megromlott. Szó nem lehetett többé arról, hogy a véglegesen két csoportra oszlott kollégium személyi változás nélkül folytassa életét. Néhány hónappal előbb még talán alkalmas megoldással meg lehetett volna oldani enyhe eszközökkel is a kollégium válságát, ezekben az időkben azonban már teljesen leheterlen volt. A két csoport között kibékíthetetlen ellentétek voltak, személyes ellenséggé álltak egymással szemben a kollégisták.

Ilyen körülmények között határozta el a kollégium "baloldala", hogy radikális megoldással véget vet a hónapok óta húzódó

válságnak, és megteremti a nyugodt kollégiumi munka, a harmonikus szellemi élet feltételét. A megoldás, amelyet választottak, nyers és durva, de alapos magyarázatot ad rá a kollégium akkori áldatlan helyzete. Feltételezhető, hogy enyhébb megoldást is lehetett volna találniok, ha bírták volna idegekkel és türelemmel még az elmérgesedett helyzetet. Megítélni cselekedetüket csak a kollégium belső életének teljes ismerete alapján lehet.

A megoldás a következő volt: elhatározták, hogy "népítélettel" eltávolítják a kollégiumból a Bogoly-párti erőszakos, antidemokratikus magatartású csoportot. Erre alkalmul szolgált, hogy a Györfly-kollégium igazgatója, dr. Kardos László, a Petőfi-kollégiumban meghirdetett előadása alól az utolsó percben kimentette magát, viszont megjelent az előadást meghallgatni egy csoport Györfly-kollégista. Úgy gondolták, hogy ha a györflysták jelenlétében viszik végbe a dolgot, a jobboldal nem provokál verekedést, és simán le lehet bonyolítani a dolgot. A kollégium tagságának túlnyomó része azt vallotta, hogy a györflysek nem avatkoztak be a "népítélet" végrehajtásába. Megállapítható azonban, hogy szimpátiával nézték a dolgot. A Független Ifjúság erről közölt cikkének az állításai nem állják meg a helyüket. Az eltávolítás, éppen a Györfly-kollégium jelenléte miatt, összehútközés nélkül ment végbe. A Független Ifjúság cikkének a rendőrségre vonatkozó egyes állításai sem fedik a valóságot.

A Petőfi-kollégium baloldali tagjai annál is inkább gátlástalanul vitték végbe a Bogoly-párt eltávolítását, mert azok is, mint ők, kommunisták és parasztpártiak voltak. Lehetetlennek tartották az együttélést olyanokkal, akik pártjuk szemléletével teljesen ellenkező magatartást tanúsítanak, és tudatosan szivárognak be a nézeteikkel teljesen szembenálló demokratikus pártokba.

Az eltávolítás után összeült a kollégiumi gyűlés, és titkos szavazással megválasztották Major Lászlót ideiglenes igazgatónak. [...]

A vizsgálat során a kollégium tagságának többségét részletesen kihallgattuk. Néhány ember még nem tért vissza a húsvéti szünidőről, ezeket nem tudtuk meghallgatni. De ennek ellenére a képet, amelyet a kollégiumról alkothatunk, teljesen kell mondanom, új szempontok már nem merülhetnek fel az elmaradtak kihallgatásával sem.

A vizsgálat anyagát teljes részletességgel tartalmazza a kihallgatások alatt felvett gyorsírói jegyzőkönyvek. Ezekből a legapróbb részletekig ellenőrizhetők a fentebb elmondottak.

Kérem Miniszter Urat, hogy jelentésemet tudomásul venni és a megbízás alól felmenteni szíveskedjék.

Budapest, 1946. április 27.

Gyenes Antal s. k.

NDGY Petőfi Sándor Kollégium iratai 1

82. A belügyminiszter a Petőfi Sándor Kollégiumban lefolytatott vizsgálattal és a kialakult helyzettel befejezettnek tekinti a kollégium ún. "válságát"
Feljegyzés Tőkés Ottó miniszteri titkár kézjegyével ellátva
1946. április 30.

Miniszter Úrtól:

A Petőfi-kollégiumban lefolytatott vizsgálattal befejezettnek és a kialakult helyzettel megoldottnak kell tekinteni a kollégium úgynevezett "válságát". Jóllehet erőszakos és egyébként nem helyeselhető lépésekre ragadtatta magát a kollégium fiatalsága, de ezt azért tette, hogy a kollégium alapszabályaiban lefektetett célkitűzéseinek meghiúsítását képező akadályoktól megszabaduljon, és biztosítani tudja a kollégium eredeti céljait.

Tőkés s. k.

NDGY Petőfi Sándor Kollégium iratai 1

83. Vásárhelyi Miklós: A demokrácia új várai

Hősies munkát végez a Györffy-, Petőfi- és Eötvös-kollégium demokratikus ifjúsága.

[...] A magyar értelmiség jövőbeli reménysége, az egyetemi ifjúság munkájának eredménye a tanév végén érik be. Ha ezt az ifjúságot csak az utóbbi hetek sajtóközleményei, a rendőri rovat fegyvergyűjtést, összeesküvést, röpcédula-terjesztést közlő hírei alapján ítélnék meg – és a közvéleménynek egy kevésbé tájékozott részében van is erre hajlandóság –, akkor az így kialakuló kép nagyon sötét és reménytelen lenne. De ez a kép hazug torzképe lenne csak a tényleges helyzetnek. Mindjárt hozzá kell tennünk, hogy ez az egyelőre még kisebbségben levő demokratikus ifjúság érdeme. [...]

A felszabadulás az egyetemi ifjúságnak eddig csak egyet hozott: a szabadságot. Másfél esztendővel ezelőtt a szabadság lobogóját kibontva indult neki a kemény harcnak egy maroknyi egyetemista diák. Ezek az úttörők a demokratikus hagyományokkal rendelkező kollégiumokból indultak el, és ma is a munkás-paraszt-haladó értelmiségi fiatalok kollégiumai a demokratikus egyetemi fejlődés sziklaerődtímei.

A szegényparasztság otthona a Györffy-kollégium volt az elmúlt években, és maradt ma is minden haladó szellemű egyetemi megmozdulás vezetője. 1941–42–43-ban részt vett a függetlenségi mozgalom minden tüntetésén, ünnepségén. 1943 nyarán, a Balatonszárszón rendezett ifjúsági ankéton az egyetemi hallgatóság között egy edül vállalta az értelmiségi fiatalság demokratikus nevelésének hirdetését. 1944. március 19-e után az akkori kollégium egész tábora – mintegy 50 diák – illegalitásba vonult. Kollégisták szervezték meg a Magyar Diákok Szabadságfrontját, és ők képviselték az ifjúságot a Magyar Frontban.

A felszabadulás után 30 kollégista vett részt mint vármegyei és járási miniszteri biztos mintegy kétmillió hold föld felosztásában. Az idei nyárra is ki van már tűzve a feladat. A kollégistáknak a nyár folyamán 1000 szövetkezetet kell alapítaniuk az ország különböző részeiben. [...]

A kollégium régi tagjainak nagy része már a "nagypolitikában" dolgozik. Az idei tanévben 100 diák lakott a kollégiumban, és ezek 75 százaléka elsőéves. Az új kollégisták átnevelése olyan nagy feladat volt, amely a kollégium munkájának legnagyobb részét lekötötte, és így még nem jutott elég idő az egész egyetemi ifjúság nevelésére. Jövőre már más lesz a helyzet. Majdnem száz, nagyrészt parasztszármazású egyetemi hallgató indul rohamra a Györfly-kollégiumból az egyetem ódon falai közé az értelmiségi ifjúság meghódítására.

Hű szövetségeseinkre, fegyvertársakra találunk ebben a harcban a györflysták az új munkás-paraszt Petőfi-kollégium fiatalságában. Hallatlan nyomorúságban, egyes hivatalos szervek feltűnő közönyétől és rosszsindulatától kísérve küzdötte át az első évet a Petőfi-kollégium 30 diákja. Maguk építették újjá otthonukat, maguk szereztek élelmiszert a tanulni vágyó proletárgyermekeknek, akiknek házában ma sincs egyetlen lepedő. Ruhájuk, cipőjük rongyos, ételük bab és borsó. Nyomorúságuknak kora tavasszal már akadtak volna vámszedői is, akik az éhezők lázongását arra próbálták felhasználni, hogy a paraszttromantikus faji jelszavak felvetésével jobbra tolják a kollégiumot. De az ifjúság résen volt, és kizárta soraiból Petőfi szellemének árulóit.

Nyáron a két kollégium is elküldi képviselőit abba a magyar ifjúsági küldöttségbe, amely Jugoszláviába megy, hogy ott a világ minden tájáról odasereglőd demokratikus ifjak oldalán rohammunkával felépítsenek egy, a fasiszták által elpusztított vasútvonalat.

1946 tavaszán új harcossal gazdagodott a demokratikus ifjúsági front. Május elsején már az Eötvös-kollégium diákjai is együtt ünnepeltek a magyar dolgozók millióival. Az ötvenéves kollégium életében ez döntő lépés volt. Az Eötvös-kollégium évtizedeken keresztül a tudomány megközelíthetetlen fellegvára volt, amely igen sok egyetemi tanárral, kutatóval, tudóssal ajándékozta meg a magyar szellemi életet. Elefántcsonttorony volt, amelynek lakói elfordultak a napi politikától, a társadalmi valóságtól. Ez az elzárkózás, a jobboldali demagógia iránti ellenszenv és a fejlett kritikai érzék megóvta a kollégiumot a fasiszta fertőzéstől. A kollégisták passzívan szemléltek a reakció éveiben, de a felszabadulás után is egy ideig a magyar élet alapvető kérdéseit. Úgy vélték, hogy eleget tesznek kötelességüknek a haladó szellemű tudomány művelésével, ha közben körülöttük össze is omlik a világ, vagy csak vontatottan fejlődik a demokrácia.

Ma már az Eötvös-kollégium ifjú tudósai is a demokrácia harcos elemei, sőt az intézmény óriási tekintélyénél fogva sok tekintetben vezető szerep vár a fiatal tudósokra. Az elmúlt napokban például innen indult ki az az akció, amely néhány reakciós tanárnak új tudósokkal való helyettesítéséért küzd.

Az egyetemi reakció sivatagában a Halléig hajszolt magyar fiatalság, a fasiszmustól megfertőzött lelkek tengerében a demokráciának új várai épülnek. A Györfly-, Petőfi-, Eötvös-kollégium diákjai úttörő munkát végeznek. Ma már nem egyedül. Az egyes karokon is megindult az erjedési folyamat. Élen jár az orvosi kar, amely több sikeres akciót vitt véghez a demokráciában. A medikushallgatók most tanáraikkal együtt harcolnak a Ludovika megszerzéséért. A mezőgazdászok már megkapták

egységes fellépésük eredményeképpen a volt Bolyai katonai akadémiát. Májusban több száz egyetemista tüntetett a reakció ellen a Nemzeti Múzeum előtt.

Az egyetemi ifjúság kezdi megérteni és megszeretni a demokráciát. Mind többen ismerik fel, hogy az új magyar életben csak egységes, haladó jellegű szervezkedéssel lehet maradandó eredményeket elérni. Nemcsak az ifjú szívek lángolása, az értelem is a demokrácia felé fordítja a diákság legjobb részét.

Ma még csak néhány százan terjesztik hittel és belső meggyőződéssel Ady, Petőfi, József Attila ígét, de harcuk meg fogja mozdítani a közömbösök, tétovázók seregeit is, és holnap már ezrek fogják bátran és öntudatosan hirdetni: Mi is helyet kérünk a demokráciában, amelyet a magunkénak vallunk!

Szabad Nép, 1946. június 20.

84. A debreceni Nemzeti Bizottság indítványa és határozata kollégium létesítésére munkás- és parasztszármazású főiskolai diákok számára
1945. szeptember 17.

Radó István nemzeti bizottsági tag a következő indítványt terjeszti elő:

[...] A Magyar Kommunista Párt Kerületi Bizottsága javasolja, hogy a demokratikus társadalom együttes erejével létesítsünk Debrecenben szegény sorsú egyetemi hallgatóink számára kollégiumot, s itt ne csak lakásproblémáikat oldják meg, hanem a kollégium menzája élelemmel is lássa el őket.

Vessünk véget a múltbeli állapotnak, hogy a Tisza Istvánról méltán elnevezett internátusba jórészt csak az uralkodó osztály gyermekei kerülhettek, a munkás-, paraszt-, dolgozó értelmiségi réteghez tartozó ifjúság pedig az ősi, jelenleg polgári célokra igénybe nem vehető kollégium falai között tengődött. A budapesti kollégiumok, elsősorban a Györfy-kollégium mintájára adjunk végre szabad otthont és életlehetőséget szegény sorsú egyetemistáink számára.

A Magyar Kommunista Párt a kollégium mielőbbi felállítása érdekében javasolja a Nemzeti Bizottságnak, szőlítsa adakozásra az összes politikai pártokat, szakszervezeteket, egyházakat, minden társadalmi szervezetet, bankokat, vállalatokat. A debreceni Nemzeti Bizottság szőlítsa fel hasonló áldozatos lépésre a kelet-magyarországi nemzeti bizottságokon keresztül a vidék városait is. Debrecen népének érdeke egyben érdeke vidékünk lakosságának is, hiszen az ő gyermekeik ugyancsak a debreceni Tudományos Egyetemre iratkoznak be.

A Magyar Kommunista Párt javasolja, hogy e célra ezen felül a város bizonyos összeget szavazzon meg, s ezt a tanítási év alatt havonként folyósítsa.

Új, szabad értelmiség nélkül nem mehetünk előre a fejlődés útján. A dolgozó értelmiség, a munkásság és a parasztság nagy szövetségesének ügyéről, jövőjéről van szó, nem lehetünk tétlenek. Nem adomány, jótékonykodás, ha segítünk, hiszen a magunk sorsát, népünk, demokráciánk boldogulását visszük előre. Teljesítsük kötelességünket!

Kérjük a Nemzeti Bizottságot, amennyiben egyetért javaslatunkkal, terjessze fel jóváhagyás végett a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úrhoz, és tegye meg a további szükséges lépéseket. [...]

Többek hozzászólása után a Nemzeti Bizottság a következő határozatot hozta:

A debreceni Nemzeti Bizottság szívvel-lélekkel a tett indítvány mellett áll, mert a tervezett kollégium létesítése a Nemzeti Bizottság meggyőződése szerint az egyetem demokratikus szellemében való továbbépítésének biztos alapját fogja szolgálni, s nemcsak szociális szempontból, hanem a magasabb fokú közoktatás, az általános kultúra és a nemzet egyetemességének érdekében kívánatos, hogy mielőbb megvalósíttassék az indítványozott kollégium létesítése. [...]

Evégből a debreceni Nemzeti Bizottság küldöttséget alakít, amelynek tagjaiul felkéri:

a Kisgazdapárt részéről Csősz Lászlót,

a Magyar Kommunista Párt részéről Lada Ferenc,

a Nemzeti Parasztpárt részéről dr. Kondor Imre,

a Polgári Demokrata Párt részéről Dusicza Ferenc,

a Szociáldemokrata Párt részéről Kósa Győző nemzeti bizottsági tagokat, illetve debreceni lakosokat, míg a küldöttség elnöki teendőinek ellátására az indítványtevő: Radó István nemzeti bizottsági tagot kéri fel. [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XVII-2/1 Dbr.Nemz.Biz.jkv. 1945. szeptember 17.

85. Az első debreceni népi kollégium

Lemhényi Jenő visszaemlékezése, 1970

Az első debreceni népi kollégium szervezése korán, hónapokkal az országos mozgalom meghirdetése előtt és attól függetlenül megindult. Debrecenben három egyetemi internátus is működött: a nagyerdei Tisza-, a Szent Anna utcai Bocskay fiú- és a Magos György téri Horthy Miklósné leányinternátus. Ezek az egyetemi reakció fő fészkei lettek, s esetük is példázta, hogy a demokratikus forma mit sem ér demokratikus tartalom nélkül. Az internátusoknak ugyanis a kultuszminiszter rendelkezése értelmében önkormányzatuk volt, az ügyeket diáktanács intézte. De az olyan diáktanács például, amelyben a hangadó egy jogásszá átvedlett aktív pilóta főhadnagy volt, csak azt jelentette, hogy az internátusokba fel sem vették a baloldali meggyőződésűeket, s a belül levő egy pár ilyent nyomták, elszigetelték, lehetetlenné tették. Az ilyenek, mint: Hatvani László és Kállai József, összefogva Forgács Józseffel, Győri Gáspárral, az azóta tragikusan elhunyt Kalapos Sándorral és Szegedi Miklóssal, kezdték el tervezgetni nem egy új internátus, hanem egy új kollégium létesítésének a lehetőségét 1946 tavaszán, a reakció teljes offenzívájának az idején. A terv gyorsan bontakozott ki. Három előzmény és példa is állott rendelkezésre: az ősi, a református kollégium, a budapesti Győrffy-kollégium, a régebbi debreceni, ún. kis Győrffy-kollégium. A nagy magyar sorsforduló idején, a XVI. században alakult ősi kollégium évszázadokon át szívta magához közelről és távolról a Vitéz Mihályokat, Arany Jánosokat, Nyilas Misiket. Bár a református kollégium feladata és szerepe megváltozott az évszázadok során, de az új kollé-

gium szervezői, az új magyar sorsforduló idején az ősi kollégium három és fél századdal korábbi hivatásának akartak felújítói lenni; a Tiszántúl legelesettebb, a maguk erejéből arra képtelen, de tanulni képes és tanulni vágyó fiataljainak akartak arra lehetőséget teremteni. [...]

Az 1945-46-os tanév végére már megérlelődtek a tervek, s júniusban már megkezdődött a szervezés. Amikor a Györffy-kollégium meghirdette a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat, Debrecenben a szervezés már befejező szakaszában járt, s amikor augusztusban megérkezett a Györffy-kollégium megbízottja, hogy segítsen, a szervezők már a kollégium szobájában fogadták; az ifjú györffysta még javasolni sem tudott egyetlen olyan szempontot vagy akciót, amelyet már rég nevettek volna tekintetbe és ne valósítottak volna meg. Azt nem tartotta senki csodálatosnak, hogy a helyi mozgalom, annak célkitűzései, módszerei és eszmái mennyire megegyeznek az országoséival, hiszen mindkettő szinte követelődzöken jelentkező társadalmi igényt szolgált, s a debreceni társadalmi és politikai körülmények lényegében azonosak voltak az országossal. A debreceni szervezőket különös büszkeséggel és öntudattal töltötte el az, hogy függetlenül, az országos mozgalom, illetve pontosabban a Györffy-kollégium segítségével, csak helyi erőkre támaszkodva teremtették meg kollégiumukat. Az országos mozgalom megindításakor fullasztotta őket a Györffy nyomasztó főlénye. Mindenki, az akkori miniszterelnöktől és köztársasági elnöktől kezdve mindenki, minden pártvezér csak a Györffyt dicsérte. A debreceniek, holott évekkel korábban csak Debrecenben volt kis Györffy, nem akartak kis Györffyvé válni, s kezdetben meg is akarták tartani különállásukat. Végül, legyőzve az értelmetlen, helyi gőgöt, csatlakoztak a szövetséghez, mert nem volt semmi személyi és nem volt, nem lehetett semmi elvi ellentét. Erről a tétovázásról a pestiek nem tudtak meg semmit, de ettől függetlenül, a Bartók Béla Népi Kollégium a megindulás után hosszú hónapokon át minden központi támogatás nélkül, a maga erejéből, illetve helyi segítséggel tartotta fenn magát.

Györffy István professzornak Debrecenben is voltak hívei és követői, hiszen sokan kerültek Karcagról a debreceni egyetemre. Ennek és egy kissé a szintén Debrecenből elindított Márciusi Front hatásának tekinthető, hogy 1943 késő őszén megalakult Debrecenben a kis Györffy. Nem volt ez kollégium, csupán egy pár hallgatónak, mint a később kollégistává lett Forgács Józsefnek, Győry Gáspárnak, Juhász Józsefnek, valamint egy-két velük azonos nézeteket valló hallgatónak együtt lakása, de ez a kezdeményezés magában hordozta a kollégium csíráját és lehetőségét. Ezt a csírákat teljesen megfojtotta a pár hónappal később bekövetkezett német megszállás. Ennek a korán elhervadt kezdetnek a részesei is bekapcsolódtak a szervezésbe, s ezzel a debreceni kis Györffy is előzményévé vált a 46-os mozgalomnak. Éppen azért, mert a debreceni Bartók ilyen hagyományokhoz kapcsolódott, ilyen előzmények után született meg, csak testvére, kisöccse lehetett a pesti Györffynek. De testvére volt, s ugyanakkor a mozgalom első pesti születései: a Petőfi Sándor, Zrínyi Ilona, Pápai Páriz, Áchim András a Györffy gyermekei voltak.

A debreceni népi kollégiumi mozgalom nem dicsekedhetett olyan hősökkel, mint akikről Sipos Gyula méltán és méltóképpen emlékezett meg, hiszen a kollé-

gium tagjai 15–20 éves bihari, szabolcsi, kunsági, hajdúsági fiatalok voltak, de azért akadt közöttük olyan is, aki részt vett a földosztásban, mint például Györfy Gáspár, Szegedi Miklós, valamint a kollégiumot mindenben támogató, szinte kollégistának számító Kónya László, a hosszú Kónya.

NDGY Balázs Béla iratai 21

86. A Petőfi Diákotthon

60 munkás- és parasztszármazású kiváló tehetségű középiskolás kap ingyenes teljes ellátást a miskolci Petőfi Diákotthonban.

Érzi az egész ország, nagyon érzi a népből, a dolgozók rétegéből származó, a néppel érző és a népért élő értelmiségi osztálynak a hiányát. Történt már ugyan néhány lépés ennek a hiánynak a kiküszöbölése érdekében. A kultuszgömbölyözés szinte teljes egészében elhanyagolta eddig a népi származású tanulóifjúság ügyét. Nincsen kellő mértékű tandíjkedvezménye, nincsen ösztöndíja, nincsen tandíjsegélye. A vidékieknek – akik 20–80 km-es távolságra fekvő lakóhelyükről jártak be naponként iskolájuk székhelyére – általában az egész országban sehol sincsen internátus.

Mindezek összegezéséből mérhető csak le teljes értékében a miskolci Petőfi Diákotthon, mely a múlt év szeptemberében jött létre.

"Illetéktelenül" tették magukévá a kérdést a Nemzeti Segélynek, a Borsod megyei Közjóléti Szövetkezetnek és a diósgyőri gyáraknak munkaspártjainkba tartozó vezetői, a MÁDISZ észak-magyarországi területi titkársága és a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezete. Bevonták munkájukba a Magyar Függetlenségi Front pártjait, a többi demokratikus társadalmi szervezeteket, a főispán és alispán elvtársakat, a város polgármesterét, és szinte napokon belül létrehozták a Petőfi Diákotthont, mely szeptember közepétől 60 középiskolába járó, kiváló tehetségű munkás- és parasztfiút részesít ingyenes ellátásban és demokratikus nevelésben.

A tanulók legnagyobb részben gyári munkások, bányászok és kisiparosok fiai, kisebb részük parasztszármazású, néhányuk apja értelmiségi dolgozó; mind proletárok. [...]

Középiskolás jellegénél fogva ma még egyedülálló példa a Petőfi Diákotthon az országban. Növendékeink minőségét és nevelőmunkájának értékét tekintve csak a híres Györfy-kollégiumhoz hasonlítható.

Szén és Acél (Miskolc), 1946. január 10.

87. Megalakult az Áchim András Kollégium

Az Agrárügyetemi Hallgatók Haladó Csoportja diákkollégiumot alakított a Györfy- és a Petőfi-kollégiumhoz hasonlóan. Az Áchim Andrásról elnevezett kollégium célja, hogy a szegényparasztság és munkásság fiainak díjtalan vagy igen olcsó ellátását és a múltban annyira hiányzó demokratikus közösségnevelést adjon.

Szabad Nép, 1946. június 26.

88. Spontán alakulnak a paraszt- és munkásszármazású diákok új otthonai
A Györfly István Kollégium évzáró ünnepélyének igazgatói beszámolójából
1946. július 10.

[...] Bejelentem, hogy mozgalmunk eddigi eredményeként megalakult népi demokratikus kollégiumok: a Petőfi Sándor Kollégium, az MNDSZ buzgólkodásából a Zrínyi Ilona leánykollégium, az Agrártudományi Egyetem mellett működő Áchim András Kollégium, továbbá az orvosok Pápai Páriz Ferenc Kollégiuma. Őszre már több száz parasztszármazású egyetemi hallgatót fogadnak tagjaik sorába. Befejezésre vár a Györfly István Kollégium anyakollégiumának épülete, Bolyai Farkas néven a technikusok kollégiuma. Tervek készültek más népi kollégiumok létesítésére, Ady Endre és József Attila néven, a Györfly mintájára. Meg kell említeni a NISZ tervét a Falu-Budapest Kollégium megalapításáról. Debrecenben a Pallag-pusztai fiók-Györfly-kollégium alakulására és Szegeden a Móricz Zsigmond Kollégium szerveződésére kell még rámutatni. [...]

NDGY KLI GYIK 19-II-1

2. „EGY ORSZÁGOS MOZGALOM MEGINDÍTÁSÁRA SZÁNTUK EL MAGUNKAT”

A MOZGALOM MEGSZÜLETÉSE ÉS ELSŐ EREDMÉNYEI, 1946

1946. július 10-e a népi kollégiumi mozgalom legemlékezetesebb napjaként rögződött a volt népi kollégisták és barátaik tudatában. Nem véletlenül és nem érdemtelenül. A népi kollégiumi mozgalom nemzeti méretű ügyét e napon indította el a Györfly István Kollégium ifjúsága. E nap lett aztán a mozgalom évfordulós ünnepe, majd feloszlásának dátuma is.

Tulajdonképpen mi is történt ezen a napon? A kollégium nagyvonalú ajánlattal állott a társadalom elé: elindítja országosan népi kollégiumokat szervező mozgalmát, diákotthonokat és kollégiumokat szervez, épít, létesít a középiskolák, főiskolák és egyetemek mellett a szegény- és kisparasztok, a kétkezi munkások és kisemberek szegény és tehetséges gyermekei számára, akik ezekben az otthonokban anyagi gondoktól mentesen, demokratikus szellemben nevelődhetnek népünk értelmiségévé. Kezdeményezését avval indokolta: igezi demokratikus társadalom nem lehet meg, nem maradhat fenn, nem fejlődhet a saját organikus értelmisége nélkül, ez esetben a társadalom alapját képező dolgozó osztályokból közvetlenül származó és demokratikusan felnevelt népi intelligencia nélkül, amely így egyrészt a dolgozó népet képviseli a társadalom felsőbb rétegeiben, másrészt demokratikus gondolkodásával, erkölcsével és magatartásával biztosítja a nemzeti közszellem demokratizmusát. A Horthy-korszak osztálypolitikája tudatosan megakadályozta a demokratikus népi értelmiség kifejlődését. A nemrég felszabadult népben feszengenek a jóra törő erők: a munkások és parasztok gyermekei művelődni, tanulni, iskolázni, középiskolába, egyetemre akarnak jutni. Haladéktalanul szabaddá kell előttük tenni az utat: meg kell teremteni számukra az

egyenlő esély erkölcsi-anyagi-szociális feltételét. A történelmi igazság jogán, a demokrácia jogán, a társadalom helyes jövője fejlődése érdekében. Ezért kell a népi kollégiumokat szervező mozgalmat késedelem nélkül elindítani. A Györffy István Kollégium a mozgalom sikere biztosítékaul önmagát, önmaga munkáját, erkölcsi tekintélyét, lelkesedését, kezdeményező- és szervezőkészségét ajánlja fel. Vállalja a beindítás és szervezés úttörő munkáját, de elvárja, hogy a hivatalos államapparátus is és a demokratikus társadalom is odaálljon erkölcsileg és anyagilag az ügy mellé.

Válaszadásra, ajánlata megtárgyalására a kollégium 1946. július 10-ére otthonába hívta meg a demokratikus pártok, a kormányzat, az állami és társadalmi szervek és szervezetek vezetőit, a dolgozó nép és az ifjúság képviselőit. Itt hangzott el a korai népi demokrácia vezető társadalmi tekintélyeinek egyik legegységesebb s egyben legőszintébb igénye. Bizonyítékaul annak, hogy a kollégisták ismét igen aktuális és a társadalmi szükséglet felvetette centrális nemzeti probléma megoldására vállalkoztak a közművelődés demokratizálásának és az új demokratikus értelmiség megteremtésének előmozdítására, amely ezúttal minden haladó, demokratikus társadalmi és politikai erő és tömörülés közóhaja volt. Segítőkézségben, megajánlásokban ezért nem is volt hiány. Ezekben is különösen a baloldali pártok és az általuk irányított minisztériumok jártak az élen, közöttük is kimagaslóan a kommunisták vezette állami intézmények.

1946. július 10-e másnapján 19–20–22 éves fiatal kollégisták, gyerekemberek vették nyakukba az országot, hogy vállalkozásuknak eleget tegyenek. A fővárosban, a nagyobb iskolai központokban, a vidéki városokban, a megyei és járási székhelyeken megkezdtek a szervezés olykor hetekig-hónapokig tartó nehéz munkáját. Pártvezetőkkel, közigazgatási funkcionáriusokkal, tömegszervezeti képviselőkkel tárgyaltak, győzködtek, agitáltak, kollégiumi bizottságokat, pártfogó testületeket hoztak össze, propagandát fejtettek ki, cikkeket írtak, előadásokat tartottak, megkeresték, megnyerték a helyi pedagógusokat, felkutatták, toborozták, kiválogatták a helyi népi diákokat, bevonták őket a saját otthonuk megteremtésébe, épületeket szemeltek ki és foglaltak le, rossz bérházakat, félig elhagyott kastélyokat és villákat szálltak meg, a leendő kollégisták hirtelen toborzott csapataival saját erőből megkezdtek a rendbehozásukat, építőanyagért, építőmunkás-segítségért kilincseltek, berendezést gyűjtöttek, bútorokat, szekrényeket, ágyneműt, könyveket és pénzt, megajánlást, állandóbb anyagi alapot a fenntartásra, a kollégium működtetésére, a kollégisták élelmezésére. Közben létrehozták a kollégium szervezetét, a középiskolás kollégium élére megfelelő pedagógust szemeltek ki, mellé nevelőtanárokat toboroztak, kollégiumi felvételi vizsgákat foganatosítottak, az autonóm kollégiumi organizáció létrehozásával demokratikus választásokat eszközöltek, a főiskolás diákok igazgatót, titkárt, a középiskolások titkárt s kollégiumi vezetőséget választottak a maguk köréből, és beindították a kollégiumi életet, megteremtették az iskolákkal a kapcsolatot.

Fáradtságos munkájukat, amelyet a frissiben megalakult népi kollégiumi szövetség, a NÉKOSZ segített szervezni, siker kísérte, mert tevékenységüket ugyanaz a mélyen forradalmi tettvágy fűtötte, mint egy évvel korábban idősebb földosztó kollégista társaikét: "megforgatni az egész világot".

Sikerüknek másik titka, a demokratikus pártok és szervezetek politikai vezetőinek megértése és támogatása, közöttük is kiemelkedően a kommunista és parasztpárti politikusoké, helyi vezetők és államférfiaké egyaránt. Külön kell említeni Rajk

László belügyminiszter segítségét. Személyes agitációja, rendeletei, a közigazgatási apparátus által nyújtott hozzájárulása számtalan népi kollégiumnak vetette meg szervezeti és anyagi alapját.

A sikerekben az ambiciózus györfystákon, a demokrata és kommunista kollégiumbarát politikusokon kívül még egy pártfogó elem osztozott: maga a munkás- és parasztnép, a falvak, üzemek dolgozói, akik mindenki másnál fogékonyabban értették meg, hogy gyermekeik jövőjéről van szó, s készségesen is áldoztak ezért a jövőért. Két adat ennek bizonyítására. Az októberi gyűjtőíveken félmillió személy adománya (pénz, ruha, élelmiszer, felszerelés) szerepel. Heves, Fejér, Bács-Bodrog, Szatmár megye minden községe vállalta egy-egy népi kollégista diák költségeinek fedezését, s ugyanígy a többi megyék falvainak jelentékeny hányada is.

A hármas összefogásból: a kollégiumszervezők odaadó munkájából, a demokratikus népi és államigazgatási szervek megértéséből és a helybeli dolgozók összefogásából születtek meg az első népi kollégiumok. Szeptemberre már 45 új főiskolás és középiskolás kollégium állott, s vagy egy tucatot meg éppen szerveztek, és indult meg bennük az élet, 2000–2500 népi diák kezdte meg falaik közt messzi vezető tanulmányait. Alig néhány ezer, s már erre is felszisszent a polgári társadalom. Halassy Nagy József szegedi filozófiaprofesszor sajtótámadása nyitotta meg a sort – "demokratikus" álláspont alapján. "Osztálykiváltságnak" kiáltotta ki, hogy a "hárommillió koldus" gyermekei könyvhöz, iskolapadhoz jutottak. "Janicsárképzőknek" nevezte a népi kollégiumokat. Ez a rágalom régebben is és ezután is gyakran elhangzott a népi kollégistákról. Ezúttal nem maradt el a csattanós válasz. A politikai balszárny legjobb publicistái verték vissza a támadást.

A népi kollégiumi mozgalom első gátszakító sikerét az ország demokratikus közvéleménye örömmel üdvözölte, közte a Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa, amely határozatai közé iktatta a népi kollégiumok további megsegítését és az állami támogatás kiharcolását.

Az átszakított gáton újabb és újabb népi kollégiumok sorakoztatták fel a parasztok és munkások diákgyerekeit a magasabb szintű iskolák meghódítására.

1946. JÚLIUS 10.

1. 1946. július 10.

A Györfy István Kollégium naposkönyvéből

Július 10.

Erre a napra nem ébredtünk, mi építettük magunknak. A fiatalság jelentékeny része alvás nélkül folytatta a munkát az ünnepélyes évváró kiállítására. Faliújságnak, múltjának és ez évi munkájának bemutatására. Amikor 1/2 6-kor ébredve a nagyterembe léptem, lábam alatt 8 méteres faliújság lapjai hullámoztak. Körülöttem guggolt a szerkesztőség, Fekete Sándor barátom és harcostársam főszerkesztésével. Hirdessék a falak, hogy van más magyar értelmiség is, mint a sorozatos fasiszta összeesküvés lebukottjai. Célunk: bemutatni azt, hogy milyen anyagi feltételek mellett, milyen nevelési rendszerrel, milyen eredményt ért el a kollégium fiatal-

sága az elmúlt 1945–46-os tanévben. Az évváró ünnepség, amelyre napok óta lázasan készültünk, este 7 órakor kezdődött. Mindenki megjelent, akiket meghívtunk. Itt volt ez alkalommal először Tildy Zoltán köztársasági elnök úr, Nagy Ferenc miniszterelnök, a kormány sok tagja, a pártelnökök: Rákosi Mátyás, Szakasits Árpád, Veres Péter és még sok más vezető és előkelő egyéniség, barátaink, barátaink.

Az ünnepséget dr. Kardos igazgató nyitotta meg, majd beszámolt a kollégium egyéves munkájáról. Utána Halász József, a kollégium tagja, a Györffy István Kollégium népi demokratikus kollégiumok létesítése ügyében kiadott kiáltványát olvasta fel. Legelsősorban Tildy Zoltán köztársasági elnök szólt hozzá, és hangsúlyozta, hogy ennek az ügynek a védnökségét elfogadta, de csak azzal a feltétellel, hogy nemcsak festett táblát akar látni, amelyen az ő arcképe vagy neve lesz, hanem komoly munkát is akar kifejteni. Utána Nagy Ferenc miniszterelnök szólt a kérdéshez, a legnagyobb elismeréssel, majd Rákosi Mátyás, Szakasits Árpád, Gerő Ernő kereskedelmi és közlekedési miniszter, Veres Péter, Keresztury Dezső kultuszminiszter és végül Rajk László belügyminiszter.

A hozzászólások a legnagyobb lelkesedés közt folytak le. Gerő Ernő bejelentette, hogy 50 szegényparaszt-, újgazda-, munkásszármazású fiatal egyetemista teljes ellátását vállalja, azonkívül 500 vidéki paraszt-munkás egyetemistának évi négyezeri oda- és visszautazásra ingyenjegyet ad. (Óriási taps és éljenzés.)

Rajk László belügyminiszter a kultusztárcát nemes versenyre hívta, és felszólította az ebben az ügyben való buzgólkodásra, hiszen ez a kérdés legelsősorban az ő hatáskörébe tartozik. [...]

Ez a nap kollégiumunk történetének legszebb, legünnepélyesebb és legnagyobb reményekre jogosító napja volt.

Molnár István, Pető Sándor

NDGY Filip Sándor iratai

2. A Györffy István Kollégium felhívása a magyar társadalomhoz a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom ügyében 1946. július 10.

Mi, a Györffy István Kollégium népi származású főiskolai hallgatói, osztályaink, a dolgozó parasztság és a munkásság iránt érzett felelősségtől eltelve, ugyanakkor fiatal demokráciánk fejlődésének elsőrendű érdekeit szem előtt tartva, ismételten fölemeljük szavunkat a magyar diákság ügyében. A magyar értelmiségi fiatalság helyzete több mint aggasztó. Az elmúlt hónapok gyilkosságai és merényletei meggyőzhettek mindenkit afelől, hogy a mai diákság gyilokkal, pisztollyal és bombával politizál, és tömegében gyűlölködve és ellenségesen áll a demokráciával szemben. Sajnos, meg kell állapítani, hogy a főiskolás diákság jelenlegi tömegeit alig-ha vagy csak töredékeiben nyerhetjük meg a haladás számára. A középiskolás diákság pedig az alig változott középiskolák nem mindig kedvező légkörében nevelődik.

Mi segíthet itt? Kik biztosíthatják fiatal köztársaságunk jövőjét?

Csak azok, akik eddig is kis számban tanulhattak a középiskolákban, az egyetemekre pedig úgyszólván alig juthattak fel: a dolgozó parasztok és munkások fiai!

Csak az új és friss szellemű népi ifjúság tudja megállni a helyét az elnevelt, közömbös vagy rosszindulatú értelmiségi fiatalság között. De, sajnos, itt kell elmondani azt a szomorú tényt is, hogy a paraszti és munkásszármazású értelmiségi fiatalság arányszáma rosszabb az egyetemeken és főiskolákon most, a demokráciában, mint a Horthy-rezsim alatt. Ebben az iskolaévből közel 2000 vidéki diák maradt távol az egyetemektől és főiskoláktól a nyomorúság és az otthontalanság miatt. De nem jobb a helyzet a középiskolákban sem. Mi a teendő?

Mi, Győrffy-kollégista diákok, saját fejlődésünk legjobb tapasztalatai alapján állítjuk, hogy csak a mi utunkon nevelődő diákság képes alapjában megteremteni az egyensúlyt az értelmiségi ifjúság és a demokrácia között. Ezért egy országos mozgalom megindítására szántuk el magunkat, amely céljául tűzi ki, hogy diák-otthonokat és kollégiumokat szervez, hoz létre és épít fel a középiskolák és főiskolák mellett, amelyekben a szegényparasztok és a munkások fiai – tömegesen – anyagi gondoktól mentesen, demokratikus szellemben nevelődhetnek népünk értelmiségévé.

Mi Győrffy-kollégista diákok, motorja leszünk ennek a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomnak, és ígérjük, hogy fáradhatatlanok leszünk annak megszervezésében, az erkölcsi és anyagi bázisok megteremtésében. Aki ismer bennünket, az tudja, hogy építhet reánk. De meg kell azt is mondanunk, hogy hazánk mai gazdasági és politikai helyzetében egy olyan mozgalomnak az erőfeszítése, amely egyenesen a gyakorlati országépítést kívánja szolgálni, a hivatalos államparátus támogatása nélkül – bármilyen lendületes és tekintélyt parancsoló is legyen az – merőben utópisztikus, illuzionista és csak félmegoldást hozó. Mi átvállaljuk az illetékesektől a kezdeményezés, a beindítás és az organizálás nehéz feladatát, de bizton számítunk arra, hogy mellénk állnak ők is, és vállalják a reájuk eső részt.

Nagy örömmel jelenthetjük, hogy köztársaságunk első férfia: Tildy Zoltán elnök úr elsőnek csatlakozott mozgalmunkhoz, és elvállalta annak fővédnökségét.

Az ő példáján elindulva szólunk ma az egész magyar társadalomhoz!

Szólunk a minisztériumokhoz és azok vezetőihez, legelsősorban a közoktatásügyünk miniszteréhez. Tegye magáévá mozgalmunk koncepcióját, és valósítsa meg, meglátja, közoktatásügyünk egyik gordiuszi csomóját vágja ketté. De a szakmininiszteriumok is hassanak oda, hogy közigazgatási, mezőgazdasági, ipari, szövetkezeti, honvédelmi és egyéb apparátusaikon keresztül lakás, ház, ellátás, felszerelés, pénz jusson a szegényparasztok és munkások iskolába gyülekező fiainak. Minden középiskolás és főiskolás központ ilyen úton könnyen hozzájuthat egy-egy otthonhoz, ahol egy-egy demokratikus tanár vagy nevelő csodákat művelhet neveltjeivel. A Hóman-féle oktatási rendszer tehetségmentés címén évi 600 elemista parasztdiákkal akarta bekötni a közvélemény szemét, mi a demokratikus népi kollégiumok útján ezer és ezer közép- és felsőiskolás népi diákot adhatunk a társadalomnak.

Csatlakozzanak mozgalmunkhoz a politikai pártok, a szakszervezetek és a tömegszervezetek! Egy-egy népi kollégium megalakítása nagy pozitívuma lehet aktivitásuknak és a demokratikus népi ifjúság iránti bizalmuknak.

Járuljanak hozzá mozgalmunkhoz a gyárak, a bankok, a vállalatok, a szövetkezetek egy-egy paraszt- vagy munkásdiákcsoport fenntartásával vagy anyagi megsegítésével!

Tartsa el és taníttassa minden falu a maga szegény és eszes diákját vagy diákjait ezekben a kollégiumokban!

De csatlakozzanak azok az egyes dolgozók is, akik őszinte harcosai a haladó magyar demokráciának!

Mi, Györffy-kollégisták, tisztában vagyunk vállalkozásunk arányaival és nehézségeivel, tudjuk értékelni a soron következő gazdasági, politikai és társadalmi feladatok súlyát, mégis belevágjuk ebbe a nagy fába a fejszénket. Meg vagyunk győződve ugyanis arról, hogy semmilyen méretű szegénység és társadalmi, politikai ellentét nem lehet akadály a annak, hogy ne kövessünk el mindent jövőnkért, a haladó demokratikus ifjúságért.

Éljen a mozgalmunk útján elindult Petőfi Sándor Kollégium, a Zrínyi Ilona Kollégium, Áchim András Kollégium, Pápai Páriz Ferenc Kollégium és a többi biztató kollégiumi vállalkozás!

Éljen a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom!

Éljen a demokratikus népi értelmiség!

A Györffy István Kollégium ifjúsága

NDGY Népi Kollégiumokat! 8-10.

3. A Györffy István Kollégium évzáró ünnepélye

1946. július 10.

Tildy Zoltán köztársasági elnök, Nagy Ferenc miniszterelnök, Rákosi Mátyás és Szakasits Árpád miniszterelnök-helyettesek, Gerő Ernő miniszter, Veres Péter pártelnök, Keresztury Dezső, Rajk László miniszter, Erdei Ferenc felszólalásai

Tildy Zoltán: [...] Az a célkitűzés, amiről itt hallottunk, az egyik legnagyobb, ami magyar földön megszületett. Jelentősége történelmi, a magyar nemzet azért hullott olyan mélybe, mert népe nem szólhatott bele az ország sorsának intézésébe.

Hogy szólhatott volna bele, amikor az őrhelyeken s azokon a posztokon, ahol dönteni és intézkedni lehetett és kellett, nagyon kis számban voltak ott a magyar nép igazi fiai. Mindig volt itt egy tenger, a népnek tengere, amelyből nem lehetett kiemelkedni, csak nagyon keveseknek és nagyon ritkán. Zúgott, morajlott, elégedetlenkedett ez a népi tenger, de akaratát, igényeit, életszemléletét, vágyait érvényesíteni nem tudta hosszú századokon keresztül ebben a hazában. [...]

Megdöbönt engem az, hogy a parasztság fiainak a száma nemhogy emelkedőben volna az ország iskoláiban, főleg egyetemein, hanem csökkenőben van. A magyar demokráciának, az egész demokratikus magyar társadalomnak feladata s egyben megfellebbezhetetlen kötelessége, hogy ezen az állapoton segítsen és változtasson. Annyi mindent mulasztottunk el, s olyan sok idő múlt el ennek a nemzetnek életében terméketlenül, hogy a hibákat és mulasztásokat megfeszített erővel s amilyen gyorsan csak lehet, olyan gyorsan kell helyrehozni. Azért köszöntöm én ezt a mozgalmat, s amikor ennek védnökségére felkértek, egyetlen feltételem volt: hogy nem akarok festett kép lenni ennek a mozgalomnak cégtábláján, vállalni a védnökséget csak úgy vállalom, hogy vállalom vele együtt munkát, törődést ennek a mozgalomnak az érdekében. [...]

Nagy Ferenc: [...] Nagy szükség van arra, hogy az országnak ne csak a politikai, hanem az értelmiségi vezetői között is minél többen legyenek, akik az ősi magyar parasztnépnek, a demokrácia egyik alaptársadalmának soraiból kerülnek ki. És most csak azt tudom mondani a Györfly-kollégium vezetőségének és ennek a kollégiumokat építő és szaporító mozgalom vezetőségének is, hogy tovább előre az úton, előre, hogy a jövő esztendőre még nagyobb számban jelenthessék be új kollégiumok alakulását, és én megígérhetem itt, úgy is mint a kormány elnöke, úgy is mint a legnagyobb demokratikus párt vezetője, hogy minden erőnkkel és igyekezetünkkel támogatni fogjuk ebben a Györfly-kollégiumot és a kollégiumokat építő mozgalmat.

Rákosi Mátyás: [...] Az a feladat, amiről egy évvel ezelőtt beszéltünk, az értelmiségi ifjúságot rávezetni a demokráciához vívó útra, ma sokkal aktuálisabb és – hozzátehetem – sokkal nehezebb is, mint amilyenek mi ezt tavaly ilyenkor láttuk. Ebből a szempontból csak üdvözölni lehet azt a kezdeményezést, hogy ezeket a népi demokratikus kollégiumokat a lehető legszélesebb mértékben kifejlesszük. Ebben a tekintetben a Györfly-kollégisták kétségkívül fején találták a szöveget. Ha sikerül ezt a mozgalmat országosan kiterjeszteni és erőteljesen, gazdaságilag és szellemileg megalapozni, akkor kétségkívül átvágtuk azt a bizonyos gordiuszi csomót, amelyről a Györfly-kollégium felhívása szól.

Ami a parasztság, elsősorban az újjazdák talpra állítását illeti, abban is – kétségkívül – az a program, hogy a nyár folyamán 500 parasztszövetkezetet hoznak létre, a lehető legcélravezetőbb. [...]

Az ifjúság ellenséges beállítottságának egyik oka a gazdasági nyomor, amit ők tévesen a demokráciának tulajdonítanak. Ha ezt megszüntetjük, rögtön jelentékeny része eszik annak az ellenséges érzésnek, ami ebből a gazdasági nyomorból táplálkozik. A stabilizáció után rátérhetünk olyan tervek végrehajtására, amelyekre eddig gondjaink miatt nem volt módunk, és ehhez tartozik feltétlenül a valóban demokratikus iskolareform. Teljesen igaza van a Györfly-kollégium beszámolójának abban, hogy sajnós, elmúlt egy esztendő anélkül, hogy egy ilyen nagyvonalú, demokratikus iskolareformnak csak a körvonalai is megjelentek volna. Ezen a téren most a szanálással szintén változtatni kell, és különösen változtatni kell azon a tartathatatlan helyzeten, hogy a demokrácia első esztendejében a főiskolákon kevesebb munkás- és parasztgyermek van, mint a Horthy-rendszer alatt. Itt nem elég a jókívánság, az óhaj, mindjárt meg kell mondanunk, hogy az illetékes tényezők organikus gondoskodjanak arról, hogy a legközelebbi egyetemi évben ez a helyzet gyökeresen megváltozzék, ne csak olyan irányban, hogy utolérjük a Horthy-idők számait, hanem azt feltétlenül túl is haladjuk.

Ami a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom támogatását illeti, miniszteri minőségemben sokat nem tehetek, az én minisztériumom egy titkárból és gépírónból áll, és semmiféle anyagi alapom nincs, de ami pártunkat, a Magyar Kommunista Pártot illeti, azt megmondhatom, hogy teljes erővel mögéje állunk, és ismerve azt a lendületet, a demokráciának azt a tiszta megértését, azt a munkaszeretetet, morális erőt, amit a Györfly-kollégium munkájában lépten-nyomon tapasztalunk, meg vagyok győződve róla, hogy ez a mozgalom lendületes és eredményes lesz, és ha egy esztendő múlva a kollégium itt be fog számolni a második de-

mokratikus év munkájáról, reméljük, hogy ezen a téren csakúgy, mint a szövetkezetek terén, teljes sikerről számol be. Kívánok ehhez a munkához sok sikert, jó eredményt.

Szakasits Árpád: [...] Természetes, hogy nekünk, szociáldemokratáknak nincs nagyobb és szebb vágyakozásunk, mint hogy ez a kollégium erősödjék, növekedjék, és minél több hasonló kollégium szülöbánya legyen. Hiszen ebben az országban alig van nagyobb szükség másra, mint egy új értelmiségre, hogy a falvak népét ne gerinctelen és úrhatnám jegyzők, éhes tanítók és részeg kántorok neveljék, hanem egy új, a népből jött magyar értelmiség, amely a kultúra fényét szórja rá, és szívének egész meleg szeretetét adja a népnek.

Ezt a célt tartván szemünk előtt, kell – nekünk, a kormánynak, a pártoknak, a széles, nagy néprétegeknek – minden segítséget megadnunk, hogy ez az új magyar értelmiség megszülessen, és igazuk van a Györfy-kollégistáknak, ez csak úgy születhetik meg, ha minél több demokratikus kollégium születik, és foglalja össze a magyar értelmiség jövődö tagjait. [...]

Bejelentem én magam is pártom egész erkölcsi és anyagi támogatását a Népi Kollégiumokat Építö Mozgalom számára abban a reményben, hogy ez a mozgalom megtermi azt a gyümölcsöt, amelyre vár az ország, és vár a nép, hogy egyszer valóban értelmileg és érzelmileg egygé kovácsolódhassék munkás, paraszt és értelmiségi, mert mind a három egyazon tö, egyazon fa ága, mert mind a három réteg egy azonos célban egyesül, hogy ez az ország valóban a nép országa lehessen.

Gerö Ernö: [...] Egy kevéskével én is szeretnék hozzájárulni ahhoz, hogy Magyarországon a népi kollégiumok kifejlödjének, és felajánlom azt, hogy a MÁV, a posta és a minisztériumnak alárendelt egyéb intézmények terhére vállalom évente 50 népi kollégista teljes ellátását, továbbá 500 népi kollégista számára évente négyszer lakóhelyről a kollégiumhelyre, illetve haza az ingyenes vasúti utazást.

Veres Péter: Nagyon örülök a kiáltványban és az előadás hangjában megnyilvánuló új gondolatnak. [...]

Az ifjúság kiáltványában megnyilvánuló hang számomra azt a biztató kezdetet jelenti, hogy a magyar ifjúság, a magyar értelmiség és egyben a politikai pártok meg fogják indítani azt a harcot a magyar iskola és az egész magyar szellemi élet meghódítására, ami nélkül Magyarországnak sem gazdasági, sem politikai felépítése nem sikerülhet. Ha jelenleg kevés a parasztifjúság száma, vagy még kevesebb az iskolákban, mint a Horthy-időbken, akkor nincs más tenni, olyan eszközökkel kell meghódítani az iskolát, amilyen eszközök ehhez éppen célravezetöek, ki kell szorítani az iskolából a tehetségtelen átlagifjúságot, és helyet kell teremteni a munkások és parasztok tehetséges gyermekeinek olyan eszközökkel, amilyen eszközök ehhez éppen szükségesek.

Ez azonban nagy harcot feltételez. Miről van szó? A közép- és főiskolákban csak pár százaléknvi parasztygyermek volt a múltban is. Csak pár százaléknvi, holott a nemzet 50–55 százaléka paraszt, az ifjúságnak, a gyermekeknek körülbelül 70–75 százaléka, mert egyes-egyedül a parasztság az a társadalmi osztály, amely általában még nem egykézik, nem szabályozza a születtést. Már csak ebből is nyilvánvaló, hogy a parasztság adja az utánpótlást minden irányban, az iparban, a kereskedelemben, az állami szolgálatban, katonáéknál. Nyilvánvaló, hogy a parasztifjú-

ság arányszáma nagyobb, mint más társadalmi rétegekben. Ez a dolog társadalmi része, és ajánlom a Győrffy-kollégium és a többi kollégium ifjúságának figyelmébe, hogy az évekkel ezelőtt elkezdett diákszociológiai, valamint társadalomkutatási tevékenységet folytassák tovább, és a parasztság, a parasztfijúság számarányának és társadalmi helyzetének feltárásával, másrészt a tehetséges parasztok számon tartásával és kollégiumokba való besegítésével foglalkozzanak az elkövetkező esztendőkből, mert ez a magyar demokrácia életérdeke.

A Győrffy-kollégium diákjai nem kifejezetten proletárgyermekek, legalábbis igen-igen kevés van közöttük sajátosan napszámos vagy cselédgyermek. A Győrffy-kollégium diákjainak sokkal nagyobb százaléka középvagy nagyobb parasztgyermek, és a Győrffy-kollégium diákjai egytől egyig demokratikus és radikális magyarok, úgy is, mint haladó emberek és úgy is, mint magyar emberek. Ez megadja nekünk a reményt arra, hogy a középparasztság és általában az egész parasztság gyermekei, mihelyt megfelelő társas légkörbe, megfelelő és európai nivójú műveltséghez jutnak, akkor mint az igazi szellem emberei általában, őszintén és igazán demokratikusak lesznek éppúgy, mint a Győrffy-kollégium diákjai.

Ezt a munkát sok-sok száz kollégiumban kellene folytatni. De ne csak arra irányuljon a kollégiumok munkája, hogy a kollégiumokba mint zárt közösségekbe mentől több parasztgyermeket emeljünk be, hanem arra is irányuljon a kollégiumok munkája, hogy társadalmi és politikai harc árán az egész iskolát hódítsuk meg a parasztság számára, mert csak a teljes iskola, a legalsó, a középvagy és a főiskola teljes egészének meghódítása eredményezheti azt, hogy Magyarországon demokratikus nevelés útján demokratikus közvélemény és társadalom alakulhasson ki.

A másik, ami különösen és sajátosan a kollégiumok feladata: az embernevelés. Nemcsak értelmi nevelés, hanem embernevelés is. Magyarországon ahhoz, hogy az ember megállja a helyét az életben, hivatalban, gazdaságban vagy politikában, sajátos erkölcsi felfogásra, sajátos erkölcsi becsületelvre van szükség. A múltban Magyarországon ezt a becsületet az úriember szóval, az úriembség fogalma alatt értették. Ez bizonyos mértékben valóban becsületes magatartást, szilárdságot, emberi formát adott a tanult embernek, ez a módszer azonban nekünk a jövőben nem felel meg, nekünk nem úriemberekre van szükségünk, hanem igazi dolgozók, munkások értelmiségiekre, akik mindenekelőtt őrizni és tartani tudják az emberi becsületet és magatartás magyar formáit.

Nem mindenki érti, mit mondok, de mindjárt megvilágosodik. Van körülbelül 50 vagy 60 végzett kollégistánk. Ezek harcos és becsületes magyar demokraták, sőt majdnem kivétel nélkül részt vettek az ellenállási mozgalomban, és a mi demokráciánkban – egy pár kivételtől eltekintve – állás, funkciókör nélkül lézengenek, nem találják helyüket a demokráciában. Ebből nem az következik, hogy sajátítsák el azokat a módszereket, amelyekkel a múltban a lealacsonyító intrika, stréberség és hivatali alacsonyrendűség útján álláshoz lehetett jutni, hanem az következik, hogy megfelelő politikai és társadalmi módszerekkel küzdjenek egyrészt a kollégiumokban kinevelt parasztfijúságnak megfelelő őrhelyeken való elhelyezésért, másrészt pedig a kollégiumokban és az egész társadalomban törekedjenek arra, hogy a becsületnek és jellemzilárdságnak azt az embertípusát neveljék ki, hogy Magyarországon úgy is el lehessen helyezkedni, ha az ember nem sajátítja

el az alacsonyrendű könyöklés és stréberség, a Horthy- meg a Habsburg-rendszer túlekedő, intrikáló és könyöklő módszereit.

A kollégiumok így neveltek eddig, de ha a kiterjeszkedéssel több kollégium lesz, ennek a feladatnak mind nagyobbnak és szélesebbnek kell lennie, mert ha a parasztok és a munkások átvették vagy át akarják venni ennek az országnak szellemi, politikai és gazdasági vezetését, a néppel együtt a nép érdekében, akkor olyan, mindenkit kielégítő magatartásformát kell mutatniok és példázniok, ami ennek a népnek természetes józanságával, emberi magatartásával, ösztönös takarékos-ságával és a magyar embert jellemző formaérzéssel azonos kell hogy legyen. Mert csak így lesz azonos az értelmiség a parasztsággal, csak így lehet elérni, hogy a tanult ember és a népi tömegek között ne legyen nagy távolság. Reméljük, hogy annak a harcnak a végén, amelynek ez a kiáltvány és a Györfly-kollégium mostani munkája csak kezdete, valóban megszületik az a magyar értelmiség, amely már nem különálló test a magyar néptől, hanem annak szellemi kifejezője, összefoglalója.

Keresztury Dezső: [...] Tapasztalatok alapján látom azt, hogy a magyar demokrácia csak akkor lesz valóban magyar népi demokrácia, ha a munkásság és parasztság tömegei, fiai személy szerint lesznek jelen ebben a demokráciában. Ezt csak úgy tudjuk véghezvinni, ha valóban személy szerint beleviszük a paraszt- és munkágyermeket az iskolába, és biztosítjuk azt, hogy azok az intézkedések, amelyeket eddig elvben, kereteiben s bizonyos területeken gyakorlatban is megvalósítottunk, úgy legyenek valóságosak, hogy azokban benn legyenek a munkásság és parasztság tömegei. [...]

A Györfly-kollégiumban annak a munkának harcos szövetségését, portyázó lovas-ságát látom, amelyet egy nyilvánvalóan a dolog természete szerint lassabb mozgású, de – erről biztosíthatom a Györfly-kollégiumot – egyre határozottabb céltudatú és egyre eltökéltebb módszerű kultúrpolitika nehézhadserege fog követni.

Azt kívánom, menjen a Györfly-kollégium továbbra is mint felderítő könnyűlovas-ság előre azon a területen, amelyre őt a magyar demokrácia szelleme és vezérkara irányítja, s én biztosíthatom, hogy az általa felderített terepen a magyar kultúrpoli-tika nehézhadserege követni fogja.

Rajk László: [...] Nagy és történelmi jelentőségű az a kezdeményezés, amit itt ma a Györfly-kollégium nevében Kardos barátom bejelentett, olyan méretű kezde-ményezés, amelynek keresztülviteléhez nem elegendő pusztán a demokratikus fiatal-ság lelkesedése, áldozatkészsége és minden munkabírása. Valóban az egész magyar társadalom támogatása szükséges ehhez és a demokratikus kormányzat támogatása is. [...]

A belügynek két fontos osztálya van: a közigazgatási és a rendészeti osztály. Eh-hez akarom én fűzni a magam bejelentéseit. Vállalom azt, hogy a közigazgatási osztályon keresztül, ha lehetséges, már a legközelebbi iskolai év kezdetére meg fog-juk szervezni azt, hogy minden megyében egy népi kollégium alakuljon. A rendé-szeti főosztály – azt hiszem – az utóbbi időben már tanújelét adta annak, hogy egy-re keményebben és szervezettebben sújt le az ország ellenségeire. Vállalom azt, hogy az Emericánát még számos más fasiszta vagy profasiszta jellegű szervezet feloszlatá-sa fogja követni. Ezeknek a feloszlatott szervezeteknek elkobzott vagyontárgyait el-sősorban a népi kollégiumoknak fogjuk juttatni. [...]

Erdei Ferenc: A Földművelésszövetkezetek Országos Központja nevében megköszönöm a Győrffy-kollégistáknak azt a szép elhatározását, hogy 500 demokratikus szövetkezetet akarnak megalapítani, ugyanakkor, mint a Földművelésszövetkezetek Országos Központjának elnöke, mindent elkövetek, hogy munkájuk minél jobb munka legyen, és eredménye minél nagyobb legyen. De kötelességemnek érzem azt, hogy ne csak ezzel a köszönettel járuljak hozzá a munkához, hanem a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat a földművelésszövetkezetek részéről úgy segítsék, ahogyan az a földművelésszövetkezetekhez illik. Vállalom azt, hogy a központ megszervezi, hogy a földhözjuttatottak fiaiból legalább száz kollégista kerüljön fel a meglevő és ezután építendő kollégiumokba, és azokat a földművelésszövetkezetek lássák el vagy magukban, vagy ha gyengék, együttesen, hogy a földhözjuttatottak fiai rögtön az első lépésnél ki ne maradjanak abból az előrehaladásból és abból a nevelődésből, amit a Győrffy-kollégium és a többi kollégium nyújt.

NDGY KLI NÉKOSZ 13-3

4. Kardos László: Demokratikus Népi Kollégiumok 1946. július

A kollégiumi nevelésnek tiszteletreméltó hagyományai vannak magyar földön. A patoki, a nagyenyedi, kolozsvári, debreceni, pápai diák alakja tekintélyes figurája volt a múltban tanulóifjúságunknak. Csokonai Vitéz Mihály, Arany János, Petőfi Sándor, Ady Endre, Móricz Zsigmond és sokan mások a magyar nép nagyjai közül fejlődésüknek legjelentősebb szakaszát köszönhetik az ősi kollégiumoknak. Szellemét gyakran egész életükön keresztül érezték és emlegették. Ezek a régi kollégiumok népi kollégiumok is voltak. A kollégium székhelyét környező falvak parasztfiatalságára jelentős hatást gyakoroltak, és nemcsak a módosak, hanem a szegények is megtalálhatták benne művelődésük és nevelődésük feltételeit. A szegény diák képe éppúgy hozzátartozott ezekhez a kollégiumokhoz, mint a jó hírű professzor neve. Ezek az ősi kollégiumok nemcsak a szegénység otthonai, hanem egyúttal az embernevelés jeles intézetei is voltak. Az oktatás és a nevelés együttese a legjobb módszerekkel párosult bennük. Egy-egy kollégiumnak a partikulái, falusi tanulócsoportjai, a kirajzó legátusok és vándordiákok serege a magyar faluval való kapcsolataik legélelenebb formái voltak. Nem egynek színvonalára jellemzők külföldi összeköttetései, amelyek révén sok jeles diákfiatal kapott európai távlatú nevelést.

Az ősi kollégiumoknak ez a virágzása természetesen a magyar közoktatásnak csak egy régi szakaszára jellemző. A kollégiumi nevelés múltbeli jeles hagyományai nem terjedtek el, és nem hatottak széles körben: egyrészt azért, mert nem alakultak hasonló kollégiumok megfelelő számban az épülő közép- és főiskolák mellett, másrészt a meglevő kollégiumok sem fejlődtek kielégítően módszereikben és szellemükben. Gyakran érvényesült visszatartó hatásuk, és a régi konzervatív szemlélet és metódus által teremtett légkörben csak nyugtalankodott vagy éppenséggel meglapult a diákság.

Az újabb magyar közoktatásban – az utóbbi háromnegyed évszázadban – nem érvényesült valami olyan határozott szándék, amely a szaporodó közép- és főiskolák,

még kevésbé az alsófokú iskolák mellett létesítendő kollégiumokban teremtetten volna meg a magyar agrár- és ipari szegénység fiai neveltetésének szociális és anyagi feltételeit. Még kevésbé érvényesült valami olyan koncepció, amely a diákság nevelésének ebben az elmélyültebb közösségi formájában látta volna a jövő generációk helyes felnövekedésének az útját. Ez a közoktatás, amely olyan gyakran appellált Nyugat-Európára, nem látta meg ebben a vonatkozásban például azt, hogy Nyugat-Európa országainak értelmisége – gondoljunk angolokra, franciákra, svájciakra – tulajdonképpen kollégiumokban képződött ki. A komoly kollégiumi típus helyett, amely természetesen elmélyültebben és szabadabban fejlődött társadalmat feltételezett volna, a diákokotthonok internátus és diákszállás formái alakultak meg épp olyan kevésbé átgondoltan, szűkkeblűen, sőt egyoldalú osztályszempontoknak alávetve, mint amilyen éppen volt a magyar közoktatás egész rendszere és perspektívája. Hogy csak a főiskolai diákokotthonokat említsük: ijesztően kicsi volt a számuk, megfizethetetlen luxusszállók vagy államilag fenntartott tömegszállók voltak, gyakran hitbéli és uralmi osztályszempontok alapján válogatták bele a diákokat – nemegyszer erkölcsi kényszernek is vetve alá őket – lakás és ellátás fejében. A munkásság és parasztság fiai kiszorultak ezekből a kollégiumokból vagy éppenséggel sínyleltek bennük. A kollégiumi név nem is illett rájuk. A fővárosban például egyedül csak a báró Eötvös Kollégium volt igazi kollégium – az is sajátos szakszempontoknak alávetve.

A háború következtében a diákifjúság kollégiumi helyzete még jobban leromlott: a meglevő diákokotthonok épületei megrongálódtak és lakhatatlanokká váltak, vagy más célokra használták fel őket. Így például egyetemistákról szólva az 1945–46-os tanévben mintegy 1800–2000 régebben kollégiumokban lakó főiskolás diák nem tudott kollégiumban elhelyezkedni. Ezek többsége persze vidéki diák volt. A közeljövő kilátásai sem ígérnek sok jót. A kultuskormányzat – bár minden jó szándék megvan benne – költségvetésének csak töredékét tudja az ilyen célú diákszociális ügyek megoldására fordítani.

A magyar munkásság és parasztság fiai és leányai neveltetésének ez a kétségbeesetten nehéz helyzete készítette a Györfly István Kollégium diákjait arra, hogy társadalmi mozgalmat indítsanak osztályos társaik érdekében: népi kollégiumokat szervező és építő mozgalmat. Szimbolikus jelentősége van annak, hogy éppen ennek a kollégiumnak az ifjúsága hozta létre ezt a mozgalmat. A Györfly István Kollégium ugyanis az első demokratikus népi kollégium, tagjai paraszt- és munkásszármazású egyetemi hallgatók. Még az elmúlt rezsim legnehezebb éveiben szervezték meg példás nevelőintézetként azok a főiskolás paraszt- és munkásdiákok, akik mind ezekben az esztendőkből, mind a diákellenállásban, mind pedig a földosztásban és a demokratikus társadalmi munka területén példaadóan álltak meg helyüket. Most ugyanennek az intézménynek a fiatalsága folytatja elődei munkáját ugyanennek a célnak érdekében: a népi értelmiségi ifjúság demokratikus nevelődése érdekében. (Ez az első eset a parasztság történetében, hogy a belőle kiemelkedő értelmiség – tömegében – szervezeten visszahajol az osztályhoz, és a társadalmi, gazdasági fölemelkedés és felnövekedés feltételeit megteremti számára!) Ugyanez a kollégium teremtetten meg és alakította ki évek hosszú során a demokratikus népi kollégium alaptípusát: a diákokormányzat rendjét, az együttélés és együtt nevelődés társas módszereit, az öntevékeny gyakorlatias munkacsoportokat, az ideális versenyt, a

munkaszervezés és munkavégzés közösségi kritikán felépülő formáit, de magát a kollégiumi oktatás egész tanrendjét is.

A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom megvilágításában a paraszt- és munkásfiatalság kollégiumi nevelterésének ügye köznevelésünk egyik kulcsproblémájává is válik. Mind általános, közép-, mind főiskolás fokon a népi kollégiumok egész rendszerét kell kiépíteni ahhoz, hogy népünk szegény és eszes fiai és leányai akadály nélkül jussanak el – tömegeikben – oda és abba az iskolatípusba, ahova képességeik alkalmassá teszik őket.

A népi kollégiumok ügye a dolgozó néposztályoknak elsőrendű szociális kérdése. Ismeretesek azok a statisztikák, amelyek a munkásság és a parasztság fiainak és leányainak számarányát mutatják a közép- és főiskolák különböző iskolatípusaiban. Ezek azt igazolják, hogy a dolgozó néposztályok gyermekei országos számarányuknak csak negyedében, tizedében, sőt huszadában kerülnek magasabb iskolákba. Ha arra gondolunk, hogy országunk lakosságának kilencetizede csak alsófokú, elemi iskolát végzett, és tudjuk azt, hogy ez esetben főleg parasztokat kell értenünk, akkor látszik meg, mennyire elesett helyzetben van népünk, és mennyire kirekesztve él a mélyebb kultúra műhelyeiből. A városi ipari munkásság gyermekei lakóhelyüknél fogva előnyösebb helyzetben vannak némileg, a parasztok fiai és leányai számára azonban merő ábránd – ha egyáltalán eljutnak eddig – a felsőbb iskola. A parasztfiatalság zöme azért nem mehet és mehetett felső iskolába, mert nem tudja és nem tudta vállalni a taníttatással járó gondokat. Az országos nyomorúság csak fokozza ezt az állapotot, és belátható évtizeden belül a szegényparasztság a földreform ellenére sem lesz abban a helyzetben, hogy egykönnyen ilyen gondokra adja a fejét. A főiskolákon átmenetileg jelentősen lehet észlelni a szegényparasztok gyermekei számának csökkenését, aminek persze a hasonló társadalmi állású középiskolás diákság utánpótlásának hiánya is az oka. De nem vonzóak azoknak a szerencsésebb parasztdiákoknak a tanulási körülményei sem, akik eljuthatnak a közép-, sőt a főiskolákra. A bejáró diákok a rokonoknál vagy ismerősöknél meghúzódo, a szűkössé vidéki internátusokban nyomorgó, karitatív és egyéb kegyelmi úton eltengő tanulók ezreinek a sorsa egyáltalán nem mondható előnyös megoldásnak. El sem mondható, mi minden nyomorúságon és szenvedésen megy keresztül a paraszt- vagy munkásgyermek mindaddig, míg az érettségiig elérkezik. Mindez aztán nem kedvez sem a kisdíák tanulmányainak, sem erkölcsi fejlődésének. Nem csoda, ha százak kedvetlenednek-fáradnak el, és otthagyják vagy félbehagyják tanulmányaikat. Ezeknek a szociális és tanulástechnikai nehézségeknek a megoldására ad konkrét lehetőséget az Illyés Gyula nevével megindult oktatásügyi mozgalom is, amely a faluban helyben szerveződő partikulák és falusi dolgozók iskolájának társadalmi úton való megteremtését szorgalmazza.

A dolgozó néposztályok gyermekei közép- és felsőfokú oktatásának anyagi és társadalmi gátjait eredményesen csak a népi kollégiumok kiépülő rendszere tudja elhárítani.

Ezért kell elsősorban támogatni a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat.

A népi kollégiumok ügye a felkerülő paraszt- és munkásdiákság elsőrendű nevelődési kérdése is. Köztudomásúak diákságunk

nevelői előtt a tanulóifjúság közösségi magatartásában tapasztalható hiányosságok. Mindez társadalmunk fejlődésének sajátosan szerencsétlen helyzetére is visszavezethető, de itt elsősorban az iskolai nevelés szerepe lényeges. Közép- és felsőoktatásunk hatásában nagymértékben hozzájárul diákságunk sajátos individualizálódásához. A főiskolában valóságos atomizálódás tapasztalható. Közép- és felsőoktatásunk nem tudja jól megoldani az oktatás és a nevelés harmonikus összeegyeztetését. Pl. a főiskolák merő ismeretközlő apparátusait nem tudta jól kiegészíteni nevelő szervekkel. Természetesen itt az ifjúsági szervezetek problémáját sem szabad figyelmen kívül hagyni. El kell ismerni, hogy voltak megszívlelendő kezdeményezések, de vagy a felfogásukban, vagy a módszereikben fellelhető ellentéteket nem tudták feloldani. Tény az, hogy a tanulóifjúság közösségi magatartásának és perspektívájának megjavítására tervet kell készíteni, és jó módszereket kell megteremteni. Ki kell tehát használni a népi kollégiumokban és általában a kollégiumokban adódó közösségnevelési lehetőségeket. A korosztályok nevelésére vonatkozó pedagógiai elvek figyelembevételével meg kell teremteni a népi kollégiumok fiatalságának szabadabb művelődését és együttélését. Fiatal, demokratikus nevelőket kell választani a kollégiumok élére. Képesség és alkalmasság alapján kell – még megfelelő társadalmi feltételek esetén is – szelektálni a kollégium tagjait. Diákönkormányzati szerveket kell teremteni. A felügyeleti és igazgatási viszonyokat demokratikusan kell biztosítani. A közösségi együttélés eddig kikísérletezett módszereit bátran kell alkalmazni. A kollégiumok diákságát nem szabad kiskorúan kezelni. Ki kell fejleszteni az ideális verseny szellemét a kollégiumokon belül és a kollégiumok között. Realitásra kell nevelni a diákságot. Az iskolai tanulás komoly végzésén kívül vitákon, kulturális alkalmakon, munkaközösségeken belül közelebb kell vinni diákságunkat a komoly társadalmi problémákhoz, sőt helyzetüknek megfelelően az ismeretével egyidejűleg a gyakorlati kérdésekben is érdekeltetni kell őket. Demokráciánk komoly harcosaivá kell nevelni őket.

A paraszt- és munkásfiatalokból rekrutálódó diákság a maga eredeti helyzetében még nem a demokrácia bajnoka. De egy sereg előfeltétellel rendelkezik ehhez. Nem szabad hagyni, hogy rétován bukdácsoljon, hanem segíteni kell az útján, hogy töres nélkül haladhasson a komoly demokrácia felé.

A külföldi országokban, ahol más volt a gazdasági és társadalmi fejlődés, más volt az iskolapolitika, ahol aránylag fejlett a demokrácia és az ifjúság haladó szervezetei ténylegesen az ifjúság tömegeit foglalják magukban, ott nem probléma az ifjúság eszmei és magatartásbeli nevelésének kérdése, sőt ilyen formában nem is vetődik fel, de nálunk annál inkább, mert nagy ellentéteket kell megoldani, hatalmas mulasztásokat pótolni, és sokat kell előrehaladni.

A paraszt- és munkásfiatalok harmonikus fejlődésének feltételeit a népi kollégiumok és ezek központja, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége biztosíthatja.

Ezért kell másodsorban is támogatni a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat.

A népi kollégiumok ügye az egész magyar fiatalság fejlődésének elsőrendű kérdése. A szerencsétlen háború után ránk köszöntött demokrácia – mint az élet sok más területén is – nagymértékben felkészületlenül találta a magyar ifjúságot. Az ifjúság irányítására és vezetésére alkalmas ifjúsági elemek száma igen kevés volt, és az ma is. Különösen kevés azoknak az értelmiségi fiata-

loknek a száma, akik értelmiségi mivoltuknál fogva is, de társadalomszervező gyakorlatuknál és harcos, komoly demokratikus magatartásuknál fogva jó módszerekkel tudnának az ifjúság nevelésének megsegítésére sietni. Az ifjúságnak – a demokráciánk első hónapjaiban minden érdekű ifjúsági csoportja részéről őszintén öhajtott egységpolitikája is jórészt azon feneklett meg, de ebben vergődik ma minden ifjúsági szervezet is, hogy nem állott és nem áll rendelkezésére egy öntudatos, haladó, színvonalas és mozgékony értelmiségi fiatalság, amely származásánál, fejlődésénél és helyzeténél fogva osztályostársa mind az ipari munkásság, mind pedig a dolgozó parasztság fiataljainak, és amely ilyen körülmények között természetesen adódó jó módszerekkel tudná segíteni az egységes ifjúsági törekvések ügyét és ezzel együtt a népi demokrácia ügyét is.

A népi kollégiumokban nevelődő munkás- és parasztszármazású diákság képes lesz ezeknek a feladatoknak a megoldására, mert helyzeténél fogva közvetlenebbül érti a dolgozó néposztályok fiatalságának a nyelvét és problémáját, ugyanakkor meg mint demokratikus értelmiségi ifjúság, a haladás útját járja.

Ezért kell harmadsorban is támogatni a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat.

A demokratikus népi kollégiumokban nevelődő fiatalság növekedésének és fejlődésének perspektívái még messzebbre is mutatnak. A népi kollégiumokban nevelt fiatalokra vár még az az alapvető nagy feladat is, hogy a dolgozó néposztályok és a közrétegek közötti – olykor kiengesztelhetetlennek tűnő – érdekellentéteket megnyugtatóan megoldja. Egyrészt úgy, hogy a maga tömeges felfelé áramlásával és jelenlétével mint népi értelmiség képviselje a dolgozó néposztályok érdekeit, másrészt egyetemesben és egyedeiben képviselje és sugározza ki a kollégiumok közösségében valósággá lett társadalmi kiegyenlítődség és igazi emberi egyenlőség eszményét. A nemzet háromnegyedét képviselő néposztályok gyermekeinek felsőbb iskolákban és saját népi kollégiumokban való nevelődése a nemzet egyetemes érdekeit szolgálja, egy céltudatosan előidézett mulasztást pótol, és nem egyoldalú osztályérdekeket támogat. – A népi kollégiumok megteremtése a népi demokráciában megtestesülő egységes nemzet érdekeit a legközvetlenebbül munkálja.

Ezért kell végső soron támogatni a Népi Kollégiumokat Építő mozgalmat.

NDGY Népi Kollégiumokat! 19–24.

5. Tildy Zoltán köztársasági elnök felhívása a magyar társadalomhoz a parasztság és a munkásság szegény és tehetséges fiainak neveltetése ügyében

1946. augusztus 6-án hangzott el a rádióban

Olyan ügyben fordulok az egész magyar közvéleményhez, amely megítélésem szerint, nemzeti életünk egyik legfontosabb s a jövőre is kiható egyik legsorsdöntőbb ügye.

Minden erővel és minden áldozat meghozásával biztosítanunk kell az iskolától, a művelődéstől eddig elzárt magyar fiatalság: a parasztság és munkásság gyermekeinek neveltetési lehetőségét. Mindannyian tudjuk, hogy mi volt eddig a helyzet ebben a tekintetben. A nemzet a maga tanult és vezető rétegeit mindig egyazon társadalmi osztályból pótolta, és a széles népi dolgozó rétegek: a parasztság és a munkásság, még

arra hivatott tehetséges gyermekeit sem tudta iskolákba, egyetemekre küldeni. Nem tudta leküzdhetetlen gazdasági okok miatt, intézmények hiánya miatt, amelyek megfelelő számban befogadták volna ezt a tanulni vágyó sereget. Néhány ősi kollégium kivételével sehol sem volt hely, ahol tanulhattak volna. De társadalmi gátak is meredeztek a népi rétegek fiai és leányai előtt. Ahol nyílhattak volna bizonyos lehetőségek, a paraszt- és munkáscsaládok gyermekeit ott is idegenkedéssel fogadták, s ezeknek a lehetőségeknek az ajtóit is inkább a már felül levő társadalmi osztályok leszármazottjai előtt nyíltak meg.

Megdöbbenéssel kellett megállapítanunk, hogy ebben a helyzetben a demokratikus átalakulás óta nem történt javulás, sőt inkább rosszabbodás állott be. Az egyetemeken csökkent a paraszti és munkásszármazású ifjúság száma. Ezen a helyzeten sürgősen változtatni kell, nemcsak a demokrácia hite érdekében, de messzi távlatokba átnyúló, nagy nemzeti érdekek megóvása szempontjából is.

Maga a fiatalság, amelyik ennek a helyzetnek a tarthatatlanságát felismerte, s amely mély és komoly felelősséget is érez sorstársaiért és a nemzetért, mozgalmat kezdetű olyan intézmények megteremtése céljából, amelyek gyorsan és eredményesen változtatni fognak a mai helyzeten. Megalakult a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom, amelynek fővédnökségét a fiatalok kívánságára meggyőződésből és szívesen vállaltam, mert teljes mértékben egyetértek e mozgalom céljával, azokért magam is felelősséget érzek, és szeretnék mindenkit rábírni erre a felelősségtudatra.

E mozgalom előtt három cél lebeg.

Az első az, hogy kitárjuk a kapukat a népi rétegek gyermekei előtt az iskolázottság, a műveltség, a tudás megszerzésére. A mozgalom meg akarja teremteni ennek anyagi feltételét és lehetőségeit. Az eddigi rendszerek szónokoltak a nép úgynevezett "felemeléséről", de jóformán semmit sem tettek érte. Sőt gondoskodtak akadályokról is, amelyek ezt megnehezítették. Ha az egész nagy gondolatot komolyan vesszük, elsősorban az anyagi bázisokra, ezeknek állandóságát biztosító megszervezésére, tehát olyan intézményekre kell gondolnunk, amelyek az álmat, a célt, az eszményt lehozzák a valóságok világába, s megteremtik azok megvalósulásának lehetőségeit. Kollégiumokat kell alapítani, építeni, berendezni és biztosítani azt, hogy a kis csizmás parasztyerek, az egész életén át dolgozó ipari munkás, a gazdasági lehetőségektől elzárt szegénység gyermekei a művelődésre hívó szót ne csak meghallhassák, de a helyet és az alkalmat is megnyerjék a tanulásra. Szegény otthonokból kikerülő egész sereg gyermek és ifjú mindennapi kenyerét, ruházatát is biztosítani kell, ki kell fizetni a tandíját, és kezébe kell adni a könyveket. Ezt mind a kollégiumokon keresztül. S meg kell teremteni ezeket vidéken a középiskolák mellett és az egyetemi centrumokban egyaránt.

Ennek a mozgalomnak kell biztosítani az értékek kiválasztását is. A népi rétegek gyermekeinek általában is fel kell vonulniok a nemzeti élet fórumaira, tudományban, művészetben, a technikai civilizáció terén és az országigazgatás területein. De arra kell törekedni, hogy ezekből a népi rétegekből is a legjavát, az arravalókat, a tehetség jeleit felmutatókat válasszuk ki, bármilyen mélyen vannak, és bármilyen mélyről jöttek. Az elmúlt idők kontrasztelekciója után gondoskodni kell az egészséges kiválasztódás biztos módszereiről, a meglevő és megteremtendő kollégiumoknak ezt a kiválasztást is kell szolgálniok. Ez a második cél.

A harmadik pedig az, hogy a népből jött, új szellemű fiatalság a maga lelkületével, beállítottságával, egyéniségével segítsen minél gyorsabban átalakítani az egész magyar ifjúságot, hogy az ne közömbösen vagy ellenségesen álljon szembe a demokrácia új és szabad világával, de lehetőleg a maga egészében legyen annak cselekvő és teremtő részese, hajtóereje.

Ez a kollégiumokban nevelkedő ifjúság önmaga életében fogja valósággá tenni a társadalmi kiegyenlítődés és az igaz emberi egyenlőség eszményeit. Ezeket az eszményeket kell átvinnie az egész magyar ifjúság életébe. Ha e kollégiumok létrehozását semmi más nem indokolná, csak ennek az új szellemnek maradéktalan vállalása, tudatossá tétele s az ennek győzelméért való harc és küzdelem, akkor is sürgősen meg kellene ezeket teremtenünk, mert a magyar ifjúság nagy része a múltból a szolgáltnak s a népi egység tagadásának lelkületét hozta át terhes örökségként, s ezen minden erővel változtatni kell, ha a tiszta demokrácia alapjait és jövőjét biztosá akarjuk tenni.

Ki a felelős e nagy célokat szolgáló kollégiumok megvalósításáért? Felelős az egész nemzet. [...]

A kollégiumok megteremtésének munkájában mindenkinek meg kell tennie a maga kötelességét. Vannak e tekintetben kormányzati feladatok, s tudom, hogy a demokratikus magyar köztársaság kormánya örömmel fog megtenni ezután is mindent a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom gyors és tartós sikere érdekében. De azt szeretnénk, ha a kormányzaton kívül az egész magyar társadalom a magáénak vallaná ezeket a kollégiumokat, nemcsak szóban és ünnepélyeken, de szívesen vállalt áldozatokban s a mindennapi élet gyakorlatában is. [...]

Próbakő is ez a mozgalom. Az egész magyar társadalom megértésének, felelősségtudatának egyik próbaköve. Látni fogjuk, hogy kik érzik át a múlt tanulságait s a mai idők kötelességeit.

S még egyet ne felejtsem el, aki szavaimat hallja, vagy akihez mozgalmunk felhívása eljut. Nemcsak a mai magyar ifjúság, de a jövő megbecsülését és háláját is megszerzi a maga számára az, aki most munkájával és áldozatával hozzájárul a népi származású ifjúság nevelésének lehetővé tételéhez. [...]

A kollégiumok felállításának, berendezésének és életképessé tételének ügye nemcsak fontos, de sürgős ügy is. Néhány kollégium már áll, és jól végzi munkáját. Vannak befejezetlen és berendezetlen épületeink. Elő kell teremteni a berendezést s aztán a diákság ellátásának feltételeit. A kollégiumok megnyitásától egy hónap választ el csupán, ezért a támogatást, megajánlást, segítséget és a szükséges intézkedéseket sürgősen kérjük. [...]

Szeretném, ha ezt a mostani felhívásomat minden hallgató nemcsak személyi megnyilatkozásnak venné, de azt érezné, hogy maga az egész magyar nép, az egész nemzet szól ezekben a szavakban önmaga egyik nagy ügyéről. Mindenkit kérek: így fogadja, így teljesítse mindazt, amit ebből a felhívásból a maga számára kötelességének érez.

NDGY Népi Kollégiumokat! 3-7.

6. Gyenes Antal napirend előtti felszólalása a Nemzetgyűlésben a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom ügyében
1946. augusztus 7.

Elnök: Jelentem a t. Nemzetgyűlésnek, hogy Gyenes Antal képviselő úr a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom tárgyában napirend előtti felszólalásra kért és kapott tölem engedélyt. A képviselő urat illeti a szó.

Gyenes Antal (kp.): Tisztelt Nemzetgyűlés! Tegnap este a köztársasági elnök úr rádiószózatban fordult a magyar társadalomhoz a magyar ifjúság iskoláztatása ügyében, nevezetesen a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom ügyében. Bizonyos vagyok benne, hogy az elnök úr komoly, felelős szavai mély hatást váltanak ki társadalmunk minden rétegéből, de főként bizonyos vagyok abban, hogy elsősorban itt a Nemzetgyűlés falai között lesz ennek a szózatnak a legnagyobb visszhangja és a legkomolyabb eredménye. [...]

Tudom azt, hogy ennek a mozgalomnak, a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomnak kibontakozása a mai súlyos gazdasági helyzet következtében igen komoly nehézségek elé néz. Az ország gazdasági erejét a súlyos napi gondok leküzdése foglalja el, az ország vezetőinek és az ország fölemelésében munkálkodóknak figyelmét úgyszólván lenyűgözi a súlyos anyagi problémák terhe, elsősorban a stabil gazdasági élet megteremtésének gondja. Nem kis dolog tehát ezt a mozgalmat éppen a mai időkben kibontakoztatni. De az elmúlt év folyamán már tanúi voltunk olyan nekifeszüléseknek, amelyeket a józan számítás kudarcra ítélt, s amelyekben csak azok bíztak, akik egyúttal bíztak a nép töretlen életerejében, és végül ezeknek a bízóknak, a hívőknek volt igazuk. [...]

Tisztelt Nemzetgyűlés! A sajtó beszámolt arról, hogy a köztársasági elnök úr szózatával egyidejűleg vidéken hatalmas arányokban kezd kibontakozni ez a mozgalom. Kollégiumok alakulnak sorra, várva az új paraszt- és munkásnemzedéket. A magyar kormány becsületesen kivette a részét ebből a mozgalmából. A belügyminiszter úr erején felül támogatta a mozgalmat, a kultuszminiszter úr minden bizonynyal a lehetőséghez képest segítségére fog sietni, a törvényhatóságok vezetői lelkes buzgalommal munkálkodnak a kollégiumok megteremtésén. Minden jel arra mutat, hogy komoly, hatalmas mozgalom van kialakulóban. Vidéken a középiskolák – és az egyetemi centrumokban a főiskolák – mellett létrejövő kollégiumokat a köztársasági elnök úr fővédnöksége és – amint ő hangsúlyozta – tevékeny közreműködése mellett létrejövő mozgalomnak kell szerető gondoskodásába fogadnia, és biztosítania, hogy a munkások és parasztok fiai gond nélkül és a megfelelő körülmények és eszközök biztosításával készülhessenek jövő pályájuk betöltésére.

A következő iskolaévben, egy hónap múlva már fiatal paraszt- és munkásifjak ezrei vonulnak be a magasabb iskolákba. A munkásságnak és a parasztságnak módja lesz arra, hogy fiait nagy tömegekben eljuttassa az értelmiségi pályák felé vezető útra, annak a parasztságnak, amely miniszterelnököt adott a nemzetnek és annak a munkásságnak, amely a demokratikus országvezetés igen fontos pozíciójára küldte el képviselőit. E mozgalom kibontakozása és eredményei folytán mód lesz arra, hogy az a szakadék, amely eltorzult társadalmi fejlődésünk folytán a nagy magyar néptömegek és az úgynevezett középosztály között még ma is fennáll, eltűnjék, megsemmisüljön.

Kérem a t. Nemzetgyűlést, hogy a köztársasági elnök úr példája nyomán tegye magáévá ezeket a célokat, vállaljon munkát és terhet ennek a mozgalomnak az érdekében. [...]

Nemzetgyűlési Napló, 1946. augusztus 7.

7. Keresztury Dezső: Népi kollégiumok
1946. augusztus

[...] A demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom, amelynek zászlaját a Györffy-kollégium ez idei évzáró ünnepélyén bontották ki, s amelynek fővédnökségét a magyar köztársaság elnöke vállalta el, az immár hagyományos két cél: a nép gyermekeinek támogatása s a tehetségek kiválasztása mellett legfőbb feladatául azt jelölte ki, hogy "a népből jött új szellemű fiatalság a maga lelkiületével, beállítottságával, egyéniségével segítsen minél gyorsabban átalakítani az egész magyar ifjúságot, hogy az ne közömbösen vagy ellenségesen álljon szembe a demokrácia új és szabad világával, de lehetőleg a maga egészében legyen annak cselekvő és teremtorésze, hajtóereje". A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom célja tehát az, hogy a magyar nép gyermekeinek tömegéből azt az elitet válogassa és nevelje ki, amelynek hivatása az, hogy a magyar demokrácia harcossapata legyen. Feladata, hogy a maga életében valósággá tegye a társadalmi kiegyenlítődés és az igaz emberi egyenlőség eszményeit, a magyar demokrácia alapvető eszményeit. Csak természetesnek és helyesnek kell tehát tartanunk azt a nagy érdeklődést, amelylyel az ország közvéleménye a mozgalom felé fordul. A szervező munka teljes erővel megindult, s az eredmények – a jelentések szerint – felülmúlják a várakozást. A magyar társadalom haladó része szívesen, az úgy fontosságát s a maga felelősségét felismerve, mind szélesebb körökben csatlakozik a mozgalomhoz. Az állam és társadalom erőinek egyesülésével bizonyos, hogy hamarosan életre kelnek ezek a kollégiumok, amelyek egy egységes szervezetben, a Népi Kollégiumok Országos Szövetségében egyesülve be fogják hálózni az egész országot. A gyermekek középiskolai kollégiumai lehetővé fogják tenni, hogy az ifjak főiskolai kollégiumai is valóban a nép gyermekeivel teljenek meg.

A magyar köztársaság elnöke augusztus 6-án tartott rádiófelhívásában az egész magyar társadalmat sorompóba hívta a kollégiumok felépítésére, épületeiknek megteremtésére, berendezésük megszerzésére, életük s fennmaradásuk biztosítására. Természetes, hogy e jelentősegteljes mozgalomhoz a magyar művelődés munkásainak is csatlakozniuk kell. Nemcsak kötelességből, hanem a mozgalom jelentőségét felismerő és méltányló belátásból is. A magyar kultúra vezető helyéről a magyar szellem minden munkásához azzal a kéréssel fordulok tehát, hogy a mozgalmat a maga területén támogassa, aki teheti pénzzel vagy más anyagi erővel, aki teheti tanácsal vagy adminisztratív munkák elvégzésével, s aki teheti, legfőképpen a társadalmi, szervezési és nevelői munkába való bekapcsolódással legyen segítségére a szépen bontakozó és sokat ígérő mozgalomnak.

Jövönk az ifjúság szívében él, s az ország csak akkor lesz a népé, ha műveltségünkben személy szerint jelen lesznek a nép fiai.

NDGY Népi Kollégiumokat! 11–14.

8. Munkás- és parasztfjakat az egyetemre!

A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége és a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség a népi kollégiumokért

A demokratikus Magyarország fejlődésének záloga, hogy a nép flai kerüljenek a szellemi és politikai élet örhelyeire. Megdöbbenéssel értesültünk arról, hogy a munkásság és parasztság gyermekeinek arányszáma a közép- és főiskolákon még a Horthy-rendszer népelnyomó éveihez képest is csökken. A magyar anyák és a magyar ifjak nem nézhetik ezt tétlenül. Örömmel csatlakozunk a Györffy-kollégium kezdeményezésére indult Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomhoz. Meggyőződésünk, hogy a diákkotthonok építésével a legnagyobb akadályt hárítjuk el a nép feltörekvő flai és lányai továbbtanulásának útjából.

Az egész társadalmat megmozgató akcióval segítsük Rajk László belügyminiszter célkitűzéseit, hogy minden önkormányzat székhelyén népi kollégiumok létesüljenek.

Felhívjuk összes szervezeteinket, tagjainkat, az összes demokratikus gondolkodású magyar nőt és fiatalat, szervezzenek minél több iskolaszékhelyen kollégiumokat és diákkotthonokat!

A feloszlátott szervezetek épületeiben, kihasználatlan helyiségekben teremtsenek otthont a tanulni vágyó fiataloknak.

Mozgósítsák az egész társadalmat gyűjtésekkel, előadások rendezésével, pártfogó testületek szervezésével a kollégiumok berendezésére és fenntartására.

Magyar Nők Demokratikus Szövetsége
Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség

Ifjúság, 1946. július 19.

9. Darvas József: Szakács Bandi levele...

[...] "Budapesttől 270 kilométerre lakom, az útiköltség 80 forintba kerül. Egy szegény bihari ember számára ez olyan fantasztikus összeg, hogy az élete nem ér ennyit. Nálunk öt fillér egy tojás, ez az egyedüli pénzforrásunk, könnyű elképzelni, hogy mennyire be vagyunk zárva szerencsétlen falunkba. Ambícióm és akaratom bármilyen nagy is, kicsi ahhoz, hogy legyűrjem az elem tornyosuló akadályokat. Apámnak, mint a beküldött vagyoni bizonyítványból is látható, 8 hold földje van. Nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy fia egy útjára 2 mázsa búzát rászánjon. S ha ezt most meg is tenné, mi lenne a továbblakban? Honnan teremtené a tandíjat, a megélhetéshez szükséges összeget, a könyvek árát és a többit? Látom, ügyem reménytelen. Szerettem volna tanulni, de már a kezdet kezdetén elakadtam..."

Ennyi a levél. Egy törekvő és tehetséges parasztyerek számol le benne vágyaival, álmaival egészen tárgyilagosan, majdnem ridegen. Megdöbbenő dokumentum. Különösen, ha tudja az ember, hogy ez a néhány sor százak és ezrek sorsát példázza.

A második iskolai évet kezdjük már fiatal demokráciánkban. [...] A felszabadulás után megkezdett nagy politikai s gazdasági reformok mellett mi volt a demokrácia egyik legtöbbet hangoztatott jelszava? Új, igazl értelmiséget a parasztság és munkásság tehetséges gyerekeiből!

Most nyáron, a Győrffy-kollégium évváró ünnepélyén, az ott hallott beszámolóból döbbenünk rá, hogy a jelszótól mennyire elmaradt a valóság. Ott hallottuk, döbbenetes adatként, hogy a demokrácia első évében nemcsak hogy nem emelkedett a főiskolákon, egyetemeken a paraszt- és munkásgyerekek száma, hanem éppen felére csökkent, mint volt a reakció esztendeiben!

A Győrffy-kollégisták – az új népi értelmiségnek ezek a nagyszerű pionírjai – akkor be is jelentették, hogy mozgalmat indítanak népi kollégiumok építésére. A kormány felelős tényezői megígérték minden lehető anyagi és erkölcsi támogatást. Sőt, a mozgalom élére maga a köztársasági elnök, Tildy Zoltán állt oda, ahogy ő monddotta, nem díszül, hanem "első munkásként". A mozgalom folyik is. Tildy Zoltán felhívást intézett a magyar társadalomhoz, hogy segítse a népi kollégiumok megteremtését. A belügyminiszter utasította a közigazgatási vezetőket, hogy minden megyében legalább egy kollégiumot segítsenek megszervezni. A kultuszminiszter is felhívta a tanügyi vezetők figyelmét a kollégiumi mozgalom fontosságára. Huszonöt Győrffy-kollégista dolgozik vidéken, hosszú hetek óta, a népi kollégiumok megszervezésén.

S van-e eredmény?

Valami van, határozottan. Jó néhány kollégium szervezés alatt áll, talán száz tanuló ellátását is vállalták közületek, üzemek, községek.

Ám mindez még nagyon kevés! A Szakács Bandik százai, ezrei – ha nem történik gyorsan az eddiginél sokkal több – ebben az esztendőben megint kimaradnak az iskolából. [...]

Kérő szóval fordulunk azokhoz, akikben van szív és felelősség. Akikben pedig ez nincs, azok felé felvetjük mi a felelősséget. [...]

Kikhez szóljunk még? A bérüket megkapni alig tudó munkásokhoz, az ezer bajjalnyomorúsággal küszködő parasztokhoz, s kis fizetésű értelmiségiekhez? Igen, hozzájuk is! Segítsenek, ahol és amit tudnak. Róluk, gyerekeikről van itt szó. [...]

A jelszavakból már éppen elég volt. A Szakács Bandikon, ott a bihari, békési, dunántúli falvakban s a nagyvárosok periferiáin, nem segítenek a szép szavak. A kül- és belpolitikai izgalmak köde, a sokszor üres politikai szövegek szenvedélye s a nehezen gyógyuló magyar társadalom öngyilkos közönye nem boríthatja el azt, ami legfőbb menedékünk: népünk szellemi felemelésének nagy-nagy feladatát. [...]

Szabad Szó, 1946. augusztus 25.

10. Illyés Gyula: Kiáltvány a parasztság művelődése ügyében!
1946. július 17.

[...] Elvész a nép, amely nem szerzi meg a tudás fegyvereit. Mert arra még nem volt példa a földön, hogy az okosabb – akár emberről, akár nemzedékről essék szó – ki ne forgassa a butábbat, ha a lélek már ráviszi. Akinek esze van, igaza van, tartja helyesen a mondás, mert végül is az kerül felül. A magyar falusi iskolákban épp csak lézengenek a gyerekek; a magyar gimnáziumokban kevesebb a parasztszármazék, mint valaha; a magyar egyetemekről az idén csaknem kétezer vidéki diákot kergetett vissza falujába a nélkülözés. S nem él a parasztság a művelődés új alkalmával sem. [...]

Minderről a legmegrázóbb képet maga a közoktatásügyi miniszter tárta az ország elé legutóbbi debreceni beszédében is. Erről adott hangot a Györffy-kollégium évzáró jelentése. A szépíthetetlen valóság az, hogy mint annyiszor és annyifelé, a parasztságot pusztán letelepülési módja, a különben oly lélek- és jellemnevelő foglalkozása most és nálunk is megköti a felemelkedésben; a tág határokhoz láncolva leláncolja a tegnapi állapotokhoz; mostoha testvérré teszi szabad testvérei között. Mert nem lehet még ott felszabadulásról beszélni, ahol a dolgozóknak csak egy része is szellemi szolgátságban senyved. Ha nem segítünk, akkor a falvakban és tanyákon élő magyarság csaknem egészében továbbra is szellemi szolgátságban senyved. [...]

Nemcsak a szegényparasztságot, hanem az egész vidéki közoktatást a háború legalább száz esztendővel lökte vissza. Azokra az évszázadokra kell emlékeznünk, amikor a vándortanítóknek még a gyermekek hordtak ételt, amikor egy-egy jó fejű jobbágyfiút a falu közösen taníttatott ki papnak, amikor a távoli kollégiumok apró kirajzásaképpen nem egy faluban a mester, egy-két tudományértő ember, sőt világot járt mesterember jóvoltából előkészítő tanfolyamok, fiókkollégiumok, úgynevezett partikulák működtek, igen szép eredménnyel, a magasabb műveltség szerteágazó gyökereiként! A magyar parasztság messzire tekintő okosságának, az igazi magyar betűértők és igeterjesztők önfeláldozásának hősi ideje, aztán az ipari munkásság önmívelő szívósságának és önfeláldozásának éppoly hősi korszaka jut eszünkbe, amikor azt latolgatjuk, hogyan is lehetne azonnal, a mai körülmények közt is megoldani a magyar földművelő szegénység kiművelésének, a magyar értelmiségi réteg megnövelésének és felfrissítésének sürgős és örök kérdését. Vagyis, már részekre bontva és pontokba foglalva a kérdést, hogy lehetne:

1. a parasztság számára ma elérhetetlen középiskolát és a dolgozók iskoláját a régi partikulák mintájára kivinni a falvakba;
2. a parasztok erejéből a szegény parasztfiúk számára a városokban minél több középiskolás tanulórthont létesíteni, testvéri együttműködésben a főiskolások népi kollégiumaival;
3. minél több középfokú mezőgazdasági iskolát szervezni;
4. a népfióiskolákat és népegyetemeket állandóan és fokozottabban működtetni;
5. a tehetséges parasztfiúkat kellő időben kellő körülmények közé juttatni, hogy tanulhassanak, képezhessék magukat;
6. rövid egyetemi tanfolyamokat szervezni, hogy a parasztság minél hamarabb megkapja a neki való új tanítókat, közigazgatási és szövetkezeti tisztviselőket, újságírókat és közéleti férfiakat;
7. a művelődést, az önképzést, a művészetet megszerettetni a falvakban. [...]

Parasztok! Magyarok!

Van pillanat, amikor a megértett szó többet ér a fejben, mint a zsebben a marék arany. Van pillanat, amikor a pusztai emberi elhatározás valóságosabb dolog, mint egy lábön álló ház. Először is elhatározásokra, akaratokra van szükség. Éljetek a már meglevő alkalommal!

Nem nyertek meg a magatok és hazátok harcát, ha nem indultok meg, és ha nem indíttjátok meg gyermekeiteket a művelődés felé. A legsúlyosabbat még nem is

mondtuk ki. Művelhetitek a most megszerzett földet, az elmaradtság szolgálként tengődtek rajta, ha magatok nem művelődtek ki! A föld is csak annyit ér – s mindinkább annyit fog érni –, amennyi tudással nyúlnak hozzá! Ügyeljétek tehát, hogy egyetlen gyermek ne maradjon ki az elemi iskolából. Legyen gondotok, hogy az iskolában szakszerűen, otthon pedig nyugodtan tanulhassanak. [...]

Már az ősztől fogva új korszaknak kell nyílnia a magyar parasztság művelődésében, bármily szerény kezdettel is. [...]

Addig is, amíg a tennivalók híre elérkezik hozzátok, készüljétek fel, már most készítsétek az összefogást, hogy a falu eszes gyerekei felsőbb iskolákba kerülhessenek. Figyeljétek, válasszátok ki őket. Tekintsétek a falu nagy családjá gyermekeinek. Vállaljátok majd, ha úgy fordul, azt a csekély községi terhet, amellyel tanulásuk alatt közösen eltarthatjátok őket. [...]

Parasztdiákok! Munkásifjak! Munkásdiákok!

Biztassátok sorstársaitokat; könnyítsétek meg első lépésüket a falvakban, egyengesétek útjukat a városokban! Segítsétek lebontani azt az éppoly átkos – és ugyanabból az anyagból rakott – falat, amely a várost és falut, a kétkezi és a szellemi munkást, a különböző nyelvű és vallású népeket, a népek külön-külön hazáját elválasztja! Döntsétek le az osztályfalakat! Nem akarjuk, hogy műveltségre nevelődve bárki is úrrá nevelődjék.

Szellemi Munkások! Falusi és városi Betűértők!

Tudjuk, sok hiszi ma közületek: kiváltságot veszít. Csak szolgaságát veszti. Tudjuk, sokan eltévedtek az új szavak közt, s nem látják helyüket a népben. Nem szavakkal akarjuk érzékelteni, mi a demokrácia. Azt kérjük: próbáljátok meg a gyakorlatban, alkalom kínálkozik rá. Támogassátok a tanulni vágyókat. Helyet kínálunk a szervezésben, a tanításban. A világ s a jövő csak az előtt folyik össze, akinek nincs biztos öntudata. Adjátok át tárgyi tudásokat a népnek, s cserébe észrevétlenül is megkapjátok a dolgozók öntudatát. Így váltok lélekben is azzá, ami a valóságban mindig is voltatok, a dolgozók sorstársaivá. Így érzitek át, mi az igazi közösség, mi az igazi haza.

Megújult Magyarország

Csak az a méltó haza, amely a népe. A hazát – s vele a világot – csak az újítja meg, ami a népet megújítja. A magyar szegényparasztság forradalom nélkül juthatott egy forradalmi vívmányhoz: a szabad földhöz. Szellemi szabadságához csak a maga forradalmi lendületével juthat el: lelket nem lehet kölcsönözni.

Célunk nem kevesebb, mint felébreszteni a parasztság lelkét. Csak így vehet méltó részt országunk felépítésében. Hűségével a nyelvhez, a szabadsághoz, az emberiséghez a parasztság volt mindig a támadó erő a nemzet nehéz pillanataiban. Cserébe ezt várjuk ma is tőle. Így leszünk már mindnyájan méltók a szabadságra, arra a szabad és emberi hazára, amelynek képét nagyjaink elbénk írták. [...]

NDGY Balajthy Árpád íratái III-3

11. Felkészülés a népi kollégiumok és a földművesszövetkezetek szervezésére

Pető Sándor levele szüleihez, 1946. július 21.

Drága jó Szüleim és Testvéreim!

A szövetkezetszervező tanfolyam 15-én, hétfőn kezdődött és csütörtökön lett vége. Kilenc előadó tartott összesen 20 előadást a 4 nap alatt. A tanfolyamzáró ünnepélyen itt volt Dobi földművelési miniszter is, beszélt is.

Az előadásokat a földművelésügyi minisztériumból kiküldött szakelőadók tartották, részint a szervezés technikai kérdéseiről, másrészt különböző előadások voltak a szövetkezetek fontosságáról, azonkívül egy csomó mezőgazdasági, termelési stb. kérdésről. A tanfolyam elnöke éppen dr. Erdélyi Tibor volt, aki most is és a múltban is az ezüstkalászos gazdaképző tanfolyam orsz. elnöke volt.

Amint írtam, a tanfolyamnak csütörtökön vége lett. Péntekre is volt elfoglaltságunk: Illyés Gyula, Darvas József és Gombos Imre tanár tartottak egy-egy órás előadást művelődési kérdésekről, amiket szintén terjeszteni kell a nép között.

A szövetkezetszervezésen és Illyés kiáltványán kívül még a népi kollégiumok ügyével is behatóan kell foglalkoznunk a nyáron. Az ország minden megyéjének a székhelyére megy Györffy-kollégista, aki az illető megyeszékhelyen felállítandó kollégium ügyében fáradozik majd. Kecskemétre (Dél-Pest orsz. székhelye) éppen szobatársam: Csizmadia György fog menni. Én Somogy megyébe, Kaposvárra vagyok beosztva. Meg kell ismerkednünk sok tanárral, a megye összes vezetőjével: alispánnal, főispánnal, szervezetek, pártok vezetőivel stb., és propagálni, előre kell mozdítani a kollégium ügyét.

Most a 6 lánnyal összesen 53-an vagyunk Györffy-kollégisták. Kilenc tagot ismét kitétek a kollégiumból.

Tegnap, július 20-án ruhaosztás volt a kollégiumban. Az "Unrrá"-tól (segélyező) kaptunk 55 "öltöny" ruhát, de valójában nem öltönyök voltak azok, hanem szedett-vedett, kopott, stoppolt, használt holmik. Mindenki választott magának egy öltönyrevalót. Én elég jó nyári kabátot, jó nyári kislajbit és igen ócska stoppolt nadrágot tudtam választani. A semmitől jóval többet ér ez is!

Kb. augusztus 8. – augusztus 15-ig lesz az új idei tagfelvételi konferencia a Györffy-kollégiumban. Erre az időre össze kell majd jönnünk Nagytéténybe. Itt lesz az idén a felvételi tábor. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

12. A Györffy-kollégium igazgatójának körlevele a népi kollégiumokat szervező Györffy-kollégistákhoz
1946. július 30.

1. számú körlevél

Kedves Barátom!

Közlöm veled, hogy kollégistáink jó részének levelét megkaptam, nem egy kollégista küldte el a helyi lapokban megjelent cikkeit is. Fekete Sándort, Csizmadia Györgyöt, Bak Józsefet és Tóth Bélát az első között kell megdicsémem, ők vették fel a legrövidebb idő alatt velünk az érintkezést, és pozitív eredményt nyújtottak működésüknek. Itt most – az első levelemben – még nem írom le a késedelmeskedők, az ellágyultak, az elbátortalanodottak nevét, de ígérem, hogy a következőkben rájuk is felhívom a figyelmedet.

Rá kell mutatnom a következő hibákra: egyesek irányt tévesztenek, eltérnek eredeti megállapodásunktól: részlet- vagy másodsorban jövő munkákat vesznek előbb sorra; egyesek meg nagyon is csak egy bizonyos munkába ragadnak bele; vannak tétozások, akik azt hiszik, hogy sok az idejük; mások elhamarkodják a dolgokat, nem nem tudják, hol és mit csináljanak. Akadt olyan vidéki szervező, aki parasztküldöttséget akart Pestre vezetni a beszolgáltatások dolgában!

Tagtársak! A Györffy-kollégistáknak az a feladatuk, hogy a szövetkezeti ügyben rájuk bízott ellenőrzési és szervezési munkát minél sikeresebben és minél rövidebb idő alatt elvégezzék. Az eredményekről részletes és tartalmas beszámolót készítsenek. Vele egyidőben kell megoldani a népi kollégiumok propagandájának, szervezésének, ellenőrzésének, irányító emberek kiválasztásának feladatát. Mind a kettőben jól kell működni!

Dél-Dunántúlról nem érkezik jelentés: miért? Sokan ügyetlenek az ellátás és a szállás dolgában. Ezt meg kell tudni oldani! Ha megoldotta 30 más Györffy-kollégista, meg tudja oldani a többi 15 is! Ez nem lehet akadály a késlekedésnek, a tétozásnak, de legkevésbé az elkeseredésnek. Egyesek harcban állnak a reakcióval; ez nem lehet akadály a sikeres munkavégzésnek! Ma minden barátunk, de minden ellenségünk is élénken figyeli munkátokat! Mi naponta keserves harcokat folytatunk ügyetekben tanúsított értetlenséggel szemben. Közlöm veletek: eljártam a Földművelésügyi Minisztériumban, hogy haladéktalanul és kivételesen kezeljék pénzügyeiteket. Biztos, hogy rövidesen forintot kaptok kézhez, és rendbe jöttök anyagilag.

Megyeközponti Kollégisták! Ne feledkezzetek meg a megyétekben szervező kollégistákról vagy tanfolyamot végzettekről! Róluk is részletes jelentést kérünk!

Rajk László belügyminiszter úr kiadta újabb rendeletét a népi kollégiumok szervezése ügyében. Külön megbízólevelet ezért tőle nem kaptok. A vármegyék és városok első tisztviselőjének, az előző rendelet végrehajtóinak fel kell venni a kapcsolatot veletek: informálódnotok kell, hogy mint állnak ezek az ügyek, és szorgalmaznotok kell illő formák között a végrehajtást. Kérdőív is van mellette, ez nem azt jelenti, hogy más helyett végezzétek el a szervezési munkát, de azt jelenti, hogy felelősek vagytok a helyi kollégium alakulásáért.

Nyári táborunk aug. 10-tól 17-ig tart Nagytétényben. Mindent előkészítettünk. Nektek 10-én este 8 órára kell megérkeznetek a kollégiumba. A szabadjegyet küldöm. Ha ez késlekednék, akkor is induljatok el avval az eszközzel, ami rendelkezétekre áll. Minden kollégistára számítunk. Maximálisan 4 napot kell fenn tartózkodnotok, utána azonnal vissza kell térni. A tábor programja: Révai József, Erdei Ferenc, Varga Jenő kül- és belpolitikai tájékoztatója, a kollégium konferenciája, rendkívüli közgyűlés, a pénzügyek likvidálása, a következő év gazdasági és nevelésügyi programjának letárgyalása. Élelmiszert hozz magaddal, amennyit helyzeted és körülményeid megengednek, de feltétlenül számítunk rá.

Az Erdeinek szóló jelentéseket erre az alkalomra precízen, írásban készítsétek el, nehogy itt utólag ilyesmivel foglalkozzatok. Úgyszintén ne feledkezzetek el a kollégiumi ügyekről írni részletesen, érdekesen és tartalmasan. Még akkor is, ha felutaztok; a szavak elrepülnek, a jó jelentés megmarad.

Jugoszláviából levél érkezett. Mindnyájatokat melegen üdvözlík. Kollégista társaink az egész vasútvonal első brigádjának a sorába küzdötték fel magukat, s messze túlhaladták az átlagteljesítményt. Ti sem maradhattok az átlagnál vagy azon alul.

Ne feledkezzetek meg az 1946-47-es iskolaévre való felveendőkről. Névsort kell készítenetek! (De a hozzánk való jelentkezést is szervezzétek!)

A Népi Kollégiumot Építő Mozgalom erősödött. Alapszabályunkon az utolsókat simítjuk. A köztársasági elnök úr kb. 4-én rádiószózatot intéz a magyar társadalomhoz, az utána való héten a miniszterelnök úr a világ magyarságához. Kiadványunk 10 000-es példányban szerkesztés és sajtó alatt van (aug. 3-án, szombaton de. 11 órakor és este helyszíni rádióközvetítés lesz). Egyszóval a forintpremier után mi is indulunk!

– A vidék rajtatok múlik! – E heti feladatotok; a mellékelt felhívásunkat leközzöltetni a helyi lapokban, úgyszintén az elnök úr szózatát is. Persze függetlenül egymástól, időbevárás nélkül. Kommentálni is lehet és kell az anyagot. Önálló cikket is kell közzölni. Meg kell írni, hogy a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége megkezdte működését. A tanács elnöke, Darvas József nemzetgyűlési képviselő, a szövetség elnöke Gyenes Antal nemzetgyűlési képviselő. Főtitkár: Szabó Gergely vegyész mérnök, a nevelésügyi osztály vezetője dr. Kardos László, a GYIK igazgatója (a névsor propagálása lényeges), iroda: IV., Királyi Pál utca 12. III. em. A mozgalom fővédnökét, a köztársasági elnök úr személyét propagálni szükséges.

Szempontok a propagandához: ősszel 26 középiskolás és 7 főiskolás kollégium indul kb. 1500–2000 közép- és főiskolás hallgatóval. A kollégiumok gondoskodnak anyagi ellátásról, lakásról és jó tanulási feltételek megteremtéséről. Szimpatikus tanárebereket, jó pedagógusokat, akikre hallgatnak, kell kiválasztani (a listát már várom) a kollégium élére. Megfelelő gyerekeket is.

Jelszavunk: demokratikus népi értelmiséget! [...]

NDGY GYSI GYIK 169

13. Tájékoztató a népi kollégiumokról 1946. július

Mik a demokratikus népi kollégiumok?

Olyan otthonok, ahol a magyar parasztság és a munkásság szegény és tehetséges gyermekei anyagi gondoktól mentesen, demokratikus szellemben nevelődhetnek komoly szakemberekké, haladó gondolkozású magyarokká, közösségi magatartású férfiakká és nőkké: népünk értelmiségévé.

Népi kollégiumok létesülhetnek minden közép- és főiskola mellett, ahol alkalmas épület áll rendelkezésre, a szükséges felszerelést össze lehet gyűjteni, az ellátást folyamatosan meg lehet szervezni. Létszámuk 25 főtől 100 főig terjedhet. A középiskolai kollégiumoknak minden eszes és szegény munkás- és parasztdiák tagja lehet, aki nem az általános iskola tanulója. A főiskolai népi kollégiumnak tagja lehet minden főiskolai hallgató, aki a felvételi vizsgálaton megfelelt. A középiskolás kollégiumok külön fiú- és külön leánykollégiumok. A főiskolás kollégiumok koedukációs kollégiumok. Megszervezésüket társadalmi és hivatalos szervek vállalhatják. Minden egyes esetben meg lehet szervezni a kollégium anyagi fenntartását szolgáló pártfogó testületet, amelyek szervezetileg ügyködhetnek. A népi kollégiumok megalakulása a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének központi alapszabályzatában foglalt rendelkezések alapján történik. A NÉKOSZ-ba beletartozik minden népi kollégium, amely a NÉKOSZ alapszabályzatában meghatározott célkitűzéseket elfogadja, és a jelzett alapszabályzat (külön középiskolai és külön főiskolai kollégiumi rendelkezések) alapján alakult meg és működik. Az alapszabályzat rendelkezik a kollégiumok vezetőségének megválasztásáról, jogairól és kötelességeiről. A népi kollégiumok mint a NÉKOSZ helyi szervezetei, a NÉKOSZ vezetőségének felügyelete alá tartoznak. A NÉKOSZ szervezési, nevelésügyi, gazdasági és propagandaosztálya gondoskodik a tagkollégiumok ilyen természetű ügyeinek egységes irányításáról.

A NÉKOSZ funkcionáriusai és szervei: elnök, főtítkárr, titkárr, nevelésügyi osztály, szervezési osztály, propaganda- és sajtóosztály, gazdasági osztály vezetői. Ezek közösen alkotják a szövetség vezetőségét. Tanács. Tanácselnök. Igazgatói értekezlet. Közgyűlés. Közép- és főiskolás kollégiumok és ezek vezetősége. [...]

Kik vezetik a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét?

Azok a népi származású értelmiségi fiatalok, akik az elmúlt fél évtized alatt saját fejlődésükkel és társadalmi munkájukkal igazolták a paraszt- és munkásosztály diákfiainak és leányainak nagykorúságát és érettségét, és akik komoly felelősséget éreznek az egész magyar társadalom nagy problémái iránt, és ma is az értelmiségi fiatalság élén haladnak.

A szövetség tanácsának elnöke: Darvas József író, nemzetgy. képviselő,

A NÉKOSZ elnöke: Gyenes Antal, nemzetgy. képviselő,

főtítkárr: Szabó Gergely vegyész-mémnök,

titkárr: Sz. Morva Zsuzsanna egyetemi hallgató,

nevelési osztályának vezetője: dr. Kardos László, a Györfly István Kollégium igazgatója,

szervezési osztályának vezetője: dr. Kerek Gábor,
propaganda- és sajtóosztályának vezetője: dr. Tóth Benedek újságíró,
gazdasági osztályának vezetője: Nagy Lajos, a Györfy István Kollégium volt g.
titkára,
ügyésze: dr. Medve Zsigmond.

Mi a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom?

A szövetség célkitűzéseinek megvalósítására egyetemes társadalmi mozgalmat indít. A mozgalomnak tagja lehet minden társadalmi és állami szerv, magánosok és közületek, akik komoly elkötelezést éreznek a parasztság és a munkásság szegény és tehetséges gyermekeinek neveltetése iránt, és akik ennek az ügynek érdekében erkölcsi és anyagi áldozatot is hoznak.

A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom egyetemes nemzeti ügy

Élén mint a mozgalom fővédnöke: Tildy Zoltán köztársasági elnök úr áll.

Díszelnökei: Nagy Ferenc miniszterelnök, Rákosi Mátyás és Szakasits Árpád miniszterelnök-helyettesek és Veres Péter, a Nemzeti Parasztpárt országos elnöke.

Az Elnöki Tanács tagjainak sorában demokráciánk politikai, tudományos és művészeti életének kiválóságai foglalnak helyet: Balogh István miniszterelnökségi államtitkár, Bán Antal iparügyi miniszter, Dobi István földművelésügyi miniszter, Erdei Ferenc, a Nemzeti Parasztpárt alelnöke, Farkas Mihály nemzetgyűlési képviselő, Gerő Ernő közlekedésügyi miniszter, Horváth Zoltán nemzetgyűlési képviselő, Illy és Gyula nemzetgyűlési képviselő, Karácsony Sándor egyetemi tanár, Keresztury Dezső kultuszminiszter, Kéthly Anna, a Nemzetgyűlés alelnöke, Kiss Sándor nemzetgyűlési képviselő, Kodály Zoltán, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, Kossa István, a Szakszervezeti Tanács főtitkára, Kovács Béla, a Független Kisgazdapárt főtitkára, Kovács Imre, a Nemzeti Parasztpárt alelnöke, Lukács György egyetemi tanár, Marosán György nemzetgyűlési képviselő, Molnár Erik népjóléti miniszter, Nagy Miklós kultuszállamtitkár, Ortutay Gyula egyetemi tanár, Rajk László belügyminiszter, Révai József nemzetgyűlési képviselő, Szalai Sándor nemzetgyűlési képviselő, Szent-Györgyi Albert egyetemi tanár, Tildy Zoltánné, az MNDSZ elnöke, Vargha Béla, a Nemzetgyűlés elnöke, Vas Zoltán, a Gazdasági Főtanács főtitkára.

A mozgalom ügyvezető elnöke: Darvas József író, nemzetgyűlési képviselő.

A mozgalom Nagybizottságának mindazok tagjai lehetnek, akik anyagi és erkölcsi vonatkozásokban a legtöbbet tesznek a népi diákság nevelődése érdekében. [...]

NDGY Népi Kollégiumokat! 25-28.

14. Rajk László belügyminiszter a megyei törvényhatóságokhoz a népi kollégiumok szervezése tárgyában
1946. július 15.

Magyar Belügyminisztérium
4747. szám
eln.

A magyar értelmiségi fiatalság helyzete aggasztó.

Az utóbbi évtizedek és különösképpen az utóbbi évek bebizonyították azt, hogy a dolgozó parasztság és munkásság soraiból kitermelődött értelmiségi fiatalság tudja ma-radéktalanul magáévá tenni a magyar demokráciát, tudja meghozni érte a leghösbib áldozatokat is, és legönfeláldozóbban tud élni érte.

Azonban sajnos a paraszti és munkásszármazású értelmiségi fiatalság arányszáma rosszabb a középiskolákban, egyetemeken és főiskolákon most, a demokráciában, mint a Horthy-rendszer alatt. A parasztság és munkásság fiainak száma az iskolákban ma nemhogy emelkedőben, hanem csökkenőben van.

A magyar demokráciának elsőrendű feladata, hogy ezt a helyzetet megváltoztassa.

A Györfly István Kollégium – amely eddig is a haladó szellemű demokratikus egyetemi ifjúság élén állott – mozgalmat indított a közép- és főiskolai népi kollégiumok megszervezésére.

A demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom élére maga Tildy Zoltán, köz-társaságunk elnöke állott azzal, hogy elvállalta a mozgalom fővédnökségét. Elnök urunk a mozgalmat történelmi jelentőségűnek minősítette, és a magyar demokrácia feladatá-nak jelölte meg, hogy mind több és több munkás- és parasztiifjú kerüljön a középiskolák-ba és egyetemekre.

A belügyi kormányzat is teljes erejével támogatni kívánja ezt a mozgalmat. Éppen ezért elhatároztam, hogy vármegyénként már a legközelebbi iskolaév kezdetén 50–100 személyes középiskolás kollégiumokat állítok fel, ahol a tehetséges paraszti és munkás-származású középiskolai tanulók nyernék majd otthont, és részesülnek haladó szellemű, demokratikus közösségi nevelésben.

Elvárom, hogy a mozgalom céljait Alispán Úr is magáévá tegye, és mindent elkö-vessen annak megvalósításáért. Éppen ezért felhívom Alispán Urat, f. évi augusztus 15-ig jelentse, hogy a törvényhatósága területén az iskolacentrumokban milyen megfe-lelő épület állhatna rendelkezésre az 50–100 személyes kollégium céljára.

Az épület kiválasztásánál vegye figyelembe, hogy az lehetőleg közel legyen az isko-lához, a diákok elhelyezése ne legyen zsúfolt, és egyébként is a legszükségesebb kényel-mi és egészségügyi követelményeknek megfeleljen.

Jelentse azt is, hogy a kollégium felszerelését honnan és miből tudja biztosítani, és annak fenntartásáról miképpen tudna gondoskodni. A kollégiumi épület megjelölésénél terjessze fel annak tervrajzát és környeztelírását is.

Kötelességévé teszem Alispán Úrnak, hogy a mozgalmat és jelen rendeletemet a pártközi értekezleten ismertesse, vigye a kérdést a Nemzeti Bizottság elé, és hasson oda, hogy a mozgalmat törvényhatósága területén társadalmi mozgalommá szélesít-se ki, s ennek érdekében vegye igénybe a helyi sajtó támogatását is, hogy a helyi pártszervezetek, demokratikus szervek és egyesületek a mozgalom célját teljes egé-

szében magukévá tegyék, és annak megvalósítását mind erkölcsileg, mind anyagilag legteljesebb mértékben támogassák.

Ezzel kapcsolatban tudomására hozom Alispán Úrnak, hogy a mozgalmat a pártok vezetői, mint Nagy Ferenc, Rákosi Mátyás, Szakasits Árpád és Veres Péter, pártjaik mozgalmának is tekintik, és ünnepélyes ígéretet tettek annak minden eszközzel való támogatására.

Felhívom Alispán Urat, hogy a kérdést egymással egyetértve és együttműködve oldják meg.

A kitűzött határidőre jelentse Alispán Úr azt is, hogy a mozgalmat milyen mértékben sikerült törvényhatósága területén társadalmivá szélesítenie.

Budapest, 1946. július hó 15-én

Rajk László s. k.

Tolna megyei Levéltár Alispáni iratok 734/1947

15. A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége otthont kér a József Attila Kollégiumnak
1946. augusztus 16.

Államtitkár Úr!

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége azzal a kéressel fordul az Államtitkár Úrhoz, hogy a József Attila Kollégium részére kollégiumi épületül a Magyar utca 34. sz. alatti Splendid szállót kiutalni szíveskedjék.

A József Attila Kollégium egyike azoknak a népi kollégiumoknak, melyek a Györfy István Kollégiumban elindított mozgalom eredményeként szerveződnek. Ez a kollégium is paraszt- és munkásgyermekeknek nyújt otthont és tanulási lehetőséget.

A Magyar utca 34. sz. alatti ház üresen áll. A köztársasági elnök úr testőrsége részére július folyamán Államtitkár Úr kiutalta. Jékely László miniszter úr az épületet nem találta megfelelőnek, ezért arról lemondott.

Kérjük Államtitkár Urat, mérlegelje kérésünket. Ötven paraszt- és munkásgyerek tanulási lehetőségéről van szó. Egy népi kollégium megvalósulása áll vagy bukik ennek a kérdésnek az elbírálásán.

Reméljük és hisszük, hogy Államtitkár Úr ebben az esetben is segítségére siet a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének, segítségére siet a parasztság és munkáság fiainak.

Öszinte tisztelettel:

NDGY Gyenge Zoltán iratai 2

16. B. Nagy László: "Csak iszik forrásból..."

Még a múlt év őszén történt, hogy a Parasztpárt egyik kerületében egymás mellé került néhány diáklfiú. Mit csinál az ifjúság, ha sok "nagy komolyság" mellett egyúvő kerül? Természetesen egyesületet épít, a "pártban külön pártot". Mindenütt ez történt, ahol ifjúság van, miért ne történt volna éppen itt is így.

Persze, a fiúk nevet is adtak maguknak, irányt és célt társaságuknak, hogy mozgalmuknak minden kelléke meglegyen. Már régóta ismerték Szabó Dezsőt meg a népdalokat, Veres Péter könyveibe is itt-ott belekukkantottak, s volt közöttük, aki még távolabb, ismeretlenebb és idegenebb jelenségek felé is szimatolózott.

Vágyaik, ismereteik alapján elnevezték Falu-Budapest Munkaközösségnek magukat, s ezután a Szabad Szó olvasója gyakran láthatta a Pártélet rovatban, hogy "cselédeket, városra felkerült parasztokat szeretettel vár a Falu-Budapest Munkaközösség".

A mozgalom akkor kezdett zsendülni, mikor az egyik palóc faluból néhány paraszt-munkásfiú került közéjük. Lakásuk nem volt, társaságuk nem volt, ismeretlenül és ijedt szemmel kódorogtak Pest utcáin, s persze kapva kaptak az alkalmon, amikor megtudták, hogy van egy társaság, ahol nem valami "csúnya városi mérget" igyekeznek beléjük injekciózni, hanem a "hamisítatlan falut" szeretnék megőrizni, azt, amelyet nemrég odahagytak.

S így lett ez a kis társaság a népi kultúra őrzője, és egy húsz esztendővel ezelőtt kipattant gondolat letéteményese. Az idő azonban haladt tovább: s változásával megváltozott magatartást, megváltozott erkölcsöt követel. A múltat nem őrizni, hanem továbbvinni kell, mondogatták egymásnak a fiúk, s lassan-lassan bekerültek a pesti élet áramlásába.

Esténként az összejövetel színhelye előtt elmenő járókelő az omladozó ház tört ablakain át már nemcsak a "vékony héjat", hanem "az úri nép de kényest" is hallhatta, s időnként szenvedélyes viták hangjaira is figyelmes lehetett.

Aztán a társaság falujárásai során a pesti fiúk megkóstolhatták azt is, mi is az igazi népiség, s a munkásifjúsági egyesületeket látogatva a falusiak megtapasztalhatták, hogy mi az igazi város.

Így tanulva, csiszolódva nőtt a mozgalom, és sok-sok új ember tapadt hozzájuk; Kállón a KALOT-ból, Püspökin a cserkészetből, Vecsén a KIE-ből; s a városban a vilallakások, bérkaszányák világában is voltak ilyen menekülők; otthonban talán különböztek, de egyben valamennyien megegyeztek: merre kell menni.

De ennek a magatartásnak a vállalása nem ment könnyen. A szurdokpüspöki paraszt-munkásfiú is rájöhett, hogy új magatartását nem egykönnyen veszik be a falun sem, és sok városinak is meg kellett válnia attól a világtól, amelyből elindult.

A kollégium gondolata így született meg. Miért mondjuk el most mindezt? Azért, mert mindezt jelképnek is lehet tekinteni. A Falu-Budapest Kollégium története a többi kollégiumra is áll. Így született annak idején a Györfly István Kollégium is, s így szaporodnak a többiek. Ma már az illetékesek jóindulatából is, de főképp az ifjúság elszánásából. S így volt ez nemcsak ma, hanem régen is.

A XVIII. század "garabonciásai" ugyanígy járták az országot, s talán az akkori hírneves kollégiumok sem csupán egy-egy fejedelem jóindulatából születtek meg, hanem az ifjúság igényéből is. S ezt kell még elmondanunk: a népi kollégiumokkal az ifjúság lép be, nagy múltú elődei nyomdokain járva, a történelembe, most már végre igaz úton és jó reménységgel. Mindez nagyon emlékeztet egy szép román népballadára, amely ugyanezt mondja el a nép szimbólumokban beszélő nyelvén. A szarvassá vált fiúk balladájában is erről beszél a nép. A kilenc fiúszarvast hiába hívja haza az apja, hiába várja őket a tűzhely melege:

Ágasbogas szarvunk
 Nem fér be az ajtón,
 Csak a hegytetőkön,
 A mi lábunk nem lép
 Tűzhely hamujába,
 Csak leveles ágra,
 A mi ajkunk többé
 Nem iszik pohárból,
 Csak iszik forrásból.

Csak iszik forrásból – ezt lehet a népi kollégistákra is elmondani. A szabadságnak, az igaz emberségnek várományosai és kivívói ők, s új világot építeni ma csak ilyen magatartással lehet.

Szabad Szó, 1946. július 21.

17. A belügyminiszter értesítése a népi kollégiumot szervező
 Györffy-kollégistáról
 1946. július 22.

Magyar belügyminiszter
 4972 sz./eln.

1. melléklet

Baranya vármegye Alispánjának,
 Pécs

Értesítem Alispán, Polgármester Urat, hogy a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége törvényhatósága területére megyei megbízottként Kőte Sándor urat, a Györffy István Kollégium tagját küldte ki azzal a céllal, hogy a 4747/1946. eln. számú rendeletem végrehajtásában Alispán, Polgármester Úrnak segítségére legyen.

Mivel nevezett megfelelő jártassággal és tapasztalattal rendelkezik a népi kollégiumok szervezésében, indokoltnak tartom, hogy Alispán, Polgármester Úr vele a személyes kapcsolatot felvegye, és fenti számú rendeletem végrehajtása során tanácsait, észrevételeit figyelembe vegye.

Jelen rendeletemhez csatolt jelentési ívet kitöltve, augusztus 15-ig terjessze fel hozzám.

Budapest, 1946. július hó 22-én

Rajk László s. k.

A kiadmány hitelül:

s. hiv. igazgató

NÉKOSZ megbízottjának címe: Kőte Sándor, Pécs, Megyei Földhivatal
 Almádi Géza címén

Baranya megyei Levéltár Alispáni ált. iratok 3686/1948/12340/1946

18. A pécsi polgármester jelentése helyi népi kollégiumok szervezéséről

1946. augusztus 9.

A 4747/1946. eln. sz. körrendelet végrehajtásához

Jelentési ív

1. A megye neve: Baranya vm.
2. Polgármester neve: Tolnai József
3. Van-e főiskola a megye területén: Pécsi Erzsébet Tudományegyetem
4. Hol van középiskola a város területén?
Városunkban van 1 állami gimnázium, 2 papi fiúgimnázium, 1 szerzetesrendi leánygimnázium, 1 püspöki tanítóképző, 1 szerzetesrendi tanítónőképző, 1 városi kereskedelmi fiúiskola, 1 városi kereskedelmi leány-középiskola, 1 városi polgári fiú, 1 városi polgári leány-középiskola, 1 városi ipari leány-középiskola. Összesen tehát 11 középiskola.
5. Van-e már népi kollégium létesítésére megfelelő épület? A tárgyalások során csupán a középiskolások részére szolgáló kollégium kérdése tisztázódott, amennyiben a várostól az állam által bérbe vett Dr. Heim Pál u. 4. sz. alatti épület (volt szórványinternátus) erre a célra megfelelőnek bizonyult. A szórványinternátus berendezését sikerült a legnagyobb részben megmenteni és a város különböző helyein tárolni. Az épületet középiskolai internátus céljára Kőte Sándor, a Győrffy-kollégium megbízottja is megfelelőnek találta.
6. Hány személyre van berendezés?
A fent nevezett intézmény 75 személy elszállásolására volna alkalmas.
7. Mi a biztosíték arra, hogy a népi kollégium még ez év szeptemberében működni fog?
A f. hó 15-én összehívandó értekezlet a megnyitás idejének kérdésével majd foglalkozik.
8. Hogyan oldható meg az élelmezés?
Kőte Sándor, a Győrffy-kollégium helyi megbízottja tárgyalásokat folytatott a pécsi bányák vezetőségével, és azt az ígéretet kapta, hogy a bánya vezetősége 25 bányász középiskolás ingyenes élelmezését vállalja, 25 egyéb középiskolás részére pedig önköltségi áron tud napi háromszori étkezést biztosítani. Ugyancsak a pécsi népkonyha is tud ilyen módon önköltségi áron a fennmaradó 25 személy részére élelmet biztosítani.
9. Mennyiben sikerült a mozgalmat társadalmi mozgalommá fejleszteni?
A pécsi és baranyai Nemzeti Bizottság f. hó 8-án tartott ülésén foglalkozott a Győrffy-kollégium* ügyével, és a legnagyobb erkölcsi támogatást ígerte meg arra az esetre, ha a terv megvalósul. A helyi lapok pártkülönbségre való tekintet nélkül karolták fel a kollégium ügyét, több ízben felhíva az ügy nagy fontosságára a pécsi társadalom figyelmét.
10. Milyen nehézségei vannak a végrehajtásnak? Az egyetemi hallgatók részére létesítendő kollégium tervének megvalósítása már sokkal nagyobb nehézségekbe ütkö-

*Helyesebben: a helyi népi kollégium.

ző feladat. Egyetlen épület, a Megye u. 8. sz. alatti, volt Kat. Legényegylet épülete, amely megfelelő berendezéssel ennek a célnak megfelelne. A város törvényhatósága pénzbeni támogatást egyáltalán nem nyújthat, mert a legnagyobb takarékosagra szorított költségvetése mellett erre törvényes lehetősége nincs.

11. Észrevételek a végrehajtásról?

A Györffy-kollégium kiküldötte a tankerületi főigazgatósággal karöltve, f. hó 15-re megbeszélésre hívja egybe a város vezetőségét, nemzeti bizottságát, a pártok vezetőit és a különböző társadalmi egyesületek vezetőit, és kölcsönös megbeszélésükkel a felmerült kérdéseket megvitatják, és a Györffy-kollégium^x kérdését a végző megoldáshoz segítik.

Pécs, 1946. augusztus 9.

Tolnai
polgármester

Baranya megyei Levéltár Alispáni ált. iratok 3686/1948/12340/1948

19. Köte Sándor népi kollégium szervező megbízott felterjesztése Baranya megye alispánjához népi kollégiumi gyűjtés ügyében
1946. augusztus 29.

Népi Kollégiumok Országos Szövetségének

Helyi megbízottjától

Keserű János Úrnak,

Baranya vármegye alispánja,

Pécs

A Pécssett megalakult Ady Endre Népi Kollégium gazdasági alapjainak megteremtését csak úgy lehet biztosítani, ha Baranya vármegye területén gyűjtést rendezünk az egész társadalom bevonásával. A gyűjtésre vonatkozólag, valamint a kollégium felállításának támogatására a belügyminiszter úr körrendeleteiben hívta fel a közigazgatási hatóságok figyelmét. Ebben az értelemben tisztelettel kérem Alispán Urat, hogy Baranya vármegye területén az illetékes hatóságokat (járási főjegyzőket, községi főjegyzőket, jegyzőket, körjegyzőket) utasítsa a gyűjtés megszervezésére, illetve nyomtatékosan hívja fel figyelmüket a népi kollégiumok ügyére.

A gyűjtés lebonyolítására a különböző ifjúsági szervezetek vállalkoztak. Ilyen értelemben hívja fel a községi előljáróság az ifjúsági szervezetek helyi csoportjait a gyűjtésben való részvételre. Az ifjúsági szervezetek támogatására a hatóságok annál is inkább számíthatnak, mert az ifjúsági szervezetek megyei vezetősége leiratban értesíti a helyi szervezeteket. A gyűjtés megrendezésére községenként a legalkalmasabb formát lehet választani.

Tekintettel arra, hogy a tanév kezdete rohamosan közeledik, s a kollégiumnak legkésőbb szeptember 15-ig meg kell indulni, ezért a gyűjtés kezdetének időpontjául

^x Helyesebben: a helyi népi kollégium.

javaslom szeptember 1-ét. Ezért kérem Alispán Urat, hogy a gyűjtésre való felhívást minél előbb juttassa el a községek előljáróságaihoz. A gyűjtés befejezésének időpontját szeptember 8-ra tehetjük, vagyis a községi előljáróságok szeptember 10-re jelentsék Alispán Úrnak a gyűjtés eredményét. A lehetőség szerint jó lenne, ha járási székhelyenként összegyűjtenék a községenként összegyűjtötteket, ezzel is megkönnyítenék a Pécsre való szállítást. A kollégium megindulásának egyetlen feltétele a gazdasági alap megteremtése, vagyis ennek a gyűjtésnek megszervezése, lebonyolítása. Ebben a tekintetben csak Alispán Úr nyújthat óriási segítséget a kollégiumnak.

Kérésem tiszteletteljes ismételése mellett vagyok tisztelettel:

Pécs, 1946. augusztus 29.

Köte Sándor

a NÉKOSZ megbízottja

Baranya megyei Levéltár Alispáni ált. iratok 3686/1948/13951/1946

20. A debreceni Bartók Béla Kollégium Pártfogó Testületének alakuló közgyűlése jegyzőkönyvéből

Jegyzőkönyv, 1946. augusztus 5.

Felvétetett 1946. évi augusztus hó 5-én, hétfőn délután 6 órakor a Bartók Béla Kollégium Pártfogó Testületének a Déri Múzeum előadótermében tartott alakuló közgyűlése-ről, mely egyben alapszabály-elfogadó közgyűlés. A jelen voltak külön jelenléti íven szerepelnek.

Dusicza Ferenc, a Magyar Vöröskereszt debreceni szervezetének titkára a Pártfogó Testület elnökségére felkért dr. Kádár László egyetemi professzor távollétében és nevében üdvözlö a megjelenteket, és az ülést megnyitja. Felkéri Pataky Lászlót a tárgysorozat ismertetésére.

Pataky László bejelenti a közgyűlésnek, hogy Tildy Zoltán köztársasági elnök, a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom fővédnöke augusztus 6-án a mozgalomról előadást tart a rádióban. A most összegyűlt közgyűlésnek szintén népi kollégium megteremtése a célja. Előterjeszti a tárgysorozatot:

1. A kollégium szervezésének és előkészületeinek a munkáiról beszámol Lemhényi Jenő.

2. A Bartók Béla Kollégium zenei részét ismerteti Csenki Imre.

3. Az alapszabályokat ismerteti Kállai József.

4. Tisztségek megválasztása. [...]

Lemhényi Jenő: [...] A kollégium célja az, hogy az egyenlő indulási lehetőségeket teremtsen meg a két nincstelen osztály számára. Szociális és társadalmi, tudományos, kulturális és pártpolitikán felül álló politikai célkitűzéseit ismertette a kollégiumnak, majd rátért a szervezési munkálatokra. [...]

Dr. Lukács Gábor egyetemi magántanár a Társaslélektani Intézet, valamint a Magyar-Román Társaság nevében üdvözlölte a most induló kollégiumot. A most megindult mozgalomnak előzményei vannak. A háború utolsó éveiben másfél évig működött Debrecenben a Györffy István Kollégium, melynek hasonló célkitűzései voltak. A Társaslélektani Intézet is a parasztszármazású ifjak felemelését tűzte ki maga elé. A kollégium külpolitikai céljainak eléréséhez a Magyar-Román Társaság legmesszebbmenő támogatását ígéri.

Dr. Juhasz Géza egyetemi nyilvános rendes tanár mint a debreceni Nemzeti Bizottság helyettes elnöke a debreceni politikai pártok nevében s mint az Ady Társaság elnöke a társaság nevében a legmelegebben üdvözlí a kollégiumot, és minden tőle telhető támogatást megígér annak számára. Az Ady Társaság már 1927-ben ugyanezekkel a célkitűzésekkel kezdte el szellemi harcát. De még régebbre, a 400 éves kollégiumhoz vezettek vissza a most megindult mozgalom szellemi gyökerei. Ahhoz a kollégiumhoz, amely egy Csokonait nevelt fel. Új szellemi közösséget, új értelmiséget kell felnevelni, s a kollégiumot nemcsak kollégiumnak, hanem egész nyugodtan Bartók Béla Társaságnak is nevezhetnénk. Az idő sürget bennünket, a legmesszebbmenő anyagi támogatásra van szükség, de emellett szellemi téren is sok a tennivaló. A kollégiumban felvételi vizsgát kellene tartani. [...]

Dusicza Ferenc alelnök: Minden intézménynek két dologra van szüksége: szellemi támogatásra és biztos anyagi alapra. Szellemi támogatásra bő kilátásaink vannak, anyagiakat illetően ismételten Ernst Sándor példájára hívja fel a figyelmet, a jövőben mindent meg fogunk tenni, hogy a társadalomnak minél szélesebb rétegeit mozgassuk meg a kollégium anyagi alapjának biztosítása érdekében. [...]

A tárgysorozat következő pontjaként Pataky László a szervező bizottság nevében előterjeszti az egyes tisztségekre vonatkozó javaslatát:

A Pártfogó Testület elnökévé dr. Kádár László egyetemi nyilvános rendes tanárt, alelnökéül Dusicza Ferenc református lelkészt, a Pártfogó Testület részéről a választmányba kiküldött két tagként dr. Balogh Istvánt és Ernst Sándort, tanárelnököül Pataky László középiskolai tanárt, a kollégium igazgatójául Lemhényi Jenő bölcsészhallgatót, titkárául Kállai József bölcsészhallgatót, gazdasági titkárául Hatvani László bölcsészhallgatót, kulturális titkárául Kalapos Sándor orvostanhallgatót, jegyzőül Pénzes Imre orvostanhallgatót, háznagyul Győri Gáspár bölcsészhallgatót, a kollégium rendes tagjai közül választmányi tagoknak Győri Gáspár, Hatvani László, Varga Domokos, Szegedi Miklós, Kalapos Sándor és Jávor Tibor bölcsészhallgatókat. Számvevő bizottsági tagoknak a pártfogó bizottság részéről dr. Wells Zoltán bankigazgatót és dr. Vadászi Sándor szociális felügyelőt javasolja.

Elnök egyenként személyenként feltett kérdéseire a közgyűlés a jelölést elfogadja, miután elnök az egyes tisztségekre jelölteket megválasztottnak jelenti ki.

Elnök bejelenti ezután, hogy – mint ahogy az egész ország területén a budapesti Györfly István Kollégium tagjai népi kollégiumokat szerveznek – Debrecenben a Györfly István Kollégium részéről Székely Gábor kollégiumi tag lett kiküldve. Székely Gábor megérkezése után rögtön bekapcsolódott a szervezési munkálatokba, s eredményes és hathatós segítségéért ezúton is köszönetet mond a Bartók Béla NK Pártfogó Testületének. Ezután Székely Gábor ismerteti a Györfly István Kollégium felhívását, s a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom, valamint a Györfly István Kollégium nevében üdvözlí a Bartók Béla Kollégiumot. [...]

Münnich Edith s. k.
jegyzőkönyvvezető
Jegyzőkönyv-hitelesítő:
Dr. Barsi Ferenc s. k.
Dr. Lukó Gábor s. k.

K. m. f.

Pataky László s. k.
tanárelnök

Lemhényi Jenő s. k.
igazgató

21. A Szakszervezeti Tanács főtitkárának körlevele az Üzemi Bizottságokhoz a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom támogatása ügyében
1946. augusztus 15.

T. Üzemi Bizottság Vezetőségének,

A Györffy István Kollégium évzáró ünnepélyén megindított demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom ügyét és célját a Szakszervezeti Tanács helyesnek és támogatandónak tartja. A magyar értelmiségi ifjúság neveltetésének ügye nemzeti ügy.

Felhívjuk a szervezett munkásság szakszervezeteit és üzemi bizottságait: teljes erkölcsi és anyagi erejükkel támogassák a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat. A munkásságnak elsőrangú érdeke, hogy a munkásság és szegényparasztság fiai közép- és főiskolába kerüljenek, és demokratikus kollégiumi neveléssel ne a dolgozókkal szemben álló "úri", hanem velük együtt küzdő demokratikus "népi" értelmiség alakuljon ki.

Kérjük a szakszervezeteket és üzemi bizottságokat országsszerte, hogy anyagi vonalon is tegyék lehetővé azt, hogy már most, szeptemberben 2000 munkás- és parasztszármazású fiatal megkezdhesse közép- és főiskolai tanulmányait. Az üzemi bizottságok segítsék a megyéjükben megalakult népi kollégiumokat. Juttassanak az üzemi bizottságok és szakszervezetek a népi kollégiumoknak felszerelési és berendezési tárgyakat, támogassák mindenben a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének megbízottait.

A demokratikus népi értelmiség kialakításának ügye a szervezett munkásság ügye is.

Budapest, 1946. augusztus 15.

Kossa István s. k.

a Szakszervezeti Tanács főtitkára

NDGY KLi NÉKOSZ 12-33

22. Szabó Kálmán Györffy-kollégista: Vas megye értelmisége hitet tett a kollégiumi mozgalom mellett

Alig egy hete indult el Vas megyében a népi kollégiumok felállításaért a mozgalom. máris eredményekkel dicsekedhetünk. Úgyszólván egész Vasország megmozdult. [...]

Vas megyében járási tanítói és közigazgatási értekezletek zajlottak le. Megyénk értelmisége hitet tett a kollégiumi mozgalom mellett. Mindenütt nagy lelkesedéssel üdvözöltek bennünket és törekvésünket. [...]

Az eredmény mindenütt ugyanaz. A falu haladó gondolkodású tanítói, jegyzői a nemzeti bizottságokkal, a képviselőtestülettel, a pártokkal és ifjúsági szervezetekkel karöltve összeírják és jelentik mindazokat a 10-14 éves korban levő, középiskolába indítható értelmes paraszti és munkásgyermeket, akik erre anyagilag rászorulnak, és már az ősszel tanulni akarnak. A jelentések a tanfelügyelőséghez futnak be 7-8 napon belül. Elvállalták azonkívül azt, hogy minden faluban hangulatot teremtenek e mozgalom mellett. Felhívják parasztjaink figyelmét erre a nagy, közösségi érde-

kekért folyó harcra, és vállalták azt is, hogy kezükbe veszik majd ezeknek a Vas megyei kollégiumoknak az anyagi alátámasztására elindítandó intézményes gyűjtés helyi megszervezését. Téli színdarabok, kultürestek, mulatságok bevételeiből is fognak juttatni e nemes célra. Persze a sok felvetett javaslatot ide le sem lehet írni. [...]

Szentgotthárd is diákváros. Itt már járt utakat találtunk. Bartos gimnáziumi igazgató úr több évvel ezelőtt létrehozott – szükség folytán – egy internátust. Most csupán csak arról van szó, hogy ezt a kezdetleges és átmeneti formát véglegesebbnek ígérkező, biztosabb alapokon nyugvó és a modern követelményeknek megfelelő kollégiummá alakítsuk át. Éppen ezért a megjelent tanárok és a helyi szervek képviselői is szükségét látták annak, hogy ezt a sok kívánnivalót még maga után hagyó internátust telepítsék át szervezett formában a népi kollégiumok országos rendszerébe.

Sárvár, bár csak polgári iskolája van, mégis felállít össze egy kollégiumot. A Parasztpárt és a földművesszövetkezet már meg is teremtette az őszi elindulás minden feltételét. Ők is bejelentették csatlakozásukat.

A megye másik két járása pedig most azon töri fejét, hogy miképpen lehetne már az őszre gimnáziumot megindítani. [...]

Celldömölk szintén gimnáziumot akar létesíteni szeptemberre, amelyet egybekötne egy népi kollégiummal is. Már a helyiséget is tudnák biztosítani. Egyébként tervbe vette az értekezlet a jánosházi állami mezőgazdasági, kertészeti iskola mellé is egy kollégium megszervezését.

Mindezekből az tűnik ki, hogy a megye értelmisége és demokratikus társadalma nem különbös a Győrffy-kollégiumból elindított és immár a magyar demokrácia jelentős feladatára fejlődött mozgalommal szemben. Kitűnik az is, hogy milyen égetően sürgős ennek a kitűzött célnak a megvalósítása. Mindenki, gyermek és felnőtt tanulni akar, művelődni akar. [...]

Az ország valamennyi vármegyéje versenyre kelt most. Versenyfeltételek: ki ad többet az ősszel megindítandó olyan 26 középiskolás és 7 főiskolás kollégiumhoz, amelyekben 1500–2000 diák fér el. [...] Vas megyére csak egy kollégiumot tervezünk. De: Vas megye demokratikus közönsége nem elégszik meg eggyel! Szombathely, Kőszeg, Szentgotthárd, Sárvár, Celldömölk, Körmend és járásaik indulnak e nagyszerű történelmi vállalkozásban.

Ki lesz a győztes a megyében? [...]

Szabad Vasmegye, 1946. augusztus 15.

23. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának körlevele népi kollégiumok szervezése és támogatása ügyében
1946. augusztus 28.

Valamennyi járás Főjegyzőjének, m. város Polgármesterének, község Elöljáróságának!

A belügyminiszter úr 4747/1946. eln. számú rendeletével elrendelte a népi kollégiumok (internátusok) szervezését abból a célból, hogy a dolgozó parasztság és munkásság gyermekei tanulhassanak, és így a demokratikus Magyarország értelmiségében helyüket elfoglalhassák.

Ez ügyben július 31-én Kecskeméten és augusztus hó elején Budapesten a vármegye-házán értekezletet tartottam. Az értekezlet abban állapodott meg, hogy a vármegye minden 3000 lakosa egy népi kollégista eltartásáról fog gondoskodni. Ez azt jelentette volna, hogy kb. 500 népi kollégistát fog a vármegye taníttatni. E terv annyiban módosult, hogy ez évben csak 150 népi kollégista elhelyezéséről tudunk gondoskodni.

A szervezés eredményeképpen Kecskeméten, Nagykőrösön és Cegléden 50-50 gyermek befogadására alkalmas kollégium nyílik meg még szeptember hónapban. Ezek a kollégiumok (internátusok) otthonai lesznek a szegényparasztság és munkásság középiskolás fiainak.

A bentlakás teljesen ingyenes lesz, tehát a gyermekek semmit sem fognak fizetni. A folyó évben csak fiúinternátusokat tudunk szervezni. [...]

Járási Főjegyző Úr azonnal lépjen érintkezésbe a járási Nemzeti Bizottsággal, ilyen nemlétében a járás székhelyén alakult Nemzeti Bizottsággal, és állapodjanak meg abban, hogy a járáson belül melyik község hány gyermeket küld majd a kollégiumba. Ezt közöljék azonnal az illető község előljárásságával és Nemzeti Bizottságával is. A községi előljárásság, a helyi Nemzeti Bizottság, valamint a tanerők bevonásával válassza ki azokat a gyermekeket, akiket a népi kollégiumba kíván küldeni.

Az elbírálásnál irányadó szempontok:

1. paraszti vagy más munkásszármazás,
2. tanyai szülők gyermeke,
3. oly szülők gyermeke, aki távol lakik az iskolától,
4. tehetséges, de szegény sorsú,
5. demokratikus felfogású szülők gyermeke legyen. [...]

A kollégiumok megindítása és fenntartása, mint azt már a vármegyei értekezleten elhatároztuk, a vármegye lakosainak gyűjtéséből fog történni.

Egy népi kollégista egész évi ellátása az egyéb kiadásokkal együtt kb. 2000 forintba kerül, ebben az idei rendkívüli kiadások is benne vannak (épület rendbehozatala stb.).

Felhívom Főjegyző, Polgármester Urat, hogy a fenti cél érdekében a helyi Nemzeti Bizottság, a pártok és a társadalmi egyesületek bevonásával azonnal indítson gyűjtést. A társadalmi gyűjtés, illetőleg adakozás mind pénzben, mind pedig nem romlandó (búza stb.) és értékesíthető terményekben is történhet. A természetben gyűjtött adományokat vagy helyben, vagy a járási központban kell egyelőre tárolni. A befolyó pénzösszeget kétnaponként – annyit, amennyi összegyűlt – a Pest vármegye közigazgatási letét "Népi Kollégium" elnevezésű 82 216 sz. csekkszámlára kell azonnal befizetni. A csekklap hátulján az összeg rendeltetése feltüntetendő. Erre azért van szükség, hogy az azonnali és rendkívül sürgős kiadásokat fedezni tudjuk.

A fentiekből természetesen következik, hogy egyes járás, illetve város legalább annyiszor 2000 forintot, illetve ezen összegnek megfelelő terményt kell hogy gyűjtsön, ahány kollégistát küld az internátusba.

A gyűjtés határideje szeptember 10-e. Szeptember 11-én Polgármester Úr, illetve Főjegyző Úr táviratilag vagy távbeszélőn jelentse hozzám a gyűjtés eredményét, majd írásban is jelentse. A természetbeni adományokról kimutatást kell készíteni, és azt is fel kell terjesztetni. A kimutatás terjeszkedjen ki arra, hogy mely községben mit gyűjtöttek, és a gyűjtött termény hol van tárolva.

Az értekezleten rámutattam arra, hogy a népi kollégium felállítása az ország elsőrendű feladata. Elvárom azért, hogy járási Főjegyző Úr, Polgármester Úr, községi Elöljáróságok mindent el fognak követni, és a gyűjtés eredménye lehetővé teszi a 150 kollégista nevelését.

Budapest, 1946. augusztus 28-án

A kiadvány hitelül:

Ledényi hivatalvezető s. k.

Házi Árpád s. k.

alispán

NDGY KLI NÉKOSZ 12-12

24. Tóth Antal Ernő: A Berzsényi Dániel Népi Kollégium megnyitása

[...] Sopronban is megalakult a Berzsényi Dániel Népi Kollégium.

Az ősi iskolavárosban is lesz egy intézmény, amely elsősorban a paraszti származású fiatalok ügyét karolja fel. A város vezetői a legmesszebbmenő támogatást nyújtják a kollégium szervező bizottságának. Helyiség már van: a volt Rákóczi utcai főiskolás internátusban fog elhelyezkedni az intézmény.

Most már csak a felszerelés és az anyagi lét biztosítása van hátra. Azonban bizonyosra vehető, hogy ez már nem jelent komoly akadályt: a város társadalmi, politikai szervezetei és demokratikus magyar polgárai is meg fognak adni minden segítséget, amit csak adhatnak.

Rövidesen megalakul a kollégium Pártfogó Testülete is, amely a társadalom részéről elsősorban fogja szívén viselni a kollégium ügyét.

Sopron város és a vármegye súlyos gazdasági helyzetére való tekintettel egyelőre csupán 30 személyes lesz a kollégium. Reméljük azonban, hogy a jövő tanévben már kibővülnek a kollégium keretei, mert nem lesz olyan súlyos lakáshiány sem a városban, és a város, meg a vármegye is jobb gazdasági helyzetben lesz.

Így mégiscsak megindul a Berzsényi Dániel Népi Kollégium működése: harminc népi származású ifjú sem sok ugyan, de meglesz a mag, amely hatalmas fává nőhet, ha gondos kezek ápolják.

Új Sopron, 1946. augusztus 28.

25. A gyulai középiskolai népi kollégium szervező

bizottságának megalakulása

Jegyzőkönyv, 1946. szeptember 6.

Készült Gyulán, 1946. szeptember 6-án az alispáni hivatalban a népi kollégium szervező bizottságának megalakulása alkalmából.

Jelen voltak: 1. Juhász Béla belügyminisztériumi kiküldött mint a népi kollégium szervezője. 2. A Pedagógus Szakszervezet részéről Lázár János szabadművelődési tisztviselő. 3. Técsi László polgári iskolai tanár. 4. ifj. Debreceny József a Nemzeti Parasztpárt részéről. 5. Szécsi István a Magyar Kommunista Párt részéről. 6. László Mátyás a szakszervezetek részéről. 7. Tamási Sándor városi aljegyző Gyula m. város részéről és dr. Molnár Jenő alispán.

Dr. Molnár Jenő alispán üdvözli a megjelenteket, és közli, hogy a politikai pártok, szakszervezetek, a Pedagógus Szakszervezet, a MADISZ, Gyula m. város képviselői a népi Kollégium felállításával kapcsolatos szervező bizottság megalakítása érdekében hívta egybe őket. Ezzel kapcsolatos tárgyalásról felvett jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri Tamási Sándor városi aljegyzőt és Szécsi István párttitkárt.

Az alispán közli a bizottsággal, hogy a Belügyminisztériumtól utasítást kapott a népi kollégium megszervezésére, illetve kiküldött szervező támogatására. Fölhívta a középiskolákkal rendelkező városok, illetve községek előljáróságát, lépjenek érintkezésbe az ottani középiskolákkal, hogy hajlandók-e népi kollégium elhelyezésére helyiséget biztosítani. Tekintettel arra, hogy a népi kollégium elhelyezésére legalkalmasabb ajánlatot Gyula m. város adta be, javasolja a bizottságnak, hogy Gyula m. város ajánlatát fogadja el, és a népi kollégium helyiségéül jelölje ki a Kossuth L. u. 17. szám alatt levő Almásy Denise-féle házat.

Határozat

A bizottság egyhangúlag hozott határozata kimondja, hogy Gyulán, a Kossuth L. u. 17. szám alatti gróf Almásy Denise-féle lakóházat tartja alkalmasnak, s felkéri a Gyula m. város polgármesterét, hogy népi kollégium céljára való kiutalás iránt a fennálló rendelkezések értelmében intézkedjen, s egyben állapítsa meg minden kérés kizárásával: ki a telekkönyvi tulajdonos, s amennyiben szükséges, a távollevő tulajdonos részére rendeljen ki a gyámhatóság útján gondnokot. Felkéri ezen határozatból kifolyólag a Polgármester Urat, hogy eljárásáról és tett intézkedéséről a vármegye alispánját 8 napon belül értesítse.

Az alispán közli a bizottsággal, hogy 50 ágy és 25 szekrény beszerzésére a helyi szervezővel úgy állapodott meg, hogy helyi asztalosiparosok bevonásával árajánlat alapján 50 db ágyat, 468 forint és 25 db kétszemélyes szekrényt, a 150 forintjával megrendelt, s egyben felkérte a vármegye összes községeinek nemzeti bizottságait és a vármegye politikai pártszervezeteit, hogy az erre szükséges fedezetet a nemzeti bizottságok táncmulatságok, perselygyűjtéses adományok útján biztosítsák, amely kiadás a vármegye lakosságát fejenként 3 fillérrel terheli a beadott árajánlat alapján. Erre vonatkozólag megkeresést a nemzeti bizottsághoz elküldött, és felkérte a nemzeti bizottságokat, hogy az így befolyt összegeket a vm. háztartási alap csekkszám-lája javára fizessék be.

Határozat

A bizottság az alispán intézkedését helyeslőleg tudomásul veszi.

Az alispán felkéri Juhász Béla Budapestről kiküldött szervezőt, hogy ismertesse a népi kollégiumok feladatát és szervezetét.

Juhász Béla kivonatossan ismerteti a bizottsági tagokkal az előttük úgyis ismert népi kollégium feladatát. [...] A megjelentek tekintettel az ügy fontosságára és sürgőségére, az utasítás szerint a szervező bizottság elnökéül az alispánt [választják], akinek egyébként is hivatalból kötelessége a mozgalmat támogatni. Titkárává Juhász Béla min. kiküldöttet, szervező titkárává Debreceny József parasztpárti tagot választják meg, míg a Pedagógus Szakszervezet jelenlevő képviselőit felkéri arra, hogy

küldjön ki a szakszervezet egy megfelelő és a gondolattal egyetértő tagot. A bizottság felkéri a politikai pártokat, hogy mindegyik politikai párt 2-2 tagot küldjön ki pártja részéről. Olyan egyéneket, akik a népi kollégium megvalósítása érdekében munkát és időt szívesen áldoznak, és átérzik ennek a kérdésnek történelmi jelentőségét. Hasonló kérelemmel fordul a szakmaközi bizottsághoz, és felkéri a pártokat és a szakmaközi bizottságot, hogy a kiküldöttek nevét a vármegye alispánjával 8 napon belül közöljék.

A megjelent bizottsági tagok felkérlik a vármegye alispánját, hogy a kiküldött bizottsági tagokat azonnal hívja össze, a bizottság ügyrendjét állapítsa meg, és az ügyrend végrehajtásáról a szervező titkár útján gondoskodik.

Több tárgy nem lévén, elnök a gyűlést bezárja.

A felolvasás után helybenhagyva aláíratott.

K. m. f.

Sal Mária s. k.
jegyzőkönyvvezető

Hitelesítjük:
Tamási Sándor s. k.
Szécsi István s. k.
Técsi László s. k.
Lázár János s. k.
Juhász Béla s. k.
ifjú Debreceny József s. k.
László Mátyás s. k.

dr. Molnár Jenő s. k.
alispán

NDGY KLI NÉKOSZ 13-14

26. A sárvári általános iskolás népi kollégium szervező bizottságának alakuló gyűlése Jegyzőkönyv, 1946. szeptember 13.

Készült Sárvárott 1946. szeptember 13-án este 7 órakor a községháza tanácstermében megtartott Népi Kollégiumi Szervező Bizottság alakuló gyűléséről.

Jelen vannak: Gergely Ferenc járási jegyző, Budai László községi főjegyző, Tipsits József városbíró, dr. Killner György körorvos, Hankóczy Antal polg. isk. igazgató, Barabás György a Pedagógus Szakszervezet részéről, Kirschner Jenő a szocdem párt részéről, özv. Mátrai Béláné a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége részéről, Keller Ferenc tanár és Horváth István, Szíj Rezső a helyi kollégium részéről és Szigeti István a NÉKOSZ megbízottjaként.

Szigeti István NÉKOSZ-megbízott megnyitja a gyűlést. Tájékoztatja a jelenlevőket a kollégiumot érintő összes lényeges kérdéssről: hivatásáról, szervezetéről stb. A szervező bizottság elhatározza, hogy a kollégiumot megalakítja a NÉKOSZ keretében, és a kollégiumot november 1-ére 25-ös létszámra a jelenlegi 14-ről feltölti. A szervező bizottság javasolja, hogy a kollégium neve sárvári Bartók Béla Kollégium legyen.

A szervező bizottság a betöltendő tisztségekre a következőket javasolja: igazgatónak Szíj Rezső író, titkárnak és gondnoknak Horváth Istvánt.

A kollégium épületét a Sárvári Rába Mezőgazdasági Szövetkezettől kapja. Felszerelését legnagyobb részben a helyi Nemzeti Parasztpárttól kapta, konyhai felszerelést részben kölcsönből, részben pedig társadalmi gyűjtés pénzbeli eredményéből. Élelem szintén gyűjtésből.

Az épület Sárvár egyik legjobb és legszebb épülete. A kollégium áll: 3 nagy szobából, 1 fürdőszobából, 1 titkári szobából, 1 konyhából és 2 kamrából.

A jegyzőkönyv felolvasás után helybenhagyva aláíratott.

	k. m. f.	
Dr. Killner György s. k.	Szűj Rezső s. k.	özv. Mátrai Béláné s. k.
olvashatatlan aláírás s. k.		MNDSZ-kiküldött
Tipsits József s. k.	Gergely Ferenc s. k.	Barabás György s. k.
városhíró	járási jegyző	szaksz. titkár
Keller Ferenc s. k.	Horváth István s. k.	Hankóczi Antal s. k.
Kirschner Dezső s. k.		polg. isk. ig.
	P. H.	

NDGY A sárvári Bartók Béla kollégium iratai

27. Morva Zsuzsa felszólalása a MEFESZ Központi Intéző Bizottsága ülésén a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomról
Jegyzőkönyv, 1946. szeptember 11.

Elnök^m az ülést megnyitja. Üdvözlí a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének kiküldötteit és a szegedi Állami Kollégium igazgatóját, majd felkéri Morva Zsuzsát a NÉKOSZ ismertetésére.

Morva Zsuzsa ismerteti a mozgalmat. A múlt tanév végén, a Györffy-kollégium évzáró ünnepélyén a kollégium ifjúsága nevében kiáltványt olvastak fel a magyar társadalomhoz, és elindították a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat. [...]

25 pesti diákszervező indult el vidékre. Minden megye székhelyére került szervező, hogy legalább egy népi kollégiumot létrehozzon. Nagy áldozatot hoztak, mert súlyos anyagi gondokkal kellett megküzdeniök, és mégis igen sikeresen oldották meg a problémát. Valamennyi megyében lesz népi kollégium, sőt van olyan megye, ahol 3-4 is. A KIB-et – azt hiszem – elsősorban a főiskolás kollégiumok érdeklik, a 25 szervező ugyanis középiskolás kollégiumokat szervezett. Főiskolás népi kollégium Szegeden és Debrecenben létesült. Pécssett egyelőre nehézségek vannak. Budapesten 8 népi kollégium alakult. [...] Az épületek rendszerint megrongált állapotban vannak, helyrehozataluk költséges. Berendezésük sincsen egyelőre még. Bármennyit dolgoztak is a szervezők, mégsem sikerült előkészíteni a kollégiumokat, mire a hallgatóság felgyűlt Pestre. A lakáskiutalások késnek, s ahol megvan a kiutalás, ott sem rendes, berendezett kollégiumok várják ezeket a kollégistákat. Legfontosabb és leg-sürgősebb probléma a menzaügy. Kémi szeretném, hogy támogatatok bennünket ezen a téren. [...]

^mJónás Pál.

Támogatást kérek mindenféle szempontból a MEFESZ-től. Elsősorban erkölcsileg, azután menzaügyben, s végül pénzsegélyt is szeretnénk kapni. Gyorsan, minél rövidebb idő alatt kell előteremteni a pénzt. A társadalmi gyűjtés több-kevesebb eredménnyel jár, de lassú. Az ifjak viszont itt vannak, és ki segíthet, ha nem az ifjúság. Tárgyalja meg a MEFESZ vezetősége, és közölje velünk, hogyan tud segíteni.

Elnök: A népi kollégiumok ügye valamennyiünk ügye. A MEFESZ a maga részéről magától értetődőleg mindent megtesz, hogy minél több kollégiuma legyen Magyarországnak.

NDGY GYSI NÉKOSZ 14

28. Az I. számú hadijelentés a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom frontjáról

Az új demokratikus értelmiségi ifjúságért a harc megindult. Tíz nappal ezelőtt 25 Györffy-kollégista érkezett a megyeszékhelyekre, hogy a belügyminiszter rendelete szerint létesítendő vidéki középiskolás népi kollégiumok szervező munkájában részt vegyen. A megyék vezetői és a pártok minden lehetséges támogatást megadnak a mozgalomnak. A Budapestre érkező jelentések a következő eredményekről számolnak be:

Mátészalka

"Mátészalkára, Szatmár, Bereg megye székhelyére július 22-én érkeztem meg. Még ezen a napon megismerkedtem a vármegye vezetőivel. Július 24-ére az alispánnal történt megbeszélésem alapján megyei értekezletet hívtunk össze. Az értekezleten megjelentek a pártok vezetői, a nemzeti bizottság, az alispán, a tanárok, igazgatók, orvosok, megyei főjegyzők, aljegyzők, kb. 30-an. A 4 órán át tartó megbeszélés alapján közölhetem, hogy 3 kollégiumnak alkalmas helyiséget jelöltünk ki. Öttagú bizottságot választottunk, a népi kollégium felszereléséről az gondoskodik. Eddig 40 ágy van.

Berettyóújfalú

A július 25-i pártközi értekezlet a népi kollégium céljára a honvédlaktanya három különálló épületét jelölte ki. Az egyes pártok 25-30 ágy elkészítését vállalták. A földművesszövetkezetek erősen bekapcsolódnak a kollégiumszervezésbe, mert már előzőleg internátust akartak létrehozni.

Szombathely

Szombathely városa 5 népi kollégista eltartását vállalta. Az alispán rendelkezésére Kőszegen, Sárvárott, Celldömölkön, Vasvárott, Körmenten jegyzői és tanítói értekezlet lesz a népi kollégiumok ügyében. A Vas megyei községek az ifjúsági szervek bevonásával falvanként 5-15 parasztfiút ajánlanak majd a Vas megyében alakuló népi kollégiumokba.

Miskolc

A meglevő Petőfi Diákonthon mellé még egy fiú- és külön egy lány-középiskolás kollégium létesítését tervezik. A felszereléshez 150 ágy a város készletéből biztosítható.

Esztergom

40 személyes épület áll a népi kollégium rendelkezésére, de ez még erős javításra szorul. Ágy és matrac már van.

Sopron

1 középiskolás és 1 népiskolás kollégium szervezése folyik. Kollégiumépület már van, 300 személyes, kétemeletes modern ikerház. A város elvállalja a kollégisták népkonyhai ellátását. A Vöröskereszt pokrócot és ágyakat ajánlott fel.

Székesfehérvár

Pártközi értekezlet volt a népi kollégiumok ügyében. Az épület biztosítva van. Felmerült a javaslat, hogy minden Fejér megyei község tartson el egy népi kollégistát.

Gyula

A pártközi értekezlet és a megye vezetői pártkülönbség nélkül támogatják a kollégium ügyét, és legkésőbb szeptember 15-re megnyílik az »Első Békés megyei Népi Kollégium« .

Debrecen

A Bartók Béla Kollégium már augusztusban megnyílik. A Magyar Vöröskereszt Hatvan út 6. sz. alatt levő helyiségét a kollégiumnak adta át. Az ágyakat szintén a Vöröskereszt biztosítja. A többi berendezést az Elhagyott Javak Kormánybiztosságától szerzik meg. Az étkeztetést a Nemzeti Segély vállalta.

Budapest

Megalakult a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége az eddig meglevő népi kollégiumok részvételével. A mozgalom irányítását a szövetség vezetősége intézi. A Ludovika Akadémia megszerzése diákkollégiumi célokra most már biztosra vehető. A Petőfi-kollégisták és a Zrínyi Ilona leánykollégium tagjai erősen dolgoznak megromlott kollégiumi épületeik kijavításán. A Györffy István Kollégiumba 300 felvételi kérvény érkezett be, ezeket most bírálják el."

Szabad Szó, 1946. augusztus 4.

29. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének jelentése a budapesti népi kollégiumok szervezési munkálatairól 1946. augusztus 21.

Áchim András Kollégium. Mezőgazdász- és kertészhallgatók részére alakul. Taglétszám 50. A Honvédelmi Minisztérium kiutalta számára a Bolyai műszaki akadémiát; egyelőre oroszok lakják. Az orosz parancsnokság részéről a kiutalás nem történt meg, de valószínűleg sikerülni fog. Az épület rendbehozása nem igényel nagy munkát, tekintve, hogy télen is lakták már. Felszerelése hiányos. Eddig a kollégium mintegy 20 ággyal, 20 szalmazsákkal és néhány darab konyhafelszereléssel rendelkezik. A kollégium tagjainak étkeztetésére önköltségi áron a Földművelésügyi Minisztériumból ígéretet kaptak. A kollégium szervezésén Ideiglenes Intéző Bizottság dolgozik, melynek elnöke Tildi István mezőgazdász-hallgató, tagjai Fadgyas Klára, Tóth Ernő, Varró József mezőgazdász-hallgatók és Cselőtei László, Berecz István kertészhallgatók. Az eddig beérkezett kérvények száma kb. 60. A hallgatók kiválasztása a kérvények – esetleg, ha az anyagi feltételek megteremthetők – felvételi vizsga alapján történik.

Falu-Budapest Kollégium. Közép- és főiskolás hallgatók számára alakul. Taglétszámát 100–120-ra tervezik. Ebből fele közép-, fele főiskolás hallgató lenne. Épülete a volt Batizfalvy-szanatórium lenne. Az épületet előzőleg az oroszok lakták. Június elején az épület felszabadult. A Falu-Budapest Kollégium szervezői az igénylést azonnal beadták a VII. ker. -i lakáshivatalnak. Amíg az épület kérvényezése folyamatban volt, egyidejűleg el is foglalták, és megkezdték az épület rendbehozását. Közben az IPOK részére utalták ki. A végzést a kollégium megfellebbezte. Eredménye még nincs. Újabb kérvényezések is folyamatban vannak. Az épületen végzett eddigi munkálatok eredménye: az épület nagy részben ki van takarítva, 6 szoba lakható állapotban van. Felszerelés azonban egyáltalán nincs. A szervezést egy öttagú szervező bizottság intézi, amelynek elnöke: Sz. Szabó Pál, a NISZ elnöke, tagjai: Tóth Endre, dr. Tóth Benedek, Szőke Károly, Kuczy Károly, Széchy András. A kérvények beküldése szept. 1-ig történik: a kiválasztás csupán a kérvények alapján lesz.

József Attila Kollégium. Bölcsész-, jogász-, közgazdászhallgatók számára alakul. Taglétszáma 50. Épülete még nincs. A Magyar utca 34. szám alatti Splendid Szálló kiutalását kérte Balogh István államtitkár úrtól; a kérvényezés most van folyamatban. Felszerelése nincs, egy-két jelentéktelen dolog: festék, cipőtálp stb. kivételével. Az épület rendbehozása kb. 40 000 forintba kerülne. Ajtó, ablak csak részben szorul javításra. A kollégium szervező bizottságának elnöke: Gyenge Zoltán, a kollégium mb. igazgatója, tagjai: Csátár, Veres, Osváth, Batár egyetemi hallgatók; társadalmi mozgalom van folyamatban egy-egy kollégista költségeinek fedezése ügyében. Néhány kollégistának az ellátását már sikerült ilyen módon megoldani. Kb. 100 kérvény érkezett már be. A kiválasztás kérvények vagy esetleg felvételi vizsga alapján fog történni.

Pápai Páriz Ferenc Kollégium. Orvostanhallgatók részére alakult. Taglétszáma egyelőre 60, de még ez évben 100-ra szeretnék felemelni, tekintve, hogy ez az egyetlen medikuskollégium. A Ludovika kórházépületére adta be igénylését a kollégium, de a Honvédelmi Minisztérium részéről erre vonatkozólag sem-

miféle intézkedés nem történt. A kollégiumnak azonban a lehető leggyorsabban szüksége volna az épület kiutalására, tekintve, hogy az épületből csupán a falak épek és a tető. Ajtók, ablakok egyáltalán nincsenek még. Felszerelése is igen hiányos. Kb. 8 szekrénye, 15 széke és 35 ágya van csak a kollégiumnak. Az eddig beérkezett kérvények alapján behívtak felvételi vizsgára 35 embert. Ebből 25-en jöttek el a konferenciára, s 23 hallgatót felvettek a kollégiumba. A később beérkezett kérvényeket csak a csatolt mellékletek alapján bírálják el. A szervezést egy Intéző Bizottság végzi; ennek elnöke: Bartha Ferenc szig. orvos, titkára: Forgách Péter szig. orvos, tagjai: Tóth Erzsébet, Bonta Iván, Mészáros Andor.

Vásárhelyi Pál Kollégium. Technikusok részére alakul. Épülete a Reáltanoda utca 13-15. szám alatt van. Rendbe hozása nehéz munkát és nagy költséget igényel. Meszelés, ablakozás, vízvezetékcsövek, központi fűtés megjavítása a leg-sürgősebb feladatok. Felszerelése nagyon hiányos. Eddig mindössze 10 db ágygal rendelkeznek csak. Más felszerelési tárgy egyáltalán nincs. A szervező bizottság elnöke: Kázmér Sándor mérnökhallgató, tagjai: Hartai András, Egyed János, Hídvégi Miklós mérnökhallgatók. A kollégiumban az érettségizett egyetemi hallgatókon kívül a Műegyetem külön tanfolyamának hallgatói is elhelyezést nyernek.

Zrínyi Ilona Kollégium. 50 egyetemista lány részére alakul. Épülete a Vilma királynő úton a 38. szám alatti ház. Már tulajdonát képezi a kollégiumnak, s rendbe hozása gyors ütemben folyik. Meszelés, vízvezeték-javítás készen van. Bombasérült épület. Ma már ajtó, ablak is van nagy részben, s mindezt a kollégium tagjai tették rendbe a szakszervezetek segítségével. A kérvények elbírálása megtörtént. A 80 kérvényező közül 50 hallgatót hívtak fel próbahétre. Felszerelés: 40 db ágy, 40 db szalmazsák, 40 db lepedő, 40 db pokróc. A fűtés megoldatlan, a központi fűtéshez szükséges kazán hibás. Takarítás folyik.

A Pártfogó Testület: az MNDSZ, a testület elnöke Erdeiné dr. Majláth Jolán, Rajk Lászlóné. A kollégium igazgatója dr. Jóború Magda gimn. tanár, titkára K. Nagy Magda.

Megalakult a Horváth Árpád színművészeti kollégium is. Szervezői a Színművészeti Akadémia diákbizottsága: Földes Gábor, Szatmári István, B. Darvas Szilárd*. Épülete a Vilma királynő út 26. szám alatt van. Felszerelése nincs, az épület tatarozása folyik.

A Bartók Béla művészeti kollégium is alakulóban van. Intéző bizottsága Cs. Szabó László, Újvári Béla, Szervánszky Endre.

NDGY KLI NÉKOSZ 1-II-7

30. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének jelentése a vidéki népi kollégiumok szervezési munkálatairól
1946. augusztus 21.

[...] Baranya vármegye. Pécsen két kollégium van szervezés alatt, egyik közép-, másik főiskolás kollégium lesz. Széles körű szervező bizottság alakult, melynek tagjai a megye közigazgatásának, politikai életének és ifjúságpolitikájá-

*Darvas Iván.

nak vezetői. A községekhez felhívás ment, hogy gyűjtsenek a kollégiumnak, és küldjenek kollégistákat. Az egyik kollégium részére a volt leányegylet helyiségét szemelték ki, a középiskolások számára pedig a volt szőrványinternátus lenne alkalmas. Ennek felszerelését a kultuszminisztériumtól kérvényezik. Egyes diákok ellátására, illetve étkeztetésére ajánlások érkeztek. A baloldali pártok és a Nemzeti Bizottság támogatja a kollégium ügyét, azonkívül a szakszervezetek, az MNDSZ és a MADISZ segítségére van a kiküldött szervezőknek. A sajtóban már több ízben volt visszhangja a népi kollégiumok ügyének.

Bács-Bodrog vármegye. Baján folyik a Móricz Zsigmond Népi Kollégium szervezése. Szervező bizottságába a közigazgatási vezetők, pártemberek, pedagógusok és az ifjúsági szervezetek képviselői tartoznak bele. A bizottság nyomtatványt küldött szét a megyében tájékoztatásul. A volt tiszti Pavillont kérvényezték a hadügyminisztériumtól helyiségnek, s máris hozzáfogtak az épület helyrehozásához, rohammunkával. A kollégium 60–100 személyes lesz. Felszerelést társadalmi úton való gyűjtéssel szereznek. A Belügyminisztériumban kérvényük van benn, amelyben a gyűjtés engedélyezését kéri. Szeptember elsején kollégiumi nap lesz Baján, melynek minden bevétele és sikere a népi kollégium ügyét szolgálja. 6 újságcikk jelent már meg a kollégiumról.

Békés vármegye. Egyelőre még csak Gyulán folyik kollégiumi szervezés. A szervező bizottság gyűjtést indított. A megye vállalta minden kollégista ellátását. Lakásul Almásy Denise grófnő lakását szemelték ki. Ez 50 személyre alkalmas, de később lehet bővíteni. Támogatás nem hiányzik. Újságcikk már több ízben jelent meg.

Bihar vármegye. Berettyóújfalun szerveznek kollégiumot. Épületet a Honvédelmi Minisztériumtól igényelnek. (7 laktanya van a megyében, ebből igényelnek egyet.) A berendezést a pártok adják, ellátásához önkéntes hozzájárulások és ajánlások érkeztek. 70–80 személyes lesz kezdetben a kollégium.

Borsod vármegye. Miskolcon létezik egy Petőfi Diákotthon, amelynek népi kollégiummá való átszervezését tervbe vették. Ebbe a kollégiumba már a felvételt is meghirdették, valamennyi faluban. Ezenkívül egy új fiúkollégiumot is szerveznek. Ehhez az ottani Rudolf-laktanyára volna szükség. A leányinternátus számára pedig a miskolci KALOT által bérelt magánházat kérvényezik a Belügyminisztériumtól, illetve ennek a háznak a bérletét és felszerelését. Miután Miskolc egyetemi város lesz – valószínűleg – a közel jövőben, tehát egy főiskolás kollégium előkészítése is folyamatban van. Felszerelést a legkülönbözőbb módokon szedtek össze, a kollégisták ellátását pedig a város, gyárak, bányák, falvak, kereskedelmi érdekeltségek, MNDSZ stb. vállalták. A hatóságok, a baloldali pártok, az ifjúsági szervezetek készségesen segítenek. Mezőkövesden is lesz népi kollégium, sőt már majdnem meg is van, 40 személyes magánházat bérelnek, a felszerelést a rendőrség és a pártok adják. Az ifjúsági szervezetek itt gyengék, de a pártok és az MNDSZ mindenben támogat. Ózdon már tavaly is működött Kruppa Erzsébet tanítónő vezetésével egy parasztkollégium, amely a MADISZ segítségével ellátta önmagát. Ha anyagi alapot tudunk teremteni a kollégiumnak, akkor kézbe vehetjük.

Csanád vármegye. Makón a hatóságok közönyösen viselkednek a kollégium ügyével szemben, a baloldali pártok azonban támogatják. Az ifjúsági szerve-

zetek gyengék, de azért felhasználhatók. A helyiség megvan, felszerelés gyűjtés útján kerül, az ellátást a községek és a megyeszékhely vállalta. Körlevelek, újságcikkek propagálják a kollégium ügyét. A kollégium vezetésére alkalmas fiatal tanár is akadt már. Csupán az alispán rosszindulata hátráltatja a szervezést.

Heves vármegye. Az Egerben alakuló népi kollégiumnak helyisége már van, felszerelést az Elhagyott Javaktól szereznek. Minden község vállalta egy-egy kollégista ellátását. Az MNDSZ hathatósan támogat. Hatvanban is készül egy népi kollégium. Gyöngyösön is kellene, de ott még nehézségek vannak.

Esztergom vármegyében. Esztergomban kell minél gyorsabban megteremteni a népi kollégiumot. A helyiségkérdés van itt is a központban. A volt tiszti Pavilon, amely jelenleg megromlott állapotban van és a rendőrség tulajdonában, volna alkalmas kollégium céljaira, legalábbis egy része. A szakszervezetek vállalták a kérdéses épületre sz helyrehozását, a kollégisták ellátását pedig a községektől kérte az alispán. A pártok és üzemek támogatják a kollégiumok ügyét.

Fejér vármegye. Székesfehérváron egy magánházat szereztek meg kollégium céljaira, melynek a renoválását a város előlegezi. Kb. 80 személynek lesz ott helye. Minden község vállalta egy kollégista ellátását, így több diák ellátása lenne biztosítva, mint ahány férőhely lesz a kollégiumban. Felszerelés különböző helyekről került össze. Községenként a tanítók és a pártok megbízható emberei néznek utána, hogy a megfelelő gyerekek eljussanak a népi kollégiumba. A támogatás nem hiányzik, nagy érdeklődés mutatkozik a megyében. Összesen 10 újság cikk jelent meg a kollégium ügyében.

Hajdú vármegye. Debrecenben alakul a Bartók Béla Kollégium. A volt Vöröskereszt bérházában nagyon megfelelő épületre akadtak, de a felszerelés összeszedése és az épület helyrehozása még hátra van. Készpénz-segítségre lenne szükségük. A kollégium 50-60 személyes lesz, az étkeztetést a Nemzeti Segély vállalta egy időre. A jegyzők értesítést kaptak diákok összegyűjtésére. A kommunista és a Nemzeti Párt, valamint az MNDSZ hathatósan támogatja a kollégium ügyét, azonkívül a hatóságok is segítenek. Több cikk jelent már meg a helyi lapokban. A kollégiumba nagyon sok jelentkező van. Tervbe van véve még egy főiskolás és egy középiskolás kollégium létesítése is, de ezek valószínűleg ezen az őszön még nem lesznek meg. Az alispán nem segít hathatósan.

Nógrád-Hont vármegye. Balassagyarmaton a volt MADISZ-épületet megszerzte a kollégium szervező bizottsága. 50 személyre van benne hely. Viszont a felszerelés egyelőre hiányos. Minden község vállalta egy-egy kollégista ellátását. Madách Imre Kollégium lesz a neve. Vezércikk jelent meg a Salgótarjáni Munkásszóban a népi kollégiumokról. Salgótarjában őszre szintén megindul egy népi kollégium. A hatóságok többé-kevésbé támogatják a szervezőt.

Pest vármegye. A vármegyei értekezlet 500 kollégista 5-6 kollégiumban való neveltetését vette célba társadalmi úton való segítséssel. A következő helyek jönnek számításba:

Kecskemét 150 személy, Cegléd, Nagykőrös, Aszód, Kiskunfélegyháza 40-50 személy, azonkívül Újpesten és Pestszenterzsébeten is van kezdeményezés. Az alispáni értekezlet úgy állapította meg, hogy minden 3000 lakosnak kell egy kollégista ellátását fedezni. A diákok toborzásáról hivatalos körlevél gondoskodik. Kecskemé-

ten a fiúkollégium helyiségének az Erzsébet-laktanya felelne meg. Ennek kérvényezése folyamatban van. Kecskeméten szerveznek leánykollégiumot is, ennek az ún. Szeiler-féle magáninternátus épületét szemelték ki, amelynek a kiutalása azonban a Honvédkincstár hatáskörébe tartozik. Újságcikkek jelentek meg több ízben is a kollégiumokról.

Somogy vármegye. Kaposvárott és Csurgón szerveznek népi kollégiumot. A pártok és hatóságok teljes mértékben támogatják a kollégium ügyét. Kaposvárott a Baros-laktanya kórházépülete kellene kollégium céljaira. Kérvényezték. 80–100 személynek volna ott férőhely. A felszerelésről az Elhagyott Javak Kormánybiztoságán keresztül a megye gondoskodik. 122 jegyzőség van a megyében, és mind hozzájárul a kollégium fenntartásához. Magánemberek és vállalatok részéről konkrét felajánlások történtek.

Sopron vármegye. Sopronban 15 leány, 20 főiskolás fiú és 40–50 középis-kolás számára készül a Berzsényi Dániel Népi Kollégium. Helyiség szempontjából számba jön az Eszterházy hitbizomány háza és jószágkormányzósága, ez a Földművelésügyi Minisztériumtól függ. A kollégisták kiválasztásának ügyében körlevél ment széjjel. Felszerelést a XIII. Hadkiegészítő tartalékolt holmijából kérvényeztek a Hadügyminisztériumban. A kollégisták ellátásának biztosítására megindult a felajánlások gyűjtése, a kérés nagy rokonszenvvel találkozik, de a megye szegénysége miatt kevés a konkrét ígéret.

Szabolcs vármegye. A kollégium ügye a hatóságok közömbössége folytán meglehetősen nehezen megy. Helyiség szempontjából a volt csendőrlaktanya jön számba, ez kb. 80 embernek biztosítana lakást. A felszerelés összeszedése már könnyebb feladat. A községekben érdeklődés mutatkozik, az újfehértói ref. egyház 10 ágyalapítványt tett.

Egyelőre csak Nyíregyházán folyik kollégiumi szervezés.

Szatmár vármegye. Mátészalkán lesz népi kollégium. Helyiséget a gazdasági iskolában találtak, ott 30 diák helyezhető el, ezenkívül pedig a jelenleg renoválás alatt álló volt zsidó hitközségi iskola nyújt elhelyezkedést újabb 50 kollégistának. A felszerelés összegyűjtése folyik, a megye nagy áldozatkészségről tesz tanúbizonyságot. Minden község vállalta egy-egy kollégista ellátását. A hatóságok is pártoló magatartást tanúsítanak. A megye kéri a mátészalkai 8 osztályos gimnáziumi tanfolyam államivá tételét és Parag László tanár áthelyezését a kunszentmiklósi református gimnáziumból Mátészalkára. Ui. ő lenne alkalmas a népi kollégium igazgatói állására. Ennek az ügyben kérvény van benn a kultuszminiszternél.

Szolnok vármegyében van 26 "tehetségmentett" gyerek, akik olyan kevés állami támogatást kapnak, hogy abból nem tudják magukat fönntartani. Népi kollégiummá kellene őket átszervezni, és a minisztériumban elintézni, hogy a nekik járó államsegélyt így mint a népi kollégium tagjai továbbra is megkapják. Különben Szolnokon a kollégiumszervezés nehezen megy, mert az alispán tehetetlen ember. A pártok és az MNDSZ támogatja az ügyet. A kollégium élelmezéséről a megyei közellátás fog gondoskodni. Talán Kísújszálláson is lesz népi kollégium.

Csongrád vármegye területén Hódmezővásárhelyen, Szentesen és Csongrádon terveznek kollégiumot. Konkrét jelentést még nem kaptunk. Szegeden az egyetem mellett épül a MórícZ Zsigmond Kollégium, amelynek leánytagozata és közép-

iskolás tagozata is lesz. Helyiségnek megkapták az egyetemtől a volt Zrínyi-kollégiumot, de ennek a helyrehozása olyan összegbe kerül, hogy valószínűleg nem valószínűsíthető meg. Ehelyett a Nemzeti Segély által fenntartott internátus épületét fogják valószínűleg átvenni úgy, hogy összeolvadnak a Nemzeti Segély internátusával.

Tolna vármegye területén Szekszárdon és Dombóváron lesz népi kollégium. A pártok és hatóságok támogatják a szervezési munkát. A helyiség és felszerelés kérdése még nincs eldöntve. Alapítványok már érkeztek a községektől. Körlevél is ment a falvakba tájékoztatásul. Újságcikkek propagálják a kollégium ügyét.

Vas vármegye. Szombathelyen 60–80 személyes kollégiumot szerveznek. A helyiség, amire a kollégiumnak szüksége volna, jelenleg orosz katonai étkezdé, de folyamatban van a megszerzése. Felszerelésből az ágyak kérdése már el van intézve. A kollégisták ellátására történtek egyes alapítványok. Körlevél, újság útján propagálják a népi kollégiumokat úgy, hogy a megyében számos helyen foglalkoznak a tervvel, hogy népi kollégiumot állítsanak fel. Szentgotthárdon és Kőszegen a legkonkrétebbek ezek a tervek. A hatóság támogatása hiányzik, sőt a pártok is csak elvileg helyeselnek, segítséget eddig nem adott csak az MNDSZ.

Veszprém vármegye. Egy fiú- és egy leánykollégium felállítását tervezik. Veszprémben és Pápán is jól halad a népi kollégium ügye. A Baloldali Blokk végrehajtó bizottsága magáévá tette az ügyet, és minden tekintetben támogatja.

Zala vármegye területén Zalaegerszegen lesz népi kollégium őszre. Helyiségnek egy volt iskolaépület felelne meg, amelyet 1932-ben a Honvédelmi Minisztérium vett át a várostól. Most tehát a HM-től kell megszerezni. A kollégisták összehozását az iskolaigazgatók végzik. Az alispán kiadta a levéltárosnak az ügyet, és nemigen törődik vele.

Zemplén vármegye. Sárospatakon és Sátoraljaiújhelyen terveznek kollégiumot, de konkrét eredmények még nincsenek.

Komáromban is vannak kezdeményezések, de ott valószínűleg ezen az őszön még nem tud megindulni a kollégium. Épületnek az Igazságügy Minisztériumtól kérvényezték a használatlan járásbírói épületet. 30 személy részére lenne benne hely. Felszerelésről az Elhagyott Javak Kormánybiztossága gondoskodna. A kollégisták ellátását pedig a községektől kéri az alispán. A Nemzeti Parasztpárt és a Magyar Kommunista Párt, valamint a polgármester támogatja a kollégium ügyét.

NDGY KLi NÉKOSZ 1-II-6

31. Halassy Nagy József: Parasztkollégium?

Olvasom, hogy a belügyminiszter az új iskolaév kezdetén Csongrád vármegyében 50–100 személyes iskolai és egyetemi kollégiumot állított fel, ahol a tehetséges paraszti és munkásszármazású egyetemi hallgatók találnak otthonra és kapnak haladó szellemű, demokratikus közösségi nevelést. [...]

Az alapelgondolás feltétlenül helyes és támogatásra érdemes. A kivétel módjára azonban nem lelkesedhetem, sőt ebben aggodalmaim vannak éppen a számba jövő ifjak érdekében. Nem tudom helyeselni, hogy akár gimnazisták, akár egyetemi hallgatók között ilyen éles határokat húzzunk, hogy "te ilyen", "te meg amolyan származ-

zású vagy", tehát téged ebbe a kollégiumba teszünk, téged meg a másikba. Ez feltétlenül a társadalom széttagolódását és egyes csoportjainak ellenséges szembeállítását tudatosítaná és fokozná. Fokozná tehát az ún. osztályharcot, pedig mindnyájan ennek a megszüntetésére vagy legalábbis az enyhítésére törekszünk. Egyikünk azzal, hogy a szeretet uralmáról, másikunk meg, hogy az osztály nélküli társadalomról álmodik. [...]

A társadalomnak az egészséges váltása és megújódása nem következhet be, ha hangsúlyozzuk az egyes osztályok és csoportok közti különbséget, vagy ha azokat megmerevítjük. Én magam például származásom címén bejuthattam volna abba a tervezett valamelyik kollégiumba. De bejuthatna-e oda az én fiam? Vagy az unokám? Vagy tartsam magamat parasztnak tovább is, és megkülönböztessenek paraszt egyetemi tanárokat, meg tisztviselő egyetemi tanárokat, sőt – uram bocsáss! – arisztokratákat is? Eddig ugyanis azt hittük, hogy az egyetemi tanár egyetemi tanár, és nem tettünk egymás közt különbséget azon a címen, hogy az egyik paraszti származású, a másik meg benne van a Gothában vagy a Semi-Gothában. Jó volna (és demokratikus volna?), ha ezután nem így volna? [...]

A tehetséges munkás- és parasztifjaknak a más származásúak közt kell a különbségtől mentes versenyben megmutatniuk. Nem szabad e téren beltenyésztést ülnünk. Azért kell mindenkinek nyilvános iskolába járnia, hogy a legkülönbözőbb társadalmi osztályok gyermekei csiszolódjanak egymáson, és hogy megszokják a közös életet és munkát. A tehetséges munkás- és parasztszárjakat se külön kell nevelni janicsárok gyanánt, hanem együtt a többivel teljesen azonos feltételek között, mert csak így tűnhet ki valóban, kiben mi lakik, és kire mit lehet bízni. A demokrácia minden ifjú számára a lehetőségek egyenlőségét követeli, s tiltakozik minden kiváltságos nevelés ellen, tehát a munkás- és parasztkiváltságok ellen is.

Vagy mi akar lenni ez a parasztkollégium? Propagandaiskola? A gyűlölet fészke mások ellen? Ezt nem hiszem, mert akkor eleve pusztulásra van ítélve. Nincs ugyanis olyan propaganda, amit az igazság egyszer le ne győzne és le ne leplezne. Vagy az igazságot tanítanak ott a maga színtisztaságában? Akkor meg minek azt ily kis kömek hirdetni? Az igazságra mindnyájunknak szüksége van. Szomjúhozzuk azt valamennyien. Engedjenek tehát oda a forráshoz mindnyájunkat.

Kollégiumokra ennél fogva szükségünk van. Minél többre, minél több minden rendű és származású tehetséges ifjú számára, de fájdalmas volna, ha a már megszünt kiváltságok helyébe új kiváltságokat és a régi gőg helyébe új gőgöt termelnénk akármilyen formában. A "haladó szellemű, demokratikus közösségi nevelés" is mindenki-re ráfér – ez sem lehet kiváltságos ifjaké. De még a közösségi nevelés is fából vaskarika, ha csak egy zárt körű közösség részesülhet benne, ezért a munkás- és parasztkollégiumok helyett jó és minél több ifjúnak otthont nyújtó általános iskolai és egyetemi kollégiumokra van szükség. Semmiféle ok és cél sem teszi kívánatossá az egyetemes szükség mellett új kiváltságos osztály vagy osztályok tenyésztését. [...]

Szegedi Kis Újság, 1946, augusztus 4.

Néhány héttel ezelőtt indult meg Budapesten a Györfy-kollégium kezdeményezésére valamennyi demokratikus párt támogatásával a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom, hogy végre a szegényparasztság, a munkásság gyermekei is megfelelő tanulási lehetőséghez jussanak. A népi demokrácia minden igazi híve örömmel üdvözölte ezt a kezdeményezést, de alig néhány hetes működés után a Kisgazdapárt szegedi lapjában máris igen rosszízű cikk jelent meg erről a kérdésről. A cikk írója, Halassy Nagy József egyetemi tanár bevezetőjében látszólag helyesli ezt a mozgalmat, de hamarosan kibújik a szög a zsákból, és annak az aggodalmának ad kifejezést, hogy ezek a paraszt-kollégiumok kiváltságos nevelést biztosítanak majd, és ennek alapján tiltakozik "minden kiváltságos nevelés, tehát a munkás- és paraszt-kiváltságok ellen is". Ezzel szemben minden személyeskedés nélkül csupán annyit szeretnénk megjegyezni, hogy a múltban sohasem tiltakoztak a kiváltságos nevelés ellen ennek az új "kiváltságnak" az ellenzői, amikor az egyetemek és középiskolák valóban a középosztály jobb módú, sőt jómódú fiainak álltak csupán nyitva. [...]

A cikkíró tehát fél a paraszti és munkáskiváltságoktól. Az előbbieken kívül ehhez még azt is meg kell jegyeznünk, hogy nem kiváltságokról van szó jelen esetben, hanem ennek a néprétegnek a legelemibb jogairól. Nem is több jogról, csupán ugyanannyiról, amelyet a középosztály szerencsésebb fiai élveztek a múltban. Éppen ezáltal valósul meg az az annyira kívánt "egyenlő lehetőség". Maradjunk azonban a valóságok talaján. Elismerjük, hogy a cikk írója sem zárkózik el ezeknek a paraszthetőségeknek jogai elől, de a liberális demokrácia álláspontja szerint csak a formális jogokat biztosítja számukra. Elvben kimondja tehát, hogy szabadságuk, lehetőségük van a tanulásra, de a valóságos lehetőségeket vesszük számításba, és ennek a tanulási lehetőségnek valódi, gazdasági alapjait is meg akarjuk teremteni, hogy ingyenes kollégiumokban, közösségi neveléssel készülhessenek ezek a parasztfiatalok nyugodtan tanulmányaikra. Ezt a célt szolgálják a népi kollégiumok, a paraszt-kollégiumok. Nem kell félnünk, hogy ezáltal sok tehetségtelen parasztyerekből "gyártnak" közigazgatási tisztviselőt, hiszen a múltban is és még ma is sokkal több tehetségtelen középosztálybeli maradt az íróasztalnál, mint amennyit termel a dolgozók iskolája vagy a paraszt-kollégiumok.

Ugyanakkor természetesen ne ijedjenek meg azok a becsületes középosztálybeliek sem, akik ezután is tanítani szeretnék fiaikat. Ha ugyanis gyermekük alkalmas az értelmiségi munkára, akkor világos, hogy ők is továbbra is éppúgy tanulhatnak majd, mint eddig. Ezután is beadhatják tanulni fiaikat, ha tehetségesek, de arról mondanak le, hogy mindenáron íróasztalembert neveljenek belőle, ha tehetségtelen. Nem kell tehát mindjárt rajtuk esett sérelmeket kiabálni, ha esetleg tehetségtelen fiukat a sokkal tehetségesebbek kiszorítják az iskolából. Ezen a téren is sokat tanulhatnának a legtöbb középosztálybeliek éppen a parasztságtól, amely sokkal több esetben le tud mondani osztályérdekeiről, mint az a középosztály, amelyik ezt szemére hányja. E sorok írójának jelentette ki egy alkalommal Veres Péter, hogy ő maga sem adja fiait magasabb iskolákba, ha nincs hozzá különösebb tehetségük. A középosztály tagjai azonban éppen ezt nem akarják a legtöbb esetben belátni.

Szó sincs tehát "janicsárnevelésről" és "janicsárképzők" felállításáról. A tények ilyen tendenciózus beállításával ellentétben a valóság az, hogy feltétlenül méríteni

kell nekünk abból a nagy tartalékból, amelyet a parasztság és munkásság tömegei jelentenek. Mindennél világosabban szólnak ebben a kérdésben Illyés Gyula szavai, amikor azt mondja: "Ellensége vagyok minden előnynek vagy hátránnak, amelyben származása részelteti az embert. Mégis megértettem, amikor Szovjetország azt kérdezte az iskolapad és az íróasztal felé tolongóktól: mi volt az apád? Paraszt? Munkás? – Akkor tessék. A többit megváratta addig, amíg az előbbiek – évszázadok óta várankozók – helyet nem foglaltak."

Kétségtelen tények mutatják tehát, hogy szükség van parasztkollégiumokra. [...] Ne féljünk attól, hogy ezek a külön parasztkollégiumok elvesztik kapcsolatukat a külvilággal. Példa rá éppen a Györffy-kollégium, amely a magyar parasztság öntudatos fiait nevelte, és adandó alkalommal, mint például a földreform során, meg is mutatták, hogy tudnak dolgozni a magyar közösségért.

Előre tehát a népi kollégiumokért, a munkás- és parasztkollégiumokért az egész magyarság, a népi demokrácia érdekében!

Délmagyarország, 1946. augusztus 6.

33. Révai József: Népi kollégiumok

[...] Nem a kormányzat, hanem a népi társadalom erői kezdeményezték azt a nagyszabású mozgalmat, mely az egész országban népi kollégiumok szervezését tűzte ki céljául. A kezdeményezés érdeme a Györffy-kollégiumé, mely idei évadzáró ünnepélyén a meghívott kormány- és pártférfiak elé tárta tervét, és támogatásukat kérte ahhoz az országos mozgalomhoz, melynek célja paraszt- és munkásszármazási középiskolások és egyetemi hallgatók számára kollégiumok szervezése volt. A tervből azóta országos mozgalom vált. A Györffy-kollégisták ifjú kitartással és lelkesedéssel, de férfiúi érettséggel és tapasztalattal biztosítottak a mozgalom számára máris többet a kezdeti sikernél. 1946 őszén már 35 népi kollégium nyitja meg kapuit az országban. Nincsenek megyék, amelyekben ne folynának az előkészületek népi kollégiumok teremtésére, vagy amelyekben ne volna máris biztosítva a kollégiumok megalakulása és működése.

A reakció éveiben is voltak tiszteltetreméltó törekvések, melyek arra irányultak, hogy legalább a parasztság legjobb fiai számára tegyék lehetővé a kulturális és egyben szociális felemelkedést. Móricz Zsigmond, Németh László, Zilahy Lajos nevéhez fűződnek ezek a kezdeményezések, melyek a dolgok rendje szerint mind elszorvadtak. Mert e törekvések a magyar parasztság politikai elnyomása mellett nem lehettek egyebek lelkes, de vérszegény utópiáknál. E mozgalmak háttere az volt, hogy kezdeményezők így fordítottak hátat a parasztság felszabadításáért folyó politikai harcnak, melynek sikerében nem tudtak hinni. Az akkori népfőiskolás és egyéb mozgalmaknak szinte bevallott értelme az volt, hogy a reakciós tengerben a paraszti műveltség szigeteit teremtsék meg. A reakciós államhatalom ellenségesen állt szemben velük, de maga a parasztság sem támogatott olyan törekvéseket, amelyek a társadalmi fejlődés háta mögött, szinte suttyomban akartak kultúrát, helyesebben: kulturális olajcseppeket adni nem a parasztságnak, hanem csak a parasztság kiválasztottjainak. Ez a társadalmi mozgalom akkor kezdeményeződne minden

jó szándéka ellenére kétségkívül reakciós jellegű volt, mert a parasztság politikai és társadalmi felszabadítására törő mozgalmat akarta pótolni, helyettesíteni és vég-ső soron leszerelni. Ezért nem válhatott Móricz Zsigmondék mozgalma soha tömeg-mozgalommá, ezért maradt mindig legfeljebb szekta-mozgalom.

Ma más a helyzet. Ma az a társadalmi mozgalom, mely a parasztság kulturális felemelését tűzi ki céljául, nem jelent háttatfordítást a politikának, hiszen feltéte-le, alapja, kiindulópontja az a demokratikus átalakulás, mely a parasztságnak is meghozta a politikai szabadságot. Éppen ezért lehet tömegmozgalommá, melyet nemcsak felülről támogat a demokratikus államhatalom, hanem alulról is maga a nép. A társadalmi önségély gondolata nem reakciós többé, ha nem egy demokrati-kus társadalmi mozgalomról van szó egy reakciós államhatalom háta mögött, hanem egy demokratikus társadalom és egy demokratikus államhatalom egymást kiegészí-tő együttműködéséről. A népi kollégiumi mozgalomnak épp az ad átütő erőt, hogy állam és társadalom kölcsönös segítségéről van szó. A kollégiumok megalakulását az biztosítja, hogy a Belügyminisztérium, a közigazgatási hatóságok, megyék és városok adnak nekik helyiséget, épületet, sokszor felszerelést, de a parasztság ma-ga, közösségek és nemzeti bizottságok, demokratikus pártok és társadalmi szerveze-tek vállalják a diákok ellátását. Persze nem véletlen, hogy a mozgalomban azok a megyék járnak elől, amelyekben a közigazgatás demokratizálása is, a néptöme-gek demokratikus fejlődése is a legelőrehaladottabb. A népi kollégiumokat szerve-ző mozgalom igazi hordozója a demokrácia baloldala. A Magyar Kommunista Párt büszke rá, hogy felülről is, alulról is erőteljesen támogatja a népi kollégiumokat szervező mozgalmat. Ki kell emelni a MADISZ buzgalmát és külön a Demokrati-kus Nőszövetség példaadón lelkes munkáját, amely nélkül a népi kollégiumok úgy-e aligha ért volna el már kezdetben ekkora sikert.

A népi kollégiumok mozgalma a magyar demokrácia egyik legnagyobb problé-májának megoldásához járul hozzá: új, népi, munkás- és paraszttértelmiség terem-téséhez. [...]

De itt megszólalnak az aggodalmaskodók. Nem lesznek-e a népi kollégiumok új "kadettiskolák", "janicsárképzők"? Furcsa, de jellemző, hogy éppen a Kisgaz-dapárt szegedi lapjában, a Szegedi Kis Újságban merültek fel ezek az aggodalmak. Halassy Nagy József fejti ki őket, mondván, hogy zárt munkás- és parasztkollégiumok helyett általános iskolai és egyetemi kollégiumokra van szükség. A népi kol-légiumok – szerinte – új kiváltságokat teremtenek, arisztokrata munkás- és pa-rasztgőgőrt fejlesztenek ki. Nincs szükség "új kiváltságos osztály" tenyésztésére. Nem hisszük, hogy ez az álláspont a Kisgazdapárt általános véleményét fejezi ki, de jellemző, hogy a Kisgazdapártban íme, kulturális kérdésekben is összeütközik egymással a népi-paraszti álláspont a polgári állásponttal.

A népi kollégiumok új "kiváltságokat" teremtenek? De hiszen egyelőre és még sokáig arról van szó, hogy a közép- és főiskolai tanulás terén megtörjük a régi kö-zéposztálynak, a vagyonos osztályoknak, a társadalom felső rétegeinek monopóliu-mát. A népi kollégiumok megalakulása mellett is még igen sokáig az lesz a hely-zet, hogy a középiskolai és főiskolai diákság túlnyomó része nem a parasztság és a munkásság soraiból fog kikerülni. Nem a munkásság és parasztság "kiváltságai-ról" van tehát szó, hanem arról, hogy a vagyonos osztályok kiváltságait legalább

ellensúlyozzuk. De ideológiai téren sem jelenti a népi kollégium a munkásság és parasztság "osztálygőgjének" kifejlesztését. Hanem a munkásság vezető szerepének, a munkásság és a parasztság egymásrautaltságának és vezető szerepének tudatosítását, demokratikus öntudat kialakítását. Éppen ezzel zárja el a népi kollégium a "janicsárképzés" útját. A múltban a parasztságból kikerülő fiatal értelmiségi felemelkedvén, egyben árulója lett osztályának, beleolvadt abba a "középosztályba", mely szellemileg, társadalmilag, politikailag a feudális és nagykapitalista rétegek fullajtárja volt. A Győrffy-kollégium volt az egyetlen, mely ezzel a szükségszerű fejlődéssel szemben a parasztság ügyéhez hű maradó értelmiségnek legalább a szigetét tudta megteremteni. Most arról van szó, hogy ne csupán 50 vagy 100 parasztszármazású diákot óvjunk meg a "janicsárrá" alakulás veszedelmétől, hanem arról, hogy intézményes, szervezeti, pedagógiai biztosítékokat teremtsünk ezzel a veszéllyel szemben. Éppen erre való a népi kollégium.

Persze vannak, akik ma "janicsár"-veszélyen mást értenek, mint a múltban. Azt értik rajta, hogy a parasztszármazású fiatalok túljutnak a népi romantikán, nem zárkóznak be a parasztság különállásának ideológiájába, nem működnek közre parasztság és munkásság szembeállításának munkájában. De vajon ez "janicsár"-veszély? A munkásság és parasztság szoros szövetségéért síkraszállni annyi, mint hűtlenné lenni a parasztsághoz? Nem! A múltban a parasztságból kiemelkedő értelmiségiek számára szinte megoldhatatlan, tragikus dilemma volt: az osztály iránti hűség és a szellemi és társadalmi felemelkedés ellentmondása. A szellemi és társadalmi felemelkedés már magában véve bizonyos eltávolodást jelentett a parasztságtól, belenövést az uralkodó társadalomba. Ma ez a dilemma megszűnt. Ma a paraszti származású értelmiség kinőhet a parasztságból, de a magyar demokrácia küzdelmeibe és építő munkájába bekapcsolódva hű maradhat hozzá még akkor is, ha nem közvetlenül a demokrácia paraszti frontján tevékenykedik. A múltban a parasztsághoz való hűség akarva-akaratlanul bizonyos földhözragadtságot jelentett. Ma nem.

A Győrffy-kollégium érdeme, hogy már a múltban is erre a parasztsághoz való újfajta hűségre nevelt. A Győrffy-kollégisták már az elnyomás éveiben – bár csak a maguk számára – megoldották tanulásnak és politikának, a parasztsághoz való hűségnek és az általános demokratikus szabadságharcban való részvételnek a dilemmáját. Osztályuk ügyének, a parasztság felszabadításának szolgálatát össze tudták kapcsolni a haladó gondolat legfejlettebb formáinak befogadásával. A parasztság felszabadításának harcosai tudtak maradni anélkül, hogy a munkásság felszabadulási harcának eszmevilágával és gyakorlatával szembefordultak volna. Parasztok maradtak, de nem fordítottak hátat a munkásosztálynak, hanem feléje fordultak.

Most arról van szó, hogy ez a szellem kovásszá és élesztővé legyen, hogy a népi kollégiumok révén a tanulni és emelkedni vágyó parasztfiatalság gondolatvilágát formálja és alakítsa. A Győrffy-kollégium maradandó érdeme, hogy a diákönkormányzatnak, a közösségi nevelésnek, egymás szigorú szellemi és morális ellenőrzésének eszközeivel a szó legjobb értelmében "csoportszellemet" teremtett, a szellemi és erkölcsi, sőt politikai magatartásnak kötelező normáit alakította ki, de úgy, hogy ebbe a csoportszellembe beletartozott a kirajzás kötele-

zettsége, a diaszpórává válás feladata, a parasztságból származó értelmiség kötelesség- és hivatástudata az egész magyar dolgozó társadalommal szemben. Ez a szellem kétségkívül értékesebb, a szó legjobb értelmében: hasznosabb, mint az egyébként érdemes és kitűnő Eötvös-kollégium kulturális elzárkózása és szellemi arisztokratizmus felé hajló szelleme.

A Győrffy-kollégisták már eddig is komoly szolgálatokat tettek a magyar demokráciának. Az ellenállási mozgalomnak fiatal, kemény harcosokat adtak, segítettek végrehajtani a magyar demokrácia legnagyobb teljesítményét, a földreformot, az idén nyáron a szövetkezetek szervezésében támogatták a szegényparasztságot. Most újra nagy fába vágják a fejszéjüket: a népi kollégiumi mozgalom kezdeményezésével és szervezésével segítenek a magyar demokráciának új, népi értelmiség megteremtésében.

A magyar kormányzatnak és a magyar társadalomnak ön maga és a demokrácia iránti kötelessége, hogy ezt a mozgalmat felkarolja és támogassa. [...]

Szabad Nép, 1946. szeptember 8.

34. A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa a népi kollégiumokról

Részletek Rákosi Mátyás referátumából, Losonczy Géza hozzászólásából, a kongresszus határozatából, 1946. szeptember 29.

(Rákosi Mátyás beszámolója: A népi demokrácia útja)

[...] A demokrácia még nem kezdte meg a közoktatás új, valóban népi alapokra való átépítését. Sőt helyenként megállapítható, hogy egyben-másban még a Horthy-rendszerrel szemben is visszaestünk. Az iskolákban, különösen a középiskolákban a reakciós szellem, ha lehet, még erőteljesebb, mint akkor volt, amikor Hóman vezette a kultuszminisztériumot. (Helyeslés.) Az általános iskola bevezetése kétségkívül haladás. De pártunknak az eddigiénél sokkal többet kell foglalkoznia közoktatással és a népi kultúra fejlesztésével és támogatásával különösen. (Taps.) A népi kollégiumok révén mindenütt lehetővé kell tenni, hogy valóban a dolgozó nép, a munkások és parasztok fiai kerüljenek az iskolákba, mert az tűrhetetlen, hogy a demokrácia első esztendejében a főiskolákat látogató munkás- és parasztfiúk arányszáma kisebb lett, mint Horthy idejében volt. Szervezeteink ezért mindenütt álljanak erőteljesen a népi kollégiumok mögé, és gondoskodjanak róla, hogy rajtuk keresztül a dolgozók gyermekei végre megkaphassák azt a kultúrát, melyből a régi rendszer kizárta őket. (Helyeslés.) [...]

Losonczy Géza: [...] Innen, a Magyar Kommunista Párt III. kongresszusáról meg kell mondanom: tűrhetetlen állapotnak tartjuk azt, hogy a kultuszminisztériumban a döntő tanügyi pozíciókban kommunistának lenni nemhogy előnyt nem jelent, hanem egyenesen hátrány. Hogy ezt a politikát követhetik, meglátszik a magyar kultúrpolitika minden porcikáján. Támogatjuk az általános iskolákat, és arra törekszünk, hogy a demokratikus kultúrpolitikának és a közoktatás-politikának ez a vívmánya megvalósulhasson. Támogatjuk a dolgozók iskoláit, a demokrácia felemelésére, kulturális nevelésére szolgáló Magyar Népi Művelődési Intézetet is. De leg-

többet mégiscsak a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége tett ezen a téren. A mozgalom a Győrffy-kollégiumból indult ki, és 2 hónappal megindulása után már 44 népi kollégium szervezéséről lehet beszámolni, amelyek 2500 munkás- és szegényparaszt-származású diákot fogadtak be.

Egyedül Rajk elvtárs belügyminiszter a kollégiumok kétharmad részének megalapítását tette lehetővé, Házi Árpád elvtárs alispán megyéjében egyedül 4 kollégium létesült, Gerő elvtárs 50 kollégista teljes ellátását vállalta magára a posta és vasút terhére, Molnár Erik elvtárs ruhával és élelmiszerrel segítette a mozgalmat, Kossa elvtárs és a Szakszervezeti Tanács az üzemeken keresztül juttatott felszerelést a szövetség rendelkezésére. (Hatalmas taps.) Láthatjuk, hogy ezt a fontos társadalmi mozgalmat is elsősorban a kultuszminisztériumon kívül álló tényezők tették lehetővé, segítették elő, de cserébe a kultuszminisztérium mindent megtesz azért, hogy a már meglevő kezdeményezést a mozgalom elindításánál is elgáncsolja. [...]

A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusának határozatából

[...] A magyar nemzetgazdaság demokratikus reformprogramjának megvalósítása szilárd gazdasági alapokra helyezi a népi demokráciát. De a gazdasági reformok mellett a magyar népi demokrácia kifejlesztése és megszilárdítása megköveteli: [...]

c) a közoktatásügy újjászervezését népi alapokon. A tanításból és a tanügyi igazgatásból ki kell küszöbölni a reakció szellemét és képviselőit. Kötelezővé kell tenni az összes iskolákban – beleértve az egyházi iskolákat is – az egységes, az állam által kiadott tankönyvek használatát. Az általános iskola kiépítésének meggyorsítását. A népi kollégiumok szervezésének hathatós társadalmi és állami támogatását az értelmiség felfrissítésére a parasztság és a munkásság gyermekeivel; a demokratikus szellemű oktatás biztosítását a főiskolákon; egész kultúránk és művelődésünk megújítását demokratikus népi szellemben. [...]

A népi demokrácia útján. A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusának jegyzőkönyve, Budapest, 1946. szeptember 29.

35. Kocsik 1946 szeptemberében...

Tánczos Gábor visszaemlékezése a bajai népi kollégiumok szervezésére, 1971

Legszebb kollégiumi élményem azelőttől származik, hogy magam kollégista lettem volna. Mint helyi ifjúsági funkcionárius a kiküldött Győrffy-kollégistákkal együtt szervezője voltam a bajai flú-, majd leánykollégiumnak. Mindenki őríz emlékeztének házi vetítőjében néhány örökre felejthetetlen képet, jelenetet. Nos, én ma is úgy látom magam előtt azokat a parasztszekereket, amelyek az első lányokat hozták be a falvakból, hogy még a kerekek csikorgását is hallom. Sok szép frázist olvastam (és írtam) azóta a tudás várának ostromáról. Hát én tudom, láttam, hogyan gyűrközik neki a tudás várának birtokbavételéhez a nép gyermeke. Úgy, hogy közben egy kicsit sírdogál, az apa hajtja a lovakat, ő meg az anyjához bújva hátul kucorog, és szorongatja a vár meghódításának kulcsát, a várostrom legfőbb szimbólumát. Ez

a szimbólum nem egy hatalmas és bölcs könyv, nem egy jelképes körző-vonalzó vagy logarléc, hanem – néhány ágydeszka. Ágyunk ugyanis volt elég (kaptunk a katonaságtól), de ágydeszkánk nem, centire megadtuk, hogy mekkorát és hányat kell hozni, különben nem lett volna mire tenni a szalmazsákokat.

Sok minden történt velem azóta életemben, de ezeknek a szeptemberi kocsiknak a képét sokszor igyekeztem nehéz pillanatokban is felidézni magamban. Mert ha mást nem végeztem volna életemben, mint ennek a két kollégiumnak a szervezését, akkor is érdemes volt – bármi is lett később sorsuk –, ha újra kezdeném, akkor se tennék másképp.

NDGY Magnós interjúk, 1971

3. LOBOGÓNKON: ELJEN A SZABADSÁG! A NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALOM HŐSKORA, 1946–1948

Az e fejezetben sorakozó dokumentumok száz és száz oldalai a népi kollégiumi mozgalom 1946 és 1948 közötti eredményeiről és eseményeiről adnak számot, arról a két esztendőről, amelyet az egykori népi kollégiumok mint létük hőskorát éltek át, s amelyre az egykori népi kollégisták mint életük és tevékenységük valószínűtlenül szabad, termékeny és ígéretes korszakára emlékeznek vissza. Ez a két esztendő a mából visszatekintve röppenő kis idő, de akkor, a forradalmi tevékenység és láz időszakában, maga egész korszak, mert mindennapjai telve izgalmas munkával, új és új vállalkozásokkal, változékony közéleti eseményekkel, alapvető politikai fordulatokkal. A népi kollégiumi mozgalom ebben a két esztendőben állandósult népmozgalommá válik, mindvégig mozgásban, erjedésben, átalakulásban, változásban. Az egész társadalom forrongó, képlékeny, átalakuló nagyvilágában maga is egy kis változó-fejlődő világ, amelyet alapvetően a nagy nemzeti átalakulás ereje, iránya és természete határoz meg. Mindazonáltal ezek azok az esztendők, amikor a mozgalom a maga dolgában – a népi kollégiumi hálózat kiépítésében, központi organizációja létrehozásában, országos szintű nevelési intézményei létrehozásában, társas kapcsolatai célszerű megvalósításában, sokszínű társadalmi vállalkozásai elindításában – hasonlíthatatlan szabadsággal és éppen ezért termékenyítő leleménnyel járhat el.

Új és új népi kollégiumok nyílnak, épülnek és kezdik meg működésüket. A tradícióvá váló évnnyitók és évvárók beszámolóí időszakról időszakra arról beszélnek, hány új kollégium tárta ki kapuját, mennyi új kollégista lépett be ezeken a kapukon. A paraszt- és munkásdiákok egyetemi és középiskolai arányszámának növelése vitathatatlanul elsőrendű feladat. Révai József 1946 őszén mondott beszéde szerint is, 2500 népi kollégista még nem csinál tavaszt. Mennyi csinál hát? A népi kollégiumi szövetség központjában külön szervezési osztály alakul állandó és alkalmi szervezőgárdával. Mellette megnő országszerte a spontán, a helyi társadalmi erőkre támaszkodó szervezőkedv is. Sőt, a népi kollégiumokkal rivalizálva megjelennek a Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt népi kollégiumai is.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének, a NÉKOSZ-nak a keretén belül az 1946–47-es tanév végére 70-re, 1947–48 végére pedig 160-ra nő a népi kollégiumok

száma. A kollégiumok egynegyede egyetemi és főiskolai kollégium, a többi középiskolai, illetve a második esztendőre már egyre nagyobb számban általános iskolai népi kollégium is. Ez a kollégiumi hálózat átlag 10 000 népi kollégistának ad otthont. A kollégiumszervezés nagy korszaka – a centenáriumi jegyében – 1948. március 15-ig tart, utána lassúbb ütemben még folytatódik, de a szövetség tevékenysége inkább a meglevők stabilizálására és színvonaluk emelésére irányul. Az első korszak inkább a megalapozás, a berendezkedés periódusa, a második a rendszeresebb kollégiumi életé, az elmélyülése, a viszonylagos konszolidálódásé, bár ez sincs meg alapvető változások nélkül.

A népi kollégiumi szövetség meglehetősen színes világot foglal magában. Mivel a szövetségen belül a kezdeményezésnek tág tere van, mivel az alakuló kollégiumok széles társadalmi talajból hajtanak ki, a kollégiumok gyakran magukon viselik mindvégig az indulás anyajegyeit, a pártfogók politikai buzgólkodását, az alapító és úttörő nevelői és kollégistagárdák eredeti szándékát, származási színeit, szakmai orientációját, a kisközösségek megannyi sajátos kohéziós vonását. Mindez nem bontja meg a szövetség kollégiumainak alaptagolódását, amely lényegében a szakmai igénynek, az iskolanemek szerinti tagozódásnak és némiképp a nemek szerinti megoszlásnak van alávetve. Az egyetemi és főiskolai kollégiumok alakulásuktól kezdve vegyes és szakkollégiumokként indultak, a humán szakmák gyakrabban ún. vegyes kollégiumokba egyesültek, a műszaki, természettudományos és a művészeti pályák eleve szakkollégiumokba. Az egyetemi és főiskolai népi kollégiumok hazánkban elsőnek törték meg a régi konvenciót, a nemek együtt nevelődésének tilalmát. Főiskolai és középiskolai szinten is. Kivételek persze akadtak, az MNDSZ kezdeményezte budapesti egyetemista lánykollégium mindvégig női kollégiumként létezett. A középiskolai kollégiumok – nemegyszer azonos szervezetben – külön fiú- és külön lánykollégiumot alkottak, de életük, munkájuk, nevelődésük egyazon programba ágyazva folyt. Szakmai tagolódásuk a helyi körülményeknek engedelmeskedett, többnyire vegyes jellegűek voltak. Külön színt képviseltek a NÉKOSZ-on belül a dolgozó diákok kollégiumai, ezek később, 1948 őszétől az ún. szakérettségire készülő kétéves munkások és parasztok lényegében főiskolára előkészítő kollégiumi intézeteiként szerepeltek. A nemzetiségi igények kielégítésére létesült a magyar–román főiskolai kollégium, a délszláv és a szlovák diákok kollégiumi közössége. Sajátos helyzetük volt a szövetségen belül az általános iskolás népi kollégistáknak. Kezdetben spontán felvették őket a középiskolai népi kollégiumokba, ahol a kis kollégisták csoportjait, szövetkezeteit alkották. Később önálló kollégiumokká alakultak, abból az alapmeggondolásból eredően is, hogy meg kell teremteni a népi kollégisták kontinuus nevelődésének feltételeit – az általános iskolától az egyetemig, a NÉKOSZ politikai főiskolájáig. A népi kollégisták egy része valóban az általános iskolai népi kollégiumokból lépett át a középiskolai, illetve a középiskolai népi kollégiumokból a főiskolai, egyetemi népi kollégiumokba.

A népi kollégiumi lét sajátos pedagógiai alakzatai voltak az iskolakollégiumok: kezdetben csak a művészeti pályák diákjai számára, később általános, középiskolai, sőt egyetemi–akadémiai szinten is. Ez utóbbiak sorában működött a NÉKOSZ keretében az Apáczai Csere János középiskolás iskolakollégium, és így tette meg első lépéseit – jóllehet kifejlődését hamarosan meggátolták – a Vasvári Pál Akadémia, a mozgalom politikai főiskolája.

Az alakuló népi kollégiumok – minden jóindulatú társadalmi támogatás ellenére – létrejöttüktől kezdve korai megszűnésükig, mindvégig nehéz anyagi gondokkal küszködtek. Ha akarnánk, a népi kollégiumok történetét joggal nevezhetnénk – az anyagi fennmaradásért, az anyagi meglétért folytatott kollektív erőfeszítés történetének is. A népi kollégiumokba minden egyes népi kollégista – nemcsak képletesen – valószínűleg beleépítette a maga tégláját, hozzájárult létrejöttéhez, berendezéséhez, fenntartásához, fejlesztéséhez mindvégig. Ennek a ténynek sokoldalú jelentősége nem szorul magyarázatra. A népi kollégiumok a népi kollégisták igazi – bár szerény, szegényes, a háború utáni évek szükségleteinek mégis megfelelő – otthonaivá váltak. Mindazonáltal anyagi stabilitásukhoz a népi diákságnak szüntelenül hozzá kellett járulnia. 1946 őszén a népi kollégiumokért folyó egyhetes országos gyűjtés terhe a válságon nyugodott, és azután is hány más szociális akcióé. A szövetség fő törekvése a kollégiumok anyagi létfeltételeinek biztosítása. Ennek érdekében kezdeményezi és indítja útjára a nagy reménnyel kecsegtető Tildy Zoltán Tanulmányi Alap megteremtését célzó törvénytervezetet, amelynek valóra váltását az 1947-es politikai válságok megakadályozták. A központ másik törekvése: terhei egy részének átruházása az államra, kivált a közoktatásügyi tárcára. Ám milyen eredménnyel? Az 1946–47. év 5,5 millió forintos költségvetésének egyenlege így alakult: 18 százalékot vállalt magára az állam, 33 százalékot társadalmi közadakozásból kellett előteremteni, 26 százalékot a kollégium saját munkájából, s így is 23 százalékos volt a – pótlendő – hiány. Az 1947–48-as esztendő e tekintetben már jobban alakult: a szövetség fenntartási költségeinek 1/3-át vállalta magára az állam.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége ezekben az években a népi kollégiumi mozgalom valószínű központjává alakult. A kollégiumok szervezésének, anyagi gondjai megoldásának feladatán kívül ellátta a kollégisták nevelésének, a kollégiumi szövetségi politika irányításának és a népi kollégiumok képviselőjének szerepét is. A szövetség maga sajátos autonóm demokratikus testület volt, belügyi egyesületi alapszabályzat alapján működött jórészt akkor nemrégiben végzett és részben még aktív népi kollégista diákvezetőséggel az élén. A megalakuláskor a szövetség elnöke Gyenes Antal, főtitkára Szabó Gergely, nevelési osztályvezetője Kardos László volt. 1947 nyarán a főtitkárt tisztségében Kardos László váltotta. Központjában sokrétű feladata ellátására megfelelő szakosztályok, bizottságok, megbízottak, nevelők és instruktorok rendszerét hozta létre. Irányító munkáját személyes érintkezések, értekezletek, konferenciák, kongresszusok, nevelő- és instruktorhálózat, körlevelek, segédletek, tanácsok, könyvek, saját sajtó stb. révén látta el. Az egyes népi kollégiumok a szövetség autonóm tagkollégiumaiként alakultak meg, és alakították ki a maguk demokratikus kisközösségi világát.

A szövetség vezetősége legtöbb energiáját – a dolog természetéből folyóan – a kollégisták nevelésébe vetette be. Ez volt az alapvető feladata: azért jöttek létre a népi kollégiumok, hogy ezekbe a szociális keretekbe szellemet vigyenek, magukat a népi kollégistákat szakműveltséggel, haladó demokratikus és szocialista világnézettel vétezzék fel, a mindennapok kisebb-nagyobb társadalmi-politikai valóságának formálása révén erkölcsileg szilárd, magatartásukban önálló, tevékeny, sokoldalú emberekké tegyék. Mindenekelőtt az addig felgyűlt nevelési tapasztalatokat kellett átadni, közkinccsé tenni, a kisközösségek kialakításának módszereire kellett az

új kollégiumokat megtanítani, programot, célt, tartalmat kellett adni annak a sokszínű tarka kollégiumi diákvilágnak, amelyről az előbb szó volt. Olyat és úgy, hogy azt a kollégisták mint a maguk leleményét, tapasztalatát, felfedezését sajátíthassák el. Valóságismeretre, valóságelemzésre kellett nevelni, hogy majd a valóság megváltoztatásába hatékonyan és szakszerűen avatkozhasanak be. Országos nevelési értekezletek, igazgatói konferenciák, nevelési táborozások során, tapasztalatcserék, a központból kihelyezett nevelők és instruktorok révén s kivált az egyes népi kollégiumok saját tapasztalatának az útján gyűlt össze az a pedagógiai közkincs, amit a népi kollégiumi nevelés gyakorlatának nevezünk. Ehhez tették hozzá nemegyszer az ország legjobb elméi legjobb gondolataikat. A központ rugalmas oktatási, művelődési programot készített, és lehetőségeihez mérten könyvekkel, segédletekkel látta el az induló kollégiumokat. A szövetség központi osztályainak segítségével csakhamar minden kollégiumban elmélyült oktatás, eleven kulturális tevékenység és sportélet folyt. Az ún. NÉKOSZ-akadémiák a kollégisták ezreinek nyújtottak igényesen előadott, majd írásban is hozzáférhető eszméi, ideológiai, politikai ismereteket. Szerencsés nevelési lehetőségnek kínálkozott 1848–49-es forradalom és szabadságharc századik évfordulójának megünneplése is. A szövetség és az egyes kollégiumok centenáris terveibe foglalt feladatok végrehajtásának nagy szerepe volt abban, hogy a népi kollégiumok 1948. március 15-ére belső közösségi fejlődésük, külső társas hatékonyságuk egyik jelentős állomására jutottak el. A szövetség az egyes kollégiumi közösségek pedagógiai összecementezésén kívül – a szövetségi kohézió növelésére, a népi kollégisták kollégiumközi barátságára és szolidaritására is figyelmet fordított. Országos és területi kulturális találkozók, sportversenyek, nyári honi táborozások, külföldi brigádmunkák, belföldi társadalmi és politikai demonstrációk, a szövetség központi művészeti együtteseinek szereplései, a szövetség központi sajtótevékenysége, a Valóság folyóirat, a Március Tizenötödike, a Népi Kollégista cikkei ... a kollégisták ezreiben növelték az együvé tartozás tudatát, amely sajátos ötvözete volt a haladó mozgalmi büszkeségnek és a progresszív osztályöntudatnak. A szövetség a népi kollégiumi nevelő munka hatékonyabbá tételére az 1947–48-as tanévben – kísérletképpen – minden kollégiumában bevezette a teljesítmény-előírányzathoz (normához) kötött nevelési szisztémát, amelyet versenyszerűen bonyolított le, s eredményeit versenyszerűen számolta el. Az 1947–48-as tanév második felében pedig – az egyetemi és főiskolai szintű tanulmányok elmélyítése végett – az összes vegyes humán népi kollégiumát szakkollégiumokká formálta át. Az iskolai és főiskolai tanulmányok színvonalemelését szolgálták a szövetség már említett iskolakollégiumai és politikai főiskolája is.

A népi kollégiumi szövetség politikai irányítása meglehetősen terheket rakott ezekben az esztendőkből vezetésére vállára. A népi kollégiumi mozgalom megalakulása utáni időben a koalíciós pártversengések nyomán az ellentétek egyre jobban kiéleződtek az országban, amelyek csak még jobban fokozódtak az 1947. évi nyári választások után. 1947 őszétől már nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar progresszió erői – élükön a kommunista párttal – átlélik azt a Rubicont, amelynek a túlsó oldalán a hatalom közvetlen meghódítására indulnak. 1948 tavaszán a politikai események már a hatalmi erők átcsoportosulása, a fordulat jegyében zajlottak le. Mindez kihatott a művelődéspolitikára és az ifjúságpolitikára is. Az 1947–48-as tanév végén folyt le az egyházi iskolák államosítása.

A politikai életnek ez a mozgása közelről érintette a népi kollégiumokat is. Mára a népi kollégiumi mozgalom ugyanis progresszív diákmozgalomként tevékenykedett az ifjúságpolitikai küzdőtéren, a szövetség vezetőségének és a kollégiumok felnőtt és érett tagságának jelentékeny része a koalíciós politika balszárnyán helyezkedett el, kommunista vagy parasztpárti volt, vagy ezeknek a pártoknak a nézeteivel és politikai célkitűzéseivel szimpatizált. A kollégiumi szövetség abszolút többsége – már koránál fogva is – párton kívüli volt, de a demokratikus diákszervezetek leghaladóbb és legaktívabb tagságát alkotta. A kollégiumi szövetség azonban egyidejűleg nevelőintézmény is volt, amely magát az igazi népfrontpolitika letéteményesének tekintve azt az álláspontját deklarálta, hogy tagságát "a magyar népi demokrácia közös haladó elveinek szellemében neveli", és közvetlen pártpolitikai céloknak nem rendeli alá. A szövetségnek ezt a jellegét és álláspontját a demokratikus politikai pártok sokszor és hosszú ideig elismerték, és nyilatkozataikban erről többször is biztosították. Így legutóbb 1948. március 16-án maga Révai József, a korszak neves marxista teoretikusa is, a népi kollégiumok centenárius ünnepségén a Városi Színházban. És nem is csak taktikai megfontolásból, hanem a mozgalom pedagógiai lényegének és ebből következőleg pedagógiai érdekeinek megértéséből eredően.

A népi kollégiumi szövetség jellemzett társadalmi-politikai önállóságának megőrzése során nemegyszer keveredett politikai konfliktusokba. Mindenekelőtt a katolikus egyház jobboldali köreivel. Ezek – jóllehet a népi kollégisták a vallás kérdésében türelmes és lojális álláspontra helyezkedtek – többször kifejezték elégedetlenségüket a népi kollégista neveléssel és a népi kollégista szellemmel szemben, sőt az egyházi iskolákban bizonyos retorzióktól sem riadtak vissza. Ezek miatt interpellált a parlamentben a NÉKOSZ főtítkára 1947 őszén. A hercegszék 1948. május 23-i pásztorlevelének a népi kollégistákat sértő kitételeit a vallásos népi kollégisták és kollégiumi nevelők demonstratív utasították vissza. 1948 nyarán a népi kollégiumok egyértelműen az egyházi iskolák államosításáért szálltak síkra.

A mozgalom megindulását követően a Kisgazdapárttal, egy év múlva a Szociáldemokrata Párttal éleződött ki a viszony a népi kollégiumok kérdésében. A népi kollégiumok eladdig respektált "pártokon felüli" álláspontját felrúgva az említett pártok a koalíciós aritmetika alapján szerepet követeltek a szövetség vezetésében. Mivel ez a szövetség ellenállásán megghiúsult, megindították saját kollégiumi mozgalmait, ezúttal a népi kollégiumoknak szánt államsegély koalíciós hányada megszerzésének reményében. Így sem vitték valami sokra, 10–15 kollégium meglétéről és szervezéséről tudtak számot adni 1948 márciusában, amikor is szervezési, anyagi és politikai nehézségektől terhelve elfogadták a NÉKOSZ megegyezésre irányuló javaslatát: betagozódásukat a szövetség kollégiumi hálózatába.

A NÉKOSZ-nak autonómiáján nyugvó társadalmi és politikai önállósága képezte tárgyát azoknak a vitáknak, amelyek 1947 őszétől 1948 nyaráig a MKP, majd az MDP Ifjúsági Bizottsága és a NÉKOSZ vezető kommunistái között lezajlottak, amelyek 1948 júliusában a NÉKOSZ egész létét alapjaiban megváltoztató konfliktusba csúcsosodtak ki. A népi kollégiumok egy másik korszakát elindító eseménysorozatról lévén szó, a problémát és a vonatkozó dokumentumokat e korszak tárgyalása során veheti közelebből szemügyre az olvasó.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége a vázolt politikai erőterben – sok nehézség ellenére – sikerrel zárta le centenáriumi tanesztendejét is. Túl az évforduló ki-tüntetésein, amikor is a "szakosítás" érdekében az önkéntes feloszlását kimondó Györffy-kollégiumot a legmagasabb köztársasági dekórummal, a NÉKOSZ pedagógiai munkáját pedig Kossuth-díjjal becsülték meg, a szövetség vállalt országos feladatai megvalósult eredményeire tekinthetett vissza. Messze túlteljesítette alapvállalkozását: 100 kollégiumot, 10 000 népi kollégistát! Megteremtette a népi kollégiumok egy-ségét. Szakosította humán egyetemi egyes kollégiumait is. Szervezte politikai főis-koláját. Új kísérleti nevelési szisztémájával gazdag pedagógiai tapasztalatokat gyűj-tött egybe. Ifjúságpolitikai tevékenységével – amelyről behatóbban majd a Valóság pedagógiája c. fejezetben tájékozódhat az olvasó – a középiskolás és főiskolás diák-ság körében jelentékeny befolyásra tett szert.

Mindezeket túl szólni kell arról a – gyakran csak közvetett – hatásról is, amelyet a népi kollégiumi gondolat ezekben az esztendőkből itthon és külföldön gyakorolt, mindenekelőtt a hazai kollégiumokra és nevelőintézményekre. Elég itt említeni azt a heves vitát, amely a Györffy-kollégium ürügyén az Eötvös-kollégium körül csapott fel, s ami minden bizonnyal hozzájárult e nagy múltú nevelőintézmény további fej-lődéséhez. A népi kollégiumi szellem serkentő és termékenyítő hatásáról szólnak azok az információk, amelyek az állami és egyházi kollégiumok működéséről, az ápolónő- és védőnőképző intézetek tevékenységéről adnak hírt. Népi kollégiumi tapasztalato-kat – de közvetlen segítséget is – hasznosítottak a korabeli rendőrtisztképző iskolák és katonai nevelőtiszti tanfolyamok. Népi kollégiumi szellem és népi kollégiumi segítség is közrejátszott a tanonc- és ifjómunkás-otthonok mozgalmának, a TIOSZ-nak a meg-születésében. S kisértésként még olyan látszólag távoli intézmény működésén is meg-érződött, mint amilyen a békéstarhosi zeneiskola és kollégium.

Külföldön – Romániában hagyta a legmélyebb nyomokat a népi kollégiumi gondo-lat, az erdélyi magyarság körében. Az itt közölt dokumentum a tanúbizonysága, hogy a népi kollégiumok eszméje a hazaitól függetlenül, párhuzamosan, másutt, más talajban is megszülethet és termést hozhat. Erdélyben spontán hajtottak ki ezek a népi kollégiumi közösségek, mert ott is ugyanaz a szükség hívta életre őket, mint itthon: a munkás- és parasztszármazású fiatalok magasabb szintű iskolázásának és demokratikus nevelésének az ügye – és vele együtt ápolva magyar-román sorstestvériség szolgálatának feladatát is.

A magyar népi kollégiumok híre sok helyre eljutott a világba, sok jeles külföldi magyarországi látogatását használta fel arra, hogy megtekintse azokat, és sokan foglalkoztak avval a gondolattal, hogy saját nemzeti feltételeik közt maguk is meg-gyökereztessek. Az UNESCO akkori főtitkára, Julian Huxley-ra olyan nagy hatással volt a népi kollégiumi gondolat, hogy még 1948 nyarán az UNESCO nemzetközi fó-rumán adott helyet a propagálására.

ÉPÜLNEK, NYÍLNAK, MŰKÖDNEK A NÉPI KOLLÉGIUMOK

A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom legizgalmasabb periódusáról, az 1946–47. esztendőről adnak számadást az alábbi dokumentumok: az indulásról, a kezdet nehézsé-geiről a berendezkedésről, a közösséggé alakulás első mozzanatairól, a meginduló kol-

légiumi élet egy-egy oldaláról, a tanév végéig ívelő közös tevékenység egy-egy részletéről. Lehetőleg úgy, hogy minden kollégiumi típus megmutassa egy-egy villanásnyira a maga arculatát. A végső benyomást, a végső összegeződést minden bizonnyal a dokumentumok együttese kölcsönzi majd. Ebből az összképből nem hiányozhatnak a Györfy-kollégium 1946–47. esztendejéből vett "pillanatképek" sem, amelyekből világosan kitetszik az az új helyzet, hogy a mozgalom megindulásáig "egyetlen" népi kollégium a népi kollégiumok nagy családjának csak "egyik" családtagja lett, de amelynek testvéri kötelessége tevékenységének egy részét "öccsei" és "húgai" megsegítésére és nevelésére fordítani. A népi kollégiumok sokszínű, gazdag belvilágának és sokirányú hasznos külső tevékenységének második – minden bizonnyal fejlettebb – periódusa, az 1947–48. esztendő közösségi élete. A valóság pedagógiája c. fejezet dokumentum-mozaikköveiből formálódik majd szemléletes képpé az olvasó számára. Mindkét tanesztendő kollégiumteremtő erőfeszítéseinek közös jellegzetessége: a mozgalom demokratizmusa, sok ezrenyi népi diák és nevelő közvetlen alkotó részvétele otthonaik és közösségeik létrehozásában.

1. Kardos László, a NÉKOSZ nevelési osztályvezetőjének előadói beszéde a népi kollégiumok évnyitó ünnepségén 1946. szeptember 19.

Kedves Barátaink, Kedves Vendégeink, Népi Kollégisták!

Ma 2 hónapja ebben a teremben a Magyar Köztársaság elnöke, a kormányzat és a közélet vezető tényezői előtt hangzott el az a felhívás a magyar társadalomhoz, amely rádöbentett bennünket a magyar diákság, különösen pedig az egyetemi hallgatóság válságos helyzetére, a főiskolai hallgatóság tarthatatlan szociális összetételére. [...] Megoldásként akkor a kiáltvány megfogalmazói, a Györfy-kollégista diákok, saját fejlődésük tapasztalataként, egy népi kollégiumokat építő mozgalom megindítását javasolták, és első lépésként a maguk erejét és munkáját mint a mozgalom motorját felajánlották.

Azóta két hónap telt el, és a Györfy-kollégisták beváltották ígéretüket. A mozgalom meglepő eredményeket ért el, országos arányokban terjedt el, és egyetemes nemzeti ügygévált. A Köztársasági Elnök Úr példás buzgalma, a belügyminiszter komoly melléállása, a kultuszminiszter megértése, a gazdasági minisztériumok anyagi áldozata, a szakszervezeti tanács közvetítői segítsége, a demokratikus pártok és szervezetek lelkes és lelkiismeretes propagandája és gyakorlati munkája mind-mind egy-egy hatalmas lépés volt a népi kollégiumok kiterjedt hálózatának kiépítésében. De a legtöbbet ahhoz, hogy ez az ügy ténylegesen eredményes legyen, mégis az a népi diákság produkálta, amely Györfy-kollégistákkal az élen egész nyarát a legmegfeszítettebb munkában töltötte az ország összes vármegyéjében és városaiban. Közel 44 népi kollégium szervezését indították meg, amelyekből 26 már megnyitotta vagy még ezekben a hetekben nyitja meg kapuit, a többire még e félévben sor kerül. 10 kollégium főiskolai kollégium, amelyek közül 2 vidéken, 8 pedig Budapesten már működik. Közülük egyik a Zrínyi Ilona Kollégium,

külön népi leánykollégium. A középiskolás kollégiumok közül 5 leánykollégium. A felvételi vizsgák a megnyílt kollégiumokban már megtörténtek, vagy most folynak. A népi kollégiumok ez év elején kiépült és kiépülő rendszere 2500 paraszt- és munkásszármazású szegény és eszes diákot fogad be. A népi kollégiumokban lakó főiskolás diákok száma félezer, zöme budapesti főiskolai és egyetemi hallgató. A kollégium alapításának erre a kétségtelenül roppant nehéz munkájára mindössze nem egész két hónap állott a Györffy-kollégisták rendelkezésére. Hogy ez mit jelent, csak az tudja, aki maga is otthont épít ezekben a nehéz időkben, és minden anyagát úgyszólván a semmiből kell előteremtenie. A nehézségeknek, a meg nem értésnek, a közömbösségnek, a nincstelenségnek, a politikai konfliktusoknak olyan hálózatán keresztül kellett kollégistáinknak magukat átverekedniök, amilyen a mai Magyarország. Mindezt akkor kellett végrehajtaniok a Györffy-kollégistáknak, miközben év végi vállalkozásuknak megfelelően – társaikkal együtt – létrehoztak közel 200 életképes földművesszövetkezetet, és a földművesszövetkezetek országos rendszerét mint vármegyei szövetkezeti ellenőrhelyettesek felülvizsgálták. Az eredmények annál értékesebbek számunkra, mert mindezt a munkát 70 olyan györffysta hajtotta végre, akiknek zöme csak elsőéves kollégista volt, s akik a társadalmi munka tűzpróbáján most mentek keresztül. Kollégistáink ezekben a munkákban érett férfiaknak bizonyultak, s jellemzőként elmondhatom – mert nyári munkájukat az ideális verseny szellemében folytatták –, hogy 100 különböző lapban megírtak vagy megíratk 232 cikket, riportot vagy tanulmányt a népi kollégiumok ügyében, tartottak 233 népgyűlést, értekezletet, pártközi megbeszélést, törvényhatósági gyűlést stb. Tárgyalást folytattak minden megyének úgyszólván minden valamirevaló vezetőjével és pártfunkcionáriusával, és csak úgy mellékesen – ahol szükséges volt – megalakítottak 4 elemi iskolát, 23 partikulát, 9 dolgozók iskoláját, 3 általános iskolát, közreműködtek 2 középiskola megalakításában, megindítottak egy vidéki lapot, s ahol szükséges volt, rendbehozták a földreform visszaéléseit, népbírószágon ítéleztek, korrupt funkcionáriusokat mozdítottak el. De nem maradtak el tőlük munkaeredmények dolgában azok a Györffy- és Petőfi-kollégisták sem, akik ezalatt kinn Jugoszláviában – az egész magyar egyetemi hallgatóságból egyedül ők – két hónap kemény munkájával építették azt az ifjúsági vasútvonalat, együtt a többi nemzet haladó ifjúságával, amely a szabad népek ifjúsága nemzetközi barátságának legszebb szimbóluma. Brigádjuk munkaeredménye, amint a jugoszláv állam elismerése kifejezésre juttatta, a legjobbak közé tartozott.

A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom e két hónapi munkájának elsőrendű eredményei közé tartozik a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének megalakulása. E szervezet példásan demokratikus alapszabályzatára támaszkodva szervezi a népi kollégiumokat, biztosítja anyagi feltételeiket, irányítja belső nevelődésüket. Vezetője a legérettebb népi kollégisták, akik tanulmányaikat már elvégezték. [...]

Szövetségünk munkájának nagy eredményeként hadd jelentsem még azt, hogy a kultuszminiszter úr mozgalmunk jelentőségét felismerve a napokban terjeszti a törvényhozas elé a köztársaságunk elnökéről elnevezett törvényjavaslatot, a Tildy Zoltán Tanulmányi Alapot a parasztok és a munkások szegény és tehetséges gyermekeinek népi kollégiumokban való neveltetésének biztosításáról. Erős a bizakodásunk, hogy a javaslatot

a népi kollégiumok ügyéért folytatott harcunk elismeréseként eredeti fogalmazásban fogadják el, és amely mellett – hisszük – a kultuszminiszter is – ígéretéhez híven – következetesen kiáll. A tanulmányi alapnak az óriási jelentőségét a fent mondottak után, úgy hiszem, nem kell itt kiemelni, csak annyit jegyez meg, hogy ez az alap évről évre több ezer szegény, elesett paraszt- és munkásifjúnak teszi lehetővé a közép- és főiskolai tanulmányainak elvégzését. Az alap anyagi forrásainak biztosítására már megtörténtek a tárgyalások – pozitív eredménnyel. [...]

Tisztelt Ünneplő Közönség, kedves Barátaink! [...]

Új tanév elején vagyunk. Szükséges az, hogy az új év teendőiről is beszéljünk. Igaz ugyan, hogy lakásaink jó része romokban van, szobáink faláról hull a vakolat, nincs üveg ablakainkon, hiányos a berendezésünk, nyakunkon a tél, tüzelőről kell gondoskodni, élelmezésünk alkalmi és rendszertelen, tankönyveink, jegyzeteink hiányosak vagy megvásárolhatatlanok, nincsen pénzünk, ruházatunk ijesztően szegényes, és ami a leglényegesebb – komolyan tanulnunk kell. Ezek a gondok elsődlegesek. Fokozatosan kell megoldanunk, és időnk egy részét erre is szánjuk. Mégsem mulaszthatjuk el az alkalmat, hogy most itt együtt professzorok és diákság, ifjúság és népi kollégisták, ne beszéljünk magunkról, ne szóljunk a népi kollégiumok ez évi terveiről, az egyetemről, az egyetemi ifjúságról és társadalmunk problémáiról.

Szociális gondjainkon túl első feladatunk önmagunk szaktudományi képzése, eszmei, helyesebben szólva ideológiai nevelése. A népi kollégisták tudatában vannak annak, milyen felelősség hárul rájuk akkor, amikor évszázados paraszt- és munkásgenerációk sora után elsőként jelenhetnek meg osztályaikból a közép- és főiskolai kultúra területén. A népi kollégisták számára a magasabb iskoláztatás nemcsak egyszerűen életük fejlődésének magától értetődő útja, társadalmi helyzetük természetes következménye, hanem alapvető élmény, gyakran az egyetlen út osztályaik elnyomottságából kifelé, az emberi méltóság és szabadság felé. Éppen ezért szokatlan és járatlan ez az út nemcsak anyagi, hanem társadalmi és lélektani szempontból is. A megértés, türelem és józan melléállás csodákat művel egy-egy paraszt- vagy munkásdiákkal – a szaktudományok területén. A népi kollégiumok mindent elkövetnek, hogy megteremtsék azt a termékeny légkört, amelyben a népi diákság gondjaitól és gátló beidegzettségétől megszabadulva – a legnagyobb befogadásra képes legyen. A rideg környezetből otthont teremteni, ez a szándékunk. E cél elérésére a népi kollégiumok tanulóifjúsága ötös, hatos, hetes tanulócsoportokban – szakmák és évfolyamok szerint – kísérel meg ez évtől kezdve a társas tanulás, tanulmányi ellenőrzés és elmélyülés nehéz feladatát megvalósítani. Tanulócsoportjaik komoly tanulási viszonyt igyekeznek teremteni maguk és az egyetemek tanszemélyzete, tanárai és professzorai között, és meg vagyunk győződve, hogy a tanulmányok végzésének ez az újfajta módszere eredményesebbé teszi szakszerű munkájukat. [...]

A népi kollégiumok, a diákifjúság, jelen esetben a főiskolai hallgatóság nevelése terén – mert ez a népi kollégiumok komoly hivatása – minden szociális problémán túl, a diákkormányzat szisztémáját tartják fenn. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének alapszabályzata keretén belül működő népi kollégiumok szigorúan erre az alapelvekre támaszkodva a közösségi nevelésnek, a társas ellenőrzésnek, az ideális versenynek, az együttélés és együtt nevelődés társas módszereinek, a közösségi kritikán felépülő munkaszervezésnek és munkavégzésnek a legváltozatosabb pedagógiai és vonzó esz-

közeit teremtték és teremtik meg: a kollégiumi szövetkezetek, kollégiumi munkacsoportok, igazságszolgáltató szervek útján. A diákönkormányzatnak ebbe a kifejlődött rendszerébe és ezzel a szisztémával megteremtett meleg emberi közösségekbe ágyazódik be a népi kollégiumok oktatásügyi programja. Ez a több évre terjedő oktatásügyi program – meg kell mondanunk kereken – haladó szellemű társadalmi és politikai öntudatra nevel. Mindez pedig következik abból a reális helyzetből, amelyet a népi kollégisták származása és fejlődése eleve kijelöl. Nekünk mindenesetre kötelességünk megmutatni osztályos társainknak a realitásokat, tárgyilagosan a lehető legtöbb oldalról megvilágítani azon a nívón, amit értelmiségi mivoltunk és szabad emberi méltóságunk megkíván. A népi kollégisták a népi kollégiumban töltött éveik alatt részletesen áttekintik nemzetünk, népünk, osztályaink történelmét, irodalmát, kultúráját, gazdasági és társadalmi helyzetét, de betekintést nyernek az európai népek történelmébe, kultúrájába is. Megismerkednek a gazdasági, társadalmi, politikai, filozófiai elméletek és ideológiák egész sorával. Az ismeretanyag elsajátítása a szabad fórum követelményeinek megfelelően nyilvános viták, ellentétes vélemények összeütközésének útján, továbbá előadások, szemináriumok, könyvtárak segítségével megy végbe. A népi kollégisták eszmei képzését kiegészítik a nyelvórák, a Duna-táji népek nyelvének és a nagy-európai nyelveknek tanulása, továbbá népi kultúránk még eleven hagyományainak megismerése, az érzületeket és az ambíciókat ébren tartó alkalmaknak szükséges sora és a népi kollégistáknál gyakran hiányos európai irodalmi kultúra pótlása, és nem feledkeztünk meg a korszerű természettudományos fejlődés eredményeinek megismeréséről sem. Itt természetesen nincs arról szó, hogy a népi kollégium egyetem legyen az egyetem helyett, hanem csak arról, hogy a népi kollégiumok minden fakultásbeli hallgatói érettebb ésszel, reális analízis alapján áttekintsék és kiegészítsék ismereteiket, megjelöljék a kapcsolatot a társadalmi és politikai tények és a tudományos eredmények között. Mindebből következik az is, hogy a népi kollégiumok a szabad embernevelés intézményei óhajtanak lenni, csonkítatlan embereket adva a társadalomnak, mert az az elvünk, hogy ezekben a kollégiumokban nevelődő ifjúság a maga szabad elhatározása alapján vonja le a maga politikai vagy egyéb társadalmi érdekű következtetéseit, ha egyáltalán szükségét látja ennek. Ennek a kapcsán itt kell ismételtlen nekünk, népi kollégistáknak visszautasítanunk azt a gyakori rosszindulatú vádat, amely különösen most, hogy a népi kollégiumok egész rendszerét hoztuk létre, ismételtlen elhangzik, legutóbb a Demokrácia című lap egyik cikkírójának a szájából is, aki óva int attól, hogy a népi kollégiumok a Györffy-kollégium példájának és szisztémájának az útján induljanak el, mert a Györffy-kollégiumféle kollégiumok szerinte – egyetlen pártnak az érdekeit szolgálják. Azt válaszoljuk erre a nyilván reakciós szándékú vádra, hogy nem ismerik sem a Györffy-kollégiumot, sem a népi kollégiumokat. Határozottan kinyilatkoztatjuk, hogy nem vagyunk politikai iskolája sem egyik, sem másik demokratikus pártnak, s jóllehet kollégistáink kis töredéke fejlettségüknek megfelelően a haladó pártok valamelyikében foglal helyet, de nekünk is megvannak a magunk egyetemes politikai elvei. S ha ezek az elvek megegyeznek a haladó demokratikus pártok célkitűzéseivel, ennek csak örülünk, mert ez azt mutatja, hogy mi is a fiatal magyar demokrácia eleven részei vagyunk, és jó irányban haladunk. A félreértések elkerülése végett le is szögezzük: a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének keretén belül működő népi kollégiumok a népi demokrácia megvalósításának következetes harcosai, meggyőződésből mindvé-

gig kitartanak a munkásság és a parasztság szövetségének ügye mellett. Tagjai magukat olyan haladó értelmiségieknek vallják, akik szakszerű képzettségüket és társadalmi munkájukat az alapjaiban a dolgozó parasztság és az ipari munkásság szövetségén felépülő népi demokrácia szolgálatában öhajtják használni. Mindazok tehát, akik a népi kollégiumokat velünk, Györfly-kollégistákkal denunciólják, önmaguk önző pártérdekeit leplezik le, leleplezik, hogy ellenségei földreformnak, a parasztszövetkezeteknek, a népi kollégiumoknak, az öntudatos főiskolai hallgatóságnak, mindannak tehát, aminek a megteremtésére a Györfly-kollégisták időt, munkát, ambíciót áldoztak. – Itt csak az a meglepő, hogy minden támadás olyanok részéről ér bennünket, akik mozgalmunk elindulásakor lelkes megajánlások közepette üdvözlötték a népi diákságot, és most igen érthető okok miatt ellenünk fordultak: mivelénk ezt egyszerűen a parasztság elárulásának hívják. Ezeknek a köröknek a paraszt- és munkásszármazású diákság megígéri, hogy tőlük is megőrzí mozgalmának pártatlan jellegét. [. .]

Kultuszminiszter Úr! Professzor Urak! A mai 18–20–22 éves egyetemi hallgatók holnap tanárok, mérnökök, orvosok, közgazdák, ügyvédek lesznek! Kövessenek el mindent érdekükben, hogy ezek ne csak szakemberek, illetőleg úgy legyenek szakemberek, hogy egyúttal komoly demokraták is lehessenek.

A magyar egyetemi hallgatóság jó ügyéért mi, népi kollégisták – megígérhetjük – mindent elkövetünk! [. .]

De számítunk azokra a fiatalokra, akiket a kultúra komoly vágya és a becsületes munka hozott az egyetemekre, még akkor is, ha ma nem értenek meg bennünket, és még a másik táborban vannak. Reméljük, hogy kiérdemeljük bizalmukat, és maguk is a haladás és a tevékeny társadalmi munka területére lépnek.

Mi, népi kollégista diákok, ígérjük, hogy az egyetemi tanulmányok és eredmények névjóát a mi eredményeinkkel is megjavítjuk. Ígérjük, hogy a legjobb képességű kollégistáinkat küldjük be a haladó egyetemi szervezetekbe. Részt veszünk a hamis diáktekintélyek eltávolításában. Munkánkkal megvédjük az egyetemi hallgatóság méltóságát, és másokkal is elismertetjük. Rajta leszünk, hogy megtaláljuk az utat nemcsak professzoraink eszéhez, hanem szívéhez is.

Kezdeményezői és éharcosai leszünk a diákszociális problémák megoldásának. Harcolunk és megvédjük az ifjúság jogait. Vállaljuk az ifjúság eszmei nevelésének a terhét is. Ifjúsági akadémiánkra ide várjuk az egész egyetemi és főiskolás diákságot. A kollégiumközi barátság kiépítését magunkra vállaljuk, és képességünk szerint szorgalmazzuk a főiskolai reform megvalósítását.

Szólunk tehát az ország ifjúsági egyesületeihez. Támogassák harcunkat a közép- és főiskolás diákságért és rajta keresztül az egész magyar diákságért. A népi kollégiumok ügye mindenféle ifjúsági szervezet közös ügye. Elsősorban számítunk osztályaink, a dolgozó parasztság és az ipari munkásság fiataljait összefogó egyesületekre.

Az egyetemi érdekekért folyó harcban magunk mellé várunk minden haladni vágyó egyetemi diákot és diáklányt.

Követeléseink és kívánságaink lényeges részeit itt taglaljuk. Kívánjuk és követeljük a valóban progresszív tandíj, vizsga- és laboratóriumi díjak megállapítását, a progresszív kultúradíj, a menzák kibővítését, a népi kollégisták étkeztetésének biztosítását, a menzaigazgatás felülvizsgálását és hathatósabb ellenőrzését, a népi kollégiumok jelentősebb támogatását és a támogatás gyakorlati végrehajtását. Az egyetemi hallgató-

ság száma szaporodik. Az 1000–2000 személyes kaszárnya-kollégium megvalósítására még mindig szükség van. Kívánjuk továbbá az állami és egyházi kollégiumok diáksága önkormányzati szerveinek nagyobb jogkörét, a diákság méltóságának megőrzése végett az igazgatói rendelkezési jogkör módosítását, az ösztöndíjak kiterjesztését. Európa újra megnyílik előttünk. Nyíljék meg a népi diákság számára is! Az elmúlt 25 év alatt a 10 ujjunkon számlálhatnók meg, hány paraszt- vagy munkásszármazék került ki külföldre. – Kívánjuk még: az ifjúság központi szervezete politikai bizottságának véleményét vegyék figyelembe az ösztöndíjasok kijelölésénél. Rendezzék a tan- és szakkönyvek és jegyzetek kiadását. Fékezzék meg a könyvüzéreket! Létesítsenek állami kiadót! – A közelgő tél nehézségeinek megelőzésére fűtött melegedőket, tanulókat, könyvtárakat, fűtött diákegyesületeket biztosítsanak a hallgatóknak. Segíteni kell a szegénydiákságot ruhával, cipővel. Teljesen ingyenes vagy méltányosabb orvosi és kórházi kezelést kell biztosítani a beteg diákoknak.

Meg kell indítani az egész magyar egyetemi diákság központi hetilapját. Központi diákházat kell létesíteni, gondoskodni kell a külföldi egyetemi hallgatók hazai elhelyezéséről.

A kollégiumokhoz szólva: meg kell teremteni a kollégiumi ügyek hathatósabb munkálására és az ifjúság eszmei nevelésének az érdekében egy közös kollégiumi szervet, amely az együttműködés terveit kidolgozná, és végrehajtásáról gondoskodna.

Főlemeli szavát a népi diákság az egyetemek érdekében is. Új egyetemi épületek szerzéséről, ezek beruházásáról és felszereléséről van szó.

Elnök Úr! Miniszter Urak! Kedves Vendégeink?

Beszámoló előadásom végéhez értem. Mondanivalónkkal nem a népi kollégiumokba való jövetelük iránt óhajtottunk kedvet ébresztetni, mert Önök, sajnos, már nem lehetnek népi kollégisták, de nem is a nevelői pálya nehézségeit és szépségeit kívántuk megmutatni, de még csak nem is támogatásukat vagy barátságukat akartuk elnyerni, hisz efelől biztosak vagyunk, hanem azt akartuk, hogy a népi kollégiumok elmúlt esztendőös tevékenységének és a centenáriumi esztendő terveinek rajzával Önök felől világos utat nyissunk kollégistáink szíve felé!

Ha ezt elértük, akkor sokat végeztünk!

NDGY KLI NÉKOSZ 12–16

2. Gosztonyi János felszólalása a NÉKOSZ évnnyitó

ünnepségén

1946. szeptember 19.

Támadások értek bennünket jobbról és balról. [...] Mi évek óta megszoktuk már a jobbról jövő támadásokat, s ezek csak arról győznek meg bennünket, hogy jól végezzük munkánkat a magyar parasztság jövőjéért. Sokkal súlyosabban érint azonban bennünket, különösen Győrffy-kollégistákat az az aknamunka, mely baloldaltól fenyeget. Baloldalon is voltak és vannak olyanok, akik azzal vádoltak bennünket, hogy a népi kollégiumokon keresztül janicsárokat akarunk nevelni a parasztság ellen saját fiaiból. Baloldalon is vannak olyanok, akik azt mondják rólunk, hogy munkánk ma már nem szolgálja jól a parasztság ügyét. Azt állítják, hogy jó volt a munkánk ak-

kor, amikor földreformot kellett csinálni, amikor a demokrácia kezdeti viharait kellett állni, de ma, amikor tovább akarunk dolgozni a magyar parasztság gazdasági, politikai, társadalmi öntudatosításán, fiainak a népi kollégiumokon keresztül való nevelésén, akkor már nem vagyunk megfelelőek. Ezeknek a baloldaltól jövő támadásoknak, híreszteléseknek az elindítóit azt gondolják magukban, de ki is mondják rólunk, hogy a mór megtette kötelességét, a mór mehet.

Azt válaszoljuk, mi úgy érezzük, hogy még nem tettük meg kötelességünket, mert mi rendületlenül hiszünk a dolgozó parasztság jövőjében, a baloldali parasztpolitika helyességében, a parasztság fiainak népi kollégiumok útján való felemelésében, a parasztság és ipari munkásság szövetségében. Ez a munka nincs még elvégezve. Ennek a munkának mi lényeges részét akarjuk elvégezni, ezért nem megyünk, még ha egyesek baloldaltól kívánnák is ezt.

Minden nehézség, minden akadály ellenére reménységgel és bizakodással nézünk a vidéki kollégiumok jövője elé. Az a hatalmas érdeklődés, amely vidéken a parasztságban felébredt a népi kollégiumok iránt, az, hogy ez évben már 1500 középiskolás népi kollégista parasztyerek fog elindulni a dolgozó magyar értelmiség útján, arról győző meg bennünket, hogy a jövőben tovább vállalva a nehézségeket is, dolgozzunk a vidéki népi kollégiumok további építésén, a vidéki kollégiumok százainak létrehozásán.

NDGY Szűcs Ferenc iratai 4

3. Révai József felszólalása a NÉKOSZ évnyitó ünnepségén 1946. szeptember 19.

Mint a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom elnöki tanácsának tagja, veszem magamnak azt a jogot, hogy néhány megjegyzést fűzzek az itt elhangzottakhoz.

Az első megjegyzésem az, hogy üdvözlöm és helyeslem Kardos barátomnak itt elhangzott szavait arról, hogy szívesen látnak mindenkit a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomban, aki tiszta és építő szándékkal akar részt venni ebben a mozgalomban, de nem látnak szívesen olyanokat, akik ezt a mozgalmat parcellázni akarják hitbizományként, akik ebbe a mozgalomba bele akarják vinni azt az elvet, ami, sajnos, a magyar társadalomban a politikai és az állami életben érvényesül, a párt-szerd parcellázás elvét. Ez a mozgalom pártokon felülálló mozgalom, és az is kell, hogy maradjon. Helyes, hogy kitarja kapuit mindenki előtt, aki részt akar venni komoly építő szándékkal a mozgalomban, de ugyanolyan helyes, hogy bezárja kapuit azok előtt, akik, mint mondtam, a parcellázás elvét próbálják érvényesíteni ebben a mozgalomban.

Elhangzott, hogy ez a mozgalom forradalmat jelent. Hajnal professzor úr használta ezt a kifejezést. Engedje meg, hogy én forradalmár létemre még ne értek vele egyet. Az, hogy az országban 44 népi kollégium alakult, amely két és félezer munkás- és parasztfiúnak a tanulási lehetőségeit biztosítja, még nem forradalom. Még 2500 fecske sem csinál nyarat. Igaz, ezeknek a népi ifjaknak 90%-a az eddig elnyomott osztályok soraiból származik, de 2500 a 12 000-rel szemben még nem forrada-

lom, még nem olyan átalakulás ez, amely lényeges és gyors változást csinálna az eddigi rendben.

Igaz az, hogy eddig is volt bizonyos anyagesere, felfelé áramlás az alsóbb osztályokból az értelmiségbe. De az is igaz, hogy ez a felfelé áramlás nagyon elenyésző volt. Az is tény, hogy ha volt is felfelé áramlás a munkásság és a parasztság soraiból, akik fel tudtak – a szó jó értelmében – kapaszkodni, azok kevés kivételtől eltekintve, ha kénytelen-kelletlen is, végül is az uralkodó rendet, az uralkodó rend szellemét, ideológiáját szolgálták. Az, amit a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom elkezdett, el tudott kezdeni – éppen azért, mert demokratikus államban élünk – különbözik a korábbi egyszerű felfelé áramlástól, azzal az igénnyel lép fel, hogy a munkások és a parasztok soraiból ne csak egyesek juthassanak feljebb az értelmiség soraiba; másodszor az a döntő és alapvető különbség az eddigi felfelé áramlással szemben, hogy ez az új értelmiség, amelynek a megteremtését igényli az egész magyar társadalom, nem a régi rendet akarja szolgálni, hanem támasztéka akar lenni az új rendnek.

Szemére vetik ennek a mozgalomnak, hogy túlságosan baloldali, túlságosan radikális, túlságosan haladó szellemben neveli tagjait. Olyan nagy baj ez? Talán a magyar ifjúságban és rajta keresztül az egész magyar társadalomban túltermelés van ifjúsági radikalizmusban? Ez a bajuk? Vagy talán éppen a fordítottja? Az a baj, hogy ez az ifjúság leszámazottja akar lenni a Márciusi Ifjúságnak? Én azt hiszem, hogy a magyar ifjúságnak, a magyar társadalomnak nem az a baja, hogy túl sok a radikális, haladni akaró, és tegyük hozzá, gyorsan haladni akaró ifjúsága, hanem a megfordítottja a baj: túl kevés van az ilyen fajtából. És ez nemcsak ifjúsági kérdés. Ez az egész magyar társadalom ügye. A magyar társadalomban se az a baj, hogy túl sokan vagyunk olyanok, akik egy úton következetesen végig akarnak menni, hanem az a baj, hogy túl kevesen vagyunk ilyenek. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy ne legyen a magyar társadalomban, a magyar állami, politikai életben közmegegyezés, de más dolog a közmegegyezés és más dolog a rothadt kompromisszum. És ha ez a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom azt a célt tűzi maga elé, hogy nem a rothadt kompromisszumoknak a szellemében, hanem a megváltozott szellemben neveli az ifjúságot, jól teszi.

Ezt a mozgalmat bizonyos veszélyek is fenyegetik, mondotta Hajnal professzor úr. Az a veszély, amit úgy hívott, hogy okleveles magyar szellem. Hiba volna letagadni, hogy ez a veszély valóban fenyeget. És talán nem felesleges felhívni a figyelmet arra, hogy nem elég az, ha az ifjúság tudatosítja magában, hova tartozik. Ehhez az is kell, és jó munkát ez a mozgalom csak úgy tud végezni, ha egyben komolyan veszi a tanulást, ha a tanulást veszi fő kötelességének. Ez a két feladat fogja ezt a mozgalmat olyanná tenni, amely az egész magyar társadalom számára szolgálatot tesz, hasznot hoz.

Fenyegeti-e ezt a mozgalmat oklevélszellem, fenyegeti-e az, hogy ez a mozgalom oklevélszerző mozgalommá válik? Bizonyos mértékig kétségtelen fenyegeti. Mi az orvosság ez ellen a veszély ellen? Az orvosság az, hogy ebben a mozgalomban hogy válik tudatossá az, hogy a munkás- és parasztifjúság ügyének kell maradnia, abból a talajból kell táplálkoznia, amelyből származott. Ha sikerül ezt a tudatot ébren tartani, nemcsak a mozgalom kezdetén, hanem mindvégig, akkor ez a veszély elmúlik, a mozgalom megtalálja az összefüggést a társadalom haladó mozgalmával.

Nem az a baj, hogy túl sok ebben a mozgalomban az ellentét. Fontos, hogy sikerrel elérje célját, felrázza az egész magyar ifjúságot. Ez ha sikerül, jó lesz az egész magyar társadalom számára. A döntő feladata, hogy tudatosítsa az összefüggést a munkásság és parasztság kulturális felemelkedése és a munkásság és parasztság társadalmi, gazdasági és politikai felszabadítása között. Ez az egyetlen ellenszere annak, hogy a mozgalom nem veszíti el nemzeti lendületét, és nem válik egyszerűen oklevélvadászattá.

Elhangzott az egyik felszólaló részéről egy furcsa megjegyzés, amely megütötte a fülemet. Egyik barátunk mondotta, nem tudom, mire értette, kire értette: hogy vannak olyan nézetek balról is, hogy "a mór megtette kötelességét, a mór mehet". Talán a Györffy-kollégistákat értette ez alatt? Ismétlem, nem tudom, hogy kire, mire vonatkozott ez a célzás, de ha elhangzott, nyilván valami alapja van. Én a magam részéről csak azt mondhatom, ha vannak olyanok, akiknek a Györffy-kollégisták nem kellenek, akkor azt mondjuk, hogy nekünk kellenek, és ezen a többes szám első személyen, ezen a "nekünk"-ön értem a magyar munkásságot és a magyar parasztságot.

NDGY KLI NÉKOSZ 12-22

4. Sarkadi Imre: Nevelési válság — új kollégiumok

A felszabadulás pedagógiai téren érte legfelkészületlenebbül az országot. Ami egyébként eltakarítani és újjáépíteni való volt, aránylag elvégezhetőnek bizonyult. Nagy nehézségekkel kellett megküzdeni a földosztásnál, lényegesen nagyobb, mint amit előre számításba vehetett bárki, a közlekedés, közellátás, közigazgatás, ipar beindítása szintén egészen rendkívül rossz körülmények közt történt meg, de megtörtént. [...] Ugyanakkor a demokrácia egész világnézeti megalapozása a tömegekben még mindig hiányzik. Sőt hiányzik az erre irányuló kísérlet elindítása is. A sajtó gyors megindulása bizonyosfajta pedagógiai tény volt ugyan, de a politikai átnevelésnek csak legfelületesebb formáit adhatta. A tényt, hogy a választásokig eltelt egy vagy fél év alatt majdnem ötven százalékos tömeg szavazott le a vitathatatlanul demokratikus szándékú baloldalra, nem szabad lebecsülni politikailag, és nem szabad túlbecsülni nevelésileg. Elfogultság nélkül azt kell mondani, hogy az újsággal és rádióval átnevelt közvélemény politikailag hasznos, sőt nélkülözhetetlen, de messzebb néző értelemben semmit sem ér, hiszen az utóbbi évek tapasztalatai azt bizonyították, hogy ez az át- és visszanevelés akár öt éves periódusokban is ismételhető. Nagyjából ezzel egyenértékűek a tanítók, tanárok vagy különféle köztisztviselők részére rendszeresített átképző tanfolyamok.

A tömegeket a demokrácia számára megnyerni, ez volt az első, tehát a propaganda feladata. A tömegekből demokratákat nevelni, ez a másodlagos, tehát nevelési feladat, s ebben mind ez ideig egyetlen kísérlet történt, az is magánkezdeményezésre: a népi kollégiumok megszervezése.

A demokratikus nevelési elvek két, egyelőre még pontosan el sem választható tendenciát mutatnak.

Az egyik osztályharcos jellegű tendencia: az alul levő osztályok tehetséges fiaiból kell az új magyar értelmiséget kialakítani, tehát olyanokból, akiket származási adottságaik predesztinálnak arra, hogy a feltörekvés, osztálykötöttségből szabadulás, szóval a haladás oldalán álljanak. Ebben az osztályharcos jellegű tendenciában az uralkodó elem az, hogy föltétlenül megbízható és föltétlenül harcra kész garnitúra nevelődjék. Ezt vállalták a népi kollégiumok.

A másik egész egyszerűen egy demokratikus nevelési tendencia: a leendő magyar értelmiséget, tehát a mostani középiskolásokat és egyetemistákat olyanná kell tenni, hogy a politikában ne ellenséggént álljon szemben a két feltörő osztállyal. [...]

A magyar ifjúság nevelődési lehetőségét az alábbi három pontban foglalhatjuk össze:

A parasztfiatalság társadalmi úton előállt terheltsége mellett még annak a veszélynek is ki van téve, amit a kulturálódásba való beleírás jelenthet.

A polgári-középosztályi értelmiségi fiatalságnak az a része, amelyik fenntartás és aggály nélkül nem csatlakozott valamilyen radikális baloldali világnézethez, előbb-utóbb akkor is elveszti értelmiségi szerepét, és reakcióba szorul, ha természetesen és kimutathatóan ma ez még nem történt meg.

S végül itt van az egyetlen nagy nevelési kísérlet, a népi kollégiumi mozgalom. Ez nem harmadik faja ifjúságunk demokratizálódási és művelődési állapotának, hanem példa inkább arra, hogy milyen módszerű megoldással történik az első kísérlet.

A népi kollégiumokat baloldaltól úgy tekintik, mint a demokrácia leendő élcsapatát, az új magyar értelmiséget kitermelő szervet. S azt meg kell állapítanunk, hogy ez kétségtelenül igaz is, még akkor is, ha történetesen nem lennének hívei a népi kollégiumi mozgalomnak. A kollégiumi nevelés politikai felkészültséget ad, a népi kollégiumból kikerülő fiatalok politikai, társadalomtudományi, közgazdasági kérdésekben vitathatatlanul fölényben lesznek az értelmiség többi részével, s éppen ezért politikai helyzetérzékük is biztosabb, amellet megingathatatlan lesz.

Azt még a kicsit tárgyilagos szemlélőnek is el kell ismernie, hogy politikai szempontból ez jó. Mert mi a tárgyilagos és mindenfajta elfogultságtól mentes kiértékelése a népi kollégiumok jelentőségének? Az, hogy jelenleg a baloldálnak és a szélsőbaloldálnak megfelelő és kellő számú garnitúrája nincs a politikában. Nem a szakszerűségi kérdéstről beszélünk, hanem a kifejezetten politikairól: nincs élcsapata a társadalmi átalakulás menetének. Ami hibát a baloldali politika elkövet, túlzott és értelmetlen radikalizmus, új felső tízezer alakulása, egyes vidékeken kiskirályok, pártpolitikai elfogódottság személyi kérdésekben stb., az ilyen élgarnitúra hiányának tudható be. Vitathatatlan, hogy a kikerülő kollégisták jobban fogják feladatukat elvégezni, mint a megfelelő ember híján elfogadott és felhasznált képzetlen, rendesen mélyebb világnézeti kötelezettség nélküli szerepet vivők.

A dolognak ez a politikai része, amivel nyilván semmi baj nincs. Módszerbeli kérdésekben lehetnek aggályok, hogy egyes népi kollégiumok nem követik elődjüknek és mintaképüknek, a Györfly István Kollégiumnak jól bevált hagyományait: a szabad vitában kialakuló világnézetszerzést vagy a szelektálás minél gondosabban és tárgyilagosabban végrehajtott munkáját. Ez azonban nyilván olyan kérdés, ami magától kell hogy javuljon, ha hiba is történt benne.

Nézzük a dolognak a nevelési részét. A népi kollégiumok nem csinálnak titkot belőle, hogy elsősorban, sőt szinte kizárólagosan politikai jellegű nevelésre hivatottak, ami azt jelenti, hogy a bármilyen szakra készülő középiskolás vagy bármilyen szakot tanuló egyetemista ugyanazt a társadalomtudományi, közgazdasági műveltséget szerzi meg, a világról alkotott elképzelése pontosan ugyanaz lesz, akár orvos vagy filozófia szakos tanár. Ez a kollégiumi mozgalom veszedelme.

Ezzel szemben nyilvánvaló: a népi kollégiumok olyan generációs nevelő munkát végeznek, s a radikális társadalmi alakulásban az innen kikerülők olyan nagy szerepre hivatottak, hogy akkor is végig kell csinálni, ha pedagógiailag csakugyan rossz lenne. De hát erről szó sincs. Legfeljebb arról, hogy ez a nevelés elsősorban politikai jellegű nevelés s politikai korban élván, pótolhatatlan értékű.

Összegezve ennyit lehetne megállapítani: a jelenlegi magyar ifjúság fejlődésében egyetlen biztató momentum van, s ez a népi kollégiumi nevelés. A jövő magyar értelmiségének jelentős része, sőt a politikában legjelentősebb része innen kerül majd ki. [...]

Válasz, 1947. január, 233–238.

Testvéri együttesben a népi kollégiumok közösségében. Pillanatképek a Györfly-kollégium 1946–47-es esztendejéről

5. Új tanév – új feladatok

A Györfly-kollégium naposkönyvéből, 1946. szeptember 16. – október 6.

Szeptember 16.

Ismét naposkönyvet vezetünk, ismét egy újabb évet kezdünk, 1946–47-es tanév első fele. Milyen kilátásokkal, milyen reményekkel, milyen feladatokkal megyünk neki ennek az új évnek? A kérdések feleleteit meghatározzák a múlt félévnek és a nyári szünetnek azok a produktumai, amelyeket a kollégium tagjai közösen és egyéneként prezentáltak, egyrészt a kollégium, másrészt a társadalom felé, valamint azok a tényezők, amelyek egész társadalmi és politikai életünket mozgásban tartották ez idő alatt.

Az elmúlt félévi naposkönyv utolsó oldalának befejező mondata talán az, hogy "fel a munkára!" S valóban: nem békés nyaralgatás, vakációzás, nem is szűk egyéni érdek dolga áll mögöttünk, hanem egy hatalmas osztályharcos és nemzetépítő munka.

Ez a munka két fő szempontból volt lényeges és hasznos: a népi demokrácia, amely nehezen küzdve halad előre, s amelynek éppen gazdasági megalapozása természetszerűen a legnehezebb, komoly erősítést kapott azokkal a szövetkezetekkel, amelyeket kollégistáink a nyár folyamán szerveztek meg s indítottak be. De megerősödést jelent a népi demokrácia számára az a hatalmas folyamat is, ami az új népi kollégiumokon keresztül a magyar értelmiség társadalmi összetételének megváltoztatására, a számarányok – egyelőre legalábbis – nivellálására törekszik. Ötven új népi kollégium megindulásáról számoltak be vidékről hazajött tagjaink. Ötven új bástyája a népi demokráciának, amelynek tornyaira mit tűztük ki a munkásság és szegényparasztság harci

zászlóját. Nem kis munka s még nem is befejezett munka; a harc tovább folyik a kollégiumok megtartásáért és felvirágoztatásáért. [...]

Egy ilyen nyár után most csak egy még felfokozottabb munka következhet. Az erőket még jobban meg kell feszíteni, a szerzett tapasztalatokat a kollégium másik céljának végrehajtása irányába kell beállítani: ennek az évnek programja kell legyen az egyetemi politika megváltoztatása, az egyetemi hallgatóság értelmes, arravaló részének magunk mellé állítása. S úgy látszik, erre nem is kell külön biztatni a tagságot. Visszajövetelünk után rövid napok alatt megszervezték az egyetemi NISZ-t, ami kétségkívül igen hatásos és jó eszköz lesz az egyetemi hallgatóság jó részének megnyerésére. Több tagunk ugyanakkor a MADISZ egyetemi tagozatának munkájába kapcsolódott be, mondhatjuk, hogy a vezetéstől az alapszervezet kiépítéséig ott vannak máris kollégistánk minden karon. [...]

Balyó Mária, Ábrahám Lajos

Október 3.

Először vagyunk az idén naposok, Kőte Sanyi cimborámmal, nem akarunk hát szégyent vallani. A lehetőségekhez képest el is végeztünk mindent a mai napon, amit lehetett, különösebb baj nem volt, a munkát elláttuk, a szükséges munkaerőket előteremtettük a nap folyamán, ha ilyen nem volt, nem ijedtünk meg, hanem magunk fogtuk meg a dolog végét. Az ébresztés megtörtént rendben, a napi étrendet érdemes összehasonlítani a tavaly ilyenkorival: tejeskávé, krumplileves, túróslapény, tejbedarra. Ha sikerül sok gondunk ellenére ilyen nívón tartani a kollégium ellátását, kibírjuk a telet.

Kedves eseménye volt a napnak a MAFIRT látogatása a kollégiumban. Nagy sürgés-forgás délelőtt, egyszercsak azon vesszük észre magunkat, hogy mindenféle különös jószágokat állítanak be a társalgóba: reflektorok, áramerősítők, vezetékek; egyszeribe olyan képe lett mindennek, mint egy igazi műterem. Felvételek készültek, amelyekről már néhány napja beszélgettünk is: kisfilm készül egy parasztlány életútjáról, amíg a szülői háztól eljut az egyetemig és egyben kollégiumunk falai közé! A csillag Ács Icu; mihelyt sztárszerepében észrevettük, egyből megnyerte mindnyájunk hódolatát. Helyes kis parasztarca van, kedvesen mozgott, tanult, jött-ment köztünk a reflektorok fényében. Komolyan mondom, megkülönböztetett tisztelettel nézek rá azóta. Még felfedezik. A felvétel után Világ Miklós készített még néhány képet a gyerekekről, amint szorgoskodnak a ház körül. Eszembe jut az az idő, amikor még néhány évvel ezelőtt mint a város furcsa kuriózumait fényképezték néha bennünket; amit akkor terveztünk, a film is eljött kollégiumunk falai közé, ha nem is abban a formában, mint gondoltuk, de az akkori egyetlen fellelhető kollégium helyett egyre-másra nőnek ki kollégiumaink szinte a semmiből. Talán éppen a munkának tulajdonítható, hogy támadások is érnek bennünket. [...] Támadnak bennünket nap mint nap; kiállásunkat, a haladó magyar ifjúság élén való haladásunkat; a dolgozókkal vállalt sorsközösséget; ahol tudják, ott hátráltatják munkánkat. Ez ellen egyfajta védekezés van: még határozottabban, még céltudatosabban végezni a magunk vállalt munkáját és nem engedni sehol.

Ennek pedig legfontosabb módja: megragadni minden lehetőséget önképzésünk előbbre vitelére. Ma este ismét megtartottuk a politikai gazdaságtan körében mozgó

előadássorozatunk egyik alkalmát: Nagy Tamás beszélt alaposan és világosan kidolgozott előadásában az áru, csere, pénz stb. jelentőségéről és ennek kapcsán aktuális problémáinkról. Az előadás maga alapfogalmak és törvényszerűségek magyarázata és átadása volt, a gyerekek által nagy tömegben feltett kérdések és hozzászólások pedig egyrészt az elhangzottakhoz, másrészt a magyar demokrácia fontos kérdéseihez kapcsolódtak. Megállapítható, hogy a hozzászólások jók, a kérdések magvát fogják meg, körülöttünk ugyan országos válság zajlik a politikai életben és nagy változások a társadalomban, de miközben ezeket figyeljük, minden percet megragadunk önképzésünk elmélyítésére, egyéni és társas fejlődésünk továbbvitelére, hogy a szükség minél felkészültebb embereket találjon bennünk. Az előadás egyike volt a nap legnagyobb eredményeinek, elég baj az, hogy csak az ajtón keresztül hallgattam meghűződva az ajtóhasadéknál egy karosszékből, mert közben mint naposnak, fél szemmel a kollégiumra is vigyáznom kellett.

Éjfél elmúlt, hűvös van, bezárom a kollégiumot. Fázom. A társalgóban az újságok a munkásság hősi erőfeszítéseiről beszélnek, amint még végigfutok néhány lapot. A zsebemben kezembe akadt apámék levele: nehéz a télbe indulni a két hold föld termésével. Odalent a belvárosi éjszakában vidám amerikai katonák és bő pénzü polgárok szaladoznak. Egy régi sor jut az eszembe: "De nézd csak, Budapest felett is csillagok ragyognak..." – és megnyugodva térek nyugovóra barátommal együtt.

Somodi István

Október 6.

A szokásos vasárnapi 1/2 8 helyett 1/2 7-kor költöttünk. Sietni kell a felcihelődéssel, mert 3/4 8-kor gyülekező: a pesti népi kollégiumok együtt vonulnak ki a Kerepesi temetőbe, hogy megtegyék a már hagyományossá vált október 6-i koszorúzásokat. – Bekapjuk a reggeli kávé, s – alig félórás ácsorgás után – csak beérkeznek az összes népi kollégiumok. A felvonulás eléggé rendezett volt, habár a népség még koránt sincsen összeszokva. Határozottan megerősödött az emberben az önbizalom, mikor végignézett a hosszú meneten, s látta, hogy utána félezer ember lépked határozottan, egy célkitűzéssel. Csodálkozhattak a polgárok! Gondolom, nem tudták elképzelni, miccsoda társaság lehetünk, akik ilyen komoly tömegben nemzetiszín zászló alatt, népdalt s munkásindulókat énekelve megyünk valahová. Tavaly ilyenkor – mintha tegnap lett volna (akkor is ilyen csepegős őszi nap volt) – még csak százan-százötvenen mentünk ki, s valahogy olyan hetyke kihívással énekeltek végig a várost, ma már nyugodtan, mint akik érzik, hogy erősek s erősödnek.

Érdekes ez a temető. Minden kiskutyafiúnak márványsíremlék jutott benne. Jobbnál rosszabb giccses szobrokkal van tele, egyes Gömbös Gyula-féléknek külön kis téren, földhányáson "vezéri" síremléket állítottak (egyetlen vigasztaló, hogy az övét "szentségtörő kezek" ledöntötték), s József Attilának, Móricz Zsigmondnak csak egy összeszorított helyen van egy kis táblácska, hogy, na ezek is éltek egyszer. – De ma még talán jól is van ez így! Az ember legalább érzi a sírjaikra nézve, mi a különbség egy egyszerű, tartalmas, munkás élet és egy pöffeszkedő – hál' Istennek – letűnt "nagy vezérnek" az élete között. Sírjaik – amellet, hogy a társadalom szégyenei – talán ezeket a gondolatokat adhatnák. – Az idő nekikeseredett. Nem időzhettünk sokat kint. Hazajöttünk azzal a gondolattal, hogy nekünk napról napra erősödnünk kell, hogy

végrehajthassuk a nagy feladatokat, amiken nagy halottaink élete tört ketté, s aminek végrehajtását elvárják tőlünk.

Különben nem voltak túlságosan nagy események. A komoly ebéd után (paradicsom-leves, sült hús, krumpli, savanyúság) a gyerekek szétszéledtek, úgyhogy amikor hosz-szú késés után megérkezett az Ifjúsági Világszövetség főtitkára látogatást tenni a kollégiumba, alig tudtam 20–30 tagot összekaparni, akivel beszélgessem. Volt vele egy román ifjúsági kiküldött, akivel még tovább elbeszélgettünk. Úgy látszik, a román progresszióval mégis csak tudunk közeledni egymáshoz.

Este a gyerekek az ÁVI-ba s a Zrínyibe szállingóztak ki, egy másik rész itthon danolászott a zongora mellett. Most már ágyba zavartam őket, a tanulóban makacsul magoló medikusok is elálmosodtak. 12 óra elmúlt. Hátra igazítom az órát – holnap-tól téli időszámítás –, s követem a többiek példáját.

Papp Zoltán, Nagy Mihály

NDGY Filip Sándor iratai

6. Jugoszláv–magyar találkozó a Györffy-kollégiumban

Kedd este 60–80 főnyi diáksereg gyűlt össze a Györffy-kollégiumban. Külföldi vendégeket, a MADISZ-kongresszusra érkezett jugoszláv főiskolás fiatalokat várják a györffysták. Örömmel, énekszóval várják ismeretlen barátaikat, .. Zengőn szárnyalnak a fiatal hangok, ősrégi magyar aratódal mélabús hangulata tölti be a termet. .. A györffysták legtöbbje parasztfiú. Belépnek a jugoszlávok, sorban, négyen. Milja Milatovics szürke egyenruháját kitüntetések díszítik. Milja 23 éves, a hadsereg aktív őrnagya. Szekics Dusán a Vajdasági Ifjúság elnöke, Brace Koszovac a jugoszláv Népi Ifjúsági Szövetség központi vezetőségi tagja, francia–orosz szakos nyelvtanár, 1941 óta résztvevője a népfelszabadító harcoknak. Lány is van velük: Boksa Milena, akinek lágy szláv arcát öntudatos komolyság sugározza be. Ő a maribori ifjúság megyei bizottságának titkára. Semmi ünnepélyesség. Sem szónoklat, sem felállás. A vendégek egész otthonosan helyet foglalnak az asztalnál. Csak az énekhangok ünneplik a találkozást. Partizánindulóba csapnak át a magyarok, ugyanazt velük éneklik szlávul a küldöttek. Ezek a fiatalok csodálatosképpen szavak nélkül, tolmács nélkül az ifjúság lendületével pillanat alatt átléptek ország- és nyelvhatárokat. .. A szívükkel értik egymást. ..

*

A székek félkörben közelebb húzódnak az asztalhoz. Aztán előkerülnek a tolmácsok is. Kardos László dr., a 27 éves igazgató, elkezdi közvetlen baráti beszámolóját. A kollégium munkájáról, az új népi kollégiumok létesítéséről, 25 év fasiszta elnyomásáról, a Békepártról, az illegalitásról, a györffysták részvételéről a földosztásban, a mai politikai küzdelemről, a népi kollégiumok céljairól, a magyar népi demokrácia megerősítéséről. "Szemünk előtt Jugoszlávia, a jugoszláv ifjúság példája lebeg. .." – közben egyre nyílik az ajtó. Jönnek a zrínyisták. Jönnek a Petőfiből. És aztán kérdések özönét zúdítják egymásra. A két tolmács alig győzi fordítani.

– Mennyi földet osztottak szét? – érdeklődnek a jugoszlávok.

– Mik a népi kollégiumok anyagi alapjai?

- Van-e Jugoszláviában az ifjúságnak egységes szervezete? - tudakolják a magyarok.

- Milyen tervei vannak a jugoszláv ifjúságnak a nemzetközi diákpolitikában?

Órákig folyik a beszélgetés. A magyarok mindent akarnak tudni a jugoszlávokról. A vendégek figyelmét nem kerüli el a legaprólékosabb probléma sem. Késő estig beszélgetnek, barátkoznak, lelkesen, kifogyhatatlanul. Aztán megint ének. Carmagnol és Marseillaise...

A jövőendő tanárai, művészei, munkásai, politikusai. Európa, a Duna völgye népi békéjének, barátságának hű sáfárai, akiket soha semmiféle fasiszta lélekmérgezéssel nem lehet többé egymás elleni harcra uszítani.

Szabad Nép, 1946. október 10.

7. MADISZ-kongresszus, Ganz-gyári látogatás, NÉKOSZ-gyűjtés
A Győrffy-kollégium naposkönyvéből, 1946. október 10., 12.

Október 10.

[...] A délelőtti programja meglehetősen változatos volt. 9-kor mutatták be a Híradó moziban házi filmszallagunknak, Ács Icának az életútját, melynek az epizódjait néhány napja vették fel itt a kollégiumban. A film a NÉKOSZ-gondolat népszerűsítését akarta volna szolgálni, de elég gyenge dolog sült ki belőle, egy sereg szabványos közhellyel aláfestve. Szegény Ács Ica egészen elkésereedve jött haza (hja, kérem, a dicsőség útja rögzös, sőt göröngyös). - A Sportcsarnokban a MADISZ kongresszusának első munkanapján Nonn Gyurka beszámolóját is hallgatták néhányan. A kongresszus egyébként a várakozáson felül jól sikerült, ami nagy szó az MKP kongresszusa után. A hangulat a beszámoló alatt végig lelkes, sőt forradalmi volt, és valóban tükrözte a kiadott alapjelszót: "Harcos demokráciát." Mintegy 1000 fiatalot küldött Pestre a vidék, hogy meghányják-vessék problémáikat. Négy kollégistánk a küldöttek étkezőhelyén, egy kávéházban minden nap kétszer az evésidők alatt nevelésügyi tájékoztatót tart. Egészen nagyszerű dolgokat is hallottunk, pl. a kiskőrösi MADISZ-nak 800 tagja van, ami - figyelembe véve a 8-10 000-nyi lakosságot - szinte jugoszláviai arány. A belpolitikai válság (isten tudja már, hogy hányadik) a legutolsó napokban egyre jobban kiélesedett, és a polarizáció fokozott mértékben meggyorsult. Sőt délelőtt még azt is hallottuk, hogy a kormány lemondott, aminek a megerősítését és konkrét körülményeit még nem hallottuk. Úgy lehet, hogy nem is igaz. Az azonban tény, hogy a mostani válsága a koalíciónak lényegesen gyökeresebb és átfogóbb, mint az eddigiek. No, de majd meglátjuk, hogy mi lesz! - De térjünk vissza a fiúkhoz. Jó néhányan mentek a fürdőbe és az egyetemre is. A délelőtt folyamán a közgazdász hallgatók, élükön Szabó Kálmánnal, meglehetősen nagy izgalommal készültek a KHE-i puccskísérletre. 12 órakor mindenki, aki csak mozdulni tudott, elment a népgyűlésre, de - tárgyilagosan megállapítva a dolgot - célunk és tervünk nem sikerült. A szervezett jobboldal és kapcsolatos részei (FISZ, KDSZ, Emericana, Szent Imre stb.) megneszelték a dolgot, és szintén nagy számban vonultatták fel erőiket. Végeredményben a gyűlés - a két fél szüntelen kiabálása és zavargása miatt - eredmény nélkül feloszlott. Szóval a közgazdászoknál a progresszív ifjúságpolitikája meglehetősen rosszul áll. Ebéd a ren-

des időben volt. Azt, hogy farkasétvágygal evett, dehogy is – falt a hangpárhajban kimerült társaság, nyilván felesleges említeni. Az ebéd egyébként borsófőzelék volt, sült hússal. A délután tanulással telt el, semmi komolyabb program nem volt, csak délután 5-kor ment el a bölcsészgárda Lukács professzor órájára. 1/2 7-kor Nagy Tamás folytatta tovább előadásait. Ezúttal a marxista értéktöbblet-elméletet fejtegette, és állította olyan világosan és plasztikusan a fiúk elé, hogy az előadás után nem is merült fel semmi lényeges kérdés vagy kétely. [...]

K. Nagy Margit, Pataki Ferenc

Október 12.

Kivételes nap, eseményekkel zsúfolt. Mindjárt a kezdet kezdetén megakad a veker, a csengő késve cseng, a napos alussza álmát. A gyerekek lassan kelnek. Végre: nyolc órakor elindulnak a Ganz-gyárba. Megtekintjük az egész telepet. 5500 ember dolgozik itt. Vezetők kísérik a társaságot. Magyarazzák a gépek szerkezetét, működésük titkait. De nemcsak a gépek életébe, külön világába tekintünk bele most, a munkásokéba is.

A Ganz-gyárból 12 órakor jöttünk haza. Ebéd után megtörténtek a szokásos nyelv-órák. 2–3-ig német, 3–5-ig szlovák, orosz. Öt órakor az Ifjúsági Akadémia keretében Révai József tartott előadást Népi demokrácia és polgári demokrácia címen. Közben a kollégisták egynehányan a BSZKRT jóvoltából kapott villamoskocsin bejárták Budapestet, és a járőrelőket mikrofonon keresztül felhívták, hogy támogassák a népi kollégiumok ügyét. A gyűjtés előkészítése ez.

Vacsora után a MADISZ-kongresszus keretében rendezett népi estet néztük meg a Sportcsarnokban. Este általában későn feküdtünk le, tízig tartott a népitánc-bemutató. Most már tizenkét óra, lefekszenek a naposok.

Pongor Éva, Pétersz László

NDGY Filip Sándor iratai

8. Levél a Györffy-kollégium igazgatójának

Veres Péter előadásáról

1946. október 20.

Kedves Laci!

Ígéretemhez híven, amint most olvashatod, vasárnap délből feladtam a beszámoló, tudósító stb. levelemet.

Kedden reggel mentél el, s én, mivel a hideg szobában kényszerültem aludni, torokgyulladást kaptam, s ágyban maradtam. Dél felé fel kellett kelnem, s megkíséréltem az elnök titkárával beszélni, ami azonban nem sikerült, mert déltől fél négyig nem kaptam vele vonalat: "A titkár úr nem tartózkodott a szobájában." Beszéltem Györffy Sanyival és Szabó Gergellyel. Sanyinak a lelkére kötöttem, hogy Illyést intézze el, Szabónak meg, gondoljon a Derkovits-kollégiumra. Délután az orvos megvizsgált, s torokgyulladást meg áll alatti mirigyduzzanatot állapított meg. Délután már a betegszobában feküdtem.

Szardán délelőtt nem keltem fel. [...] Estére meg volt híva Veres Péter, akivel "kötetlen" formában, kérdések alapján elbeszélgettünk, helyesebben csak ő meg Halász Jóska beszélgetett. Sok érdekeset mondott, amit én mindjárt le is írok.

1. kérdés: Mit tart a népi kollégisták hivatásának – a parasztság felé?

Feleli: Hivatásuk értelmiségi hivatás. A magyar középosztály értelmisége úgy, ahogy van: beteg képlet, még a romantikus magyarok is. Péter bácsi szerint: "Egyetlen országnak sincs megfelelő értelmisége." [...]

2. kérdés: Mit hibáztat a Györffy-kollégisták magatartásában?

Feleli: Azt, hogy egy-egy pártban mint emberek vegyenek részt, ne mint Györffy-kollégisták, azt, hogy megvan bennük a múlt öröksége, a konspirátorszellem, a forradalmi szekta mivolt. A továbbiakban még kommentár nélkül megemlítette, hogy sokan azt hiszik, hogy a kollégium "afféle" kommunista segélycsapat. Még közbevetőleg beszélt a jó politikus mivoltáról, s megállapította, hogy arra születni kell. A politikus nem tanul, hanem az ösztönei irányítása alá veti magát. A politikussághoz "gőz kell".

3. kérdésre, amelyben felvetettük a különböző pártok parasztpolitikáját, nem adott érdemleges feleletet, csak sok szösz hallottunk.

A következő kérdésekben Jóska finoman megpendítette, hogy mondjon véleményt Kovács Imréről, azonban ez elmaradt. Egy másik kérdésben nyíltan kiéleztük a Parasztpárt szárnyait, s itt már valamit mondott is Péter bácsi. Nevezetesen azt, minden párt-nak "szükségszerűen" vannak szárnyai. Itt beszélt arról, hogy van egy Kovács Imrés szárny és egy erdeista. Kiemelte, hogy a Parasztpárt nemcsak a szegényparasztok pártja, és hogy a gazdagabbak szószólójaként lépett fel Kovács Imre. Imre szerepét meglehetősen elködösítette Péter bácsi, annál inkább kiemelte Erdeit, illetve körvonalazta, hogy Erdei az a politikus, aki akadémikus jelleget mutat, ami nagy hiba, mert – s itt ismét a régebben említett politikusi jellemvonásra utalt – a jó politikus az ös z t ö n után megy. Beszélt még arról, hogy ő a Parasztpárt centruma, s nem hiszi, hogy ha Kovács Imre vagy Erdei "kiválna", akkor tömegek is mennének vele.

Természetesnek vette Péter bácsi, hogy itt a marxizmust tanuljuk, ebben szerinte nincs semmi megütköztető. [...]

A pénteki Andics-előadás után most szombaton az Akadémia keretében Erdei mondott nagy hatású és sikeres előadást. A terem a szokás szerint zsúfolva volt. Szombat éjjel a társaság egy része mulatni és szerepelni ment a MÉMOSZ-ba, ahol nagyon jól érezték magukat.

Vasárnapra a Zrínyi Ilona Kollégium Éjjeli menedékhely, Anonima stb. szövetkezetei vendégül látják a kollégiumot "tökevés"-re. Ez délután 6 órakor aktualizálódik.[...]

Kovács Sándor

NDGY KLI GYIK 36-22

9. Györffy-kollégisták a tatabányai bányászok között

A bányásmunkásság meghívására a Györffy-kollégium kétnapos látogatást tett Tatabányán. A kollégisták meglátogatták a szénbányákat, a villamosenergia-telepet, az alumínium- és karbidgyárat. A Györffy-kollégisták azzal hálálták meg a bányászok vendégszeretét, hogy két nagy sikerű műsoros estet rendeztek.

Szabad Nép, 1946. november 27.

10. Mikulás és karácsony a kollégiumban

Pető Sándor naplójából, 1946. december 6–20.

Szeptember 20-tól december 15-ig előadást tartott nálunk Andics Erzsébet kb. ötször történelemből, Nagy Tamás dr. 12-szer politikai közgazdaságtanból, minden szombat délután 5–7-ig NÉKOSZ-akadémia. (Veres Péter, Darvas, Erdei, Révai, Kádár János, Lukács György, Szalai Sándor.) Orosz nyelvtanár: Balczky Emil. Hatan látogattuk eddig a haladó oroszórát, és kb. 8-an látogatták a kezdőt. Németórára is jártam.

December 6.

Nagy Mikulás-estet rendeztünk. Jelen voltak: Erdei Ferenc és felesége, Nánási, Veres Péter, felesége és leánya, Donáth Ferenc fm. államtitkár, Darvas József, Rajk László belügyminiszter, Molnár Erik népjóléti miniszter stb. Az est rendkívül mulattató volt. (Nagykunkolbász felszabadulásának évfordulója.) Minden kollégista kapott ajándékot. Könyvet egymásnak küldtünk, Sokan kaptak egy-egy alsónadrágnak valót, Én most kaptam meg azt az öltöny ruhára valót, amelyet a kollégium kapott, és nekem ajándékozott (gyorsírásomért jutalmul) már kb. egy hónappal ezelőtt, Kőte Sanyi egy pár bakancsot kapott. [...]

December 20.

Búcsúvacsora volt, holnap már mehetünk haza. A lányok karácsonyfát is készítettek. Hús volt krumplival, utána tea és 2-2 szelet csokoládé. Az egyik szeletet félretettem, hazaviszem Imikének, a legkisebb öcsécskémnek. Örül majd neki. A hangulatokat nagyon felfokozta, hogy mindnyájan értékes karácsonyi ajándékot kaptunk. Mindenki kapott egy köpenyt (svájci, katona) egy meleg katona- (barna) pulóvert és meleg zoknit. Én kaptam egy köpenyt, egy pulóvert, két pár meleg gyapjúzoknit, két meleg alsónadrágot, egy hosszú meleg katonainget és egy nyakatlan hálójinget (az UNRRA jóvoltából). Mintegy 50 000 forint értékre becsülik a kollégiumban a kiosztott ruházati cikkek értékét. Így fejenként 800–1000 Ft értékűt kaptunk.

Tehát dupla ok volt arra, hogy a társaság jól érezze magát: karácsonyi szabadság és ajándék. Mihelyt megkaptuk a csomagokat, azonnal felöltöttük a köpenyeket, karikába álltunk, daloltunk, táncoltunk. Éjfél körül járt az idő, amikor azon vettem magam észre, hogy alig vagyunk a kollégiumban néhányan. Csakhamar rájöttünk Kéri Jóskaival, hogy hol lehetnek a többiek: nyilván a Sirályban. (A Sirály egy kis zugkocsmá a belvárosban, a Györffy-kollégisták régi idők óta kedvelt helye.) Itt meg is találtuk Kériverrel az egész társaságot. Már elég jó hangulatban voltak a tagok, mikor Kériverrel ideértünk, éppen Kardos igazgató úr intette a "nép"-et csöndre, az asztal tetején állva. Mindenki jó hangulatban volt, néhányan kicsit túlságosan is felöntöttek a garatra. Potyán itták a gyerekek a bort, mert a kocsmáros bízván a Györffy-kollégistákban, adta a bort cédlára.

NDGY Pető Sándor íratái

11. Igazgatói körlevél a karácsonyi szabadságon levő
Györffy-kollégistákhoz
1946. december 31.

Kedves Barátom!

Az esztendő utolsó napján mindnyájunk baráti üdvözlését küldöm mindnyájatoknak, együtt mindazokkal a jókívánságokkal, amelyek minket, Györffy-kollégistákat megilletnek és köteleznek.

Tavaly esztendőkor – úgy emlékszem – olyant írtam nektek, hogy kemény hónapokat hagytunk magunk mögött, de a neheze előttünk áll még. Nagy fába vágtuk a fejszénket: de sok még a nagy fa, erős fejszékre van szükség és még erősebb vágásokra. Nos, az idén és minden esztendő múlásakor abban az előnyös helyzetben vagyok, hogy a fen-tieket elismételhetem, sőt megtoldhatom még másokkal.

A karácsonyi vakációnyitó szavaimat ismétlem, ha elmondom, hogy az 1946-os esztendő a Györffy-kollégium eddigi fejlődésének legszilárdabb korszaka. Anyagi megerősödésünk, társadalmi megbecsülésünk, szabad szellemi fejlődésünk, végzett munkánk, közösséggé formálódásunk: eredmények! – úgy hiszem – nem túlzás ez az én számból sem. Egyet konkrétan megnevezhetek. A népi kollégiumok megteremtésével a ti györffysta-generációtok beírta nevét a haladó magyar demokrácia könyvébe. Ez az igazi mértéke az elmúlt esztendei teljesítményeteknek. Jelentőségét majd csak ezután fogjuk felismerni. Rajtatok kívül – igyekszem objektív lenni – aligha akad ma magyar ifjúság, amely ezt a feladatot így meg tudta volna oldani, és hiszem, ti lesztek azok, akik ezt az ügyet tovább is viszik.

Az 1946-os esztendő kötelez. A közelgő centenáriumi esztendő még csak fokozza feladatainkat. A népi kollégiumok számát 1948. március 15-re meg kell duplázni. Száz népi kollégiumnak – 5000 diákkal – erre az évfordulóra állania kell. Feltételeink nehezedtek. Az 1947. esztendőben az országot előre kell vinnünk: a demokrácia igazi útjára. Az esztendő derekára meg kell törni a reakció gerincét: baloldali népi kormányt kell az ország élére állítani a dolgozó néposztályok igazi érdekei szerint. Ez nem megy majd szépszerével. Az erőfeszítésekből nekünk is ki kell vennünk a részünket, és ez elég nagy rész lesz. A haladó magyar értelmiségi ifjúság, de az egész magyar ifjúság harcos, öntudatos élcsapata vagyunk. Minket terhel a felelősség, mennyi magyar fiatalt tudunk ebbe a küzdelembe beállítani és tudunk a következő feladatokig vinni. Erről van ebben a jövőendő esztendőben szó: ezt szolgálja a népi kollégiumok szaporodása és erősödése és ezt minden egyes népi kollégista egyéni fejlődése és munkája. A népi kollégista ifjúság fejlődésének centruma Budapest népi kollégiumai, szíve a Györffy-kollégium. Íme: 1947 társadalmi és politikai harcainak perspektívája számunkra. Ezt jól tudjátok, tudom, de ezt vállalni – más. Én rendületlenül hiszem, hogy válláljátok ezeket a feladatokat.

Hibáinkat ismered. Jókívánságaim 1947 újesztendéjére: csökkenteni, megszüntetni a hibákat és kifejleszteni a közös küzdelemhez szükséges képességeket. Ne orrolj meg, ha rövid leszek. A tanulmányi nívót 1947-ben egy fokkal emelni kell. Haladó tudásunk alapjait szolgáló ismereteket el kell sajátítani, és el kell jutni az egyéni és társas fejlődés következő szakaszához. Önállóknak, saját munkán megerősödötteknek kell lenni. Egyéni aktivitásunkat és teljesítményeinket fokozni kell minőségileg is.

Ki kell vetkőzni a kicsinyeskedő, pepecselő, perpatvarkodó, pletykázó, megbúvó diákosdiból. Az őszinte, nyílt fegyelem erő! Pozitív kritikát! Több nagyvonalúságot! Forradalmi idealizmust! A szemeket jól előre kell szegezni! Több rugékonyságot! Intellektuális nívót! Kitekinteni a hazára és ki Európára! Vakmerőséget és elszántságot! Több szolidaritást! Ki közülünk az önző, aggodalmaskodó, magukat féltő, lopakodó, karrierista típusokkal! Az új esztendőre egészen megfiatalodtam magam is, nem csoda, a ti leveleitek hoztak ilyen tűzbe. De nem is sajnálom magamtól ezt az elragadtatást, mert meg vagyok győződve, hogy te is és ti mindnyájan garancia vagytok egymás számára, hogy jó szavaimat úgy értitek és úgy realizáljátok, ahogy legjobb képességetek és lelkiismeretetek engedi.

Mindezekhez csatlakozom ismételten én is jókívánságaimmal és jobb magammal - ebben az új esztendőben is.

Híreim és közlendőim: Egyed, Boglár, Kovács András, Jászai, családom és én állandóan Pesten. Egyesek már szállingóznak fel: Balyó, Benedek, Gosztonyi, Nagy Miska, Györffy Sándor. Vendégeink és a VKT-sok alkalmasint. Karácsony elmúlt! Szilveszteri vigalom a Rióban volt. A VKT rendezte. Reggelig mulattunk. Éjfél tájban demokráciánk több vezető egyénisége meglátogatott bennünket: miniszterek, pártvezérek stb.

Hányoztok! Nyakig vagyunk az igazgatói értekezlet előkészítésében (jan. 3-9.). Országos jelentőségű, 60 igazgató vesz részt. Nyitáson: közt. elnök, miniszterek, pártvezetők. Jan. 15-től kemény munka. Egy hónap. Vizsgák. Brr! A kis Kati napról napra szebb. Kultuszminiszter az újabb variáció szerint Szabó Zoli barátunk. A decemberi folyóiratokban és a karácsonyi, újévi lapokban cikkek tömege a kollégistákról. Gyomrotokra vigyázzatok. Jó hír: Fazekas Béla ujján karikagyűrű!

A katonatisztek ostobasága végtelen. Katonai puccs, a honvédelmi miniszter lemondott, Dálnoki Veresst körözik.*

Hozzám intézett leveleiteket köszönöm. Kevés volt. Révai újra itthon Svájc-ból. A VKT-házavatásról - üdvözlét mindnyájatoknak. Sipos Gyula könyve a vége felé. Indusunk mindnyájatokat üdvözli: Adishesia. Új-e még a katonaköpeny? Olvass, tanulj, pihenj: egyeztesd össze, de igazságosan. Ha táviratot kapsz, idejében érkezz! Nézz körül, otthon vedd elő kollégista szemedet! Fenn szükség lesz tapasztalataidra.

Kedves családnak, minden környezetedbe való barátunknak harcos, eredményekben gazdag, boldog újesztendőt kívánok.

Zárom soraimat. El ne felejtétek a hozzátok közel levő népi kollégiumot meglátogatni! Erről mindenkinek jelentést kell tennie.

Kardos László s. k.

NDGY GYSI GYIK 192

12. Károlyi Mihály a népi kollégistáknál a Györffy István Kollégiumban

- "Ne higgyék azt, hogy maguknak fontosabb velem találkozni, mint nekem Önökkel." - Lelkes üdvözlő beszéd és viharzó taps után e szavakkal kezdte beszédét Károlyi Mihály, a Györffy-kollégium nagytermében összegyűlt félezernyi népi kollégista előtt.

* Utalás a sajtóban megjelent hírekre.

- Bevallom, néha elcsüggedek - folytatta beszédét -, amikor látom, hogy ebben az országban sok helyt még milyen erősen él Horthy szelleme. [...] Ha ez így van, gondoltam: hagyjak fel minden reménnyel. De most, hogy itt vagyok Önök között, halom ezeket a szavakat, ezt a tapsot, belátom, hogy tévedtem. Látom, hogy Önök is, mint én, haladó demokráciát akarnak, egy új Magyarországot a haladó szellemű Európában, amely minden erejével törekszik egy újabb háború megakadályozására.

A paraszt- és munkásszármazású népi kollégista értelmiség 10 kérdésre kért és kapott választ Károlyi Mihálytól. Felemelő és megrendítő volt, amikor Károlyi fiatalos erővel tett hitet a haladó népi szellemű Magyarország mellett, izzó gyűlölettel beszélt a horthyzmusról, a demokrácia legfőbb veszedelméről, - Szálasit felakasztották, ő különben sem képzelhető el Hitler nélkül, Hitlert pedig senki sem akarja visszahozni - mondta. - De Horthy szellemét új csomagolásban sokan szeretnék még visszahozni egy hátsó kisajtn. Szomszédainkkal együtt kell dolgoznunk, hogy majdan kialakuljon a dunai népek testvéri szövetsége. [...]

A kollégisták lelkesen éltették Károlyi Mihályt, és több dalt énekeltek, köztük a jugoszláv ifjúsági indulót, amelynek elhangzása után viharosan megéljeneztek Tito marsallt.

Szabad Nép, 1947. február 9.

13. A népi kollégisták tíz kérdése Károlyi Mihályhoz
1947. február 9.

1. Az Elnök Úr véleménye szerint mik voltak azok a kül- és belpolitikai tényezők, amelyek elősegítették a Horthy-restaurációt?
2. Véleménye szerint miért torkolt a Horthy-restauráció a Horthy-fasizmusba?
3. Milyen tevékenységet fejtett ki a nyugati magyar emigráció a Horthy-rezsim ellen?
4. Milyen emigrációs élmények formálták ki az Elnök Úr közismert haladó demokrata magatartását?
5. Véleménye szerint milyen kihatással van a magyar demokrácia egész fejlődésére az a tény, hogy felszabadulásunkat a Vörös Hadseregnek köszönhetjük?
6. Véleménye szerint demokráciánk intézményei és vívmányai (földreform, köztársaság, államosítás, népi szervek, stabilizáció stb.) kielégítő biztosítékok-e demokráciánk megszilárdításában?
7. Mi a véleménye az ún. népi demokráciáról?
8. Mik a kétéves magyar demokrácia hibái?
9. Véleménye szerint a mai magyar demokrácia válságból milyen utak vezetnek kifelé?
10. Köztársaságunk külpolitikai feladatai és perspektívái.

*

Mi a véleménye a Györfy István Kollégiumról és a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomról?

NDGY KLi GYIK 35-19

14. Félévzáró — évkezdő

A Györfly-kollégium naposkönyvéből, 1947. február 17–19.

Február 17.

[...] 5 órakor Kardos László igazgató tartja meg beszámolóját, kritikáját a félévi munkáról. A beszámolót vita követi, több érdekes kérdés merül fel. 1/2 8-kor azonban abba kell hagyni, mert kezdődik a vacsora.

A vacsora főtt krumpli hússal, utána fánk és közben bor. Kardos megjegyzi, hogy minden népi kollégistának így együttesen, legalább ilyen vacsorát kellene mindig enni. Reméljük, nemsokára így lesz.

Vacsora közben Házi Vencel üdvözlí azokat az új kollégistákat, akik most már rendszeres tagjai lettek a Györfly-kollégiumnak.

Az ifjú kollégisták nevében Szabó Jóska mond köszönetet mindenért, amit fél év alatt kaptak. Megígéri, hogy az öreg kollégistákhoz méltó harcostárs lesz minden új kollégista. Különös szeretettel mond köszönetet Kardos Lacinak, akit hosszan megtapsoltunk.

Ezután még Fekete Sándort köszöntjük 20 éves születésnapja alkalmából, majd Benedek Árpádot, aki január elsején vőlegény lett.

Vacsora után átmegyünk az előadóba. Már itt vannak a lányok, zrínyisták és ÁVI-s-ták. Mindenki megtalálja a maga ismerőst. Mikor mindenki együtt van, folytatjuk az éneklést, amit már vacsora előtt és után megkezdtünk. Egy pár ének után vers, utána ének és újra vers. A legtöbb verset ezek közül Petőfi írta, és ezekből a versekből az látszik, hogy az ő társaságuk olyan volt, mint a mai népi kollégistáké. Kiténik az, hogy az ellenségeik hasonlítottak a mi ellenségeinkhez.

Ének és versek után megkezdődött a tánc, amely hajnali 3-ig tartott. Néhány embernek jó kedve lett a bortól. Olyan kollégisták is jókedvűek voltak, akik ritkán mosolyognak, olyanok is táncoltak, akik eddig nem táncoltak. Mindenki jól érezte magát.

Mikor véget lett a táncnak, 8 ember kísért haza lányt, és több olyan kollégista is volt köztük, akikről eddig ezt senki sem hitte volna.

Kéri József, Kovács András

Február 19.

Pontosan 7 órakor csengettem – azaz csengetett helyettem kollégiumunk Kulcsáméja (takarítónő), mert én hét órakor még kacér alsóneműmben dideregtem a jéghideg szobában. 1/2 10-ig állandó fűtüléssel, riogással és egyéb hercehurcával sikerült időnként felébreszteni és végzetesen magam ellen hangolni a kollégisták legnagyobb részét. Ezért, hogy valamelyest kiengeszteljem őket, időközben felébredt és üzemképessé lett napostársammal: Patakival ágyba szállítottuk a reggelit: feketét és valami különleges ízű kenyeret. Mindenki felhajtattuk a kávé és megetettük a kenyeret; ezzel azt hiszem, örök időkre elvettük a kedvüket az ágyban maradáستól.

Különben ezen a napon történelmi fontosságú események is történtek: megtörtént az "őrségváltás" a KESZI (Központi Egyetemi Szociális Iroda) berkeiben, amit eddig a KDSZ klerikális, fasiszta emberei tartottak megszállva. Kollégistáink elmentek a KESZI irodájába és menzájára, udvarisan elmagyarázták az ott találtaknak, hogy miről

van szó, erre azok szinte szó nélkül belátták embereink igazát, és helyt adtak a jogos követeléseknek. Röviden a helyzet ez: a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége, melynek a hatásköre alá tartozik a KESZI is, leváltotta annak vezetését.

Liptai Ervin

NDGY Filip Sándor iratai

15. A Györffy -kollégium, a népi kollégiumok,
az Állami Védőnőképző Intézet 1947. március 15-én
Pető Sándor levélbeszámolója, 1947. március 18.

Szeretett kedves Szüleim és Testvéreim!

Március 15-én mint máskor, kivonultunk reggel a Múzeum elébe, ahonnan Petőfi szavalta el a Nemzeti dalt 1848-ban. A népi kollégiumok a Györffy -kollégium előtt gyülekeztek: már 19 népi kollégium van csupán Pesten, ezek mindnyájan külön táblával és zászlóval (mind egyformával) vonultak fel. Alig fértünk el az Apponyi téren. A Múzeum hatalmas lépcsőzete teljesen tele lett a népi kollégistákkal. A Múzeum lépcsőjén Benedek Árpád Györffy -kollégista szavalta el a Nemzeti dalt. Az itteni ünnepi beszéd és szavalat után (amelyet a rádió is közvetített) a népi kollégiumok együtt, zárt 8-as sorokban a Parlament elé vonultunk, a Baloldali Blokk gyűlésére, ahol óriási tömegek vettek részt, a Parlament előtt levő teret és a környező utcákat teljesen megtöltve. Rajk belügyminiszter, Marosán György (szocdem.) és Erdei Ferenc beszéltek a 3 baloldali párt nevében. A témakör az összeesküvés volt.

Ezzel eltelt a délelőtt. Délután tanultam, majd este 8-ra az ÁVI-ba mentünk. Azért tartjuk az ilyen közös ünnepléseket az ÁVI-ban, mert ott szép, nagy termek vannak. Most azonban már ezek a helyiségek is kicsiknek bizonyultak, zsúfolásig tele volt a nagyterem. Hiába, már több mint ezren vagyunk Budapesten népi kollégisták (tavaly ilyenkor még csak mi voltunk, a Györffy).

Minden kollégium, illetve több kollégium szerepelt saját műsorral. (Még a Kádár Katások is.) A műsorról nem akarok részletesen írni, csak azt, hogy szép és nívós volt, kb. 11-ig tartott. Utána reggelig tánc. Nemigen táncoltam, csak keveset. Legtöbbet éjfél után Irmával voltam, vele és másokkal beszélgettünk. Fent az emeleten (a nagyterem lent van) kb. 1 óra körül jó társaság alakult ki: Sipos Gyula, Erdei Ferenc, más végzett kollégisták, Szabó Gergely stb., ÁVI-sták. Körben ültünk, daloltunk, viccelődtünk. Akartuk Erdeit hallani, de ő különböző viccek után kitért a beszélés alól, persze nagyon tréfásan. Akkor kiabáltuk, hogy éljen Erdei Ferkó stb. (Nyug. miniszter, a Parasztpárt orsz. főtitkára – makói hagymás fia –, egyetemi tanár.)

Irma rengeteget mulatott a dolgon. Velünk együtt dalolt, hiszen csak jó magyar nőtákat daloltunk, amit ő is nagyrészt tudott: A kisnyéki..., Ha bemegyek..., Szánom bánom..., Halvány sárga..., Kiskút, kerekés kút..., parasztindulót stb. (Közben rumot is itunk, mert hoztak oda Erdei Ferkónak.) Az ünnepélyünkön sok vezető férfiú (és nő) volt ott, mint pl. Rajk Laci belügyminiszter, Darvas, Illyés, Veres P., Rákosi, hogy csak a legelőkelőbbeket említsem. Irma azzal dicsekedett nekem, hogy Veres Péterrel már ő is beszélt, amikor jöttek le a színpadról, megfogta a kendőjét az "öreg".

Eleinte Irmának nehéz volt az otthontól való elszakadása, mert mondják a társai, hogy búslakodott, sírt. Ez érthető is! De most már kezdi otthon érezni magát a kollégiumban. Azt mondta, mikor az ÁVI-ban fent dolgoztunk, hogy ezek nem urak (Erdei és a többi) olyan értelemben, ahogyan voltak a régi urak, akik pózoltak, és felülről kezelték az embereket. Úgy érezte Irma magát, mintha nem is városban, hanem otthon, faluban vagy tanyán lenne.

Az ő kollégiumuk kezd most jobban zöldágra vergődni, most kaptak pokrócokat is (már összesen 30 db-ot a NÉKOSZ-tól és mást is). Kaptak köpenyt is, amiből majd igen szép nagykabátot lehet alakíttatni, kék.

Most zajlott le a NISZ (Népi Ifjúsági Szövetség) első országos kongresszusa. Vidékről, az ország minden megyéjéből több mint ezer parasztfiatal és leány vett részt a kongresszuson, ahol kidolgoztuk a szövetség alapszabályát stb. Veres Péter vezette az egészszet és Erdei, no meg Darvas és a többi. Mi, Györffy-kollégista parasztpártiak is jól kivettük a részünket a kongresszusból. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

16. A Györffy István Kollégium igazgatójának levele
a vidéki népi kollégiumok instruálására utazó
Györffy-kollégistákhoz
1947. március 21.

Kedves Barátaim!

Sajnos csak így írásban tudok egy-két szót váltani veletek abból az alkalomból, hogy negyvenen közületek vállalják a vidéki népi kollégiumok instruálásának nehéz feladatát. Ez a feladat hasonló a tavaly nyári kollégiumszervezéshez, most a kollégiumokat meg kell erősíteni, kollégiumokká kell tenni. A tavalyi résztvevők emlékeznek az útnak indulás hangulatára. Most szeretném, ha ugyanaz a lelkesedés és perspektíva hatna át benneteket. A Györffy-kollégium a népi kollégiumok lelke, tartalom és módszer a népi kollégiumok előbbre vitelében, és ezért felelősség is saját szülőttünk, a NÉKOSZ iránt. Kinek-kinek a szereplése és vidéki munkája sorsdöntő lesz a helyi kollégium jövőjére nézve. Szívetekkel és egész eszetekkel legyetek azon, hogy vidéki munkátok eredményes lehessen. Egy hétre a tulajdonotok lesz egy egész kollégium, 30-50-70-100 fiatalember. Ez nagyon nagy dolog. Bízom abban, hogy a várakozásnak meg fogtok felelni.

Egy-két sietős intelmet még ide írok:

- Ne feledjétek, hogy középiskolás diákokkal lesz dolgotok! Gondoljatok a magatok középiskolás múltjára! A szívre, a kedélyre igyekezzetek hatni! Meséljétek, meséljétek magatokról, a magatok fejlődéséről, a kollégiumról, a kollégium múltjáról, a népi kollégiumokról, a népi kollégisták jövőjéről, az egyetemről. Perspektívát, a győztes perspektívát mutassatok, de mutassátok meg azt a nehéz, de hősi utat és erőfeszítést is, amelyen a mi perspektíváinkat elérni óhajtjuk és tudjuk. Ne politizáljatok!, de legyen politika mégis minden szavatok.

Meggyőződéstedet ne erőszakoljátok! Egyáltalán ne erőszakoskodjatok. Inkább semmi, mint erőszak! Mindenkiel beszélgetsetek, személyes barátság fűzzön egymáshoz benneteket. Rólatok fogják megítélni sokszor éveken és évtizedeken keresztül a Györfly-kollégistákat. Vigyázz erre a barátságra!

Ne fondorlatoskodj! Ne igyekezz túlon túl sem beleavatkozni mások fejlődésébe!

Hozd össze a tanárokat és a diákokat, az igazgatót és a kollégistákat!

Őszinte légy és ne nagyképű! Magyarázd meg, hogy mindenki eljut a fejlődésnek arra a fokára, ahol Te vagy! Idő kérdése az egész.

Vidámság, kedélyesség és okosság jellemezze lentlétet!

(Sajnos be kell fejezzem, mert Kovácsnak mennie kell!)

Hiszem, hogy mindnyájatok munkája eredményes lesz! Szívet és talpraesettséget kívánok a munkátokhoz! Én is megígérem, hogy napról napra jobban igyekszem meggyógyulni, bár ez nehezen megy.

Az egész kollégiumnak baráti üdvözetemet küldöm. Igen sokat gondolok rátok, és nagyon szégyenlem, hogy amolyan betegnek kell lennem!

Kardos László

NDGY GYSi GYIK 212

17. A Györfly István kollégium 1946-47-es II. félévi vizsgálatai 1947. június 19-20.

1. Jellemezd önmagadat! (Autokarakterográfia) Milyen ember is vagyok én tulajdonképpen?	2 óra
2. Kérdések az 1946-47. év II. félévének tananyagából	
a) Az 1848-49-es forradalom bukásának okai	20 perc
b) 1848 szeptemberének történelmi jelentősége	10 perc
c) Társadalom és filozófia	20 perc
d) A görög filozófia filozófiatörténeti jelentősége	10 perc
e) Hegel helye a filozófiatörténetben	20 perc
f) A dialektikus materializmus alapelvei	20 perc
g) Szükségyszerűség és véletlen a történelemben
(Fejtsd ki ezt a dialektikus ellentétpárt!)	20 perc
Összesen	2 óra
3. Társadalomkritika (újságcikk)
Csatolva: Új Ember, 1947. május 25. Mihelics: A liberalizmus új értelmezése	1,5 óra
4. Társadalmi feladat [...]	
b) A kollégium leányhallgatói A pedagógustársadalom gondjai címen informatív-szociográfiai felvételt készítenek a környezetükbe eső iskolákban	

(egyetem, gimnázium, elemi). Idő: csütörtök reggel 8-tól du. 1 óráig, délután 2-től 5-ig írásos kiértékelés, jelentésírás.

Teendők: beosztás, felvételi hely kijelölése, megbízólevél, szilabuszkalauz elkészítése + jegyzetfüzet.

NDGY KLi GYIK 21-VI-1

18. Jellemezd önmagadat! (Autokarakterográfia)

Egy Györfly-kollégista vizsgadolgozata, 1947. június 18.

Fejlődésem jelentős mértékig megmagyarázza karakterem milyenségét. Életem 10–12 éves koromig semmiben sem különbözött a hasonló korú, külvárosi proletárgyerekétől; velük éltem, élményeink, szórakozásaink, gondolkodásunk teljesen azonos volt. Csak később, felsős gimnazista koromban szakadtam el egy bizonyos mértékig tőlük; utána saját útjaimon jártam. Az iskolám polgárgyermekai képességeimnél fogva tisztelték, de nem fogadtak be maguk közé. Magamba fordultam, ettől kezdve a könyvekből merítettem élményeimet. Zárkózottá, elméledővé, lírikus hajlamúvá lettem. Felületes műveltségre tettem szert, kultúremlernek játszottam magam anélkül, hogy a kultúrához mélyebb szálak fűztek volna.

Legnagyobb hatást az irodalom.dekadensei tették rám, meglehetősen szenvedő, romantikus egyéniség voltam. Bár igen sokan szerettek hasonló korú társaim közül, bizonyos vezető szerepem is volt közöttük, én nem éreztem mélyebb barátságot egyikük iránt sem. Kifelé erősen szkeptikus, csak értelmi lénynek ismertek, aki igen sokszor váratlan meglepetésekkel szolgált. Tökéletesen kiismerni nem tudott senki, még a hozzám legközelebb állók sem. Személyekhez érzelmi szálak nem fűztek, jellemző, hogy tizenöt éves korom után egyszer sem voltam szerelmes, bár egészséges voltam, és sokat forgolódtam nők között. Mélyen vallásos sohasem voltam, bár családomban úgyszólván mindenki az volt, egyéni úton, anélkül hogy valaki vagy valami hatott volna rám, már tizenöt éves koromban eljutottam az ateizmusig.

Tele voltam ellentétekkel: egyszer a hideg szkepszis, máskor rajongó idealizmus, egyszer a legteljesebb dekadencia, utána kitörő élni vágyás. Érettségim a legjobbak közé kerültem.

Fejlődésemnek következetes vonalat a kollégiumba való bekerülésem adott. Bár mindig körül voltam véve hozzám hasonló korúakkal, ez volt az első közösség, és azt hiszem, az egyetlen, ami rám hatni tudott. Bár még itt is voltak defektusaim – a régi énnel nem könnyű a leszámolás –, de ezeknek is legtöbbször fizikális külső okai voltak.

Az átlagnál jobb szellemi képességeim vannak. Felfogásom, asszociációs képességeim jók. Spekulatív hajlandóságú, erősen értelmi beállítottságú embernek ismerem magam. Közösségi magatartású, egyéni viszonyulásomban kezdeményező ember vagyok. (Ez jelentősen a Debrecenben töltött három hónap alatt fejlődött ki bennem.) Bár voltak komoly mértékben alacsonyabbrendűségi komplexusaim, ezek megszűntek.

Emberek irányítására, közösségi munkára alkalmasnak érzem magam. Önbizalmam – ugyancsak az utolsó három hónap hatására – bőven kifejlődött. Emberismeretem, hozzájuk való alkalmazkodásom jó. Általában mindenütt szeretnek.

A mindenkori körülmények alakító hatással vannak rám, igen sokszor destruálják munkabírásomat. Bár már nem annyira, mint régebben, elfolyásra vagyok hajlamos. Következetességemnek, fegyelmezetségnek, szorgalomnak erős hiányát érzem. Lustaságra könnyen hajlok. Önzést magamban nem ismerek. A közösségre sokszor bántó hanyagságom, mellyel néha súlyos mulasztásokba hangolódom, azonkívül külsődlegesen is megnyilatkozik: nem tartom rendben a dolgaimat. Van hajlamom, hogy a hozzám hasonló emberekkel frakciókba zárkozzam, ami sokszor szintén káros a közösségre. Egyesek állítása szerint bizonyos viszonyulásaimban nagyképpü vagyok, ez valószínűleg így van. Igen sokszor érzékeny vagyok, s ennek megfelelően reagálok. Újabban sokszor felsőbbrendűséget érzek azokkal szemben, akiknél erősebbnek érzem magam. Képzettségem hiányos, rendszertelen. Alapvetően optimista vagyok.

NDGY KLI GYIK 32

19. Tóth Gyula: Nyitogató

Mellünkben fűzfafütytös
tavasz játszik.
Rongyos suhancként
járjuk a táncot,
mert mi hárman hordtunk
egy kabátot. . .
Sokan jártuk így
a mezőt, utcát, iskolát.
Szent Tavasz!
nyitogasd szemeinket
a fényben:
a mi mellünk,
a mi szívünk
már elbírja
a kerek világot!
Csupán azt figyeljük,
merre áradjunk –
miként a Duna.

Valóság, 1947. július

Az egyetemi és főiskolai népi kollégiumok világából

20. Építőmunkások látogatása egy népi kollégiumban

[...] A Magyar Építőmunkások Országos Szövetségének vezetősége csütörtökön este meglátogatta a Petőfi Sándor Népi Kollégiumot. Somogyi Miklós, a MÉMOSZ elnöke beszélt arról a régi kapcsolatról, amely a népi kollégisták és az építőmunkások között

már 1940 óta fennáll. A látogatás és a műsoros est után következő baráti megbeszélés világosan mutatta, hogy a Petőfi Sándor Kollégium hallgatói csakugyan a parasztok és munkások fiai akarnak maradni továbbra is.

Szabad Szó, 1946. november 10.

21. Ünnepeélyesen megnyílt a József Attila Népi Kollégium

A József Attila Népi Kollégium pénteken este tartotta tanévnyitó ünnepét. Az ünnepségen megjelent Rajk, Gerő, Bán, Molnár miniszter, Donáth államtitkár, Bechtler és Katona alpolgármesterek, Kádár János, Erdei Ferenc, Darvas József, Hajnal István, valamint a népi kollégiumok és ifjúsági szervezetek képviselői.

Gyenge Zoltán, a József Attila Kollégium igazgatója beszédében elmondotta, hogy a József Attila Kollégium az első, amelyik az idén alakult kollégiumok közül tanévnyitó ünnepségét megrendezte.

Bán Antal miniszter válaszolt az igazgatói beszámolóra.

– A Horthy-rendszer alatt az egyetemi ifjúságot az iskola az osztályuralom és elnyomás szolgálatára használta fel. Ennek az ifjúságnak a demokratikus átnivelése érdekében egyik legfontosabb intézmény a népi kollégiumok hálózata. Ők hivatottak arra, hogy azt a világosságot, amelyet mi 1917–1918-ban lángra gyújtottunk, és amely most beteljesüléshez ér, szétvigyék az egész magyar ifjúság közé.

Kádár János nemzetgyűlési képviselő üdvözölte a kollégium hallgatóit, és azt mondotta, hogy amint a magyar nép sem szegény a mai elesettségében, mert földje gazdag, parasztjaink és munkásaink szorgalmasak, ugyanúgy e kollégium lakói sem szegények. Ha hidegek is a szobák, és kevés a ruha és a kenyér, gazdaggá teszi a paraszt-, munkás- és értelmiségi fiataloknak a tudás iránti szeretete és az a lelkesedés, amely már eddig is legyőzött minden nehézséget, és lehetővé tette a rendszeres munka megkezdését. De gazdag ez a kollégium azért is, mert József Attila szellemében kezdi munkáját. Ennek a kollégiumnak a hallgatói megőrzik majd ezt a szellemet, szétterjesztik nemcsak az egyetemen, hanem az egész magyar ifjúság között.

Hajnal István dékán az egyetem, Bechtler Péter alpolgármester a főváros, Kardos László, a Győrffy-kollégium igazgatója pedig a népi kollégisták üdvözlését adta át, és jó munkát kívánt az ünneplő kollégium ifjúságának.

Végül Koós Imre a IV. kerület közönsége és nemzeti bizottsága nevében további anyagi és erkölcsi támogatást ígért a kollégiumnak.

Szabad Nép, 1946. november 9.

22. Darvas József, Kassák Lajos és Lukács György felszólalása a József Attila Népi Kollégium szoborakció ülésén

A József Attila Kollégium 1848-as centenáriumi munkatervébe vette, hogy nagyszabású társadalmi mozgalmat indít a nagy költő szobrának felállítására. A mozgalom nagy sikerű ankéttal kezdődött hétfőn a Fórum klubban. Darvas József, a Népi Kol-

légiók Országos Szövetségének elnöke bevezető szavaiban rámutatott, hogy a népi kollégiókban új magyar értelmiség formálódik, amely a magyar szabadságharcos szellemet ápolja – József Attila eleven örökségét. Majd Kassák Lajos, a Művészeti Tanács elnöke, József Attila költészetének esztétikai értékeit méltatta. Mihályfi tájékoztatásiügyi miniszter ígéretet tett arra, hogy 1948. március 15-re állni fog József Attila szobra a Duna-parton.

Agárdy Ferenc író a költő munkásmozgalmi munkájáról beszélt.

Lukács György elvtárs nagy tetszéssel fogadott előadásában kijelölte József Attila helyét a magyar irodalomban. A legnépibb író volt ő, de nem abban a szűk értelemben, amelyben népi írókról beszélni szoktak. A legnagyobb munkásköltő volt, de nemcsak egy osztályhoz szólott, hanem a munkásosztály világnézetéből kiindulva egyetemesen fejezte ki a magyar élet minden problémáját. A fasizmus alatt írott verseiben megszólal az elnyomott munkásság, parasztság és minden becsületes ember panasza, akire Horthy elnyomó uralma ánehezedett.

József Attilának azért állítunk szobrot, mert szavai, tanításai most válnak igazán időszerűvé – mondotta befejezésül Lukács György.

Szabad Nép, 1947. május 7.

23. Forradalmi szellemet, lendületet, tudást!

Ünnepélyesen megnyílt a Zrínyi Ilona Népi Kollégium

Az öntudatra ébredt munkás-paraszt fiatalság egy csoportjának indulását látták pénteken este a magyar politikai élet vezetői az első főiskolai népi leánykollégium ünnepélyes megnyitását.

A Zrínyi Ilona Kollégium egyelőre 50 egyetemista lánynak ad otthont. De ha minden jól megy, ezt a számot rövidesen emelni fogják.

A kollégium ünnepélyes megnyitásán megjelent Rákosi Mátyás, Erdei Ferenc, Révai József, Majláth Jolán, Vas Zoltán és Hajnal István professzor.

A kollégistákat az MNDSZ nevében Majláth Jolán üdvözölte, majd a hallgatóság lelkes ünneplése közben Rákosi Mátyás szólt néhány szót a jelenlevőkhöz.

Révai József felszólalásában három dolgot tanácsolt a kollégium növendékeinek: a tanulást, a művelődést és a politizálást.

– Bennünket azzal vádolnak – mondta Révai –, hogy hozzá nem értő embereket állítunk az egyes helyekre. Mi igenis hangsúlyozzuk és követeljük a szaktudást, de különbséget teszünk például a főispán és a tudós szakértelme között. A főispáni munkakört el tudja látni egy józan napszámos is.

De a szakértelem nem elég – folytatta Révai József. – Műveltség is kell, az emberi kultúra elsajátítása. Minket azzal vádolnak, hogy ezt elhanyagoljuk. Nem igaz. Mi tudjuk, új értelmiséget adni a nemzetnek csak akkor lehet, ha az ifjúságot arra neveljük, hogy szeresse, értse, értékelje a humanizmust.

Erdei Ferenc azt hangsúlyozta: mennyire fontos a lányok nevelése.

– Az én pártom volt abban a szerencsés helyzetben – mondotta –, hogy kultuszminisztert adjon a koalíciónak. Ez nyilvánvalóan ezután is így lesz. De ígérjük, olyan kultuszminisztert fogunk adni, aki nem lesz mostohája a népi kollégiumnak.

Hajnal dékán arról beszélt, hogy azok a kultúrák, amelyek elhagyják a népi talajt, csak rövid időre biztosíthatják sorsukat. Ezért nekünk az a feladatunk, hogy a parasztságnak alapvető szerepet biztosítsunk. Ehhez azonban – mondta Hajnal dékán – forradalmi szellem kell. Kívánok hozzá forradalmi lendületet és tudást.

Szabad Nép, 1946. december 1.

24. A Zrínyi Ilona Népi Kollégium megalakulásáról és első évéről

Varga Évának, a kollégium titkárának családjához írott leveleiből, 1946. szeptember 5.–1947. május 19.

1946. szeptember 5.

Ma aludtam itt először, eddig minden jó, de még nem vagyunk berendezkedve; csak ágyak vannak. Villany sincs, napok óta szaladgálok vezetékért.

Szeptember 7.

Itt vagyunk a zenei szakszervezet nagytermében, szombat este 9 óra felé [...] néhányan levelet írnak, mert nekünk nincs villanykörténk.

Most megírom, hogy mit csináltam a héten. Hétfőn reggel bementem a Győrffybe megkérdezni, hogy mit segíthetek. Vissza kellett menni Budára, majdnem a Pálffy térig az Anyaghivatalba, egy úrlapért (gyalog). Ezt elvittem az Irányi utcába, akkor elküldtek a mérnökök szakszervezetébe (túl a Kossuth-hídon). Egy mérnököt kellett keresnem, lakatosszerűt, aki ajánlólevelet ad különböző gyárakhoz, ahol ingyen kap a kollégium villanszerelési anyagokat. Három napon át reggel 8-tól du. 6-ig járkáltam emiatt, különböző gyárnegyedekben (a villamosköltséget megtérítették).

Szeptember 8.

Egész héten minden reggel, már fél nyolckor elmentem hazulról (szerda óta, mióta a kollégiumban lakom, reggeli nélkül), ebédelni nem értem rá egyszer sem, csak tegnap. S mikor 6 óra felé fáradtan hazaindultam, mindig volt takarítani való [...] sok a munka s a gyerekek nagy része nem érzi a maga kötelességének, hogy rend legyen mielőbb. Most egyébként nagyon boldog vagyok, mert fel van szerelve a villany, és olyan jó látni egyheti strapa eredményét. Már csak körték kellene, van egy villanyvasalónk és rádió is lesz majd. Már vagyunk kb. harmincan. . .

Szeptember 13.

Ez az első esténk, amikor ég a villany, ugyanis egész heti szaladgálás után sikerült végre villanykörtéket szerezni, közben ugyan két délelőtti Kőbányán is jártam, ahonnan egy harmincliteres lábast és 50 mélytányért és bögrét kaptunk. Jövő héten valószínűleg már megindíthatjuk a konyhát, még a tűzhelyet kell beszerezni.

Kimegyünk Óbudára lisztért, székeket, asztalokat kell szerezni, szekrényünk is kevés még.

Szeptember 20.

A Népjóléti Minisztériumban voltam, és 10-re kell a közellátásra menni. 50 kg olajat fogunk kapni, ez után járok mostanában. Ha rendben lesz a konyha, kapunk majd rendszeres dán segílyt. De már 2 napja cukros tejeskávét reggelizünk. Vasárnap megyünk egy páran Zsámbékra teherautón. Most alakul ott a Nőszövetség, és mi adjuk a kultúrmlsört. Tegnap volt az összes népi kollégium közös megnyitó ünnepsége a Győrffyben.

Szeptember 28.

Könyvkiadóknál voltam gyűjteni és a Gázműveknél, hogy szereljenek fel ingyen tűzhelyet. [...] Egyelőre nagyon sok a kollégium felszerelése körül a munka.

Szeptember 29.

Tegnap este 8-ra a velünk szemben levő Partizán Szövetség hívott meg bennünket és a Győrffy-kollégistákat. Közösén mlrsoros estétadtunk.

Október 7.

Délután pedig a kollégiumban volt vizsga (felvételi helyett). Írásban kellett felelni 35 különböző kérdésre. Pl. mi a véleményed a zsidókérdésről? Szükséges-e a bélista? Miért sok a rossz házasság a polgári és a proletár rétegekben? stb. Pénteken és szombaton voltunk a Madách Színházban, a NÉKOSZ-tól kaptunk ingyenjegyeket. [...] Ezen a héten kezdődik nálunk a rendes kollégiumi élet. Magyar történelmi szeminárium lesz és kéthetenként irodalmi. Ma megszervezzük a szövetkezeteket. Egy-két szoba lakói tömörülnek a csomagok közös elfogyasztására. Elnököket, kulturális titkárt választunk; utóbbiakból áll a kulturális bizottság; általában a szövetkezetek delegálnak tagokat a kollégium vezetőségébe. Ezt kell most megszervezni. Nyelvórák is lesznek.

Október 12.

Megválasztottak a kollégium titkárává az első félélvre ideiglenesen. Csütörtökön este volt a gyűlés, akkor választottak meg, s ma vettem át a munkát, így nagyon sok most a dolgom, sok minden összegyűlt, amit sűrgősen el kell intézni. Közhivatalokban tárgyalni, hivatalos alkalmakkor reprezentálni, az igazgatót helyettesíteni s természetesen az adminisztrációt végezni [...] nincs időhöz és hivatalos órához kötve. Most a legnagyobb munkát a töméntelen köszönőlevél megírása fogja jelenteni, mind azoknak a gyáraknak, üzemeknek, testületeknek, amelyek segítségünkre voltak. Jövő héten általános gyűjtés lesz a népi kollégiumok javára, még most sem értem világosan, hogy-hogy engem jelölt a vezetőség elsőéves létemre.

Október 28.

Ma este lesz az első népbíróági tárgyalás. Nem tudom, írtam-e, hogy van egy népügyész és négy népbíró, akiket magunk választottunk a kollégiumi tagok közül. A népbíróság elnöke a kollégium igazgatója. Ma egy érdekes és nehéz eset kerül tárgyalás-

ra: az egyik gyerek megrágalmazta a kollégiumot idegenek előtt. Az illető egyébként is nagyon közösségellenes magatartást tanúsít, valószínűleg ki fogjuk zárni a kollégiumból.

Most már vannak ingyenjegyeink nyilvános fürdőbe, forróvízbe, ide, a Széchenyi-fürdőbe, egész közel van.

Egyetlen fűtött helyiségünkben, a társalgóban vagyok [...]

November 10.

Nincs időm. Most a haladó egyetemi hallgatók konferenciáján ülök, az előbb tettem meg hozzászólásomat a kollégium nevében. Napközben lótok-futok, most komoly akciókat indítottunk, mert nagyon rosszul állunk anyagilag. Szenet, élelmet, burgonyát, cukrot, lekvárt szerzünk. Vas Zoltán támogat most bennünket. Előadókat is kell szervezni, akik hetenként eljönnek a kollégiumba.

A jövő héten még több lesz a munkám, mert ünnepélyes megnyitót szeretnénk tartani. Telefonunk és rádiónk lesz, írógépet már holnap kapok. Most egyébként nagyon nagy öröömöm van: a NÉKOSZ-gyűlésben a győrfysták után egy pont különbséggel a Zrínyi lett a második.

November 19.

Jövő csütörtökön hivatalos megnyitót tartunk. Több államférfit meg fogunk hívni, utána pedig teát és szendvicset adunk. A múlt héten a Nőszövetség vezetősége volt nálunk, kis műsort adtunk, és őket is megvendégteltük. Nagyon jó hangulat alakult ki, itt voltak este 8-11-ig, sokat énekelgettünk együtt népdalokat. Már több újonnan alakult népi kollégium tartott megnyitót az elmúlt két hét alatt, most én szeretnék legalább olyan nívósat rendezni, mint az övök volt. Már sikerült olykor neves előadókat beszerezni, pl. Hegedűs Géza a stíluszociológiáról beszélt a múlt héten. Tegnap este a jugoszláv diákifjúság vezetője, aki a diákszövületre jött küldötként, látogatta meg a kollégiumot. A vasárnapi NÉKOSZ-esten ismerkedtünk meg vele.

Mostanában elég jó a kosztunk, nem tudom írtam-e, hogy Vas Zoltánon keresztül a Gazdasági Főtanács hathatós és rendszeres támogatását szereztük meg (egy hét alatt hétezer forint!). [...] Most üvegezik a belső ablakokat, az emeleti társalgóban is felállítottak egy kályhát. Így anyagilag a kollégium nagyon jól áll most. Már székek is vannak, fűtőanyag is kilátásban van... A legnagyobb baj, hogy a gyerekek nagyon fegyelmezetlenek, és a kollégium belső szervezete nagyon nehezen alakul ki. Sokat kell beszélgetni a gyerekekkel.

1947. január 8.

Váratlan dolog volt az, hogy a nevelésügyi konferencián magamnak is részt kellett vennem, és így saját tanfolyamunk vezetését a Szövetkezeti Tanács elnökére, Pór Edit-re bíztuk... 15-én minden valószínűség szerint átmegyek a Győrfy-kollégiumba egy hónapra [...] azt hiszem, ott módomban lesz sokat tanulni, fejlődni [...]

Január 31.

[...] a cél, hogy megismerjük a Győrfy-kollégisták munkáját, módszereit. Nagyon, nagyon jól érzem itt magam. Itt komoly emberektől őszinte és komoly kritikákat kaptam.

Március 8.

[...] nagyon sok volt most a dolgunk az első félév lezárásával a kollégiumban; vizsgák, felvétel stb. [...]

Március 21.

[...] az első félév próbálkozásai után kialakult a kollégium közössége, az egész társaságban igen nagy a lendület, a tanulni, fejlődni akarás; fokozódnak a szellemi igények (ez gyakorlatban azt jelenti, hogy nívós előadókat, szemináriumvezetőket kell megszerveznem a kollégium számára – ami nem gyerekjáték). [...] Vidéki kollégiumokkal kell kapcsolatokat teremteni – meghívás útján, húsvétkor a mickolci középiskolás leánykollégiumból jönnek fel hozzánk.

Nagyon szép volt a március 15-e. Elöl a Györffy, rögtön utána a Zrínyi...

Április 2.

[...] az utóbbi időben adminisztrációval, statisztikával foglalkoztam, valahányszor tollat vettem a kezembe. Húsvéti szünetben "irodalmi mű" formájában kell megírnom a kollégium történetét részletesen [...] Most is az egyik kollégiumban vagyok, ahol 3 db kisgazdaminisztert várnak beszélgetésre, köztük Ortutayt.

Április 23.

[...] az egyetemi politikában is felhasználják a Zrínyi-kollégiumot; előadásokat tartunk (pl. holnap, az óbudai MNDSZ-be megyünk, pénteken pedig az egyik állami kollégium tagjai jönnek hozzánk; május 4-re kirándulást tervezünk az Eötvös-kollégium tagjaival. Az összes reakciós egyetemistákat velünk akarják "megfogatni" a baloldali számára). [...]

A 48-as terv kidolgozásához is hozzáfogtunk, minden szombat és vasárnap de. általános kollégiumi közmunka van. Rendbehozzuk a szuterént, odatelepítjük az ebédlőt, konyhát. A mi szövetkezetünk a kert rendbehozását és sportpálya létesítését vállalta, így most megint áshatok eleget, mert a többiek nem bírják.

Május 19.

[...] nagy hajsza volt. Többek között egy majális rendezése (az egyik szövetkezetünk csinálta), a könyvtár alapjainak megeremtéséért [...] 5-kor végződött (reggel), akkor mentek el a vendégek [...] indultunk a kirándulásra. Tegnap pedig diákpolitikai okokból az Eötvös-kollégistákkal kellett kirándulnunk.

NDGY Zrínyi Ilona Kollégium iratai 1

25. Philip Miklós: A Vásárhelyi Pál Kollégiumért

Vásárhelyi Pál Kollégium a neve a demokratikus Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom első technikuskollégiumának. Ez lesz hivatott arra, hogy a munkás- és parasztfjakat hozzásegítse ahhoz, hogy szilárdan megvethessék lábukat az egyetemen. Ez lesz hivatott

arra, hogy megmutassa a műegyetemi ifjúság nagy részének, mit tud az ifjúság forradalmi lendülete alkotni, ha a nemzet valóságos érdekeinek, a nép érdekeinek vonalában áll.

Akkor, amikor az üzemek dolgozóihoz csakúgy, mint tulajdonosaihoz segítségért fordulunk, a Vásárhelyi Pál Technikus Kollégium támogatása érdekében, meg kell mondanunk azt is, hogy ez a mozgalom nem teremt egyszeriben rendet az oktatás terén. Horthyék, Hómanék bűnös iskolapolitikája gondosan ügyelt arra, hogy csak egy társadalmi osztályból válassza ki a tanulni vágyókat. [...] Szakszervezetünk már tavaly harcot kezdett azért, hogy vékony rést üssön ezen a fronton, és elérte, hogy 50 érettség nélküli munkás- és parasztdiákot vegyenek fel a Műegyetemre. Most azok, akik azt szeretnék, hogy a múlt iskolájától megfertőzött és a népi tömegekkel szemben álló tanuló szabják meg a diákság hangulatát, ismét előveszik azokat az érveiket, melyekkel tavaly megkísérelték mozgalmunkat megbénítani.

Meg kell érteniök azoknak, akik vagy tudatosan, vagy anélkül a rekonstrukciós iskolapolitika hívei, hogy ebben a kérdésben is, az ország demokratikus közvéleményének az álláspontja fog érvényesülni. A kollégium biztos támasza lesz – szakszervezetünkön és a többi tömegszervezeteken kívül – a műegyetemi demokratikus iskolapolitikának. Mód nyílik arra, hogy a progresszív erők felszabaduljanak, és elhárítsanak olyan akadályokat, melyeket a 25 éves reakciós rendszer hordott össze. A Györffy-kollégium által meggyújtott fáklyát a Vásárhelyi Pál Technikus Kollégium továbbviszi, hogy irányt mutasson ezer és ezer technikus diáknak.

Kis- és nagyüzemek, vállalatok és tervezőirodák segítsétek, amivel erőtök engedi a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat és ezzel a Vásárhelyi Pál Technikus Kollégiumot, hogy a demokráciának ez az új vára minél előbb felépüljön és a munkás és paraszt technikus diákok biztos segítséget kapjanak benne, nehogy tanulmányaik során lehúzza őket a nyomor.

Műszaki Értelmiség, 1946, október 15.

26. Katonatisztektől a népi kollégistákig

Az Áchim András Népi Kollégium

Egy kollégium a sok közül

A volt Bolyai honvéd műszaki akadémia főbejárata előtt áll meg pontosan a 83-as villamos. Köröskörül hegyek, hótakaróval borítva, szemben nagy területen katonai jellegű, pavilonszerű épületek. A főbejáratnál azonban nincs fegyveres őrség. A katonaságnak se híre, se hamva. A homlokzatra erősített nagy fehér táblán ez olvasható: Magyar Agrártudományi Egyetem, mellette Áchim András Népi Kollégium. Megváltozott a világ. Ahol eddig egy néptől idegen hadsereg tisztjeinek nevelése folyt, ma a gazdálkodás tudományát tanítják, egy különálló nagy épületben pedig paraszt- és munkásgyerekeknek biztosított hont és tanulási lehetőséget a kollégium.

Asztal és ablak nélkül

Az Áchim-kollégistáknak sokat kellett küszködniök, amíg fedél alá kerültek. 1946 őszén még az Üllői úton húzódtak meg mint az orvos népi kollégium vendégei. Egy

nagy teremben szalmazsákokon aludtak, ágyuk, székek, szekrényük, asztaluk nem volt. A múlt év végén költöztek át Budára, a Bolyai-akadémia egyik épületébe. Pár hét múlva az egyetem egy része is kiköltözött, az épületre szükség volt, a kollégisták tovább költöztek, és így jutottak mai épületükbe. Most, hogy végigmegyünk a szobákon, bárátságos meleg fogad, az ablakrámaiban üveg van, kevés szekrény és asztal is található.

Sok a kívánnivaló még, de mégis már emberi otthon jellege van a kollégiumnak. A bentlakó diákok fele földhöz juttatott parasztnak gyereke. Öntudatosak, bátrak, új színt, új hangot jelentenek az agrártudományi egyetemen. Ma még idegenkedés, bizalmatlanság fogadja őket sokszor a tanárok részéről is. Ez érthető. Az agráregyetem hallgatóinak túlnyomó többsége volt nagybirtokosok és katonatisztek gyerekei közül kerül ki. A professzorok között is sok az enyhén szólva feudális emlékekkel és kötöttségekkel terhelt ember. Természetesen vannak biztató kivételek, így például a kertészeti kar professzorai.

Kedvezmény az egyetemre

Rendszeres előadások, szemináriumok, nyelvórák folynak a kollégiumban, és alig fél éves fennállás után már elérkeztek oda, hogy másokat is tudnak segíteni. Telepes községekben gazdasági tanfolyamokat és falukutató csoportokat vezetnek a kollégisták, ma pedig igen komoly és jelentős vállalkozás előtt állnak. A kormány rendelete lehetővé teszi, hogy olyanok is elvégezdhessék az egyetemet, akiknek nincs meg a középiskolai végzettségük. A Műegyetemen, a Pázmány-egyetemen már vannak ilyen hallgatók, de az Agrártudományi Egyetemen mind a mai napig egyetlen érettségi nélküli parasztfiatalember sincs. Az Áchim-kollégisták most azért dolgoznak, hogy ez év őszén már 100 tehetséges parasztfiú kezdje meg egyetemi tanulmányait. Ezek számára teljesen ingyenes előkészítő tanfolyamot rendeznek március végétől júliusig.

A szobákat már takarítják. Mosdókat szerelnek fel, bútorokról gondoskodnak, élelmiszert szereznek, hogy az előkészítő tanfolyam hallgatói semmiben ne szenvedjenek hiányt.

Énekszó, kedves zsi bongás hallatszik a kollégiumban, nem látszik meg ezeken a fiúkon, hogy januárig ablaktalan szobákban aludtak. Ifjú életerő árad belőlük. Az ember érzi, hogy új fiatalság készül itt egy új ország építésére.

Szabad Szó, 1947. március 10.

27. Az Áchim András Népi Kollégium előkészítő tanfolyamának^{*} felvételi hirdetménye

1947. február 2.

A földreform a magyar parasztnak adta ősi jussát, a magyar földet. A demokratikus kormány egy lépéssel tovább ment. A 11 140/1945 M. E. számú rendelettel lehetővé tette, hogy középiskolai végzettséggel nem rendelkező paraszt- és munkásifjak is el-

^{*} A későbbi Somogyi Imre Népi Kollégiumról van szó.

végezzék az egyetemeket, és így a legmagasabb fokú szakismereteket elsajátítsák.

Sajnos, két tanév elmúlt, de a parasztok, mezőgazdasági munkások az Agrártudományi Egyetem mezőgazdasági és kertészeti karán még mindig nem folytatnak tanulmányokat. Az ipari munkásság a műegyetemen, tudományegyetemen, közgazdasági egyetemen már ott van, és szépen dolgozik, tanul.

A magyar demokráciának nagy szüksége van, hogy a nép bevonuljon mind a politikai, mind a gazdasági életbe.

Ezért kívánatos, hogy az 1947-48-as iskolai évtől kezdve minél több parasztfiú tanuljon az Agrártudományi Egyetemen.

Az Áchim András Népi Kollégium ifjúsága ezen a téren segítségetekre siet. Egy előkészítő tanfolyam indul azok számára, akik középiskolai végzettség nélkül akarják elvégezni az Agrártudományi Egyetemet.

Az előkészítő tanfolyam célja, hogy a paraszt- és munkásifjakkal közölje azokat az ismereteket, amelyek föltétlenül szükségesek az egyetemi tanulmányok elvégzéséhez (számтан, fizika, kémia, magyar stb.).

Az előkészítő tanfolyam március hónapban kezdődik, és tart július 1-ig. [...]

Az előkészítő tanfolyam teljesen díjtalan. Az elhelyezés az Áchim András Kollégiumban történik. Aki tud, ágyneműt, pokrócot és személyes szükségleteit szolgáló felszerelést hozzon magával. Az ételmezéshez ki-ki anyagi erejéhez mérten járul hozzá akár természetbeniekkel, akár pénzzel.

A tanfolyamot záróvizsga fejezi be, akik sikerrel letették a vizsgát, ősszel az Agrártudományi Egyetemre iratkozhatnak be. [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 32

28. A Pápai Páriz Ferenc Kollégium

Megemlékeztünk arról a teadélutánról, amelyet a szakszervezet nőtitkársága okt. 12-én rendezett a kollégium javára. A délután mintegy 7000 Ft-ot juttatott a kollégiumnak, amely ezzel el tudta végeztetni a szükséges üvegeztetést.

A következőkben kivonatossan közöljük Bartha Ferenc kollégiumi igazgató beszédét a teadélután nagyszámú vendégserege előtt:

Kedves Vendégeink!

[...] Elmondhatjuk, hogy a múltban meglehetősen antiszelekció folyt az egyetemen. Az egyetemi polgároknak mindössze 4-6%-a volt paraszt- és munkásszülők gyermeke, s most ez a szám is 2% alá süllyedt. A múlt évben csaknem 2000 egyetemi és főiskolai hallgató nem tudott beiratkozni.

A kapott segítségekből látjuk, hogy a társadalom érzi az ügy horderejét. Szegény munkásemberek abból a csekélyből, amijük van, juttattak egy-egy kanalat, tányért vagy csészét a kollégiumnak, sőt a termék kifestésére stb. is teljesen ingyen vállalkoztak.

A tanszékek nagy küzdelmet vívnak, hogy az egyetemi oktatás színvonalát a hallgatóság magas létszáma mellett fenntarthassák. Az ifjúság autonómiájára vár az a feladat, hogy ezen a téren is segítsen a helyzeten. Sokan félnek az ifjúság autonómiájától, pedig állítjuk, hogy a sikeres egyetemi neveléshez múlhatatlanul szükséges. A diák legfőbb autonóm joga a kíváncsiság, és a demokrácia adta lehetőségében elsőrendű feladat, hogy megtalálja nevelőit. Ha egy kicsit követelődző az ifjúság, ne haragudjon érte sem a professzor, sem a társadalom, mert a magyar demokráciában ez az első önálló lépést jelenti. Kollégiumunkat azért hívtuk életre, hogy idegyűjtsük a kíváncsi ifjúságot. Itt együtt keressük meg nevelőinket, és a legszorosabb kapcsolatot szeretnők velük kiépíteni. A kollégium szolgáltatson elégtételt azoknak, akik szegénységük miatt eddig páriák voltak. A Duna-táji folklór ismeretével keressük szomszédaink baráti jobbát. Nyelvek tanulásával pedig a teljes horizontot szeretnők átfogni, hogy ne csupán az eddigi német szűrőn keresztül ismerjük meg a haladó világot. Ily módon a magyar gyarmati élet is felszámolódik.

Azt látjuk, hogy közegészségügyünk legelhanyagoltabb területére, a faluba nem jut értelmiség. Pápai Páriz Ferencet azért választottuk jelképnek, mert az életet a maga egyetemességében vállalta. Korának egyik legkiválóbb orvosa volt, aki az első magyar nyelvű orvosi könyvet, a Pax Corporist írta éppen a szegény emberek számára, mert "a beteg baromnak hamarabb akad orvosa, mint a szegény embernek". Diákjaival együtt csatlakozott Rákóczihoz; együtt építették fel romjaiból a nagyenyedi kollégiumot, és Angliát is megjárta, hogy segítséget szerezzen tanítványainak. A nyugati egyetemek nyújtotta fényes lehetőségeket eldobva hazajött, szabadságharcos, a diákság és a szegény nép istápolója volt.

Hogy áll most a kollégium? A falak mindenesetre állnak, Rajtuk lóg néhány szál drót, mely arra hivatott, hogy legalább 3-4 szobának szolgáltatson áramot. A földszint még fekete a koromtól, amellyel a sokáig ott állt szabad tűzhely kente be azokat. Az egyéb részleteket kinek-kinek a képzeletére bízom. Ha rohammunkával kitakarítottunk, néhány nap múlva vastag volt újra a porréteg mindenben, mert ajtónk, ablakunk még nincs. Mikor az idő hidegre vált, vacogtunk egy kicsit, de idővel mindent megszokik az ember, mint a cigány lova. TI.: az sem bírta sokáig, és mi is sorban megbetegedtünk. Előadásokra csak az "inspekciósok" mehettek, akik este beszámoltak a hallottakról. [...]

Orvosok Lapja, 1946, 22. sz.

29. Rubinyi Emil: Látogatás a Pápai Páriz Ferenc Kollégiumban

A Pápai Páriz Népi Kollégium a volt Ludovika Akadémia egyik épületében van. [...]

Végigjártuk az egyszerűen berendezett hálótermeket, a kollégium menzáját, a társalgót és a tanulószobát, ahol a könyv fölé hajolva merülnek tanulmányaikba a fiúk és a lányok. Minden szoba itt a kollégiumban egy-egy szervezetet alkot, amelynek elnöke, kulturális és gazdasági titkára van. Örömmel közli az ifjú igazgató, hogy nemrég helyezték üzembe az ebédlőben a modern ételszállító liftet. A kollégium megtekintése után a társalgóba megyünk, és elbeszélgetünk az ifjú medikusokkal és medikákkal. Lassanként többen és többen jönnek oda hozzánk, és megkezdődik az ismerkedés.

Katona András vasutas fia, 20 éves. Ő a kollégium kulturális szervező titkára, társadalomtudományi és irodalmi szemináriumokat szervez. – Nagyon fontosnak tartom – mondja – az orvosok szakmai képzésén felül a világnézeti és irodalmi műveltség kifejlesztését is.

A fiúk mellett ott ülnek a medikák is. Élénk szemű, vörös hajú kislányhoz léptünk oda, Sándor Katalinnak hívják. Terveiről, érdeklődési köréről ezeket mondja: – A belgyógyászat és kórbonctan érdekel legjobban. A gyárak egészségügyi helyzetét is tanulmányozni fogom. Az új értelmiség nevelését az ország egyik legdöntőbb kérdésének tartom. Még nagyon sok középiskolás kollégiumot kell felállítani. Mind a szakmai, mind a világnézeti nevelésben nagy szerepet játszik a medikusok pártok felletti szerve, a Medikus Kör, amelyben az összes pártok és pártunkívüliek képviselői helyet foglalnak. [...]

Ifjúság, 1947. július

30. Rétei Lajos: Egy népi kollégium emlékei

A Szabó Dezső Kollégium első igazgatójának naplójából

1946. május 28. – 1947. január 5.

Május 28.

A pártban [...] politikai szeminárium volt. Ma a társadalom kialakulásáról vitatkoztunk. Széplaki Bélával lakásügyekben beszéltem (a sok, lakást nem találó vidéki egyetemistáról), majd felvetődött egy főiskolai kollégium létesítésének kérdése is.

Június 3.

[...] A kollégium meglesz. Szeptemberben kb. 20 személlyel megnyitjuk. Az épület, jobban mondva a termek átalakításának terveiről beszélünk még részletesebben.

Június 11.

[...] Tárgyaltunk a kollégium ügyében. Megbízta a szervezéssel, a vezetői teendők elvégzésével. Csak ezután jött a nehéz ügy, a terem, a helyiség kérdése. Bizony nagyon nehezen áll a kollégium ügye, de meg kell csinálni! [...]

Augusztus 2.

A pártba mentem Péter bácsihoz, majd a NISZ-ben voltam.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége főtítkárával – Szabó Gergellyel – beszéltem, és bejelentettem a Szabó Dezső Népi Kollégium csatlakozását. Megebédeltem, aztán fél 2-től fél 5-ig fát vágtam a menzának. Öt-re a NÉKOSZ igazgatói gyűlésre mentem a Györfly-kollégiumba. Sok biztatást és főleg bizalmat nyertem munkámhoz. [...]

Augusztus 15.

Sz. Tóth Imrével a VIII. ker. pártszervezetbe mentünk a kollégiumi helyiség miatt, majd segítségével kiskocsival áthúztuk albérleti szobám bútorait az Eszterházy u. 24-be. Beköltöztünk a kollégiumba, és elfoglaltuk annak egyik legkevésbé romos szobáját.

Szeptember 19.

Délben a NÉKOSZ-ból üzentek értem; ma estig költségvetést kérnek a kollégium helyreállításához. Visszatérve azonnal kőművest, asztalost, szerelőt, mázolókat stb. kerestem. Felmértük a szobákat, elkészítettük a költségvetéseket. Este 7-re a Györffy-kollégiumba mentünk, a NÉKOSZ-kollégiumok közös évnyitó ünnepélyére. Innen hazatérve még a hallottakról tárgyalgattunk, és természetesen ma is 2 után feküdtünk le.

Szeptember 21.

Már reggel 8-kor a pártközpontban voltunk. [...] Péter bácsi nagyon barátságos volt, nagy érdeklődéssel kérdezgetett a kollégium helyzete felől. A Pártfogó Bizottság elnökségét elvállalta. Ezután Szabó Pali bácsit kértük fel alelnöknek. [...]

Szeptember 26.

A Belügyben eredménytelenül jártam bútorügyben, végül Rajk Lászlót kerestem fel, hogy segítségét kérjem. Nagy érdeklődéssel faggatott a kollégiumról, csak azt nem értette, miért lettünk Szabó Dezső Kollégium? Szerinte ezzel a választásunkkal – noha ő nem kifogásolja – sokan nem fognak egyetérteni, bár a lényeg nem ez, hanem az, hogy lenne már minél több kollégium. Az ellenérvek lényegéből 5 perc alatt többet értettem meg, mint sok több órás vitában.

Október 2.

Ma sokáig idehaza voltam, irodai munkáimmal igyekeztem rendbe jönni. Azután az ágyakat vizsgáltuk át, összeállítottuk, kipróbáltuk. A NÉKOSZ-ban élelmezési ügyek miatt voltam. Ezután a Művészeti Műhelyben tárgyaltam az újjáépítés ügyében.

A NÉKOSZ-ban igazgatói értekezlet volt Kardos Laci vezetésével, pedagógiai megbeszélés. Hazatérve vezetőségi megbeszélést tartottunk.

Október 6.

8-ra a Curia utcába mentünk a kollégiummal, ahonnan az összes népi kollégiummal együtt a Kerepesi úti temetőbe mentünk, ahol a magyar szabadság hőseinek és nagy prófétáinak sírjait látogattuk végig. Voltunk Györffy István, Móricz Zsigmond, Táncsics Mihály, József Attila, Kossuth Lajos, Ady Endre sírjánál, illetve emlékművénél. Ezután mi Szabó Dezső-kollégisták még megkoszorúztuk Szabó Dezső sírját is a Rákóczi téren. Kollégistáknak és az összegyűlt tömegnek én mondtam alkalmi megemlékezést minden előkészület nélkül [...] Este Csaba Rezsővel Szőke Károly építészhez mentünk, a kollégium helyreállításáról tárgyaltunk. Egy óra után érkeztem haza.

Október 17.

[...] Délután idehaza voltam, kőművesek, menza, villanszerelés, szobafestés és egyéb gondok foglalkoztattak. Fél 6-kor jött Darvas József a NÉKOSZ vezetőségének két tagjával meglátogatni a kollégiumot. Fél 9-kor kollégiumi est volt, jól sikerült. Megtörténtek a népbíróági választások. Ezek után heves gazdasági vitáink voltak.

Október 19.

[...] NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiára mentünk, ahol Erdei Ferenc tartott előadást A paraszti életforma változásai címmel. Nagyon érdekes előadás volt, Györffy Sanyi szólt hozzá. Itthon azután vacsorázás és beszélgetés, majd népdalfélóra következett, de még 12-kor is daloltunk. Én még ezután kezdtem hozzá cikkeket írni a "Számadás-nak" a kollégiumról.

November 1.

Végignéztam a munkákat, a kőműveseket, közmunkásokat, azután Macskával az országos igazgatói értekezletre mentünk. Először Darvas beszélt, majd Szabó Gergely. [...] Otthon ebédeltünk. A kőművesek befejezték a munkát, el is mentek. Nem mint-ha nem tudnánk már nekik munkát adni, de pénz nincs már több, a lényeges munkákat pedig elvégezték. Még a NÉKOSZ kiadott kérdőíveire válaszoltam, azután mentünk vissza az értekezletre. Dr. Kerek Gábor, Dr. Tóth Benedek és Pintér Gyurka beszéltek szervezési, propaganda- és gazdasági kérdésekről. Az utóbbi váltotta ki a hozzászólások során a leghevesebb vitát. A Györffyben vacsoráztunk, azután az Uránia moziba mentünk, ahol a Kővirág c. filmet néztük meg. Gyönyörű film.

November 2.

Reggel megbeszéltük Jánossal a napi munkát, majd Macskával az igazgatói értekezletre mentünk. Kardos Laci beszélt nevelésügyi kérdésekről. Közben jött Rajk László, Kardos után ő beszélt. Mikor beszédét befejezte, én eljöttem [...] hazaszaladtam, mert a házmesterrel kellett tárgyalnom vízvezetékügyben, és még jöttek mások is. Vissza az értekezletre. Egy-egy kiáltványt fogadtunk el a "Nemzethez" és a "Nemzeti Parasztpárt Nagy-választmányához" Keresztury ügyében. Még indítványok hangzottak el, azután ebéd volt. Délután kollégiumlátogatások voltak, de mi már nem mentünk el. Egyik igazgató – Jóboru Magda – hozzánk jött tapasztalatcserére. Este színházba mentünk.

November 4.

Meglátogattam Kecskeméten a Tíborc-kollégiumot.

November 16.

Ma este a NÉKOSZ-akadémián irodalmi témájú előadás volt, amit Lukács György egyetemi tanár tartott. Innen hazatérve NISZ-ünnepélyre mentünk, amit a kollégium anyagi-alapja javára rendeztek.

1947. január 5.

Reggelizés után a nálunk levő csabaiak miatt volt kevés dolgom, azután szaladtam a NÉKOSZ igazgatói értekezletre. Mérei Ferenc A kollégiumi élet lélektani kérdései címmel tartott igen értékes és rendkívül hasznos, érdekes előadást. Kardos Laci mai előadásának címe: Oktatás a népi kollégiumokban – volt. A kollégiumi oktatás anyagáról, annak szükségességéről beszélt igen érdekesen. Előadása ma is 1 óránál hosszabb volt, a hozzászólásokkal 2 óráig tartott. Este a Nemzeti Színházban Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig című darabját láttam Gobbi Hildával és Major Tamással. Hazatérve még a csabai igazgatóval beszélgettem.

NDGY Szabó Dezső Kollégium iratai 4

31. A Szabó Dezső Népi Kollégium igazgatójának,
Molnár Istvánnak naplójából
1947. január 17.–május 15.

Január 17.

Ma este megválasztottak a Szabó Dezső Népi Kollégium igazgatójává.

Február 6.

A kollégiumban!

Foglalkozunk, foglalkozom az emberekkel. Igyekszem céljaikat, elképzeléseiket megismerni, reális tervek adni számukra. Bár arra törekszünk, hogy általános törvényeket állítsunk fel, mégsem lehetséges ez. Minden ember egyszerű, minden előzőtől különböző ember. Emberek azonosságáról tehát nem, csak a környezetéről lehet beszélni, amely több vagy elég sok emberre hat azonos energiával.

Február 8.

Károlyi Mihály előadása a NÉKOSZ-akadémián, a Győrffyben. Roppant lelkesítő és felemelő is volt számunkra, ahogyan ő a progresszív fiatalokról nyilatkozott. Nem nekünk kell hozzá menni, hanem neki kell hozzánk jönni – mondotta. Lelkesedésért, hittért, kitartásért. [...] Amikor eljön közénk, egyszerűben optimistává lesz. Mirabeau jut eszébe: a harmadik rend ma még semmi, de holnap minden lesz. Ha ma még kevesen is vagyunk, a jövő mégis a miénk!

Örültünk, ujjongtunk. Igazolás kell, logikus elismerés cselekedeteinknek. Íme tehát az igazság, a jövő a miénk. Nélkülözésünk egykor bőséggé, megvetésünk egykor dicsőséggé, harcunk győzelemmé válik.

Február 9.

Gosztonyi Jancsi, Hartai Bandi jártak itt. Tetszik nekik a Szabó Dezső Népi Kollégium. Az építés, a nevelés lehetősége. A Királyi Pál utca első éveit idézi emlékeztünkbe. Gondolatban filmszerűen lepergett előttem az út onnan az Apponyi tér 1-ig. [...]

Február 15.

Ma kezdtük meg a vizsgákat a Szabó Dezsőben. A társaság képzettsége ma még hiányos.

Február 16.

Este befejeztük a vizsgálatokat a Szabó Dezső Kollégiumban. A beszámolók egyszerűek, nem olyan széles körre terjedőek voltak, mint a Győrffyben.

Február 19.

Este Jegor Bulicsovot néztük meg. Bámulatos zsenialitás. Mikroszkopikus rajza a polgárságnak.

Oththon, már éjjel egy óra. Álmos vagyok. Dolgozatokat javítok. Sz. Tóth még szintén fenn olvas, bár már szunnyad. Ez engem is sarkall. Nem fekszem le.

Február 20.

Javítom a dolgozatokat, és elégedetlen vagyok magammal. Azt gondolom, nem figyelek eléggé. Nem vagyok eléggé tárgyilagos. Nem tudom eldönteni pontosan, ki nek-kinek az egyéni mondanivalóját, megemésztett dolgozatát az azonosulás nélkül átvett frázisokból.

Eredményhirdetés. Összesen 14 ember távozott az SZD-ből ittlétem alatt. Most már megindul a nyugodt élet. "Szanatóriumot" rendezünk be. Vajon a kényelem nem teszi-e érzéketlenné az embereket a társadalmi kérdések iránt? Az egyéni kényelem, örömek, gyönyörök hajszolása előbb-utóbb csődbe vezet. Fásultság, céltalanság, elégedetlenség áll elő.

Március 4.

Délután a tisztikar ülése. A második félév munkarendjét ismertettem. Komoly, nagy feladatokat kaptak a fiúk. [...]

Március 21.

Ma a kollégiumba villanyvasalót, 20 ágyat és íróasztalt hoztunk.

Március 24.

Végigjártam a kollégiumban a szobákat. Szemléltatást javul a rend, a tisztaság. A fiúk dolgoznak. Szeretettel gondolok rájuk. Életcélom: megragadni az objektív valóság törvényszerűségeit és az emberi haladás szolgálatába állítani.

Április 10.

A Teleki téren 1500 forintért bútorokat vásároltunk a kollégiumnak.

Április 13.

A kollégium rendbehozatala fizikailag szépen halad. Szellemileg sajnos sokkal lassabban megy.

Április 15.

Kollégiumot építünk és kollégiumot keresünk magunk köré, hogy terveinket, törekvéseinket a társadalomban minél jobban hasznosítsuk. Nem az elszigetelt egyén kiválósága, hanem a közösségbe, társadalomba épített egyének szívóssága a döntő. Egy-egy jó kollégium mögött egy-egy jó vezető egyéniség áll. Este a kollégiumban – miközben e naplót írom – többen felkeresnek. Reális alapon nagy feladatokat látunk magunk előtt. Egy szebb magyar és európai élet képei bontakoznak ki előttünk.

Május 11.

Dózsa-ünnep Mezőtúron. Szervezetlenség és fegyelmezetlenség. Általános megállapítás, hogy két szervezet tud Magyarországon rendezni és szervezni: az MKP és a NÉKOSZ.

A kollégiumban minden erőfeszítés ellenére is látszik az, hogy minden ember nem nevelhető tudóssá. Természetes szelekció érvényesül. Az emberekben azonban nincs meg a kellő önkritika, hogy a lehetőségekből ne akarjanak többet, mint amennyiért megdolgoztak. A mi gyerekeink lomhábbak, képességeik még sekélyebbek, mégis szeretnének minden olyan elismerést, jutalmat, mint a Györffy vagy a Petőfi.

Május 15.

Egésznapos NÉKOSZ-kirándulás a budai hegyekbe, Virágosnyeregbe.

A mi kollégiumunk ért ki elsőnek. Kultúrőrösorunk is igen hatásos volt. Megnyertük a labdarúgómérkőzést. Mindez lelkesítette a fiúkat, az összetartozást növelte bennük. Játék, derű és öntudat sugárzott ezeknek a vidám fiúknak az arcáról.

NDGY Szabó Dezső Kollégium iratai 4

32. Gyalog Márta–Vitányi Iván: Képzőművész népi kollégiumok

Részletek A NÉKOSZ-kollégiumok művészeti nevelőmunkája című tanulmányból, 1957

A NÉKOSZ művészeti kollégiumai közül talán a legérdekesebb a képzőművészeti kollégiumok munkája volt. A képzőművészeti problémák sokrétűsége miatt három kollégium is kialakult [...] Derkovits Gyula, Dési Huber István és Nagy Balogh János nevével.

Derkovits-kollégium

Valamennyi művészeti kollégium közül a Derkovits-kollégium volt a legelső. Munkája már 1946-ban megindult. Alapításának gondolata Beck Andrástól származik, ő volt a kollégium szervezője, előkészítője, és ő lett igazgatója. Vele együtt háromta-

gú nevelőtestület irányította a művészeti nevelést, amelynek tagjai rajta kívül Kmetty János festőművész, a Képzőművészeti Főiskola tanára és Koffán Károly grafikus.

A növendékek nagy része munkásfiatalokból állott, akik közül többen már a kollégium megalakulása előtt tanultak képzőművészetet – szabadiskolákon. A felszabadulás után gyorsan növekedett a munkásifjúság művészeti érdeklődése, s ez a többi művészeti ág mellett a képzőművészetben is megmutatkozott. Nem volt azonban számukra biztosítva megfelelő tanulási lehetőség. A Képzőművészeti Főiskolára ugyan már korábban is felvettek tehetséges munkás- és parasztfiatalokat, ott azonban legtöbbjüknek igen nehéz küzdelmet kellett folytatnia, hogy alapismeretekben való hiányosságait pótolják, s nem utolsósorban, hogy tanulmányaik folytatását egzisztenciálisan biztosítsák. A Derkovits-kollégiumban ezeket a problémákat megoldották, biztosítva volt a növendékeknek mind tanulása, mind megélhetése. A tanulmányi program úgy épült fel, hogy a kollégisták a megfelelő szakmai oktatás mellett megszerezzék az alapvető műveltséget is.

Ez a program szükségessé tette, hogy a kollégium új utakat keressen a művésznevelés módszerében. Az iskolai jellegű oktatás helyett a nevelőtestület célja az volt, hogy föllevenítse és új tartalommal töltsen meg azt a pedagógiai módszert, amely a reneszánsz korabeli képzőművészeti műhelyekben virágzott. Ezzel azt is el akarták érni, hogy növendékeik minél szorosabban kapcsolódjanak az élethez és különösképpen a művészeti élethez. [...]

A kollégium pedagógiai módszere eredményesnek bizonyult. A kollégisták többsége egészségesen fejlődött, és amikor később a főiskolai reform következtében hasonló, a főiskolától független intézmény léte indokolatlanná vált, túlnyomó részük bekerült a főiskolára, s ott megálta a helyét. Többen közülük ma is ismert képzőművészek (mint pl. Feledi Gyula grafikus, Vati József grafikus, Kucs Béla szobrász, Batári László festő – ez utóbbi a kollégium titkára volt).

A kollégium pedagógiai módszerei – elsősorban a műhelymunka és a technikai képzés előtérbe állítása tekintetében – hasznos tapasztalatokat nyújtottak a magyar képzőművész-nevelés fejlesztése számára. A főiskola nevelési rendszerének átalakításakor ezeket a tapasztalatokat is figyelembe vették, annál is inkább, mert a Derkovits-kollégium nevelőtestületének minden tagja tanára lett a főiskolának.

Dési Huber István Kollégium

1947. március 20-án a Képzőművészeti Főiskolán megalakult a 48-as bizottság, amelynek tagjai elhatározták, hogy a NÉKOSZ-szal karöltve népi kollégiumot létesítenek a képzőművészeti főiskolások számára. A Képzőművészek Szabad Szakszervezete szintén erősen támogatta a kollégium megalakítását. Így 1947. április 20-án a Dési Huber Kollégium megkezdte működését – egyelőre 12 fővel.

Helyiséget a Ságvári Endre Tanoncotthontól kaptak a Damjanich utca 6. szám alatt. Később ideiglenesen az Andrássy útra, majd innen a Vilma királynő út [Gorkij fasor] 26. szám alá költöztek.

A kollégium vezetését Pogány Ödön Gábor művészettörténész vállalta, titkára Papp Oszkár főiskolai hallgató lett. A nevelőtestület tagjai: Bencze László, Szabó Iván,

Pogány Ö. Gábor, szaktanácsadók Koffán Károly és Kurucz István. (Pogány Ö. Gábor lemondása után Papp Oszkár lett a kollégium igazgatója.)

A kollégium művészeti programját igazgatója, Pogány Ö. Gábor cikkében (Képzőművészeti kollégiumok) a következőkben határozta meg:

"A Dési Huber István Kollégium a Képzőművészeti Főiskola mellett működik. [...] A főiskolának kollégista ifjai a Dési Huber István Kollégiumban meg fogják ismerni a képzőművészet mai problémáit, s fel fognak készülni a korszerű feladatokra. Megismerik a művészet és társadalom elszakíthatatlan kapcsolatait, tanulmányozni fogják a kultúra elhelyezkedését az élet valóságában, s tudomásul veszik a szellem emberének szükségszerű szolidaritását a szociális kérdések együtteséhez. Ez azonban nemcsak az ideológiai felvilágosítás kötelessége, de a festészet, szobrászat aktív bekapcsolása is az építőtevékenységbe. Freskók, épületplasztikák, belső berendezési tervek, grafikai technikák stb. terén a nemzet gazdasági megerősödésével párhuzamosan rengeteg lehetőség fog kínálkozni. Ezt kielégíteni azonban csak világnézetileg és művészileg egyaránt jól felkészült festők és szobrászok képesek. . . Nem túlzás, amit a Dési Huber István Kollégium célul tűzött ki maga elé, amikor elhatározta, hogy a Képzőművészeti Főiskola mellett a festő- és szobrásznövendékek, továbbá rajztanár-jelöltek Eötvös-kollégiumát óhajtja megteremteni." [...]

A kollégium nevelőtestülete fontosnak tartotta, hogy a kollégisták művészi munkájában minél nagyobb szerepet kapjon a mai élet és különösen a munka ábrázolása. Ennek érdekében két jelentős megmozdulást szerveztek. 1948. nyarán a kollégium a Szakszervezeti Tanács és különösen a Vasas Szakszervezettel való megbeszélés alapján biztosította, hogy tagjai a nyári szünidőre üzembe menjenek, hogy – amint a kollégium igazgatójának a Szakszervezeti Tanácshoz intézett levele mondja – "ott komoly társadalmi élményt szerezve, fejleszthessék jó irányba művészetüket, és ugyanakkor a munkások kulturális életében aktív szerepet vállaljanak". Az üzemek mellett falura is ellátogattak a kollégisták.

A másik megmozdulás a művészi munkaverseny volt, amelyet a kollégisták a főiskolások egy csoportjával együtt hirdettek meg. A munkaverseny célja szintén az volt, hogy a képzőművész ifjúság alkotómunkáját a társadalmi problémák felé irányítsák. A versenyfelhívás erről a következőket mondta: "Célunk, hogy hűen ábrázoljuk a dolgozó társadalom hősi erőfeszítését az ország újjáépítéséért és a szocializmus megteremtéséért, ezáltal megszüntetni a társadalom és a művészet közötti szakadást." A verseny résztvevői e művészi cél jegyében készített műveiket bírálóbizottságnak mutatták be, ez aztán a legjobbakat 1948 őszén a Magyar Képzőművészek Szabad Szakszervezetének kiállító helyiségében bemutatta.

Nagy Balogh János Kollégium

A Nagy Balogh Kollégium 1947-ben alakult meg Nagymaroson. Célkitűzései leginkább a Derkovits-kollégiuméhoz hasonlatosak, amennyiben a főiskolától függetlenül működött, és tagjai munkás- és parasztsorból kerültek a kollégiumba. Különbözött azonban a Derkovits-kollégiumtól abban, hogy művésztelepként működött, a fővároson kívül, s így a kollégisták között még szorosabb együttélést valósított meg, mint a másik két képzőművészeti kollégium.

A kollégium igazgatójának, Pap Gyula festőművésznek kifejezetten az volt a célja, hogy munkás- és paraszttehetségeket vezessen a képzőművészeti fejlődés útján. [...]

Már a névadás is tükrözi ezt a szándékot. Nagy Balogh János egyike volt azon keveseknek, akik paraszti sorból, önjerejükből, nagy nyomor és szenvedések árán felküzdöttek magukat a magyar képzőművészet legjobbjai közé.

A felvételi hirdményt éppen ezért a Szabad Földben tették először közzé, annak 1947. március 9-i számában. A jelentkezők túlnyomó többsége parasztfiatal volt, belőlük válogatták ki azt a húsz legtehetségesebbet, akik a Nagy Balogh János Kollégium első tagjai lettek. Nehéz dolog volt a jelentkezők tehetségének elbírálása, hiszen legtöbbjüknek nemcsak hogy nem volt képzőművészeti kultúrája, de többnyire a városból falura leszállt kispolgári giccs hatása alatt állottak, beküldött rajzaikban az ismert rossz olajnyomatványokat, giccses Rákóczi- és Kossuth-portrékat, szentképeket igyekeztek utánozni. Mégis nem egynek munkájában feltűnően jó színérzék, festői tehetség nyilvánult meg, a lányoknál pedig sokszor igen erős dekoratív érzék. [...]

A Nagy Balogh János Kollégium komoly kísérlet volt. A parasztfiatalok művészi nevelésében új módszereket keresett és alakított ki. Önmagában természetesen nem tudta elvezetni tagjait az önálló művészi fejlődés útjára – ezt végső fokon, egész különleges tehetségektől eltekintve csak főiskolai nivójú intézmény adhatja meg –, de szerepe volt abban, hogy a parasztfiatalokat általános kultúrában és szakmai ismeretekben előkészítette a főiskolai felvételre.

NDGY Vitányi Iván iratai 1

33. Lapok a Derkovits-kollégium 1947. évi naposkönyvéből
1947. január 10.–november 24.

Január 10.

Ébresztő, 7 óra után fürödni mentünk a Szent János Kórházba. A rajzórák rendben lefolytak. Délután 5 órától Kállai Ernő tanár úr művészettörténeti előadást tartott a XII. század (román kor)-tól napjainkig, illetve vetített képekkel illusztrálta a festészet haladását és a különböző izmusok kifejlődését. [...]

Gaál Dezső

Január 11.

[...] A fiúk a Ludovikából, most Pápai Páriz Kollégiumból ágyakat és szalmazsákokat hoztak, ezért dupla adag vacsorát kaptak. Vacsora után kollégiumgyűlés volt az igazgató úr vezetésével. A tanár úr megállapította, hogy még nem folyik elég produktív munka, és buzdított bennünket, hogy termeljünk. [...]

Heiszler Lívia

Január 17.

[...] Délelőtt bent volt Koffán tanár úr korrigálni.

Az irodalomtörténeti előadás elmaradt. Kollégiumunk három tagja, Würtz Ádám, Kovács Mária és Szehoffner Julianna a Györffy-kollégium ma kezdődő, egyhónapos tanfolyamán részt vesznek. [...]

Szehoffner Julianna

Január 21.

[...] 2 láda tejkonzervet kaptunk a JOINT-tól. A délutáni munka után Tolnai Gábor irodalomtörténeti előadást tartott. Este összejövetel volt, és hosszas vita után Máriának bizalmat szavaztunk.

Angel Ede

Február 1.

[...] Délután nagy izgalmak mellett mindenki tisztálkodott, vasalgotott, ruhát cserélgettünk, úgyhogy hiány nem volt semmiben.

Este vacsorához ültünk. A nagy darab szalonna mindenkin kifogott. 1/4 7-kor indulunk el villamoson a védőnők intézetébe, ahová hivatalos volt az összes kollégium. Kb. fél nyolckor tettük tiszteletünket. A védőnők nagy előzékenységgel és szeretettel vezettek fel társalgójukba, ahol kényelmesen párnázott székekben pihentünk meg. Majd nemsokára jelentik, hogy kezdődik a műsor. A bevezető program után végignéztük a Györffy-, a Petőfi- és a József Attila-kollégisták műsorait. Sokat tanultunk és tapasztaltunk belőlük.

Azután megint felmentünk. Elfogyasztottuk a pogácsaadagunkat meg egy kis bort.

Már megint folytatódik a műsor, állandóan népdalokat énekelünk, utána mindenki táncolhat.

Major Tamás közkívánatra gyönyörű szavatokkal serkenti a jókedvet. Közben tombolva tapsolnak a fiúk és lányok.

"Éljen Rajk", szóhoz se tud jutni a belügyminiszter, mintha a gyerekei között lenne, csak úgy sugárzik az örömtől, majd az ő kívánságára elénekeljük az egyik régi munkásindulót. Majd táncokat mutatnak be a fiúk meg egy lány. Rajk guggolva az első sorban, hogy a többiek is lássanak, gyönyörködik a táncolóknak és a jó hangulatban. Egy óra körül jár az idő, mindenki kitűnően érzi magát, majd kettő után ötven haza-jövünk gyalog. A hevesebben táncolók kedvükre maradnak, háromnegyed hatig.

Nagy jelentőségű nap volt számunkra február elseje. Éljen, éljen a Köztársaság!

Nagy András

Február 7.

22 óra 40 perc az idő a műteremben levő órán. A zajos esti kollégiumi gyűlés után a többség csendben lefeküdt. Csak a műteremben tanulnak; egyik tornát, másik filozófiát, a napos meg töprengve rágja tollszárát, hogy hogyan foglalja egybe ennek a napnak eseményeit. [...]

Egész délelőtt a legkomolyabb munka folyt, 2-3 kivétellel mindenki rajzolt. Koffán tanár úr volt délelőtt korrigálni. Délután is a legkomolyabb munka folyt mind a két műteremben. Én is megpróbáltam egy szobrot komponálni, de – a macska rúgja meg – nem sikerült! Alakrajz után énekórát tartott Szervánszky tanár úr. Már 17 évet jártam iskolába, de ilyen gyönyörű órát még ritkán tartottak! Két szép népdal betanulása után összes zenei problémáinkat megtárgyaltuk. És ebből a tárgyalásból többet tanultam, mint a 17 év magolásából. Érzem, hogy ha másodíziglen is, de én is a nép fia vagyok – ah, de nem naplót akarok írni!

Szóval, az énekóra után vacsora volt. Vacsora után pedig kollégiumi gyűlés. A tisz-
tikar beszámolt munkájáról. Volt valami vérpezsdítő abban, amikor arra gondoltunk,
hogy a mostani helyzetünket (hogy már jól is lakhatunk, van egy kis
kollégiumi színezetünk), szóval hogy mindezt mi építettük fel, mi kollégis-
ták. [...]

Rózsa Kálmán

Március 13.

[...] Délutánra volt modellünk. A Magyar Ifjúság Országos Tanácsától voltak kinn
hármán, rendezendő kiállításukra mi készítjük a szükséges dekorációt. 5 óra után Kál-
lai Emő tartott előadást a modern magyar festészetről. Egyelőre elfoglaltsága miatt ez
volt utolsó előadása, de március 12-én elmehetünk Picasso-előadására. Vacsora után
sajtómegbeszélés volt. Felolvastuk a NÉKOSZ körlevelét. Elhatároztuk, hogy aktívan
támogatjuk a NÉKOSZ hetilapját. Elhatároztuk még a szobaszövetkezetek megalakítá-
sát is. A kiállítási dekorációk összeállításával megbíztuk Ádámot, Pápát, Mészáro-
st és a két szerkesztőt. [...]

Heiszler Livia

Március 21.

[...] Személyi ellentétek vannak, amely ellentétek eredetét alig lehet kihagyni.
Szerencsére ma éppen pellengérré került belőlük néhány, és tisztázódtak is nagyjából.
Haladást jelent, azaz mindenki jobban érzi, hogy belső törvényeink szigorúbb formát
követelnek, amelyek végre is lesznek hajtva. Így belül megerősödve, később használ-
ható lesz kifelé is. Természetesen ennek még csak halvány vonalai látszanak. Ez az
út helyes önkritikához vezet.

Batári László

November 24.

Kedves Barátaim!

Új társadalmi formák, új ember, új művészet van kialakulóban. Nekünk, akik sze-
retnének egy lépéssel előre vinni ezt az átalakulást, kemény harcot kell megvív-
nunk, le kell ráznunk a bennünket gátló társadalmi és művészeti polgári formákat és ugyan-
akkor a múlt hasznos tanulságait felhasználva, megalkotnunk szinte önmagunkat.
Mindezen közben egyszerű létünk és munkafeltételünk biztosítása is a mi feladatunk,
és ez is éppen elég gondot ad.

Egy nehéz, munkás esztendő van már mögöttünk. Megmutatta a tagság, hogy mire
képes! Úgy érzem, ez alatt eléggé összeforrottunk, hogy bizalommal nézhetünk az el-
következő év elé. Szeretném, ha ez évben – elsősorban tanulmányokban – még gazda-
gabb eredményeket érnénk el.

Ígérem, hogy a harcban továbbra is mellettetek leszek. Vidáman és bátran lássunk
a munkához! (Beck András levele)

Gaál Dezső

NDGY Derkovits-kollégium iratai

[...] Thália egy alacsony, fekete, ám energiával mindenkit felülmúló papjelöltjétől sikerült megtudnom a kollégium megalakulásának hiteles történetét:

"Amikor a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom megkezdte harcát, mi is elhatároztuk, hogy otthont szerzünk rászoruló hallgatóinknak. Mi, akadémisták a tettek embe-rei vagyunk, azonnal felmentünk a szovjet városparancsnokságra, és megfelelő épület kiutalását kértük. Zamercev vezérőrnagy helyettese nagyon kedves volt hozzánk, autójába ültetett, és egy fél órán belül miénk volt ez a palota. Sajnos, sem ablak, sem bútor nincs benne, de majd csak legyőzzük ezeket az akadályokat is. Különböző szakszervezetek, így a Vasasok, asztalosok felajánlották segítségüket a kollégium rendbehozatalára. A kosztról a dánok gondoskodnak majd, 25-30 lesz a bennlakók száma."

- Sokan lesznek népi származásúak a kollégium tagjai között? És egymás után hallom az itt levők közül: - Az én apám bányász. Én is bányamunkás voltam eddig. - Az én apám földműves. - Az én apám lakatos. - Az én apám munkás Csepelen. - Az én apám meghalt az ostrom alatt.

A hangulat elkomorodik, de aztán újult erővel csap fel a láрма. A tömegjelenetnek is beillő hangzavarból a rohammunka vezetőjének, egy harmadéves hallgatónőnek erőteljes hangja csendül ki:

- Most minden nap itt dolgozunk tízes csoportokban. Aki nem dolgozik, az nem kap enni a menzán. Arról pedig szó sem lehet, hogy ide bekerüljön.

Lassan búcsúznunk kell, mert sokan játszani vagy statisztálni mennek a színházak-ba. - Mit írjak meg még rólatok? - kérdezem mit sem sejtve. - Ismét ott állok a hangok pergőtűzében, és ijedtséggel vegyes örömmel jegyzem a válaszokat: - Tökéletes önkormányzatunk lesz! - Kimegyünk az üzemekbe játszani! - Folyóiratot alapítunk! - Vidékre megyünk vendégszerezni! - Pusztuljanak a kapitalista színgazgatók! - Művészi műsorpolitikát követelünk! - A mi pályánkon a demokrácia úttörő katonái akarunk lenni!

Jó érzés végignézni ezeken a munkától szutykos, lelkes arcokon. [...]

Ifjúság, 1946. szeptember 6.

35. Megnyílt a színinövendékek otthona, a Horváth Árpád Népi Kollégium

Két hónappal ezelőtt még hullott a vakolat arról a széljárta, elhanyagolt, üres épületről, amely ma meleg, barátságos otthont ad 40 boldog fiatalembernek: a Horváth Árpád színész-kollégium lakóinak.

- Amikor azt mondtam, hogy színésznek megyek, anyám csak hallgatott, mint egy szentkép. Apám meg ezt mondta: nem neked való. De ha ezt látnák - mutat a szép, tiszta, fehér ágyas szobára Szirtes Ádám színinövendék -, már nem féltene nek.

Nem féltene, mert látnák, hogy ma már nem a nyomor vagy a prostitúció között választhatnak a színinövendékek és a fiatal művészek, mint a múltban, hanem tanu-

lási lehetőséget és orthont ad számukra a magyar demokrácia. Elsősorban azok számára, akik előtt eddig zárva volt az út: a munkás- és parasztszármazású növendékek számára.

*

Kezdődik a megnyitó ünnepség. A diákok abbahagyják a vidám társalgást, s kissé sápadtan és meghatottan odasorakoznak a nagyterem egyik oldalára. Először Károlyi Mihályné beszélt arról, hogy milyen fontos ma a színészi hivatás: a kultúrát kell elvinniök a nép közé. Gobbi Hilda a munkáról számol be. Hogyan épült a kollégium, hogyan került ágy a szobákba, ágynemű az ágyakba, üveg a kitört ablakokba. Hogyan segítette a színésztársadalom és az egész közönség a jövő művészeit otthonhoz. Gombos László, a kollégium igazgatója szólt ezután a kollégium feladatáról, majd Bajor Gizi beszélt arról, hogy Horváth Árpád, akinek nevét viseli a kollégium, utat mutatott az embertelenség és a magyartalanság sötét korszakában. A kollégistákat is a humanizmus, a szakmai szolidaritás és a magyarság ápolása vezesse. Abonyi Géza zárószavai után a meghívottak, köztük Gerő Ernő, Rajk László, Révai József, Major Tamás, Somlay Artúr megnézték a kollégium helyiségeit, a szép tiszta szobákat, a konyhát, ahol már főtt az ebéd a növendékek részére, s a nagytermet, amelynek falát Horváth Árpádról szóló cikkek, megemlékezések, művészi kérdéseket tárgyaló faliújság és ötletes rajzok díszítik.

Szabad Nép, 1947. március 11.

36. Szabó Ferenc: A Bartók Béla Kollégiumról

[...] A Györfly-, Petőfi- és Eötvös-kollégium munkája kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy a népi kollégiumok rendszerében biztosítható csak a demokratikus Magyarország jövőképe értelmiségének kialakulása. A népi kollégiumok száma a közeljövőben szaporodni fog. Szeptember 15-én megnyílik a József Attila Kollégium, mely ötven egyetemista munkás- és parasztszármazású ifjúnak és leánynak ad tanulási lehetőséget.

Valóban szép és helyes, hogy pár év múlva jelentős számú munkás- és parasztszármazású tanárral, tanítóval, orvossal és mérnökkel lesz egészségesebb szociális összetételű a magyar értelmiség. Nagy hiba és nagy baj lenne, ha a művészi főiskolák munkás- és parasztsorból való demokratikus utánpótlásáról nem történné gondoskodás. Ez vonatkozik a zeneművészetre is. A magyar zenekultúra világviszonylatban is igen jelentős eredményeket ért el, és becsületet, komoly elismerést hozott a magyar névnek. Azt, amit Bartók és Kodály elszigetelten kezdett el, most céltudatos, átfogó munkával folytatni kell. Ki kell választódni a magyar nép munkás- és paraszttömegei mélyéből minden igazi és értékes zenei tehetségnek. Lehetőséget kell adni, hogy ezek a népi tehetségek kicsiszolódjanak, és teljes csillogásukban sugározzák azt a sok és értékes humánnumot, mely a magyar népzene- és művészet minden megnyilatkozásából kiütözik.

A mai magyar társadalmi viszonyok között a munkás- és paraszttömegek a valóságban még most is el vannak zárva attól, hogy soraikból nagyobb számban komoly zene-

tanulmányokat folytathassanak. Ehhez több erkölcsi és főleg hathatós anyagi támogatás szükséges. Ezt a célt lenne hivatva szolgálni egy, Bartókról elnevezett, sürgősen megalakítandó népi kollégium. A Bartók-kollégium terve illetékes körökben a felszabadulás óta többször szóba jött, de a megvalósítás érdekében eddig komoly intézkedés nem történt. Most lenne itt az ideje, hogy a haladó szellemű magyar zeneművészet képviselőinek ezen szívügye végre a megvalósulás útjára kerüljön, s a Bartók Béláról elnevezett népi kollégium felállítására végre-valahára komoly intézkedések történjenek.

Új Szó, 1946. augusztus 22.

37. A jövő magyar muzsikusiért. A Bartók Béla Népi Kollégium előkészítő bizottságának megalakulása

Baráti megbeszélésre hívta egybe az MKP értelmiségi osztálya a magyar muzsikusokat a Budapesten tartózkodó Lehner-vonósnégyes tiszteletére. Orbán László elvtárs üdvözölte a kvartett tagjait és Doráti karmestert, majd ismertette előttük a Kommunista Párt terveit a magyar zenekultúra felemelése és kiszélesítése érdekében. Mihály András elmondotta, hogy már egy évvel ezelőtt tervbe vették egy zenei kollégium létesítését, de a megfelelő felszerelés költségei lényegesen drágábbá teszik ennek az intézménynek a felállítását, mint általában a népi kollégiumokét. Most a magyar muzsikusok az egész magyar társadalom segítségét fogják kérni, hogy a Bartók Béláról elnevezendő muzsikus kollégium felépülhessen.

Ezután felállt Székely Endre, s bejelentette, hogy Doráti már fel is ajánlotta egy hangverseny bevételét a Bartók-kollégium javára. Lehner pedig biztosította az itthon élő kollégákat, hogy mindent megtesznek a jövő magyar muzsikusainak otthonáért. Lehner javaslatára azonnal megválasztották a Bartók Béla Kollégium szűkebb előkészítő bizottságát, amelynek tagjai Zathureczky Ede, Kadosa Pál, Hernádi Lajos és Bartha Dénes lettek.

Szabad Nép, 1947. április 4.

38. Benjámin László: Legfeljebb kettő... A művészeti népi kollégiumokról

[...] A népi kollégiumok nélkül, a társadalmi változások ellenére is mi lehetett volna (jó ideig még) a népi tehetség sorsa? Debreczeni Zoltán, a Derkovits-kollégium elsőéves növendéke (fél évvel ezelőtt még bádogos- és szerelőmunkás) arra a kérdésre: a maga és társai "polgári" életkörülményeinek ismeretében mondja meg, vajon a 45 Derkovits-kollégistából a kollégium nélkül hányan fejlődhettek volna művészsé? – gondolkodás nélkül azt felelte: legfeljebb kettő!

Bizonyára eltalálta az igazságot. [...]

Mit jelentenek a népi kollégiumok a művésznevelésben?

Jelentik azt, hogy a művészetektől eddig elzárt néprétegek fiai új színekkel, új mondanivalókkal gazdagítják a magyar művészetet.

Jelentik azt, hogy az új művészek új rétegeknek közvetítik a legmagasabb kultúrát.

Jelentik azt, hogy a magyar tehetségek többé nem süllyednek el az ismeretlenségbe.

Jelentik azt, hogy ami a régi nevelési módszerekben elavult, a kollégium kiküszöböli, és újat hoz helyette.

Jelentik azt, hogy a művészek is megtalálják helyüket ezentúl a közösségben.

Jelentik azt, amit minden kollégiumban, minden kollégista, akivel csak beszéltem, más-más szavakkal mondott ki, és aminek legtömörebb megfogalmazását a Dési Huber Kollégium egyik szövetkezetének falára írva láttam:

"Munkások és parasztok fiai vagyunk – munkások és parasztok művészei leszünk."

Fórum, 1948. február, 135., 142–143.

39. A Toldi Miklós Népi Kollégium lakói maguk építik fel új otthonukat

A csendes Budán, az Avar utca 33. számú romház előtt fiatalemberekből álló kis csoport beszélget. A Testnevelési Főiskola hallgatói nézik a Toldi Miklós Kollégium számára kijelölt lebombázott épületet.

– Idáig már eljutottunk – magyaráz az egyik napbarnított arcú ifjú, Palotás Miklós, a Toldi Miklós Népi Kollégium egyik vezetője társainak. – Az épületet már megkaptuk, sőt annyi pénzünk is van, hogy a helyreállítási munkákat megkezdhesük. Ahhoz azonban, hogy ősszel fennakadás nélkül folytathassuk, még sok segítség kell.

Sportvezetőket a falunak

A kollégium céljairól elmondja, hogy a Testnevelési Főiskola szegény sorsú, népi származású hallgatói részére akamak otthont nyújtani.

– Ez lenne az első feladat – mondja. – A másik az, hogy arra alkalmas sportvezetőkkel lássuk el a falvakat és a gyárüzemeket. Minthogy a testnevelési főiskolai felvételhez középiskolai érettségi szükséges, nagyon sokan esnek el a rátermettek közül attól, hogy a sportoktatási pályára kerülhessenek. Ezért tanfolyamokat akarunk rendezni a paraszt- és munkásifjak részére: ezen anyagi felkészültség nélkül is elsajátíthatják a sportoktatás tudományát. Azok, akik ezeket a tanfolyamokat elvégzik, bekerülnének a főiskolára.

A kollégiumban a jelentkezési idő szeptember 3-án járt le, és ezért a kollégium építkezése igen sürgős. Ezt a munkát már a héten meg akarják kezdeni, mégpedig úgy, hogy a jelentkezők látják majd el az építkezések körüli segédmunkát.

– Azok, akiket a felvételre érdemesnek tartunk, mindjárt be is állhatnak a munkába – mondja Palotás Miklós. – Hetenként váltva tizenöt főnyi segédmunkáscsoport segít a majd az épület helyreállításánál. Nagy örömmünkre szolgált, hogy a főiskolai hallgatók közül is igen sokan jelentkeztek

ilyen önkéntes munkára. Bár máshonnan is hasonló segítséget kaphatnánk. Sajnos azonban a kommunista párton kívül csak igen kevés támogatásban van részesünk. . .

Az első tag

A kollégium első boldog tagja Falkay László.

– Az apám egyszerű munkásember – meséli. – A Danubia-gyárban dolgozik, és heti keresete 60–65 forint. Ebből a pénzből bizony nemigen tellett arra, hogy iskoláztat-hasson. Ha nem valósult volna meg a Toldi Miklós Kollégium, soha nem fejezhettem volna be a tanulmányaimat. . .

Szabad Nép, 1947. szeptember 3.

40. Nagy Sándor: Egy esztendő munkájával felelünk

A Móricz Zsigmond Kollégium évvárója

A népi kollégiumi mozgalom elindulása egy döntő társadalmi szükségletet akar kielégíteni, nevezetesen a népi értelmiség kialakításának szükségletét. Nekünk, népi kollégistáknak sokan felvetették már a kérdést: mi szükség van erre? Nincs elegendő számú értelmiségünk? Le akarjátok váltani az eddigi értelmiségi garnitúrát? Elkülönült munkás- és parasztarisztokráciát, új kiváltságosokat akartok nevelni? Ilyen élesen adták fel nekünk a kérdéseket olyanok, akik ugyanis nemzetféltésből tartanak tőlünk, osztályharc szításával vádolnak meg. Halassy Nagy József egyetemi tanár még indulásunk elején párthoz kötött bennünket, és bizonyos "nemzetveszejtő" csoportok janicsárhadának tartott bennünket.

A feltett kérdésekre, vádakra azt hisszük, hogy kollégiumunk egyéves munkájának megismertetésével, értékelésével válaszolunk legjobban. A statisztikai adatok száraz számain kívül, melyek a munkás és paraszt egyetemi hallgatók csekély százalékát mutatják, a kollégiumba való tömeges jelentkezés mutatta meg, hogy mennyire szükség van népi kollégiumra. Számtalan diákot csak azért nem vehettünk fel, mert nem tudtuk volna eltartani. Ez csak a számbeli és a szociális helyzetét mutatja a paraszt- és munkásszármazású diákifjúságnak. Nagyobb a baj szellemi színvonal, tájékozottság, öntudatosultság tekintetében. A városba szakadt népfiai természetszerűleg beleolvadtak az úri osztályba, megtagadták, meg kellett tagadniok anyjukat, apjukat, s a középosztály romanticizáló népszemlélete ragadt rájuk. Azért van ma olyan kevés értelmiségi ember, aki formát adna a dolgozó nép iránytalan akaratának. A Móricz Zsigmond Kollégium ebben a tekintetben valóban osztályvonalon nevelt, azaz neveltük önmagunkat. Jól tudjuk, hogy éppen azok a "janicsárok", akik a néptől elszakadva, ellene harcolnak. Mi nem akarunk "kiemelkedni" a népből, hanem az egész dolgozó társadalmat akarjuk magunkkal emelni.

Mozgalmunk nem kötötte le magát egyik párt mellett sem, mert egyetemes nemzeti célt követ. A parasztság, munkásság, dolgozó értelmiség gazdasági és szellemi megerősítése nemzeti feladat. Ki a nemzet, ha nem ők? A magyarkodó frázisoknak, a büsmagarságnak lejárt az ideje. A hazafiúi mértéket a dolgozókért, az országépítésért

folytatott munka szabja meg. Mi is ezen a mérlegen mértük le barátainkat, segítőinket és ellenségeinket.

Számtalan erőfeszítést tettünk, hogy a falvakról, gyárszélekről hirtelen összeverbu-
válódva megfeleljünk az alkotó ifjúság 48-as szellemének. Ötezer óra fizikai munká-
val, a szakszervezetek támogatásával felépítettük a Vásárhelyi sugárút 2. szám alatti
kollégiumépületünket. Mennyire nevetségesnek tűnik ilyenkor a "parasztarisztokrácia
nevelődik" című vád. A gyomrunktól vontuk el a falatokat, borsókonzerven vészeltük
át a nehéz telet csak azért, hogy tavaszra saját kollégiumunkban tanulhassunk. Az egye-
sek által annyira kárhoztatott kollektív szellem a fennmaradásunkért folytatott küzde-
lemben alakult ki kollégiumunkban. Csillogó, lelkekre beszélő szavak nélkül született
meg a szeretet közössége. Felismertük, hogy individuális ösztönünket le kell faragni,
hogy a nép és egymás szolgálatára lehessünk. Szövetkezeteket alakítottunk, ahol mint
az őskeresztény közösségekben közösen osztottuk szét a beérkezett csomagokat, a be-
szerzett élelmiszereket.

De nemcsak magunkba néztünk, hanem a város társadalma felé is kivetettük tekin-
tetünket. A népi kultúra terjesztői lettünk. Láthattak bennünket az üzemekben, falva-
kon, az egyetemen, színházban stb. népi műsorral fellépni. Nemcsak a szépet akartuk
szolgálni kulturális ténykedésünkkel, hanem ráébreszteni a közvéleményt arra, hogy
népünk bánata, öröme, dalai, meséi mögött mélyreható társadalmi problémák rejtőz-
nek. Az egyetemen megmagyaráztuk az ifjúságnak, hogy csak termékeny együttműkö-
déssel tud változtatni sorsán. Kezdeményezésünkre jött létre az Egyetemi Ifjúsági Szö-
vetség, mely tavasz óta több jelentős eredményt mutatott fel az egyetemi ifjúság ér-
dekvédelme tekintetében. Megszerveztük a Kálmány Lajos középiskolás és az Apáthy
István medikusokollégiumot, hogy a középiskolásokon, medikusokon segíthessünk. Min-
den haladó építő megmozdulás mellett ott voltunk szívvel-lélekkel. Nektünk a demok-
rácia komoly valóság, életünk, szabad emberségünk biztosítója.
Az elmúlt egy esztendő munkája élő bizonyíték a kollégiummozgalom igazsága mellett.
A dolgozók erejének fiatal, piros virágai lesznek a népi kollégiumok. Itt nevelődik az
új magyar értelmiségi embertípus, mely feltétlenül a nép szolgálója lesz. [...]

Délmagyarország (Szeged), 1947. június 22.

41. A debreceni Bartók Béla Kollégium igazgatójának levele
a NÉKOSZ nevelési osztályához az 1947. év II. félévének
kulturális terveiről

Lemhényi Jenő levele, 1947. február 24.

Kedves Laci!

A Bartók-kollégium március 6-tól június 19-ig tartóan minden hét csütörtökjére Ifjú-
sági Akadémiát tervez, amelyre budapesti előadókat szándékszunk meghívni kivétel
nélkül. Az első előadás tervünk szerint veled indulna, utána Nonn György tartana elő-
adást és így tovább. Mi itt, Debrecenben a magunk erejéből nem tudnánk megtartani
ezeket az előadásokat, s minden azon múlik, sikerül-e megnyerni a tervezett előadó-
kat erre vagy sem. Ezért erre fektetjük mindennekeelőtt a legnagyobb súlyt. Csatoltan

elküldöm neked az összes levelet, s megkérlek, hogy Te juttasd el az illetékeseknek. S ha lehet, az MKP központja útján is sűrgesd meg a dolgot. Én beadtam a tervet az MKP debreceni szervezetébe is azzal, hogy járjanak el a központnál. A tervezett előadások sorrendje a következő:

március 6-án dr. Kardos László – Az ifjúság útja
március 13-án Nonn György – A negyvennyolcas mozgalom
március 20-án Darvas József – Népi kollégiumok a népi demokráciában
március 27-én Szigeti József – A marxizmus és az egzisztenciálfilozófia
április 3-án Andics Erzsébet – A munkásmozgalmak története napjainkig
április 10-én Veres Péter – Agrárszocialista mozgalmak a múltban és ma
április 17-én Gerő Ernő – A mezőgazdaság jövője a hároméves terv távlatában
április 24-én Erdei Ferenc – A szövetkezetek lehetőségei Magyarországon
május 8-án Szent-Györgyi Albert – A természettudomány a társadalom szolgálatában
május 8-án Király István dr. – Németh László, az író és politikus
május 15-én Rajk László – Európai népek szabadságharca és az ifjúság
május 15-én Illyés Gyula – Kelet-Nyugat?
május 22-én Kállai Gyula – Magyarság és szomszédos népek
május 29-én Horváth Márton – A Duna-konföderáció régi tervei és új lehetőségei
június 5-én Révai József – Sovinizmus-patriotizmus, kozmopolitizmus-internacionalizmus
június 5-én dr. Karácsony Sándor – Társadalmi nevelés
június 12-én Losonczy Géza – A népi demokrácia közoktatástügyi feladatai
június 19-én Molnár Erik – Szociális intézményeink múltja és jövő feladatai

Ezek lennének az előadások, és nagyon kérlek, hogy a leveleket juttasd el az illetékeseknek! Még meg szeretném említeni azt is, hogy június első hetében az egész hetet betöltő nagy ünnepségeket szeretnénk rendezni, amelyre meghívnánk egy pár népi kollégiumot és a román ifjúság képviselőit is. A román barátságnak akarjuk ezt az ünnepet szentelni. A kollégium énekkarával már megbeszéltem (Csenkivel), hogy ők június 8-án adnak egy Bartók-Kodály magyar-román hangversenyt, a Bartók-kollégium pedig magyar és román táncokat, népballadákat és egy román színdarabot adna elő. Sőt ezzel a műsorral szeretnénk egy romániai útra is menni a nyáron. Az ezzel kapcsolatos dolgokkal majd később ismét hozzád fogok fordulni.

Kollégiumunk élete kezd most már megindulni. A szövetkezetek megalakultak, a népbíróság is működik. Az előadásokat is megindítjuk ezen a héten. Külön fogunk tartani előadásokat a középiskolásoknak és külön az egyetemistáknak. Mindkét csoportban magyar irodalom, magyar történelem és szociológia indulna meg, s ezenkívül szemináriumok. Nagyon örülnénk, ha válaszolnál a mellékelt levelek elküldését illetően.

Debrecen, 1947. február hó 24-én

Baráti üdvözléssel:
Lembényi Jenő s. k.
igazgató

NDGY KLI NÉKOSZ 2-III-8

42. Néhány lap a debreceni Bartók Béla Kollégium
naposkönyvéből
1947. április 29.–június 25.

Április 29.

[...] Este 7 óra dr. Kondor Imrét hívta meg a kollégium előadás-megbeszélésre. Megállapodtunk, hogy a magyar irodalom gyökeres átertékelését megkezdjük. Majd Balogh Elemér tartotta meg folytatólagosan előadását a politikai gazdaságtanból. [...]

Az előadás után kollégiumi megbeszélés volt. A kollégium a budapesti május 1-re 10 kollégistát küldött fel. Megbeszéltük a május 1. megünneplését (lásd későbbi naplóban). Külföldi utakkal kapcsolatban az igazgató mindenkit kijelölt, hogy hova fog nyáron menni. Andris, Jenci és Szabó Zoli Jugoszláviába, Juhászék Angliába stb. [...]

Liptai Ervin, Győri Gáspár

Április 30.

Hajnaltól elutazott a pesti delegáció. A többiek, tekintettel a keddi esti megbeszélésre, édesdeden aludtak tovább. [...]

Este kevesen voltunk, talán azért – szokatlanul nagy csend volt. Lemhényi Jenő igazgató engedélyt adott Szűcs Jenőnek és Molnár Jánosnak éjjeli kimaradásra. (Május éjszakája volt, meg kell nekik bocsájtani.) Hogy hol voltak, hol nem voltak, azt nem kötötték a napos orrára, én csak annyit tudok, hogy mikor már mindenki békésen aludt, hazajöttek, sub titulo "májusi szerenád" elképzelhetetlen macskazenét csaptak. Ezzel a kis túlságosan békésnek nem mondható (mindenki káromkodott) intermezzóval véget is ért a nap. [...]

Szegedi Miklós, Koroknai Zsuzsanna

Május 4.

Sok dolog ígérkezett erre a napra, sok lőtás-futás, előkészület az esti házavató ünnepélyre. Azért kellett 4 napot kijelölni. A délelőtti takarítással, rendezgetéssel, díszítgetéssel telt el. Jámbor A. és még egy-néhányan rendbehozták a kertet, hogy abban se legyen hiba. Ebédre megérkeztek a Csokonai-kollégisták. Az ebédkiosztás viszonylagosan rendben és elég gyorsan lefolyt (gulyásleves). Jutott némi repeta is. Délután folytatódott a készülődés az esti avatásra. Az előadóban volt megterítve. Az asztalok fehér csomagolópapírral ízlésesen bevonva. Virág- és zöldgally-díszítés a falon a képek körül és az asztalokon végig hullámvonalban. (Ügyes női kezek.) Az ülésrend névjegyekkel kijelölve. A kollégistáknak vacsora- és borjegyeket osztottunk ki, hogy a felszolgálásnál rend legyen. A középiskolások még a közös vacsora előtt megették és itták a részüket, hogy később ne foglalják el a helyet a vendégek előtt. Feleformán el is jöttek a meghívottak. Itt volt Szabó I., Juhász Géza családotól, Törő, az orvos-prof., Kádár L., Radó Pista, Kovács Feri menyasszonyostól stb., na és kultagjaink és barátaink (Csabai, Vitéz, Kiss K., Durkó stb.). Eljött Módi a MAKE-kollégium képviselőjében, hozta a leánykollégium igazgatónőjét is. Nem valami fesztelesen indult a társalgás. Vacsora (pörkölt galuskával), utána bort iszogattunk. Akkor-

ra már javult a hangulat. Danolásztunk. Először csak csendesen, de mind jobban megjött a kedvünk és hangunk. Kis Nádasi maradt, fiúk-lányok táncoltak, Előadták a két Móríz-egyfelvonásost, de a nyakonöntés nem volt elég akkurátus. Általában az egész műsornak elég nagy közönségikere volt. Ezután a notabilitások eltávoztak, csak néhány kultag barát, vendégegyetemista maradt itt. Folytattuk az iddogálást. A hangulat fre-netikussá vált, de a méltóságát mindenki megőrizte. Forradalmi indulókat harsogtunk. Durkó torka bírta legjobban az ordítást és a bort is. Ittunk, még volt mit, de senki sem rúgott be. Persze, egy kicsit gőzösek voltunk, de anélkül halotti tor a mulatság. A szó-dásvíz-zuhany, szerenád a lányok ablaka alatt, az alvók kikenése, Liptai filozofálása, Gáspár mutatós tornagyakorlata (cigánykerék), Varga "néhány kínjában szült verse", dobálódzás az asztaldíszítő zöldeggel stb. stb., egy-egy epizód. Kb. két órákor fe-küdtünk le. Mérleg: csekély anyagi veszteség, hatalmas erkölcsi siker.

Rákai István, Karancsi László,
Szabó János, Juhász József (napló-
vezető)

Május 8.

[...] Az esti közgyűlés fejezte be a napot. A tárgysorozatokból ideírom a fontosab-bakat. Jövő évi terveink a "Bartók" kibővítése, új épület megszerzése, felvétellel kap-csolatos kérdések. Jól van, Bartók. Ma még kicsik vagyunk, de holnapra megforgatjuk az egész iskolát. Az előjelek máris mutatkoznak. Az apróbb hibákat kivéve szervezett-ségünk kielégítő, s a legjobb ifjúsági szervezet talán egész Európában. Szó volt a negy-vennyolcas tervekről, de a probléma csak akkor konkretizálódik, mikor Szerbiából és Bulgáriából hazajönnek a fattyúk. A jelen problémái című tárgysorozatba felvett pont a kollégium belső ügyeivel foglalkozott. [...]

Liptai Ervin, Fábíán Gábor

Május 16.

[...] A bölcsészhéten Julián Jóska és Koroknai Zsuzsa képvisel bennünket. A beszá-molójukat későbbi naposkönyvükben írják meg. A NÉKOSZ egyik szervezője, Varga volt ma délben meglátogatni a kollégiumot, különben a Böszörményi Népi Kollégium beindítását szervezik Marjai Marcival.

Este 7 órákor a vagongyári SZIT hat tagja látogatott meg bennünket. Sajnos, a kol-légium szertecsellengett. Majd Szabó Árpád professzor beszélt 10 hallgató előtt Marx gazdaságtanáról!

Egy szűkebb társaság úgy látja, hogy most már ideje lenne önkritikát tartani, mert sok új kollégista van, akik még a közösségi életbe, a mi közösségi életünkbe nem tud-tak bekapcsolódni. A régieknek se ártana!

Győri Gáspár

Május 18.

[...] Azt hiszem, a Csokonai-kollégium esti megnyitása mindenkinek bizonyosság volt arról, hogy a Csokonai diákjai jó kollégisták. Ami a legbiztosabb záloga fejlődé-süknek, az a tudatos és nem túlzott lelkesedés, ami minden tettükön látszik. Talán még sokban tanulhatunk is tőlük. [...]

Molnár János

Május 24.

A tegnapi választmányi ülésnek, úgy látszik, van eredménye. Új élet kezdődött a kollégiumban. Reggel 8 órakor már az egész kollégium talpon volt. Győri Gáspár, az új háznagy teljes gőzzel hozzáfogott a kollégium átrendezéséhez. A felesleges bútor-darabokat lehordatta a pincébe, a konyhába bevitték egy nagy asztalt, most az egész kollégium leülhet egyszerre ebédelni. Kollektív könyvtár létesült. Mindenki beadta az egyéni könyveit, ezentúl a könyvtáros kezel minden könyvet. Így remélhetőleg mindenki jobban fog vigyázni a könyvekre, mint eddig. A kollégium tagjai közül többen elutaztak: Koroknai Zsuzsa, Echtlinger Ilona, Karancsi László, Márkus János, Fábián Gábor. Este komoly vita folyt akörül a probléma körül, hogy Karácsony Sándor milyen viszonyban van a marxizmussal.

Forgács József

Június 4.

[...] Este folyt tovább az önkritika-kritika, s jó eredménnyel. Komoly dolog ez, s a legtöbben komolyan veszik. Mellékesen megjegyezve, az ember itt jó emberismerő képességre tesz szert. [...]

Fábián Gábor

Június 25.

[...] Azt hiszem, ebben a félévben utoljára vagyok napos. Éspedig azért is, mert rövidesen hazamegyek, s hogy a nyáron hol kötök ki még, és mit fogok csinálni, nem tudom. Tehát csak jövőre, a következő félévben fogok újra napos lenni. Mindenesetre az a rövid idő, amit itt töltöttem, sok gondolkodásra adott alkalmat. Nem kritikát akarok írni, hanem egyszerűen csak azt, hogy a népi kollégistákra a szellemi felkészültség mellett a nép körében végzett aktív munka is vár. Ki a nép közé, a tanyákra és falvakra, mert magyar életek vannak ott, olyan magyar, elhanyagolt és siralmas valóságok, amelyek egy szociális érzésű és elvű kollégistát nem hagyhatnak nyugodtan.

Molnár Lajos

NDGY Csontos Gábor iratai

43. Felvételi vizsga a soproni Bolyai technikus kollégiumban Megnyílik Sopronban a technikuskollégium

A falon felirat: "Harcban nép, munkában értelmiség!" – "Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod, sej, ma nem azzal/kellene: honnan jössz, azzal ecsém, hová mész!"

A Bolyai technikuskollégium tartja felvételijét a népi kollégiumok tradíciói szerint. A bevezető beszédet Gulyás Jenő mondja. Az egybesereglett fiatalok az ország minden részéből jöttek, s egyelőre 26-an vannak. Először önmagukról beszélnek, a második nap három kérdést válaszolnak meg: 1. Hogyan látom jövő életpályám? 2. Mik a konkrét teendők a falu gazdasági, társadalmi és kulturális felemelkedése érdekében? 3. Magyarország gazdasági, kulturális fejlődésének útja; a hároméves terv. Ezután ún.

villámtemák megtárgyalása egészen az esti órákig. A harmadik napon csoportos beszélgetések voltak és kultúrmdsor.

A Bolyai-kollégium egyelőre a Berzsényi Dániel Kollégium helyiségében kapott szállást. A végleges elhelyezésre leginkább az Eszterházy-palota alkalmas (Deák tér), ahol 100-100 diákot szándékoznak elhelyezni.

Sopronmegye, 1947. augusztus 30.

44. Dr. Zöld Sándor elvtárs közbenjárására 30 000 forintot kapott az Apáthy István medikuskollégium

Szegedi tartózkodása alkalmával dr. Weil Emil elvtárs, a Magyar Orvosszakszervezet elnöke, az MKP képviselőjelöltje és dr. Vikol János elvtárs, népjóléti államtitkár meglátogatta a nemrégben megalakult Apáthy István medikus népi kollégiumot. A budapesti vendégeket dr. Kanyó Béla, dr. Batizfalvy János elvtárs, dr. Korpássy Béla, dr. Huszák István egyetemi tanárok és dr. Viola György elvtárs, tisztifőorvos kísérte. A népi kollégisták élén dr. Takó József elvtárs, az Apáthy-kollégium igazgatója köszöntötte őket, és vezette végig a kollégium épületében. Ismertette azt a sok nehézséget, amellyel eddig meg kellett küzdeniök, és hálás szavakkal emlékezett meg a Magyar Kommunista Párttól, amely melléjük állt munkájukban, és épülethez juttatta a medikusokat.

Ugyancsak: hálás köszönetet mondott azért is, hogy a Népjóléti Minisztérium dr. Zöld Sándor elvtárs, a Magyar Kommunista Párt nagyszegedi végrehajtó bizottsága titkárának közbenjárására és kérésére 30 ezer forintot utalt ki számukra két alapítványi hely céljára.

Dr. Weil és dr. Vikol elvtársak válaszaikban hangsúlyozták, hogy továbbra is minél hathatósabb támogatást nyújtanak az Apáthy-kollégiumnak és rajta keresztül a Medikus Körbe tömörült orvostanhallgatóknak. Elsősorban menzát szeretnének felállítani számukra.

Délmagyarország, 1947. augusztus 31.

45. Apáthy István medikuskollégium tájékoztatója
Szeged, 1948. május 11.

Ha orvos akarsz lenni: a nép orvosa légy!

Magyarországon az orvosoknak több mint fele városokban él. Egymás elől halásszák el a pácienseket. A tanyák és falvak parasztságának alig jutott orvos.

Mi, a szegedi Apáthy István medikuskollégium tagjai ezen az orvosi hivatással össze nem egyeztethető aránytalanságon akarunk változtatni.

Feladatunk és célunk: minél jobb képzettségű, népét szerető és szolgálni akaró orvos nevelése.

Természetesen szívesen látjuk kollégiumunkban a kutatóorvosi pályára készülöket is, akiknek egyre növekvő laboratóriumunk az egyetemi képzés mellett tudományos továbbképzésükben nagy segítségükre van.

Azt, hogy ez nem romantika, nem ábránd, mi sem mutatja jobban, mint eddigi eredményeink: számos falu- és gyárlátogatáson kívül, a közegészséggel, szociológiával való foglalkozásunk mellett 30 fiú- és leánykollégistánk az elmúlt félév során igen jó eredményeket ért el, 9 kitűnő, 4 jó, 2 elégséges szigorlat mellett 32 kitűnő, 19 jó, 4 elégséges kollokvium volt a félév végi vizsgák eredménye, senki sem bukott. Pedig ekkor már a kollégium szervezési munkái s jóformán a mindennapi kenyérgondok is lefoglalták tagjainkat. Most, a második félévben tanulóinkreink vezetését az egyetem tanársegédei, gyakornokai vállalták.

Legközelebbi feladatunknak azt látjuk: egyetlen elégségest se, minél több kitűnőt szerezni az év végi vizsgákon. Professzoraink, mint azt tájékoztatónk további oldalain láthatod, támogatják és szeretik kollégiumunkat, munkánkat, mert tudják, hogy a kollégium falai közt új orvostípus fejlődik, nevelődik, olyan orvosok, akik méltóak és szakmai jólétségüket nézve alkalmasak arra, hogy a magyar nép orvosai legyenek.

Ha te is a nép orvosa akarsz lenni kedves most érettségiző diáktársunk: jöjj közénk, szeretettel várunk mi

Apáthy-kollégisták

[...]

Kollégiumunk belső szervezete és élete

Mindinkább közismertté válik az a tény, hogy a népi kollégiumokban élő ifjúság között ideális baráti szellem és munkaközösség alakul ki. Ennek létrejöttében döntő szerepe van annak, hogy minden népi kollégium – így az Apáthy-kollégium – belső életének is alapja a közösségi élet. A közösségi élet szervezetiileg a szövetkezetekben jelentkezik. Szövetkezetben lenni nem kötelező, csak jó, érdemes. Természetes mindenki abba a szövetkezetbe kéri felvételét, amelyikbe akarja. Egy-egy szövetkezetnek 7–12 tagja van. A szövetkezet kulturális és gazdasági egység. A szövetkezetek természetesen nem szigetelődnek el egymástól, hanem autonómiájukat a szövetkezeti tanács keretein belül juttatják kifejezésre. Ennek elnökét a tagság választja meg.

A kollégium rendjét a népbíróság biztosítja. A népbírákat a tagság választja titkos szavazással. Népbíróság elé a kollégisták a közösség életét akadályozó magatartásuk miatt kerülnek.

Kollégiumunknak mint szakkollégiumnak legfőbb törekvése a kollégisták lehető legmagasabb nívón való képzése. Ennek zavartalan biztosítására a kollégistákat jegyzetekkel és szakkönyvekkel a legmesszebbmenően segíti. A gyakorlati anyag minél jobb el-sajátítása saját jól felszerelt laboratóriumunkban történik, ahol szövetetani, kórszövetetani (mikroszkopizáló), kémiai és fejlődéstani gyakorlataikat végzik tagjaink.

A tanulmányi vonal mellett mindig találunk időt arra, hogy kulturális vonatkozásban se maradjanak el tagjaink. Kulturális életünk egyrészt közös színház- és mozilátogatásban, másrészt a falvak és üzemek munkásainak adott műsorokban nyilvánul meg. Műsoraink megválasztásánál mindig szem előtt tartjuk népi értékeinket és a progresszió által megjelölt utat. Népi táncsoportunk – mely mindössze két hónapja alakult – máris Szeged egyik legjobb táncsoportjává fejlődött. Kulturális életünk szép megnyilvánulása:

a kollégiumi est. Ezeken többször vendégül láttuk az egyetem professzorait, a város vezetőségét, kollégáinkat és a többi szegedi népi kollégiumot.

Honismereti Mozgalmunk keretében meglátogattunk több falut és üzemet. A meglátogatott falvakban szociográfiai adatfelvételeket csináltunk. Az üzemekben tájékozódunk a munka menetéről, iparegészségügyi vonatkozásokról és a hároméves terv sikeres végrehajtásáról.

Most áll szervezés alatt kollégiumi épületünkben az "Apáthy Egészségház", amelyben szeptembertől kezdve felsőéves tagjaink fognak szakorvosok mellett gyakorlatozni. Eredményes munkát fejtettünk ki az egyetemi ifjúságpolitika terén is. A Szegedi Egyetemi Ifjúsági Szövetségben hat tagunk végez irányító munkát. Majd minden kollégista (20) kisebb-nagyobb funkciót visz a Medikus Körben. Kollégistáink közül kerültek ki az egész Szeged ifjúságát mozgató brigádmozgalom irányítói és szervezői.

Munkánk elismerését bizonyítja, hogy a kollégium támogatására megalakult profeszorainkból és Szeged orvosaiából álló Pártfogó Testületünk. A Pártfogó Testület szakmai, anyagi és erkölcsi téren hathatósan támogatja kollégiumunkat. [...]

NDGY Fotógyűjtemény 2487

A Duna-medence nepei testvériségének jegyében:
a Mocsáry Lajos Kollégium

46. Mocsáry Lajos Népi Kollégium alakul

A Magyar-Román Társaság a tervezett Magyar-Román Intézet mellett "Mocsáry Lajos Népi Kollégium" felállítását határozta el. Ebből az alkalomból Tildy Zoltán köztársasági elnök, Szent-Györgyi Albert egyetemi tanár és Kodály Zoltán, a Magyar-Román Társaság elnöke felhívással fordultak a magyar társadalomhoz, hogy támogassák a szép terv megvalósulását, mert az intézet és a kollégium erős pillére lesz a dunai népek testvéri együttműködésének. [...]

Szabad Nép, 1946. november 27.

47. Épül a magyar-román barátság otthona: a Mocsáry Lajos Népi Kollégium

"Dunának, Oltnak egy a hangja..." (Ady)

A mennyezet aládúcolva, a földszint szétszakadt falaiból törött csövek, elgörbült villanydróthuzalok lógnak. De az emelet már hófehérre lakkozott ajtókkal, újonnan festett falakkal várja lakóit. A kőművesek az utolsó simításokat végzik itt: a Munkácsy Mihály utcai romvillából Erdély népei barátságának központja lesz. Március 15-re tervezik a Magyar-Román Társaság Mocsáry Lajos Kollégiumának megnyitását.

A jövődő lakók, akik kezdetben verejtékükkel segítették 260 rohammunkaóraban a romok eltakarítását: Bélafalvy József, Sipos János székely fiúk, Marosvásárhelyről, jól beszélik a román nyelvet, életfeladatukul tűzték ki a két nép együttműködésének ápolását. A többiek is mind 20–28 év között; diákok még és végzett fiatal tudósok: Főris Pál medgyesi, Brádi Hunyad megyéből való mérnökök, Bakalár József mocsvidéki jogszigorló. "Nincs más kiút, mint barátságban élni egymással. . ." Ezért nevezték el otthonukat a magyar–román testvériség első apostoláról; a magyar parlamentből több mint harminc évvel ezelőtt kizárt és román képviselőnek megválasztott Mocsáry Lajosról.

– Itt fog beszélni Groza! – mutatják játékos álmodozással a legszebb előadótermet. S az álomból könnyen valóság is lehet. A március 15-i megnyitóra Grozát is meghívták. . .

– Ez lesz a könyvtárterem!

– Vendégszoba is van; a látogatóba érkező román írónak, művésznek nem kell majd szállodába mennie!

A hely maga, az előkelő villa, a csend, a kertre néző kilátás nagyon alkalmas tudományos elmélyülésre – és a hagyományos magyar vendégbarátság kifejezésére. Bizonyos, hogy jól fogja itt érezni magát a húsz fiatal román tudós, egyetemi hallgató, képzőművész, akik magyar állami ösztöndíjjal töltenek itt egy évet, húsz erdélyi magyar kollégista társukkal az otthonban. Eltanulják egymás nyelvét, a vendégek megismerkednek a magyar paraszt, a magyar ipari munkás, a magyar irodalom, tudomány, művészet problémáival, s hazatérve úttörői lesznek az elvekben sokszorososan legszögezett Duna-medencei népek barátsága gyakorlattá válásának. Egy év után újabb fiatal román tudóscsoport jön, hogy egyéni barátkozások útján országhatáron innen és túl szakadatlan láncban építsék tovább a jövőt, a két nép testvéri együttműködését.

Szabad Nép, 1947. január 31.

48. Tildy és Groza a Mocsáry Lajos Népi Kollégium megnyitó ünnepségén

A magyar–román barátság kimélyítését szolgáló első állandó jellegű intézményt, a Mocsáry Lajos Kollégiumot avatta fel szombaton délelőtt Tildy Zoltán köztársasági elnök és Groza Péter, Románia miniszterelnöke. [. . .] A kollégium Munkácsy utcai épülete elé érkeztek a kormány tagjai és Sadoveanu, a román képviselőház elnöke. Kivételesen jelen voltak a Budapesten időző román vendégek, Liveseanu és Pas miniszterekkel az élükön. [. . .]

Tildy Zoltán köztársasági elnök lépett az üdvözlő szavak után a mikrofon elé, és ünnepélyesen felavatta a kollégiumot.

– A magyar nép levonta a múlt tanulságait – mondta az elnök –, és a maga részéről a legtisztább szándékkal és a legnagyobb őszinteséggel valóban új történelmi korszakot akar kezdeni a Duna völgyében. [. . .]

– A magyar nép tudomásul vette a történelem döntését, amely a békeszerződésekben nyilvánult meg. A tiszta őszinteség kötelez bennünket arra, hogy megmondjuk:

voltak fájó pontok számunkra a békeszerződésben. De nem akarjuk tovább folytatni a pert. Új korszakot akarunk: valamennyiünk számára boldog, békés kort, egyetértésben és barátságban.

Hatalmas tapsvihar közepette indult el ezután az emelvényre Groza Péter román miniszterelnök, és magyar nyelven mondott nagy beszédet.

– Budapestre utazva – mondta Groza Péter –, láttuk a lerombolt falvakat és városokat, és megéreztlük, hogy ahol az önös érdekből szított háború végigpusztított, egyetlen vágy uralkodik a sokat szenvedett népen: békében, emberhez méltóan élni le földi életünket.

Tanulmányozva a magyar és román nép történetét, fájóan látjuk, hogy a két népnek eddig sohasem sikerült egymásra találania. Az egymásra nem találás nem a dolgozó tömegek akaratan múlott. Ellenkezőleg, a két nép igazi érdekei történelmünk minden fordulójánál azonosak voltak. Idegen érdekek voltak azok, amelyek mesterségesen megakadályozták e két nép egymásra találását, hogy hasznát húzhasanak civódásunkból. [...]

– A háború nyomán vállainkra óriási gazdasági terhek nehezednek – hangoztatta Groza Péter. – Ezek megoldása nem lehet más, mint a minél szorosabbá váló gazdasági együttműködés.

Végül hangoztatta a román miniszterelnök, hogy a román nép szakított a múlttal, és a magyar néppel együtt új jövő felé indul. [...]

Groza Péter ezután rövid román beszédben fordult kíséretéhez, majd Balázs Béla, a Magyar–Román Társaság főtákarára köszönte meg a kollégium ifjúsága nevében a megjelent államférfiak támogatását. [...]

Szabad Nép, 1947. május 4.

49. Groza Péter román miniszterelnök levele Kodály Zoltánhoz,
a Magyar–Román Társaság elnökéhez a Mocsáry Lajos
Intézet feladatairól
1947. július 23.

Minisztertanács Elnöke

Bukarest, 1947. július 23.

Elnök Úr!

Egy román kulturális küldöttség, amelynek tagjai között irodalmunk, művészetünk és iskolánk néhány jelentősebb képviselője is található, Budapestre megy, hogy megismerkedjék a demokratikus Magyarország szellemi életének valóságaival, és hogy a "Mocsáry Lajos Intézet" haladó irányelveinek értelmében a magyar és a román nép közötti lelki kapcsolatok elmélyítésén és megszilárdításán munkálkodjék.

Meg vagyunk győződve arról, hogy egy hasonló kezdet – amelyet, engedjék meg nekem, hogy történelminek nevezzek országaink viszonyában – nehézségeinek minden velejárója olyan mértékben hárítható el, amilyen mértékben mi, akik közös ügyünk győzelmében bízva, napról napra azon munkálkodunk, teljes őszinteséggel és határozottan arra törekszünk, hogy maradandó alkotások és a művelődési értékek állandó cseréjét valósítsuk meg.

Ezekről a gondolatokról ösztökélve s ezeknek a haladéktalan feladatoknak az útját járva érkeznek országuk szép fővárosába barátaink – magukkal vive, hogy átadják a "Mocsáry Lajos Intézet" keretében folytatandó munka sikeréhez jókívánságainkat és ezzel kapcsolatos minden jó elképzeléseinket.

Kérem, fogadja Elnök Úr, szívélyes üdvözlötünk:

dr. Groza Péter s. k.
a Minisztertanács elnöke

A Mocsáry Lajos Intézet Elnök Urának

NDGY Mocsáry Lajos Kollégium iratai 7

50. A Mocsáry Lajos magyar-román kollégium A Magyar-Román Társaság tájékoztatójából, 1948. május

[...] A Mocsáry Lajos Kollégium az Andrássy utat környező villanegyed egyik legszebb épületében van, berendezése reprezentatív jelleggel bír, és úgy épült, hogy egyetemi hallgatók mellett tudósok, művészek és politikusok vendégtul látására is kiválóan alkalmas legyen. Célkitűzései és munkája a demokratikus magyar külpolitika egyik legfontosabb tényezőjévé emelik.

A múlt év őszén nyílt meg a Mocsáry Lajos Kollégium magyar-román könyvtára és olvasóterme, ahol megtalálhatók a román és a magyar irodalom és tudomány összes jelentős művei, valamint a román és a magyar sajtó termékei is.

A Mocsáry Lajos Kollégiumban fiatal magyar és román művészek, tudósok és szakemberek munkálkodnak együtt a két nép közös problémáinak megoldásán. A Mocsáry Lajos Kollégium közvetíti felénk a román kultúrát mint a két nép kölcsönös megismerésének állandó jellegű intézménye.

A kollégiumban jelenleg 45, nagyjából munkás- és parasztszármazású magyar és román egyetemi hallgató és diplomás szakember nyert elhelyezést. Közöttük 18 magyarországi román egyetemi hallgató és tanítóképzős lány van, akik a Mocsáry Lajos Kollégiumban ismerkednek meg mélyebben népük kultúrájával.

A Mocsáry Lajos Kollégium fenntartását Pártfogó Testület biztosítja, melynek elnöke Tildy Zoltán, a Magyar Köztársaság elnöke, résztvevői pedig a magyar kormány tagjaival az élen a magyar társadalom széles rétegei.

A Mocsáry Lajos magyar-román kollégium híven szelleméhez, közvetlenül megalkulása után bekapcsolódott az 1848-as centenáris év munkájába. Tagjai öthónapos rohammunkával kitatarozták és helyreállították az andornaki Mocsáry-kastélyt.

A Mocsáry Lajos Kollégium rövid háromnegyed éves fennállása alatt célkitűzései-vel és munkájával jelentőségében nagyban megnövekedett.

Ezt bizonyítja dr. Groza Péter, Románia miniszterelnöke második látogatása is 1948. január 23-án. Most Groza Péterrel együtt felkereste a kollégium ifjúságát Anna Pauker külügyminiszter, Gheorghescu belügyminiszter, Patrascanu igazságügyminiszter, Radaceanu munkaügyi miniszter és a román közélet még néhány jelentős személyisége.

Dr. Groza Péter az eltelt 9 hónap alatt sem feledkezett meg a magyar-román együttműködést és barátságot munkáló fiatalokról, és számos tanújelét adta érdeklődésének. Így ő volt az, aki három vagon fát küldve ajándékba, ellátja a kollégiumot tüzelővel.

A Magyar-Román Társaság és a Mocsáry Lajos Kollégium vezetősége elhatározta, hogy a dunai együttműködés szellemében a kollégiumban nyaralt három hadiárva, akik Románia aszály sújtotta vidékeiről jöttek, örökbe fogadja és felneveli.

Tapuc Dumitru, Olaru Constantin és Olaru Ilia a három kis román hadiárva így lesz tanulmányai végeztével a magyar-román barátság legigazibb és legaktívabb munkása.

NDGY Mocsáry Lajos Kollégium iratai 1

Sokasodnak a középiskolai népi kollégiumok

51. Szarka József: Reggeltől estig. Egy nap – mindennap –
a kollégium életéből

"Gyermekeket nem küldhetem,
Hogy tanuljon, nem tehetem.
Nékem hát nem édesanyám
Magyarország, csak mostohám."

[...] Az épület a régi OTI-rendelő az Iskola utcában. Barátságatlan, sötét és célszerűtlen. Az orrunkat még mindig megüti a falakba ivódott orvosságzag, az agyunkat a keserű emlékezés: később ide citálták a leventéket, katonákat, munkaszolgálatosokat.

Fél hatkor, október végén ilyenkor virrad, mozgolódás és ébredés. Ha netán valaki álmos lenne még, ha beledugja a fejét a hideg vízbe, menten elszáll az álom. Jó is ez nyáron, még ősszel is megjárja, de aggódva gondol az ember arra, hogy télen sincs másképp. Fürdőszobájuk nincs, fürdőre nincs pénzük, ezen segíteni kell.

Éhgyomorra nyelvóra következik, frissítő szellemi torna. Iskolán kívüli hadakozás az orosz, francia, angol, német, szlovák és latin nyelv rejtelseivel. A francia orrhangokat vagy a szájpadról szorított "the"-ket nem könnyű a zalai vagy hajdúsági dialektusnak utánozni. De tanulni föltétlen kell. Művelt, igazán felkészült ember idegen nyelvek nélkül senki sem lehet.

A reggeli megjárja, tejeskávé és vajás kenyér. [...]

Komoly munkában telik el a délelőtt. Különböző tanulókörökben ül össze az ifjúság, hogy a kollégiumi oktatás belső tananyagát megbeszélje. Tudni kell azt, hogy az iskolai tanulmányok mellett kollégiumi tanulmányokat is végez az ifjúság. Szemináriumszerű előadásokban megismerkedik a 48-as szabadságharccal és történelmi következményeivel, a társadalomtudomány alapelemeivel és alapvető filozófiai kérdésekkel, illetve a filozófiai gondolkodás feltételeivel. Ezt az anyagot a különböző tanulókörök egy vezető irányításával megbeszélik és feldolgozzák. Nagy előnye ennek a módszernek, hogy bizonyos rendszer keretein belül és fegyelme alatt szabadon lehet megvitatni és elsajátítani az ismeretanyagot.

Arról képet adni, hogy mi minden történik ezen kívül egy délelőtt, szinte lehetetlen. Hiszen a tanulás is mennyi munkát ad, de még többet a tanulás létfeltételeinek a megteremtése. Kamrás igazgatónál és Rácz Dezső titkárnál állandóan nyitogatják az ajtót: Gyula, menj a kultuszba kiutalásért, Pista, tudod, hogy 11-re vagy berendelve Házi alispánhoz? Lajos, te Lőrincre még a Szabadművelődési Tanácshoz, jó, hogy eszembe jutott, siess öregem! Gábor, megbeszéltétek a Jutában a kultúrdélutánt? Na, Laci, mi a helyzet a NÉKOSZ-ban? Aztán a gazdasági ügyek. Szaladgálás Gazdasági Főtanácstól Városházáig élelelemért, tüzelőért, pokrócért, szappanért. A nagyobbaknak ehhez járul még a kisebbek tanítása, üzemek látogatása, falujárás, társadalmi és kulturális munka, az ifjúsági szervezetekkel való teendők elvégzése. Kamrás István bizalom alapuló tekintélye s Rácz Dezső kitűnő szervezőkészsége, szívós energiája kell ahhoz, hogy az a sokfelé ágazó hajsza céltudatos és rendezett kollégiumi munka legyen.

Ebédre mindenki hazajön. A kollégiumnak jelenleg ötven-egynéhány tagja van, közülük tizennégy lány. Nekik külön helyiségük van az Ady Endre utcában. A legújabb növendékek, az általános iskolások, szintén külön laknak, a gimnázium épületében. De a központ azért itt van, a kollégium élete itt zajlik. Jönnek az éhesek, csoportokban és egyénenként. Az ebéd általában kétfogásos. [...] Nagy gond az ételmezés. Főhet Hegedüs Zoli feje, hogy lesz, mint lesz a télen? Nem is érti az ember, hogy fér meg ebben a lelkes, szellemi alkatú, finoman érzelmes fiúban 50–60 ember ellátásának anyagi gondja 1947 tele előtt.

Nem kényelmes itt az élet és nem könnyű. Egyáltalán nincs biztosítva a nyugodt tanulás lehetősége. Nincsenek tanulóasztalok, a könyveket is csak hiányosan tudják megvásárolni. Benéznek a konyhába, füstös és elhanyagolt, aztán a hálószobákba: szűrkén lóg le a pokróc az emeletes fapriccsekről, nem barátságos és nem otthonos. És mégis... Ezeket a hideg szobákat és repedezett falakat belülről melegítik és díszítik: a közös munka és jó barátkozás szenvedélyével. Ha arra gondolnak, hogy azért mégis, mindezek ellenére mi vagyunk, mi a Misztótfalusi Kis Miklós Népi Kollégium, mögöttünk a győztes ceglédi verseny, előttünk a centenáriumi év, a város mint társadalmi munkalehetőség, velünk a haladó Magyarország bizalma és várakozása, akkor megszépülnek a falak, priccsek és fapadok...

A szövetkezetekről sokat hallottam, hogy beszélnek. Megkérem Ny. Pistát, magyarázza el, mik ezek?

– Nézd, itt vagyunk ebben a szobában, mondjuk hatan, egy természetes, az együtt-lakás által megszabott kisebb kollégiumi közösség. Ez szűkebb szervezeti nevelést és munkaközösséget jelent. Ha szükségünk van valamire, a szövetkezet nevében és érdekében egy ember intézi el. Van sportmegbízott, népbíróági delegált.

Népbíróság? – Igen. – Az a kollégium belső fegyelmi szerve. A szövetkezetek között természetesen egészséges munkaverseny alakul ki.

Filozofálás egy tányér káposzta mellett. O. Jóska a napos. Este van, kilenc óra felé. A dolgozó gimnazisták most jöttek haza az iskolából. O. Jóska sorra osztogatja a káposztát, s az ételszag fölött rendületlenül filozofálunk. Sok mindenről, de a mélyen ez van, talán a legégetőbb kollégiumi probléma: egyén és közösség viszonya. – Nem félsz, hogy elveszted magad? – Ez jellemző "külső" kérdés – mondja. – Mi itt benn éppen ezt csináljuk, ezt keressük, azt az életformát, melyben a közösségi élet

az egyént csak gazdagítja, kiteljesíti. – Állok szemben az új emberrel, köztünk a tányér káposzta gőzölgő, mint a gondolat. Érdemes ezekről gondolkodni, ..

Nem tér aludni – ahogy mondani szokták – kilenc után se mindenki. A "nagytanács" ilyenkor szokott rágódni a napi problémán, tanulságokon, teendőkön. [...]

Új embereket kovácsolni az élet ősi, de megújuló és új formát áhító anyagából: az emberből és az emberben rejlő lehetőségekből.

Magyarország nem akar fiainak mostohája lenni!

Pesterzsébet, 1947. október 25.

52. A Kádár Kata középiskolás leánykollégium féléves működésének története és eredményei
1947. június

A Kádár Kata középiskolás népi leánykollégium féléves fennállásának utolsó állomásához, a vizsgálatához és az évvázárhoz érkezünk. Mérleget készíthetünk féléves munkánkról. A kollégiumnak – míg valóban azzá vált – állani kellett mindazt az erőpróbát, melyet az összes többi népi kollégium véghezvitt: az ablak nélküli romházban a fázlódást, az állandó gyenge élelmezést, a kényszerű szellemi kielégületlenséget, könyvek, kulturális lehetőségek híjával. Ám a népi kollégiumok hőskora lezárult. A máról holnapra való élet megszűnt. Ma választóvízként mérheti velünk a demokrácia barátait és ellenségeit.

A budapesti Kádár Kata Népi Kollégium az országban másodikként (miskolci I.) alakult. A fővárosban mindmáig az egyetlen középiskolás leánykollégium. A Népi Koll. Szöv. -nek alapszabályai szerint alakult a múlt év november 21-én, akkor még Apáczai Csere János néven. (Február 1. óta Kádár Kata.) Akkor foglaltuk el az épületet a hamarosan jelentkező ellenigénylőkkel szemben. A Györffy-, Petőfi-, Pápai Páriz, József Attila Kollégium ifjúsága biztosította számunkra három hétig tartó őrséggel az épületet. Hogy minden fillér nélkül még decemberben megkezdhattuk az újjáépítést, az elsősorban Pártfogó Testületünk elnökének, Vas Zoltánné dr. Vadas Sára asszonynak köszönhetjük, továbbá elvtársainknak: a MÉMOSZ munkásainak. Február 1-vel középiskolás leánykollégiummá alakultunk át, amelyet az az igény hozott létre, hogy míg a főiskolás fiúknak már 8 kollégiumuk volt Pesten, addig a középiskolás lányoknak egy sem. Most vetődtek eléink az anyagi gondok mellett a nehezebbek: a pedagógiai vonatkozású problémák. A Györffy-kollégiumban kísérletezett nevelési módszer teljes egészében megfelel főiskolás fokon (azóta csak a szakosítás és a túlterhelés kérdése vált problematikussá), középiskolás vonalon részleteiben azonban ma is máról holnapra, egyéni akcióként bogozzuk a problémákat, hátha még az illető kollégium leánykollégium. Ezzel kapcsolatban felmerült lényeges kérdés, meg kellett találnunk a Kádár Katában a gyökeresen más megoldást az eddigi hófehér leányálmú, lilíomos, a valóságtól elrugaszkodott, onániára, képmutatásra szoktató, prudériáktól terhes, arisztokratikusan elszigetelt zárdák, polgári leányintézetek légkörétől s a prostitúcióval határos egyetemi internátusok szellemétől és tradíciójától függetlenül s teljesen új utakon.

A kereteket, mely az új típusú nő kialakulásához szükséges, megadták a népi kollégiumokban kialakult pedagógiai elvek: a diákautonómia, szövetkezeti élet, népbíró-ság stb. Ami a kereteket kitöltötte, és a jó közösségi szellemet kialakította, az a népi kollégiumok célkitűzéseinek tudatosítása – vagyis a honnan jöttünk, hová megyünk kérdésnek állandó hangsúlyozása – és igényes nevelői elvek szigorú alkalmazása volt. Ma már elmondhatjuk, hogy 25 tagú közösségünk világosan érti a mozgalom célját, s tudja, hogy az anyagi megoldásokon túl mit jelent számára a kollégium. Félév végi beszámolóinkban látszik az a rohamos fejlődés, amit négy hónap alatt megtettek. De az öntudatosodás meglátszik más vonatkozásban is. A szomszéd kollégium fiainak megjegyzése szerint a "kis Katákkal" nem lehet kukoricázni, majd három-négy év múlva komolyan lehet velük foglalkozni.

A belső nevelődésen túl a főváros kultúrlehetőségei, az Eötvös-kollégium szomszéd-sága, a népi kollégisták vállalkozása lehetővé tették, hogy lányainkat az iskolán túl tárgyi tudásban is gyarapíthassuk, komoly oktatásban is részesíthessük mindjárt a megindulástól kezdődőleg. Történelmi szemináriumot Pataki Ferenc, irodalmi szemináriumot Jászai Ilona Györfy-kollégisták, biológiai szemináriumot Jakucs László, latin-órákat Óvári Miklós, számtanórákat Herczeg Tibor és Sallai Géza, franciaórákat Csöregh László (Eötvös-kollégisták), angolórát Halász Andor középiskolai tanár s a kollégium kamarakórusát Lénárth Elek vezette. Összesen 169 órát tartottak három és fél hónap alatt, amely 33 iskolai napot jelent.

A tanuláson túl kivették részüket lányaink a fizikai munkából is. 1200 munkaórát dolgoztak kollégiumunk újjáépítésén s a Vásárhelyi pártfogó kollégium ferihegyi roham-munkájában.

Mit jelent három és fél hónapi munka után a Kádár Kata Kollégium társadalmi vonatkozásban? Nemcsak piroskendős kedves színfoltot a népi demokráciában, hanem bátor kiállást és magatartást s önálló kritikát helyzetüket illetőleg iskoláikban leánytársaikkal s tanáraikkal szemben. Barátokat s természetesen ellenségeket is szereztek. Ifjúsági szervezetekben kovászként hatottak. De kulturális vonalon is jelentünk már valamit, számottevők vagyunk kamarakórusunkkal.

Mindez még csak kezdet, hogy valóban hatótényezők lehessünk, s a demokratikus női ideált kialakíthassuk, akik nem tartják vissza férjeiket, fiaikat kicsinyességből, anyagiak miatt mozgalmi munkáktól, sőt maguk is progresszív értelmiségi nőkké lesznek, ahhoz még kitartó munkára van szükségünk. Ezzel kapcsolatban az az igényünk, hogy lányközépiskolás vonalon a Györfy-kollégiumhoz hasonlóan példaként hassunk, s csakis azoknak a lányoknak a gyűjtőhelyévé lehessünk, akik tanulmányaikat főiskolákon és egyetemeken kívánják folytatni. 48-as tervünk tehát: a kollégium 60 személyessé történő kibővítése s komoly kultúrintézménnyé fejlesztése.

NDGY KLI NÉKOSZ 1-VII-20

53. A Zalka Máté Népi Kollégium felvételi tájékoztatója

A Zalka Máté Népi Kollégium igazgatósága felvételt hirdet tehetséges, munkás- és parasztszármazású fiatalok részére, akik a dolgozók középiskolájában, a munkásegyletem tanfolyamain tanulnak vagy szándékoznak tanulni.

A dolgozók középiskolájába azok a paraszt- és munkásgyerekek iratkozhatnak be, akik valamilyen oknál fogva rendes középiskolában tanulmányaikat nem végezheték, és most már életkoruk miatt nem iratkozhatnak be. Számukra ez az új iskolatípus (dolgozók gimnáziuma, kereskedelmi középiskola, reálgimnázium, tanítóképző) biztosítja a tanulási lehetőséget, melyben az éveket lerövidítve, nyári szünet kihagyásával végezhetik tanulmányaikat. Ezen iskolák érettségi bizonyítványt adnak, mely feljogosít további tanulmányok végzésére.

A Zalka Máté Népi Kollégium ezen iskolatípus mellett álló népi demokratikus nevelőintézmény, mely a teljes ellátáson (fűtés, lakás, világítás, ételmezés stb.) és az iskolai tanulmányok ellenőrzésén kívül még külön tanulási, nevelődési lehetőséget is biztosít tagjainak. [...]

A felvett tagok ellátási díja havi 5-30 Ft-ig terjed, a kollégista anyagi helyzetéhez mérten: de kivételes esetben teljes tandíjmentesség is lehetséges.

P. h.

A Zalka Máté Népi Kollégium igazgatósága

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-179

54. Bars Sári: Diáknyomor 1947-ben

Riport a Zalka Máté Népi Kollégiumról

A földekről jöttek, nappal gyárban dolgoznak, éjszaka tanulnak, éheznek és rongyosak egy most megnyílt népi kollégium lakói. A második emeleten beomlott a tető, a megnyitóra egy bútorkereskedőtől vettek kölcsön székeket, két fiú alszik nagykabáttal betakarva egy matracon, bab volt az ebéd, tegnap főzeléknek, ma levesnek, Kiss Laci egy kofferen guggolva kölcsönközzel parabolákat és egyenlőszárú háromszögeket szerkeszt a fűzetébe.

Ez az újonnan megnyílt Zalka Máté Népi Kollégium, Hold utca 27. Kétemeletes, hatalmas épület: mégis rendkívül gyorsan áttekinthető, mivel a szobákban a puszta falakon, egy-két homályos villanykörtén és a sarokba állított útikosarakon és matracokon kívül jóformán nincs semmi, ami berendezéshez hasonlít; mint például ágy, asztal, szekrény, fogas.

- Az első dolgozó kollégium - mondják büszkén, és egy kicsit keserűn. Mert persze, jobb lenne csak a tananyaggal foglalkozni, mint nappal gyárban dolgozni és éjszaka tanulni. De hát cipőt, ruhát, könyvet kell venni, és még arra sem jut a keresetből; hiszen hazaadják. A legtöbb kollégista anyagilag segíti az otthoniakat, a szegényparaszt- és munkásszülőket.

- A megnyitón Zalka Máté képe előtt tettünk erős fogadalmat: hogy népünk felvirágzásáért küzdünk, mint Zalka Máté, a szabadságharcos...

- Hogy tovább építjük a szomszéd népekkel való jóbarátságot...

- Hogy sohasem szakadunk el osztályunktól, a munkásságtól és parasztságtól.

- Nincs cipőnk, ruhánk - mutatják agyontaposott, ócska bakancsba bűjtatott lábukat a fiúk. - Amiben hétköznap, abban vasárnap. Majd ha keresek eleget, veszek - bíztat Lippai Sándor. - Aztán elgondolkozva hozzáteszi: - Pedig jobban szeretnék könyvet venni.

Lippai 23 éves, a Láng-gyár alkalmi munkása, dunaszentmiklósi földműves napszámosok fia. Hat gyerek van, Sándor a legidősebb.

– Hat elemim van, most a budai gimnáziumba járok előkészítőbe. Orvos akarok lenni. Ez a gondolat kint támadt bennem, a földeken. Teljes erővel végrehajtom; a falvak el vannak hanyagolva, kell az orvos.

Balogh Béla a Viharsarokból jött, Gyulaváriból. Földműves, 21 éves, 8 általánost végzett, közalkalmazott akar lenni, közigazgatási tisztviselő. Csakis falun.

Kiss László 17 éves, a Madách Gimnázium előkészítőjébe jár: apja földműves, úgazda. "Gépészmérnök akarok lenni, a gépek mindenem. Karácsonyig három osztályból levizsgázok. Olyan gépet akarok tervezni, amely megkönnyíti a parasztok életét. Erre szántam magam..."

Varga Sándor 22 éves nyomdász, este a dolgozók gimnáziumába jár, tanári pályára készül.

– Vidéken akarok tanítani.

Így felelnek mind a nyolcvanan, a lányok és a fiúk is. Nappal segédmunkások, nap-számosok, óvónők, rendőrök. Éjszaka: gimnazisták, művészképzősök, egyetemisták. Erre szánták magukat: "Nem szakadunk el osztályunktól... a fajtámat akarom naggyá tenni" [...]

Szabad Nép, 1947. szeptember 21.

55. A hódmezővásárhelyi Cseresnyés Népi Kollégium alakuló nyilatkozata

1946. október 2.

Nyilatkozat

Mi, a hódmezővásárhelyi Cseresnyés Népi Kollégium szervező bizottsága kijelentjük, hogy a NÉKOSZ alapszabályzatában meghatározott, a kollégium alapításához szükséges taglétszámmal rendelkezünk, s mint a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének helyi kollégiuma működni akarunk.

Jelen nyilatkozatunkban kérjük fenti kérelmünk tudomásul vételét és jóváhagyását.

Kijelentjük, hogy a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége alapszabályzatát ismerjük, s annak rendelkezéseit magunkra nézve kötelezőnek ismerjük el.

Mellékelten betérjesztjük a kollégium megalakulásáról, illetve jelenlegi helyzetéről szóló jegyzőkönyvet és az ideiglenes vezetőség listáját.

Hódmezővásárhely, 1946. október 2-án

Kertész Dezső s. k.	Kovács József s. k.	Tóth Bálint s. k.	Almási Sándor s. k.
Nagy Mózes s. k.	Vári Emő s. k.	Magyar Ernő s. k.	Kovács Sándor s. k.
Mónus János s. k.	Szabó Péter s. k.	Mónus Imre s. k.	Ábrahám Lajos s. k.
Hegedűs Péter s. k.	Mészáros Ferenc s. k.	Molnár Sándor s. k.	Szűcs Andor s. k.
Vida Lajos s. k.	Mónus Ernő s. k.	Vöröss Mihály s. k.	Dezső László s. k.
		Dr. Zentai János s. k.	Tószegi Péter s. k.

NDGY NÉKOSZ-központi anyag 5

56. Ábrahám Lajos Györffy-kollégista jelentése
a hódmezővásárhelyi Cseresnyés Népi Kollégium
helyzetéről
1946. november 6.

Október 27-én és a következő napokon tettünk látogatást a kollégiumban Tószegi Péter barátommal. A kollégium még 1939-ben alakult, egy-két lelkes tanár és tanító munkájának eredményeként azzal a céllal, hogy otthont adjon azoknak a környékbeli szegény parasztfiúknak, akik csak ezen a módon tudtak bekerülni a gimnáziumba. Az egyház (ref.) adta az épületet, s fedezte a költségek egy részét. A másik részt adományokból, a város, majd később az állam segítségével tudták fedezni. Egy ideig ment valahogy az ügy, azonban az utóbbi években elmaradt majdcsak minden támogatás, úgyhogy már-már a tönk szélén állott. A NÉKOSZ-hoz való csatlakozás mentette meg, újra nagy érdeklődéssel fordultak a Cseresnyés felé. A város mindjárt átadta az összes városi katonai alapítványt. Alapítványokat (évi 700 Ft) tettek a különböző pártok és egyesületek is. [...]

A kollégium épülete, berendezése majdnem olyan, mint egy nyomortanya. Évek óta nem volt meszelve, sok helyen a vakolat is lemállott, a tetőn lyukak tátonganak. Négy szoba áll a fiúk rendelkezésére, de a rossz ajtók és ablakok miatt csak kettőt tudnak használni. (Hideg szobában nem tudnak aludni, mert a kollégiumnak nincs ágyneműje, s hazuról se tudott mindegyik jó takarót hozni.) Így kénytelenek két szobába összezsúfolódni. Egyikben tízen, másikban tizenegyen laknak. Két-három ágy is van egymás fölött, s még így is alig lehet az asztalok és ágyak közt mozogni. A "fürdőszoba" egy romos lyuk, fölszerelése egy rossz kád és egy mosdótál. A melléképületek is szánalmas állapotban vannak.

Mindezek azonban nem keserítik el a fiúkat. Az eddig befolyt összegből már egy-két hónapra biztosították az élelmet, a tüzelőt, megcsináltatták az ablakok egy részét. Maguk is sokat dolgoznak, szaladgálnak az épület rendbehozataláért. [...]

Talán feltrúf, hogy eddig éppen hogy csak megemlítettem a fiúkat; inkább gazdasági dolgokról írtam. Ezt azért tettem, mert úgy gondolom, hogy inkább a bajt kell hangsúlyozni, hogy lássuk, mint lehet segíteni. A fiúkkal nincs baj. Jó emberanyag került össze a Cseresnyésbe: a legkisebbtől a legnagyobbig mind tudja, hogy mit jelent számukra a kollégium, s ebben a szellemben végzik munkájukat is. Nemcsak a gimnáziumban kötelező dolgokat végzik el rendesen, hanem a kollégiumi nyelvórákon, szemináriumokon is lelkes, odaadó, eredményes munkát végeznek. Zentai János igazgató, aki az iskolában is tanítja a fiúkat, s egy-két gimnáziumi tanár gondoskodik a fiúk helyes irányban való neveléséről. Tapasztalataink arról győznek meg, hogy ebben nem is lesz hiba, mert amint említettem: az anyag jó, s a mesterek is értenek a formáláshoz. A szocialista eszme megismerése nemcsak a marxí szocializmusra korlátozódik. Megismerik közben az előfutárokat, az utópistákat is, természetesen kellő kiértékeléssel. Egyik este pl. az egyik hatodikos Platon államáról tartott beszámolót.

A város közönsége előtt nov. 17-én akarnak bemutatkozni. (Látogatásunk egyik célja ennek a nagyvonalú népi estnek az előkészítése volt.) Ezen az estén szerepel még a Muharay-csoport, a gimnázium énekkara és regös cserkészcsapata is. Részt vesz Darvas József is az ünnepségen. Az ünnepség reprezentatív jellege mellett nagy jelen-

tősége lenne a jövedelemnek is, ugyanis ebből akarják kiadásait fedezni addig, míg a pártfogók ígéretüknek eleget nem tesznek. Az ünnepély sikeréhez megvan minden reményünk.

Meg kell még említenem azt is, hogy mind a három nyolcadikos igen aktív tagja a NISZ-nek. Nagy szükség is van itt rájuk, nincs rajtuk kívül más, aki életet tudna indítani, pezsegetni ebben az ifjúsági csoportban. Ez is bizonyítéka annak, hogy tudják, mit és hogyan kell cselekedniök.

Hódmezővásárhely/Budapest, 1946. november 6.

Ábrahám Lajos egy. h.

NDGY KLI NÉKOSZ 1-VIII-13

57. Olyan magyarokat akarunk nevelni, akik a nép érdekeiért szállnak síkra

Megnyílt a kecskeméti Tiborc, a nagykőrösi Apáczai Csere János, a kiskunfélegyházi Móra Ferenc Népi Kollégium

A kecskeméti Tiborc-kollégiumba, amelyet az izsáki országút mellett nyitottak meg a demokrácia leendő új értelmisége számára, az egykori Erzsébet-laktanya épületében, negyvenen jelentkeztek felvételre. A negyven közül azonban, szegényes ruhában, ám sok hittel és rajongással mindössze huszonöten érkeztek meg. A többi helyett levél jött: nem indulhatnak útnak, mert a legszükségesebbet sem tudják előteremteni, nincs pokróc, nincs takaró. És a társadalom megmozdult, élén a Magyar Kommunista Párttal, mindenki segített, kívül-belül rendbehozták a volt laktanyát, ha szegényesen is, de felszerelték, és most azok is el fognak jönni, akiket nagy szegénységük eddig visszatartott.

Az épületben Horváth János igazgató elénk ülteti az egyik kollégistát, beszél a legényke:

– Visegrádról jöttem, a nevem Újvári Géza. Anyám ott egy gyárban dolgozik. Engem mint levettét vittek el a németek magukkal annak idején, s amikor szökni akartunk, Buchenwaldba zártak. Amit ott láttam, az elég lesz egy életre. Most a polgári és a gimnázium között a különbözetit teszem le, de mielőtt idejöttem, hónapokon át útépítő munkás voltam Visegrádon. Mérnök szeretnék lenni.

Csillogó szemében új fény gyullad ki, amikor ezeket mondja. És sorban beszélnek a többiek – Gál Gyula, Marton József, Bús Imre –, munkások, parasztok, kétékezi dolgozók gyermekei, akik előtt most a demokrácia jóvoltából megnyílt a tudás világa, amelyből az úri ifjúság kedvéért azelőtt kizárták őket.

Mindenki összefogott Kecskeméten, hogy a Tiborc-kollégium megnyílhassék. Az MKP, a többi pártok, a város kereskedői, iparosai és jó munkájukkal hozzájárultak a munkások rohamlendülettel.

Talán ugyanakkor, amikor a Tiborc-kollégium nyílt meg, avatták fel a nagykőrösiek az ország legnagyobb vármegyéjének első demokratikus iskoláját, az Apáczai Csere János Népi Kollégiumot. Az avatáson ott volt Házi Árpád alispán, megjelent dr. Karácsony Sándor is, akinek szintén sokat köszönhet a magyar ifjúság. Varga György polgármester üdvözölte a megjelenteket, s arról beszélt, hogy a kollégium létrehozását Házi Árpádnak köszönhetik, aki "szíve melegével és anyagi áldozatokkal sietett felénk, amikor elhatároztuk, hogy Nagykőrösön is megnyitjuk a népi kollégiumot".

– Olyan nevelőket akarunk küldeni az országba – mondotta beszéde végén –, akik valóban a népet képviselik.

Karácsony Sándor egyetemi tanár szólott ezután. A népi kollégiumok létesítése – mondotta – a magyar köztársaság egyik legnagyobb cselekedete volt, ..

Bizonyos vagyok abban – mondotta az utána szóló Házi Árpád –, hogy a kollégiumokba küldött falusi és tanyai sápadt parasztyerekek sohasem fogják megtagadni azt a réteget, amely ideküldte őket, hogy a tudás fegyvereivel küzdjenek az igazi demokráciáért.

x

Házi Árpád ezt követően Kiskunfélegyházán vett részt a Móra Ferenc Népi Kollégium felavatásán. Illyés Gyula megnyitója és Gyenge Károly igazgató üdvözlő szavai után Darvas József, a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének elnöke beszélt.

– Olyan értelmiségre van szükségünk – mondotta –, amely öröklik az ország fölött, és szívébe zárja a nép sorsát. Eddig szolgák voltunk, az urak parancsainak végrehajtói. Most olyan magyarokat akarunk nevelni, akik majd a nép érdekeiért szállnak síkra.

Szabad Nép, 1946. október 25.

58. A kaposvári József Attila Népi Kollégium

Bolla József volt kollégiumi igazgató visszaemlékezése, 1970

A kollégium a nagy szervezési időszakban, 1946. augusztus–szeptemberben alakult. A munkák fő irányítója és gondozója Tömpe István, akkori Somogy megyei alispán volt, aki nemcsak a megalakuláskor, hanem később is mindig nagy gondot fordított a kollégiumra. Egy társadalmi szervezet (az akkori tanfelügyelő, a gimnázium és kereskedelmi iskola igazgatója, a pártok, a Nemzeti Bizottság delegáltjai) intézte az első időben az ügyeket: felvétel, kezdeti intézkedések stb. 1946. szeptember 17-én a NÉKOSZ vezetősége dr. Bolla József gimnáziumi tanárt bízta meg az igazgatói teendők ellátásával, s ő szeptember végén el is foglalta ezt az állást. Az első kollégisták 1946. szeptember végén költöztek be a kollégiumba, amely akkor az üresen álló honvédségi lakatya volt, annak kórházrészlegében nyílt meg. [...] A felvett kollégisták a helybeli gimnázium, kereskedelmi középiskola, polgári iskola és egy általános iskola növendékeiből verbuválódtak: a kezdeti kb. 40-es létszám hamarosan 70 körülre szaporodott, s végig 70–80 közötti volt. Az ünnepélyes megnyitás 1946. október közepén történt

meg, részt vett a megnyitón, s beszédet is mondott Rajk László akkori belügyminiszter, aki ebben az időben éppen Kaposvárott tartózkodott, [...]

Megalakultak a kollégium irányító szervei, megválasztották a fiúk az önkormányzat tagjait, azonban időre volt szükség, míg ezek ténylegesen is betöltötték hivatásukat. A tanulmányi munka segítésére és a nevelési feladatok megvalósítására két nevelőtanár került mindjárt a meginduláskor a kollégiumba: Kelemen László gimnáziumi tanár és Pál Oszkár általános iskolai tanár.

Sok munkát és fáradságot jelentett, különösen az első hónapokban a kollégium tagjainak közös munkához és a kollégiumi élethez való hozzászoktatása. Többen csupán olcsó szállás-, konyhaelhelyiséget láttak a kollégiumban, egyébre sem igényük, sem törekvésük nem volt. Többen 1947 tavaszán el is hagyták a kollégiumot, amikor már a szervezettebb közösségi élet és a helytállásra ösztönző magatartás került előtérbe. Ugyanis a város lakossága és az iskolák tanulói – ahonnan a kollégisták kikerültek – eléggé ellenségesen és néha rosszindulattal álltak szemben a kollégiummal, s elég erkölcsi bátorságot igényelt a tagoktól ezzel megbirkózni és helytállni. Az eltávozottak után megmaradt tagság öntudatban megerősödve becsületesen helytállt, s ettől kezdve erősödött és elmélyült az igazi értelemben vett kollégiumi élet. [...] A NÉKOSZ szervezési és nevelési terveinek megfelelően alakultak a dolgok, jól működtek a kollégiumi önkormányzati szervek, s az új ifjúsági titkár, Kovács Géza lelkes és agilis közreműködésével valóban igazi kollégiumi életforma alakult ki. Már 1947 júniusában a régi kollégisták választották ki a szép számú jelentkező közül a következő évre felveendő új tagokat. Elbeszélgettek a jelentkezőkkel, s a felvehető keretbe olyanokat javasoltak, akik mind tanulmányi, mind ideológiai szempontból a legtöbb reményt nyújtották. Így az 1947 szeptemberében meginduló iskolai évben 80 körül volt a kollégisták száma, s csekély ingadozással ez maradt a létszám a kollégium megszűnéséig. A második évtől kezdve a NÉKOSZ nevelési irányelveinek megfelelően igen mozgalmas és elmélyült kollégiumi élet indult el. Jól működtek az egyes társadalmi szervek: vezetőség, szövetkezetek, népbíróság stb. Kedvelt és fontos esemény volt a hetenként tartott "kollégiumi est", melyeken változatos témák, problémák kerültek megvitatásra. Sokszor szinte alig akart vége szakadni ezeknek az összejöveteleknek, annyi probléma, vitaanyag merült fel, s a tagság vitakészsége, érdeklődési köre nagymértékben megnövekedett. Igen tartalmasak voltak a hetenként megjelenő faliújságok mind külső kiállításukban, mind mondanivalójukban. Nyomon követték a tagok hazai és a világpolitika eseményeit, az ideológiai, kulturális, gazdasági és egyéb kérdéseket, szívesen írtak cikkeket, vitatkoztak egymással. Újságok, folyóiratok jártak, ezeket rendszeresen olvasták, ugyancsak nagy keletje volt a könyvtárnak is.

Az így megerősödött kollégium 1947 őszén gondolhatott arra is, hogy továbbfejlessze a mozgalmat. Így jött létre a leánykollégium a laktanya egy szomszédos épületrészében. 30–35 leánytagja volt a fiúkollégiummal közös igazgatású leánykollégiumnak, Muschon Magda és később Solymosi Mária nevelőtanárok vezetésével. Ettől kezdve szinte nem volt olyan ifjúsági és kulturális megmozdulás, amelyben a kollégium részt ne vett volna, legtöbbször vezető szerepet játszva. Több önálló kulturális megmozdulása volt a kollégiumnak, amely mind nagyobb és nagyobb számú közönséget vonzott: pl. a városi színházban egész estét betöltő politikai-kulturális műsor a görög baloldali harcok megismertetésére, Mikulás-est a somogyi népi hagyományok be-

mutatásával, műsoros esttel egybekötött bál s egyéb hasonló rendezvény. Ezek mind öregbítették a kollégium tekintélyét, sok barátot szereztek, s mind több diák lett bejáratos a kollégiumba, mintegy külső tagként. Jól működő énekkara volt a kollégiumnak Mizerák József kollégista vezetésével, sokszor szerepelt nem kollégiumi megmozdulásokon is, s helyezést ért el a kórusversenyen. [...]

Sok gondot fordított a kollégium arra, hogy tanulmányi téren is megadjon minden segítséget a tagoknak. Orosz, angol, német társalgást szerveztünk szaktanárok vezetésével, a zeneiskola igazgatója ingyen tanított tehetséges, zenei hajlamú kollégistákat, a tanulásban szaktanárok támogatták a rászorultakat, jól fungáló tanulókörök működtek.

NDGY Levelek a szerkesztő bizottságnak Kollégium történetek 7

59. Gosztonyi János: Beszámoló a szombathelyi Szabária
Népi Kollégium meglátogatásáról
1946. november 6.

A kollégiumban a múlt szerdán reggeltől négy óráig tartózkodtam. Akkor a kollégisták egyharmada velem együtt jött a vasútra, és utazott haza. A társaság másik része pedig az éjszaka és a kora reggeli órákban indult útnak. Ezért az éjszakát már nem töltöttem ott.

Két folyamatos előadást tartottam nekik. (A helyzet ugyanis Szombathelyen az, hogy a kereskedelmisták és a polgáristák délelőtt, a gimnazisták pedig délután járnak iskolába.) A két csoporttal külön foglalkoztam. Rendkívüli érdeklődéssel hallgatták a Győrffy-ről és a NÉKOSZ-ról tartott beszámolómat. E két előadáson kívül állandó beszélgetésben voltam a társasággal. Mindjárt az elején sikerült két érzelmi dologgal megfognom őket. Feltettem a kérdést, hogyha nem lenne ez a népi kollégium, ki tanulna közületek? Az ötven tag közül legfeljebb 18 volt olyan, aki feltartotta a kezét. Ebből a helyzetből kiindulva azután vázoltam a magyar demokrácia pillanatnyi állását és a népi kollégisták kötelességeit. A másik jó visszhangra talált kérdésem az volt: szeretnek-e benneteket Szombathelyen? Erre elmondták, hogy valamennyi iskolában rengeteg ellenszenvvel találkoznak, sőt egy vasárnapi mise alkalmával a templomban ki is prédikálták őket. Ebből kiindulva azután azt próbáltam fejtegetni, hogy milyen legyen a jó népi kollégista.

Általában összbenyomásom a kollégiumról és a kollégistákról jó. A társaság legnagyobb része szegényparasztyerek, aki korához képest elég fejlett és öntudatos. Viselkedésük egész meglepő volt. Alig félórányi ott-tartózkodásom után teljesen feloldódtak, közvetlenek lettek. Azonnal megtaláltam a kellő hangot is, és a kérdve kifejtő módszer szerint vezetett beszélgetésekbe az egész társaság bekapcsolódott. Rengeteg kérdést tettek fel, és szemmel láthatólag örültek jelenlétemnek. [...]

Az igazgatót és a titkárt szeretik a fiúk.

Sok barátjuk is van már. Ezek napközben sokat tartózkodnak a kollégiumban. Ott-tartózkodásom alatt is három ilyen fiú volt ott, akik együtt tanultak a kollégistákkal.

Eddig egyáltalán nem volt semmi nevelési program a kollégiumban. Ezt az idősebb tagok nagy része – mikor beszélgetés közben a kollégium hibái iránt érdeklődtem – rögtön felhozta. (Az idősebb tagok között egyébként több nagyon jól fejlett és öntu-

datos fiú van, aki jövőre hozzánk akar jönni.) Ők hiszik és akarják, hogy ezen változás történjék.

Olvasni aránylag elég sokat olvasnak, de nem jó könyveket. Nincs könyvtáruk. [...]

A másik hibája a kollégiumnak (igaz, hogy ez talán valamennyi középiskolás kollégium hibája vagy nehézsége), hogy nagy időbeli és fejlődésbeli különbség van a tagok között. Tizenkét évtől huszonkettőig, az általános iskolásoktól a nyolcadik gimnazistáig minden évfolyam megtalálható a fiúk között.

Nótázni nem tudnak. A NÉKOSZ indulóját nem tudtam nekik megtanítani rendesen, mert olyan rekedt voltam, hogy képtelennek bizonyultam a normális éneklésre. Egy-két fiú ismeri. Ezeket kértem, hogy tanítsák meg a többieknek is. Szeretnének nagyon népdalokat tanulni. A titkárnak erre is felhívtam a figyelmét, hogy valami úton-módon teljesítsék az ifjúság kívánságát.

Az igazgatóval szemben kifogásolnivalóm csak annyi, hogy tanártípusban viszonyul a fiúkhoz. Vigyázzban állnak előtte és hajlonganak. Ennek helytelenségét igyekeztem mind az igazgatónak, mind a tagoknak megmagyarázni.

Összefoglalva: a Szabária Kollégiumra számítani lehet. Egy-két tagtól eltekintve a társaság népi kollégistának való, és eddigi viselkedése, öntudata is megüti a népi kollégista átlagmértékét. Az igazgató és a titkár kiválasztása elég szerencsésnek bizonyult. Komoly nevelési program esetén rövid időn belül egész jó társaságot lehetne belőlük nevelni.

NDGY KLi NÉKOSZ I–VIII–6

60. Varga György jelentése a zalaegerszegi

Batsányi János Népi Kollégiumról

1947. február 12.

A kollégium február 1-én megindult 30 fővel, a későbbiekben kibővíthető 50–70 személyre is. Az eddig beérkezett adatok ismételése nélkül csak az újabbakat jelentem:

Az épületre most fogják megkötni a 10 éves szerződést, a helyi honvédelmi kiegészítő parancsnoksággal. A szobák beosztása a következő: 2 háló, 2 tanuló, ebédlő, konyha, raktár, mosdó, W. C., altiszti lakás, iroda. Még üres termek: igazgatói lakás, nagyterem, még egy háló.

Az ablakok szimplán vannak betüvegezve, a belső ablakokon üvegpótló van. Komoly nehézség a vízvezeték hiánya. Városi vezeték nincs, a laktanya vízvezetéke tönkrement. A helyreállításhoz motor és cső kell, kb. 1000 forint értékben. Független vízvezeték létesítése pedig 2000 forintba kerül.

Van 50 ágy éjjeliszekrénnel, ágyneműt, szalmazsákot a tagok maguk hoznak. 30 fő részére van tanulóasztal, megrendelték a szekrényeket is 30 személyre. A konyhafelszerelés rendben van. A költségekre fedezet: a vármegye által megszavazott 9000 forint és a gyűjtésből származó 12 000 forint.

Az ellátáshoz minden kollégista hozzájárul, havonta 8 kg kenyérliszt, 1 kg finomliszt, 1/2 kg zsír, 15 tojás, 20 kg burgonya, 1 kg zöldség és 15 forinttal és fél évre 1 métermázsa tűzifával. A hiányokat a társadalmi hozzájárulás pótolja. Kiváló ellátás van, még a szünetre is bent maradtak a kollégisták! A várostól rendszeresen kap-

nak UNRRA -adományokat. A pártfogó testület tagjai is rendszeres hozzájárulást fizetnek.

A felvétel pályázat alapján történt, minden jelentkezőt felvettek.

A város, a vármegye, a pártok támogatják a kollégiumot, főleg erkölcsileg, az anyagi segítség gyengébb. A pártok közül a legagilisabb az NPP. A város társadalma nagy érdeklődéssel és általános rokonszenvvel támogatja a kollégiumot.

A főispán már felvetette a leánykollégium létesítésének tervét is.

Gondnok: Kissgyörgy József ny. p. ú. tisztviselő, NPP, megfelelő.

A nevelés terén tervbe vettek szociográfiai, irodalmi és történelmi szemináriumot, továbbá német, angol és délszláv nyelvvoktatást. A "Márciusi program" keretében tervbe vették a kollégium előtti park rendbehozását, Batsányi János szobrának felállítását, és az utcát Batsányi Jánosról nevezik el.

NDGY Varga György iratai E-12-1

61. A Berzsényi Dániel Népi Kollégium érkeztetési kimutatása 1947. február 9-15.

Vasárnap, 1947. február 9.

Reggeli: Tejeskávé

Ebéd: Húsleves – hús burgonyával

Vacsora: Burgonyasaláta – konzerv

Hétfő, 1947. február 10.

Reggeli: Kávé

Ebéd: Tésztaleves – sterc

Vacsora: Burgonyaleves – sterc

Kedd, 1947. február 11.

Reggeli: Kávé

Ebéd: Babfőzelék – kolbász-tepertő

Vacsora: Babsaláta – konzerv

Szerda, 1947. február 12.

Reggeli: Kávé

Ebéd: Burgonyaleves – sült tészta

Vacsora: Burgonyaleves – sült tészta

Csütörtök, 1947. február 13.

Reggeli: Kávé

Ebéd: Savanyú hús – burgonya

Vacsora: Zöldségleves – tésztával

Péntek, 1947. február 14.

Reggeli: Kávé

Ebéd: Tésztaleves – darásmetélt

Vacsora: Burgonyaleves – tésztával

Szombat, 1947. február 15.

Reggeli: Kávé

Ebéd: Babgulyás

Vacsora: Babgulyás

Győr-Sopron megyei Levéltár Berzsényi Dániel Népi Kollégium iratai

62. Az esztergomi Vak Bottyán Népi Kollégium megalakulása és működése

Pétersz László jelentése, 1946. november 3.

Az esztergomi népi kollégium szervezése csak a legutóbbi napokban jutott el addig, hogy a kollégium tényleges működését megkezdhesse, különféle nehézségek és akadályok állottak eddig a szervezési munka útjába. [...]

Ilyen körülmények között a gyűjtés lebonyolítása a vidéken fölhalmozott élelmiszer összegyűjtésére, a kollégiumnak juttatott épület renoválására, berendezésére csak lassan és vontatottan haladt előre. Végül is október végén a kollégium megindítása 25-30 taggal biztosítva volt. Megtörtént az igazgató és a szervező bizottság által kiválasztott 33 kollégista behívása november 10-ig.

Tulajdonképpen a kollégium csak a mai nappal nyitotta meg kapuját, ma költözött be az első 20 kollégista. Este vacsorával egybekötve tartottuk meg a házi megnyitót. Hosszabb beszédben szóltam a kollégistákhoz, ismertettem a NÉKOSZ történetét és a népi kollégisták feladatát. Azután elbeszélgettem velük, kérdezgettem őket otthonukról, családjukról, az iskoláról, a jövőre vonatkozó terveikről, s mondhatom, értelmes feleleteikkel a legjobb benyomást tették rám. Valamennyien a legelső néposztályokból kerültek föl: nagy részük bányász- és ipariproletár-családból származik a dorog-tokodi szénmedence vidékéről, kisebb részük agrárproletár. [...]

Szemmel láthatóan válogatott anyagot sikerült összehozni, ez biztosítéka a kollégium fejlődésének.

A jövőt illetően már csak azért is teljes bizalommal lehetünk, mert a kollégium jó kezekben van. Az igazgató egy fiatal gimnáziumi tanár: Fazsi Hugó. Magam régóta ismerem, progresszív, agilis embernek és lelkes pedagógusnak tartom. A gazdasági titkár Szendrő Mihály, akinek már a szervezési munkában tanúsított lelkesedése és példás ügybuzgalma biztosítéka a kollégium prosperitásának. A kollégium tagjai tanulmányaikban állandó instrukcióban részesülnek, a magánvizsgára készülők pedig rendszeres előkészítést kapnak. Ez és a kollégiumi nevelés gyakorlati irányítása a titkár feladata. A kollégium titkára Kajuk Gyula joggyakorló. Őt is régóta ismerem, volt iskolatársam és régi barátom. Mint apátlan-anyátlan árva gyerek nőtt fel, és tette le kitűnő eredményekkel az érettségit, majd az egyetemi vizsgáit. Két évig volt a városi gimnázium internátusában felügyelő, így bizonyos praxissal is rendelkezik. Mind a hárman a legnagyobb lelkesedéssel és bizalommal fognak a munkához és annál is inkább, mivel a kollégium anyagi alapja máris tavaszig biztosítva van. Az érdem elsősorban a vidéké, főleg a dorogi bányáé és az ipari üzemeké.

A jövő évre tervbe vették egy nagyobb épület szerzését a kollégium céljára, mert a mostani épület meglehetősen kicsiny és egészségtelen. Pedig elhelyezendő diák volna, hisz a messzi környék egyetlen iskolavárosa Esztergom. Ebben az ügyben valószínűleg szükségük lesz a NÉKOSZ segítségére, és feltétlenül számíthatunk is erre.

Tisztelettel:

Pétersz László

NDGY KLI NÉKOSZ 1-VIII-4

63. A pécsi Ady Endre Népi Kollégium igazgatójának
jelentése a NÉKOSZ nevelési osztálya számára
1946. november 29.

A pécsi Ady Endre Népi Kollégium középiskolai tagozataként működő Áll. Ady Endre népi és tanítói nevelőotthonban működésének megkezdése (november hó 10.) óta a következő előadások voltak:

november 16-án Alaksza Ambrus: Mi a NÉKOSZ?

Musztí László: Ideiglenes rendtartás

november 19-én Győrffy Sándor: A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom története
K. Nagy Magda: A kollégista szellem
Magyar népdalok

Tervbe vett előadások:

december 3-án Horváth János (bányász): A bányászság hagyományai
(Borbála-nap alkalmával)

8-án Alaksza Ambrus: Hazafiság a népi demokrácia szellemében

14-én Csorba Győző (író): Pannonizmus irodalmunkban

15-én Takács Jenő (zeneszerző): Népzene

Nevelőtanáraink még nincsenek. Ideiglenesen Alaksza Ambrus egyénileg ad támogatást, és végzi az ellenőrzést. Az észlelt hiányok pótlására módszeresen, a nagy összefüggések felismertetésével törekszik. Tapasztalatai alapján decembertől kezdve fél-fél órással összefoglalásokkal fogja az alapvető hiányokat eltüntetni.

Zene- és ének, továbbá francia, német és orosz nyelvtanórák szervezése folyamatban. Ez ideig az Új Dunántúl és a Sorsunk jár a kollégiumnak.
Futballoznak. Sportkör nem működik.

Pécs, 1946. november 29.

Alaksza Ambrus s. k.

NDGY KLi GYIK 1-VII-3

64. A pécsi népi kollégiumok

Pető Sándor levele húgaihoz, 1947. október 21.

Szeretett kedves Marika és Irma!

Pécsről nem is írtam nektek, mivel azt gondoltam, hogy mire visszaérek, úgyis levelet kapok tőletek, és majd akkor írok. Haza írtam Pécsről elég részletesen. Feleslegesnek tartom, hogy most nektek is leírjam ugyanazt, olyan részletesen. Igaz, haza inkább magáról Pécs városáról, fekvéséről, nevezetességeiről, a Mecsekről stb. írtam és a kollégiumokról kevesebbet. Titeket viszont, tudom, a kollégiumok érdekelnék elsősorban.

Itt már 4 kollégium van, egy leánykollégium 40 fővel, amely középiskolás, van egy technikuskollégium is 80 fővel. Ezek egyetemisták. És van egy másik főiskolás kollégium is: Batsányi János Kollégium, ahol 25 orvostanhallgató, 20 jogász és 15 bölcsészhallgató van. A negyedik a középiskolás fiúkollégium, amelynek 47 tagja van, amelyben én voltam. Neve: Martinovics Ignác Kollégium. A Batsányi-kollégiumban Tóth Ede volt, a leánykollégiumban Pajor Kati, a technikuskollégiumban egy Vásárhelyi Pál technikuskollégista. Vasárnap este gyorsan mentem le, és csütörtökön a déli gyorsal jöttem vissza. A Martinovics-kollégium még úgyszólván kezdő kollégium, vannak azonban kb. 8-10-en már olyanok is, akik a tavalyi kollégiumnak is tagjai voltak, de ez nem sokat jelent, mert tavaly nem volt itt még kollégiumi élet. A tanulmányokban kissé gyengén állnak: 3 jeles, 27 jó, 17 elégséges rendű, tehát a normát illetőleg csak éppen hogy megütik a nívót: 61%. Nem is írtátok, hogy ti hogy álltok (sok mindent nem írta-

tok). Vannak azonban olyan elégségesek, akik, ha egy kicsit komolyan tanulnak, jól rendűek lehetnek. Év végére 85%-ra vállalták a normát a tanulmányok terén. Többi területen nem féltém őket, hogy nem teljesítik 100%-ra vagy sok területen még túl is.

Ennek legfőbb biztosítéka, hogy igen jó igazgatójuk van, most végzett Eötvös-kollégista, Dizseri Sándor, aki a rá kiszabott normát is jól fogja teljesíteni, mert most készül doktorátusra, és írja a disszertációját. Nagyon lelkes fiatalember, aki viszi magával lendülettel a kollégiumot. A gyerekeknek mindenben segít. Pajtási viszonyban van velük, de a kellő tekintélye azért nagyon is megvan. Amellett, hogy jó pajtása a fiúknak, igen szigorú igazgató is. A büntetés megfelelő formáját mindig megtalálja, de megtalálja a kitüntetését is. Egyszóval rendes ember.

A tagok közt vannak még felszeg, félénk, eléggé fel nem oldódott gyerekek, a szövetkezetek sem nagyon működnek még, előadás itt nem volt még. Tehát itt nincs még kialakulva egy jól összeszokott kollégiumi közösség. Zugevők vannak, akik hallani sem akarnak a hazuról jött koszt közös elfogyasztásáról stb. Persze nem is lehet azt úgy mindjárt megcsinálni. Értelme csak akkor van, ha maguk a gyerekek érzik a kollégiumi szervek (népbíróság, szövetkezetek stb.) szükségességét és rájuk vonatkozólag azok hasznos voltát. Szövetkezetbe pl. nem kötelező belépni, de egy jó, összeszokott, rendes társaságban a szövetkezetbe be nem lépés sok szempontból rossz az illetőre nézve, mintsem jó volna. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

65. Horváth Miklós igazgató jelentése az egri

II. Rákóczi Ferenc Népi Kollégium első tanévéről

1947. június

A Györffy-kollégium kezdeményezésére 1946. augusztus 19-én indult meg a kollégiumunk szervezése Varga István szövetségi kiküldött, Heves vm., Eger város, a pártok és szakszervezetek közreműködésével. Épületet Eger város polgármestere bocsátott rendelkezésünkre. Méltányos bér fejében a volt honv. csapatkórház kb. 8 holdas parkkal és kerttel övezett épületében találtunk otthonra. Sajnos, a háború folyamán az épület oly súlyos rongálódásokat szenvedett, hogy helyrehozatalához igen nagy összegre volna szükség.

Az épület tisztázatlan magánjogi viszonya miatt csak október elején kezdhettük meg a meginduláshoz föltétlen szükséges helyreállítási munkákat. Heves vm., Eger és Gyöngyös város siettek segítségünkre, és erre fordítottuk a kollégium javára tartott táncmulatság és országos gyűlésből befolyt összeget. A felszerelést részben Eger város, részben az Elhagyott Javak Kormánybiztossága kölcsönözte, de magánosok is kisegítettek.

Még javában folytak a helyreállítási munkák, mikor november 1-én növendékeink bevonultak. December elejére 25, január végére 31 volt a taglétszámunk. Tagjaink kb. 80%-ban a fiatalabb korosztályból kerültek ki, s így magasabb nivójú kollégiumi élet nem alakulhatott ki.

December 22-én adtuk az első életjelt magunkról: jól sikerült kis karácsonyi ünnepséget tartottunk, melyen a vármegye, a város és a pártok képviselői is megjelentek.

A szigorú tél csaknem teljesen megbénította a kollégiumot. Öt helyiség kivételével az épület január végéig üvegezetlenül állott. Fűtőanyagunk nem volt, s így összességében

lett húzódnunk. Komolyabb kollégiumi munka nem tudott kialakulni. A tagok fele nem tartózkodott a kollégiumban, mivel a karácsonyi vakáció kitolódott február 20-ig. De akadályozta a munkát az iskolák osztott tanítási ideje is. Tagjaink négy csoportban reggel 8-tól este 8-ig jártak tanításra.

Tavasszal újult erővel kezdtünk a kollégiumi élet kialakításához. Helyiségenként hódítottuk meg az épületet. Rendbehoztunk és használatba vettünk az eddigi ötön kívül még hat helyiséget. Ha szerény keretek közt is, de megindítottuk az intézet gazdaságának alapjait; konyhakertünk igen szép termést ígér. Bevezettük a naposrendszert, és megindult a tagok által "önképzőkörnek" nevezett kollégiumi estek sorozata. Városunk csaknem minden nagyobb közüzemét meglátogatta a kollégium ifjúsága. Az üzemlátogatások között a legjobban sikerült a dohánygyárban tett látogatásunk, ahol mind az igazgatóság, mind a munkásság nagy szeretettel fogadott bennünket s a gyár szociális intézményeinek a megtekintése meggyőzte ifjúságunkat arról, hogy a gyári munkásság helyzete mennyivel jobb, mint régen volt. Nagyon jól sikerült kirándulásokat rendezett az ifjúság. Kellemes testi és szellemi felüdülést jelentett számunkra, mikor kint a természetben a Bükk hegység látványosságaiban gyönyörködhattunk. Különösen az alföldi gyermekeinknek volt ez nagy élmény.

Az évzáró ünnepségben természetesen a legnagyobb mértékben kivette a kollégium ifjúsága a részét. A vakáció előtti örömlüket híven tükrözték azok a pompás szavak és beszédek, melyekben gyönyörködhattunk, és örömmel állapítottuk meg azt, hogy munkánk nem volt eredménytelen.

Az év végi bizonyítvány eredménye: 5 jeles, 17 jó, 8 elégséges, nem osztályoztak egy növendéket.

NDGY KLI NÉKOSZ 1-VII-17

66. Mucsi Ferenc, a ceglédi népi kollégium titkárának
beszámolója az évi munkáról
1947. július 7.

Tisztelt Taggyűlés!

Nekem mint ifjúsági titkárnak, az a feladat jutott, hogy beszámoljak a fiúk egész évi életéről, munkájáról, tanulmányi eredményeiről, és a közösségi életben tett előreladásokról. A fiúk legnagyobb része még sohasem volt semmiféle nagyobb közösségben, azért eleinte szokatlan volt nekik a kollégiumi élet. De egykettőre megértették, hogy mire valók a szövetkezetek, a népbíróság, és mindenhez nagy munkakedvvel fogtak hozzá, és igazi lelkesedéssel dolgoztak végig a megkezdett munkán. 20 községből, illetve városból jöttek ide Ceglédre, hogy itt mint a Dózsa György Népi Kollégium tagjai előkészüljenek hivatásukra: osztályuk és ezzel a magyar nép felemelésére.

Bizony meglehetősen kopott ruhákban és rossz, foltos ruhákban jöttek el hazulról, de honnan és miből vettek volna nekik szegény sorsú szüleik jó ruhát, jó cipőt? Legtöbb fiúnak törpebirtokos vagy napszámos az apja, négynek gyári munkás, nyolcnak állami alkalmazott, egynek pedig kereskedelmi alkalmazott. Jól tudjuk, hogy négy-öt holdas gazda, tisztviselő vagy gyári munkás nemigen képes arra, hogy fiát taníttathassa, különösen nem akkor, ha odahaza kilencen-tízen várják tőle a kenyeret, 3 fiú él háromtagú

családban, 7 fiú él 4 tagú családban, 1 fiú 7 tagú családban, 1 fiú él 8 tagú családban, 1 fiú 12 tagú családban, 2 fiú 9 tagúban, másik 2 fiú 10 tagú családban, 1 fiú 11 tagúban és 2 fiú 15 tagú családban él. Gondoljuk csak el, hogy mit jelent ez? Ha nincs népi kollégium, 70% nem tanulhatott volna tovább. Világosan beszél a következő adat: 32 fiú közül 13-nak van csak egy öltöny ruhája, a többinek 2 öltönye van, három öltönye nincs senkinek sem! Sokkal rosszabb a helyzet a cipőkérdésben. 22 fiúnak csak egy-egy pár cipője van, 9-nek van 2 pár, és egy fiúnak nincs cipője. Szüleik nem tudják őket ellátni, a kollégiumtól pedig csak kevés támogatást kaphattak az idén. Rossz a helyzet a tankönyvellátás terén is. A kollégistáknak összesen 260 könyvre lenne szükségük, ezzel szemben 90 tankönyv van csak! Mégis van közöttünk egy általános kitűnő tanuló, két jeles, tizennyolc általános jórendű és nyolc elégséges rendű tanuló, valamint három magánvizsgázó, akik 2 évi szünet után most kezdtek neki a tanulásnak, mégpedig minden irányítás nélkül. Nem csoda hát, ha nem feleltek meg. Őszre azonban újult erővel fognak hozzá a tanuláshoz, és remélik, hogy jó eredménnyel teszik le a vizsgát. A kollégisták 3 iskola hallgatói: a gimnáziumé, a polgárié és az általános iskoláé. A gimnázium VIII. osztályába 1 fiú jár. Az általános iskola VI. osztályába 5, a V. -be 2 fiú jár.

A kollégiumban a szövetkezeti munka keretében összesen 3840 munkaórát töltöttünk. Rohammunkában 1280 munkaórát dolgoztunk. Szellemi munkával pedig 2880 órát (előadások, faliújsághírás, illetve -szerkesztés, pünkösdi versenyre való készülés). A helyi sajtóban 15 nagyobb cikk jelent meg a kollégiumról, amelyek vagy támogatásra hívták fel a társadalmat, vagy elismerőleg nyilatkoztak az eddig végzett munkánkról. Cegléden még most is vannak emberek, akik nem tudják, hogy van a városban népi kollégium. Ezeket megismertetni a kollégiummal, népszerűsíteni közöttük a kollégiumi eszmét; a mi feladatunk. Sok tehetséges munkás- és parasztfiú van még, akik szívesen tanulnának, ha bejuthatnának a kollégiumba. 48-as bizottságunk egyik leglényegesebb pontja a jövő tanévre 80 személyre felemelni a kollégiumot.

A fiúk, akik az idén nálunk itt voltak, jövőre minden erejükkel arra fognak törekedni, hogy ez sikerüljön is.

NDGY KLi NÉKOSZ 1-VII-22

67. Horváth Géza propagandatitkár a pápai népi kollégium propaganda munkájáról

A pápai Petőfi Sándor Kollégium évkönyvéből, 1947. június

Óriási feladat hárult a népi kollégiumokra megalakulásuk első napjaiban. A semmiből kellett újat, maradandót és hatalmasat teremteni. A gazdasági bázis megalapozása után szinte önmagából következett a szellemi megerősödés. Másik oldala a feladatnak a kollégium szellemének átültetése a társadalomba, intézményünk megszerettetése és további támogatók biztosítása volt. Ezért céltudatosan, következetesen terjesztettük Pápa és a környék társadalmában a népi kollégiumok és a népi demokrácia eszméit.

Legelőször is Pápa város dolgozóival és haladó szellemű értelmiségével vettük fel a kapcsolatot. Kultúr csoportunk meglátogatta az MKP-t, a Szocdem, Pártot, az NPP-t, a Munkásotthont, a MADISZ-t, a SZIM-et, az MNDSZ szervezeteit, valamint a Perutz- és a dohánygyárat. Apró, élvezetes műsorral szerepeltünk mindenhol, s hogy

tetszett a hallgatóságnak, az kitűnik bírálataikból. A legnagyobb sikert és megbecsülést az ipari munkásság köreiben arattuk, 31 ízben látogattuk meg a fent említett szervezeteket. Rendszerint az egész kollégium részt vett a látogatásokban, de szavalóink és előadókink egyenként is szerepeltek. Azt hiszem, nem vagyunk szerénytelenek, ha azt mondjuk, hogy a népi kollégium fogalomává vált Pápa város egész társadalmában. Elértük azt, hogy ha a pártok és egyesületek kultúrestjére műsor kellett, akkor igen sok esetben hozzánk fordultak szavalókért, népi táncosért, mely utóbbival a város intézményei közül egyedül a népi kollégium dicsekedhetett. Persze, mi készséggel jelentünk meg a meghívásra mindenütt, ahol tudtuk, hogy szükséges és eredményes is lesz a kollégiumi szellem terjesztése.

A helyi sajtó is nagy segítségünkre volt. A Pápai Néplap és a Pápai Független Kisgazda hasábjain jelentek meg apró beszámolóink, riportjaink vagy tartalmasabb cikkeink. A Pápai Néplap nyomán Amerikában is felfigyeltek ránk. Az 1919-ben kivándorolt pápai magyarok műsoros estet rendeztek, s ennek bevételét, 3280 Ft-ot szeretettel küldték el kollégiumunk támogatására. Öröm, büszkeség és hála tölt el bennünket, íme a legnagyobb siker. Amerikában is úgy ismernek bennünket, mint a demokratikus Magyarországot építőit és harcosait.

Idegenbe szakadt hazánkfiaink, köszönjük támogatástok! Fogadjuk, belénk vetett bizalmatok nem lesz eredménytelen.

A két hetilapban szám szerint 25 cikk jelent meg rólunk. E nélkül nem is tudunk volna eredményes propagandát folytatni.

Így volt a falujárásunk is. Gyalog messze volt, az eszme fontos volt, tehát kocsit kellett szerezni. A várostól kaptunk minden alkalommal fogatot. Négy községet látogattunk meg. Takácsin, Nyárádon, Adásztevelen és Mihályházán zendült fel népi műsorunk hangja. Mindenütt örömmel fogadtak. Nem gőgös ficsúrokat láttak maguk előtt, hanem saját fiaikat, paraszt- és munkásfiúkat. Nyárád és Mihályháza lakossága messzemenő támogatásról tett bizonyosságot ottlétünk alkalmával, és többszöri szereplésre is meghívott.

Meg kell még emlékeznünk az újságolvasó közösségek alapításáról. Látva nem kollégista diáktársaink újságszomját, megszerveztük az újságolvasó közösségeket. Naponta hét kollégista hordta a különböző napilapokat a kívülrálló diákság számára. Szinte kapták kollégistáink kezéből, s járt kézről kézre. Lassan, de céltudatosan ráneveljük közömbös diáktársainkat a mindennapi élet nagy kérdései iránti érdeklődésre. Főlébresztettük bennük a tárgyilagos kritikai hajlamot, meggyőződtek arról, hogy minden, ami ebben az országban történik, őket személy szerint is érinti, ezért saját egyéni érdekük is a közösség dolgaival való foglalkozás.

A munka első szakasza lezárult. Gazdag terveket szövünk a jövőre is. Rádiót szerzünk, kibővítjük falujárásunkat, megrendezzük a centenáriumi évben a NÉKOSZ-napot és a dunántúli népi kollégiumok találkozóját Pápán. Nagy tervek, de nem megvalósíthatatlanok. A nagyobb kollégiumi épületben lehetővé válik 80-as létszámmal a kollégium belső megerősödése, mely biztosítéka lesz a hatékonyabb munkának.

Harcunkba vetett hittel, elszánt akarattal törünk a cél felé! "Harcban nép, munkában értelmiség."

NDGY Csukás István íratai

[...] A Györffy-kollégisták által elindított népi kollégiumokat szervező akció Makón kedvező fogadtatásra talált. Liptai Ervin Györffy-kollégista összehozta a makói szervező bizottságot, s ez dr. Giday Kálmán gimnáziumi tanárt kérte fel a kollégium megszervezésére és igazgatására. Kéthetes munka és harc eredményeképpen 1946. szeptember elsején nyílt meg a makói József Attila Népi Kollégium. Abban az épületben, ahol 24 évvel ezelőtt József Attila diákoskodott. Az ő szelleme irányította a kollégium ifjúságát mindig munkájában. [...]

Szeptember elején nyílt meg a kollégium 30 taggal. A későbbi tömeges jelentkezések következtében november hónap folyamán 40-re emelkedett a taglétszám. [...]

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége részéről szeptember hónap folyamán Szűcs Ferencné titkár, december hónapban Szabó Gergely főtitkár, március hónapban Tóth Béla, a Györffy-kollégium tagja, május hónapban Kolozsvári S. szervező látogatták meg a kollégiumot, a kollégiumi évzáró vizsgán pedig Sövény Sándor, a pesti József Attila Kollégium tagja képviselte a NÉKOSZ-t.

Az érdeklődőknek, látogatóknak egész sora kereste fel kollégiumunkat, hogy meglassák az itt folyó életet. Köztük Keresztury Dezső volt kultuszminiszter, Kiss János főispán, Kiss Imre polgármester, pesti kollégiumok több igazgatója, a Népjelölti Minisztérium vezető tisztviselői, UNRRA- és Queker-bizottságok, Dombi Béla és Kiss László, a szegedi tankerület szakelőadói, a helyi politikai élet és közélet számos vezető tagja, tanárok, tanítók.

Szoros kapcsolat alakult ki a pesti József Attila Népi Kollégiummal, előadókat küldtek a kollégium szemináriumaira, könyv- és pénzadományokkal segítették tagjainkat. [...]

A kollégium kulturális nevelésének legfontosabb eszköze: a szeminárium. Mivel lényeges különbségek vannak a kollégium tagjai között, az egységes szemináriumok mellett korcsoportok szerinti szemináriumokat is tartottunk. November 4-én volt az idősebb korcsoportnak, november 6-án volt a fiatalabb korcsoportnak az első szeminárium. Ezután általában hetente három szeminárium volt: kedden, csütörtökön és pénteken. A szemináriumokat népdalénekléssel kezdtük. Rendszerint két előadó szabadelőadás vagy esetleg felolvasás formájában társadalmi, gazdasági, irodalmi és művészeti kérdéssről tartott előadást, melyet aztán vita követett. Összesen 46 szemináriumot tartottunk, és ezekre később a makói diákságot is meghívtuk. Meghívott előadóként szerepeltek a politikai pártok kiküldöttjei és makói pedagógusok is. Továbbá néhány budapesti népi kollégista.

A tavaszi hónapokban a szemináriumok munkájának havonta egy vezető gondolata volt. Márciusi munkánk igéje volt: "Kossuth Lajos azt üzenté..." A szemináriumok előadások tárgya: 1848 ifjainak politikai-társadalmi eszméi, Márciusi Front, a mai ifjúság feladatai. Áprilisi munkánk vezető gondolata: a hároméves terv. Meghívott előadók és a kollégium tagjai alapos részletezéssel dolgozták fel a magyar nép összes gazdasági és szociális kérdését a hároméves tervvel kapcsolatban. A szokásos havi dolgozat is a hároméves tervről készült. A május havi munkánk a népi kultúra kérdése körül csoportosult. Erről készült a havi dolgozat is. [...]

A kollégisták számára széles társadalmi látókört igyekeztünk biztosítani, ezért a társadalom kulturális, politikai megmozdulásaiba belekapcsoltuk ifjúságunkat. A helyi

Park Moziban 50%-os kedvezményt sikerült elérni a kollégisták számára. A kollégium részt vett a helyi színház Darvas József Szakadék c. drámájának bemutatásán és megvitatásán. Dolgozat is készült róla. Április hónapban a kollégium ifjúsága egyik csütörtökön este a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalmat kereste fel. A következő héten pedig ők viszonzták a kollégiumban a látogatást. Május hónap folyamán a kollégiumi ifjúság a gimnáziumi cserkészcsapatot kereste fel, majd pedig a kollégiumban tartottunk a cserkészekkel közös estet. A többi ifjúsági szervezetben is voltak működő tagjaink, különösen a Népi Ifjúsági Szövetségben. A Népi Ifjúság több falujárásán vettek részt tagjaink. Ezekkel az ifjúsági szervezetekkel tartotta a kollégium a legjobb barátságot, irányította a makói ifjúsági tanácsot, a makói 48-as bizottság munkáját, különösen pedig a makói diákifjúság életét.

Március hónap folyamán a szabadművelődés kereteit felhasználva, háromszor végeztünk tanyajárást. Március elsején a makói Rákos tanyaközpontban, március 8-án a Lelei úti iskolában, március 29-én pedig a Komlósi úti Gazdakörben rendeztünk műsoros estét. Mindegyik alkalommal ismertettük a kollégium életét, népdalokat énekelünk, verseket szavaltunk, előadásokkal, vetítésekkel, zeneszámokkal adtunk szórakozást és kultúrát a tanyák népének.

Nagy élményt jelentett kollégistáink számára a távolabbi kirándulás. Május elsején a pesti ünnepségeken vett részt öt kollégistánk. Május 11-én 5 tagunk a mezőtúri Dózsa-napon vett részt. Május végén 3 tagunk vett részt a 48-as bizottság pesti középiskolai gyűlésén, Péter-Pál napján pedig a mezőhegyesi Parasztnapon vett részt egy kollégiumi csoport, és a kollégiumi kiállítást is bemutattuk ugyanakkor Mezőhegyesen. [...]

A kollégiumi évváró vizsgát június 14-én és 15-én tartottuk meg Sövény Sándor NÉKOSZ-kiküldött jelenlétében. Ezen egy tagunk kivételével (aki beteg volt) mindenki részt vett. A vizsgáló bizottság tagja a NÉKOSZ-kiküldöttön és az igazgatón kívül Zöllei Mihály volt az ifjúság képviselőjében. Június 14-én két 1-1 órás dolgozat volt: 1. A kollégium viszonya Makó társadalmához; 2. Egy évem a kollégiumban címmel. Június 15-én pedig 10-10 perces időtartam alatt 10 kérdésre adtak választ. A dolgozatok alapján és az egész évi kollégiumi munka figyelembevételével minden egyes tagról minősítés készült. A három legjobb kollégista: Zöllei Mihály, Tari János és Márkus Rezső, az évváró ünnepélyen dícséretben és jutalomban részesültek. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 14-9

69. Szíj Rezső igazgató jelentése a sárvári Bartók Béla általános iskolai népi kollégium 1946-47. évi tanévről 1947. június 15.

1946. év júniusának elején láttunk hozzá a népi kollégium megszervezéséhez, akkor még parasztkollégium néven. Javában folytak az előkészületek, mikor a belügyminiszter rendelete napvilágot látott a kollégiumi mozgalom életéről. Ettől kezdve hivatalos támogatással folyt a járásban a gyűjtés, melynek eredményeképpen a kenyérgabona az egész tanévre biztosítva lett. Az alispán vezetésével tartott pedagógusértekezleten még igen határozott kollégiumellenes hangok hallatszottak, s az ellenérzés nem csökkent a mai napig sem. Az ellenállás olyan éles volt, hogy egészen októberig nem emelkedett a létszám öt fölé, s csak karácsonyra érte el a 19-et.

November hónapban meglátogatta a kollégiumot Keresztury Dezső akkori kultusz-miniszter és Illyés Gyula. Együtt ebédeltek a kollégistákkal, a közös asztalnál, ez igen megnövelte a kollégisták önbizalmát, s a mozgalom tekintélyét igen növelte előttük. A kollégisták ettől kezdve kezdték érezni, hogy a kollégium ügye nemcsak helyi ügy, hanem országos ügy.

A tél folyamán bontakozott ki Sárvár nagyközség segítéyzése: a több mint 2000 Ft-tal már lehetett kezdeni egyet-mást, asztalokat kaptak a fiúk fiókokkal, konyhai felszerelést is szereztünk, s minden tekintetben próbáltuk szilárd alapokra helyezni a kollégium anyagi életét. Ezzel egyidejűleg teljesen magunkra utalva s senkitől még tanácsal sem támogatva – egyedül a Györfly-kollégium tanulmányi rendjét tartva szem előtt – próbáltunk szellemi vonalon is komoly lépéseket tenni, hogy internátusi jellegünket megszüntetve kollégiumi nevelést tudjunk biztosítani a tanulóknak. Heti 10–12 rendkívüli órán hallgattak a fiúk: politikát – ebből a legkevesebbet, tekintve korukat (11–14 éves a legtöbb), mezőgazdaságtant (a földreform kérdéseit, következményeit, a gépesítést, a kertgazdálkodás lehetőségeit és határait), népismeretet, néphagyományt, népzeneét (Györfly könyve, továbbá Bartók és Kodály tanulmányai alapján). Heti két óra irodalmi ismereteik gyarapítását szolgálta (Ady, József A. stb.). Az eredményről a kiküldött vizsgabiztos hivatott jelentést tenni, a magam részéről csak annyit jegyez meg, hogy úgy látszik, helyesen fogtuk meg a dolgot, a fiúk sok olyan ismeretanyagra tettek szert, amire iskolai tanulmányaik során soha vagy egészen más szempontból tettek volna szert.

A kultuszminiszteri látogatás, a kollégiumi rendkívüli órák s az ezzel együtt járó kollégiumi nevelés mellett a legdöntőbb esemény a kollégium életében a központi vizsgabiztos kiküldése és megjelenése volt. Ezzel forrtunk össze láthatóan, valamennyi gyermek előtt bizonyítottan a központtal. Mert bár az öt legjobb fiú a május 1-i felvonuláson s ezzel kapcsolatos ünnepségeken részt vett, mégis a biztos jelenléte legalizálta a központhoz való szerves viszonyunkat valamennyi számára. Itt látták meg, hogy nemcsak a mi igyekezetünk a kollégiumi nevelés, de felülről is figyelemmel kísérik munkánkat s őket magukat is. Ezekben a napokban szemmel láthatóan nagy átalakuláson mentek keresztül a tanulók.

Két hallgatót fegyelmi úton eltávolítottunk, mert hiábavalónak bizonyult velük kapcsolatban minden jóra intésünk. A jelen létszámot 47 ösztétől kezdve a kétszeresére emeljük, 16-ról 35-re – ha a központ is több támogatást nyújt, mint ebben az esztendőben, melyben mindössze 4100 Ft-ot kaptunk.

1947 őszén már szelektálunk a felvételnél, s mindenképpen azon leszünk, hogy minőségi alapon a legjobb helyezettek közé küzdjünk magunkat.

Befejezésül csak azt jegyzem meg, hogy a helybeli pedagógusok nagy tömegében mindössze 1, azaz egy találtatott, aki lélekkel és ugyanakkor munkával is a kollégium mellé állott volna, noha mindent megtettünk, hogy a kollégiumi mozgalom iránt megértésre bírjuk őket.

Sárvár, 1947. június 15.

Kiváló tisztelettel
Szíj s. k.
igazgató

70. A NÉKOSZ évváró vizsgatételei a középiskolai és főiskolai népi kollégiumokban

Az 1946-47-es tanév évváró vizsgái, 1947. június 11., 18.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének évváró vizsgatételei középiskolás népi kollégiumokban

Dolgozatírás két kötelező témából:

1. Egy évem népi kollégiumban (Mit vártam? Mit kaptam? Mit nem kaptam? Véleményem és megjegyzéseim kollégiumunk egy évi munkájáról. Mit várok az 1947-48-as centenáriumi tanévtől?)

Kidolgozási idő: 1 óra

2. Kik a népi kollégisták barátai és kik az ellenségei? (Kollégiumunk viszonya a társadalomhoz)

Kidolgozási idő: 1 óra

Központi vizsgakérdések:

1. Mi a NÉKOSZ? (Hogyan jött létre? Kik vezetik? Mi a szerepe?)
2. Hogyan vélekedik iskolád diáksága kollégiumodról és a népi kollégistákról, és miért úgy?
3. Hogyan vélekednek szüleid, rokonaid, ismerőseid a népi kollégiumokról, és miért úgy?
4. Hogyan vélekedik iskolád tanári kara a népi kollégiumról?
5. Sorold fel és jellemezd a kollégiumod székhelyén található ifjúsági csoportokat, diákönképzőköroket, egyesületeket, szervezeteket!
6. Ki (név szerint) kollégiumod legjobb népi kollégistája és miért? (Jellemezd őt részletesen!)

Kidolgozási idő: az első öt kérdésre 10-10 perc, a hatodik kérdésre 20 perc.

Budapest, 1947. június 11-én

Dr. Kardos László s. k.
a NÉKOSZ nevelésügyi osztályának vezetője

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének vizsgatételei főiskolás népi kollégiumokban

I. Központi vizsgakérdések:

1. Kritikám saját kollégiumom egy évről	30 perc
2. A NÉKOSZ pozitívumai és negatívumai. (Vezetőség, kollégiumok, nevelési módszerek, végzett munka, 48-as terv)	30 perc
3. A harmadik magyar köztársaság. (Politikai analízis és kilátások)	30 perc
4. Európa a második világháború után. (3 év tanulságai)	30 perc
5. a) Az 1848-49-es forradalom bukásának okai	20 perc
b) 1848 szeptemberének történelmi jelentősége	10 perc

összesen

2 óra 30 perc

II. Gyakorlati vizsgatétel: A pedagógus társadalom gondjai 5+3 óra

A kollégium minden egyes tagja informatív szociográfiai felvételt készít a környezetébe eső iskolákban (egyetem, gimnázium, elemi).

Idő: a vizsgálat másodnapjának délelőtti. 8-tól 1-ig felvétel, du. 2-től 5-ig írásos értékelés és jelentés.

Teendők: beosztás, felvételi hely kijelölése, megbízólevél, sillabuszkalauz elkészítése + jegyzetfüzet.

A hallgatóság kioktatása fél órával a feladat végrehajtásának megkezdése előtt.

III. A helyzettől függően társadalomkritikai feladatot lehet végeztetni

Ki kell választani egy jobboldali vagy reakciós újság politikai vezércikkét, és alapos analízis alá kell venni

1, 5 óra

Budapest, 1947. június 18-án

Dr. Kardos László

a NÉKOSZ nevelésügyi osztályának vezetője

NDGY KLi NÉKOSZ 13-22

71. A NÉKOSZ -központ tájékoztatója a népi kollégiumi mozgalom helyzetéről és feladatairól 1947. június

A népi kollégiumi mozgalom alig 10 hónapos múltra tekinthet vissza. Igaz, hogy emögött 7 éves kollégiumi tapasztalat áll. Ez alatt az idő alatt meglehetősen nagy eredményt ért el a NÉKOSZ. Nagyjában és egészében bátran állíthatjuk, beépült a magyar társadalomba, s akik szeretik demokráciánkat, azok előtt e mozgalom is megbecsült.

[...]

Eddigi eredményünk:

Működő kollégiumaink száma	68	
Ebből középiskolás összesen	49	(középiskolás fiú 45, középiskolás lány 4)
Főiskolás	17	
Nevelőképző	1	
Ápolónőképző	1	
Kollégistáink száma 2700-2800 között ingadozik.		

Kollégiumaink szervezésénél a nagyobb nehézség a tanári garnitúra kiválasztásánál volt tapasztalható. Ha azt néztük volna, hogy csak alkalmas és fejlett tanárok kerüljenek kollégiumi vezetésre, nem tudtuk volna ezt az eredményt elérni. Menet közben

azonban fejlődnek tanáraink is, és elmondhatjuk azt, hogy ma mindössze 15–18%-a az, aki nem megfelelő. Igazgatói értekezleteken, nevelési konferenciákon igyekeztünk a mozgalmunkhoz kapcsolódott pedagógusokkal megértetni mozgalmunk lényegét, és ez jórészt sikerült is.

Kollégiumainkról általában elmondható, hogy a társadalom szimpátiáját bírják. Nagyrészt feloldódott az a hidegség és merev elzárkózás is, amit a múlt évben még a pedagógusok részéről tapasztalhattunk.

Főiskolás kollégiumaink megjelenése határozottan érezhető volt az egyetemi politikában, bár ezen a téren sok mulasztás is történt. Egyetemi kollégiumainknak egyik legnagyobb hibája, hogy a kollégium építése és a rengeteg társadalmi munka sokszor a tanulás rovására ment. Ez a hiba azonban az első év gazdasági nehézségeiből könnyen megérthető. Következő évre már erős, megalapozott szervezettel és gazdaságilag is megerősödve végezhetjük munkánkat.

A tanulási név csökkenését a főiskolás kollégiumaink szakosításával tudjuk kiküszöbölni, s erre teljes erővel irányt is veszünk.

Főiskolás kollégiumaink feladatkörébe esik az állami és felekezeti kollégiumok fiatalságával való törődés is. Legújabbban ezzel a kérdéssel is komolyan és intenzíven foglalkozunk.

Az egyetemi politikába is mind több és több népi kollégista kapcsolódik be, és középiskolás kollégiumaink is csaknem mindenütt jól funkcionálnak. Kollégistáink határozottan a haladás irányát képviselik a középiskolákban. A népi kollégiumok körül kialakuló baráti kör nemcsak a középiskolás diákságra van jó hatással, hanem a vidéki haladó ifjúsági szervezetekre is.

Jövő évi munkánk előkészítése

Centenárium feladatunk 100 kollégiumba 10 000 népi kollégistát.

Július 10-én tartjuk ünnepélyes évzárónkat, ahol beszámolunk a népi kollégiumi mozgalom 1 éves eredményeiről és a jövő évi feladatainkról. Ez ünnepélyt a népi kollégiumi mozgalom eredményeit bemutató kiállítással kapcsoljuk össze.

Július 10-re megjelenik évkönyvünk is.

Július 11-én és 12-én tartjuk évi rendes közgyűlésünket.

Június és július eleje a kollégiumi szelekció ideje. Mindazokat a kollégistákat, akik tanulmányaikat nem végezték kellő eredménnyel, kiszelektáljuk.

Nagyon lényeges az új felvételek előkészítése. 15 000 példányban felvételi tájékoztatót készítünk, melyet megküldünk minden középiskolának, és terjesztjük a falvakban is. Első évünkben nagyon enyhe volt a szelekció, sőt középiskolás kollégiumokban egyáltalán nem volt szelekció, ezt a munkát a kialakult kollégiumi mag jól el tudja végezni.

A Balaton mellett nyári tábort szervezünk.

1. Főiskolás nyári tábor (500 fő)
2. Középiskolás nyári tábor (300 fő)
3. Pedagógus nyári tábor (200–250 fő)
4. Értelmiségi ifjúsági konferencia

Részt vesznek kollégistáink a nyáron Jugoszláviába és Bulgáriába menő munkabrigádokban, részt vesznek a prágai fesztiválon, különböző országokba kiküldött csere-táborokban.

A diákcsera útján Magyarországra érkező külföldieket egy hétig budapesti népi kollégiumokban, egy hétig a ceglédi népi kollégiumban helyezték el.

Gazdasági alap

Első évünknek nem volt fix gazdasági alapja. Kollégiumaink ellátását nagyrészt társadalmi úton biztosítottuk, és ez nagyon sok zavart és nehézséget okozott a kollégisták ellátásában. A következő tanévben feltétlenül be kell kerülniük a meglevő kollégiumoknak a kultusztárca költségvetésébe, s így biztos gazdasági alaphoz jutunk.

A népi kollégiumi mozgalom ellenszervezete eddig 10 kollégiumot szervezett (a MAKE), elég jó viszonyban vagyunk azonban velük.

A szociáldemokraták most próbálkoznak a kollégiumi mozgalom szervezésével, eddig 1 kollégium van.

NDGY GYSI NÉKOSZ 48

A SZÖVETSÉG KÖZPONTJA IRÁNYÍTJA ÉS VEZETI A NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALMAT

A népi kollégiumi mozgalom köztörténetének alakulásában perdöntő volt az a tény, hogy igen rövid idő alatt sikerült létrehozni a kollégiumi szövetség munkaképes, sőt igen mozgékony központi szervezetét. A mozgalom már indulásánál határozott és szakszerű támogatást adhatott a szerveződő kollégiumoknak, és rövid idő alatt össze tudta hangolni tevékenységüket. Sorra alakultak meg a központ legfontosabb osztályai és bizottságai: szervezési, gazdasági, nevelésügyi osztályok, majd a szükségletnek megfelelően önállósult az oktatási, a kulturális, a honismereti, a sport- stb. tevékenység a nevelésügyön belül, teret kapott a sajtóügyi és külügyi munka is. Központi oktatási tanfolyamok, akadémiák, művészeti együttesek jöttek létre, igazgatói és nevelésügyi értekezletek és konferenciák tették közkincsé a felgyűlt pedagógiai tapasztalatokat, az egész mozgalmat átfogó akciók indultak el, amelyek az alakuló kollégiumok szervezeti, anyagi, eszmei stabilitását szolgálták. Jelentős volt a szövetség központi sajtóorgánumainak eszmei szervező szerepe. Mindehhez hozzájárult a szövetség vezetőségének eszmei-politikai irányító munkája. Az olvasó joggal felteheti, honnan e kiterjedt, szakszerűség és irányítói figyelmet kívánó tevékenységhez a megfelelő politikai és szakmai erő? Elsősorban a Györfly-kollégiumnak a mozgalmat kezdeményező és megszervező garnitúrájából, továbbá a működni kezdő kollégiumok vállalkozó kedvű, tehetséges pedagógusaiból és nevelődő diákifjúságából. A kollégiumi szövetség alapelve volt és maradt: maga a feladat, maga a vállalkozás, maga a munka szelktálja és neveli ki a hozzáértő vezetőgarnitúrát, csak bátran oda kell engedni hozzá a fiatalokat.

72. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének
alapszabályzatából
(Engedélyszám: M 13. 294 639/1946. április 3.)
1946. szeptember 13.

I. fejezet

1. §. 1. A szövetség címe: Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ).
2. Székhelye: Budapest.
3. Működési területe: Magyarország.
4. Hivatalos nyelve: magyar.
5. Pecsétje: körpecsét, a szövetség címének feliratával.

2. §. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének a célja olyan demokratikus népi kollégiumok létesítése, amelyekben a tehetséges és arra rászoruló, paraszti és munkásszármazású, közép- (középfokú) és főiskolás ifjúság egészséges és megfelelő kényelemmel berendezett otthonra talál. A kollégiumok, egyetemek és főiskolák székhelyén, továbbá a közép- (középfokú) iskolás központokban létesülhetnek. A szövetség az egységes szervezet keretein belül gondoskodik a népi kollégiumok minden anyagi és szellemi életfeltételének megteremtéséről. Ezzel segíti elő a szövetség azt, hogy a dolgozó néposztályok mindkét nembeli tehetséges fiataljai szabadon, képességük és tehetségük szerint készülhessenek fel az életre. A szövetség ezekben az otthonokban demokratikus módszerekkel, demokratikus szellemű nevelést és továbbképzést ad tagjainak abból a célból, hogy azok tanulmányaik elvégzése után a korszerű tudással jól felkészült és a demokratikus életre megbízhatóan formált munkásai legyenek az egész magyarság és ezen belül elsősorban a parasztság és a munkásság fejlődésének.

A szövetség feladatának tekinti a külállamok demokratikus értelmiségi ifjúságával való szoros kapcsolat kiépítését is.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége az alapszabályban megszabott cél elérésére országos Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat indít a demokratikus magyar társadalom segítségével. A mozgalom élére fővédnököt kér fel. A mozgalom feladata a kollégium építéséhez szükséges anyagi és erkölcsi alap megteremtése. A mozgalmat a szövetség részéről a Szövetség Tanácsának elnöke irányítja.

A szövetség célját tagdíjakból, adományokból, megajánlásokból, a mozgalom által teremtetett anyagi alapokból, szociális intézmények, nyilvános előadások jövedelmeinek gazdaságos felhasználásából, kül- és belföldi ösztöndíjakból, ágy-, asztal-, szobaalapítványokból vagy azok kamataiból valósítja meg.

Az állam, a törvényhatóságok, községek, közséletek, egyesületek, szövetkezetek adományai és alapítványai, természetes és jogi személyek hagyományozásai a cél megvalósításának eszközéül szolgálnak, és rendeltetésszerűen kezelendők.

A szövetség könyvtárakat létesít, kiállításokat rendez, és külföldi ösztöndíjakban részesíti a főiskolai hallgatókat. A szövetség folyóiratokat, napilapokat, könyveket adhat ki, és tudományos célú munkaközösséget alapíthat. [...]

II. fejezet

4. §. A szövetség tagjai nagykorú magyar állampolgárok lehetnek. Kiskorúak szülei, gyámi vagy törvényes képviselői engedéllyel vehetők fel. Külföldiek felvételéhez a belügyminiszter engedélye is szükséges.

A tagok lehetnek:

1. rendes tagok,
2. meghívott tagok,
3. pártoló tagok,
4. alapító tagok.

1. Rendes tagok azok a demokratikus gondolkodású, szegény sorsú paraszt- vagy munkásszármazású ifjak vagy nők, akik erkölcsi szempontból kifogás alá nem esnek, készek a szövetség célkitűzéseit elfogadni, és valamelyik hazai egyetem vagy főiskola beiratkozott rendes vagy rendkívüli hallgatói, illetve középiskola tanulói. A rendes tagokat esetenként megalakuló felvételi bizottság veszi fel, melynek tagjai a helyi kollégium igazgatója, a szövetség vezetőségének kiküldöttje és a kollégiumi taggyűlés által választott egy rendes tag. A felvétel csak az első félév után válik véglegessé, ha ez idő alatt a tag ellen tanulmányi, nemzeti, eszmei és erkölcsi szempontból kifogás nem merül fel.

2. Meghívott tagok a társadalomnak azok a kiválóságai, akik a szövetség célja érdekében tudományos és társadalmi munkájukkal érdemeket szereztek. A szövetség vezetőségének javaslatára a szövetség elnöke hívja meg őket.

3. A pártoló tagok kétfélek: a) természetes személyek, b) jogi személyek.

A természetes személyek azok, akik önként vállalkoznak a népi kollégiumok erkölcsi és anyagi támogatására. A rendes tagság az iskolák elvégzése után pártoló tagsággá alakul át.

A jogi személyek azok a társadalmi intézmények, ipari vállalatok, kereskedelmi társaságok, amelyek önként megajánlott rendszeres adományokkal vállalják a szövetség céljainak előmozdítását.

A pártoló tagokat a szövetség vezetősége veszi fel.

4. Az alapító tagok ugyancsak kétfélek: a) természetes személyek, b) jogi személyek.

Természetes személyek a Györffy István Kollégium és a Petőfi Sándor Kollégium 1945–46. tanévi rendes tagjai.

Jogi személyek a Györffy István Kollégium és a Petőfi Sándor Kollégium mint alapító tagegyesületek, amelyek a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét megalapították. [...]

III. fejezet

A szövetség intéző szervei

8. §. A szövetség intéző szervei:

- a) közgyűlés,
- b) szövetségi vezetőségi ülés,
- c) szövetségi tanács,

- d) igazgatói értekezlet,
- e) számvizsgáló bizottság,
- f) szakosztályok,
- g) tisztikar. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 1-4

73. Rajk László belügyminiszter körirata a törvényhatóságok vezetőihez a népi kollégiumok számára rendezendő gyűjtés tárgyában
1946. október 1.

Valamennyi Törvényhatóság Első Tisztviselőjének,
Székhelyeiken

A népi kollégiumok megindításához szükséges anyagi fedezet részbeni biztosítása céljából a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége folyó évi október hó 10-20-ig országos gyűjtést rendez. A gyűjtés megszervezéséhez és lefolytatásához Alispán (Polgármester) Úr hathatós segítségét kérem. A NÉKOSZ eljuttatja Alispán (Polgármester) Úrhoz a gyűjtőíveket és a Népi Kollégiumokat című kiadványokat minden város és község részére külön csomagolásban. Ezeket – kézhezvétel után – haladéktalanul juttassa el Alispán (Polgármester) Úr az illetékes nemzeti bizottságokhoz azzal a felkéréssel, hogy a gyűjtést városukban és községükben bonyolítsák le. A gyűjtési munkába vonják be a nemzeti bizottságok a demokratikus pártok helyi szervezeteit, a különböző társadalmi és ifjúsági egyesületeket és szervezeteket (MADISZ, FISZ, SZIM, NISZ, MNDSZ, szakszervezetek stb.). A gyűjtők a gyűjtőívekkel keressenek fel – a jelzett időben – minden családot és a pénzbeli vagy természetbeni adományokat vezessék rá a gyűjtőívre. Az így befolyt pénzbeli adományokat a nemzeti bizottságok a helyi postahivatalnál fizessék be a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége 565. számú csekkszámlájára. A természetbeni adományokat pedig gyűjtsék össze és raktározzák mindaddig, míg a NÉKOSZ elszállításukról nem intézkedik. Mind az üres, mind a megtelt gyűjtőíveket a nemzeti bizottságok a gyűjtés befejezése után küldjék fel a NÉKOSZ-nak, Budapest V., Királyi Pál utca 12.

A gyűjtés melletti, megfelelő közhangulat keltése céljából folyó évi október hó 13-án minden nemzeti bizottság rendezzen "Népi Kollégiumokért" napot. Ezen a napon a nemzeti bizottság tartson népgyűlést, melyen ismertesse a Népi Kollégiumokat című kiadvány alapján a népi kollégiumok célját, feladatát, társadalmi és politikai jelentőségét. A nemzeti bizottságok hassanak oda, hogy e napon a színházak és mozgóképszínházak legalább egy előadásának a jövedelmét a népi kollégiumok támogatására fordítsák. Rendezzenek a nemzeti bizottságok táncdal-egybekötött műsoros estet is, melynek jövedelmét szintén adományként kezeljék.

Gondoskodják Alispán (Polgármester) Úr arról, hogy a gyűjtést és a "Népi Kollégiumokért" napot a helyi sajtóorgánumok megfelelő sajtótámogatásban részesítsék.

Felhívom Alispán (Polgármester) Urat, a leghatékonyabban gondoskodják eme rendeletem végrehajtásáról, hogy a gyűjtés sikeres eredménye által a már létesült és a

jövőben létesítendő népi kollégiumok minél nagyobb számban biztosíthassák az arra rá-
szoruló tehetséges paraszti és munkásszármazású fiatalok részére a tanulási lehetőséget,
hogy ezáltal népi demokráciánk jövőendő értelmiségét felnevelhessük.

E rendeletem végrehajtásáról folyó évi október hó 30-ig részletes jelentést kérek,
feltüntetve abban a befolyt adományok összegét és mennyiségét.

Budapest, 1946. évi október hó 1-én

Rajk László s. k.

Baranya megyei Levéltár Alispáni ált. iratok 3686/1948/16 233/1946

74. Országos gyűjtés a népi kollégiumokért

A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom, amely a parasztság és a munkásság tehetséges
gyermekei közép- és főiskolai nevelésének biztosítását tűzte ki céljául, a már meglevő
kollégiumok fenntartására október 10-20 között országos gyűjtést rendez.

A most megindult országos gyűjtés célja: nemcsak a már működő kollégiumok fenn-
tartási költségének fedezése, hanem annak elősegítése, hogy a kollégiumok számát
szaporítani lehessen, és azoknak is otthont nyújtsanak, akiket az idén vissza kellett
utasítani. A mozgalom igen nagy visszhangot keltett a magyar parasztság tömegeiben.

Október 13-a a "népi kollégiumok napja" lesz, és ezen a napon mindenütt az or-
szágban ismertetik majd a népi kollégiumok céljait. A Népi Kollégiumok Szövetsége
felkéri mindazokat, akik érdeklődnek a magyar dolgozók fiainak sora iránt, támogas-
sák a mozgalmat pénzádománnyal vagy élelmiszerral, ruhaneművel és felszerelési tár-
gyakkal.

Szabad Nép, 1946. október 11.

75. A NÉKOSZ országos gyűjtéséről

Pető Sándor levélbeszámolója, 1946. október 18.

Drága jó Szüleim és Testvéreim!

Ma tárgyalásom van a Nemzeti Bank elnökével, az országos gyűjtéssel kapcsolatban.
Tegnapelőtt jelentettük be magunkat fogadásra, ma fogadott. Kb. a Nemzeti Bank is
fog adni 20 000 forintot a népi kollégiumoknak. Október 10-20-ig országos gyűjtés van
a NÉKOSZ-nak, illetve a fővárosban és vidéken is folyik a gyűjtés. Minden üzletet,
minisztériumokat stb. felkeresünk ez alkalommal, Nekem is jutott jó néhány üzlet és
a Magyar Nemzeti Bank.

Tegnap este Veres Péter bátyánkkal beszélgettünk, meglátogatott, illetve meghívtuk.
Csütörtökön este pedig a belügyminiszterrel beszélgettünk, ő volt a kollégiumban. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

76. Törvénytervezet a paraszt- és munkásszármazású szegény és tehetséges gyermekek kollégiumi neveltetésének biztosításáról
1946. október 15.

1. §

A paraszt- és munkásszármazású szegény és tehetséges gyermekeknek népi kollégiumokban való nevelésének biztosítására alapot kell létesíteni. Az alap elnevezése: Tildy Zoltán Tanulmányi Alap (a következőkben: Alap).

Az Alap feladata: a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének keretén belül népi kollégiumok létesítése és fenntartása, és ezek tagjai számára ingyenes vagy kedvezményes helyek biztosítása, továbbá belföldi és külföldi ösztöndíjak juttatása.

2. §

1. Az Alap bevételei:

- a) adományok,
- b) társadalmi gyűjtések bevételei,
- c) külön jogszabályokban az Alap részére biztosított jövedelmek.

2. Az Alapot a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége kezeli a vallás- és közoktatásügyi miniszter ellenőrzése mellett.

3. §

Ez a törvény kihirdetésének napján lép hatályba. Végrehajtásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

NDGY KLi NÉKOSZ 1-III-11

77. A NÉKOSZ 1946-47. évi költségvetése

(1946-47. költségvetés összege 5 500 000, -Ft)

Állami támogatás	988 500, - Ft
A társadalom támogatása	1 800 000, - Ft
Saját munka	900 000, - Ft (900 000 munkára á 1, -Ft, újjáépítési munka, társadalmi munka)
Kollégiumok szervezési munkálatai, 80 kollégista, 60 nap	240 000, - Ft
Kollégiumok tanulmányi felügyelete, állandó instruálása	220 000, - Ft

Egybevetés:

költségvetés összege	5 500 000, -	
ehhez az állam adott	988 500, -	(18%)
a társadalom támogatása	1 800 000, -	(33%)
saját munkánk	1 360 000, -	(26%)
hiány	1 351 500, -	(23%)

NDGY KLI NÉKOSZ 13-27

78. Ötszáz népi kollégista kegyelete

A Györffy-kollégisták régi hagyománya, hogy október 6-án leróják kegyeletüket azok előtt, akiket példaképként választottak, akiknek szellemét és tanításait irányítóul elfogadták a nemzeti függetlenségért folytatott harcukban. A fasiszta korszak idején ezek a megemlékezések a szabadságeszményekhez való hűség mellett egyúttal tüntetések voltak a reakció ellen. Ma már megváltozott a helyzet. A szabadság költőjének szobrát nem őrzik rendőrszuronyok, és a Táncsics sírját megkoszorúzó ifjú munkásokat és diákokat nem faggatják rendőrnemzsek, mint tették 1942-ben. Tavaly, az első szabad esztendőben még csupán hatvan Györffy-kollégista ment el nagyjai sírjához erőt meríteni. Akkor fogadalmat tettek, hogy jövőre megtízszerezik soraikat. A fogadalomból tett lett, és az idén 500 egyetemista, a most megnyílt 11 népi kollégium diákja vonult zászlók alatt a györffysták vezetésével a Kerepesi temetőbe. Kossuth, Táncsics, Ady Endre, József Attila és Móricz Zsigmond sírját keresték fel, és tettek hitet a szabadságharcos szellem, a forradalmiság és a népi gondolat mellett.

Szabad Nép, 1946. október 9.

79. A népi kollégiumi igazgatók első országos értekezlete

Jegyzőkönyv, 1946. november 2., Gyenes Antal és Darvas József megnyitója, igazgatói hozzászólások

Az értekezletnek igen fontos feladatai vannak.

1. A megismerkedés. Az itt összegyűlt vezetők nemcsak kollégák, nevelők, hanem bajtársak is, egy egységes, országos közösség harcosai. Fontos, hogy szoros kapcsolatokat kössenek, kicseréljék tapasztalataikat, beszámoljanak munkájuk eredményéről, közösen alakítsák ki feladataikat.

2. Az értekezleten felmutatjuk: mit végeztünk eddig, mik a problémák. Meghatározzuk, mit kell tenni a jövőben, hogy valóban betöltsük hivatásunkat. Szervezési, anyagi, nevelési, szellemi és politikai problémák merülnek fel itt, és ezeknek meg tárgyalása csak a kölcsönös bemutatkozás után lehetséges.

A következőkben bemutatkoztak a kollégiumok igazgatói. Közülük néhányan:

Palkó István, a szombathelyi Szabária Népi Kollégium igazgatója. A kollégiumnak jelenleg 50 tagja van.

Csapó Jenő, a szekszárdi Béri Balogh Ádám Kollégium igazgatója. A kollégium 2–3 hét múlva megnyílik.

Dr. Zentai János, a hódmezővásárhelyi Cseresnyés-kollégium igazgatója. Szeptember 11-től működik a kollégium.

Dr. Peja Győző, az ózdi Ady Endre Kollégium igazgatója. Szeptemberben nyílt meg a kollégium. Jelenleg 28 tagja van.

Székely Lajos, a szegedi Móricz Zsigmond Kollégium igazgatója. A kollégium szeptember 1-én nyílt meg, és 50 tagja van.

Rácz Sándor, a budapesti Ady Endre Kollégium igazgatója. A kollégium 36 év óta fennálló internátus volt, kb. 6 népi származású kollégistával lépett be a NÉKOSZ keretébe. Jelenleg 22-en vannak, és önellátók.

Gulyás Jenő titkár a soproni Berzsenyi Dániel Kollégiumból. Dr. Garai József igazgató helyett jelent meg az értekezleten. Szeptember közepén nyílt meg a kollégium, 27 tagja van.

Major László, a budapesti Petőfi Sándor Kollégium igazgatója. A Petőfi Sándor Kollégium alapító kollégium. Igazgatója Györffy-kollégista. 60-an vannak.

Bartha Ferenc, a budapesti Pápai Páriz Ferenc medikus-kollégium igazgatója. A kollégium jövő héten indul 50 taggal.

Mikuska Imre, a salgótarjáni Balassa Bálint Kollégium igazgatója. A kollégium kéthónapi erőfeszítés ellenére sem működhet épülethiány miatt. A kollégium részére kaszárnyaépületet utaltak ki. A kollégium remélhetőleg egy hónapon belül megindul. Erre annál is inkább szükség van, mert a tanulók 60%-a 30–40 km távolságról kénytelen bejárni. [...]

Az igazgatók és titkárok bemutatkozása után Darvas József, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége Tanácsa elnökének előadása következett: [...]

E mozgalomnak nemcsak az a célja, hogy a parasztság köréből diákokat hozzunk fel és róluk gondoskodjunk. Ez önmagában még nem lenne elég. Az a célunk, hogy valóban igaz, népi értelmiségi embereket neveljünk. Kollégiumaink keretében kell ezt elvégeznünk, mert a magyar közoktatás szelleme még olyan, hogy intézményeiben még nem lehet ilyen szellemű népi értelmiséget nevelni. Még a mai iskola is sokat rombol, és ezt is a kollégiumoknak kell helyrehozniuk.

A kollégiumoknak tehát legfőbb szerepük, hogy amit az iskola nem tud megadni, azt kiegészítsék, és helyes irányban neveljék az ifjúságot.

Egyik legfontosabb feladat az, hogy a kollégiumi életet ne csak internátusi életnek tekintsük, hanem lényeges szerepet kapjon a nevelési igény is. A kollégium kiválóan alkalmas a közösségi szellem kialakítására. [...]

A népi kollégiumi mozgalom, mint más hasonló népi mozgalom, támadásokat vált ki.

Voltak olyanok, akik elterjesztették a hírt, hogy a népi kollégiumokban janicsárokat nevelnek, a népi gondolat ellen. Erre az a válaszunk, hogy ezt nem most, hanem a múltban tették, amikor a diákokkal elfeledték a népi származásukat, és egy nép ellen irányuló mozgalom harcosaivá tették őket. Mi nem ilyen egyéneket nevelünk, hanem valóban olyan értelmiséget, amely nem felejtette el származását és nem felejteti, hogy mivel tartozik annak az osztálynak, amelyből származott.

Azzal is vádolják a kollégiumokat, hogy ott kommunista agitátorokat nevelnek. Mi nem pártszempontból állítunk fel kollégiumokat, nem pártembereket akarunk nevelni,

nem párttitkárokat. A felvételeknél is kizárunk mindenféle pártszempontot. Azok azonban, akik a mozgalomban részt vesznek és azt irányítják, komoly demokraták, magyar népi demokraták legyenek, akiknek a demokrácia nemcsak ürtűg az úri világ visszahozására, hanem komolyan veszik azt, hogy a szellem fegyvereit vették kezükbe.

A sok támadásnak az az oka, hogy a reakciós körök látják a kollégiumok eredményes munkáját, különösen szellemi téren. Most minden erejükkel megpróbálják zavar- ni, akadályozni működésüket, és meg akarják zavar- ni a közélet levegőjét is.

Számolnunk kell ezekkel a támadásokkal, de mi érezzük és látjuk, hogy a magyar társadalom kialakításának útja minden külső és belső ellenség ellenére is mindig előre vezet.

Ebben az országban – mondotta – visszafelé út már nincs, a demokrácia útja csak előre visz, hátrafelé nem.

Jelképes gondolatnak látja, hogy a vidéki kollégiumok többsége a volt kaszárnnyakban kapott helyet. Azokban az épületekben, ahol azelőtt az ember élete ellen irányuló fegyverek használatára tanították az ott lakókat, most a szellem fegyvereivel küzdenek az új, demokratikus életforma megváltoztatásáért. Érezni kell azt, hogy a nemzetet nem lehet a saját sírjából kiemelni, ha visszafelé haladunk, csak akkor, ha előre.

Én azt hiszem – mondotta –, hogy a népi kollégiumi mozgalom megteremti a sok hivatalos és egyéb támadás, a kezdeti nehézségek ellenére az új demokratikus magyar népi értelmiséget.

Ezután hozzászóltak az elmondottakhoz az igazgatók és a titkárok.

(Közülük néhány:)

A szentesi népi kollégium igazgatója: Szentesen sok támadás érte a kollégiumot, különösen a Kisgazdapárt részéről. Nyíltan hangoztatta a párt, hogy a népi kollégiumok ügye nem az ő ügyük. Azt szeretné, ha az értekezlet megnyitó beszéde ezekre az el- lenséges törekvésekre is hatással volna.

Dr. Jóboru Magda, a budapesti Zrínyi Ilona Kollégium igazgatója megjegyezte, hogy nagy előny a munkás- és parasztszármazású diákoknak a népi kollégium. Hasonló intézményeknél eddig csak kényszerből vették fel őket, de a népi kollégiumokban ig- a- zi otthonra találnak.

Dr. Zentai János, a hódmezővásárhelyi Cseresnyés Népi Kollégium igazgatója: A város környékéről sokszor szinte közelharc árán tudják a szülőket rávenni, hogy fia- i- kat a népi kollégiumba engedjék. Azon a véleményen van, hogy csak azokat a diáko- kat juttassák a népi kollégiumokba, akiknek igazán semmi módjuk arra, hogy a város- ba jussanak tanulni, és akik igazán tehetségesek.

Kamrás István, a pestszenterzsébeti Misztótfalusi Kis Miklós Kollégium igazgatója nem tapasztalt rosszindulatot, azonban még ismeretlenek a község előtt. Azt szeretné, ha senkinek a bizalmatlansága sem tenne kárt, és megkedvelnék a kollégiumot.

Palkó István, a szombathelyi Szabária Kollégium igazgatója fontosnak tartja a mi- nőségi szempontot és a nevelési igényt. Megjegyezte, hogy sok támadás érte a kollé- giumot. Amikor ezt jelentették, az illetékes hatóságok ennek megszüntetése céljából nem tettek semmit. Sok előítéllettel kell még most is küzdeniük. Annak ellenére, hogy felkeresték a kollégium vezetői a diákok szüleit, azok egyáltalán nem akarják őket né- pi kollégiumba engedni. [...]

NDGY Illés Lajos íratái 8

80. Rajk László belügyminiszter beszéde a NÉKOSZ
igazgatói értekezletén
Jegyzőkönyvi részletek, 1946. november 4.

Nemcsak mint belügyminiszter akarok hozzászólni az itt felvetődő problémákhoz, hanem mint valamikor tanárembernek készülő kolléga is. [...]

A népi kollégiumoknak történelmi hivatásuk van a nemzettel szemben. A nevelés mai feladata nem lehet csupán a tanítás. Ma demokratikus gondolkozású fiatalság kell hogy nevelődjék, tehát nem szaktanítást, hanem politikai nevelést kell adni. Ez egyik legfontosabb hivatása a népi kollégiumoknak. Ez azonban nem a pártpolitikai, hanem csak a demokratikus nevelést jelenti.

Hogy a nevelés valóban demokratikussá váljon, a népi hagyományokat, népdalokat, táncokat stb. sem szabad elhanyagolnunk.

Spanyolországban, amely országot mint Magyarországgal egy szinten levő országot emlegettek, sokkal inkább megvannak ezek a népi szokások, mint náink. Ott falu és város között szoros a kapcsolat, és a falusi nép ugyanolyan művelt és intelligens, mint a nagyvárosokban, viszont ezeken a helyeken is megőrizték népviseletüket, népdalokat. [...]

A népi kollégiumok legfőbb szerepe a népi gondolatban való nevelés. Aki tökéletesen megismeri a magyarság múltját, szokásait, egész kultúráját, az nem lehet reakciós, csak demokrata. Magyarországon először a Györffy-kollégium egyik előadásán találkoztam az igazi népi gondolattal. [...]

Ha sikerül minden vármegyében olyan szellemben vezetni a kollégiumokat, mint amilyen a Györffy István Kollégium, akkor elértük célunkat.

Elsősorban az igazgatóságon és a vezetőségen van a felelősség, hogy ilyen irányú legyen a nevelés is. Amikor valaki arra vállalkozik, hogy egy népi kollégium élére áll, legelőször meg kell gondolnia, hogy van-e benne elég szeretet a saját nemzete, népe iránt. Ha ez nincs meg, akkor ne is vállalkozzék rá.

Egy kollégium vezetése ma igen nagy feladat. Sokszor számolni kell a legnagyobb nehézségekkel is, és talán éjt nappallá téve kell dolgoznia az igazgatónak, talán nem is lát hamar olyan eredményeket, mint amilyeneket szeretne. Talán sok év fáradsága után tudja csak bizonyítani, hogy betöltötte hivatását.

Az értekezleten megjelent igazgatók tudatában vannak feladatuknak. Bátran felvehetik a harcot a támadókkal szemben is, és mindig mögöttük lesz az egész demokratikus kormányzat, hogy a segítségükre legyen.

A népi kollégiumok igazgatói a mai kor Apáczai Csere Jánosai. Igen sokat kell most is harcolni a demokratikus nevelés megvalósításáért. [...]

NDGY Illés Lajos íratái 7

81. A Népi Kollégiumok Országos Értekezletének kiáltványa a magyar társadalomhoz

Félszáz népi kollégium 3000 paraszt- és munkásdiákja nevében emeljük fel szavunkat.

4 hónap kemény munkája áll a népi kollégiumi mozgalom mögött. Ez alatt a 4 hónap alatt mozgalmunk a demokratikus szellemi újjáépítés egyedülálló példáit produkálta.

A mozgalom elindulásakor a nemzeti közvélemény és a kormány minden tagja, élén a magyar köztársaság elnökével, Tildy Zoltánnal, osztatlan rokonszenvvel kísérté vállalkozásunkat. Jólesően kell megállapítani, hogy a magyar társadalom demokratikus része és az országnak azok a vezetői, kik valóban felelősséget éreznek a magyar nép és a magyar kultúra jövője iránt, minden erejükkel segítették ezt a – Tildy Zoltán szavaival élve – nemzeti jelentőségű mozgalmat.

De nem hallgathatjuk el azt sem, hogy azok, akiknek nem szívügyük a parasztság és munkásság fiainak iskoláztatása, akik a szellem értékeit és fegyvereit egy szűk kaszt kiváltságának szeretnék megtartani, azok kezdettől fogva gáncsolni igyekeztek a népi kollégiumok ügyét, és most, amikor mozgalmunk első hatalmas eredményei mutatkoznak, rágalomokkal, a nemzeti eszme kisajátításával, ellenkollégiumi próbálkozással akarják a népi kollégiumi mozgalom erejét gyengíteni.

A legfájdalmasabban az érintett bennünket, hogy a kultuszminisztérium, amelynek elsősorban lett volna kötelessége, hogy a népi kollégiumok mellé álljon, csak alamizsnát dobott a mozgalomnak.

Mégis állnak a népi kollégiumok, és a parasztság, munkásság fiainak, leányainak ezrei nevelődnek bennük.

A kollégiumok helyzete azonban különösen most, a tél előtt katasztrofális. Üvegezetlen ablakainkon besúvít a szél, épületeink befejezetlenek, asztalainkra naponta egyszer kerül meleg étel, fiaink rongyosak. Ezért felelősségünk tudatában kérjük a demokratikus társadalomtól, követeljük a kormánytól, hogy a 12-ik órában, a tél küszöbén, tegyenek meg mindent a népi kollégiumok érdekében.

Kérjük a demokratikus pártokat, hogy a magyar kultúra és népnevelés ügyét olyan emberre bízzák, aki a magyar nép szellemi felemelkedésének őszinte híve, és ebben ne legyen akadály sem paraszti származása, sem vallása, sem haladó gondolkodása.

A Népi Kollégiumok Országos Értekezlete meg van győződve arról, hogy a demokratikus közvélemény megérti a népi kollégiumok sorsa iránt érzett aggodásunkat, és velünk küzd követeléseink kiharcolásáért a demokratikus népi értelmiség jövőjének érdekében.

A Népi Kollégiumok Országos Értekezlete

Ifjúság, 1946. november 8.

82. A NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiájának programja
1946–47. I. félév 1946. október 5. – december 21.

Minden szombaton délután 5 órakor:

Okt.	5.	Darvas József:	A mai magyar értelmiség
Okt.	12.	Réval József:	Polgári demokrácia, népi demokrácia
Okt.	19.	Erdei Ferenc:	A paraszt életforma változása
Okt.	26.	Kádár János:	A magyar munkásosztály mai helyzete
Nov.	2.	Veres Péter:	Munkás-paraszt szövetség
Nov.	9.	Lukács György:	Irodalmunk mai irányai
Nov.	16.	Ortutay Gyula:	Nemzeti kultúra – népi kultúra
Nov.	23.	Szalay Sándor:	A társadalomtudomány válsága

Nov.	30.	Molnár Erik:	Pozítívizmus, szellemtörténet, dialektika
Dec.	7.	Karácsony Sándor:	Fasiszta nevelés – demokratikus nevelés
Dec.	14.	Katona Jenő:	A keresztény erkölcs problémája
Dec.	21.	Károlyi Mihály:	A magyar béke és hazaszeretet

NDGY KLI NÉKOSZ 12-4

83. A NÉKOSZ I. Országos Nevelésügyi Konferenciájának programja 1947. január 3-7.

Január 3.

9-10 óra	Darvas József megnyitó beszéde. A megjelent közéleti férfiak hozzászólása
10-12 óra	Sipos Gyula: A Györffy-kollégisták útja
2-1/2 óra	Hivatalos megbeszélések a NÉKOSZ-központban
1/2 4-5 óra	Rajk László: Politika és nevelés
5-6 óra	Hozzászólások
6-8 óra	Mód Aladár: Természettudományos világkép

Január 4.

8-1 óra	Kardos László: Közösségi nevelés a népi kollégiumokban, hozzászólások
1-3 óra	Ebéd, hivatalos megbeszélések a NÉKOSZ-központban
3-5 óra	Révai József: Diákság és hazaszeretet
5-6 óra	Hozzászólások
7-	Színház

Január 5. [vasárnap]

9-11 óra	Kiállítás
11-2 óra	Opera

Január 6.

8-10 óra	Kardos László: Oktatás a népi kollégiumokban
10-1 óra	Mérei Ferenc: A kollégiumi élet lélektani kérdései
3-5 óra	Karácsony Sándor: A demokratikus nevelés alapelvei
5-6 óra	Hozzászólások
6-8 óra	Nagy Tamás: Társadalmunk gazdasági alapjai, hozzászólások

Január 7.

8-10 óra	Gyenes Antal: Kulturális nevelés a népi kollégiumokban
10-11 óra	Hozzászólások Gyenes A. és Kardos L. beszédéhez

11-1 óra	Szervánszky Endre: Népdalkultúra, bemutatással
3-5 óra	Ortutay Gyula: Népi kultúra, nemzeti kultúra, nemzetközi kultúra. Hozzászólások
6-8 óra	Hegedűs Géza: Irodalom és történelemszemlélet, hozzászólások

Január 8.

8-9 óra	Szabó Gergely: Kollégium, iskola, társadalom
9-1/2 11 óra	Veres Péter és Béki Ernő felszólalása, utána hozzászólások
11-1 óra	Látogatás a Székesfevárosi Lélektani Intézetben,
3-5 óra	Erdei Ferenc: Az ifjúság jövője a magyar politikai élet perspektívájában
5-	Mozi vagy színház

Január 9.

8-1 óra	Gyakorlati problémák, 48-as mozgalom ismertetése, gazdasági és szervezési problémák
1 óra	Darvas József zárszavai
2 óra	Ünnepi ebéd

NDGY GYSI NÉKOSZ 30

84. Megkezdődött a népi kollégiumok országos nevelésügyi konferenciája

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének egyhetes nevelésügyi konferenciája pénteken reggel 9 órakor megkezdődött. A konferencián 54 népi kollégium igazgatója vesz részt, és megállapítja közösen az új magyar népi értelmiség nevelésében követendő elveket.

Darvas József megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy a konferencia új állomást jelent a népi kollégiumok történetében. Az első szakasz a fizikai építésé volt: sikerült is a tervezett 25 kollégium helyett 54-et megteremteni, és ebben az évben remélhetőleg ezt a számot meg fogjuk kétszerezni. Az új szakasz a szellemi építkezés korszaka lesz. Köznevelésünk szelleme ma még nem olyan, hogy ráhagyhatnók a parasztság és a munkásság gyermekeinek nevelését. A népi kollégiumoknak kell a népi demokrácia szellemét, a közösségi szellemet sugározniuk és a népi hagyományokat megőrizniük.

Veres Péter a Nemzeti Parasztpárt, Presser István a Szociáldemokrata Párt üdvözlését tolmácsolta.

Donáth Ferenc földművelésügyi államtitkár az MKP vezetősége nevében üdvözölte a konferenciát. Kifejtette, hogy a magyar nép csak úgy tud tartósan berendezkedni a demokráciára, ha új népi értelmiséget teremt. A földreformmal megdöntöttük az úri világ alapjait, s ezzel a harccal egyenértékű az új értelmiség megteremtéséért folyó küzdelem is.

Gyenes Antal, a NÉKOSZ elnöke, rámutatott a népi kollégiumok fontos szerepére. Azt akarjuk – mondotta –, hogy az a fiatalság, amely a kollégiumokból kikerül, a politikailag legjobban tájékozott politikai értelmiség legyen.

Az üdvözlő beszédek után megkezdődött a konferencia tanácskozása.

Szabad Nép, 1947. január 4.

85. Új arcú értelmiséget teremtünk!

Kardos László és Losonczy Géza előadása a NÉKOSZ-konferencián

A népi kollégiumok konferenciájának második napján, szombaton délelőtt Kardos László dr., a Györffy-kollégium igazgatója tartott előadást *Közösségi nevelés és oktatás a népi kollégiumokban* címmel. Délután Losonczy Géza nemzetgyűlési képviselő szólalt fel a demokrácia és az értelmiség problémáiról. Hangsúlyozta, hogy a magyar demokrácia viszonylagos hátramaradottságának egyik oka az, hogy az értelmiség nem nyújtott kellő támogatást a munkásságnak és a parasztságnak a demokrácia felépítésében.

– A középosztály, az értelmiség – mondotta – nem szükségszerűen reakciós társadalmi kategória, nem megváltoztathatatlan tény, hogy a reakció oldalán álljon a népi demokráciával szemben. Mostani tartózkodásának gazdasági és ideológiai okai vannak. A magyar demokráciának megadott, hogy az értelmiség minden tisztességes elemének meggyőződéssel és jóindulattal elébe menjen. A régi értelmiségnek ezeket az elemeket át akarja hozni a demokrácia, ugyanakkor népi elemeket is nevel az értelmiség számára. Olyan új arcú értelmiséget kell teremteni, amely a nép agyával gondolkodik és a nép szívével érez, amely méltó társa a parasztságnak és a munkásságnak.

Szabad Nép, 1947. január 7.

86. Az ifjúságnak kötelessége a politizálás!

Karácsony Sándor, Gyenes Antal, Ortutay Gyula előadása a NÉKOSZ-konferencián

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége első országos nevelésügyi konferenciájának negyedik napján Karácsony Sándor egyetemi tanár tartott előadást. Forradalmár ifjúságra van szükség – mondotta –, mert csak akkor halad a világ, ha minden új generáció összetöri a régi formákat. Az ifjúságnak kötelessége a politizálás, erre igen jó lehetőségeket nyújtanak a népi kollégiumok, amelyek a szükséges társadalmi reformok kiindulópontjai lehetnek s alkalmasak arra, hogy a haladás irányába vigyék előre az életet – fejezte be előadását Karácsony Sándor.

A konferencia ötödik napján Gyenes Antal elvtárs, a NÉKOSZ elnöke, nemzetgyűlési képviselő tartott előadást *Kulturális nevelés a népi kollégiumokban* címmel, hangsúlyozta, hogy a népi kollégiumokban a fiatalságot közösségi életre kell nevelni, mert csak a közösségi gondolat képes kivezetni a társadalmat mai válságos helyzetéből. A népi kollégiumok hivatása, hogy az ifjúság nevelődését, emberré fejlődését elősegítse és szabadabbá tegye.

Igen fontos, hogy a népi kollégiumok a népi kultúra kérdéseit megismertessék ifjúságunkkal.

Utána Ortutay Gyula Népi - nemzeti - nemzetközi kultúra címen tartott előadást.

Kijelentette, hogy a magyar nemzeti műveltséget nem akarjuk leszűkíteni. A magyar műveltséget a népi műveltségre kell alapozni. Ennek a továbbépítésnek a kötelezettsége vonatkozik művelődéspolitikánk egész területére.

Szabad Nép, 1947. január 8.

87. Néhány kérdés és válasz a Karácsony Sándor előadását követő vitából
Jegyzőkönyvi részletek, 1947. január 7.

Fazsi Hugó egyetért Karácsony Sándor nevelési elveivel, de aggodalommal gondol arra, hogy ezek a nevelési elvek milyen hatást fognak kiváltani a régi begyepesedett tanárokból. Főleg attól fél, hogy a diákságra nézve lesz hátrányos, ha az iskola és a kollégiumi nevelés között összeütközést fog látni.

Az előadó egyszerre lelkesítő és lehangoló választ is ad. Szerinte harc folyik, háború van, amelyre nagyon elő kell készülnünk, és nincs más megoldás, mint megtalálni azt a diákot, aki perzsául is tud, amikor a tanár csak arabul. Mint ahogy egy vérmes fiatalember nem tud sokáig ellenállni egy szép lánynak – mondja –, úgy egy igazi tanár sem tud ellenállni egy nagyon okos, nagyon talpraesett diáknak. A régi múlt, a megroppant gerincek rettenetes következménye volt, hogy az emberek puhányokká váltak. Mi új világot építünk, háborúban építőmunkában vagyunk, és nemcsak önmagunkért harcolunk, hanem egy eljövendő új életformáért. [...]

Gulyás Jenő (Sopron) megkérdezi az előadót, hogy milyen módszert talál a legmegfelelőbbnek az első ízben bekerült ifjúság kiválogatására.

Előadó: Eléggé hangsúlyoztam, hogy nem hiszek módszerekben, a módszerek mindegyik erejében. Lassanként kell elmaradozniuk és elkalldódnuk a nem oda valóknak, hogy végül is mindenki eljusson arra a helyre, ahova való. Elmeséli ennek a dokumentálására egyik osztálytársa történetét, aki roppant gyenge tanulónak indult, és a végén a legjobban érettségizett. Nem ismer olyan megbízható módszert, amelynek segítségével az ilyet ki lehet kutatni. Nem a mérícskélések alapján történő felvételnél, hanem a természetes rendszernek a híve, vagyis a kollégiumi élet maga szeparálja azokat, akik nem odavalók. Ez sokkal célravezetőbb, mintha valamilyen módszert követünk.

Hogy tehetségek ne vesszenek el, szükségesnek tartja, hogy ez a kollégiumi rendszer mélyen beleágyazódjék a magyar életbe, és aztán törvényszerűen vezessen el az általános iskolától a főiskoláig. Célravezetőnek találja azt a módszert, hogy a kérvényezőket meghívják, és egy hétig bent laknak. Az alatt az idő alatt a tanárok és az ifjúság együttesen megbírálják, és kialakul egy egységes közvélemény. [...]

Turay Géza: [...] Az új világ abszolút forradalmi embereket kíván, de ez az új világ még csak kevesekben van meg. A régi világ még birtokon belül van, és ha próbálkozunk, akkor nemcsak gerinc-, hanem nyakroppantás is következik, mert tudják, mi következne be, ha úgy lenne, mint ahogy mi akarjuk! [...]

Előadó a vigasztalást úgy szeretné megadni, hogy mindjárt jobban el is kámpicson. Az új világ mindig ellentétben áll a régivel, s az új világ kezdetben mindig kisebbségben is van. [...]

Ennek a forradalomnak az egész magyar élet minden vonalán frontális támadásra indulva végbe kell mennie, éppen ezért, ha majd az új választások jönnek, akkor tessék korteskedni és az egész kollégiumot beállítani, és akkor majd a szavazásban meglesz az arányszám, és nem a hozzászóló lesz majd kisebbségben. Nem tud más vigasztalót mondani, minthogy szeretné beleoltani azt a hitet és reményt, ami benne van. (Nagy taps.)

[Nincs név]: Itt 25 évig janicsárképzés folyt, mert a fiatalságot a saját érdekei, a nép érdekei ellen és a szabadság ellenségének nevelték. Azért érdekes, hogy most éppen a népi kollégiumokat éri ez a vád. Most nekünk offenzívába kell átmennünk és szemükbe vágni: ti neveltetek janicsárokat! [...]

Az előadó is aláhúzza a felszólalónak azt a kijelentését, hogy offenzívába kell átmenni, hogy nem folyik janicsárképzés, hanem éppen a janicsárokat akarjuk átnevelni, és ez ellen akarunk ellenmérget beoltani.

NDGY KLi NÉKOSZ 2-II-4

88. Tildy Zoltán, Veres Péter, Rákosi Mátyás és Erdei Ferenc a népi kollégiumok konferenciáján

A népi kollégiumok konferenciájának hatodik napján az ország összes népi kollégiumainak igazgatói felkeresték Tildy Zoltán köztársasági elnököt. A köztársasági elnök rövid beszédet intézett a kollégiumok igazgatóihoz. Megállapította, hogy a népi kollégiumok történelmi jelentőségű munkát végeznek a magyar demokrácia életében. A nép fiai eddig ki voltak szorítva az állami életből. A népi kollégiumok munkája nyomán kell, hogy a magyar parasztság és munkásság fiai elfoglalják azokat a helyeket, ahol a dolgozó nép politikai, gazdasági és kulturális életét intézik. Az eddigi eredmények jóleső büszkeséggel töltik el, mert ez az útja az igazi demokratikus értelmiség nevelésének. A konferencián Veres Péter, a Nemzeti Parasztpárt elnöke tartott előadást Politika és nevelés címmel. Hangsúlyozta, hogy a magyar közvélemény demokratikus részének az az igénye a népi kollégiumok nevelő munkája iránt, hogy a népi kollégiumokban a néppel együttműködő és együttműködni tudó értelmiség nevelődjék. Ez a nevelő munka mindenképpen politikai munka is, mert feladata az, hogy a magyar demokrácia erősödését elősegítse. Szükséges és fontos, hogy a kollégiumokban nyílt, bátor, reális érzékű emberek nevelődjenek.

Veres Péter előadását a kollégiumok igazgatói nagy tapssal fogadták. Utána hosszú vita alakult ki. Közben érkezett meg Rákosi Mátyás miniszterelnökhelyettes. Rövid beszédében üdvözölte a konferencia résztvevőit. Megígérte, hogy a jövőben is teljes erejükkel támogatni fogják a népi kollégiumok mozgalmát. Hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a kollégiumokban nevelődő fiatalság ne húzódjon vissza a politikai élet küzdelmeitől. A kollégiumokban politizáló demokraták nevelődjenek.

Délután Erdei Ferenc, a Nemzeti Parasztpárt alelnöke tartott előadást Az ifjúság jövője a magyar politikai élet perspektívájában címmel. Megállapította, hogy min-

den forradalmi változásnál az ifjúság halad az élen. És nálunk is az ifjúságra vár elsősorban a feladat, hogy éppen úgy, mint a szomszédos népek értelmisége, Jugoszlávia, Bulgária értelmisége, élére álljon a népi demokráciának. A népi kollégiumokon keresztül remélhető ennek az új népi értelmiség egyik legjobban tájékozott és legmegbízhatóbb csoportjának a kialakulása.

Szabad Szó, 1947. január 10.

89. Rákosi Mátyás miniszterelnökhelyettes felszólalása
a NÉKOSZ nevelésügyi konferenciáján
1947. január 8.

Kedves Barátaim! Én eljöttem elsősorban azért, hogy demonstráljam, hogy mi, magyar kommunisták, mint a múltban, a jövőben is teljes erővel felkaroljuk a NÉKOSZ ügyét. [...]

Akármennyire le fogják kommunistázni a NÉKOSZ vezetőit, ettől ne ijedjenek meg. A demokrácia két esztendeje folyamán valahányszor valaki rendes demokratikus lépést tett, odabiggyesztették abban a pillanatban a nevéhez, hogy kommunista vagy legalább is azt, hogy lefeküdt a kommunistáknak. [...]

A NÉKOSZ vezetői neveljenek politizáló demokratákat. Persze jobb volna, ha működésük zömét elsősorban a NÉKOSZ-nak tudnák szentelni, de nem is tudják jól nevelni a diákságot a kollégiumon belül, ha annak a mostani, mindennapi élettel nincs kapcsolata. A kapcsolat a modern világban a párton, a pártsajtón keresztül szokott történni, úgyhogy részt kell venni a politikai életben is. Arra vigyázni kell, hogy az illető kollégium ne váljék párt-nevelőiskolává. De arra szokjanak rá a diákok, hogy ők demokraták, és a világban zajló kérdésekhez a demokrácia szempontjából hozzá tudjanak szólni, ezekkel a kérdésekkel szemben állást tudjanak foglalni. [...]

A NÉKOSZ-mozgalom egészséges, és a talaj megérett számára. Tényleg a legfőbb ideje, hogy ilyen szervezetek is létrejöjjenek, a régi agyonállamosított és agyonprotezsált és szabályok közé szorított iskolai élettel szemben egy új, demokratikus iskolai életformát hozzanak létre, mint ami a NÉKOSZ-nál érvényesül, ahol az önkéntesség, az önkéntes fegyelem, az áldozatkészség és a népből való származás érzete eleven maradt. Régebben is voltak esetek, amikor a nép fiai bekerültek az iskolába, de az úgy volt megcsinálva, hogy az illető lehetőleg nem térhet vissza osztályába, a dolgozók osztályába, sőt lehetőleg meg is gyűlölje az osztályt. Ennek megvolt a maga jelentősége az osztályharchban, mert azt jelentette, hogy a széles rétegek legtehetségesebb fiaiból janicsárokat neveltek. [...]Csak azt sajnáljuk, hogy 1945-ben, amikor a gazdasági és egyéb viszonyok nem engedték, nem indultunk ilyen lendülettel. Ebben a tekintetben nyugodtak lehetnek, a NÉKOSZ virágzani fog.

Szükség van rá! A magyar demokráciának ez lesz egyik legfontosabb eszköze a jövőben, amikor a NÉKOSZ-nevelte vezetők megjelennek a politikai és egyéb porondokon. Ebben a tekintetben teljes erővel fogjuk támogatni, annál is inkább, mert a mi demokráciánk egyik legnagyobb gyöngéje az, hogy nagyon kevés az igazi demokrata. Az igazi demokrata sem az égből pottyán, hanem a viszonyok, az iskola, az élet neveli. A mi viszonyaink, a mi iskolánk, a mi életünk nem engedte meg igazi demokraták ki-

nevelését, eltaposták idejekorán, lehetetlenné tették, kiközösítették a társadalomból. Én emlékszem rá, amikor találkoztam a fiatal József Attilával. Illegálisan dolgoztam itt, Budapesten. Prototípusa volt az előbb említett nevelésnek. Minden héten egyszer válaszüton állt, legyen-e népi költő vagy adja el magát, és a végén, mint mindnyájan tudják, öngyilkosság lett belőle. Így nézett ki a népből jövő és a népért érző fiatalember.

És ezen most változtatni kell, mert a másik oldalon is kezdik észrevenni, hogy normális eszközökkel, suttogó propagandával, jóslatokkal ennek a demokráciának nem fogják (tudni) kitörni a nyakát. Ennélfogva jön a másik eszköz, az élesre fent bicska vagy konyhakés, vagy esetleg elrejtett géppisztoly és páncélöklő. Ez az összeesküvés, amit most lelepleztek, magában mutatja ezt a tervet. Ebben benne volt az, hogy visszacsínálják az 1944. március 19-e előtti állapotot, azaz visszacsínálják a földreformot, a köztársaságot, a törvény előtti egyenlőséget és mindazt, amit két esztenő alatt végrehajtottunk, és azzal védekeznek, azért kellett nekik a föld alá menni, mert látták, hogy a rendes demokratikus eszközökkel nem érnek célra. Hozzátehetem, ezekkel az eszközökkel sem fognak célra érni, de mindenesetre látnunk kell, hogy politikai harcok előtt állunk, amelyben szükségünk van a NÉKOSZ vezetőire és diákjaira. Ez a harc nem fog 1947-ben befejeződni, hanem számíthatunk rá, hogy 1957-ben is lesz egy és más tennivalónk. Később a NÉKOSZ jelentősége a jövőben csak nőni fog, és azt hiszem, hogy nem túlzok, ha kijelentem, hogy a NÉKOSZ a demokráciával fog fejlődni vagy visszafejlődni, mérték lehet majd rajta, hogy – megértsék – milyen erős a demokrácia. [...]

Egyet garantálhatok. Nehézségekben jövőre sem lesz hiány. De azt is garantálhatjuk, hogy ezeket a nehézségeket le fogjuk gyűrti, legyen a nehézség ideológiai vagy gazdasági természetű. A magyar demokrácia le fogja gyűrti ezeket a bajokat, hiszen gazdasági téren szinte hihetetlennek látszó előrehaladásokat tettünk. Ugyanezt meg fogjuk tenni mindenféle más téren, mindenféle más problémát megoldunk, és segíteni fogunk a NÉKOSZ-nak abban, hogy döntő szerepe legyen a demokratikus és politizáló magyar ifjúság és később az egész magyar nemzet vezető rétegének kinevelésében.

NDGY KLI NÉKOSZ 12-45

90. A tettek hazafiságára van szükség

Révai József előadása a NÉKOSZ konferenciáján

A konferencia utolsó napján Révai József tartott előadást Diákság és hazafiság címmel.

Bevezetőjében megállapította, hogy a csak elnéző, csak szépet mondó hazafissággal szemben az igazi hazaszeretet az ostorozó, kritikai, nevelő hazafisság. Erre nagy költőink, Petőfi és Ady adták a legjobb példát. Ez az ostorozó hazaszeretet mély és sorsszerű együttérzést és együtt szenvedést jelent a néppel. A magyar elmaradás fölötti szégyenérzés, az ostorozva nevelő magyar hazafisság a forrása az igazi nemzeti büszkeségnek, annak a váagnak, hogy a magyar nagy nemzet legyen: élenjáró nemzet az emberi haladásban.

– A magyar nép haladása elsősorban azon múlik, mennyire tud úrrá lenni idebent azokon az erőkön, amelyek társadalmi fejlődését, belső felemelkedését gátolják, hátráltatják. Az igazi hazafiság fő tartalma a nép ellenségeinek gyűlölete. Ez a hazafiság az országot a nép számára át akarja építeni az alapoktól a tetőig.

Nem a szavak, hanem a tettek hazafiságára van szükség, országépítő munkában kifejeződő hazafiságra, erre kell nevelni ifjúságunkat, amelynek értelmiségi rétegében még sokan nem így, hanem helytelenül értelmezik a hazafiságot. A belső ellenség, a haladás kerékkötői elleni harcon keresztül kell felemelni a magyar népet és naggyá, boldoggá tenni az országot – fejezte be nagy tetszéssel fogadott előadását Révai József.

Szabad Nép, 1947. január 10.

91. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének

I. országos nevelésügyi konferenciája

Kardos László összefoglaló beszámolója a Valóság folyóiratban

Újszerű konferencia volt 1947 első hetében a Györffy István Kollégiumban. 54 népi kollégium igazgatói, nevelőtanárai, főiskolás titkárai sereglettek itt össze, hogy egyhetes elmélyült tanácskozáson fogalmazzák meg egymás számára azokat a nevelői tapasztalatokat, amelyek a népi kollégiumok eddigi múltjában gyűltek össze. Másfél száz pedagógus a magyar nevelői karnak elenyésző töredéke még akkor is, ha ez az összesereglés az egész ország népi kollégiumait is jelenti; mégis alapvetően újat jelentett ez az értekezlet, mert a demokratikus nevelés elvi kérdéseit és újszerű gyakorlatát feszegette.

Újszerű volt ez az értekezlet, mert a megbeszéléseken a tanácskozó igazgatókon és nevelőkön kívül jelen volt az érdekelt ifjúság is, és a maga nyíltszíni felszólalásaival befolyásolhatta a tanácskozás menetét és a konferencia határozatait.

Újszerű volt, mert a jelenlevő nevelők központi problémájukat, a közösségi nevelés kérdését a saját közösségalkotó készségükkel a konferencia tartama alatt dokumentálhatták. Nemcsak egyszerű hallgatói és résztvevői voltak a konferenciának, hanem egyhetes együttélésüknek szoros társas jellegét is kialakították.

Újszerű volt ez az értekezlet a tekintetben is, hogy előadói, vitavezetői nemcsak pedagógusok voltak, hanem közéleti férfiak, politikusok és olyan szaktudósok, akiknek a véleménye nem a pedagógiai gyakorlathoz, hanem elvi, ideológiai kérdések tisztázásához járult hozzá.

Az országos nevelésügyi értekezlet határháta is jelent a népi kollégiumok fejlődésében. A népi kollégiumok többsége ugyanis alig féléves múltat néz vissza, és fejlődésük mai állapotában legtöbbje csak internátusnak tekinthető: a szegényparasztság és munkásság közép- és főiskolás fiainak elsőrendű szociális gondjait oldja meg, és a tanulás reális feltételeit nyújtja számukra. Ez az értekezlet azokat a direktívákat volt hivatva megadni, amelyek szerint az egyes népi kollégiumok továbbfejlődhetnek, és az internátusi típust meghaladva valódi népi kollégiumokká alakulhatnak át. Persze a kérdés egyáltalán nem úgy került elő, hogy merőben tapasztalatok és előmunkálatok nélkül kell a népi kollégiumok fejlesztéséhez hozzányúlni, hanem úgy, hogy a meglevő spon-tán, rendszertelen gyakorlatot kell összefogni, és a főiskolás kollégiumi gyakorlattal, amelynek élén a Györffy István Kollégium jár, egybevetni.

Az értekezlet elveket tisztázó és gyakorlati módszereket megtárgyaló szándékának munkaprogramjában egyrészt az eddig kialakult gyakorlatot dolgozta fel, másrészt a népi kollégiumokban bevezetendő nevelés és oktatás elvi kérdéseit és a demokratikus társadalmi ideológia lényeges problémáit vizsgálta meg. Az értekezlet minden eddigi népi kollégiumra vonatkozó kiértékelő szándékán kívül a népi kollégiumok vezető garitúrája továbbnevelésének az ügyét is szolgált — nem kis eredménnyel.

Az országos értekezlet központi problémája a népi kollégiumokban megteremtendő társas, közösségi nevelés és oktatás tartalma, iránya és módszere volt. Ezt a kérdés-komplexumot világították meg a politikai, a pedagógiai, a lélektani és a gyakorlati módszertani előadások. Alapjában véve a konferencia nem volt egyéb, mint ennek a központi problémának a részletes analízise. Indokoltta tette a kérdések ilyen felvetését a kollégiumok, nevezetesen a népi kollégiumok körül kavargó, lassan országossá váló vita is, amelynek résztvevői, hol csak politikai, hol csak szociális, hol csak szaktudományi kérdéssé szűkítették le a problémát, ha egyáltalán eljutott a jelentőségének felismeréséhez.

Karácsony Sándor tudományos életünk reformjáról szólva így világította meg pedagógiai oldalról a kollégiumi kérdést: "Az ifjúság egy része való csak a katedrák szemináriumaiba és klinikáira. E sorok írója (ti, Karácsony) nem várt sokat sem az ún. tehetségkutatástól, sem a múltban annyit emlegetett »tehetségek iskolájától«. Lombikban embereket előállítani szerfölött nehéz. Az egészséges egyetemi élet elfeltételét a kollégiumi élet teremti meg egyedül. Mennél hamarább kezd az ifjúság kollégiumi életet élni, annál valószínűbb, hogy elméletek és keretek helyett maga az élet végez közöttük szerves szelekciót. Kollégiumokat tehát már a középiskolák, sőt az általános iskolák felső tagozatai mellé is szerveznünk kellene mennél nagyobb számban." [...]

A konferencia elvi megállapodásait részletekbe menő precizitással egészítették ki és támasztották alá azok a megbeszélések, amelyek a következetes, közösségre nevelő intenciók gyakorlati formáit tárgyalták. Módszerek, eljárások, praktikumok, fogások, kísérletek serege tette világossá: mi módon is teremthető meg a népi kollégiumokban az önkormányzatnak legalkalmasabb formája az adott viszonyoknak megfelelően.

Az alapszabályszerű és társadalmi önkormányzati intézményeknek és eljárásoknak egész sorát tette közkinccsé ez az értekezlet: kezdve a tisztikar működésétől a szelekciós eljárásokon, a szövetkezeti rendszeren, a kollégiumi népbíráson, a tanulóközön, a társas oktatási formákon keresztül a közös kulturális alkalmakig és munkavállalkozásokig. Részletesen kifejtette a kollégiumi vezetők magatartásának és további fejlődésének feltételeit, és leszögezte állásfoglalását a különböző kollégiumi típusokkal szemben követendő magatartásáról. [...]

A nevelés elvi és gyakorlati módszertani kérdésein kívül állást foglalt a konferencia a szorosan vett kollégiumi oktatás kérdéseiben is. Kollégiumi típusok szerint elkülönítette a részletfeladatokat, de ugyanakkor megadta azt az egységes szempontot is, amely a népi kollégiumokban folyó oktatás sajátos formájára és tartalmára vonatkozik. Ezekben a kérdésekben neves politikusok és szakemberek fejtették ki álláspontjukat mind a politikát, mind pedig a szaktudományokat illetően (társadalomtudomány, gazdaságtudományok, természettudományok, filozófia stb.). A politikai előadások között Erdei Ferencnek és Révai Józsefnek az előadásai voltak különösen iránytszabók.

Az oktatási anyag politikai tartalmát a népi demokráciában jelölte meg az értekezlet.

Az oktatás általános szempontjai szerint teljes és csonkítatlan kultúrát óhajt adni a népi kollégium. Korszerű színvonalon értékelt kultúrát gyakorlatias megvilágításban.

"A szaktudományok nívóját minden áldozat árán emelni kell, és az ifjúságban el kell mélyíteni a szakszerűség iránti hajlandóságot."

Az oktatás módszerei között a szabad társulási formákat, de főként a társas formákat támogatta az értekezlet. Egyébként a kollégiumokat – a helyi körülményeknek megfelelően – szabad tájékoztatói fórumoknak is nyilvánította, és a tárgyilagos megismerésre mutatott irányt.

Az oktatás elvi kérdéseinek tárgyalását oktatási praktikumok egészítették ki.

A NÉKOSZ első országos nevelésügyi értekezlete komoly és eredményes lépés volt a kollégiumi nevelés és oktatás kérdéseinek, de általában a közösségi nevelés kérdéseinek tisztázására. Azonfelül a gyakorlati módszerek alkalmazásának kérdésében hozott komoly eredményeket.

Valóság, 1947. február

92. A NÉKOSZ vezetőségi értekezlete

Jegyzőkönyv, 1947. január 31.

Felvétetett 1947. január 31-én a NÉKOSZ irodahelyiségében tartott vezetőségi értekezleten.

Jelen vannak a vezetőség tagjai.

Gyenes Antal elnököl, megnyitja az értekezletet, [...]

Kardos László beszámol az Apáczai Csere János Kollégium helyzetéről. A vezetőségnek van tudomása arról, hogy a kollégium ifjúsága beadvánnyal fordult a NÉKOSZ-hoz, melyben kéri, hogy a kollégium igazgatóját váltsa le. Kardos kivizsgálta az ügyet: meghallgatta mindkét felet, s véleménye szerint az igazgatót tartani kell. A kollégiumot teljesen leánykollégiummá kell átalakítani. Ezért a kollégiumban lakó 4 fiút át kell helyezni az Apáczai Csere János Kollégiumból az Ady-kollégiumba. A kollégiumból egy leányt is el kell távolítani. Megígérte a kollégium ifjúságának, hogy ha egy hónap múlva hasonló panaszok lesznek az igazgató ellen, akkor más módon fogja a NÉKOSZ orvosolni az ügyet. Ugyanezt megmondotta a kollégium igazgatójának is. [...]

A vezetőség Kardos elintézését helyesnek találja, s csatlakozik hozzá.

Kerek Gábor a vezetőség elé terjeszti Vas Károlynak, a győri kollégium igazgatójának ügyét: Vas Károlyt Celldömölkre helyezték gimnáziumi igazgatónak. Vas maga helyett két személyt hoz javaslatba. E kettő közül egyiket, Varga Bélát, Németh Gyula, a győri kollégium szervezője is ajánlja, és a kollégium ifjúsága is kéri őt.

A vezetőség a javaslatba hozott igazgatót a szükséges iratok beküldése után nevezi ki.

Kerek Gábor a vezetőség elé terjeszti a Horváth Árpád Kollégium igazgatójának és adminisztratív igazgatójának kinevezési kérelmét; igazgató: Both Béla, adminisztratív igazgató: Gombos László.

A vezetőség kinevezi őket.

Kardos László a Horváth Árpád Kollégium ügyét még nem tartja befejezettnek. Úgy látja, hogy az előző igazgató, Koroda Miklós nincs rehabilitálva. A szövetség szerinte igazságtalanul járt el. Sokat dolgozott a kollégiumért, 3 havi munkáját fektette a kollégium megszervezésébe. Javasolja, hogy a főtitkár írjon neki egy levelet, melyben feltárja a helyzetet, s megírja, hogy miért kellett az ügyet ilyen módon elintézni.

Szabó Gergely elvállalja az ügy ilyen módon való elintézését.
[...]

Kányi Mária elvállalta a külügyi osztályon való munkát. Naponta négy órát dolgozna az NÉKOSZ-ban. Ezért a munkáért Kardos havi 200 Ft juttatást ajánlott fel.

A vezetőség megszavazza részére a megajánlott összeget.

Papp Károly lenne a sportosztály vezetője. Őt a szövetség csak időnkénti jutalomban részesítené. Lénárth Elek központban dolgozna, a beérkező anyagot feldolgozná, s arról Kardosnak referálna. [...]

Kardos László a második félév nevelésügyi tervének megbeszélésére egy nevelésügyi vezetőségi értekezlet összehívását javasolja.

A vezetőség a javaslatot elfogadja. Az értekezlet időpontját február 10-ben állapítja meg.

Kardos javasolja, hogy hívjon össze a központ egy igazgatói értekezletet, melyen a kollégiumok tagjainak és az újonnan felveendő tagok szelekciójának szempontjait beszélnék meg. Ezenkívül a kollégiumok közötti tagsere gondolatát is felvetné.

Javaslatát a vezetőség elfogadja, s az értekezlet időpontját február 5-re tűzi ki. Ugyancsak Kardos javaslatára a vezetőség határozatilag kimondja, hogy a pesti igazgatók részére tartott értekezletek határozatait közölni kell a vidéki igazgatókkal.

Szabó Gergely ismét felveti a Szervezeti Közlöny problémáját, mely most már teljesen aktuálissá vált, tekintve, hogy az értekezlet anyagából az értekeset és gyakorlatilag is használható közölni lehet. Kardos javasolja, hogy a közlőnyt egészen gyakorlatias valamivé tegyék: praktikumok sorozata legyen.

Gyenes javaslatára a vezetőség elhatározza, hogy a hétfői vezetőségi értekezletet kizárólag a sajtóügyek megbeszélésére fordítsuk.

Pintér György [...] bejelenti, hogy a NÉKOSZ könyvszövetkezetének megalakítása folyamatban van.

Kardos László felhívja a vezetőség figyelmét a MAKE-tisztikar változásáról a Kis Újságban megjelent közleményre. [...]

Kerek Gábor bejelenti, hogy az Áttelepítési Kormánybiztosság kollégiumokat kíván szervezni a menekült hallgatók részére. Fejér megyében a fehérvári kollégium igazgatóját bízták meg épületszervezéssel.

Kerek Gábor javaslatára a vezetőség elhatározza, hogy tárgyalni kell a Kormánybiztossággal olyan értelemben, hogy a kollégiumok a NÉKOSZ kollégiumai lesznek, az épület és a költségek jó részét is a Kormánybiztosság fedezi.

Elnök

Hitelesítő

Szászi Gabriella
jegyzőkönyvvezető

NDGY Rác Zsolt iratai 6

93. Szent-Györgyi Albert professzor parlamenti felszólalása a nemzetgyűlés költségvetési vitájában a diákság szociális helyzetének javítása, tanintézeteink, kultúránk fejlesztése érdekében
1947. február 6.

Nem mehetünk el szóltanul diákságunk anyagi helyzete mellett, amely egyenesen kétségbeesítő. A legtöbb népi kollégiumban sötét nyomor uralkodik, olyan nyomor, amelyben az ifjúságnak testileg-lelkileg el kell pusztulnia. Én nemcsak professzor, hanem orvos is vagyok, és látom, hogy az ő életfeltételeik teljesen lehetetlenek. Ne tessék erre azt felelni, hogy háború volt, ezt én is észrevettem. Tudom azt is, hogy elszegényedtünk. [...]

Azt se tessék mondani, hogy nem tudunk ifjúságunknak tisztos hajlékot biztosítani, ahol a napi munka fáradalmait kipihenheti. Amíg katonaság terpeszkedik az egyetem kellős közepén, a Ludovika épületében, amely épület az egész ifjúság egészséges elhelyezésének problémáját megoldaná, amely eddig csak az intézményes hazaárulást szolgálta, addig nem mondhatjuk, hogy nincs nyugvóhelyünk az ifjúság részére. [...]

Jól fontolják meg a dolgot, uraim. Ez a mi első költségvetésünk, a mi első irányváltásunk. Ez a mi hitvallásunk, ez a mi megindulásunk. Ne vigyük magunkkal a múlt bűneinek értelmetlen roncsait útipoggyászul, hanem lépünk a demokrácia útjára, amely a tudás, a kultúra, a jó szándék, nem pedig az erőszak, a parádé és a kardcsörtetés útja. [...]

Nemzetgyűlési Napló, 1946. február 6.

94. Népi kollégisták tapasztalatcserén a Györffy-kollégiumban
A Györffy István Kollégiumban töltött három hetem aktívái és passzívái, konklúziói. Széchy András másodéves joghallgató (Dózsa György Kollégium), Csizmadia Ernő elsőéves közgazdászhallgató (József Attila Kollégium) dolgozatából
1947. február 8.

Széchy András: A kérdést nem a magam fejlődése, magatartásom, egyéni elhelyezkedésem oldaláról, tehát egy egyéni mérlegkészítéssel fogom meg, hanem hogy a kollégium rendje, a közösség szelleme, nevelési módszerei, politikája hogyan értéklődött ki számomra. Hogyan ismertem meg és hogyan értékelem én a kollégiumot?

Az első, ami megkapott, hogy a közösségi összekapcsolódás milyen nagymértékben teremtette meg az individuális ösztönök visszaszorításával az egyes emberekben a kollektivistá egyéniséget, életformát. A legmeglepőbb a szervezetekben levő fegyelem, amely a nagyközösség eredményes munkájának feltétlenül szükséges alapja. Ez a közösségbe való beleilleszkedés, az egyes emberek fegyelme a kollégium közösségének egyik legnagyobb értékű élménye számomra. E mellé a fegyelem mellé, mint ennek a kiformalója, kell megemlíteni, hogy a közösségi nevelési módszerek alkalmasak, egy helyes közösségbe illeszkedő jellemet teremtenek. A nevelés formáinak az eredményét bizonyítja az is, hogy a kollégiumi ifjúság kifelé milyen egységes magatartású, fellépésű.

Az aktívák közé kell sorolnom, hogy az elméleti tisztázódásra, tudományos megalapozásra milyen komoly súly esik. Ennek a szükségszerűségét helyesen ismerte fel a kollégium, és helyes, hogy minden érzelmi vagy helytelen szemlélettel szemben a legélesebb harcot veszi fel a kollégium. Helyes a tanulás intenzitásának és minőségének fokozása.

Értékes számomra, hogy a Györffy-kollégium mindig helyesen ismeri fel a szükségleteket. Ezt nemcsak a politikai, de az ideológiai megalapozás tekintetében is értem. A tudományok felépítése, de a világnézeti pontok egyes szempontjainak a hangsúlyozása is mindig úgy történik, hogy eggyel előtte jár, tovább lép a történő fejlődésnél. Ezt a továbblépést, új fázist, új célokat éreztem ki a kollégiumi nevelés új fázisából.

Passzívja ennek a nevelésnek számomra egy helyen mutatkozott. A formalizmusnak olyan fajta túlhajtása, hogy a vezetők nem tudják sokszor őszintén, egyéniségükkel átmelegíteni a dolgokat, ilyenkor a formalitás elviselhetetlenné válik, s a vezetők részéről bántóan ütközik ki a nagyképszerűség. Általában az egészen személyi, baráti hanghiányát nagymértékben éreztem ítéletem alatt a kollégiumban. A konklúzió számomra természetesen a tanulságok megértése és felhasználása a mi kollégiumunkban.

Csizmadia Ernő: Azzal a céllal jöttem, hogy a Györffy belső életében való részvétel, hogy az az idő, amit itt, a kollégiumban eltöltök, tényleges tapasztalatul szolgáljon, egy fejlettebb közösségi életet élő kollégiumban nekem, aki bizony egy kezdő kollégium minden döcögésének és egyhelyben való topogásának a részese voltam eddig otthon, a József Attilában. Rengeteg hasznom lett ebből.

Először is a györffysták sem fétisek és bálványok, mint ahogy azt a kívülrálló, más kollégiumban lakó a hírekből gondolná. Itt is vannak kiváló kollégisták, de a nagy többség közepes kapacitású ember. Csakhogy ez a közepesség mégis magasabb fokú, mint az átlagközepesség szokott lenni, ez szerintem a kollégiumi életnek köszönhető. Van valami kialakult, valami, hogy úgy jellemezzem, talán történelmi veret, ami egészében mássá teszi az itteni életet, mint nálunk, a kezdő kollégiumban. Nem csupán a kollégiumi keretről van itt szó – hiszen azt mi is készen kaptuk –, hanem ennél sokkal többről, valami olyan közösségi szellemről, ami jelenleg még csak a Györffy sajátosága. Ezért érezte itt rögtön otthon magát az ember az első napon, ahogy ide bekerült. Valahogy úgy tapasztaltam, hogy itt mindenki tudja a dolgát, mindenki látja a maga helyét, feladatait, anélkül hogy ezt különösebben meg kellene magyarázni, vagy figyelmeztetni kellene rá a kollégistákat. Valahogy minden vonatkozásban, külön-külön is és összműködésében is, harmonikus szerkezethez lehetne ezt hasonlítani. Szóval természetes, önmagától működő közösségi életéről van szó. Példát naponta volt alkalmam megfigyelni a szemináriumokon, a soros naposszövetkezetek működésénél és több más ilyen életjelenségnél. És annak ellenére megvan a szabadság is. De ez a szabadság a közösségi élet keretein belüli, vagyis olyan, ami nem öncélú és anarchiához vezető szabadság, hanem a rend, a közösségi élet szabadsága. És talán köszönhető ez annak is, hogy nem 30–35 emberről van szó, hanem 80–90-ről, ahol már jobban lehet beszélni közösségről, sőt kis társadalmi képletről is.

Passzívának talán csak azt említhetém, hogy néhol túlhajtást figyeltem meg. [...]

95. Szegény sorsú, tehetséges értelmiségi származású fiatalok is otthont kapnak a népi kollégiumokban

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének vezetősége legutóbbi ülésén fontos határozatot hozott. Az országos vezetőség foglalkozott a falusi tanítók, jegyzők és tisztviselők nehéz helyzetével, és úgy határozott, hogy az országban eddig megszervezett hatvan és az ezután megszervezendő népi kollégiumok helyzetének és a helyi szempontok figyelembevételével demokratikus magatartású, szegény sorsú, tehetséges, értelmiségi származású ifjak számára is biztosít otthont. Ezzel a döntésével a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége könnyíteni akarja a demokráciát őszintén, fenntartás nélkül szolgáló falusi intelligencia helyzetét, nem feledkezve azonban meg első kötelességéről, a parasztság és munkásság fiainak és leányainak minél nagyobb számban való iskoláztatásáról.

Szabad Nép, 1947. február 28.

96. Internátusból igazi népi kollégiumot!

Pető Sándor megbízólevele a Györffy-kollégisták vidéki instruáló megbízatásának keretében

1947. március 21.

1158/1947.

Megbízólevél

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének vezetősége megbízza Pető Sándort, a Györffy-kollégium tagját, hogy a hatvani népi kollégiumban a központ megbízottjaként egyhetes időtartamra látogatást tegyen.

Egyben felhívjuk igazgatónk figyelmét arra, hogy a központ kiküldöttjével karöltve fejlesszék vidéki kollégiumainkat belső szervezetében, a gyakorlatban is igazi népi kollégiumokká. Segítsék a központ kiküldöttjének munkáját, és a munka eredményességének növelésére minden feltételt teremtsenek meg.

Kérjük a hatóságokat, hogy a központ kiküldöttjét támogassák munkájában.

Ezen megbízólevél érvényes: 1947. március 22. – március 31-ig.

Népi Kollégiumok
Országos Szövetsége
Budapest
bélyegzője

A NÉKOSZ vezetősége nevében
Szabó Gyergely s. k.
főtitkár

NDGY Pető Sándor iratai

97. Internátusból igazi népi kollégiumot!

A középiskolás népi kollégiumok instruálására kiküldött Györffy-kollégisták megbeszélésének egyik vezérfonala, 1947. március

Milyen a népi kollégium? Belső élete, munkája, szervezete, politikája, jelentősége, feladatai stb.

A Györffy-kollégium 6 éves tapasztalatainak hasznosítása, jól bevált módszerek alkalmazása, helyes irányú eredményes fejlődés. Ezt mutatja az eddig végzett munkák eredménye. Részletezd!

Ismertesd az Áchim András Kollégium munkáját, 100 parasztfiatalt az Agrártudományi Egyetemre! Ilyen úton fejlődjenek a jó népi kollégisták.

Ismertesd a népi kollégiumok szervezetét! Kollégiumi tisztikar; tagjai: igazgató, titkár, gondnok, jegyző, Szövetkezeti Tanács elnöke, kulturális bizottság elnöke. Hetenként ülésezik, megbeszéli az aktuális heti problémákat, programot. Ellenőrzi és irányítja a kollégisták munkáját az iskolában, kollégiumban, önképzőkörben, 48-as bizottságban, ifjúsági szervezetekben stb.

A kollégisták szövetkezetekben élnek. Mik a szövetkezetek? Gazdasági, kulturális vonatkozásban. – A szövetkezet szervezete: elnök, titkár, hetenként szövetkezeti gyűlés. Szövetkezeti munkaprogram kidolgozása, tervek, fallíjtság, egészséges szövetkezeti verseny stb. A Szövetkezeti Tanács ismertetése, szerepe. – A szövetkezeti napos feladatai. – A kollégiumi munka elosztása. – Az önfegyelem kifejlesztése, egymás kölcsönös ellenőrzése, egészséges, jóindulatú kritika.

Ismertesd a kollégiumi népbíróság szerepét! Elnöke az igazgató, tagjai a legjobb magatartású, népgyűlésen választott kollégisták, szövetkezetenként 1-1, de legalább 4. Feladata: mulasztások kivizsgálása, hanyagság büntetése, a kollégium belső rendjének biztosítása, önfegyelem fejlesztése. Alkalmanként ülésezik, esetleg nyilvános tárgyalásokat tart.

A kollégiumi napos feladatai: (középiskolás kollégiumban más) a felkelés és lefekvés idejének ellenőrzése, a kollégium rendjének biztosítása, látogatók fogadása és tájékoztatása stb. (Kollégiumonként és az összetétel szerint változik!)

Kulturális bizottság ismertetése: kollégiumi műsorok, szereplések, fallíjtságok előkészítése, szorgalmazása, kollégiumi és iskolai ünnepek megszervezése, népdalok tanítása, kórus, zenekar szervezése. Intenzív tanulás és olvasás szorgalmazása. Ismertesd a tanulókörök szerepét! Az iskolai anyag feldolgozása, az olvasott könyvek, előadások megbeszélése, kritikája. Hívd fel a figyelmet a nyelvtanulás fontosságára! Minden népi kollégista kijut külföldre! Kirándulások és gyárlátogatások jelentősége. Szemináriumokon a világirodalom és a magyar irodalom leglényegesebb könyveinek feldolgozása.

A népi kollégiumok politikáját ismertesd! A dolgozó parasztság, munkásság és haladó értelmiség összefogásának politikáját. Harcos, kemény, radikális demokraták a népi kollégisták. A márciusi fiatalok: Petőfiék, Vasváriék igazi követői. Meg nem alkuvás, következetes, harcos magatartás a nép ellenségeivel szemben. Jó hazafiak, becsületes, magyar demokraták.

A népi kollégiumok nagy jelentősége: új értelmiség nevelése, a tanulás feltételeinek biztosítása. Ismertesd az eddigi összetételt a középiskolákban és az

egyetemen, a középosztály magatartását a háború előtt és a háború után. Mozgalmunk nemzetközi visszhangja, 62 népi kollégium, közel 3000 kollégista. 1948-ra 100 kollégium, 5000 kollégista. [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 40

98. Internátusból igazi népi kollégiumot!

Pető Sándor levélbeszámoló a hatvani népi kollégiumban töltött hetéről
1947. március 21–25.

Szeretett kedves Szüleim és Testvéreim!

A jövő héten (1947. március 23–30-ig) nem lesz itthon szinte senki a kollégiumból, egy hétre leutazunk a vidéki népi kollégiumokba, mindenki máshova. Nekem a hatvani népi kollégium jutott.

Célunk az lesz, hogy megismerjük közelről az ország összes népi kollégiumát, ne pedig csak a helybeli igazgatók jelentései alapján. A másik célunk pedig, hogy kiválógassuk azokat a felső osztályos, tehetséges, jól tanuló paraszt- és munkásszármazású fiatalokat, akiket majd a budapesti egyetemi kollégiumokba felvehetünk. A harmadik célunk, hogy megismertessük magunkat, a Györffy-kollégiumot, amely tulajdonképpen őket létrehozta, megismertessük őket a Györffy-kollégium múltjával, végzett társadalmi munkájával stb. A negyedik cél, hogy ezekből a kollégiumokból is olyan jó közösségi kollégiumokat alakítsunk, mint a Györffy-kollégium stb. [...]

Kedves Húgom!

A hatvani népi kollégium is szinte a semmiből lett. Épületük most még igen rossz, ajtók hiányzanak, ablakok már mindenütt vannak. Most kilátás van arra, hogy megkapják a volt grófi kastélyt, amelyet ha megkapnak, igen jól megoldódik a lakáskérdésük.

Itt a diákok úgy vannak bent, hogy a járás, illetve a megye falvai küldték be őket, egy faluból egyet-kettőt, akik a legtehetségesebbek és legjobban rászorulóak voltak. Amint már írtam is, nyolcan voltak olyanok, akik 8 elemít végeztek, és most már mind a nyolcan letették a különbözeti vizsgát a gimnázium reáltagozatának 4 osztályából (latint nem kellett itt tanulniok), és most a gimnázium V. osztályába járnak. De állítólag az ilyen különbözeti után tanítóképzőbe is lehet iratkozni.

Tegnap részt vettem a hatvani pedagóguskonferencián, amelyen kb. 150 tanár- és tanító vett részt. Ilyen konferenciát minden hónapban egyszer szoktak tartani. Nagyon reakciós előadások hangzottak el. Pl. az egyik előadó azt magyarázta, hogy mindig tanulhatott a legszegényebb ember fia is, és ezt egészen Cicerótól, tehát az ősidőktől visszamenőleg vezette le.

Kénytelen voltam hozzászólni, megcáfolni ezt és sok más állítást. Rögtönzött beszédet mondtam a népi kollégiumok történetéről, fejlődéséről, kezdve a Györffy-kollégium kialakulásán mostanáig. Kb. fél óráig beszéltem, így persze nem sokat mondhattam, de úgy, hogy azért az tetszett ennek a reakciós pedagógusgárdának. (Még meg is tapsoltak.)

A kollégisták egytől egyig igazi parasztyerekek, tanulékonyak, szeretnek dalolni, öröm velük foglalkozni. Remény van arra, hogy itt is jó népi kollégium alakul ki. [...]

NDGY Pető Sándor íratái

99. A NÉKOSZ budapesti főiskolai kollégiumainak oktatásügyi programjából az 1946-47-es tanév II. félévében
1947. január

1. Ifjúsági Akadémiánk e félévi témája: Napjaink problémái 1848 tükrében. Tizenkét előadás, Ifjúsági Akadémiánkat minden szombat délután 4 órakor tartjuk a Házmegbízottak Testületének Molnár utcai székházában. A népi kollégisták megjelenése kötelező.

2. Minden csütörtök este 7 órakor a budapesti népi kollégiumokban kollégiumi estet kell tartani. A hónap első kollégiumi estjén nyilvános interpellációs alkalmat kell teremteni kollégiumi hivatalos és személyi ügyekben. Az interpellációkat előre be kell jelenteni, és a kollégium vezetősége válaszolja meg. Az interpellációkat a havi kollégiumi terv megbeszélése követheti. A második kollégiumi esten a kollégium fiatalsága látogatókat fogad, és a harmadik kollégiumi esten látogatást tesz. Ezekre meg kell hívni aktuális vagy elvi témák megvitatására a budapesti népi, állami és egyházi kollégiumok ifjúságát, illetve ezeknek a kollégisták számával arányos csoportjait; másrészt viszonyozni kell ezeket a látogatásokat, illetve más és más kollégiumokat kell meglátogatni. Témák: Az ifjúság mai problémái. Az értelmiségi ifjúság kérdései és viszonya a parasztsághoz és a munkássághoz. Minden beszélgetésnek és látogatásnak bemutatkozással kell kezdődnie, nótázással, népdalozással együtt. A kollégium vezetősége irányítja és szervezi a látogatásokat. Célunk ebben a félévben minél szorosabbra fogni kapcsolatainkat a kollégiumok – nemcsak népi kollégiumok – fiatalságával. Ha lehetőségeink engedik, ismerkedjünk hasonló módon az ifjúsági szervezetek vezetőségével: MADISZ, NISZ, SZIM, FISZ, SZIT stb. A hónap negyedik kollégiumi estjét kulturális alkalomnak kell szentelni: kulturális műsor a szövetkezetek rendezésében, az alkalomnak megfelelően közös vacsorával egybekötve, vendégkollégisták bevonásával. Rövidebb érdekes előadás szintén beiktatható. Kíváncos: vitarendezés.

3. Az 1946-47-es tanév II. félévének előadássorozata a magyar gazdasági élet haladó elemzése. A magyar mezőgazdaság, a magyar ipar, a magyar kereskedelem és közlekedés és a magyar pénzügy kérdéseit kell megvilágítani tagságunk előtt. Ki lehet és kell egészíteni ezt a kérdéskomplexumot az államapparátus egész szisztemájának a vizsgálatával, de csak ebben a vonatkozásban. Előadássorozatunkat tizenkét-tizennégy előadásra méretezzük. A témát történelmi alakulásában vizsgáljuk, pl. miként alakult a magyar mezőgazdaság a múltban az első, miként a második világháború előtt, és mi a mai problematika. Térjünk ki a témának társadalmi vonatkozásaira, pl. a magyar mezőgazdaság és magyar parasztság. Duna-táji és külföldi összehasonlítást és kapcsolatokat szintén analizáltassunk. A hároméves terv adja meg a jövődő perspektívákat. Az előadókat a kollégium vezetőségének kell beszervezni. Lehetőleg alkalmas középkkadereket kell előadóknak meghívni. Az előadásokat szemináriumok bővítsék ki és mélyítsék el. Előadást és szemináriumot minden kollégiumban el kell indítani. [...]

4. Szemináriumokat az előadások és a kötelező olvasmányok alapján kell tartani. A szeminárium ismétlő, elemző, magyarázó és elmélyítő típusú. Két-két időszak referálással kell előadatni az alkalmosszerűen kijelölt témákat, illetve olvasmányokat.

5. Tanulócsoportokat is meg kell szervezni a tanulás könnyebb végzése és az eredmények ellenőrzése végett. Egy-egy tanulócsoportba hat-hét egyszakos, egyévfolyamú hallgató tartozik. Közös tárgyalás, kikérdezés, értelmezés a feladat.

6. Kéthetenként kötelező üzem- vagy gyárlátogatást kell előírni.

7. Rendszeresíteni kell a kollégiumi népdaltanítást és néptánc-tanítást.

8. Havonta egy aktuális témáról dolgozatot kell íratni.

9. Az irodalmi kultúra elmélyítésére könyvtáskasztort kell felállítani. Be kell vezetni az olvasatást – rendszeresen. Szépirodalmi munkákra is vonatkoztatva.

10. Kirándulásokat kell szervezni.

11. Rendszeresíteni kell a múzeum-, színház- és hangversenylátogatásokat.

NDGY KLi GYIK 36-19

100. Nevelésügyi feljegyzés az 1947–48-as tanév végére és nyarára

1947. április

NÉKOSZ nevelésügyi teendők (május, június és nyári program):

Felvételi hirdetmény

Vizsgahirdetmény

Évzáró hirdetmény

Nyári teendők hirdetménye

NÉKOSZ 48-as terv (100 népi kollégium, 9000 + 1000 diák,

Jelszó: "Demokratikus szakértelmiséget!")

Év végi jutalmazások és dicsérek

Ajándékozás

48-as terv a nevelésügyek terén

NÉKOSZ-tankönyv – középiskolások részére (összefoglaló és sorozat)

Brosúra: A demokratikus művelt ifjú. Vezérfonal

Március Tizenötödike Kiadó

Könyvgyűjtő kampány (könyvnap kapcsán)

Kalauz az életre. Sorozat. I. rész: Diákság-értelmiség. Mi legyek és miért?

(Pályamutató kézikönyv)

VKT – népi kollégisták a földreformban [...]

Vidéki NÉKOSZ-napok

Országos vizsgatétel (dolgozat)

Vizsgálatok vidéki kiküldöttei (káderpolitika)

Kik mehetnek még külföldre? Nyári kiutazások megszervezése

Nyári szociográfiai kutatás megszervezése (vezetés, munkatársak, munkaprogram)

Az ifjúság napjának (július 12.) nagy nyári szabadtéri ünnepe. Előkészítés. Műsor.

Dramatizált politikai szatíra.

Centenárium perspektíva. "48-as mars" előkészítése. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 1-III-6

101. Oktatásügyi feljegyzések és tervek az 1947. év végére és nyarára

1947. április 25.

Május

Budapesti kollégiumok tisztikarainak végiglátogatása. Téma: a félév befejezése, évfáró, vizsgák, nyári tervek (személyi kérdések)

Szervezetek oktatási szakosztályainak végiglátogatása. (MKP értelmiségi, oktatási, propaganda, NPP, SZDP, FKGP, Szakszervezet, MNDSZ, MSZMT, NISZ, SZIM, SZIT, FISZ, Cserkészek.) Téma: tanulmányozás, anyaggyűjtés, kooperációk, kádervétel

Könyvszerzés, kiadókka tárgyalni

Évkönyv (Kardos, Fekete, Boglár)

Budapesti kollégiumok (állami, felekezeti) káderezése

Június

Félév végi vizsgálatok megszervezése

Oktatási programok befejezése

Nyári táborok előkészítése

NÉKOSZ-tanulókörök szervezése (az egyetemi vizsgák megkönnyítésére)

Az Akadémia szervezetének, oktatásának előkészítése

NÉKOSZ-kiállítás

Felvételi propaganda, sajtó, rádió

Tanulmány a Társadalmi Szemlében, előadás a rádióban

Nyári táborok pontos ideje, helye, résztvevők

Szociográfiai munkaközösség

Folyóirat, írók káderezése

Előadók káderezése

Szemináriumi vezetésre alkalmas fiatalok káderezése

Július

Július 10. Nagy évfáró, kiállítás, évkönyv

10-15. NÉKOSZ igazgatói értekezlet (közgyűlés?). Témája: egyéves tapasztalatok, nyári feladatok, szervezeti, szellemi megerősödésünkért

7-24. A legjobb kétszáz középiskolás népi kollégista konferenciája

Augusztus

1-10. Kollégiumi konferenciák, felvételi táborok

10-20. Nagy 500-as tábor, NÉKOSZ Valóság Kör rendezésében

A magyar értelmiség találkozója

20-25. MEFESZ főiskolás konferencia 200 (ebből 50 népi kollégista)

20-25. Pedagógus Szakszervezet: tanárkonferencia

25-30. Országos 48-as Ifjúsági Bizottság: ifjúsági parlament (200 parasztfjú, 150 munkásifjú, 100 diák, ebből 80 népi kollégista [...])

NDGY GYSI NÉKOSZ 45

102. A NÉKOSZ - kultúrközpont munkatervéből
1947. szeptember 5.

[...] Műsorközpont felállítása

A műsorközpont felállítása a legstürgősebb teendőink közé tartozik. A kollégiumok kulturális anyaggal való ellátása csak úgy képzelhető el, ha a különböző kiadóknál, szervezeteknél megjelent kulturális anyagot a műsorközpont bizományi alapon beszerzi, és egy helyről bocsátja a kollégiumok rendelkezésére. [...]

Rendezvények

1. Kollégiumközi kulturális verseny

A NÉKOSZ-kultúrközpont február első felében megrendezi országos kollégiumközi kulturális versenyét. A verseny négy részletben, területi felosztásban bonyolódik le. Az egyes területek a következők:

- I. tiszántúli kollégiumok,
- II. Duna-Tisza közti kollégiumok,
- III. dunántúli kollégiumok,
- IV. nagy-budapesti kollégiumok.

A kultúrversenyeknek előre meghatározott kötött előadási anyaga van, ezen túl pedig szabadon választható műsoranyaggal szerepelhetnek a kollégiumok. A versenyeket egy-egy vidéki, központi helyen fekvő kollégium székhelyén tartjuk meg. Előre leküldött szervezők a helyi kollégiummal karöltve készítik elő a versenyeket, a szállást, élelmezést stb. A versenyek elsőit jutalmazzuk. A versenyeket októberben hirdetjük meg. A négy versenygyőztes kollégium 1948. március 15-én délelőtt tartja döntő küzdelmeit a budapesti Városi Színházban.

2. Vidéki kultúrnapok rendezése

Március 15-e utáni vasárnapokon kb. négy alkalommal vidéki NÉKOSZ-centrumokban nagy kulturális demonstrációt rendezünk. Autókkal visszük le Budapestről a központi ének-, tánc- és játékegyüttes tagjait. [...]

3. Vidéki kollégiumok falujárás keretében végzik el kulturális munkájukat

4. A NÉKOSZ képzőművészeinek kiállítása

Március 15-re megrendezzük a NÉKOSZ képzőművész-kollégiumainak kiállítását. A kiállítás előkészületeit és rendező munkálatait a Dési Huber Kollégiumra bízuk.

5. Rádiós szereplések

Kéthetenként NÉKOSZ-felőrárt kívánunk rendezni a rádióban. Itt kulturális műsoron ül NÉKOSZ-híreket közölhetünk.

6. Hanglemezfelvétel

Ha már jó énekkarunk működik, a rádiónál elérhetjük azt, hogy akár kórusainkat, akár egyszólamú dalainkat lemezre énekeltjük, s ezeket a rádió állandó számként műsorára tűzi.

7. Kultúránkét-rendezés

Haladó zenészek, írók, költők bevonásával ankétot rendezünk új indulók, tömegdalok, versek, színdarabok írására. Előadásban ismertetjük a kérdés fontosságát, és mozgalmat indítunk kulturális életünk fellendítésére. [...]

Ének- és zenekultúra

Tömegkultúra terén arra törekszünk, hogy minden kollégista hetenként egy új népdalt s egy más dalt tanuljon meg. Kíváncsú az, hogy minden kollégiumnak legyen önálló több szólamú énekklára.

Az egyszólamú tömegéneklésen túl a válogatott énekesekből komoly művészi teljesítményű énekkart kell szervezni. Tömegénekléshez adjuk ki kézikönyv gyanánt dalosfüzetünket.

A kollégiumok énekkarvezetőül a helyi énektanárt, tanítót, kántort szervezzék be, aki a műsortanuláson túl zenekultúrát tud adni a kollégistáknak: megtanítja őket a kottatárolásra (szolmizáció), elméleti oktatást kapnak zeneelméletből, zenetörténetből és népzenei ismeretekből.

A zeneoktatás terén az alapot a népdal, a népzeneoktatás kell képezze. Ezen túl meg kell ismerkedni minden kollégistának a klasszikus zene értékeivel. Járjanak hangversenyekre, hallgassanak rádióon komoly zenei közvetítéseket stb. Ismerjenek meg minél több dalt, zenedarabot idegen népek kultúrájából.

A furulya könnyen kezelhető, egyszerű hangszer. Olcsó, jó furulyákkal tudjuk ellátni a kollégistákat, a csatolt furulyaiskola segítségével könnyen megtanulhatják kezelni.

Nagyon kevés kollégista tud hangszeren játszani. Ez sajnálatos, és változtatni kell rajta. Mind Budapesten, mind vidéki városokban meg kell szervezni a zeneoktatást. Városi zeneiskolákkal meg kell állapodni egészen minimális összegben, hogy a kollégistákat tanítsák hangszereken játszani. Csak így vehetünk irányt arra, hogy egy-két év múlva komoly NÉKOSZ-zenekart, majd szimfonikus zenekart szervezzünk meg. [...]

Táncokultúra

Népi tánc. A népi tánc oktatása igen nehéz. Írás után táncot tanulni szinte lehetetlen. Táncot tanítani jól csak gyakorlatilag, látás után lehet, esetleg film útján. Ez utóbbihoz sajnos még nincs meg a lehetőségünk, marad tehát a személyes instruírás. Ez lehet úgy, hogy a tanulni akarók jönnek Pestre, vagy úgy, hogy instruítorok mennek vidékre. Az első módot az egyhetes kultúrvezető-iskolán követjük, amikor egyhetes kultúrvezetői tanfolyamon képezzük a kollégiumi kiküldötteket, legnagyobb súlyt helyezve a táncra. Ezenkívül vidéki instruítoraink járják a kollégiumokat tanítás céljából. Ha a Kodály Zoltán Kollégium megalakul, az instruítorok kérdése egyszerűvé válik.

A táncoktatás kiváló módja az, hogy a táncot sport kereteiben oktatjuk. A népi táncok olyan erőt, olyan ügyességet kívánnak, hogy túltesznek az egyszerű tornagyakorlatokon. A tanfolyamon képzett kollégista vezeti a reggeli tornát, és ekkor táncgyakorlatokat, alaplépéseket tanít. A kiválasztott táncosoknak természetesen ezen túl táncpróbákat kell tartaniuk.

A tánc fontossága és nagy jelentősége egyre élesebben bontakozik ki, és az igény egyre nő irányában. Ezt láthattuk Prágában is.

Központi táncgyűjtést szervezünk, mely ha jó próbateremmel rendelkezik, és fegyelmileg biztosítjuk a kollégisták részvételét a próbákon, Szabó Iván vezetése mellett élvonalbeli együttes lesz. [...]

Színjátékkultúra

Színjáték terén arra kell vennünk az irányt, hogy ismerjenek meg a kollégisták minél több értékes színdarabot, és játsszák is azokat. Helyes irányú műkedvelést kell kifejlesztteni, mely valóban műkedvelés, a művészetek kedvelése. Nem törekszünk nagy színpadok, hivatásos színészyüttesek utánzására, hanem arra, hogy értékes darabot, egyszerű eszközökkel, értelmesen, jól adjunk elő, minden színpadi pátosz, póz nélkül.

A színdarabok jegyzékét a már említett műsorjegyzékünkben közölni fogjuk.

A tanuláson és tanításon túl azonban – különösen falujárások alkalmával – szükség van a szórakoztatásra is. Falun az egyfelvonásos prózai darabokat nem kedvelik. Énekes, táncos, vidám darabot kívánnak. Nagy jelentőségű lesz az, ha ilyen darabot íratunk és kiadunk. Természetesen jól megírt, szép népdalokkal átszőtt, táncokkal ékesített darabokról van szó.

Folytatnunk kell az általunk megteremtett politikai szatírák, pamfletok írását. Ezeket aktualitásuk teszi hatásossá, és jól bemutatott görbe tűkörrel nagy nevelő hatást érhetünk el. [...]

Bábjátékkultúra

A bábjáték nagy nevelő hatása közismert. A látszólag naiv és esztelen bábok játéka mögött meghúzódó mondanivalók nagy hatást érnek el. Amint nem mondhat meg az ember, megmondhatja az élettelen bábu. Ezért a NÉKOSZ-kultúrközpont is fontosnak tartja a háromujjú bábjáték elterjesztését a kollégiumokban. Itt elsősorban a vidéki középiskolás kollégiumokra gondolunk, amelyek falujárás alkalmával nagy eredményeket és sikert érhetnek el a bábszínjátékkal.

A bábjáték technikája, a bábszínpad felállítása egyszerű, könnyen kezelhető és olcsó. Közölt tervek alapján minden kollégium saját maga elkészítheti a maga bábszínpadát és a bábu ruháit. A kiállítás anyagából központilag is készíthetünk bábszínpadokat, amelyeket a kollégiumok rendelkezésére bocsátunk. Bábféjeket a NÉKOSZ-kultúrközpont árusít olcsó áron, a műsorközpontból ezek beszerezhetők.

Bábjáték-színdarabokat, technikai és rendezői utasításokat, ruhaszabásmintákat egy kiadandó bábjátékos könyvben közlünk. Bábjátékoktatást a kultúrvezetői tanfolyamon is tartunk. [...]

Képzőművészeti nevelés terén előreláthatólag keveset tudunk végezni. Művészettörténetet oktatni nem érdemes, ezt megtanulhatják a középiskolában is. Képzőművészeti téren a marxista esztétika még nem kidolgozott. Most vár kidolgozásra. Ezt oktatni pedig még nem lehet. Egy lehet a teendőnk, jó kiállítások látogatása, amire elsősorban a fővárosban van lehetőség. A sajtópropaganda-osztálynak hetenként tájékoztatni kell a kollégiumokat arról, hogy milyen kiállítások, múzeumok, hangversenyek stb. látogathatók a fővárosban.

Másrészt feladatunk lehet az, hogy a képzőművész-tehetségeket kollégiumba és főiskolára segítjük.

A rajzos, festő érdeklődésű kollégistákat falíújságok készítésénél, ünnepélyek, termek díszítésénél lehet igen jól hasznosítani.

Képzőművészeti téren elsősorban a Dési Huber, a nagymarosi és a Derkovits-kollégiumokat lehet munkába állítani. [...]

NDGY GYSi NÉKOSZ 90

103. Gyalog Márta-Vitányi Iván: A NÉKOSZ központi művészei együtteseinek részletek A NÉKOSZ-kollégiumok művészeti nevelőmunkája című tanulmányból 1957

A NÉKOSZ Központi Táncegyüttese

[...] Az 1947-es VIT után, szeptemberben alakult meg a NÉKOSZ Központi Táncegyüttese. A csoport törzse a volt Muharay-, illetve MIOT-együttes tagjaiból állott, akik szintén népi kollégisták lettek, a tagság többi része a kollégiumok táncsoportjaiból ment át a központi táncegyüttesbe. Az új együttes művészeti vezetője Szabó Iván lett, aki előzőleg a Muharay-együttes koreográfusa volt.

Az együttes első műsora így a Muharay-együttes ismert műsorszámából alakult: Pásztortánc, Karádi rezgős, Hatkopogós, Széki csúrdöngölő, Marosszéki verbunk. Mellettük azonban új tánc is szerepelt a műsorban: a Szabadságtánc. Erről a táncról külön is meg kell emlékeznünk, mert a Szabadságtánc a NÉKOSZ művészi programját képviselte. Szabó Iván ebben a kompozícióban a népi tánc eszközeivel szocialista tartalmat akart kifejezni. Hasonló művészi törekvést mutatott a Zászlóstánc is, amelyben a koreográfus a mondanivalót még vörös és nemzetiszínnel zászlókkal is hangsúlyozta. [...]

Több alkalommal szerepelt az együttes külföldön, ezzel mintegy megnyitotta a későbbi világijáró magyar népi együttesek sorát. Legelőször Franciaországban szerepeltek. 1948 februárjában a Magyar Népköztársaság kikiáltásának évfordulója alkalmából utaztak Franciaországba. Párizsban több helyen is felléptek, így a Salle Pleyelben, a Salle Chopinben, a City Universitében és a Magyar Házban, ezenkívül a magyar bányászok meghívására a Salaumines-i bányászünnepségen is bemutatták műsorukat. A siker mindent igen nagy volt. [...]

A franciaországi fellépés után az együttes táncosaira itthon várt komoly és nehéz feladat. Pár hét alatt készültek fel a március 15-i nagy reprezentatív hazai bemutatóra,

amelyet 1848. március 15-ének százéves évfordulója alkalmából a Városi Színházban tartottak.

A centenáris bemutató műsorának középpontjában új tánc szerepelt: a Kossuth-verbunk. Nagyszabású, történelmi tárgyú tánckompozíció volt ez, egyike azoknak a dramatisztált táncműveknek, amelyek művészi célkitűzéseikben messze túlnőnek az egyszerű néptáncfeldolgozáson, és inkább a nemzeti balett megteremtésének első kísérletei közé számíthatók.

A márciusi erőpróba után 1948 tavaszán újabb külföldi útra készült az együttes, Bulgáriába kaptak meghívást, a bolgár–magyar kultúregyezmény megkötése alkalmából. [...]

Alig érkezett haza az együttes Bulgáriából, ismét új külföldi útra indult. A finn népfőrd (SKDL) hívta meg a NÉKOSZ központi táncsoportját, hogy bemutatóival segítse a baloldali választási akciót. Az együttes Finnországban is igen szép eredménnyel szerepelt. 1948 június–júliusában több ízben léptek fel Helsinkiben, valamint Dél- és Közép-Finnország jelentősebb helységeiben. [...]

A táncsoport hazajövele után Miskolcon a nagy NÉKOSZ-találkozón új számot mutattak be, a Sarkantyús táncot. Ennek a táncnak koreográfiáját Szabó Iván még Párizsban tervezte meg, de a külföldi utakra való készülések és szereplések miatt csak most tudta színpadra vinni. A tánc igen eredeti és szellemes volt. Hangszeres zenekísérete nem volt, "zenéjét" a sarkantyúk pengése szolgáltatta, s ez igen bonyolult és változatos ritmust adott a táncnak. Érdekes, újszerű, modern koreográfiai kísérlet volt ez, amelyben a koreográfus a néptánc művészi továbbfejlesztésének új lehetőségeit kutatta.

1948 őszén Szabó Iván megbízást kapott, hogy a megalakuló Honvéd Központi Művészegyüttes tánckarát szervezze meg. A táncsoport törzse így természetesen a NÉKOSZ táncegyüttesből került ki, a többieket különböző más táncegyüttesekből szakmai zsűri döntése alapján vették föl. Alighogy a Honvédegyüttes megalakult, újabb külföldi meghívás érkezett Lengyelországból. Szabó Iván elvállalta a lengyelországi utazást, azonban mivel a Honvédegyüttes még nem volt kész új műsorával, és Magyarországon nem is mutatkozott még be, NÉKOSZ-együttes néven utazott külföldre, bár a Lengyelországban fellépő együttes minden táncosa már a Honvéd Művészegyüttes tagja volt.

A siker Lengyelországban sem maradt el. Felléptek Varsóban, Gdanskban, Lódzban, Katowicében és még több jelentős lengyel városban és faluban.

A lengyelországi úttal a NÉKOSZ-táncegyüttes működése befejeződött. [...]

A NÉKOSZ Központi Énekkara

[...] A NÉKOSZ-kollégiumoknak csak kisebb részében volt eleven kórusélet. Igaz, egy-két kollégiumban jó énekkar működött (a Győrffy-ben Vásárhelyi Zoltán, majd Darázs Árpád, a Petőfiben Lénárth Elek vezetésével), a NÉKOSZ zenei élete azonban leginkább még a közös népdaléneklés színvonalán mozgott.

1947 őszén a NÉKOSZ vezetősége elérkezettnek látta az időt a Központi Énekkar megalakítására. Vezetőjéül Csenki Imrét kérték fel. [...]

A NÉKOSZ Központi Énekkara tagságát a budapesti kollégiumok jó hangú fiataljából szervezték. Sikerült is összeállítani egy meglehetősen jó hanganyaggal rendelkező együttest, amelynek azonban kicsi volt a zenei képzettsége. A munkát megnehezítette az, hogy a kórusnak 1948. március 15-re már szerepelnie kellett, ezért alapos kórus-

iskolára már nem volt idő, a heti két próba nem adott elég lehetőséget, többre pedig a NÉKOSZ túlszűfolt munkatempója miatt csak a bemutató előtti időszakban tellett. Nagy nehézséget jelentett a kórus összekovácsolása is, állandóan újak jöttek, és a régi-ek közül többen elmaradoztak, s az egyes kollégiumok vezetősége nem mindig rátermettség szerint cserélte ki a kórusba kijelölt tagjait.

E sok nehézség ellenére a kórus 1948. március 15-re elkészült első műsorával (mely egyben utolsó műsora is maradt). A program változatos volt. Gerincét Kodály Zoltán Csata dal című, Petőfi versére írott kórusműve képezte, amely kettős kart igényelt, és ezért igen nagy technikai követelményeket támasztott. Erre a feladatra csak zeneileg képzett, összeszokott kórusok vállalkozhattak, de a NÉKOSZ-énekkar mégis sikerrel birkózott meg vele, ha az előadás nem is volt maradéktalanul tökéletes, és főleg nem volt teljesen biztos. A Csata dal mellett Bartók és Kodály más művei, preklasszikus kórusművek és a népi demokratikus országok szerzőinek művei szerepeltek, köztük pl. az Azt mondják, ideje férjhezmenni című orosz népdal, amelyet a NÉKOSZ-kórus tett csakhamar országosan is népszerűvé. [...]

A kezdet után azonban elmaradt a folytatás. Elmaradt, még mielőtt a NÉKOSZ át-szervezésére került volna sor. A Központi Énekkar mindössze néhány alkalommal szerepelt. [...]

A NÉKOSZ Központi Gyermek kórusa

A NÉKOSZ Központi Gyermek kórusának létrejötte 1946-ra nyúlik vissza. Ekkor a Kádár Kata Kollégium nevelőtanára, Lénárth Elek kis kórust szervezett a kollégium tagjai közül, mintegy 20–25 lányból. Csakhamar csatlakoztak hozzájuk a szomszédos Térszili Katica Kollégium leányai is.

1947-ben Lénárth Elek a kórus bővítése céljából több más kollégium tanulóit is meghívta. Így a Dobó Katica, az Apáczai Csere és az Arany János Kollégium küldött tagokat az énekkarba, amely ettől kezdve NÉKOSZ Központi Gyermek kórusa néven működött. Tagjainak száma mintegy 70–80, túlnyomó részük lány, csak mintegy 15–20 fiú (ez utóbbiak az Arany János Kollégiumból).

Elég sokat szerepeltek. A Kádár Kata Kollégium énekkara már a Központi Gyermek kórus megalakulása előtt is gyakran fellépett különböző NÉKOSZ- és másféle rendezvényeken. Még többször szerepeltek a nagy együttes megalakítása után. Ott voltak például a miskolci kollégiumi napon vagy az 1947. évi könyvnapok műsorán. Sok fellépésük volt 1948-ban is, amelyek közül a legjelentősebb a március 8-i nőnapon, majd március 15-én a többi NÉKOSZ-együttessel a Városi Színházban való közös fellépésük. [...]

A műsor nagy részét Kodály Biciniumai, Vásárhelyi Zoltán: Zöld erdőben és Kerényi: Szőlj síp, szőlj c. gyűjteményének darabjai tették ki. [...]

A Központi Gyermek kórus vezetőinek terve az volt, hogy a Kádár Kata Kollégiumot a NÉKOSZ-gyermek kórus kollégiumává fejlesztik, az itt tanuló gyermekek rendszeres iskolai tanulmányaik mellett mind részt vesznek a kórus munkájában. 1948 őszén már úgy akarták a kollégium munkáját megindítani, hogy megfelelő átszervezéssel az egész gyermekkar ide kerüljön. Ha ez a terv megvalósul, igen sokat jelenthetett volna a magyar gyermekkar mozgalom fejlődésében, de sajnos, már nem lett belőle semmi. [...]

NDGY Vitányi Iván iratai

104. Bevezető a sportdélután lefolytatásához
Utmutatás a NÉKOSZ-kiküldöttek részére, 1947. június

A kollégiumi hét műsorából egy egész délutánt a testedzésnek fogunk szentelni. Ez magában véve is mutatja, hogy szövetségünk vezetősége mennyire fontosnak tartja a kollégiumi nevelésben a sportot. [...] Szövetségünknek, kollégiumainknak idén is mindekelőtt azzal kellett törődniük, hogy a kollégistákat emberibb körülmények közé juttassák, és a legelemibb nevelési-oktatási feltételeket biztosítsák. Virágzó sportéletet pedig, mint mindenki jól tudja, csak jelentős anyagi áldozatokkal, pénzbefektetéssel lehet elindítani és folytatni. Ez hiányzott még, s ezért a sportélet majdnem kivétel nélkül minden kollégiumban spontánul szerveződött és spontánul folyt. [...]

A népi kollégista embertípus elsőrendű kötelessége magát fegyelemre, kitartásra, akaraterőre, munkaszeretetre és ügyességre nevelni. Ezeket a képességeket megszerezni legkönnyebben a gyakorlati munka mellett sporttal, testneveléssel lehetséges. Most, amikor megállapítjuk, hogy a testnevelésben rajtunk kívülálló okok miatt hátramaradtunk, látnunk kell azt is, hogy az egész magyar ifjúság e tekintetben általában elszomorító képet mutat. [...]

Mi a NÉKOSZ részéről legsürgősebb teendőként a sportosztály felállítását határoztuk el. Sportosztályunk már meg is kezdte önálló működését. Az első komolyabb akció a népi kollégiumok bekapcsolása a népi röplabdabajnokságba és a kollégiumok röplabdafelszereléssel való ellátása volt. Ez év végén, pontosabban június végén pedig meghívásos alapon országos egyéni, népi kollégista atlétikai versenyt rendezünk. Nyáron, augusztus második felében külön sporttáborba visszük azokat a kollégista barátainkat, akik a jövő tanévben a kollégiumi sportmegbízottak lesznek, hogy feladatuk ellátására szükséges kiképzést megadjuk nekik. A kollégiumok felszerelésének problémáját pedig maximálisan fogjuk megoldani, amennyire csak erre anyagi fedezetünk lesz.

Ősztől kezdve valamennyi kollégistánknak módot adunk, hogy otthon, kollégiumaikban sportoljanak, ezenkívül pedig más egyesületekbe járjanak sportolni. Központilag pedig biztosítunk egy sereg lehetőséget arra, hogy kerületi és országos versenyekre vigyük legjobb népi kollégista sportolóinkat. [...]

NDGY GYSi NÉKOSZ 55

105. Molnár István sajtó- és propaganda-osztályvezető: A NÉKOSZ sajtó- és propagandaosztályának körlevele
1947. október 10.

Valamennyi Népi Kollégium Igazgatójának
Székhelyeiken

Szövetségünk sajtó- és propagandaosztálya megkezdte működését. [...]

Elsőrendű feladatunk, hogy ne csak a pesti kollégiumok vagy a központ életéről tájékozódjon a magyar társadalom, hanem minden egyes vidéki kollégiumról is. E feladat érdekében:

1. Minden egyes kollégium válasszon legjobb íráskészségű vagy éppen újságíró hajlamú fiatalsága közül sajtómegbízottat.

A sajtómegbízott feladata, hogy a kollégium életéről félhaviként beszámolókat küldjön a központ sajtóosztályának. A jelentés mindig a tényekre, kézzelfogható adatokra terjedjen ki. Összeírja a kollégium újságírással foglalkozó tagjainak nevét, életkorát, egyetemeken szakját. Színes riportokat ír és írat a helyi lapokba vagy a fővárosi lapokba a kollégium életében történt egy-egy jelentősebb, közérdekű eseményről. A legjobban dolgozó sajtómegbízottak részére újságírói tanfolyamot tartunk.

Jelentse a sajtómegbízott azt is, hogy a helyi lapokban a kollégiumról hány cikk jelent meg, hogy kollégista írta a cikket, tanulmányt vagy beszámolót, esetleg szép-irodalmi munkát. A jelentés mellé kérem csatolni a kivágott cikket nem felragasztva.

A sajtómegbízott kartonra felragasztva gyűjtse a kollégiumról szóló cikkeket saját kollégiuma számára.

Sürgős és pontos jelentést kérek arról is, hogy a kollégium számára milyen lap és folyóirat jár, és azt szereti-e a kollégium ifjúsága olvasni. Az első jelentés beküldésének határideje október 25., a második beküldése pedig november 15.

2. Minden kollégium válasszon mozgékony, jó fellépésű tagjai közül egy propagandistát.

A kollégium propagandistájának feladatai: irányítani és szervezni a saját kollégiumáról szóló értékes híreket. Legfőbb gondja, hogy a kollégiumról és a NÉKOSZ-ról minél többen és minél többet halljanak jó munkája nyomán. Felelős azért, hogy a NÉKOSZ lapjait, a Március Tizenötödikét és a Valóságot minél többen olvassák és arra előfizessenek.

Budapesten a kedvezményes színház-, mozi- és hangversenyjegyeket saját kollégiuma számára átveszi, továbbítja és elosztásáról gondoskodik. Ő a kollégium jó hírének legfőbb őre és ápolója. A közös megnyilvánulásokon jelszavakról, feliratokról gondoskodik. [...]

3. A főiskolás és középiskolás kollégiumok ifjúsága válasszon fotomegbízottat.

A fotomegbízott feladata, hogy a kollégium életéről fényképes beszámolót készítsen vagy készíttessen. Összeírja, hogy a kollégiumban hány kollégistának van fényképezőgépe, amelyet szintén jelentsen.

NDGY KLI NÉKOSZ 7-I-19

106. Március Tizenötödike, a fiatal magyar értelmiség hetilapja
Röplap, 1947. március

Annak az újságnak a szellemét idézi, amelyet hasonló címmel 1848-ban adtak ki a pesti fiatalok. Akkor, a nagy változás korában a fiatalság bátorságával, becsületességével, a nemzetért, népért érzett felelősséggel, szabad és tiszta kritikával szólt ez a hang a magyar néphez.

Most 99 év elmúltával újra nagy változások korában él nemzetünk, újra szükség van erre a hangra.

A Március Tizenötödike napjaink legidősebb hetilapja. Úgy követi a 48-as hagyományokat, hogy a mai napokban képviseli az igaz magyarság és az igazi haladás érdekeit. Ma gyűjti össze az olyan haladó és tiszta szellemű magyarokat, milyenek saját korukban a márciusi fiatalok voltak. Pártoktól független a

Március Tizenötödike, ellenzéki mindennel szemben, ami rossz, tárgyilagosan, szabad kritikával ismerteti napjaink eseményeit. Nem a napi politikát szolgálja, de politikai, kulturális, gazdasági, társadalmi síkon a magyarság és a haladás minden fontos kérdéséről megemlékezik.

A Március Tizenötödike mindenkire szól, de elsősorban azokhoz a fiatalokhoz, akik büszkék akarnak lenni arra, hogy magyar értelmiségi emberek. Ahhoz a fiatal értelmiséghez, amely nemcsak egyszerűen szolgálni akar, hanem javítani, formálni is. Elsősorban ennek a fiatal értelmiségnek a lapja, az iskolába járó vagy iskolázott fiatalságnak és azoknak a paraszt- és munkásfiataloknak, akik a demokráciában értelmiségi munkakört töltenek be. Ez a fiatal értelmiség írja is a lapot, és a szerkesztőség arra törekszik, hogy minden faluban, városban, iskolában és üzemben legyen olyan nevelő vagy diák, munkás vagy paraszt, aki sajátjának érzi a lapot, cikket ír, hozzászól a témákhoz, problémákat vet fel.

A Március Tizenötödike programját mutatja: a neve. Olvasó- és írógárdája: a magyar fiatalság minden rétege. Szerkesztője: Sipos Gyula. Kiadja: a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége. Hivatalos lapja az Országos 48-as Ifjúsági Bizottságnak. [...]

NDGY Balajthy Árpád iratai III-5

107. Gyenes Antal: Beköszöntő

A Népi Kollégista című lap első számának nyitó cikke

Szövetségünk életében kétségtelenül új fejezet nyílik meg a Népi Kollégista megjelenésével. Régi vágyunkat valósítottuk meg ezzel. Mozgalmunk előrehaladásával, kiszélesedésével elengedhetetlenül szükségessé vált egy olyan eszköz megteremtése, amely egyre szorosabbra fűzi a kapcsolatot a népi kollégiumok között egyrésztől, a népi kollégisták sokezres tábora és a vezetőség között másrésztől. Ennek a lapnak szükségét épp olyan erősen érezte a központ, mint a népi kollégiumi vezetők és maguk a népi kollégisták. Bátran mondhatjuk, hogy továbblépésünknek feltétele ez a lap. A kéthetenként, később talán hetenként megjelenő Népi Kollégista mozgalmunk egyre gyorsuló szívverése lesz. [...]

Ha nem népi kollégista veszi kezébe ezeket a lapokat, ismerjen meg belőle bennünket, céljainkat, lelkesedésünket, hitünket, nagy erőfeszítéseinket – életünket. Aki egyszer eljutott közénk, nem vonhatta ki magát mozgalmunk elemi erejű sodrása alól, örökre barátunkká lett. Szerezzük meg ezt az élményt a Népi Kollégistán keresztül azoknak a barátainknak, akik nem tudnak mindig közöttünk lenni.

A Népi Kollégista ügye nemcsak a vezetőség ügye. Akkor tölti be jól hivatását, ha minden népi kollégista a magáénak tudja a lapot. Nagy szolgálatot tesz a Népi Kollégista azzal, hogy a központ sűrű időközökben közvetlenül lenyúlhat a kollégiumokhoz, állandóan rajta tarthatja a kezét a mozgalom érverésén, félreérthetetlenül és minden kollégium számára egységesen közölheti szándékait.

Ma még nem tökéletes ez a szerszám. Ma még nem olyan a Népi Kollégista, amilyennek kívánjuk. A népi kollégiumi vezetőkön és a népi kollégisták sokezres táborán múlik, hogy ne csak a központ szólaljon meg benne, hanem szabad szöveket kapjon rajta keresztül a népi kollégista tábor felől jövő minden egészséges vélemény, ötlet, javaslat, kritika.

Ha ilyen lesz a Népi Kollégista, s tudjuk, hogy egy-két számon belül ilyen lesz, akkor be fogja tölteni hivatását, mozgalmunk nagy erősségévé, továbbfejlődésének egyik legfőbb biztosítékává válik.

Népi Kollégista, 1947. december

108. F. Nagy László: Zuhata g

A meggyfa lehajlik boldogan
lehel termékeny illatát
a torony nyújtózik komolyan
keresztrel hősködő Ararát
a paraszt homloka csörgedez
előtte roszog a faeke
áldásért kiáltott Istenhez
s elapadt csutorás tehene
tavasz van földeken réteken
gyárakban vígak a motorok
s nagyhasú anyáknak ölében
harmatos palánta mosolyog
gyártsatok ekéket vasasok
parasztok adjatok kenyeret
gazdagok féltsétek magatok
ostoros zivatar fenyeget
tavaszi haragunk lombosodj
harsogd a dalunkat mérgesen
tavaszi szerelmünk lobbosodj
lepd el a kerteket szélesen
tudatunk erősödj, csontosodj
bennünk az új élet veleje
tudásunk gyarapodj bokrosodj
legyünk az új élet teteje.

Valóság, 1948. április

109. Lukácsy Sándor: A Valóság két éve

Az új népi értelmiség a tudomány új útjain

[...] Az az ifjúság, melyet a valóság helyes ismeretére nem neveltek ugyan, de amely politikai, társadalmi munkája, küzdelmei közben maga nevelte erre magát, egyik elsőrendű feladatának tartotta, hogy olyan folyóiratot indít, mely a közelmúlt ködös emléteit a tények világító lámpásával újí ki a fejekből. Ez történt 1945 augusztusában. Az elindítók közt voltak népi kollégisták (az akkor még egyetlen Györffy-kollégium tagjai), és voltak nem népi kollégisták. Tény azonban az, hogy a Györffy-kollégium fiatalságának szellemi bázisa nélkül nem indulhatott volna meg a folyóirat.

A megállapítás óta immár majdnem két esztendő telt el, s e két év munkájára a népi kollégisták fokozódó elégedettséggel nézhetnek vissza. A folyóirat eddig megjelent 14 számában 30 olyan cikket találunk, melyet népi kollégista írt, 230 oldal terjedelemben. Csinos kis könyv kerekednék belőle, s ez nemcsak játék a szavakkal, mert e tanulmányok nagy része valóban olyan, hogy mondanivalója a folyóiratok múltó aktualitásán túl is olvasásra kívánczik. Az új népi értelmiség problématisztázó hangja jelentkezik ezekben az írásokban, bennük lehet felmérni a felkészültséget, nagyobb feladatokra való alkalmasságát, s nemegyszer kezdeményező vagy utat mutató szerepét. Különösen kiemelkedik a folyóiratról a népi kollégisták munkássága az utóbbi negyedében (ekkor történt a szerkesztőváltás): a három utolsó szám vezető tanulmányait mind népi kollégisták írták. Munkásságuk felöleli a folyóirat egész problémakörét (politika, társadalom-, irodalom- és neveléstudomány, közgazdaság), s nem kis mértékben tette lehetővé, hogy a Valóság az összes többi folyóirattól elütő szint képviseljen (nemcsak ifjúsági jellegével, hanem 48-as rovatával – ez eddig nem utánzott kezdeményezés! – és a Duna-táji problémák rendszeres ismertetésével is).

Ezek az eredmények, az eredményeknél azonban mindig fontosabbak a feladatok. A Valóság most már elért arra a fejlettségi fokra, hogy kilépve a folyóirat szűk kereteiből, mozgalommá váljon. Szükséges az, hogy a Valóság köré tömörült fiatal értelmiségiek – végzetek, egyetemisták, középiskolások, népi kollégisták és nem népi kollégisták – köre fokozatosan kiszélesüljön, és csupa olyan fiatal foglалjon magában, akinek szenvedélye a valóság megismerése, mégpedig nem a tudományos öncélúság jegyében, hanem a társadalmi hasznosítás szándékával. Ehhez a folyóirat havi 80 oldala már kevés. Ankétok, munkacsoportok, szociográfiai kutatóutak szervezésére van szükség, továbbá olcsó és újszerű, a tudományos igényt a gyakorlati célszerűséggel párosító könyvek, melyek a folyóirat problémakörét nagyobb terjedelemben, alaposabban elmélyíthetik, kidolgozhatják. A népi kollégisták fejlettebbjei ma már e feladat elvégzésére is alkalmasak: alkalmasak arra, hogy az alakuló, gyarapodó, haladó értelmiség arculatát saját műveikkel formálják.

Március Tizenötödike, 1947. július 12.

110. Kánya Mária: A NÉKOSZ külügyi alosztályának munkaterve
1947. október

A felszabadulás után az első kapcsolatokat külfölddel az ifjúsági szervezetek teremtték meg. Magyarországot teljesen elszigetelt állapotából legelőször az ifjúság emelte ki, és azóta mind sürűbb érintkezést tart fenn nemcsak az európai, hanem a tengerentúli ifjúsággal is. [...] A NÉKOSZ vezetősége életre hívta a külügyi alosztályt, és feladatául tűzte ki, hogy az ún. népi értelmiséget külügyi feladatok betöltésére alkalmassá tegye. Ezzel megszűnik a polgári osztály privilégiuma ezen a téren is. [...]

Első és legfontosabb feladata a külügyi alosztály kollégiumon belüli munkájának, hogy a nyelvoktatást oly módon szervezze meg, hogy aránylag kevés idő feláldozásával eredményes legyen a munka. Sajnos a nyelvtanítás kollégiumaink oktatásának eddig mostoha gyermeke volt, és őszintén meg kell állapítanunk, hogy kevés kivételtől eltekintve, a nyelvtanulással eltöltött idő nem állt arányban az elért eredménnyel. [...]

Minden kollégista számára kötelező egy világnyelv megtanulása. Választani lehet orosz, francia, angol és német között. Főiskolás kollégiumban 5, középiskolás kollégiumban 10 jelentkező esetén egy Duna-táji nyelv tanulására is sor kerülhet. Tehát önként lehet jelentkezni román, szerb, szlovák, cseh nyelv tanulására. [...]

Szükségesnek tartjuk, hogy minden kollégistának legyen egy külföldi haladó barátja, ezért megszervezzük a tömeglevezést. [...]

Nem szükséges hangsúlyoznunk annak fontosságát, hogy a kollégisták tanulmányaik befejezéséig legalább a világ nagyhatalmairól és a szomszédos országokról helyes képet nyerjenek. Ennek érdekében a kollégium évenként egy-egy ország alapos megismerését tűzi ki feladatul. [...]

Egy ország alapos megismerésének módjai:

1. Minden kollégium válasszon magának egy testvérkollégiumot vagy iskolát abban az országban, melyet alaposan kíván megismerni. Ezzel rendszeres érintkezést tart fenn.

2. Csereakciót bonyolítson le a testvérkollégiummal, külföldi magánszemélyekkel, ifjúsági és kulturális szervezetekkel, egyetemekkel, szerkesztőségekkel. A csereakció vonatkozik újságra, újságcikkre, tanulmányra, térképre, fényképre, könyvekre, kottákra, népi játékokra és táncokra, művészi reprodukciókra, tanmenetekre, egyetemi és középiskolai reformtervezetekre, általában mindenféle kulturális anyagra.

3. Minden kollégium egy-egy szempontból feldolgozza az illető országot, és félév végén szóban és írásban beszámol, ismerteti eddigi munkáját.

4. Az év végi beszámolóesttel egyidejűleg minden kollégium kiállítást rendez az illető országról.

5. Félévenként egy faliújságot és

6. félévenként képes híradót készít.

7. A kollégium tagsága félévenként három népdalt és egy népi táncot tanul meg.

8. A jutalmazott kollégisták az év végén lehetőség szerint ellátogatnak a tanulmányozott országba, ahonnan alapos és részletes beszámolóval térnek vissza.

9. A legértékesebb tanulmányokat, de félévenként legalább egyet beküld minden kollégium: hosszabb terjedelemben a Valóságnak, rövidebb terjedelemben a Március Tizenötödikének. [...]

Budapesti főiskolás kollégisták részére hat és fél hetes tolmácsszemináriumot indítunk januárban. A szeminárium két feladatot tölt be: elmélyíti a kollégisták bel- és külpolitikai ismereteit, és ezeket a nyelvcsoportok szerint alakított tanulókörökben gyakorolják. [...]

Célunk, hogy minél több népi kollégista mehessen külföldi tanulmányútra. Ezért és hogy hazánkat megismerjék, csere alapon meghívtunk 52 külföldi progresszív egyetemi hallgatót egyéves budapesti tanulmányútra. Bekapcsoljuk őket a nyelvtanításba és a tolmácsszemináriumba.

Belföld felé

Kapcsolatot létesíteni a budapesti külképviseletekkel és művelődési társaságokkal.

Fogadást rendezni a külföldi sajtóattasék részére és ismertetni előttük a szövetség jelentőségét.

A külügyi alosztály külügyi könyvtár szervezését kezdi meg. [...]

Külföld felé

I. Kapcsolatok felvétele

1. Levelezés útján:

- a) az összes egyetemi és ifjúsági egységszervezettel kicserélni a pedagógiai és társadalmi téren szerzett tapasztalatokat,
- b) külföldi kollégiumokat tájékoztatni a szövetség felépítéséről, nevelésügyi rendszeréről, tájékozódni az ő kezdeményezéseikről,
- c) kultúrintézetekkel kölcsönösen tájékoztatni egymást az eddig elért eredményekről szakmai téren, Kulturkiadványainkat kicserélni,
- d) külföldi lapokba és folyóiratokba a szövetségről tanulmányokat küldeni, egyben megvalósítani a szövetség és a külföld sajtótermékeinek kicserélését,
- e) szorgalmazni az egyes tudományos tanszékeken dolgozó kollégistáknál, hogy külföldi tanszékekkel építsék ki kapcsolataikat tudományos munkák kicserélése által és tanulmányutak megszervezésével,
- f) külföldön tartózkodó lektorok révén megfelelő összeköttetést létesíteni tudományos és kulturális körökkel, azokat NÉKOSZ-anyaggal ellátni és a szövetség propagálására felkérni.

2. Külföldön tartózkodó ösztöndíjasaink útján: minden külföldön tartózkodó ösztöndíjas kollégista tartozik havonta beszámolni a külügyi alosztálynak. A kollégisták csak megbízásvéllel képviselhetik külföldön a szövetséget.

II. Külügyi sajtócsere, kiadványok, rádió

1. Az előbbieken tárgyalt szervek és eszközök segítségével újság-, folyóirat-, cikk-, könyv- és kultúrfilmcserét valósítunk meg.
2. Ránk vár az a feladat, hogy március 15-ig három kiadvánnyal tájékoztassuk a külföldet mozgalmunkról, és ismertessük a 48-as ifjúságot, [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 7-I-14

111. A népi kollégisták 1947. május 1-i ünnepélyének műsora

1. Közének: Sej, a mi lobogónkat... (vezényel és konferál: Benedek Árpád)
2. Dér László népi kollégista szavalja Tóth Árpád Az új Isten c. költeményét
3. A Györffy-kollégium énekkara előadja Kodály Zoltán Katonadal és Bartók Béla Játék c. kórusát (vezényel: Darázs Árpád)
4. Pogácsás György, az Áchim András Kollégium igazgatója a NÉKOSZ nevében üdvözlő beszédet mond
5. Az Állami Védőnőképző Intézet énekkara előadja Veres Sándor Éjjel azt álmodtam és Kerényi György Fehér László c. népdalfeldolgozását
6. Szilágyi Albert Petőfi-kollégista előadja Juhász Gyula A munka c. költeményét
7. A Zrínyi Ilona Népi Kollégium táncsoportja magyar táncokat mutat be
8. A Kádár Kata Népi Kollégium kamarakórusa népdalokat énekel
9. Az Áchim András Népi Kollégium táncsoportja régi magyar kardtáncot mutat be

10. A Varga Katalin Népi Kollégium énekkara népdalfeldolgozásokat énekel
11. A NÉKOSZ központi táncsoportja a Huszárverbunkost adja elő
12. Politikai szatíra: Ahogy a karzatról láttuk... Előadja a Györffy-kollégium ifjúsága

NDGY GYSI GYIK 216

112. A Györffy-kollégisták a népi kollégiumok továbbfejlesztéséért

A Györffy István Kollégium bővített tisztikara kétnapos értekezletének jegyző-
könyvéből, 1947. május 4-5.

Felvettük a Györffy István Kollégium bővített tisztikarának 1947. május 4-én a Györffy István Kollégium nagytétényi villájában megtartott üléséről.

Jelen vannak: dr. Kardos László, Major László, Gyenge Zoltán, Molnár István, Halász József, Benedek Árpád, Gosztonyi János, Filip Sándor, Hartai András, Tóth Béla, Fekete Sándor, Györffy Sándor, Kovács Sándor, Kőte Sándor és Kéri József. [...]

A lakáskérdésben a tisztikar úgy egyezik meg, hogy a NÉKOSZ-nak kell a mai Györffy-kollégium helyiségeibe átköltözni. A Györffy-kollégium pedig új helyre költözik.

A Március Tizenötödike című lappal az a helyzet, hogy valószínűleg középiskolás lappá kell átalakulnia. Ez helyes is lenne, mert sok értelmiségi lap van. Természetesen az egyetemisták ügyével is foglalkozna, de zömmel a középiskolások nevelésével törődne. A szerkesztését így Fekete Gyula jól el tudja látni.

A Valóság új szerkesztő bizottságát nem tartjuk rossznak. A Valóságba ma is írhat bármelyik népi kollégista. Fekete Sándor azt hiányolja, hogy nincs egységes iránya a folyóiratnak, Kardos azt állítja, hogy olyan, amilyenre mi kialakítjuk. Sokat kell bele írni. [...]

A nyár küzdelem lesz a népi kollégiumok szellemi és szervezeti megerősítéséért. Nyáron a Balaton mellett nagy táborozások lesznek. Lesznek felvételi táborok és konferenciák. Meg fogjuk csinálni ebben az évben "Balatonszárszót". Az egész nyarat a nevelési munkára kell fordítani. Kulturális, nevelődési előkészítés az egész nyár a jövő évre. Július 10-én fejezzük be az évet, amikor sok eredményről és jövő terveinkről számolunk be. Ez az ünnepélyes évzárás napja. A nyáron el kell érnünk, hogy 100 népi kollégium legyen 10 000 taggal. [...]

A Vasvári Pál Akadémia megszervezését minden tisztikari tag nagy ügynek tartja. Kardos helyteleníti, hogy távollétében semmi különös dolog nem történt az Akadémia szervezésének előkészítésében. Pedig gyorsan meg kell csinálnunk, mert esetleg más megelőz bennünket ilyen politikai akadémia szervezésével, és tudjuk, hogy az nem felelne meg a mi céljainknak. Rajtunk múlik, hogy az előkészítést gyors ütemben elvégezzük. A megvalósítás ma még realisabb, mint amikor elkezdünk az Akadémia szervezését. Györffy Sándornak az a véleménye, hogy a Györffy István Kollégiumot kell átalakítani főiskolává. Ezt nem helyeslik a tisztikar többi tagjai azzal a megokolással, hogy így azt a népi kollégiumot lőnének ki, amelyikre épülnek a többi népi kollégiumok, amelyiket eszményképüknek tartanak. Ez a NÉKOSZ szempontjából semmiképpen sem volna jó. A Györffy István Kollégiumnak meg kell maradnia, és a jó köz-

gazdászok, jogászok és bölcsészek szakkollégiumának kell lennie. Egy komoly kérdés van az Akadémiával kapcsolatban, a jó emberek kivonása a többi népi kollégiumból. [...]

Felvettük a Györffy István Kollégium bővített tisztikarának 1947. május 5-én a Györffy István Kollégium nagytétényi villájában megtartott folytatólagos üléséről. [...]

Július 10-re, az ünnepélyes évzáróra NÉKOSZ-kiállítást rendezünk a NÉKOSZ új helyiségeiben. Itt fel kell vonultatni a NÉKOSZ egy évének eredményeit (falifűjságok, konkrét munkák stb.). Ennek nagyon jól szelektált kiállításnak kell lennie. Be kell mutatni, hogy milyen kultúrintézményeink vannak a népért (általános iskola, népi kollégiumok). Be kell mutatni, hogy áll a demokratikus külpolitika. Perspektívát kell adni a jövő kultúrpolitikájának. Az Akadémia tervét is ki kell állítani. A felsőoktatási reform elé komoly terveket kell készíteni. A kiállítás bemutatja a vidéki kollégiumok produktumait is. El kell készíteni egy arcképcsoportot, amely Petőfit és társait ábrázolja. Ezzel is készülünk a centenáriumra. Feliratokat kell készíteni a magyar ifjúság demokratikus múltjából. Meg kell eleveníteni az őskollégiumok életét, hogy a mi kollégiumi mozgalmunknak történelmi háttérrel adjunk.

A NÉKOSZ-évkönyv anyaga sokban összeesne a kiállítás statisztikájával. Ebben szükséges a Györffy István Kollégium történetének a megírása. Lehet közölni a regény jobb részleteiből.^{*} Meg kell írni a népi kollégiumi mozgalom elindulását és útját. Fel kell tárni a mi ellenállásunkat. Legyen benne egy tanulmány az értelmiségi ifjúság nevelődési módszereiről. Mutassa meg a koedukációs nevelés jelentőségét. Adjon számot a népi kollégisták szerepéről az ifjúsági politikában. Legyen benne a 65 népi kollégium rövid története és fényképe. Domborítsa ki a kollégiumok belső életét. Nyújtson statisztikát arról, hogy kik nevelik a mai ifjúságot az "úttörőktől" az egyetemi ifjúságig. [...]

A tisztikar elhatározza, hogy megtesz mindent a földreformról szóló tanulmány mielőbbi elkészítéséért. [...]

A tisztikar tagjai megállapítják, hogy a szaktanulmányok kérdésében vészes jelek mutatkoznak. A kollégisták szaktanulmányaikat elhanyagolják, és a nyelvtanulás is csak formai. A szemináriumok menete is akadozó. A terv az, hogy a nyáron minden kollégista végezze el elmaradt tanulmányait, hogy a jövő évet terhelésektől mentesen kezdhessük. A kollégiumok mai légkörében van valami mérgező. Sokszor olyan emberek is politikussá válnak, akik nem jó politikusok, de jó szakemberek lehetnének. Öszörtől kezdve a jelszó: erősebben a szaktanulmányok felé! Kardos megemlíti, hogy a mai helyzet szükségszerű, de nem is igyekeztünk eléggé a szaknevelést erősen fogni. Nem adtunk szakperspektívát az embereknek. A megoldás olyan irányú lesz, hogy a jövő évben a politikusabb elemek a Vasvári Pál Akadémiára mennek, a többi pedig szakemberré nevelődik. Olyan minimális oktatást kell a kollégiumon belül megszervezni, ami nem zavaró, de szükséges. Erősíteni kell a szakszerűség iránti hitet. Jól kell gazdálkodni az emberekkel. A társadalmi munkát és a szakszerű elmélyülést jól kell összeegyeztetni. Meg kell adni a tudománynak közgazdasági, jogi stb. vonalán a progresszív perspektíváját. A Vasvári Pál Akadémia is tudományos képzést ad politikai vonalon. [...]

NDGY KLI GYIK 21-II-2

^{*}Sipos Gyula Mi ötvenen címen megírta az "Öreg györffysták" dokumentumregényét.

113. Kardos László: A NÉKOSZ és a Györffy István Kollégium 1946–47. évi munkájáról

A NÉKOSZ fennállásának egyeztetendő évfordulóján rendezett évzáró ünnepélyen elhangzott előadói beszédből, 1947. július 10.

[...] A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom meglepő eredményeket ért el, országos arányokban terjedt el, és nemzeti üggyé vált. Ennek az atmoszférának volt köszönhető, hogy a múlt nyáron a népi kollégiumok erős gyökereket verhettek, és megkapaszkodhattak a fejlődés felé vezető úton. És itt köszönetet kell mondani mindazoknak, akik ezt elősegítették erkölcsi és anyagi támogatásukkal. [...] A segítségnél első helyen kell kiemelnünk magát a dolgozó parasztságot és az üzemek és gyárak munkásságát: októberi gyűjtőíveink félmillió személy adományát megjelölő rubrikái mindennél jobban dokumentálják, hogy a parasztok és munkások megértették: a saját fiaik jövőjéről van szó. A társadalmi segítség, különösen a kiindulásnál, valóban alapjait vetette meg a népi kollégiumoknak! Mégis ahhoz, hogy a népi kollégiumok ügye valóság legyen, a legtöbbet, a legfáradtságosabbat maguk a népi kollégisták, élükön a Györffy-kollégisták tették. [...]

Ma 70 népi kollégium működik az országban, és benne 3000 népi diák szabadon és gondtalanul tanulhat. Kollégistáink egész nyarukat áldozták a szervező munkára: a nehézségeknek, a meg nem értésnek, a közömbösségnek, a nincstelenségnek, a politikai gáncsoskodásnak olyan hálózatán törték magukat keresztül, amely megedezett felnőtteket is próbára tett volna. [...]

Legelőbb is arra kell válaszolnunk, okozott-e változást a magyar közép- és főiskolai diákság szociális összetételében a népi kollégiumi mozgalom? Azt kell válaszolnunk: igen! Jóllehet 3000 diák csak egy csepp a százezernyi közép- és főiskolás diákság tengerében, mégis a népi kollégiumok összefogó és útnak indító szerepe kétséget kizáróan megállapítható. A paraszt- és munkásszármazású főiskolás diákság arányszámában például 1, 2%-os növekedés volt észlelhető az elmúlt tanévben. Ez kétségtelenül a népi kollégiumok hatását is jelenti. Ha sikerül a népi kollégiumok 48-as tervében vázolt kereteket kitölteni, akkor ez a szám előreszökkenően növekvő tendenciát fog mutatni. A 3 éves terv perspektívái még csak jobban aláhúzzák ezt a tényt. Ez az első komoly pozitívuma a népi kollégiumok munkásságának.

A második pozitívum gazdasági természetű. A népi kollégiumi mozgalom gazdaságilag is megállotta a helyét, pedig kiindulásának első hónapjai az infláció mélypontjának idejére estek. Az elmúlt esztendő kollégiumszervező és -fenntartó munkái és eredményei öt és félmillió forint értéket jelentenek. Nagy összeget! De ennek az összegnek csak 18%-a hivatalos állami pénz, kultuszminisztériumi támogatás. Ugyanakkor 59 %-a a szövetség és a kollégisták társadalmi szervező és gyűjtőmunkájának az eredménye, 23%-ot még mint hiányt kell megemlítenünk. Tehát itt az a lényeges, hogy a magyar társadalom és a magyar állam egy aránylag igen olcsó kultúrapparátushoz jutott, amelyben egy igen jelentős percent magukat a kollégistákat dicsérlő, akik egymaguk a költségvetés 26%-át, mintegy másfél millió forintot ingyenes rohammunkával, kétkezi munkával, újjáépítéssel, szervező és instruáló hozzájárulással teremtetek elő! [...]

A harmadik pozitívum a népi kollégiumok politikai és szervezési stabilitását emeli ki. A népi kollégiumi mozgalom fő érdemei közé tartozik, hogy mindjárt az induláskor sikerült egy olyan apparátust, a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét létrehozni, amely mindmáig megőrizte szervezeti töretlenségét és pártatlan jellegét. Sikerült bebizonyítani, hogy lehetséges a mai koalíciós viszonyok között is egy olyan szervezetet létrehozni — kiemelem, hogy nevelőszervezet — amely nem a koalíciós politikai erők egyensúlyán nyugszik, hanem saját gyökereiről sarjadva a legkülönbözőbb haladó elemeket az ifjúsági önkormányzat segítségével együtt tudja tartani, vezetni és nevelni tudja, demokratikus közösséget tud belőlük kiformálni! [...] A népi kollégiumok fogalmát mi vezettük be a magyar köztudatba, és mi tettük a haladó magyar demokráciáért harcoló nevelői törekvések egyik eszközévé, lényeges jegyeit is mi fogalmaztuk meg. Mindebből az is következik, hogy csak a mi felfogásunk szerint szerveződő kollégiumokkal, mint népi kollégiumokkal, tudunk együttműködni.

Örömmel észleljük, hogy a számunkra nem olyan kellemes múltú Magyar Kollégiumi Egyesület sok vonatkozásban erre az útra tért. S ha szabad most a Köztársasági Elnök Úr, a Kultuszminiszter és a Tájékoztatásiügyi Miniszter Urak sajtóban is felvetett szándékára reflektálni, amely a népi kollégiumok egységének kérdését veti fel, akkor azt mondjuk, hogy mi ennek az egységnek az alapján állottunk és állunk, és örömmel üdvözlünk minden olyan szándékot, amely a Magyar Kollégiumi Egyesület kollégiumainak méltóságuknak megfelelő visszatérést biztosít a népi kollégiumok egységbe. Meg vagyunk győződve arról, hogy ez a lépés a Magyar Kollégiumi Egyesület kollégiumai igazi és végleges útjának a megtalálását jelenti, és vonzó és kijózanító példa lesz az ifjúsági egység megteremtésének nehéz munkájában.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége egyéves munkásságának negyedik pozitívuma, amely egy sereg tanulságot, tapasztalatot és eredményt foglal magába, az előbbi problémával szorosan összefügg, és a népi kollégiumok lényegét jelenti. Bevezettünk és igazoltunk egy új nevelési szisztémát. Ez a nevelési szisztéma az ifjúsági önkormányzat vagy ifjúsági autonómia. [...] Az autonóm népi kollégium alaptípusának megteremtésével és annak gyakorlati munkájával igazoltuk, hogy a paraszt- és munkásfiatalság, de egyáltalán a fiatalság képes önállóan és szabadon fejlődni, képes eredményeket produkálni a saját önkormányzati feltételei között mind a szaktudományok területén, mind a szabad társadalmi stúdiumokban, képes mind morális, mind társadalmi magatartás tekintetében egy társiasabb, közösségibb embertípust kialakítani. [...]

3000 diákunk van. Az összlétszám 10%-át nők teszik ki. A diákság 78%-a középiskolás népi kollégista, 22%-a főiskolás diák. A diákság szociális összetétele a következőképpen fest: 51,9%-a parasztszármazék, 42,9%-a munkás-, 5,2%-a értelmiségi családból való. A tagság 52,3%-a tisztán agrár- vagy ipari proletárszármazék. Ez év tanulmányi eredményei a következőképpen sorolhatók: a középiskolásoknál 73% kitűnő, jeles, jó, 25% elégséges és 2% meg nem felelő, az egyetemistáknál 77,2% kitűnő, jeles és jó, 21% elégséges és 1,8% meg nem felelő. Mindezek a számok azt mutatják, hogy — minden rosszindulatú híreszteléssel szemben — kollégiumaink tanulmányi eredményei a diákifjúság átlageredményeinél jóval jobbak. [...]

A szaktanulmányok mindenekelőtt való volta készítette a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét arra, hogy már az első esztendőben is – különösen a főiskolások számára – önálló szakkollégiumokat hozzon létre az általános vegyes típusú főiskolák kollégiumok helyett. A tanulmányi eredmények azt mutatják, hogy a szakkollégiumok, főleg a technikus, orvos, mezőgazdász szakmában, beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, és sikerült kialakítani a szakmai ambíciók által is fűtött kollégiumi közösség jó típusait. Szakmai vonatkozásokban kezdeményező és újszerű lépés volt a képzőművészeti kollégium felállítása, e tekintetben például a Derkovits-kollégium a képzőművészeti nevelésnek új útját járja, és nemzetközi vonatkozásait is tekintve sajátos jelenség. Minden reményünk megvan arra nézve is, hogy színész-kollégiumunk segítségével a színésznevelés területén is hasonló lehetőségeket tudunk nyújtani az új és másabb típusú színészgeneráció felneveléséhez. [...]

A szakmai tanulmányokon kívül a népi kollégiumok derekasan kivették a részüket a kollégiumi tanulmányokból is, amelyek idejük nem éppen kis részét vették igénybe. A kollégisták részletes vallomása szerint a 3000 kollégista összesen az egész évben egy milliót meghaladó óraszámában foglalkozott kollégiumi stúdiumokkal (azaz vett részt előadásokon és szemináriumokon). Ez átlag napi 1,7, tehát közel 2 óra többletmunkát jelentett egy-egy kollégistának. Kollégiumainkban ez évben összesen 1189 előadást és 752 szemináriumot tartottunk, azaz egy-egy kollégiumra ez évben 16 előadás és 11 szeminárium megtartása esett. Az előadások 45,5%-a tudományos, 22,8%-a társadalmi, politikai előadás, 14,7%-a irodalmi és 17%-a egyéb természetű volt. A szemináriumok közül 31,5% történelmi, 25,2% irodalmi, 16,5% társadalomtudományi, 14,9% közgazdasági, 4,8% filozófiai és 1,7% egyéb természetű szeminárium volt. A kollégiumi tanulmányokat még nyelvórák egészítették ki. Egy-egy kollégiumban átlag 58 nyelvórát tartottak 4038 óra terjedelemben. A nyelvórák 27,8%-a német, 19,2%-a francia, 23,2%-a angol, 14,9%-a orosz, 10,1%-a Duna-táji és 4,8%-a egyéb nyelv volt. A népi kollégisták ebben az évben elolvastak 75 392 kötet könyvet, ebből 16 252 szakkönyv, 17 158 tudományos, 41 982 szépirodalmi könyv volt. Ebből ez évben egy kollégistára 5,5 szakkönyv, 5,9 tudományos, 14,3 szépirodalmi könyv esett. – A népi kollégista ifjúság ebben az évben nemcsak tanult, hanem tanított is: kollégistáink önképzőkörökben, ifjúsági szervezetekben, a nagy nyilvánosság előtt összesen 2371 önálló előadást tartottak, közülük 480-an megírtak 849 cikket, úgyszintén 72 kollégista 256 tanulmányt. [...]

Jelentős szerepet vállaltak kollégistáink az ifjúsági politika vitelében. Nincs ifjúsági szervezet, amelyben valamilyen vonatkozásban kezdeményező, szervező, irányító vagy kisegítő szerepet ne játszottak volna. Ifjúsági szervezetekben töltött hasznos egyéni munkaidejük 123 148 órát tesz ki. Kollégistáink ez utóbbi felsorolt háromféle társadalmi tevékenysége 471 387, azaz közel félmillió hasznos munkaórát jelent. Ebbe a számba természetesen nem számoltuk be a Györffy-kollégisták múlt nyári tevékenységét, amelynek eredményeképpen létrejöttek a kollégiumok, amellet hogy megteremtettek 200 életképes földművelésszövetkezetet, 4 elemi iskolát, 25 partikulát, 9 dolgozók iskoláját, 3 általános iskolát, közreműködtek 2 középiskola megszervezésében, százszámra tartottak népgyűléseket és írtak cikkeket.

A társadalmi neveléshez kell számítanunk kollégiumaink kulturális reprezentációit is, amellyel mind a magunk, mind pedig a haladó magyar ifjúság demonstrációit

emeltük ki. Kórusainkat, táncsoportjainkat, színjátszóinkat mindenütt ismerik az országban. Dramatizált politikai szatíráinkkal új műfajt teremtettünk. Május elseji felvonulásunk és demonstrációnk megmutatta, milyen ifjúság nevelődik otthonainkban! Ez év pünkösdjén Cegléden tartottuk meg kétnapos Pest megyei kollégiumközi kultúrversenyünket. Ez a verseny meggyőzött arról, hogy az érzelmi nevelést ilyen módszerekkel kell szolgálnunk, de arról is meggyőzött, hogy a népi kollégisták előadó játékkultúrájának olyan stílusa van, amelynek megvan a sava és a bors, és amely vonzó példája lehet bármely más hasonló ifjúsági kezdeményezésnek.

Sportterületen még sántikálunk. Kollégistáinknak csak 22%-a sportol rendszeresen, 47%-a rendszertelenül, 31%-a egyáltalán nem. Egy-két kezdeményező lépést itt is tettünk. Bevezettük például kollégiumainkban a röplabdajátékot, sőt ebben a sportágban a Györffy István Kollégium csapata az ország legjobb csapatai közé tartozik. [...]

Nehéz dolog: diáknak lenni egy időben, és az idevágó társadalmi munka kezdeményezését és organizálását is vállalni, mégis az a megállapításunk egyeztetési tapasztalat után, hogy ráléptünk arra a legjobb útra, amely az iskolai stúdiumok és a társadalmi munka összhangját megteremti. 70 kollégium folyamatos szervező munkája és a további kollégiumi szervező munka a legjobb iskola a jövőre. De ott vannak fiaink és lányaink az egyetemi ifjúság szervezeteinek élén, az ifjúsági szervezetek lényeges funkcióiban. Ott vannak a centenáriumi esztendő méltó megünneplése kezdeményezői sorában. Ők alapítják a 48-as bizottságokat. Paraszt- és munkásdolgozókat hoznak fel a Műegyetemre és a mezőgazdasági egyetemre, tanfolyamokat rendeznek számukra. József Attila-szoborakciót indítanak, medikusket rendeznek, szociográfiai mozgalmat kezdeményeznek, segítik a tanoncotthon-építő mozgalmat, ők szerkesztik a Március Tizenötödikét, a 48-as mozgalom hetilapját, ők írják a haladó értelmiségi ifjúság egyetlen hívszó folyóiratának, a Valóságnak tanulmányait, külföldi tudományos könyveket fordítanak le, kiállításokat rendeznek, ők adják a haladó írók és művészek előadásainak közönségét, ott vannak minden megmozduláson, ahol a haladó magyar ifjúságot képviselni kell. Eljárnak az üzemekbe, a gyárakba, a bányákba, és ott vannak a parasztok között a népgyűléseken, a kulturális szervező munkában, a szövetkezeti munkában. A magyar ifjúság képviselőjében kollégistáink járnak külföldön, az albán, a jugoszláv, a bolgár, a román, a cseh és az osztrák ifjúság között, ösztöndíjas györffystáink vannak kint a Szovjetunióban, akik közül az egyik éppen most teszi le ott kinn egyetemi magántanári vizsgáját. A bulgáriai és a két jugoszláviai brigádnak népi kollégisták a parancsnokai. Ezekben a brigádokban 110 népi kollégistánk tartózkodik kinn, és építi a vasútépítés nehéz munkájával a haladó népek ifjúságának demokratikus barátságát. De kint lesznek fiaink a franciaországi és a prágai ifjúsági találkozókra mint a magyar népi kultúra reprezentánsai, mint ifjúsági politikusok.

A népi kollégiumi mozgalom és az egyes népi kollégiumok életében központi jelentősége volt a centenáriumi esztendőnek. A szövetség vezetősége már 1946 telén felismerte a polgári forradalom és nemzeti szabadságharc százesztendős évfordulójának eszmei jelentőségét mind a saját kollégiumi ifjúsága, mind pedig az egész magyar ifjúság nevelése szempontjából. Erre vonatkozó tervét és gondolatait – amelyek 1946-ban az MKP és az MKP IB-jének álláspontjával estek egybe, s amelyek a MADISZ és a MIOT hivatalos centenáriumi programjává váltak – a Györffy István Kollégium igazgatója fogalmazta meg az Ifjúság 1946. december 22-i számában írt cikkében. A népi kollégiumok jelentős részt vállaltak az ifjúsági szervezetek közös, országos centenáris munkájából. A maguk részéről a tőlük telhető legtöbbet: 100 kollégiumot és 10 000 népi kollégistát ajánlottak fel, vagyis a népi kollégiumok optimális felfejlesztését, a kollégiumi mozgalom új intézményeinek a megteremtését, többek közt a Vasvári Pál Akadémiát, a népi kollégisták honismereti mozgalmát, a centenáriumi ifjúsági mozgalom népi kollégista hetilapját, a Március Tizenötödikét. A kollégiumi szövetség a centenáriumi év oktatását 1848 eszmei örökségének szellemében szervezte meg, és azt a népi kollégisták progresszív ideológiai nevelésének alapjává tette. Minden egyes kollégium a centenárium jegyében szervezte meg társadalmi-politikai tevékenységét is, amely akkoriban a magyar ifjúság legkülönbözőbb tanintézeti és mozgalmi csoportjaival való legszélesebb körű termékeny összefogást és együttműködést eredményezte. A népi kollégisták a centenáriumi esztendő vállalkozásaink teljesítése révén váltak a magyar diákság fejlett öntudatú és szilárd erkölcsű csoportjává. Elég itt – epizódként – az 1947. évi nyári külföldi brigádtévékenységükre utalni. Nem véletlen, hogy a népi kollégisták 1948. március 15-ét mint diákéletük egyik legnagyobb eseményét ünnepelték, és magukat e forradalmi nemzeti tradíció elkötelezett örököseinek tekintették.

114. Gyenes Antal, a NÉKOSZ megnyitja a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége évváró és egyben centenáriumi évnnyitó ünnepségét
1947. július 10.

Tisztelt Ünneplő Közönség!

A NÉKOSZ ez évi évváró ünnepélyét megnyitom. Felkérem a mélyen tisztelt közönséget, hogy szokásainkhoz híven felállva énekeljék el indulónkat.

(Az egybegyűlteket eléneklik a NÉKOSZ-indulót.)

Tisztelt Ünneplő Közönség! Szeretettel üdvözlöm a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom pártfogóját, Tildy Zoltán köztársasági elnököt (nagy taps), üdvözlöm a magyar kormány miniszterelnökét, Dinnyés miniszterelnök urat (taps), a magyar kormány itt megjelent tagjait, a külföldi demokráciák és követségek tagjait, elsősorban Mrazovics miniszter urat, Brankov őrnagy urat. Üdvözlöm kollégiumi estünkön megjelent barátainkat, és üdvözlöm kollégiumaink összes delegációit.

Mai évzárónkon az a feladat hárul ránk, népi kollégistákra, hogy számot vessünk elmúlt évi munkánkkal, és megállapítsuk, hogy az az ifjúság, mely a fasiszmus évei alatt a magyar értelmiségi ifjúság egyetlen szervezett csapata volt, meg tudta-e helyét állni a demokráciában a felszabadulás után, és döntő módon bele tudott-e szólni az országépítésbe, az új ország kialakításába. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 4-III-8

115. Kardos László: A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének centenáriumi programja
1947. július 10.

[...] Bizakodással nézünk a jövő elé!

Ennek a bizakodásnak a jegyében ohajtom meghirdetni és indokolni szövetségünk centenáriumi programját.

Harcunkat és munkánkat tovább folytatjuk a demokratikus népi értelmiségiért! Egyesztendei tapasztalataink arról győztek meg, hogy népi kollégiumaink a szegényparasztság és az ipari munkásság elsőrendű szükségletein segítenek, és a szükségletek kielégítéséhez lényegesen hozzá tudunk járulni. 3000 kollégistánk közül –valomásai szerint – csak elenyésző kis százalékuk tudott volna tanulni népi kollégiumok nélkül: a főiskolások 60,4%-a egyáltalán nem, 30,5%-a nagyon nehezen. A középiskolások 61,5%-a egyáltalán nem, 30%-a nagyon nehezen. Ezért is a centenáriumra kollégiumaink számát 10 000 népi kollégista diák befogadására növeljük meg, amit a 100 népi kollégium, 10 000 népi kollégista jelszavával hirdettünk meg. Ehhez a vállalkozásunkhoz tartozik például az a kezdeményezésünk is, hogy ösz-re félezer, középiskolába most kerülő lelcifjat veszünk fel, akiket 2000 árvaházi gondozott közül válogatunk ki. Gazdasági és szervezési terveink már készen vannak!

A szaktanulmányok hathatós elősegítésére 12 új szakkollégiumot hozunk létre a legkülönbözőbb értelmiségi és művészeti szakmák szükségleteinek fedezésére. Meglevő kollégiumainkból ötöt szintén szakosítunk. Ezek között állítjuk fel az Apáczai Csere János Kollégiumot, amely egyben új típusú kísérleti középiskolánk is lesz az Eötvös-kollégium fiatal tanárainak és tagságának gondozásában. Ennek az iskolakollégiumnak lesz a feladata, hogy új utakon törjön előre a középiskolai oktatás új módszereinek a megkeresésében, és mind az oktatásban, mind pedig a nevelésben megvalósítsa azokat a demokratikus kezdeményezéseket, amelyek halaszthatatlanok a korszerű nevelésben.

A dolgozó munkás- és parasztfiatalok számára megszervezzük a dolgozó közép- és főiskolások Zalka Máté Kollégiumát.

Tanyavidékeken és elszórt kisközségek között a központi fekvésű és színvonalas általános iskolák mellé népi kollégiumok szervezését kezdeményezzük.

Külön ki kell emelnünk centenáriumi terveink közül a Vasvári Pál Akadémiát, amelyet az évfordulókör, 1948. március 15-én nyitunk meg. A Vasvári Pál Akadémia Vasvári Pálnak, az 1848-as forradalom ifjúsági vezéralakjának, a legnagyobb magyar diákpolitikusnak, a szabadságharc leghaladóbb gondolkodású mártírjának szel-

lemében és emlékezetére otthont óhajt nyújtani mindazoknak a fiatal magyar értelmiségieknek, akik felsőfokú politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális tanulmányokat szándékoznak végezni, és életük további sorát politikai természetű társadalmi munkában akarják tölteni. Az Akadémia 3 esztendő, amelynek jelentős része külföldi tanulmányút. Az Akadémia pártkülönbség nélkül mind szellemében, mind szervezetében, mind pedig gyakorlati munkájában a haladó magyar demokrácia ügyét szolgálja. A Vasvári Pál Akadémia zárt jellegű intézmény, tagjait felvételi vizsga alapján veszi fel, ingyenes, végbizonyítványt ad és minősít, jogosítványa társadalmi jellegű. A Vasvári Akadémia a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének nevelő- és oktatóintézete.

Kollégiumaink nívóját óhajtjuk emelni akkor, amikor mindent elkövetünk, hogy a centenáriumi esztendőben a legjobb magyar pedagógusok neveljék fiataljainkat, 1000 kitűnő pedagógus a perspektívánk!

A szabadságharc évfordulójára a pilisi hegyekben 500 holdnyi erdőterületen nevelőtelepet óhajtunk létesíteni. A telepet mint a magyar demokrácia megbecsülésének szimbólumát a haladó magyar ifjúság iránt, 48-as parknak nevezzük, és a népi kollégisták fizikai és szellemi megerősítésének gyakorlótelepül használjuk.

Elindítjuk és megszervezzük a centenáriumi ifjúság legnagyobb ifjúságnevelő mozgalmát, a Honismereti Mozgalmat, amelynek segítségével a népi kollégiumok az egész magyar ifjúság számára a tartalmas, szabad és derűs élet leghatalmasabb társadalmi iskoláját teremtik meg. A Honismereti Mozgalom egyben: sport, művelődés, tudományos munka és demokratikus állhatatosságra nevelő próbatétel.

A százéves fordulóra el akarjuk érni, hogy minden eszes és tehetséges népi kollégistának a szükséges ruhája, cipője és tanszere meglegyen, továbbá a szabad bel- és külföldi tudományos képzés minden anyagi feltétele rendelkezésre álljon. Ezért jelszavunk: Ösztöndíjat minden népi kollégistának! A múlt esztendőben középiskolás népi kollégistáinknak csak 5, 5%-a kapott átlag 60 forint ösztöndíjat havonta, a főiskolásainknak pedig 12% -a 64 forintot. Ugyanakkor középiskolás kollégistáinknak 43, 5% -a semmi támogatást nem kapott hazulról, 56, 5% -a pedig átlag havi 11 forintot. Főiskolás kollégistáinknak hasonlóan 61, 1% -a nem kapott semmi támogatást, 38, 4% -a pedig csak átlag havi 18 forintot. Kollégistáink ösztöndíjjal való ellátását sürgeti egészségügyi helyzetük is, amely főleg ruhátlanságnak és súlyos folszerelkedésnek tudható be. Összes kollégistáink 42, 6% -a volt beteg az elmúlt esztendőben összesen 13 646 napig. Még egy jellemző adat. A népi kollégisták tankönyvszükséglete 20 028 db lett volna, ennek csak 41, 5% -a állott rendelkezésünkre, 58, 5% -a hiányzott.

1948. március 15-re minden népi kollégiumnak saját könyvtára lesz, hogy a népi kollégisták a művelődésükhöz pótolhatatlanul szükséges tudományos és szépirodalmi könyvekhez azonnal hozzájuthassanak. 25 000 kötet könyvet óhajtunk szétosztani. Eddig csak kollégiumaink 57, 8% -ának volt könyvtára, amelyek mindössze 19 190 darab könyvet tartalmaztak. Ebből is 9000-et meghaladó könyv a Györffy István Kollégium tulajdonában van.

Végezetül a centenáriumi év folyamán kollégiumaink ifjúságának és tanárainak munkájából 10 önálló történelmi, irodalmi, gazdasági és politikai tudományos könyvet adunk ki. Ezek a könyvek dokumentálni fogják, hogy a centenáriumi esztendő márciusi ifjúsága, a népi kollégisták, méltók neves elődeikhez!

116. Tildy Zoltán köztársasági elnök, Dinnyés Lajos miniszterelnök, Rákosi Mátyás miniszterelnök-helyettes, Veres Péter honvédelmi miniszter felszólalása a NÉKOSZ évzáró ünnepségén
A NÉKOSZ évzáró ünnepségének jegyzőkönyvéből, 1947. július 10.

Tildy Zoltán köztársasági elnök hosszan tartó taps közben foglalja el helyét a szónoki emelvényen.

Kedves fiatal Barátaim!

Azzal kezdem, amit Kardos László ifjú barátom mondott: sajnós, mi már nem lehetünk népi kollégisták. Pedig be jó lenne az életet nekünk is ebben az atmoszférában kezdeni újra. Jó lenne, hogyha a mai fiatalság hitével, elszántságával indulhatnánk mi is az ifjúság erőivel az új Magyarország megteremtésének munkájában. Az idő eltellett felettünk, de mikor a népi kollégiumok ifjúságát nézzük, magunk is újra fiataloknak érezzük magunkat. És tudjuk, hogy ez az ifjúság, amelyik most indul az országteremtés munkájára, amikor ez eléri a kort, amelyben mi járunk ma, boldogabb országban, szabad országban, olyan országban fog élni, amelynek minden dolgozó fiatal elheti és élvezheti az életnek egész teljességét. [...]

Egy esztendő után hadd állapítsam meg azt, most még több okkal, mint amikor ez a mozgalom útjára indult, hogy ez a mozgalom történelmi szükségesség volt, történelmi feladatot vállalt, és ezt a feladatot nemcsak elindította a maga útján a megvalósulás felé, de jelentős és hatalmas eredményt ért el az első esztendő alatt is. Én elsősorban most a szeretetet, a megbecsülést és az együttérzést forró melegével fordulok az ifjúság felé, amely nemcsak kitermelte magából és elindította ennek a mozgalomnak a gondolatát, de ott volt munkával, áldozattal, helyállással, nemcsak a mozgalom propagálásával, de fizikai és szellemi munkával egyaránt, amely ezt a mozgalmat a mai eredményekig eljuttatta. Én magam is jártam kollégiumokban, ahol az ifjúság mondhatatlanul nehéz körülmények ellenére rakott fészket magának egy-egy elhagyott házban, romházban, hordta össze a bútorokat, teljesen szegényesen élt és szűkölködve, sokszor éhezve és fázva, ablaktalan szobákban végezte a maga tanulmányi kötelességeit.

Az ifjúság nélkül – állapítsuk meg – ez a mozgalom mai eredményeinek a felét sem tudta volna elérni, mert azokat a társadalmi erőket, amelyek végül mégis megmozdultak, az ifjúság hite és lelkesedése mozgatta meg, és meg vagyok győződve, hogy annak a felelősségnek, amely a kormányzatban is feltámadt e mozgalom érdekében, ennek a felelősségnek a feltámasztásában is jó része van az ifjúságnak, amely mindenütt ott volt a maga jogos, emberi és nemzeti igényeivel, és nem hagyta nyugton azokat egyetlen napig sem, akiktől elvárhatta a maga és az egész nemzet nevében a segítő kéznek a kinyújtását. [...]

Két mély benyomás támadt bennem, amíg Kardos László szavait hallgattam. Az egyik az, hogy ennek a mozgalomnak sikerült felszakítania a gátakat, amelyek oda-emelkedtek a két hatalmas dolgozó réteg, a munkásság és a parasztság fiataljai elé a múltban. [...]

Felszakadtak ezek a gátak, és én azt szeretném, hogyha a magyar parasztság és munkásság fiataljai hatalmas áradata zúdulna be a felszakított réseken, tágítaná ezeket

a réseket állandóan, és biztosítaná a maga számára a szellemi felemelkedés útját és lehetőségeit minden időkre.

A másik mély benyomásom az volt, hogy a népi kollégiumok egész szervezete, belső rendszere, belső élete, a szellem, amely ezeket eltölti, biztosítani fogja a nemzetet arról, hogy ez az ifjúság, amely a népből jött, nem fog többé kiszakadni a népből (lelkes taps), s nem lesz soha többé árulója a nép ügyének (taps). [...]

Meg vagyok győződve arról, hogy az az ifjúság, amely kollégiumainkban nevelkedik, örökké a népé marad, amelyből vétetett, és a kollégiumoknak ez lesz a legnagyobb eredménye a nemzet jövőendő szolgálatában. Egy olyan értelmiség, amely a nép ügyét mindenekfelett a maga ügyének is tartja. Ha valamit, úgy részletekben két dolgot ajánlhatnék a NÉKOSZ-nak, mielőtt alkalmam lesz a vezetőkkel részletekben beszélgetni. Az egyik az, hogy a NÉKOSZ a maga ifjúságával szervesen és szervezeten vegyen részt azoknak a társaságoknak a munkájában, amelyek arra hivatottak, hogy a szomszéd népekkel való viszonyunk, barátságunk, bizalomteljes együttélésünk elmélyüljön. A Magyar–Szovjet Társaságra, a Magyar–Jugoszláv Társaságra, a Magyar–Román Társaságra gondolok, szeretném, ha ezeknek a munkájába a magyar ifjúság – ismétlem, tudatosan és szervezeten – már most beilleszkednék.

A másik kérdés: van ennek a mozgalomnak egy testvérmozgalma: a tanoncotthonokat építő mozgalom, ahol ipari munkásságunk jövőendője készül a szebb, a jobb, az igazabb életre. Szép lenne és jó lenne, és nagyon eredményes dolog lenne a jövőendő szempontjából, ha a kollégiumok megtalálnák a testvéri összeköttetés útját, eszközeit és módszereit ezekkel a tanoncotthonokkal, és meglátogatnák egymást, segítenének a tanoncotthonok művelődési munkájában, és kiépülne komoly, mély, testvéri, társadalmi szolidaritás a szellemi pályákra készülő ifjúság és a fizikai munkára készülő fiatalság között.

Ezt a két gondolatot ajánlom így első kapásra a NÉKOSZ vezetőinek figyelmébe. Egyébként befejezésül csak egyet szeretnék, kezét szorítani azokkal, akik a munkának a dandárját vezették és kezét szorítani minden népi fiatallal.

Fiúk, az ügy, amelyet szívetekhez szorítottatok, ez az ügy a nemzet ügye, a magyarság jövőendőjének az ügye. (Hosszan tartó, nagy taps.)

(Jegyzet: A köztársasági elnök úr átadja a NÉKOSZ két vezérlobogóját, az egyiket, a Vasvári Pál-emblémával díszített lobogót a legjobb főiskolás kollégiumnak, a Györfly István Kollégiumnak, a Petőfi Sándor-emblémával díszített vezérlobogót pedig a legjobb középiskolás kollégiumnak, a pápai Petőfi Sándor Kollégiumnak.)

Dinnyés Lajos: [...] Elismerésre méltó, hogy a hároméves terv nagy munkájában a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége, e nagyra hivatott nevelőszervezet is megtalálta a maga helyét, és célul tűzte ki, hogy a legrovidebb időn belül száz népi kollégium tízezer kollégistával hirdesse, hogy a kis Magyarország szellemi újjáépítése milyen jelentős méreteket öltött. Nem kétséges, hogy a kitűzött célt a magyar fiatal-ság el fogja érni, és a paraszt- és munkásöntudat büszkén állapíthatja meg, hogy gyermekei nemcsak fizikai munkában, hanem szellemi munkában is a legelső helyre küzdöttek fel magukat. [...]

Rákosi Mátyás: [...] Azt hiszem, nem túlzott Kardos barátunk, mikor azt mondotta, hogy a népi kollégiumok ügye a nemzet egyetemes ügyévé lett. Én emlékezem rá, amikor egy esztendővel ezelőtt ugyanezen a helyen, ennek a mozgalomnak

a jövőjéről beszéltünk, és bizony gáncsoskodó, de becsületesen kétkedő hangokban nem volt hiány, olyan nehéznek látszott a feladat. Mi, magyar kommunisták akkor is nyugodtan és teljes erővel álltunk ki a mozgalom mellett, mert felismertük ennek óriási jövőjét és jelentőségét, és egy pillanatig sem voltunk kétségben afelől, hogy a mozgalom sikerülni fog. Sem anyagi, sem szellemi gátakat és nehézségeket nem látunk, amelyeket nem lehetett volna letörni és legyőzni. És igazunk lett. Ma, egy esztendő elteltével mindenki látja, hogy a mozgalom mély gyökereket vert, és szerveves alkotórésze lett a fiatal demokráciának. [...]

A feladatok közül, amelyeket Kardos barátunk említett, engem különösen egy kapott meg: a népi kollégiumok egyesítésének a kérdése mint a magyar ifjúság egységes szervezetének a kezdete. A magyar demokráciának egyik fájó sebe, hogy nem tudta eddig a demokrácia számára az ifjúságot egységes szervezetben összefogni. Ez a feladat, amelyre Kardos László barátunk most rámutatott, a legfontosabb feladatok egyike, és csak teljes szívvel kívánhatjuk, hogy a népi kollégiumok egyesítése kezdete legyen az egységes ifjúsági mozgalom megteremtésének, és ezzel a demokrácia egyik oszlópa újabb megerősítést nyerjen.

Én rendkívül figyeltem a népi kollégiumoknak a módszereit, különösen az autonómiáját, és a népi kollégiumok keretén belül az egyéni szabadság, az önállóság, az individuum fejlesztésének a módját, amely azonban számomra még fontosabb volt, az az, hogy hogyan tudja a népi kollégium a közösségi szellemet és a belőle folyó társadalmi magatartást és társadalmi gyakorlatot megvalósítani.

A mi életünkben sokat hallunk a magyarság individuális voltáról, és nem véletlen, hogy az individuumot, az egyéniséget igyekeztek mindenütt kidomborítani, mégpedig nemegyszer azzal az éllel, hogy a közösségi magatartással állítsák szembe. Ha mi megnézzük ennek az esztendőnek a folyamatát és a Györffy-kollégisták sikerének a titkát, kétségkívül ez elsősorban abban rejlik, hogy sikerült a közösségi szellemben rejlő hatalmas energiákat teljes kifejlődésükre vinni. Én meg vagyok győződve róla, hogy ez a közösségi szellem, amelyből a demokráciákban általában és a magyar demokráciában különösen nem lehetett elég, ez a közösségi szellem a NÉKOSZ-nak, a népi kollégiumok szövetségének a legfontosabb aranytartaléka. [...]

Ma már senki számára sem lehetetlen az a cél, amelyet a NÉKOSZ most tűzött ki maga elé, a 100 kollégium és a Vasvári Pál Akadémia mint az egésznek a megkoronázása. Semmi kétségünk, hogy azok az erők, amelyek az első esztendőik folyamán ilyen eredményeket tudtak elérni, ezt a feladatot, miután áttörték a legsúlyosabb gátakat, feltétlenül meg fogják oldani. [...]

Veres Péter: Nem kell ismételni, hogy a demokratikus értelmiség nevelése mennyire szívügyem. Azt sem kell már különösebben hangsúlyoznom, hogy a népi kollégiumokban valóban új értelmiségi típus nevelődik, mert én a mindennapi munkámban tapasztalom, hogy reális, józan munkatársak, akikkel különös gátlások nélkül, különös – nem tudom én –, régi formulák nélkül érintkezni és dolgozni lehet a legteljesebb és legközvetlenebb őszinteségben, és amellet a munkatársi társadalmi szolidaritás mellett a legtökéletesebb fegyelmet tanúsítják. [...]

Ha megvalósul a Vasvári Akadémia, annak, úgy hiszem, a legelső és legfőbb feladata az lesz, hogy előkészítse azt a munkatervet: hogyan hódíthatjuk meg az egész magyar iskolát. Mert amennyire vigasztaló, ha a semmihez mérjük ezeket a mostani ered-

ményeket, olyannyira lehangoló, ha azt látjuk, hogy milyen kézben van az iskola általában az országban, milyen nevelést ad. [...]

A jövődő egyik fő munkaterve az, hogy hogyan és miképpen oldjuk meg ezt a kérdést, és itt szeretném kidomborítani azt, hogy a tanítóképzők és a tanárképzők mellett a kollégiumok szaporítása és jó megalapozása az az – úgy mondjam – elsőrendű feladat, amit meg kell tenni a NÉKOSZ-nak. Mert először nevelőket kell nevelni ahhoz, hogy az egész iskolát meghódítsuk, a magyar-nép iskolájává tegyük, hogy ne kollégiumok legyenek csupán, hanem az egész magyar nép nevelése olyan kezekben legyen, és olyan irányítás alatt álljon, mint ma a népi kollégiumok.

A munkatervvel kapcsolatban fel kell említenem a szövetkezeti vezető gárda nevelésének a kérdését. Jól tudom, hogy szívvel-lélekkel, spontán lelkesedésből részt vettek a népi kollégisták, és most is részt vesznek a szövetkezeti mozgalmakban, és nem rajtuk múlik, ha nem tudnak nagyobb erővel részt venni a szövetkezetek szervezésében, azonban én, aki a gyakorlatban látom, hogy óriási arányú szövetkezeti mozgalmunk miért tehetetlen, miért nem tudja elvégezni feladatát, és miért van az a veszély előttünk, hogy a vezetógarnitúra hiánya miatt le találja járatni magát a szövetkezeti mozgalom a magyar nép előtt, mielőtt meg tudtuk volna erőnket mutatni, akkor úgy érzem, hogy különösen szívügye kell legyen a NÉKOSZ-nak a szövetkezeti vezetők nevelése. [...]

A szövetkezetekben szövetkezeti gondolkodású és közösségi gondolkodású és lelkületű emberek kelljenek, akikben amellet természetsszerűleg megvan az az éberség, figyelem, alkalmasság és képzettség, ami a kereskedelemmel, a gazdaságilag eredményes harccal együtt jár mint feltétlen szükségesség. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 4-III-8, 9, 10

117. Szabó Zoltán: Népi kollégiumot Párizsba!

Ez év júliusának tizedik napján a Köztársaság Elnökének palotája különös és feljegyzésre méltó ünnepség színhelye volt. Az ünnepség kissé a francia július tizennegyedikék hangulatára emlékeztetett. A palota, régen az Eszterházyaké, aligha látott ilyent. Az előcsarnok fehér márvány színei és empire idomai meglehetősen csodálattal bámulhatták a meghívottakat. Ezek némelyike csizmában, legtöbbször kihajtott ingben jelent meg az államfő fogadásán. Nem példa nélküli szokás a magyar történelemben, a hazát már Petőfi is nyakravaló nélkül kívánta szolgálni. A fiatalok, mert kivétel nélkül fiatalok voltak, elszéledtek az ünnepélyes termekben, az asztalok körül, és csendesen beszélgettek egymással. Eddig a fogadás hivatalos és ünnepélyes jellege nem forrósodott át, csak éppen meghitt volt. Később azonban történt valami. Az egyik nyakravalótlan, ám csizmás fiatalember, a fehér márvány előcsarnok empire oszlopai alatt egy intarziás régi asztalra szokatlan szerszámot rakott.

Egy citerát.

A citerán vidáman megszólaltak a húrok, s egy pillanat múlva váratlanul, de ütemesen, egy hangon és fegyelmezett vidámsággal különös nótá feszegette a falakat az Eszterházyak egykori rezidenciáján. A nótá így hangzik: "Megismerni a kanászt büszke járásáról, Tűzött-fűzött bocskoráról, tarisznyszerűjáról."

Ez volt a nyitány. Tánc követte. Kanásztánc, majd csárdás. Szabadban született vidámság az egykor nagyon is elzárt falak között.

A járatosabb olvasó ezek után körülbelül tudhatja már, hogy kikről is lehetett szó? Hogy kik azok, akik a nép nevében és a nép gyanánt, nem mint hivatlanok, hanem mint hivatalosak, megzendítették a citerát meg a kanásznótát az államfő termeiben. A meghívottak, akik a maguk fiatalságával vidították és keltették szép reményekre a rendszer nem éppen gond nélkül kormányzó politikusait, népi kollégisták voltak.

Az estélyt záróünnepély előzte meg a Györfly-kollégiumban. Egy elmúlt év munkáját zárta le, és egy eljövendő esztendőét hirdette meg kiállítás és beszédek keretében. Az igazgató beszámolójához a maguk megjegyzéseit nem jelentéktelen egyéniségek fűzték: consulok és tribunusok. Az is aligha történt meg eddig, hogy egy főiskolás kollégium záróünnepélyén felszólal az államfő, a miniszterelnök, a miniszterelnök-helyettes, a Nemzetgyűlés alelnöke, az építészeti miniszter. Magyarán: minden kormányzó párt legfőbbjei. Az, aki szerény hallgatóként ült lenn a széksorokban, eltűnődhetett ezen. Nyilvánvaló, hogy a népi kollégisták, akik immár hatvankilenc kollégiumban és mindenütt az országban készülnek arra, hogy a maguk jövőjét a demokráciával alaposan összekapcsolják, a rendszer elkényeztetett gyermekei. Fájdalom azonban inkább a szó erkölcsi, mint anyagi értelmében ez idő szerint, amiben változásnak kellene lennie a jövőben. Mi a mélyen fekvő oka ennek a szeretetnek? Csupán annyi, hogy e férfias éneklő fiatalok szépen járnak a kanásztáncot, és szépen éneklük a parasztlázadó Geyer Flórián meg a délszláv vasútépítők dalát a magyar népdalok mellett? Vagy az csak, hogy ez a hatvankilenc kollégium, amely jövőre százra kell elszaporodjék, valóban paraszti és proletárivadékokat hoz fel az értelmiségbe, a politika, a tudomány és hivatal számára? Nem hinném, hogy e szociológiai folyamat érzelmes oldala különös szerepet játszana abban a közkedveltségben, amit a népi kollégisták élveznek, küszködve tovább is szegénységükkel és az eszközök gyarlóságával. Azt hiszem, mélyebb, még ennél is mélyebb dologról van szó.

A népi kollégiumok úgy egyedülálló jelenlegi körülményeink között vagy legalábbis az élen járó. Ez a világszerte páratlan kezdemény nem a küzdelmes jelennek kínál alkuvó megoldásokat, amelyek inkább a lehetőség, mint a kíváncsiság keretein belül mozognak. Hanem a távolabbi jövőre vetít reményeket. S ezen a ponton valahol találkozik a magyar demokrácia legszorongatóbb problémáival és messzibb igényeivel.

Mondanom sem kell, hogy ezek a problémák nem annyira a koalíciós megegyezések, a máról holnapra szóló politikai modus vivendik területén fekszenek. Az ilyenek, fájdalom, olyannyira napirenden vannak, hogy a mai politikusok figyelmét gyakorta elfordítják a távolabbi jövőtől, amely a társadalmi alakulásokban és a mélyrétegek történelmi mozgásaiban napjainknál biztatóbbnak ígérkezik. Ám ennek a jövőnek is megvannak a maga problémái, amelyeket kínzóan érzünk a jelenben is. Emberhiánynak és garnitúrahiánynak nevezik azok, akik mélyebbre is szoktak tekinteni. A jövőre vonatkozóan utánpótlásnak lehetne nevezni abban az esetben, ha úgy éreznők, hogy a mai közélet nagy általánosságban érdemes arra, hogy mai formájában utánpótlottassék. Erről nekem kételkedő véleményem van. A mai formák szerinti utánpótlást sem kívánatosnak, sem lehetségesnek nem érzem. Valami más és határozottabb kell tehát, amely a jövő számára hazafiságukban határozottabb, elveikben tisztultabb, gondolkodásukban kevésbé hisztérikus emberfőket

nevel. Erre jó remények vannak a népi kollégiumokban, amelyek ilyenformán nem - csak politikusoknak kínálnak valamit, ami ma hasznos a politika számára. Hanem az államférfiaknak is jeleznek valamit. Államférfi alatt az olyan férfit, politikust értem, akinek fejében nemcsak határozatlan körvonalakkal élnek a nemzete és népe jövőjéről szóló képzetek, s aki gondol azzal is, hogy távolibb eredményekért is lehet cselekedni küzdelmes időben is.

Azt gondolom, hogy a népi kollégiumok ügyét elsősorban az ilyenek tüntetik ki gyakrabban megjelenésükkel és gyakran támogatásukkal. Valami növekszik itt egyenesen egy távolibb jövőnek a jelen többé-kevésbé emésztő és rontó atmoszférája közepete, s e kollégiumokban, úgy látszik, a jelenénél szilárdabb alap készül a jövőnek.

Nem dicsérni akarok azonban, mert a feladat inkább a gyakorlott és ünnepezt szónokoké, mint az íróké, s reménységeket dicsérni különben sem tartozik a reális dolgok közé. A népi kollégiumok ügye pedig még csak az előmunkálatok állapotában van, a termés csak ígérkezik jónak. Ám világos, hogy az elv jó, és az, ami belőle születik, jónak ígérkezik. Pontosan az alakulhat itt ki, amire a jövőben a legnagyobb szükségünk lehet: a nép nagy medencéjéből kikerülő, kedély és értelem szerint jól iskolázott, demokratikus nézetei szerint kiegyensúlyozott, népéhez a maga nyelvén, a maga szókincsével szólni tudó oly értelmiség, amelynek osztályelőzményei nincsenek a szó idejétmúlt, következésképpen ma káros értelmében. A népi kollégiumokból, ha velük szemben a politika türelmes s a közélet támogató, előléphetnek azok a kiművelt emberek, akik majd megfogalmazhatják és képviselhetik azt, aminek megfogalmazása és képviselése jelenlegi körülményeink között nyomasztóan gyatra és elégtelen.

Ez az volna, amit jobb híján: nemzeti ügynek nevezhetnénk. Reformkori szóval a magyar nemzetiség ügyének, ami egészében azonos a nép ügyével.

A "nemzetit" természetesen nem a szó háború előtti, még kevésbé a szó háború alatti értelmében értem. Abban az értelemben értem, ahogyan a szomszédaink által is nemcsak eltérhető, hanem egyenesen kíváncsú. Csak az a nemzet jó szomszéd, amely a maga nemzetiségét ésszerű keretekben fejezi ki, szabadon. Mert csak ilyen patrióta népekből nem támad az ellentétek játéka folytán önmagának veszélyes, másoknak kellemtelen nacionalizmus. Ehhez azonban kell, hogy ezekben a dolgokban, a magyar nemzetiség dolgaiban, megegyezés legyen.

Még a mienknél barátságosabb pártharcok között is elengedhetetlen, hogy a pártokba tömörült népnek bizonyos területeken nemzeti közös ügyei legyenek, amelyek közmegnyugvással kezelhetők. Ha ez nincs így, az a nacionalizmus, az alatt harapódzó sovinizmus, az irrealitással meghatározott, ostobasággal eljegyzett és katasztrófa felé zuhanó indulatok kialakulásához és érvényesüléséhez vezet.

Ilyen közös ügy, amelyben a nemzeti vagy népi közérdek megfogalmazása még a legkisebb dolgok viteléhez is óhatatlanul szükséges: a nevelés és a külügyeké. Mindkettőben, de legélesebben a külügyekben megmutatkozott az, hogy mi az eredménye, ha valaki csak pártján keresztül kötődik népe sorsához. A rémületes garnitúrahány mindkettőben komiszul éreztette hiányát. Az okokat természetesen lehet felületes módon csupán személyekben keresni, s lehet ellenséges módon kontraszelekciót emlegetni. Ám a kontraszelekció mindig akkor harapódzik el, amikor nincs elégséges ember a helyes válogatásra. Ezért ha már a jelenben így van, legalább a jövő megmentésére kellene valamit tenni. Ember, ember kíváncsú, nemcsak Zrí-

nyi hadviseléséhez, hanem a demokrácia meggyökeresedéséhez s egy nép életének viteléhez is.

Természetesen távol áll tőlem oly bamba javaslat, hogy népi kollégisták vegyék át külügyeinket vagy nevelésügyünket, mai állapotukban. Ez ostobaság volna, amit nem ment az, hogy az ostobaság e fajtája eléggé általános. Egy hiányt egy reménnyel gyakran párosíthatunk tekintet nélkül a realitásokra. Amit mondani akarok, nem mai vagy holnap érvényű.

Csak ennyi: a hiányosan megfogalmazott és gyatrán képviselt népi és nemzeti ügynek emberekre volna szüksége.

Pontosan olyan emberekre, akikben a magyar nemzetiség átérzése és honi baloldaliság átértése értelmes egyensúlyban van.

Ilyenek, úgy rémlik, a népi kollégiumokban inkább nevelődnek, mint bárhol másutt.

Úgy hiszem, nem sértő, ha a népi kollégiumok máris szépen kialakult hálózatát a hajszálcsövek rendszerének képzelem el, amely a magyar szegénység elemeit megfelelő diákéletformán keresztül szívja fel egy jövődő magyar értelmiségbe. Kardos László tizenkét pontja, amely nem követeléseket, hanem elhatározásokat tartalmaz, azt ígéri, hogy a hálózat kiépítése tovább halad a következő esztendőben. A programhoz csupán egy kiegészítő javaslatom volna, nem annyira a népi kollégisták felé, hanem inkább baráti körük és támogatóik felé. Az új értelmiség nevelésére szánt kereteknek, úgy érzem, nem volna szabad a magyar glóbuson belül maradniok. Mert a magyar glóbus ma kevésbé valóság, mint eddig bármikor. Soha annyira nem volt függő része a világnak egy-egy kis európai ország, amennyire ma az. Ebből a következmény: soha annyira nem kellett európai áttekinetéssel rendelkeznie egy kis ország fiának, mint ma, ha értelmiségi akar lenni. Helyi műveltség nincs többé, a nemzeti kultúra, mire az ifjak felnőnek, nyilvánvalóan helyi színe és összetevője lesz egy áttekinthetőbb és szélesebb pillantású műveltségnek. Tehát, ha akkori feladatokhoz méltó értelmiséget akarunk, a hajszálcsövek rendszerét messzibb kell húzni. Nemcsak Párizsig, de egészen Párizsig.

Valóban groteszk volna, ha azt javasolnám: állíttassék fel népi kollégium Párizsban is Bácsalmás és Berettyóújfalu mellett? Elnevezhetnék Bacsányiról, aki arra tekintett, Petőfiről, aki odáig vágyakozott, József Attiláról, aki el is jutott a városba. Az ifjú értelmiség csak akkor lesz igazán értelmiség, ha a nyelvtudás és a világban körültekintés kapui is kinyílnak előtte. Lehet, hogy van, aki meghökken az ötleten: népfakat Párizsba vinni! Röstellek hivatkozni arra a költőnkre, aki Pest megkerülésével először Párizsba érkezett. Nem vált ártalmára. A gondolat csak látszatra meglepő, valójában oly természetes, mint az, hogy a betűrendben á után b következik.

A javaslat voltaképpen a kihajtott ingről jutott eszembe az elnöki palotában. S erről az jutott eszembe, hogy mi is megünnepeljük a magunk negyvennyolcát jövőre, a franciák is a magukét: a februári forradalomét. Volna valami negyvennyolc szelleméből abban, ha akkor már népi kollégisták ünnepelhetnék Párizsban magyarokként az évfordulót. Gondolhatnának ott is falujukra s arra a Petőfire, akit száz éve falun ért a párizsi hír. Föl is olvashatnák a naplójából: "Oh amikor én meghallottam, hogy Lajos Fülöpöt elűzték s Franciaország respublica!

Egy Pestről távol eső megyében utaztam, s ott egy fogadóban lepte... rohanta meg a hír szívemet, fejemet, lelkemet, idegeimet.

Vive la république! - kiálték fel aztán, némán, merően álltam, de égve, mint egy lángoszlop." Azt hiszem, e sorok felhangzása népi kollégisták ajkán Párizs városában méltó megünneplése volna a két negyvennyolcnak. Új Magyarország, 1947. július 19.

118. Kardos László, a Györfy István Kollégium igazgatója:

1848–1948. A magyar ifjúság centenáriumi programja

Egy kerek esztendő választ el bennünket történelmi múltunk legragyogóbb fejezetének, az 1848-as forradalomnak és nemzeti szabadságharcnak 100 éves évfordulójától. A magyar ifjúsági szervezetek, a felelős kormánytényezők, vezércikkek már fel is vetették a centenárium kérdését, sőt gyakorlati tervet is készítettek az évforduló méltó megünneplésére. Sőt már felfedezhetők az ellentétek is a megünneplés illetékességére s módjára vonatkozólag. Még eléggé idejében ahhoz, hogy a megoldás egy napot se késleltessen az előkészületekből.

Az 1848-as forradalomban és szabadságharcban népünk együtt haladt a szabadságukért és fejlődésükért küzdő nagy európai nemzetekkel, sőt a küzdelem egy szakaszában az élére is került. Ezt ki kell hangsúlyoznunk ma, amikor történelmi fejlődésünk demokratikus fonálát — közel egy évszázados visszaesés, züllés, a fasiszmus mellett és a szabadságszerető népek ellen viselt háborúk után — úgy adták a kezünkbe, és amikor 1848 demokratikus kezdeményezéseit és vívmányait a mi korunk feltételeinek megfelelően tovább kell fejlesztenünk. Ki kell hangsúlyoznunk azért, hogy a 48-as centenárium jelentőségét aláhúzzuk, és a nemzeti emlékezés mérő alkalmát politikai tanulságok és bátran haladó társadalmi tettek alkalmává tegyük.

1848 centenáriumát az egész nemzet büszke visszaemlékezésévé és a megcsíszívalendő okulás ünnepévé kell avatni. Az egész nemzetnek, az egész kormánynak, hivatalos és társadalmi szerveknek méltó elmullyúlással és áldozattal kell kivenniök belőle a részüket. 1848 a magyar történelemben a demokratikus népmozgalmak és a demokratikus népi szervek megalakulásának klaszszikus esztendeje. Adjuk tehát a centenárium széles megszervezésének feladatát a nemzeti bizottságok kezébe. Íme egy újabb alkalma a fiatal demokráciának, hogy kipróbálja bizalmát azokon a népi szerveken, amelyek eddig is olyan példásan állták meg a helyüket népünk demokratikus újjászervezésében.

1848 centenáriuma az egész nemzet ünnepe, de elsősorban az ifjúság ünnepe. 1848 sohasem lett volna azzá, ami, ha az ifjúság legöntudatosabb része együtt a néppel nem áll az események élére, és nem kényszeríti ki a szabadságharc egész tartama alatt a döntő feladatokat. 1848 évfordulójának megünneplésében az ifjúságot illeti meg az első hely. Ez neki joga és kötelessége. Kezdeményezéseit, terveit, szándékait fogadja megértéssel a hivatalos kormányzat és az egész társadalom, és kívánságaihoz méltóan hozzon meg minden anyagi és erkölcsi áldozatot, mert ennek az ifjúságnak a feszengéseiben és vállalkozásaiban a márciusi ifjúság történelmi érettsége és felelősségérzése jelentkezik, amit nem respektálni magával 48 emlékével

való szembekerülést jelent. Csak az ifjúság széles tömegeinek bevonásával tudjuk hatalmas és eleven demokratikus népmozgalommá tenni a százéves forduló ünnepségeit. Csak így tudjuk Petőfi szobrára "a vak megszokás" és a "süket hivatal" koszorúja helyett a demokratikus Magyarország megemlékezésének méltó dokumentumát elhelyezni.

1848 a magyar ifjúság ünnepe. Sokszor és sokféleképp elmondották már ezt a fiatal generációink előtt, de a hazafias felbuzdulást nem követték tettek. Ma a haladni vágyó és haladásra érett ifjúság egy demokratikus államnak vetheti a hátát, és arccal tekinthet a fejlődés és a szabad jövő felé. 1848 centenáriuma a magyar ifjúságnak nagy történelmi alkalma és lehetősége a felelősségre, arra, hogy határozott irányt vegyen a haladó demokrácia megteremtésére hazánkban. [...]

A centenáriumi fiatalságnak 48 legyen az az ideológia, amelyből kiindulva fogalmazhatja meg a mai mondanivalóját. De erre a bázisra építve fogalmazhatja meg politikai programját is. [...]

1848 hatalmas politikai és társadalmi alkotásoknak az esztendeje volt.

Kétszertendő, fiatal köztársaságunk is a demokratikus államalkotás nehéz munkáját végzi: a köztársaság megteremtése, demokratikus pártok, érdekvédelmi szervek, demokratikus intézmények létrehozása, szociális reformok sora.

Hogyan ünnepelje hát a magyar nemzet 1848 évfordulóját a legméltóbban? Úgy, hogy a demokratikus államépítés soron következő nagy feladatait minél előbb végezze el. Vessen véget a kormányzat annak a koalíciós huzavonának, amely a haladó és szükséges reformok azonnali megvalósítását gátolja. A politikai alternatívát a nép érdekében oldja meg, a nyilvánvaló és megfogható reakcióval kíméletlenül számoljon le. 1848 centenáriumára a magyar dolgozók elegendő és olcsóbb kenyeret akarnak enni, rendes ruhába akarják mind magukat, mind pedig gyermekeiket öltöztetni, tisztességes fedél alatt lakni, és biztosak akarnak lenni afelől, hogy mindennek a garanciáját a kezükben tartják. Csak ennek az állapotnak a megteremtése lehet méltó 1848 szelleméhez.

A centenáriumi ifjúságnak ki kell venni a részét az államépítés gyakorlati munkájából. – Hogyan? Ebben is a márciusi ifjúságtól kell venni a példát. Vasvári Írja a márciusi ifjúságról szóló cikkében az eseményekről: "Nemzetünk mozgalma egy órához hasonlított. Az óra kerekai Pozsonyban voltak az országgyűlésen, de nemigen akartak forogni. Rugóra volt szükség, mely a kereket gyors mozgásba hozza. S e rugó volt a pesti forradalom. Ekkor a kerekék gyorsan és sebesen kezdtek forogni..."

A márciusi ifjúság igazi érdeme az volt, hogy előrehajtotta a forradalmat, a szabadságharc bázisát alkotó nemzeti egységet előrehajtotta, és nem engedte kapitulálni. Ma szó sincs forradalomról. De a mai fiatalságnak is olyan ifjúságnak kell lennie, amelyik nem a demokrácia nagy politikai, társadalmi és anyagi építése mögött kullog, vagy más esetekben közömbösen tudomásul veszi nehézségeit, hanem beáll a demokrácia építőinek sorába, sőt ha kell, vállalja az ösztökélő szerepet. A rátartozó nagy népi demokratikus reformok és vállalkozások kezdeményezését, és felelőssé teszi a kormányzatot annak késedelmezéséért vagy elmaradásáért. Az ifjúság érettségének, fejlettségének a mértéke, mennyire tudja és meri a haladó magyar demokrácia lelkiismeretének a szerepét vállalni. Igaz, messze tartunk még ettől, de a centenáriumi ifjúságnak ebben a perspektívában kell felkészülnie a jövőre.

Csak ez a harcos és munkára kész magatartás hozhatja meg ifjúságunk megbecsülését. A magyar társadalom fiatalságunkat kiskorúan, nem az ifjúság méltóságának megfelelően kezeli. Nem is csoda. Az előző ifjúsági generációk – kevés kivételtől eltekintve – nem is szolgáltak rá erre a megbecsülésre. A centenáriumi ifjúságnak akarnia kell, el kell érnie, hogy 1948-ra méltóságában is megerősödjék. De ezt nem érheti el könnygéssel, hajlongással, hanem csak kemény munkával, kitartó harccal.

Az ifjúsági élet területén ezer és ezer teendő van. A dolgozó ifjúság életstandardjának emelése, munkafeltételeinek korszerűbb és színvonalasabb megteremtése, művelődésének biztosítása, egészségügyének szervezett megoldása, nívós szórakozásának előmozdítása. A tanuló ifjúság, különösen a paraszt- és munkásdiákság tanulmányi feltételeinek könnyítése, oktatási rendszerének még demokratikusabbá tétele, egységes, jó és ingyen tankönyvvel való ellátása, a főiskolás reform bevezetése, az általános iskolák kiépítése, iskolaépületek rendbehozása, a tanulmányi eredmények megjavítása, tanoncotthonok és népi kollégiumok százainak megnyitása. Ezer és ezer alkalom, mód, hogy a magyar ifjúság a maga szervezetein keresztül a saját erejével megvalósítsa, másrészt meg kiharcolja ezeket a reformokat. A centenáriumot a dolgozó, tanuló ifjúság politikai és szociális követeléseinek alkalmává kell tenni. Állapodjanak meg az ifjúsági szervezetek azokban a közös politikai és szociális követelésekben, amelyeket 1948-ra föltétlenül el kell érniök. Ezek a követelések nagyvonalúak, de reálisak legyenek, és a márciusi ifjak hajthatatlan következetességével harcolják ki a kormányzattól és a társadalomtól. Alakuljon meg a magyar ifjúság Központi Negyvennyolcas Bizottsága. De alakítsa meg minden falu, minden kerület ifjúsága, minden ifjúsági szervezet, egyesület, minden iskola a maga Negyvennyolcas Bizottságát. De alakítsanak a szervezeten kívüli ifjúsági csoportosulások és baráti együttesek bizottságokat, vagy csatlakozzanak a hozzájuk közelállókhöz. Egyetlen egy magyar ifjú vagy leány sem maradhat ki a centenáriumra készülő magyar ifjúság hatalmas demokratikus népmozgalmából. A központi bizottság vezesse az országos munkát. Központi munkatervezete ölelje fel az ifjúsági munka minden területét és fajtáját a dokumentumgyűjtéstől az iskolaépítésig, ünnepségrendezéstől a faültetésig, kiállításszervezéstől a nyomorban levők segítézéséig. Ez a munkatervezet pedig épüljön a szervezetek, egyesületek, csoportok saját maguk bizottságai által felmért, helybelileg szükséges és elvállalt munkákban teljesíthető feladatai maximumára. A munkát a szervezetek, csoportok, egyesületek versenyszerűen hajtsák végre. 1947. március 15-e és 1948. március 15-e közötti esztendőben az ifjúság hatalmas társadalmi vállalkozásának és munkájának a lázában éljen minden fiatal, ifjú és leány. A központi bizottság ezenkívül szervezzen önálló közmunkákat, vállalkozásokat, ünnepségeket, művészi, kulturális, sportversenyeket. Hirdessen pályázatokat, létesítsen alapokat, munkaverseny-érdemrendeket. Adjon ki, adasson ki könyveket, sorozatokat, füzeteket, készíttessen 48-as filmet, írásson zeneművet, indulókat. Indítsa meg az új Március Tizenötödikét, a centenáriumi fiatalság hetilapját, amely a márciusi ifjúság forradalmi hagyományait, kritikai szellemét, kérlelhetetlen elvhűségét sugározza az egész magyar fiatalságra. Indítsa el azt a nagy nemzeti közmunkát, amely 1948. március 15-ig a magyar fiatalság tízezreit hozza közel egymáshoz kemény munkában, kultúrában és szórakozásban, és amelynek eredményét mint a centenáriumi ifjúság

ajándékát adja a nemzetnek. Rendezze meg a központi bizottság 1948-ban az ifjúság nemzetközi sportolimpiaszát és a demokratikus népek ifjúságának világkongresszusát.

Íme, ezzel a perspektívával áll a centenáriumi magyar ifjúság a jövő elé. Az egész magyar ifjúság demokratikus népmozgalmával és ennek a mozgalomnak munkás erőfeszítésével akar áldozni 1848 emlékének. Tervei készen vannak. Megvalósításának élén az az ifjúság áll, amely már kipróbálta erejét a nemzeti ellenállás fegyveres harcában, a földosztásban, a demokratikus szervek megteremtésében, szövetkezetek szervezésében, tanoncotthonok és népi kollégiumok építésében, amelyik a márciusi ifjúság örökösének vallja magát, és amelyik meri vállalni azt a feladatot, hogy a centenáriumi magyar ifjúságát méltóvá teszi a márciusi ifjúsághoz. A centenáriumi ifjúság vállalja a nemzettel szemben 1848 méltó megünneplésének vezetését, amely joga és kötelessége, de elvárja, hogy a nemzet, a kormányzat, a társadalom minden anyagi és erkölcsi áldozatot meghoz az ifjúság nagy tervének megvalósítására, és hiszi, hogy ennek zálogát, a felelős magyar államférfiak ígéretét már joggal bírja is.

1848 méltó megünneplésének útja, módja és értelme világos. A márciusi ifjúság szelleme és a centenáriumi ifjúság hatalmas vállalkozása viszi majd a magyar ifjúságot közelebb egymáshoz, egyesületet egyesülethez, szervezetet szervezethez, osztályt osztályhoz, társas munkát a harci szolidaritáshoz – mindannyiunkat a haladó demokratikus ifjúsági egységhez.

Ifjúság, 1946. december 22.

119. Az Országos 48-as Bizottság alakuló ülése.

Kardos László felszólalása

Jegyzőkönyv, 1947. január 30.

Felvétel 1947. január 30-án az Országos 48-as Ifjúsági Bizottság alakuló ülésén. [...]

Kardos László: A népi kollégiumokat és a bennük lakó háromezer fiatalt felajánlja a 48-as mozgalom munkáinak elvégzésére. Bejelenti, hogy a centenáriumi munkaterv keretében száz népi kollégiumot állítanak fel. Rövidesen meginduló lapjukat, a Március Tizenötödikét, felajánlja a mozgalomnak. Annak a reményének ad kifejezést, hogy a szerkesztés munkájában az összes pártok ifjúsági szervezetei bekapcsolódnak.

Negyvennyolctól negyvennyolcig. A Magyar Ifjúság könyve, MIOT, 1948. 82.

120. A népi kollégiumok centenáriumi feladataiból...

A nevelésügyi osztály vezetőjének előadásából a NÉKOSZ I. országos nevelésügyi konferenciáján, 1947. január 3.

[...] 1948-ra 100 népi kollégiumnak kell állnia. Ez is olyan terv és olyan követelés, amelyet meg lehet csinálni.

Minden egyes szervezet egyéves munkaprogramot állítson fel, kivétel nélkül bármelyik iskola. Bármelyik faluban is a megalakult 48-as bizottság – az ifjúság élén – olyan

programot dolgoz ki, amelyet 1947. március 15-től 1948. március 15-ig végre is fog hajtani. Ezek a legkülönbözőbb fizikai és szellemi munkák lehetnek. Lehetséges a saját épületük rendbehozása, kitatarozása, egy bekötő út elkészítése, valamilyen községi vagy városi közmunka elvégzése, erdőírtás, faültetés vagy talajrendbehozás. Mindenféle olyan fizikai munka, amelyet saját körében el tud végezni. Ennek a munkának olyannak kell lennie, amely közel esik saját tevékenységéhez, vagyis a népi kollégium, a mi ifjúságunk ott, helyben fizikai munkával végre tudja hajtani. Nyilvánvalóan legelőször a saját otthonunk rendbehozásáról lesz szó. A másik fő probléma, hogyan tudunk újabb megyékben és újabb városokban népi kollégiumokat létrehozni. Természetesen, hogy a kollégium létszámának felemelése, berendezésének megteremtése reális terv, amelybe be kell állítani az egész fiatalságot, és ki kell járni mindazt, ami szükséges ennek végrehajtására. [...]

A Központi 48-as Bizottság egyébként országos munkákat javasol és vállal. Mint köztudomású, elvállalta éppen a Györfly-kollégiumnak a javaslatára a Duna-Tisza-csatorna egy szakaszának megadását. [...]

Megindul most, március 15-én a Március Tizenötödike című hetilap, amely a haladó magyar értelmiségi ifjúságnak és éppen ennek a mozgalomnak lesz harcos orgánuma. Egyenes folytatása lesz ez a lap az 1848-as Március Tizenötödikének, melyet Petőfiék 48 szeptemberéig szerkesztettek. Ez akkor a legharcosabb sajtóorgánium volt, amely magával a kormánnyal is szembehelyezkedett, amidőn Petőfi forradalmi ifjúsága azt látta, hogy a kormány ingadozó politikát visz, és a forradalmi vívmányok veszélybe kerültek. [...]

A 48-as mozgalomban ránk, népi kollégistákra igen nagy feladat vár, mert 48-ra száz népi kollégiumnak és 10 000 népi kollégistának kell állnia. És készenlétben lennie, hogy a nagy március 15-i felvonuláskor 5000 népi kollégista tudjon felvonulni. [...] A 48-as terv felvetése és a perspektívába való beállítás tulajdonképpen részünkről, népi kollégiumok részéről történt. Mi vállaltuk benne az egyik legnehezebb részt, az ideológiai részt, vagyis a lap fenntartását, és vállaltuk benne annak a könyvnek sorozatos kiadását, amely a 48-as eseményeket ismerteti, értékeli. A történelmi munkák és irodalmi munkák kapcsán általában a 48-as mozgalomnak máris a középpontjában vagyunk. Nekünk az egész magyar ifjúságot a 48-as mozgalmon keresztül kell megnyernünk. Ezt meg is tudjuk valósítani. A mi szervezeteink és kollégiumaink lehetnek és lesznek azok a góccok, melyeken keresztül iskoláink diákságához a legjobban hozzá lehet férni. Nekünk kell tervekkel jönni és élen járni ezen az úton.

Javasolom, hogy minden egyes kollégium haladéktalanul dolgozza ki azt az egyéves programot, amelyet március 15-én megkezd és 1948-ra végre is hajt. [...]

Fő feladat ezekben a munkákban a mi fiatalságunk gondolkodásának megjavítása, magatartásának megváltoztatása. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 12-18

Ezt valósítjuk meg, ezt akarjuk, ezt kérjük:

1. Demokratikus népi értelmiséget! A magyar munkásság és parasztság gyermekei országos számarányuknak csak negyedében, tizedében, sőt huszadában kerülnek közép- és felsőfokú iskolákba. Ez a számarány a népi kollégiumok hatására lassan javuló tendenciát mutat. De ez még mindig nem elég! Ezért a centenáriumra saját tagságunk számát saját erőnkből 300%-kal emeljük.

1. 100 népi kollégiumot, 10 000 népi kollégistát! Tízezer munkás- és parasztszármazású diák számára teremtünk tisztességes otthont, ellátást és nyugodt tanulási lehetőséget. Ezért kollégiumaink számát 50%-kal emeljük.

3. Demokratikus szakértelmiséget! 12 új szakkollégiumot hozunk létre. A meglevő általános jellegű kollégiumokból ötöt szakosítunk.

4. Vasvári Pál Akadémiát! Felsőfokú politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális tanulmányokat folytatni szándékozó értelmiségi ifjúságunknak hároméves politikai főiskolát nyitunk 1948. március 15-én.

5. Dolgozókat az értelmiségi pályákra! Eszes és érdemes dolgozó, közép- és főiskolás paraszt- és munkásfiatalok számára megszervezzük a dolgozók Zalka Máté Népi Kollégiumát.

6. Népi kollégiumokat az általános iskolák mellé! Tanyavidéken és elszórt kisközségek között a központi helyzetű színvonalas általános iskolák mellé népi kollégiumok szervezését kezdeményezzük.

7. A legjobb pedagógusokat a népi kollégiumok élére! A centenáriumi esztendőben 1000 kitűnő tanár és tanító neveli a népi kollégiumok ifjúságát.

8. Népi kollégisták 48-as Parkját! A pilisi hegyekben 500 holdnyi erdőterületen nevelőtelepet létesítünk. A telepet mint a magyar demokrácia megbecsülésének szimbólumát a haladó magyar ifjúság iránt, 48-as Parknak nevezzük, és a népi kollégisták fizikai és szellemi megerősítésének gyakorlóterepéül használjuk.

9. Honismereti Mozgalmat! Elindítjuk és megszervezzük a centenáriumi ifjúság legnagyobb ifjúságnevelő mozgalmát, a Honismereti Mozgalmat, amelynek segítségével a népi kollégiumok az egész magyar ifjúság számára a tartalmas, szabad és derűs élet leghatalmasabb társadalmi iskoláját teremtik meg. A Honismereti Mozgalom egyben: sport, művelődés, tudományos munka és demokratikus állhatatosságra nevelő próbatétel.

10. Ösztöndíjat minden népi kollégistának! A 100 éves fordulóra el akarjuk érni, hogy minden eszes és tehetséges népi kollégistának a szükséges ruhája, cipője és tanszere meglegyen, továbbá a szabad bel- és külföldi tudományos képzés minden anyagi feltétele rendelkezésre álljon.

11. 25 000 kötet könyvet! 1948. március 15-re minden népi kollégiumnak saját könyvtára lesz, így a népi kollégisták a művelődésükhöz pótolhatatlanul szükséges tudományos és szépirodalmi könyvekhez azonnal hozzájuthatnak.

12. Tíz önálló tudományos kézikönyvet! A népi kollégiumok akadémikus ifjúsága és tanári kara a centenáriumi esztendő derekára 10 önálló történelmi, iro-

dalmi, gazdasági, politikai tudományos könyvet megír és megjelentet. Ezek a könyvek dokumentálni fogják, hogy a centenáriumi esztendő márciusi ifjúsága, a népi kollégisták, méltók neves elődeikhez.

NDGY KLi NÉKOSZ 14-21

122. A pécsi Ady Endre Népi Kollégium 1948-as munkaterve
1947. június 2.

1. Vállaljuk, hogy 30-an megyünk a Duna-Tisza-csatorna építéséhez.
2. Minden kollégista egy fának az ültetését [vállalja].
3. Egy kultúrcsoportot szervezünk a népi kultúra, a népdal és igazi műveltség ápolására.
4. A bejáró tanulók részére diáktanulót létesítünk.
5. 30 személyes ifjúsági szállodát létesítünk.
6. 30 személyes diákkórházat szervezünk.
7. 200 személyes diákmenza szervezését.
8. A dél-dunántúli ifjúsági kultúmapon való szereplést, annak szervezését.
9. Diákfürdőt létesítünk.
10. A 48-as ifjúsági könyvtárhoz gyűjtéssel járunk hozzá.
11. A Baranya megyei népi kollégistákkal együtt egy K típusú egészségház felépítését.
12. A 48-as órák megtartását és nivóosságát sürgetjük és biztatjuk.
13. A megyei 48-as kiállítás rendezésében részt veszünk.
14. Egy könyvet adunk ki a vármegyei hagyományokból.
15. Jugoszláviába tanulmányi kirándulást szervezünk.
16. A népi kollégiumok énekkarában való szereplést.
17. A dél-dunántúli kollégiumok kultúr- és sportnapját megrendezzük.
18. 1000 munkaórával segítünk megépíteni a mecseki erdei iskolát.
19. 1000 munkaórával segítjük az ifjúsági játszótér megcsinálását.
20. A jugoszláv diáksággal a csereakciót kiépítjük.
21. [Vállaljuk], hogy a kollégium a dél-dunántúli kollégiumok között a legjobb kollégium lesz.

NDGY KLi NÉKOSZ 1-VII-24

123. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium 1948-as munkaterve
1947. július

1. A tudományos és politikai tájékozódás megköveteli tőlünk a nyelvtudást. Ezért kollégiumunkban a jövő iskolai évben megszervezzük a nyelvszemináriumokat a következő világnyelvekből: angol, francia, orosz, német és egy Duna-táji nyelv.
2. A korszerű szellemi felkészültség érdekében könyvtárunkat 500 kötetre növeljük fel.
3. Minden kollégista egy jeggyel megjavítja általános tanulmányi eredményét.
4. A legszélesebb körben felvesszük a kapcsolatot a város iskolai és iskolán kívüli ifjúságával, és részt veszünk a város kultúréletében.

5. Falujárás során propagáljuk 48 jelentőségét és szellemét.
6. Kollégiumunkban megszervezzük az iskolai tankönyvellátást.
7. Vidéki látogatásaink alkalmával felkutatjuk a munkás-, parasztszármazású tehetséges ifjakat és lányokat, és utat nyitunk előttük a tanulás felé.
8. Részt veszünk a Duna-Tisza-csatorna építésében.
9. Segítünk az újonnan alakuló leánykollégium szervezésében, és részt veszünk kollégiumunk bővítésének munkájában.
10. A városi 48-as bizottság munkálataiban részt vállalunk.
11. Sportfelszereléseinket a legkisebb részletekig igyekszünk beszerezni.
12. A rendszeres sportórákon bevezetjük a tömegsportot, a különböző sportágakra speciálisan is kiképezzük a tagokat, és a városi sportversenyen is részt veszünk.

A haladó szellemű márciusi ifjúság elé a történelem a feudális társadalom összetörését tűzte ki célul. Száz év múlva minket a népi demokrácia hív munkára, Petőfiékhez hasonlóan mi is 12 pontban állítottuk össze teendőinket. Úgy érezzük, hogy e pontok megvalósításával mi is kivesszük részünket abból a munkából, melynek célja a korszerűen berendezett, népi demokratikus Magyarország.

NDGY Csukás István iratai

124. A József Attila Kollégium 1948-as munkatervéből

Mi, József Attila-kollégisták elhatároztuk, hogy a magyar forradalom 100 éves évfordulójára csatlakozunk a magyar ifjúság nagy tervéhez, melynek keretén belül 1948. március 15-ig olyan eredményeket akarunk elérni, melyekkel magunk és a magyar ifjúság fejlődését nagy lépéssel visszük előre.

Tekintetbe véve, hogy kollégiumunk fél éves múltira néz vissza, számba véve erőnket és lehetőségeinket, 48-as munkatervünket az alábbiakban készítettük el.

Terveinknek három fő iránya van: gazdasági, politikai és kulturális. [...]

Épületünk mai állapotában még mindig nem felel meg követelményeinknek.

Elhatároztuk, hogy kollégiumunkat otthonossá tesszük.

Ez év őszéig befejezzük a kollégium külső és belső tatarozását.

Régi és célszerűen bútortzatunkat ki fogjuk cserélni új és megfelelő bútorzatra és a hiányokat pótolni fogjuk. [...]

Ez év őszéig felállítjuk önálló, kollégiumi épületünkben levő menzánkat. [...]

Megteremtjük gazdasági alapjait annak, hogy a jelenlegi 500 kötetes könyvtárunkat újabb 1500 kötetrel bővítsük ki.

Egy hónapon belül zongorát és rádiót szerzünk a kollégiumnak.

Sport- és játékfelszerelést szerzünk be, hogy a kora reggeli és üres óráinkat sportolással tudjuk kitölteni. [...]

1948. március 15-ére taglétszámunkat 100-ra emeljük fel. [...]

Részt veszünk a karl 48-as bizottságok munkájában. [...]

Egyetemi tanárainkkal mint népi kollégisták és szakemberek kapcsolatokat építünk ki. [...]

A makói József Attila középiskolás népi kollégiumot középiskolás testvérkollégiumnak fogadjuk, havonta egy-egy kollégista leutazik hozzájuk, előadásokat tart számukra, és segítségükre lesz a helyes kollégiumi szellem kialakításában.

Volt középiskoláink mostani diákjaival is állandó levelezést folytatunk. Előadásokat tartunk számukra. Volt iskoláink önképzőköriét támogatjuk.

Elhatároztuk, hogy egy kerületi tanoncotthonban rendszeres előadásokat vállalunk. [...]

Egy hónapot töltünk a Duna-Tisza-csatorna építésénél.

Elhatároztuk, hogy megismerkedünk Salgótarján és Pécs munkásaival (bányászaival), és harcos barátságot kötünk velük.

Nagy-Budapesten 10 nagyüzemet látogatunk meg. Nemcsak üzemi látogatás céljából, hanem politikai és emberi barátság megteremtése szempontjából is.

A közeljövőben meglátogatjuk a Mezőhegyesi Állami Birtokokat is. Ezenkívül vállaljuk egy Somogy megyei falu meglátogatását. [...]

Haladó szellemű professzoraink egyetemi előadásait a kollégium külső kötelező előadásainak tekintjük. [...]

Egy tanoncotthonban, három SZIT-csoportban és a középiskolás testvérkollégiumunkban 1848-ról előadást tartunk. [...]

Vállaljuk a Ferencváros periferiáinak szociográfiai felvételét. [...]

Csongrád vármegye szociográfiai feldolgozásánál három község teljes szociográfiai felvételét vállaljuk.

Nagy örömmel határoztuk el, hogy május 1-én ankétot fogunk összehívni, és társadalmi akciót fogunk elindítani, hogy december 4-ére József Attilának, a dolgozók Magyarországa nagy költője halálának 10 éves évfordulójára szobrot emeljen a demokratika magyar társadalom. [...]

NDGY Gyenge Zoltán iratai 24

125. A kecskeméti Tiborc Népi Kollégium 12 pontja

[...]A kecskeméti "Tiborc" Népi Kollégium 12 pontba foglalt programja:

1. A kollégium emeleti helyiségeit lakhatóvá tesszük,
2. Megkészserezzük a létszámot,
3. Korszerű konyhát, ebédlőt és tornatermet építünk,
4. Hús- és zsírszükségletünket saját erőnkből fedezzük,
5. Parkosítjuk az udvar egy részét és az utcai részt,
6. Elültetünk még 300 db gyümölcsfát,
7. Kutat csináltatunk, és zuhanyozót rendezünk be,
8. Sportfelszerelésünket kiegészítjük, és aktív sportéletet élünk,
9. Könyvtárunkat 500 kötetre emeljük,
10. Havonta ifjúsági versenyeket rendezünk (kulturális és sport),
11. Ének- és zenekart szervezünk,
12. Leánykollégiumot szervezünk 50 taggal. [...]

Március Tizenötödike, 1947. július 12.

A NÉKOSZ 48-as terve szerint a népi kollégiumok számát 100-ra emeli a jövő tanév kezdetére. Már március 15-e óta folyik a komoly szervezkedés, úgyhogy már csak 18 kollégium megszervezése van hátra.

Az egyes kollégiumok csoportokat küldenek ki vidékre szociográfiai adatfelvétellel. Az egyes szakkollégiumok a terv keretén belül önálló munkát végezhetnek. Így pl. a Pápai Páriz medikusokollégium tagjai az Országos Társadalombiztosító Intézet számára a mezőgazdasági biztosításhoz szükséges szociográfiai adatfelvételt végzik. A József Attila Kollégium egy 3000 munkással dolgozó textilgyár szociográfiáját készíti el. A Horváth Árpád színészokollégium tagjai teherautón járják végig az ország jellegzetes vidékeit, és hang- és filmfelvevőgép segítségével folklorisztikus gyűjtést végeznek. A Vásárhelyi Pál Kollégium technikusai 250 személyes technikusház újjáépítésén dolgoznak a nyáron. Az épületben laboratóriumok, rajztermek, moziterem, nagy diákmenza, állandó kiállítási terem lesz. Ezt a kollégiumot a technikusélet központjává akarják tenni. Agrárkollégistáink parasztfőiskolákat szerveznek vidéken, és ezzel párhuzamosan népi kollégiumokat a hallgatók számára. A pesti Áchim András agrárkollégiumban már felállítottak a kollégisták egy 100 személyes parasztfőiskolát. Ennek célja: megfelelő mezőgazdasági és általános oktatást adni tehetséges, négy elemít végzett parasztfiataloknak. A tanfolyam két félévig tart, utána alkalmuk van az agrárregyemre beiratkozni. Ez a mozgalom azért jelentős, mert változtat az eddigi áldatlan helyzeten: az agrárhallgatóknak csupán 10 százaléka került ki a földműveléssel foglalkozó rétegből, amely pedig az ország összlakosságának mintegy 65 százalékát adja.

A kollégiumok szervezeti erősítését szolgálják a NÉKOSZ nevelőtáborai a Balaton partján. A legjobb 300 főiskolás kollégista egyhetes, a legjobb 300 középiskolás kollégista kéthetes táborozáson vesz részt. [...]

De nemcsak idehaza dolgoznak kollégistáink, hanem jelentős számban vesznek részt külföldi nemzetközi munkabrigádokban is. Jugoszláviában a Samac-Szarajevó vasútvonal, Bulgáriában a vasút és a csatorna építésénél, Csehszlovákiában Lidice újjáépítésénél dolgoznak.

Március Tizenötödike, 1948. július 12.

127. A NÉKOSZ évvárójáról, a népi kollégisták nyári tevékenysége Pető Sándor levélbeszámoló, 1947. július 18., 25.

Drága jó Szüleim és Testvéreim!

Ez a villa a nagytétényi falutól 2 km-re van. Óhegynek nevezik ezt a részt erre. (Nagytétény, Óhegy, volt Gömbös-villa.) Nagyon csendes hely. Estefelé sok a szűnyog. Most négyen vagyunk itt, mind a négyen tanulunk. (Tóth Ede, Csizmadia György, Pajor Kata és én.) A legnagyobb kényelemben lehet itt tanulni, csend is van, hely is, a koszt is nagyon jó. Minden reggel tejeskávé van, mert van a kollégiumnak egy tehene, amely itt van. Barack, sárga és őszi is, van éppen elég. Az első napokban kilószámra ettem magam is. Most már naponta 3-4 is elég.

11-én, tehát pontosan ma egy hete jöttem ki, azóta nem voltam benn Pesten, és előreláthatólag nem is megyek, mert nem muszáj.

A többi kollégista most 2 hétre Fonyódon van, a Balaton mellett nyaralni. Persze többen vannak Jugoszláviában, Bulgáriában. Most ment ki 2 orvostanhallgató Dániába, két hónapra tanulmányútra. A kollégiumban most csak nyilván "házpásztor" van.

A NÉKOSZ nyaraltatási akció keretében vannak lenni a Balatonnál most a kollégisták, nemcsak a Győrffy-kollégium tagjai, de minden pesti népi kollégiumból.

Ez az első turnus. Lesz második, harmadik, tán még negyedik turnus is, amikor az összes vidéki kollégista is lemehet két hétre nyaralni a Balatonhoz. Tegnap szerelték be itt, a nagytényi villában a villanyt. Eddig nem volt. De most nem jó még. Valami kapcsolási hibája van.

Déli pihenés helyett Gömbös iratai között szoktunk turkálni. Sok minden "napfényre kerül" itt, hogy mit is akartak ezek a "kegyelmes urak", és hogy ők mit csináltak. Valóságosan érdekesebb, mint a tanulás. Mostanában a finn nyelvet tanulom és a magyar irodalomtörténetet.

Az évzárónk nagyszerűen sikerült 10-én. A rádió közvetítette. Kardos kb. egyórás komoly beszámolót mondott a NÉKOSZ egyéves munkájáról. Tildy kb. jó félórás beszédben szólt hozzá, és cáfolta Kardosnak azt a kijelentését, hogy a népi kollégiumok körüli munka oroszlánrésze befejeződött. Sőt, mondotta Tildy, még ezután lesz a szervezés stb. nagyja. Hozzászóltak még jónéhányan, így Dinnyés miniszterelnök, Ortutay kultuszminiszter, Rákosi, Veres Péter, Implon Ferenc (a Kisgazdapárt új főtitkára) stb.

A köztársasági elnök este 10 órakor fogadott bennünket (Győrffy-kollégistákat, az összes vidéki kollégiumok igazgatóját és diáktitkárait, a kormány tagjait stb.) a köztársasági palotában. Az elnök érkezésünkkor ott állt a "fehér teremben" belül, és ahogy érkezünk, mindnyájunkkal kezét fogott, és hozzá nyájasan mosolygott. Enni, innivaló volt rengeteg. Cigaretta is volt sok (igaz, hogy magam egyet sem szívtam). "Főurak" tartották és hordozták a cigarettát hatalmas tálcákon, amiken gyertya is égett, hogy rá lehessen gyújtani. Odamenésünkkor a meghívót szigorúan kérték, és ellenőrizte a sok ajtónálló (rendőrfőtisztek), amelyre az volt írva, hogy: "A Magyar Köztársaság Elnöke szívesen látja X. Y. urat (úrhölgyet) a népi kollégiumok egyéves évfordulója alkalmából rendezett fogadáson." Aláírás. Pecsét. [...]

Édes jó Szüleim és Testvéreim!

A balatoni NÉKOSZ-nyaraltatás lassan a vége fele jár. Most megy az utolsó kéthetes turnus: a kollégiumi igazgatók (75-en). Ez ösztől kezdve nagyon kiszélesül a népi kollégiumi mozgalom. A rádió szinte napról napra beszél róla. Tegnapelőtt hallottam, csupán véletlenül, a rádióból, hogy pl. a kecskeméti Tiborc-kollégium létszámát is 100-ra emelik szeptemberre, 30-ról, és emellett leánykollégium is lesz Kecskeméten. A rádió úgy mondta, hogy eddig 30 lány adta be a pályázatát, de ma beszéltem Horváth Jánossal, a Tiborc igazgatójával, aki azt mondta, hogy már eddig 45 lány adta be a pályázatát.

Szerte az országban szerveződnek az újabb népi kollégiumok, és folyik a már eddig meglevők kibővítése.

Kardos Laci is hazajött Prágából, és máris előadást tartott a rádióban a népi kollégiumokról.

Hazajött már Jugoszláviából és Bulgáriából is a két egyetemista munkásbrigád, amelynek mind a kettőnek Győrffy-kollégista volt a vezetője (Nagy Mihály, Somodi István).

A Balatonnál táborozás közben egy kis vidéki kollégista elvesztette az egyetlen jó kabátját. Már napok óta szomorú volt. A Győrffy-kollégisták kijárták, hogy a NÉKOSZ-tól pénzt kapjanak. A kis kollégistának elveszett kabátja helyett egy egész öltözetet vettek, és hazautazáskor odaadták neki. - Azt mondják, a kisfiú annyira meg volt hatódva, hogy a ruhaátadó Győrffy-kollégistának, aki kezét fogott vele, mindenáron kezét akart csókolni, és sírt meghatódottságában. (Most már biztosan nem kap ki otthon.)

Én mostanában itt vagyok Pesten, délelőttönként az egyetemi könyvtárban, délutánönként pedig Budán, az Eötvös-kollégium könyvtárában tanulok. Az a vizsga, amire készülök, alapvizsga, alapja annak, hogy gimnáziumi tanár legyek. Ha ez sikerül, szinte már tanárnak érezhetem magam, ami után már csak egy, még igen komoly vizsga lesz, két év múlva: a szakvizsga, majd az ötödik év végén pedagógiai vizsga, ami után a tanári oklevelet adják. Persze, közben is sokat kell tanulni, kollokválni. A tanári oklevél megszerzése után, ha kedvem lesz, doktorálhatok is, de ez nem fontos a tanársághoz. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy tanár kisebb műveltségű, mint egy ügyvéd vagy orvos.

A kiállítás még tart, hivatalosan 2-7 óráig lehet megnézni, de vidékiek bármikor megnézhetik. Az este a Jugoszláviából a napokban hazatért Vasvári brigád (200 egyet. hallg.) az ÁVI-ban rendez valamit. Csizmadia Gyurkát Nagytétényből hazahívták erre az alkalomra zongorázni. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

128. Hegedüs Géza: A fonyódi tábor

[...] Néhány nappal ezelőtt zárult le a népi kollégisták fonyódi táborozása. Négy-szer tíz napon keresztül az immár hetven működő népi kollégium mindegyikéből jelentékeny számú fiú és leány vett részt a tanfolyamokon, hogy amit itt tanult, majd továbbadja kollégiumi társainak.

A tíznapos kurzus anyaga 1848 eseményeinek és a hároméves terv feladatainak tűzetes megismerése volt. Közel kétszáz fiatalember – egyetemista és felső középiskolás – tartózkodott egyszerre a tiszta és kényelmes sátoptelesen. Időbeosztásuk olyan volt, hogy szinte állandó elfoglaltságot jelentett, de ugyanakkor a kötelező tevékenység izgalmas, sőt regényes szórakozás élményét nyújtotta. Előadások szabad ég alatt, szemináriumok a sátrakban, sportszerű menetelések a környéken, melyek szociográfiai megfigyelésekkel párosultak, egyszerre oktató és szórakoztató táborítottak foglalták el hajnali 6-tól a 10 órás lefekvésig az időt. De maradt három óra (2 és 5 között) az egyéni sétálásra vagy fürdésre is. Közben pedig napi ötszöri étkezéssel olyan bőséges ellátásban részesültek a táborozók, hogy ezt a legnagyobb étkező ifjak képzelete sem múlta felül.

Persze ahhoz, hogy ez a végeredményben kemény tanulás és a hozzá fűződő komoly vizsgasorozat romantikus élménnyé lehessen, a NÉKOSZ vezetőségének nagy-szerű cáltudatossága, leleményessége és eddigi tapasztalata volt szükséges.

Annyi bizonyos, hogy azok a vendégek, akik a táborozás idején lent jártak a fonyódi sátrak között, a legnagyobb ámulattal és elismeréssel vették tudomásul, hogy a nemzetnevelésnek milyen új lehetősége van kialakulóban. Hewlett Johnson és D' Eye professzor is több mint fél napot töltött a táborban. Végig figyelték, miféle munka folyik ott, és hosszan elbeszélgettek az egyes kollégistákkal, végül úgy nyilatkoztak, hogy ennek a nevelési módszernek a jelentősége túlnéz a magyar határon, és példamutató lehet az egész haladó pedagógia számára. Ezzel teljesen összevág Mérei Ferencnek, a Székesfehérvári Lélektani Intézet igazgatójának megállapítása. A neves pedagógus néhány napig tartózkodott a táborban, hogy tanulmányozza a NÉKOSZ módszerét, és azzal köszönt el az ifjúságtól és a vezetőktől, hogy ők azok, akik megtalálták a pedagógia új útját, jelentőségük semmiben sem marad el Pestalozziétól.

Aki csak néhány napot töltött ebben a táborban, azzal a jó érzéssel indult haza, hogy nem kell félnünk: az az új értelmiség, amelyre oly nagy szüksége van az új Magyarországnak, már itt nevelődik, és helyesen nevelődik.

Jövendő, 1947. szeptember 11.

129. A fonyódi egyetemi NÉKOSZ-tábor tanulságai

Szabó Kálmán, F. Nagy László, Sós Júlia dolgozatából, 1947. július 24.

Szabó Kálmán V. f.é. közgazdászhallgató, Györffy-kollégista:

Pozitívumok

1. Bebizonyosult, hogy van ma ifjúság, amely képes nyári kényelem helyett erejének minden megfeszítése árán is, idejének feláldozása árán is egy konkrét cél érdekében izmosodni.
2. Bebizonyosult, hogy a katonai fegyelmezési formák – ha nem válnak öncéllá – jó eszközei az intellektuális ifjúság szívósabbá tételének. Könnyebbé teszik az együtt nevelődést, a harcossá válást, az élményszerű együtvé tartozás érzésének kialakítását.
3. Bebizonyosodott, hogy a katonai szervezeti formák nem ellentétesek a demokrácia szervezeti igényeivel, hanem egymást kölcsönösen kiegészítik és tökéletesebbé teszik.
4. Bebizonyosult, hogy tudunk áldozatvállalók, egyéni nyavalyákat lezoríttók lenni és gyorsan határozni.
5. Bebizonyosodott, hogy csak akkor van értelme és célja az ilyen fegyelmezésnek, ha a fegyelmezés "szenvedő" alanyai valamennyien tisztában vannak minden kérdéssel, és nemcsak csavarok, nemcsak részek, engedelmes bábuk, hanem mint az összesség részei, fontos, nélkülözhetetlen részei szerepelnek.

Negatívumok

1. Az egymást megismerésre kevés volt az idő. Nem bízom a vizsgálati módszerek feltétlen megbízhatóságában. A személyi ismerkedés teszi csak teljessé egy emberről alkotott képünket.

2. A NÉKOSZ jövő évi programjának kialakításában kevés szerepe jutott a tagoknak. Így kevésbé érzik magukénak. Itt a hiba abban van, hogy májusban a politikai, elvi kérdésekben is érződött a szervezeti forma centralizált, "diktatórikus" módja. Holott nevelés, problémafelvetés dolgában bizonyos fokú idő- és szabadságtágítás szükséges.

3. A zászlóalj törzs egyes tagjainak viselkedése nem mindig váltott ki jó hatást a tagságnak ama részéből sem, amely a jobbak jelzőjét jogosan kölcsönözte nekik. Ha elkésérít a parancsnokok rossz példája, antidemokratikus körülmények között, akkor a demokratikus formák között kiábrándít és destruál.

4. A vezetőség sokat tett és dolgozott. Vannak azonban olyan esetek, amikor nehéz vállalkozásokban nekik keil elől járni. A falukutatás céljából megtartott meetingben a parancsnokoknak is részt kellett volna venniök. [...]

5. A különböző parancsnokok, megbízottak jelképes pozíciókban voltak. Feladatkörük nem volt, vagy nem gyakorolhatták eléggé. Így ez a tábor eleven-mozgalmas életének terhére írandó.

6. A választásra való konkrétabb előkészület is hiányos. [...]

Som m á s a n: A NÉKOSZ-tábor döntő lépés és eredményes munka volt nemcsak a népi kollégiumok történetében, hanem mint nevelési forma is és úgy is, mint a magyar ifjúság politikai történetének jelentős állomása.

Nagy László II. f. é. grafikus, Dési Huber Kollégium:

A NÉKOSZ-nak elsőrendű vállalkozása volt az, hogy a különböző kollégiumokban és vidékek elszigeteltségében élő kollégistákat egybegyűjtse egy táborba, ahol megismerhetik egészen közlelől egymást. Szükség volt erre a táborra azért is, mert az 1946-47-es tanév folyamán a kollégisták nagy része, azt lehet mondani, hogy elfáradt. Fizikai felfrissítésre is szükség volt tehát. A NÉKOSZ-nak azonban nem az a feladata, hogy üdültessen csupán, hanem ezzel egybekapcsolva tanítson is. A tábori élethez szükséges az, hogy a táborban fegyelmezetten éljenek. Szükség volt katonai fegyelemre tehát. Az előadók meghívása azt mutatja, hogy a NÉKOSZ nem feledkezik meg arról, hogy ebben az időben olyan felvilágosításokat adjon, amelyek nélkülözhetetlenek a progresszív ifjúság részére. [...]

Szerintem ez a táborozási mód a jövőben is megfelel, sőt másképpen nem is lehetne nekünk készülni a ránk váró feladatok elvégzésére.

Sós Júlia, végzett bölcsészhallgató:

A NÉKOSZ-táborról csak nagyon szubjektíven tudok beszélni. Engem egy ideig megzavart és megtört, de aztán nagyon felszabadultam benne. Nekem azért volt rossz, mert sok mindent sajnáltam, ami az elmúlt évben történt velem, s a legnagyobb tanulság az, hogy szörnyű az, amikor embereket csak szubjektív kapcsolatok, érzések és gyöngédségek kapcsolnak össze, pedig nyilvánvaló, hogy az az emberi, ha közös célok és munka is összetartják az embereket, s két jó szó valaktól, akit az ember szövetségésének érez, sokszor többet ér, mint kilenc mély barátság. De objektíve: nyilvánvaló, hogy ez a közösség fejleszti az embereket, felszabadítja őket, s itt nincs olyasmi, ami oly gyakori a polgári életformában, hogy értékes emberek ha-

szontalanul élnek, itt arra nevelődtek az emberek, hogy hasznosak legyenek, s aki hasznosnak tudja magát, azt nem ragadhatják el annyira az egyéni nyomorúságai; nem törhetik meg annyira, nem kéjeleghet soha a saját pesszimizmusában. Tehát csak azt tudom mondani, hogy én, aki igen magányosan individualista voltam, meg vagyok róla győződve, hogy közösségben kell nevelődni az embereknek. S jók ezek a közösségek ma, mert nemcsak nyomortól mentik meg ezek a kollégiumok a fiatalokat, hanem a társadalom és a kialakult családok minden esetleges konvenciója, butasága és betegsége, nyűge alól. Jó az is, hogy igen vegyesen, különböző sorsú emberek verődnek össze.

Még csak azt akarom mondani, hogy noha nem hallottam az ideológiáját, helyesnek tartom ilyen sok ember között ezeket a katonai formásokat is. Ezek nem rontották meg az emberek egymáshoz való viszonyát. És ugye, így marad ez, ha már ezres tömegek lesznek is együtt? Nem fogja akkor sem részhierarchia elnyomni az embernek emberhez való viszonyát?!

Sok nagyon okos, derék gyerekekkel találkoztam itt, akit különben nem szerettem és nem becsültem volna; élveztem, hogy itt mennyivel barátságosabb és barátibb vagyok vele szemben, mint bárhol máshol lettem volna.

NDGY KLI NÉKOSZ 5-IV-5

130. Sinkó Ervin: A Petőfi Sándor rohambrigád

Riport az Ifjúsági vasútvonalról

A samac-szarajevói ifjúsági vasútvonal munkabrigádjainak főhadiszállása elhatározta, hogy a Petőfi Sándor nevét viselő magyar munkabrigádot, mely a samac-szarajevói vasútvonal 7. szakaszának a 36. pályarészén dolgozott, legnagyobb elismerése és hála jeleként rohambrigádnak nyilvánítja. A rohamdiploma átadása egyben a távozó brigád elbúcsúztatásának ünnepe is lesz, mint ahogy az kitűnt a meghívóból, melyet ez alkalomból már a "rohammunkabrigád" aláírással a Petőfi Sándor brigád parancsnoksága adott ki. [...]

Dél felé értem a Petőfi brigád táborába, ahol ezúttal ünnepi hangulatban zajlott az élet. Ha egy-egy munkabrigád, akár hazai, akár külföldi, elhagyja a vasútvonalat, a búcsúztatására mindig megjelennek a többi brigádok kiküldöttei. De a Petőfi Sándor rohammunkabrigád különösen népszerű volt nemcsak a munkájáért, hanem – erről már Zenicán, sőt Lasván is hallottam – nagy becsben állt a magyar nőtái és énekkara miatt. [...]

A napsütéses nagy réten a rohambrigáddá nyilvánító oklevél ünnepélyes átadásánál Jugoszlávia Népi Ifjúsága Központi Tanácsának elnökén, Dugonyics Rátón kívül a főhadiszállás parancsnoka, Jovánovics Batrics is jelen volt, s eljött az a Dedijer Vladimir is, aki a Jugoszláv Népfőlszabadító Háborúnak első naptól kezdve harcosa és ugyanakkor a legszörnyűbb órákban is, nap nap után krónikása volt, úgyhogy a győzelem után egy, a világirodalomban egyedülálló naplót ajándékozott Jugoszlávia népeinek. Ott volt az ünnepségen az Ifjúsági Vonal VII. szakaszának minden brigádja és a távolabbi brigádok küldöttségei. Somodi István, a Petőfi Sándor rohammunkabrigád parancsnoka megilletődve állt a magyar zászló alatt a brigád élén a sok nyel-

ven, de egy szívvel-lélekkel lelkesen éljenző ifjak és lányok között. S amikor beszédbe fogott, a fiatal, komoly arca még komolyabb lett:

"Itt a jugoszláv és annyi külföldi nép ifjúságának színe előtt mi, magyar ifjúság, ígérjük, megfogadjuk, hogy amíg élünk, dolgozunk, hogy elmélyítsük a testvériséget, egységet... Ez a vasútvonal nekünk iskolánk volt, Ez a vasútvonal a mi vasútvonalunk is..." Szokták mondani, hogy valakinek a szavait tapsvihar fogadja. De hogy csakugyan viharzott s hogyan viharozhat a taps, azt látni kell! [...]

A Petőfi Sándor rohambrigád parancsnoka nem ment bele abba, hogy az elért eredményeknek velem együtt ujjongjon. Azzal a komolysággal, melyet később a másik magyar brigád tagjainál is viszontláttam – egy egész sajátos komolysággal, mintha az egész szörnyű magyar múlt és a jövőért való felelősség tudatának roppant terhe árnyékolná be a majdnem még gyermeki s mégis kemény vágású arcát – másról kezdett beszélni. [...]

"Azzal a szándékkal megyünk vissza, hogy nálunk is megteremtjük a demokratikus ifjúsági erőknél azt a feltétlen egységét, melyre itt láttunk példát. A szomszéd Jugoszlávia példaként áll az én hazám előtt."

A Petőfi Sándor rohambrigád parancsnoka így mondta: az én hazám. Azelőtt magyarok "a haza" szót csak képviselőválasztások és ünnepies pohárköszöntők alkalmával vették a szájukra – alkalmakkor, amikor illik hangzatosan beszélni, de amit mond, se aki mondja, se aki hallgatja, nem veszi komolyan. Somodi István szájából azonban a szó: az én hazám – olyan szónokiatlanul, olyan közvetlen egyszerűséggel hangzott, mintha azt mondta volna: az én kenyerem, az én kezem vagy lábam.

Somodi Istvánban azzal az új népi magyar ifjúsággal találkoztam, amelyikben él az eltökéltség és az erő, hogy a pohárköszöntők úri Magyarországból a dolgozók hazáját, országot teremtsen. [...]

Sinkó Ervin: A Vasút. Híd, 1948, 38–42.

131. A Vasvári brigád vezetősége 1947. nyár

Parancsnokság:
Házi Vencel
brigádparancsnok

Szekér Gyula
parancsnokhelyettes

Balogh Tibor
parancsnokhelyettes

Szakaszparancsnok:

Szalay Dezső I. sz.

Farkas Márton II. sz.

Nagy György III. sz.

Szakaszparancsnok-helyettes:

Illés Lajos

Magyar László

Kamrás István

Rajparancsnok:

Szabó László I,
Kozma Mária II,
Schneider József III,

Katona József I,
Varga Éva II,
Röder Pál III,

Hegedűs Zoltán I,
Fischer László II,
Szeberényi Tamás III,

Robicsek Ferenc a brigád orvosa

Gerdov János sportvezető

Kóczán László kultúrvezető

Szegedi Judit előadások és szemináriumok vezetője

Várkonyi Andor
gh. vezető

Székely Ágnes
konyhavezető

Varkai Tamás
a brigád statisztikusa

NDGY Szekér Gyula iratai 1

132. A Vasvári vasútépítő brigád 11. sz. napiparancsa
Zenica, 1947. június 16.

1947. július 17-én szolgálatvezető Szalay Dezső szakaszparancsnok.

Naposok: Kiss Pál és Pataki József.

Naposraj: II. szakasz I. raja.

1947. július 17. napirendje: 4 órakor ébresztő, utána reggeli torna, mosakodás, reggeli, szobarend, 4 óra 50-kor indulás a munkahelyre, 9-1/2 10-ig uzsonnaszünet. A munka befejezése 12 óra 20 perckor. Utána mosakodás, és 13 órakor ebéd. Ebéd után 16 óráig pihenés – kivéve a brigád azon csoportját, amely Zenicára megy, hogy a brigádunkról szóló rádióközvetítésen szerepeljen. 16-18 óráig az egész brigád készül az este megtartandó táborfűzre, melyet a bolgár és a zágrábi brigáddal rendezünk a Petőfi brigád búcsúztatására. 18 órakor előadás. Tartja a ljubjanai egyetem rektora. Az előadás címe: Jugoszlávia egyetemi ifjúsága és közoktatásügyi politikája. 1/2 20 órakor vacsora, utána parancskihirdetés, zászlólevonás és kivonulás a táborfűzre.

A brigád tagjaival közlöm a következőket:

1. Az eddigi sorozatos ünnepek és reprezentációk a brigádot bizonyos fokig elszoktatták a következetes munkától, illetve a programtól. Mától kezdve brigádunk élete újra a megszokott munkatempóba lép át. Remélem, hogy a brigádtagok a mai egész napos kötetlenségben kipihenték magukat, és semmi akadályuk nem lesz, hogy reggeltől kezdve feladatait pontosan és következetesen végrehajtsa az egész brigád.

2. Felhívom a brigád tagjainak figyelmét arra, hogy brigádunk a mindennapi munka elvégzésével még korántsem teljesítette feladatát. Munkánkról, élményeinkről és minden velünk kapcsolatos eseményről tudatunk kell a rajtunk kívülállókat is. Éppen ezért kíváncsi vagyok, ha lehető legrövidebb időn belül megjelenne jugoszláviai tartózkodásunk idejének második fallújsága is. Ezenkívül elvárom, hogy a lehe-

tőség szerint minden brigádtag cikket írjon munkánkról és élményeinkről, annál is inkább, mert mind a jugoszláv, mind pedig a magyar újságok szívesen vennék, ha minél több újságcikket kaphatnának a Vasvári brigádtól.

3. Vasútépítő munkánk a sorozatos ünnepeken való részvétel és reprezentáció miatt néhány napra szünetelt. Éppen ezért holnaptól kezdve leglényegesebb szempontja brigádunknak: minél nagyobb eredményt elérni a vasútépítésben. A munkában való részvételre elrendelem, hogy a munkára csak az nem vonul ki, akinek arra külön engedélyt adok. Itt hívom fel a szakaszparancsnokok figyelmét, hogy a munkára való kivonulás idején pontos jelentést kérek a kivonulókról. A munkáról engedély nélkül senki sem maradhat távol.

4. Holnap délután brigádunk egy csoportja Zenicára megy, hogy ott a brigádunkról készítendő rádióriporton részt vegyen. Ezt a csoportot az alkalmasság és az éremlegesség szempontja szerint holnap délelőtt, munka közben fogom kijelölni.

5. Felhívom a brigád tagjainak figyelmét arra, hogy holnaptól kezdve csak azok a betegek maradhatnak itthon a munkáról, akik Robicsek Ferencnél, a brigád orvosánál jelentkeznek, és ő azt állapítja meg róluk, hogy feltétlen ágyban kell maradniuk. Mindazok pedig, akik az előkészítő táborozás idején tifusztól nem szenvedtek, még ma este jelentkezzenek az irodában.

6. Eddigi példás magatartásáért a ma esteli zászlólevonást Gerdov János, a holnap reggeli zászlófelvonást pedig Szalay Dezső végzi.

Házi Vencel s. k.
brigádparancsnok

NDGY Szekér Gyula iratai 11

133. Levél a bulgáriai ifjúsági építőtáborból
1947. június 25.

Kedves Barátaink!

Nem tudjuk, hogy első levelünket, valamint a későbbi képeslapokat megkaptátok-e; de nem tudjuk elképzelni, hogy miért nem írtok? Most itt egész nap esik az eső, így van bőven idő levélírássra. Megpróbálom az itteni helyzetet az egyhónapi tapasztalatok alapján röviden vázolni.

Brigádunkban különösebb, döntő hibák nincsenek. Viták, kisebb nézeteltérések akadnak, mivel van 1-2 olyan ember, akinek nem lett volna szabad egy ilyen megbízatást kapnia. De ezek szerencsére nem sokat ártnak. És ami a lényeg: a munkában velünk együtt vannak, és rendesen kiveszik részüket. Tehát végső fokon tárgyilagosan megállapítva: a brigád megfelel a követelményeknek, és minden területen megállja helyét a körülményekhez képest jól. [...]

Első heti munkaeredmény: az e táborban levő legjobb bolgár szakasz teljesítménye: 130% a norma felett. Ugyanakkor a magyar brigád: 166% a norma felett. [...]

Kultúrmunkánk nem kielégítő. De ugyanazt lehet mondani az egész táborról. Nem fektetnek elég súlyt a kultur- és sportprogramra. Kapcsolataink azonban ezen a téren is megvannak, és állandóan épülnek. Esténként bonyolítjuk le a kölcsönös barakklátogatásokat. Ezeken a látogatásokon a rövid üdvözlések után kölcsönösen

bemutatjuk egymásnak: népdalainkat, népi táncainkat, melyeket lehetőleg megtanulni és közösen énekelni, táncolni is igyekezzünk. (Pl.: közös kultúrmműsort adunk.) Ez minden akadály nélkül megy. [...]

18-án mindnyájan Szófiában voltunk. A magyar kolónia hívott meg és látott vendégül bennünket. Ekkor ünnepelte a bolgár nép Georgi Dimitrov 65. születésnapját. Ez alkalomból a magyar ifjúság képviseletében háromtagú küldöttség kereste föl közülünk Georgi Dimitrovot (tagjai: Marián István, Nagy Mihály, Rédei István), és átújítták ajándékunkat. [...]

Mi részletes kiértékelést egymás munkájáról, magatartásáról, a brigádról, a további eseményekről hamarosan ismét küldünk. Mindnyájatok üdvözlő:

Horváth László, Dér László, Nagy Mihály,
Baranyi Gyula, Dudás Gyula

NDGY KLi NÉKOSZ 1-IX-6

134. Népi kollégisták Móricz Zsigmond sírjánál

Öt éve, hogy a Budapestre hulló első bombák döreje közben meghalt a magyar valóság legnagyobb regényírója: Móricz Zsigmond. Csütörtök délután a népi kollégiumok ifjúsága sűrű sorokban vette körül a nagy író sírját, és a magyar nép dalkincsének leg szebb darabjaival rózta le előtte a kegyelet adóját. A szónokok a népi fiatalság és az egykori harcostársak, a felvidéki Sarlós fiatalság nevében üdvözölték azt az író, akinél mélyebben kevesen látták meg a magyar nép, a magyar dolgozók sorsát.

Szabad Nép, 1947. szeptember 5.

135. Kardos László a NÉKOSZ új főtitkára

Péntek délelőtt tartotta a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége rendes közgyűlést, amelyen a szövetség új főtitkárává Kardos Lászlót, a NÉKOSZ eddigi nevelésügyi vezetőjét választották meg. Kardos László elvtárs a felszabadulás óta a Györffy-kollégium igazgatója és egyben a népi kollégiumi mozgalom egyik elindítója.

Kardos elvtárs az új országgyűlésnek is tagja: az MKP országos listáján választották meg képviselőnek.

Az új vezetőség tagjai még: dr. Kerek Gábor országgyűlési képviselő és Major László, a Petőfi-kollégium igazgatója mint alelnökök. A közgyűlés után megkezdődött az igazgatók háromnapos nevelésügyi konferenciája, amelyen részletesen megvitatják a centenáriumi tanév anyagát. Az ünnepélyes országos évnnyitó vasárnap délelőtt lesz a Zeneakadémia nagytermében.

Szabad Nép, 1947. szeptember 13.

136. Feljegyzés a NÉKOSZ-központ reorganizációjáról

A reorganizációt az tette szükségessé, hogy a központ régi szervezetében és személyeiben nem volt meg a biztosíték eredményes munka végzésére. [...]

Kiderült, hogy három olyan osztálya van a központnak, melyek közül az egyiknek teljesen nélkülözhető a működése, ez az ún. sajtóosztály (vezetője: Molnár Ist-

ván), illetve a szükséges megmaradó funkcióját a központba most beköltözött Valóság szerkesztősége és kiadóhivatala is elláthatja. A második: a szervezési osztály, mely a kollégiumi létszámkeret körülbelüli megteremtésével funkcióját lényegében betöltötte, a fennmaradó feladatok megoldását egy szervezési előadó el tudja látni, aki szervezetiileg a nyilvántartási osztályhoz kapcsolódik. Harmadik: az eddig is csak névlegesen meglévő nevelésügyi osztály (vez. dr. Kardos László) alosztályaira bomlott fel, amik viszont önálló osztályokká léptek elő (oktatási, kulturális), a sportalosztály kivételével, mely mint fölösleges, megszűnt. Fölszámolódott ezenkívül az önálló ifjúságpolitikai alosztály is, mivel egy régebbi elvi határozat alapján a NÉKOSZ nem képvisel más ifjúsági szervezettől független ifjúsági politikát, hanem elsősorban Gyenes Antal elnökön, másodsorban a NÉKOSZ-tagokon keresztül belekapcsolódik a diák- és egyéb ifjúsági szervezetek munkájába. Ebben az esetben viszont káderkérdéssé lesz a NÉKOSZ-központ számára az ifjúságpolitika. Változatlanul megmaradt a gazdasági osztály, a nyilvántartási osztály, a Honismereti Mozgalom központja s a külügyi csoport. [. . .]

A megszűnt osztályok vezetői és munkatársai kikerültek a központból. Az oktatási és kulturális alosztály vezetője, Barla Szabó Ödön és Benedek Árpád osztályvezetők lettek, dr. Kardos László, a volt nevelésügyi osztály vezetője a főtitkár teendőit végzi tovább.

A nyilvántartási osztályon az osztály vezetője dr. Kovács Gyula helyett Gyenge Zoltán, a megszűnt szervezési osztály vezetője vette át a nyilvántartást, az osztályon belül Gyenes Antalné pedagógiai előadó helyére Csukás István került, az általános nyilvántartást és statisztikát ideiglenesen Bak József képviseli. [. . .]

A központ felépítése a reorganizáció után:

Elnökség:

Gyenes Antal	elnök
Major László	alelnök
dr. Kerek Gábor	alelnök
dr. Kardos László	főtitkár

Vezetőség:

Oktatási osztály:	Barla Szabó Ödön
Kulturális osztály:	Benedek Árpád
Nyilvántartási osztály:	Gyenge Zoltán
Gazdasági osztály:	Pintér György
Titkár:	Tőkés Ottóné

Mozgalmi munkát végeznek még a különböző osztályokon:

Kulturális osztály:	Csizmadia György
Külügyi csoport:	Kánya Mária
Nyilvántartási osztály:	Csukás István, Balyó Mária, Varga György, Bak József

NDGY Rácz Endre iratai 2

137. A NÉKOSZ országos évnyitó konferenciája, az 1947-48-as
centenáriumú év
Program, 1947. szeptember

12-én de.	A NÉKOSZ rendkívüli közgyűlése
9- 1/2 10-ig	Gyenes Antal: Konferenciányitás
1/2 10-10-ig	Major László: a NÉKOSZ szervezeti szabályzata
10- 1-ig	Vita
du. 3- 4-ig	Kardos László: A NÉKOSZ normái
4- 5-ig	Vita
6- 7-ig	Győrffy Sándor: Oktatási ügyek. Vasvári Pál Akadémia, Petőfi-Várad
7- 8-ig	Benedek Árpád: Kulturális ügyek
8- 9-ig	Papp Károly: Sportnevelés
13-án de.	
8-10-ig	Vita a 12-i du. -i előadásokhoz
10-11-ig	Gyenes Antal: Társadalmi munka, Honismereti Mozgalom
11-12-ig	Vita
12- 1-ig	Major László: A kollégiumi élet normái
du. 3-1/2 4-ig	Kánya Mária: Külügyek
1/2 4-1/1 5-ig	Kardos László: Egyéni alkotómunka. A nevelői kar normái
5- 6-ig	Molnár István: Sajtó és propaganda
6- 7-ig	Pintér György: Gazdasági helyzet
8-10-ig	Mozi
14-én de.	
1/2 9-1/2 11-ig	Ünnepélyes évnyitó a Zeneakadémián
2-4-ig	Hegedűs Géza dr.: Történelmi kurzus. (Oktatási anyag első hat előadása, Tájékoztató előadás az igazgatói értekezlet keretében)
4- 6-ig	NÉKOSZ ügyintézés Konferenciazárás

A kollégiumok ifjúságának programja:

12-13-án	Bábtanfolyam a Petőfi-kollégiumban Nevelésügyi tájékoztató: Gyenes Antal A NÉKOSZ normái: Kardos László
14-én de.	Ünnepélyes évnyitó
du.	Ifjúsági politika
Ifjúsági programvezető:	Győrffy Sándor

NDGY GYSI NÉKOSZ 83

138. 100 kollégiummal és 6000 diákkal indul a NÉKOSZ
második esztendeje

Minden szervezetre jellemző, miként ünnepli önmagát. Jó lett volna ide, a NÉKOSZ vasárnap délelőtti évnyitó ünnepélyére elhozni mindazokat, akik még mindig csak rosszindulattal tudnak a felnövő népi értelmiségre gondolni. Itt, az ezernyi kollégista körében – több sajnos nem fér a Zeneakadémia nagytermébe – erő, öntudat és az a természetes jókedv nyilvánult meg, amely sohasem válik komolytalansággá.

Ezeknek a fiataloknak mélységes élményük a bevezetőül előadott népballada paraszti bánata: "Gyerekemöt nem küldhetöm, Hogy tanuljon, nem tehetöm... Néköm hát nem édesanyám Magyarország, csak mostohám..." A mozgalomnak, amely ebből a sok százados szükségből fakadt, még évnyitója sem lehet a jól ismert szokványos ünnepség.

A rövid megnyitó beszédet Gyenes Antal, a NÉKOSZ országos elnöke tartja.

– Ezzel az évvel – jelentette be – lezárult a szervezés, a kísérletezés korszaka. Ma már 100 népi kollégium áll az országban, s bennük 6000 diák indul neki az új esztendőnek. Az elkövetkezendő időben a fő hangsúlynak a nevelési kérdések megoldásán kell lennie. Azt akarjuk, hogy a mi diákjaink az ország legjobb diákjai legyenek.

– A népi kollégiumok 1848 szellemében folytatják munkájukat. A centenáriumot már tízezer kollégista fogja ünnepelni, állni fog a Vasvári Akadémia, az Apáczai Csere János kísérleti iskola, és megteremtjük a Petőfi-várost, a legnagyobb szabású nevelőintézményt, amely Magyarországon valaha is volt.

Az új programhoz 100 népi kollégium megjelent képviselői járultak hozzá. A névsorolvasáson elhangzott nevek: Petőfi, Táncsics, Dózsa, Rákóczi, Kossuth, Ady, József Attila, Zrínyi Ilona, Kádár Kata – már magukban is a magyar történelem igazán haladó és legnemesebb népi hagyományainak továbbvitelét jelképezik.

Az évnyitót a NÉKOSZ táncscsoportjának bemutatója fejezte be. A műsor vége azonban nem jelentette az ünneplés végét. Az utcán csoportosuló és sorakozó résztvevők vidám hurrá és hangos éljenzések közepette emelték vállukra és hordozták diadalmasan körül a NÉKOSZ vezetőit és a kollégiumi mozgalom megjelent barátait: Révait, Veres Pétert...

Ebben a fesztelenségben annak az ifjúságnak a szeretete és magabízó ereje nyilvánkozott meg, akik holnapra csakugyan "megforgatják az egész világot".

Szabad Nép, 1947. szeptember 16.

139. Kardos László igazgató évnyitó beszéde a Györffy István
Kollégium új otthonában
1947. szeptember 27.

Kedves Barátaink! Kedves Vendégeink!

Mindnyájatokat üdvözlöm abból az alkalomból, hogy a Györffy István Kollégium 7 esztendő – nem éppen megvetendő – csavargás után és azután, hogy már 7000 népi diáknak otthont teremtett, végre maga is tisztességes otthonhoz jutott.

Ezért legelsőbb köszönet illeti kedves barátunkat, Rajk László belügyminiszter urat, akinek legelőbb köszönhető, hogy tiszta falak között, kényelmesebb körülmények között élhetünk.

Nagy dolog ez! Valahogy úgy érezzük, hogy 7 esztendő után hazakerültünk, otthon vagyunk. Eddigi életünk valahogy nagyon is zaklatott volt ahhoz, hogy erősebben otthon érezzük magunkat, amihez nagymértékben hozzájárult az is, hogy technikailag sohasem volt olyan épületünk, hogy a kollégium fiatalsága nyugodtan szentelhetette volna magát a tanulmányainak, az elmélyültebb tanulmányoknak.

A Györfffy István Kollégium és vele együtt a népi kollégiumok eddigi története – szorosan véve – nem egyéb, mint az otthonyszerzés, lakóépület-szerzések végtelen sorozata.

A Györfffy István Kollégium mostani otthona – szám szerint a harmadik épület –, mindenikhez fejlődésünk egy-egy igen lényeges szakasza tartozik.

Első otthonunk a Királyi Pál utcai otthon, szobái 4 esztendőn keresztül nyújtottak védelmet barátainknak, és VKT-s tagjaink mindegyike tudja, hogy mit köszönhet azoknak a szobáknak, ahol hideg teleket, kikoplalt hónapokat és éveket húztunk ki.

A Királyi Pál utcai otthonunk fejlődésünk legjelentősebb szakasza volt.

- Az első közösség kialakulása,
- öntudatosodásunk legjelentősebb állomása,
- a népi kollégiumi pedagógia megalapozása,
- rendszeres felkészülés a nagy társadalmi feladatok megoldására, a földreformra stb.,
- szervezeti megerősödésünk, autonómia, szövetkezetek,
- első harcaink és lebukásaink,
- ellenállási bázis a háború legnehezebb esztendejében,
- az első meleg otthon a felszabadulás után,
- bölcsője annak az 50 embernek, akinek az egész népi kollégiumi mozgalom köszönhető.

Királyi Pál utca nélkül aligha lett volna Apponyi tér és Vorosilov út.

Második otthonunk az Apponyi tér 1. Fejlődésünk második leglényegesebb szakasza. A zárt Királyi Pál utcai otthonból – országos mozgalom, nemzeti ügy lett.

Az öregek kiroppentek a fészekből, új fészket raktak, és a társadalomban érvényesítették nem éppen megvetendő tapasztalataikat és kezdeményezéseiket.

A fiatalok Györfffy-kollégiuma a régi otthonból kikerült öregek segítségével elindította a népi kollégiumok mozgalmát, az új magyar értelmiség kialakításának egyik legsajátosabb eszközét. Apró várakkal rakta tele a magyar vármegyéket és városokat, és ezáltal megnyitotta az utat az ország szíve felé. A Györfffy-kollégisták második otthona, a két esztendőn hűséges Apponyi tér átadta helyét az ország egyik legjelentősebb ifjúsági központjának, Népi Kollégiumi Szövetségünknek.

Harmadik otthonunk – vagy munkahelyünk – a Vorosilov út! Nem kell jóslásokba bocsátkoznunk, hogy az új otthon feladatairól beszéljünk. Azon az úton kell tovább mennünk – nem kétséges –, amelyen idáig jöttünk. A Györfffy István Kollégiumnak ma 134 törzstagja van. Közülük 31 VKT-s, végzett kol-

légista, az ő feladatuk társadalmi beosztásuknak tökéletesen eleget tenni úgy, ahogyan azt a múltban is ellátták. Társadalmi súlyukat eléggé jelzi az a tény, hogy he-
ten országgyűlési képviselői minőségben állnak helyt azokért az elvekért, amelyeket
a Győrffy-kollégiumban tanultak meg becsülni. 39 kollégistánk az ifjak közül, túl
a kétesztendő kurzuson, kollégiumi igazgatói, titkári és központi funkcionáriusi
minőségben építi mozgalmunkat, és képezi annak gerincét. [...]

Az új otthonon győrfystái aránylag szerencsésebb helyzetben fejlődhetnek, nyugod-
tabb feltételek között súllyal a szaktanulmányok felé vethetik tekintetüket, és ambí-
cióik erejét komoly szakmai produktumokon próbálhatják ki.

A demokratikus szakértelmiség alapos és mély kiképzésének a feladata
ma szövetségünk fő iránya. Új otthonunk győrfystáinak ma ez a fő feladata:
a nagy és világos politikai indulatok és tevékenységek mellett
mind jobban és jobban kifejleszteni a szakképességeket, hogy mind szövetsé-
günk szaporodó szakfeladatait, mind pedig társadalmunk szakfeladatait nívósan
elláthassák.

A szakmai feladatok ellátásában mind jobban elmélyülni és
az ország összes kollégiumainak példát mutatni, ez az új ott-
hon győrfystáinak az új feladata. [...]

A Győrffy-kollégium új otthonának a "témája" csak jobban kiemeli, hangsúlyozza
szövetségünk többi népi kollégistája otthonának a problémáját. Ma ismét győzelmes
otthonfoglalásban vett részt fiatalságunk, megvetettük a lábunk Budapest legnagyobb
kaszárnyájában, a Mária Terézia-laktanyában, és így egy újabb vára épül a mi if-
júságunknak. Az otthonalkotás tovább folyik. A zsillipeket felnyitottuk, paraszt- és
munkásfiatalok tömegei áramlanak az iskola felé. Ne feledjünk: szövetségünk kollé-
giumaiba ez őszön 19 000-en jelentkeztek, és ebből csak 7000-et tudtunk felvenni.

Jó szervezés, józan ökonómia, hatásos nevelés: ezeknek a feladata vár még új ott-
honunk fiatalságára. Ezért kell megerősítenünk a mi otthonunkat, hogy a többi 10 000-
nek is legyen a miénkhöz hasonló otthona.

Mi tudjuk, hogy ifjúságunk megfelel ennek a feladatnak is.

x

Megkérem Rajk László belügyminiszter urat, adja át a Vorosilov út 29/B-t a
Győrffy István Kollégium ifjúságának.

NDGY KLI GYIK 22-III-1

140. Beszámoló a NÉKOSZ új tanévének kezdetéről

Pető Sándor levele, 1947. október 6.

Kedves Húgaím!

Most vagyok átköltözőfélben a Dózsa-kollégiumba. A baj az, hogy a Dózsa-kollé-
gium nem tud szekrényt adni, mert nincs a kollégiumnak. Ezért holmijaim továbbra
is itt vannak a Győrffyben, csak éppen azt viszem el, amire mindíg szükségem van.
Egyébként a Dózsa-kollégium gyalog mintegy 15 percrenyire van ide, tehát ez az a
népi kollégium, amely távolságra nézve legközelebb áll a Győrffyhez.

Állítólag minden népi kollégium, amely már tavaly ilyenkor működött, rövidesen teljesen új felszerelést fog kapni (ágy, matrac, szekrény, asztal, szék), összesen 70 kollégium. Az eddigi felszerelést pedig a most alakult kollégiumok fogják kapni. A 70 kollégium felszerelését a most folyósított kétmillió forintból csináltatják, amely összeget a 3 éves terv megkezdése alkalmából kapta a NÉKOSZ. [...] Egy kis szobában ketten lakunk majd Borus Jósikával, aki szintén Győrffy-kollégista. Ő lesz most a Dózsa-kollégium néptitkára. Én egyelőre a Dózsa jegyzője vagyok. Nehezebb tisztséget egyelőre nem vállaltam, mert tanulni akarok. Ráérek még igazgatónak lenni. A Dózsa igazgatója Somodi István, szintén Győrffy-kollégista, de keveset tud tanulni, sok az elfoglaltsága. Öregként Veres Péternek is a titkára, nappal mindig ott kell lennie a Parasztpártban. Dudás Gyula a Zalka Máté Kollégium titkárságát vállalta, Mohácsi Laci a Szabó Dezső Kollégiumét stb.

A Győrffy-kollégiumban bent harmad-nyolcadéves kollégisták nemigen vannak, csak legfeljebb olyanok, akiknek olyan elfoglaltságuk van, hogy ott kell lakniuk. Pl. Csizmadia, a NÉKOSZ kulturális titkára és még néhányan. Új tag kb. 16 van, másodéves kb. 25–30 a Győrffyben. Úgyiszlván csak azok laknak bent a Győrffyben. Összesen van 135 Győrffy-kollégista, tehát több mint 100 kint van különböző népi kollégiumokban mint igazgató, titkár, "nevelőtanár", hogy segítsük a többi népi kollégiumot is. Segítjük nekik megteremteni azt a közösségi életformát, ami a Győrffy-kollégium 6–7 éves múltjában kialakult, és helyesnek bizonyult. Nincs olyan budapesti népi kollégium, amelyben legalább 3–4–5 Győrffy-kollégista ne volna.

Már van Budapesten kb. 25 népi kollégium, az országban pedig már 120 körül. Most szeptemberben kb. 50 nyílt meg. köztük sok lánykollégium, köztük a tiétek is Kecskeméten.

Még a Dózsában sem alakultak meg a szövetkezetek, népbíróság, mert meszelik a szobákat. Tehát még nem nagyon van rendes kollégiumi élet, de hamarosan rendet csinálunk. [...]

Eddig két NÉKOSZ-akadémiai előadás volt, az egyik Széchenyi és Kossuth címen, a másik Az 1848-as szabadságharc címen. A NÉKOSZ-akadémiai előadásokat most már a Zeneakadémián tartjuk, mert az előző hely már kicsinek bizonyult. Ide könnyen befér 1000 ember. A NÉKOSZ-akadémiai előadás mindig péntek du. 6–1/2 8-ig van. Eddig két előadást dr. Mód Aladár történész tartott. Az első előadás alapján már szemináriumot is tartottunk a Dózsában, két csoportban. Az egyik csoport szemináriumvezetését én vállaltam el. A Dózsában 76-an vannak, akik közül 60 új tag elsőéves, van 3 középiskolás lány is, már azok tavaly is ott voltak. Harmadévesek csak mi ketten leszünk Borussal, az igazgató – Somodi István – negyedéves.

NDGY Pető Sándor iratai

141. A sajtó- és propagandaosztály körlevele

1947. október 5–6-ról

2. sz. körlevél, 1947. október 10.

[...] Október 5-én, vasárnap 1000 budapesti népi kollégista egész napos termunkát végzett. A munkát három helyen végeztük, 500-an csepeli üzemek területén, mintegy 300-an a Tanoncváros felépítéséért, a többiek pedig a Margit-hídnál végezték munkájukat. Az elvégzett munkának nemcsak társadalmi, hanem komoly gyakorlati

jelentősége is van. Drahos Lajos, a WM-művek üzemi bizottsága elnökének megállapítása szerint a népi kollégisták közel háromszorosát végezték az átlagos normának. Ilyen munkateljesítmény mellett a 3 éves tervet két év alatt is meg lehetne valósítani – mondotta Drahos.

A dolgozó népi kollégistákat meglátogatta Malcolm Adiseshia, a Demokratikus Világszövetség kiküldötte, hindu egyetemi tanár és Rajk László belügyminiszter. A munka végeztével a kollégisták lelkes éljenzéssel ünnepelték a vendégeket, majd Rajk Lászlót és egy munkást vállra véve vonultak ki a gyár telepéről.

Október 6-án a szabadságharc mártírjai halálának évfordulóján az összes budapesti népi kollégisták kivonultak a Kerepesi temetőbe, hogy immár hagyományos megemlékezésüket megtartsák.

Előbb Györfly István professzor sírját keresték fel, akinek ezen a napon van halála évfordulója. Sírjánál Kardos László, a NÉKOSZ főtitkára mondott beszédet.

– Györfly István a népért dolgozó tudós értelmiségi típusa volt. Hasonló értelmiségivé kell válniuk a népi kollégistáknak is. A politikai tudatosságot a legnagyobb szakértelemmel kell összekapcsolni.

Az egyes kollégiumok ezután Táncsics, Ady, József Attila, Móricz Zsigmond és a kommunista mártírok sírját keresték fel, majd Kossuth Lajos mauzóleumához vonultak, ahol Gyenes Antal, a NÉKOSZ elnöke mondott emlékbeszédet.

– Eljöttünk, hogy vágyainkat, céljainkat és tetteinket összemérjük nemzeti nagyjaink vágyaival és tetteivel. Az ő munkájukat, a szabadságharcos Táncsicsok, Kossuthok munkáját folytatjuk mi, népi kollégisták a 48-as mártírok rendíthetetlenlenségével.

A magyar nép ügye igaz ügy. Az igazság pedig mindig oszthatatlan. Mi tudjuk, hogy az igazság a mi oldalunkon, a magyar nép és a népek békéjéért küzdők oldalán van.

Budapest, 1947. október 10.

Molnár István s. k.

sajtó- és prop. osztály vezetője

NDGY KLi NÉKOSZ 7-1-19

142. Fiatal országgyűlési képviselők munkacsoportjának megalakulása a Györfly-kollégiumban

Csütörtökön este az országgyűlés fiatal képviselői és az ifjúsági szervezetek vezetői közös baráti összejövetelt tartottak a NÉKOSZ központjában. Nonn György elvtárs, a MIOT főtitkára azt indítványozta, hogy a fiatal parlamenti képviselők alakítsanak munkacsoportot, és közös fronton harcoljanak a magyar ifjúságért. A bejelentést osztatlan lelkesedéssel fogadták, és a csoport titkárául Gosztonyi János Györfly-kollégista képviselőt választották meg.

Husztí Dénes kiskgazdapárti képviselő a közeledő centenárium méltó megünnepléséről beszélt. Nagy László szociáldemokrata képviselő a fiatalság demokráciára neveléséről szökött. Tóth János a Független Ifjúság nevében ígerte meg támogatását. A munkacsoport ezután Dénes István SZIT-főtitkár, dr. Kardos László, a NÉKOSZ főtitkára, Victor János református lelkész, a KIE vezetője és dr. Kerek Gábor, a Magyar Diákok Nemzeti Szövetségének elnöke felszólalásai során behatóan megvitatta a magyar ifjúság időszervi problémáit.

Szabad Nép, 1947. november 22.

143. A NÉKOSZ második nevelési konferenciája

Jelentős állomásához érkezett a magyar nevelésügy: vasárnap reggel 9 órakor a NÉKOSZ Apponyi téri központjában megnyílt a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének második országos nevelési konferenciája. Az ország minden részéből 130 népi kollégium 8000 népi kollégista diákjának 200 nevelőtanára és igazgatója gyűlt össze a konferenciára.

Darvas József író, építésügyi miniszter megnyitójában hangsúlyozta, hogy ez a konferencia új fejezetet nyit meg a népi kollégiumok történetében, de ugyanakkor jelentős fejlődési állomás az egész magyar nevelésügy terén.

Révai József elvtárs nagy érdeklődés közepette tartott politikai beszámolót. Hangsúlyozta, hogy Magyarországon a belső erőviszonyokat tekintve eldőlt a küzdelem a népi demokratikus erők és a múltat visszakívánók között, de a demokrácia intézményeiben végbement változásokat nem követte megfelelő arányban a széles néprétegekben az öntudat növekedése. A népi kollégisták nagy feladata, hogy megmagyarázzák azoknak, akik közül jöttek: a munkásoknak és parasztoknak, hogy ez az ország nem a tegnapi Magyarország többé, hanem a dolgozó nép országa.

A NÉKOSZ nevelési konferenciáján nemcsak a népi kollégiumok nevelési módszereit fogják megvitatni, hanem az egész magyar köznevelés problémáját megtárgyalják. A népi kollégiumok nevelési rendszere – a legszélesebb körű önkormányzat és önállóság, a tanulmányi normarendszer, a munkaverseny állandósítása – komoly eredményeket ért el, és ezeknek az eredményeknek a továbbfejlesztése az értekezlet feladata.

A konferencia egy hétig tart. Naponta két előadás hangzik el a központban, a többi időt a résztvevők csoportokra oszolva, szemináriumi munkával töltik.

Ezzel a konferenciával egyidejűleg tartja meg a NÉKOSZ országos kulturális és "honismereti" tanfolyamát, amelyen minden népi kollégium küldöttei részt vesznek. A két tanfolyamot 5-én reggel 260 népi kollégista diákkonferenciája vezette be.

Szabad Nép, 1948. január 6.

144. NÉKOSZ-nevelők konferenciájának programja

1948. január 4–10.

Létszám: 250 fő (ebből NÉKOSZ-igazgató és nevelőtanár 230, 20 munkacsoportvezető és egyéb résztvevő).

Konferenciavezetők: Kardos, Gyenes, Györffy, Gyenge, Major, Kovács, Balyó, Szabó, Barla Szabó, Barla Szabóné.

Elhelyezés: József Attila, Györffy István, Dózsa György Kollégium (az elhelyezést közlekedési okok magyarázzák).

A konferencia célja: pedagógiai érdeklődés felkeltése, helyes szempontok adása.

Napirend

8-10-ig:	előadás
1/2 11- 1-ig:	konzultáció
3-1/2 5-ig:	előadás
5- 7-ig:	szeminárium, illetve munkacsoportok munkája
7-10-ig:	szabad foglalkozás, színház, mozi

Munkarend

1. nap, jan. 4. 9 órakor:	Darvas József megnyitója
1/2 10-10-ig:	Gyenes Antal tájékoztatója
10-12-ig:	Rajk László politikai beszámolója
12- 1-ig:	hozzászólások
3- 4-ig:	elnöki beszámoló
4- 5-ig:	hozzászólások
1/2 6- 7-ig:	konferencia ismertetése, beosztás
1/2 8-tól:	színház
2. nap, jan. 5. délelőtt:	Mérei Ferenc: A magyar közoktatás problémái
délután:	általános iskola
3. nap, jan. 6. délelőtt:	Mérei Ferenc: Demokratikus nevelés
délután:	középiskola
4. nap, jan. 7. délelőtt:	Mérei Ferenc: Demokratikus nevelés
délután:	főiskolai oktatás
5. nap, jan. 8.	Alexits: A jelenlegi magyar kultúrpolitika a költségvetés tükrében
6. nap, jan. 9. délelőtt:	Kardos: Márciusi tervek
délután:	munkacsoportok eredményei
este:	Pedagógus Szakszervezet fogadása

Munkacsoportok:	1. általános iskolás,
	2. leánykollégium,
	3. középiskolás,
	4. főiskolás.

Szakbizottságok:	orvos, mérnök, művész, ipariskolás, gazdasági, középiskolás.
------------------	--

A munkacsoportok, illetve szakbizottságok a normával kapcsolatos speciális problémákat tárgyalják meg, s az Országos Normabírásnak tesznek javaslatokat. A munkacsoportokat, illetve szakbizottságokat, valamint szemináriumi csoportokat egy épületben, lehetőség szerint egy szobában helyezzük el, mindegyik mellé központi vezetőket osztunk be.

NDGY Mérei Ferenc íratál 3

145. "Új nemzet kovácsa." A magyar nevelésügy forradalma
- 200 népi kollégiumi nevelő konferenciáján

Makarenko nagyon találóan és nagyon szépen "új ember kovácsának" nevezte a pedagógusokat. Ám ez a 200 pedagógus, aki most komolyan vitába mélyülve konferenciázik a NÉKOSZ központjának nagytermében, még ennél is több: új ország kovácsa, új nemzet kovácsa. Népi kollégiumi nevelőtanárok. Nyolcezer népi kollégista (mire leírtuk a számot, már elavult, mert napról napra sokasodnak, megállíthatatlanul) szelleme, munkája, sorsa, lelke tárul fel most ezen az értekezleten. De a népi kollégiumi problémák mögött megrajzolódik már az egész magyar ifjúság új, népi, demokratikus nevelésének képe is. [...]

Nem könnyű a népi kollégiumok nevelési forradalmának kiterjesztése a közoktatás egyéb területeire. De van hely, ahol már felismerték a kollégium jelentőségét. Például az orosházi evangélikus gimnázium igazgatója az iskola egész diákéletét a népi kollégistákra építi. Viszont Miskolcon 8 kollégium van, 500 borsodi és abaúji népi kollégista küzd az iskolákba befészkelte korlátoltsággal. Kovács Tibor, a miskolci kollégiumok igazgatója beszámol néhány esetről:

A miskolci katolikus gimnázium legjobb tanulója népi kollégista, felvidéki parasztfiú. Egy ízben tüdőgyulladásban feküdt, és még nem sem gyógyult teljesen, amikor bement az iskolába; [...] a gimnázium igazgatója így támadt rá: "Nem érdekel az orvosi bizonyítvány, úgyis tudom, hogy egy hétig agitálni voltál!" Ugyanott a leánygimnáziumban elbuktatták az egyik legjobb történezszt, Borsod megyei újjazda népi kollégista lányát, amiért ezt mondotta: "A görög demokrácia nem volt igazi demokrácia, mivel a rabszolgák nagy tömegét kizárta magából." Ne legyen olyan okos – mondotta a tanár és elbuktatta.

Benczúr Béla, a székesfehérvári kollégium igazgatója a népért való felelősségérzetéről beszél. Egymás után szólnak hozzá, közlik a falujárások és a "prókátorkodások" tapasztalatait. (Minden népi kollégista köteles egy évben öt komoly ügyet elintézni a falujában vagy falujának: ezt nevezik "prókátorkodásnak".) Kovács Tibor érdekes és jellemző esetet mond el: Bolló Berci miskolci tanítóképzős népi kollégista (napszámos fia) egy ízben legációban volt egy Borsod megyei faluban, és a református legátusok módján – prédikált a templomban. Alig jutott vissza a kollégiumba: a falu népe nem akarta elengedni, azon nyomban meg akarta választani papnak...

Így töri át az évszázados dzsungelt a népi kollégista, vigyázva, el ne szakadjon a néptől, amelyhez tartozik.

Ezen a konferencián fedezik fel most ők kétszázán maguk is: a népi kollégisták és nevelőik élére álltak a magyar nevelésügynek. Ilyen népi erőknak nem állhat ellen a korlátoltság és a reakció. A sötétséget világossággal űzik el, a bilincsek helyébe szabadságot hoznak. Mint az indulójuk mondja: "holnapra megforgatjuk az egész világot..."

Szabad Nép, 1948. január 9.

146. A népi gyökerű értelmiség megszületése

Kállai Gyula a népi kollégiumokról, 1948. január 18.

[...] A felszabadulás óta, de különösen az utolsó másfél-két esztendőben sokat beszéltünk közoktatásügyünk és kulturális életünk elmaradottságáról. Kétségtelen, hogy közoktatásügyünk és kulturális életünk demokratikus változásai nem tartottak lépést az iparban, a mezőgazdaságban vagy éppen a politikai életben bekövetkezett előrehaladásunkkal. Az a döntő fordulat, amelyet a nagybirtokrendszer felszámolása terén a földreform s a kapitalizmus hegemoniájának megtörése terén a bankok államosítása jelentett, népnevelésügyünknek és kulturális életünknek még elvégezetlen, előttünk álló nagy feladata. [...]

Rendkívül nagy s távolabbi távlatait tekintve ma még alig felmérhető jelentőségű lépése volt a magyar demokráciának a népi kollégiumok megszervezése. A népi kollégiumok ma már egyet jelentenek az új, népi gyökerű értelmiség megszületésével. Az ország 130 kollégiumában mintegy 8500 munkás- és parasztfiú készül Petőfi, Mocsáry Lajos, Ady Endre, Áchim András, Györfy István, Bartók Béla, Móricz Zsigmond, Derkovits Gyula és József Attila szellemében az ország gazdasági, politikai és kulturális életének vezetésére. [...]

Kállai Gyula: Közoktatásügyünk demokratizálása. Szabad Nép, 1948. január 18.

147. A népi származású diákságért

A NÉKOSZ főtítkárának beszéde az országgyűlésen a költségvetési vitában
1948. február 23.

[...] T. Országgyűlés! A tanköteles magyar ifjúság, továbbá a közép- és főiskolás diákság közül mintegy 26 000 diák lakik internátusban, diákotthonokban, kollégiumokban. Maguknak az otthonoknak a száma meghaladja a félezeret. Ezek a számok azt jelentik, hogy a magyar iskolai apparátus mellett, illetve szorosan ehhez kapcsolva működik egy másik, nem szorosan vett tanügyi segédhálózat, amely a magyar diákság tekintélyes hányada részére egyáltalán lehetségessé teszi az iskolai tanulmányokat. Jelentőségét csak növeli az a tény, hogy főleg a közép- és főiskolai diákság tanulmányainak megkönnyítésére és szociális feltételeinek biztosítására hivatott. Közép- és főiskolás diákságunknak együttevén 11%-a, a főiskolai és egyetemi hallgatóságnak 26%-a internátus- és kollégiumlakó.

Ezeket a számokat a továbbiak során két problémával hozhatjuk még kapcsolatba: a magyar köznevelés szerkezetének átalakulásával és a magyar diákság szociális összetételének megváltoztatásával. A két probléma tulajdonképpen azonos, és úgy van feltéve, hogy mi módon alakult át a múltban uralkodó osztálynevelés népneveléssé, azaz milyen mértékben juttatta demokratikus kultúrpolitikánk a paraszt- és munkásdiákság ezreit, tízezreit magasabb iskolai műveltséghez. A döntő választ itt – mint közismert és előbb is elhangzott – az általános iskola adta meg azzal, hogy az iskolai tankötelezettség határát minden magyar fiatalra vonatkoztatva 14 éves korig kitolja, és azonos törzsműveltséget követel meg, ezáltal teremtve meg az egyenlő tanulási esély alapvető feltételét.

De már itt is, az általános iskolák felállításával, továbbmenően a közép- és főiskolák esetében felmerült és felmerül az egyenlő esély biztosításának kérdése a probléma szociális oldaláról. Igaz ugyan, hogy az általános iskola tartalmilag biztosítja az agrár- és ipari proletár fiatalság számára a művelődés azonos feltételeit, de az általános iskolák látogatása kiterjedt internátusi és kollégiumi hálózathoz van kötve. Fokozott mértékben vonatkozik ez iskolacentrumokban levő középiskoláinkra, kisszámú egyetemeinkre és főiskoláinkra. Azaz a paraszt- és munkáscsaládok szegény gyermekeinek közép- és főiskolai nevelődése olyan kollégiumi rendszerhez van kötve, amely a geográfiai és materiális okok miatt gátolt fiatalság számára ingyenesen biztosítja a tanuláshoz szükséges anyagiakat. A régi osztálynevelés több irányú és rendszeresen csődbe, zsákutcába vezető elágazásainak felszámolása is csak ilyen módon lehetséges. Egész közoktatásügyi reforméptményünk félmunka, ha nem gondoskodunk olyan kollégiumi mozgalom kiépítéséről, amely nagyságával és szélességével arányban központilag illeszkedik bele közoktatásunk rendszerébe. (Ortutay Gyula miniszter: Erre az idén tettük meg az első konkrét lépést!)

A népi kollégiumi mozgalom jelentőségét ez utóbbi kérdések kapcsán kell kiemelni. Ez a mozgalom ma a magyar kollégiumlakó diákság egynegyedét foglalja magában. Mintegy 160 kollégiumban közel 10 000 paraszt- és munkásszármazású diák folytat közép- és főiskolai tanulmányokat. Hatalmas és jelentős szám ez különösen akkor, ha meggondoljuk, hogy a népi kollégiumokat nem a magyar állam hozta létre, tehát nem rendelet vagy törvényjavaslat szülte meg, hanem az az elemi szükséglet teremtette meg, amely ott feszengett már az osztályelnyomatás nehéz éveiben a művelődni vágyó paraszt- és munkásfiatalok legjobbjaiban, és amely elemi erővel áradt ki akkor, amikor az első adandó alkalom megszületett a népi kollégiumi mozgalom életre hívására.

Az elmúlt másfél év kollégiumi mozgalma a legdöntőbb bizonyítéka annak, hogy a paraszt- és munkás néposztályok művelődési igényei és perspektívái megerősödtek és elevenen élnek. Már az elmúlt másfél esztendő is megmutatta, hogy a Horthy-rendszer csúfos kontraszelekcióját képes messzemenően javítani ez a népi mozgalom. Az egyetemeken és a főiskolákon, éppígy a középiskolákban is, emelkedő tendenciát mutat a diákság szociális összetétele a munkás- és parasztdiákság javára. Sőt, a továbbiakban már az a probléma, hogy a népi kollégiumok kapacitását és számát kell emelni, hogy a jelentkező igényeknek eleget tudjanak tenni. Csupán az elmúlt esztendő őszén 19 000 népi diák jelentkezett felvételre a népi kollégiumokba, és ezeknek sajnos, csak 30%-át tudták befogadni. Ezért kell, hogy a hivatalos kultúrpolitika egyéb kormányzati intervenciókkal együtt siessen a népi kollégiumi mozgalom segítségére. Hasson oda, hogy a többi kollégium és internátus, így a magyarországi diákotthonok 15%-át kitevő nem állami és nem népi kollégiumi, hanem egyházi diákotthonok és internátusok is a magyar munkásosztály és a magyar földművelőosztály gyermekeinek váljanak otthonaivá, ahol ingyenesen vagy csekély progresszív ellenszolgáltatásért találják meg tanulásuk materiális előfeltételeit.

Meggyőződésem, hogy a népi kollégiumi mozgalom felerősítésével, kapacitásának megnövelésével, az állami és nem állami internátusok szociális színképének a népi diákság javára történő megváltoztatásával döntően és rövid idő alatt eljuthatunk oda, hogy közép- és főiskoláinkon, egyetemeinken a munkásság és parasztság tehet-

séges gyermekei azt a helyet foglalhatják el, amely őket számarányuk, képességeik és társadalmi súlyuk alapján feltétlenül megilleti. A demokratikus népi értelmiség megteremtése felfogásunk szerint nagyrészt azon múlik, milyen mértékben tesszük kollégiumi apparátusunkat a dolgozó néposztályok fiainak és leányainak otthonává.

Ezért kívánja a népi kollégista diákság a kultuskormányzattól a népi kollégiumi mozgalom koncentrált, a költségvetésben is önálló cím alatt jelzett kielégítő támogatását. [...]

T. Országgyűlés! Az eddigiekben a kollégiumi mozgalomnak, jelesen a népi kollégiumi mozgalomnak szociális, tehát a népnevelésben elfoglalt szerepét emeltem ki. Egyoldalú lennék azonban, ha ugyanakkor nem értékelném ennek a mozgalomnak kétséget kizáróan megnyilatkozó pedagógiai jelentőségét, és nem emelném ki ennek a szerepnek egész közoktatásunkra kiható, ifjúsági mozgalmunkat is érintő építő befolyását. [...]

A népi kollégiumok szövetsége egységes nevelői intézményhálózatot alkot, amelyet következetesen demokratikus szervezési elvek hatnak át. Az egységes szervezeten belül a legkülönbözőbb kondíciójú intézmények indultak virágzásnak, nem utolsósorban a kollégiumi iskolák, amelyek a kollégiumnak és az iskolának egybeforrásából születtek meg.

A népi kollégiumok egységes szabályozó elve a kollégiumi önkormányzat. Az iskolai önkormányzat kérdése körül országszerte folyik a harc. A félreértések és meg nem értések egész láncolata fonja körül ezt a problémát, és valljuk meg, csak részben tudtuk tárgyi bizonyítékokkal alátámasztani eddigi elvi álláspontunkat. Ebben vannak segítségünkre a népi kollégiumok önkormányzati tapasztalatai. Az önkormányzatok a népi kollégiumokban nem elszigetelt, játékos, öncélú társasformák, hanem olyan szervezetek, amelyeket maga az ifjúság valóságos feladatok komoly megosztása alapján vezet. A népi kollégiumok közel félezer felelős vezetője és nevelője – főleg ifjúsági garnitúra – a legkeményebb pedagógiai harcban – mint valóságos eleven funkcióban – adminisztrálja a népi kollégiumi szövetség és az egyes kollégiumok politikai, gazdasági, kulturális, testnevelési ügyét.

Az önkormányzat, a közösségi életnek ez az alapelve, a népi kollégiumokban nem elszigetelt, egyedi jelenség, egy-egy kollégiumra korlátozva, hanem szoros szervezeti kapcsolatot jelent a népi kollégiumi mozgalmon belül. Ez az, ami az autonóm élet értelmét tulajdonképpen megadja. Erre a tapasztalatra támaszkodva üdvözlük a népi kollégiumok azt a törekvést, hogy a középiskolai önkormányzatok ne elszigetelten, játékos jelleggel vegetáljanak a legkülönbözőbb iskolákban, hanem a Nemzeti Diákszövetség^x belül szerveződjenek olyan szervezetté, mely a diákság minden iskolai és társadalmi feladatát egyesíti magában. Ugyanakkor a népi kollégiumok inspirálják azt a gondolatot is, hogy a magyarországi minden rangú és rendű internátusok és kollégiumok vegyenek irányt jövő fejlődésükben a népi kollégiumi rendszerben épült autonóm módszerekre. Azt hiszem, felesleges hangsúlyoznom, hogy erre mennyire szükség van. A szépirodalomhoz kellene már folyamodnom, ha egyes egyházi kollégiumoknak és perifériákra eső régi múltú állami kollégiumoknak mostani szellemét és életét akarnám ismertetni. Múltkori interpellációm –

^x Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége.

ban rá is mutattam ezekre a hibákra, amelyek ma is fennállanak, és illő volna, hogy mind a kultuskormányzat, mind pedig a demokratikus társadalom kellő erővel avatkozzék be e kollégiumok szellemének megjavításába.

A népi kollégiumok a pedagógiai realizmus útját járják. Erre az a tény teszi alkalmassá a mozgalmat, hogy nem spekulatív úton fejlődtek a kollégiumok máig, hanem mindig reális kapcsolatban a társadalmi problémákkal igazodtak a nevelési szükségletekhez. A népi kollégiumokban már eléggé világosan kirajzolódik az a nevelési ideál, amely mint diáktípus, a demokratikus ismereteket és elveket a szakmai képzettséggel együtt haladó társadalmi célok érdekében érvényesíti. Népi kollégiumainkban ez a típus már tömegesen alakul, és nincs messze az az idő, amikor mint népi értelmiség, az iskolát és kollégiumot elhagyva, kilép az életbe, és igazolni tudja mindazt, amit a kollégiumok aránylag zárt keretei között már gyakorolt és megvalósított.

A népi kollégiumok pedagógiai realizmusát, mint már említettem, jellemzi a konkrét társadalmi feladatokhoz, problémákhoz való szoros kapcsolódása és az adott feltételek között megtalált nevelődési forma. Ilyen, hogy egyet messzire kiemeljek, a népi kollégiumok honismereti mozgalma. Mint ismeretes, a hazai tudományosság is szerveződik e fogalom alatt, és hazánk minden vonatkozású tudományos felderítésének, az ismeretanyag egységes, módszeres feldolgozásának apparátusát és mozgalmát óhajtja alkotni. A magyar diákság számára hazája tudományos és módszeres megismerése összekötve saját megismerő és kutató tevékenységével mint döntő élménnyel, megítélésünk szerint a leghelyesebb pedagógiai út e felé a cél felé. (Ortutay Gyula miniszter: Helyes!) A népi kollégiumok honismereti mozgalma ezt a megállapítást igazolja: meggyőződésünk, hogy ha a magyar iskola is alkalmazza, akár mint új típusú szociográfiát, akár mint országjárást, akár mint egyéb, tudományosabb igényű kutatást tömegesen – mert ez itt a döntő –, és magukat az iskolai ismereteket is a honismeret szempontjából értékeli és állítja be, akkor igen sokat tesz ahhoz, hogy felnövekvő fiatal generációnkat tervgazdaságunk, reformjaink, demokráciánk igazi hívévé tegye.

A népi kollégiumokban jelentkező pedagógiai realizmus további elemzése során ki kell emelnem a népi kollégiumoknak a szakmai tanulmányok elmélyítésére tett erőfeszítéseit. A népi kollégiumok összes főiskolás kollégiumaikat és középiskolás kollégiumaikat egy részét szakkollégiumokká alakították és alakítják át. A demokratikus szakértelmiség problémáját mélyen átértve a népi kollégiumok komoly erőfeszítéssel fejlődnek fel az állami és társadalmi szükségletek megoldására és egyben a még meg nem reformált egyetemek hibáinak kiküszöbölésére. Nem kétséges, hogy ez a mozgalom egy-két év múlva a legszakképzettebb mérnököket, orvosokat, mérnököket, pedagógusokat, közgazdákat, jogászokat és művészeket fogja adni a társadalomnak.

Utoljára meg kell említenem a népi kollégiumok pedagógiai értékelésénél a népi kollégiumok nevelési szellemét. Ez a szellem az optimizmusnak és a világos realista perspektívának a szelleme. Ez a szellem a kézzelfogható reális népi demokracizmusnak a szelleme, amely politikai elméletben, iskolai tanulmányokban, társadalmi munkában, közösségi életben, emberi magatartásban a népi kollégista nevelők és diákok igazi útjelzője.

Ez az a pont, ahol a népi kollégiumok elevenen kapcsolódnak bele mind az iskolák, egyetemek fiatalságának, mind pedig a magyar ifjúság egységének kialakításába és további fejlődésének munkájába. Meggyőződésünk, hogy a népi kollégiumok ifjúságának és a magyar ifjúságnak eleven kapcsolata a magyar ifjúság egészének fejlődésére jelentős hatással lesz. A népi kollégiumok pedagógiai tartalma megszínesíti és elmélyíti az ifjúsági mozgalmak munkáját, módszerei előnyösen használhatók lesznek e területen is, emberideálja világosabbá teszi az ifjúság perspektíváit, maguk a népi kollégisták pedig politikai, szakmai és emberi képességeikkel jó társak, nevelők és vezetők lesznek az egységes ifjúság szervezeteiben. [...]

Nemzetgyűlési Napló, 1948. február 23.

148. Ortutay Gyula közoktatásügyi miniszter bejelenti az országgyűlésnek a népi kollégiumok rövidesen megszülető egységét

Ortutay Gyula miniszter: T. Ház! [...] Szeretnék rámutatni a népi kollégiumok jelentős szerepére. Szeretném hangsúlyozni az igen t. Ház előtt, hogy a magam részéről történelmi jelentőségűnek ismerem el és kívánom elismertetni minisztériumom illetékes szerveivel azt a munkát, amelyet a népi kollégiumok és közöttük elsősorban a NÉKOSZ kollégiumai végeznek. A népi kollégiumokban látom a jövőendő új magyar vezető értelmiség kialakulását, vezető csoportjait; a népi kollégiumokban látom a fejlődésnek azt az irányát, amellyel a politikailag képzett, politikailag öntudatos, ugyanakkor messzemenő minőségi igényekkel dolgozó kollégisták az új magyar értelmiséget élénk állítják.

Ha a NÉKOSZ kollégiumi versenyfeltételeit nézem, azt kell mondanom, hogy ezeknek az ifjú népi kollégistáknak pedagógiai vezetői a legmagasabb rendű, sokszor szinte alig teljesíthető igényekkel lépnek fel a népi kollégistákkal szemben. A legjobbat akarják tanulmányi téren, a társadalomépítés, a politikai tudatosulás terén, és ezt a munkájukat és kezdeményüket a magam részéről messzemenően támogatni kívánom.

Jól tudom, hogy a népi kollégiumi mozgalom egy időpontjában a NÉKOSZ munkájának meggátlására – ezt én a népi kollégiumok három csoportjának, a NÉKOSZ-, a MAKE- és a DOKOSZ-kollégiumoknak értekezletén is teljes őszinteséggel elmondottam – új kollégiumi csoportok alakultak. Ezeknek alakulása közvetlenül az özszeesküvés előtti időben bizonyos fokig nem is arra irányult, hogy népi kollégiumok fejlődjenek, hanem hogy ezekkel az ellenkollégiumokkal meg lehessen akadályozni, meg lehessen akasztani a NÉKOSZ-kollégiumok fejlődését.

Amikor ezt leszögezem, ugyanakkor őszinte örömmel közlöm a t. Házzal, hogy a három népi kollégiumi csoport, a NÉKOSZ, a MAKE és a DOKOSZ keresi és remélhetőleg a közeli napokban meg is találja az együttműködés alapjait, a közös kollégiumi szövetség jó útját, hogy így a demokráciának egységes csapataként harcolhassanak, és megteremtői legyenek az új magyar értelmiség vezető csoportjainak.

Nemzetgyűlési Napló, 1948. február 23.

149. Beszámoló a Györffy-kollégium önkéntes feloszlásáról,
a Vasvári Akadémia megindulásáról

Pető Sándor levele, 1948. március 8.

Kedves Hűgaim!

Március 6-án este 8-kor a Györffy-kollégiumban voltam, ott volt minden Györffy-kollégista, a kintlevőket külön meghívóval hívták össze. Kollégiumi közgyűlést tartottunk, melynek tárgya a Györffy-kollégium önkéntes feloszlása volt. Az előadó dr. Kardos László igazgató volt. Kb. másfél órás beszédben kifejtette, hogy milyen megokolás teszi szükségessé a Györffy-kollégium önkéntes feloszlását (szakosodás, Vasvári Akadémia megalakulása stb.). A beszédhez semmi hozzászólás nem volt, mind a 128 Györffy-kollégista elfogadta az előterjesztett javaslatot, a Györffy-kollégium önkéntes feloszlását. A feloszlás március 15-én lesz a nyilvánosság előtt is proklamálva.

A Györffy-kollégisták azonban továbbra is Györffy-kollégisták maradnak, mindaddig, amíg erre a nagy névre nem lesznek esetleges rossz cselekedeteik miatt méltatlanok. A Györffy-kollégium 8 éves működése és nagy történelmi szerepe ezzel véget ért. Elhatároztuk, hogy minden évben feloszlása proklamálásának a napján, március 15-én valahol összejövünk ünnepélyes találkozóra. Most tablót is készítünk, amiből majd kicsinyített formában mindnyájan kapunk.

Gyakorlatban a feloszlás csak szeptemberben történik meg, amikor mindenféle szakkollégium megalakul, és megnyílik a Vasvári Akadémia is. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

150. A Györffy-kollégium önfeloszlató közgyűlése

Kardos László igazgatói beszédéből, 1948. március 5.

[...] A Györffy-kollégium hozta létre hazánkban a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat. Ezzel hajtotta végre a magyar kultúrpolitikában a frontáttörést. Ezzel biztosította a magyar paraszt- és munkásfiatalok fejlődését.

A másik nagy jelentősége a Györffy-kollégiumnak a pedagógiai jelentősége. Az indulásnál az adott feltételek között alakítottuk ki életünket. Nem voltak pedagógiai elméleteink. Egyetlen komoly irányelvünk volt, amit a szocializmus ideológiája tűzött elénk. Ez is mint társadalomalakító erő jelentkezett nálunk. Ez volt, ami bennünket előremozdított, és meghatározta jövőnket, és megóvott attól, hogy olyan nagy tévedést kövessünk el, ami kollégiumunk tagságának rovására ment volna. Az együttélés elemi törvényszerűségeinek megoldásából alakult ki lassan az a mű, melyet hivatalos pedagógusok a tulajdonképpen makarenskói mű eszménye megvalósításaként látnak a népi kollégiumokban. Azok a tapasztalatok, amelyeket mi kialakítottunk, olyan cselekedetekre tesznek képessé bennünket, mint a DOKOSZ és a MAKE beolvasztása.

Nem véletlen, hogy amíg mi meg nem jelentünk, nem volt pontosan körvonalazva a magyar népi értelmiség arculata: ennek kialakításában is jelentős szerepünk van.

Kialakításához pedig olyan módszereket használtunk, amelyek a most alakuló politikáknak is jó példával szolgálhatnak. A mi kollégiumainkban nem a koalíciós politika uralkodott, nem az érdekek lehetséges összeegyeztetéséről van szó, nálunk a különböző pártszerű érdekek egy fejlődési vonalba esnek bele, s így a legnagyobb felületen találkozott egymással a különböző pártszerű magatartás is.

A Györfly-kollégiumnak nagy szerepe volt a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége megalkotásában is. Olyan központot alkotott, amely a meglevő hibákon is túl tudja vinni a kollégiumokat, s azok fejlődését biztosítja. Valóban a kovász szerepét töltöttük be, akár arra gondolok, hogy mi vagyunk hordozói a NÉKOSZ-nevelésnek, akár arra, hogy kádereiket is mi adtuk erényeinkkel, hibáinkkal együtt. A 8 esztendő Györfly-kollégium története a NÉKOSZ történetével egyenlő eddig. Amikor ezeket a jelentős társadalmi munkákat végeztük, kollégiumunk tagsága elméletileg is képezte magát. Ma a Györfly István Kollégium minden tagja tisztában van a marxista-leninista elmélet alapjaival, és ez az az irányító, amely megmutatja egyénenként is azokban a közösségekben, ahova kerülnek, feladatukat, fejlődésük biztos útját. De nemcsak elméletre támaszkodunk, hanem támaszkodunk gyakorlatra, emberi magatartásra, kifejlődött képességekre, amelyek meghatározzák és meghatározták kinek-kinek egyéni magatartását, egyéniségét. Hiszem, hogy általánosságban azok a típusok, amelyek a Györfly-kollégiumban nevelkedtek, nemcsak vallani tudnak elveket, nemcsak zárt kötelékben tudják megmutatni képességeiket, hanem ezek a típusok mint egyének olyan útravalót kaptak, hogy nem válnak szégyenére társadmunknak, hanem annak hasznos és példaképpen állítható tagjai is lesznek. Ennyit akartam a Györfly István Kollégium múltjáról mondani.

Most arról kell beszélnem, mi a Györfly István Kollégium új útja, amely szorosan egybekapcsolódik a NÉKOSZ munkájával.

8 év alatt a Györfly-kollégiumban két egymással dialektikus ellentétben álló probléma húzódott végig. Az egyik az intenzív szakművelődésnek, a zárt nevelődésnek a problémája, a másik ennek összeegyeztetése azzal a politikai elmélettel és gyakorlattal, amely ifjúságunkban és a társadalomban konkrét aktív munkát kívánt. 1945 előtti időkben ez a probléma nem volt élesen felvetve. Akkor csak egy választ lehetett adni: a szakmai nevelődés ellenére is a teljes és feltétel nélküli politikai harcot kellett vállalni. Azóta a kérdés új körülmények között vetődött fel. A kérdés nem úgy merült fel, hogy be kell-e mennünk a politikába? Egyszerűen ezzel az igénnyel léptünk fel, különösen a NÉKOSZ megalakulásával vállalnunk kellett a demokrácia másik hatalmas feladatát, a demokratikus szakképzés kialakítását. A politikai harc frontján kívül – azzal egyidejűleg – a szakképzés frontján is előre kell haladnunk. Ezt ma már demokráciánk fejlődése megengedhetővé teszi, sőt a megváltozott politikai és gazdasági helyzet szükségessé teszi. Világosan állást foglaltunk 1947 júliusában, s ezt bizonyítja a Vasvári Pál Akadémiát című brosránk. Világosan láttuk, hogy ennek a dialektikus ellentétnek feloldása a szakkollégiumok megteremtését jelenti. Hogy mi jó irányban mentünk előre, bizonyítja normarendszerünk, ami nem egyéb, mint a nevelésnek és a tanulásnak racionalizálása népi kollégiumi kereteken belül. Mindez azt mutatja, hogy a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége, élén a Györfly-kollégiummal, tudatosan reagált az összes problémákra, és volt annyi ereje, hogy akár személyi, akár más vonatkozásban megoldja azokat.

A helyzet ma úgy változott meg, hogy már kialakultak és megerősödtek a demokratikus ifjúsági bázisok mind az egyetemi hallgatók, mind a középiskolások között, mind általában az országos ifjúsági politikában. A mi belső fejlődésünknek a tényei azt érelték meg számunkra, hogy minden erőnket koncentrálni kell ebbe a felismerésbe, és ebbe a felismerésbe illeszkedik bele az a tény, hogy a Györffy-kollégiumnak a sorsáról gondoskodunk, hogy a Györffy-kollégium önkéntes feloszlását javasoljuk. Arról van szó, hogy a NÉKOSZ-nak és vele együtt a Györffy-kollégiumnak rá kell térnie a racionalizált, világos célok felé vezető szakmai útra. A Györffy-kollégium önkéntes feloszlásának problémáját a február 2-i nyilvános kollégiumi taggyűlésen megvitattuk. Álláspontunkat, annak szükségességét a DOKOSZ és a MAKE beolvasása is alátámasztja. Ehhez járul a Vasvári Pál Akadémia megteremtésének technikai feltétele: a Vasvári Pál Akadémiának szüksége van a Györffy-kollégium épületére. Ami dűlőre vitte a mi elhatározásunkat, az az, hogy a Györffy-kollégium a kollégiumok szakosításával elveszti kontinuitását. A Györffy-kollégium nem torokkolhat bele egy olyan jövőbe, ami megmaradásával az elszíntelenedést jelentené. Az is kétségtelen, hogy a politikai szerepet ma már a NÉKOSZ-nak kell átvenni, minthogy gyakorlatilag át is vette már. Az egészséges fejlődés törvényei kívánják meg, hogy a Györffy-kollégium feloszlásának gondolata felmerüljön előttünk, és ebben helyesen tudjunk állást foglalni. A Györffy-kollégium presztízse kívánja meg, hogy ennek a nagy múltú intézménynek szabjunk egy olyan véget, amely méltó hozzá. Nem hiába javasoljuk tehát azt, hogy március 15-én mondjuk ki a Györffy-kollégium feloszlását, hanem azért, mert fejlődésünk eddigi múltja megköveteli ezt. Proklamáljuk, hogy beletagolódunk abba a közös tendenciába, ami a népi kollégiumok széles nagy táborában is uralkodik. A nagy múltat nagy elszántsággal, önmagunk megszüntetésével kell megőriznünk a jövő számára.

Örizzük meg tisztán és félreérthetetlenül a 128 Györffy-kollégista munkáját a történelemnek. Ezért határoztunk február 2-án így. A mi elhatározásunk nem maradt véka alatt. Magatok hánytatók-vetettétek meg és gondolkoztatok rajta. Tagságunk elfogadta. Első voltam, aki bejelentette a NÉKOSZ-ban, és a szövetség is elfogadta azt. Hasonlóképpen azok a politikus barátaink is, akik közel vannak a mi ügyünkhöz, amikor megközelítették ezt a problémát, helyesnek és jónak látták. A legfontosabb politikai fórumok ezt az elhatározásunkat jónak látták és javasolták is. [...]

NDGY KLi GYIK 22-IV-2

151. A népi kollégisták ünneplik a centenáris március 15-ét
A Györffy István Kollégium naposkönyvéből, 1948. március 15.

Reggel 6 órakor ébredtünk, gyönyörű időre. Csodálatosképpen a tegnapi fátklýásmenet fáradságát sem érezte senki. Fél hétkor elindultunk az Apponyi térre, ott gyülekeztek a népi kollégisták, pesti és vidéki kollégiumok. Kb. ötezres csoportot képeztünk. Az Apponyi térről vonultunk a Múzeum elé, élen a Vasvári-zászló, a különböző kollégiumok zászlói és a Györffy-kollégium. A Múzeumnál a magyar ifjúság ünnepelte március 15-ét, hatalmas tömeg volt együtt. Ahonnan valamikor Petőfi – és szinte ugyanabban az időben is –, most Benedek Árpád szavalta el a Nemzeti dalt. A Mú-

zeumtól a Kossuth térre indultunk. Ekkor már a város minden részéből hatalmas csoportok meneteltek arra, s mire mi odaértünk, a Parlament körül szinte végeláthatatlan tömeg volt együtt. Benn a Házban éppen véget ért a díszgyűlés, és megkezdődött az ünnepély. Szakasits Árpád megnyitója után Tildy Zoltán, majd Rákosi Máttyás beszélt. Rákosi párhuzamot vont a 48-as március 15. és a mai között, és kiemelte azt, ami amúgy is meghatározta a nap jellegét, hogy mi 1948. március 15-én nemcsak a százéves évfordulót ünnepeljük, hanem a jelent is, a mai március 15-ét is.

A délután közepétájt érkeztünk haza.

A nap még egy jelentős eseménye: Kardos László, pedagógiai munkásságáért, ma kapta meg a Kossuth-díjat.

Este a kollégium a rendőr tanosztályon rendezett népünnepélyen vett részt.

Csontos Magda

NDGY KLI GYIK 14

152. Gyenes Antal: A márciusi ifjak útján

Beszéd a NÉKOSZ centenáriumi ünnepségén, 1948. március 16.

Immár negyedízből ünnepli a magyar nép március 15-ét szabadon. Negyedízből hangozhatik a szó úgy, hogy a népellenes hatalom nem tesz bilincset a nyelvre. Egy évszázad után, ami alatt először közjogi vitává sekélyesítették, majd a nép ellenségeinek saját céljai szerint formálható, gyúrható anyaggá tették március igaz történetét, ma már az egész magyar nép szembenézhet az igazi márciussal, kimondhatja igazságait, és az egész magyar népet és ifjúságot szabadon, nyíltan hívhatjuk fel Petőfiék, Vasváriék útjának követésére.

Mozgalmunk kiszélesedésével is ezen az úton mentünk tovább. Egyenes elődeinknek a márciusiakat tartottuk. Számunkra 48 sohasem frázisokat jelentett, sohasem a ma számára mondanivaló nélküli történelmi emlék. Valóságos, a ma számára útmutató izgató élmény volt számunkra, mert az igazi márciussal néztünk szembe, annak valóságos tartalmát ragadtuk meg, a ma számára is izgalmasan időszerű tanításait sajátítottuk el. [...]

Megfeleltünk-e eddig a ránk szabott feladatoknak? Úgy hisszük, igen. Alig másfél éves mozgalmunkban a harcos baloldali demokrácia hűséges harcosait neveltük fel. Azon túl, hogy paraszt- és munkásszármazású fiatalok ezrei számára tettük lehetővé a tanulást, s ismertettük meg velük a társas nevelődés hatalmas lehetőségeit, a bensőséges közösségi élet és a társas cselekvés örömeit.

A magyar néphez hűséges, állásfoglalásaiban feltétlen baloldali, az építkező ország igényeit vérükben hordó fiatalok nevelődtek kollégiumainkban. Polgári vagy népi demokrácia kérdése előttünk sohasem volt problematikus. Mozgalmunk együtt született a magyar demokráciával, együtt fejlődött vele. Létünket köszönhetjük az új rendnek, s a magyar nép szebb jövőjének ígéretét ismertük meg benne, sorainkat soha nem fertőzte meg az értelmiségi fiatalságnak még ma is nehezen múló passzivitása, tartózkodása, még kevésbé ellenségeskedése a demokrácia iránt. Tettre kész, optimista, a társas életre formált fiatalok nevelődnek a kollégiumainkban.

Eddig együtt nőttünk a magyar demokráciával, ezután is együtt akarunk fejlődni vele. Népünk az elmúlt hónapokban hatalmas lépésekkel haladt előre, s végképp megszilárdította hatalmának alapjait. De emellett mozgalmunk is megerősödött. A külső politikai és társadalmi helyzet döntő megváltozása, valamint belső erőinknek gyarapodása új feladatokat szabnak ránk. Nekünk is előre kell menni egy lépéssel. [...]

Mozgalmunk akkor tölti be történelmi hivatását, ha a világra, a társadalomra, a haladásra vonatkozó, tehát politikai elméleti képzettségünket az eddiginél sokkal magasabb fokra emeljük, ha egy kisebb réteg körén túl mind nagyobb rétegek számára lehetővé tesszük a leghaladottabb ideológiák elsajátítását, s ezen túl a világtörténelem mai leghatalmasabb szervezett erejéhez való olyan fokú szolidaritással, hűséggel való hozzákapcsolódását, amely minden szolidaritásnál, minden hűségnél magasabb fokú.

Emellett az elsődleges feladatunk mellett, de részben ezzel kapcsolatban fokozott felelősséget érzünk a most kialakuló nagy ifjúsági egységmozgalmakkal s az ezeket összefogó Magyar Ifjúság Népi Szövetségével szemben.

Mozgalmunk megerősödött, kollégiumaink felnőttek különböző mértékben, de elsajátították a társas élet legkényelmesebb, az egyént meggazdagító formáit, eszmei haladásukban lépést tartottak az idáig tartó magyar fejlődéssel. Előreléphetünk egy lépéssel, s nemcsak szórványosan, de teljes erőnkkel ráállhatunk az egységes milliós ifjúsági mozgalom jó erőkkal való gyarapításához.

Amit a kollégiumban tanultunk, nem válik szégyenünkre az ifjúsági mozgalmakban. Ellenkezőleg, mi tudjuk legjobban megtanítani a fejlődő mozgalmakat arra, hogy minden ifjúsági mozgalom csak úgy érhet el nagy eredményeket, ha jól kiművelt, életét gazdagon, színesen berendező kisebb szoros közösségeken alapszik. Mi vihetjük be ezekbe a mozgalmakba a nevelés leglényegesebb elemét: a társias nevelés elvét és gyakorlatát. Elmondhatjuk és a gyakorlatban megmutathatjuk: a magas hőfokra izzott kis közösségek tüzeiből táplálkozik a nagy mozgalmak legbensőbb ereje, s míg a nagy mozgalom célt, irányt, alapvető politikai tanítást ad, az embernevelés igazi súlya a kisebb közösségekre van letéve.

De tanulhatunk is ezekben a mozgalmakban. Megismerhetjük a nagy történelemformáló mozgalmak életét, a bennük való mozgást, a kollégiumoknál sokkal nagyobb körben való hatást. Megtanulhatjuk, hogy bár az embernevelés súlypontja a kisebb közösségeken nyugszik, a teljes emberré formálódáshoz elengedhetetlen a nagy mozgalmak levegője, pótolhatatlan sodrása, erőket megsokszorozó dinamikája. [...]

Az ifjúsági mozgalmakba nem üres kézzel megyünk, de ugyanakkor azzal a tudattal, hogy olyan tapasztalatokkal, egyéniségünket meggazdagítható élményekkel fogunk gyarapodni, amelyet sehol máshol, s így a kollégiumban sem kaphatnánk meg. Éppen ezért reális népi kollégista öntudattal közeledjünk ezekhez a szervezetekhez.

Általában a helyére kell állítani a népi kollégista öntudatot. Aki nem büszke mozgalma eddigi eredményeire: nem jó népi kollégista. De aki azt hiszi, hogy a kollégiumon kívül semmi nincs: rossz népi kollégista. Senki sem mondhatja ránk, népi kollégistákra, hogy szektások voltunk, hogy elzártuk magunkat a nagyobb közösségtől, s a nagyobb közösség útjától eltérő utakon jártunk volna mozgalmunk első

időszakában. Állandó eleven kapcsolatban voltunk az élettel, a népi kollégiumi nevelés az élet áramába kapcsolt be bennünket. Mégis elmondhatják rólunk, hogy a kollégium határai a mai politikai, ifjúságpolitikai helyzetben s mozgalmunk benső erejéhez mérten – túlságosan zártak. Elsősorban vonatkozik ez fiatalabb kollégiumainkra, mert az idősebb kollégiumok és az idősebb kollégiumi nemzedékek eleven és állandó kontaktusban voltak a társadalomformáló erőkkal, munkásai voltak a magyar társadalmat alakító mozgalmaknak.

Anélkül, hogy a kollégiumi közösségek benső összetartó erejét lazítanánk: fokozatosan szorosabb kapcsolatba kell kerülnünk a társadalom életét irányító erőkkal, első fokon a nagy ifjúsági mozgalmakkal.

Anélkül, hogy valamit is csökkentenénk a népi kollégiumi mozgalom eredményei feletti büszkeségünket: büszkének kell lennünk arra is, hogy a nagy egységes magyar ifjúsági mozgalom építőkövei vagyunk.

Ezentúl pedig azok a kollégisták, akik eljutottak oda, hogy Petőfiék útján haladva, a ma legforradalimbibb, a világ és a társadalom tényeit legnagyobb körbe összefogó világnézetet tudatosan vallják, akik eljutottak oda, hogy a ma leghatalmasabb történelemformáló mozgalmához tartoznak, azoknak tudniuk kell, hogy ezen az erőn belül a népi kollégiumi mozgalom építői s a népi kollégista öntudat csak színezi azt az öntudatot, amely ehhez a mozgalomhoz kapcsol, s amelynek mindennél erősebbnek kell lennie.

Ha erre a fokra nem tudunk eljutni – mert még a mozgalom zömét tekintve, nem jutottunk el –, nem leszünk méltók eddigi eredményeinkhez. S a Márciusiak példamutatásához sem.

De ezen túl még vannak feladataink. S ez is a Márciusi Fiatalok öröksége. A Márciusiak nemcsak a politikai képzettség, a világ és a haza dolgaiban való tájékozottság terén jártak élen, nemcsak a leghaladóbb ideológia felé törő szenvedélyesség tette őket a nemzet élcsapatává, hanem élen jártak az akkori értelmiséghez viszonyítva a szakműveltség területén is. A politikai és a szakműveltség egysége és lehetőleg magasabb foka: ez a Márciusiak legnagyobb tanítása számunkra. Mozgalmunk a magyar nép új típusú szakértelmiségét nevelő mozgalma. Ezen a téren Vasvárit követjük, aki ezeket írta: "Ifjúkoromat a tanulásra szentelém. A rendes tanfolyam ki nem elégíté e tudományszomjas kebel vágyait" – és elmondja, hogy önszorgalmából milyen mélyre ható tanulmányokat folytatott mint történész, kötelező tanulmányai mellett.

Eszményeinkhez ebben a vonatkozásban sem voltunk méltatlanok. Tanulmányi szintünk lényegesen magasabb az átlagosnál, a népi kollégistát jól tanuló, ismertelt szenvedélyesen gyarapító diáknak ismerte meg a társadalom.

Eredményeinkre büszkéek lehetünk, de megelégedve velük korántsem. Feltétlenül magasabb fokban kell megjelölnünk a jövőben tanulmányi színvonalunkat, és ebben a tekintetben nem befolyásol bennünket a magyar iskolák és egyetemek mai színvonalára és követelményeire.

Nem elégszünk meg az új feladatok kitűzésével, a feltételeket is meg akarjuk teremteni, hogy az új körülmények között kitűzött új céljainkat elérjük, s ezen a téren mi döntő fordulatnak tartjuk kollégiumaink szakosítását. A közeljövőben szakosítani fogjuk az összes főiskolás kollégiumainkat. A egyes kollégiumokat megszüntetjük.

Ugyanezt tesszük a lehetőségek határáig a középiskolás kollégiumokkal. Az általános iskolás részlegeket leválasztjuk a középiskolás kollégiumokról, s belőlük külön általános iskolás kollégiumokat szervezünk. Ezen túl iskolafajták szerint igyekszünk homogénné, egységes összetételűvé tenni a középiskolás kollégiumokat is. [...]

A döntő mértékben megváltozott magyar politikai helyzet és szövetségünk nagy erőfeszítéseinken és eredményeinken alapuló feltétlen tekintélye megteremtette a népi kollégiumi mozgalom egységesítésének feltételeit. A Magyar Kollégiumi Egyesület és a Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetsége, miután kifejezte a népi kollégiumi egység helyreállítására irányuló szándékát, öt nappal ezelőtt velünk együtt aláírta a népi kollégiumok egyesítéséről szóló okmányt, melynek értelmében kollégiumaikkal betagolódnak szövetségünk szervezetébe, és április 1-vel önálló működésüket megszüntetik.

Nagy megnyugvásunkra szolgál nekünk, akik ezt a mozgalmat elindítottuk, hogy miután egy esztendőn keresztül elkeseredve figyeltük az ellenséges erők tevékenységét a népi kollégiumi mozgalom területén, a centenáriumi évfordulóra helyreállítottuk a kollégium egységét, szervezetünk erejét, lendületét ezáltal is megnövelve. [...]

Népi Kollégista, 1948. május

153. Kardos László: Határkőnél

Beszéd a NÉKOSZ centenáriumi ünnepségén, 1948. március 16.

[...] Számunkra, népi kollégisták számára határkövet jelent a mai március. A népi kollégiumok útja ugyan nehéz, egyenes út volt egészen idáig, mégis a mai napon jutott el oda, hogy 1. a hazai népi kollégiumok szervezeti egységét proklamálhassa, 2. múltját tanulságként a népi kollégisták nagy nyilvánossága előtt megvilágítsa, és 3. jövő fejlődését világosan – a nagy ifjúsági és nemzeti feladatok között kijelölje. Ennek a feladatnak tett eleget Gyenes Antal elnökünk előbbi előadásában. Az én feladatomban az, hogy megállva ennél a határkőnél – két konkrétum bejelentésével bizonyítsam azt a tényt, hogy a népi kollégisták helyes úton járnak, és jó irányba vágnak új csapást.

Az első konkrétum egy fájdalmas, de mégis helyes, felemelő lépésnek a bejelentése. Hivatalosan közlöm a népi kollégisták nagy nyilvánosságával, hogy mozgalmunk elindítója, megszervezője és diadalra vivője, a sokezer népi kollégistának nagy nevelőintézménye, a Györffy István Kollégium – autonóm jogaival élve – a mai nappal kimondotta önkéntes feloszlását. A másik konkrétum: szövetségünk megbízásából örömmel jelentem be, hogy a mai nappal megalkult szövetségünk kereteiben, a 48-as márciusi ifjúság legszebb hagyományainak szelleméhez híven, népünk fiataljait a legmagasabb politikai tudományokra oktatni hivatott Vasvári Pál Akadémia. [...]

A nyolcesztendő Györffy István Kollégium útja nem volt könnyű út! A Györffy-kollégisták útja állandó harc volt mind a mai napig. Harc az életfeltételek megteremtéséért, harc az önálló létért, harc a szabad társadalmi eszmények megvalósításáért. A Györffy István Kollégiumot és a Györffy-kollégistákat az állandó harc nevelte

a népi kollégiumi mozgalom megteremtőivé és nevelőivé! Az állandó harcban formálódott ki a Györfly István Kollégium politikai karaktere; az állandó harc tette őket alkotó társadalmi munkára alkalmassá, a meglétért és a társadalmi célokért folytatott küzdelem alakította ki a Györfly István Kollégium pedagógiai módszereit, és e harcok közben rajzolódtak ki köreinkben mind markánsabban a népi kollégista értelmiségi ifjúnak a vonásai is.

A Györfly István Kollégium nyolc esztendeje ma már kerek történelem, és egyben hiteles dokumentumként példázza, hogy miként juthatott el egy diákcsoport – tömegében – a legsötétebb horthysta időkben a valóságismereten, a közösségalkotáson, a helyes politikai útkeresésen, a társadalmi munkán keresztül az igazi népi demokratizmusig. Ez az út természetesen nem volt mindig egyértelmű. Az egyoldalú agrárdemokratizmustól, amely a Györfly-kollégium politikai bölcsőjét ringatta, bizony sokszínű út vezetett a máig. A harmincas évek végének tarka reformideológiáiból, parasztoromanticizmusából kivetkőzni hősie erőfeszítést jelentett. Mégis a szüntelen útkeresés, a magyar valóság szenvedélyes kutatása, a munkásosztállyal való szoros kontaktus, a munkásosztály politikai eszméinek megismerése, a kollégiumi közösségalkotás demokratikus alapélményei hamarosan lehántották utolsó burkát is a hamis osztályideológiáknak és a kor kül- és belpolitikai problémái idejében világos magyarázatra találtak a györflysta fejekben. A fokról fokra bekövetkező és fejlődő eszmei tisztázódás segítette a györflysta fiatalokat ahhoz, hogy helyesen ismerjék meg feladataikat, és ennek megfelelően helyesen és idejében cselekedjenek. Egyértelműen válaszolták meg fejlődésük állandóan felmerülő dilemmáját, választást a politikai munka és az egyéni sors igényei között a mozgalmi harc javára: az antifasiszta küzdelmek idején közösen hagyták el otthonukat, illegalitásba vonultak, földet osztottak a fel szabadulás után, demokratikus szervezeteket hoztak létre, megteremtették a földművesszövetkezetek százait, beálltak az ifjúsági politikába, megalapozták a népi kollégiumi mozgalmat, vállaltak vezető, nevelő, oktató szerepet intézményeinkben.

A mi népi kollégista fiatalságunknak a Györfly-kollégium történetéből a szenvedélyes igazságkeresést, a társadalmi valóság helyes ismeretére való törekvést, a dolgozó néposztályokkal való szoros kapcsolat szükségességének felismerését, harcos optimizmust, a haladó társadalmi küzdelem és munka mindenkorí vállalását kell megtanulniok.

A Györfly István Kollégium volt az első népi kollégium. A Györfly István Kollégium nyolc esztendeje fokról fokra alakította ki a népi kollégium alaptípusát. A Györfly István Kollégium a maga testén fokról fokra tudatosabban kísérletezte ki a demokratikus közösség kialakításának módszereit. Ez a kollégium szerzett legelőször hitelt a diákautonómiának, tette az állandó ön- és társas kritikát a közösségi nevelés fő eszközévé, vezette be a funkcionális munkáltató módszert és így tovább. A Györfly István Kollégium vezette be a kollégiumi nevelésbe a pedagógiai realizmus úgyszólván minden módszerét, és ültette át mindezt a többi kollégiumokba. Ugyanakkor a Györfly István Kollégium tette a kollégiumintézményt a demokratikus oktatás jó iskolájává is.

A mi népi kollégistáink legyenek büszkéek arra, hogy hazánkban a leghaladóbb pedagógiai gyakorlatnak hordozói, és hogy

mindezt olyan kollégiumtól tanulták, mint a Györffy István Kollégium.

A mi népi kollégistáink, de a haladó magyar társadalom is jól ismeri a mi györffystáinkat, ismeri munkájukról, ismeri eredményeiket és hibáikat. A mi györffystáink voltak az első népi értelmiségiek, akiket először emlegettek csoportosan e néven. Az ő egyéniségük és magatartásuk tudatos formálásán keresztül jelentkezett először az az emberideál, amelyhez hasonlóan alakították magukat a többi népi kollégistáink is. A györffysta népi kollégista diák és ifjú értelmiségi embereszmény kétségkívül nem a világ teteje, de nem kétséges, hogy egy olyan magaslat, ahonnan már nem nehéz megpillantani és megközelíteni azt az embert, aki napjainkban – itthon hazánkban – hordozza a haladást és az emberi méltóságot.

A mi népi kollégistáinknak az a feladatuk, hogy tudatosan elemezzék györffystáink, társaik, önmaguk jellemét, magatartását, emberi tartalmát, kultúráját: így biztosan közelebb jutnak önmaguk és társaik tudatos formálásához és meg tudják adni a népi értelmiségi ifjúság még teljesebb és tökéletesebb karakterét.

A Györffy István Kollégium a mai nappal megszűnt létezni. De nem szűnt meg hatni. Munkájának eredménye ott van központunkban, másfélszáz kollégiumunkban, kollégistáink ezreiben. A fiatal györffysták személy szerint elvegyülnek a népi kollégisták tömegében, és új népi kollégiumok hasznos munkái lesznek. Idősebbjei szövetségünk központjában és a demokratikus élet más pontjain állnak majd helyt múltjukért. De ez már nem is a lényeg. A lényeg a népi kollégiumi munka egészében és az egésznek hazánk demokratikus fejlődésében betöltött szerepében van. És ez a szerep kétségkívül jelentős volt! A Györffy-kollégium ebben a pillanatban már történelem, minden népi kollégista diák közös történelme, olyan történelem, melyhez hűnek lenni elsőrendű népi kollégista kötelesség. Ez a kötelesség pedig az: minden kollégium a maga közösségében úgy dolgozzék – a NÉKOSZ útjain –, mint a györffysták dolgoztak a maguk helyén.

Szövetségünk elnöke beszédében vázolta azokat a perspektívákat és feladatokat, amelyek felé népi kollégiumainkat vezetni óhajtjuk. Ezek a feladatok tulajdonképpen nem újak, de hazánk, ifjúságunk legújabb fejlődése, kollégiumaink belső érlelődése aktuálissá tette minél közvetlenebb, minél intenzívebb megoldásukat. Ezek a perspektívák hazánk demokratikus szakértelmiségi frontjának mind hathatósabb kialakítására irányulnak. A kérdés a centenáriumi március napjaiban határozottan rajzolódik ki eléink. Mi a népi kollégiumok igazi hivatása, igazi feladata? – teszik fel előttünk mind gyakrabban a kérdést. A válasz sommásan csak egyféle lehet: a munkások és parasztok fiaiból a lehető legdemokratikusabb és a lehető legszakképzettebb értelmiségieket kinevelni. És itt a hangsúly egyenlő nyomatékkal esik a demokratikus és egyenlő nyomatékkal a szakképzettség szócákakra. Kétségtelen, a nagy nemzeti feladatokra csak úgy adhatunk helyes választ a népi kollégiumoknak, ha e feladatok maximális követelésének irányába állítják be fejlődésüket: azaz a szakértelmiség minél intenzívebb ki-

munkálásával egyidejűleg ezekben a szakértelmiségekben élenjáró népi demokratákat adnak át a társadalomnak. Élenjárót mondtam, azaz a népi kollégistákra működésükön és hatáskörükön belül a kezdeményezés szerepe is hárul: kezdeményezőnek lenni a kultúrpolitikában, a tudománypolitikában, a művészetpolitikában, az ifjúság társadalmi és politikai nevelésében.

Így ágazik az eredeti sommás válasz világosan három irányba; azaz: 1. a népi kollégiumoknak mint iskolaszerveknek vállalniuk kell a minél mélyebb szakszerűség előmozdítását, a jó szakemberek nevelését, 2. a népi kollégiumoknak mint demokratikus nevelőintézményeknek kell formálniuk a jó népi kollégisták típusait, amelyek mint politikai karakterek, jó népi demokraták, 3. a népi kollégiumoknak mint egységes nagy értelmiségi mozgalomnak vállalnia kell a népi demokrácia ifjúságpolitikai, ifjúságnevelői és kultúrpolitikai feladatainak is kezdeményező szerepét.

Nem kétséges előttünk, hogy a népi kollégiumi mozgalom – fejlődésével arányosan – ezeket az elveket vallotta és valósította meg eddig is, de az is kétségtelen, hogy teljes következetességgel és a szervezeti érettség minden igényével éppen napokban tart e hármass feladat folyamatos és maradéktalan megvalósítása felé. Ennek döntő fázisa az ún. szakosítás; azaz minden szakértelmiségi pályának önálló otthonát, önálló műhelyt kell teremtenünk, közép- és felnőttoktatásban egyaránt – legyen az akár politikai szakma is –, ahol a szakmai erők koncentrációján és racionalizálásán keresztül látjuk leginkább a szakszerűt, de ugyanakkor ifjúságpolitikai és kultúrpolitikai feladatainkat tökéletesebben megvalósíthatni. A szakosítás kapcsán kell kiemelnünk az iskolakollégium szerepét, azaz a kollégiumnak és az iskolának az egységét mint kollégiumaink egyes olyan típusát, amely a legeredményesebben szolgálja fentebbi célkitűzéseinket. Kollégiumi hálózatunkban ennek a típusnak előkelő helyet biztosítottunk. E félév folyamán egészen őszig népi kollégiumaink egész apparátusát a szakosítás jegyében szerveztük át.

A centenáriumi határkőnél megállva – ki kell emelnünk népi kollégiumaink másik döntő feladatát, amely egyben mozgalmi feladataink tengelyében is áll – kollégiumaink, kollégistáink politikai kultúrájának elmélyítését. E téren – úgy hiszem – az eddigi eredményeinkkel sem kell szégyenkeznünk. Sikerült egészen rövid idő, másfél esztendő alatt kollégiumainkból – a magyar diákság közömbös és fontolva haladó tömegében – szilárd, demokratikus tömböt alkotni. Az igazság azonban mégis az, hogy hosszú még az út ahhoz, hogy kollégiumaink és kollégistáink maradéktalanul eljussanak az igazi népi demokratizmusig és a belőle fakadó harcok, építő optimizmusig. Szövetségünk e feladat megoldására teljes erővel, az elméleti és gyakorlati politikai nevelés minden hatékony eszközével felkészül, és felhívja közös munkára kollégistáinkat.

Magam részéről – bejelentésemhez híven és egyben befejezésül is – mind az említett szakneveléshez, mind pedig a népi kollégisták politikai műveltségének kérdéséhez kapcsolódva a Vasvári Pál Akadémiával óhajtok még röviden foglalkozni. 1947. július 10-én, kollégiumaink egyéves évfordulóján ígértük meg, hogy a mai napra megalkotjuk hazánk első politikai főiskoláját. Ígéretünket megtartottuk. Ma,

1948. március 15-étől, készen áll a Vasvári Pál Akadémia – szellemi és technikai feltételeivel együtt hazánk minden e tanulmányokban elmélyülni szándékozó fia számára. Büszkéek vagyunk, hogy ez a bejelentésünk lehet az első válasz arra a kritikára és ténymegállapításra, amely a népi demokrácia politikai kultúrájának továbbfejlesztését, elmélyítését, népszerűsítését tartja a soron következő elsőrangú nagy társadalmi feladatnak.

Mi, népi kollégisták szőröstől-bőröstől népi demokráciánk szülöttei vagyunk, a népi demokrácia tette lehetővé a magasabb iskolai kultúrába való jutásunkat, ez a demokrácia teremtette meg nevelődésünk formáit, a népi demokrácia fejlődése a mi egyetlen perspektívánk. Nem véletlen tehát, hogy a mi soraink között idejében jelent meg az igény arra, hogy a népi demokrácia és a szocializmus perspektívájában fejlődő nemzetünk érdekében az elméleti és gyakorlati politika tudományára oktató akadémiát szervezzünk.

Saját mozgalmunk hibáinak, hiányosságainak és eredményeinek elemzése is ezt az elhatározásunkat érte meg bennünk. Mi azonban a Vasvári Pál Akadémiát nemcsak a mi intézményünknek szántuk. A Vasvári Pál Akadémiát egész nemzetünk számára alkottuk meg. A mostani formáját kezdetnek tekintjük, amelynek első három esztendő s kurzusával akarjuk igazolni, hogy hazánk minden értelmisége számára elérkezett az idő, hogy a haladó politikai kultúra döntő szerepét felismerje. Akadémiánk tanári és nevelőkarát népi demokráciánk legjobb elméleti és gyakorlati szakemberei, tudósai és politikusai alkotják. Az akadémiai szervezetet kollégiumaink legsikeresebb pedagógiai tapasztalatainak ismeretében konstruáltuk meg. Az általános politikai stúdiumok mellett a súlyt a szakstúdiumokra vetettük, a gazdasági, közigazgatási és kulturális szak mellé felvettük negyedik szaknak a külpolitikai tanulmányokat is.

Akadémiánkat a nép akadémiajának tekintjük, a munkásosztály és a parasztság legtehetségesebb képviselőit várjuk oda legelőbb.

Mi, népi kollégisták meg vagyunk győződve arról, hogy a Vasvári Pál Akadémia megalkotásával helyesen ismertük fel nemzeti fejlődésünk irányát, és ragadtuk meg az aktuális feladatok következő láncszemét, egyben hűségesek maradtunk elődeinknek, a márciusi ifjúságnak nagyjaihoz, közöttük akadémiánk névadójához, Vasvári Pálhoz, akinek szavai ma is útmutatók számunkra. "Világnézeteket kell szereznünk, melyek iránytűül szolgáljanak az események hullámai között! E vezérmézetek szerint fogjuk magunkat a tények zavaros tengerén tájékoztatni. Egy magasabb szíkladetűre kell tehát állanunk, mert csak így láthatjuk az alattunk viharzó folyam egész menetét, és iránya fölött csak ekkor ítéelhetünk."

Népi Kollégista, 1948. május

154. A Györfly István Kollégium kitüntetése

A vallás- és közoktatásiügyi miniszternek a miniszterelnök útján tett előterjesztésére a demokratikus nevelés terén szerzett érdemeiért a Györfly István Kollégiumot elnöki elismerésben részesítem, és egyidejűleg részére a Köztársasági Elnöki Elismerésnek arany koszorúját adományozom.

Kelt Budapesten, 1948. évi március hó 13. napján

Tildy Zoltán s. k.
Dinnyés Lajos s. k.

Magyar Közlöny, 1948. március 14.

155. Kossuth-díjasaink

Kardos László Kossuth-díja

Kossuth-díjasaink a magyar demokrácia, a magyar nép legnagyobb elismerésében részesültek. A Kossuth-díj elismerés azoknak, akik dolgoztak, akik kimagasló teljesítményt nyújtottak, akik példát mutattak. Talán több is, mint elismerő gesztus; a magyar demokrácia anyagilag is segíteni kívánja kiváló munkásait.

Ezért nagy az örömünk, hogy ez a kitüntetés, az elismerés pedagógusokat is ért. Megjutalmaztak egynéhány kimagasló elméleti és gyakorlati nevelőt, olyanokat, akik a tudományért és a magyar ifjúságért sokat és eredményesen tettek. Ebben az elismerésben, úgy éreztük, nemcsak egy pár egyén kitüntetése rejlik: jutalmazása és kiemelése ez az egész magyar nevelői karnak, minden magyar pedagógusnak. Az, hogy a Kossuth-díjat a nevelő társadalom kitűnő tagjai megkapták, azt jelenti, hogy a magyar nép és a magyar demokrácia hű munkásainak tekinti a pedagógusokat, és a személyeken keresztül az egész magyar nevelői kart tisztelte meg. És ez a megtiszteltetés mindnyájunk számára kötelezettséget is jelent: munkát, önfeláldozó, lelkes működést az új magyar ifjúság formálásáért.

Kardos László, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége főtitkára, a Györfly-kollégiumnak mindmostanáig igazgatója. Neve összeforrott a népi kollégiumi mozgalommal; már 1943-ban ott volt abban a kis csapatban, amelyik a Györfly-kollégiumba tömörülve őrizte a magyar ifjúság legszebb hagyományait, és edződött rendőrségi kihallgatások és verések között a jövő nagy harcára. A felszabadulás után előbb a Györfly-kollégiumban építette ki és formálta meg a népi kollégiumok új nevelési rendszerét, majd amikor az új nevelési módszer jónak bizonyult, társaival együtt ő szélesítette ki a népi kollégiumi mozgalmat országos, sőt ma már mondhatjuk: közép-európai jelentőségű mozgalommá. A szegényparasztság és a munkásság gyermekei a népi kollégiumok révén lehetnek a magasabb műveltség részeseivé, és ezekben a kollégiumokban formálódhatnak a magyar demokrácia új arcú, tetterre kész, vállalkozóképes, közösségi érzésű és képzett ifjúságává. Kardos Lászlón keresztül a Kossuth-díj a népi kollégiumok fiataljainak tízezeit jutalmazta.

Köznevelés, 1948. május 1.

A népi kollégiumok társadalmi-politikai szerepe és önállósága – az intézmény életének hőksorszakában – sokszor és sokféleképpen képezte közéleti vita tárgyát.

A népi kollégiumi szövetségnek 1946 és 1948 között legkonzekvensebb politikai ellenfelei a katolikus egyház jobboldali körei voltak. Ezek a politika felsőbb fórumain és lent az iskolákban egyaránt támadták a népi kollégiumokat. Az obstrukció Mínd-szenty NÉKOSZ-ellenes nyilatkozatában érte el a csúcspontját. A népi kollégisták "fent" és "lent" egyaránt méltósággal védekeztek. A népi kollégiumok létrejöttéhez és fejlesztéséhez nem egy helyütt az egyházak papjai és hívei is segédkezet nyújtottak. A paraszti gyökerű népi kollégisták többsége vallásos családokból származott. A vallás kérdésében a népi kollégisták mindvégig a kölcsönös tolerancia és a lelkiismereti szabadság álláspontját vallották. Ez utóbbiért folytatott harc végigkísérte a népi kollégisták életét, s nemegyszer bővelkedett drámai fordulatokban. E küzdelem folyamán a vallásos kollégisták a vallásszabadság kérdését egyre jobban el tudták választani az egyház politikai törekvéseitől. 1948-ban a vallásos és nem vallásos népi kollégisták az egyházi iskolák államosítása mellett törtek pácát.

A katolikus egyház magatartásán kívül a Kisgazdapártnak és a Szociáldemokrata Pártnak a NÉKOSZ-szal kapcsolatos állásfoglalása igényel bővebb megvilágítást. A népi kollégiumi mozgalom elindulásakor mindkét párt vezetői a mozgalmat teljes egyetértésükről biztosították, és támogatásukat ígérték. A koalíciós politika lazulásával, bomlásával egyre-másra azt kezdték mondogatni, hogy a NÉKOSZ a kommunista párt – meg a Nemzeti Parasztpárt – kádereképző iskolája, és koalíciós alapokra hivatkozva bejelentették igényüket a NÉKOSZ-vezetés átalakítására. Törekvésük a NÉKOSZ autonómiáján természetesen meghiúsult. Ekkor a Kisgazdapárt ifjúsága elindította a saját kollégiumi mozgalmát, a Magyar Kollégiumi Egyesületet, amely a "magyar világnézet" alapján a parasztság fiaiból volt hivatva értelmiséget nevelni. A MAKE fellépése kezdetben elég érzékenyen érintette a NÉKOSZ-t, mivel az egyre változó koalíciós hányad alapján a népi kollégiumoknak szánt államsegély jelentős részét követelte magának, és valószínűleg fellépése miatt nem jött létre a népi diákok támogatását célzó tanulmányi alap sem. A MAKE 2 év alatt csak egy tucat kollégiumot tudott létrehozni. A NÉKOSZ érdekeit nemigen zavarta, annál is kevésbé, mivel saját szervezési, anyagi és politikai problémáiiba volt belegabalyodva. Zajosabb és egyben sajnálatos botrányt kavart ezzel szemben a szociáldemokrata Dolgozók Kollégiumi Szövetségének egyik kollégiuma, amely egy NÉKOSZ-kollégium helyiségeit jogtalanul és erőszakkal elfoglalta. A sorozatos verekedésbe torkolló incidensnek csak a rendőri beavatkozás vetett véget. Minden bizonnyal a koalíciós politikát bomlasztó erők fondorlatai ugrasztották egymásnak a két népi kollégiumi szövetség diákságát. A DOKOSZ fennállása alatt 4-5 kollégiumot hozott létre, illetve kezdeményezett, 1947 novembertől kezdve tárgyalások indultak meg a népi kollégiumi szövetségek (NÉKOSZ, MAKE, DOKOSZ) között, amelyek – a centenárium jegyében – 1948. március 15-ére kölcsönös előnyökkel járó megegyezésre vezettek. A NÉKOSZ vállalta a betagolódó kollégiumoknak a magáéival egyenrangú eltartását, és volt funkcionáriusainak pedig szerepet biztosított a szövetség vezetésében. Az ifjúságpolitika területén a három népi kollégiumi szövetség egyesülése volt az egyik utolsó koalíciós megegyezésen alapuló ifjúsági egységsszövetkezés.

A népi kollégisták lelkiismereti szabadságáért

156. A NÉKOSZ -rendtartás a vallás kérdéséről

1947. október

A népi kollégista a vallásos meggyőződést magánügynek tartja, s az egyéniség olyan tartozékának, amely föltétlen tiszteletet érdemel. A türelmetlenséget semmilyen formában nem ismeri. Indokolatlannak tartja a türelmetlenséget, akár a vallásos meggyőződéssel szemben, akár a vallással szembeni kritikus magatartással szemben.

NDGY GYSI NÉKOSZ 239

157. Zalaegerszeg katolikusai a zalai népi kollégiumért

A tervezett 50 helyből 32 anyagi fedezetét előteremtették

A zalai népi kollégium illetékeseinek felkérésére a zalaegerszegi katolikus egyház vezetősége kedden este értekezletet tartott a városban felállítandó zalai népi kollégium támogatása tárgyában. Dr. Galambos Miklós – az elnöklő apátplébános – bevezetőjében rámutatott arra, hogy a magyar jövő alakulása az ifjúság és jelentős részben e kollégiumokban az életre készülő ifjúság nevelésén múlik. A katolikusok tehát nem lehetnek érzektelenek e fontos kezdeményezés körül. A kb. 40 főből álló értekezlet azonnal felajánlott 11 000 forintot a Zalaegerszegen megnyíló első zalai népi kollégium támogatására, amely összeggel 32 alapítványi hely anyagi fedezetét kívánja biztosítani, egyelőre egy évre. Az adományt az apátplébános kezeihez juttatják, aki azt a katolikus egyház nevében fogja rendelkezésre bocsátani. Az értekezletnek mindössze az volt a kifejezett kívánsága az alakuló intézménnyel kapcsolatban, hogy a növendékek kiválasztásánál ne pártérdekek, hanem kizárólag a szociális rászorultság és a tehetség érvényesüljön, valamint az is, hogy a nevelésben a krisztusi demokrácia célkitűzései tiszteletben tartassanak. A nagylelkű adomány hatalmas lendületet ad az alakuló intézmény mielőbbi megvalósulásához.

Független Zala, 1946. október 6.

158. Enyedy Andor református püspök és a miskolci

népi kollégisták táviratváltása

1946. október

Enyedy Andor püspök úrnak

30. házassági évfordulója alkalmával a nép tanuló fiai ragaszkodó szeretettel küldik legjobb kívánságait a nép püspökének.

Miskolci népi kollégisták

Miskolci népi kollégistáknak

Kedves ifjú Testvéreim!

Hálás köszönettel vettem a 30. házassági évfordulóm alkalmából kifejtett szeretnyilvánítást és igen jóleső megemlékezést. Szívből kívánom minden népi kollégistának, hogy úgy áldja meg az Isten a házaséletben is, mint ahogy engem megál-

dott. De megáldott azzal is, hogy a magyar nép fiainak és leányainak szolgálhatok. A táviratban kapott megtisztelő jelző újabb ösztönzés lesz nekem arra, hogy továbbra is a népemért éljek és a népemnek szolgáljak.

Isten áldását kérve mindnyájatokra, küldi szeretetteljes köszöntését:

Enyedy Andor

NDGY A miskolci Szemere Bertalan Kollégium iratai 3

159. A sárvári népi kollégium igazgatóságának levele
a római katolikus plébániahivatalnak

R. Kat. Plébániai Hivatalnak

Helyben

A Bartók Béla Kollégium igazgatóságának megbízásából felkérem a Főtisztelendő Plébániai Hivatalt, hogy a Bartók Béla Kollégium tanulóerege számára heti egy órai erkölcsi oktatást nyújtani szíveskedjék. Kérem egyúttal az időpont megnevezését is, hogy a kollégium munkarendjébe be tudjuk állítani.

Bízva megértő támogatásában, maradok mély tisztelettel a

Sárvár, 1946. október 21.

kollégium igazgatósága nevében

Horváth István s. k.
gondnok

Vas megyei Levéltár A sárvári Bartók Béla Népi Kollégium iratai 28/1946

160. A népi kollégisták vallási viszonyairól
Pető Sándor levele, 1947. július 3.

Kedves Szüleim és Testvéreim!

Hogy a népi kollégisták nem olyan vallásosak, mint az apácák növendékei, azon nem kell csodálkozni, hiszen a legnagyobb részük szülei olyan proli, paraszt vagy munkás proletár, akik maguk sem azt tartják a legfontosabb dolognak, hogy minden vasárnap elmenjenek a templomba, és akik eleve viszolyognak, nem az istentől és a templomtól, hanem a papoktól, és meg vannak arról győződve, hogy a pap bort iszik, és vizet prédikál. Emellett öntudatosak is, és annak ellenére, hogy a pap azt prédikálja, hogy tűrjünk, szenvedjünk el minél többet a földön, annál több jutalmunk lesz a másvilágon.

Ők nem akarnak mindent eltérni, a nagybirtokosok cselédnyúzását, a tőkések, bankárok, gyárosok garázdálkodását, hanem ellenkezőleg, egy kicsit ezeknek a fejére akarnak koppintani, sokszor éppen Isten segítségével, mint ahogy egy kis 12 éves vidéki népi kollégista írta, felsorolván a nép ellenségeit, nagybirtokosok, gyárosok,

bankárok, uzorás ügyvédek stb., és így fejezte be: Adja Isten, hogy minél előbb ki-
irihassuk őket, Nohát!

Magam is aggódva néztem, hogy hogyan kezelik a problémákat a Kádár Katában.
A helyzetet azonban az igazgatónő is észrevette, küldte a lányokat templomba, hi-
szen, ha így menne a kollégiumoknak híre, hogy ott istentelenségre nevelnek, senki
sem tartaná az egészet helyesnek. Sőt a hangsúly azon van, hogy mindenkinek a
meggyőződését tiszteletben tartjuk, és nem úgy mérjük az embereket, hogy elment-e
vagy nem a templomba. Ha valakinek úgy tetszik, hát nem megy el, de aki akar,
senki sem gátolja, hogy ne menjen. Ezt mi, Györffy-kollégisták nagyon jól tudjuk,
és egymás ilyen ügyeit nem is háborgatjuk. Hogy a Kádár Katában történt holmi ki-
nevetés, az sajnálatos és helytelen dolog. Éppen Kardos, a Györffy-kollégium igaz-
gatója kel ki legjobban az ilyen viselkedés ellen, pedig ő nem nagyon vallásos.

Irmával kapcsolatban engem mondasz, hogy kinevettetem-e magam, vagy nem.
Akár minden szabad időmben a templomban lehetek, azzal sem törődnek, csak
amellett végezzem el a magam kötelességét. Szeretném, ha nem vonnának le otthon
helytelen következtetést, és szeretném, ha maga Irma sem tenné ezt. Azt hiszem, a
vezetőség részéről senki sem mondta neki, hogy ne menjen templomba, és nem ne-
vette ki a templomba menetelért.

Ha pedig egyes lányok és fiúk, persze tökéletlenül, kinevették, az csak az azok
butaságának tudható be. Mert valakinek a vallásos meggyőződését kinevetni a leg-
nagyobb butaságra vall, és fordítva. [...]

NDGY Pető Sándor iratai

161. Oláh Margit középiskolás gyulai népi kollégista
naplóbejegyzése vallási problémájáról
1947. október 23.

[...] Este a szokásos rendhez híven, istentiszteleten vettünk részt. Az ige Pál Efézus-
beliekhez írt leveléből volt. Az volt az érzésem, hogy a prédikáció nekem szól,
most is megvan az akarat, hogy vallásos életet éljek, de mindig közbejön valami
világi dolog, ami elvonja figyelmemet. Ez a helyzet a bibliaolvasásnál is. Szeret-
ném olvasni, erőt meríteni sokszori gyöngeségemhez, de szégyellem a többiek előtt,
mert így is természetellenes s hasonlóknak tartanak. Tulajdonképpen magam sem
vagyok tisztában magammal, nem tudom, valóban vallásos vagyok-e, vagy csak
az alaptermészetemből következik minden. Úgy éreztem, meg kell változnom, de
nem oly tekintetben, mint eddig gondoltam, hanem vallásosnak, erősebb hitűnek
kell lennem. Meg kell változnom azért, hogy az élet viharában megállhassam he-
lyemet. A magánosan álló sziklát jobban koptatja a vihar, de megedzi, viharállóvá
teszi. Én is így vagyok, teljesen egyedül állok a mindenfelől rámozduló viharok kö-
zött, melyek onnan is jönnek, ahonnan napfényt vártam. [...]

NDGY Oláh Margit iratai

162. A karcagi népi kollégium naposkönyvéből

1948. április 25. – május 1.

Április 25.

Reggel 8-kor volt ébresztő. Délelőtt többen templomba mentek. Délután általános szilencium nem volt, de többen tanultak. A nagyobb rész azonban hazament. Este 3 kollégistán kívül mindenki lefeküdt, azok távol vannak a kollégiumtól, 10 óra után néhányan még maradtak fenn olvasni és tanulni. [...]

Csaba Béla

Május 1.

Reggel 7-kor keltünk. Többen istentiszteletre mentek. A reggeli órákban feldíszítettük a kollégiumot. Középre zöld koszorú és piros szalagok közé állítottuk a nagy NÉKOSZ-jelvényünket, és az egész épület elé orgonából és zöld ágakból girlandokat raktunk. Sorba álltunk, és részt vettünk a május 1-i felvonuláson a Sporttelepen. Ebéd utáni műsorunk elmaradt, s csak egyénileg mentünk el este is az ünnepélyre. Este többen táncoltak hajnalig.

Vadai István

NDGY Barát Mihály iratai

163. A népi kollégium-ok és a vallás

Válasz a NÉKOSZ-kérdőív 19. kérdésére

Én vallásos, templomba járó, r. k. felekezeti-ként kerültem a kollégiumba. Soha nem bántottak, nem gúnyoltak érte. Senki nem próbált a templomba járásról lebeszélni, sőt vasárnap reggel szóltak, hogy induljak a templomba. Egyedül mentem, eleinte csak ez tűnt fel. Közben sokat olvastam, előadásokat hallgattam, és kb. 3–4 hónap alatt lényegében túljutottam az egészen. Biztos vagyok benne, ha tiltják nekem a templomba járást, dacból is mentem volna, és esetleg évek kellettek volna ahhoz, hogy a materializmusig jussak el. A formáló erő alapján a közösség volt, más kérdésekben is – valamilyen formában mindig a munka volt a központban, akár a közösségi, akár a tanulmányi munka. [...]

NDGY Kérdőívekre adott válaszok, 1710

164. Levélváltás Mindszenty József hercegprímás és
Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter között
a népi kollégiumok felvételi kérdőpontjai ügyében
1947. augusztus 16–28.

Prímási Levéltár
Esztergom
5694/1947. augusztus 18.

Tárgy: V. K. M.
Népi kollégiumok
kérdőíveinek pontjai
elleni tiltakozás

Dr. Ortutay Gyula vk. miniszter
Budapest

A kat. magyar püspöki kar aug. 14-i konferenciája elé került a népi kollégiumok
felvételi kérdőíve. A kérdőívnek vallást, egyházat, papságot érintő tendenciózus be-
állítású kérdőpontjai ellen a katolikus magyar püspöki kar mélyszéges megütközéssel
tiltakozik, és azonnali orvoslást kér. Fogadja...

Esztergom, 1947. augusztus 16.

hercegprímás

Vallás- és Közoktatásügyi
Miniszter

Budapest, 1947. augusztus 22.

Bíboros Prímás Úr!

A népi kollégiumok kérdőívével kapcsolatos levelét megkaptam. Az ügyet azon-
nal kivizsgálatom, és eredményéről értesíteni fogom Bíboros Prímás Urat.

Fogadja őszinte tisztelem nyilvánítását

Ortutay Gyula s. k.

Mindszenty József úrnak,
bíboros prímás, esztergomi érsek,
Esztergom

Prímási Levéltár Esztergom 5694/1947

165. Népi kollégiumok szelleme

Egy állami egyetem kollégiumban lakó volt bencés diák leveléből
1948. február 26.

[...] Új felügyelőinknek más sem jár eszébe, minthogy hogyan lehetne kollégiumun-
kat a NÉKOSZ keretébe kapcsolni, hogyan lehetne baloldali, sőt materialista gondol-
kozású ifjúsággá átgyúrni bennünket. Hoztak közénk lelkes, jelszavakat dobáló népi
kollégistákat, akik nekünk előadásokat tartanak. A népi demokrácia és a kapitalizmus
vagy A vallás és a Szovjetunió címűekhez hasonlóakat. Sokszor már nem tudom, mit
csináljak, egyszerűen nem tudok sok esetben ítélni: ez jó vagy rossz? Nem egyedül

vagyok így. Sokan lassan-lassan asszimilálódtak akaratlanul. Magam is félek, hogy akaratlanul olyanná válok. Mit tegyek? El kell menni az előadásokra, minden előadás után marad valami az ember lelkében, ami a gyakori ismétlések folytán erősödik, mígnem ellepi és megvakítja. És milyen ügyes a propagandájuk. Kipuhatolják az emberek gyöngéit, és azon keresztül kényszerítik ki a magukét. Ígéretnek fűt-fát, anyagi föllendítést, előnyöket, jó pozíciókat – "csak állj mellettünk! Hiszen miénk a jövő! Most ébred Magyarország eddigi kábultságából! Szabadság mindenben!" – mondják túlcsepelt szavaikat, melyeket a közelmúltban még a zöldek ordítottak. – "Szabad szerelem, koedukáció, ez kell nekünk, ébredő magyaroknak! Ne félj a betegségektől, mire jó a penicilin, vagy miért vizsgál meg oly gyakran a kollégium orvosa?" Ez az, ami a legnagyobb hatást gyakorolja az ifjúságra. Egy hatalmas áruház neonfényben pompázó kirakata csábítja nagyon az embert, hogy menjen be (ha "ráér"). A népi demokráciának, úgy látszik, a szexuális élet a kirakata, ezt teszik propagandaeszközzé, egész más megvilágításban, mint ahogy szabad volna. [...]

Prímási Levéltár Esztergom 4083/1948

166. Mi lesz a falusi gyerekekből a népi kollégiumokban?

Egy hittanár jelentése a hercegprímásnak a Gizella királyné leánygimnáziumba járó népi kollégiumi növendékekről, 1948. május 20.

Eddig is tudtuk, hogy a szentségekhez járulókat, katolikus egyesületi tagokat eltávolították; az imádságot megtiltották. A vallást, papokat gúnyolták. Most idézünk egy fővárosi hittanár jelentéséből:

"Iskolámba főként a népi kollégium növendékei járnak, akik valamennyien vidéki földművesek és mezőgazdasági munkások gyermekei. Legtöbbjük marxista-materialista beállítottságú, és sajnos, ez a világnézet bennük a kollégiumi nevelés és az ott uralkodó szellem eredménye. Ezt abból következtetem, hogy a kollégiumba kerülő növendékek kezdetben többnyire nem tanúsítanak ellenséges magatartást a vallással szemben, sőt egyesek közülük komolyan vallásosak is, s ugyanezek az iskolai évfélére egészen szomorú változáson mennek keresztül: bizalmatlanokká, közömbösökké, sőt kimondottan vallásellenesekké válnak.

Ennek okait a következőkben látom:

A kollégium növendékei vasárnaponként rendszeresen rohammunkára vannak kivezényelve, mégpedig kora reggeltől kezdve, s így számukra a vasárnapi szentmise hallgatása, ha fizikailag nem is, de erkölcsileg szinte lehetetlen. [sic!]

Annyira le van foglalta a kollégisták minden ideje, hogy sem kongregációba, sem másféle vallásos egyesületbe nem járhatnak.

Ugyanakkor hetenként többször részt kell venniük ún. demokratikus világnézeti nevelést adó előadásokon, amelyek, mint a növendékek egyik-másika referálásából láttam, főként arra alkalmasak, hogy kiöljék lelkükből a vallásosságot, s bizalmatlanságot és ellenszenvet ébresszenek bennük a katolikus egyház és papjai iránt. Ennek eredménye azután az a sajnálatos tapasztalatom, hogy kollégista növendékeim

közül azok, akik már hosszabb idő óta növendékei a kollégiumnak, akkora észrevehető ellenszenvvel és rideg elzárkózással viseltetnek velem, hittanárukkal szemben, ami számomra egyes eseteket kivéve, mind ez ideig teljesen ismeretlen volt.

Szomorú bizonyysága a kollégiumban uralkodó szellem vallásellenes voltának az a tény, hogy a hasonulni nem hajlandó hithű katolikus növendékek előbb-utóbb kénytelenek voltak elhagyni a kollégiumot, s addig is ismételten sírva panaszkodtak előttem a vallásos meggyőződésüket sértő kollégiumi előadásokról és sértő megjegyzésekről."

Prímási Levéltár Esztergom 4083/1948

167. Részlet Mindszenty József hercegprímás 1948. május 23-i pásztorleveléből, a népi kollégiumokról

[...] Mivel rádió, sajtó nekünk nem áll rendelkezésünkre, az egyetlen lehetséges módot, a szószéket vesszük igénybe igazunk védelmére, és ha ugyan van rá még szükség – a ti helyes látástok érdekében. [...] Hivatalosan erőltetett állami iskolai egyesületről, az egyedül felkarolt kollégiumokról és különös felvételi kérdéseikről [van szó]. Ezek a kollégisták az állami iskolák tanulói, és nem kevés köztük ma az istentelen, Imádságnak, szentségeknek nincs közöttük becsülete, sőt ezek üldözési és elbocsátási okok. [...]

Hajdú-Bihar megyei Levéltár Molnár Anna Népi Kollégium iratai 246/1948

168. A népi kollégiumok igazgatóinak nyilatkozata
Mindszenty József hercegprímás 1948. május 23-i pásztorleveléről
1948. május 27.

Határozati javaslat

Mi, népi kollégiumi igazgatók a legmélyebb felháborodással utasítjuk vissza azokat a rágalmakat, amelyeket Mindszenty József bíboros prímás május 23-i körlevele tartalmaz a népi kollégiumok és kollégisták ellen. A bíboros prímás úr egyházi befolyásának felhasználásával a magyar katolikus hívők százezrei előtt nemcsak hamis és ferde, hanem egyenesen gyűlöletes színben tűntette fel a népi kollégistákat anélkül, hogy állításainak igazságáról valaha is meggyőződött volna.

Feleslegesnek tartjuk, hogy vitába szálljunk e rágalmakkal és ferdeítésekkel, mivel azokat a keresztény hittel teljes mértékben összeegyeztethetetlen gyűlölet és rosszindulat szülte. Meg kell állapítanunk azonban, hogy amikor a prímás úr a népi kollégisták tízezer főnyi seregét alaptalan vádakkal illeti, a magyar demokrácia fő ereje, a munkások és parasztok tömegei ellen követ el merényletet, azok ellen, akiknek gyermekei immár két esztendő óta a legsúlyosabb nélkülözés és nyomorúság közepette az egész magyar társadalom előtt elismerést vívtak ki tudásukkal, a népert végzett munkájukkal és erkölcsi szilárdságukkal.

Biztosak vagyunk benne, hogy a katolikus hívők nagy többsége, sőt a népi kollégiumokat közelebbről ismerő papok és hitoktatók sem értenek egyet a bíboros prímás úr kijelentéseivel, már csak azért sem, mert a szegény nép gyermekei számára éppen a népi kollégiumok nyitották meg a szabad nevelődés útját. Ugyanakkor az egyházi iskolákról és internátusokról nem lehet azt állítani, hogy a szegény néprétegek tanuló- és nevelőintézményei lennének.

A magunk és kollégistáink részéről még le kell szögeznünk azt, hogy a kollégiumok tagságának vallásos életén, hitbeli meggyőződésén a prímás úr gyűlölködése és rágalmai mit sem változtatnak. Kollégistáink a jövőben is részt vesznek a vallásos élet minden megnyilvánulásában, mert tudják és érzik, hogy a bíboros prímás úr személye nem azonos Krisztus egyházával, politikája pedig a katolikus hívők nézeteivel.

Tisztában vagyunk azzal is, hogy a prímás úr azért rágalmazta meg a népi kollégiumokat, hogy ezzel az egyházi iskolák államosításának ügyét hátbatámadja. Éppen ezért leszögezzük: meggyőződésünk szerint a vallásos élet bensőségéből semmit sem veszít majd az iskolák államosításával, de eltűnik végre az a politika, amely az egyházi iskolák oktatását népellenes törekvések szolgálatába állította, és különösen megszűnik a felekezeti iskolák világi tanerőinek általunk is olyan gyakran tapasztalt túlrhetetlen anyagi és lelkiismereti kiszolgáltatottsága.

Éppen ezért, miután visszautasítjuk és megbélyegezzük a prímás úr rágalmaival, a magyar ifjúság demokratikus nevelése, a magyar pedagógusok teljes anyagi és lelkiismereti függetlensége érdekében teljes lelkesedéssel támogatjuk, sőt követeljük az egyházi iskolák államosítását.

Budapest, 1948. május 27.

Népi kollégiumok igazgatói

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-200

169. Népi kollégisták az iskolák államosításáért

Előadásvázlat június első hetének kollégiumi estjére, 1948. május

Ha valakinek a magyar tanulóifjúság közül szívügye az egyházi iskolák államosítása, akkor nekünk, népi kollégistáknak igazán az. Nemcsak azért, mert a népi kollégiumi mozgalom megindulása, 1946 nyara és ősze óta szinte szünet nélkül a katolikus papság támadásainak keresztútjában állt, nemcsak azért, mert a népi kollégistákat az egyházi iskolákban sokszor egészen nyíltan elnyomták, vagy a lelki kényszer eszközeivel igyekeztek a NÉKOSZ-tól és kollégiumtól eltántorítani, hanem elsősorban azért, mert a magyar nép műveltségi szintjének emeléséről, a jövő nemzedék demokratikus szellemű neveléséről, egységes nemzeti alpműveltség megteremtéséről van szó, amikor az iskolák egységesítése és demokratizálása érdekében a magyar nép millióival együtt kiállunk az egyházi iskolák államosítása mellé.

Ma a népi kollégistáknak a tanulás mellett legfontosabb feladata, hogy minden erővel támogassák azokat az erőket, melyek síkraszálltak az iskolák államosításáért. Nemcsak helyeselnünk, elfogadnunk kell az egyházi iskolák államosításának

gondolatát, hanem e kérdésben a szó legnemesebb értelmében vett agitátoroknak, felvilágosítóknak kell lennünk. És itt nagy feladatok várnak ránk mind a tanulóifjúság, mind szüleink és falusi ismerőseink körében. [...]

Természetesen elsőrendű fontosságú, hogy felvilágosító munkánkat ne csak a saját tapasztalatainkra korlátozzuk, hanem teljes egészében, történelmi alapon is tisztában legyünk vele, miért kell államosítani az egyházi iskolákat.

Tudnunk kell pl., hogy a magyar közoktatás egységesítésének gondolata nem valami új keletű, hanem már Eötvös József egykori kultuszminiszter meg akarta valósítani 1867-ben, de akkor még nem volt nehéz elgáncsolni.

Tudnunk kell azt is, hogy az iskolázás valamennyi haladó országában, Angliában, Svédországban, Franciaországban, szóval a nyugati államokban kivétel nélkül ugyanúgy az állam kezén van, mint akár a Szovjetunióban. [...]

Minden népi kollégistának pontosan kell tudnia tehát, hogy miért kell államosítani az iskolát. Segédeszközként mindenhova megküldtük a Népmvelőnek azt a számát, amely ezt a kérdést röviden összefoglalja. A szövetkezetek és minden egyes kollégista a kollégiumi esten kívül is alaposan tanulmányozza át és hasznosítja annak tartalmát.

A kollégiumi est megbeszélésének anyagát képezi ezenkívül az, hogy a kollégisták milyen módon, milyen akciókkal tudnak a helyi viszonyoknak megfelelően a legjobban részt venni a tanulóifjúság, szülők, ismerőseik körében végzett felvilágosító munkában. [...]

NDGY KLi NÉKOSZ 6-VII-3

170. A pécsi Martinovics Ignác Népi Kollégium ifjúságának levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az iskolák államosítása utáni demokráciaellenes tüntetésekről
1948. november 24.

Miniszter Úr!

Az iskolák államosítása óta megerősödött hírverés városunkban is megtermette a gyűlölcset. Sok pécsi diák és diáklány ellen folyik a vizsgálat demokráciaellenes tüntetés miatt. Ezek közül többet esetleg ki fognak zárni az iskolából.

Sajnáljuk szerencsétlen, elvakított iskolatársainkat, mert azt gondoljuk, hogy a Mindszenty hercegprímás által irányított uszítás nélkül legtöbben felismerték volna már a jobb jövő felé vezető egyenes utat. Mi, népi kollégisták tudjuk azt, hogy ez az út a népi demokrácia, melytől népünk joggal remélheti szabadságát, országépítő munkájának békés biztonságát és jólétének emelkedését. Mi látjuk, hogy milyen erővel, céltudatossággal és eredménnyel vezeti kormányunk a nemzetet ezen az úton. Ezt csak azok nem látják, akiknek látását mesterségesen homályosítják el.

Kérjük azért Miniszter Urat, hogy gyorsan és a legnagyobb eréllyel vessen véget az iskolákban vallásos színezetben jelentkező izgatásnak, mely képes, a pécsi ese-

mények tanúsága szerint, jobb sorsra érdemes fiatal társaink seregét jóvátehetetlenül tévútra vezetni és fejlődő demokráciánkkal szembefordítani.

Remélve Miniszter Úr sürgős és hatékony intézkedését, maradunk mély tisztelettel:

Pécs, 1948. november 24-én

a pécsi Martinovics Ignác Népi Kollégium ifjúsága

Baranya megyei Levéltár Martinovics Ignác Kollégium iratai 35/1948

171. Az egyházi iskolák államosításáért folyó harc és néhány tanulsága a népi kollégisták számára Szegeden

Diószegi András visszaemlékezése, 1971

[...] A népi kollégiumok és közte a Mórícz-kollégium, amely Szegeden volt, ahol püspökség, jezsuita kolostor és egyéb más rendházak is voltak, aktívan vettek részt a politikai harcokban. Néhány tüntetésre emlékszem, amit Mindszentyék ellen és az iskolák államosításáért szerveztek a koalíciós pártok annak idején, és maga a kommunista párt is – Szegeden. Ezek a tüntetések fölverték azt a középkorias csendet, azt a nyugalmat, ami az Alsó- és Felsővárosban honolt, és bizonyos megütközést is keltettek, de azt hiszem, egészében véve azért ennek pozitív hatása volt – stratégiai értelemben. Abban az időben ezek a megnyilvánulások igen sok embert nemcsak meggondolkoztattak, hanem irritáltak is, az volt a benyomásom. Egyszerű emberekre gondolok elsősorban. Az egy másik kérdés, hogy az egyetemi tanárok, akiket az egyház tett oda – egy Halasy József vagy egy Birkás Géza –, akik vallásos tanárok voltak, hogyan nyilvánultak meg. Ezeknek a sértettsége, azt hiszem, kevésbé volt érdekes.

A népi kollégiumokat, nevezetesen a Mórícz-kollégiumot és az Apáthy-kollégiumot – orvos népi kollégium volt – bízták meg azzal, hogy amikor államosítják a jezsuita rendházat, akkor ezt el kell foglalni, és felkérni a jezsuitákat, hogy távozzanak el máshova, más helyre. Kollégiumunk részt vett a kolostorfoglalásban. Körülbelül három napig tartott, amíg a jezsuiták innen végleg elköltöztek.

Ez a három nap személyes érintkezésre is alkalmat adott; érdekes módon ez a személyes érintkezés elsősorban polemikus érintkezés volt. A vallás kérdéséről beszélgettünk, polemizáltunk, vitatkoztunk. Meglepődve, sőt megdöbbenve vettem észre, hogy ezek a jezsuiták nemcsak a teológiához értettek, hanem legalább úgy ismerték a materialista filozófiát, a materialista filozófiának bizonyos alapelveit – amiket én fontosnak tartottam, ismertem fel –, mint mi, és emiatt meglehetősen erőteljesen voltak képesek velünk vitatkozni. No, meggyőzni nem tudtak, de azt a meggyőződést kialakították bennem, hogy nem túl sok az, amit mi még akkor megtanulhattunk marxizmusból, sokkal komolyabb és mélyebb filozófiai képzettségre volna szükség ahhoz, hogy mi az élet és a világegyetem kérdéseiben valóban komolyan és hűen eligazodjunk. Meggyőzött engem arról, hogy az az attitűdöm, amit én megpróbáltam kezdettől fogva a kollégiumban elfoglalni, helyes. Fontos a tanulás, nemcsak a gyakorlat, ez itt is egy bizonyos gyakorlati igazolást nyert. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

172. A Magyar Kollégiumi Egyesület alakuló közgyűlése
Jegyzőkönyv, 1946. szeptember 13.

Megjelentek meghívottak kettő kivételével. Kovács Béla és Kiss Sándor nemzetgyűlési képviselők kimentették magukat.

Jelen voltak: Antall József v. miniszter, Mistéth Endre újjáépítési miniszter, Rácz Jenő pénzügyminiszter, dr. Vasadi-Kovács Ferenc államtitkár, Nagy Miklós államtitkár, dr. Ortutay Gyula, dr. Hám Tibor, dr. Vatai László, dr. Saláta Kálmán, Parragi György, Bognár József és B. Rácz István nemzetgyűlési képviselők, Kovács Ferenc, a Független Kisgazdapárt szakmai szervezője, Nagy Sándor, Papp Ervin és Varga József a Független Ifjúság vezetősége részéről.

A közgyűlés elnökéül a jelenlevők egyhangúlag Antall Józsefet választották meg.

Tárgy: A Magyar Kollégiumi Egyesület megalakítása, mozgalmának elindítása, tisztikarának és Intéző Bizottságának megválasztása.

[...] B. Rácz István előadja azokat a tényeket, amelyek Nagy Ferenc miniszterelnököt és Kovács Bélát, a Független Kisgazdapárt főtitkárát arra az elhatározásra bírták, hogy a NÉKOSZ-szal párhuzamosan elindítsák a Magyar Kollégiumi Egyesület mozgalmát. A következőkben konkrét javaslatokat terjeszt elő:

1. A Magyar Kollégiumi Egyesület követeli mozgalma részére a népi kollégiumi akcióra fordítandó államsegély 57%-át.

2. B. Rácz István, Hám Tibor, Ortutay Gyula és Vatai László a jövő hét elején felkeresik Tildy Zoltán köztársasági elnököt, és felkérlik a Magyar Kollégiumi Egyesület fővédnökéül. Ugyanők felkeresik Keresztury Dezső kultuszminisztert, bejelentik neki a Magyar Kollégiumi Egyesület megalakulását, és segílyt kérnek tőle.

3. Meg kell állapítani, hogy a NÉKOSZ mozgalma eddig milyen állami segílyben részesült, és ezt az összeget a Magyar Kollégiumi Egyesület részére is megszerezni.

4. Tehergépkocsit, élelmet és ruhát kell sürgősen igényelni a Magyar Kollégiumi Egyesület szegény sorsú fiataljai számára.

A közgyűlés a javaslatokat elfogadja, és megvalósításukkal a megválasztandó tisztikart bízza meg. [...]

Oktatási Minisztérium Irattára VKM IV/3 – 495 597/1946

173. A Magyar Kollégiumi Egyesület Tájékoztatója
1946. december

A magyar parasztfiatalság helyzetével foglalkozó nevelők a második világháború után egyöntetűen állapították meg azt, hogy parasztfiatalságunknak a legfontosabb feladata a rendszeres, módszeres tanulás. Ennek a munkának az elvégzése, a rendszeres tanulás azonban bizonyos előfeltételeket kíván. Ezek között az első: lakást és ellátást biztosító kollégiumok létesítése.

A Györfly István Kollégium az elmúlt iskolai év záróünnepélyén kijelentette, hogy lakóinak egy része a nyári szünidőt népi kollégiumok szervezésére fordítja.

Mindannyian fellélegzettünk, és siettünk üdvözölni ezt a szívünk szerint való merész vállalkozást, és egyben felajánlottuk erőnket és segítségünket, annál is inkább, mert mi már a tavasz folyamán szeretnénk volna a népi kollégiumok szervezését megindítani.

Csakhamar rá kellett azonban döbbernünk arra, hogy reánk – itt elsősorban a Független Kisgazdapártban, a Független Ifjúságban és a Magyar Parasztszövetségben dolgozó parasztfiatalokra gondolok – a nagy munkában nincs szükség. A megdöbbenés egyre fokozódott. Innen is, onnan is hallottuk, hogy néhány túlbuzgó párttitkár, közígazgatási funkcionárius stb. milyen célt szánt egy-egy népi kollégiumnak. A felvételi vizsgákról is rendelkezésünkre áll néhány, részünkről helytelennek, sőt elfogadhatatlannak tartott adat.

Önkéntelenül felmerült bennünk az a nagy kérdés, csak nem pártkádereknek szánják egyesek a népi kollégiumokat? Hogy minden gyanúsítgatásnak elejét vegyük, összeültünk a NÉKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) vezetőivel, segítségünket újból felajánlottuk, és részt kértünk magunknak a népi kollégiumok munkájából és vezetéséből. Ezt tartottuk az egyetlen helyes megoldásnak. Elejét kívántuk venni minden esetleges túlkapaszkodásnak és annak, hogy a munka átcsússzék pártvonalra. Ezt a kívánságunkat írásban is átadtuk a NÉKOSZ vezetőségének.

Próbálkozásunkat most sem kísérte szerencse. Sőt tudomásunk szerint a MIOT-ban (Magyar Ifjúság Országos Tanácsa) kijelentették, hogy kívánságunk nevetséges, s nem is érdemes róla tárgyalni.

Ekkor határoztuk el, hogy megalapítjuk a Magyar Kollégiumi Egyesületet. Nem a NÉKOSZ ellen, hanem azért, hogy biztosítsuk a saját táborunk, elsősorban a parasztok gyermekei részére a kívánságunknak megfelelő kollégiumokat. Lehetőséget kívántunk nyújtani, hogy a két egyesület nemcsak versenyben sokszorozza meg erejét, és múlja felül még önmagát is. A nevelés terén is.

Megalakulásunkat Kovács Béla, a Független Kisgazdapárt főtitkára 1946. október 15-én rádión, Nagy Ferenc miniszterelnök 1946. október 20-án békési beszédében, B. Rácz István nemzetgyűlési képviselő pedig 1946. november 29-én a Nemzetgyűlésben jelentette be.

A Magyar Kollégiumi Egyesület célja

A Magyar Kollégiumi Egyesület célja alapszabályának 2. §-a értelmében Magyarország demokratikus újjáalakulásának szolgálatában a parasztság és munkásság mindkét nembeli, tehetséges és arra rászoruló gyermekei számára a művelődés és továbbtanulás biztosítása.

Fenti cél elérése érdekében:

a) a parasztság és munkásság gyermekei, illetve a parasztsággal és munkássággal közösséget vállaló fiatalok részére népi kollégiumok létesítése és fenntartása;

b) a paraszt- és munkásszármazású szegény és tehetséges gyermekek részére fennálló kollégiumokban és diákközházokban ingyenes vagy kedvezményes helyek biztosítása;

c) tanonc- és segédoktthonok létesítése;

d) a paraszti és munkásszármazású szegény és tehetséges gyermekek részére tanulmányaik sikeres végzéséhez megfelelő szellemi és anyagi támogatás nyújtása;

e) az egyesület által alapított és fenntartott népi kollégiumokban nevelődtek részére bel- és külföldi ösztöndíjak juttatása, illetve kieszközlése;

f) a nép legszélesebb rétegeivel összekapcsolódni tudó és akaró értelmiség nevelése érdekében, a népi kollégiumokban nevelkedettek részére az állam és társadalom ügyeinek vitelében, számarányuknak megfelelő vezetés biztosítása;

g) az egyes kollégiumokon, tanonc- és segédotthonokon belül a fiatalok közösségi életében a magyar világnézet érvényesülésének biztosítása.

A Magyar Kollégiumi Egyesület kollégiumai

November 30-ig 240 tanulóval Budapesten megindítottunk három fiú- és egy leánykollégiumot. Ezenkívül megszereztünk Budapesten négy épületet. Ezek lakhatóvá tétele után – a tavasz elejére – a férőhelyek száma kb. 680–700-zal szaporodik.

Vidéken megindítottunk november 30-ig öt középiskolás kollégiumot, kb. 320 férőhellyel. A vidéki kollégiumaink számát, illetve férőhelyeik számát, pillanatnyi szervezési eredményeinket figyelembe véve, a jövő félév elejére megkétszerezhetjük.

Ekkorra még hét vidéki városban lesz kollégiumunk. Jelenleg tizenhárom vidéki városban áll befejezés előtt szervezési munkánk. [...]

NDGY GYSi NÉKOSZ 24

174. A vallás- és közoktatásügyi miniszter által megküldött
Pro memoria Nagy Ferenc miniszterelnöknek a Magyar
Kollégiumi Egyesület ügyeiről
1947. február 19.

Tárgy: Helyszíni szemle és jelentés a Magyar Kollégiumi Egyesülettel kapcsolatban

A Magyar Kollégiumi Egyesülettel kapcsolatban a mellékelt pro memoriát juttattuk személyesen a miniszterelnök úrhoz, és előszóval is beszámolva kértük, hogy személyi változást is rendeljen el a MAKE-nál, így a népi kollégiumi mozgalom munkája szabályszerűen, a törvényes rend betartásával folyjon. Az egyesületnél jobbra egészen fiatal és kevés szakértelemmel és ügyjáratassággal rendelkező egyének működnek, akik részéről nem annyira a rosszhiszeműség, mint a járatlanság és rosszul értelmezett ügybuzgalom folytán számos kifogásolható eljárás és ténykedés merült fel. [...]

Pro memoria a Miniszterelnök Úrhoz a Magyar Kollégiumi
Egyesület szükségesnek látszó rendezése ügyében

I.

A Magyar Kollégiumi Egyesület, melyet jó szándék és nemes elgondolás keltett életre, hivatásának nem tudott és nem tud megfelelni nem oda való fiatal emberek gyakorlatlan, törvény-, szabályellenes, szakértelem nélküli működése következtében. Ha az azonnali erélyes személycsere nem történik meg, az egyesület nemcsak célkitűzését tévesztett lesz, de hovatovább felszínre kerülnek azok a dolgok, ame-

lyek indokolt támadások középpontjába állíthatják. A VKM diákszociális ügyosztálya sincs abban a helyzetben, hogy fedje az eddigi vagy még a jövőben történhető szabálytalanságokat, ezt nemcsak saját érdeke s a közéleti tisztaság felett való őröködés követelménye teszi lehetetlenné, de elsőrendű érdeke a MAKE-nak is, hogy ne az egyeseket kíméljék, még ha jó szándékú fanatizmus mentheti is őket, hanem magát a testületet védjük és a célt, melyet megvalósítania kellene.

A MAKE eddigi munkájával kapcsolatban a VKM diákszociális ügyosztályának hivatalos tapasztalatszerzése a következőkben foglalható össze:

II.

Az általános szervezési munka terén elkövetett hibák, elégtelenségek. A célkitűzést nem érhetik el, de ez idő szerint – úgy látszik – nem is igyekeznek elérni, mivel meglevő, főleg egyházi kollégiumok átvétele és másfajta (állami, egyházi, magán- és NÉKOSZ-) internátusokkal telített helyiségekben erőszakolt létesítési próbálkozások versengéssé (ha kevésbé nemes versengéssé) válhatnak is ugyan, de tevékenységük csupán negatív eredménnyel jár, ti. más internátusból válogatás nélkül elcsábított vagy szedett-vedett gyermekanyaggal népesítik be intézeteiket, a mély népi rétegek arra valóban rászoruló és érdemes részének megfogását és kultúrában részesíthetését azonban nem teszik lehetővé. Éppen oda nem érnek el, ahová a célkitűzés szelleme szerint érni és hatni kellene. Amellett a népi kollégium elnevezés, az ilyen kollégiumok részére nyújtható támogatás csakis az újonnan létesült és nem újjólag átvett – forma szerint átfestett régi – intézetekre vonatkozik.

Nem egyedül a kedvezőlenebb politikai háttérrel vagy a MAKE később történt életre hívásával magyarázható, hogy a létesített kollégiumok száma igen csekély, ezek jelentős része nem is létező vagy máshonnan átvenni szándékolt kollégium (Pécs, Szeged, Csurgó, Bpest Adonis utca stb.). Ennek oka a szervezéssel megbízottak alkalmatlanságában (pécsi eset) s a főtitkár helytelen, sokszor minden közéleti erkölcsi gátlás nélkül való irányításában kereshető (Szeged, Nagy államtitkárnál tett megnyilatkozások stb.). A munkatársakkal együttműködni képtelen, egyoldalú, korlátolt, cezaromániás főtitkár, rendeletet, szabályt lábbal tipró és komoly, felnőtt emberekkel bánni nem tudó fiatal (23 éves) éretlensége hibát hibára halmoz, s odáig vitte az egyesületet, hogy ott – bár ő tiszta kezűnek mondható és fanatikus magyar – sorozatosan elkövetett szabálytalanságok, a törvénykönyvbe ütköző cselekmények (hivatali sikkasztás) tényét lehet rájuk bizonyítani. Minden segíteni akaró, hibára a javítás szándékával rámutató igyekvésre válasza az volt, hogy a hibát látók rosszindulatúak, és ő mozgalmi ember lévén, reá törvény, rendelet, szabály nem vonatkozik!

III.

Hivatali szempontból helyszűke miatt fel nem sorolható esetekben látható volt az ügyekhez nem értés, szabálytalanság, néha a rosszhiszeműség látszatának fennforgása:

a) nem létező kollégiumok bejelentése,

b) egyházak régi működő intézményeinek fondorlattal való bevonása (Pécs, Szeged, Csurgó). Az egyházi intézetekre azért volt szükség, hogy az államsegély érdekében minél több kollégiumot és tanulót tudjanak felmutatni. Meglevő épület, felszerelés, tanári személyzet, tanulók esetén a "szervezési" munka könnyen ment. Papi emberekkel elhitették, hogy e címen nagy összegű államsegélyt kapnak, s egy személy kétféle fizetést is húzhat így az államtól (pécsi, szegedi r. k. intézet panaszai, csurgói ref. igazgató közlése),

c) nem létező kollégiumok nem létező alkalmazottai részére nem rendszeresen felvettek állami fizetést, ezt részint más, dologi kiadásokra fordították, részint maguk között munkadíjnak kiosztották (MAKE-alkalmazottak közlése),

d) személyi vonalon a legnagyobb rendetlenség, rendezetlenség, önkényes alkalmazások, felmondások (dr. Boldog Gyula esete, a Szegedi-eset, Szirmai fizetésügye stb.). Felmondás nélküli, személyi ellentétekből eredő törvényellenes alkalmazás-megszüntetések (Boldog Gyula),

e) más kollégium illetményének megtévesztő felvétele és máshová való önkényes irányítása (Debrecen),

f) arra való, komoly, szakképzett MAKE-emberek és hatáskörük visszaszorítása (Boldog Gyula, Kovács Ferenc dr.),

g) MAKE-tisztviselők bejelentése szerint feltétlen házi vizsgálat követelendő, hogy mire fordították a kapott segélyeket, és ezek formális elszámolása mellett gyakorlatilag milyen módon fektették be az összegeket?

IV.

Összegezve: nem annyira a rosszhiszeműség, mint rosszul felfogott eljárás mód, helytelenül értelmezett magyarságtudat, fanatizmusban kicsúcsosodó tehetetlenség, szakértelem nélküli jóindulat és főleg az oda nem való emberek, a teljesen alkalmatlan főtitkár – minden anyagi és szellemi irányítás az alapszabály szerint kezében fut össze – vitte az egyesületet a szellemi, anyagi, erkölcsi tönk széléhez, a visszaélések keletkezéséhez és a szinte abszolút eredménytelenséghez.

Elsőrendű tennivaló azonnal leváltani, lemondásra bírni a főtitkárt. Helyette alkalmasnak látszana: Abód László személye. [...]

Oktatási Minisztérium Irattára VKM 36896/1947. február 21.

175. Jelentés a Mórícz Zsigmond MAKE-kollégium helyzetéről, problémáiról

Simon Péter elsőéves bölcsészhallgató, Györfly-kollégista vizsgadolgozatából
1947. február 12.

A kollégiumot ért támadások hatása alatt a kollégium óvatos lett. A hirdetőtáblán ki van írva, hogy idegeneknek csak a társalgóba szabad belépni. A kollégisták idegeneknek nem nyilatkoznak. Ha beszélnek is a kollégiumról, nagyon megfontoltan és politikusán.

A Móricz Zsigmond Kollégium fenntartója a MAKE.

A MAKE-nak 13 tagkollégiuma van. Ebből 6 főiskolás kollégium, a többi középiskolás. A 6 főiskolásból 5 fiúkollégium és 1 lánykollégium. Koedukációs kollégium felállítása elvekbe ütközik. [...]

Igazgató: Sz. K. Parasztszármazású. Apja 3 holdas törpebirtokos, Tiszaöldvőn született, a mezővárosi ref. gimnáziumban végezte középiskoláit. Itt a Műegyetemen járt három évig, most közgazdásznak megy. A szociológia érdekli különösképpen. Nagyon lefoglalja kollégiuma. Jelenleg "nem tagja" egy pártnak sem. [...]

A népi kollégiumokról? — Szerinte nemcsak egyetlen út van a világon. Ők nem fognak lecsatlakozni ahhoz az úthoz, amin a Győrffy-kollégium megy. Nem fogják azokat a módszereket követni. Nem pártoknak nevelnek embereket, mint a népi kollégiumok. [...]

A kollégium tagságának túlnyomó többsége szegényparaszt-származású, 60 százalékos földhözjuttatottak gyermeke. A leggazdagabb fiú apjának 27 kataszteri hold földje van. A tagok szerint vannak munkásfiúk is, az igazgató szerint egy munkás van. Az igazgató szerint vannak kommunisták, a tagok szerint 1 kommunista van. Az igazgató azt állítja, hogy ezen kívül még 5 parasztpárti van, kisgazda egyáltalán nincsen, tehát nem lehet őket kisgazdapárti kollégiumnak feltüntetni.

Érdekes a tagok szakmai megoszlása. Több mint 50 százalékuk mérnök. Azután jönnek a közgazdászok, főképpen kereskedelmi szakosok. Legvégül 15 bölcsész. [...]

Ruházat, lábbeli szempontjából rosszul állnak. Soknak a lábán láttam szalmatutit. Egyik, mikor a városba akart menni, úgy kért kölcsön cipőt. Sok visel kék svájci katonaköpenyt vagy ebből vágott kiskabátot.

Erkölcsei viszonyaikra jellemző, hogy az emeleti folyosón megláttak egy fiatal lányt végigmenni, a tanulószoba minden tagja az ablakhoz szaladt, s míg a lány kint volt, azt bárálgatták, szemlélgették.

Vallási viszonyaikat nem ismerem. Bizonyosan — ha erőltetve is, de — vallásosak. 66-an tanulnak nyelveket. Ebből 27 kezdő angolos, 10 haladó angolos. (A kezdők favorizálják az angolt.) 12 németes (haladók), 8 kezdő franciás és 9 haladó franciás. E három nyelvet fizetett nyelvtanárok tanítják.

Hetenként 2 órai népdaltanítás, 1 óra táncoktatás (Molnár István).

Vannak világnézeti előadások is, népi irodalom, magyarságismeret kb. heti 6 óra. Kik tartanak előadást?

Most Veres Pétert, Szeder Ferencet hívták meg.

Könyvtárunk nincsen. Olvasmányaik: Sinka, Veres Péter, Illyés, Kovács I., Szabó Dezső, Erdei Ferenc, Kodolányi stb.

Reggel 7-kor, 8-kor kelnek, és este 10-ig maradhatnak ki. Különösebb fegyelem vagy közösségi munka nincs. Szövetkezetek nincsenek. Közös tanulás sincs. Az a bizonyos nevelési terv, amit az igazgató bizonygatott és valamiféle nevelési szisztéma érvényesülése nagyon kétséges. [...]

A megkérdezett tagok többsége dunántúli volt: Sopron, Győr, Vas, Fejér, Somogy megyékből.

S. -ra nagyon hallgatnak.

Azután itt van B. S., a másik hangadó. 1926-ban született, Hajdúböszörményben. Szülei szegényparasztok. Elsőéves magyar-történelem szakos bölcsész. A kollégium

alapító tagja és gondnoka. Szimpatikus, parasztkülsejű. Tanulmányaival kollégiumi munkája miatt el van maradva. Nincs benne egy pártban sem. Ha párttag lenne, parasztpárti lenne. A népi írókat, népdalokat szereti. A népi kollégiumokban szerinte hiba van. Ott pártembereket nevelnek. [...]

L. A. -val vannak nagyra még, aki 6 elemit végzett, kiskunsági gyerek, mégis jelesen kollokvált még latinból is.

Úgy látom, ez a népi romantikus gárda az élgárda, egy-két rosszindulatú karriéristával az élen. [...]

Népi és polgári demokrácia közti különbségtevésről nem akarnak tudni. [...]

NDGY KLi GYIK 31-11

176. A MAKE vezetőinek látogatása a Györffy-kollégiumban
Naposkönyvi bejegyzés, 1947. november 26.

Vacsora után a mai kollégiumi est, illetve ennek keretében (este 1/2 8-tól) a Magyar Kollégiumi Egyesület főtitkárának, Abód Lászlónak és a MAKE 19 kollégiuma központi vezetőségének (Abód Lászlón kívül tíz igazgatósági, illetve nevelőkari tagja) látogatása kollégiumunkban, amely kölcsönös, barátságos megbeszélés alapján azt a törekvést célozta, hogy a NÉKOSZ és a MAKE a valóságban, gyakorlatban is közelebb kerüljön egymáshoz. Györffy Sándor üdvözölte vendégeinket, és méltatta eddigi kapcsolatainkat a MAKE-val. A beszélgetés azonban Abód László beszámolója után terelődött komolyabb síkra Hardy Gyula, Szabó Kálmán, Köte Sándor, Benedek Árpád, Gosztonyi János és Mikó Zoltán hozzászólásai nyomán, amikor többek között határozott formában vetődött fel a fúzió gondolata. A továbbiak folyamán a megbeszélés főleg ebbe az irányba, illetőleg ebből a szempontból mélyült el, s a hozzászólók – előbbieken kívül természetesen mindkét részcsoport újabb hozzászólókkal – ilyen alapon világították meg több oldalról a problémát, s szolgáltattak a MAKE további fejlődéséhez konkrét megoldásokat, helyesebben javaslatokat (szövetkezeti alapon ismerkedés, a MAKE részvétele az egyetemi politikában, rohammunkákban stb.). Ez a megbeszélés – amelyen részt vett valamennyi kollégistánk, egynéhány tag fontos elfoglaltsága miatt legfeljebb késett –, 11 óra után ért véget.

Szapor József

NDGY KLi GYIK 14

177. A Györffy-kollégium hirdetménye a MAKE-kollégiumok meglátogatásáról
Hirdetmény, 1947. november 26.

Pénteken, november 28-án este 1/2 8 órakor meglátogatjuk a MAKE budapesti kollégiumait. A megbeszélések témája: a népi kollégiumi mozgalom. A látogató csoportok beosztása a következő:

1. Tessedik Sámuel Kollégium, Bp. II., Vöröshadsereg útja 23. Gyenes Antal, Berecz István, Keserű János, Fadgyas Klára, Pogácsás György és 6 Áchim András-kollégista,

2. Mórícz Zsigmond Kollégium, Bp. I., VárfoK u. 12. Györfly Sándor, Benedek Árpád, Dezső László, Dér László, Madarász Tibor, Pataki Ferenc, Szekér Gyula, Székely Gábor, Kázmér Sándor, Egyed János, Hartai András,

3. Szilágyi Erzsébet Kollégium, Bp. VIII., Bródy Sándor u. 4. Kőte Sándor, Hardy Gyula, Molnár István, Liptai Ervin, Mohácsi László, 5 Szabó Dezső-kollégista,

4. Jókai Mór Kollégium, Bp. XII., Adonis u. 4. Major László, Kovács Sándor, Csizmadia György és 7 Petőfi-kollégista,

5. Apáczai Csere Kollégium, Bp. VI., Bajza u. 31. Halász József, Szabó Kálmán, Gyenge Zoltán és 7 József Attila-kollégista,

6. Bajcsy-Zsilinszky Endre Kollégium, Bp. XIII., Teve u. 32. (A kollégium látogatása szombatra marad.) Szabó Kálmán, Pataki Ferenc és 7 Györfly-kollégista.

Akik más kollégistákkal mennek együtt, legalább 1/2 7 órára keressék fel az illető népi kollégium velük együtt látogatába menő tagjait. Mondják el nekik a MAKE vezetőségének Györfly-kollégiumi látogatásán elért eredményeket. Beszéljék meg a látogatás feladatait és célját.

Budapest, 1947. november 26.

Györfly Sándor s. k.

NDGY GYSI NÉKOSZ 119

178. Megalakult a DOKOSZ

Önálló kollégiumokban tanulhatnak a szociáldemokraták
A Szociáldemokrata Párt gondoskodik a fiatal földművesekről, ifjúmunkásokról és diákokról

[...] Az Ady-kollégium zsúfolásig megtelt előadótermében tartotta alakuló közgyűlését a Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetsége. Az alakuló közgyűlésen megjelent a magyar politikai és szellemi élet számos kiválósága. A Szociáldemokrata Pártot Kéthly Anna, Szélig Imre, Szeder Ferenc, Bölcsföldi Andor, Presser István és Vágvölgyi Tibor elvtársak képviselték.

Kéthly Anna elnöki megnyitója után Nagy Ernő elvtárs ismertette a DOKOSZ alapszabályait, amelynek egyhangú elfogadása után megválasztották a DOKOSZ tiszti karát.

A tisztikar a következő: elnök: dr. Ries István; másodelnökök: Bán Antal és Kéthly Anna; alelnökök: Bölcsföldi Andor, Justus Pál, Presser István, Révész Ferenc, Szalai Sándor. A főtitkári állást a közgyűlés egyelőre nem töltötte be, hanem a főtitkári teendőkkel a megválasztott titkárokat bízta meg. Ezek a következők: Dersi Gyula, Erdélyi Gyula és Nagy Ernő.

Új értelmiséget nevelünk

A közgyűlés Kéthly Anna elvtársnő zárószavaival ért véget. Kéthly elvtársnő a többi között a következőket mondotta:

– A demokratikus Magyarország vezetőtestületét a dolgozó emberek gyermekeiből kell nevelnünk. Olyanokból, akik nem menekülnek osztályuktól, és nem árul-

ják el osztályukat, hanem hűséges képviselői lesznek a munkásosztálynak, amelyből származnak. Ami eddig történt Magyarországon, az nagyjából a hatalom átvétele volt. A hatalom átvétele után jön egy másik nagy feladat, a hatalom megtartása. Ehhez pedig az kell, hogy az emberi agyat, az emberi értelmet töltsük meg a demokrácia szellemével.

– A demokratikus átalakulás ellenére is a dolgozó emberek gyermekei számára az érvényesülés még mindig nehézségekbe ütközik. A DOKOSZ azért alakul, hogy a dolgozók gyermekeinek útjából eltávolítsa az akadályokat.

Új kollégiumok országszerte

A DOKOSZ keretébe jelenleg a következő kollégiumok tartoznak: a budapesti Ady Endre Kollégium, a sátoraljaújhelyi Kossuth Lajos Kollégium, a debreceni Ady Endre és az ugyancsak debreceni Petőfi Sándor középiskolás kollégium, valamint a szombathelyi Ady Endre Kollégium.

De ezenkívül az egészen közeli jövőben új kollégiumok sora kezd meg működését. Csak Budapesten mintegy hat főiskolás, két-három középiskolás és egy ifjúmunkás-kollégium áll szervezés alatt. Debrecenben rövidesen megnyílik a Varga Katalin leánykollégium. És új kollégiumokat szerveznek a DOKOSZ keretében Szegeden, Békéscsabán, Csongrádon, Orosházán, Kaposváron, Pécsen, Nagykanizsán, Nyíregyházán, Miskolcon és még több más helyén az országnak.

Diákok és ifjúmunkások

A NÉKOSZ mereven elzárkózó és kifejezetten pártcélokat szolgáló magatartásának volt egyenes következménye a DOKOSZ megalapítása. A DOKOSZ biztosított arra, hogy a kollégiumokban tanuló diákok és ifjúmunkások valóban demokratikus és szociális szellemű nevelést kapnak. [...]

Fiatalok, 1947. szeptember 23.

179. Jelentés az Ady Endre DOKOSZ-kollégium helyzetéről, problémáiról

Fekete Sándor Györffy-kollégista vizsgadolgozata, 1947. február 12.

[...] Az Ady-kollégium nem autonóm kollégium. A vezetőség nem él benn a kollégiumban, irodáját is a pártközpontban, az értelmiségi osztályon helyezte el. Az igazgató N. E. 32 éves gépészmérnök, inkább adminisztratív ember, meglehetősen szabadjára engedi a társaságot. [...]

A kollégium tényleges vezetősége az Ifjúsági Bizottság, öt taggal. Ez a bizottság a tagság kényszerítő hatására alakult meg. Egy ideig a vezetőség messziről próbálta irányítani a kollégiumot, emiatt állandó feszültség volt a tagság és a vezetőség között. A kollégiumot októberben alapították az "alapító tagok", és a bizottság csak november végén alakult meg. [...]

A tagság szociális összetétele több egybehangzó vélemény, valamint saját észrevételeimen alapuló becslés alapján:

ipari proletár	40%
kishivatalnok	20%
értelmiségi	20%
paraszt	5%
kereskedő stb.	15%

A létszám 45–50 között ingadozik, jelenleg 49, ebből négy nő, ebből 3 benn lakik. [...] A tagok 70–75%-a SZDP-tag.

Az alapítás egyébként úgy történt, hogy 12 elhelyezkedni nem tudó, intellektuel típusú szociáldemokrata ifjú elhatározta, hogy önálló kollégiumot alapít. A pártvezetőséget erre sikerült rávenni. Az alapító tagok típusáról lentebb beszélni fogok, itt csak azt jegyzem meg, hogy egyikük nyíltan is megmondta, hogy azért nem érdeklő őket az autonómia kérdése, mert ha autonómok lennének, nem tudnának megélni.

A tagság fő típusai a következők:

I. A "nem szociáldemokraták, de szocialisták". Ezek az alapító tagok is nagyjából. Olyan emberek, akik – legnagyobbbrészt polgári származásúak – radikális, kommunista párttal szimpatizáló elemek, azonban nem bírják a pártfegyelmet, vagy egyéb sértődöttségeik vannak a kommunista párttal szemben, másrészt bár a legjobb képzettségűek a kollégiumban, aránylag gyengén tájékozottak, és sok polgári ideológiai maradvány van bennük, egoizmus, nihilizmus, anarchizmus. Személyileg a következő tiszta típusokkal beszélgettem:

V. E.: alapító tag, II. éves bölcsész, szülei a deportálásban meghaltak. Apja kereskedő volt. Vegyész. [...] Magát bolseviknek tartja, szovjetbarát. Az összeesküvést gyerekségnek tartotta, bár kihatásait a politikai élet fejlődésére eléggé látta. Szerinte egy új kormány alakul, melynek Szakasits az elnöke, Ries a külügy-, Marosán a belügyminisztere. Mert – úgymond – Marosán keményebb, mint Rajk. Lehet ugyan, hogy "kevésbé képzett, de differenciáltabb". Böhmöt tartja a legnagyobb magyar szocialistának. Révai a legjobb kommunista, és Gerő, Rákosi nem komoly ember szerinte. Arra a kérdésemre, hogy miért nem kommunista, azt válaszolta, hogy ő szocialista, de nem szociáldemokrata. Nem bírja az "imperializmust". Azért szocialista, mert szabadságra törekszik. Beismerte, hogy a pártfegyelemtől való irtózása polgári csökevény, de azt is mondta, hogy nem tud változtatni rajta, bár tudja, hogy a mozgalomnak szüksége van a fegyelemre. Bízik az angol munkáspártban, bár beismeri, hogy külpolitikája reakciós. Az extraprofit védésével magyarázza ezt a külpolitikát. Arra a válaszomra, hogy védheti-e egy szocialista a tőkés extraprofitot, azt mondta, hogy ez nem igazságos, de az extraprofit jól jön az angol munkásnak, és végeredményben a "szociáldemokrata is ember". [...] A népiesség a sovinizmuson alapszik, és a fajelmélettel van kapcsolatban. Megkért arra, ne írjam meg, "de a tagság 90%-ában van fajelméleti fertőzöttség". Eléggé kulturált különben, francia, német, angol nyelvtudása van. 1941 óta szocdem, 23 éves.

D. Gy.: szintén párttag, de nem szocdem, hanem szocialista. Mindenki szereti, a társaság vezetője. Alapító tag. A legbaloldalibbak egyike. 24 éves.

K. É.: 20 éves, jelenleg matematikus, azonban orvos akar lenni. Erőltetetten stricis stílusú, nagyon differenciált, pózoló, mesterkélt nő. 18 éves korában férjhez

ment, majd a férje megcsalta, másrészt a férje mentette azokat a németeket, akiket ő mint rendőr őrnagy kitelepített, és ezért elváltak. A Zrínyiben próbálkozott először, de Karsai közbelépése miatt visszautasították.

Apja szabász volt, anyja pedig tanárnő. Anyja első férje is proletár volt. Olaszországot, Franciaországot járt az anyjával. Deményista volt. Szocialista, de nem szocdem, csak "színleg". Szélesen, de zavarosan kulturált. Magát "konspiratív, de lusta embernek" tartja. Ő a fő mozgatója az I. B. -nak. Budafokon tart szemináriumot, ő az egyetlen, aki ezzel foglalkozik. A parasztsággal szemben averzióval viseltetik, az egész problémát roppant zavarosan kezeli. Belsőleg roppant bizonytalan, szerencsétlen nő, kifelé ezt egy nagyképfű pózzal leplezi. A kollégistákat "töltés nélküli elektronoknak" képzei, akik majd kapnak itt szocialista töltést, azonban ezért még "egyéni koponyák fognak maradni". A francia KP-nek tagja lenne, de a magyarnak nem. A francia szocialisták szerint piszkos opportunisták, az angolok még inkább. "Szeretek ellenzéki lenni, sőt destruktív is, azért nem vagyok kommunista" – mondta. "Szabadabb hangot akarok, a kommunista pártban ehhez nem tudtam volna eljutni." [...]

II. Másik típuscsoportja a kollégiumnak hasonló ehhez. Szintén radikális szocialisták, nem is polgári módon dekadensek, csak egoisták, képzetlenek. Körülbelül 6-7 ember. Ezek nem polgárok származásukra nézve sem, inkább paraszti, proletár és kispolgári elemek. A kommunista pártot nem a fegyelem miatt kerülték el, kisebb kultúrájúak, mint az első csoport. Pl.:

K.: apja lakatos volt. "Kell harcolni a munkásosztályért, de az egyéniség céljait és érdekeit nem szabad elnyomni." Új szocdem. Peyert elítéli, és a kongresszust azért nem tartja eredményesnek, mert Peyert nem zárta ki. "Közel állok a kommunizmushoz. A pártunkban nem szeretem a polgári elemek befolyását." Marosánt tartja az ideális szociáldemokratának. Közgazdász.

C.: apja csendőr, de deklasszáldott a családja, mert apja korán halt el. "Peyert szerintem nem lehetett volna kizárni, bár tényleg csirkefogó." Önző, de osztályharcos, polgárgyűlölő gyerek. Szintén közgazdász. Új szocdem.

Ez a típus nem különbözik sokban az átlagos proletárszármazású értelmiségi ifjútól. Önzőknek nevelődtek, de van bennük egy osztályharcos gyűlölet, ami a KP felé viszi őket. Ezek a kollégiumban képzetlenebbek, mint az első csoport, de jó közmunkások, többet dolgoznak. Ezek azok, akik főleg dolgoznak a pártnak. [...]

III. A harmadik csoport szintén független szocialistákból áll. Azonban nem úgy, mint az első csoport, amely tipikusan polgári csoport. Inkább dzsentrii vadékok, új szocdemek, hivatalnok szülőktől sokan. Nem nihilisták, nem is differenciáltak, egyszerűen önzők. Emellett a kollégium érdekében dolgoznak, de csak azért, mert ugyanakkor önmagukért is dolgoznak. Nem is "szocialisták ezek, hanem inkább szociálisak", ahogy K. É. mondotta.

L. O.: apja kistisztviselő. Piarista nevelést kapott, még most is vallásos deista módon. Új szocdem. Az I. B. tagja.

E. A.: mérnök. Az I. B. tagja. Apja jól kereső asztalos volt. Magánúton tette le az érettségit. "Individuumnak" tartja magát. Külföldre akar menni a tanulmányai befejeztével. Jelenleg nyomdai munkát is végez, ebből keresi pénzét. Önzőnek tartják a többiek is.

IV. A kollégium többsége a következő stíluscsoport: sohasem voltak szocialisták, inkább családi tradíció vagy kollégiumi kényszer vitte őket a pártba. Ezek képviselik a kollégium jobboldalát. Ezekre mondta V., hogy a többség antiszemita, ha burkoltan is.

Képzetlenek, egoisták, nem is túlságosan tehetségesek. [...]

P. S.: közgazdász, proletár származású, új szocdem. Népszerű, kitűnő közmunkás, bár kicsit erőszakos ember. Nem öli meg az értelmesség. [...]

Belső nevelés nincsen a kollégiumban. Márciusban akarnak "szocialista szemináriumot" kezdeni. Eddig csak "kollégiumi pártnapok" voltak minden héten. Ezeken az alkalmakon politikai beszámolók hangzottak el, sohasem jelentős emberek szájából (Szalay, Justus stb. még feléjük sem néztek!), utána kollégiumi belső ügyeket tárgyaltak meg. Most akarnak angol, orosz tanfolyamot indítani.

Belső szervezeti formái, népbíróságok, szövetkezetek stb. nincsenek a kollégiumnak. Egy primitív vagyongözösség van kialakulóban szobánként, sőt szobaközi viszonylatban is.

A hangulat vegyes. A kollégium rossz anyagi helyzete meglátszik a tagok hangulatán. [...]

Kb. 10 ember rendszeresen foglalkozik hólapátolással, 8 órai éjszakai munkáért 10 forintot lehet kapni.

A párt és a kollégium viszonya nem zökkenőmentes. Az I. csoport tagjai, de a II. is elég kritikusan néz szembe a párttal. A többiekben pedig benne van az az ösztönös ellenkezés a párttal szemben, ami éppen kényszerhelyzetükből adódik. Ez kijött a velem való beszélgetésben is, félmondatokban, pl. amikor a nevelés iránt érdeklődtem, az egyik tag kibökte egy kis undorral, hogy "majd el kell olvasni a pártfüzeteket". [...]

Kulturális élet nincs a kollégiumban. Időnként kapnak ugyan a pártmoziba jegyet, de csak azok, akik a közmunkákban "kitűnnek". Színházra, koncertre nincs pénze a társaságnak. Még a kulturáltabbak sem élnek kulturális névön. Könyvtár nincs. Végignéztam egy szoba könyveit: matematikakönyvek mellett Wells- és Dumas-könyvek, sőt ponyvák is akadtak, de komoly, pláne szocialista könyvet egyáltalában nem láttam. [...]

A Parasztpárttról általában lenézéssel beszélnek, a KP leányvállalatának nevezték többen. Soviniszta, antiszemita pártnak tekintik (I-II. csoport), míg viszont a IV. csoportból éppen erről az oldalról szimpatizálnak egyes szocdemek a "PéPé"-vel (ahogyan az NPP-t hívják). [...]

A népi kollégistákról, speciálisan rólunk, vegyes véleményük van. Az eddigi típusismertetésekben meg lehet állapítani, hogy melyik csoport nagyjából hogyan viszonylik hozzánk. Emellett azonban van valami közös bennük: egy kis irigység, féltékenység, a mi helyzetünk jobbsága miatt. [...]

Igyekeztem velük barátságot kötni. Hívtam nyilvános előadásainkra őket, ők maguk is kifejezték, hogy szívesen látnak akármikor. [...]

Szeptember 27.

Megvirradt a házatató napja is! Reggel 6 órakor még sötétben próbáltam hozzáférfni a csengőhöz, de egyes kollégisták becsukták az ajtót, a kilincset kivették, hogy minél későbben keltsem fel őket. No, de azért mégis sikerült. A torna után levest reggeliztünk. 7 órától fokozott munka következett: az iroda bútorainak felhordása, az egész épület végigtörölgetése, szóval, hogy ragyogjon az egész kollégium. A munkaverseny tovább folytatódott, de a tagságból már, akik akartak, elmehettek az egyetemre.

Nemsokára néhány emberre volt szükség: el is mentek, hogy részt vegyenek a NÉKOSZ akciójában a Kis Áron Kollégium védelmében, melyet a DOKOSZ-kollégisták kb. egy hete erőszakkal birtokba vettek, és nem voltak hajlandók átadni. Így ezután kénytelenek voltunk más eszközöket igénybe venni: a NÉKOSZ kijelölt emberei megszálltak egy részt a Kis Áron Kollégiumból.

Ebéd után rövidesen újabb beavatkozásra volt szükség: a NÉKOSZ központja 3-ra gyülekeztette a budapesti kollégiumokat. Mi érkeztünk leghamarabb oda, Halász Jóska vezetésével. Innen az Üllői úton hangos éneklés közben a Szent László-laktanya elé vonultunk, akkorra már felvonultatták 80 csepeli RG-s emberüket. Ezek eleinte azt hitték, hogy saját embereik jönnek, és tapssal fogadtak bennünket, meg ökölemeléssel, és csak a NÉKOSZ-indulóból és az ablakban levő kollégisták üdvözlő kiáltásából tudták meg, hogy mi vagyunk. A laktanya előtt megálltunk.

A NÉKOSZ ifjúságát, élén a Györfffy István Kollégiummal, beengedték az épületbe. Az udvaron hosszú oszlopban állottunk fel. A helyzetről itt Gyenes Antal tájékoztatott bennünket. Rövidesen megegyezés születik: a NÉKOSZ tömegeinek súlya alatt és a szociáldemokrata pártvezetőségnek az igazsághoz képest való állásfoglalása következtében a 80 Kis Áron-kollégistának, akiknek nem volt sehol sem helyük, a szobák felét át kell adnia a DOKOSZ vezetőségének, a másik felében egyelőre, a végleges döntésig bent lehetnek. [...]

Kalmár Árpád

Szeptember 28.

[...] 1/2 9-kor keltettem csak a népet erre a történelmi napra. Hogy miért történelmi ez a nap? Talán legjobb lesz egyenesen belevágni a dolgok közepébe. 1/2 10 felé autón megérkezett Gyenes Tóni a kollégiumba, és jelezte, hogy az Ady-kollégisták nem tartották meg a tegnapi esti megállapodást, nem üritettek ki minden második szobát tegnap este 8-ra, úgyhogy riadóztatnunk kell a pesti kollégiumokat, és csinálni kell valamit. Minket a felelősség nem terhel, ők nem tartották be az egyezményt. Ezentúl nem tárgyalóképes felek, ahogy ezt Tóni Justusnak meg is írta. Most már csak az volt a kérdés, hogy mikor kezdjük el a rend megteremtését. Tóninak az volt a véleménye, hogy azonnal, addig, amíg az Ady-kollégium tagjai jórészt a SZIM-kongresszuson vannak. Györfffy Sanyi ezzel szemben azon a véleményen volt, hogy meg kell várni a kongresszus végét, nehogy felvonul-

tathassák a kongresszus tagjait ellenünk. Ez is szempont volt, de mégis jobbnak látszott az első megoldás, hiszen könnyebben végezhetjük el dolgunkat akkor, amikor az Ady-kollégisták jó része a kongresszuson van. Így is volt.

1/2 11-re riadóztatták a NÉKOSZ budapesti kollégiumait, és a Pápai Páriz Ferenc medikusokollégium udvarán gyülekeztünk, Naposságomat a "harcok idejére" átadtam Trócsányi Irénnek, minthogy nem akartam lemaradni a munkáról. Egyike voltunk az elsőnek megérkező kollégiumoknak a Pápai Páriz udvarán. Az összegyűlt "kollégiumi nép" ottani életéről nem sokat tudok írni, mert megérkezésünk után azonnal átmentem a Kis Áron Népi Kollégium épületébe, és éppen ennek köszönhettem azt, hogy mint napos, mint haditudósító számolhatok be a naposkönyvnek a barikádon történt eseményekről.

Ady-kollégisták nemigen voltak az épületben. Az új szállásukon lakó NÉKOSZ-osok az egyik nagy teremben üttették agyon a lassan múló időt. Halász Jóska irányításával szívárogtak be aztán lassacskán a Pápai Párizból a kollégisták. Az elv az volt, hogy minden kollégium 10 embert küldjön, nem árt az elsővéseket küldeni, hogy legyen számukra nagy élmény.

Mindezt azért írom ilyen pontossággal, hogy tisztán lássuk az eseményeket, és az esetleges hasonló adódó alkalommal a hibákból okulni tudjunk. – Szóval így aztán mintegy 80-an voltunk az épületben. Ütött a tettek ideje. Gyenes Tóni vezetésével bezártuk a vitás épületrészt. A bent tartózkodó szociáldemokratákat, a legnagyobb sajnálatunkat kifejezve – ezt nem felejtettük el –, egy szobában fogva tartottuk, nehogy hírt vigyenek akciónkról. Ezután azokból a szobákból, ahonnan a szombat esti megállapodás szerint már ki kellett volna költözniök az Ady-kollégistáknak, áthurcoltuk az Ady-kollégisták holmijait zárt szobákba. Ezalatt érkeztek meg az emberek az Ady-kollégisták közül, akiket beengedni beengedtünk, csak ki nem.

Ezeknek legnagyobb része, ahogy az a velük való beszélgetésből kiderült, nem is szocdem, csak azért vannak itt, mert felvettek boldog-boldogtalant, csakhogy be tudják tölteni a helyiségeket, itt történt részünkről az első hiba. Abban a szobában, ahol a szocdemeket gyűjtöttük, nem hagytunk őrt, ezek az ablakon át lekiabáltak "még szabad társaiknak", hogy értesítsék telefonon az illetékeseket. Majd ezalatt a folyosónak az Állami Kollégiummal és az Ady-kollégiummal érintkező részén, mintegy 1,5 méter magas téglabarikádott építettünk, hogy megakadályozzuk a bekerítésünket. Megérkeztek a kongresszusról az adysták. Értesülve a történetekről, tanácskozást tartottak a szobákban, majd nagy tömegben – lehettek vagy 250-en – a hozzájuk csatlakozó SZIM-esekkel együtt, tömör sorokban téglabarikádunk elé vonultak. Ott Szabó Kálmán, Fekete Sándor és Tóth Béla kifejtették nekik, hogy rendet csinálunk azért, mert ők nem tartották be a megállapodást, és a továbbiakról szeretnénk tárgyalni vezetőségükkel.

A mi épületünkben lakó Ady-kollégisták pedig ötös csoportban bejöhetnek szobájukba. Erre a tömeg visszavonult, és 20 perc múlva nagy ingerülten vasdorongokkal a kezükben némelyek megrohanták barikádunkat, se szó, se beszéd. De mi álltuk a sarat. Látni, hogy így nem mennek semmire, ránkdöntötték a téglákat, és dobálni kezdték közénk. Persze, amikor rájöttek arra, hogy ugyanez közéjük is repülhet, abahagyták a dobálást. Megzavartak azonban bennünket. Egy létralépcsőn feljőve, amelyet mi sem ismertünk, hátba támadtak bennünket, és bizony megzavarták fe-

gyelmezett, jól dolgozó sorainkat. Kevesen voltunk. Ez volt az egyik hiba. Ugyanakkor népi kollégisták százai álltak tétlenül a Pápai Párizban. Másik hiba pedig az volt, hogy nem voltunk urai a helyzetnek. A népi kollégisták elszigetelten verekedtek, keservesen szobáról szobára, a barikádoknál hátba támadva, a lépcsőnél pedig a nagy túlerővel szemben. [...]

A nagy harcban közülünk az egyik gyerek arcát egy törött vaságylábbal sebesítették meg jobban, egy másikat pedig úgy rúgtak hasba, hogy menten vért hányt. Az adysták sebesüléseiről nem tudunk, de bizonyára ők is kaptak egy pár "emléket" tőlünk. Persze túl azon, hogy ez a "buli" jó buli volt, mégis nem lett volna nagyon kíváncsú. Még mi lent csépeztük egymást, a felettünk levő pfeifferista állami kollégisták jó nagyot röhögtek. Verekednek a kommunisták és a szociáldemokraták! Az ideiglenes rendet aztán a közben megérkező rendőrség teremtette meg. Az Ady-kollégistákat kitette a folyosóra, és tárgyalásra hívta fel a vitás feleket. A tárgyalások elhúzódtak késő estig. A közben segítségünkre érkező népi kollégista tömeget a rendőrség nem engedte be az épületbe. Lezárták az épületet. A tárgyalások végeztével a helyzet maradt változatlan. Egy szoba nekik, egy szoba nekünk.

Hardy Gyula

Szeptember 29.

[...] Mintha tegnap és tegnapelőtt sem történt volna semmi, vagy ha történt is, az már a múlté lenne, olyan szürke, unalmas hétköznapi délután volt. Vacsora után a tagok a társalgóban olvastak, beszélgettek, amikor egyszer csak felpattan az ajtó, és egy elfulladt lélegzetű megszálló kollégista rohan be rajta. "Az éjjel kirakták a mieinket a szobákból" – kiáltással. Mindenki felugrik a helyéről. Izgatott kiabálás, kapkodás. Mindenki rohan a kabátjáért. [...]

A Pápai Páriz Kollégiumban már nagy a sürgés-forgás. Egymás után érkeznek a kollégiumok. Még a legmesszebb lakó Áchim és Vásárhelyi is percekben belül itt van. Kb. 7–800 főnyi tömeg verődött itt pár perc alatt össze. Komoly, gyors és fegyelmezett sereg. Csak akkor fut végig zsongás a sorokon, amikor Halász Jóska bejelenti, hogy ma éjszaka nem mi teszünk rendet a laktanyában, hanem a rendőrség üríteti ki a szobákat. Mi pedig elmegyünk Tildyhez, és memorandumot nyújtunk át neki, amelyben tiltakozunk az ellen, hogy az adysták jogos tulajdonunkból kitérjének bennünket.

Négyes sorokban, halálos csendben menetelnek a kollégisták az Üllői úton. A késői járókelők csodálkozva nézik a csendben menetelő csapatot. A Szent László-laktanya körül rendőrök cirkálnak. Mikor a csapat eleje a laktanyához ér, egetverő "Éljen a NÉKOSZ, mégis győz a NÉKOSZ!" kiáltás harsan fel. A laktanya minden ablaka tömve diákkal. Minden állami kollégista, adysta és a mieink is ott szoronganak. Az adysták pfujoznak, füttyölnek: "Éljen a DOKOSZ, vesszen a NÉKOSZ!" kiabálják, de hangjuk elvész a mi ütemes kiabálásunkban. Az adysták minden kiabálásuk ellenére, azt hiszem, hálát adtak Istennek, hogy az a hatalmas csoport csak előttük vonult el, és nem be hozzájuk, ellenük.

Kb. 12-re értünk a köztársasági elnöki palotához. Néhány perces várakozás után Tildy kiüzent, hogy most nem tud fogadni bennünket. Fáradt. Jöjjünk reggel 8 órára.

Nem hiszem, hogy a kollégisták gondolatai nyomdafestéket tűrnének, így tehát én sem írom le őket.

Éjfél után 1 órakor értünk haza.

Szép este volt. A kollégisták megmutatták, hogy gyorsak, fegyelmezettek, és a NÉKOSZ-ért bármikor a legnagyobb áldozatra is hajlandóak.

Pajor Katalin

NDGY KLi GYIK 14

181. Münnich Ferenc rendőr altábornagy nyilatkozata a NÉKOSZ- és a DOKOSZ-diákok összetűzéséről

Dr. Münnich Ferenc rendőr altábornagy, a budapesti főkapitányság vezetője a NÉKOSZ és a DOKOSZ közti vitában és a két diákszervezet tagjai között kedden délután lezajlott összetűzéssel kapcsolatban a következő nyilatkozatot adta ki:

"Kedden délután fél 4 órakor a főkapitányság központi ügyeletéről jelentést kaptam, hogy az Üllői úti Szent László-laktanyában a DOKOSZ-ista diákok kezdeményezésére verekedés támadt, amelynek sérültje is van már. Az egyik NÉKOSZ-ista diákot az arcán megszürték. A verekedés, a jelentés szerint, abból keletkezett, hogy a DOKOSZ-ista diákok elfoglalták az épületben a NÉKOSZ szabályszerű, törvényes eljárás útján kiutalt helyiségeit, és onnan nem voltak hajlandók eltávozni. A jelentés vétele után azonnal utasítottam a rendőrpáncsnokot, hogy személyesen vezesse a karhatalmat a laktanyába, a verekedésnek azonnal vessen véget, és a törvényes rendelkezéseknek szerezzen érvényt. Személyében tettem felelőssé a szükséges intézkedések zavartalan és tapintatos végrehajtásáért. A riadóautón kivonult karhatalom néhány perc alatt a verekedés színhelyére érkezett, és szétválasztotta a verekedő diákokat. Ezután a rendőrpáncsnok felszólította a diákság vezetőit: hassanak oda, hogy az összetűzések egyszer s mindenkorra érjenek véget, és a DOKOSZ tagjai foglalják el a számukra kijelölt helyiséget. Néhány DOKOSZ-ista ellenszegült a karhatalom utasításának, sőt fenyegetőleg lépett fel a kötelességüket teljesítő rendőrökkel szemben. A rendőrök a kiadott utasításhoz híven senkivel szemben nem alkalmaztak erőszakot, senkit meg nem ütöttek. A felizgatott diákokat Solymosi József rendőrpáncsnok jó belátásukra és törvénytiszteletükre hivatkozva csillapította le, és bírta rá az intézkedések végrehajtására. A rend helyreálltával a rendőrség az épületet elhagyta, a verekedést kezdeményező DOKOSZ-isták közül senkit nem állítottak elő. Ez a pontos és hiteles története a rendőrség szerepének a DOKOSZ-NÉKOSZ-ügyben; minden ezzel ellenkező állítás valótlan és tudatos rosszhiszemű beállítása a demokratikus rendőrség intézkedésének."

Szabad Nép, 1947. október 2.

182. Gyenes Antal NÉKOSZ-elnök levele a népi kollégistákhoz
a NÉKOSZ-DOKOSZ-vita lezárásáról
1947. október 9.

Kedves Barátaim!

[...] A napi sajtóban ismertetett vitát köztünk és a Szociáldemokrata Párt között a következő események robbantották ki. A budapesti Szent László-laktanyában a legnagyobb állami főiskolás kollégium mellett rendezkedett be múlt év őszén a szociáldemokrata főiskolás pártkollégium. A laktanyában ezenkívül még kb. 2000 ember elszállásolására van hely. Ez év tavaszán az üresen álló épületrészekből a NÉKOSZ szabályszerűen kiigényelt és megkapott egy 40 szobás épületszárnyat. A helyiségeket 60 000 Ft költséggel és az építőmunkások önkéntes ingyenmunkájával kitataroztatta, és a munkák már befejezéshez közeledtek. Az épületben elhelyezendő kollégiumok tagságát már összetoborozták, és készültek a beköltözésre, mikor a Szociáldemokrata Párt főiskolásai két elválasztó fal lerombolásával behatoltak a helyiségeinkbe, s azokat megszállták. Viharos gyorsasággal összeszedtek egy-kétszáz főiskolai hallgatót, és betelepítették helyiségeinket.

Szövetségünk meg volt győződve róla, hogy ez a falbontással végrehajtott illetéktelen behatolás néhány felelőtlen diák kezdeményezése csupán, és a felelős szociáldemokrata vezetők gondoskodni fognak róla, hogy helyiségeinket visszakapjuk. Egyhetes várakozási idő után felkerestük a szociáldemokrata kollégiumi mozgalomnak vezetőjét, aki a Szociáldemokrata Párt központjában székel, és tárgyalásokat akartunk vele kezdeni helyiségeink ügyében. Legnagyobb meglepetésünkre barátságos közeledésünket úgyszólván visszautasították, és megfenyegettek bennünket, hogy ha helyiségeinket birtokba próbáljuk venni, "R" gárdisták ezreit vonultatják fel ellenünk. Mi természetesen nem ijedtünk meg a fenyegetőzéstől, és felhívtuk a Szent László-laktanyában tervezett Kis Áron Kollégium tagságát: vegye birtokába helyiségeit, ugyanakkor nyomatékosan utasítottuk őket, hogy helyiségeinkben jogtalanul lakó félrevezetett főiskolások elszállásolását is oldják meg, senkit az utcára ki ne tegyenek.

Kollégistáink ezt végre is hajtották, és ezzel bizonyára be is fejeződött volna az ügy, ha bizonyos elemeknek nem az lett volna a céljuk, hogy az egész ügyből botrányt kavargassanak, és felhasználják a NÉKOSZ nagy társadalmi tekintélyének csorbítására.

Kollégistáink bevonulása után néhány órával Csepelről szociáldemokrata "R" gárdisták érkeztek teherautókkal, akiket azzal az ürüggyel hívtak, hogy szociáldemokrata fiatalokat akarnak kidobálni jogos helyiségeikből. Az "R" gárdisták, mikor látták, hogy félrevezették őket, eltávoztak. Előzőleg azonban megérkezett a laktanya elé a budapesti népi kollégisták több mint ezer főnyi tagsága azzal a céllal, hogy ha a szociáldemokraták ifjúsági vezetősége beváltja fenyegetőzéseit, és verekedést provokálnak, társaikat megvédi. Kisebb összetűzésekre sor is került, félrevezetett szociáldemokrata "R" gárdisták népi kollégistákat bántalmaztak. A helyszínre érkezett rendőrség állította helyre véglegesen a nyugalmat.

Másnap délelőtt kb. 100 főnyi szociáldemokrata fiatal vasdorongokkal felszerelve megtámadta a népi kollégistákat. Részünkről sebesülések történtek. A népi kollégisták fegyelmezett, önmegtartóztató magatartása akadályozta meg, hogy súlyos vér-

ontás nem kezdődött. Újra a helyszínre érkező rendőrség állította helyre a rendet. A szociáldemokrata pártkollégium vezetői, mint az előbbi alkalommal, most is fogadkoztak, hogy a további összeütközéseket megakadályozzák, de ezúttal sem tartották meg szavukat. Másnap a Szociáldemokrata Párt mintegy 150 főnyi ifjúsági csoportja a Rákóczi úton tüntetést rendezett a NÉKOSZ ellen, este pedig a Szent László-laktanyába beköltözött 60–70 főnyi népi kollégistát közel 200 ittas szociáldemokrata ifjú újból megtámadta. A támadás végére pillanatok alatt újból összegyűlt az összes budapesti népi kollégium tagsága, hogy szükség esetén megvédjék társaikat. Beavatkozásra nem volt szükség, mert a rendőrség helyreállította a rendet. Az összegyűlt közel 1200 főnyi népi kollégista éjjel 1/2 12-kor a Köztársasági Elnök Úrhoz vonult, hogy sérelmeikre tőle kérjenek orvoslást. Az Elnök Úr ígéretet tett, hogy az ügyet kivizsgálja, és szövetségünknek elégtételt szolgáltat.

Másnap délután az elnöki iroda vezetője, Mihályfi Ernő miniszter úr kezdeményezésére pártközi értekezlet ült össze, hogy az ügyben végleges nyugalmat teremtsen. Az értekezlet megkezdése előtt a szociáldemokrata pártkollégium fiatalsága újabb támadást intézett a népi kollégisták ellen. A Kis Áron Kollégium egyik tagját közvetlenül a szeme fölért késsel megsebesítették. Újból a rendőrséget kellett kihívni. A rendőrség most már erélyes kézzel fogott hozzá a rend helyreállításához. Utasítást adott a szociáldemokrata pártkollégium vezetésének, hogy a NÉKOSZ helyiségeiben jogtalanul lakó tagjaikat azonnal költöztessék saját helyiségeikbe, és a Kis Áron Kollégium ledöntött falait – ahol a behatolás történt – azonnal állítsák helyre.

Mivel az elmérgesedett helyzetet a pártközi értekezlet sem tudta megoldani, Rákosi Mátyás miniszterelnök-helyettes úr vállalkozott a Szociáldemokrata Párt főtitkárával, Szakasits Árpáddal megnyugtatóan rendezni az ügyet. A tárgyalás eredményeképpen a Szociáldemokrata Párt utasította ifjúsági szerveit, hagyja abba a NÉKOSZ elleni provokációkat, és ne formáljon igényt a szövetségünk által jogosan birtokolt helyiségekhez. A NÉKOSZ ugyanakkor kifejezte azt a szándékát, hogy a szociáldemokrata pártkollégium fiatalságának lehetőségeihez képest segítséget nyújt a demokratikus diákszolidaritás jegyében.

Az ügy ezzel be is fejeződött. [...]

Szövetségünk a vita lezárása után kinyilatkoztatta, hogy a Szociáldemokrata Párt ifjúságával békében akar élni, és harcos együttműködésben dolgozni, ugyanakkor azonban nem hallgathatjuk el azt az elvi álláspontunkat, hogy a pártkollégiumi rendszer teljes mértékben idegen tőlünk. Nem tartjuk helyesnek az olyan kollégiumokat, amelyek elsősorban nem az egész nemzet számára, hanem egy párt számára nevelnek értelmiségieket. Sem a DOKOSZ próbálkozása, sem más próbálkozások nem térítenek el bennünket arról az útról, amelyen elindultunk: népi értelmiséget akarunk az egész magyar nép számára nevelni, s kereteink között megtalálja helyét mindenki, aki becsületes szándékkal ezt a célt kívánja szolgálni, bármely párthoz tartozzék is. [...]

Végezetül: semmilyen provokáció nem szűkítheti le a mi mozgalmunkat egy vagy két párt magánügyévé. 1940 óta a haladó demokratikus fiatal értelmiség egyetemes mozgalma vagyunk, és az is maradunk.

Budapest, 1947. október 9.

NDGY GYSI NÉKOSZ 95

816

Gyenes Antal
elnök

183. Megegyezés a NÉKOSZ-DOKOSZ-vitában

Október 1-én összeültek a két munkaspárt képviselői a NÉKOSZ-DOKOSZ-vitában, és a következő megállapodásra jutottak:

1. Az Ady-kollégium és a NÉKOSZ-kollégium továbbra is megtartja a Szent László-laktanyában birtokában levő helyiségeket.

2. A két munkaspárt közösen gondoskodik arról, hogy a DOKOSZ a legrövidebb időn belül igényeinek és szükségleteinek megfelelő külön épülethez jusson.

3. Arra az átmeneti időre, amíg a DOKOSZ az új épületet megkapja, mindkét munkaspárt hatékony segítséget nyújt a DOKOSZ diákjainak elhelyezésére a Szent László-laktanya helyrehozható lakrészeinek azonnali lakhatóvá tételével. A NÉKOSZ a demokratikus diákszolidaritás jeléül felajánlja tagjainak önkéntes munkáját, és erejéhez képest hozzájárul e helyiségeknek a legszükségesebb berendezési tárgyakkal való ellátásához.

Szabad Nép, 1947. október 2.

184. A DOKOSZ vezetőségének levele a NÉKOSZ főtitkárához 1947. november 4.

Dolgozók Kollégiumainak
Országos Szövetsége
Budapest IX., Üllői út 49.

Budapest, 1947. november hó 4-én

Válaszában kérjük Szerv. 120/47. N.
számra hivatkozni

T,
dr. Kardos László elvtárs,
nemzetgyűlési képviselő,
a NÉKOSZ főtitkára

Budapest

Kedves Barátunk!

A szövetségeink között meginduló együttműködésnek a DOKOSZ-NÉKOSZ közötti vita egy időre kényszerű véget vetett. Most, a kedélyek lecsillapultával, úgy hisszük, mi sem idősebb, mintha ismét felvesszük az összeköttetés fonalát, és baráti megbeszélések keretében tisztázzuk az együttműködés további lehetőségeit, valamint más idősebb kérdéseinket.

Reméljük, hogy közös céljaink kivívása érdekében Ti is szükségesnek látjátok, hogy mihamarabb összeülhessünk, és megbeszéljük az aktuális problémákat. Éppen ezért kérünk téged, beszéld meg munkatársaidal, hogy hol és mikor lenne a legalkalmasabb a találkozás, amelyen szövetségünk részéről Dersi Gyula és Nagy Ernő ügyvezető titkárok vennének részt.

Mielőbbi szíves értesítéset kérjük, lehetőleg a 139-759 (SZDP értelmiségi titkársága), és vagyunk elvtársi üdvözléssel

Dersi Gyula s. k. Nagy Ernő s. k.

P. H.

NDGY KLI NÉKOSZ 7-I-27

Az egyesülés dokumentumai

185. Az észak-dunántúli és észak-magyarországi

MAKE-DOKOSZ-kollégiumok helyzetéről

Györfy Sándor jelentése, 1947. november 2-5.

Október 26-30-ig Galla Sándor (VKM), Pénzes János (MAKE) és Summer Ferenc (DOKOSZ) társaságában végigjártuk az észak-dunántúli kollégiumokat, létszámmegállapítás céljából.

MAKE

1. Mosonmagyaróvár. Szondi Zsuzsanna Kollégium. A leánykollégium létszáma 11. Általános iskolások. Az épületben tavaly tanoncotthon, nyáron napközi ott-hon volt. Egyébként a református egyházközség tulajdona, bár jogilag még nincs teljesen rendezve a kérdés (tudniillik német ház). Igazgatója a helybeli református lelkes. Az ágyakat a rendőrségtől, a felszerelést az MNDSZ-től kapta kölcsön. A növendékek tíz forintot fizetnek havonta, és természetben szolgáltatják be élelmészeti szükségleteiket (15 kg burgonya, 5 kg liszt, 5 db tojás, 1/2 kg zsír stb.). A VKM-től kaptak 600 Ft-ot, a MAKE-től 1400 Ft támogatást.

2. Pápa. Kocsi-Csergő Bálint Kollégium. Galla tanácsos szerint: család. A református fiúinternátus egy szobáját egyszerűen elnevezték MAKE-kollégiumnak. Szűcs Dezső, a fiúinternátus igazgatója szerint közös betegszobájuk, fürdőjük, ellátásuk van a többi internátusbeliekkel. Állítólag "lesz" egy kollégium, de most még szovjet katonák laknak az épületben. A tagok havi 120 Ft-ot fizetnek. Van a kollégiumban VKM-beutalással 5 járulékos alatti tanuló.

DOKOSZ

1. Szombathely. A bejelentett kollégiumot nem találtuk meg. Végül is a Szociáldemokrata Pártban, hosszas keresés után a titkár, majd Nagy József volt NÉKOSZ-nevelőtanár tudott felvilágosítást adni. A kollégium még csak terv. Vas József körút 2. szám alatt szeretnék berendezni. Ez az épület azonban ma meg sem közelíthető, mert egy szovjet katonai tömbben fekszik. Az épület lakhatóvá tételéhez egyébként ajtó és ablak nélkül is 50-60 000 Ft szükséges. Az eddig gyűjtött berendezési tárgyakat az 5 hónapos pártiskola részére adta át a párt.

Galla Sándor, Pénzes János, Summer Ferenc társaságában végiglátogattuk az észak-magyarországi népi kollégiumokat. DOKOSZ-kollégiumot sehol sem találtunk. Balassagyarmaton szerveződik egy MAKE-kollégium. [...]

NDGY GYSI NÉKOSZ 118

186. A debreceni népi kollégiumok és a debreceni DOKOSZ -
kollégiumok közös vezetőségi ülése
Jegyzőkönyv, 1948. március 19.

Fölvétetett a debreceni népi kollégiumok és a debreceni DOKOSZ-kollégiumok közös vezetőségi ülésén.

Jelen vannak: Bartók Béla Népi Kollégium részéről Juhász József igazgató, Szűcs Jenő titkár, Nádudvari Imre gazdasági titkár, a Csokonai Vitéz Mihály Kollégium részéről: Kiss Albert és Kovács Alajos nevelőtanárok és Szabó Zoltán gazdasági titkár.

Az Ady Endre Kollégium részéről Erdős Zoltán gondnok, Ferenczy Annamária, a Varga Katalin Kollégium felügyelője, Hegedűs Sándor, az Ady Endre Kollégium tagja.

A közös vezetőségi ülés örömmel üdvözlöi a kollégiumi mozgalmak egyesülését, és határozatait a következő pontokba foglalja:

1. A DOKOSZ és a népi kollégiumok a legteljesebb mértékben helyeslik a fúziót, és állást foglalnak a fúzió minél előbbi megvalósítása mellett.

2. Az egyesült kollégiumok a jó munka érdekében szükségesnek tartják a teljes szakosítást, a következő formában:

- a) bölcsész-jogász szakkollégium,
- b) orvos szakkollégium,
- c) középiskolás fiúkollégium,
- d) középiskolás leánykollégium,
- e) általános iskolás kollégium,
- f) dolgozó iskolás kollégium.

3. Mind a DOKOSZ, mind a NÉKOSZ kollégistái az egységesített szakkollégiumokban fognak helyet foglalni a legteljesebb egyenjogúság biztosítása mellett.

Debrecen, 1948. március 10.

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-9

187. Létrejött a kollégiumi egység

A kollégiumi egység ezen a héten gyakorlatilag is megvalósult. A hét elején a DOKOSZ, lapzártakor pedig a MAKE, a kisgazdapárti ifjúsági kollégium is bejelentette az egységes kollégiumi szervezetbe való visszatérését. Ezzel teljesen létrejött a kollégiumi egység. A három kollégiumi egyesület: a NÉKOSZ, a DOKOSZ és a MAKE vezetői aláírták az egyesülést kimondó okiratot.

Az okmány megállapítja, hogy a reakció felbujtására vált ki a két ellenkollégium a NÉKOSZ-ból. A DOKOSZ és a MAKE ma már teljesen demokratikus vezetőség irányítása alatt áll, így nincs semmi akadálya az egyesülésnek. Mindkét egyesület megszűnteti önálló működését, és ezentúl közös bizottság intézi a népi kollégiumok ügyeit. Az újonnan megalakuló NÉKOSZ-nak alelnöke Vaktor Erzsébet elvtársnő lesz.

Fiatalok, 1948. március 13.

"Előre a népelem és az ifjúság egységéért!"

Vasvári Pál (1847)

Mi, alulírott Kollégiumi Szövetségek és Egyesületek képviselői elhatároztuk, hogy a mai nappal megalkotjuk a Népi Kollégiumok Országos Szövetségében a népi kollégiumok egységét. Erre a lépésre az készített bennünket, hogy világosan látjuk a népi kollégiumi mozgalom fejlődését és jelentőségét, felelősséget érzünk demokratikus magyar diákságunk jövőjéért, megértjük jelen nemzeti fejlődésünk irányát, és végül hívek akarunk maradni a dicsőséges 48-as ifjúság számunkra útmutató példájához.

A népi kollégiumi mozgalom 1946 nyarán született meg hazánkban, társadalmi kezdeményezésre. Ezt a kezdeményezést a Györffy István Kollégium ifjúsága képviselte, annak a kollégiumnak ifjúsága, amely ekkor már több esztendősz felelős politikai szerepet és pedagógiai tapasztalatot hordozott múltjában. A Györffy István Kollégium ennek a kollégiumi mozgalomnak a szervezésére hozta létre a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét, amely a Györffy-kollégista diákság segítségével egyetemeink, főiskoláink, középiskoláink mellé a népi kollégiumok sokaságát, a paraszt- és munkásszármazású diákság demokratikus otthonainak seregét teremtette meg. A magyar népi diákságnak ez a kulturális honfoglalása azonban nem folyt le zavartalanul. A magyar reakció, amely ekkor még a kormánynak is jelentős részét tette ki, a kollégiumi egység megbontására létrehozta az ellenkollégiumi szervezeteket.

Azóta azonban megváltozott a világ Magyarországon. Az országos demokratikus politika sikere és a demokratikus diákság munkájának eredményeképpen az egységbontó Magyar Kollégiumi Egyesületben és legutóbb a Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetségében a népi demokráciának igazabb hívei vették kezükbe a vezetést, és mindkét kollégiumi tábor a népi kollégiumok útjára lépett. Így állott elő az a helyzet, hogy a Népi Kollégiumok Országos Szövetségén kívül a mai napig két kollégiumi egyesület működött, amelyek jöllehet annak idején oppozíciós szándékkal magukat "magyar", illetve "dolgozó" kollégiumoknak nevezték, valójában a társadalom előtt mint "népi" kollégiumok szerepeltek. Semmi ellenkező indoka, ugyancsak semmi ellenkező akadálya sincs tehát annak, hogy a Magyar Kollégiumi Egyesület és a Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetsége egybeolvadjon a mozgalmat elindító és a népi kollégiumok tartalmát kifejező anyatestülettel, a Népi Kollégiumok Országos Szövetségével.

Ezért határoztuk el magunkat erre a lépésre!

A népi kollégiumok egységét a Népi Kollégiumok Országos Szövetségén belül alkotjuk meg. Az egység alapján elfogadjuk a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének alapszabályzatát, szervezési és rendtartási szabályzatát, nevelési és oktatási rendszerét.

A szervezeti egység útjából elhárítunk minden akadályt.

1. A Magyar Kollégiumi Egyesület és a Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetsége megszűnteti egyesületi működését, és bejelenti helyi kollégiumainak csatlakozását a Népi Kollégiumok Országos Szövetségéhez.

2. A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége központi vezetőségében az egységet elfogadó volt szövetségek képviselőinek két vezetőségi tagságot (alelnökséget) biztosított. Ugyancsak a csatlakozott kollégiumok vezető tisztviselői és központi munkatársai –név szerint és munkakör szerint megnevezve – beosztást nyemek a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége kollégiumaiba és központjának ügyosztályaiba.

3. A két egyesület kollégiumainak szervezeti bekapcsolását a Népi Kollégiumok Országos Szövetségébe külön bizottság dolgozza ki, amely átmeneti időre jön létre.

Meg vagyunk győződve, hogy ez az elhatározásunk kollégiumaink diákságának, az egész magyar ifjúságnak javára válik. Büszkék vagyunk arra, hogy a magyar ifjúság hatalmas seregében az elsők között lépünk arra az útra – nemzeti fejlődésünkhöz szervesen kapcsolódva –, amely a magyar ifjúság egységéhez vezet. Biztosak vagyunk abban, hogy a mi példánk is hódítani fog, és nincs messze az idő, amikor a magyar ifjúság egységes nagy táborában mint történeti tényre emlékszünk vissza mostani elhatározásunkra.

Éljen a népi kollégiumok egysége!

Éljen a demokratikus magyar ifjúság egysége!

Éljen a centenárium szellemében megszületett nemzeti egység!

Valóság, 1948. április

AZ EGYETEMI SZAKKOLLÉGIUMOK RENDSZERÉNEK KIÉPÍTÉSE ÉS A CENTENÁRIS TANÉV ZÁRÓ PERIÓDUSA, 1948 TAVASZA

A népi kollégiumi szövetség 1948 áprilisában szakosította humán kollégiumait is. Ez a lépés avval a ténnyel függött össze, hogy a politikai élet átalakulásával megteremtődni látszott a nyugodtabb tanulás lehetősége a népi kollégiumokban, és a szövetség ez elmélyültebb szaktanulmányok biztosítását látta fő feladatának. A korábbi években a népi kollégisták – olykor túlzott – politikai igénybevétele nemegyszer veszélyeztette a kollégiumok szakmai egyensúlyát, és nem egy népi kollégistában dilemmát keltett fel, mit preferáljon: a társadalmi-politikai tevékenységet vagy a szakmait. 1947 végétől kezdődően a szövetség konszolidálódása lehetővé tette a humán szakkollégiumok felállítását is, s ezzel a fenti dilemmának természetes feloldását biztosította. Humán kollégiumainak szakkollégiumokká való átalakítása különben régi gondolat a mozgalom történetében. Alkalmazott természettudományi, műszaki kollégiumai már mind így keletkeztek, művészeti kollégiumai eleve szakkollégiumokként, sőt iskolakollégiumokként jöttek létre. A szövetség már az 1946-os indulási nyilatkozataiban és az ugyanakkor kelt alapszabályzatában leszögezte az effajta kollégiumtípus létrehozásának szükségességét, fenntartva jogát az alkalmas időpont megválasztására. Ez a kollégiumi szövetségi rendszer kiépülésének egy meglehetősen fejlett fokán vált aktuálissá, amikor is a szövetség egészének tevékenysége alkalmassá vált a szakosodással gyakran együtt járó szakmai egyoldalúság egyensúlyozására és kiküszöbölésére. A humán kollégiumok szakosodása differenciált kollégiumfajtákat eredményezett: pl. jogász, közgazdász, közigazgatás szakos kollégium-

mokat, vagy a bölcsésziskolákunk változatos szakmai csoportosulását, irodalom szakos, történelem, nyelv szakos, pedagógus- stb. kollégiumokat.

A népi kollégiumok szaktanulmányi problémáiról tanulságos olvasmány Lukács György cikke, amely – ugyan már a szakosító lépés után – nyomatékosítja és egyben feladatként jelöli ki: a népi kollégiumok magas szintű nemzeti szakértelmiség-képző szerepét.

A szövetség centenáriumi évének záró hónapjai az elmélyült kollégiumi tanulmányi teendők jegyében folytak le.

189. Az induló NÉKOSZ a szakkollégiumokért, az új népi szakértelmiségért

Részlet Kardos László, a NÉKOSZ nevelési osztályvezetője évnnyitó előadói beszédéből, 1946. szeptember 19.

[...] Szaktanulmányokról szólva a népi kollégiumok irányítólag is igyekeznek hatni a tanulói ifjúság pályaválasztására, – s figyelembe véve az ország fejlődésének érdekeit – műszaki, technikai, továbbá a közigazgatási szakértelmiség kifejlesztésének irányába igazítják el a most kezdő diákságot. Budapesten pl. 3 szakkollégiumot indított el a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége a műegyetemisták, orvostanhallgatók és az agráregyetem népi szakkollégiumait, – És itt ragadjuk meg az alkalmat, hogy kérjük az egyetemek és főiskolák professzorait és tanárait, fogadják megértéssel a népi diákság jelentkezését és buzgalmát. Nem külön elbírálást, de a többi társadalmi osztályok fiaival való egyenlő elbánást kérnek a népi kollégisták. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 12–16

190. Köpeczi Béla: Szakkollégiumok

[...] A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomnak nagy érdemei vannak az egész magyar művelődés szempontjából: végre sikerült kisemmizett társadalmi osztályok fiait intézményes támogatásban részesíteni főiskolai tanulmányaik során. Az az érzésünk azonban, hogy a mozgalomnak egy lépéssel tovább kellene haladnia: a népi kollégiumokat át kellene alakítani népi szakkollégiumokká, még mielőtt azok jelenlegi formájukban megmerevednének. Hibridkollégiumok, ahol jogászok és bölcsészek, orvos- és mérnökhallgatók együtt laknak, semmiképpen sem alkalmasak arra, hogy ott az egyéni oktatás eszközei alkalmazhatók legyenek. Így azután az ilyen kollégiumok tagjai kénytelenek megelégedni a hiányos egyetemi oktatással és esetleg néhány általános érdeklő szemináriummal, vitaesttel vagy nyelvórával, melyeket a kollégiumban tartanak. Az eredmény az, hogy néhány kivételesen tehetséges ember kiváló szakemberré válik, a nagy átlag azonban nem fog tudni megfelelő szakismerethez jutni. Nemcsak a szakszemináriumi rendszert nem lehet bevezetni, de jó szakkönyvtárat sem lehet berendezni, éppen a szakok sokfélesége miatt. Ennek következményeként a komoly szaktudást kívánó hallgatók különböző könyvtárakban próbálnak könyvekhez jutni, ami természetesen időfecsérléssel jár. Ezzel szemben, ha a kollé-

gistákat szakok szerint csoportosítják, mód nyílik a szemináriumi rendszer bevezetésére, a szakkönyvtárak megszervezésére. A szemináriumok egyéni munkája, a szaktanár irányítása azzal az eredménnyel járnak, hogy az átlagos tehetségű hallgatók is jó szakemberekké válhatnak. A kollégista ezen az úton önálló gondolkozáshoz és produktív munkához szokik, nem is beszélve arról, hogy szakismeretei mennyivel alaposabbak lesznek, mint nem szakkollégiumokban élő társaié. A felvételi vizsga és a későbbi szelekciós lehetőség módot nyújt a helyes kiválasztásra. Egyébként a szemináriumi rendszer külső fegyelmi eszközöket szükségtelenné tesz: önálló munkafegyelemre neveli a kollégistát, szabad emberré teszi, akit nem kötnek a militarizmustól kölcsönvett szabályok, hanem egyedül a munkakövetelmények. Az is bizonyos, hogy hasonló kérdésekkel foglalkozó emberek baráti együttélése sokkal értelmesebb és termékenyebb, mint a különböző szakosok internátusi együtt lakása.

Ezeknek a szakképzés szempontjából fontos szervezeti kérdéseknek a felvázolása után hadd válaszoljunk néhány ellenvetésre, mely esetleg a szakkollégiumi szellemet illetheti.

Azt lehetne állítani, hogy a szakkollégiumok még jobban elmélyítik a szakemberek amúgy is veszélyes egyoldalúságát. Meg kell állapítanunk, hogy a specializálódás kérdése gazdasági és társadalmi rend következménye, amelyen természetesen egyetlen kollégium sem tud változtatni. Az a véleményünk tehát, hogy az egyoldalúság a nem szakkollégiumok esetében is fenyeget. Márpedig a rosszul felkészült szakemberek egyoldalúsága sokkal veszélyesebb, mint komoly szakemberek hasonló tulajdonsága. Senki sem fél annyira a szaktudományi barbarizmustól, mint éppen a szakkérdéseivel komolyan foglalkozó kutató. Ezenfelül világos az, hogy általános érdekű előadásokkal, vitákkal meg kell próbálni általános természetű ismeretek nyújtását is. Végül is tény az, hogy országunknak ma sokkal nagyobb szüksége van szakemberekre, mint ezeremester dilettánsokra.

Érheti azonban a szakkollégiumokat más vád is. Lehet azt állítani, hogy ezek olyan apolitikus intézmények, amelyek üvegházi nevelést adnak tagjaiknak, és elzárják őket a mindennapok problémáitól. Meg kell jegyeznünk, hogy az értelmiségiek elzárkózása mindenkor dekadens társadalmi osztályok és korok jelensége. Nem hiszem, hogy az építeni vágyó, felfelé törekvő népi kollégista a gyökértelen és helyét nem találó intellektuel típusa lenne a mai társadalomban. Már osztálydetermináltságánál fogva sem lehetne közömbös a magyar élet kérdéseivel szemben. Az Eötvös-kollégium példája senkit el nem riaszthat. Az Eötvös-kollégium múltbeli elzárkózásának olyan okai voltak, melyek az akkori gazdasági és társadalmi rendben keresendők. Éppen az a tiszteletreméltó ebben az intézményben, hogy míg az elmúlt rendszer alatt a középosztály tekintélyes része együtt üvöltött a farkasokkal, az Eötvös-kollégium tagjai, akiknek pedig jó része a középosztályból és az értelmiségből került ki, nem volt hajlandó erre a szerepre vállalkozni. Ennek magyarázata az Eötvös-kollégium által nyújtott magas műveltségben és minőségi nevelésben rejlik. Ez a nevelés érlelte meg a kritikai szellemet és a világosan látást a közéleti kérdésekben is. Mivel abban az időben kritikát gyakorolni nem lehetett, természetes az, ha ez a minőségi kisebbség elzárkózott. A kritikai szellem és a demokrácia nem egymást kizáró fogalmak, és hínni kell azt, hogy a művelt magyar értelmiségnek ezen-

túl nem kell passzív magatartást tanúsítania, hanem cselekvőleg is részt vehet a magyar élet alakításában.

A népi szakkollégiumoknak éppen az volna a feladatuk, hogy ennek a művelt magyar értelmiségnek a számát gyarapítsák.

Valóság, 1946. november

191. A NÉKOSZ vezetőségének körlevele a budapesti egyetemi népi kollégiumok szakosításáról
1948. április 6.

Kedves Barátunk!

Mozgalmunk történetében döntő eseményről kell beszámolnunk! Az egyes népi kollégiumokban kiformalódott vélemények figyelembevétele és kollégiumi mozgalmunk rohamos fejlődése megérlelte azt az elhatározást – amit a budapesti főiskolás kollégiumok aktívaja nagy lelkesedéssel már el is fogadott –, hogy:

április 15-ig szakosítjuk összes budapesti főiskolás vegyes kollégiumainkat!

A szakosítás olyan esemény, ami forradalmi cselekvést követel. Megoldandó feladat: április 10-ig fel kell oszlatni 17 vegyes kollégiumunkat. [...]

A feloszlatott kollégiumok helyén és azok tagságából létre kell hoznunk 17 új, népi szakkollégiumot. [...]

Ennek a komoly forradalmi feladatnak a sikeres elvégzéséhez mindannyiótok munkája, felelősségtudata szükséges, és hisszük, hogy ezt a nagy akciót sikeresen fogjuk lebonyolítani.

Budapest, 1948. április 6.

Gyenes Antal s. k.
elnök

Népi kollégista üdvözléssel:
Kardos László s. k.
főtitkár

NDGY GYSI NÉKOSZ 184

192. A budapesti főiskolás vegyes népi kollégiumok szakosítási problémáiról
Györfy Sándor központi megbízott jelentése, 1948. április 6.

[...] A feltételek megérlelték, aktuálissá tették mozgalmunk régóta esedékes kérdésének, a teljes szakosításnak azonnali megvalósítását. A feladat, ami előttünk áll: április 10-ig fel kell oszlatni 17 vegyes kollégiumunkat. (NÉKOSZ: Györfy, Petőfi, József Attila, Dózsa, Szabó Dezső, Zrínyi Ilona, Kossuth; volt MAKE: Móricz, Apáczai Csere, Jókai, Szilágyi Erzsébet, Veres Pálné, Tessedik Sámuel, Bethlen Kata; volt DOKOSZ: Ady, Szabó Ervin, Szinyei-Merse Kollégium.)

És létre kell hoznunk a felosztatott kollégiumok helyén, a felosztatott kollégiumok tagjaiból 17 új népi szakkollégiumot (Vasvári Akadémia, 4 bölcsész, 4 közgazdász, 1 jogász, 1 mezőgazdász, 2 mérnök, 1 orvos, 1 képzőművész, 1 pedagógiai főiskolás és 1 középiskolás kollégiumot).

A szakosítás problémája: az intenzív, korszerű, alapos szaknevelés kérdése nem új probléma a népi kollégiumi mozgalomban. Olyan idős, mint maga a mozgalom. Már a felszabadulás előtti Györffy István Kollégiumban a demokratikus nevelés (sőt aktív politikai harc) és a szakmai képzés harmonikus összeegyeztetése volt a fő kérdés. Nem véletlen, hogy 1946. július 10-én az elsőnek megalakult kollégiumok között már ott volt az orvos, mérnök, mezőgazdász szakkollégium. Majd sorra alakultak meg a színész, képzőművész, állatorvos, testnevelési főiskolás stb. szakkollégiumok. [...]

A szakosítás melletti érveink közül kettőt lehet kiemelni.

1. A jó szakkollégium a szaktanulmányokkal való alaposabb elméleti és gyakorlati foglalkozást tesz lehetővé, mert: a) maga az a tény, hogy egyszakosok laknak együtt; b) a kollégium összekapcsolható az egyetemmel; c) lehetővé válik a jó időbeosztás; d) kollégiumi szakelődés-sorozatok, szakszemináriumok, szaktanulókörök hívója emelhető (Eötvös-kollégium); e) felébredhet az egészséges, izzó szakmai szenvedély. (Nem tévesztendő össze a szakkorlátoltsággal!)

2. A jó szakkollégium lehetővé teszi a kollégium teljes tagságának racionális bekapcsolódását az egyetemi politikába. [...]

Az egyes népi kollégiumokban kifomálódott vélemények figyelembevétele és a kollégiumi mozgalmunk rohamos fejlődése érlelte meg a NÉKOSZ vezetőségében azt az elhatározást – amit a budapesti főiskolás kollégiumok aktívája nagy lelkesedéssel már el is fogadott –, hogy április 15-ig szakosítjuk összes budapesti főiskolás egyes kollégiumunkat:

1. a volt MAKE- és DOKOSZ-kollégiumoknak tarthatatlan az anyagi és politikai helyzete. Ezek a fiatalok névleg és formailag is már népi kollégisták, anyagiilag, erkölcsileg és politikailag felelősek vagyunk sorsukért és fejlődésükért. Legjobbjaikban, sőt zömükben ténylegesen is szeretnének népi kollégistává válni. Nekünk ehhez azonnal hozzá kell segítenünk őket.

2. Ha most nem szakosítunk, akkor csak június, illetve szeptember jöhetne számításba. [...]

3. Áprilisi szakosítás esetén május-júniusra már összekovácsolódnak új kollégiumaink. [...]

Ellenvetések és nehézségek persze vannak és lesznek. A lelkiismeretes, alapos, hosszas előkészítő tárgyalások folyamán ezeket megtárgyaltuk. Gondosan mérlegeltük azt is, mit veszünk a szakosítással. A főbb ellenvételek a következők:

1. Nem ártunk-e mozgalmunknak meglevő kohéziók feloldásával? Igen, ezen a téren veszítünk valamit. Bár nem tagadható, hogy a kohézióknak nemcsak, sőt nem elsősorban "györffysta", illetve "petőfista" stb. jellegű, hanem "népi kollégista" – "NÉKOSZ-ista". Ezt az áldozatot érdemes vállalni, mert sokkal többet nyerünk a révén, mint veszünk a vámon. A 80-100 éves (Györffy-, Petőfi- stb.) kollégista minden bizonnyal többet fejlődne a meglevő keretek között, de nekünk mindíg az

egész népi kollégiumi mozgalmat kell szem előtt tartani, a részérdeket alá kell vetni az összesség érdekeinek.

2. Lesznek-e kádereink az új kollégiumok élére? Lesznek. [...] A feloszlátandó 7 kollégium eddigi vezetői és fejlettebb tagjai alkalmasak lesznek 17 új kollégium vezetésére is. Mozgalmunk újabb generációi – most kifejlődőben levő kiugróbb egyéniségei – megoldandó harci feladatokat kapnak. Biztosak vagyunk abban, hogy ahogy eddig minden népi kollégista megállotta a helyét, ők is meg fognak tudni felelni új, fokozott feladatainknak.

3. Nem lesz-e visszaesés a politikai nevelés területén? Lesz visszaesés az említett 80–100 kollégista esetében, de okvetlenül emelkedés lesz az összes többinél. Ezen a téren egyébként a felállítandó központi NÉKOSZ-iskola és a nyári nevelőtáborok segítségével pótolni fogjuk a hiányokat. [...]

Az elkövetkezendő két hónap mozgalmunkban újabb hősi korszak.

NDGY GYSi NÉKOSZ 183

193. Demokratikus szakembereket nevelnek a népi kollégiumok

Április tizedike; fordulópont a népi kollégiumok életében: 17 általános kollégium szűnt meg ezen a napon, és ugyanannyi pedagógus, nyelvész, történész, közigazgatási, közgazdász, mérnök stb. szakkollégium alakult. Azt jelenti ez, hogy a népi kollégiumok, amelyek eddig elsősorban demokratákat neveltek, ezentúl elsősorban demokratikus szakembereket fognak nevelni.

Vasárnap reggel történt a költözködés. Fiatal lányokkal és fiúkkal megrakott teherautók robogtak a pesti utcákon. Budáról a Thököly út, Vilma királynő út felé, vídám énekszó szállt a nyomukban, de jó néhány kisírt szemű lány is szorongott az éneklő fiatalok között. Ezerkétszázan cseréltek otthont, szobatársat, jó sorsban, rosszban kipróbált barátot ezen a napon. Öt kollégiumból jöttek össze a pedagógusjelöltek, nyolc helyről gyűjtötték össze a közgazdász szakosokat. A Dózsában sírtak a lányok, akik ottmaradtak, és sírtak azok is, akik elköltöztek. A Szabó Dezsőben a fiúk – gyászuk jeléül – valamennyien levágták a bajuszukat.

De este, a volt József Attila Kollégium helyén alakult Madarász-kollégiumban, az első közgyűlés utáni általános bemutatkozáson mégis így beszélt Bérczi Etelka:

– Petőfi-kollégista voltam. Amikor beköltöztünk, minden csupa rom volt. Együtt építettük fel, együtt szépítettük, otthonunk volt, nehéz volt otthagyni. De tanulni mentünk oda, és már több mint egy éve éreztük, hogy az általános kollégiumban nincs lehetőség arra, hogy szakszempontról is nagyon komolyan képezzük magunkat. Nem esett jól az elválás, de mi magunk akartuk így.

Egymás után sorolják fel a kollégisták a szakosítás előnyeit.

– Minőségileg értékesebb munkát tudunk így végezni. Csupa azonos érdeklődésű és elfoglaltságú fiatal került össze: közösen, elmélyültebben vitathatjuk meg a szakmai problémákat is.

– Lesz végre szakkönyvtárunk. Többen tanulhatunk egy jegyzetből.

– Nagyobb súllyal vehetünk részt a kari diákegyesületek munkájában.

– A szakkollégium komoly tényező lesz a tudománypolitikában.

– Közreműködhetünk az egyetemi oktatás színvonalának emelésében, szorosabb kapcsolatba kerülhetünk a professzorokkal, tanárjelöltekkel.

– Az ifjúságpolitikában is jelentős lépés a népi kollégiumok szakosítása. Erről nem beszéltek a kollégisták, de az esti közgyűlés képe megmutatta: a demokratikus ifjúsági egységet erősítik az új kollégiumok. A kisgazdapárti MAKE és a szociáldemokrata DOKOSZ egybeolvadt a Népi Kollégiumok Országos Szövetségével. A szociáldemokrata és kisgazda kollégisták most együtvé kerültek a kommunista, parasztpárti vagy párton kívüli népi kollégistákkal. A pártkollégistáknak nem volt olyan nehéz a búcsúzás.

– Én Mórlicz Zsigmond-kollégista voltam – mondja Sebestyén Gyula –, de ott nem volt valami jó közösségi szellem. Klikkek harcoltak egymás ellen, nem fájt a szívem otthagyni őket. Tetszik, ahogy itt a munkát elkezdtük.

Nagy György István, a szintén kisgazdapárti Tessedik-kollégiumból került a Nagy Lászlóba.

– Nálunk 11-kor keltek, dzsentriszellem volt, én, a gépész fia sosem voltam közöttük otthon. Itt sokkal-sokkal jobb.

Kugyela János szociáldemokrata, Ady-kollégista volt.

– Itt tisztaság van, rendes ágyak, a rádió a társalgóban van, mindnyájan hallgathatjuk. Ott rendetlenség volt és szegénység, a rádiót – ha volt – kisajátította néhány "fejes", én sosem hallgattam. Itt minden más, jobbnak ígérkezik.

Az új élet jól kezdődik. A költözködés zavar nélkül folyt le. Vasárnap déli tizenkettőkor még ott búslult ugyan egy fiú és egy lány a Szent László-laktanya udvarán, felpakolva pokróccal, táskával: nem jött értük az autó. De a kis bosszúságok mellett nagy öröm volt látni, hogy a szervezet egészében úgy működött, mint a jól olajozott gép. Déli 12-1 órakor már három kollégium jelentette telefonon a NÉKOSZ központjának:

– Készen vagyunk, minden rendben! [...]

Szabad Nép, 1948. április 13.

194. Lukács György: A fordulat problémái

Semmi kétség: a népi kollégiumi mozgalom létrejött, felfejlődése demokráciánk egyik legnagyobb tette a kultúra megújítása terén. Az a pusztán tény, hogy több mint 10 000 munkás- és parasztfiú demokratikus nevelést kapott és kap, hogy ennek következtében kifejlődőben van jövőnk egyik leglényegesebb kádere, egyike e három év legfontosabb eredményeinek. És itt nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy ez a fejlődés nemcsak mennyiségi, hanem ideológiai is volt: megtörtént a reakciós elemekkel telt népi romantikának lassú, rendszeres lefaragása a legjobb fiatalság világszemléletéből. Most már ez a fiatalság arccal a valóság felé fordul, valóságos feladatok valóságos szemlélete és megoldása határozza meg világfelfogásukat.

Ámde éppen ezek a jelentékeny és kétségbevonhatatlan sikerek teszik szükségessé a fordulatot. A fordulat döntő szervezeti kérdése megtörtént: a népi kollégiumok szakosítása. Helyes és döntő lépés volt ez, mert megadta az egészséges továbbfejle-

dés minden lehetőségét. De ez a lehetőség csak akkor válik valósággá, ha ezt a fordulatot nem formálisan, nem bürokratikusan hajtjuk végre, hanem komolyan és reálisan.

Ehhez önkritika szükséges.

*

Kezdjük egy látszólag külsőleges megfigyeléssel: egyetemi hallgatóink körülbelül 10% -a ma már a népi kollégiumokból került ki. Be kell azonban itt vallanom: ha ezt nem tudnám a statisztikából, sohasem vettem volna észre. Ott, ahol az egyetem igazi tudományos élete folyik, elsősorban a szemináriumokban, távolról sem tíz százalékos a népi kollégisták részvétele. És itt elsősorban nem a mennyiségről beszélek, bár ez sem lényegtelen. De az a NÉKOSZ-szellem, amelyet mindenki, akinek a népi kollégiumi mozgalomhoz közelebbi köze van, annyira szeret, amely mindenkit magával ragad, ha a kollégiumi élettel közvetlenül érintkezik, ez a NÉKOSZ-szellem sehol sem hatolt be az egyetemi élet, az egyetemi oktatás és tanulás szellemébe.

Ennek számos oka van. Pataki Ferenc ezen az ankétén helyesen emeli ki a népi kollégisták kisebbségi érzését, mely nehéz fejlődésük következtében elkerülhetetlen tudáshiányukban, csiszolatlanságukban gyökerezik. Ez igaz mint megállapítás, de ha komolyan szembenézünk a tényekkel, úgy ez a hiányosság eggyel több ok lett volna arra, hogy sokat lássuk és halljuk a népi kollégistákat szemináriumainkban.

Tudáshiány? Nem tartom komoly oknak. Akinek, mint nekem, dolga volt a háború alatt középiskolát végzett egyetemi hallgatókkal, annak tudnia kell: milyen gyengén áll a legtöbbnek tudása; és főleg, hová züllött minálunk a tudományszere-tet, a tudománymorál. A hallgatók megszokták, hogy a régi jegyzetek bevágása alapján minden vizsgát le lehet tenni, még a doktorátust is, anélkül hogy az ember tudományának legfontosabb forrásmunkáival megismerkedett volna. Neme-gyszer találkoztam doktori szigorlatra jelentkezőknél őszinte megütközéssel azzal a követel-éssel szemben, hogy szakmájuk forrásmunkáit mégiscsak ismerniük kellene. Most már ebben a helyzetben a népi kollégisták friss tudományszeretete, eredeti, közvetlen, szenvedélyes, társadalmi viszonya a tudományhoz, lényegesen segíthetett volna a fél-reneveltek átfelmérésében.

Nem tudom elképzelni azt sem, hogy a népi kollégisták ezt a fölényt semmi-képp sem érezték volna. (Persze, a fölénynek ez a tudata nem zárja ki a fentebb em-lített kisebbségi érzést – még ugyanabban az emberben sem.) De azért mégsem lehet ezt a kisebbségi érzést egyedüli oknak, még csak főoknak sem elismerni a népi kollé-gisták eddig észlelt visszahúzódása kérdésében.

Mondjuk ki nyíltan: ebben az elzárkózásban, a népi kollégisták szinte kizárólagos kollégiumi életében egy bizonyos szektaszerűség nyilvánul meg. Ha ezt nyíltan ki-mondjuk, nem tagadjuk az első NÉKOSZ-évek, az első NÉKOSZ-nemzedékek érde-meit. Még azt is hozzátesszük: az első nekifutásnál érthető volt egy ilyen elzárkózás: konzervatív, sőt reakciós egyetemmel, az élettől, az építendő új élettől idegen tu-dománnyal állottak szemben. Azt gondolták, legjobb, hogyha egymás közt, kollé-giumi közösségben tanulnak, s csak a demokrácia legjobbjait fogadják el tanítomes-terüknek. Tanulásuk, önképzésük, emberi és társadalmi fejlődésük közvetlen kapcsola-tban állott részvételükkel a demokrácia építésében.

*

Ennek az első hőskornak ideje lejárt. Nemcsak azért, mert ami lehetséges volt egy egyedülálló Györfly-kollégiumban, lehetetlenné vált a sok kollégiumra kiterjedő tömegmozgalomban, mert a mozgalom kiszélesedése nyomán a kollégiumi előadások színvonala szakadatlanul süllyedt, hanem főleg azért, mert a feladatok megváltoztak. Ami tegnap erény volt, ma hátramaradottság, holnap pedig mulasztás, sőt bűn lesz.

Ennek az új helyzetnek a felismeréséből jött létre a szakosítás. A népi demokráciának minden területen meggyőződött demokrata szakemberekre van szüksége. A hangsúlyt mindkét szóra kell tenni. A 10 000 népi kollégista diák feladata: új átfogó, vezető réteget adni a magyar kultúrának; konkrétan [n] érvényesíteni a népi demokrácia elveit a kultúrélet minden területén. Akár orvos, akár filológus, akár mérnök, akár tanító lesz valamelyikükből: az ő segítségükkel valósul meg az új magyar népi kultúra, tűnik el végérvényesen az életből, a művekből, a lelkekből a régi dzsentri Magyarország, egy évszázad katasztrófasorozatának Magyarországa.

Ehhez az átalakuláshoz új embertípusnak kell létrejönnie. Ez azonban nem magától jön létre; csak saját munkánk eredménye lehet. És meg kell szabni e munkánk helyes tartalmát és irányát. A NÉKOSZ tagjainak demokrata nevelését jó irányban indította meg. Helyesen tette, hogy nemcsak elméleti oktatást adott, hanem összekapcsolta ezt a nevelést a gyakorlati politikai és társadalmi élettel. Ma nem lehet valaki igazán jó orvos vagy mérnök, akinél ez a kapcsolat nincs meg tudatosan. Ezt a régi értelmiség legjobbjai kezdik felismerni; az új embertípus egyik ismérve, hogy ennek az összefüggésnek tudata vérré vált benne.

✱

Annál hiányosabb ma még a szakképzés. A szakosításban rejlő célkitűzés a kollégiumi oktatásnak új irányt ad: arra kell központosítani az erőket, amit a főiskola ma még nem adhat meg: tehát elméleti oktatásban az általános társadalomtudomány, az elméleti ökönomia stb. alapjainak elsajátítására, mert ezeknek ismerete minden szakmában egyformán nélkülözhetetlen. (A szakosítás azonfelül még lehetővé tesz itt is bizonyos differenciálódást: a marxista közgazdaságtan alapelvei természetesen ugyanazok, de célszerű, ha az általános alapfogalmak elsajátítása után arra helyezik a súlyt, ami az illető szakma részére a legfontosabb.) A szoros értelemben vett szakmai oktatás természetesen a főiskolán játszódik le, s ebben teljes energiával részt kell venni minden népi kollégistának, még akkor is, ha konzervatív, sőt reakcionárius professzor adja is elő a szaktárgyat. A szakma elemeit mindenkor meg lehet itt tanulni, a kollégiumban szerzett gazdasági és társadalmi műveltség pedig lehetőséget ad arra, hogy ne kritikátlanul fogadja be a diák az esetleges reakciós tanokat.

Természetesen továbbra is nélkülözhetetlen marad a gyakorlati társadalmi élettel való benső összefüggés. A fordulat itt látszólag csak mennyiségi: a tanulás és a társadalmi munka aránya. De ez az irány minőségi problémákat rejt magában. Jelenleg az egyetemen egészségtelen állapotok uralkodnak: az apolitikus diákok egy része komolyan tanul, és idővel jó szakemberré fog válni, a jó demokraták (főleg a kommunisták)

egész nap politizálnak, szervezkednek, elhanyagolják tanulmányaikat. Ebben a rossz irányban halad a népi kollégisták tekintélyes része is.

Ennek hátrányos következményei nemcsak a jövőben fognak megnyilvánulni, amennyiben a legjobb demokrata érzelmű ifjúság nem szerzi meg azt az ismeretanyagot, amelyre később szüksége lesz, hogy országos hivatását betöltsse. A bajok ma is meglátszanak. Kétségtelen, hogy a haladó diákságnak távolról sincs akkora befolyása a diáktömegekre, mint amilyen kellene, hogy legyen, mint amilyen objektíve lehetne. Ennek oka messzemenően itt keresendő. (Bár nem szabad elhallgatni a NÉKOSZ-szektaszellem ama káros következményét sem, hogy a kollégisták többsége – igen helytelenül – távol tartotta magát az egyetemi diákmozgalomtól.) Ha igaz az, hogy az üzemben csak jó munkásnak lehet igazi befolyása szaktársaira, úgy ez az egyetemen még fokozottabb mértékben érvényesül. A kollégák között igazi, nem mondvascsinált tekintélyt egyedül tudással, hozzáértéssel, szellemi fölényvel lehet szerezni.

Ez természetesen nem jelenti, hogy a népi kollégisták a haladó diákok általában már ne politizáljanak. Ez nevetséges, ostobán reakciós felfogás volna. Azt mondtuk: demokratikus szakemberekre van szükségünk, nem a világtól, az élő társadalomtól elvonatkozott specialistákra. Ezt pedig csak úgy lehet elérni, ha a diákság már diákkorában elméletileg is, gyakorlatilag is benső kapcsolatba kerül a társadalom nagy, aktuális kérdéseivel. Ez csak a diákmozgalomban érhető el. Ha azonban itt le akarjuk küzdeni az eddigi szektaszerűséget, ha azt akarjuk, hogy a népi kollégisták tevékenyen részt vegyenek a diákmozgalomban, komolyan meg kell vizsgálnunk azokat a hibákat is, amelyek a diákmozgalomban ma már nyilvánvalóak. Mindenekelőtt: általános mozgalmi tapasztalat, hogy ahol az élcsapat, a vezető káderek túl van terhelve, ott valami hiba van a munkarendszerben. Márpedig közsímsert tény, hogy éppen a legbuzgóbb mozgalmi emberek (akár népi kollégisták, akár nem) a politikai munkától nem jutnak hozzá a tanuláshoz, a művelődéshez. Itt új káderek bevonásával, helyes munkamegosztással, helyes munkamódszerrel kell ezen a vezető réteg fejlődését akadályozó túlterhelésen gyorsan és radikálisan segíteni. És akkor maga a munka is javulni fog.

De hibás az egész munkamódszer. Rendkívül sok benne a meddő járat. Ez számos kezdődő mozgalom gyermekbetegsége. Amikor 1922-ben a polgárháború befejezése után Majakovszkij gúnyverset írt a kommunisták folytonos ülésézéseiről, Lenin a következőket írta: "... már rég nem éreztem ilyen meglepődést, politikai és adminisztratív szempontból. Majakovszkij versében hahotázik az ülésézéseken, és gúnyolódik a kommunistákon, hogy folyton üléséznek és túlüléséznek. Nem tudom, hogy ez mit ér mint költészet, de ami a politikát illeti, jóátallok érte, hogy tökéletesen helyes. Mi tényleg olyan emberek helyzetében vagyunk (és ki kell mondaní, hogy ez igen buta helyzet), akik szakadatlanul üléséznek, bizottságokat állítanak össze, terveket állítanak fel – a végtelenségig... Elég, ha ránk néz valaki, hogy hogyan ülésézünk, dolgozunk a bizottságokban, és meg kell látnia, hogy az öreg Oblomov még mindig él, és le kell mosni ezt az örökséget, le kell tisztítani, tépázni, cibálni, hogy valami hasznos jöjjön ki belőle." Mindez szó szerint áll a népi kollégisták, az egyetemi hallgatók mai társadalmi munkájára. Ha el is ismerjük, hogy ez forradalmi gyermekbetegség, azért mégis betegség, s ezért kell, hogy gyorsan és erélyesen vé-

gezzünk vele. Annál is inkább, mert ebből a helytelen irányú és tartalmú munkamódszerből egyrészt kinövőben van egy egészségtelen típus, amelyet Pataki Ferenc helyesen a "hivatásos ifjúsági politikus" elnevezéssel látott el. Másrészt ez a szervezeti szektárius szellem a legszorosabb összefüggésben van az egész egyetemi diákmozgalom szektaszerű hibáival. Itt mindkét oldalon – a népi kollégistáknál csakúgy, mint az általános főiskolai diákmozgalomban – önkritikára van szükség. Nem egy konfliktus onnan eredt, hogy két szektáns irány ütközött össze egymással.

Az egyetemi társadalmi mozgalmaknak, a versenynek, a "tanulj többet" mozgalomnak túlságosan mennyiségi jellege van. Ajánlom a népi kollégistáknak, hogy olvassák el saját folyóiratuk, a Valóság májusi számában a munkaversenyről szóló cikket, különösen az Ajkai Timföldgyár versenytervét, hogy lássák, milyen éretten ítéli meg a munkásaink a minőségi átállítás kérdését. Ennek a minőségi kérdésnek a diákmozgalomban még sokkal nagyobb a jelentősége. Egy könyvet komolyan áttanulmányozni sokkal többet ér, mint tíznek tartalmát annyira ismerni, hogy a munkaversenyben pontot lehessen szerezni vele. A népi kollégiumi (és általában a diákmozgalmi) politikai vezetőknek erre a minőségre kell venniük az irányt, s a jövőben a verseny pontjait minőségi alapon – a minőség szigorú ellenőrzése mellett – kell meghatározni.

Ismétlem: új embertípusra van szükség, meggyőződött, demokrata, szocialista, a közéletben tevékenyen részt vevő képzett szakemberre. Ennek erélyes hangsúlyozása talán kellemetlenül érint egyes "hivatásos ifjúsági politikusokat", egyes túlbuzgó, magukat harcos marxistáknak képzelő diákokat. De ezekkel szemben nem lehet elég élesen hangsúlyozni, hogy az igazi marxizmus szakadatlan tanulást, ismereteink lankadatlan bővítését és elmélyítését jelenti. Enélkül, e tanulás nélkül a marxizmus üres frázissá válik. Ezt nem én mondom, Engels írta 1890-ben, amikor a "szocialista törvény" megszűnése után oly hangulatok keletkeztek a munkásmozgalom fiatal értelmiségében, mint most a mi diákjaink között. És csak meg kell nézni az MDP szervezeti szabályzatának idevágó szakaszait, hogy lássuk, milyen súlyt helyez a párt az elméleti színvonal emelésére. És ha az MDP-kongresszuson Kádár János élesen megróttá azokat a pártmunkásokat, akik nem foglalkoznak konkrétan üzemeik termelésével, annak mennyiségi és minőségi fokozásával, mit szólna akkor azokhoz a diákvezetőkhez, akik a tanulás minőségi oldalát elhanyagolni engedik.

*

Persze mindez nemcsak a népi kollégisták ügye, hanem az egész haladó diákságé. Különleges NÉKOSZ-ügyé csak azáltal válik, hogy a népi kollégiumi ifjúság, mely 1945-ben kétségkívül a demokrácia élcsapata volt főiskoláinkban, abban a veszélyben forog, hogy elveszti ezt az élcsapatjellegét, ha nem gyakorol önkritikát, ha nem hajtja végre gyorsan és határozottan a szükséges fordulatot. Ez pedig nem a NÉKOSZ belügye. A népi kollégiumi mozgalom a magyar népi demokrácia egyik legnagyobb büszkesége és reménye; egyike azoknak az alapításoknak, amelyekkel Magyarország az új átalakulásban nemzetközileg is az élen jár. Nem szabad megelégednünk, hogy miután a veszélyt felismertük, a gyógymódot megtaláltuk, a végrehajtás lazasága és határozatlansága veszélyeztesse a fontos eredményt.

Ehhez persze az is kell, hogy a demokratikus pártok, a demokratikus állam segítse a népi kollégiumi mozgalmat. Itt nem elsősorban anyagi segítségre gondolok. Természetesen erre is szükség van, mert pl. a legtöbb népi kollégium könyvtára olyan szegényes, hogy nagyon megnehezíti a diákok önképzését. Itt segítség kell hazai, sőt ha lehet, nemzetközi vonalon. (Pl. a megalakulandó UNESCO magyar bizottságának egyik első feladata kell hogy legyen, hogy a népi kollégiumi könyvtárak kiépítésére támogatást szerezzen.) Amire itt elsősorban gondolok, az egy helytelen gyakorlat megszüntetése. A NÉKOSZ-szektarianizmussal párhuzamosan egyes közintézményekben rövidlátó káderpolitika fejlődött ki, mely ezt a szektarianizmust sok tekintetben alátámasztotta. Arról van szó, hogy számos esetben még nem végzett népi kollégista diákokat elvezényeltek állami vagy társadalmi alkalmazásba. Ennek már pusztán lehetősége demoralizálja a komoly tanulást, mert sok diák nem is tartja érdemesnek komolyan foglalkozni szakmájával, ha az az érzése, hogy úgysem fogja azt bevégezni. Az így elvezényeltek egy részéből pedig kétségkívül félemler lesz. Ritka az a kivételes politikai vagy szervezőtehetség, aki pályafutásának ilyen megindulása ellenére mégis teljesen beválik, mégis teljes értékű közéleti emberré lesz. A legtöbbször hosszabb-rövidebb idő után nyilvánvalóvá válik ismereteinek, tudásának, tapasztalatainak hiánya; de ha ez néhány év múlva történik, úgy nincs többé út vissza a tanuláshoz. Így megtörténhetik, hogy olyan emberek, akikből két vagy három évi továbbtanulás után jó szakemberek lehettek volna, hasznavehetetlen félemlereké válnak. Kell tehát, hogy minden demokratikus szerv (akár állami, akár társadalmi) tiszteletben tartsa a népi kollégiumi fiatalság kifejlődési lehetőségeit, mint népi demokráciánk jövőbeli nagy erősségét, hatalmas tartalékát; kell tehát, hogy bármekkora is a káderhiány minden területen, ne folytassunk itt se rablógazdálkodást. Ha a NÉKOSZ-fiatalság ma komolyan tanul, a jövőnek, a demokratikusan meginduló, a szocializmus útját járó Magyarországnak tanul.

Fiatál Magyarország, 1948. június 28.

195. Őszőlől tavaszig

Lapok a miskolci Szemere Bertalan Kollégium 1947–48-as tanévének kollégiumi naplójából, 1947. szeptember 15.–1948. április 24.

1947. szeptember 15.

A kollégisták izgatottan készülődnek az iskolai évnyitó ünnepélyre. E napon kezdtek az iskolai évet a kereskedelmiben, tanképzőben, kat. és ref. gimnáziumban. Este megbeszélést tartottunk (8 órától) 1 1/2 órán keresztül. Tárgya: a kollégista magatartása a kollégiumban, a kollégiumon kívül, az iskolában és általában a nyilvánosság előtt. Megtörtént a közösségi munkára való felszólítás. Megállapodtunk a kollégium ez évi napirendjében, amihez minden szövetkezetnek javaslatot kell benyújtani a titkárnak (jelenleg Szakál István). A javaslatok benyújtásának határideje szerdán délig van kitűzve. Az ez irányú megbeszélésen minden szobából 2-2 tag vesz részt. Szó volt a szövetkezetekről és az eljövendő tisztikar megválasztásáról. A megbeszélést Szakál és Szegedi vezették. Nótával zártuk a kollégiumi órát. [...]

Október 7.

A tagság hiányzó része is beköltözött a kollégiumba. Ma volt az első kollégiumi óra, amelyen vizsgaanyagot adott dr. Kovács Lajos nevelőtanár, Európa és a magyarság címmel. Meghatározta az európaiasság és a magyarság fogalmát külön-külön, majd a viszonyukról szólt egy pár szót. Kifejtette a továbbiakban azt, hogy a magyarság is beletartozik az európaiasság fogalmába, műveltsége is, művészete is európai. A kollégiumi órán a Karacs Teréz Kollégium tagjai is jelen voltak. [...]

Október 13.

Kezdődik a mozgalmas élet – hallatszik minden oldalról. Itt vannak a normabiztosok. Hozzánk Halász József barátunk van beosztva. Mindjárt az ebéd után meg is kezdte ténykedését. Mindenkinek ki kellett állítani egy kérdőívet, és egy önéletrajzot kellett írni. Azután úgy 4 órától tanulási idő volt. Este a kollégiumi óra keretén belül ugyancsak Halász József barátunk ismertette a NÉKOSZ szervezeti és rendtartási szabályzatát. Este meglehetősen sokan maradtak fenn tanulni.

Október 14.

Délután semmi különös nem történt. Este Halász József barátunk folytatta tegnap este megkezdett előadását. Most a normák ismertetésére került sor. A tagság nagy lelkesedéssel fogadta, szinte le lehetett olvasni az arcokról, hogy ezek nem üres frázisok maradnak, már a tagság ígérete, hanem komoly valósággá válnak.

November 8.

Az ébresztő és a reggeli a szokott időben volt. A kollégiumi órát Sipos I. tanár úr tartotta Márciusi forradalom címen. Ismertette az európai forradalmakat, majd magyar vonatkozására tért át az 1848-as időknek. A pesti nép, Batthyány-kormány, Honvédelmi Bizottmány és a 12 pontot ismertette.

November 19.

Du, a kollégium tagjai a Miskolci Cipészek Szövetkezetét látogatták meg Szilágyi L. vezetése alatt. Megismertük most már némileg gyakorlatban is a szövetkezetet. Felolvasták az alapítólevelet, szabályokat, majd részletesebben megnéztük a gépeket a műhelyben. Este Kodály Zoltán zeneszerzőnk műveit hallgattuk meg.

November 20.

Ebéd után az énekkar tagjai a Karacs-kollégiumban voltak énekórán. Este Puruczky Béla kollégista társunk tartott tájékoztató előadást az ifjúsági szervezetekről, utána megtanultunk egy finn népdalt és a Szalárd alatt című normadalt.

November 21.

Este Hegyi Imre, a Nemzeti Parasztpárt titkára tartott előadást a földreformról. Ismertette a földosztás lefolyását és célját.

November 27.

Egyre színesebbé váló kollégiumi élettel teli napjaink között ez a nap is komoly, új feladatot hozott. Délelőtti iskolai kötelezettségeink elvégzése után gyors ebéd következett, s kollégiumunk tagsága két óraker már sorakozott, hogy a betegek kivételével mindenki meglátogassa a Herz gépgyárat. Tulajdonképpen ez volt az első üzemlátogatásunk, mivel eddig még csak a cipészek szövetkezetét volt módunkban meglátogatni. A fiúk lázas izgalommal és érdeklődéssel készültek a feladatra.

A feladatokat szövetkezetenként oldották meg maguk között. Az egyik szövetkezet a gyár történetére vonatkozó adatokat gyűjtötte, míg a másik a munkásság helyzete, politikai megoszlása iránt érdeklődött. Komoly, lelkiismeretes munka folyt. Készültek a jegyzetek, hogy hazatérve mindenki feldolgozhassa az egyes szövetkezetek által feldolgozott részletszemponthokat, megírhasa a Herz gépgyár komoly s most már minden szemponthot magában foglaló szociográfiáját.

Hazatérés után fél ötkor megkezdthük az iskolafeladataink végzését. A délután folyamán több jelentkező írásbeli felvételi vizsgát tett.

A továbbiakban rendes mederben telt el a nap hátralevő része. Este történelmi szemináriumot tartottunk szövetkezetenként megbeszélve Az Osztrák-Magyar Monarchia fél évszázada című utolsó előadást.

Szeminárium után honismereti és kulturális megbízottaink tartották meg a heti megbeszélésüket.

December 8.

Tekintve, hogy a katolikusoknak ünnepük volt, kollégiumi munka szempontjából ez a nap keveset jelentett. Későn volt az ébresztő. Nem volt reggeli torna. A prot. tanulók iskolában voltak, az itt levő katolikusok pedig templomban. A délután tanulással telt el. A kulturális bizottság összeállított egy műsort, József Attila-estre. A Szocdem Párt Kunfi-gárdája meghívta a kollégiumot egy József Attila-est tartására. Este kollégiumi óra alatt ezt a műsort próbálták a szereplők.

December 11.

[...] Délután megbeszélés volt a kistokaji falulátogatásról. Ez lesz az első közös kiszállásunk falura, és ez lesz az első szociográfiái munkánk is. Néhányan voltunk már szociográfiái munkán, de közösen a kollégium teljes tagsága most megy először. [...]

December 13.

[...] 3 óraker már sorakoztunk a Karacs-kollégistákkal együtt, hogy elinduljunk gyalog Kistokaj felé. Amíg lehetett, zárt sorokban, nótaszóval, fegyelmezetten vultunk az úton, de amikor letértünk az országútról a sár miatt, csak kettesével vagy libasorban haladhattunk. Jókedvünket azonban nem vette el a sár, a rossz út, és a hosszú menetnek hol egyik, hol másik részén hangzott fel egy-egy népdal. A rossz út ellenére jó iramban meneteltünk, és egészen rövid idő alatt, még sötétedés előtt

megérkeztünk Kistokajba. Mielőtt beértünk volna a faluba, sorakoztunk, és a sár el-
lenére is zárt rendben vonultunk be a faluba. Csak úgy zengett a Nyissátok ki az ab-
lakot kezdetű dal. Az iskolába mentünk, ahol vártak már ránk az iskolás gyermekek,
és szállásainkra vezettek. 7 órára gyülekeztünk újra a kultúrházban, ahol műsoros
előadást tartottunk. A terem zsúfolásig megtöltő közönség sokszor tapsolta meg lel-
kesen egyes számainkat. A műsornak inkább könnyebb, humorosabb része aratott
sikert. Utána kb. 1 órát táncoltunk a falu ifjúságával.

December 14.

9 órára gyülekeztünk az iskolában. 10 órakor templomba mentünk. Az istentisz-
teletet Bolló Bertalan tartotta. A többiek ez idő alatt családlátogatást végeztek,
vagy pedig az adatfelvételezést intézték, ki-ki a saját munkaköréből. Ebéd után
2 órára gyűltünk össze ismét az iskolában, s utána templomba mentünk. Délután
Szakál István prédikált. Istentisztelet után az asszonyok részére tartott gyűlést dr.
Kiss Józsefné igazgatónő, a férfiak a kultúrházban gyűltek össze, ahol kollégistáink
népgyűlést tartottak. (Perneczky B., Bolló B., Borics Gy., Barankay B., Szakál
István.) Ezután tovább folytattuk a szociográfiai munkát, egészen a gyülekezéig.
6 órára gyűltünk össze az iskolában, és onnan indultunk nótaszóval az állomásra.
Elég hosszas várakozás után érkezett meg a vonatunk, és nem sokkal ezután már itt-
hon voltunk másodszor. Vacsora után a kollégium tagsága népgyűlést tartott. A nép-
gyűlés tiltakozott dr. Kiss Józsefné és Simon Magda igazgatónők viselkedése ellen,
akik rendelkezéseikkel, utasításaikkal sértették a tagság öntudatát és önérzetét.
A népgyűlés átadta a jegyzőkönyvet a kollégium ifjúsági vezetőségének azzal, hogy
azt továbbítsa a központi igazgatósághoz.

December 17.

Egyre jobban közeledik a vakáció. A hangulat egész nap már vakációs. Délután
énekkar, próba, majd nagy készülődés. Várjuk Rajk László belügyminisztert. Zsúfolt
programja miatt, úgy tudtuk, csak néhány percet fog közöttünk tölteni. Később jött
jóval, mint vártuk, és már azt hittük, nem is fog jönni. Megérkezése váratlanul
ért bennünket. Együtt voltunk a tanulóban, és néhányan meglepetésükben még csak
köszönni is alig köszöntek. Rövid beszélgetés után elbúcsúzott tőlünk, és megígérte
a legteljesebb támogatását. 5 órára a színházba mentünk, ahol a Kommunista Párt
tartotta nagygyűlését, melynek szónoka Rajk volt. Élénk figyelemmel hallgattuk vé-
gig a több mint 2 órás beszédet. Este színházba ment néhány kollégista, ahol ingyé-
nes előadást néztek meg.

December 18.

Ez a nap lázas munkával telt el. A szereplők próbálnak a karácsonyesti ünnepély-
re. Tanulni már nagyon keveset tanul a társaság. Kollégiumi órán a karácsonyi fel-
adatok kiosztása történt meg. Mindenki kapott egy emlékeztetőt, melyen pontosan
össze vannak foglalva azok a feladatok, melyeket minden kollégistának el kell vé-
gezni. Megkaptuk az ifjúsági közvéleménykutató kérdőíveket, a legáció- és a pró-

kátori úrlapokat. Megbeszéltük, hogy kik lesznek azok, akik részt vesznek a NÉKOSZ tanfolyamain. Ezután dr. Kovács Lajos vezetésével irodalmi megbeszélés volt, ahol megtárgyaltuk, hogy mit kell elsősorban olvasnunk a szünetben. Kovács Lajos sok igen hasznos útmutatással látott el bennünket. Ezután a tagság legnagyobb része lefeküdt, de a szobákból sokáig beszélgetések hallatszottak. Folytak a tervezetések: mit is fogok csinálni ez alatt a hosszú szünet alatt?

1948. január 20.

A mai napot nyelvórával kezdtük. Néhányan elkéstek, és ezért a felállítandó tanulmányi bíróság vonja őket felelősségre.

Délután lázasan folytak a próbák. Ui. kollégistáink egy csoportja az NPP megvásárlására meglátogatta az NPP pártiskoláját, ahol előadást kellett tartani. 4 órakor ment el a csoport, és 6 órakor érkezett vissza. Jó munkát végeztek. Az előadás nagyon jól sikerült. Otthon érezték magukat, lámpaláz nélkül szerepeltek. Mind az NPP vezetői, mind a pártiskola hallgatói, mind pedig a kollégiumi vezetők meg voltak elégedve munkájukkal. A pártiskola egyik hallgatója így nyilatkozott: "Ezek valóban megérdemlik a népi nevet, úgy dolgoztak."

A vacsoráig iskolai tanulmányainkkal foglalkoztunk. Közben ülést tartott a Szövetkezeti Tanács. Az ülés tárgysorozatának egyetlen pontja a tanulmányi bíróság felállítása volt. Vacsora után 8 órakor dolgozatírás volt. Minden szövetkezet más-más tételt kapott a történelmi előadások közül. 9 órakor összeült a tanulmányi bíróság, és a reggeli nyelvóráról késők felett ítélezett (Juhász, Dankó, Farkas, Árvai). 3 napi szobafogság egyénenként és 3 napi naposság páronként a büntetésük. Lefekvési időn túl többen folytatták a tanulást, hogy pontosan eleget tegyenek iskolai kötelezettségeiknek.

Január 20.

[...] A nap tanulságaként meg kell jegyezni, hogy a Kistokajba kiküldött csoport igen sokat tanult, és komoly munkát végzett. Azok az emberek, akik az első kiszárlásunk alkalmával még tartózkodóan viselkedtek, nem tudván, hogy kik vagyunk, most már valósággal megszerettek bennünket. Elmondották legbensőbb panaszaikat, kívánságaikat. Azt hiszem, hogy a kistokaji csoport igazi népi kollégistákhoz illő magatartásával és jó munkájával – jó munkát végzett.

Január 26.

[...] Délután még dr. Kovács Lajos megtartotta a németórát a Karacsban, a Szermerében pedig Bod Lászlóné tartott franciaórát. A Diákszemélyiség kollégista vezetői a Diákszemélyiség vezetőségi ülésén vettek részt. [...]

Január 27.

Kollégiumi munkánkat délután kóruspróbával kezdtük. Ezután az újonnan alakuló bábszínházi csoportunk tagjai bábszínházba mentek. A bábszínházban a rendőrtanostály számára tartottak előadást. Az előadás után a rendőrtanostály 3. százada

látogatta meg kollégiumunkat. Zsúfolásig megtöltötték a tanulónkat. Mi a tanuló egyik sarkában húzódtunk össze. A nagy zsúfoltság csak abban akadályozott minket, hogy a helyszűke miatt nem tudtunk komolyabb műsort előadni. Annak azonban nem volt semmi akadálya, hogy a magyar demokráciának két erős pillére, a rendőrséget és a népi kollégiumot képviselő jelenlevők közelebb kerüljenek egymáshoz. Perneczky Béla üdvözölte megjelenteket, majd utána énekszámokkal, szavatokkal, páros jelenetekkel és furulyaszámmal szórakoztattuk vendégeinket. Ezekkel a műsor-számokkal, dalainkkal is meg akartuk mutatni, hogy kik vagyunk és mik akarunk lenni. Végül dr. Kovács Lajos nevelőtanár búcsúzott el a kollégisták nevében a rendőröktől, és annak a reményének adott kifejezést, hogy ez a mai találkozás csak az első lépés a rendőr tanosztály és a kollégium közötti kapcsolat kiépítésében.

Vendégeinket "NÉKOSZ-módra" megéljeneztük, és mindaddig énekeltünk az erkélyre kiállva, amíg el nem távoztak. [...]

Január 29.

[...] Hazatérésünk után nem sokkal vacsoráztunk. Vacsora után legtöbben tanul-tak, mert 8 órakor kollégiumi óra kezdődött, amelynek meghívott előadója páter Kovács Tibor volt. Előadásának címe Az egyház és demokrácia volt. A kiváló felkészültségű előadó végig igen érdekes és értékes előadást tartott. Nagy hozzáértéssel, jóakarattal tárgyalta a problémát. Meglátszott rajta, hogy neki szívügye az, hogy az egyháznak és a demokráciának a kérdései mielőbb rendeződjenek. Felvilágosult és minden vallási elfogultságot nélkülöző álláspontja feltétlenül tiszteletet érdemel, és nagyon üdvös volna, ha az egyházak vezetői közül minél többen lennének hasonló állásponton. A mintegy háromnegyed órás előadást vita, illetve hozzászólások követték. Voltak egyes dolgok, melyeket az előadó a legnagyobb jóakarat mellett is nem fejtett ki világosan vagy egészen mellőzött. Nekünk is voltak kérdéseink, amelyekre szerettünk volna választ kapni. Egyre-másra jöttünk a legkülönbözőbb kérdésekkel, melyek helyes megválaszolásához vagy kellő tárgyi tudás, vagy megfelelő ítélő-bírálóképeség kellett, és szinte spontán, várakozás nélkül kaptunk minden egyes kérdésre határozott, nyílt feleletet. Puruczky, Szakál, Barankay és Borics Gyula szóltak hozzá, illetve kérdeztek legtöbbet. Mintegy háromnegyed óráig tartott ez a beszélgetés, majd vendégünk távozása után mi is aludni tértünk.

Január 30.

Egyik napunk mozgalmasabb, mint a másik. Reggel a héten már szokásos próbák folynak. Ebéd után ismét próbál a kórus. Közben vezetőségi ülés, majd a tanulmányi bíróságnak volt egy rövid megbeszélése. Ezután a kollégium képzőművész tagjai és diákparlamentari vezetői gyűlésre mentek. Estére megérkezik az újonnan készített báb-színpad és a bábszínházról kölcsönként színpadí kellékek és természetesen a "szereplők". Vacsora után ismét folynak a próbák. A bábszínészeink is munkához fognak, és most már egészen komoly, jó teljesítményt nyújtanak. Még fél tízkor is a próbálók énekétől és szavaitól hangos a kollégium.

Az utóbbi napok tanulságául meg kell jegyezni, hogy tagságunk most komoly lelkesedéssel, lendülettel végzi munkáját. Öröm nézni, hogy próbálnak, hogy dolgoznak

együtt a fiúk és lányok, fegyelmezetten, anélkül, hogy valamilyen tanári vagy igazgatói tekintély kényszerítené őket erre. Reméljük, hogy megtartjuk a munkának ezt az ütemét, és nemcsak a külső szerepléseinkre való készüléskor, hanem tanulásunkban és saját magunk képzésében is legalább ilyen lelkiismeretesek leszünk.

Február 19.

Szomorúan kell megállapítani, hogy a tagságnak egy egészen nagy százaléka hanyagságból, nemtörődomségből vagy talán inkább lustaságból elhanyagolja a reggeli tornát.

Tekintve, hogy már közvetlenül a vizsga előtt állunk, a délutánt tanulással töltöttük. Iskolai feladataink elvégzése után a kollégiumi tanulmányokról készült jegyzeteinket tekintettük át.

Este volt még egy irodalmi előadás, dr. Kovács Lajos tartotta Népi irodalom címmel. Ezt a nagy témát, amiről előadássorozatot lehetne tartani, igen jól és ésszerűen foglalta össze. Nem sokkal a kollégiumi óra után megérkezett Halász József, a Györffy-kollégium titkára, mint normabiztos. Rögtön közrefogtuk, és vallatni kezdtük a kollégiumi vizsgák menetére vonatkozóan. Rövid beszélgetés után lefeküdtünk, azt hiszem mindnyájan ezzel a gondolattal: mi lesz holnap?^x

Március 14.

Ma reggel 4 ember kivételével, akiknek feladatuk volt a helybeli ünnepségekkel kapcsolatban, az egész tagság vonatra ült, hogy Pestre utazzon, és részt vegyen a közös centenárius ünnepségeken.

A vonaton a meleghez és a zsúfoltsághoz viszonyítva elég jól utaztunk.

Este részt vettünk a nagy ifjúsági felvonuláson. Mindegyikünk számára rendkívüli élmény és maradandó emlék ez a felvonulás.

Fáradtan, az énekléstől és éljenzéstől berekedve tértünk haza már az éjféle órákban a szállásunkra.

Március 15.

Korán keltünk. Átmentünk a Szent László-laktanyában levő Kossuth-kollégiumba reggelire. Reggeli után, amíg sorakoztunk, megnéztük titokban, majd nyíltan a pápai kollégium birtokában levő vándorzászlót.

Sorakoztunk ismét, és rendezett sorokban vonultunk az Apponyi térre, hogy csatlakozzunk a többi kollégistához. Mire odaérkeztünk, már az egész tér feketéllett a NÉKOSZ-egyensapkáktól. Hatalmas tömeg vagyunk már. Hosszas rendezgetés után megindultunk a Múzeumkertbe az ifjúsági nagygyűlésre.

Mindenütt óriási tömegek, zászlóerdő, feliratok, táblák, harsány, vidám nótaszó.

Az ifjúsági nagygyűlésen Benedek Árpád szavalta el a Talpra magyart, utána pedig Nonn György tartotta meg nagy hatású beszédét.

^x A vizsga anyaga A valóság pedagógiája című fejezetben.

A nagygyűlés után csatlakozva a többi felvonulóhoz, kanyargós, sokszor kerülő úton megindultunk az országház elé.

Végeláthatatlan, lelkes tömeg. Valóban méltón ünnepli meg a magyar nép, a magyar ifjúság és az ország nevében a 48-as forradalom százéves évfordulóját.

Meghallgattuk az elmondott beszédeket, és fáradtan ugyan, de egy igen szép emlékekkel gazdagodva tértünk vissza a Kossuth-kollégiumba, hogy megebédeljünk.

Ebéd után többen városnézéssel töltötték az időt. Voltak, akik kipihenték magukat a szállásukon. Este a Városi Színházban a NÉKOSZ adott műsort, ide azonban aránylag kevesen tudtak bejutni. Közben már gyülekezett a tömeg a Kerepesi úti NÉKOSZ-ünnepélyre. A nap hátralevő részét, sőt a következő napból egy-két órát itt töltöttünk, és mindenki nagyon jól érezte magát. A hangulatot megalapozta a fejenként kiosztott fél liter bor és négy kifli. Jó zene volt, és éjfél után kb. három óráig táncoltunk.

Összevetve a napnak az eseményeit, benyomásait: mindnyájan a fáradtság ellenére jól éreztük magunkat. Boldogan vettünk részt a felvonulásokon, ünnepélyeken, hogy hitet tegyünk amellett, hogy méltó utódai akarunk lenni nagy elődeinknek. Mégis meg kell említeni, hogy zavarok voltak a rendezés körül, és ez valami kis kellemetlen érzést váltott ki mindnyájunkban.

A tánc után autóbusszal tértünk a szállásunkra, hogy kipihenjük a mozgalmas nap fáradalmait.

Március 16.

Reggel aránylag korán volt az ébresztő, hogy pontosan ott legyünk a Városi Színházban tartandó NÉKOSZ-nagygyűlésen. Néhányan közülünk már ma útra keltek, hogy részt vehessenek az otthon tartandó zenei, illetve énekkari hangversenyen.

Nagyon korán érkezünk a színház elé. Mi voltunk a legelsőek. Itt aztán a rendezés egészen gyengén működött. Majdnem két órát vártunk arra, amíg valamennyire rend lett, és bevonulhattunk az épületbe.

Gyönyörű, lélekemelő ünnepélyben volt részünk, sajnos ezt a lelkes hangulatot megzavarta néhány disszonáns akkord.

Az ünnepélyen megjelent Tildy Zoltán köztársasági elnök úr, és megkoszorúzta a feloszlott Györfly-kollégiumnak, a NÉKOSZ alapító és úttörő kollégiumának zászlóját.

Az ünnepélyen beszédet mondott Erdei Ferenc, Kardos László, aki két fontos bejelentést tett. Az egyik az volt, hogy bejelentette a Györfly-kollégium feloszlását, a másik pedig az volt, hogy bejelentette a Vasvári Pál Akadémia megalakulását. Felszólaltak még Gyenes Antal, Ortutay Gyula, Révai József.

A nagygyűlés után hazamentünk a szállásunkra, majd megebédeltünk. A délutánt mindenki szabadon tölthette el. Sajnos, az eddigi szép időt esős, felhős idő váltotta fel a délután folyamán, és ezt a délutánt már nem tölthettük olyan kellemesen. Este többen elmentek a Sportcsarnokba a NÉKOSZ-előadásra. A társaság legnagyobb része azonban aránylag elég korán hazatért a szállására, és lefeküdt. [...]

Április 7.

Reggel pontosan kezdtük meg a napot. A délelőtti folyamán érkeztek meg cserekollégistáink, 2 abaújszántói, 2 balassagyarmati, 2 salgótarjáni, 2 egri, 2 saújhelyi, 2 gyöngyösi. Ők délelőtti végzik a számukra kijelölt feladatokat, előadásokat hallgatnak, délután pedig kapcsolódnak a mi munkánkhoz, és velünk együtt végzik a kollégiumi munkát. Egy hétig tartózkodnak itt, s az a cél, hogy az itt látottakat, tapasztalataikat hazavigyék, és saját kollégiumaikban hasznosítsák.

Délután a Zenepalotába ment a tagság 70%-a a vendégekkel együtt, hogy meghallgassa Csorba Zoltán tankertületi főigazgatónak az előadását Makarenko: Az új ember kovácsa című könyvéről. Az előadás igen színvonalas, érdekes és komoly előadás volt, és méltán váltotta ki kollégistáink tetszését és elismerését.

Vacsora után kollégiumi órán Szvoboda Antal próbaidős nevelőtanár tartotta meg az első gazdaságtörténeti tárgyú előadást. Sajnos, őszintén szólva meg kell állapítanunk, hogy az előadás (semmilyen szemszögből nézve) nem elégtette ki a tagságot, a tagság érdeklődését, és egészen gyenge, mondhatnám színvonal nélküli volt. Előadás után nem sokkal mindnyájan aludni tértünk.

A mai nap folyamán költözött be Kazay Gyula volt bajomi kollégista a kollégiumba, s vele a kollégium létszáma 43 fő lett.

Április 11.

Ismét zsúfolt, eseménydús nap.

10 órára a Nemzeti Színházba mentünk, ahol a szovjet-magyar hét keretén belül tartotta az utolsó előadást Veres Péter honvédelmi miniszter: "Mít láttam Moszkvában?" – Végig érdekes, nagyszerű, fordulatos előadásmód, párosulva az előadásmód zamatosságával. Nem is folytatom tovább. Nagyszerű előadás volt.

Ebéd után ismét sorakoztunk, és az Iparkamarába mentünk, ahol NÉKOSZ-konferenciát tartottunk "Péter bácsi" tiszteletére. Ő pedig két órán keresztül beszélt nekünk a magyar mezőgazdaság legégetőbb kérdéseiről, legsürgősebb feladatairól. Előadás előtt énekelt a kórus, Papp Mátyás és Bolló Bertalan szavaltak.

A konferencia után a vendégkollégisták bábszínházba mentek.

Veres Péter meglátogatta a kollégiumokat, legvégül idejött hozzánk, meguzsonnázott, és elbeszélgetett a kollégiumunk helyzetéről.

Többen moziba mentek.

Délben szövetkezeti tanácsülés és este vezetőségi ülés volt. Sajnálatos eseményt kell ismét megemlíteni. Nevezetesen, hogy tegnap este többen borhoz jutottak, és egyikük közülük botrányosan rosszul lett. Komoly kérdést és gondot okoz majd, hogy mit csináljunk az illetővel, és az illető társasággal, mert az egyébként is súlyos esetet súlyosbítja az, hogy vendégek előtt, illetve azok itt tartózkodása idején történt.

Április 12.

[...] Kovács Tibor megtartotta előadását a népbírószági ülés után Az értelmiség a demokráciában címmel. Előadása elsősorban gyakorlati és nem elméleti síkon mozgott. Talán így lehetne megfogalmazni a címét: Hogyan vitatkozzon, hogyan

győzzön meg egy népi kollégista egy olyan értelmiségit, aki meg van győződve arról, hogy az értelmiségnek nincs helye, illetve jövője a népi demokráciában. Fel-sorakoztatta mindazokat az érveket, melyeket a pesszimista és a népi demokráciá-val szemben gátlásokkal küzdő értelmiségi használ vitáiban, és amelyekkel be akar-ja bizonyítani azt, hogy a demokráciában nincs meg az értelmiség számára a meg-felelő hely.

Az előadás után nótáztunk, majd Kovács Tibor bejelentette, hogy kik lesznek azok a kollégistáink, akik cserekollégistaként egy hétre meg fogják látogatni a kö-zeli, illetve észak-magyarországi kollégiumokat. [...]

Április 23.

Vasárnap kollégiumi nap lesz Miskolcon. 500 pesti kollégista jön le. Lejön a NÉKOSZ Központi Táncegyüttese is. Kórusok. A mai napon már erre készültünk nagyrészen.

6 órakor volt az ébresztő, reggeli torna, takarítás, szilencium.

Ebéd után egy rohambrigád alakult, és a Szabadság térre ment, hogy az ott fel-állítandó szabadtéri színpadot, illetve emelvényt elkészítse. Többen labdarúgó mér-kőzésen voltak. A kollégiumban kevesen tartózkodtak tanulási idő alatt. [...]

Április 24.

[...] Este mindnyájan kivonultunk a "Tiszai pályaudvarra" a "NÉKOSZ-különvonat" fogadására. Kissé megkéstünk, és futni kellett, hogy idejében megérkezzünk.

Zászlóerdővel, legnagyobbbrészt már a NÉKOSZ egyenruhájában (az énekkarok), de mindannyian NÉKOSZ-sapkával szálltak ki a vonatból a pestiek. Kint vártuk őket a pályaudvar előtt. Gyimesi Pista bá mint főrendező indította útnak a csoportokat. Szinte pillanatok alatt, rendben ment, illetve történt meg az elvonulás. A Szemere-kollégiumba a tánccsoport férfitagjai és az újságírók kerültek. Vacsora után minden-ki lefeküdt, hogy pihenten láthasson hozzá a holnapi feladatok elvégzéséhez.

NDGY A miskolci Szemere Bertalan Kollégium iratai A-1

196. (s. a.): Felejtethetetlen ünnepséget rendezett
Miskolcon a NÉKOSZ

"Sej szellők, fényes szellők, fújjátok, fújjátok, Holnapra megforgatjuk az egész világot" – harsogták vissza vasárnap délelőtt a Széchenyi utca házai száz meg száz szívét-lelket örvendeztető népi kollégista szabadon szárnyaló hangját. Szinte meg-ifjultak az utcák is, ahogy végigmentek rajtuk ezek az új magyar fiatalok, a legen-dás negyvennyolcas ifjak méltó utódai, a szabadság és haladás nagyszerű hordozói.

Ifjúsági nagygyűlés az Avas aljában

A Szabadság tér mentén az Avas aljában felállított emelvényt elborítták a zászlók, a miskolci diákság színe-java lepi el a teret s a hegyoldalt, csillogó szemükben a vá-rakozás fénye ül. Messzire néző felírat hirdeti: "A honnak egy igaz zászlója van, s

ezt mi álljuk körül. " A táblák egész sora arról tanúskodik, hogy a népi kollégisták tanulókkal dolgoznak a népért. Az egyensapkas fiatalok, akik Budapestről lejöttek, hogy első ízben Miskolcon ifjúsági nap keretében megismertessék kincseiket, lelkes hangulatban várják az ünnepségek sorát megnyitó ifjúsági gyűlés kezdetét.

"Sej, a mi lobogónkat – Fényes szelek fújják – Sej, az van arra írva – Éljen a szabadság" – éneklő az egybegyűlt ifjú sereg a népi kollégisták pezsdítő indulóját, Dér László Györfly-kollégista Csokonai-verset szaval, majd dr. Kristóf Tibor tisztifő-ügyész a város lakosságának üdvözlését tolmácsolja. – Iskolavárossá akarjuk fejleszteni Miskolcot – jelenti be.

– A népi kollégiumi mozgalom a magyar múlt legrágább hagyományait őrzi – mondja Csorba Zoltán tanterületi főigazgató köszöntő szavaiban.

Szeretnénk, ha a miskolci ifjúság megérezné és átvenné ennek a mozgalomnak építő, cselekvő erejét.

Szeretjük a népi kollégistákat, mert ők a magyar ifjúság leghaladóbb, legradikálisabb csoportja.

Viharzó taps fogadja Gyenes Antalt, a NÉKOSZ elnökét. Az értelmiség múltbeli kettősségét fejtegeti, amely teljesen idegen a paraszt- és munkássorból származó új értelmiségi fiatalok előtt.

Ők nem állnak válaszüton: szilárdan ráléptek a demokrácia, a haladás útjára.

– A mi fiatalságunk – mondja – felismerte, hogy az új társadalom, amely eltűntette az úri középosztályt, megérdemelt rangra és tisztségre emeli az értelmiségi foglalkozást, a szellemi hivatást.

A mi fiatalságunk tudja, hogy csakis ebben az új világban érdemes értelmiséginek lenni, amelyben a nép az úr. Hangsúlyozta, mennyire szüksége van az épülő, izmosodó országnak értelmiségi szakemberekre. Az újjáépítés ütemét tekintve, hamarosan értelmiségi hiánnyal lehet számolni.

Felejtethetetlen gazdag kultúrprogram

Megkezdődik az a csodálatos gazdag, a nép legigazabb kincseiből összeállt kultúrprogram, amely sokáig emlékezetes marad Miskolc dolgozóinak lelkében. Az igaz, tiszta magyarság, a legszentebb történelmi és népi hagyományok szelleme lebegi át a népi kollégisták magas művészi színvonalú produkcióit. Dél előtt az avasálji szabadtéri színpadon, délután a diósgyőrvásvári mozi helyiségeiben, majd a színházban, roskadásig megtelt nézőtér előtt szerepeltek a kollégisták.

A Csenki Imre vezényletével éneklő központi kórus a magyar és szomszédos népek dalkincsének jeleseiből válogatta össze darabjait. Megkapó fogyeimezetttség, a lehetni részletfinomság s a népi zene hangszerelei ötleteinek maradéktalan érvényesítése jellemzi elsősorban ezt a kitűnő vegyes kórust. Lénárth Elek valósgos csodát művelt a gondjaira bízott gyermekkórssal. Magyar, román, szerb dalok kelnek szárnyra a picinyke torkokból tisztasággal, a hangok színesen áradó bőségével.

A táncegyüttes hatalmas sikere

A pálmát Miskolcra is a NÉKOSZ Központi Táncegyüttese vitte el. Nem túlzás, hogy ebben az alig sejtett gazdagságú művészeti ágba ilyen élményben még nem volt

részünk. Együtttes még így nem formálta mozdulatokba, a test ritmusába a nép örömet, vágyait, örök életmegnyilvánulásait. A nép leggyűrhetetlen ereje s ennek az erőnek öntudatos felismerése szól ezekből a táncokból, amelyek szilajsága, harmóniája, hullámozó mozgalmassága, kápráztató szépsége lenyűgöző hatást vált ki a nézőkből. A verbunkos, a szüreti táncok, a konyhatánc mind egy-egy tökéletesre csiszolt koreográfiái remekmű, s igazak, mert a nép évszázados hagyományvilágában rejtőznek. A Szabó Iván vezette táncegyütttes – a zászlóstánccal fejezte ki szeretetét s belső ragaszkodását a munka hősei, az építés élharcosai iránt. A színházi előadást Kardos László, a NÉKOSZ főtitkára vezette be.

Az ifjúsági nap keretében nyílt meg a Korona kiállítási termében a népi kollégista képzőművészek tárlata. A Bartók Béla zeneművészeti kollégium hallgatói a Zene-palotában hangversenyt adtak. A Horváth Árpád színművészeti kollégium növendékei szavallatokkal tarkították a műsorokat. [...]

Északmagyarország (Miskolc), 1948. április 27.

197. F. Nagy László: Májusfák

Hajnalban állnak már vitézül,
szökik az égről a felhő,
haragos fejükön vígyázva
szalagot ingat a szellő.

Ünnepi ruhádat vedd elő,
danozhatsz, fűtyülhetsz békén;
ne csengjen máma a kapavas,
gyáron se füstöl a kémény.

Mióta a mezők nyugodtak
s nincsen a fű között töltény,
azóta viruló ünnep ez,
mínekünk eleven törvény.

Nyugaton fehérek, feketék
májusa fekete fátyol;
őket az aranyak hervasztják,
minket a szabadság ápol.

A papír hamu lett minálunk,
amire tilalmat írtak,
májusfát szabadon állítunk,
székfűlünk szabadon nyílnak.

Fáink a mennyet is bebövik,
zengik az állítók kedvét;
nem rúgják most ki a táncosok
sarkantyús csizmájú medvék.

Valóság, 1948. május

A városligeti Park klub díszes homlokzatán nemzetiszínű és vörös zászlókat lenget a játszi tavaszi szél. A nemrég még oly "exkluzív" palota ugyancsak csodálkozhatik: egykori "előkelő" vendégei helyett most harmadik napja a nép fiai járják süppedő szőnyeget, olyanok, akik a múltban legfeljebb ha a ház pincéje, konyhája körül fordulhattak volna meg. A NÉKOSZ művészeti kollégiumainak ifjúsága tartja itt négy-napos konferenciáját. Kétszáz tehetséges ifjú: képzőművész-, színész-, zenész-, táncosnövendék, kiknek legnagyobb része két évvel ezelőtt még falun, tanyán, územekben, műhelyekben kallódott. Most kultúrpolitikai kérdéseket, esztétikai problémákat vitatnak meg. A cél: félreérthetetlen állásfoglalással tisztázni a mai művészet feladatát.

Első alkalom, hogy a hat művészkollégium – a Bartók, Derkovits, Dési Huber, Horváth Árpád, Nagy Balogh, Tánc- és Kórusművészeti – ifjai közös megbeszélésre összegyűltek. A napirendet óráról órára előre kidolgozták, reggel 8-tól késő estig komoly munka vár a résztvevőkre. Előadások hallgatása, gyárlátogatás, kiállítások megtekintése és a kapott anyag feldolgozása.

Harmadik napja vannak együtt. Reggel a Magyar Valóság kiállítását nézték meg valamennyien, 10-től pedig majdnem három órán át a képzőművészet és a realizmus viszonyáról beszéltek.

A közösségi nevelés nagyszerű eszköze a kollégiumokban a szobaszövetkezet. Tízen-tizenketten élnek így a legszorosabb közösségben, s alakítják egymást emberre. A résztvevők közt itt is ilyen "szövetkezetek" alakultak, s a hat kollégium fiai, leányai egy-egy vezetővel töviről hegyire feldolgozzák az előadást. Emitt az Arany János szövetkezet, amott a Petőfi, a József Attila beszélget, vitázik Szervánszky Endre ebéd utáni előadásáról, a zene és a realizmus összefüggéseiről. A Dési Huber szövetkezetben Krasznai István Bartók-kollégista arról beszél: számára megfoghatatlan, miért nem értik sokan Bartók zenéjét. Pillanatnyi csend után megszólal Batári László, a Derkovitsból:

– Az az érthető, hogy sokak számára érthetetlen. Hiszen sok évszázados német behatás tette idegenné itthon a népi zenét. A magam példáját mondom el nektek. A szabolcsi Nyírpazonyban nőttem fel, s míg két éve fel nem kerültem a kollégiumba, egyetlen népdalt sem ismertem. Ugyanúgy voltam a táncsal is. Ha a tanyákról be-bejött néhány "kukás" (dohánymunkás) legény, és a maguk táncát próbálták járni, kiverték őket a bálteremből a foxot, tangót táncolókat. Valami belülről mindig elégedetlenné tett; anélkül hogy tudtam volna, miért, rosszul éreztem magam ezeken a mulatságokon. Csak itt jöttem rá a kollégiumban, hogy a nép művészetét kívántam, és most boldogan fogadom mindazt, amit ebből a népi kincsből megismerhettem.

Amott a kehidai Kiss János beszél a másik szövetkezetnek: – A mi kollégiumunkban, Nagymaroson (Nagy Balogh János) fel sem vetődhetik olyan kérdés, hogy a való életet kell-e ábrázolnunk. Van egy kis földünk, s amellet, hogy a műteremben megkapjuk a mesterségbeli tudást, künn is elvégezzük a munkánkat. Így nem szakadunk el osztályunk életétől, ennek az életnek a realitása aztán természetesen ott tükröződik a rajzainkon is.

F. Nagy László eddig erőteljes vonalú vázlatokat rajzolt. Most megszólal: Amikor Felsőiskázról 1946-ban feljöttem a kollégiumba, se ablakunk, se ajtónk, se ágyunk nem volt az első hónapokban. Mégis ez a közösség lett a nevelőm. Itt tudatosodott bennem, mi az, ha otthon két ágyban ötven hálunk, s dolgozunk már gyermekkorunkban látástól vakulásig. Először versben kíváncsított ki belőlem, amit otthonról hoztam, csak azután a rajz vonalaiban. Világnézetileg ekkor kaptam meg az eszmei fegyvereket, hogy meglássam és ábrázolni tudjam a valóságot.

– Mi a véleményed arról a felfogásról, amit délután hallottunk az egyik felszólalásban: "A népet előbb fel kell emelni a magas művészet színvonalára" – kérdi Berek Katalin, Horváth Árpád-kollégista (tizennyolc éves, tavaly még tésztagyári munkásnő volt Szegeden). – Nézetem szerint ez az a régi, arisztokratikus álláspont, mely ellen küzdenünk kell.

Dallos Ferenc így válaszol:

– Azt hiszem, a közeledést nekünk, művészeknek kell elkezdenünk. Azután majd a tömegek is elindulnak felénk. Persze, csak akkor, ha megtanuljuk a maga teljes összefüggéseivel látni és ábrázolni a társadalmi valóságot.

Major Tamás most tartotta meg előadását a Színház és realizmusról. Kitűnő élelátással vette sorra a kérdést, és leplezte le a néptől elszakadt szépelgőket, az "elefántcsonttorony-szemlélet" kultúrsznobjait. Shakespeare több drámáját boncolva bizonyította be, hogy a nagy realista mennyire a tömegek számára írt, s pontról pontra cáfolta Babitsot, aki szerint Shakespeare csak a finom, emelkedett ízlésűek "szűk körének" írta műveit.

Horn Géza felszólalásában azt javasolta: a jövőben egy-egy munkáselőadás hozzászólásait, vitáit hozzák nyilvánosságra: Ne féljünk a tömegek véleményétől – mondotta –, mert hiszen nekik akarunk művészetet adni. Halda Alíz ezt kérte: Adjon útmutatást Major elvtárs, hogyan készülünk a realista színjátszásra?

– Szüntelen szembenézni a valósággal, a társadalmat a maga teljes összefüggéseiben, mozgásában látni, napról napra megújulni és kemény önkritikával készülni a feladatokra – volt a válasz.

Éjszakába fordul már az idő, amikor felcsendül kétszáz ifjú torokból a NÉKOSZ-induló, és zeng a refrén, olyan hittől feszülő lelkesedéssel és bátor öntudattal, hogy csak úgy visszhangozzák a falak: "Holnapra megforgatjuk az egész világot!"

Szabad Nép, 1948. május 9.

199. Juhász Ferenc: Költőkhöz

Szakállas Mózes, mikor negyven
nap után Sion hegyéről lejött
két kőtáblával a hóna alatt
és a bujaságon megülködött,

mert amíg ő éhesen véste
ott a sziklát és verejtékezett,
azt hitték meghalt s új istent
öntöttek aranyból az emberek,

vad haragjában a csőcseléket
elhányta, akár tenger a habot,
bár Áron fölfújódott, mint a
buborék, reszketve kardoskodott,

széttúzta az öntött aranyborjút,
megátkozta a büszke főpapot:
Halljátok: e hegyen voltam én is,
megtisztultam és most itt vagyok,

a parancsokat kőtáblára írtam,
Összetöröm a múlt bálványait!
Építő világról éneklek ezután,
mire a munka és népem tanít.

Valóság, 1948. július

200. (B. S. *): 62 fiatal történész együtt készül a jövőre
a szakosított Petőfi-kollégiumban

Nem is igazi népi kollégista leány az, akinek mostanában nincs hólyag a tenyerén. A Petőfi-belieknek már van. Egészen friss, most szerezték be szerdán, egyetemi rohamunkán, Csillebércen, az épülő Úttörő Köztársaságban, az arcuk minden kozmetikát megszégyenítő bronzszínnel együtt. Két héttel ezelőtt, mikor összeköltöztek, még magázták egymást; összeölelkezve, büszkén mutogatják feltört tenyerüket. Nánási Vera, Pajor Kató, Pór Edit, Belényes Teri táncol be a szobába, magasba emeli fitos orrát, ünnepélyes képet ölt: "A lányok derekasan csákányoztak! – Pataki mondta!"

Ez már valami. Pataki ugyan csak 21 éves, viszont rendkívüli tekintélye van: ő a Petőfi-kollégium igazgatója. A jól végzett munka újabb nagyszabású tervekre ösztönzi a Táncsics szövetkezeti lányokat. Az ágyakra kuporodva izgatottan tárgyalnak.

– A könyvtár feljavítására tennünk kell valamit! Az egyetemet és a Teleki Pál intézetet fogjuk "önkéntes felajánlásra" bírni!

Hogy nevezettek "le kell vágni", efelől a legteljesebb az egyetértés NÉKOSZ, DOKOSZ, MAKE oldalról egyaránt. A szakosítással járó összeköltözés az azonos érdekek szoros szövetségébe kovácsolta a jövődő történelemtanárnőit.

– Jó a szakosítás, vizsgára, kollokviumra könnyebben ki tudjuk segíteni egymást. Szakelődőket hívunk meg vitaestre, közelebb kerülünk így az egyetemhez. Az értelmiségi fiatalok egyesülése többé nem elmélet, hanem gyakorlati valóság, együtt lakás, közös élet...

– Baj nincs semmi?

* Bars Sári újságíró.

Az egyik lány lehajtja a fejét:

– A volt NÉKOSZ-isták fejlettebbek, többet olvastak...

– És ez nagyon sért titeket, igaz?

Felveti a fejét:

– Ebből csak egy következtetés lehetséges! Utol kell érnünk őket!

A folyosón ajtók következnek egymás után, az ajtókon kézzel festett kis táblák: Népfront, Élmunkás, Flamingó, Táncsics, Garibaldi szobaszövetkezet. Ilyen felírás is van: "Csendet kérünk! Tanulószoza." És van egy, amelyen nem áll semmi – mégis itt tartózkodnak a legtöbben. Ez a Petőfi-kollégium díszje és büszkesége: könyvtár és társalgó, két hatalmas üvegszekrényben 600 kötet könyvvél. Téma szerint külön polc a közgazdasági munkák, esztétika, néprajz, szépirodalom, idegen nyelvű irodalom, marxizmus számára.

A legelőkelőbb hely – a legszélesebb, legtömöttebb sor – a magyar történelemé és egyetemes történelemé. A szakosított Petőfi 62 lakója mind egy szálíg történész. [...]

Hétfőn szemináriumest volt, kedd este "államelmélet"-előadás, szerdán este szak-előadás meghívott előadóval a mai történetírás kritikájáról, csütörtökön szabad este. Szabad este, tehát a Garibaldi szobaszövetkezetben nyolcan ülnek körül az asztalt: Szolnoki János egy törpebirtokosnak, Székely Béla kőművesnek a fia, Rovó Jenő apja uradalmi cseléd volt életében, Keszeg Pistáé idénymunkás, Asztalosé altiszt, Domonkos Ottóé tanító, Náfrádi Lacié szabó, Fodor Gézáé MÁV-tisztviselő. A társadalom minden dolgozó rétege képviselve van.

Keszeg a kultúrbirozság működéséről számol be: pünkösdi ünnepségükön a határozat értelmében Náfrádi táncolni, Kalmár Árpai szavalni fog.

– Miért Kalmár, hiszen...

– Azokat szerepeltetjük, akik kevésbé gyakorlottak. Szokják meg a nyilvánosságot!

További határozat: "Fokozott bekapcsolódás a Tanulj Többet Mozgalomba, szobaszövetkezeti kapcsolat további kiépítése, a Hámán Kató tanoncotthonnak számtan-, magyar helyesírás-tanfolyam tartása."

Következő napirendi pont: kritika, önkritika. Sz. kezdi:

Számomra mindig hatalmas fejlődést jelentett, ha nyilvánosan megvallattak vagy "letoltak". Ha jó közösségi emberek akarunk lenni, erős kontrollra van szükségünk... Kevésbé tartottam be utóbbi időben a kollégiumi fegyelmet. Szakvonalon értem el a legjelentősebb eredményt: még előbbi otthonomban, a Dózsában ketten elhatároztuk a magyar agrármozgalmak feltárását. Ismeretlen része a magyar történelemnek. Csak az összeköltözés után itt, a szakelőadásokkal, könyvtárral teremthető meg munkámnak feltételei. Ez a lehetőség rendbeszedte érdeklődésemet, megszabja tanulmányaim további menetét, végleg lekötött a történelem mellé...

– Elég. Öt perced lejárt! Ki kíván hozzászólni?

D. hevesen magasba emeli a karját:

– Nyíltan rá kell mutatnom egy-két hibára, amelyeket feltétlenül ki kell irtanod magadból. Rendetlen vagy: az elvett holmikat nem teszed vissza a helyére. Ez bánt-hatja társadat, még ha közös is minden a szekrényetekben...

F. -nek is van mondanivalója:

- A magatartásodban van a fő hiba: az újakat mintha egy kicsit felülről kezelnéd. Aztán észreveszed ezt, gyorsan átcsapsz a másik végletbe, "bratyzni" kezdesz. Meg kell találnod a kellő önfegyelemmel rendelkező, magabiztos, természetesen viselkedő és segítő jóbarát hangját és modorát. Végül is szobaszövetkezeti elnök vagy, gondold meg, 12 ember összefogása, közösségi emberré nevelése múlik rajtad, felelős vagy értük...

Tovább nem jegyeztem a késő éjszakába nyúló beszélgetést. Ami az egészből a nyilvánosságra tartozik, az: akik így, ilyen éretten, komolyan, felelősségteljesen készülnek pályájukra, nevelik önmagukat és egymást, 19-20 éves gyerekek. Gyári munkások, altisztek, szegényparasztek fiai. [...]

Szabad Nép, 1948. május 20.

201. A NÉKOSZ két éve

A NÉKOSZ-központ oktatási osztálya kiadványából

A magyar demokrácia kultúrpolitikai eredményei sorában európai viszonylatban is sajtóságon jelentős kezdeményezést jelent a "népi kollégiumok" egész országra kiterjedő hálózatának megteremtése. A népi kollégiumok megalakulása közvetlenül csatlakozik a magyar társadalom strukturális átalakulását jelentő reformok: a föld szétosztása, a bányák, a bankok, a nagy- és középüzemek államosítása mellé mint a demokratikus magyar kultúrpolitika változását jelentősen előmozdító kezdeményezés. Jelentősége és sajátos jellege a magyar kultúrpolitika múltjában, a magyar dolgozó osztályok helyzetében, a magyar ifjúság különleges nevelődési körülményeiben kereshető. A kollégiumi szervezet céljai s ma már eredményei három pontban foglalhatók össze:

1. A paraszt- és munkásszármazású ifjúság tömege számára intézményesen megadja a közép- és felsőoktatás anyagi lehetőségét; 2. Döntően hozzájárult a magyar értelmiségi ifjúság politikai nevelődése s beállítottsága irányának és jellegének gyökeres megváltoztatásához; 3. Létrehozta a nemcsak formájában, de tartalmában is a legmodernebb pedagógiai gyakorlat intézményeit. Ami a mozgalomban sajtóságos: bár az államhatalom jelentős szervezeti és anyagi segítséget nyújtott az új kezdeményezésnek, magát az intézményt s ennek nevelési módszereit mégsem a hivatalos államhatalom és kultúrpolitika teremtetten meg és alakította ki, hanem maga a népi származású értelmiségi ifjúság. [...]

A kollégiumi szervezetek egységének létrehozása után ismét új és komoly feladatok elé került a népi kollégiumok ifjúsága. A kollégiumok célja: a demokratikus szaktelmség kinevelése. Ez okból az eddigi vegyes főiskolás kollégiumok feloszlottak, s helyükön történet, irodalom, természettudományos, jogász, agrár és mérnök szakkollégiumok szerveződtek, ezzel teljesen kiépítve a kollégiumi szervezet megalakulásakor már részben kiépült szakkollégiumi rendszert. A Vasvári Pál Politikai Főiskola megalakításával pedig megteremtette a NÉKOSZ azt az intézményt, amely egyik jelentős útját jelenti a magyar szakpolitikus értelmiség kialakításának.

1948. március 15-én a Vasvári Pál Akadémia megalakulásával a Györfy István Kollégium feloszlott, elvégezvén azokat a feladatokat, amelyekre életre hívta a tör-

ténelem. Ezzel lezárult a népi kollégiumok történetének első szakasza, amelynek eredményeit ma számszerűen 160 népi kollégium kollégistáinak 10 000 főnyi serege jelzi. [...]

NDGY KLI NÉKOSZ 12-37

202. Az 1947-48-as tanév számokban

A NÉKOSZ 1947-48-as centenáriumi munkaversenyének összesítőjéből

A kollégiumok számának emelkedése

1946. július 10-én volt	2 kollégium
1947. július 10-én volt	69 kollégium
1948. július 10-én volt	158 kollégium

Ebből	1 politikai akadémia
	1 gimnázium
	33 főiskolás kollégium
	7 dolg. isk. kollégium
	116 középiskolás kollégium

Összesen 158

Taglétszám-emelkedés

1946. július 10-én	143
1947. július 10-én	2951
1948. július 10-én	9562

Iskolatípusok szerinti megoszlása a következő:

Főiskolás	2091	21,9%
Dolgozó isk.	635	6,6%
Középiskolás	5304	55,5%
Ált. iskolás	1532	16,0%
Összesen	9562	100,0%

Fiú:

Leány:

Főiskolás	1716	18,0%	375	3,9%
Dolg. isk.	417	4,3%	218	2,3%
Középisk.	4224	44,2%	1080	11,3%
Ált. isk.	1249	13,1%	283	2,9%
Összesen	7606	79,6%	1956	20,4%

Tehát a népi kollégisták 20,4%-a lány. A tavalyi 10,2%-hoz viszonyítva ez örvendetes javulás.

Szociális megoszlás

Földmunkás	784	8,2%
1-5 holdas törpebirtokos	2323	24,3%
5-15 holdas kisbirtokos	1616	16,9%
15-50 holdas kisbirtokos	182	1,9%
Összesen	4905	51,3%
Paraszt	4905	51,3%
Munkás	2257	23,6%
Kisegyzisztenciák	1520	15,9%
Értelmiség	880	9,2%
Összesen	9562	100,0%

Iskolai tanulmányok

Főiskolások eredményei:

kitűnő és jeles	450	21,3%
jó	1085	51,9%
elégséges	489	23,6%
elégtelen	67	3,2%
Összesen	2091	100,0%

Dolgozó iskolások:

kitűnő és jeles	160	25,2%
jó	335	52,8%
elégséges	133	20,9%
elégtelen	7	1,1%
Összesen	635	100,0%

Középiskolások eredményei:

kitűnő és jeles	1246	23,5%
jó	2753	51,9%
elégséges	1305	24,6%
elégtelen	-	-
Összesen	5304	100,0%

Általános iskolások eredményei:

kitűnő és jeles	555	36,2%
jó	729	47,6%
elégséges	244	15,9%
elégtelen	4	0,3%
Összesen	1532	100,0% [...]

Iskolakollégium – mint a legfejlettebb típusú nevelőintézmény – a NÉKOSZ keretében csak a művészeti kollégiumok sorában működött, ilyen volt a Derkovits-kollégium és a Nagy Balogh János Kollégium. 1947 decemberében beköltöztek az első kollégisták az Apáczai Cseré János gimnázium és iskolakollégiumba, amely 1948 januárjában kezdte meg a tanítást.

A gondolat az Eötvös-kollégiumban csírázott ki, ahol is a legprogresszívebb diákok felvetették a munkás- és parasztdiákok kollégiumi felvételének az ügyét. Az igazgatói válasz az volt, majd ha a felvételi vizsgákon megállják a helyüket, akkor – igen. Erre egy küldöttség szerveződött meg avval a céllal, hogy megkéri a népi kollégiumi szövetséget, bízson rájuk – Eötvös-kollégistákra – egy népi kollégiumot, majd ők elérik, hogy ennek a növendékei megfeleljenek az Eötvös-kollégium vizsgafelvételeinek. A szövetség főtitkára egy középiskolai iskolakollégium, gimnázium és kollégium létesítését bízta rájuk. Így szerveződött meg az Apáczai Cseré János gimnázium és népi kollégium. 1947 ősze-tele az előkészítéssel, a tanterv elkészítésével, a kollégium megszervezésével, jóváhagyásokkal telt el. 1948 januárjától júliusig a gimnázium tanulói (38 kollégista: 20 fiú, 18 lány, két osztályban) az V. gimnázium két félévi anyagát végezték el sikerrel. A tantestület tagjai, mintegy 15–20 fő, az Eötvös-kollégium végzett tanárai és aktív tanárjelöltjei voltak. A kollégium igazgatója mindvégig: Orosz Lajos tanár, Eötvös-kollégista, a kollégium lányrészlegének nevelőtanárai: Sós Júlia és Pajor Katalin. A nevelőtestület főtitkára: Lázár György, elnöke: Kemény Gábor. 1948 júniusában a gimnáziumot államosították. Az 1948–49-es tanévben a gimnázium újabb 38 kollégistával indult. Így V/A és VI/A flúosztály és V/B és VI/B lányosztály működött. A gimnázium igazgatója ebben a tanévben: Lázár György. A kollégium új nevelőtanárai: Kemény István és Kemény Istvánné.

A gimnáziumot 1949 augusztusában nyolc más budapesti gimnáziummal együtt megszüntették. Megszűnt a kollégium is, a tanulók más középiskolákba és gimnáziumokba kerültek, egy részüket a VI. gimnáziumi osztály elvégzése után fejlettségre való tekintettel felvették az egyetemre.

A NÉKOSZ keretében 1848–49-ben indult és működött a Csokonai Vitéz Mihály általános iskolás iskolakollégium.

203. Megbeszélés az Eötvös-kollégiumban egy felállítandó kísérleti középiskola és népi kollégium tárgyában
Jegyzőkönyv, 1947. május 8.

Jelen voltak: Benczédi József, Debreczeni Ferenc, Heckenast Gusztáv, Hermann József, Kerékgyártó Elemér, Lázár György, Lukácsy Sándor, Mihályi Gábor, Nagy András, Nagy Miklós, Orosz Lajos, Újlaki Kálmán.

Határozatok

1. A kísérleti középiskola és a vele együtt működő népi kollégium viszonyai: A középiskola és a kollégium szerves pedagógiai egység, de indokolt esetben 1-2 bejáró tag felvételére évfolyamonként lehetőség nyílik. A koedukációt elvileg nem

helytelenítjük, de a problémák leegyszerűsítése végett egyelőre csak fiúkollégium felállítását tartjuk helyesnek. Elhatározzuk, hogy a lehető legrövidebb időn belül egy, az iskola mellett működő leánykollégiumot is szervezünk.

2. A kísérleti középiskola viszonya a NÉKOSZ-hoz és az Eötvös-kollégiumhoz: A kísérleti középiskola a NÉKOSZ nevelőintézménye. Gazdasági autonómiája nincs, de jellegénél fogva külön alapszabályra van szüksége. A kísérleti középiskola irányítását jelenlegi és volt Eötvös-kollégistákból, továbbá a NÉKOSZ vezetőségének meghívott képviselőiből álló nevelőtestület végzi.

3. Épület: A kísérleti középiskola részére egy, körülbelül 60 személy elhelyezésére és négyosztályú középiskola elhelyezésére alkalmas épület szükséges.

4. Egy bizottság a felvetődött kérdéseket letárgyalja a NÉKOSZ vezetőségével. Tagjai: Lázár, Heckenast, Orosz.

5. Felszerelés: A kísérleti középiskola tanulmányi felszereléssel, könyvtárral stb. való ellátása az igazgató feladata. A beszerzést tudományos intézetek, könyvtárak stb. támogatásával kívánjuk biztosítani, és ezen a téren az Eötvös-kollégium döntő mértékű segítségét tartjuk kívánatosnak.

6. A kísérleti középiskola mind a négy évfolyammal induljon meg, de legalább a felső két évfolyam teljes számú legyen.

7. A kísérleti középiskolába való felvételtől a NÉKOSZ vezetőségének javaslatára az igazgató és a tanári testület felvételi vizsga alapján dönt. A szelekció kérdésére a NÉKOSZ alapszabályainak értelmében az ifjúságnak beleszólási joga van.

8. A vezető személyek és szervek jogköre:

- a) Az igazgató jogköre a NÉKOSZ alapszabályai szerint változatlan.
- b) Az ifjúsági titkáré is változatlan, minden a kollégiumi együttélést illető ügyben. A középiskolával kapcsolatos ügyekben az igazgatót a tanári testület arra kijelölt tagja helyettesíti.
- c) A gondnok és az ellenőr jogköre változatlan.
- d) A vezetőség a tanári testület egy tagjával bővül.
- e) A taggyűlés jogköre változatlan.
- f) A nevelőtestület tagjai egyúttal a Pártfogó Testület tagjai is.

9. A neveléssel és tantervvel kapcsolatos ügyek tisztázására bizottságot küldünk ki. Tagjai: Lázár, Lakatos, Heckenast, Debreczeni, Orosz, Újlaki, Nagy Miklós. A bizottság egy hónap múlva tartozik az addigra megalakult nevelési testületnek jelentést tenni.

Nagy András
jegyző

NDGY KLI GYIK 4-II-10

204. Lázár György: Új magyar pedagógiai intézmény Az Apáczai Csere János Kollégium tervezete

Az Apáczai Csere János Kollégiumban ez év őszén megindul a munka. Ez a középiskolások számára alakuló legújabb népi kollégium nemcsak kollégium lesz, hanem egyúttal középiskola is. Vele új iskolatípus vonul be a magyar oktatás történetébe. Újszerűsége elsősorban sajátos társadalmi feladatában rejlik: az Apáczai Csere János

Kollégium feladata a most formálódó népi értelmiség legértékesebb utánpótlásának kinevelése lesz. Egybe fogja gyűjteni az értelmiségi pályákra készülő középiskolás népi ifjúság legtehetségesebbjeit azzal a céllal, hogy lehetővé tegye számukra különösen alapos képzettség elsajátítását. Lehetővé fogja pedig tenni ezt elsősorban azzal, hogy oktatómunkáját rendkívüli gonddal kidolgozott külön tanterv alapján végzi majd. De lehetővé fogja tenni azzal is, hogy az oktatás és a nevelés munkájának elvégzésére elsőrendű képzettségű és feltétlenül haladó szellemű tanárokat sorakoztat fel, túlnyomórészt a legfiatalabb pedagógusnemzedék kiváló erőit.

Mintakollégium - mintaiskola

E feladatot, amelynek megoldására az Apáczai-kollégium vállalkozik, maga a társadalmi fejlődés állítja elénk. A NÉKOSZ döntő sikerű munkája nyomán kialakulóban van új népi értelmiségünk. Közel 100 népi kollégiumban nevelődik ez az új értelmiség, s az ezekből a kollégiumokból kikerülő, egyetemet vagy főiskolát végzett ifjúság elfoglalja az öt megillető helyet minden fontos értelmiségi munkaterületen. Ezzel a legelső, legsürgősebb feladat nagyján túl is jutottunk. De az egyetemi kollégiumok hálózatának további kiépítése mellett már az elmúlt évben felmerült középiskolás kollégiumok létesítésének szüksége is, amelyek biztosítják az arra rátermett középiskolás korú munkás- és parasztifjúság tanulási lehetőségeit. A NÉKOSZ ezt a szükségletet is idejekorán felismerte, s a tavalyi év folyamán életre hívta az első középiskolás kollégiumokat. Az Apáczai Csere János Kollégium létrehozása most további lépést jelent előre.

Itt ugyanis már nem csupán arról van szó, hogy a tanulás lehetőségét teremtsük meg az erre rászoruló népi származású középiskolásoknak, s hogy e népi ifjúság együttélésével és együttes nevelésével biztosítsuk számukra egyszersmind a fejlődésük helyes irányát is. Az Apáczai-kollégiumban magának az oktatásnak a munkáját is kezébe veszi az a haladó szellemű fiatal értelmiség, amely a magyar népi értelmiség kialakulásáért felelősnek érzi magát. Kezébe veszi azért, hogy felfokozza e népi középiskolások tanulásának eredményességét, és ezzel bebizonyítsa: a magyar népi rétegek nemcsak arra képesek és érdemesek, hogy részt vegyenek az értelmiségi munka minden fontos ágában, hanem képesek arra is, hogy ezeken a területeken a legtöbbet és a legjobbat mutassák fel, mégpedig mind rátermettség, mind képzettség tekintetében, tehát hivatottak arra is, hogy a szellemi irányításból magukra vállalják a feladatok oroszlánrészét.

Ilyen értelemben tehát valóban mintakollégium és mintaiskola lesz az Apáczai-kollégium. Versenyt akar támasztani, és példát akar állítani tanítás és tanulás terén egyaránt a magyar művelődés általános szintjének emelése és csúcsteljesítményeinek további fokozása érdekében. De nem lesz mintakollégium és mintaiskola abban az értelemben, hogy nem kiváltságosokat akar nevelni kiváltságos módon, nem a kiváltságosok valamiféle új rétegét akarja felnevelni. Mi ismerünk kiváltságot, de nem ismerünk kiváltságokat, nem ismerünk még a szellem területén sem. A társadalmi szabadságot mi csak úgy vagyunk hajlandók értelmezni, hogy az a szellemi javak teljes felszabadulását is jelenti. Az Apáczai-kollégium most a népi középiskolások legtehetségesebbjeit kívánja összegyűjteni, mert ezeknek a tanulmányi irányítása most a leg-

sürgősebb, legégetőbb feladat. De az Apáczai-kollégium nem szabadalmaztatja módszereit, Ellenkezőleg, mint mondtuk, példát akar állítani. Meg vagyunk győződve róla, hogy eredményeink igazolni fogják pedagógiai elgondolásunkat, s így tanítási módszerünk értékes hatással lesz majd a demokratikus magyar középfokú oktatás végső kialakítására is. Ezért magunk is azon leszünk, hogy az Apáczai-kollégium mintájára és annak eredményeit felhasználva minél hamarabb és minél több ilyen iskolakollégiumot állítsunk fel. S ugyanakkor kíváncsún tartjuk, hogy kezdeményezésünk visszhangra találjon rajtunk kívülálló körökben is, és azokra serkentőleg hasson.

Az Apáczai Csere János Kollégium gondolata tehát valóban új valami, valóban olyasmi, amit a magyar oktatás története eddig nem ismert, amihez a magyar társadalmi fejlődés döntő történelmi fordulatára, a felszabadulásra volt szükség, s amit az azután meginduló rohamos kibontakozás tett parancsoló szükséggé. E szükség felismerése, az Apáczai-kollégium gondolatának felvetése, a tervek kidolgozása s a szervező munka megindítása az Eötvös-kollégiumi ifjúság haladó szellemű rétegének érdeme. [...]

A kollégium szervezete

Ma már készen áll az iskolakollégium szervezeti felépítésének terve is. Az iskola a NÉKOSZ intézménye lesz. Ennek megfelelően a NÉKOSZ ismert alapszabályai reá is vonatkoznak. Mindenesetre elég lényeges kiegészítésekkel. Ezek a kiegészítések onnan származnak, hogy az Apáczai-kollégium, mint mondtuk, nemcsak kollégium, hanem egyúttal iskola is. [...]

Az iskolai oktatás munkáját a kollégiumi együttélés keretében kifejtett nevelő munkával fogjuk kiegészíteni. Az iskola és a kollégium szerves egysége kétségtelenül a tanítás eredményessége szempontjából is jelentős előny – sok ponton, így pl. a képzőművészeti és zenei oktatásban (esti házi gramofonhangversenyek, vetített képes előadások útján) részben tehermentesíti is az iskolai órát, csökkentvén az ott nyújtandó szemléleti anyagot –, és ezt az előnyt ki fogjuk használni. Erre szolgáltatnak majd a nevelőtanár feladatkörénél már felsorolt szórakozások és a fakultatív, szemináriumszerű oktatás. A szórakozási alkalmakat fel fogjuk használni arra, hogy az iskolai oktatás anyagához szemlélet- és élményanyagot nyújtsanak. Fakultatív oktatás útján pedig biztosítani fogjuk minden tárgykörben a továbbképzést, a tanulók egyéni hajlamai szerint. Különös hangsúly esik a fakultatív oktatásban a nyelvek tanítására. A fakultatív oktatás keretében a megfelelő képességekkel és hajlamokkal rendelkező tanulók számára második nyelvet is fogunk tanítani. Rajzolni, festeni, szobrot mintázni, hangszereken játszani is ilyen úton tanulhat meg mindenki, aki akar. Énekkart, színjátszó társaságot, táncegyüttest is létesítünk, ha mutatkozik erre vállalkozó kedv. Elvünk ezen a téren a legnagyobb egyéni szabadság, amelybe a lehetőségek megteremtését is beleértjük. Fakultatív órát már egyetlen jelentkező esetén is fogunk tartani.

Mindezek alapján az iskola ősszel meginduló munkája azzal biztat, hogy az intézmény igen nagy jelentőségűvé fog fejlődni. Ezt a jelentőséget társadalompolitikailag, mint már mondtuk, abban látjuk, hogy a népi értelmiség legértékesebb utánpótlását fogja kinevelni, amely oroszlánrészt vállal és vállalhat majd az értelmiségi mun-

ka vezetésében is. Ifjúságpolitikai jelentősége abban fog állni, hogy elsősorban az Eötvös-kollégium és az egyetemi népi kollégiumok utánpótlását adja majd, s ez a tény tovább erősíti majd az Eötvös és a NÉKOSZ együttműködését, amelynek első nagy jelentőségű eredménye éppen ennek az intézménynek a létrehozása és fenntartása. Ez azt is fogja jelenteni, hogy az Eötvös-kollégium népi erőkkel frissül fel majd. De mindezekon túlmenően, az Apáczai Csere János Kollégium működésétől azt is várjuk, hogy jelentős hatással lesz a magyar oktatáspolitikára, s ennek kapcsán rég várt erjedést indít meg a magyar elméleti pedagógiában is.

Valóság, 1947. június

205. A debreceni Csokonai Vitéz Mihály Népi Kollégium
tanulókat jelöl az Apáczai Csere János iskolakollégiumba
1947. szeptember 26.

Lázár György úrnak
középiskolai tanár
Budapest

Kedves Barátom!

Két dologban fordulok Hozzád. Az egyik: még Fonyódon beszéltük, hogy Debrecenből jelölünk az Apáczai Cserébe két vagy három debreceni kollégista diákot. Tudomásom szerint a Csokonai-kollégium igazgatója írt is ebben az ügyben Nektek, s közös megbeszélésünk alapján a következőket jelölte: Nádasdi József I. gimn., Sarkadi László II. gimn. és Balogh Miklós III. gimn. Én is ezeket tartom a legalkalmasabbaknak. Kérlek, írd meg, hogy mi lesz ezeknek a fiúknak a felvételijével, mert eddig semmi választ nem kaptunk.

A másik kérdés: a debreceni egyetem történelmi szemináriumában a marxisták komolyabb munkát szeretnének folytatni, mert szabad vitalehetőség nyílik meg. Most az új közoktatási tanterv történelmi részét vitatjuk meg. Feltétlenül szükségem lenne a lehető legrövidebb időn belül az Apáczai-kollégium teljes tantervére. Kérlek, hogy ezt lehetőleg postafordultával küldd meg számomra.

Válaszodat és küldeményedet várva vagyok

Debrecen, 1947. szeptember 26-án

baráti üdvözzel
kollégiumi igazgató

Hajdú-Bihar megyei Levéltár XXVI-651/1-99/s

206. Toborzás a jól tanuló középiskolás népi kollégisták
körében az Apáczai Csere János iskolakollégium számára
Az esztergomi Vak Bottyán Népi Kollégium naposkönyvéből, 1947. október 3.

Ez a nap eléggé jelentős számomra. Igazgató úr^{*} ebéd után rendkívüli közgyűlést hívott össze. Ennek keretein belül ismertette a NÉKOSZ rendeletét. Ez azt tartalmazta, hogy mint minden kollégiumból, a mi kollégiumunkból is két jó előmenetelű kollé-

*Fazzi Hugó.

gistát küldjenek fel az Apáczai Csere János Kollégiumba. Én meg elhatároztam, hogy én semmiképpen sem megyek el. De az a tudat, hogy lelkemet, szellememet ápolhassam, nem hagyott egy percre sem nyugodni. Végre megváltozott a véleményem. Elhatároztam, hogy megyek. Ezek oly nehéz pillanatokat jelentettek számomra, hogy egy darabig ingadoztam elhatározásomban. Ugyanis ebben a kollégiumban is eléggé kedves hajlékban volt részem. Az igazgató úr szavai üstökösként csaptak a kollégium falai közé. Az a lehetőség, hogy Pestre mehetek, káros izgatottsággal töltött el engem. Ma volt az első franciaóra. De az én eszem csak valahol Pest emeletes köröngetegei között bolyongott. Egész estig ezzel a gondolattal foglalkoztam, amíg el nem aludtam.

NDGY Láng Tivadar iratai

207. Munkatervem

Az Apáczai Csere János iskolakollégium tanulóinak dolgozataiból, Dudás Aliz, Halász Mária, Hegyi Anna, Nádasdi József, Sarkadi László, Tóth Mária írásából, 1948. január 17.

Dudás Aliz: [...] Ez a munkatervezet két dologra fog kitérni, az egyéni részre és a tudásomra.

Nagyon sok hibát látok magamban. Ezeket mind még ebben az évben szeretném kiirtani. Néha ideges vagyok, és ilyenkor nem tudok uralkodni magamon. Ilyenkor ingerült vagyok mindenkivel szemben, ami nem a legjobb hatást váltja ki. Legnagyobb hibám pedig az, hogy hangulaterber vagyok. [...] Szeretnék minden kollégistával nagyon jó barátságban lenni, ezenkívül a bátyám szeretetét ismét kiérdemelni. Nagyon darabos és száraz természetem van. Ezt is ki fogom irtani magamból, sok társalgással. A tervem másik, főbb része a tanulmány. Ebben szeretném a tőlem telhető legtöbbet elérni. Ebben az évben a természettel szeretnék a legjobban megismerkedni. [...] Egyik legstürgeőbb megvalósítandó tervem pedig az, hogy megtanuljak írni úgy, hogy gondolataimat tökéletesen ki tudjam fejezni. Ebből a célból nagyon sokat fogok levelezni.

Halász Mária: [...] Legelőször is az iskolában szeretnék a tanulással előrehaladni. A NÉKOSZ-normákat teljesíteni, amennyit tudok, de nagyon szeretném elérni a 100%-ot. A kollégiumi munkában is kiveszem a részemet, újságcikkírás stb. Azonkívül a szemináriumokon, akadémián és a kollégiumi különórákon pontosan részt veszek. Rengeteget akarok olvasni. A magyar írókat: Szabó Dezsőt, Szabó Pált, Illyés Gyulát, Kosztolányi Dezsőt, József Attilát nagyon meg akarom ismerni. Azután külföldi írókat szeretnék megismerni tüzetesen. Maxim Gorkijt, Dosztojevszkijt, Balzacot, Tolsztojt, ezeknek munkáit részletesebben. Hamarosan összeállítok egy tervet a könyvekhez, és tervszerűen fogok olvasni. Szeretnék év végére elég jól megtanulni franciául. Természetesen konkrét tervet most nem tudok összeállítani, de fogok. Ehhez azonban nem egy óra, hanem egy egész délután szükséges.

Annyit azonban tudok, hogy az Apáczai Cserében megadott lehetőségeket nagyon szeretném kihasználni, hogy tudásomon ne az látszék, hogy még csak négy

évet tanultam, hanem az, hogy egy egészséges gondolkozású és a kíváncsúnak megfelelő tudású ember vagyok.

Hegyi Anna: [...] Ami a legtermészetesebb, az iskolai tanulmányaim jó elvégzésére helyezem a fő súlyt. Tudom, hogy nem szabad elszalasztani hagynom a tanulásra nyújtott alkalmat. Ezzel az alkalommal van megadva az alkalom az olvasásra is. Ebben az évben szeretném többé-kevésbé megismerni a magyar irodalmat. Különösen sok társadalmi regényt szeretnék olvasni, mert úgy érzem, hogy a jelenlegi problémáimra megoldást adni csakis ezek képesek.

Ennyit a tanulásról. Nem sok, de talán nem túlságosan kevés.

A kollégiumi munkatervemről csak annyit: a lányokat szeretném egyénenként igazán megismerni, hogy közelebb kerüljünk egymáshoz, és így olyan közösséget tudjunk kialakítani, amelyik nemcsak a normák teljesítésével állhatna példaként a többi kollégiumok elé, hanem egy olyan közösséget, amelyik példaként állhatna minden olyan ember elé, aki nem akar, esetleg nem tud beleolvadni egy sokkal nagyobb közösségbe, a nemzetek a közösségébe.

Nádasdi József: [...] 1. Terveim között első pontként állhatna egy iskolai munka pontos és hiánytalan elvégzése. Szerintem az azért fontos, mert itt, ebben az iskolában megkapom az alapos szaktudást, s a jövőben pedig alaposan főkészült emberekre lesz szükség.

2. Iskolai tanulmányaim után mindjárt a honismeret következik sorrendben. Amennyiben az adott körülmények engedik, a kollégiumban szeretném a honismereti munkát elmélyíteni. Főleg annak a nyomdokán, ahogy azt a tanfolyamon már csináltuk. Természetesen az sem véletlen, hogy ezt a munkakört tettem közvetlen az iskolai tanulmányaim után második pontként. Ez azért van, a jövőben a jó értelmiségi szakembernek kell, hogy legyen alapos társadalomszemlélete, s főleg tudjon az emberekkel bánni, minél többet érintkezzék azokkal a társadalmi osztályokkal, amelyeket ő akar képviselni vagy szolgálni élete folyamán. Ezt a társadalmi szemléletet s a társadalmi osztályok problémáinak helyes megismerését pedig csak a honismereti munkán keresztül lehet elsajátítani.

3. Harmadik pontnak került tervembe az 1848-as események helyes megismerése, valamint az utolsó 100 év története. Ez a terv egyrészt azért került a honismereti munka mögé, mert bármilyen szép is a múlt, nekünk a jelen a fontos. Másrészt pedig azért zárkózott fel szorosan a honismereti munka után, mert a mának (amit a honismerettel ismerek meg) a múltba nyúlik vissza a gyökere. Tehát, hogy megértsem a ma problémáját a honismerettel, föltétlen ismernem kell a múltat, már azért is, hogy a mai társadalmat fejlődésében tudjam vizsgálni. [...]

Sarkadi László: [...] Az én iskolatervemet a következőkre lehet osztani: órán való tanulás és önnevelés. Az órán való tanulásomra az az egyedüli tervem, hogy a lehető legjobb eredményt szorítsam ki magamból. Ismerem annyira magamat, hogy ez nem lesz nehéz.

Az önnevelési tervem csupán szellemiekre vonatkozik. Ez csak olvasásra vonatkozik. A legelső könyv, amit ki fogok olvasni: Németh László A minőség forradalma; így folytatódik: Veres Péter összes írásai, Mód Aladár 400 év... aztán lehetőleg 100 (száz) forradalmi vers. Az előbbiekkal a társadalomtudományi ismereteimet akarom bővíteni.

A kollégiumi életre vonatkozó terveim már szélesebb irányúak. Legelső az, hogy a lehető legjobb kollégiumi közösségi élet kifejlődését elősegítsem. Persze ez úgy hangzik, mint egy kopott frázis, de én az igazi értelmére célozok. [...]

Nagyon jó lesz, ha az ifjúság egyes sportágakban jól kifejleszti magát (ilyen pl. röplabda, futball stb.).

A VI-os körzeti Kommunista Párttal a lehető legszorosabb együttműködést. Az ő falujáró csoportjukba szorosan bele fogunk kapcsolódni. Kultúrgárdájukba úgyszintén.

Nagyon ideális lenne az itt, Kőbányán működő cserkészcsapatot megreformálni. [...]

Tóth Mária: [...] Mindezek előtt természetesen az iskolai tanulmányok jönnek számításba. Nagyon szeretném, ha a jeles eredményt el tudnám érni. Ehhez még január hónapban hozzájön a különbözeti vizsgára való készülés. Azután a NÉKOSZ-normák teljesítése, s utána pedig az én egyéni normám, ami kb. annyit tesz, hogy meg szeretném ismerni lényegében a magyar és külföldi irodalmat; szeretnék folyékonyan dadogni németül, tovább akarom folytatni a zongoratanulást, azonkívül sportolni akarok. [...]

NDGY Orosz Lajos iratai 21

208. Orosz Lajos kollégiumi igazgató beszéde az Apáczai Csere János gimnáziumot és iskolakollégiumot meglátogató Eötvös-kollégisták előtt
1948. április 10.

Gimnáziumunk és kollégiumunk nevelőtestülete nevében szeretettel üdvözlöm az Eötvös-kollégium körünkben megjelent tanárait és ifjúságát.

Kedves Barátaink!

Nagyon, nagyon örülünk, hogy sok munkátok között időt szakítottatok erre a látogatásra, és így – egyszerre majdnem a fél kollégium – eljöttetek hozzánk. Nagyon kedves vendégek vagytok nálunk.

Most, amikor be kellene mutatnunk gimnáziumunkat és kollégiumunkat éppen nektek, akik ott voltatok a hónapok óta szövögetett tervek születésénél, tanúi, sőt nagyrészt munkatársai voltatok az előkészületi munkáknak, megvallom, kissé kényelmetlen helyzetben vagyunk. Most látnivaló bizony nem nagyon akad nálunk.

Amikor látogatók jönnek hozzánk, mi bizony nem vezethetjük őket végig a ragyogóra fényesített linóleumos szobákon, sem pedig kivilágított, szőnyeges könyvtártermekben, mint a gellérthegyi Alma Materben szokás. Külszínre nem láthattok itt mást, mint zsúfolt háló- és tanulótermeket és közel 40 mindig éhes népi kollégistát: örökké vitatkozó fiúkat és nevető szemű, nem mindig ilyen csendes lányokat.

Szóval szűken vagyunk és szegényen, és a kezdet kezdetén vagyunk, de bátran mondhatom, hogy jó kedvvel dolgozunk, tele vagyunk tervekkel és reménykedéssel, s talán már azt is elmondhatjuk, hogy némi eredményeink is születtek.

Mert pl. azt csak eredménynek könyvelhetjük el, hogy felhoztunk ide, Pestre 38 szegény, többségükben paraszt- és munkásfiút és lányt, számukra teljesen ingyenes,

külön gimnáziumot rendeztünk be; ha szegényesen is, de tankönyvekkel, jegyzetekkel, tanszerekkel elláttuk őket, és ingyen kollégiumi ellátást biztosítottunk nekik. Itt-ott még ruhát is szereztünk, sőt szép egyenruhát is varrattunk a számukra. Egy gimnáziumi osztályban 18–20 diák tanul, és 6-os, 8-as csoportokban oktatunk idegen nyelveket: orosz és angolt, németet, franciát és latint (tetszés szerint valamely két nyelvet kell választaniuk). És délutánonként szemináriumok, tanulóköri foglalkozások, hetenként színház és izgalmasabbnál izgalmasabb szervezési, diákpolitikai stb. feladatok, tánc és ének és sport és minden, ami a népi kollégiumok életét oly színessé, elevenné teszi.

Mindez együtt és itt, Kőbánya szélén – a dolgozó nép gyermekei számára 2–3 hónap alatt –, hát láttak pedagógiai berkekben együtt és egyszerre ennyi csudát Magyarországon?

Szűkösségünk, szegénységünk közepette van tehát örömünk is. Quem dii odere, paedagogum facere – akit meggyűlöltek az istenek, pedagógussá tették –, de nem ide helyezték a Család utcába, mert itt öröm a nevelés, öröm a tanítás. Ezt kell mondanom, mert így van, bár erősen félek tőle, hogy frázisnak tartjátok.

Mégsem illő, hogy jó barátaink előtt dicsekedjünk, sokkal illőbb, hogy beszámoljunk gondjainkról: nem az anyagi gondokról, hanem pedagógiai vállalkozásunk pedagógiai gondjairól. Mert igen sok gondunk is van.

Perspektíváinkról ma már nyíltabban beszélhetünk, mint korábban. Lázár György múlt évi, a Valóságban megjelent cikke elég nyíltan szólt az iskola céljairól, mégis kímélni kellett a koalíciós fülek érzékenységet. A VKM-nek benyújtott tantervből is kimaradt minden olyan nyílt utalás, amely dialektikus materializmust vagy marxista világnézetet emlegetett volna, hiszen a Köznevelési Tanács áldását kellett kérnünk munkánkra, és ez a Tanács a "szigorú törvénytisztelet" alapján áll. E "törvénytisztelet" jegyében voltunk kénytelenek tantervünkbe iktatni a hittant is a hagyományos óraszám-ban.

Nos, hittanoktatóink nagyon szorgalmasak, el nem hagynának egy órát sem, de hittanítás ide, hitoktatás oda, mi marxista világnézet kialakítására törekszünk minden rendelkezésünkre álló órán, minden tantárgyunk keretében.

Jól használható segédeszközeink, tankönyveink alig vannak, a legfontosabb tananyagrészeket óráról órára dolgozzuk ki, és a marxista világnézet kialakítása a szó szoros értelmében vett mindennapi ideológiai harc keretében folyik nálunk.

Tanulóink többsége parasztyerek, jó egyenéhányan rendszeresen járnak templomba is. És valószínűleg le kell nyelnünk pár hét múlva az előírt "lelkigyakorlatok" és "csendes napok" keserű piruláit is. Mégsem félünk a dogmák erejétől, a rítusok misztikus hatalmától. "Kényes" dolgokat meg nem kerülő, világnézeti szempontból gázdagon kiaknázott oktatás folyik óráinkon. Olykor – szemináriumokon – párhuzamosan ellenhittanórákat is tartunk, s úgy vesszük észre, nem eredménytelenül. Tanulóink gondolkoznak, sokat vitatkoznak. Történelemben, világirodalomban most az ókort tanítjuk, és soha nem gondoltuk, hogy az ókor anyagának, főleg az antik mitológiának marxista szellemű feldolgozása olyan hatásos fegyvere lehet a vallásos világnézet elleni harcnak.

Legfejlettebb tanulóink egy része kezdetben kitért a hittanórák bomlasztásában. Ma már a hittanórákon tanúsítandó kivételesen szigorú figyelem politikai kérdés ná-

lunk. De nem hiszem, hogy akad hittantanár, aki kényelmetlenebbül érzi magát bárhol, mint teszem azt, a mi r. k. hitoktatónk, figyelmesen hallgató, kellemetlen kérdéseket feltevő, osztályharcos szellemben vitatkozó, fegyelmezett népi kollégistáink körében.

Sokat hallunk a középiskola készülő reformjáról. Ez a reform persze nehezen születik olyan helyzetben, amikor 5 minisztérium 5 minisztere és az egyházak együttesen akarják szempontjaikat érvényesíteni. A gimnázium 3 típusával szemben (klasszikus, modern nyelvi és természettudományos) mi az Apáczai Gimnázium egységes alapműveltséget adó tantervét tartjuk helyesnek. És ha szükség van – mint ahogy valóban szükség van – a tanulók érdeklődése szerinti differenciálásra, azt nézetünk szerint a fakultatív rendszerű szakkörök, szemináriumok gazdag választékával kell biztosítani.

Úgy gondoljuk, iskolánk munkája sokkal eredményesebb lehetne, ha az Apáczai Gimnázium tantervi koncepciójának megfelelő előzetes általános iskolai képzésre tudnánk támaszkodni. A NÉKOSZ vezetőségének határozott ígéretét bírnuk arra, hogy már a jövő tanévtől kezdve olyan iskolakollégiumot segít létrehozni, amelyben a mi intézményünk mintájára az általános iskola felső tagozatába járó tanulók kapnak iskolai oktatást és kollégiumi nevelést. A jövő iskolai évben tehát számolnunk kell a Csokonai Vitéz Mihályról elnevezendő általános iskolai tagozatunk megindításával is.

Ezen a ponton vitatkozik velünk ellenség is, jó barát is. Béki Ernő 1947. évi május 17-én tartott beszámolójából tudjuk, hogy a közoktatás demokratikus erői milyen határozottan kiállnak az általános iskola egysége mellett, és ellenzik azt, hogy a gimnáziumok általános iskolákat építsenek ki maguk alá.

E demokratikus erőeknek természetesen a konkrét helyzetet tekintve igazuk van. Szerintünk mégsem szabad az egységet egyfajta pedagógiai dogma rangjára emelni. Ha azt lehetne várni, hogy a gimnáziumok említett törekvései a peremvárosok munkásgyermekének vagy a dolgozó paraszti tömegeknek hoznak hasznot, akkor az egységesség követelményét nyilván alá kellene rendelni a dolgozó nép érdekeinek. A Csokonai iskolakollégium a népi örök kulturálódásának ügyét fogja szolgálni. És ez számunkra a legfőbb érdek, egyben a legfőbb érv is mindenkiel szemben.

Az elmúlt év őszén, amikor az iskolák koncepcióját terveztük, és anyagi támogatást gyűjtöttünk az üzemi bizottságoknál, csak legközvetlenebb barátunk előtt volt tanácsos nyíltan beszélni arról, hogy iskoláinkat marxista világnézetre nevelő új, demokratikus iskoláknak szánjuk. A X. és a XI. kerületben dolgozó MKP-vezetők azt tanácsolták nekünk, hogy az üzemi bizottságoknak az iskola célját köntörfalazás nélkül meg kell mondanunk. Ma már egyre világosabb mindenki előtt, aki ismer bennünket, hogy miről van itt szó: a marxizmus elvi alapjain álló, új demokratikus iskoláról és új demokratikus világnézetről és magatartású nevelőkről, diákokról, az ő közösségükről, az új marxista iskolának olyan új perspektíváiról, amely a régi iskolai életet sok szempontból revízió alá veszi, figyelembe véve olyan eredményeket is, mint Az új ember kovácsában művészileg ábrázolt munkatelep-munkaiskola, Makarenko nevelőműhelye.

Ma mi vagyunk az egyetlen olyan középiskola Magyarországon, amely vállalja, akarja, tervezi ezt a perspektívát. [...]

209. Az iskolakollégiumoké a jövő!

Az új magyar középiskolai oktatást és nevelést kísérletezik ki az Apáczai Csere Gimnáziumban

[...] Az Apáczai Csere tehát a NÉKOSZ első középiskolája, amely a kultuszminiszter által jóváhagyott önálló, úgynevezett helyi tantervvel kezdi meg a tanítást. Hogy az Apáczai Csere a NÉKOSZ első középiskolája, az a súlyos felelősség mellett máris nagy nyereség a kollégium tanárainak és diákjainak egyformán. Az iskolát a NÉKOSZ fiatal, Eötvös-kollégista tanárai alakították meg. Az új kísérleti iskola tananyaga, tanterve több tekintetben különbözik a többi iskoláétól.

Az Apáczai-kollégium tanárainak egyik nagy nyeresége, hogy új és saját maguk által közösen vezetett iskolában dolgozhatnak, ahol közös munkával állandóan javítják és építik tovább a tanítási anyagot és módszert. A másik nagy nyeresége, hogy a tanár nem egy iskolai osztály idegen tömegével áll szemben, egy sereg diákkal, akiket minden közös cél és élmény nélkül a kötelesség zár össze minden nap néhány órára; itt a tanárok munkaközössége egy kollégium közösségével találkozók.

A tanterv több újítása közül csak néhányat emelünk ki. A természettudományokra aránylag több óra jut, mint más iskolákban. Erre azért van szükség, hogy a diákok a természetről és fejlődésről is ugyanolyan egységes képet nyerjenek, mint amilyent a társadalom fejlődéséről is kell majd szerezniök. A történelmet úgy fogják tanulni, mint a közgazdaságtan, szociológia és politikai történetek összefoglaló tudományát. Az idegen nyelvórákat nem terheli meg az illető nyelv irodalmának amúgy is csak vázlatos és igen hiányos tanítása, a nyelvtanár feladata egyedül az élő nyelv oktatása. Az irodalomórákon a kollégisták ugyanis világirodalmat tanulnak; hiszen egyetlen nemzet irodalmát, tehát a magyar irodalmat sem értheti és értékelheti az, aki nem látja a többi nemzetek irodalmával való kapcsolatait, és nem látja azokat a nagy társadalmi mozgalmakat, amelyek azokat irányították és alakították. [...]

Az Apáczai Csere tehát a NÉKOSZ első középiskolája, az első iskola, amely tanítási rendszerét és minden tudományos újítását a népi kollégiumok elvei, célkitűzései és hagyományai szerint fogja fejleszteni.

Népi Kollégista, 1948. május

210. Az iskolakollégiumok jövőjéről

Orosz Lajos évnyitó beszéde, 1948. szeptember

[...] Egy csonka tanévet töltöttünk együtt, de azt hiszem, iskolakollégiumunk máris jelentős tanulságokkal szolgál: iskolánk és kollégiumunk pedagógiai egysége következtében hatékonyabb lett a nevelőmunka. Bennünket, nevelőket is meglepett, hogy a hozzánk került kollégisták magatartásában is, tudásában is milyen szellemmel látható nagyot fejlődtek. Szóban, levélben a szülők arról értesítenek bennünket, hogy fiaink, leányaink szeretik ezt az intézményt, örömtelinek, nagyszerűnek érzik az itteni mun-

kát. Pedig senkisé nem foghatja rá, hogy keveset kívántunk tőlük, hogy nem raktunk elég terhet a vállukra. De úgy látszik, a gyermeki örömök forrása nemcsak a játék és gondtalanság lehet, hanem még inkább a sok erőfeszítést kívánó jól végzett munka. Kérdezték meg csak azokat, akik 8 elemivel, 4 polgárral jöttek ide, és most, 8 hónap után a VI. gimnáziumi osztályba iratkoznak. Könnyen érték-e el ezt az eredményt, s van-e boldogabb ember náluk?

Iskolánkat – köztudomásúan – kísérleti iskolának is szánjuk. De sokan kérdezik tőlünk: miért teremtünk itt – csakúgy, mint társintézményünkben, a Csokonai Vitéz Mihály általános iskolás kollégiumban – egyedülálló, extrém feltételeket. Miért kísérletezünk így, miért nem inkább egy "szabvány"-gimnáziummal.

Röviden válaszolok erre: azért, mert az iskolakollégiumban látjuk jövőnk egyik iskolatípusát.

Az iskolakollégiumoknak megvan a magyar művelődéstörténetben gyökerező hagyományuk.

A pataki, debreceni, pápai, nagyenyedi deák ilyen iskolakollégiumokban nevelődött. Katolikus területről is lehetne hozni példát. Tanulni akarunk tőlük, de persze, sokkal inkább formai és stílusjegyek tekintetében és mindabban, ami ma már tradíció, mégis progresszív volt a maga korában – semmint a nevelés és oktatás tartalma tekintetében.

Az iskolakollégium szervezete és szerkezete dolgában mégis inkább a jövőbe tekintünk.

Figyeljétek az általános iskolák egy részét, azokat, amelyeket tanyaközpontokban szerveztek. A mellettük működő parasztkollégiumokban máris minden lehetőség megvan iskola és kollégium szerves egységének kimunkálására. Vajon ez nem hasonló képlet, mint amit a most felállítandó Csokonai iskolakollégiumban akarunk csinálni?

Középiszkolás fokon a probléma pár év múlva országos méretekben fog jelentkezni. Évenként közel 200 000 gyermek végzi majd el az általános iskolát. Közülük kell a középiszkolák diákságát kiválasztani. De kiket? Azokat, akik középiszkoláink székhelyein laknak? Aki hisz a dolgozó nép erejének növekedésében, ilyesmire nem gondolhat. Jól felszerelt gimnáziumot vagy szakmai középiszkolát nem vihetünk minden közösségbe, bányatelepre. A gyerekeket kell behoznunk az iskolák székhelyére, nem kószadó családokhoz, hanem kollégiumokba. Tehetséges gyereket nemcsak a középiszkola székhelyén találunk. Márpedig egyetlen tehetségnek sem szabad elsikkadnia.

A munkásnegyedek tehetséges gyermekeit is kollégiumokban kellene elhelyeznünk. Ők az iskolák székhelyén laknak, de szellemi fejlődésük jól szervezett kollégiumokban jobban biztosítva lehet, mint a ma még kisebb kultúrájú és nehéz anyagi viszonyok közt élő munkáscsaládokban.

És ha egy középiszkola diákjainak több mint a fele kollégista lesz, a képlet hasonló lesz a mi iskolakollégiumunkhoz.

Ezért bízunk abban, hogy kísérletünk a jövő reális perspektíváit tartja szem előtt.

E program valóra váltásához persze a jelenlegi kollégiumi kapacitás 10-20-szorosára lesz szükség. Nem néhány év programja ez, sok év beletelik, amíg megvalósul, és töméntelen pénz kell hozzá. De hogy Széchenyinek a kiművelt emberfők számának gyarapítása volt a fő kérdés, számunkra ez még fontosabb kérdés, kiegészítve azal: nekünk az sem mindegy, hogy mely társadalmi osztályok gyermekei kerülnek be

a tudomány műhelyeibe. Egy bizonyosnak látszik: a szellemi tehetség szerinti szelekció következetes megvalósítása kollégiumok, sőt iskolakollégiumok tömege nélkül – viszonyainkat tekintve – úgyszólván lehetetlen.

Jó ezt szem előtt tartanunk, amikor az Apáczai gimnázium és iskolakollégium lehetőségeit, perspektíváit elemezzük.

Mindebből következik, hogy nemcsak gimnáziumunkat szánjuk kísérleti intézménynek, hanem kollégiumunkat is. És ha átvesszük is a népi kollégiumok több éves múlttal rendelkező nevelési rendszerét, nem tartózkodunk annak kritikájától és továbbfejlesztésétől sem. Nagyon helytelenül tennénk, ha a mai megoldások minden részletét konzerválni akarnánk. A mi társadalmunk a maga dinamizmusával különben sem építhet örök érvényű elvekre. Tisztában kell lennünk korunk átmeneti jellegével, és kerülnünk kell a dogmatikus berendezkedést a pedagógiában is, a kollégiumi nevelésben is. [...]

NDGY Orosz Lajos iratai 53–5

211. Toborzás a NÉKOSZ Csokonai Vitéz Mihály általános iskolás iskolakollégiumába

A NÉKOSZ nyilvántartási osztályának körlevele, 1948

Közép- és Általános Iskolás Népi Kollégiumok Igazgatóságának
Székhelyeiken

Kedves Barátom!

Értesítelek, hogy folyó tanévben megnyílt a Csokonai Vitéz Mihály általános iskolás iskolakollégium az Apáczai Csere János mintájára. Az iskola egy évfolyamú fiútagozattal indul meg.

Felvehetők az általános iskola alsó tagozatának IV. osztályát végzett, jeles vagy jó előmenetelű, elsősorban munkás- és parasztszármazású kollégisták és diákok,

Amennyiben a feltételeknek megfelelő általános iskolások vannak kollégiumodban, azonnal küldjék be kérvényüket és életrajzukat a következő címre: Csokonai Vitéz Mihály Népi Kollégium, Budapest XI., Somlói út 9. sz.

A kérvény tartalmazza a pályázók

- a) szociális körülményeit (származás, anyagi viszonyok),
- b) az első és harmadik osztály általános eredményét, a negyedik osztály részletes eredményét,
- c) pontos lakcímét.

A kérvényeket a Csokonai-kollégium vezetőségéhez kell címezni. A beérkezett pályázatokból a legmegfelelőbbeket 2 napos felvételi vizsgára hívjuk be. A Csokonai iskolakollégium anyagi feltételei (tagdíj stb.) azonosak a többi kollégiumok feltételeivel. Később mellékelendő okmányok:

- a) szegénységi bizonyítvány,
- b) iskolai bizonyítvány,
- c) születési anyakönyvi kivonat,

Ezeket az iratokat a behívottak hozzák magukkal a felvételi vizsgára.

Kérlek, hogy jelen körlevelünket sokszorosítva továbbítsd a helyi általános iskolák igazgatóságához is.

Kérlek továbbá, hogy kérésünknek pontosan és lelkiismeretesen igyekezz eleget tenni, hogy közoktatásunk színvonalának emelését célzó iskolakollégiumaink megfelelhessenek a hozzájuk fűzött várakozásoknak.

Gyenes Antal s. k.

elnök

Hajdú-Bihar megyei Levéltár Molnár Anna NK iratai 184/1948

A VASVÁRI PÁL AKADEÉMIA

A Vasvári Pál Akadémia a népi kollégiumi szövetség legmagasabb szintű tanintézményeként szerveződött és indult meg. Konkrét társadalmi szükséglet hozta létre: a népi demokrácia politikai szakértelmisége felsőfokú nevelésének szüksége és feladata az 1946–48. esztendőben. Az akadémia a népi kollégiumok politikai, mozgalmi és pedagógiai teljesítményének szintézisét volt hivatva valóra váltani. A szövetség az akadémia tervét 1947. július 10-én, a népi kollégiumi mozgalom egyeztetős évfordulóján hozta nyilvánosságra, 1948. március 16-án bejelentette elindulását, 1948. június elején behívta a nem népi kollégista jelölteket az akadémia előkészítő tanfolyamának felvételi vizsgájára és szelektálta őket. Az akadémia kezdeményezésének szerepét a népi kollégiumok vállalták, szervezetét, tananyagát, tantestületét és tanulóit a szövetség tervezte meg, illetve állította, válogatta össze.

Az akadémia kérdésében az országos politika legprogresszívebb erői több ízben nyilvánosan állást foglaltak, támogatták, és nagy reményeket fűztek hozzá. Veres Péter pl. a közoktatásügy reformjának és a szövetkezettűgy előmozdításának vezető szakgarnitúráját várta tőle. A kommunista párt az akadémiát a maga ügyének tekintette, felkarolta, több politikai bizottsági ülésen és köznevelési bizottsági tanácskozáson foglalkozott vele, és határozatokat hozott érdekében. Egyetértett koncepciójával, programjával, tanári karával. Kardos Lászlónak a Vasvári Pál Akadémia c. tanulmányát az MKP Értelmiségi Bizottsága 1947 tavaszán jóváhagyta. Ügyében pozitív előterjesztést legutóbb 1948. június 15-én az MDP oktatási bizottsága tett a Politikai Bizottság számára. 1948. július végén a NÉKOSZ "ügyét" tárgyaló összevont szervező bizottsági-politikai bizottsági ülésen Révai József maga kérte: a Vasvári Pál Akadémia dolgát különítsék el a NÉKOSZ ügyétől, mert arra a magyar politikai progresszió nevelésében műhatatlanul szükség van. Mindazonáltal az MDP Politikai Bizottságának a NÉKOSZ ügyében hozott 1948. szeptemberi határozata és Révai Józsefnek a népi kollégiumok megbíráásával kapcsolatos beszéde végképp eltemette a Vasvári Pál Akadémia gondolatát és első kezdeményeit.*

*NDGY KLI 26-IV-6, 7

212. A Vasvári Pál Akadémia szervező bizottságának gyűlése
Jegyzőkönyv, 1947. március 14.

Felvétetett a Vasvári Pál Politikai Akadémia Szervező Bizottságának 1947. március 14-én Újpesten, a Váci út 42. szám alatt tartott üléséről.

Jelen vannak: dr. Kardos László, Halász József, Fazekas Béla, Györffy Sándor, Fekete Sándor, Benedek Árpád és Kovács Sándor. [...]

Kardos László elmondja, hogy tárgyal az illetékesekkel a Politikai Akadémia ügyében. Mindenütt nagy örömmel üdvözölték a tervet, és biztosították, hogy végrehajtását minden eszközzel támogatni igyekeznek. Ez a tény, hogy tudomására hoztuk tervünket az illetékeseknek, arra kötelez bennünket, hogy mindenképpen végre kell hajtánunk. [...]

Kardos László felhívja a figyelmet az ifjúsági önkormányzat döntő fontosságára. Az Akadémia minden téren tökéletesített Györffy-kollégium kell hogy legyen. Élén ugyanúgy, mint a Györffy-kollégiumnál, tisztikar működne. Igazgató, titkár, gazdasági titkár, e mellett választmány, amely 3 tanárból, 3 ifjúsági tagból és tisztségviselőkből állana. Ennek a kérdésnek a részletes kidolgozására alapszabály-előkészítő bizottság kiküldését javasolja. Tagjai: Györffy Sándor, Halász József és Fazekas Béla. Két hét múlva előterjesztik javaslatukat. Miután a szervező bizottság a javaslatot megtárgyalta és elfogadta, mutassa be Révainak.

Györffy Sándor az Akadémia politikai lehetőségeiről és feladatairól beszél. Akadémista lehet felvételi vizsga után minden végzett egyetemi hallgató, munkás- vagy parasztfiú. Elsősorban népi kollégisták kerülnének be. Tanárok a haladó pártok leg-haladóbb tagjai lennének, akik hozzájárulhatnak az ifjúság céljainak az eléréséhez. Az Akadémia rendes tanárai a legmegbízhatóbbak lennének. Ezek részt vennének az Akadémia közgyűlésén is. Akadémiai rendes tanári minőségükben ők választanák maguk közül a dékánt, rektort stb. -t. Ezenkívül rendkívüli és meghívott akadémiai előadók lennének. [...]

Kardos László javasolja, hogy a Vasvári Akadémia egész problémáját f. év július 10-én, a Györffy-kollégium évzáróján és a NÉKOSZ fennállásának egyéves évfordulóján hozzuk nyilvánosságra a NÉKOSZ eredményeivel. Megszervezzük, hogy mindenki hozzászóljon ugyanúgy, mint tavaly. Kibocsájtunk az Akadémia ügyében egy nagy deklarációt, amibe senki sem tud belekötni.

Felmerült az a kérdés, hogy mire képesít az Akadémia, és milyen végzettséget ad. Kardos László szerint az Akadémia tagjainak doktorálni kell. Disszertáció gyanánt pl. ilyen munkákat javasol: Harc a demokráciáért és a szocializmusért, Európai népek harca az egyenlőségért, szabadságért és a szocializmusért stb. A disszertáció elfogadása után adja ki az Akadémia a diplomát. [...]

A Vasvári Pál Akadémia az ország egyetemi rangú intézménye, főiskolája lesz. Most még nem tudjuk meghatározni szervezetét, módszereit, ezt majd a gyakorlat fogja kialakítani. [...]

Az egész világról össze kell gyűjteni a hasonló intézményekről meglevő ismertető, szervezeti, oktatási stb. anyagot, azt szelektálni, és a legjavából felépíteni a mi Akadémiánkat. [...]

Az ipar, kereskedelem, pénzügy, mezőgazdaság tanulmányozására egy-egy szemesztert kell fordítani. Időt kell hagyni és alkalmat adni önálló kutatások folytatására.

ra. Meg kell teremteni az olvasás és tanulás legkiválóbb lehetőségeit. Tudós és szakmai katasztert kell készíteni 10 évre visszemenően. Tanulmányozni kell az egyetemek és főiskolák tanmenetét. Fel kell használnunk teljes egészében a szellemi baloldalt és a becsületes polgári tudósokat. Nagy súlyt kell fektetni a természettudományok tanulmányozására. Az Akadémia időbeosztása: helyes lenne, ha délelőtt tartanák az előadásokat, délután pedig a szemináriumokat. Az előadó és a szemináriumvezető nem ugyanaz. Az órákról csak engedéllyel lehet távolmaradni. Minden akadémistát meg kell tanítani nagyszerűen beszélni, kiváló cikket, vezércikket írni. Az Akadémia könyvtára számára külföldön is kell könyveket gyűjteni. Fekete Sándor mindjárt 150 könyvet felajánl a könyvtár számára. Az Akadémiának mint közösségnek olyan úttörőnek kell lennie tudományos téren, mint ma pl. Lukács György.

Fekete Sándor javasolja, hogy a Györffy-kollégium választmánya vegye fel a tagokat azon a módon, ahogy a Györffy-kollégiumban szokás felvenni, de az összes népi kollégiumok tagjaiból.

Minden Györffy-tapasztalatot hasznosítani!

Több tárgy nem lévén, dr. Kardos László az ülést bezárja.

K. m. f.

Hitelesítők:

Malász József s. k.

Fekete Sándor s. k.

Kovács Sándor s. k.

jegyzőkönyvvezető

NDGY GYSI GYIK 211

213. Gyenes Antal: Vasvári Pál Akadémiát!

1947. július

[...] A magyar demokrácia továbbfejlődésének elengedhetetlen feltétele egy magyar politikai főiskola megteremtése. A bonyolult – és egyre bonyolultabb – különleges szakképzettséget, közéleti szerepre való hajlamot és alkalmasságot igénylő közfeladatok ellátására különleges nevelőintézményt kell felállítani, ha azt akarjuk, hogy rövid időn belül eleget tudjunk tenni a fejlődő ország igényeinek.

Az ilyen zárt, kis létszámmal, tehát erős szelekcióval dolgozó nevelőintézmény terve persze joggal kelthet első pillantásra bizalmatlanságot maga iránt, és felidézheti a szerencsésen kimúlt "kitűnőek iskolája" emlékét. Valóban, ilyen intézményeknél mindig fenyeget az, hogy a való élettől elszigetelt "elitképző iskola" válik belőle, s azt a hitet keltheti tagjaiban, hogy bizonyos monopólium birtokában vannak. Hogy ez a veszély valóban fenyeget, azt a NÉKOSZ tudja legjobban, hiszen a szövetséget létrehozó Györffy-kollégisták éppen ezekkel az érvekkel harcoltak annak idején a fejét nálunk is felütő "kitűnőek iskolájával" szemben. De éppen mert ismeri a NÉKOSZ ennek a vállalkozásnak a veszélyeit – biztosítja, hogy az iskola szerencsésen el is fogja kerülni azokat.

Az intézmény nem csodaszor, és korántsem az egyetlen út ahhoz, hogy valaki jelentős feladatot kapjon a közélet valamely területén, s talán főleg mon-

dani: nem belépőjegy közéleti pozíciók elfoglalására. Az alkalmasságot előbb az Akadémián végzett elméleti és gyakorlati munka, később az életben végzett munka fogja megmutatni.

Nem egyetlen út az Akadémia, de jelentős út ahhoz, hogy közéleti, közgazdasági, közigazgatási diplomáciai, kulturális stb. feladatok betöltésére alkalmas felsőbb garnitúránk rohamosan gyarapodjék olyan fiatal értelmiségiekkel, akik szakmájukat a lehető legtökéletesebben elsajátították, alaposan tájékozódtak itthon és a világban, s Akadémián belüli és Akadémián kívüli munkájukkal végképp összeforrtak a magyar dolgozó néppel, és ezzel a ma még sok bajjal küzdő, de rohamosan fejlődő magyar demokráciával. [...]

NDGY Balajthy Árpád iratai 1-8

214. Kardos László: Vasvári Pál Akadémia

A népi kollégiumok ifjúsága a márciusi ifjúság örökösének vallja magát. A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége híven a márciusi ifjúság szelleméhez, a centenáriumra Vasvári Pálnak, a 48-as forradalom legnagyobb ifjúsági politikusának a nevével jelzett Akadémiát létesít, hogy ezzel a téttelel is hozzájáruljon a demokratikus Magyarországnak a hároméves tervvel elinduló anyagi és szellemi építéséhez.

A Vasvári Pál Akadémia hároméves, zárt keretek között működő politikai főiskola, amelynek meghatározott iskolai stúdiumai egy fél esztendő kötelező külföldi tanulmányutat is foglalnak magukban. Az Akadémia tagjai bármely főiskolát végzett fiatal értelmiségi szakemberek sorából kerülnek ki, akik szakszerű képeztetésüket politikai természetű gazdasági, társadalmi és kulturális tanulmányokkal egészítik ki, és életük további során politikai, társadalmi munkát óhajtanak végezni. Tekintetbe véve azonban társadalmunk mai helyzetét és az ilyen ambícióval rendelkező fiatal értelmiségiek jelentkezését, az Akadémia az első esztendőket egy olyan átmeneti fejlődési periódusnak szánja, amikor fiatal, nem végzett, öntudatos egyetemi hallgatókat, sőt autodidakta paraszt- és munkásifjakat is felvesz tagjai sorába, ha azok a felvételi vizsgálatokon megfelelnek, és az Akadémia eredményes végzéséhez szükséges szellemi és erkölcsi képességekkel rendelkeznek. Az átmeneti időt az Akadémia egy teljes kurzus terjedelműnek számítja. [...]

A Vasvári Pál Akadémia terve szervesen hozzátartozik a népi kollégiumok fiatalságának továbbfejlődéséhez. A Vasvári Pál Akadémia a népi kollégiumok szervezetéből nő ki, a népi kollégiumokban kifejlődő ellentéteket megnyugtatóan oldja fel. [...]

Minden szakosítás mellett, sőt éppen ezért vannak és maradnak fiatalok, és a népi kollégiumi mozgalom munkájának eredményeként lesznek fiatalok még számosan, akik a maguk ambícióját nem tudják levezetni a mai egyetemi keretek között, még a megreformált főiskolák keretében sem hosszú ideig, mert a mai főiskolai oktatási rendszer egyszerűen nem ad választ azokra a művelődési és nevelődési törekvésekre, amelyeket ezek a fiatalok képviselnek. De számos hasonló szándékú fiatalt találunk, akár főiskolát végzettet, akár diákot is a népi kollégiumi mozgalmon kívül, a haladó demokratikus pártokban és szervezetekben, nemkülönben szabadon künn a társadalomban, akik fejlődése számára nem a legelőnyösebb út a tapogatódzás és keresgélés a

társadalmi munka politikai területei felé. Hazánk politikai fejlődése még csak növelni fogja az ilyen érdeklődésű fiatalok számát, amin aztán csak részben segít a három-éves tervben is jelzett külpolitikai főiskola terve vagy magában a politikai mozgalmakban adódó nevelődési és fejlődési lehetőségek.

Tehát: felidéződött egy olyan folyamat, amelyben az értelmiségi ifjúság, a diákság a progresszív társadalmi feladatok megoldására terelődik, és ilyes ambícióira nem talál választ a szakszerű stúdiumok mai főiskolai keretei között, ezért külön speciális művelődési és nevelődési kereteket kell teremteni ezeknek a törekvéseknek.

Politikai szakértelmiséget kell nevelni!

Ezt a feladatot teljesíti a Vasvári Pál Akadémia. [...]

A Vasvári Pál Akadémiában a haladó magyar politika szabadon és bizalommal nevelhet politikus szakembereket azokra a szükségletekre, amelyek éppen soron következnek. Kül- és belpolitikai szükségletekre egyaránt. Nevelhet és kísérletezhet. A Vasvári Pál Akadémia – hátát a népi kollégiumoknak vetve – egy sereg új típusú politikust formálhat ki a munkások és parasztok értelmiségi fiaiból.

Az Eötvös-kollégiumot a haladó magyar tudományosság, a népi kollégiumokat a haladó szakértelmiség, a Vasvári Pál Akadémiát pedig a haladó magyar politikai szakértelmiség nevelő- és tanítóintézményévé kell tenni. [...]

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének alapszabályzata lehetővé teszi, hogy a NÉKOSZ keretén belül tagkollégiumokhoz hasonló feltételekkel Akadémia működhessék. A Vasvári Pál Akadémia nem állami intézmény. Szabad társadalmi alapokon nyugszik, ez biztosítja az iskola eredményes működéséhez szükséges szabadságot, de az első kurzus kísérleti jellege is ezt kívánja, és ez vet gátat a koalíciós pártserű érdekek megosztó jelentkezésének is. A Vasvári Pál Akadémia nem pártiskola, nem egy párt iskolája, hanem a haladó magyar politika főiskolája. A haladó magyar demokratikus pártok olyan mértékben vesznek részt benne nevelő- és oktatógarnitúrájukkal, úgyszintén tagságukkal, amilyen mértékben és potenciával képviselik a haladó magyar politika érdekeit.

Az Akadémia képesítést és végbizonyítványt ad. A képesítés az akadémistáknak mind az államapparátusban, mind pedig künn a társadalomban szükséges politikai feladatok elvégzésére való alkalmasságát bizonyítja, amelynek elismerése az akadémisták gyakorlatban is megbizonyított munkásságától függ. Amilyen mértékben alkalmasak a Vasvári-akadémisták a haladó magyar demokrácia politikai feladatainak elvégzésére, olyan mértékben várja el maga az Akadémia is saját képesítő jogának elfogadását. Az iskola egész elgondolása és szisztémája a képesítésnek nem jogi és formai, hanem tartalmi jellegén alapszik, amit az Akadémia megindításánál feltétlenül hangsúlyozni kell.

Az Akadémia a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének szakintézete. Kiindulását innen veszi, mert – alaposabb körütekintés után megállapítható –, kevés hasonló intézmény rendelkezik az Akadémia jelen tervéhez szükséges társadalmi, politikai és tudományos feltételekkel.

A Vasvári Pál Akadémia anyagi megteremtését és fönntartását a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége vállalja. [...]

A Vasvári Pál Akadémia terve a népi kollégiumok önkormányzati szervezetéből nő ki, s így maga az Akadémia is az autonóm oktató- és nevelőszisztémán épül. A Vasvári Pál Akadémia a régi akadémiák természetéhez híven a tanulóifjúság és a tanári kar, a nevelők és neveltek, az iskola és a kollégium egységét öhajítja megvalósítani. Az Akadémián zárt számú (kiinduláskor mintegy 50, a három év folyamán 100-at meg nem haladó) tanulóifjúság nevelődik, amely alapos szelekció útján kerül a főiskolára. A tanulóifjúság önkormányzatban él, belső életét szabadon és egy kurzusra választott tisztikarral igazgatja. A tanárok és a nevelők testületét az évről évre választott dékán képviseli. A dékánátus mellett gazdasági hivatal működik. Az ifjúsági önkormányzat tisztikara és a tanári testület egyenlő arányszámban, közösen alkotja az Akadémia legfőbb irányító szervét, az Akadémia vezetőségét, amelyen a dékán vagy állandó helyettese, az Akadémia igazgatója elnököl. Ennek a központi szervnek a feladata dönteni a felvétel, az Akadémia oktatási és nevelési tervei, a tanárok és nevelők meghívása, az Akadémia tagságának személyi irányítása és minősítése felől. Az ifjúsági önkormányzat a saját ügyeiben, a tanári testület a magáéban szabadon járhat el. Az Akadémia legfelsőbb fóruma a teljes tagság és a teljes oktatói és nevelői kar együttese: a közgyűlés. Itt is a döntést az egyenlő számarányban választott közgyűlési szavazók hozzák meg. Jellemző szerve még az Akadémiának a Végzett Akadémisták Testülete, ennek tagjai egyúttal közgyűlési tagok is, akik közül a tanári és nevelői testület a saját közgyűlési szavazó keretének 25%-át választja. Az ifjúsági önkormányzat a népi kollégiumokban bevált gyakorlat alapján tovább tagolódik a nevelés és a tanulás elmélyítéséhez szükséges társadalmi intézményekre, szövetkezetekre, tanulókörökre, szakszemináriumokra, munkacsoportokra, népbíróságra, népgyűlésre stb. Az Akadémián az önkormányzatra lényegesen koncentráltabb feladat hárul, mint a népi kollégiumokban: a közösség kialakításának központi feladata, a nevelés és oktatás intenzívebbé tétele, a munkateljesítmények fokozása, a legközvetlenebb személyi irányítás és kiválasztás.

A Vasvári Pál Akadémia a főiskolák uralkodó típusától eltérve nemcsak oktatni, hanem nevelni is szándékozik tagjait. Sőt egyik alapvető feladatának vallja a politikára, a társadalmi munkára alkalmas típusoknak, a magatartásában, karakterében, fegyelmében, munkabírában, szociális érzületében, önzetlenségében, kitartásában, szívósságában, megingathatatlanságában, megbízható egyéniségében és módszereiben vonzó progresszív politikai típus kialakítását. [...]

A Vasvári Pál Akadémia csak alapos szelekció útján veszi fel tagjait a fiatal magyar értelmiségiek sorából. Szelekciós szempontjai: a képességen és a tehetségen kívül a társadalmi munkára való hajlam és a fejlődőképeség, nemkülönben a jelentkező karakterében kétségkívül kitapogatható társias jegyek. Az Akadémia kitarja a kapukat bármely társadalmi klasszis alkalmas fiai és leányai előtt, pártállásra való tekintet nélkül, de erős a szándéka, hogy magyar munkások és parasztok megfelelő fiataljait vigye legelőbb ebbe az iskolába. Szelekciós módszereit az iskola a népi kollégiumokban bevált gyakorlatra alapozza. Az alkalmasságot egyébként az iskolában végzett munka és az önkormányzatban való megfelelés méri meg.

Az önkormányzat mindent elkövet, hogy az Akadémián végzendő nehéz elméleti és gyakorlati munkán kívül és azon keresztül maximálisra fokozza a tagság munkakedvét, kifejlessze kritikai képességét, élessze versenyző szellemét, eddze munkabírást, erősítse társias hajlandóságát, megpróbálja áldozatkészségét, növelje ön- és társas fegyelmét, önállóságra szoktassa tagjait. Ezt szolgálják a társas analízisek, a szoros együttélés, közös sport, közös szórakozás, közös versenyek, társas viták, vállalkozások, társadalmi feladatok, a közös nevelődésnek apró praktikumai, a szervezeti élet kötött, de mégis rugalmas keretei, amelyek lényegében már kifejlődtek, és alkalmazhatókká váltak a népi kollégiumi gyakorlatban. Az Akadémia leendő teljesítményeinek titka abban rejlik, hogy a tagság, a tanárok, nevelők, oktatók szinte lélektani közelségbe kerülhetnek egymással, és megvan a mód a személy szerinti foglalkozásra, szellemi és erkölcsi ráhatásra, azaz minden egyéni kezdeményezésre és vállalkozásra, amely eredményesebbé teheti a társas nevelés módszereit. A közösségi élet, a rendszeres foglalkoztatás, az élményszerű módszerek és eljárások, a munkavégzés helyesen alkalmazott analízise képezi az eredményes akadémiai oktatás alapjait. [...]

A Vasvári Pál Akadémia nem tudósokat, sem egyszerűen szakembereket, még kevésbé egyszerűen közorganizátorokat vagy politikai propagandistákat, hanem fejlettebb, kombinációra alkalmas politikai szervezőket, önálló politikai vezetőket, politikai specialistákat, kül- és belpolitikában önállóan dolgozni tudó politikusokat, jó képességű publicistákat óhajt nevelni. Az Akadémia oktatási programja hároméves. Ebben már bennefoglaltatik szervesen az elvégzett stúdiumukhoz kötve és azt folytatva az akadémisták fél éves vagy azt meghaladó tanulmányútja. Tanulmányútjukat a tagok vagy Közép- és Kelet-Európa valamelyik államában, vagy valamelyik nyugati demokratikus országban töltik.

Az Akadémia oktatási tervezetének kiindulásában – a legegyszerűbb megoldást választva – egy fejlett, modern ország államapparátusának és társadalmi, politikai szervezeteinek szükségleteit vette irányadónak.

Az első évben egységes, általános stúdiumokat végeznek az Akadémia hallgatói, a második évtől kezdve specializálódnak, és ugyanakkor választják meg disszertációjuk témáját, és jelölik meg speciális fejlődésük irányát. Az Akadémia hallgatói minden félévben minden tantárgyból kollokválnak, minden év végén alapvizsgáznak, külföldi útjuk után disszertálnak, benyújtják beszámolóikat külföldi tanulmányaikról, és szigorlatoznak. Az Akadémia hallgatói az elméleti oktatásra szánt időn kívül, szünetekben, nyáron, politikai szükségben – oktatási idő alatt is – pl. választás, krízis – gyakorlati politikai-társadalmi munkát folytatnak. Ez a gyakorlati politikai munka szorosan egybevág előző tanulmányaikkal, elemző, megfigyelő természetű feladat, de a gyakorlati munkában való effektív részvételt is jelent. A hallgatók gyakorlati, politikai munkájukat mindig végrehajtandó politikai feladatként kapják, és annak eredményes végrehajtása szolgál minősítési alapul.

Az Akadémia oktatási anyaga természetesen három irányú szakosodást eredményez:

1. az ún. kultúrszakot,
2. az ún. gazdasági szakot,
3. az ún. közigazgatási szakot. [...]

A fő gyakorlati munka ideje a nem elméleti időszakra, szünidőre esik. Ilyenkor az Akadémia hallgatói beosztást nyernek kultúrapparátusokba, pártszervezetekbe, tömegszervezetekbe, üzemekbe, szerkesztőségekbe, bányákba, az államapparátus hivatalaiba, politikusok, szakemberek mellé önálló vagy kisegítő megbízással el látva. Szerepük részint tanulmányozó, részint gyakorlati munkát végző, de mindig felelős szerep.

A külföldi tanulmányutak mindig speciális szakfeladatok vagy a disszertáció tárgykörébe esők, de lehetnek attól függetlenek is. Pl. a szovjet szakszervezeti mozgalom; az angol bányapolitika, a francia mezőgazdasági közigazgatás, az amerikai kultúrpolitika; a jugoszláv ifjúsági politika; a bolgár közigazgatás; a csehszlovák tervgazdálkodás stb.

Az akadémisták gyakorlati, politikai foglalkoztatását jelenti belekapcsolódásuk az ifjúsági sajtó, hetilapszerkesztés és folyóirat-szerkesztés munkájába, úgyszintén a rendszeresített napi politikai elemzés stúdiumaiba.

Az Akadémia szabad politikai fórum, ahol minden politikai vélemény, tudományos állásfoglalás, szakszerű probléma nyilvánosságot és kritikai tribünt kap az akadémiai oktatás rendszeres keretein belül. [...]

Az Akadémia előadói, szakvezetői demokratikus politikáknak gyakorlati, tudományos, szakszerű és művészeti képviselői. Ezek egy része állandó tanári testületet alkot, másik része alkalomszerűen és a stúdiumoknak megfelelően kapcsolódik be a tanításba.

Az Akadémia vezetősége hívja meg őket pártállásra, társadalmi helyzetre, társadalmi szerepre való tekintet nélkül. Hogy e tekintetben milyen arányban szerepelnek az Akadémián demokratikus politikánk reprezentánsai? Olyan arányban – amint már jeleztük –, amilyenben szerepük és munkásságuk a haladó magyar demokrácia ügyét szolgálja. Nem egyoldalú ez a tanári kar, mert helyet kap benne demokratikus politikánk minden árnyalata, helyet kap benne minden objektív igényű polgári és szocialista tudományosság és politikai ideológia. A politikai pályára készülő fiatal-ságot a mindenkor jelenlevő politikai gyakorlaton és a gyakorlat hordozóinak irányítása szerint kell a jövő politikai szakértelmiségévé nevelni. [...]

A népi kollégiumok demokratikus fejlődésünk tengelyében állanak. A népi kollégiumok jövő fejlődésének a központjában pedig a Vasvári Pál Akadémia ügye áll. Bizonyos, hogy a haladó magyar társadalom épp olyan egyértelmű, általános rokonszenvenvel és áldozattal kíséri és támogatja majd ezt az intézményt is, mint amilyen lelkesedéssel a népi kollégiumok mellé állott.

Valóság, 1947. július

215. Bacsó János: Beszámoló a Vasvári Pál Akadémiáról

A magyar ifjúság legjobbjainak érdeklődése fordul hetek óta a Vasvári Pál Akadémia felé. [...]

A Vorosilov út 29/B a Györffy-kollégium épülete volt. Most lekerült homlokzatáról a Petőfi-idézet, és ez kerül helyébe: "Azon párthoz tartozunk, mely fényt akar deríteni Hunniára, és egy cseppet képezni a világszabadság tengerében." Ez volt Vasvári jelmondata, ezt választották kései utódai.

Nyugodt, csendes ez a környezet. Derűs is. Sok a zöld, jó a szemnek. Virágok is vannak. Vidám nyugalom tölti el, aki erre jár. Akik most ide jönnek, három évig élnek majd itt.

Az első, akivel ebben a derűs házban találkozunk, Fekete Sándor, az Akadémia titkára, 21 éves fiatalember. Energikus, határozott, magabiztos, nyugodt és szerény. Apja régi munkásmozgalmi ember, aki egyik szervezője és vezetője volt az észak-magyarországi ellenállási mozgalomnak és fegyveres felkelésnek a nácik, valamint zsoldosai ellen. . . Vasmunkás volt, ma, 41 éves korára – borsodi főispán. A fiú mindenben apja nyomdokain haladt. 16 éves korában az apa által szervezett fegyveres ellenállás ifjúsági felelőse. Ma is harcos, de persze békésebb "fegyverekkel" dolgozik. Saját könyvtárát mutatja, egyszerű szobája egyetlen díszét. A polc szélén vékony könyvecske, nemrég megjelent műve: Vasvári Pál válogatott politikai cikkei.

– Miért választották éppen az ő nevét az Akadémia címéül?

– Hivatalos történeteink közel 100 éven keresztül hamisították 48–49 történetét. Ha néhány rövid pillanatképpen felvettjük Vasvári Pál életét, az nemcsak erre a kérdésre ad választ, de az Akadémia célja is világossá válik. [. .]

Az első évfolyam mintegy ötven hallgatóval indul meg. Az elv az, hogy csak főiskolát végzeteket vagy végzőket vesznek fel. De ez alól is van kivétel. Az Akadémiának eltökélt szándéka, hogy elsősorban a magyar munkások és parasztok fiait hívja soraiba. ezért a tulajdonképpeni felvételeket megelőzve rostavizsga alapján olyanokat vettek fel, akiknek még nem volt módjuk eddig főiskolát végezni.

A legkülönbözőbb társadalmi és politikai szervezetekből több mint 150 fiatal pályázót küldtek. A beküldött életrajz alapján 69-et hívtak be a rostavizsgára. [. .]

Igaz Szó, 1948. június 9.

216. "Villámtémák" a Vasvári Pál Akadémia előkészítő tanfolyamának felvételi vizsgáján
1948. június

Hogyan képzelem el jövőd pályámat mint kultúrpolitikus?

A kommunista pártfegyelem

A nő és a szocializmus

A népfront és a kommunista pártok

Hogyan szabadultam meg Kant és Schopenhauer hatásától

A munkásarisztokrácia

Fasizmus van-e Amerikában? Ha igen, miért és mennyiben, ha nem, miért és mennyiben nem?

Az MKP politikája Csepelen

A közösségi nevelés

A baloldali szociáldemokraták kritikája

Polgári újságírás, szocialista újságírás

Miért vallásosak az emberek?

Az ifjúság katonai nevelése

A tömegszervezetek feladata

Polgár a munkásmozgalomban
 Két nap az életemből
 A politikai gazdaságtan szerepe elméleti fejlődésben
 A kommunista erkölcs
 A magyar agrárpolitika tennivalói a közeljövőben
 A szociáldemokrácia elméletben és gyakorlatban
 Idealizmus-materializmus, metafizika-dialektika
 Milyen a kommunista vezető politikus?
 Proletárdiktatúra – népi demokrácia
 A MADISZ kritikája
 Leninista kritika a magyar-csehszlovák viszonyról
 Elkerülhető-e a harmadik világháború?
 A NÉKOSZ kritikája
 Foglalkozzék-e irodalommal a politikus?
 A bel- és külpolitika összefüggése
 A munkaverseny
 Hogyan lehet egy kongó pártszervezetből jól működő szervezetet fejleszteni?
 A munkásifjúság elméleti nevelésének problémái
 Osztyárharc falun

PIA 274-18-21

217. Az MDP Oktatási Bizottságának jelentése és javaslata az
 MDP Politikai Bizottsága elé a Vasvári Pál Akadémia
 ügyében
 Részlet a bevezetőből, 1948. június 15.

1947 tavaszán a Györffy István Kollégium vezetősége kidolgozta a Vasvári Pál Akadémia tervezetét. E tervezet szerint a Vasvári Pál Akadémia a NÉKOSZ keretei között működő hároméves politikai főiskola, amely 4 szakon a magyar demokrácia párt- és államapparátusa felsőfokú utánpótlásának egy részét lenne hivatva nevelni.

1948. március 15-én a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége ünnepi ülésen proklamálta a Vasvári Pál Akadémia megalakulását.

1948. május 27-én a Politikai Bizottság megvizsgálta a Vasvári Akadémia tervezetét, s azt további kidolgozásra az Oktatási Bizottság elé utalta. Az Oktatási Bizottság részletesen megtárgyalta az Akadémia tervezetét, s határozatai alapján az alábbi javaslatokat terjeszti a Politikai Bizottság elé:

1. Az Akadémia vezetősége.
2. A szakvezetői és tanári kar névsora.
3. Az egyetemet nem végzettek számára szervezett előkészítő tanfolyam tervezete.
4. A felvételi vizsgák anyaga és az akadémiai tagjelöltek névsora.
5. Az Akadémia hároméves tananyagának tervezete. [...]

NDGY GYSI GYIK 259

218. Lakatos Imre: Eötvös Collegium – Györffy-kollégium
Az Eötvös Collegium a mérlegen

Az új magyar értelmiség nevelésének kérdése ma szorosan összefonódott a kollégiumok kérdésével. A felszabadulás előtt két olyan kollégium volt, melyben demokratikus értelmiség fejlődött: az Eötvös Collegium és a Györffy-kollégium. A felszabadulás után az Eötvös Collegium főiskola lett, a Györffy-kollégium a Népi Kollégiumok Országos Szövetségévé (NÉKOSZ-szá) tárgult. A két kollégium között – egy-két jóakarató kísérlet ellenére – nem fejlődött ki baráti együttműködés. Az Eötvös-kollégisták egyrészt gúnyos kritikával kísérik a Györffy, általuk "vulgárisnak", egyoldalúnak, drillszerűnek tartott nevelési módszerét, másrészt állandó félelemben élnek attól, hogy a Györffy mefisztói "imperializmusának" egyszer még ők is áldozatul eshetnek. A györffysták viszont megvetik az "apolitikus", ha nem éppen "reakciós" Eötvöst.

Itt az ideje annak, hogy ezt az ellentétet a kölcsönös torzsalkodások, ingerkedések és misztifikálások nivójáról felemeljük. Eszmefuttatásunk előterében ezúttal az Eötvös Collegium áll. A Györffy-kollégiumot csak annyiban érintjük, amennyire a két kollégium problematikája elválaszthatatlanul egybefonódott. [...]

A nemzeti műveltség hordozója az első világháború előtt az "úri magyar értelmiség", a két világháború között a magánember, a félrevonuló irodalmár, az "apolitikus" tudós; ma – egyre jobban – a valóságot formáló ember, ha úgy tetszik: a "politikus". Az izolációs típus a történelem nagy folyamának holt ágába sodródik.

Nem kétséges, hogy a régi "kollégiumi szellem" fennmaradása esetén ez a sors vár az Eötvös Collegiumra is.

Milyen utat válasszon hát az Eötvös? A Györffy útját? A kérdésre addig nem tudunk választ adni, ameddig nem tisztázzuk a Györffy-kollégium történeti feladatát.

A Györffy-kollégium által nevelt értelmiség új típusú értelmiség, melyhez hasonlót hiába keresünk polgári demokráciában. Elsősorban a népi demokrácia új szervezeti kereteinek organizátorait dobja ki magából: a földigénylő bizottságok, szervezetek életre hívóit, szakszervezeti titkárokat, kollégiumi igazgatókat, pártszervezőket. A polgári demokráciában az eldologiasodott emberi viszonyok mechanikus közvetítői, az életnek csak a látszatával bíró bürokraták látták el az ezeknek formailag megfelelő feladatköröket.

Ez az új típusú értelmiségi réteg csak akkor tudja jól ellátni feladatát, ha minél inkább ellentéte a bürokratának: ha a társadalmat nem örök törvények által mozgott szerkezetnek nézi, hanem élő, emberek által irányított szervezetnek, melyet mindig változtathatunk, előrevihetünk. De a társadalmat csak egy osztály ereje képes megmozgatni, tehát ezeknek a fiataloknak nemcsak dologi burkától menten, reális mozgásban kell ismerniök a társadalmat, hanem elválaszthatatlan kapoccsal kell osztályukhoz, a magyar dolgozó néphez kapcsolódnok. A Györffy-kollégium előtt tehát nehéz nevelési feladat áll: meg kell neveltjeit szabadítania az úri, a burzsoá ideológia nyomásától, fel kell tépnie minden szálát, mellyel az ma még

minden emberre rátapad. Kiegyenesíteni az évszázadok alatt meggörbített gerinceket, világos, forradalmi fogalmakkal megvilágítani a magyar sorsot: nem könnyű feladat. [...]

Mi azonban a helyzet a Györffy-kollégium tudományos nővójával?

A Györffy-kollégium sem az égből ereszkedett alá. Nem emelkedhet egyszerűben felül a magyar demokrácia kezdeti nehézségein; egyelőre annyi munkát jelent neki emberanyagának népi öntudatra való nevelése, hogy tudományos elmélyedésre alig adhat alkalmat, és haladó tudományos nevelőket sem teremthet a semmiből. De ha e percben még szubjektíve nem is adhat tagjainak tudományos nevelést, mégis objektíve, történelmileg egyedül ő készíti elő az új magyar tudományosságot.

A Györffy-kollégium egyes tagjaiban azonban – és éppen nem az értéktelenebbekben – csakhamar felébred a tudományos munka igénye. [...]

A Györffy rövid átmeneti idő után, mely (akár abban, hogy elsősorban a történelmet közvetlenül formáló organizátor-értelmiség nevelésére idomultak módszerei, akár abban, hogy kezdő tudományos garnitúrája és kis könyvtára nem tettek lehetővé tudományos produkciót) a népi demokrácia átmeneti nehézségeit tükrözi, ki fogja termelni széles vonalon – tehát tudományos vonalon is – a plebejus demokrácia értelmiségi élcsapatát. Ezt az eredményt – hogy tehát idővel a népi demokrácia Eötvösévé váljon –, a Györffy éppen a nemzet küzdelmeiben való totális részvételével vásárolta meg. Az Eötvös soha nem érheti el ezt a kollégiumi munkafegyelem és a kollégiumi könyvtár akármilyen intenzív frekvenciájával: a célt nem lehet mindig az "egyenes úton elérni". Az Eötvösnek előbb bizonyos értelemben Györffyvé kell válnia, hogy igazán Eötvös legyen. [...]

Ezek a problémák egyáltalán nem idegenek az Eötvös-kollégisták előtt. A Györffy-kollégiummal való eddigi érintkezés feltétlenül hatással volt rájuk: hiszen már Major Jenő is "szintézisről" beszél a két kollégium módszerei között. Ennek a félévnek a végén különös határozottsággal léptek előtérbe ezek a kérdések, és a kollégium jövő félévi programjába belekerült a Györffyvel és a NÉKOSZ-szal való barátság kiépítése. [...]

Valóság, 1947. február

*Ezzel kapcsolatban be kell ismernünk, hogy a Györffy-kollégium nélkül az Eötvös már végzetesen az izoláció útjára csúszott volna. A Györffy – pusztán fleet in being módjára történt – hozzájárulása egy haladó Eötvöshöz döntő jelentőségű: jó példa arra, mint készíti elő történelmileg, objektíve a Györffy a magyar tudományosságot a Györffykn kívül is.

219. Az Eötvös-kollégium ifjúsági elnökének válasza
Lakatos Imre cikkére

Lakatos Imre a Valóság ez évi februári számában cikket írt az Eötvös Collégiumról. Cikkének lényege a következő: "Az Eötvös Collegium történeti feladata tudományos és nevelőgarnitúra megteremtése volt a magyar liberális polgárság számára." "A világháború előtti eötvösista generációból a nagybirtok uraival megbékülő magyar burzsoázia tudósai kerülnek ki." "Így válik tehát az Eötvös Collegium története a magyar polgári társadalom történetének hű tükre." "Az Eötvös Collegium első korszakában tehát a »kritikai szellem« lényegében pusztán a burzsoá osztályöntudat megjelenési formája volt." "Ha ez a régi kollégiumi szellem továbbra is fennmarad, nem kétséges, hogy az Eötvös Collegium a történelem nagy folyamának holtága sodródik."

A cikk egy gyakorlott vitázó szemfényvesztő ügyességével csoportosítja, szerkeszti az anyagot, így a kollégiumot nem ismerő olvasó számára fölényesen biztos vitakészségével az igazság látszatát kelti. Marxista terminológiáját minden gátlás nélkül alkalmazza témájára, nem riad vissza az általánosításoktól, sőt a vulgarizmustól sem. [...]

A kollégium számára valóban felszabadulást jelentett a régi világgal való leszámolás. De az alkalmas, megfelelő út megkeresése nem volt egyszerű, bár a kollégium válságának "kihordása" kezdettől fogva minden kollégistának becsületbeli feladata volt. Ehhez vártuk volna L. I. segítségét is. Azt vártuk a kollégiumba való felvételtől, hogy segítségünkre lesz a kollégista marxista típusának kialakításában, ezt azonban sem saját személyében nem valósította meg, sem másokat nem segített ebben. Ezt a saját sikertelenségét úgy tünteti fel cikkében, mintha a kollégiumban marxistának maradni lehetetlen volna, mert – ahogy ő mondja – a kollégiummai, annak burzsoá szelleme miatt, összeegyeztethetetlen a marxizmus. [...]

A Györffy-kollégiummal való kapcsolatok, ha nem is intézményesen, a Györffy megalakulásáig nyúlnak vissza. Az ellenállás idején egészen szorosra fűződtek: konkrét célok fűzték szorosra. A két kollégium eltérő célja azonban megnehezíti a kapcsolatok intézményesítését. Nem szabad elfelejteni: Az Eötvös Collegium tanárképző szakkollégium. Így egészen más feladatai vannak, mint a Györffynek. [...]

Valóság, 1947. március

220. Az Eötvös Collegium nyilatkozata

Lakatos Imre cikke óta nyilvánvalóvá vált, hogy az Eötvös Collegium kérdése a magyar értelmiség demokratizálódásának ügyével elválaszthatatlanul összefügg. Lakatos felfedte a nyilvánosság előtt a kollégiumban érlelődő főbb problémákat, és sok tekintetben rámutatott a megoldásukhoz vezető útra. A cikkben található egyes tévedéseket nem célunk most megbírálni. Az erre írt válasz, mely a Valóság márciusi számában jelent meg, a kollégium ifjúságának nevében, nem jelenti a kollégium egészének

állásfoglalását. A Collégium ifjúságának jelentős része nem ismerte a válasz szövegét, és annak szándékával, illetve személyi élével és több állításával nem azonosítja magát. A válasz nem tér ki a kollégium aktuális elvi kérdéseire sem. [...]

A válság tényéből indultunk ki. A válság egyetlen megoldása a nyílt, őszinte szó és az ezt követő nyílt, őszinte tettek. Meggyőződésünk, hogy ez az út a kollégium igazi egységéhez vezet. Az ellentétek leplezetlen kimondásán keresztül a kollégium jóindulatú, de tájékozatlan többségének megnyerése által egy haladó kollégiumi közösség kialakítására.

Biztató jel, hogy az első lépéseket ebben az irányban a kollégium egésze már magáévá tette. A kollégisták nagy része népi kollégiumokban ad órákat. Tevékenyen kapcsolódik bele a MEFESZ kulturális munkájába, hasonlóképpen a Bölcsészettanhallgatók Egyesülete keretében a felsőoktatási reform előkészítésébe. Szoros kapcsolatot fogunk teremteni a munkássággal és parasztsággal előadásokon, gyárlátogatásokon és falukutató munkán keresztül.

34 Eötvös-kollégista

Március Tizenötödike, 1947. március 26.

221. Lukácsy Sándor: Az Eötvös Collegium ügye nem magánügy

[...] Mindazok, akik tisztában vannak az Eötvös Collegium jelentőségével szellemi életünkben, tudják, hogy ez a vita nem túlméretezett és nem fölösleges: egy nemcsak nagy múltú, hanem nagyra hivatott és jellegében egyedülálló kulturális intézmény sorsáról, fejlődéséről van szó, arról, hogy milyen lesz a viszony az elkövetkező időben az Eötvös Collegium és demokratikus társadalmunk között. Lakatos Imre kétségbe vonta cikkében, hogy az az út, amelyen az Eötvös Collegium ifjúsága idáig haladt, a következetesen demokratikus értelmiségi fiatalság útja. Lényegében egyetért vele Klaniczay Tibor is, midőn azt írja: "Az elkövetkezendő években az Eötvös Collegiumot az elnívótlanodás és a jobbratulódás veszélye fenyegeti."

E kétségtelenül súlyos váddal szemben az Eötvös Collegium ifjúsága válaszcikkében úgy védekezik, hogy egyszerűen megpróbálja enyhíteni a válság tényét: "A kollégium helyzete a demokráciában korántsem olyan nehéz probléma, mint azt Lakatos – nem tudni, mi okból – fel akarta tüntetni." Szöges ellentétben ezzel a 34 Eötvös-kollégista viszont elismeri nyilatkozatában, hogy "a kollégium máris igen sokat veszített a haladó ifjúság vonzóerejéből".

Nem nehéz meglátni, milyen cél érdekében tartotta szükségesnek az Eötvös Collegium választat megfogalmazó jobboldali csoport, hogy elkendőzze a tagadhatatlan válság jeleit, s hogy véleményét – a kollégium belső életét megszabó formális demokrácia játékszabályait kihasználva – mint az egész kollégium véleményét tárja a nyilvánosság elé. A cél: elterelni a demokratikus közvélemény figyelmét, elaltatni aggodalmait, belső "házi" ügyé fokozni le az Eötvös Collegium tudósnemzedékek sorsát irányító problémáját, vagyis mindenáron megőrizni a Collégiumnak éppen Lakatos cikkében kifogásolt izolációs magatartását. [...]

A válságot takargató "egységfrontos" politika azonban mégis csak csődöt mondott. A 34 kollégista nyilatkozata (az Eötvös Collegium 70 tagja közül) mutatja, hogy

mégis számosan vannak az Eötvös Collegiumban olyanok, akikre számíthat a népi demokrácia. S ha az Eötvös Collegium ifjúsága nevében közreadott válasz frappáns bizonyítéka volt annak a veszélynek (izoláció, gyanakvás a népi demokráciával szemben), melyre Lakatos Imre cikke hívta fel a figyelmet, meg kell viszont állapítani azt is, hogy Lakatos sem értékelte mindenben megfelelően a helyzetet, hiszen cikke tételei szerint aligha lehettünk elkészülve ilyen jelentős progresszív megnyilvánulásra. Márpedig a 34 kollégista nyilatkozata az Eötvös Collegium történetében jelentős téttként fog szerepelni. Először száll ugyanis szembe a kollégium ifjúságának egy nagyobb csoportja rosszul értelmezett hagyományainak mítoszával, először mondja ki e hagyományok fölött a kritika szükségességét. Először kísérli meg, hogy az ötvenéves múlt dicsőségébe való fogódzás helyett a mai helyzetből kiindulva tájékozódják világosan és félreérthetetlenül. Először tesz hitet nyíltan a demokrácia haladó erői mellett, mégpedig nem általános frázisokban, hanem konkrét, gyakorlati munkafeladatok kijelölésével. S nagyon helyesen: e feladatok elvégzésére megpróbálja megmozgatni az igazi kollégiumi egység létrehozásával az egész Eötvös Collegiumot. A problématisztázás és az elhatározás komolyságát mutatja, hogy e cél elérését nem az ellentétek letompításán, hanem leplezetlen kimondását át akarja biztosítani. Ennek a komoly szándékú eltökéltségnek a jele az is, hogy a 34 kollégista nem fél a nyilvánosságtól, hanem kijelenti: "A kollégium válságát nem tartjuk magánügynek."

Valóban: az Eötvös Collegium ügye nem magánügy. A demokratikus közvélemény élénk figyelemmel kíséri nemcsak az aggasztó tüneteket, hanem a bizalomkeltő jeleket is. Bizalommal várjuk, hogy az Eötvös Collegium ifjúsága miként fogja cselekvően szolgálni a demokráciát. Helyeseljük, hogy szorosabbra fűzik kapcsolataikat a népi kollégiumokkal. Figyelemmel kísérjük megígért gyár- és falukutató munkájukat, egyetemi tevékenységüket. Érdeklődéssel várjuk, hogy kidolgozzák 48-as programjukat. Reméljük, hogy a volt Eötvös-kollégisták is segítségére lesznek e feladatok megoldásában a mai kollégista nemzedéknek. Annyival is inkább remélhetjük ezt, mert 34 Eötvös-kollégista nyilatkozata a kollégium igazi progresszív hagyományainak szellemét tükrözi, s éppen ezért a jelenlegi és régi Eötvös-kollégisták progresszív irányú együttműködésének semmi akadálya nincs.

Valóság, 1947. április

222. Losonczy Géza: Eötvös Collegium – Györffy-kollégium

Egy idő óta heves viták folynak az Eötvös-kollégium körül. A vita – leginkább a Valóság című folyóirat hasábjain – a kollégium múltjának, főként azonban jelenlegi magatartásának és fejlődési irányának értékelése körül robbant ki.

Az Eötvös-kollégium a magyar tudósképzés legszínvonalasabb és legnagyobb hagyományokra visszatekintő intézménye. [...]

A kollégium működésének fél évszázada alatt a magyar tudománynak számos jelentős képviselőjét nevelte fel. Szekfü Gyula, Kodály Zoltán, Horváth János, Szabó Dezső a kollégium növendékei voltak, hogy ne beszéljünk a magyar tudománynak és irodalomnak számos más értékes képviselőjéről, akik szintén a kollégium-

ban nevelkedtek. Az Eötvös-kollégium tagsága ezért már magában véve is megtisztelő dolog volt az elmúlt időkben, s annak kellene lennie ma is.

Mert éppen arról van szó, hogy a kollégium a felszabadulás után egy kissé elvesztette a talajt a lába alól, tájékozatlan és irányt vesztett. Ez a bizonytalanság abból származik, hogy a kollégium körül megváltozott a világ, a kollégium azonban ennek a változásnak az önmagára vonatkozó következményeit még nem tudta kellő mértékben levonni.

A régi világban az Eötvös-kollégium egy bizonyos értelmű szabadságnak kis szigete volt ebben a rab országban. Ma az egész ország szabad lett, s így értelmét veszítette az az ellenzékiesség, amelyet az Eötvös érzett a külvilággal szemben. Ha a kollégium komolyan veszi múltjának nemes hagyományait, akkor ezt egészen természetesnek fogja tartani. Mint a vitából kiderült, a felszabadulás óta a demokráciához való viszony: tudomány vagy politika, színvonal vagy politizálás alternatívájaként vetődött fel. S ez a kérdés – a vitából ugyancsak kiderül – máig sem oldódott meg egészen.

Az Eötvös-kollégiummal gyakran szokták szembeállítani a Györfly-kollégiumot mint példaképet. A Györfly-kollégium, amely az utóbbi időkben létrehozta a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét, fiatal demokráciánknak felbecsülhetetlen szolgálatot tett. A kultusz-kormányzat közömbössége, néha egyenesen ellenséges magatartása miatt szinte egyedül kellett vállalnia egy új népi értelmiség kinevelését, s emellett még a demokrácia gazdasági, kulturális és politikai életének legkülönbözőbb területeire kitűnő szervezőerőket is adott. Ebből azonban – véleményünk szerint – egyáltalán nem következik az, hogy az Eötvös-kollégiumnak Györfly-típusú kollégiummá kellene válnia.

A megoldás nem ez.

A Györfly-kollégium példát mutatott arra, hogyan lehet az ifjúságnak a politikán keresztül a demokratikus építést szolgálnia. Az Eötvös-kollégiumnak azonban továbbra is meg kell maradnia a magyar tudósképzés fellegvárának. Az Eötvös-kollégiumnak olyan intézetté kell válnia, amely a magyar demokrácia számára tudományos elitet nevel: demokratikus tudósokat bocsát ki falai közül. Ehhez persze a régi módszerek nem megfelelőek. A magyar demokrácia új tudóstípusának másként kell viszonyulnia a politikához és a közélethez, mint az elmúlt évtizedekben, s elsősorban fel kell számolnia önmagában a kollégium és a külvilág hamis kettősségét. A kollégium ennek a demokratikus külvilágnak szerves része kell hogy legyen, s meg kell szüntetni az elszigetelődés szellemét, amely ma már minden erkölcsi jogalapját elvesztette. A tudomány és közélet, színvonal és politika a felszabadulás óta nem egymást kizáró ellentétek, ellenkezőleg: a demokratikus tudósok csak úgy nevelődhetnek, ha benne élnek a magyar valóságban, s ismerik azokat az erőket, amelyek ezt a valóságot formálják. [...]

Szabad Nép, 1947. április 17.

223. Jászai Ilona: Egyházi és állami kollégiumok Budapesten

A Györfly István Kollégium 1946–47-es tanévének első félévét záró gyakorlati vizsga tétele ez volt: meglátogatni Budapest kollégiumait és egyéb ifjúsági intézményeit. A meglátogatott 78 intézményből 22 állami és felekezeti kollégium volt. Ezekben

a kollégiumokban történt szociográfiai felvételek tapasztalatait summázza ez a tanulmány. [...]

A közelmúltban 22 főiskolás állami és egyházi kollégium viszonyait vizsgáltuk meg. Ezek közül 6 állami kollégium (3 fiú, 1 leány, 2 koedukációs), 7 a katolikus egyházé (3 fiú és 4 leány), 6 a protestáns egyházé (4 fiú és 2 leány), 3 a tanító-, tanáregyesületek tulajdona (2 fiú és 1 koedukációs). Ez utóbbiak költségeit is a kultuskormányzat fedezi, úgyhogy lényegileg állami kollégiumoknak tekinthetők. E 22 kollégiumban összesen 2487 egyetemi hallgató lakik; a budapesti egyetemekre az utolsó tanévben 17 869 hallgató iratkozott be, tehát a kollégiumi vizsgálatok alapján a budapesti egyetemi ifjúság 14% -ának jelenlegi helyzetébe pillanthatunk bele.

A kollégiumok tagságának többsége (55% -a) középosztályi származású: vidéki kishivatalnokok, tanárok, tanítók, orvosok, mérnökök, lelkészek, jegyzők és ehhez hasonló vidéki kis- és középegzisztenciák gyerekei. Ez természetesen nem feltétlenül jellemző az egyes kollégiumokra, vannak szélsőséges esetek. Pl. az Országos Középiskolai Tanáregylet által fenntartott Árpád-kollégiumnak mind a 60 tagja (100%) tanárgyerek, a Szent Anna Kollégium 58 növendéke (100%) vidéki tisztviselő leánya, viszont a Székely Diákotthonnak mind a 35 tagja (ugyancsak 100%) erdélyi parasztproletár-családból került fel.

Általánosságban a katolikus egyház által fenntartott leánykollégiumok tagságának szinte teljes egésze (néhány, 1% -ot sem kitevő kivétellel) a vidéki intelligenciából kerül ki. Az állami leánykollégium tagságának már csak kb. 75% -a vidéki polgári középosztályi származású, a többi paraszt- és munkáscsaládból származik. A protestáns egyház által fenntartott leánykollégiumokban ugyancsak a tagságnak kb. 1/4 része jobb módú polgárosult parasztcsaládból került ki. Jellemző, hogy nem is parasztnak mondják szüleiket, hanem "gazdálkodónak".

Az állami kollégiumok szociális összetételét az teszi bonyolulttá, hogy igen sok – 40–45% – a menekült hallgató, kb. egyenlő arányban a vidéki intelligencia – tanító, lelkész, jegyző – és parasztszülők gyermekei. Ezenkívül is az állami kollégiumok tagságának 25–30% -a paraszt- és munkásszármazású. [...]

Ebből a szociális összetételből érthető aztán a kollégiumok tagságának magatartása, légköre, nevelési formái – egész tartalma.

A kollégiumi ifjúság jellemző, hangadó, kifelé leginkább megmutakozó része a vidéki polgári intelligencia, a középosztályos értelmiség származéka. A parasztszármazásúak – bár egyes kollégiumokban elég nagy részét jelentik a tagságnak, nem jellegadók – már otthon olyan életkeretben nőttek fel, amely igényeiben, életformájában nem volt paraszti; itt is perspektíváikban, életformájukban döntő többségükben hasonlultak a fenti réteghez. Az egyéb rétegeződési árnyalatok, mint a kisiparosság, a kiskereskedők származékai jelentéktelenek, elmosódnak, ha a kollégiumok kifelé megmutakozó egészét nézzük.

Mi határozza meg, vagyis inkább mi befolyásolja ennek a többségi, hangadó rétegnek a gondolkodását, szemléletét? Ez a réteg az utolsó három évben egy fokozatos deklaszálódási folyamaton csúszott végig, mind a családok anyagi helyzetét illetően, mind a társadalmi fontosság, megbecsülés tekintetében. Egyes kollégiumok fiataljainak jó része 1944-ben Németországba került családjával együtt. Az igazoló bizottságok határozatait, a béli listázások eredményei természetesen ezt a réteget

érintették leginkább. Ez a réteg veszítette el leginkább talaját, s ez a bizonytalanság, talajtalanság, a helyet nem találás határozza meg a tárgyalt kollégiumi fiatalság jellegadó többségének magatartását.

Ez dokumentálódik a pártokhoz, ifjúsági szervezetekhez való viszonyukban. A Baloldali Blokk pártjaihoz igen kevesen tartoznak, a kollégiumokban lakó közel 2500 diák közül 88 ember (3%). Ez a szám megközelítően sem arányosan oszlik meg a kollégiumok között; egy-egy protestáns egyházi és állami kollégiumban találtunk nagyobb számban (kb. 20–25 ember) a baloldali pártokhoz tartozókat. Viszont a leánykollégiumok és a teológiai főiskolákhoz tartozó kollégiumok tagságának szinte teljes egésze párton kívüli. Majd minden kollégiumban akad néhány tagja a Független Kisgazdapártnak is. A döntő többség a kollégiumokat általában nézve: párton kívüli. [...]

Emögött azonban nem a politikai zajlás, a változás iránti közömbösség, hanem a bizalmatlanság, sőt egyes állásfoglalásokban az ellenzés nyilvánul meg. [...]

Az apolitikusság mögött húzódik meg a társadalmi valóságtól való félelem. "Nem szeretjük a harcot. Szeretnénk nyugodtan élni" – mondták a Tanítók Háza tagjai. Ideáljuk a "félelem nélküli élet", a "nyugati demokrácia" – hallottuk a Rádai-kollégiumban; de lehetne sorolni az idézeteket, mert ilyen tartalmú vagy ehhez hasonló nyilatkozat szinte minden kollégiumban elhangzott.

Emberileg sok minden érthetővé válik ebből az állásfoglalásból, ha megvizsgáljuk a kollégiumok anyagi helyzetét. Itt a katolikus egyház által fenntartott kollégiumok lakói összehasonlíthatatlanul jobb, mondhatjuk így is: jó anyagi helyzetben vannak, mint pl. az 530 személyes Állami Kollégium tagsága. Az állami kollégiumok és néhány protestáns fiúkollégium igen rossz anyagi körülmények között él. (Teleki Pál Diákotthon, Rákóczi Kollégium, Unitárius Missziós ház, Székely Diákotthon.) Ezekben a kollégiumokban helyezték el a menekült diákok nagy részét, akik minden anyagi alap nélkül, ismeretlen környezetben próbálják megvetni a lábukat. Ez a réteg érthetően a legjobb talaja a bizalmatlan, a rendszerrel ellenséges, talán nem is állásfoglalásnak, inkább hangulatnak.

Az állami kollégiumok jó részében és néhány protestáns egyházi kollégiumban nincsen menza, itt a diákok ételmezése a lehető legbizonytalanabb. [...] A tagdíjak a katolikus kollégiumokban viszonylag magasak, havi 50–120 forint körül mozognak. Az állami kollégiumokban jóval kevesebb a tagdíj – havi 5–30 forint –, de mit nyújt ezért? Igen sok helyen csak szobát és az ágyat, sok helyen ellátás, esetleg ablak nélkül.

Igen nagy részben ebből az állapotból következik az az értelmiségi fiatalokat vérig alázó és valóban elkeserítő kultúrnyomor, ami tapasztalható ezekben a kollégiumokban. [...]

Ilyen körülmények között jókedvűen tanuló, dolgozó értelmiségi fiatalság valóban elképzelhetetlen.

A vázolt társadalmi és politikai tartalom határozza meg a kollégiumi együttélés formáit és jellegét. Szinte nem is mondható ez (egy-két családi szellemű katolikus leánykollégiumon kívül) együttélésnek, sokkal inkább egymás mellett élésnek. [...]

Ezek a kollégiumok nem nevelőintézmények, hanem jól-rosszul felszerelt diákszállók.

Nevelődés híján természetesen nevelési formák sem alakulhattak ki. Néhány kollégiumban van a kollégiumi esthez hasonló intézményesített összejövetel (a 22 kollégium közül 5 kollégiumban). [...]

A diákautonómiai szervek, az ifjúsági bizottságok is a legtöbb helyen tartalmatlanok, jelentőség nélküliek. [...]

A kollégiumokban nincsenek nevelők. Az igazgatók a minisztérium által fizetett tisztviselők és nem pedagógusok. Néhány családias szellemű katolikus apácafőnöknőn és a Luther Otthon igazgatóján kívül nem találtunk a kollégium közösségével, a kollégisták fejlődésével valamit is törődő igazgatókat. [...]

Fel kell vetnünk a felelősség kérdését ezzel az állapottal szemben. Igen nagy, döntő részben felelősnek tartjuk saját anyagi és erkölcsi helyzetükért magukat a kollégista fiatalokat, akik elmulasztották társadalmi helyzetük alapos megvizsgálását, vagy rossz következtetést vontak le belőle. Különösképpen az állami kollégiumok nagyon rossz, munkalehetőséget és munkakedvet egyáltalán nem biztosító szociális helyzetéért felelős a volt kultuszkormányzat is.

Ezen a helyzeten sürgősen változtatni kell. Ennél sokkal lényegesebb azonban – de csak azután következhet – a kollégiumi diákszállók kollégiumi közösséggé változtatása. Ez pedig csak belülről indulhat meg, és belülről érlelődhet meg. Néhány kollégiumban már felébredt az erre irányuló igény, néhány gyakorlati kezdeményezés is történt már. Pl. a Teleki-kollégium Duna-völgyi előadás- és vitasorozatot indított erre a félévre. Néhány kollégium fiatalsága kapcsolatot keresett a Györffy-kollégium és más népi kollégiumok felé, közös kollégiumi esteken, megbeszéléseken szót váltottak, és szót értettek.

Nem vagyunk elfogultak saját kollégiumaink felé, de a legtárgyilagosabb külső bírálat is megállapíthatja, hogy a népi kollégiumokban egészségesebb felfogású, hasznosabb értelmiség nevelődik, mint a fent bemutatott kollégiumok légkörében, ahonnan bizonytalan, elkeseredett vagy éppen a demokratikus renddel szembenálló középosztályos szemléletű emberek kerülnek ki.

Fiatalemberek, különösen értelmiségi emberek nem lehetnek a társadalmi haladás ellenségei. Nem megroppant, a realitások elől a szakstúdiumokba menekülő, talajtalan egyetemi fiatalságra van szükség, hanem a dolgozó osztályok kötőanyagát jelentő felkészült értelmiségre. Ehhez a csak belülről elindítható, de elkerülhetetlen átalakuláshoz a népi kollégisták felelősségteljes segítségüket fogják nyújtani továbbra is.

Valóság, 1947. április

224. Az Állami Kollégium Ifjúsági Bizottságának látogatása a Györffy-kollégiumban

Kéri József naposkönyvi bejegyzése, 1947. március 13.

[...] Délután meglátogatott bennünket az Állami Kollégium új Ifjúsági Bizottsága. Azért jöttek, hogy kapcsolatot keressenek. Megegyeztünk abban, hogy kidolgozzák gazdasági és kulturális szükségleteiket, ezt megbeszéljük, és mellé állunk követeléseiknek. Lehetséges egy közös nagygyűlés összehívása, ahol megbeszéljük problémáinkat, követeléseinket.

NDGY Filip Sándor iratai

225. Szabó Kálmán erki állatorvos visszaemlékezése
az Állami Kollégium, a Györffy-kollégium és a NÉKOSZ
közötti együttműködésről
1970. július 11.

Kedves Barátaim!

Amikor kézhez kaptam a vaskos levélborítékot, amelynek az oldalán a címzés alatt volt egy szó, ami ifjúságomra emlékeztetett – azt hittem, nem jól látok, NÉKOSZ?! Hát még létezik ez a számomra oly sokat jelentő szervezet?

Izgatottan bontottam fel, próbáltam válaszolni a kérdésekre, de csalódottan kellett tapasztalnom, hogy én nem tudok minden kérdésre válaszolni. Nem tudok, mégpedig azért, mert akkor becsapnám az általam nagyra becsült népi kollégista barátaimat, mert én népi kollégiumban lakó kollégista soha sem voltam. Nem tudom, hogy ki tartott számon mint népi kollégistát, de köszönöm neki, hogy a népi kollégisták közé számítottam, annak ellenére, hogy nem laktam népi kollégiumban.

1945 tavaszán, mint a helyi nemzeti bizottság tagja részt vettem a földigénylő bizottság adminisztratív munkájában. Nagypám régen is ellenzéki volt (kisgazdapárti), én is beléptem a Kisgazdapártba, annak helyi szervezője lettem. 1945 májusában megalakítottuk a MADISZ-t, és megindítottuk a sport- és kulturális rendezvényeket a faluban, sőt a járásban is. Augusztus végén feljöttem Pestre a volt Horthy-, akkor már Állami Kollégiumba. Az egyetemre újból beiratkoztam.

A kollégiumban aztán találkoztam olyan egyetemistákkal, akik különböző politikai és társadalmi rendezvényekre hívtak. Így ismertem meg aztán Erdei Ferencet, Veres Pétert, Darvas Józsefet, és őket hallgatva kialakult bennem az a meggyőződés, hogy nekem is parasztpártinak kell lennem. Ezeken a rendezvényeken aztán találkoztam nagyon sok hozzám hasonlóan gondolkodó egyetemistával. Az ő meghívásukra mentem el azután a Györffy-, Petőfi-, József A. Kollégium nyilvános vitaestéire is. Itt ismer-tem meg Györffy Sándor, Gosztonyi János, Keserű János, Kéri József, Molnár Sándor, Kovács Ferenc kollégistákat.

Az Állami Kollégiumban aztán mi is szerveztünk egy hétagú diákbizottságot, amelynek én is tagja lettem. Megszerveztük a fakultatív nyelvoktatást. Megszerveztük a kollégiumi estéket, ahová Rudas Lászlótól kezdve Sík Sándorig minden neves politikai és közéleti személyiséget meghívtunk, nemcsak előadni, hanem vitatkozni is.

Az Állami Kollégium elég nagy létszámú és heterogén társaságnak adott szállást, és napirenden voltak a viták a reakciós és progresszíven gondolkodó fiatalok között. Mivel a progresszíven gondolkodó fiatalok kisebbségben voltak, kértük a NÉKOSZ segítségét. Így lett Szalai Béla az igazgató, aki volt Horthy-kollégista is, de akkor már az MKP funkcionáriusa volt. Az egyetemi vizsgáimban eddig lemaradás nem volt, de amikor 1947 májusában szervezték a jugoszláviai táborozást az Omladinska Pruga építéséhez, vizsgáimat elhalasztottam. A Petőfi brigád tagjaként az egész nyarat Jugoszláviában töltöttem. Itt barátkoztam össze Nádasi László, Somogyi Árpád, Kalmár Imre, Ábrahám (Mackó), Madarász, Molnár Magda, Karsai Éva népi kollégistákkal. Ők hívtak, hogy menjek népi kollégiumba lakni, de én azt mondtam, hogy nincs ott egy állatorvos-hallgató sem, és így számomra nehezebb volna a náluk kialakított kollégiumi rend, ami főleg humán tárgyakkal foglalkozó egyetemistáknak készült.

Azóta jöttem rá, hogy jobb lett volna, ha hallgatok rájuk. Később tudtam meg, hogy népi kollégista volt Oláh Pál is, aki nekem mint állatorvos és mint ember is példaképem.

Számomra, abban az időben, a népi kollégiumi mozgalom azt jelentette, hogy az addig lenézett parasztság gyerekeinek öntudatot adott, és ráébresztette őket arra, hogy nemcsak a papok és urak jóindulatától és a talpnyalástól függ a sorsuk, hanem saját tehetségüktől. Nem kell ahhoz szégyenleni származását, hogy "valaki" legyen, hanem osztálya tagjaként is lehet vezető.

A mi gyerekeinknek ilyen problémája már nem lesz, mert mikor a nemrég elhunyt Oláh Pál, állatorvos és volt Györfy-kollégista, a kislányát a Makó környéki parasztházba elvitte, hogy megmutassa neki, hol élt az apja gyermekkorában, a kislány nem hitte el neki, hogy ott lakott, és nevetett rajta, hogy Apu milyen jó mesét talált ki számára.

Dr. Szabó Kálmán
Erk (Heves m.)

NDGY Levelek a szerkesztő bizottsághoz, dokumentum jellegű visszaemlékezések 16

226. Ismertető az Állami Védőnőképző Intézetéről (ÁVI)
1945. június

Az ország egészségvédelmi feladatait a múltban a "Zöldkeresztes" védőnők szervezete látta el, mely jórészt a régi reakciós rendszerek kiszolgálója, vidéki védőbástyája volt. A védőnői pálya kasztszerűen el volt zárva a nép gyermekei elől. A védőnőképző olyan előfeltételeket szabott, melyekkel a magyar társadalom legjelentősebb osztálya, a munkások és parasztság lányai nem rendelkeztek, [...]

A demokratikusan átszervezett Védőnőképző Intézet első tanfolyamát ez év szeptember 15-én fogja megindítani. A múlt szomorú tapasztalatain okulva a felvételt minimális előképzettséghez szabjuk, tehát városban 4 középiskola, vidéken 6-8 elemti elegendő. Így akarjuk lehetővé tenni a szegényparasztság, munkásság és értelmiség leányainak a felvételét. A tanfolyam idejét is kivételesen 3 évről 15 hónapra csökkentettük, mert az ország újjáépítésével kapcsolatos sürgős feladatok szükségessé teszik, hogy ezek az új demokratikus szellemben nevelt védőnők minél hamarabb kezdjék meg vidéki munkájukat. Továbbképzésükről az intézet fog gondoskodni. A tanfolyam elvégzése után a növendékek védőnői oklevelet kapnak, állami tisztviselők lesznek, a tanítónőkkel egyenrangú fizetéssel. Elhelyezésükről, lakásukról az intézet gondoskodik. [...]

Jelentkezzenek azok a lányok, akik nem átmeneti, hanem komoly életpályának választják a védőnői hivatást, akik nem riadnak vissza a betegektől, sebektől s nyomortól, akik szeretik a népet, s van kedvük a tanuláshoz. Készek arra, hogy bátran vállalják a vidéki munkát, mert felismerték annak komoly társadalmi jelentőségét, és kötelességüknek tartják a nép egészségének emelését.

Feltétlenül fel kell ismerni a védőnők fontosságát politikai szempontból is. Ők azok, akik a legközelebbi, legközvetlenebb viszonyba kerülnek a néppel. Tanácsait meghallgatják és követik az emberek. Döntő befolyásuk van az asszonyokra. Fon-

tos, hogy ez a szervezet demokratikus kezekben legyen, hogy a vidéki védőnők be-folyjanak a demokratikus szervezetek munkájába. Éppen ezért minél több politikailag megbízható, becsületes, fejlődőképes, értelmes fiatal lányra van szükség. A város-ban 4 középiskola, vidéken 6 elemi is elegendő, ha értelmes, és lehetőleg már vala-melyik demokratikus párt munkájában részt vett lányról van szó. Kiválasztásnál vidé-ken elsősorban a kispaszti és földmunkásrétegek lányait vegyük figyelembe.

NDGY Állami Védőnőképző Intézet iratai

227. A NÉKOSZ és az ÁVI

Bazsik Renáta visszaemlékezése a népi kollégisták és a védőnőképzősök együtt-működésére, 1973

Ma talán furcsálva kérdezhetné valaki, mit keresett egy állami intézet a népi kollé-giumok mozgalmában, 1945–48-ban ezt teljesen természetesnek és helyénvalónak találtuk.

Az Állami Védőnőképző Intézet 1945 szeptemberében nyitotta meg kapuit 100 fia-tal tanulni vágyó munkás- és parasztfiatal előtt. Minket is meglepett, hogy első fel-vételi hirdetményünkre mintegy 700 kérvény érkezett az ország minden részéből. Tudtuk, jó úton járunk, ha a felvétel egyedüli feltételének – az érettségi helyett – a pálya iránti hivatásszeretetet, a tehetséget, az értelmi képességeket tekintjük. A szakmai képzésben intézetünknek már 15 éves hagyománya volt, de mi a jó szak-képzésen kívül az új társadalmat, a szocialista jövő felé építkező Magyarországot is híven szolgáló, sőt érte harcolni tudó fiatalokat akartunk nevelni. Ilyen irányú peda-gógiai ismeretekkel pedig nem rendelkezünk. E mellett mi is csaknem egykorúak voltunk hallgatóinkkal, s az ifjúsági mozgalom is a kezdet nehézségeivel küszködött. Természetszerűleg adódott hát, hogy a Győrffy-kollégistákhoz fordultunk segítségért, akiknek e téren már évek óta kipróbált tapasztalataik voltak, s akikkel néhányunkat az antifasiszta és a kommunista illegális mozgalmából eredő kapcsolatok fűztek ösz-sze.

A Győrffy-kollégisták, majd a többi népi kollégisták segítségével intézetünkben is meghonosítottuk azt a pedagógiai gyakorlatot, amely a Győrffy-kollégiumban, majd a NÉKOSZ kollégiumaiban komoly eredményeket szült. Mindenekelőtt a diák-önkormányzatot. A Védőnőképző Intézet növendékei is kisközösségeket, szövetkeze-teket hoztak létre. A szövetkezetek tagjaik közt megosztották az akkor kincset érő só- és krumplikészleteket, a részükre juttatott ún. dán segélyt: vajat, sajtot, tejport, ruhaneműt; feleltek tagjaik tanulmányi felkészüléséért, kulturális és politikai fejlő-déséért, kivált pedig a közös társadalmi vállalkozások sikeréért. A szövetkezeteket a diákönkormányzat fogta össze, amelynek része volt az ún. népbíróság (diák fe-gyelmi bizottság) is, amely a közösségi rendszabályok ellen vétők ügyeit vizsgálta és ítélte meg. Nálunk is meghonosodtak a népi kollégiumokban szokásos – néha éj-szakába nyúló – heti vitaesték. Hangulatuk néha olyan forró volt, hogy senki sem érezte a fűtetlen intézet előadótermében a két tél hidegét. Győrffysta és népi kollé-gista előadóink voltak, akik rendszeres előadásokat, szemináriumokat tartottak nő-vendégeinknek. Gyakran megfordult intézetünkben Veres Péter, Erdei Ferenc, Darvas

József, Révai József, Mód Aladár, Molnár Erik, Pándi Pál, Fekete Sándor és rajtuk kívül még számos politikus, író és szakember.

Az elmondottakon kívül a leggazdagabb és legmaradandóbb élményanyagot hallgatóinknak azok a társadalmi-politikai közös vállalkozások adták, amelyekben a NÉKOSZ fiataljaival együtt csatázva, velük maradandó barátságot és szövetséget kötve vettünk részt: a közös ifjúsági rendezvények, a rohammunkák – romeltakarítás, árvíz sújtotta területek védelme –, politikai tüntetések, a választási harcokban a progresszió oldalán való részvétel, a külföldi ifjúsági brigádvállalkozások és így tovább.

Idevágó élményeinkről tanúskodnak a korabeli fotók. Az egyik képen a ferihegyi repülőtér lerombolt hangárait takarítják el az "ávisták". A hosszú láncban a népi kollégisták között a védőőhallgatók adogatják a téglát. Janovics Jutka, Benedek Árpád, Galkó Ilona, Dancs Ilona, Németh Ferkó, Házi Vencel. Egy másik képen egy ávista brigád seprővel, vödörrel felszerelve indul az egykori Ludovika Akadémia helyiségeibe: a katonaság által kiűrtett laktanyába népi kollégisták – a Pápai Páriz medikus-kollégium – költöznek. Segíteni kell nekik: súrolják a feketén piszkos padozatot, kardokkal vakarják a füstös falakat, mert meszelni is szeretnének. A munka befejeztével gesztenyéből kirakják a kecskelábú asztalra: "Szeretettel az ávisták." – A Ludovikából máris sietnek a Petőfi-kollégium jövődő fészkébe, Budára, ismét csak segíteni.

A NÉKOSZ 1946 júniusában, a nemzetközi diákifjúsági napon intézetünkben rendezte meg – ezernyi fiatal részvételével – egyik első nyilvános ünnepélyét, amelyen a politikai pártok akkori vezetői és a kormány tagjai közül számosan vettek részt. Ez az esemény számunkra azért emlékezetes, mert Zamercev tábornok, Budapest városparancsnoka, ekkor lett patrónusunk, és ajándékozott meg bennünket egy nagy vörös selyem lobogóval, amely alatt még sok tüntetésen és sok május elsején vonultunk fel a népi kollégistákkal együtt. Ott tüntettünk 1946-ban a "földet vissza nem adunk" mozgalom demonstrációin, 1947-ben a jobboldal erőfitogtatásait leszerelő, Parlament előtti felvonulásokon, 1947-ben részesei és szereplői voltunk annak a vállalkozásnak, amely az Országház elől teherautók tucatjait indította a falvakra és tanyákra – élelemmel, csecsemőkelengyével, gyermekruhával, tápszerrel, gyógyszerrel, azonkívül röntgenfelszereléssel, szakorvosokkal... Ugyanezen a nyáron búcsúztattuk a Keleti pályaudvaron a NÉKOSZ Jugoszláviába induló vasútépítő brigádját, közöttük azokat az ávistákat, akik az elő. részleget képezték, a brigád parancsnoka Somodi István Györffy-kollégista volt. Az 1948-as januári nagy árvíz időszakában Vásárosnamény és környékére vittünk segítséget az árvíz sújtotta lakosságnak, tetvenlítettünk, népkonyhát állítottunk, ruhaneműt osztottunk, gyerekeket helyeztünk el.[...]

1948-ban búcsúztattuk az ávisták első generációját, száz-egynéhány védőőnököt. Tablóra nem volt pénzünk. Szekér Gyula Györffy-kollégista készítette el a fényképeket, és állította össze a tablót. Az ünnepélyen Molnár Erik, a népjóléti miniszter adta át a védőőni okleveleket. Az oklevelek mellé pedig a NÉKOSZ ajándékát, Petőfi Az apostol c. kötetét, amelyben ez állt: "Emléklül mozgalmunk harcos társának." Az ajánlást a népi kollégiumok vezetői, Gyenes Antal és Kardos László írták alá. A köteteket az egykori ávisták mai napiglan hűségesen őrzik.

Dr. Bazsik Renáta s. k.

az Állami Védőőnképző Iskola igazgató főorvosa

NDGY Levelek a szerkesztő bizottsághoz

228. A Györfly-kollégisták és a védőnőképzősök
együttműködéséről és barátságáról
Naposkönyvrészletek, 1946. június 2. – 1948. január 18.

1946. június 2.

A kollégium felvonult az ifjúsági napon (egy-két egyetemi hallgatón kívül csak a Györfly- és Petőfi-kollégium képviselték az egyetemi ifjúságot ezen az ifjúsági demonstráción). Az egyetemi hallgatók kivonulását nem tudták jól megszervezni az illetékesek, ha a kollégium nem nyúl bele, akkor az egyetemi politika sehol sincs.

Délután a Városligeti Ifjúsági Színpadon szerepelt a kollégium ének- és tánckara. Kétségtelenül megállapítható, hogy a legnívósabb számokat mi adtuk. Este az Állami Védőnőképzőben szerepeltünk. Ott voltak a magyar baloldal illusztris képviselői, kellemesen érezhették magukat, mert még a műsor után is sokáig maradtak. A kollégium igen jó hatással van a védőnőképzőre, szinte érezni lehet, hogy szeptember óta mennyit fejlődött ez a fiatal társaság. A műsor után tánc volt reggelig, a kollégisták nagy része vidáman, egész kivirradatig ropta a táncot.

Szakács Éva

Június 14.

[...] Este 9–11-ig énekóra volt, illetve lett volna az elfoglaltság, ha a szovjet ifjúsági küldöttség nem éppen az ÁVI-t látogatta volna meg. A kollégisták legnagyobb része elment ez alkalommal az ÁVI-ba, hogy kellő hangulattal fogadhassák szovjet barátainkat. Tizenegy-féltizenkettőre vissza is szívárogtak. [...]

Nagy Mihály, Pető Sándor

1947. október 15.

[...] Az ÁVI-ból meghívó érkezett a folyó hó 19-én este 7-kor tartandó megnyitójukra, melyet ifjaink kitorő lelkesedéssel fogadtak. Ismeretes tény, hogy a kollégium tetemes része szívesen látogatja a csinos lányokat, kik az ÁVI-ban laknak. Egyesek már alig várják a szombat estét. [...]

Tölgyesi Magdolna

Október 18.

[...] Megyünk az ÁVI-ba. Fürdés, mosdás és mindennemű tisztálkodás következik, a vasalónál még sort is állanak a tagok, és lázasan készülődnek egyesek a táncestélyre, mely egyébként kollégiumi megnyitó, s így műsorral van egybekötve. [...] Mire odaérkeztünk, az ünnepély már megkezdődött, ahol Tildy Zoltánné, a köztársasági elnök úr felesége is megjelent. Az ünnepi beszédek és a műsor bevégeztével bábszínházjátékkal szórakoztatták a jelenlevőket. Majd megkezdődött a tánc, és a zongora hallhatatlan hangjai mellett, a ritmusok összevisszaságával, lábtaposás és bokarugdosás közepette, táncszenvélytől átitatva megindult a hőmpölygő áradat, hogy ha nem is szívünk, de szemünk választottjával néhány percet kellemesen eltöltünk, elbeszélgetve talán a legproblematikusabb vagy legegyszerűbb kérdésekről. [...]

Szabó Károly

1948. január 18.

[...] Vacsora után a tagság néhány embert kivéve kiment az ÁVI-ba a végzett növendékek búcsúztatására rendezett ünnepélyre. – Én magam is kimentem. Virágh Zoli helyettesített. Ez volt az az ÁVI-sta nemzedék, amely még a kezdet kezdetén kapcsolódott a Györfyhez. Az ünnepélyen Kardos is beszélt. A mulatság 12–7 óráig tartott az ÁVI-ban. Utána a tagok hazajöttek és lefeküdtek, hogy erőt gyűjtsenek a holnapi munkához.

Szigeti István

NDGY KLi GYIK 14

229. A népi kollégisták és a demokratikus rendőrképző iskolák baráti kapcsolatai
Naposkönyvrészletek, 1947. október 13. – november 9.

Október 13.

[...] Délután Herpai alezredes volt nálunk, beszélgetésre jött. Nagyszerű ötlet részéről, hogy bennünket az őrsparancsnoki tanfolyam tagjaival összehoz. Ez most legújabbban abban nyilvánul meg, hogy közös szórakozóhelyekre megyünk a rendőrökkel. A múlt vasárnap együtt voltunk velük az Urániában. A jövő héten az Ember tragédiáját nézzük meg velük együtt a Nemzeti Színházban. Az a Herpai elgondolása, hogy felszabadítsa ezeket az egyszerű rendőröket abból a magatartásukból, amelyben most élnek. Közelebb akarja őket hozni az értelmiségiekhez. Ügyes megoldás, hogy a szórakozáson keresztül próbálja ezt megoldani, s nem szólva arról, hogy ez számunkra is milyen hasznos (erkölcsi és anyagi szempontból).

Este 11 óra után szokatlan időben énekpróba volt. Kedden a Belügyminisztériumban klubnap van, és a népi kollégisták adnak műsort. Ének-előkészületek voltak: Györfy- és Dózsa-kollégisták részvételével.

Szekér Gyula

Október 23.

[...] 18 órakor kollégistáinkat egy ismerkedési esten látták vendégül a rendőr őrsparancsnokképző tanfolyam hallgatói és vezetősége.

Az estnek kettős célja volt: a) ismerjenek meg a rendőrök bennünket, Györfy-kollégistákat, népi kollégistákat s rajtunk keresztül az egész Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat s a NÉKOSZ-t, b) ismerjük meg mi is a jövő demokratikus rendőr őrsparancsnokait, kedvező benyomást keltsünk bennük, barátkozzanak meg velünk.

A találkozás technikai lebonyolítása a következő volt: a hivatalos fogadás után megtekintettük a tanfolyam épületét, amely a tavalyi, hasonló látogatás után sokkal kedvezőbb benyomást keltett, otthonosabb, barátságosabb, kényelmesebb volt. Az előadóterem falújságjai bizonyították, hogy a mostani tanfolyam hallgatói, de ezen keresztül az egész magyar rendőrség sokkal fejlettebb politikailag, a bajtársiasság összekötő kapcsai erősödtek, s a rendőrség tagjai egyénenként is őszintén, meggyőződésből hívei a demokráciának.

Még jobban megerősödtek, mélyebb gyökereket eresztettek bennünk ezek a pillanatnyi és első benyomások, amikor a kollégisták szobánként széteszlottak, s közelebbi kapcsolatot találtak a bajtársakkal.

Ismerkedés, barátkozás, érdeklődés és megbeszélés folyt a szobákban, amelynek eredményessége a várakozáson felüli volt. [...]

A beszélgetés azonban nemcsak alkalom volt arra, hogy ilyen szubjektív kapcsolódási szálakat szőjön, de sok félreértést is eloszlatott, tisztázott, egyszóval megszilárdította a demokratikus rendőrség és a népi kollégisták közti, kezdettől fogva meglevő együvé tartozást, barátságot.

A feloldódást eredményező beszélgetés után összejött a társaság, kis kulturális megnyilvánulás, ünnepi beszédek után vacsorán láttak bennünket vendégül.

Ismétlem, ez a találkozás roppant fontos, jelentőségteljes és sok haszonnal járó esemény volt. Egy fejezete a kollégium politikájának, egy téglája a népi kollégiumok épületének.

A látogatásunk túllépte az előírányzott időterminust, s a társaság 22 órakor tért haza. [...]

Székely Gábor

November 9.

A mai naphoz hozzátartozik a mára virradó éjszaka a rendőr tanalosztálynál. A műsor elég jól sikerült. Három ÁVI-sta ugyan beleesett valami lyukba tánc közben, de amikor Rajk éppen ki akarta húzni őket, nevetve előbújtak. Utána a tagok nem tudván ellenállni az ÁVI-sták varázsának és a jó zenének, táncoltak egész reggel 4 óráig. [...]

Dezső László

NDGY KLi GYIK 14

230. A Kossuth Akadémia nevelőtiszti tanfolyamának látogatása a Györffy-kollégiumban
Naposkönyvrészlet, 1947. december 3.

Este 1/2 8-kor a Kossuth Akadémia nevelőtiszti tanfolyama látogatta meg kollégiumunkat, 20–25 bajtárs volt itt, akik a kollégium kültagjai. A vendégeket Halász József üdvözölte, majd csaknem egyórás beszédben vázolta a Györffy István Kollégium történetét napjainkig, és beszélt vendégeinknek a kollégium önkormányzatáról is. Ezután egy nevelőtiszt bajtárs beszélt a Kossuth Akadémiáról, majd Kádár bajtárs a nevelőtiszti tanfolyam szervezeti felépítését festette le, és ismertette a különböző bizottságok munkáját. Ezek a bizottságok a legteljesebb önkormányzati alapon jöttek létre s működésük nagyban hasonlított a mi önkormányzati szerveink munkájához. A kollégiumban tartózkodó külföldi diákok nevében Flaminio Trevi üdvözölte vendégeinket. A kollégiumi est következő részét József Attilának szenteltük. Fekete Sándor emlékezett meg a munkásság nagy költőjéről. Szapor József és Csontos Magda József Attila-verseket adtak elő. Utána a Lenin-gyászindulót énekeltük el a forradalmár költő emléke iránti tiszteletből. [...]

Zakar Károly

NDGY KLi GYIK 14

231. A Tanonc és Ifjómunkás Otthonok Országos Szövetsége (TIOSZ)

[...] Első otthonaink közé tartozik a Táncsics Mihály ifjúsági kollégium, melynek története érdekes és jellemző, megérdemli, hogy részletesebben foglalkozzunk vele. 1946 januárjában öt tanoncnak kitették a szűrét a KIOE egyik tanoncotthonából, mert részt vettek az ifjúsági mozgalomban, s meggyőződésüket nyíltan, őszintén meg merték mondani. Egy életveszélyes romházban töltötték a telet, a tavaszt, nyáron pedig a Dózsa György Népi Kollégium nyújtott nekik ideiglenes szállást. Később néhány tanonctársukkal összefogtak, és elhatározták, hogy a népi kollégiumok mintájára otthont alapítanak, "mert amit a diákok meg tudnak csinálni, arra mi, ifjómunkások is képesek vagyunk". A létesítendő otthont úgy képzeltek el, hogy az nemcsak szállást nyújtson nekik és hasonló sorsú társaiknak, hanem megszervezhessék bent az önképzést, továbbfejleszthessék magukat szakmájukban és szellemi téren. [...]

A Magyar–Szovjet Művelődési Társaság és a MADISZ ideiglenesen átengedett egy épületet. Így alakult meg 1946. október 23-án az ifjómunkás-kollégium. Tüzelő nélkül húzták ki a telet, mégis sokat tanultak, és kitűnő kultúrsoportot alakítottak. 1947 áprilisában a kollégium részére sikerült megszerezni a volt Tisza István-villát, s az immár 30 főre szaporodott tanonctársaság vidám zajongása töltötte be a történelmi levegőjű épületet.

Ez az egyetlen otthonunk, amely kollégiumi rangot nyert, de meg is érdemli. Pezsgő élet alakult ki a tanulók között, a kollégium valóságos mozgalmi központ lett. Néhány számadat a kollégium 1947. évi jelentéséből. Az ifjómunkások 61 000 órát töltöttek munkahelyükön, 11 099 órán hallgattak előadást, illetve vettek szemináriumot vagy egyéni tanulást. Harminchárom otthongyűlést és tizen-négy szobaszövetkezeti gyűlést tartottak. 4016 órát töltöttek önkéntes társadalmi és politikai munkával. Tizenkét falujárást rendeztek önállóan, melynek során 12 360 km utat tettek meg, 43 kultúrmissziót tartottak, és közben egy tanoncotthont is megszerveztek Szombathelyen. A kollégium népi ének- és táncsoportja elismerten jó. A kollégium keretében szeptemberben megnyitottuk a kultuszminisztérium által jóváhagyott ifjómunkás-főiskolát. A jelenlegi létszám 50, újabb befektetésekkel ez 80-ra emelhető. A kollégium létrehozásában különösen az MKP-nak és a Nemzeti Parasztpártnak köszönhetünk sokat. A XIV. kerületi üzemek jelentős anyagi támogatást adtak eddig is, az otthont fenntartását az ő segítségük teszi lehetővé. [...]

Már az eddigiekből is kitűnt, hogy a TIOSZ otthonai nemcsak hajlékot és élelmet, hanem nevelést is nyújtanak a növendékeknek. Persze a nevelői munka más jellegű, mint a népi kollégiumokban. A mi otthonainkban, különösen ma még, nagyobb szerepet játszanak a szociális szempontok, mint a diákkollégiumoknál. A népi kollégiumokban a felvételnél és a nevelőmunkában jogos, sőt szükségszerű szempont a tehetségek kiválogatása, hiszen éppen annyiban jelentenek újat és forradalmat a magyar közoktatásban ezek a kollégiumok, hogy míg a múlt rendszerben egy szűk kaszt sajátította ki magának az értelmiségi pályát, addig ma a népi kollégiumok a tehetséges és rátermett munkás- és parasztfiatalok számára is meg-

teremtik magasabb képesítés elnyerésének lehetőségét. A mi otthonaink elsőrendű feladata azonban jelenleg még elsősorban nem a tehetségek kiválogatása, hanem ifjúságunk legelemibb szociális problémáinak megoldása és legalapvetőbb jogának – a munkára való jogának – biztosítása. Ehhez járul még az is, hogy növendékeink idejük nagyobb részét munkában töltik. Mindezeket egybevetve mi természetesen csak kisebb követelményeket állíthatunk fel tagjainkkal szemben. Az otthonokba való felvétel is elsősorban szociális és családi körülmények figyelembevételével történik. A nevelői munka alapja a jó nevelő. [...]

Az otthonok belső rendje miniatűr demokratikus köztársasághoz hasonlítható, melynek tagjai tudatosan is szívesen vállalják az áldozatokat és a fegyelmet a közösség érdekében. Az otthon társadalmának legalsóbb szerve a szobaszövetkezet. A szövetkezeteknek külön neve, faliújságja és vezetősége van. A szövetkezet elnöke tagja az otthon vezetőségének. A vezetőség többi tagját otthongyűlésen választják, az igazgató kivételével (otthontitkár, kulturális, sport- stb. titkár). [...]

Negyvennyolctól negyvennyolcig. A Magyar Ifjúság Könyve, MIOT, 1948. 160–207.

232. Kádár János és Darvas József a Táncsics Mihály Kollégium évnyitóján

Ahol egykor a gögös nagyúr, Tisza István lakott, most 35 vidám ifjómunkás készíti elő jövőjét. Amikor tavaly ősszel otthonuk, a Táncsics Mihály Kollégium megnyitotta kapuit, ez volt az első kollégium, amely jó szakmunkások képzését tűzte ki feladatául. A kollégium most második évfolyamába lép, és a szombat esti megnyitó ünnepségen már ott láthatjuk a Táncsics-kollégiumot követő 26 új ifjómunkás-kollégium képviselőjét is. Kádár János elvtárs szól a megjelent ifjúsághoz, és a szakmai képzés fontosságára hívja fel a figyelmet. Ígéretet tesz, hogy az MKP minden erejével azon lesz: a társadalom segítségével a jövőben az állam anyagi erejére támaszkodhassanak az ifjúság demokratikus nevelőintézetei.

Darvas József szól végül a parasztság és a munkásság közös harcának szükségességéről, majd a fiatal igazgató, Hollósi Miklós szavaival bezárul a megnyitó ünnepség, és vidám szüreti mulatsággal kezdetét veszi az új tanév.

Szabad Nép, 1947. szeptember 17.

233. A békéstarhosi zeneiskola és kollégium jelentősége Gulyás György visszaemlékezése, 1971

[...] Az én esetem rendhagyó jellegű a Györffy-kollégium történetében már csak azért is, mert egyetlen zenésze voltam akkor a kollégiumnak, másrészt mert a szakmai terület másfelé sodort el. Persze, a Bolyaiból való átalakulásnál én is ott voltam, és a balladaesték nyomot hagytak bennem is, és később a tarhosi iskola végső fokon a kollégium szellemi örökségének tekinthető. [...]

Én úgy érzem, hogy a volt tarhosi intézmény a régi magyar kollégiumi tradíciókat és az akkori legmodernebb györfysta és NÉKOSZ-ista hagyományokat magában foglalta, szándékában, szervezeti felépítésében különösen és természetesen nevelési elveiben. Talán úgy is megfogalmazhatnám, hogy nagy adóssága a zenepedagógiának és az általános magyar pedagógiának annak az egyedülálló magyar kísérletnek kiértékelése és elhelyezése a mi felszabadulás utáni törekvéseink sorozatában, amellet, hogy még ma is aktuális sok minden abból a programból, ami azt létrehozta, másrészt még ma sem valósult meg sok minden abból a programból, amelyet akkor feladatként magunk elé tűztünk. [...]

NDGY Levelek a szerkesztő bizottsághoz, dokumentum jellegű visszaemlékezések 8

234. Amit a Györfy-kollégiumnak és a NÉKOSZ-nak
köszönhetek
Gulyás György visszaemlékezése, 1971

[...] A Györfy-kollégiumi tagságom nélkül nem hiszem, hogy a békéstarhosi iskolát valaha is javasoltam volna. Jobban örülök, ha úgy fogalmazzák meg, hogy ennek az iskolának én voltam az alapítója, a szervezője, aki szorgalmazta ezt, mert igazgató mindenki lehet, de egy ilyen ügynek a képviselője nem mindenki. Amit én a Györfy-kollégiumban átéltem, nemcsak amit láttam, hanem amiben benne voltam magam is, azt valahogy paralel, analóg módon szerettem volna megcsinálni zenei vonatkozásban is. A régi Györfyben arról volt szó, hogy a munkás- és parasztyerekeknek – legalábbis egy részének – módot adjunk arra, hogy tanulmányaikat folytathassák, és hogy vezető értelmiségi szakembereinkké váljanak. Ez azonban nem volt meg a zenészek számára. Arra gondoltam akkor, mi lenne, ha egy ilyen kollégiumot létesítenénk? És meg is mondom, hogy ez a kollégium akkor nagyon szükségyszerű volt, még ma se tudnám másképp javasolni. [...]

Volt hát ez a terv, hogy csináljunk egy ilyen kollégiumot. Meg kell mondjam, hogy egy kicsit gőzösen fogtam hozzá. Az gondoltam, hogy csinálunk egy másik Bolyai-kollégiumot, és akkor ezzel már meg is oldottuk a dolgot. A szervezési, adminisztratív és konstrukciós részére nem is gondoltam, amikor ezt a tervezetet beadtam, akkor még csak kollégiumot kértem létesíteni. Azonban jött a minisztérium, és mindenféle szerv, hogy a kollégiumot csak akkor adhatják meg, ha iskola is van vele, ha iskola van, annak ilyen meg ilyen fokozatai vannak. [...]

1947-ben indult meg ténylegesen a tarhosi iskola, és úgy tudom, hogy a következő év elején ültünk össze a NÉKOSZ vezetőségével egy tanácskozássra, hogy a tarhosi iskolából hogyan alakítsuk ki a NÉKOSZ-kollégiumot magát. Ez azért volt fontos, mert a tarhosi iskola létesítésekor nem a NÉKOSZ szervezeti szabályzata szerint alakult, és jórészt nem a NÉKOSZ által képviselt szellemben, illetőleg foglalkoztatás szerint folyt a kollégium működése. Hogy ebből azután miért nem lett valami, azt hiszem, azért, mivel a NÉKOSZ is nehéz helyzetbe került, és ez megakadályozta, hogy a tarhosi iskolával is külön foglalkozzék. Meggyőződésem, hogy a NÉKOSZ mint a Györfy-kollégium utóda, azzal a szellemmel, amiben én is, aki a Györfy-kollégiumban éltem, a tarhosi iskola kollégiumára nagy befolyást tudott volna gyakorolni,

előnyösen alakította volna szellemi arculatát és működését. A tarhosi általános- és középiskolás zeneiskola és kollégium megszűntetése végső fokon nem anyagi természetű volt – amint azt nyilvánosságra hozták –, inkább a népi-nemzeti jelleg túltengésében jelölhetők meg a kifogások, amelyek végül is a megszűntető döntést eredményezték. Abban az időben a NÉKOSZ is – mondhatjuk – ilyen értelemben volt szenvedő alanya az ilyen megítéléseknek. Azt hiszem, a tarhosi iskolánál is közrejátszottak ilyen szempontok, amelyek politikai bizalmatlanságot is takarhattak. [...]

A kollégium egész szellemi és eszmei berendezése a Györffy-kollégium adaptációja volt vagy akart lenni. Természetes, nem lehet indigót tenni a Györffy-kollégium munkamódszere vagy szervezeti beosztása mellé, hiszen itt általános iskolások is, gimnazisták is voltak, és az akkori szaktanítóképzősök. Legjobban a szaktanítóképzősök, az ének-szaktanítók hasonlítottak tulajdonképpen a Györffy-kollégiumhoz. Visszagondolok a balladaestékre, amit hagyománnyá tettünk, minden évzáró, minden évnyitó csak ezzel kezdődhetett és ezzel zárulhatott, akkor már önkéntelenül párhuzamot vonok: a balladacsoport a Györffy-kollégiumban és balladaesték Békéstarhoson. Némi derűvel hozzátehetem, hogy tulajdonképpen 5 éven keresztül csak a Bíró Máté volt a békéstarhosi nagy záróünnepélyeknek a műsora. Ezek a záróünnepélyek egész naposak voltak, és meggyeszte, félig országszte eseményné alakultak ezek mindig. Hát ez volt az egyik.

A másik: az iskolaszövetkezetek dolga. Érdekes adaptációt sikerült ott megvalósítanunk. Az iskolaszövetkezeteknek a gyakorlati arculata jelentkezett Tarhoson, először nem is gondoltuk, hogy ezt meg lehet csinálni. Az iskola rendelkezett 150 katasztrális hold földdel. Ebből – nagy része park volt – egyik része gyümölcsös, másik része konyhakert. [...] Ennek kapcsán mi az egész iskolát "termelőszövetkezet" alakítottuk. [...] Mi volt ennek a lényege? Az, hogy a Györffy-kollégium mintájára iskolai szobaszövetkezeteket alakítottunk ki. A szobaszövetkezetek mindegyike kapott vagy a kertészetben, vagy a gyümölcsösben, vagy a parkírozásban egy területet. Azért ők voltak a felelősök, ezt gondozták, munkálták. [...]

Mindenesetre egy biztos, ha valamikor is megkérdeznék tőlem, mi az, ami a kollégiumot és az iskolát is legjobban kapcsolta – mondjuk így – a demokratiz-mushoz, és általában az új, a felszabadulás utáni eszmékhez, akkor én úgy válasszolnék rá: ez a NÉKOSZ-hoz, illetőleg a Györffy-kollégiumhoz fűződő kapcsolat, másrészt pedig Kodályhoz, illetőleg a Kodály életművéhez fűződő kapcsolat volt. Iskolánknak ez a kettő volt a tulajdonképpeni vezéreszméje, amelyik végső fokon a jelleget megadta. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

235. A békéstarhosi iskola életemnek egyik legnagyobb élménye volt

Szokolay Sándor visszaemlékezése, 1971

[...] Azt hiszem, hogy elfogultság és meghatottság nélkül az ember nem beszélhet olyan dologról, ami az életének fontos része. Különösen akkor, ha attól az egész pályája és hivatása függött, mert a békéstarhosi iskola életemnek nemcsak egyik

legnagyobb élménye volt, hanem a felfedezés öröme. Tulajdonképp ott jöttem rá, hogy muzsikus, zeneszerző leszek. Azért döntő, mert az első élmények sokkal meghatározóbb jellegűek az életünkben, mint a későbbiek. [...]

Én már a vidékre beleszerettem. Hát ott pillanatokon belül jóba lettem a kocsis-sal, és tulajdonképp nem is akartam a felvételi után hazautazni Orosházára, mert egész nyáron ott akartam maradni Tarhoson. Ez különben jellemző volt a tarhosi felvételizőkre, hogy pillanat alatt beleszerettek a vidékre és az egész iskolának a légkörébe. A felvételi vizsga – most már mint tanár úgy látom – nem az a szabályos felvételi vizsga volt, amit ma csinálnak. Ez sok mindenben különbözött attól. [...] Nekem nagyon megtetszett Gulyás György. [...]

Nagyon jó, ha megmentjük ezeknek az éveknek az értékeit, hogy feledésbe ne merüljenek, és az idő mindent az igazságos módon meg tud mérni, amennyiben tudatosan nem ferdítünk el dolgokat. Tarhos megszüntetése egy hirtelen – szerintem – elhamarkodott lépés volt. Amiért, azt hiszem, ma már sokan mosakodnak is, és érzik, hogy nem kellett volna, hogy tegyék. Kétségtelen, ma már egy ilyen iskolát visszaállítani, úgy ahogy van, nem lehet, mert annak a történelmi időnek a forradalmiságában egyik legjellemzőbb példája volt, hogy egy ilyen iskola születhetett. Ma nincs hol foglalnunk birtokot magunknak, ma nincs meg az a forradalmi lázadás és az a harcoló vágy, és az az égni akarás az ifjúságban, ma a közömbösség sokkal inkább jellemző az ifjúságra. Nyilvánvaló, az történelmi termék volt, hogy Tarhos lett, és egy Gulyás György kellett hozzá, aki azt, ami akkor kellett, megtestesítette. Időben visszaállítani ezt az iskolát nem lehet, tehát nem az idő kerekét szeretném visszaforgatni, de én, a volt gyerek, csak azt tudom csodálni az életemben, hogy nem addig szüntették meg, míg én ott éltem. Kodály – amikor mondtam, hogy megszűnt az iskola, és szaladgáltunk jobbra-balra, hogy csináljanak valamit – így nyilatkozott: Hát örüljön, hogy ott végzett! [...]

Az iskola számunkra elsősorban azt jelentette, hogy valami olyan közöst akarunk együtt megszerezni, amit nem lehet tőlünk semmiért elvenni, és ennek valami fantasztikus öröme volt. Az iskolában nemcsak iskola volt s kollégium. Tehát az iskola sem, a kollégium sem úgy volt, ahogy adva volt. Először is egy ország- és egy világégés után lerombolt kastély, istállóépületek félig omolt állapotban, veszélyeztették a közlekedést. Utat építettünk, vasutat építettünk, téglát pucoltunk, téglát hordtunk. Ebben a hősi korszakban, ami tényleg a felszabadulás utáni évekre a legjellemzőbb, ez egészen bizonyos, szereztük ezt a közösségi élményt, amilyent senki sehol nekem nem tudott nyújtani például Budapesten az elmúlt 25 év alatt; azóta sem, a felszabadulás óta, nem éreztem sehol olyan közösségi erőt. Mert ahol nem a természetes ösztön kovácsolja össze a közösséget, az soha nem tud olyant produkálni, mint a közös érdek, közös hit, közös cél, szellem. [...]

És tulajdonképpen úgy érzem, hogy az ember nem a sorsát keresi, hanem a sorsa keresi meg az embert. Hogy annyi zűr, annyi csodálatos élmény volt az én életemben is, hogy úgy érzem, tulajdonképp az ember magához vonzza azokat, Maga keresi a veszélyt, maga vonzódik a jóra, a rosszra, és az életemben, amit megéltem Tarhossal együtt, úgy érzem, hogy ez elengedhetetlen ahhoz, hogy én én legyek, a saját életemet szüljem, s haljam a magam halálát. Ezt csak azért kell elmondanom, mert Tarhossal kapcsolatban mindazt, amit én említék, áttételesen nagyon

sok ottani diákról el lehet mondani. Önmagunk, személyes éntünk megtalálását segítette anélkül, hogy egocentrikusokká és önmagunkkal elteltekké lettünk volna. Sőt éppen olyan művészeket nevelt belőlünk Tarhos – akik művészek lettünk –, hogy azt hiszem, ha valami olyan – ne adja a sors – nehezebb – háborús – helyzetbe kényserülnénk, mi biztosan nem halnánk éhen, megállnánk a helyünket, és részt tudnánk venni még fizikai munkában is. Ami azért a muzsikuskokra nemigen jellemző. [...]

Azt hiszem, azt is Tarhosnak köszönhetem, hogy a világnak nem azt akarom elmondani, hogy jaj de jó most, hanem nyugtalanítani kell az embereket! Mert Bárdos Lajosnak nagyon igaza van abban, hogy azok a jó művek, amelyek legalább a ruhatárig megváltoztatják az embereket. [...]

Békéstarhoson a közösség és a kollégium nem valami állami kollégium volt, nem olyan íze, nem olyan színe volt, nem olyan rideg volt, ahogy ki van írva egy tábla, hanem olyan volt, mint egy nagy család. [...] Hogy nem az az érdekes, hogy ki bukik, ki van elől, hanem az, hogy ki mit visz előre. Amennyiben így előrevisszük a világot – szerintem a konfliktusokat azok az emberek, akik igazán közösségi életet tudnak élni, azok jobban tudják megoldani, s hamarabb túljutnak és nagyobb, kisebb véráldozattal, mint akik nem. [...] Nagyon nagy szükség van arra, hogy ezt a szót: közösség, tartalommal újra megtöltsük. És természetessé kovácsoljuk a közösséget, és ne az irányítottság és ne a szabályok és az utasítások legyenek. Ezt viszont soha nem tudják megcsinálni más emberek, mint akik ezért élnek, ezért halnak. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

236. Kodály Zoltán beszéde a békéstarhosi zenepalota
avatási ünnepségén
1953. május 1.

Most hét éve hallottam először életemben Tarhos nevét. Akkoriban a Művészeti Tanácsnál szolgáltam a közt. A kultuszminiszter átküldött egy beadványt véleményezés végett a tanácshoz. Bizonyos Gulyás György kérte, hogy itt, ezen az elhagyott birtokon egy ilyen iskolát létesítsen. Szabályszerűen kiadtuk szakembereknek véleményezés végett. Ezeknek írásban bejött véleményét megtárgyaltuk, és azt terjesztettük a közoktatásügyi miniszter elé, hogy az intézet felállítását nem javasoljuk. [...]

Azonban ebbe Gulyás nem nyugodott bele, és a tanács véleménye ellenére mégiscsak létesített egy intézetet. [...]

Mikor aztán néhány év múlva megtudtam, hogy az intézet mégis meglett és működik, akkor idejöttem megnézni, hogy mit csinálnak. Akkor beláttam, hogy Gulyásnak volt igaza és nem nekem.

Miért volt igaza? Mert meglátta, hogy ez a leghatásosabb eszköz, és talán egyetlen módja annak, hogy végrehajthassuk azt, amit az új idők és a felszabadulás óta felmerült eszmék követelnek: a népet a műveltség szintjére emelni. [...] Egy ilyenfajta iskola a leghatásosabb eszköz erre, mert összeszedi az ország minden részéből (még néhány ilyen iskola kellene) azokat, akik valamilyen zenei tehetséget mutatnak. Az itteni nevelés ellátja őket azzal a felszereléssel, amelyre egy zenész-

nek szüksége van, és amit másképpen semmiképpen sem lehet elérni, mert ha községben vagy városban van az iskola, oda nem juthatnak el, csak a helybeli polgárság gyermekei. És itt más szempont is vezet: a periféria adja vissza a központnak, amit tőle kapott.

A mi zenekultúránk meglehetősen félkultúra volt, ami egy pár ragyogó kivételtől eltekintve abból állt, hogy a férjhezmenendő lányok egy kis zongorabillegtetést is tanultak, és ezzel növelték férjhezmenési esélyüket. Semmi köze nem volt az énekhez. Mi már akkor kitűztük célul, hogy egész zenekultúránkat átállítsuk ének-szerű alapra, vagyis: ne vegyen hangszert a kezébe senki, aki előzőleg nem tanult meg valamennyire énekelni. Az ének a zenélés lelke a hangszeren is. Sok nagy zenész hangsúlyozza ezt. (Bulow: Aki nem tud énekelni, az ne is nyúljon zongorához.)

A tarhosi iskola az egyetlen ez idő szerint, amely énekalapból indul ki, és ezzel a zenei műveltséghez rendíthetetlen alapot ad. Ahol hangszerral kezdődik és végződik a zenei nevelés, csak felületes álzenekultúrát ad. Ebben látom Tarhos fontosságát és jövőjét.

Ebben a szép épületben garanciáját látom annak, hogy a kormány komolyan veszi a jelszót: műveltséget a népnek és zenei műveltséget különösen. Ezért üdvözlöm örömmel ezt az új épületet, mely nemcsak erre a megyére, hanem messze ország-részekre kihatással van, és nagy segítséget jelent zenekultúránk átállítására.

Az emléktábla szövege:

"Nem azt mondom, hogy a nyugati zenét ne tanuljuk, sőt azt is jobban kell tanulni, mint eddig. De előbbre való a magunkét megismerni, és nemcsak itt élő mai alakjában, hanem gyökeréig múltjában és rokon népeknél fennmaradt ősbibb, épebb változataiban. A jövő magyarja lelki felépítéséből nem hiányozhatik ez a réteg. A lélek ősrágnitja."

(Kodály)

NDGY A békéstarhosi kollégium iratai 13

237. A békéstarhosi zeneiskola és kollégium jelentősége Féja Géza visszaemlékezése, 1971

[...] A tarhosi kollégiumot jól ismertem, sokat jártam oda. Nagy jelentősége volt ennek a kollégiumnak, mert Kodály nevelő terveit elsőnek valósította meg. Később megszűnt a tarhosi kollégium, nem tudom megítélni, hogy az egésznek a tanrendje, az élete mennyiben lett volna folytatható. Azt azonban nem lehet tagadni, hogy kezdeményező és elindító szerepe rendkívüli volt. A Kodály-féle énekközpont ma nemcsak a magyar közoktatást hálózza be, de a világ minden tájáról jönnek, tanulmányozzák, és megvalósítják otthon. Ez a nagy mű ott Békéstarhosról indult el. Ott váltak valóra Kodálynak nagy pedagógiai tervei. Én mindig szívesen jártam Tarhosra. Őszintén szólva fájlaltam a megszűnését. Fájlaltam azért, mert gyönyörű helyen és a nagy csöndben nyugodtan dolgozhattunk. És amennyiben voltak bizo-

nyos kifogások, ezeken könnyű lett volna segíteni. Kár volt megszüntetni, ugyan-
úgy, mint a népi kollégiumokat is kár volt felosztatni, valamint nagy kár az erede-
ti Eötvös-kollégium felszámolása is. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

A NÉPI KOLLÉGIUMI GONDOLAT KÜLFÖLDÖN

238. A kolozsvári Móricz Zsigmond Népi Kollégium
megalakulása és az erdélyi népi kollégiumi mozgalom
Fehér Imre visszaemlékezése, 1971

[...] Döntő és meghatározó éveknek érzem a magam életében a kolozsvári éveket. Kolozsvár kultúrközpont volt, Erdély legnagyobb városa. Abban az időszakban 8–10 középiskola is működött ott, és egyeteme is volt. Talán történelmi visszate-
kintésnek annyit, hogy Kolozsvár felszabadulása egész váratlan körülmények között
történt. El voltunk készülve rá, hogy nagy ellenállást fognak a németek kifejtteni,
de közben elvágták a nagyvárad–kolozsvári útvonalat Zilahnál, és így szinte vér-
nélkül szabadult fel Kolozsvár. Újra kezdődött az élet, és mert az ottani egyetemet
a Ferdinánd-egyetem eszmei folytatásának tartották, az értelmiségi körök társadal-
mi összefogással megpróbáltak valamilyen gyűjtést szervezni, hogy egy új, Bolyai-
ról elnevezett magyar egyetemet alakítsanak ki. A felszabadulás nyolcadikos ko-
runkban ért bennünket, így elsősorban volt érdekünk ennek az egyetemnek a létre-
jötte. A másik dolog, ami egy kicsit az akkori első újjáépítést jellemezte, ez a
rég Magyar Dolgozók Országos Szövetségének a legális szervezetté válása volt,
Magyar Népi Szövetség címen. Ez egy munkás színvételű, baloldali csoportosulás,
társadalmi szervezet volt. Talán az ottani helyzet specifikumára jellemző – a kér-
sőbbiek megértése végett mondom el –, hogy Erdély balratolódása, az ottani de-
mokratikus élet beindulása a magyarok számára létkérdés volt. A feltámadó román
reakció, a bevonulással fenyegetőző Maniu-gárdisták minden értelmesen gondolko-
zó magyar számára nyilvánvalóvá tették, hogy a magyar nép továbbélése Erdélyben
csak demokratikus, erős baloldali progrediálás esetén biztosított. Ezzel nem azt
akarom mondani, hogy minden magyar szükségszerűen baloldali volt, de az akkor
végzős eszmélő értelmiségi réteg ezt elég korán tudatosította magában, és ezért
csoportosult mindjárt az elején egy csomó fiatalember a Magyar Népi Szövetségbe.
Az első tevékenységünk az volt, hogy megszerveztük az elmenekült, kibombázott
egyetemi tanárok elhagyott, üressé vált lakásából a könyvtár megmentését. Össze
is hordtunk egy, azt hiszem, jelentős értéket képviselő könyvtárat.

A másik: valamilyen kollégiumot kellett szervezni az egyetem mellett, hogy
az ott élő diákok továbbtanulását biztosítsuk. A Magyar Népi Szövetségen belül in-
dítottuk ezt el. Azok, akik ezt kezdettől fogva csináltuk, zömében, talán a magja,
az Apáczai Csere János református kollégiumból adódott: Kovács András, Benkő
Samu, Szilágyi Albert, jómagam is ott végeztem. Ebben a kollégiumban eléggé
tradicionális irodalmi műveltségre való nevelés folyt. Talán csak példának emlí-
teném meg, hogy az ottani önképzőkör olyan előadásokat tartott, mint az Adyról

szóló előadás, ahova titokban szökdöstek át az utca másik végén levő piarista gimnazisták, akiknél Ady indexen volt mint istenkáromló költő. Akkor, amikor Makkai Sándor református püspök tanulmány sorozatot indított éppen Ady vallásosságáról. Furcsa viccei voltak az osztályharcnak, hol vallási, hol egyéb színezettel. De ismert volt számunkra akkor már a magyarországi középbalos, harmadik utas írók működése, tudomásunk volt a szárszói konferenciáról. Ott fedeztük fel, én legalábbis a magam számára, és azt hiszem, hogy a kollégium diákjai számára is, József Attilát. Az, hogy a háború alatt munkásköltőket fedeztünk fel, az elég alapot biztosított arra, hogy egy ilyen demokratikus maggal, a már nálunk ott tanuló és a kollégiumba elhelyezett magyar nyelvű diákokkal, de Erdély többi részéből, Aradról, Vásárhelyről is összesereglett diákokkal induljunk, belőlük alakult meg ez a kollégium. Ismertük a Györffy-kollégiumot, szervezeti szabályzatát is, és csaknem ennek a mintájára szerveződött meg ez a kollégium, amely programjában is maga köré próbálta gyűjteni az ottani értelmiségi réteg legjavát, Jordákyt, Balogh Edgárt, Benedek Marcellt, Benedek Istvánt, László Gyulát, az idősebb Zolnayt, a festőt... és még sorolhatnám őket. Élénk szellemi élet, viták folytak. Tevékeny részünk volt az első romániai magyar könyvkiadó megalapításában is. Az anyagi alapot is nagyjából mi szolgáltattuk hozzá, a könyveket mi választottuk ki, Kolozsváron nyomtattuk, és Pesten is terjesztésre kerültek. Később aztán ez Józsa Béla Atheneum címmel önállósodott, függetlenedett, és éveken keresztül még bölcsője volt a magyar irodalom ápolásának Kolozsváron. Az első kiadványunk, emlékszem, Petőfi Sándor Apostola volt, szerepelt a könyvek között néhány Móricz, Erdei Ferenc, Nagy István, nem emlékszem már pontosan a címekre. Néhányan filmesek ott is megpróbáltuk a magunk tevékenységi körét kialakítani. [...] Néhány iskolai oktatófilmet, táska-vetítógépet szereztünk. Emlékszem, hogy – Kovács Andrással főképp – végigjártuk Erdély csaknem minden falvát, sokszor 10–18–20 főnyi közönség előtt vetítettünk, és egy év alatt majdnem másfél millió néző számára mutattuk meg ezeket a filmeket. [...] Nem a vetített filmekben van a hangsúly, hanem egy tömeg ember a kalotaszegi falvakban akkor látott először mozit, és ezeket az alkalmakat felhasználtuk arra, hogy beszéljessünk velük egyéb országos dolgainkról is. Egy kicsit ez a bevétel fedezte sokáig a kollégiumi kiadásainkat. Jó kapcsolatban állottunk a Népi Szövetséggel és az egyetemmel. A kollégium titkára Szabó István volt, Szabó István azóta íróként dolgozik, és a paraszti életéről szóló emlékeit írta meg regényben. De a tagjaink között voltak olyan emberek, mint Egyed János, Benkő Samu, aki Bolyai-monográfiájáról híres, a Román Tudományos Akadémia kutatója, Sütő András, a mai kortárs erdélyi irodalom egyik legmarkánsabb képviselője.

Az egyik legnagyobb vállalkozásunk a második generációnak az összegyűjtése volt, nem akartuk ezt pusztán felhívásokra, véletlenekre bízni: elhatároztuk, hogy feltérképezzük Erdély minden magyar középiskolájának akkor végző fiatalját és megpróbálunk beszélni velük. Amennyiben egyetemre akarnak jönni, tovább folytatni a tanulmányaikat, akkor beszervezzük őket a Móricz Zsigmond Kollégiumba. Három csoportban két-két emberrel indultunk útnak. Az anyagi alapot úgy teremtettük meg, hogy akkor mint már elsőéves egyetemisták különféle tudományos intézetekben is dolgoztatva a szociológiai tanszéknek a hozzájárulásával néhány kérdőívvel akartunk anyagot gyűjteni, másrészt a pszichológiai tanszék révén Szondi-tesztet, Rohrschach-

próbákat vettünk fel, és szociológiai felmérést végeztünk, és emellett természetesen szoros kapcsolatba léptünk egyéni beszélgetésekben a leendő diákokkal. Így próbáltuk kiválasztani az új nemzedéket. A 46-47-es tanévre 70 embert gyűjtöttünk össze Erdélyből. [...]

A kolozsvári Móricz Zsigmond Kollégium népi kollégiumnak tekinthető, mi annak is tekintettük, mert részben a régi Eötvös-kollégium, részben a Györfly-kollégiumnak a mintájára próbáltuk megszervezni magunkat. Lényegében a felszabadulás után adódott döntő feladatok ott is ugyanazok voltak, vagy nagyjából azok voltak, mint itt, és az a fiatalság éppen olyan aktívan próbált a – bizonyos specifikus vonatkozásaiban talán eltérő – újjáépítésbe vagy történelmi helyzetbe bekapcsolódni, mint az itteni kollégiumok. [...]

NDGY Magnós interjúk, 1971

239. d.k.: Munkaközösségeket állított fel a Móricz Zsigmond Kollégium

A haladó szellemű erdélyi magyar egyetemi ifjúság komoly megnyilatkozása volt a Móricz Zsigmond Kollégium péntek délutáni közgyűlése.

Az előkészítő bizottság nevében Szabó István ismertette a Móricz Zsigmond Kollégium és a Magyar Népi Szövetség között fennálló szoros kapcsolatot, majd beszámolt az ifjúság nyári foglalkoztatásának tervéről is, amely szerint a falu népének nyújtana segítséget a mezőgazdasági munkában.

A beszámoló után Szabó István az alapszabályokat ismertette. A kollégium alapszabályaiban lerögzítette azt a feladatot, hogy a munkásság és parasztság felemelkedését kívánja elősegíteni. Ugyancsak leszögezte alapszabályaiban, hogy az itt élő román ifjúsággal s a szomszéd népek egyetemi ifjúságával a legszorosabb baráti viszonyt kívánja kiépíteni.

A közgyűlés az alapszabályt egyhangúlag elfogadta, majd új vezetőséget választott.

Elnök Szabó István, alelnök Bódis Sándor, vezető bizottsági tagok Tulogdy Margit, Kiss András és Virág Károly. A gazdasági bizottság vezetője Orbán János, a kollégium titkára Line Zoltán.

Szabó István elnök a megválasztottak nevében megköszönte a bizalmat, majd a különböző munkaközösségek vezetésére fiatal erdélyi szakemberek felkérését javasolta. A közgyűlés a közművelődési munkaközösség élére Faragó József dr. -t, a társadalomtudományi munkaközösség élére Markos András dr. -t, a gazdasági munkaközösség vezetésére Imreh István dr. -t és Gyűjtő Sándort, s a román-magyar kapcsolatokat kutató munkaközösség élére Gazda Ferencet hívta meg.

A Móricz Zsigmond Kollégium mint a magyar egyetemi ifjúság szervezete, a román ifjúsággal a legszorosabb jó viszonyt kívánja fenntartani, és a közös kérdések föl-tárásában együtt akar velük dolgozni. Ennek kifejezésre juttatására a közgyűlés levelet intézett a román egyetemi hallgatókhoz. Ugyanakkor a kollégium vezetősége levelet intézett a budapesti Györfly István Kollégium ifjúságához is, amely demokratikus tevékenységével szellemi útmutatásul szolgál az erdélyi magyar ifjúság számára is.

Világosság (Kolozsvár), 1945. június 7.

240. A Móricz Zsigmond Kollégium ifjúságának levele
az I. Ferdinánd király Egyetem román diákjaihoz
és a Györfly-kollégium ifjúságához

Az I. Ferdinánd király Egyetem román diákjaihoz
Kolozsvár – Nagyszeben

Barátaink!

Mindössze néhány napja vált jogilag is bizonyossá, hogy Kolozsvárt az önálló magyar egyetem által tanár- és tudósképzésünk biztosítva van, s a Móricz Zsigmond Kollégiumba tömörült magyar egyetemi hallgatóság máris román testvérei felé küldi legelső üzenetét. Üzenetét és üdvözetét küldi, de nem a hízelgés meghunyászkodásával és fondorlataival vagy jelszavak üres hangoztatásaként, hanem a fiatalság bátor öntudatával s azzal a hittel, hogy baráti jobbja testvérek és munkatársak jobbára talál.

A közös román-magyar sorsot, múltat és jövőt az utóbbi hónapokban elég gyakran emlegették, de még most sem lehet senki számára közömbös, ha a két nép tudományos színvonalának, szellemi tartalmának és kulturális színvonalának jövőendő munkálói és harcosai is megtalálják azt a közös eszményt, aminek megvalósítása szent feladatunk és kötelességünk. E közös eszmény megtalálása nem nehéz. Egyetemi hallgatók vagyunk valamennyien, néptünk legmagasabb iskoláinak látogatói, s amidőn nap mint nap felkeressük a tudományművelés templomait, ugyanaz a célunk, mint a világ bármilyen tiszta lelkű egyetemi hallgatójéé és tudósáé: az igazság megismerése. Egyedül a közös igazság felkutatása és befogadása, majd vállalása és védelme által találkozhatnak barátok és ellenségek, egyének és nemzetek. Az igazság és ennek uralma, vagyis a kölcsönös igazságosság az egyetlen alap, ami a békét és boldogságot biztosíthatja.

Mire tanít minket az az igazság, amelynek megismerése felé mindenik nép fia törekszik? Arra, hogy a magyarság és a románság egy bizonyos (meglehetősen kicsiny) rétegének érdekei és szembeállása miatt voltak ugyan gyászos korszakok, de e két nép éppen e réteg lerázása, elfűzése s egy szabadabb világ megteremtése végett vívott százados harcaiban vált felbonthatatlanul eggyé, a kelet-európai történelmi közösségnek más-más nyelvű, de egyazon szenvedő arcú képviselőjévé. A magyar-román népélet és népi kultúra számtalan egymásra hatása, a nagyrészt még kiderítetlen gazdasági, társadalmi, történelmi kapcsolatok és szellemi mozzanatok minduntalan felbukkanó azonossága hosszú, évszázados barátságról beszél, arról, ami mélyen és láthatatlanul, a népi közösségben és népi lélekben játszódtott le, de éppen elrejtőzése által igazabb minden külsőségnél és mondvacsinált testvériesülésnél.

Nekünk, a két sokat hányatott nép egyetemi hallgatóinak ezeket az igazságokat is meg kell találnunk és felszínre kell hoznunk. Az évszázados hagyomány adva van a mélyben, s e mélyben felcsillanó érzés- és gondolatvilágot nemzeteink egyetemes lelkévé kell szélesítenünk: ami eddig szörványos volt, ritkán történt, azt általánossá és örök érvényűvé kell tennünk; ami csak egyik-másik városban, faluban élt, azt mindenütt meg kell valósítanunk; amiért csak némelyik társadalmi réteg, sőt egyén harcolt, azért többé senkinek se kelljen harcolnia, mert a békeségnek és szeretetnek önmagától kell győznie.

A román egyetemi hallgatóságnak mindig volt szava a parasztság felé, amelyből vétetett, és ahonnan felemelkedett. Nekünk is van és lesz szavunk saját népünk felé itt Romániában és Magyarországon egyaránt. Ha ti, román testvéreink vállaljátok azt, hogy a rokon hangok az egyetem tudományos eszményének és céljának, vagyis az igazságnak jegyében, Isten és nagyvilág előtt, léleknek kellemes és a közös harc eredményének diadalmas összhangjává nemesedjenek, úgy ne késlekedjeteK elfogadni kinyújtott jobbunkat: a mi kézfogásunk talán egy boldogabb jövő zálogát jelenti.

A Móricz Zsigmond Kollégium nevében, sok szeretettel:

Kolozsvár, 1945 júniusában

Szabó István, Bódis Sándor, Tulogdy Margit,
Kiss András, Virág Károly

*

A Györfly-kollégium ifjúságához
Budapest

Kedves Barátaink!

Az elmúlt év alatt, az utóbbi hónapokban sokat hallottunk rólátok, s még többet gondoltunk rátok. Tudunk nyílt színvallástokról, munkátokról és harcotokról, melyet a legnehezebb időben is vállaltatok. A valóság semmiben sem különbözik attól a képtől, ami szüntelenül élt lelkünkben: mindenütt ott voltatok, ahol a magyar parasztságért küzdeni és dolgozni kellett. Hallottuk, hogy most, a szabadság korszakában még nagyobb erővel és még fanatikusabb hittel munkáljátok az elnyomottak és kisémmizettek felemelkedését: a népet évezredes jogához, a földhöz segítitek, és arra készítitek, hogy egy hosszú korszak után végre az országvezetésben is elfoglalhassa az őt megillető helyet.

Ti vettétek át, vállaltátok és éltétek a magyar ifjúság szabadságharcos hagyományait, s a legnehezebb időkben is hű őrei maradtatok az örök magyarság e legszentebb kincsének. Ezt a hagyományt vállaljuk mi is, erdélyi fiatalok, akik a Móricz Zsigmond Kollégiumba tömörültünk. Vállaljuk legnagyobb alkotóink szellemi örökségét, azoknak az eszméit, akik tanításaikkal titeket is mai önmagatokká alakítottak. A ti kemény küzdelmetek buzdító példa számunkra, hogy mi is szembe merjünk szállni minden hazugsággal, mely annyi évszázadon át hamis eszméivel majdnem mindent elárasztott, ifjúságunkat, nemzetünket elkábította, és a német imperializmus vak eszközüvé süllyesztette.

Ti most legyőztéK azokat, akik ezt a pusztulást előidézték. Kivívjátok az elnyomottak igazát, és visszaszerzitek a magyar nép becsületét, melyet a bűnös országvezetők szentségtelen kezeikkel bemocskoltak. Nemes küzdelmetekhez Erdélyben új harcosok toborzódnak, s e harcosok mi vagyunk. Részt kérünk a nehézségekből, a feladatokból, de céljaitok mellett új célokat is tűzünk magunk elé. A kölcsönös győlködés pokollá változtatta a Tündérkert népeinek életét. Helyre kell hoznunk azt, amit apáink, őseink elrontottak, s ki kell alakítanunk az őszinte megbékélést a román-ság és önmagunk között.

Erdély magyarsága földrajzi és történelmi helyzeténél fogva, józan ítélettől és igaz lelkiismeretétől vezetve a híd szerepében jelölte meg legfönségebb emberi és népi hivatását. A hídban, amely a románság lelkétől a magyarság lelkéig vezet, éppen azokon az erdélyi lelkeken át, akiket a Habsburg, magyar és román imperia-
lizmus, sovinizmus és gyarmatosító politika évtizedeken át és évszázadokon át a legjobban taposott, butított, irtott és szegényített. Éppen ezért talán mi áhítozzuk a legmélyebben és legigazabbul a megbékélést, amelynek többé nem a gyűlölet, hanem a szeretet lesz örök vezérlő eszméje.

E nagy erdélyi építőmunkában mi, fiatalok az elsők között akarunk lenni, s mi-
közben tudásunkat és erőnket a székely balladák kőműveseiként a népek új tornyának falai közé építjük, jobbunkat és szívünket a Györffy István Kollégium felé nyújtjuk. Nem kérjük, hogy fogadjátok el, mert tudjuk, hogy úgylis elfogadjátok. Üzenetünk sem kérés tehát, csak a forró szeretet szava: mi is vagyunk, dolgozunk, küzdünk, s a Királyhágón innen éppen olyan, népükért harcoló fiatalok szolgálják valamennyi-
ünk boldogságát, mint ti, testvéreink, Györffy-kollégisták.

Igaz munkatársi és testvéri szeretettel üdvözl mindannyiokat

Kolozsvárt, 1945 júniusában

a Móricz Zsigmond Kollégium nevében
Szabó István, Bódis Sándor, Tulogdy Margit,
Kiss András, Virág Károly

Világosság (Kolozsvár), 1945. június 7.

241. Szabó Istvánnak, a Móricz Zsigmond Kollégium
igazgatójának levele a Györffy-kollégium igazgatóságához
1946. június 15.

Májusi leveletekre csak most válaszolunk, miután végleg kialakult a nyári munka-
tervünk. Úgy szeretnénk, ha levelünk még idejében érne oda, és elgondolásainkat
valahogy össze tudánk egyeztetni. Nálunk a vizsgák egészen augusztus 1-ig tartá-
nak, terveink csak ezután valósulhatnak meg. Nálatok bizonyára hamarabb vége
lesz az évnek, ezért ha tehetitek, jöjjetek le még június folyamán.

Augusztus elején 5 napos konferenciát tartunk Kolozsváron az új tagok felvételére.
A kiválasztás már tulajdonképpen megkezdődött, mert kollégistáink három csoport-
ban végigjárták Erdély összes magyar középiskoláit, mintegy 1200 diákról készítettek
szociográfiai, lélektani, műveltségi és társadalompolitikai tájékozottsági vizsgálatot.
Így módunk van majdnem az egész erdélyi ifjúságból kiválogatni a legmegfelelőbbbe-
ket. Ez történik az 5 napos konferencián, melyre feltétlenül gyertek el. Kb. 60 már
kiválogatott egyénből veszünk fel 30-35-öt a jövő évre.

Tehát az első meghívást augusztus elsejére kapjátok most, s erre ha törik, ha sza-
kad, Laci* feltétlenül jöjjön el. Meghívjuk a Petőfi-kollégium igazgatóját és az

*Kardos László.

Eötvösből is valakit. Beszéljétek meg egymás között, hiszen az erdélyi magyarsággal való kapcsolat szempontjából nagyon fontos, hogy eljőjtek.

Előreláthatólag szeptemberben lesz az egész romániai magyar ifjúság nagy kongresszusa a Magyar Népi Szövetség Ifjúságának rendezésében. Azok, akik itt tudnak az egész nyár folyamán maradni, természetesen részt vesznek, ugyanakkor azonban meghívást fognak kapni az ottani ifjúsági szervezetek is és a kollégiumok.

Ezek az alkalmakon kívül legalább egy hónapi tartózkodásra elvárunk töletek legalább két kollégistát. Ugyanakkor meghívásokat értelmében nekünk is szándékunkban van oda küldeni augusztus közepétől egy hónapra négy kollégistát.

Ezenkívül, ha megtudjuk az általatok rendezett konferencia pontos időpontját, szeretnénk néhány kollégistát egy hétre, a konferencia tartamára elküldeni. A leg-egészségesebb volna, ha töletek júl. végére jönnének, s a mieinkkel együtt augusztus közepe táján visszatérnének.

Ismerve terveiteket, a velünk kapcsolatban álló demokratikus román diáksággal is megismertettük, és ugyanakkor meghívtunk nevetekben közülük is. Ezek a küldöttek az FDU-ból (Frontul Democratic Universitar) kerülnek ki, az összes romániai egyetemek demokratikus diákságának egységfrontjából. Ebbe az egységfrontba tartozik a Bolyai Tudományegyetem diáksága is. Ugyanakkor ők is terveznek ifjúsági táborokat, s erre a környező országokból is meghívna vendégeket.

Levelünkkel egyidőben tesszük postára az Utunk c. folyóiratot, melyben egyik kollégistánk beszámol a szociológiai kiszállásról, és egy bukaresti szocialista ifjúsági lapot, mely terjedelmes cikket közöl a Móricz-kollégiumról, s mint példára, a Györffy-kollégiumra is hivatkozik.

Kb. egy hét múlva újból írni fogunk az ottlevő erdélyi diákokkal kapcsolatosan. Radikális elképzeléseink vannak ennek a kérdésnek a megoldására is, s nagyon szeretnénk, ha ebben a legteljesebb mértékben támogatnátok. Ezért is feltétlenül fontos, hogy Ti is lejőjtek minél hamarabb, hogy ezt a kérdést személyesen is megbeszélhessük.

Írjatok azonnal, ahogy levelemet megkaptátok, s az itt vázolt tervekkel kapcsolatban mondjatok véleményt. Szeretnénk, ha mindezek sikerülnének. Mi mindent el fogunk követni, hogy az akadályokat legyőzzük.

A Móricz Zsigmond-kollégisták nevében szeretettel köszönt:

Szabó István s. k.

NDGY Romániai (erdélyi) népi kollégiumok iratai 14

242. Meghívó a Móricz Zsigmond Kollégium felvételi vizsga-értekezletére

1946. július

A Móricz Zsigmond Kollégium a Bolyai Tudományegyetem támogatásával az erdélyi értelmiségi ifjúság legjavát augusztus 5., 6. és 7. napjaira értekezletre hívja össze az erdélyi magyarság és az egyetem közös kérdéseinek megvitatására.

Az értekezlet célja:

a) Feltárni ifjúságunk előtt egyetemünk jelentőségét és lehetőségeit.

b) Tájékoztatni az erdélyi magyarság jövője és életlehetőségei felől, és indítást adni egyetemi tanulmányaik kezdetén a felelősségteljes munkavállalásra és felkészülésre.

c) Az egybegyűlt egyetemi hallgatóságból kiválasztani azokat a legjobbakat, akikkel a kollégium létszámát egészítjük ki.

Tudnivalók:

1. A konferencia helye: Kolozsvár, Bolyai Tudományegyetem és Mátyás király szülőháza.
2. A konferencia ideje: 1946. augusztus 5–7. Kezdődik 5-én délelőtt 10 órakor.
3. A konferencia költségei: A közös ellátást igénybe vevők részére háromszori étkezés, napi 3000 L.

Az értekezéslet műsora:

Augusztus 5-én, hétfő dé. 10 órakor ünnepélyes megnyitó a Bolyai Tudományegyetem aulájában:

- a) Megnyitó beszédet mond Csögör Lajos rektor.
- b) A Móricz Zsigmond Kollégium beszámolója eddigi munkájáról.
- c) A jelenlevők bírálata a Móricz Zsigmond Kollégium eddigi munkájáról.

Délután 4 órakor:

Nagy Géza: Az erdélyi magyarság közművelődési kérdései és a magyar egyetem című előadása.

Este 8 órakor:

Ismerkedő beszélgetés a kollégistajelöltekkel.

Augusztus 6-án, kedden reggel 8 órakor:

Venczel József: Gyakorlati feladataink a mezőgazdaságban, iparban, kereskedelemben és szakemberképzésünk című előadása.

Délelőtt 10 órakor:

A vidéki résztvevők megtekintik az egyetem intézeteit.

Délután 4 órakor:

László Gyula: Az erdélyi tudományos kutatómunka és szakemberképzésünk korszerűsítése című előadása.

Este 8 órakor:

A kollégistajelöltek beszélgetése a kollégium baráti köréhez tartozó írókkal.

Augusztus 7-én reggel 8 órakor:

Gaál Gábor: Egyetemünk szerepe az erdélyi magyar társadalom alakításában című előadása.

Délután 4 órakor:

Szabédi László: Az erdélyi magyar szellemi élet és az egyetem című előadása.

Este 8 órakor:

Tábortűz az egyetem udvarán. [...]

NDGY Romániai (erdélyi) népi kollégiumok iratai 6

243. G(aál) G(ábor): Népi kollégiumok

Népi kollégiumok szervezését és felállítását kérte egy kiáltványban pár héttel ezelőtt a kolozsvári Móricz Zsigmond Kollégium ifjúsága. Ezt a kiáltványt közzétette pár napilapunk, és azóta – csend van. Hihetjük, hogy a csendben a népi kollégiumok lázas elszaporodása folyik, de hihetjük azt is – és ez a féltő! –, hogy ez a csend a visszhangtalanság csendje, holott e kiáltvány kíváncsiúi mögött nemzetiségünk legfontosabb kérdése lappang. Nem is az ifjúság kérdése általában, hanem egyenesen és kizárólag nemzetiségünk időszervi vezetőember-kérdése. A múltban és a történelemben a vezető embert nálunk ugyanaz a társadalmi osztály adta, s ez a mélyebből jöttet már súlya következtében is asszimilálta. A történelem ezen a téren is súlyponti eltolódást diktál, s a népi dolgozó réteg, a parasztság és a munkásság sarjai elsősorban azok, akiket ma vezetésre kandidál az idő. A népi kollégiumok ezt az ifjúságot szednék magukba, s a Móricz Zsigmond Kollégium kiáltványa az ilyen kollégiumok sürgős szervezését kívánja. Minden szervezés természetesen többszörösen összetett feladat. Ám az alapja az ilyesminek mégis a felkarolás és a tettek, hisz a népi kollégiumokat anyagilag is meg kell támasztani. Korántsem elegendő tehát pusztán rokonszenvvel kísérni a kiáltó szavakat. Egyebek közt szövetkezeteink, társadalmi egyesületeink, vállalatunk, üzemeink, röviden: egész társadalmunk korszerűen egészséges tudatának fokmérője lesz, hogy milyen mértékben teszi magáévá e nélkülözhetetlen népi kollégiumok ügyét.

Utunk (Kolozsvár), 1946. augusztus 31.

244. Sütő András: Három szeg a szegényparasztság fiainak tanulásáért

Meglep erősen a szomorúság, ha faluról hozott emlékeim között kutatva, otthon ragadt parasztdiákok alakjai bukkannak előm. S ahogy székelyföldi, kalotaszegi vagy mezőszegi barangolásaimra visszagondolok, hosszú, tömör sorra nő szememben azoknak a száma, akik kölcsönpárnával s kölcsönpénzzel megindultak a tanulás útján, s – néhány küzdelmes év után elakadtak. Ne gondolja senki, hogy észbeli hiányok miatt. Nem. A szegénység azt őrzi legjobban, aki szabadulni akar tőle. Van, akit elenged egy időre, hadd emelkedjék a tudás csúcsai felé, aztán érettségi előtt vagy után újra belekapaszkodik és húzza-ráncigálja vissza, ahonnan vétetett.

Hirtelenében meg sem tudnám számlálni, hány diákot ismerek, aki gyárban írnozkodva tölti az életre való felkészülést, a tanulás drága napjait. És hányat láttam, aki nem győzvén tovább a drága kosztolást, vette hátizsákját, és hazament napszámosnak vagy részesnek. Én magam előtt látom 13 éves unokahúgom, akit sírva találtam az autóbuszállomásnál. Szülei nem győzték tovább az internátusi díjakat, az iskola anyagi nehézségekkel küszködik. Haza kellett küldjék.

Érdemes elgondolkodni rajta: vajon mit fog ez a kis diáklány csinálni? Nem lesz belőle tanítónő, és nem fog tanítványainak Kodály-kanonokat tanítani. Varrónő sem igen lehet belőle, mert a szabás mesterségét is pénzért adják.

Legsürgősebb megoldást váró kérdéseink egyikével állunk szemben: azzal, hogy elvileg megnyílt ugyan a lehetőség a szegény nép fiainak taníttatása előtt, de gya-

korlati megvalósítását az anyagi tehetetlenség szorítja vissza. Nem olyan kérdés ez, amit jobb időkre lehetne félretenni. Új társadalmi berendezkedésünk hajnalán egy népből nőtt értelmiség felnevelésének kérdése elsődleges fontosságú. Szinte szólammal kopott már ez a követelés, annyit hangoztatjuk egy idő óta. De mindenféle követelés azzá válik, ha nem pillantunk bele mélyebben a való helyzetbe, s nem kutatjuk a miértjét. Aki nyitott szemmel fordul meg szakemberhiánnyal küszködő intézményeinkben, közgazgatásunk irodáiban s az élet sok más területén, megállapíthatja: sokan vannak még olyanok, akiknek helyébe hozzáértőbb, elszánásban és népünkhöz való magatartásában becsületesebb embert kell állítanunk.

Tehetséges paraszt- és munkásifjaink tanulási vágyának a társadalom segítő akaratával kell találkozni. Csak így nőhetnek a tudomány rangját viselő magyarokká. Keretet és lehetőséget kell teremtenünk számukra. Népi kollégiumok és népfőiskolák felállításával meg kell nyitnunk az utat otthon kallódó, résziben kapáló vagy városra cselédkedő falusi fiataljaink előtt, hadd egyenlítődjék ki immár az az óriási különbség, amely szakiskoláink, középiskoláink s főleg egyetemünk polgári és munkás-paraszti sorból levő fiai között még mindig fennáll.

A kérdés mihamarabbi megoldása nem egyesek érdeke. Nyilvánvaló, hogy a Magyar Népi Szövetség Petőfi-alapjának – mely épp az imént említettekért vált szükségessé – megteremtéséhez minden becsületes magyarnak hozzá kell járulnia. Az áldozat nem nagy: mindössze három szeg, melyért a napokban fognak bekopogtatni minden ház ajtaján.

Világosság (Kolozsvár), 1947. május 23.

245. Sütő András: Népi kollégisták

A Budai Nagy Antal Népi Kollégium fiainak önéletrajzát lapozgatom. Rövid és nagyon őszinte vallomások. Nem ajánlhatnék senkinek érdekesebb olvasmányt. Mindeiket regénnyé lehetne duzzasztani. Ha valamennyit együtt nézem: egy bomlófélben levő életforma elevenedik meg előttem, minden nyomorúságával, belső ellentmondásaival, értékeivel és gyatékosságaival.

Kicseng a sorokból, hogy ezeknek a fiúknak a tanulása több, mint betűre vágyakozás: menekülés egy életformától, amely nem annyira önnön, mint mások bűne miatt egyre tűrhetetlenebbé vált az idők folyamán. "Fiam, ha már ésszel áldott meg az Isten, minek maradj ebben a sárban és nyomorúságban? Eredj tanulni, s aztán ne feledkezz meg rólunk. . ." Ez volt a jelszó. S ma is ez. Aki teheti, fiát városba, gyárba, iskolába küldi. És száll mindenik után a figyelmeztetés: aztán ne feledkezz meg rólunk. Súlyos útravaló. Egyesek már útközben elvesztik vagy eldobják. (Nézz körül, kedves olvasó, középiskoláinkban!) Mások egy életre szóló parancsként őrzik, dédelgetik. Ebben a megőrzésben segíti őket a népi kollégium. De legbiztosabb támasztékuk mégis a múlt, a gyermekkoruk, amely önéletrajzaikból tárul elbénk.

H. I. elsőosztályos gimnazista, így ír magáról: "Az én életem biza, nem volt olyan szép és mesés élet, mert nagyon sokszor alig telt ki a mindennapi kenyér. Édesapám faragómester volt, s két kezével dolgozott. Mikor eljött az idő, hogy isko-

lába menjek, nem volt cipőm. A tavaszt vártam, hogy mezítláb jár hassak, s mehessek iskolába. Aztán jött a háború, s Isten úgy akarta, hogy abból édesapám ne jöjjön haza. Mi meg ott maradtunk heten és árván... Én beálltam szolgának egy gazdához. De hiába volt meg a jó kenyérem, nem esett jól az ételem. Az Isten megsegített, hogy eljöttem a népi kollégiumba. Most csak arra kérem, hogy segítjen meg engem, hogy mikor megnövök, tudjam segíni édesanyámat, hogy ne nélkülözzön annyit..."

L. M. így kezdi: "Nem voltam megelégedve a sorsommal. Dolgozni szerettem, s ezt a mesterem ki is használta, mert késő éjszakáig dolgoztatott. De én tanulni is szerettem volna. Talán az elfojtott tanulási vágy volt az, ami elégedetlenné tett és életem sorsom megváltoztatására készítetett..."

Otthagyt a faluját, és másutt inaskodva, magántanulóként fogott neki a tanítóképző elvégzésének. Versenyvizsgára állott, ösztöndíjat nyert. Román és magyar falvakban tanítóskodott, iskolavégzetlenül – félemberként. Most, hogy bekerült a népi kollégiumba, tovább tanul, s minden vágya, hogy valamelyik faluban teljesítse az otthonról kapott parancsot: ne feledkezz meg rólunk.

J. S. is elsőosztályos gimnazista. Önéletrajzában ezt a címet adta: A faluban egy pásztorfiú. "Kalotaszegi faluban születtem – írja –, úgy nevelkedtem, mint egy kis virág a tövisbokr mellett. Nyáron a más emberek lovait hoztam haza a csordából, hogy sok pénzem legyen, s abból nekem karácsonyra szép inget vegyenek."

B. S. hasonló sorsú parasztyermek. "Nyáron a mások lovait hoztam haza a csordából, s ezért pénzt kaptam. Ebből aztán ősszel ceruzát és füzetet vettem. Remélem, hogy a népi kollégiumban megállok a helyemet, s ember lesz belőlem."

B. E. a Mezőség fia. "Akkora nálunk a szegénység, mint a sár – írja –, ezért kéresem, hogy vegyenek fel a kollégiumba, azzal indokolom, hogy szüleim vagyona mindössze két hold föld, mely szűkösen termi meg a kenyeret. A többi kiadásokat és az én taníttatásomat napszámból tudják csak fedezni..."

B. E. talán a legszívósabb mindnyájuk között. A múlt iskolai évet száraz kosztón húzta ki, de nem hiányzott egyetlen órától sem.

B. M. a gépek szerelmese. Állandóan fúr-faricskál, és rajzokat készít. "Kicsi koromtól fogva mindig gépeken törtem az eszemet, s mindig traktort, autót és repülőgépet szerettem volna látni." Egy elejtett mondat indította útnak a középiskola felé: "Ha már apád útkaparó, te légy több valamivel. Legalább útmester." Ez ütött szeget a fejébe. "Így fogtam neki magánúton tanulni. Nappal pénzt kerestem, éjjel tanultam, amíg a fejem az asztalra esett, és reggel verték az ajtót, hogy oltsam ki a lámpát. Most, a gépipari iskolában megtaláltam azt, amire egész életemben vágyódtam: a gépeket, dinamókat, motorokat..."

Csak úgy mellékesen, mint a világ legtermészetesebb dolgát veti oda a befejező mondatot: "elsajátított szaktudásomat a falu villanyosítására, iparosítására szándékosan felhasználnám". Íme az elhagyott község parancsa miként válik életcélá, a népből nőtt és néphez visszahajló értelmiségi munkás hitvallásává.

B. D. halkszavú, csendes gyermek. Kék szemében furcsa fények villóznak, ha szóba áll az ember vele. Titokban talán verset is ír. Néha sokáig ül az asztalnál, és gondolkodik.

Önéletrajzában ezeket írja: "Mi annyian vagyunk, mint ahány nap van egy héten. Az én életem pedig egy kis szárnyas állathoz hasonlít, lepkéhez, kit rossz emberek

csapdostak, de elfogni nem tudtak, mert kibújt mindig a kalapjuk alól, és tovább-
szállt. "

Az otthonmaradottakért való felelősség őt is éppúgy fűti, mint a társait. "Ha meg-
növök, sokat fogok dolgozni s nemcsak magamért, hanem népemért is. . ." Az élet
múlásával így nőnek a feladatok is. Először csak az apján akart segíteni, később
– második korában – szegény rokonain, az idén pedig az egész népen.

M. B. ezt a címet adta önéletrajzának: Az idő és én. "Úgy születtem, mint min-
den egyszerű székely: meztelenül és reménytelenül. A második osztályban már ta-
nítványom volt. Tanítottam, hogy taníthassam magam. Nehéz volt. . . Aztán nagy
tettre szántam magam: feljöttem Kolozsvárra. Bíztam a saját erőmben. Én tanulni
szeretnék, hogy dolgozhassak. Ez a vágy erős akarássá nőtt bennem. . . "

Ez a fiú már szemben áll apái és nagyapái fatalizmusával. A természettudomá-
nyok, vagy amint ő maga mondja: a "valós dolgok" félreérthetetlenül tiszta világá-
ban keresi a jövőt. "Nem hiszem, hogy az ember predesztinálva van. Ha építeni
akar, megváltoztathatja, paradicsommá teheti sorsát a földön." Parasztfiú, aki
Bacont idézi: "Az ember nem földön járó állat, hanem halhatatlan Isten." És ő hi-
szen ebben. Most betört az iskola könyvtárába, s paraszti szívóssággal portyázik
a valós tudományok végtelen területén. Mögötte sorakoznak a többiek, az apróságok,
akik ma még János Vitéz kalandjait csodálják. Érdemes őket figyelemmel kísérni.

Utunk (Kolozsvár), 1948. január 10.

246. Népi kollégiumok értekezlete

A Magyar Népi Szövetség Központi Ifjúsági Bizottsága január 19-én és 20-án rendez-
te meg Kolozsváron a romániai magyar középiskolás és főiskolás népi kollégiumok
első országos értekezletét. Az értekezleten az ónódi Tóth Árpád, a marosvásárhelyi
Tolnai Lajos, a krasznai Fazekas Mihály és a kolozsvári Budai Nagy Antal középis-
kolás, valamint a kolozsvári MórícZ Zsigmond és József Attila s a temesvári Szabó
Árpád főiskolás népi kollégiumok küldöttei vettek részt.

A kétnapos értekezlet megvizsgálta a kollégiumok eddigi működését, majd kö-
zös tanulmányi és szervezeti szabályzatot állított össze, amely biztosítja a kollégi-
umnak időbeni szoros együttműködését és demokratikus nevelő munkáját.

Igazság (Kolozsvár), 1948. január 29.

247. Ezt jelenti számomra a népi kollégium!

Az MNSZ központi ifjúsága által – egyrészt a népi gondolat népszerűsítése, más-
részt a népi kollégiumok működéséhez szükséges anyagi alap megerősítése érdeké-
ben – kezdeményezett népi kollégiumi hét Erdély-szerte a rokonszenvező társadal-
mi érdeklődés jegyében tart.

Ez az alkalom fokozott időszűrést ad Csepregi Mózes tizennyolc éves népi kol-
légista alábbi írásának, amely ugyanakkor a népi kollégium gyámolításával magá-
ra s feladatára talált diák vallomásával mindennél beszédesebben aláhúzza ennek
az intézménynek távlatokba ható jelentőségét.

Ezeket írja Csepregi Mózes:

– Sokszor tépelődtem magamban: bűnös vagyok-e, hogy apám nem báró és hogy nagyapám sóhordó paraszt volt? S miért nem tudok hegedülni? Miért nem tudok franciául, angolul, németül, oroszul? Miért nem tudok gépírni, autót vezetni vagy zongorázni? Vagy miért nem tudok bógenezni csacsogó lányok oldalán? Miért nem vett apám korcsolyát, és miért nem volt zongoránk? Miért nem volt a kalendáriumon kívül könyvünk soha? Miért nem nyomott hegedűt hétéves koromban kezembe? Miért nem taníttatott? Ifjú látni, tapasztalni vágyó lelkem miért nem repülhetett el Pekingbe, Párizsba, New Yorkba, se Szebenbe, se Fogarasba, se Karánsebesbe?

– Sokszor tépelődtem magamban, miért vagyok hátrányban más, úrifiúkkal szemben. S miért vannak velem együtt még sokan így? Miért fosztja meg a sors egyiket-másikat az élet nagy lélegzetű élményeitől? Hány éjszakán át álmodtunk a szép jövődőről, az iskola távolba tűnő, elmosódott képével hajtva nyugalomra fáradt fejünket, mert valamennyiünkben megvolt a törekvés – nem éppen a nadrágban járás és a nyakkendő iránt, hanem – egy kissé emberibb élet, a fekete varázserejű betűk megismerése, a csodálatos mesének tűnő valóságok felé.

Sokat tépelődtem magamban azon, kiknek vétkeiért bűnhődnek a parasztsors mostoha gyermekei. S hibájuk-e, hogy apjuk csak paraszt, csak gyári munkás, csak csordapásztor, s tán részeges s ostoba, és bánatát a pálinka- vagy borgőz mellett temeti el. És azon, hogy ha a társadalom vállalja az emberi sorsok torzult alakjainak a gyámolítását pusztá erkölcsi kötelességből, a sánták, a bénák, a vakok, süketek támogatását, akik önhibájukon kívül olyanok, amilyenekké a sors az élet színpadára lökte; vajon jogosult volna-e a társadalomhoz folyamodni olyanok érdekében, kik önhibájukon kívül távol estek az élet emberibb méltóságú partjaitól? Avagy nem célja a társadalomnak, hogy a méltóságot jelentő emberi szellemet minél magasabb tökély felé vigye? S mi módon szolgálhatná jobban a célt, mint az összes tulajdonában levő szellemi erők teljes érvényesítése útján.

– A társadalom tehát feladatául tűzhetné ki, hogy a javak igazságos megosztása révén hozzásegítsen minden életnek induló gyermeket tehetségéhez mért megfelelő kiképzéshez, függetlenül szüleinek társadalmi osztályhelyzetétől. De vajon a széles paraszt- és munkásrétegek fiainak hányadrésze előtt nyílnak meg az élet szellemi kapui?

Én bekerültem a népi kollégiumba, s a homoródvölgyi kis faluból Erdély lázasan lüktető nagyvárosának szellemi munkása lettem. Nagyot tágtítottak látásomon a város eddigi eredményei. Faluról hozott szemeim megláttak sokat a városba préselt ember nyomorúságaiból. S a dolgozó társadalom iránti jó szándékaimhoz, annak megvalósításához nagyon kellett a népi kollégium. Oda kerültem, ahol nem kérdezték, hogy miért paraszt az apám. Oda, ahol büszkén vallhatom magamat parasztnak. Ez a népi kollégium jelentette nekem eddig a legnagyobbat. Mert apám helyett apám, anyám helyett anyám. S mert Budai Nagy Antal Népi Kollégium. Úgy hangzik számomra, mint állami elemi népiskola, ami szintén ingyenes, s ahol szintén otthonra talált valamikor meseszerető gyermeklelkem.

– De a Budai Nagy Antal Népi Kollégium még többet jelent. Magasabbat, szebbet, tágabbat. S ha nem is áll még a legeszményibb alapon, mégis új utakon halad a nevelésben. Közösségi embert nevel belőlem, akinek mégis a legtágabb önképzési lehetőség és egyéni szabadság van engedélyezve.

A régi keretű otthonok, rideg felügyelőtanáros, senioros internátusok nem felelnek meg a modern nevelés követelményeinek. Konzervatív, ócska, kimenős, gépies tömegnevelési módszertük nagyon nyomasztólag hat a mai rohanó világban, és elzárja a diákot a külső élettől, a politikai megnyilvánulásoktól, s szűkre szabja az önirányítás korlátait. Mennyivel korszerűbb ezeknél a középkori fellelőmaradványoknál a népi kollégium!

– Csak ez a szegény népi kollégium mikor jut hívatásának magaslatára? Mikor fog a népiskolák legfelsőbb bázisává válni? Mikor fog egyetemi népi kollégiummá szélesedni, és mikor lesz minden városnak népi kollégiuma, ahol minden rászoruló betűszomjas ifjú megtalálhatja második családi otthonát, s ahol közösségi emberek nevelése intézményesen történhetne?

Az így kiemelt emberek minden bizonnyal nem lennének háládatlanok azzal a társadalommal szemben, mely őket a tudomány harcosává tette s emberi színvonalra emelte.

Sokat adott nekem a népi kollégium, amelynek hálámat csak a közösségi munkában teljes erőmmel való részvételen keresztül akarom leróni, hogy a nekem jutott életet ne a más kárára, hanem mindnyájunk javára fordítsam.

Világosság (Kolozsvár), 1948. február 27.

248. Beszámoló az erdélyi népi kollégiumokról

Az aradi utcán vasárnap délből egy gyerek kezembe nyom egy parányi papírlapot, és őt lejt kér érte. "A Tóth Árpád Népi Kollégium javára" – áll a papírlapon. Szeretem Aradot, és szeretem a népi kollégiumokat. Örülök, hogy már szülővárosomban is eljutott a népi kollégiumi mozgalom. Sok minden változott ebben a városban és ebben az országban.

Beszélgetni kezdünk a kollégium igazgatójával. Mohón hallgatja minden hírem az erőteljes testvérmozgalomról. De ő sem marad adós. Elmondja, hogy Romániában 8 népi kollégium működik. Négy főiskolás és négy népiskolás kollégium. Főiskolás kollégiumok: a kolozsvári József Attila és Móricz Zsigmond Kollégium, a temesvári Szabó Árpád Kollégium, a marosvásárhelyi Gecse Dániel. Középiskolások a kolozsvári Budai Nagy Antal, a marosvásárhelyi Tolnai Lajos, az aradi Tóth Árpád, a krasznai Fazekas Mihály Kollégium, valamint a Varga Katalin, az első leánykollégium. A centenáriumi tanévben tervbe vették még 18 fiú és 4 leánykollégium szervezését, azonkívül megvalósítják a Mocsáry budapesti kollégium testvérekollégiumát, a Nicolae Bălcescuról a romániai 1848-as szabadságharcnak a magyar-román összefogásért küzdő ideológusáról elnevezett kollégiumot.

A Magyar Népi Szövetség a népi kollégiumok titkárságával karöltve február 21–28. között népi kollégiumi hetet rendezett. Kolozsvárt ankétot tartottak a népi kollégiumi mozgalomról, népi kollégisták bejárták Erdély egész területét, és gyűléseken, sajtóban egyaránt ismertették a mozgalmat. Gyűjtést indítottak, műsoros estet rendeztek, pártfogó testületeket szerveztek a népi kollé-

giumok anyagi megsegítésére. De beszámoltak munkájuk nehézségeiről is, a kezdeti szervezetlenségről. Kéri segítségünket, oktatási és kulturális programunkat, ifjúsági sajtóanyagot. Majd bemegyünk a gyerekekhez. 13 kisdíák lakik a kollégiumban, 13 éves legtöbb, de van két "nagy" is. Nagy örömmel fogadnak, és faggatnak a magyarországi népi kollégistákról. A másik szobában néhány mumpszos elégedetlenkedik, mert ragályos betegségük miatt nem jöhetnek be. Mesélek a kollégisták mai életéről, a NÉKOSZ-ról, a centenáriumi tervekről, a normáról. De arról tessék beszélni, amikor még nem volt ilyen jó a helyzetük, amikor még sok nehézséggel kellett megküzdeniök – kér az egyik kis csillogó szemű fiúcska. Beszélek a Györffy-kollégisták és a NÉKOSZ hőskoráról. Most megnyugszanak, mert bizonyosak benne, hogy ők is révbe jutnak hamarosan. Közben büszkén mutogatják első faliújságjukat. Még verset is talállok rajta az "Aradi népi kollégiumról". Jelentkezik a poeta. – "Már három verset írtam életemben, de csak ezt az egyet fogadták el." Tovább beszélgetünk. Képeket kérnek a középiskolás kollégisták életéről. Aztán terveikről mesélnek. Az egyik sokat akar tanulni, hogy azzal segítsen a falujabelieken. A másik sürgős gyűjtést akar indítani, a cél egy futball-labda. A harmadik nem elégszik meg a futball-labdával, egy új házat kellene szerezni, ahol nem veszekszenek a lakók, ha az udvarban kézilabdáznak. A negyedik azt javasolja, dolgozzanak szorgalmasan ebben a tanévben, és az év végén tájrák a társadalom elé eredményeiket. És csak akkor vegyék igénybe a társadalom segítségét. Az egyik kis kollégista máris jobban helyesli, ha a társadalom mégis előlegezi bizalmát. Jelvényt akar csináltatni, és árusítani a kollégiumi szimpatizánsok között.

Későre jár az idő, búcsúzkodunk. Kórusban kéri: levelezni szeretnénk magyarországi társainkkal. Ígérek nekik testvérkollégiumot és ifjúsági sajtóanyagot. Hallottunk a Duna-Tisza-csatorna építéséről. Mi is ott leszünk!

Népi Kollégista, 1948. május

249. Balogh Edgár az erdélyi népi kollégiumi hagyományról

[...] Az első világháború után sem Csehszlovákiában, sem itt Romániában nem kedveztek a körülmények a magyar "kisebbségi" ifjúság biztonságérzete és hazafitudata kialakulásának. A tőkés-földesúri rendszer akár masaryki, akár román királyi formája bizonyos polgári demokrata elemeiben meghaladta ugyan az Osztrák–Magyar Monarchia bomló történelmiségét, a polgári nacionalizmus korlátatlansága, a rázúduló sovén törekvések állami támogatása azonban ezt a magyar ifjúságot önálló útra kényszerítette. A legvilágosabban kiűcsösödő csehszlovákiai és romániai magyar ifjúsági mozgalmak nem voltak retrográd irányúak, nem a "régit" kívánták vissza (ez a befelé reakció neobarokk, kifelé revansista-irredenta Horthy-klikk osztálymanővereit jellemezte), hanem az új körülményekhez alkalmazkodva keresték a nemzetiségi helytállás és kifejlődés útját. A mozgalmak – ott a Sarló, itt az Erdélyi Fiatalok ívén – a konkrét népszolgálatot helyezték előtérbe, s arra törekedtek, hogy a szakok szerint pályakezdő ifjúságot pusztán egyéni karrierök önzése és illuzionizmusa helyett az egyéniség teljes kifejlesztésével vállalt nemzetiségi közművelődés hasznos elemei-

vé, a magyar dolgozó tömegek törekvéseinek részesévé avassák. Ehhez segített az egyetemeken és főiskolákon hiányzó magyar szakterminológia elsajátítása, a magyar tudományos és történeti hagyományok megismerése, a falusi és városi népmozgás, a népelet törvényszerűségeinek vizsgálata azzal az elképzeléssel, hogy az így önképzett új magyar értelmiség a nemzetiségi tömegek fölemelkedését mozdíthatja elő. A hungarisztikai tanulmánykiegészítés sohasem ment a cseh és szlovák, illetve román nyelv és kultúra megismerésének és elsajátításának rovására, hanem ellenkezőleg: az új nemzedék hovatovább hidat vert a csehszlovák és a román demokratikus törekvések és a magyar nemzetiség jogos önkifejtése közé, visszahatva Magyarországra is, ahol a szomszéd országok magyar ifjúsági mozgalmainak erkölcsi példája egy népi demokratikus, szláv- és románbarát, antirevansista, a Horthy-rendszerrel szembehelelyezkedő új nemzedék mozgalmi kibontakozását serkentette. Kis céljaikban (a nemzetiségi önfenntartás értelmi népszolgálatában) és nagy céljaikban (a Duna-völgyi testvériség koncepcióiban) ezek a mozgalmak szükségképpen eljutottak a munkásmozgalomig, hozzáigazodva annak szélesebb, az egész népet forradalmasító tendenciáihoz és élő nemzetköziségéhez, szemben akár a csak munkásmozgalmi beszűkülésekkel, akár a nacionalista elkülönülésekkel. E korszak nemzetiségi ifjúsága szemnariumokban, szociográfiai kutatásokban, diákszabványokban, sajátos irodalmi fellépésekben talált munkavállalási lehetőségeket, s élt is velük.

Nyilvánvalóan más helyzet alakult ki a fasizmus bukása, az 1944-es felszabadulás után. Mégpedig elsősorban itt Romániában, ahol a horthysta uralom sem tudta felszámolni a "kisebbségi" korban szerzett tapasztalatokat és erkölcsi célkitűzéseket. A Magyar Népi Szövetség ifjúsága népi kollégiumok – a Móricz Zsigmondról, Szabó Dezsőről és József Attiláról elnevezett, s otthont, klubot, tanulmányi közösséget, sajtómunkát, kulturális rendezvényeket vállaló intézmények – létesítésével és kifejlesztésével hozta át a múlt pozitív diákmozgalmi hagyományait az új korba, megtetézve azokat a népi demokrácia új hagyományát termő életterejével. Készül már Sütő András új regénye a Móricz-kollégistákról: olyan forrás ez a kollégiumi hagyomány, melyből újra meg újra nemcsak gyakorlatiaságot meríthetünk, hanem bátorságot is a valóságban való eligazodáshoz, a reális feladatok vállalásához. Nem követem ennek a rajnak az útját – ma már "középnemzedék"-nek nevezett író és tudósgárdánk jó része innen származik –, hanem a közvetlen mai szükségre utalok. A honi magyarságnak járó szocialista állami szolgáltatást éppen úgy, mint tömegeink szerves beépülését az ország egészébe a jogegyenlőség jegyében csakis úgy biztosíthatjuk tökéletesen, ha folyamatosan megfelelő számú és sajátosan kiképzett értelmiségi réteget bocsátunk rendelkezésére, ezt pedig csak úgy tehetjük meg, ha megtaláljuk az ifjúsági munkavállalások olyan módját, ahol a tanulmányok konkrét kiegészítést kapnak mind anyanyelvi, mind sajátosan nemzetiségismereti értelemben. [...]

Balogh Edgár: *Intelmek*. Kriterion, Bukarest, 1972. 83–87.

250. A NÉKOSZ főtitkárának levele a közoktatásügyi
miniszterhez a népi kollégiumokat külföldön ismertető
idegen nyelvű kiadvány ügyében
1947. január 27.

Miniszter Úr!

A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom és a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége Európa-szerte, sőt világszerte egyre ismertebbé kezd válni. Nyugat-Európa és a Balkán diáklapjai egyaránt hírt adtak már eredményeiről, jelentőségéről, és a 45 millió tagot számláló Demokratikus Ifjúsági Világszövetség (World Federation of Democratic Youth) nálunk járt kiküldöttje, Pierre Rostini szerint ez a mozgalom tanulságaiban és eredményeiben az egész világ egyetemei, fiataljai és diáksága számára példamutató és serkentő jelentőséggel bír. Erre mutat az a rendkívüli érdeklődés is, amit a külföld egyetemei és diákszervezetei tanúsítanak mozgalmunk iránt.

A szegényebb néprétegek, nevezetesen a parasztság és a munkásság gyermekeinek felsőbb iskoláztatása, egyetemre jutása a világ nagyon sok országában sürgető probléma. A mi módszereink, tapasztalataink és eredményeinknek a világ egyetemi köreiből való megismertetése ezért demokratikus kötelességünk.

Az általunk választott út helyességére mutat az is, hogy a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség és a Nemzetközi Diákszövetség (International Union of Students) nálunk járt képviselői egyértelműleg felkérték bennünket egy olyan terv kidolgozására, melyet a két, egymással szoros kapcsolatban álló demokratikus világszervezet a magáévá tehet, és melynek alapján egy, a miénkhez hasonló mozgalom megszervezését elindíthatja. Ez lenne az első alkalom, hogy e két, a háború után alakult, az egész világ demokratikus ifjúságát, illetve diákságát magában foglaló szervezet egy – volt ellenséges – ország javaslata alapján széles körű mozgalmat indítson.

Mi ezt a tervezetet elkészítettük, és most szándékunkban áll egy ismertető füzetet kiadni angol és orosz nyelven, melyben részletekbe menően, illusztrálva ismertetjük mozgalmunkat és eredményeit, másrésről pedig közöljük egy hasonló mozgalom világviszonylatban való megindításának a tervét. Szándékunkban áll ezt az ismertető füzetet annyi példányban kiadni, hogy a világ minden országába elküldhessük az egyetemeknek és a diákszervezeteknek. Kérjük Miniszter Urat, hogy ennek az ismertető füzetnek előállításához és terjesztéséhez szükséges költségek 50%-ának, azaz 3000, - (háromezer) forintnak kifizetését számunkra engedélyezni szíveskedjék.

A költségek másik 50%-át a Külügyminiszter Úrtól kérvényezzük egyidejűleg.

Hisszük, hogy kérésünk hazai és világviszonylatban egyaránt fontos kulturális jelentőségét Miniszter Úr méltányolni tudja, és módjában lesz annak eleget tenni.

Tisztelettel
Szabó Gergely s. k.
főtitkár

P. H.

251. Magyar mintára nemzetközi népi kollégiumi mozgalom alakul

A párizsi MADISZ nagyszabású akciót kezdeményezett a külföldön élő magyarság körében a népi kollégiumok megsegítése érdekében. Emlékeztet, hogy Pierre Rostini, a DIVSZ tanácstagja Magyarországon járt a MADISZ II. Országos Kongresszusa alkalmából. Visszatérve Párizsba kijelentette Kovács Endrének, a párizsi MADISZ titkárnak, hogy magyarországi útja során a legmélyebb benyomást a népi kollégiumok mozgalmára tette rá, ezért felveti a DIVSZ előtt azt az ötletet, létesítsenek egy nemzetközi NÉKOSZ-t, amely elősegíti az egész világon a népi erők térfoglalását.

Ifjúság, 1947. január 10.

252. A szovjet ifjúsági küldöttség meglátogatta a Györffy István Kollégiumot

A Györffy István és Petőfi Sándor Kollégium péntek este vendégül látta a hattagú szovjet ifjúsági delegációt. A küldöttség tagjai teljes egészében végzett vagy még aktív egyetemi hallgatók, és így igen nagy jelentőségű és úttörő lépés volt ez a látogatás a két ország egyetemi hallgatósága közötti barátság elmélyítésére.

A küldöttséget a két kollégium nevében Kázmér Sándor üdvözölte orosz nyelven, majd az üdvözlésre válaszolva Jevgenyij Kapusztin, a moszkvai állami egyetem közgazdasági karának hallgatója, a szovjet egyetemisták kiküldötte kiemelte a szovjet és a magyar egyetemisták közötti barátság szükségességét.

Kardos László, a Györffy-kollégium igazgatója ismertette a kollégium szervezeti felépítését, nevelési rendszerét és szerepét a magyar társadalomban és az egyetemen. A küldöttség élénken érdeklődött a magyar egyetemi hallgatóság problémái iránt.

A közösen elfogyasztott szerény vacsora után a kollégisták tettek fel kérdéseket a szovjet egyetemi hallgatóság és a szovjet ifjúság általános problémáira vonatkozóan. Majd a Györffy-kollégium átnyújtotta ajándékát a küldöttségnek: egy díszes albumot a magyar parasztság küzdelmeiről, amelyet Plátyin, a küldöttség vezetője átadott a moszkvai egyetemisták képviselőjének. A Petőfi-kollégium egy díszes Petőfi-kötet és egy Petőfi-képet adott át a leningrádi egyetem képviselőjének, Anatolij Szitnyikovnak.

A mindvégig szívélyes barátság szellemében lefolyt találkozó igen eredményesen zárult, és biztató jele a két ifjúság értelmisége közötti barátság elmélyítésének.

Ifjúság, 1946. április 14.

253. Aragon és Triolet a Györffy-kollégiumban

Csütörtökön délután a Györffy-kollégium vendégül látta Louis Aragon-t és feleségét, Elsa Triolet-t, a híres francia íróházaspárt. Halász József a kollégium nevében üdvözölte őket, hangsúlyozta, hogy az elnyomás éveiben Aragonék és a többi haladó szellemű írók könyvei buzdítottak és bátorítottak minket.

Aragon megköszönte az ifjúság lelkes fogadtatását. "Mindent az ifjúság a legértékesebb az egész világon! – mondta. – A fiatalság vette ki a legerősebben részét az ellenállási harcból."

Elsa Triolet a francia nők csodálatos hősiességéről beszélt, amelyet az elnyomatás éve alatt tanúsítottak. A francia nők azelőtt nem foglalkoztak politikával, de a keserű évek alatt politikailag is megérték. Mikor Franciaországban szavazati jogot adtak a nőknek, sokan féltek attól, hogy a nők a reakció pártjaira szavaznak. De a nők megmutatván érettségüket, túlnyomórészt a baloldalra szavaztak.

Ezután a hallgatóság különböző kérdéseket intézett a francia íróházaspárhoz.

Szabad Nép, 1947. július 4.

254. Magyarországi diáklevél

Bíró Istvánnak, a pápai Petőfi Sándor Kollégium titkárnak levele a Jugoszláviai Magyarok Kultúrszövetségéhez, 1947

Kultúrszövetségünkbe naponta érkeznek Magyarországról levelek diákoktól, munkásoktól. Haladó könyveket, folyóiratokat kérnek, hogy megismerjék a környező államok népeit, kultúráját, politikai, gazdasági és társadalmi helyzetét. [...]

Itt közöljük teljes egészében a pápai Petőfi Sándor Kollégium levelét, amelyből láthatjuk az új értelmiség viszonyát a néppel és a reális élettel. A ma fiataljai ezek, akik büszkéek, hogy beállhatnak a szabadságszerető népek sorába. Tudatában vannak, hogy rájuk vár a feladat: testvérnépeink egymáshoz közelebb hozása, és az új szellem meggyökereztetése. Bizonyíték ez a levél arra, hogy a haladó magyar diákifjúság – akiket "megfertőzötteknek, félrevezetetteknek" bélyegeznek meg a haladás ellenségei – már elindult a lelki újjáépítés útján, s Petőfi, Ady, József Attila szellemében harcol a népi demokrácia megvalósulásáért és megerősödéséért:

"Mikor levelünkkel és kérésünkkel felkerestük a Jugoszláviai Magyarok Kultúrszövetségét, nem is mertük remélni, hogy ilyen értékes ajándékra tehetünk szert. Első kötelességemnek tartom, hogy negyven paraszt- és munkásszármazású népi kollégista hálás köszönetét fejezzem ki a Vajdasági Magyar Kultúrszövetségnek ezért az értékes ajándékért. Ez az ajándék beszédes bizonyítéka annak, hogy Tito Jugoszláviájában szabad magyarok élnek, és a jugoszláv nép teljes megbecsülésben részesíti a magyar népi kultúra kincseit. Nekünk, népi kollégistáknak, akik csak tisztelettel és megbecsüléssel tekinthetünk Tito népe felé, jólesik érezni és tapasztalni, hogy a Duna-táji népek közössége nem okoskodás és nem álom, mert bármennyire is igyekezett a feudálkapitalista társadalom ellentéteket szítani a nemzetiségek között, és válaszfalakokat emelni a "kis" népek közé, a népek közös bajaikban és közös kultúrájukban megtalálják egymást, és egymás iránt érzett szolidaritásuk teljes mértékben kifejlődhet a demokratikus államberendezéseken keresztül.

Ez a baráti kapcsolat, ami ezen az ajándékozáson keresztül kifejlődött közöttünk, úgy érzem, feljogosít arra, hogy egy-két dolgot elmondjak kollégiumunk életéből.

Kollégiumunk létrehozásában döntő szerepe volt a vidék parasztságának, a város munkásságának. [...] Kollégiumunknak Petőfi Sándor nevét választottuk nemcsak

azért, mert az egykori pápai diák emlékét akarjuk ezzel híven megőrizni, hanem azért is, mert ha a magyar népi demokráciáért s vele együtt a dolgozók világszabadságáért akarunk küzdeni, nem találhatunk jobbat, mint Petőfi nevét. Különböző mozgalmunk ezt a programot tette magáévá, és ha valamely mozgalom a 48-as ifjak szellemében dolgozik, akkor az mi vagyunk. A kezdeti nehézségek ellenére már az első napokban megszerveztük a szemináriumi munkát, a közös tanulást, előadásokat, faliújságot stb. A hét minden napján van közös elfoglaltságunk. Hetenként kétszer van népdal-, népitánc-tanulás, egyszer történelmi szeminárium, amikor a magyar történelmet előlőről kezdve a jobbágyság, majd a munkásság szemszögéből tárgyalja velünk egy középiskolai tanár. Irodalmi szeminárium is hetente egyszer van, amikor egy-egy kollégiumi tag lép elő előadással az igazgatónk vezetésével, aki különben irodalomszakos tanár. [...] Csütörtökként vagy látogatni megyünk valamelyik ifjúsági egyesületbe, vagy őket hívjuk meg hozzánk. Minden hónap első csütörtökén vitanapot rendezünk kollégiumon kívüli állóknak is. Ugyancsak havonta egy csütörtökön megtartjuk az interpellációs napot, amikor minden kollégiumi tag elmondhatja kifogásait és javaslatait a kollégium vezetőségének. Szombatonként legtöbbször színház- és mozilátogatás a program, ugyanis megállapodásunk van a pápai mozitulajdonosokkal, hogy népi kollégisták ingyen mehetnek moziba. Vasárnaponként víg nótaszótól hangos a határ és az országút, mert egy-két lovaskocsival vidám népi kollégisták mennek ki falura, hogy a népi kultúra ápolásával és a parasztsághoz való kapcsolataink szorosabbra fűzésével harcoljunk a népi demokráciáért.

Ennyi egész röviden és vázlatosan egy heti munkarend. De még nem is szóltam a külső előadókról. Havonta legalább egyet vagy kettőt meg szoktunk hallgatni, akik pártállásra és felekezetre való különbség nélkül jöhetnek, és különböző témákról beszélnek. Ezekben az előadásokban különösen a szociográfiai tárgyakat kedveljük, de szívesen hallgatjuk, mikor egy-egy baloldali értelmiségi beszámol külföldi útjairól. Igen szoros kapcsolataink vannak a gyári munkássággal is. Nemegyszer megkerestük őket a munkásotthonban és a pártokban, de a legnagyobb élményt az jelentette számunkra, mikor munka közben, üzemekben kereshettük fel őket. A pápai munkásság ezeken a kultúrelőadásokon és látogatásokon keresztül megismert bennünket és mi is őket, úgyhogy ezeken a kapcsolatokon keresztül fel tudja mérni a népi kollégium jelentőségét. A munkásság látva, hogy mi a népi hagyományok ápolásával egyszerűen össze tudjuk egyeztetni a korszerű haladást (közös gyűléseinken nemcsak népi táncokat és népdalokat adunk elő, hanem fiatal és öreg ajkáról egy akarattal és egy szívvel hangzanak a munkásdalok, a Marseillaise, az Internacionálé), nem zárkoznak el attól, hogy csekély keresetükből is áldozatosan támogassák kollégiumunkat. A gyárak szép összegű stipendiumokkal támogatnak bennünket, és ez is egyik biztosítéka tanulóink zavartalan szellemi fejlődésének. Itt kell megemlítenem a tanulók általános eredményét, amely népi kollégistákhoz illő szép eredményt mutat. Közöttünk senki sincs, aki bukott volna, a hármások száma 8–10 százalék, a többi jeles és kitűnő. Ezek az eredmények lehetőséget nyújtanak arra, hogy mint Ady mondja: szétáradjunk úzhetetlenül, és a diákság körében mi legyünk az élcsapat.

Ennyit mondtam el, bár még sok mindent megemlíthetnék. Azt hiszem, ez a kevés is megfelelő bepillantást nyújtott munkánkba, hogy hogyan élünk, harcolunk Petőfi, Ady és József Attila szellemében a népi demokráciáért.

Remélem, hogy a Híd és esetleg még egy napilap olvasásán keresztül még jobban kifejlődnek kapcsolataink, mert mi Tito államától – ahol erős a népi demokrácia – mindig csak tanulhatunk. – Bíró István, a kollégium titkára."

Híd (Jugoszlávia), 1947. október

255. Belga újságírók és Györffy-kollégisták vitája a baloldaliságról

Belga újságírók látogattak el kedden – és szerdán, mert a látogatás éjjél utánig elhúzódott – a Györffy-kollégiumba. A bemutatkozás során elmondták az újságírók: "Van köztünk fontolva haladó pártunkívüli, liberális, és van kommunista. A hírközlési technika fejlettsége ellenére is előfordul, hogy nálunk rosszul tájékozottak a magyar eseményekről. Ezért jöttünk személyesen ide. Sok szépet láttunk, de volt valami, ami több, mint szép, ami meghatott bennünket, és megértettük belőle a magyar demokratikus átalakulás lényegét: Kecskeméten voltunk egy népi kollégiumban. Ott rögtön elhatároztuk, hogy eljövünk ide, és megnézzük a mozgalom forrását és központját."

A györffysták bemutatkozása nagyobb szabású. Ők 150 népi kollégium 7500 tagja nevében mondják el, hogyan juttatják a dolgozók szegény sorsú gyerekeit magas kultúrához. Közben új vendég érkezik, Miss Garris, egy amerikai – michigani – lap munkatársa. A fiúk a kollégium belső szervezetéről beszélnek, s Miss Garris első kérdését a női szolidaritás diktálja: "Lehetnek nők is a kollégium vezetőségének tagjai?" A válasz: "Igen, természetesen." Egy hang a hátsó sorokból: "Még négeres is."

Az újságírók kérdeznek, a kollégium felel. Aztán szerepcsere; a kollégium kérdez, és az újságírók felelnek – időnként kisebb egymás közti viták és némi vonakodás után. Az első kérdés:

– A belga egyetemi hallgatók hány százaléka munkásszármazású?

A Drapeau Rouge szerkesztője: "Nagyon kevés, nehéz bejutniok, bár vannak ösztöndíjak, amelyeket egyes rendkívül tehetséges munkásgyerekek megkaphatnak. Ott nincsenek népi kollégiumok, és a szülők anyagi helyzete rákényszeríti a munkásfiúkat, hogy minél előbb kenyérkereset után nézzenek."

A La Lanterne (a belga "Világ") szerkesztője: Az Ön válaszából úgy tűnik, hogy tanulmányi szempontból nálunk jobb árvagyereknek lenni.

Boldizsár Iván államtitkárt is bevonják a beszélgetésekbe, és végül megegyeznek abban, hogy ami náluk ritka, kivételes eset, az itt a népi kollégiumok jóvoltából általános. [...]

Szabad Nép, 1947. november 13.

256. Külföldi lapok a népi kollégiumokról

Belgrád. A jugoszláv hadsereg lapja: a Front, részletes tudósítást közöl az év ünnepeles megnyitójáról,* majd szó szerint a következőket írja:

*Az 1947. szeptemberi NÉKOSZ-tanévnyitóról van szó.

"A mi számunkra, jugoszlávokéra leglelkesebb és egyben a legszebb emlék az, ami a szűnetben történt. A bemondó közölte az ifjúsággal, hogy a teremben jugoszláv kiküldöttek is tartózkodnak. Erre az ifjúság éltette Jugoszláviát és Tito marsallt. Alig, hogy a taps elhalkult, a jelenlevők szerb nyelven kiáltották: Testvériség, egység. Azok a fiatalok, akik a samac-szarajevói vasútvonalon dolgoztak, elénekelték a jugoszláv vasútépítő ifjúság indulóját, amelyet az egész terem velük énekelt.

Az ünnepély után az ifjúság kitódult az utcára, éltette a demokráciát, a köztársaságot. Ez az ifjúság, amely ma igazi képviselője az új Magyarországnak, s amely tudja, hogy hogyan kell harcolni azért, hogy mindaz, ami régen volt, ne térjen többé vissza."

London, Times, szeptember 22.

"Az új népi kollégiumokban, melyeket nagyrészen maguk a diákok építettek, a parasztok és munkások fiai és leányai élnek havi öt forintért. A kollégiumok autonómok, és a diákok nagyon intelligens kérdéseket tesznek fel a világpolitikát illetően. 1946-ban 120 népi diák volt, ez évben 3000, jövőre 10 000 lesz. A háború előtti években a budapesti egyetemi hallgatóknak csupán 3%-a volt népi származású."

Párizs, Avant-Garde, október 7.

"Magyarország új intellektuális elitjét a parasztok és munkások fiai fogják kialakítani.

Magyarországnak jelenleg 70 népi kollégiuma van, melyek 5000 tehetséges és tanulni vágyó fiatalnak nyújtanak lakást és ellátást. Ez év folyamán 70 új kollégium fog megnyílni, mely a kollégista diákok számának megduplázását fogja lehetővé tenni."

Bécs, Österreichische Zeitung, szeptember 12.

"Ungarische Jugend hilft sich selbst" (Segít magán a magyar ifjúság) címen ír a Szovjet bécsi lapja a népi kollégiumok megalapításáról, a Györffy-kollégium munkájáról.

Népi Kollégista, 1947. november 15. – december 1.

257. Groza miniszterelnök látogatása a Mocsáry-kollégiumban

Groza miniszterelnök délután a Mocsáry Lajos Kollégiumot kereste fel, ahol Kodály Zoltánnak, a kollégium elnökének vezetésével a kollégium vezetősége fogadta. A kollégisták a román ifjúsági indulót énekelték, majd Kodály Zoltán számolt be a kollégium eddigi tevékenységéről és jövő terveiről a magyar-román barátság elmélyítése érdekében. Bejelentette, hogy a jövő hónapban megnyílik egy magyar-román munkás-kollégium, az andornaki Mocsáry-kastélyban pedig Duna-táji népek rendszeres találkozásait fogják megrendezni. Groza miniszterelnök válaszában hangsúlyozta, hogy most együtt ünnepelheti a két nép 1848 100. évfordulóját, és ez az ünneplés összeforrasztja a magyar és román lelkeket. Arra buzdította a kollégium fiatalságát, hogy tanuljanak, dolgozzanak és harcoljanak a két nép, valamint az összes Duna-táji népek és a Szovjetunió közti barátságért. A lelkes tapssal fogadott beszéd után román népi táncokat és Petőfi Falu végén kurta kocsmá c. versének román fordítását adták elő a kollégisták.

Szabad Nép, 1948. január 24.

258. E. Jebeleanu: Naplórészletek a népi kollégiumokról

A NÉKOSZ, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (melyről nekem több mint melegséggel: megilletődéssel beszélt Pogány Ö. Gábor, író) rendkívül érdekes és termékeny intézmény, ami a tehetséges, a munkás- és parasztosztályból jövő fiatalok segítését és támogatását illeti.

Ezek a kollégiumok – számuk jelenleg 70 – lakást, ingyenes ellátást biztosítanak 3000 munkás-paraszt származású hallgatónak, továbbá lehetőséget, hogy szabadon tanulhassanak, és szakot választhassanak a tudomány és a művészet különböző ágazataiban. E kollégiumok sorában az egyik legfontosabb a Györfly-kollégium. 1944. március 19-én, azon a napon, amelyen a német csapatok előzönlöttek Magyarországot, a kollégium tagjai illegálisra léptek, tanulmányaikat abbahagyták, és erejüket összpontosították, hogy minél előbb kiűzzék Magyarországról a hitlerizmust, és megbüntessék a magyar fasisztákat.

Ezek közül öten a horthysta-hitlerista időkben súlyos börtönbüntetést szenvedtek, egy pedig hősi halált halt. A hitlerista hadsereg kiűzése után a kollégisták, az agrár-reform érvényesítése idején mint a Földművelésügyi Minisztérium megbízottai, egymillió hektár földet osztottak szét.

*

Minden szombaton a legkiválóbb magyar művészek, írók és tudósok előadásokat tartanak a NÉKOSZ-akadémián mindenféle aktuális kérdéstről.

E. Jebeleanu: 30 de zile in Ungaria. Revista Romano-Maghiare. Bucureşti, 1948, 1. sz., 144–145.

259. "A legszebb estém volt Budapesten..."

A lengyel kormányküldöttség a József Attila Népi Kollégiumban

A Magyarországon időző lengyel kormányküldöttség csütörtökön este a József Attila Népi Kollégiumba látogatott el. A fiúk hangos éljenzés és nótaszó kíséretében fogadták a vendégeket. Lengyel és magyar nyelvű feliratokkal és képekkel díszített terembe vezették őket, s itt Nyíró Lajos kollégista lengyel nyelven köszöntö meg a látogatást. A beszéd után a régi ismert munkásindulók, dalok teljesen feloldják a hangulatot. A lengyelek lengyelül, a magyarok magyarul követik a közös dallamokat. A feszélyezetten egyenes széksorok megbomlanak. Hatalmas félkör képződik Skrzyszewski kultuszminiszter körül, aki nem tolmács útján, hanem közvetlenül orosz, szlovák, francia és német nyelven kezd társalogni a kollégistákkal. Mivel a jelenlevő vendégek minden tagja kíváncsi a kollégiumi élet legkisebb részletére is, a miniszterre hárul a tolmácsolás feladata.

A vendégeknek szemmel láthatólag tetszik az itt tapasztalt közösségi élet, de főleg a kollégium teljes önkormányzata.

– A NÉKOSZ-hoz hasonló szerv életre hívását Lengyelországban is javasolni fogom – mondja lelkesedve Fiderkiewicz követ felesége.

A kultuszminiszter ezt mondja:

– Rövid itt-tartózkodásom alatt a paraszt, munkás és értelmiségi összefogásának nagyszerű példáját tapasztaltam a népi kollégiumokon keresztül. A népi erők ilyen arányú összefogása legyőzhetetlen.

A tisztaságtól ragyogó tanuló, társalgó és hálók megtekintése után népi táncok bemutatására került sor, amelyet gyakran szakít meg egy-egy népdal, de még gyakrabban a vendégek lelkes tapsa. A zene szünetében Skrzeszewski kultuszminiszterről kiderült, hogy mellesleg matematikus. A függvényekről folytat élénk vitát egy kollégista lánnyal, Ujj Irénnel, aki matematikaszakos bölcsészhallgató.

– Fiderkiewicz követ úr 3000 Ft-ot ajándékoz kollégiumunknak – jelenti be az igazgató.

Háromszoros hurrá-kiáltás a válasz. 11 óra felé szedelőzködni kezd a társaság. Valaki az órájára pillant, s kiderül, hogy már másfél órát késtek.

– Ez a másfél óra késésünk bizonyítja, hogy nagyon jól éreztük magunkat köztetek. Budapesti tartózkodásunk legszebb estéje volt ez. De a köztetek töltött időnk nem vészett kárba, mert megismertük a magyarországi népi kollégisták életformáját, s mondhatom, ez az életforma, amit itt láttam, nemcsak érdekes, hanem tanulságos is és követésre méltó – mondta búcsúzóul a lengyel kultuszminiszter.

Szabad Nép, 1948. január 31.

260. "A tudomány új társadalom felé mutat!"

Julian Huxley a Bolyai-kollégiumban

"Be welcome in the people's college!"

Angol nyelvű felirat díszíti a Bolyai-kollégium sárga homlokzatát. Az angol nyelvű felirat alatt nemzetiszíni és angol nemzeti zászlókat fűj a szél: ünnepre készülnek a kollégisták. Napok óta zászlók, szögek, kalapácsok tanyája lett a rózsadombi épület, minden elérhető helyen angol és magyar nyelvű üdvözletek, selymes lobogók jelzik az ünnepet. Beethoven nyakán piros-kék angol zászló feszül, Michelangelo száján egy magyar lobogót húztak keresztül.

Nemcsak a természettudományos kollégium lelkes fiataljai készülnek azonban erre a napra; egymás után érkeznek meg a többi kollégium és az egyetemek küldöttségei – a tanári kar képviselőjében Schulek Elemér vegyészfőprofesszor –, a magyar kulturális élet képviselői. Julian Huxley, a világhírű biológus professzor ismerkedik ma a fellobogózott, ünneplő házban a demokratikus kultúrpolitika büszkeségével, a népi kollégiumok mozgalmával.

A hatalmas teraszon U alakú asztalt ülnek körül a vendégek. Huxley professzor mellett Pál Lénárd, a Bolyai igazgatója foglal helyet. Jean Jacobs, a József Attila Kollégium angol diákja szorgalmasan fordítja barátságos beszélgetésüket.

– Örömmel üdvözljük Julian Huxley-t, a világ egyik legnagyobb élő biológusát, a haladó tudomány kiváló képviselőjét – mondotta Pál Lénárd köszöntő beszédében. – Mi, Bolyai-kollégisták valamennyien a haladás és tudomány szolgálatára készülünk. Nem avult pedagógiai módszerek irányítják nevelésünket, hanem az a törekvés, hogy munkánkkal azt az épülő új rendet segítsük győzelemhez, amelyben a tudomány megszűnik a kevesek privilégiuma, pénzzel megvásárolható árucikk lenni.

– Boldog vagyok, hogy közelről megismerhettem ezt a nagyszerű nevelési kísérletet, amely már eddig is szemelláthatólag kitűnő eredményeket hozott – válaszolta Huxley professzor. – Szerte a világon válsággal küzdenek az egyetemek, igyekeznek alkalmazkodni a gazdasági és politikai változáshoz, fejlődéshez. A modern világban nagy problémát jelent, hogy intenzívebbé tegyük a kapcsolatot az egyetemek és a társadalom között, annál is inkább, mert a társadalmi és politikai viszonyok határozzák meg a tudomány fejlődését.

A tudomány eszközeinek birtokában van módunk társadalmi fejlődésről beszélni. A tudomány mindig olyan értelemben fejlődik, hogy szétfeszíti az előző társadalmat, amelyben létrejött, és új társadalom felé mutat.

Az UNESCO-nak az a feladata, hogy a tudományt nemzetközivé tegye, egyesítse, és az eredmények kicserélését biztosítsa.

Kulturális téren viszont elő kell segítenünk a különféle kultúrák sajátos jellegének kifejlődését.

Ezen keresztül az egyes népeket közelebb hozzuk egymáshoz – fejezte be zűgő tapsviharban beszédét Huxley.

A fiatalok lelkes örömmel fogadták Boldizsár Iván külügyi államtitkár bejelentését, aki tolmácsolta Huxley kívánságát: tegyenek fel kérdéseket a kollégisták, s ő szívesen ad választ minden kérdésre. Íme, a kérdések és feleletek:

Dolgos Sándor: Mik a népi demokráciák lehetőségei az UNESCO-ban?

Huxley: A népi demokráciák egyenrangú tagjai az UNESCO-nak, és igen tevékenyen közreműködnek a szervezet munkájában. Idén például a magyar tudósok közül Kodály Zoltán és Szalai Sándor végez fontos munkát.

Barkóczi Ilona: Mi a véleménye professzor úrnak arról, hogy a tudományok hatalmas haladást jelentő eredményeit fejlődésellenes teóriák kiagyaltására használják fel?

Huxley: Az emberi elme véges, a tudós, ha elhagyja saját területét, gyakran zsákutcába jut. Kiváló fizikusok például saját eredményeik filozófiai interpretálásában igen gyenge filozófusoknak mutatkoznak. Ami a biológiai fejlődéstudományt illeti, képtelen vagyok beleilleszkedni azon emberek gondolkodásába, akik "Az ember élete" című kitűnő, modern és tudományosan megírt tankönyv használatát ellenzik.

Veres Imre: Mi a véleménye a világbékéről? Az UNESCO mennyire képes a békebontók ellen küzdeni?

Huxley: Illúzió lenne azt hinni, hogy az UNESCO egyedül biztosítani tudná a béke megőrzését, azonban a békét megerősíteni és fenntartani kulturális együttműködés nélkül lehetetlen. Politikai és gazdasági együttműködés laza lenne kulturális együttműködés nélkül, tehát közvetve az UNESCO is harcol a béke megőrzéséért.

*

A késő éjszakába nyúló beszélgetés befejezése után a népi kollégisták díszes albumot nyújtottak át az UNESCO főtitkárának.

Éjfél elmúlt már, amikor Julian Huxley és felesége elbúcsúztak a Bolyai-kollégiumtól. Látogatásuk feledhetetlen élményt jelentett a kollégisták számára. Olyan barátokat szereztek bennük a magyar népi demokrácia számára, akik őszinte hirtetői lesznek a "vasfüggöny" túlsó oldalán is eredményeinknek és munkásságunknak.

Fiatal Magyarország, 1948. június 28.

261. Az UNESCO és a népi kollégiumok

A Bolyai János természettudományi kollégium híres vendége: Julian Huxley, a nagy biológus, szívből, hangosan kacagott, mikor ugyanazok a kollégisták, akikkel előbb még tudományos kérdéseken vitatkozott, vacsora után egyszerre táncosokká változtak át, és ördögös ügyességgel verték össze csizmás sarkaikat a levegőben.

– Ez az intézmény valóban egyedülálló az egész világon – így nyilatkozott a kollégiumi látogatást követő napon Budapesten a világhírű tudós, az UNESCO főtitkára.

– Jelentőségét abban látom, hogy együttélésre neveli az ifjúságot, és hogy a kultúrát kivetíti a nép legszélesebb rétegei felé.

– Az UNESCO, melynek egyik legfőbb feladata az egyes országok kulturális eredményeinek megismertetése valamennyi többivel, ehhez a hivatáshoz képest gondoskodik majd arról, hogy a magyar népi demokráciának ezt a nagyszerű eredményét a többi nemzetek megismerjék, és mint követendő példát, utánozzák.

Mágori Varga Erzsébet–Reismann János: Népi Kollégisták. Cserépfalvi, 1948, 88.

262. Ladislas Kardos: Collèges populaires^{*}

Extrait d'un exposé préparé pour la Conférence préparatoire des représentants des universités convoquée à Utrecht, 2–13 août 1948, par L' UNESCO

Les collèges populaires sont des maisons d' étudiants où les enfants des ouvriers et des paysans hongrois, dépourvus de fortune, mais non de talent, ont la facilité d' étudier et d' être initiés aux métiers et aux professions libérales, sans soucis financiers.

Dans l' été de 1946, des milliers d' étudiants sortis des milieux ouvriers et paysans occupèrent un grand nombre de bâtiments vides et abandonnés, de maisons et de casernes en ruines; ils les réparèrent de leurs propres mains, les rendirent habitables et se procurèrent les choses les plus indispensables à la vie. Ces foyers primitifs constituèrent l' embryon des collèges populaires.

Le fait même qu' ils furent créés par initiative spontanée prouve que ni la spéculation ni des motifs cachés ne présidèrent à leur fondation, et il en est de même pour toute la suite de leur progrès. Ils sont essentiellement les fruits d' une réalité. Aujourd' hui, il y a environ 10 000 étudiants dans 160 collèges et leur nombre va toujours croissant. Les collèges logent 25% d' élèves des "general schools", 50% des écoles secondaires et 25% d' étudiants des établissements d' enseignement supérieur.

Il y a des collèges dans toute l' étendue de la Hongrie; ils ne dépendent ni des écoles ni des universités. Ils sont liés entre eux par l' Association nationale des Collèges populaires – connus sous le nom de NEKOSZ – qui dirige l' organisation du mouvement tout entier. Quand, par acte du Parlement, la nationalisation de l' enseignement fut décidée, cette association conserva son autonomie.

A l' intérieur des collèges, les élèves des universités, des écoles supérieures et secondaires ont leur autonomie sous le direction d' un comité directeur, formé

^{*} Az UNESCO utrechti egyetemi konferenciájára készült előadás kivonata, megjelent az UNESCO kiadásában: a konferencia jegyzőkönyve 1948.

d' étudiants élus par leurs camarades tous les deux ou trois ans. Ce comité s'occupe de l'administration de divers collèges, du recrutement, des programmes et de la vie sociale de leurs camarades.

Les collèges populaires apprennent aux jeunes gens à s'administrer eux-mêmes. Directeur, secrétaire, bibliothécaire, président de tribunal populaire, directeur des soi-disant coopératives, tous sont des étudiants du collège, et pour eux ces fonctions ne sont pas de simples jeux mais des tâches sérieuses qu'ils accomplissent, conscients de leurs responsabilités. De cette manière, les étudiants s'habituent à ne compter que sur eux-mêmes, à avoir de l'initiative et à devenir des chefs. La structure intérieure du collège présente une très grande variété de travaux, de sorte que le fonctionnement de leur autonomie repose presque sur chaque étudiant; d'une façon au d'une autre, il est pris dans le souci de sa tâche et prend la responsabilité de travaux accomplis pour le bien de la communauté.

Les collèges populaires jouent un rôle important parce qu'ils aident à combler les lacunes du système d'enseignement actuel qui se débat encore dans les affres d'une réforme indispensable, et qui souffre sérieusement de la pénurie de personnel. Les collèges sont d'abord des maisons d'étudiants, mais en raison de cela ils peuvent établir pour les étudiants qu'ils ont dans leur champ d'action, un système de travaux techniques qui leur permet d'élargir leur culture et d'en élever le niveau. Ils ont leur propre personnel de directeurs de travail, et un programme bien établi qui comprend l'enseignement obligatoire des langues vivantes. L'étude des problèmes politiques et sociaux est munie largement du matériel nécessaire, et il y a une série de conférences et de débats organisés et suivis par les étudiants.

Ces collèges populaires sont les images plus fidèles du développement général de notre nouveau système d'enseignement, et représentent les éléments les plus importants de la politique d'enseignement démocratique en Hongrie.

Rapport de la Conférence. Organisation des Nations Unies Pour l'Education, La Science et la Culture, Paris, 1948, 123-125.

^{97. K.}
 Lysolösung a. ~~Benzen- und Essigsäure~~ Kieselöle

1939. T. 22. - i gyűlésről. 2011. máj.

- [illegible]

1. A Parasztfőiskolások Közösségének jegyzőkönyve a parasztkollégium létesítéséről, 1939. október 22.

2. A Tájékoztató Intézet tábora, Kiskunhalas, 1939. Erdei F., Fehér Gy., Máty Z., Márkus I., Boros L., Tálasi I. és több későbbi Bolyai-, illetve Györfy-kollégista

3. Györfy István: „A Teremtő a tehetséget úrnak, parasztnak egyformán adja. Csak a sors mostohasága s társadalmi berendezkedésünk fogyatékosága az oka, hogy annyi népi tehetség kallódik el.”

4. A Bolyai-kollégium épülete a Királyi Pál és a Képiró utca sarkán

5. A Bolyai-kollégium tanulószobájában, 1940. Gyenes A., Fehér Gy., Sipos Gy., Jakab Zs.

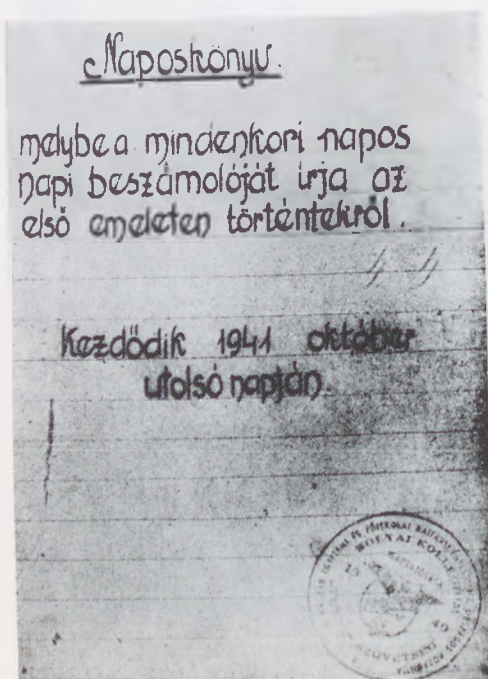
6. A Bolyai-kollégium tanulószobájában, 1940. Tildi I., Lovas L., Fehér Gy., Boros L., Sinka I. és több Bolyai-kollégista és vendég

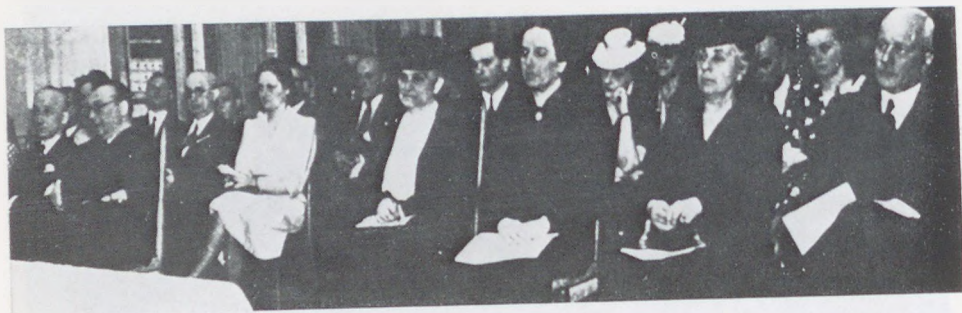
7. A Bolyai-kollégium kutatócsoportja Kiskunfélegyházán, Bankfaluban, 1941. jan. 18 – febr. 1. Csanádi I., Mészáros S., László I., Böszörményi A., Boros L., Kardos L., Bíró Z., Pál J., Székely S.

8. Kirándulás a Pilisbe, Szurdokvölgye, 1941. A kiránduló csoporttagok között Tökés O., Gyenes A., Hegedüs A., Kerek G., Szakál P., Tóth B., Egyed I., Erdélyi J., Fehér L., Sipos Gy., Bíró Z., Vásárhelyi M., Jakab Zs.

9. A legelső kollégiumi naposkönyv címlapja, 1941. október 31.

12. Urak. A Györffy István Társaság Gamma-gyári baráti összejövedele, ahol a Györffy-kollégisták is részt vettek

13. Népfiak. A Györffy-kollégisták csoportja: Böszörményi A., Kovács L., Lovas L., László I., Komló L., Gulyás Gy. és mások

14. A Györfly István Kollégium alakuló közgyűlésének jelenléti íve, 1942. február 25.

egész kemény tiltakozott se ellen a
his fizetése ellen. Forr. -- naplót
írni gondoltam -- megpróbáltam én már,
de három nappal tovább vártam ve-
retem. Különösen idegenkedtem a le-
nyelést, amelyet más is vesztett meg-
nékel. Költőre valószínűtlen fennsík-
gokra, új társaságban nagyon nehezen
találom fel magam, de ha valakit
megismertem, akkor nyíltan becslelek
néki legkisebbet értékelni, gon-
dotaimról is. Így voltam a kollégi-
ummal is. Amikor idekerültem csak né-
hány régi kollégistát ismertem, az ál-
lás - utcaiak közül "hőtelelektől" ren-
gít. Látom - látom kétféleképpen, maga
még a fűket, csirke-reményei ar-

JELENLÉTI ÍV. gyűjteménye

A GYÖRFY ISTVÁN KOLLÉGIUM 1943. I. 2. napján a Győrffy István Kollégium

TÁRGY: a magyar mezőgazdaság fejlődése és

a magyar mezőgazdasági iskolagazdaság

EÖRÖDŐ: Erdő Ferenc

Erdő Ferenc

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Fazekas Béla

Kardos László
gyűjteménye

JELENLÉTI ÍV

A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM 1943. október 9. RÖL

TÁRGY: Szocializmus - nacionalizmus

ELŐADÓ: Veres Péter

b) Veres Péter: Szocializmus—nacionalizmus. 1943. október 9.

Kardos László
gyűjteménye

JELENLÉTI ÍV

A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM szombat esti előadás RÖL

TÁRGY: Mód Aladár: Mezőgazdaság és a Magyarország

termelésének kialakulása. X. 23.

ELŐADÓ: Mód Aladár

c) Mód Aladár: Mezőgazdaság és Magyarország társadalmának kialakulása. 1943. október 23.

Kardos László
gyűjteménye

JELENLÉTI ÍV

A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM szombat esti előadás RÖL

TÁRGY: Tervgazdaság a mezőgazdaságban

ELŐADÓ: Markos György

d) Markos György: Tervgazdaság a mezőgazdaságban. 1943. november 6.

Kardos László
gyűjteménye

JELENLÉTI ÍV

A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM szombat esti előadás RÖL

TÁRGY: Irodalom és társadalom

ELŐADÓ: Nagy István

21. Jelenléti ívek a Györfly-kollégiumban tartott előadásokról:
a) Nagy István: Irodalom és társadalom. 1944. február 5.

Kardos László
gyűjteménye

JELENLÉTI ÍV

A GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM szombat esti előadás 1944. március 18. RÖL

TÁRGY: A Politikai Ady Kardos László

ELŐADÓ: Balogh Edgár gyűjteménye

b) Balogh Edgár: A politikus Ady. 1944. március 18.

22. A Györfly István Kollégium győztes futbalcsapata („Tiszántúl” csapata) 1942 őszén. Gyenes A., Szűcs F., Tóth B., Szijjártó L., Szabó G., Kázmér S., Nagy L., Pál J., Tökés O., Juszko J., Filip S. ... és Kerek G.

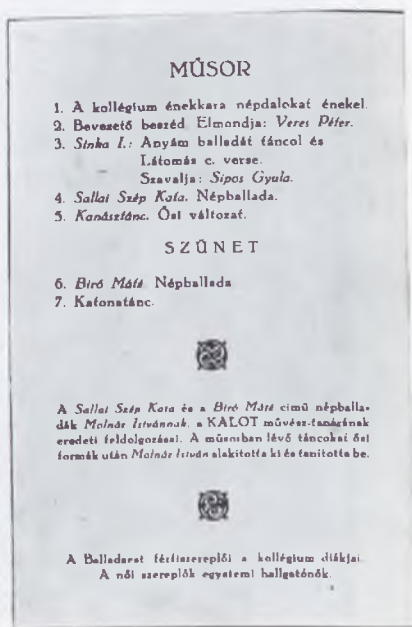
23. A Györfly István Kollégium kulturális csoportja, 1942. Turán P., Mészáros S., Pál J., Bandi D., Horváth L., egy hölgy, Szűcs F., Kerek G., Gulyás Gy., Szabó E., Lovas L.

24. Balladaest, 1942. Bíró Zoltán és Horváth István kardtánc

25. A Györfly István Kollégium balladaestje a Városi Színházban, 1942. november 16. Szűcs Ferenc a párjával táncol

26. A Györfly István Kollégium balladaestjének műsorfüzete, műsoroldai

27. Kirándulás a budai hegyekben, 1941. A Györffy-kollégisták illegális kommunista csoportja, köztük Gyenes A., Fehér L., Kovács Gy., Bazsik R., Barla Szabó Ö., Szántó M.

28. Kirándulás a Rózsika-forráshoz. Györffysták és barátaik, Tökés O., Szűcs F., Kardos L., Sipos Gy., Rostás G., Dancs J., Makó E. és több kollégista

29. Györffysták a tatai népfőiskolán, 1942. A népfőiskolások között Sipos Gy. és Komló L.

Budapest, 1942. november 27.

December 6-7-8-án a népfőiskolák vezetői és nevelői találkoznak Budapesten, hogy tapasztalataikat elmondják és az együttműködés, erőbővítés és tanácsadás lehetőségeit megbeszélik.

A találkozón résztvevőnek írunk 10 ók foglalkozásuk meg az egyetemes magyarországi iránt, a népfőiskolai mozgalmakkal szemben, és emellett társadalmi és társadalmi társadalmi és társadalmi iránt. Meghívunk volt főiskolásokat is, hogy megbeszéljük velük az előzetesen érdekelt nép igényeit és kritikáját.

Sürgős és a találkozó azért is, mert a sokak által szervezett tartott népfőiskolai mozgalmak rendezésére törvényjavaslat készül. Szeretnénk, ha ez a megbeszélés megfogalmazná és az illetékesek elé terjesztené a népfőiskolák kiadásait a későbbi törvényjavaslat részére.

A megbeszélés rendje: Dec. 6: Beszámoló /minden népfőiskola addigi munkájáról/. Dec. 7: Tervek, a jövő lehetőségei. Dec. 8: Összegezés, a további teendők megbeszélése.

A megbeszélés főbb tárgyai:

1. Ki csinálja? /Állam, Egyház, Munkások, ifjúsági-, társadalmi egyesületek, iskolán kívüli népművelés./

2. Időtartam.

3. Helyszín.

4. Feladat-tervezés.

5. Működés.

6. Tananyag, tanterv, vezetőképzések.

7. Nevelőgárda, előadók.

8. Anyagi ügyek, gazdasági alap.

9. Országos szervezet, kapcsolatok a./ Államhoz,
b./ Egyházzal.

10. Szakjelleg.

11. Név,

és minden, egyéb, a népfőiskolával kapcsolatos kérdés.

A konferenciát a Soli Deo Gloria Diákszövetség /Budapest IX.

Kálvin tér 8./ nagyteremben tartjuk.

Begyűjtendő és előzetesen mindenki maga gondoskodik.

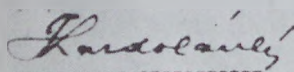
A költségek részbeni fedezésére J.-P. jelentkezési díjat kérünk.

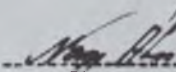
Az előadások kezdőpontja délelőtt 10, délután 3 és 7 óra.

Az ügy érdekében kérjük szíves megjelenését és postafordultával választ, hogy a találkozón résztvevő-e.

Budapest, 1942. november 27.

A találkozó szervezőbizottsága:

A Györfy István Kollégium igazgatója.

SDG Kabai Márton kör vezetője.

A Magyar Élet kiadóvállalat

Cím: SDG Kabai Márton kör Budapest, IX. Kálvin tér 8. I.

Jelentkezési lap.

Név:

Cím:

Milyen népfőiskola, vagy kultúrintézmény képviselőjében? n°

30. Meghívó a népfőiskolai vezetők és nevelők országos konferenciájára, 1942. november 27.
Összehívók: a Györfy István Kollégium, az SDG Kabai Márton Kör és a Magyar Élet könyvkiadó vállalat

31. A Györfly István Népfőiskola tagjai. Balról jobbra, felső sor: Tóth G., Árvai J., Gyarmati K., Máté I., Leposa S., Bartalos B., Ungvári L., Molnár S., Fekete I., katonaruhában Turán Pál. A középső – ülő – sor: Dávid I., Nagy M., X. Y., Egyed I., X. Y., Kuti L., Csöndör L., alsó sor, balról jobbra: Fodor D., Varga I., Sinkó L., Kovács S.

A

GYÖRFFY ISTVÁN KOLLÉGIUM

ALAPSZABÁLYZATA

1943

32. A Györfly István Kollégium alapszabályzatának címlapja

Györfly István
szájkészítő ábrázolása.

IGAZOLVÁNY.

Szűcs Ferencúr
a Györfly István Kollégium rendes tagja.

Budapest, 1943.

Borácz
tanárelnök.

Kovács
igazgató.

ÉRVÉNYES:

1943. tanévre
1943. tanévre
1943. tanévre
1943. tanévre

Kovács
igazgató
Kovács
igazgató
Kovács
igazgató
Kovács
igazgató

33. A Györfly István Kollégium igazolványa, 1943. szeptember 15.

ÍRÁS

RÓZSADOMB
1943. MÁRCIUS.

34. A Györfly István Kollégium folyóirata — az ÍRÁS — első példányának címlapja, Rózsadomb 1943. március

TARTALOM:

Györfly István.....	3
Petőfi: A kutyák dala.....	5
Petőfi: A farkasok dala.....	5
A népi irodalom és Németh L.....	7
Deák Ferencről.....	10
József A.: Vers.....	11
Nagy Imre körül.....	13
André Gide.....	15
Egyház és népiség.....	17
Ady: Vers.....	19
Éjjeli munka.....	21
A távolbalátás.....	29
A jó ivóviz.....	37
Sport és Kollégium.....	41

tájékoztató:

Sajtkiállítás.....	46
Reflexió Hunya S.S.J.cikkére....	53
Társadalmi kapillaritás.....	55
Észáramló.....	57

35. Az ÍRÁS tartalomjegyzéke

36. A debreceni Györfly István Kollégium kollégistáinak egy csoportja, 1943. Gazda D., Madarász L., Fésűs L., Medve Zs., Bereczky G., Tamás I.

37. A Györfly István Kollégium 1943. március 15-én néma tüntetés keretében megkoszorúzza Petőfi szobrát a Paraszt szövetség vezetőivel és a munkások és parasztok íróival együtt: Darvas J., Erdei F., Földeák J., Illyés Gy., Kovács I., László Gy., Vaád F.

39. A dunavecsei felvételi tábor. Somodi I., Erdélyi J., Machó J., Gyenge Z., Olajos M., Medve Zs., V. Nagy L., Gosztonyi J., Gyenes A., Kéri J., Pallosi Gy., Kelemen néni, Kardos L., Kelemen Zs., Halász J., Kelemen Z., Jakab Zs., László I., Filip S., Szűcs F. kollégisták és a vizsgázók egy csoportja

40. A balatonszársói konferencia 1943 augusztusában. Jócsik L. beszél, a hallgatóságban Veres P., Bözödi Gy., Majláth J., Darvas J., Kardos L., Erdei F.

szabad, emberi életet akarunk élni, biztosítani akarjuk jövőnkét és boldogságunkat. "Éért követeljük az egységes és minden munkás-
paraszt- és értelmiségi- ifjúsági kérdésre kiterjedő ifjúságvédelmi
törvény megalkotását az alábbi pontok eszellemben:

I./ Gazdasági és egészségvédelmi követeléseink.

- 1./ A fizetések azonnali revíziója az új megélhetési index alapján.
- 2./ Kötőszó bérminimum.
- 3./ 40 órá munkahét.
- 4./ Egyenlő munkatéljesítményért egyenlő fizetés térfinnkak és nőknak egyaránt.
- 5./ Egy hónap, pénzrel meg nem váltható fizetéses szabadság minden értelmiségi foglalkozási ágban, tekintet nélkül üzemmegvagy-
ra és munkaadónál töltött időre.
- 6./ Munkanélküli segély.
- 7./ A szabadság idejére megfokozott kiutazási kedvezmény, kedvezményes nyaralattási akciók, azaz a céljai is, hogy a városban élő értelmiség fiataljai megismerkedhesenek a falusi, mezőgazdasági élettel, a parasztfiússággal.
- 8./ A fiatal tanítók és tanítónők alapszolgálatára:
a./ a tanítóképzés revíziója, egyszerűsítése, a növendé-
keknek ingyenes bentlakási és étkezési lehetőségek, erre a célra berendezett internátusokban.
- b./ heti munkaidő maximuma 36 órában.
- c./ a fizetése progresszív emelkedése, tanítványok lét-
számát is figyelembevéve.
- d./ természetbeni ellátás esetén tiszta, egészséges, ru-
bető, tisztálkodási eszközökkel felszerelt lakás, meghatározott mennyiségű és minőségű élelmiszeradagok.
- 9./ Kialakított építési és fiatal házasságok házassági segély.
- 10./ Minden 18 éven aluli ifjú esküvőjére négy tennimunkások-
nak szóló adagok és tejlejt.
- 11./ Szabad szervezkedés, tanítónak, tanároknak, mint köz-
alkalmazottaknak is.

II. Képzési és kulturális követelések.

- 1./ Az oktatás reformját minden tantervben a modern peda-
gógia elvei szerint. A tananyag olyan összeállítását, hogy sza-
badágsszerinti és önállóan neveljen. Kunkateleket. Bete-
gek és lábadozók részére érési iskolákat.

41. A munkás-, paraszt- és értelmiségi ifjúság anketbizottsága ifjúságvédelmi törvényt szorgalmazó programjának első és utolsó oldala. 1943
augusztusában a balatonszrői konferencián olvasta fel Palotás Mihály ifjúsunkás

o./ Minden arra alkalmas intézménynél ifjúsági szektor-
munka-
tor / felkölök, otthonok, internátusok, menzák és egyéb
étkezdék, nyaralattási akciók, vendorkönyvtárak, könyvtárak, kul-
tuszai intézmények, etc.

IV. Politikai követelések.

- 1./ Minden foglalkozási ága tartosó ifjúság szabad szervez-
kedésének joga, mind gazdasági, mind politikai egyesületekben.
- 2./ 18 éven felüliek választója és a választatóság
korhatár lecsökkentése 24 évre.
- Az ifjúság és a nemzet sorsa egy. A magyar ifjúság nem
élnet emberi életet, nem lehet bódog, csak, ha az egész ország
dolgozó népe az. Éért:

V. Általános követelések.

- 1./ A magyirtórendszert megszüntetése.
- 2./ A kulcspárók, bankok és biztosító intézetek mo-
nalisálása.
- 3./ Általános, tiszta, nőkre is kiterjedő választójog.
- 4./ A községek önkormányzata.
- 5./ Korlátlan esztő, szőlősszabadság, szervezkedési és
gyülekezési jog minden társadalmi osztályban és foglalkozási ágban.
- 6./ A nemzetiségek teljes egyenlőség.

VI. Az ország független fejlődésének biztosítása:

- 7./ A magyar ipar fejlesztése és védelme.
- 8./ A termelés és közlekedés adatainak nyilvánossága.
- 9./ A magyar termeléshez és fogyasztáshoz szükséges cikkek
kivitelének a tilalma.
- 10./ A élelmiszeradagok letelepése.
- 11./ A fenti követelések megvalósítására a haladó értelmiség
munkásság és paraszti önszerveződésével országos és helyi biztosít-
gok választása.
- Közben nemest jövőjének egyetlen biztosítéka egységes mu-
vult, szabadságserető ifjúság. Éért programunk valódravítása na-
csak ifjúsági feladat, hanem mindenkié, aki független szabad, de-
mokratikus fejlődés és boldog Magyarországot akar.
- Te megvalósult, hogy oktatási és kulturális feladatok csak akkor
lehet, ha elsőfokban magunk b reolunk érte.

Éért sedítünk egységes sorda minden haladó gondolkozó mu-
giasát.

M E G H I V Ó

A Magyar Parasztsszövetség Parasztfőiskolás Szakosztálya február hó 10.-én tartja összejövetelét. Az előadás tárgya: "A paraszt-ság mai helyzete" Az összejövetel helye: Budapest, Thököly ut 20. II.emelet 2. Magyar Parasztsszövetség.

Budapest, 1944. febr. 8.

Baráti szeretettel várunk;

H O R V Á T H L A J O S s.k.
szakosztályi elnök

42. Meghívó a Magyar Parasztsszövetség Parasztfőiskolás Szakosztályának február 10-én tartott összejövetelére, 1944. február 8. Aláíró: Horváth Lajos szakosztályi elnök

43. Györffy István professzor sírjánál, 1942. október 6. A sírnál: Szabó E., Komló L., Zsindely Ferencné és több kollégista

44. A Györfly István Kollégium új épületének alapkövetétele, 1943. október 6.
A résztvevők között Zsindely Ferenc miniszter, Viski Károly professzor és a kollégisták

októberében-nagy pusztítások és hábo
ruságok idején-tette le ezt az alapkövet a
az ifjúság, amely építeni akar és hisz ne
pe szabad jövőjében.

45. A Györfly István Kollégium Zsombolya utcai új épületének alapkövébe elhelyezett okmány fotokópiája 50 Györfly-kollégista aláírásával, pecséttel

[illegible]

1943.

1. Az ország demokratizációja felértékelődött.
2. A gondolatok, az elvek, az ideák, a gyűlölködés és az érzékenységi szűkeledés.
3. Az általános, egyenlő és titkos választójog.
4. Az egykamarás rendszert.
5. A törvények a nép szolgálatára állították.
6. Az 500 helyen felüli bíróságok kiszűrték.
7. A progresszív választást.
8. Az 40 éves munkahatár.
9. Minden réteg részére egyenlő lakóhelyi lehetőségek.
10. A demokrácia népek számára a hovatartozás kérdése az igazságszolgáltatás jogi tisztaságán tartotta, a demokrácia jogalkodása a nemzetközi gondolatok megvalósítását.
11. A modern technika irányította a nemzetközi jogi elvárások.
12. A nemzetközi jogi elvárások.

48%	agregasi akademisi
40%	aktivis organisasi fekalitas
38%	akademisi
32%	agregasi akademisi
28%	agregasi akademisi
24%	agregasi akademisi
20%	agregasi akademisi
16%	agregasi akademisi
12%	agregasi akademisi
8%	agregasi akademisi
4%	agregasi akademisi

[illegible]

Adót fizetett megadónak a nagy nagypolitikai szem
 rítók. A földművelő a telek használatáért évi 1
 forintot / 100 édeszóna / fizetett. A földművelő volt
 a termelőnek 1/3-a is. Ugyancsak 1/3-át kapott a
 földművelő az állattenyésztésből is. A jobbágyok
 hozzá kellett járulniuk a földművelőnek a keltetéséhez,
 ha annak a lánca férjhezment vagy pagy fele az elad
 tlanból szándéka volt. Beesküvő a földművelő kapott
 meg a jobbágyoktól havonta egy székert, évente meg
 a székertől 1/3-át. A jobbágyok a földművelőnek a
 libát / vándorok egy grógnó székertől, a székertől
 egy székert, 10 telkenként egy székert. A robot
 ha a jobbágy igényel telkeszékert, a székert 1/3-át
 tett ki, ha később meg a székert 1/3-át. Vagy 2 székert
 tartozott meg a jobbágy egy bossza fevart temei
 / évente egy székert 2 mpa / járólányra. A beryáknak
 a székertől a székertől a jobbágyok voltak kötelesek
 a székertől meg, a székertől a székertől a székertől
 és a székertől a székertől. Ha mindeközben felül a
 jobbágy minden terményének egytizede az adóként
 illette. /Baksmat Perenc /

A típkész munkaadóegységeiről gép./arató, kaszáló,
#kaszáló, lovasvágásos gérekl-/szára
100 holdon aluli birtokon 11.840
100 holdon felüli birtokon 16.132
pedig a 100 holdon aluli birtokok összesülése 7.7 mi-
liónál, míg a 100 holdon felüli birtokok területé
2,0 millió. A kaszáló gépekkel a kőlevegőgazdálkodás
Beművelés szerint 50 %. A háztartási tisztaságon néma
a kiadványok 1996., és a parancsszerű előrel-
tekett munkájának az eredménye. A földmunkai jövede-
lmek munkabérei:

a 100 helyen aluli birtok	83 F
a 100 helyen felüli birtok	27 F

Ütemelkesítünk, hogy egészedes-e az így. Beguláz
30 %-al több költséggel kell termelni a kibirtoknak,
az a hátrányt azóta látástól-vakulástig tartó munkával
kell behozni!

Hungary's territory is 1/4 million hectares.

"A Kőbeben szelvet hatásként bűz és rosztaiból látványos,
a láthatóbb: vesző dráid szél és árga mesék
Kőbeben végtelenül annyira rakona a Kőbe anny-
bolnak és tengernek, hogy álltunk az agyverő ember
valóban csak a Kőbe erejét, kőbeid vagy kőbeben
edget éri és kőbe és gyökeri figyelmeztetést híján
hatalmas feldolgozó, hogy a Kőbe mivole parancsára
- vado pedig egy ember kőbeben folyik llyllye:
Puszták népe/

Kovács Sándor, 45 éves kovács segéd, aki Monoron
[]-ban műszakilag segítette Keszti Vincét, a pestvidéki
[]bíróval együtt a bíróságra hozták. Az
[]t február 20.-án azonban végrehajtották.

Prímások Hugo német altiszt az Orsz. kőműves elhárító
harcekbán 60 orosz páncélosot pusztított el / így meg-
szűnt kb. 200 orosz katona / . Hitler, vezető és kancellár
a hőse és kiválódnémet altisztet hadnaggyá léptette
elő és kitüntetésképpen a vaskeresztet a teljesfalonbal,
szűrt neki adományozta.

Falerón és Messina legutóbbi bombázása alkalmával az olasz jelentések szerint 122 halott és 335 sebesült a veszteség. Katonai fontosságú berendezkedésekben kár a szomszédos lakóházak körül kevés megromlott.

Szentgyörgyi Albert professzort előírt és írtambuli tudományos előadásai alkalmával meleg ünneplésben részesítették. Ez az ünneplés elismerés kívánt lenni a világhírű orvos-professzornak az emberi egészség érdekében kifejtett munkásságáért.

Miért akarsz megúlni ? — Micsoda, hát nem ott lakom a folyó másik oldalán ? Ha itt laknál barátom ugyanezen az oldalon, akkor külsőségek egyike lennék és igazságtalanság volna, hogy megúlják, de mivel ott lakom a másik oldalon, hová vagyok és ez az igazság !

Am utolsó 25 év alatt több mint 194 ezer volt
Budapest bevándorlási túbblete, mely nélkül 14.561
lélekkel csökkent volna fővárosunk népe.

1936-ban 239 ezer budapesti lakos közül 104 ezerben nem volt gyermek, 63 ezerben pedig csak 1 gyermek volt.

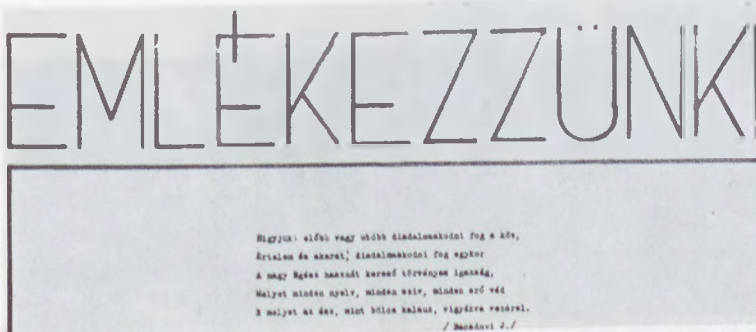
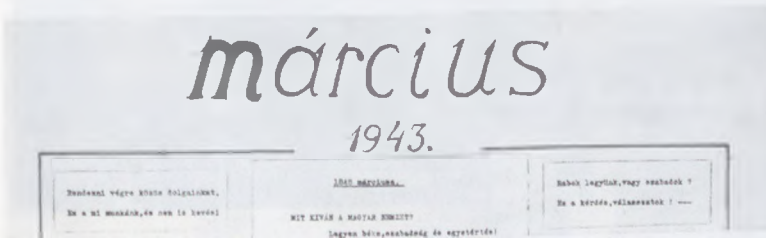
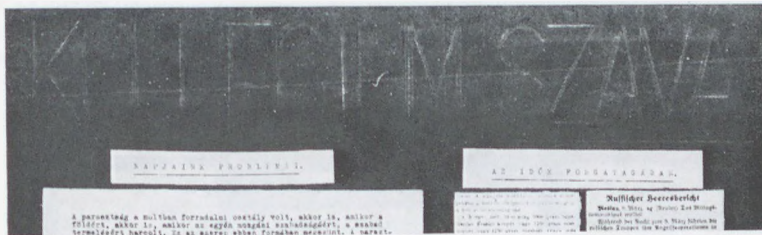
A budapesti lakosok 11 %-a kenyhánélküli garson-
lakos.

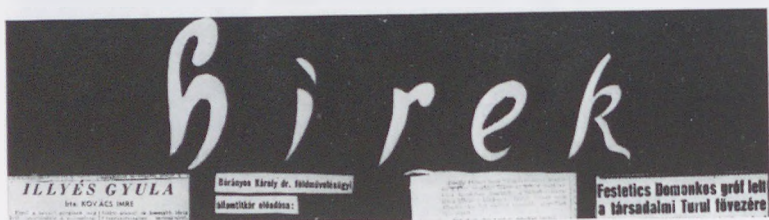
Egy kőszép-jómódú pesti kutya ellátása átlag havi 40 F-be kerül az Értényesésk Művelődési Központjának adatai szerint. Születési egyetemi hallgató havi 30 pengőből tartja fenn magát, / 6 a tartalék kerónak sem kibir./

1992 békésdémóni iskolás gyerek közül 5,3 %
volt csak fogyatékos nélküli, a többi - főként a gyenge
táplálkozás miatt - fogyatékoságban szenvedett./Fája
adatalai alapján./

Brasiliában 14 millió szék termelt ebben az évben, szemben az utóbbi évek 22 millió átlagával.

5 millid m e x k vért a tengerbe hullással.

48. A Győrffy István Kollégium faliújságjaiból, 1943–44

b) Friss Újság, 1944.
március 9.

a nagykaposi járás főszolgabírájától.

1711/1944. szám

internáltak névjegyzéke.
/ a csatolt bolonclevél szerint /

Komló László szül. 1922. II. 1. Csicszer községben, Magyarországon.
Károlyi László szül. 1920. V. 1. Csicszer községben, Magyarországon.
Tóth György szül. 1923. IX. 5. Csicszer községben, Magyarországon.
Károlyi József szül. 1922. III. 19. Csicszer községben, Magyarországon.
Bágy László szül. 1921. III. 18. Csicszer községben, Magyarországon.
Tóth András szül. 1923. III. 2. Csicszer községben, Magyarországon.
Székely József szül. 1922. okt. 15. Csicszer községben, Magyarországon.
László László szül. 1921. IX. 15. Csicszer községben, Magyarországon.
Károlyi József szül. 1923. II. 27. Csicszer községben, Magyarországon.
Károlyi László szül. 1923. II. 15. Csicszer községben, Magyarországon.

1944. április 20.

Előírtak szerint a hivatalból:

Blum
főszolgabíró.

50. Internált Györffy-kollégisták: Komló László, Medve Zsigmond. Az internáltak névjegyzéke, 1944. április

N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Nyilvántartásbevitel okának részletes megjelölése:
Név:	Medve Zsigmond									Kommunista párt, a debreceni kollégium és a Bolyai budapesti internátus közötti összeköttetés [ként] működött az őrizetbe vételéig.
Csalónév:	/									
Anyja:	Medve Imre									
Anyja:	Sárosi Ilona									
Anyja:	Sárosi Ilona									
Élettársának neve:	/									Leig
Születési hely:	Magyarország									
Születési hely:	Debrecen									
Születési hely:	Debrecen									
Vallás:	Katolikus									Református
Polgári állás:	Tanár									
Polgári állás:	Tanár									
Polgári állás:	Tanár									

51. Medve Zsigmond nyilvántartási lapja a horthysta rendőrségen: „kommunistagyanús, a debreceni kollégium és a Bolyai budapesti internátus közötti összeköttetés [ként] működött az őrizetbe vételéig.” 1944. április

Csütörtök, 1944 május 4

10. évfolyam 100. szám

Angol változatok

AZ INKÁBÉK MEGHÍZGALMÁRÓL

Ára 20 fillér

ÚJ MAGYARSÁG

ELIÁRÍTÁSI ÁRAK: EGY HÓNAPRA
3-42 FENIG, NEGYHÉTER 16 FENIG
FELIÁR 32 FENIG, EGYES SZÁMAKRA
KÖNNYŰ 16, VASÚT 10 FILLER

FEJLŐDÉS SZERKESZTŐ:
MILOTAY ISTVÁN

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, VIII., JOZSEF-KÖRUT 8.
TELEFON: 14-64-25, 14-64-26, 14-64-27
14-44-66. POSTACSEKIZHATLA 4009

A Györffy-kollégium

Irta: Milotay István

Az Új Magyarország legutóbbi részlete
ben hoztam róla, mi tette szükségessé
azt az interjúkat, amelyek a Kultúr-
minisztérium a Györffy-kollégium ügye-
nek vezetőire miniszteri biztost neve-
zett ki. Ez a tudással megdöbbentő
adatokkal látta fel, hogyan akarták ki-
forgatni nemzetünkön levő mindenféle
a kollégiumot eredeti rendeltetéséből
hogyan próbálták a forradalmi parasz-
bolavarrus egyik szociális tényező-
központjává alakítani.

Az intézetet nemcsak alapítói tudva-
lójának azért létesítették, hogy ott
és lehetőséget adjanak benne a segé-
sornai, paraszti, szociális ifjúságnak a
magas továbbképzésére. Ennek az ifjú-

annak kizsákmányolói, versenytől
szegényesek színe és vendétségek fejtés
túlnétek. A Györffy-kollégium körül
vegyet munkák nyomán most már
igazán megértjük, miért viseltettek ezek
a Kovács Imre és Erdi Ferenc vad,
dönai és szovjetbolsevista elméked-
sők, fegyveresek közben is mindig
olyan tapintattal a szűk plutokrácia
bínei iránt, miközben a kizsákmányo-
sot, a tit-bizim holdnyi birtokosokká-
ban ragaszkodó birtokos már kulák-
nak, elődei kapitalizmusnak minősítették,
akik meg kell fogni a földtulajdonnal
együtt az egyén önállóság és független-
ség védelmére maradványaitól is. Ez meg-
értjük végül, miért látták a nagy

Székely honvédcapatok győzelmes harcai Kutynál

Kolomea térségében is eredménytelenek maradtak
a szovjetellátások — A vitéz Vasváry József vezér-
őrnagy vezetése alatt harcoló tiszántúli 18-ik könnyű
hadosztály különbözően kitüntette magát

Német haditudósító honvédeink vitézségéről

A Magyar Tiszai Irada jelenté-

A honvédségben fellelő a leveté-

Ak a mára haditudósító hadi-

Kutynál és a székely honvédek

honvédcapatok sikerem vérték vitéz

bolsevista támadás. Végzetes eredmény-

telenség maradtak a szovjetellátások

Kolomea térségében is. Ezek minden

ketten a székely honvédek, hátr

veti részt ebben a küzdelemben, amelynek

eredménye az orosz elmozdulásnak a

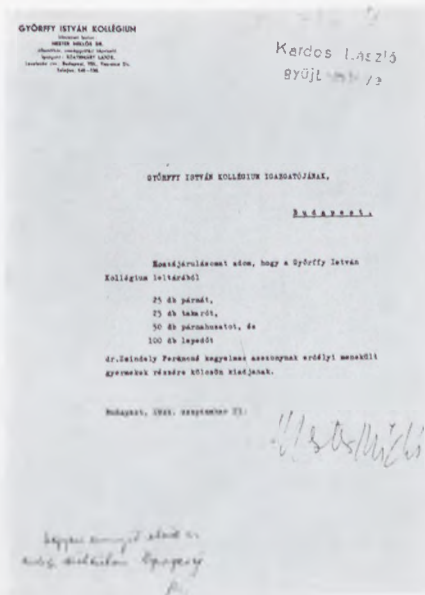
Kárpátok előterében való megállás

E harcok közben lezárultak az

vezetőségnek a szovjetek, lezárult

székely haditudósító honvédek

52. Az Új Magyarország 1944. május 4-i címlapja Milotay István A Györffy-kollégium c. vezércikkével

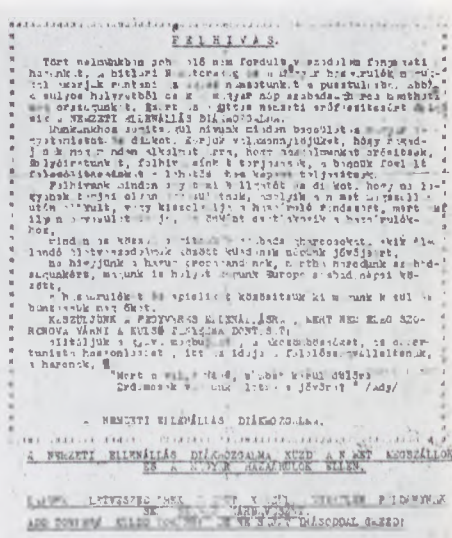
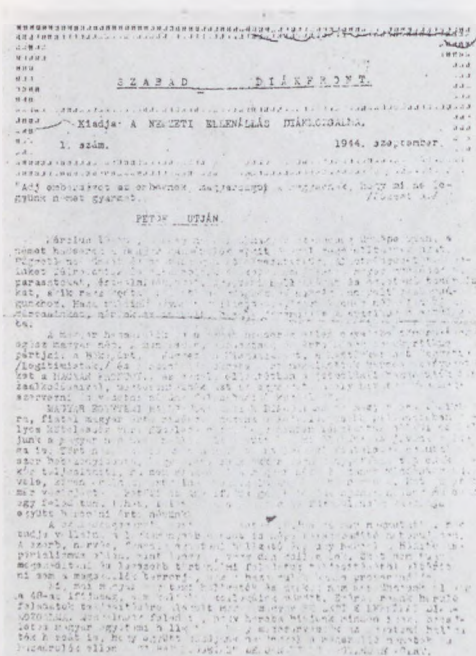
53. Mester Miklós miniszteri biztos levele Szathmáry Lajoshoz, a Györffy István Kollégium kinevezett igazgatójához. A levél cégjelzése az új viszonyokra utal

54. Illegális megbeszélés egy újpesti kocsmában, 1944 tavasza—nyara. Gyenes A., Komló L., Szűcs F. és Kardos L.

55. A Györfly-kollégisták egy csoportja (Gyenge Z., Sipos Gy., Kardos L., Kutrucz G.) az új Szent János kórház kertjében, 1944 nyara

56. Szabad Diákfront, a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmának lapja, első szám, 1944. szeptember. Vezércikke: Petőfi útján. Fotókópia a lap elejéről és záradékáról (a Felhívásról)

A MAGYAR DIÁKSÁG KIÁLTÁNYA I

A Vörös Hadsereg Budapest siet döntő küzdelmet vív, hogy felesbédítas a fővárost a német és/vele együtt harcba kényszerített magyar hadsereg reménytelen védelme elől. Magyarországs sora eldőlt. Budapest fe: szabadsítás már csak megpecsételi ezt a sortot. A csak utóvéd harcokra alkalmas német és magyar erőket felmorzsolja a sovjet hadsereg főlénye és lenyúlte, amely egyben megújítja az utakat a nemzetiszocialista Németország testébe is. Magyarország "végső győzelembe" vetett hitét már csak azok a göbbelai-i sasok jelleksik, amelyk "tisztaságos és nemzeti függetlenséget" biztosító békét kérnek a fasiszta Németországs számára.

Illusztráción a helyzetben csak örülhetnek és gasembereknek lehetnek a magyarországi háborúnak és a periódusa hársának sorsának legnehezebb és könnyen legtragikusabb időszaka lehet. A német hadsereg és Szálsziki törvénytelen uralma népünket a teljes pusztulásba taszítja. A legkisebítettenebbül hadaskintérré tett országban a visszavonuló német hadsereg népünk minden élelmeser és nyersanyag kásátét elrabolja, városainkat és falvainkat pedis porrig rombolja, kedvetlen és meggyőződés nélküli harcoló katonáinkat felszereléstlenül a kitűnően felfegyverzett sovjet hadsereg páncélosai elé dobja, a védtelen polgári lakosságot egy órárt stratégiául ürügyével az országokra hajszolja.

Órult és esbertelen túrtűben most Budapest van soron. A Szálsziki kormány Budapest népének teljes kiűrtését akarja kioroszakolni. Az október 22-én kelt hadügyminiszeri rendelet értelmében fegyverfogató férfiasíkat és munkába fogható fiatalágsíkat Ostmark védelére nyugatra kivonják. Asszonyasíkat, leányasíkat, gyermekeinket az országgyűvára kiverik. Usasíneinket, köfipuleiteinket, lakóházasíkat a földel egyezintűvé tesik.

Milliók tömegk számára a legbecstelenebb tőmeghálált kásátik elől a magyar nép sorának e kritikus óráiban a magyar demokráta ifjuság állásfólól mantesen, de annál elesintebben áll a szabadságharcosoknak a sorába, hogy megtegye, ami még tőle telhető.

Szerepének és vállalkozásának objektív értelmét és értékét az az elrabolt megvédésásad nyújtja, amelyet vele együtt az egész magyar fiatal értelmiség számunkra a magyar társadalomtól és annak mindenkori vesztőlől.

A németek oldalán már csak Szálszikiék órdít és beestelen bomásja áll. A háboru gazdaságilag egészen túmrített bomásukat, mápállományuk legjavát embertelenséggel élveztetik.

A német pusztító visszavonulása következtében hajlék, kenyér és tüszeló áfíklit maradt apúnak a legborzasztóbb télszak néz előbe.

Kiadának tetejébe nem vártuknak a felszabadító Vörös Hadseregtől sem valami séfítályos elbárást, mert tehetetlen megátartásukat megazsázarszhatják ugyan, de megfétetli akár sem tudjuk.

Ett már csak egyet lehet tenni, és ezt kell tenni: mentani, ami menthető: Budapestet és Dunántúlt a végpusztulástól.

A küdelmek és a döntő periódusa teremtette meg a magyarországs felszabadításáért folyó harc országszességséért a magyar értelmiségi fiatalasígsz asszociálisa és demokráta egyezífrontját a

MAGYAR DIÁKOK SZABADSÁG-FRONTJÁI

Idé való osztlakozásukat jeletették be:

- 1./ NEMZETI ELEMENÁLÁS DIÁKMOZGÁLON,
- 2./ SZABAD ÉLET DIÁKMOZGÁLON,
- 3./ DEMOKRATA DIÁKFRONT,
- 4./ PARASZTFOKOLÁSOK KÖZÖSSÉGE,
- 5./ TECHNIKUSOK DEMOKRATA FRONTJA,
- 6./ DEMOKRATA IFJUSÁG és a
- 7./ PROT. és KAT. EGYHÁZAK DEMOKRATA IFJUSÁGA.

A MAGYAR DIÁKOK SZABADSÁG-FRONTJA OSZTLAKOZOTT A MAGYAR FRONTHOZ.

Most konyörtelen és végső harcra hívja fel az egész magyar értelmiségi ifjuságot a német megszállók ellen az ország felszabadulásáért, a békéért, és az ország demokrátikus átalakításáért.

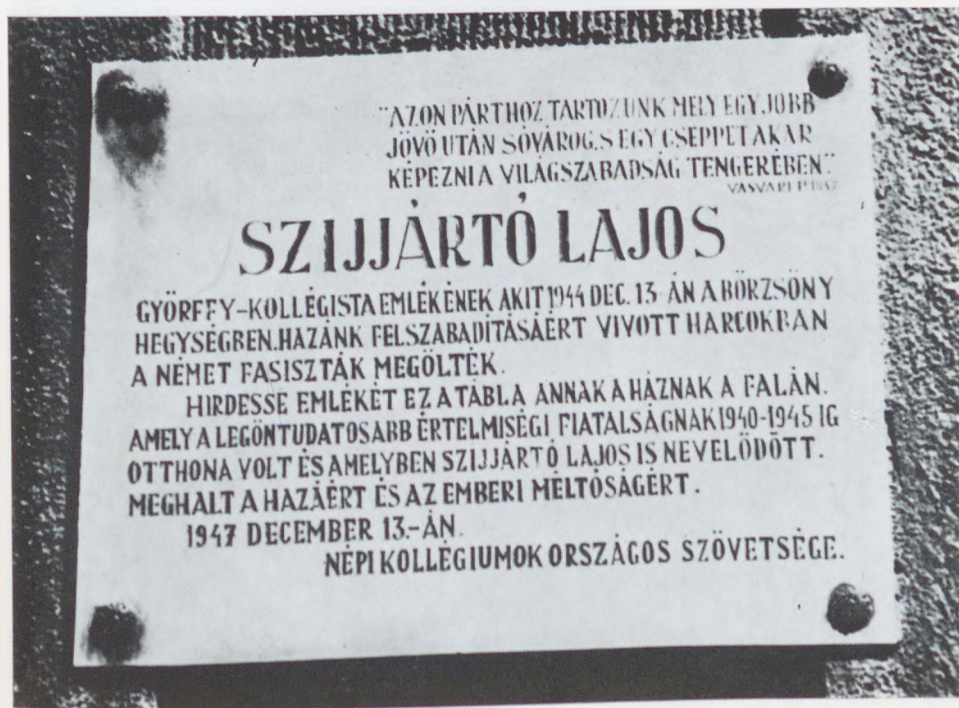
Miután diák ragadjon fegyvert s az első magyar márciusi fiatalokhoz sálítan siesen az ország és a nép megmentésére.

Mert a világ siet a most kerül dűlőre, Erdemnek vagyunk életre, jövőre.

MAGYAR DIÁKOK SZABADSÁG-FRONTJA

1944. november 7-én.

60. Szijjártó Lajos érettségire készült fényképe, 1940

61. Szijjártó Lajos Györffy-kollégista mártír emléktáblája a Királyi Pál utca 12. számú házon

A politikai élet vezetőszemélyiségeinek jelenlétében zárta le kongresszusát a Györfly István kollégium

64. A Györfly István Kollégium kongresszusa, 1945. május 31. – június 4. A záróülés résztvevői között: Révai J., Kovács I., Rákosi M., Kéthly A., Majláth J., Darvas J., Viski K. és a kollégisták

M e g b í z á s

A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség központi vezetősége meghatalmazza *Pál József*.....t, hogy területén a Ifjúsági Szövetség helyi szervezetét megszervezte.

Kérjük a hatóságokat és pártokat, hogy munkájában minden eszközzel támogatják.

Budapest, 1945. február 27.

Csupabka

*Önkéntes, vör. Flak űrhajószervezetben
operatív, vör. Kommandó vezetője*

66. A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség szervezéssel bízta meg Pál József Györfly-kollégistát, 1945. február 27.

Nemzeti Parasztpárt Központi Titkársága. *Найвысшая центральная Секция.*

M e g h a t a l m a z á s .

... *Fekete Gyula* részére, hogy a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezetait a Vöröshadsereg által felszabadított területeken megalakítsa és a népgyűlést megtarthassa.

Debrecen, 1945... *Jan. hó. 31-n.*

Sipos Gyula
Közp. titkár.

Уполномочен.

*Делегатом центрального Секции
Национальной партии в
освобожденных войсками
красной армии районах
народных собраний.*

20-го января 1945 г.

Sipos Gyula

67. A Nemzeti Parasztpárt Központi Titkárságának megbízólevele Fekete Gyula részére, 1945. január 31.

32.194/1945 sz.

M E G B I Z Á S

Horváth Lajos

urát megbízom, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében a földreform végrehajtásával kapcsolatos minden intézkedést megtegyen.

Utasítom az összes közigazgatási hatóságokat és önkormányzati testületeket, hogy a miniszteri megbízott működését mindenben segítsék elő, megkereséseit soronkívül intézzék el. Ki-vánságára, élelemmel, helyiséggel, fogattal lássák el.

Kérem az orosz katonai hatóságokat, hogy a miniszteri megbízott mozgási szabadságát ne korlátozzák és működésében támogassák.

Debrecen, 1945 márc. 21.

69. Gyenes Antal megbízólevele a földreform-rendelet végrehajtásának ellenőrzésére az ország egész területére vonatkozóan, 1945. július 25.

68. Horváth Lajos Györffy-kollégista megbízólevele Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye föld-birtokreformjának végrehajtásával kapcsolatban, 1945. március 21.

FÖLDMIVELÉSÜGYI MINISZTER

M e g b í z ó l e v e l

A földreform gyors és sikeres végrehajtása a demokratikus Magyarország földmiveli és földrendelői feladatainak első feltétele. Ennek elérése az ország egyes részein a földreform megkezdése kérdését megelőzi, és ezen a téren még ma is a legnagyobb előnytelenség uralkodik.

A munka felülvizsgálatára és hatékonyabb befejezésére érdekében utasítom,

hogy mint miniszteri megbízott a szükséges intézkedéseket tegye meg a legközelebbi időn belül történő megkezdésére a tulajdonbirtok, a földmiveli és földrendelői feladatait, felhatalmazás az ország egyes területeire vonatkozóan. Gondoskodjon a megbízott arról, hogy a Magyar Földbirtokrendelő Tanács a legközelebbi időn belül vizsgálja felül és hagyja jóvá a községi Földigénylő Bizottságok által elkészített terveket, hogy a birtokleveleket kiadhatassák.

Ha a megyei miniszteri megbízott a Magyar Földbirtokrendelő Tanácsot alkalmatlannak találja a feladat megkezdésére, felhatalmazom, hogy a tanácsot feloszlassa és a három aljában ki-nevezett tagból álló a nevemben újat nevezzen ki. A Nemzeti Bizottságtól és a Földmiveli és Földrendelői Tanácsától kérje, amennyiben azt tanácsotja, hogy a Magyar Földbirtokrendelő Tanács végrehajtását akadályozza, a Földbirtokrendelői Tanácsot elmondhatja, esetleg a hivatal működését felügyszoríthati.

A községi Földigénylő Bizottságokat egyenként ellenőrizni szükséges, ezért felcserélje és helyére új bizottságot választson.

Utasítom az összes közigazgatási hatóságokat és önkormányzati testületeket, hogy a miniszteri megbízott működését mindenben támogassák, megkereséseit soronkívül intézzék el. Ki-vánságára élelemmel, fogattal és lakással lássák el.

Kérem az orosz katonai hatóságokat, hogy a miniszteri megbízott mozgási szabadságát ne korlátozzák és működésében támogassák.

B u d a p e s t, 1945. július 25.

Földművelésügyi Miniszter.

72. A Györffy István Kollégium igazgatója megnyitó beszédét tartja, 1945. szeptember 24.

73. A Györffy-kollégium megnyitása, Moór Gyula, Nagy Ferenc, Erdei Ferenc. A Magyar Ifjúság képes riportja, 1945. szeptember 24.

74. A Györffy-kollégium megnyitása. A hallgatóságban Révai József, Vörös János, Gyöngyösi János, Rónai Sándor. A Magyar Ifjúság képes riportja, 1945. szeptember 24.

75. A Györffy-kollégium megnyitása, 1945. szeptember 24. A hallgatóságban Nagy Ferenc, Veres Péter, Bereczky Albert

76. A Györfly István Kollégium lányszövetkezete megbeszélést tart, 1945 ősze.
Görög V., K. Nagy Magda, Ijjász J., Sándor A., Balyó M., K. Nagy Margit, Karsai É.,
Tóth E.

77. A Györfly István Kollégium egyik fiúszövetkezete csomagot bont, 1945 ősze.
Köztük: Egyed J., Székely G., Berecz I., Dudás Gy., Tóth J., Soós Gy.

78. A Györfy István Kollégium tagsága tájékoztatót hallgat, 1945

79. A Györfy István Kollégium társalgója, 1945–46

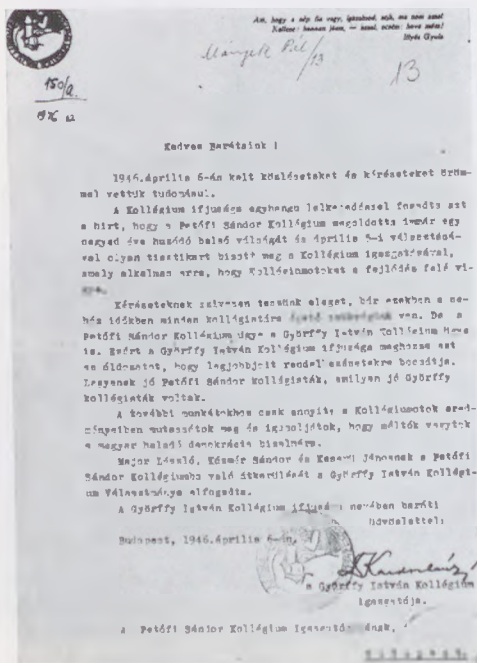
80. A Györffy István Kollégium énekkara az ÁVI-ban, 1946. november 17.

81. A Györffy-, az Eötvös- és a Petőfi-kollégium kivonuláson. A Györffy-kollégisták az Eötvös-kollégium táblája előtt vonulnak, 1946. május 1.

82. A Petőfi Sándor Kollégium megalakulása. Beszédet mond Rajk László, a kollégiumi PT elnöke, mellette Somogyi Imre alelnök, mellettük Bogoly István igazgató, Pál Lénárd kollégiumi titkár és Balogh István gazdasági titkár

83. A Györfy István Kollégium igazgatójának levele, amelyben közli a GYIK választmányának határozatát és hozzájárulását: Major László, Kázmér Sándor, Keserű János átkerülését a Petőfi-kollégiumba, 1946. április 6.

85. Tildy Zoltán köztársasági elnök üdvözlí a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat, 1946. július 10.

86. 1946. július 10. A hallgatóságban: Rákosi M., Tildy Z., Szakasits Á., Veres P., Rajk L., Andics E., Darvas J., Brankov L., Majláth J., Rajk L.-né és mások

90. A debreceni Nemzeti Bizottság, a Bartók Béla
Kollégium kiáltványa a népi kollégiumok ügyében

FELVÉTELI HIRDETMÉNY

A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének öt kollégiuma nyúl meg már Farsert, külön az egyetemista, középiskolások és a középiskolások leányok, műszaki középiskolások és tanulmányi iskolákra is, és ezek az iskolák is meg.

A Kollegiumok tagjai sorába foglalnak olyan börtön- és pénzügyes iskolákba járó adósságot, amelyeknek az államháztartás kiadásai között van szerepe.

A Kollégiumok egyszéves lakás, ellátás, demokratikus nevelési tevékenység.

mindham az egész magyarságnak elvonásból pedig a parasztság és munkásság fejlődésének meghatározó értelmiségi dolgozóit legyenek.

A Közfoglalkoztatásban a lakás- és ellátás ingyenes. Felvételi díj egyszeri mindenkorra 10- Ft, ezenkívül havi tagdíj 5-30- Ft anyagi helyzet szerint, amelyet a Szövetség lakóitól csekken el is enged.

A hárványokat az alatti felsorolt címekre, az igazgató-sághoz címezve kell be-
nyújtani, vagy postán elküldeni, lehetőleg még ebben a és
pályánki számú körúton, hogy az iskolába való beiratkozás az iskolák Által. megalapítás

Szokatkozni időpontot ehó napján intéztek el, neh-ly a let-zam még beírati-zna előli
brólyon. Legalkalmasabb ugyanebben az időpueban a Kollégiumokban jelentkezi és a
lérvényt beuyjítani.

A bérnyelvez *(szociális)*

- 1) születési anyakönyvi kivonat,
- 2) hatósági állagyi bizonyítvány,
- 3) irattartós életrajz legfeljebb 2-3 oldal,
- 4) eddigi iskolai bizonyítvány,
- 5) szülő vagy gyám bejegyzése a fel-

Az egyes Kollégiumok címei:

[illegible]

LAZAR-NYORDA PETS

91. Felvételi hirdetmény, NÉKOSZ, Pécs

SEGÍTSÉG!

A napi kollegium az az intézmény, amelyik az egész országban már második esztendeje felkutatja, iskolához, tanulási lehetőséghez és partipolitikán feljemelekedett, a tiszta demokrácia eszmenyeinek megfelelő neveléshez juttatja a nemzet legtehetesebb gyermekeit

Miskolcon 500 Igen lehetséges és majdnem kivétel nélkül Igen-Igen szegény iskolai tanuló tanul és dolgozik a népi kollégiumok segítségével.

Ünneplésnek kívül **szünet** és **kis időközök** között **vannak** a nio-
koki népi kollektívumok és rendezések a miskolci népi kollektá-
g Nagyszűz ablak- és ajtófeliki lakatya-pületlen lakik
Nincs asztaluk, széklők Nincs agyuk, takarjuk
Nincs csigák s alig van némi ruhájuk
Nincs könyvrük, nincs tanfelszerelésük
Télre nincs kályhájuk, ágytalán nincs tűzőjük
Éledelemük üres
Könyvüket sem tudják már kiváltani.
Nagyszűz apátlan-anyatlan árva, szőlőka: kiutasított, hadiárva, hadi-
pandozott s hadifogly gyermeke

SEGÍTSÉGET KÉRNEKI

Mindenkitől, akiben van szív!
Mindenkitől, aki magyar!
Mindenkitől, aki demokrata!
Azonnali és folyamatos segítséget kerek!
Elsősorban a tehetősebbektől!

SEGITS TE IS!
Nemzeteden, magadon segítesz!

Sagittással a Szociális Felügyeletben (Vármegyeháza)
kopogtass, vagy a 19-06 sz. telefonon szóljál.

92. Segítség a népi kollégiumoknak! A miskolci kollégiumok felhívása

A Tiéd lesz!

Gyermekeinkért!

A magyar jövőért!

Nem ismeretlen már előtettek, hogy ebben az évben az országban, mintegy negyven Nepi Kollegium alakult.

Tudod-e, miért van ez?
 Hogy a paraszti, munkás gyermeked, aki előtt eddig
 anyagiak és a társadalmi tagozottsága miatt csúnya marad-
 talok az iskola kapui, most bejuthasson oda, tanulhasson, mo-
 verhessen szellemét, alkalmaz legyen arra, hogy tevékenyen
 is részt kérjen az ország ügyeinek irányításában. Nyilván se-
 lembelem, amint azt a nép széles rétege és a demokrácia fel-
 téken megkívánja. A kormányzat ezért intézkedhet létszám-
 Segítségük Ti is előbbre ezt az ügyet!

Kérlek Tőled, hogy adjasunk Nektek.

Anyagi támogatást, filigréket, vagy természetbenieket
 hogy mi is felajánlhatjuk Dózsa György szellemében haladó
 "Dózsa György Népi Kollegium"unkat.

Csodá! Te vagy az első az áldozatkészségben az országban, hogy Te lehess a legbánskébb fiadra.

Nem could be kapad, ha kérték munkát hozzá, az utolsó fillérig hazazodna fordítjuk Tudjuk, súlyos terhek vannak válladon, de ha nem Áldozol e nemek elra, vajjon lenn tudjuk-e tartani országunkat, miben a legbiztosabb alapsra, a művel, demokratikusan gondolkodó és élő munkás fiatalságra: akarjuk a demokráciát építeni.

Folyó hó 17-én gyűjtést rendezünk a célból. 22-én az Ipartestületben táncmulatság lesz, nűnek jövedelmét a köz-
léti célra fordítjuk.

Fogadjatok szeretettel és megértéssel ki gyűjtőívvel, vagy peremllyel kérni meg hozzatok.

Særverð Birtlaug

93. A ceglédi kollégium a népi kollégi-
umok támogatására szólít fel

ADAKOZZUNK A NÉPI KOLLÉGIUMNAK!

A paraszti és munkás származású tanulók megsegítésére ORSZÁGOS MOZGALOM

indult meg, melynek élén **Tildy Zoltán** köztársasági elnök úr és az ország hivatalos sajtója kéri a magyar társadalmat, hogy a nemzet jövője érdekében mindenki hozzon áldozatot.

Adakozni lehet:

pénzt, élelmiszert, bútort és egyéb berendezési tárgyakat.

Önkéntes felajánlásokat a kollégium igazgatóságánál, Deák Ferenc utca 7. szám alatt, vagy a gyűjtőknél lehet bejelenteni.

Ne zárjuk be az ajtókat a gyűjtők előtt! Jövőt épít, aki ad!

A kiskunfélegyházi »Móra Ferenc« népi kollégium igazgatósága

székhely: 1946. Pécs, Tisza utca 10. szám alatt

94. Adakozzunk a népi kollégiumoknak! A Móra Ferenc Népi Kollégium felhívása, Kiskunfélegyháza

Új magyar értelmiség alakul a Gyórfy-kollégiumban

ahová csak „kifűzőn érelt” —eket vettek fel és a diákok legtöbbj munkás-paraszt származású

95. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara — össze

96. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara — össze

97. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara—ősze

98. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara—ősze

99. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara—ősze

100. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara—ősze

101. A népi kollégiumokért! Újságcikkmontázs, 1946 nyara—őszre

Házi Árpád állspán jelenlétében ünnepélyesen megnyitották városunk népi kollégiumát

A magyar demokrácia barátai számára felemelő ünnepség zajlott le csütörtökön délután. A városunkban megszervezett Miskolcfausi Kis Miklós népi kollégium avató ünnepségét tartotta.

Iskolai utcai helyiségében fehérre meszelt falak, kolostori rend, az új értelmiség bizakodó, hittel teli környezete fogadta a meghívottakat.

Az ünnepséget Szabó József polgármester nyitotta meg, kihangsúlyozva a népi származású értelmiség fontos szerepét a magyar demokrácia jövőjében. Utána Házi Árpád állspán üdvözölte a megjelenteket, majd beszámolt arról a munkáról, amit e téren Pestvármegye végzett hat kollégium megnyitásával.

„Nem reméltém — mondotta. — hogy Pesterzsébet, a bomba-

sújtott város népi kollégiumot ad az országnak.

Biztató kezdet és azon leszünk, hogy ez a mozgalmal mind jobban kifejlődjék.” Végül felhívta a polgárságot, hogy erkölcsileg és anyagilag támogassa a kollégiumot.

Házi Árpád beszéde után Tessek Pál nemzetgyűlési képviselő szólt az Újúsághoz, majd Kerék Gábor, a Győrffy-kollégium kiküldöttje vázolta azokat a nehézségeket, amelyekkel a népi mozgalmaknak meg kellett küzdenie. Beszéde végén a népi demokráciát jelölte meg az új értelmiség ideológiai alapjait. Végül Kamrás, a pesterzsébeti kollégium igazgatója mondott köszönetet mindazoknak, akik segítettek a nagy munkában.

102. Pesterzsébet — a város népi kollégiumáért!

103. A népi kollégiumokért! Újságcikkmon-tázs, 1946 nyara—ösze

104. A népi kollégiumokért! Újságcikkmon-tázs, 1946 nyara—ösze

105. A Zrínyi Ilona Kollégium megnyitója, 1946. november 29. Erdei F., Majláth J., Rákosi M., Hajnal I., Vas Z., Révai J. és a fiú kollégista vendégek

106. A Pápai Páriz Ferenc Népi Kollégium megnyitása, 1946. október 12. A vendégek között: Szent-Györgyi Albert és Bajor Gizi

107. Tanulószoza a József Attila Népi Kollégiumban az indulás időszakában, 1946

108. Az „ős”-Bartók Népi Kollégium, Debrecen, 1946. Bartók Béla Népi Kollégium

109. Az Áchim András Népi Kollégium tagjainak egy csoportja: Sándi O., Györfly B., Pintér Gy., Lőrincz Gy., Rédei I., Páli J., Tóth B., Kampó J.

110. A Petőfi-kollégium tagsága a szakosítás pillanatában, 1948. április 10.

111. A Derkovits Gyula Kollégium tagsága

112. A Horváth Árpád színész-kollégium csoportképe, 1948. június. Állnak: Váradi Hédi, Szénási Ernő, Szilágyi Albert, Kolonits Ilona, Jancsó Miklós, Nádaszi László, Soós Imre, Haida Aliz, Katona Ferenc, Horváth Teri, Lénárt Judit, Balázs Éva, Nagy György, Földes Gábor, Gera Zoltán, Kovács János, Szirtes Ádám, Egresi (Göböl) István. Ülnek, guggolnak: Mezei Éva, Bacsó Péter, Horn Géza, Darázs Léna, Kovács András, Fehér Imre, Petrik József, K. Nagy Magda, Magyar József, Varga András

113. Groza Péter Balázs Bélával a Mocsáry Lajos Kollégium igazgatójával beszélget a megnyitó ünnepségen, 1947. május 3.

114. A Mocsáry-kollégisták egy csoportja, 1947. december 11.

115. Az Áchim András Népi Kollégium felvonulása több ezer más népi kollégistával, 1947. május 1.

116. A Somogyi Imre mezőgazdász szakérettségis népi kollégium évzárója, 1948

117. A Pápai Páriz Ferenc Népi Kollégium tagsága, 1946–47

118. A Vásárhelyi Pál technikus kollégisták egy csoportja, 1948

119. A debreceni Bartók Béla Népi Kollégium („ős”-Bartók) teljes tagsága, 1946–47

120. A szegedi Kálmány Lajos Népi Kollégium és a szegedi Mórész Zsigmond Népi Kollégium tagsága, 1947–48

121. A budapesti Teve utcai Zrínyi Ilona Népi Kollégium, jobboldalt Kiss Ilona igazgató, 1947–48

122. A budapesti Dobó Katica Népi Kollégium kivonul, baloldalt az igazgató, Bajáki Vera

123. A budapesti Térszili Katica Népi Kollégium iskolai tablója, 1948—49. Felismerhetők: Víg M., Major M., Horváth K., Szabó K., Birkás V., Gyurkó É.

124. A Misztótfalusi Kis Miklós Népi Kollégium leánykollégiumi részlege. Balról jobbra: Rácz Dezső (titkár), Miskolczi Éva, Kamrás István (igazgató); az ablakban: Márkus Erzsébet, Giday Kálmánné (a leánykollégiumi részleg vezetője), Nincsics Kata és Maróczy József. Az ablak előtt: Hegedűs Zoltán (gazdasági titkár), Dian Éva, Pápai Miklós, Fodor Sándor, Bucsek István

125. A nyíregyházi Benczúr Gyula Népi Kollégium, 1948. szeptember. A széken ül: Szilágyi Albert, az országos központ kiküldötte, Pirigyi István igazgató, Borka Sándor nevelőtanár

126. A nagykovácsi Apáczai Csere János Népi Kollégium igazgatója (Faragó László), tanári kara és diáksága

127. A berettyóújfalui Arany János Népi Kollégium nevelői kara és tagsága, középen: Sárdi János igazgató

128. Az ózdi Ady Endre Népi Kollégium fiútagsága

129. A kiskunfélegyházi Móra Ferenc Népi Kollégium „nagy családja”, nevelők, diákok

130. A békéscsabai Áchim András Népi Kollégium fiúcsportja, 1948–49. Ács, Molnár, Barabás, Kösztlő, Kiss Károly, Sulyok, H. Szabó, Sulya Imre, Szatmári Pál, Moróc-Pfeff (Forgó), Kiss András

131. A miskolci Szemere Bertalan-kollégisták a kollégium gyümölcsösében, 1947–48

132. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium fiúkollégistái, 1948. január

133. A pápai Petőfi Sándor Népi Kollégium
leánykollégistái, 1948. január

134. Leánykollégisták csoportja a miskolci Karacs Teréz Népi Kollégium teraszán, közöttük:
Zófiái Ella, Kiss Margit és Pongor Éva Győrffy-kollégista

135. A debreceni Csokonai Vitéz Mihály Népi Kollégium tagjainak egy csoportja, 1949. május 22. Ádám K., Kozma P., Szeifert I., Németh L., Füleki T., Ferge S., Kovács M.

136. A balassagyarmati Madách Imre Népi Kollégium tagsága

137. A Szabaria Népi Kollégium 1948-ban végzett növendékei

138. A Győrffy István Kollégium ifjúságának felvonulása, 1947. május 1.

139. A népi kollégiumok felvonulása, 1947. május 1.

140. 1947. március 15-én a Nemzeti Múzeum előtt

141. 1947. március 15-én a Nemzeti Múzeum előtt

142. A NÉKOSZ első igazgatói értekezlete, 1946. november 1–2. A képen: Kerek Gábor, Kardos László, Szabó Gergely, Darvas József, Gyenes Antal és néhány tanár

143. A NÉKOSZ első nevelésügyi konferenciája a Györfly István Kollégiumban, 1947. január 3–9. Az elnökségben Gyenes A., Darvas J., Veres P., Szabó G., Donáth F., Kardos L.

144. A NÉKOSZ első nevelésügyi konferenciája, 1947. január 3–9. A részt vevő nevelők egy csoportja, közöttük: Palkó I., Szombathely, Peja Gy., Ózd, Székely L., Szeged, Rácz S., Budapest, Major L., Budapest, Hídvégi M., Budapest, Lemhényi J., Debrecen, Jóboru M., Budapest

145. A NÉKOSZ első nevelésügyi konferenciája, 1947. január 3–9. A részt vevő nevelők egy csoportja, közöttük: Sárdi J., Berettyóújfalu. Bolla J., Kaposvár, Benczúr B., Székesfehérvár, Szokolszky I., Veszprém, Giday K., Makó, Lénárth E., Budapest, Szászi G., a NÉKOSZ-központ titkára

146. Centenárium nagygyűlés a Műegyetemen, 1947. március. Szabó Gergely, a NÉKOSZ főtitkára beszél, az elnökségben Szalai Béla, Csűros Zoltán professzor

147. 1947. július 10. Kardos László beszámol a népi kollégiumok egyeztetős munkásságáról és a szövetség centenáriumi terveiről

148. 1947. július 10. Gyenes Antal, a szövetség elnöke beszél

149. 1947. július 10. Veres Péter beszél

150. 1947. július 10. Rákosi Mátyás beszél

151. 1947. július 10. A hallgatóságban Bolgár E., Tildy Z., Dinnyés L., Rákosi M., Révai J., Erdei F., Molnár E., Kossa I.

152. 1947. július 10. A hallgatóságban Karácsony Sándor, Bereczky Albert, Kodály Zoltán, Kádár János

153. 1947. július 10. A hallgatóságban Zsirai I., Münnich Ferenc, Rajk Lászlóné, Tímár Mátyás, Illyés Gyula és felesége, Kovács Máté, Jócsik Lajos, Szebenyi Endre

154. A NÉKOSZ rendes évi közgyűlése, 1947. július 11. Az emelvényen Szabó Gergely főtitkár az asztalnál Kerek G., Szászi G., Kardos L., Gyenes A., Pintér Gy., a NÉKOSZ vezetőségének tagjai

155. A NÉKOSZ rendes évi közgyűlése, 1947. július 11. A résztvevők között Fekete S., Filip S., Halász J., Györfly S., V. Nagy L., Nyilas J., Faggyas K., Mányik P., Fazsi H., Benczúr B., Palkó I., Rácz S., Beck A., Gosztonyi J., Papp O.

158. Kerek Gábor Györffy-kollégista, az MDNSZelnöke megnyitja a szövetség Ifjúsági Akadémiáját, 1948. január 8. Az elnökségben Várhegyi György, Bóka László, Kerek Gábor, Kőte Sándor

159. A MEFESZ diákpárlamentjén Szalai Béla Györffy-kollégista, a MEFESZ elnöke beszél

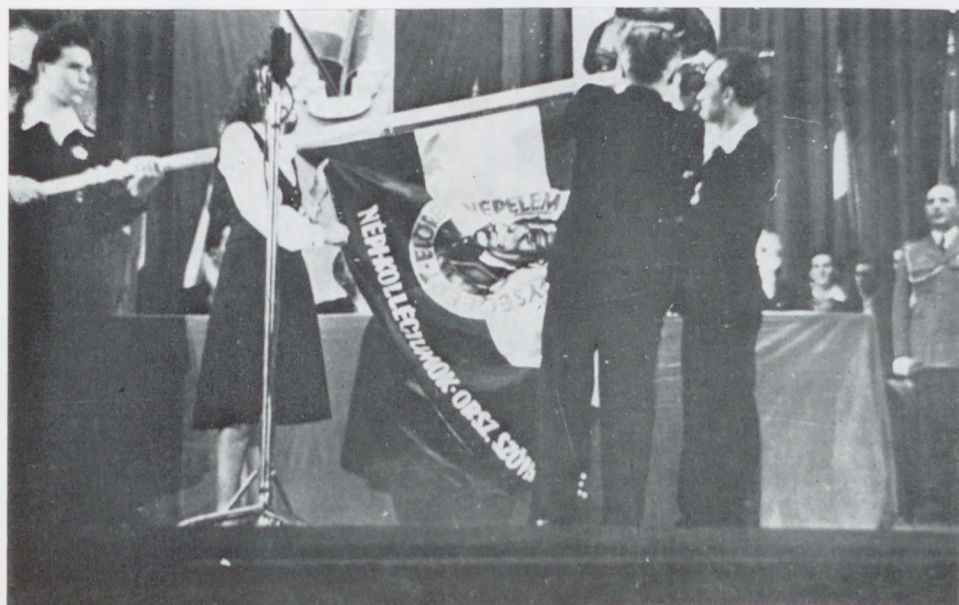
160. A népi kollégisták centenáriumi ünnepélye a rendőr tanosztály laktanyájában, 1948. március 15.

161. A népi kollégisták centenáriumi ünnepélye a rendőr tanosztály laktanyájában, 1948. március 15. A képen Györffy-kollégisták: Horváth I., Tőkés O., Major L., Szűcs F. és felesége; vendégek: Orbán L. és felesége, Kádár J., Donáth F., Major T., Hont F., Beck J.

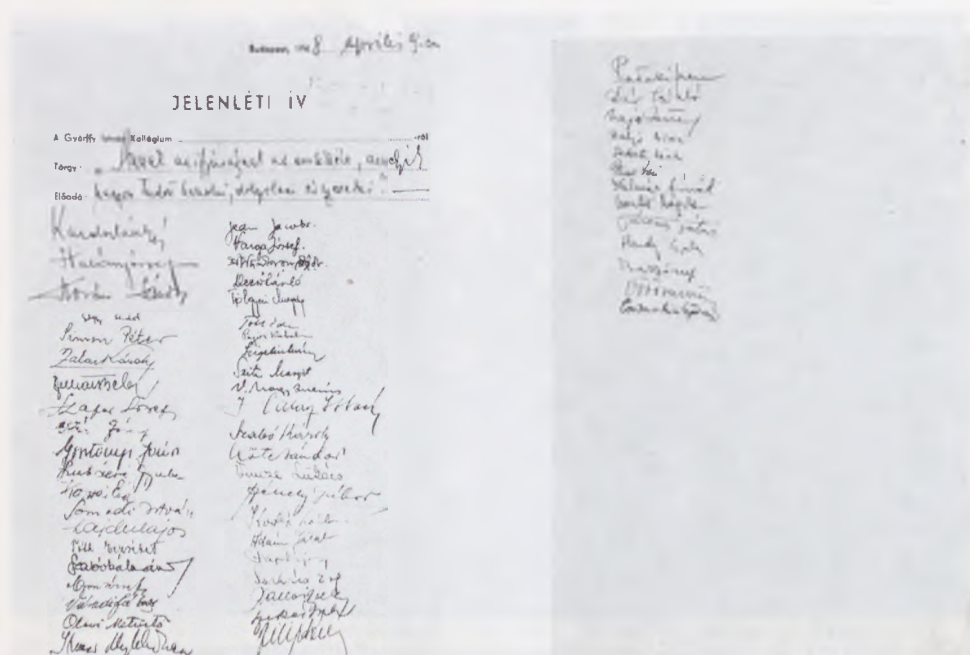
162. A NÉKOSZ rendkívüli centenáriumi közgyűlése a Városi Színházban, 1948. március 16. A Györffy István Kollégium önkéntes feloszlásának bejelentése és a Vasvári Pál Akadémia létesítésének meghirdetése. Erdei Ferenc beszél

163. A NÉKOSZ rendkívüli centenáriumi közgyűlésén Tildy Zoltán köztársasági elnök a Györffy István Kollégium vezérlobogójára kitűzi a legnagyobb magyar kitüntetést, a Köztársasági Elnök Elismerésének Arany Koszorúját. A zászlót Székér Gyula és Kelemen Zsuzsa tartja, a zászlónál Barla Szabó Ödön és Tildy Zoltán

164. A NÉKOSZ, a MAKE és a DOKOSZ egyesülése, 1948. március 10. Az ülő sor: Gyenes elnök, a DOKOSZ két képviselője, a NÉKOSZ leendő alelnöke, Abód László, a MAKE volt képviselője, a NÉKOSZ későbbi alelnöke és Kardos László

165. „Annak az ifjúságnak az emlékére, amelyik nagyon tudott harcolni, dolgozni és szeretni.” A Györfy István Kollégium önfelosztató közgyűlése jelenléti íve, 1948. április 9.

és azon püthöz tartozunk, mely egy jobb jövő után időzve
 a egy csoport akor képzni a világharabudatig tengerben !
 Thaurán Pál

Mi a

Györfly István Kollégium

vezetősége hivatalosan igazoljuk, hogy

dr. Kardos László

1939. szeptember... hó 15.-től, 1948. március hó 15.-ig

a Györfly István kollégium tagja volt. Együtt hatott és dolgozott azokkal a munkái- és szervezetvezetőkkel, akik

akik

hazánkban - más az elgondolás mihez viszonyulnak is - az első szervezett csoportjait képezték a demokratikus népi életmódjuk.
 háttérben kiáltottak részvétel hazánk felszabadítását foglalkoztatva hazából.
 az első között voltak a feudalizmus felszámolásában, a földreform gyakorlati végrehajtásában és a parasztság talpraállásában,
 élhajó munkát végeztek hazánk demokratikus intézményeinek megalkotásában és a hatalmú magyar ifjúság megszervezésében,
 elindították és megszervezték a népi kollégiumi mozgalmat és felneveltek a népi kollégisták első nemzedékét,
 ma is határozó irányító népi demokratikus teljes megőrzését foglalkoztatva hazánkban és munkájukban.

Jelen diploma is örökítse meg

a mi ifjúságunk életéről, hazai szolidaritásait és jövőbe vetett hitét !
 „Szegény róka, ki lombán nesztegel, / Dicsőség arra, a ki dolgozik !”

Petöfi Sándor

Paláncs,
 a Györfly István Kollégium
 elnöke

Budapest, 1948. március 15-én.

Paláncs,
 a Györfly István Kollégium
 igazgatója

A KONFERENCIA

MUNKARENDJE

1. NAP, MÁJUS 5. SZERDA

8 óra	A népi demokrácia mai kérdései, Beér János előadása.
10 óra	Üzem- és gyárlátogatás.
14 óra	Ebéd, szabadfoglalkozás, sport.
16 óra	Ünnepélyes megnyitó. Felszólal Ortutay Gyula, Révai József, Erdői Ferenc, Non György, Gyenes Antal.
18 óra	Ünnepi műsor a magyar művészetet legkitűnőbbjei fel-lépésével.
20 óra	Vacsora.
21 óra	Ismerkedés, szövegek megalkotása.

2. NAP, MÁJUS 6. CSÜTÖRTÖK

8 óra	Marxista esztétika, Hegedűs Géza előadása.
10 óra	A magyar kultúrpolitika kérdései, Hont Ferenc előadása.
12 óra	A szövegek feldolgozása az előadásokat.
13.30 óra	Ebéd, szabadfoglalkozás.
15 óra	Tánc és realizmus, Benedek Árpád előadása. Hozzászól-nak Ortutay Gyuláné, Szabó Iván.
17 óra	A szövegek feldolgozása Benedek Árpád előadását.
18.30 óra	Vacsora.
20 óra	Film és realizmus, Balázs Béla előadása.

3. NAP, MÁJUS 7. PÉNTEK

8 óra	A Magyar Valóság kiállítás megtekintése a Fővárosi Kép-tárban. Tárlatvezető Pogány Ö. Gábor.
10 óra	Képzőművészet és realizmus, Pogány Ö. Gábor előadása. Hozzászólnak Beck András, Pap Gyula, Papp Oszkár.
12 óra	A szövegek feldolgozása Pogány Ö. Gábor előadását.
13.30 óra	Ebéd, szabadfoglalkozás.
15 óra	Zene és realizmus, Szervánky Endre előadása. Hozzá-szól Katona Béla.
17 óra	A szövegek feldolgozása Szervánky Endre elő-adását.
18.30 óra	Vacsora.
20 óra	Színház és realizmus, Major Tamás előadása. Hozzászól-nak Gobbi Hilda, Kerékgyártó Elemér.

4. NAP, MÁJUS 8. SZOMBAT

8 óra	A művészfutatók feladatai az ifjúságpolitikában, Kardos László előadása.
10 óra	Kollégiumi munkatervek kidolgozása.
11 óra	Záróülés, határozati javaslatok előterjesztése.
13.30 óra	Ebéd, szabadfoglalkozás.
16 óra	Mozielőadás.
19 óra	Ünnepi vacsora.

169. Györffy-kollégisták Tildy Zoltánnal és Tito jugoszláv elnökkel a keletibai vadászaton, 1947. december. A résztvevők között Hardy Gy., Pataki F., Szigeti I.

170. Skrzyszewski lengyel kultuszminiszter a József Attila Népi Kollégiumban, 1948. január 30. Az álló sorban Magyarfalvi Lajos és Sövény Sándor, a beszélgetést vezeti Gyenge Zoltán igazgató

171. Tildy Zoltán köztársasági elnök átnyújtja a Kossuth-díjat Kodály Zoltánnak. Tőle jobbra Kardos László, a NÉKOSZ főtitkára, aki ugyancsak ez alkalommal kapott Kossuth-díjat a népi kollégiumok létrehozásában végzett munkájáért, 1948. március 15-én

172. Pápai népi kollégisták az egyházi iskolák államosítását követelő nagygyűlésen, 1948. május

173. A NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiájának megnyitója a Zeneakadémián, 1947. szeptember 21. Az elnökségben Gyenes A., Mód A., Kardos L.

174. A NÉKOSZ Ifjúsági Akadémiájának hallgatósága, köztük György I., Molnár M., Ijjász J., Szekér Gy., Varga É., Csizmadia Gy.

175. NÉKOSZ-kultúrvezetői tanfolyam a Park Klubban, a NÉKOSZ kultúrközpontjában, a központi klub épületében, 1948. január 9. Az elnökségben Balázs Béla költő-filmrendező, Molnár István, a NÉKOSZ sajtóosztályának vezetője és Czimer József

176. A NÉKOSZ pedagógus-továbbképző tanfolyama a Kádár Kata Népi Kollégium épületében, 1948. július–augusztus. A résztvevők között Rácz E., Soós I., Somogyi Tóth S., Orisko I., Illés L., Szokolszky I.

177. Népi kollégisták vasútépítésen Jugoszláviában, 1946. Házi Vencel, a Vasvári brigád parancsnoka jelentést kap. A képen még Berki Endre és Székér Gyula

178. A jugoszláviai népi kollégista brigád felsorakozik, a jelentést Somodi István parancsnok fogadja

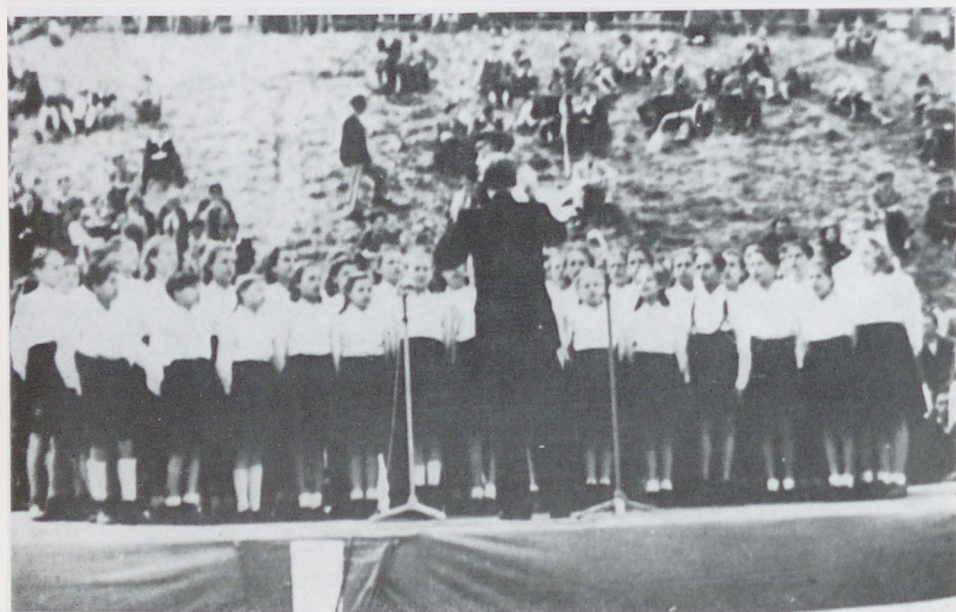
179. Népi kollégista brigadérosok Bulgáriában: Nagy Mihály, Marián István, Rédei István és Niko Nikov

180. Veres Péter előadást tart a NÉKOSZ nyári táborában, Fonyód-Bélatelepen, 1947. július–augusztus

181. Hewlett Johnson canterbury érsek előadást tart a tábor lakóinak

182. A NÉKOSZ gyermekkórusa a miskolci kulturális seregszamlén, 1948. április. Lénárth Elek karnagy vezényel

183. A NÉKOSZ központi táncgyűttese, 1947

184. A NÉKOSZ központi táncgyűttesének delegációja Dimitrovnál, 1948. június 6. (Veréb, Szép Zsiga, Csizmadia György, Kovács, Dimitrov, Benedek Árpád, Pálffyné, Pétersz Aliz és Safranko Emanuel)

NEKOSZ

NÉKOSZ

Népi Kollégiumok Országos Szövetsége

HONISMERETI KALAUZ

I

ÉRTÉKES ÉRTÉK

Kiadja:

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége, Budapest

190. A NÉKOSZ központi kiadványai: Honismereti Kalauz

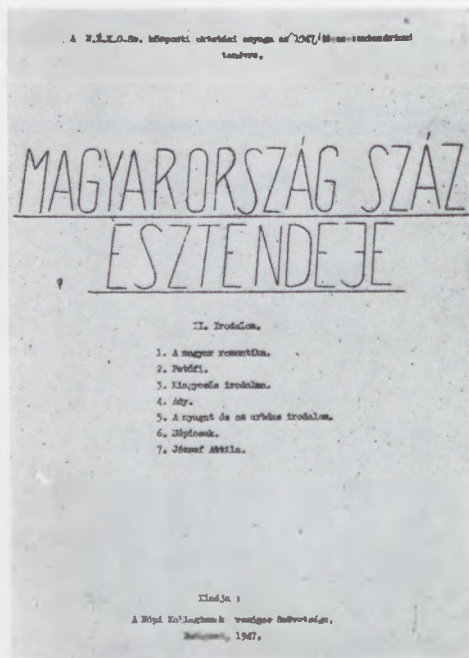
3

göngyölítő

MIT OLVASSAK

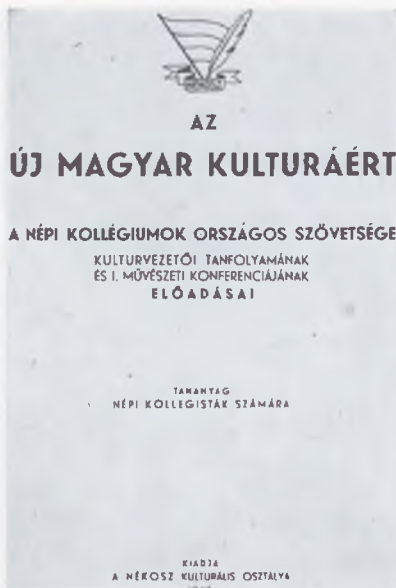
191. A NÉKOSZ központi kiadványai: Mit olvassak?

192. A NÉKOSZ központi kiadványai: Magyarország száz esztendeje, központi oktatási anyag, 1947

193. A NÉKOSZ központi kiadványai: Bábjáték

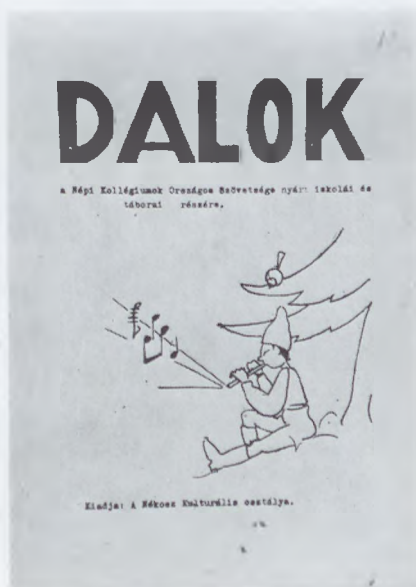
194. A NÉKOSZ központi kiadványai: Az új magyar kultúráért. A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége kultúrvezetői tanfolyamának és az első művészeti konferenciájának előadásai, tananyag, 1948

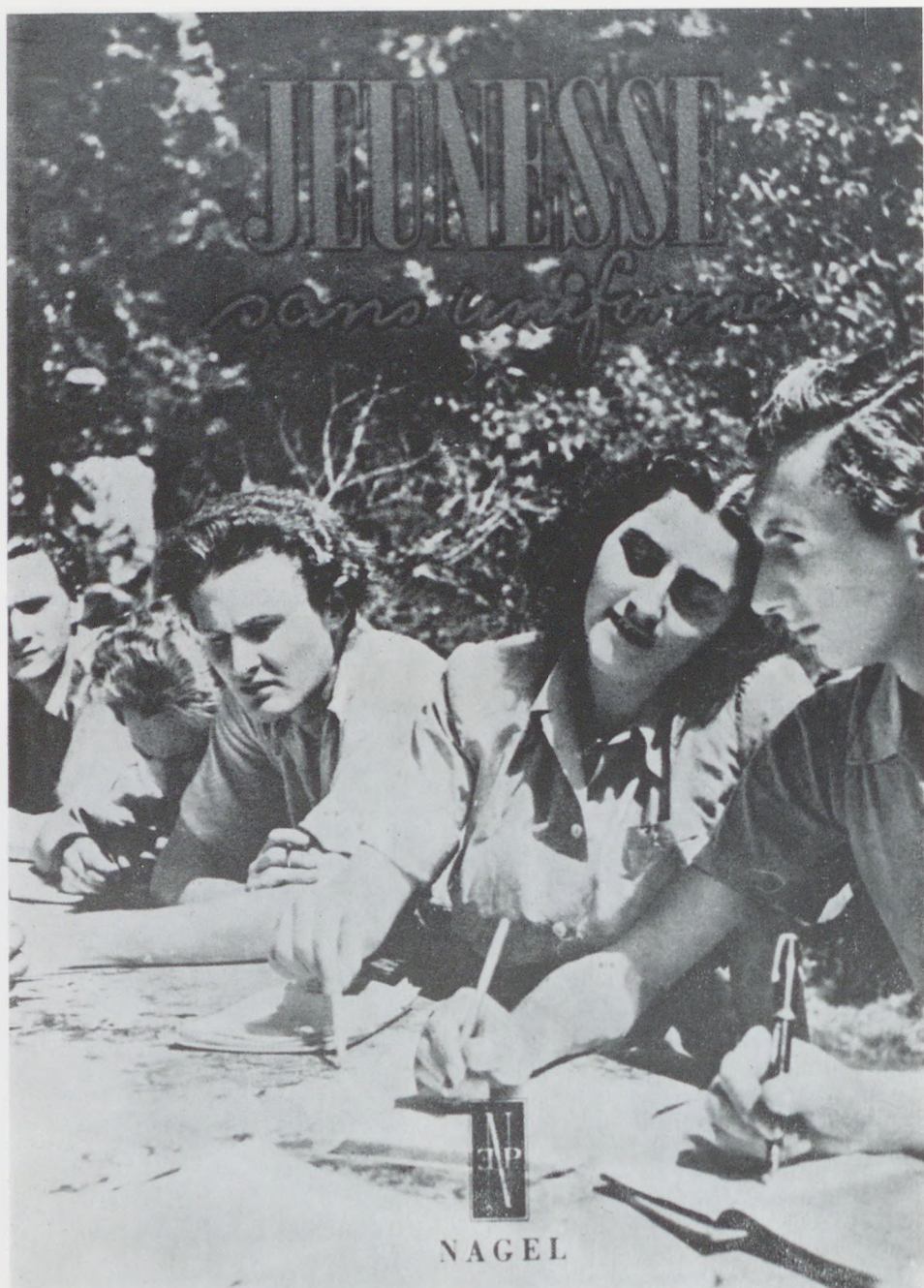
195. A NÉKOSZ központi kiadványai: Reggeli torna, 1948

196. A NÉKOSZ központi kiadványai: NÉKOSZ-dalosfüzet

197. A NÉKOSZ központi kiadványai: Dalok a NÉKOSZ nyári iskolái és táborai részére (Kulturális Osztály)

198. Mágori Varga Erzsébet—Reismann János Népi kollégisták c. könyvének francia nyelvű változata. Az eredeti a Cserépfalvi kiadónál jelent meg 1948-ban

BACSÁNYI JÁNOS

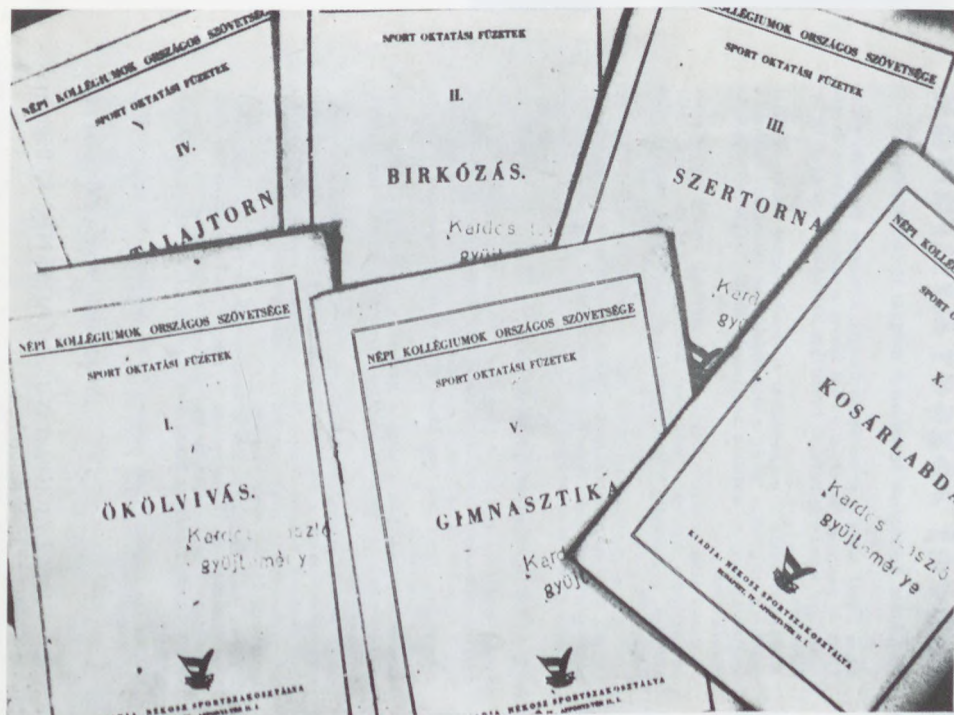
VÁLOGATOTT MUNKÁI

János

KIADJA
A BACSÁNYI JÁNOS NÉPI KOLLÉGIUM
ZALAEGERSZED

199. Batsányi János válogatott munkái, kiadja a Batsányi János Népi Kollégium 1948 centenáriuma. Zalaegerszeg, 1948

200. NÉKOSZ-sportkiadványok

Szobrot József Attilának

A József Attila Kollégium felhívása a magyar társadalomhoz

Mi, a József Attila népi kollégium diákjai, a magyar dolgozók, munkások és parasztok ügyét szem előtt tartva, a magyar kultúra és nevelés ügye iránti felelősséggel felemeljük szavunkat a magyar társadalomhoz.

A népi kollégisták, a parasztságból és munkásságból származó fiatal értelmiség élen akar járni a szabadságharcos, forradalmi szellem, a magyar kultúra és irodalom nagyjainak méltó megbecsülésében és értékelésében.

Mi, József Attila kollégista diákok, éppen azért egy országos mozgalom megindítására szánunk el magunkat, mely célul tűzi ki, hogy József Attilának, a dolgozók Magyarországa nagy kollójának szobrot emel Budapesten.

A mozgalom elindításához, szervezéséhez odaadjuk legjobb erőnket. Ígérjük, hogy fáradságtalanul leszünk a társadalmi és anyagi bázisok megteremtésében. Mozgalmaink azonban az egész magyar társadalom segítségével nélkül nem eredményes.

Szólunk az egész magyar társadalomhoz

Szűcs, nyilvános pályázatot hirdetünk. Hívjuk legelőszörban a magyar szobrászokat, fiatalokat és időseket, munkásokat és értelmiségieket egyaránt. Munkájukkal, alkotásukkal járuljanak hozzá mozgalmainkhoz. Teremtsek meg József Attila igaz szimbolusát, a harcos kollót valódi mását.

Kérő szóval fordulunk a magyar kultúra, a magyar tájékozatlanság miniszteréhez, a főváros polgármesteréhez, segítség, támogatás mozgalmainkat.

Csatlakozzanak mozgalmainkhoz a politikai pártok, a szakszervezetek, a tüneszervezetek, a többi népi kollégium. De csatlakozzon minden egyes dolgozó, minden őszinte harcosa a haladó magyar demokráciának. A magyarság nagy harcossáinak, szabadságharcosainak, kollótunk nevelőinek adjunk méltó emléket.

A József Attila Kollégium diákjai kezdeményezők ebben a mozgalomban. 1948 március 15-ike ünnepe, a magyar szabadságharc 100 éves fordulójának ünnepe igazabb lesz ezzel az emlékezéssel is.

Várjuk az egész magyar társadalom mellénkállását, számítlunk támogatására.

Hisszük és tudjuk, 1948 március 15-én József Attila szobra állni fog Budapesten!

József Attila Kollégium Ifjúsága

201. Szobrot József Attilának! A József Attila Népi Kollégium felhívása a magyar társadalomhoz

A NÉPI KOLLÉGIUMOK ORSZÁGOS SZÖVETSEGENEK CENTENÁRIUMI PROGRAMJA

202. A NÉKOSZ centenáriumi programja, 1948

203. Sós Júlia, a NÉKOSZ Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium tanára

Murvai Margit tanuló

FÉLÉVI **ÉRTESÍTŐJE**

NÉPI KOLLÉGIUM NÉKOSZ SZÖVEGNYELV ÉS
APÁCZAI CSERE JÁNOS GIMNÁZIUMA

az 1947/48-ik iskolai év első félébében tanúsított előmeneteléről.

Magaviselet	<u>jól</u>
Hív és erkölcs	<u>jól</u>
Magyar nyelv és irodalom	<u>jól</u>
Történelem, államtudományok	<u>jól</u>
Általános és természettudományok	<u>jól</u>
Föld- és néprajz	<u>jól</u>
Latin nyelv	<u>jól</u>
Angol nyelv	<u>jól</u>
Matematika	<u>jól</u>
Biológia	<u>jól</u>
Természetrajz	<u>jól</u>
Vegytan	<u>jól</u>
Természet	<u>jól</u>
Matematika és mérés	<u>jól</u>
Rajz a műalkotások ismeretével	<u>jól</u>
Testnevelés	<u>jól</u>
Egyszerűsítés	<u>jól</u>
Ének	<u>jól</u>
Kézimunka	<u>jól</u>
Értekezlet	<u>jól</u>
Általános tanulmányi eredmény	<u>jól</u>
Rendelkezett	<u>jól</u>
A tanulmányok oktatása	<u>jól</u>

A diákdokumentum foka: 10

Kelt: Budapest, 1948. évi február hó 24-én.

Latta az apa vagy helyettese: Murvai József

Kelt: Budapest, 1948. évi február hó 24-én.

Jegyzet (kitételek, kizárás, szándék stb.):

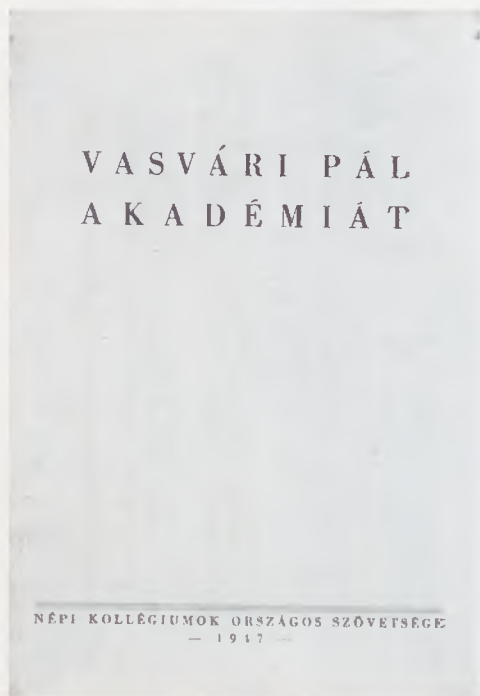
204. A NÉKOSZ Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium félévi értesítője, 1947–48 (Murvai Margit)

205. Az Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium fiútanulói a gimnázium igazgatójával, Lázár Györggyel, 1948

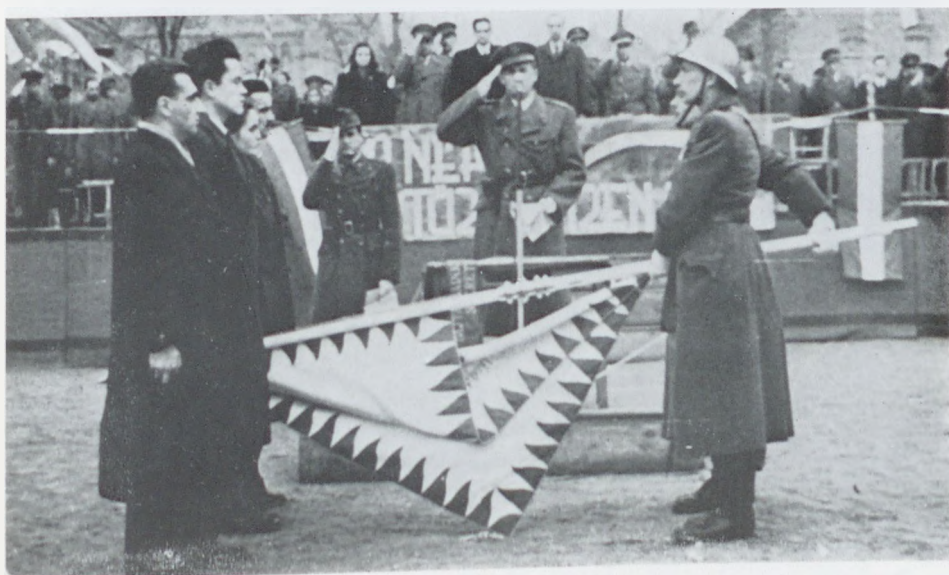
206. Az Apáczai Csere János gimnázium és iskolakollégium tanulói a kollégium igazgatójával, Orosz Lajossal, 1948

207. Vasvári Pál Akadémiát! NÉKOSZ-kiadvány címlapja, 1947. október

208. A Vasvári Pál Akadémia előkészítő tanfolyamának tanáiról és a hallgatók egy csoportjáról készült felvétel, 1948. Fekete S., Liptai E., Reisz I., Lukács Gy., Sós Andrásné, Ruzicska I., Kalmár T., Sas J., Német K., Szilánk A., Kovács E., Kádár J., Kristóf A., László J., Molnár L., Rudas E., Lelkes I., Bodor L., Filip S., Takács E., Szenes I., Vékony I., Bőr E., Krajkó A., Bódis K., Demcsák S., Sándor L., Soltész K., Cébán A., Hartai A.

209. A NÉKOSZ zászlót adományoz a rendőr tanosztálynak, 1948. március 13. Az előtérben Major László, Hajdú Lajos; szemközt Herpai Sándor; a háttérben Rajk László és Szebenyi Endre

210. Az Állami Védőnőképző Intézet hallgatóinak csoportja, 1946

211. Békéstarhos, zenei iskola és kollégium. Kodály Zoltán és Gulyás György vendégeikkel együtt a kis kollégistákkal beszélget

EZ A KÖNYV A MÓRICZ ZSIGMOND
KOLLÉGIUM HARMADIK KIADVÁNYA,
»SZOCIALIS TARTALOM — NEM-
ZETI FORMA« CÍMŰ SZOROZATNAK
MÁSODIK SZÁMA. MEGJELENT AZ
1945. ÉVI KOLÓZSVÁRI KÖNYVNA-
POKRA 3000 PÉLDÁNYBAN. ANYA-
GAT A BUDAPESTEN MEGJELENŐ
»SZABAD SZÓ« ÉS »SZABAD NÉP«
CÍMŰ NAPILAPOKBÓL VETTÜK. A
BORTÓLAPON LEVŐ FÁMETSZET
GY. SZABÓ BELA MUNKAJA.

*Gyöffy István Kollégiumnak
Farkas kollégiummunka*

Kelnyár: 1945 aug. 7.

*Kiadja a Méhkas Diákszövetkezet
A kiadásért felel Faragó József*

Minerva Rt. Kolozsvár Nr. Cij 12. 7729 — Felelős vezető: Kiss Márton igazgató

212. A kolozsvári Móricz Zsigmond Kollégium egyik kiadványa,
Illyés Gyula Honfoglalók között. A kiadvány belső oldala

JORDÁKY LAJOS

WERBŐCZY ÉS MARTINUZZI

TANULMÁNY

*A Gyöffy István Kollégiumnak
Farkas kollégiummunka*

MÓRICZ ZSIGMOND KOLLÉGIUM

213. A kolozsvári Móricz Zsigmond Kollégium kiadványa,
Jordáky Lajos Werbőczy és Martinuzzi (tanulmány), 1946

A Móricz Zsigmond Kollégium augusztus hó 5-én, hétfőn délután 6 órai kezdettel tartja ez évi munka-beszámolóját és évzáró ünnepélyét a Bolyai Tudományegyetem dísztermében, melyre tisztelettel meghívja az erdélyi magyar társadalom képviselőit.

Az ünnepély munkarendje a következő:

1. Megnyitó beszédet mond Csörgő Lajos, a Bolyai Tudományegyetem rektora.
 2. Ady Endre: Új tavaszi seregszemle. Szavaha Szilágyi Albert Móricz-kollégista.
 3. A Móricz Zsigmond Kollégium egy éves munkájáról számol be Szabó István diákigazgató, Józsa János és Páll Árpád Moricz-kollégisták.
 4. A Kollégium jövő évi feladatait ismerteti László Gyula egyetemi tanár.
 5. Móricz Zsigmond Kollégium tanárelnöke.
 5. A Móricz Zsigmond Kollégium felhívása az erdélyi magyar társadalomhoz.
 6. A jelenlevők hozzászólása a Kollégium munkájához.
- Tisztelettel kérjük szíveskedjék megjelenni és a Kollégium további munkáját tanácsaival elősegíteni.

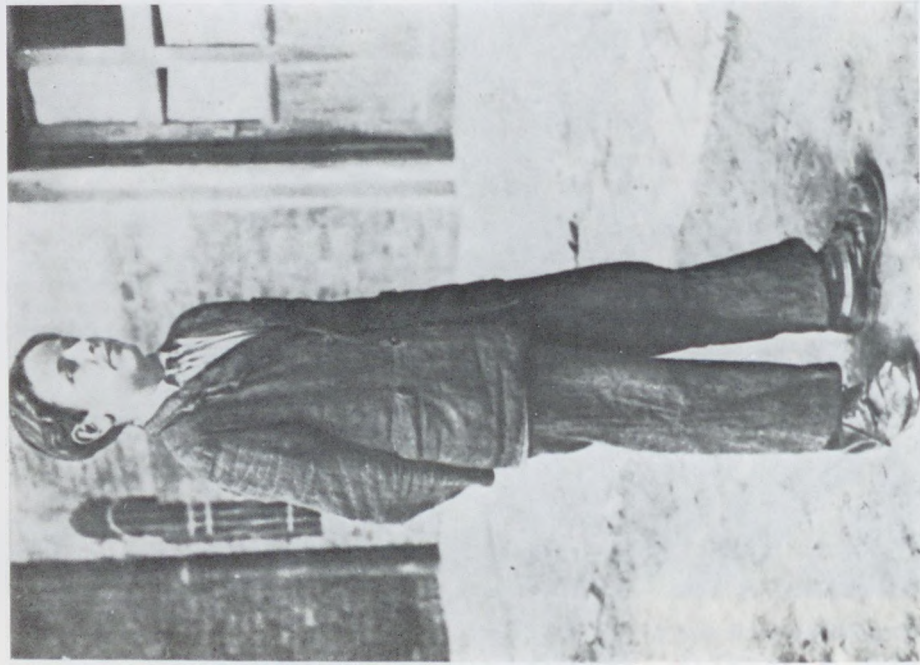
214. A kolozsvári Móricz Zsigmond Kollégium évzáró ünnepélyének meghívója, 1946. július 31.

215. A kanadai magyar népi kollégisták a budapesti Petőfi-szobornál

216. Julian Huxley professzor a Vásárhelyi Pál Kollégiumban

217. Sorsok és utak: általános iskolás népi kollégista

218. Sorsok és utak: általános iskolás népi kollégisták

219. Sorsok és utak : középiskolás népi kollégista

220. Sorsok és utak: egy Györfy-kollégista

221. Önkormányzat: a Vásárhelyi Pál Kollégium igazgatója és titkára

222. Önkormányzat: a Zrínyi Ilona Kollégium igazgatója

223. Önkormányzat: egy középiskolás népi kollégium titkára

224. Önkormányzat: az Apáczai Csere János iskolakollégium titkára

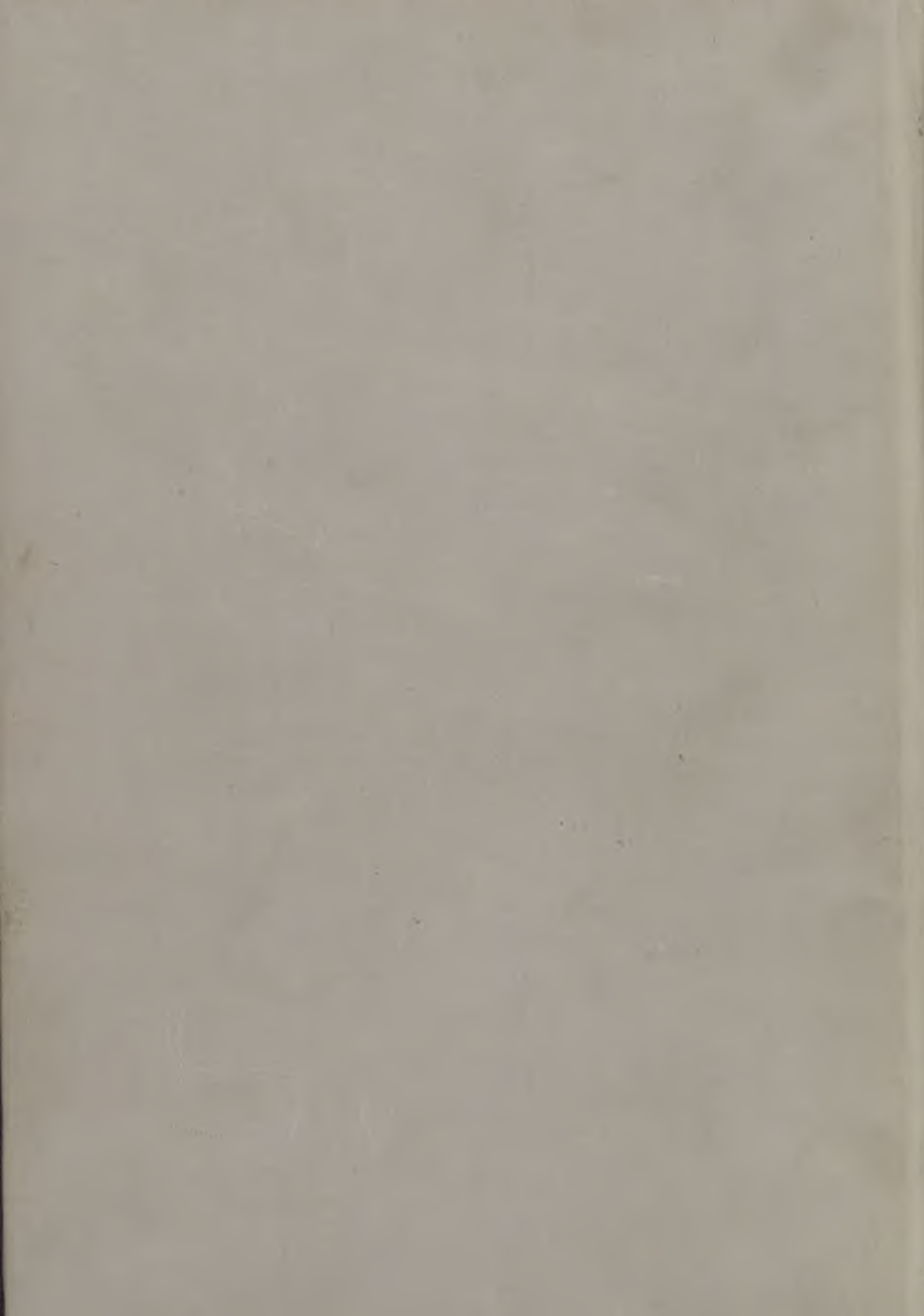

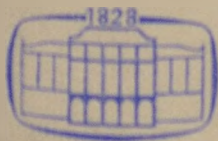
225. Vezetőségi ülés a budapesti Kádár Kata középiskolás leánykollégiumban

226. Kollégiumi gyűlés egy középiskolás fiúkollégiumban

A FÉNYES SZELÉK NEMZEDÉKE I.

605605.